
יהוה
INSTITVTIO THEOLOGICA
ANDOVER FVNDATA MDCCCVII
Ps. CXIX 169
JOH XVII 17.
ὁ λογος ὁ σος αληθεια εστι

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

IX.

PATRES TERTII ECCLESIÆ SÆCULI.

ORIGENES,

III.

PARISIIS, E TYPOGRAPHEO DECOURCHANT,
VIA VULGO DICTA D'ERFURTH, N° 1.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

MISSIONUM GALLICARUM PRESBYTERO,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE,
PRÆDICATORE REGIO, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:
BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

TOMUS NONUS.

BRUXELLIS,

APUD MÉQUIGNON-HAVARD, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE LA CHANCELLERIE.

M. DCCC. XXIX.

ORIGENIS
IN GENESIM
HOMILIÆ.

(INTERPRETE RUFINO.)

HOMILIA I[1].

De ortu mundi et eorum quæ in mundo sunt.

« In principio[2] creavit Deus cœlum et terram[3]. » Quod est omnium principium, nisi Dominus noster, et Salvator omnium Christus Jesus, primogenitus omnis creaturæ? In hoc ergo principio, hoc est, in Verbo suo, Deus cœlum et terram fecit : sicut et evangelista Joannes in initio Evangelii sui ait, dicens : « In principio erat Verbum, et » Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat » in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, » et sine ipso factum est nihil[4]. » Non ergo hic temporale aliquod principium dicit : sed in principio, id est, in Salvatore factum esse dicit cœlum et terram, et omnia quæ facta sunt.....

Postquam autem primas creationis circumstantias[5] allegorice de spirituali homine exposuit, sic de luminaribus firmamenti sermonem agere pergit[6] :

....Sicut in firmamento isto quod jam cœlum fuerat ap-

[1] Edit. Benedd. tom. II, p. 52. — [2] N. 1.
[3] Gen. 1, 1. — [4] Joan. 1, 1, 2, 3. — [5] Gen. 1, 1-12.
[6] N. 5 ad 9. p. 54, 55.

pellatum, jubet Deus fieri luminaria, ut dividant inter medium diei et noctis; ita et in nobis fieri potest : si tamen studeamus et nos vocari et effici cœlum, luminaria habebimus in nobis, quæ illuminent nos, Christum et Ecclesiam ejus. Ipse est enim lux mundi, qui et Ecclesiam illuminat sua luce. Sicut enim luna de sole dicitur percipere lumen, ut per ipsam etiam nox possit illuminari : ita et Ecclesia, suscepto lumine Christi, illuminat omnes qui in ignorantiæ nocte versantur. Si vero quis in hoc proficiat ut jam filius Dei efficiatur, sic ut in die honeste ambulet, quasi filius Dei, et filius lucis : hic ab ipso Christo illuminatur sicut dies a sole.

« Et sint in signa et tempora, et in dies et in annos : et » fiant ad illuminandum in firmamento cœli, ut luceant su- » per terram. Et factum est sic[1]. » Sicut luminaria ista cœli, quæ videmus, posita sunt in signa et in tempora, et dies et annos, ut luceant de firmamento cœli his qui super terram sunt : hoc modo etiam Christus illuminans Ecclesiam suam, signa dat per præcepta sua; ut sciat quomodo quis … cepto signo fugiat ab ira superventura, uti ne dies illa … fur eum comprehendat, sed ut magis pervenire pos… num Domini acceptabilem. Christus ergo est « l… » illuminat omnem hominem venien… …m in hu… ex cujus lumine illuminata Eccl… , etia… efficitur, illuminans eos qui … bri… Christus contestatur discip… » mundi[2]. » Ex quo osten… est Apostolorum, Apost… non habentes maculam … vera Ecclesia : sicut … » hibeat gloriosam … » rugam, aut aliquid …

« Et fecit Deus d…

[1] Gen. 1, 14 et 15. — [2] …

» in principatum diei, et luminare minus in principatum » noctis, et stellas. Et posuit ea Deus in firmamento cœli, ut » luceant super terram et potestatem habeant diei et noctis, » et dividant inter medium lucis et inter medium tenebra- » rum. Et vidit Deus quia bonum est : et factum est ves- » pere, et factum est mane dies quarta[1]. » Sicut sol et luna magna luminaria dicta sunt esse in firmamento cœli : ita et in nobis Christus et Ecclesia. Sed quoniam etiam stellas in firmamento posuit Deus, videamus quæ sunt etiam in nobis stellæ, id est, in cordis nostri cœlo. Moyses stella est in nobis, quæ lucet et illuminat nos actibus suis ; et Abraham, et Isaac, et Jacob, et Esaias, et Jeremias, et Ezechiel, et David, et Daniel, et omnes quibus Scriptura sancta testimonium dedit [illegible] cuerint [illegible] ut enim « stella ab stella differt in [illegible][2] : » [illegible] anctorum unusquisque secundum [illegible] n suum fundit in nos. Sicut au- [illegible] corpora nostra : ita et a Christo [illegible] ur mentes nostræ. Ita tamen il- [illegible] mentibus cæci. Nam sicut sol et [illegible] cæcos quamvis illustrent, illi ta- [illegible] possunt : ita et Christus lucem [illegible] ostris ; sed ita demum nos illumi- [illegible] as mentis impediat. Quod etiam [illegible] os qui cæci sunt sequi Christum, [illegible] iserere nobis, Fili David[3] : » ut [illegible] ientes, possint deinceps et lucis [illegible] um non æqualiter omnes qui vi- [illegible] sto, sed singuli secundum eam [illegible] ua vim luminis recipere valent. [illegible] li corporis nostri illuminantur a [illegible] a altiora conscenderit, et ortum [illegible] itione fuerit con [illegible], tanto

[illegible] xv, 41. — [3] M [illegible]

Ad creationem vero hominis deveniens, sic prosequitur[1] :

« Et dixit Deus : Faciamus hominem ad imaginem et si- » militudinem nostram; et principatum gerat piscium maris et volucrum cœli, et animalium et universæ terræ, et » omnium quæ repunt super terram[2]. » Consequenter secundum ea quæ superius exposuimus, talem hominem qualem descripsimus vult principatum gerere prædictarum bestiarum, et volucrum, et repentium, quadrupedum, et omnium reliquorum. Quæ qualiter intelligi per allegoriam debeant, exposuimus, cum diximus juberi aquam, id est, mentem ejus spiritualem sensum producere, et terram sensum carnis proferre, ut dominetur eis mens, et non illa dominetur ei. Vult enim Deus ut magna ista Dei factura homo, propter quem et universus creatus est mundus, non solum immaculatus sit ab his quæ supra diximus, et immunis, sed et dominetur eis. Jam vero quale animal sit homo, ex ipsis Scripturæ sermonibus consideremus. Omnes reliquæ creaturæ jussione Dei fiunt, dicente Scriptura : « Et dixit » Deus, Fiat firmamentum. Et dixit Deus, Congregetur aqua » quæ sub cœlo est, in congregationem unam, et appareat » arida. Et dixit Deus : Producat terra herbam fœni[3] : » ita etiam in reliquis dicit. Videamus autem quæ sunt quæ ipse Deus fecit, et per hæc quæ magnitudo hominis sit advertamus. « In principio fecit Deus cœlum et terram[4]. » Similiter ait : « Et fecit duo luminaria magna[5]. » Et nunc iterum : « Faciamus hominem. » In his solis factura ipsius Dei ascribitur, in aliis vero nusquam : sed tantummodo cœlum et terra, sol et luna ac stellæ, et nunc homo a Deo facta sunt ; omnia vero reliqua jussione ejus facta esse di-

[1] N. 12 et 13. p. 56, 57, 58.
[2] Gen. 1, 20. — [3] Ibid. 6, 9, 11. — [4] Ibid. 1. — [5] Ibid. 16, 26.

cuntur. Ex hoc ergo considera quanta sit magnitudo hominis, qui tam magnis elementis tamque præcipuis adæquatur, qui habet honorem cœli, propter quod et cœlorum ei promittitur regnum. Habet et terræ honorem, quoniam quidem in terram bonam, et terram vivorum fluentem lac et mel, ingredi sperat. Habet honorem solis et lunæ, habens repromissionem fulgere sicut sol in regno Dei.

Illud sane etiam eminentius in conditione hominis video, quod alibi non invenio dictum : « Et fecit Deus hominem, » ad imaginem Dei fecit eum[1] ; » quod neque in cœlo neque in terra, neque in sole vel luna invenimus ascriptum. Hunc sane hominem, quem dicit ad imaginem Dei factum, non intelligimus corporalem. Non enim corporis figmentum, Dei imaginem continet ; neque factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus, sicut in consequentibus scriptum est. Ait enim : « Plasmavit Deus hominem[2] ; » id est, finxit de terræ limo. Is autem qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est, invisibilis et incorporalis, et incorruptus atque immortalis. In his enim talibus Dei imago rectius intelligitur. Si qui vero hunc corporeum putent esse, qui ad imaginem et similitudinem Dei factus est, Deum ipsum corporeum et humanæ formæ videntur inducere : quod sentire de Deo manifestissime impium est...... « Fecit *ergo* Deus hominem, ad imaginem Dei fecit » illum[3]. » Oportet nos videre quæ est ista imago Dei, et perquirere ad cujus imaginis similitudinem homo factus est. Non enim dixit, quia fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam, sed : *Ad imaginem Dei fecit illum.* Quæ est ergo alia imago Dei ad cujus imaginis similitudinem factus est homo, nisi Salvator noster, qui est « primo» genitus omnis creaturæ[4] ? » de quo scriptum est, quia sit « splendor æterni luminis, et figura expressa substantiæ

[1] Gen. I, 27. — [2] Id. II, 7. — [3] Id. I, 27. — [4] Coloss. I, 15.

» Dei [1], » quia et ipse de se dicit : « Ego in Patre, et Pater in » me : et qui me videt videt Patrem [2]. » Sicut enim qui viderit imaginem alicujus, videt eum cujus imago est : ita et per Verbum Dei, quæ est imago Dei, Deum quis videt. Et ita verum erit quod dixit : *Qui me videt, videt et Patrem.* Ad hujus ergo imaginis similitudinem homo factus est, et propterea Salvator noster, qui est imago Dei, misericordia motus pro homine, qui ad ejus similitudinem factus fuerat, videns eum, deposita sua imagine, Maligni imaginem induxisse, ipse motus misericordia, imagine hominis assumpta, venit ad eum ; sicut Apostolus contestatur dicens : « Cum in » forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqua- » lem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi acci- » piens in similitudinem hominum factus ; et habitu inven- » tus ut homo, humiliavit semetipsum usque ad mortem [3]. » Quicumque ergo veniunt ad eum, et rationabilis imaginis participes effici student, per profectum suum secundum interiorem hominem renovantur quotidie ad imaginem ejus qui fecit eos : ita ut possint conformes corpori claritatis ejus effici, sed unusquisque pro viribus suis. Apostoli se ad ejus similitudinem reformarunt in tantum ut ipse de eis diceret : « Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, ad Deum » meum et ad Deum vestrum [4]. » Ipse vero jam petierat Patrem pro discipulis suis, ut eis similitudo pristina redderetur, cum dixit : « Pater, da ut, sicut ego et tu unum sumus, » ita et isti in bonis unum sint [5]. » Semper ergo intueamur istam imaginem Dei, ut possimus ad ejus similitudinem reformari. Si enim ad imaginem Dei factus homo, contra naturam intuens imaginem diaboli, per peccatum similis ejus effectus est : multo magis intuens imaginem Dei, ad cujus similitudinem factus est a Deo, per Verbum et virtutem ejus

[1] Heb. i, 3. — [2] Joan. xiv, 9, 10. — [3] Phil. ii, 6, 7 et 8. — [4] Joan. xx, 17. — [5] Idem, xvii, 22.

recipiet formam illam quæ data ei fuerat per naturam. Sed nemo desperet, videns similitudinem suam magis esse cum diabolo quam cum Deo, posse se iterum recuperare formam imaginis Dei; quia non venit Salvator vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam. Matthæus publicanus erat, et utique imago ejus diabolo similis erat; sed veniens ad imaginem Dei Dominum et Salvatorem nostrum, et sequens eam, transformatus est ad similitudinem imaginis Dei. Jacobus, Zebedæi filius, et Joannes frater ejus piscatores erant, et homines sine litteris, qui utique tunc magis ad imaginem diaboli similitudinem ferebant; sed sequentes et *isti imaginem* Dei, similes facti sunt ei, sicut et cæteri Apostoli. *Paulus* ipsius imaginis Dei persecutor erat; ut autem potuit decorem ejus et pulchritudinem contueri, visa ea in tantum ad ejus similitudinem reformatus est, ut diceret : « An documentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus[1] ? »

HOMILIA II[2].

De fabrica arcæ, et eorum quæ in ea sunt.

Exposita primum arcæ fabrica, ad allegoriam sensum paulatim defluens, Scripturæ sacræ dicta 1° Ecclesiæ, 2° animæ fideli accommodat.

1° Arca Ecclesiæ figura[3] :

Nunc vero jam deprecantes eum prius qui solus potest de lectione veteris Testamenti auferre velamen, tentemus inquirere quid etiam spiritualis ædificationis contineat mag-

[1] 2 Cor. XIII, 3.
[2] Tom. II, p. 59. — [3] N. 3, 4. p. 63, 64.

nifica hæc arcæ constructio. Puto ergo (ut ego pro parvitate sensus mei assequi possum) quod illud diluvium quo pene finis tunc datus est mundo, formam teneat finis illius qui vere futurus est mundi. Quod et ipse Dominus pronuntiavit dicens : « Sicut enim in diebus Noë emebant, » vendebant, ædificabant, nubebant et nuptum tradebant, » et venit diluvium, et perdidit omnes : ita erit et adventus » Filii hominis[1]. » In quo evidenter una eademque forma diluvii quod præcessit, et finis mundi quem venturum dicit, designatur. Sicut ergo tunc dictum est ad illum Noë, ut faceret arcam, et introduceret in eam secum non solum filios, et proximos suos, verum etiam diversi generis animalia : ita etiam ad nostrum Noë, qui vere solus justus et solus perfectus est, Dominum Jesum Christum, in consummatione sæculorum dictum est a Patre, ut faceret sibi arcam ex lignis quadratis, et mensuras ei daret cœlestibus sacramentis repletas. Hoc enim designatur in Psalmo, ubi dicit : « Pete a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, » et possessionem tuam terminos terræ[2]. » Construit ergo arcam, et facit in ea nidos, id est, promptuaria quædam quibus diversi generis animalia recipiantur. De quibus et Propheta dicit : « Perge populus meus, intra in promptua» ria tua, absconde te parumper donec transeat furor iræ » meæ[3]. » Confertur ergo populus hic qui salvatur in Ecclesia, illis omnibus, sive hominibus sive animalibus, quæ salvata sunt in arca. Verum quoniam non est omnium unum meritum, nec unus in fide profectus ; idcirco et arca illa non unam præbet omnibus mansionem, sed bicamerata sunt inferiora, et tricamerata superiora, et nidi distinguuntur in ea : ut ostendat quia et in Ecclesia licet omnes intra unam fidem contineantur, atque uno baptismate diluantur, non tamen unus omnibus atque idem profectus

[1] Luc. XVII, 26, 27. — [2] Psalm. II, 8. — [3] Isai. XXVI, 20.

est, sed unusquisque in suo ordine. Hi quidem qui per rationabilem scientiam vivunt, et idonei sunt non solum semetipsos regere, sed et alios docere, quoniam valde pauci inveniuntur, paucorum qui cum ipso Noë salvantur et proxima ei propinquitate junguntur, tenent figuram : sicut et Dominus noster verus Noë, Christus Jesus, paucos habet proximos, paucos filios et propinquos, qui verbi ejus participes sint, et sapientiæ capaces. Et ii sunt qui in summo gradu positi sunt, et in summitate arcæ collocantur. Cæterum multitudo irrationalium animalium, vel etiam bestiarum, in inferioribus locis habetur, et eorum maxime quorum feritatis sævitiam nec fidei dulcedo mollivit. Superiores vero aliquantulo ab his sunt qui, licet minus rationis, plurimum tamen simplicitatis innocentiæque custodiunt. Et sic per singulos habitationum gradus ascendentibus pervenitur ad ipsum Noë, qui interpretatur requies, vel justus, qui est Jesus Christus. Neque enim in illum Noë convenit quod dicit Lamech pater ejus : « Hic enim, *in-*
» *quit,* requiem dabit nobis ab operibus nostris et a tris-
» *titiis* manuum nostrarum, et a terra quam maledixit Do-
» minus Deus[1]. » Quomodo enim verum erit quod ille Noë requiem dederit illi Lamech, vel populo qui tunc habebatur in terris; vel quomodo a tristitiis et labore cessatum est temporibus Noë; vel quomodo ablatum est maledictum terræ, quod dederat Dominus, ubi potius iracundia divina major ostenditur, et refertur dicere Deus : « Pœnitet me
» quod feci hominem super terram[2] ? » Et iterum dicit :
« Delebo omnem carnem quæ est super terram. » Et super omnia summæ offensæ indicium interitus viventium datur. *Si vero* respicias ad Dominum nostrum Jesum Christum, de quo dicitur : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata
» mundi[3] ; » iterum de quo dicitur : « Factus pro nobis

[1] Gen. v, 29. — [2] Id. vi, 6, 7. — [3] Joan. i, 20.

» maledictum, ut nos de maledicto Legis redimeret[1]; » iterum cum dicit : « Venite ad me, omnes qui laboratis et » onerati estis, et ego reficiam vos, et invenientis requiem » animabus vestris[2] : » invenies hunc esse qui vere requiem dedit hominibus, et liberavit terram de maledicto quo maledixit ei Dominus Deus. Huic ergo spirituali Noë qui requiem dedit hominibus, et tulit peccatum mundi, dicitur : « Facies tibi arcam ex lignis quadratis[3]. »

Videamus ergo quæ sint quadrata ligna. Quadratum est, quod nulla vacillat ex parte, sed, quocumque verteris, fida et solida stabilitate consistit. Ista sunt ligna quæ omne pondus vel animalium intrinsecus, vel fluctuum extrinsecus ferunt. Quos ego arbitror doctores esse in Ecclesia, et magistros atque æmulatores fidei, qui et populos intrinsecus positos verbo commonitionis et doctrinæ gratia consolantur, et impugnantibus extrinsecus, vel gentilibus vel hæreticis, et quæstionum fluctus ac procellas certaminum commoventibus, virtute verbi ac sapientia rationis obsistunt...

2° Arca animæ fideli comparata[4] :

......Si quis est qui, crescentibus malis et inundantibus vitiis, convertere se potest a rebus fluxis et pereuntibus et caducis, et audire verbum Dei ac præcepta cœlestia : hic intra cor suum arcam salutis ædificat, et bibliothecam, ut ita dicam, intra se divini consecrat verbi, longitudinem in ea et latitudinem et altitudinem, fidem, spem charitatemque collocat. Fidem Trinitatis ad longitudinem vitæ immortalitatemque distendit. Latitudinem charitatis, indulgentiæ et benignitatis fundat affectu. Altitudine spei se ad cœlestia erigit et excelsa. Super terram enim ambulans, in cœlis habet conversationem. Summam vero actuum suo-

[1] Galat. III, 13. — [2] Matth. XI, 28, 29. — [3] Gen. VI, 14.
[4] N. 6. p. 65, 66.

rum refert ad unum. Scit enim quia « omnes quidem cur» runt, sed unus accipit palmam[1], » scilicet qui cogitationum varietate et instabilitate mentis non fuerit mutiplex. Sed hanc bibliothecam non ex agrestibus et impolitis, sed ex quadratis et secundum æquitatis lineam directis construit lignis : id est, non sæcularium auctorum, sed ex Propheticis atque Apostolicis voluminibus. Ipsi enim sunt qui diversis tentationibus edolati, resecatis omnibus vitiis et excisis, quadratam continent vitam, et ex omni parte libratam. Nam auctores sæcularium librorum possunt quidem dici ligna excelsa et ligna umbrosa; sub omni enim ligno *excelso* et nemorose accusatur fornicatus esse Israël[2] : quia illi loquuntur quidem excelsa, et florida utuntur eloquentia; non tamen ita egerunt ut locuti sunt : et ideo non possunt ligna quadrata nominari, quod in eis nequaquam vita et sermo collibret. Tu ergo si facis arcam, si bibliothecam congregas, ex sermonibus Propheticis et Apostolicis, vel eorum qui eos rectis fidei lineis secuti sunt, congrega, *bicameratam* et tricameratam facito eam : ex ipsa narrationes historicas disce, ex ipsa mysterium magnum quod in Christo et in Ecclesia impletur, agnosce. Ex ipsa etiam emendare mores, resecare vitia, purgare animam, atque exuere eam omni vinculo captivitatis intellige, nidos in ea, et nidos diversarum virtutum et profectuum collocans. Deintus sane et deforis bituminabis eam, corde fidem gerens, ore confessionem proferens : intus scientiam, foris opera habens : intus corde mundus, foris castus corpore incedens.....

[1] 1 Cor. IX, 24. — [2] 4 Reg. XVII.

HOMILIA III[1].

De circumcisione Abrahæ.

Ex Abrahæ carnali circumcisione spiritualis circumcisionis perfectionem ita inducere nititur[2] :

.... Vos autem populus Dei, et populus in acquisitionem electus ad enarrandas virtutes Domini, suscipite dignam circumcisionem verbi Dei in auribus vestris, et in labiis, et in corde, et in præputio carnis vestræ, et in *omnibus* omnino membris vestris[3]. Circumcisæ namque sint aures vestræ secundum verbum Dei, ut vocem non recipiant obtrectantis, ut maledici et blasphemi verba non audiant, ut falsis criminationibus, mendacio non pateant. Oppilentur, et clausæ sint, ne judicium sanguinis audiant, aut impudicis canticis et theatralibus sonis pateant. Nihil obscœnum recipiant, sed ab omni cœno corruptionis aversæ sint. Hæc est circumcisio qua Ecclesia Christi aures suorum circumcidit infantium. Istæ, credo, sunt aures quas in auditoribus suis requirebat, dicens : « Qui habet aures audiendi audiat[4]. » Nemo enim potest incircumcisis et immundis auribus munda verba sapientiæ et veritatis audire. Veniamus, si vultis, et ad labiorum circumcisionem. Ego puto quod incircumcisus sit labiis, qui nondum cessavit a stultiloquio, a scurrilitate, qui bonis derogat, qui criminatur proximos, qui instigat lites, qui calumnias movet, qui fratres inter se falsa loquendo committit, qui vana, inepta, sæcularia, impudica, turpia, injuriosa, proterva, blasphema, et cætera quæ indigna sunt Christiano ore proloquitur. Si quis vero

[1] Tom. II, p. 66. — [2] N. 5 et seqq. p. 69, 70.
[3] 1 Pet. II, 9. — [4] Matth. XIII, 9.

ab his omnibus continet os suum, et disponit sermones suos in judicio[1], verbositatem reprimit, linguam temperat, verba moderatur; iste merito circumcisus labiis dicitur. Sed et qui iniquitatem in excelso loquuntur, et extendunt in cœlum linguam suam[2], sicut hæretici faciunt, incircumcisi, et immundi labiis dicendi sunt. Circumcisus vero et mundus est, qui semper verbum Dei loquitur, et sanam doctrinam Evangelicis et Apostolicis munitam regulis profert. Hoc ergo modo et circumcisio labiorum datur in Ecclesia Dei.

Nunc vero secundum pollicitationem nostram, qualiter etiam carnis circumcisio suscipi debeat, videamus. Membrum hoc, in quo præputium videtur esse, officiis naturalibus coitus et generationi deservire nemo est qui dubitet. Si quis igitur erga hujuscemodi motus non importunus existat, nec statutos legibus terminos superet, nec aliam fœminam quam conjugem legitimam noverit, et in ea quoque ipsa posteritatis tantummodo causa certis et legitimis temporibus agat; iste circumcisus præputio carnis suæ dicendus est. Qui vero in omnem lasciviam proruit, et per diversos et illicitos passim pendet amplexus, atque in omnem libidinis gurgitem fertur infrenis; iste incircumcisus est præputio carnis suæ. Verum Ecclesia Christi, gratia ejus qui pro se crucifixus est roborata, non solum ab illicitis nefandisque cubilibus, verum etiam a concessis et licitis temperat, tanquam jam virgo sponsa Christi castis et pudicis virginibus floret, quibus vera circumcisio carnis præputii facta est, et vere testamentum Dei, et testamentum æternum in æternum in eorum circumcisa carne servatur. Superest nobis etiam designare circumcisionem cordis. Si quis est qui obscœnis desideriis et fœdis cupiditatibus æstuat, et, ut breviter dicam, qui mœchatur in corde; hic

[1] Psal. CXI, 5. — [2] Psal. LXXII, 7.

incircumcisus est corde. Sed et qui hæreticos sensus mente continet, et blasphemas assertiones contra scientiam Christi disponit in corde; hic incircumcisus est corde. Qui vero puram fidem in conscientiæ sinceritate custodit, iste circumcisus est corde. De quo dici potest : « Beati mundo corde, » quia ipsi Deum videbunt[1]. » Ego vero audeo ex simili etiam hæc propheticis vocibus addere, quia, sicut oportet auribus et labiis et corde et carnis præputio, secundum ea quæ supra diximus, circumcidi : ita fortasse et manus nostræ indigent circumcisione, et pedes, visus, et odoratus, et tactus. Ut enim perfectus sit homo Dei in omnibus, cuncta circumcidenda sunt membra, manus quidem a rapinis, a furtis, a cædibus, et ad sola Dei opera pandendæ. Circumcidendi sunt pedes, ne veloces sint ad effundendum sanguinem[2], et ne intrent in consilium malignantium[3]; sed ut tantum pro mandatis Dei circumeant. Circumcidantur et oculi, ne concupiscant aliena, ne videant ad concupiscendam mulierem. Qui enim erga fœminarum formas lascivo et curioso oberrat aspectu, iste incircumcisus est oculis. Sed et si quis est qui, sive bibat sive manducet, sicut Apostolus præcepit[4], ad gloriam Dei manducat et bibit, iste circumcisus est gustu. Cujus autem Deus venter est[5], et suavitatibus gulæ deservit, hujus incircumcisum dixerim gustum. Si quis Christi odorem bonum capit, et in operibus misericordiæ odorem suavitatis requirit, hujus circumcisa est odoratio. Qui vero primis unguentis delibutus incedit, iste incircumcisus odoratu dicendus est. Sed et singula quæque membrorum, si in officiis mandatorum Dei deserviant, circumcisa dicenda sunt. Si vero ultra præscriptas sibi divinitus luxuriant leges, incircumcisa reputanda sunt. Et hoc puto esse quod Apostolus dicit : « Sicut enim exhi-

[1] Matth. v, 8. — [2] Psalm. xiii, 3. — [3] Psalm. i, 1. — [4] 1 Cor. x, 31. — [5] Philipp. iii, 19.

» buistis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, » ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanc» tificationem[1]. » Cum enim iniquitati servirent membra vestra, non erant circumcisa, nec erat in eis testamentum Dei. Cum vero cœperint servire justitiæ in sanctificationem, promissio quæ ad Abraham facta est impletur in eis. Tunc enim lex Dei et testamentum ejus signatur in eis. Et hoc est vere signum fidei, quod inter Deum et hominem æterni fœderis continet pactum. Ista est circumcisio quæ petrinis machæris per Jesum populo Dei data est[2]. Quæ est autem machæra petrina, et quî gladius quo circumcisus est populus Dei? Audi Apostolum dicentem : « Vivus enim est Dei » sermo et efficax, et acutior omni gladio utrinque acuto, » pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, com» pagum quoque et medullarum : et est discretor cogita» tionum et intentionum cordis[3]. » Iste ergo est gladius quo circumcidi jubemur, de quo dicit Jesus Dominus : « Non veni pacem mittere in terram, sed gladium[4]. » Non tibi videtur dignior hæc esse circumcisio in qua testamentum Dei debeat collocari? Confer, si placet, hæc nostra cum vestris Judaïcis fabulis, et narrationibus fœtidis, et vide si in illis vestris, an in his quæ in Christi Ecclesia prædicantur, circumcisio divinitus observetur : si non etiam ipse sentis, et intelligis hanc Ecclesiæ circumcisionem honestam, sanctam, Deo dignam; illam vestram turpem, fœdam, deformem, ipso etiam habitu et aspectu κακέμφατον præferentem. « Et erit, *inquit Deus ad Abraham*, circum» cisio et testamentum meum super carnem tuam[5]. » Si ergo talis fuerit vita nostra, ita omnibus membris quadrata et composita, ut universi motus nostri secundum Dei leges agantur, vere testamentum Dei erit super carnem nostram.

[1] Rom. vi, 19. — [2] Jos. v. — [3] Heb. iv, 12. — [4] Matth. x, 34. — [5] Gen. xvii, 13.

Hæc quidem breviter a nobis de veteri Testamento transcursa sint, ad confutandos eos qui in carnis circumcisione confidunt, simul et ad Ecclesiam Domini ædificandum.

Sed venio etiam ad novum Testamentum in quo est plenitudo omnium, et inde volo ostendere quomodo et nos possimus novum testamentum Domini nostri Jesu Christi habere super carnem nostram. Non enim sufficit solo nomine et verbo hæc dici, sed rebus oportet impleri. Joannes quippe Apostolus dicit : « Omnis spiritus qui confitetur Je» sum in carne venisse, a Deo est [1]. » Quid ergo ? Si peccans quis et non recte agens confiteatur Jesum in carne venisse, in spiritu Dei videbitur confiteri ? Non est hoc testamentum Dei habere in carne, sed in voce. Dicitur ergo ad eum statim : Erras homo ; « regnum Dei non in sermone » est, sed in virtute [2]. » Quomodo ergo erit testamentum Christi super carnem meam, requiro. Si mortificavero membra mea quæ sunt super terram [3], testamentum Christi habeo super carnem meam. Si semper mortem Christi in corpore meo circumferam [4], testamentum Christi est in corpore meo ; quia « si compatimur, et conregnabimus [5]. » Si complantatus fuero similitudini mortis ejus, testamentum ejus ostendo esse super carnem meam. Quid enim prodest si in illa tantum carne quam de Maria suscepit, dicam venisse Christum, et non ostendam etiam in hac mea carne, quod venerit ? Ostendo autem ita demum, si quemadmodum prius exhibui membra mea servire iniquitati ad iniquitatem, nunc ea convertam et exhibeam servire justitiæ ad sanctificationem. Testamentum Dei ostendo esse in carne mea, si potuero dicere secundum Paulum, quia « Christo » concrucifixus sum : vivo autem jam non ego, vivit vero » Christus in me [6] ; » et si potuero dicere ut ipse dicebat :

[1] 1 Joan. IV, 2. — [2] 1 Cor. IV, 20. — [3] Coloss. III. — [4] 1 Cor. IV, 10. — [5] 2 Tim. II, 12. — [6] Gal. II, 19, 20.

« Ego autem stigmata Domini mei Jesu Christi in corpore » meo porto [1]. » Vere autem ille ostendebat testamentum Dei esse super carnem suam, qui dicebat : « Quis nos separabit a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu? Tribulatio? an angustia? an periculum? an gladius [2]? » Si enim voce tantummodo confiteamur Dominum Jesum, et non ostendamus testamentum ejus esse super carnem nostram, secundum hæc quæ supra exposuimus, videbimur etiam nos simile aliquid facere Judæis, qui solo circumcisionis signo Deum se confiteri putant, factis autem negant. Nobis autem præstet Dominus corde credere, ore confiteri, operibus comprobare testamentum Dei esse super carnem nostram, « ut videntes homines opera *nostra* bona, magnificent Patrem *nostrum*, qui in cœlis est [3], » per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV [4].

De eo quod scriptum est : Visus est Dominus Abrahæ, *etc.*

Hic præcipue notandum videtur 1° quomodo Abraham Angelos susceperit, 2° quo sensu dicatur Deum nescire peccatores.

1° De susceptione Angelorum ita scripsit [5] :

...... Vidit Abraham, et occurrit eis obviam [6]. » Considera protinus impigrum et alacrem in officiis Abraham. Ipse occurrit obviam, et cum occurrisset : « Festinat, *inquit*, ad tabernaculum, et dicit ad uxorem suam : Festina

[1] Galat. VI, 18. — [2] Rom. VIII, 35. — [3] Matth. V, 16.
[4] Tom. II, p. 71 et seqq. — [5] N. 1.
[6] Gen. XVIII, 2.

» ad tabernaculum[1]. » Vide in singulis quanta sit suscipientis alacritas. Festinatur in omnibus, omnia perurgentur, nihil per otium geritur. Dixit ergo ad uxorem suam Saram: « *Festina* ad tabernaculum, et consperge tres mensuras si» milaginis, et fac subcineritias[2]. » Hoc græce ἐγκρυφίας dicitur, quod occultos vel absconditos indicat panes. « Ipse » autem cucurrit, *inquit*, ad boves, et accepit vitulum[3]. » Sed qualem vitulum? Forte qui potuit primus occurrere? Non ita, sed vitulum *bonum et tenerum*. Et licet per cuncta festinet, scit tamen quæ præcipua et magna sunt Domino vel Angelis offerenda. Accepit ergo vel elegit de grege vitulum bonum et tenerum, et tradidit puero. « Puer, *inquit*, » festinavit facere eum[4]. » Ipse currit, uxor festinat, puer accelerat. Nullus piger est in domo sapientis. Apponit ergo vitulum, et simul cum eo panes, et similam, sed et lac et butyrum. Hæc sunt Abrahæ et Saræ hospitalitatis officia....

Sed[5] persequamur nunc interim quid agit Abraham cum tribus viris qui astiterunt super eum. Hoc ipsum vide quale sit, quod super eum veniunt, non contra eum. Subjecerat se quippe voluntati Dei, ideo super eum astare dicitur Deus. Apponit ergo panes tribus mensuris similaginis conspersos. Tres viros suscepit, tribus mensuris similaginis panes conspersit. Totum quod agit mysticum, totum sacramentis repletum est. Apponitur vitulus, ecce aliud sacramentum. Vitulus ipse non est durus, sed bonus et tener. Et quid tam tenerum, quid tam bonum, quam est ille qui humiliavit se » nobis usque ad mortem, et animam suam posuit pro is suis? Vitulus ille saginatus quem pro recepto pœnie o jugulat pater. « Sic *enim* Deus dilexit *hunc* mundum, ut Filium suum unicum daret[6] » pro hujus mundi

[1] Gen. xviii, 6. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. 8.
2. p. 71.
1. iii, 16.

vita. Nec tamen latet sapientem quos susceperit. Tribus occurrit, et unum adorat, et ad unum loquitur dicens : « De» clina ad puerum tuum, et refrigera te sub arbore[1]. »....

2° De cognitione autem Dei[2] :

« Descendi ergo, *inquit*, ut videam si secundum clamo» rem eorum, qui venit ad me, consummentur. Sin autem, » ut sciam[3]. » Ex isto sermone hæretici impugnare solent Deum meum dicentes : Ecce nesciebat Deus Legis quid ageretur in Sodomis, nisi descendisset ut videret, et misisset qui discerent. Sed nos, quibus præcipitur præliari prælia Domini, acuamus adversus eos romphæam verbi Dei et occurramus eis ad pugnam. Stemus in acie succincti lumbos in veritate; simul et scutum fidei præferentes, excipiamus eorum venenata disputationum jacula, et in ipsos ea rursum librata diligentius torqueamus. Talia namque sunt prælia Domini, quæ præliatus est David et cæteri Patriarchæ. Stemus adversus eos pro fratribus nostris. Melius est enim mori me, quam ut rapiant et prædentur aliquos ex fratribus meis, et argutis verborum surreptionibus captivos ducant parvulos et lactentes in Christo. Cum perfectis autem nec conferre poterunt manum, nec venire in certamen audebunt. Nos ergo prius Dominum deprecantes et vestris orationibus adjuti, aggrediamur contra eos prælium verbi. Dicimus ergo cum fiducia, quod secundum Scripturas non omnes sciat Deus. Peccatum nescit Deus, et peccatores nescit Deus; alienos a se ignorat. Audi dicentem Scripturam : « Cognovit Dominus qui sunt ejus, et discedat ab iniquitate » omnis qui invocat nomen Domini[4]. » Suos cognoscit Dominus, iniquos autem et impios nescit. Audi Salvatorem dicentem : « Discedite a me omnes operarii iniquitatis, non

[1] Gen. XVIII, 3, 4.
[2] N. 6. p. 72, 73.
[3] Genes. XVIII, 21. — [4] 2 Tim. II, 19.

» novi vos[1]. » Et iterum Paulus dicit : « Si quis in vobis est » propheta vel spiritualis, agnoscat quæ scribo, quia Do» mini sunt. Qui autem ignorat, ignorabitur[2]. » Hæc autem dicimus, non blasphemum aliquid (sicut vos facitis) de Deo sentientes, neque ignorantiam ascribentes ei; sed ita intelligimus, quod hi quorum actus Deo est indignus, indigni etiam notitia Dei dicantur. Non enim dignatur Deus nosse eum qui aversus est ab eo, et ignorat eum. Et ideo dicit Apostolus quoniam *qui ignorat, ignorabitur.* Tali ergo specie, et nunc de his qui habitant in Sodomis dicitur, ut, si quidem secundum clamorem qui ascendit ad Dominum actus eorum consummentur, notione ejus judicentur indigni; si vero est illis aliqua conversio, si vel decem in illis inventi fuerint justi, ita demum noverit eos Deus. Et ideo dixit : *Sin autem, ut sciam.* Non dixit, Ut sciam quid agunt, sed, Ut ipsos sciam, et scientia mea dignos faciam, si quos in ipsis inveniam justos, si quos inveniam pœnitentes, si quos tales quos debeam scire. Denique quia nullus qui pœniteret, nullus qui converteretur alius inventus est, præter Loth, ipse solus agnoscitur, ipse solus de incendio liberatur. Nec generi sequuntur admoniti, nec vicini, nec proximi; nullus cognoscere voluit clementiam Dei, nullus ad misericordiam ejus confugere. Idcirco et nullus agnoscitur. Hæc quidem adversus eos qui iniquitatem in excelsum loquuntur[3]. Nos vero operam demus tales effici actus nostros, talem conversationem nostram, ut digni habeamur notitia Dei, ut nos scire dignetur; ut digni habeamur notitia Filii ejus Jesu Christi, notitia Spiritus sancti; ut agniti a Trinitate, et nos sacramentum Trinitatis plene et integre et perfecte mereamur agnoscere, revelante nobis Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. VII, 23. — [2] 1 Cor. XIV, 37. — [3] Psal. LXXII, 8.

HOMILIA V[1].

De Loth et filiabus ejus.

Loth[2], cum uxore et filiabus interitum fugiens Sodomorum, accepto ab Angelis mandato ne retrorsum respiceret, tendebat in Segor. Sed uxor ejus immemor fit præcepti, retrorsum respicit, impositam legem rumpit, efficitur in statuam salis. Putamusne tantum sceleris in hoc esse commisso, ut quia respexit mulier, interitum quem divino beneficio effugere videbatur, incurreret? Quid enim tantum criminis habuit, si sollicita mulieris mens retrorsum unde nimio flammarum crepitu terrebatur aspexit? Sed quia lex spiritualis est, et quæ contingebant antiquis in figura illis contingebant, videamus ne forte Loth qui non respexit post se, rationabilis sit sensus et animus virilis, uxor autem hic carnis imaginem teneat. Caro est enim, quæ rescipit semper ad vitia, quæ, cum animus tendit ad salutem, illa retrorsum respicit et voluptates requirit. Inde denique et Dominus dicebat : « Nemo mittens manum suam ad aratrum, » et retro respiciens, aptus est regno Dei[3]. » Et addit : « Me» mentote uxoris Loth. ».....

Narrato autem Loth facinore, addit[4] :

.....Audite ebrietas quid agat, audite quantum facinoris conciliet temulentia. Audite et cavete vos quibus istud malum non in crimine, sed in usu est. Ebrietas decipit quem Sodoma non decepit. Uritur ille flammis mulierum quem sulphurea flamma non ussit......

[1] Tom. II, p. 73 et seqq. — [2] N. 2. p. 74.
[3] Luc. 11, 62.
[4] N. 3.

Postquam vero filiarum crimen ob posteritatis desiderium imminuere tentavit, sic illicitas voluptates exagitat[1] :

....Vereor proloqui quod sentio, vereor, inquam, ne castior fuerit harum incestus quam pudicitia multarum. Discutiant se et requirant fœminæ in conjugiis positæ, si ob hoc solum adeant viros ut suscipiant liberos, si post conceptum desistunt. Istæ enim quæ argui videntur incesti, ut adeptæ sunt conceptum, ultra non accedunt ad concubitum viri. Nonnullæ vero mulieres, neque enim universas pariter notamus, sed sunt quædam quæ sicut animalia absque ulla discretione indesinenter libidini serviunt : quas ego nec mutis pecoribus comparaverim; pecora enim et ipsa sciunt, cum conceperint, ultra non indulgere maribus copiam sui. Notat tales et Scriptura divina, cum dicit : « Nolite fieri si- » cut equus et mulus, quibus non est intellectus[2]. » Et iterum : « Equi admissarii facti sunt[3]. » Sed vos o populus Dei, qui Christum amatis in incorruptione, intelligite Apostoli sermonem quo ait : « Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud » quid facitis, omnia in gloriam Dei facite[4]. » Quod enim post manducare et bibere dicit : « Sive aliud quid facitis, » inverecunda conjugii negotia verecundo sermone signavit, ostendens etiam ipsa ad Dei gloriam geri, si posteritatis solius contemplatione procurentur. Prosecuti sumus, ut potuimus, vel de culpis Loth ac filiarum ejus, vel rursum de excusationibus earum.

Sic tandem ex dictis moralem sensum deducit[5] :

Quod vero in morali loco superius ipsum quidem Loth ad rationabilem sensum et virilem animum traximus, uxo-

[1] N. 4. p. 75.
[2] Psal. xxxi, 9. — [3] Jerem. v, 8. — [4] 1 Cor. x, 31.
[5] N. 6. p. 76.

rem vero ejus, quæ retro respexerit, carnem concupiscentiis et voluptatibus deditam diximus, non negligenter hæc, o auditor, excipias. Observare enim debes ne forte etiam cum effugeris flammas sæculi et incendia carnis evaseris, etiam cum pusillam et non pusillam civitatem Segor, qui est medius quidam et civilis profectus, superaveris, et ad scientiæ altitudinem, velut ad quædam cacumina montis ascenderis : vide ne tibi insidientur duæ filiæ istæ, quæ a te non discedunt, sed sequuntur te etiam cum ascendis in montem, id est, vana gloria, et major soror ejus superbia. Vide ne istæ filiæ te sopitum ac dormientem, dum tibi nec *sentire* nec intelligere videris, complexibus suis stringant. Quæ idcirco filiæ dicuntur, quia non nobis extrinsecus superveniunt, sed de nobis et de actuum nostrorum velut quadam integritate procedunt. Vigila ergo quantum potes, et observa ne de his generes filios : quia qui de his nati fuerint, non introibunt in Ecclesiam Domini. Tu autem, si vis generare, in spiritu genera, quoniam « qui in spiritu semi- » nat, de spiritu metet vitam æternam[1]. » Si vis amplecti, amplectare sapientiam et dic sapientiam sororem tuam esse, ut et sapientia dicat de te : « Qui fecerit voluntatem Patris » mei qui in cœlis est, hic meus et frater, et soror, et ma- » ter est[2]. » Quæ sapientia Jesus Christus Dominus noster est, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Gal. VI, 8. — [2] Matth. XII, 50.

HOMILIA VII[1].

De nativitate Isaac, et quod a lacte depulsus est.

Moyses[2] nobis legitur in Ecclesia. Deprecemur Dominum ne, secundum verbum Apostoli, etiam apud nos, cum legitur Moyses, velamen sit positum super cor nostrum[3]. Lectum est enim quia genuerat Abraham filium Isaac, cum esset centum annorum. Et dixit Sara : « Quis, *inquit*, nuntiabit Abrahæ quod lactat puerum Sara? Et tunc, *inquit*, » circumcidit Abraham puerum die octava[4]. » Hujus pueri diem natalem non celebrat Abraham, sed celebrat diem depositionis a lacte, et facit convivium magnum. Quid? putamus quia propositum sit Spiritui sancto historias scribere, et narrare quod a lacte depulsus sit puer, et convivium factum sit; quomodo luserit, aliaque puerilia egerit? An per hæc putandum est quod divinum aliquid nos edocere velit, et dignum quod humanum genus Dei vocibus discat? Isaac risus vel gaudium interpretatur. Quis ergo est qui talem filium generet? Ille nimirum qui dicebat de his quos per Evangelium genuerat : « Vos *enim* estis gaudium meum et » corona gloriæ Dei[5]. » De hujusmodi filiis cum fuerint a lacte depulsi, fit convivium et lætitia magna, de his « qui » non jam lacte indigent, sed cibo forti, qui pro possibili» tate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem » boni vel mali[6].» Super his talibus cum depelluntur a lacte, fit convivium magnum. Super illis autem non potest exhiberi convivium, nec haberi lætitia, de quibus dicit Aposto

[1] Tom. II, p. 78 et seq. — [2] N. 1, 2.
[3] 2 Cor. III, 14. — [4] Gen. XXI, 4. 7. — [5] 2 Thess. II, 20. — [6] Heb. V, 12 et 14.

lus : « Lac vobis dedi potum, non escam. Nondum enim po-
» teratis, sed nec adhuc quidem potestis. Et ego non potui
» loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, quasi
» parvulis in Christo[1]. » Dicant nobis isti qui simpliciter in-
telligi volunt Scripturas divinas, quid est : « Non potui vo-
» bis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, quasi
» parvulis in Christo ; lac vobis potum dedi, non escam ? »
Possuntne hæc simpliciter accipi ?

Sed interim redeamus ad ea unde digressi sumus. Lætatur Abraham, et convivium facit magnum in die qua depulit a lacte Isaac filium suum. Post hæc ludit Isaac, et *ludit cum Ismaël*. Indignatur Sara quod filius ancillæ ludat cum filio liberæ, et lusum illum perniciem putat ; consilium dat Abrahæ, et dicit : « Ejice ancillam et filium ejus. » Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac[2]. » ..

Et tamen[3], secundum ea quæ scripta sunt, non video quid moverit Saram ut filium ancillæ juberet expelli. Ludebat cum filio suo Isaac. Quid læserat aut quid nocuerat, *si ludebat* ? Quasi non hoc in ætate illa etiam gratum esse debuerit, quod luserit filius ancillæ cum filio liberæ. Tum deinde et Apostolum miror, qui ludum hunc persecutionem pronuntiavit, dicens : « Sed sicut tunc is qui secundum car-
» nem natus fuerat persequebatur eum qui secundum spi-
» ritum, ita et nunc[4], » cum utique nulla persecutio Ismaëlis adversum Isaac mota referatur, nisi hic solus ludus infantiæ. Sed videamus quid in hoc ludo intellexerit Paulus, et quid indignata sit Sara. Superius jam exponentes spiritualiter, loco virtutis posuimus Saram. Si ergo caro cujus personam gerit Ismaël, qui secundum carnem nascitur, spiritui blandiatur, qui est Isaac, et illecebrosis cum eo deceptio-

[1] 1 Cor. III, 1, 2. — [2] Gen. XXI, 2.
[3] N. 3. p. 79.
[4] Galat. IV, 29.

nibus agat, si delectationibus illiciat, voluptatibus molliat; hujuscemodi ludus carnis cum spiritu Saram maxime, quæ est virtus, offendit : et hujuscemodi blandimenta acerbissimam persecutionem judicat Paulus. Et tu ergo, o auditor horum, non illam solam persecutionem putes, quando furore gentilium ad immolandum idolis cogeris : sed si forte te voluptas carnis illiciat, si tibi libidinis alludat illecebra, hæc, si virtutis es filius, tanquam persecutionem maximam fuge. Idcirco enim et Apostolus dicit : « Fugite fornicatio- » nem[1]. » Sed si injustitia blandiatur, ut personam potentis accipiens, et gratia ejus flexus, non rectum judicium feras : intelligere debes, quia sub specie ludi blandam persecutionem ab injustitia pateris. Verum et per singulas malitiæ species, etiam si molles et delicatæ sint et ludo similes, has persecutionem spiritus dicito, quia in his omnibus virtus offenditur.

HOMILIA VIII[2].

De eo quod obtulit Abraham filium suum Isaac.

I. Adhibete huc aures, qui accessistis ad Dominum, qui fideles esse vos creditis, et considerate diligentius quemadmodum fidelium fides probatur ex his quæ recitata sunt nobis : « Et factum est, *inquit*, post hæc verba, tentavit » Deus Abraham, et dixit ei : Abraham, Abraham. Et ille » dixit : Ecce ego[3]. » Observa singula quæ scripta sunt. In singulis enim si quis scit in altum fodere, inveniet thesaurum : et fortassis etiam ubi non existimatur, latent myste-

[1] I Cor. VI, 18.
[2] Tom. II, p. 80 et seqq.
[3] Gen. XXII, 1.

riorum pretiosa monilia. Abram vocabatur vir iste prius, et nusquam legimus quod hoc nomine vocaverit eum Deus, aut dixerit ei : Abram, Abram. Non enim a Deo vocari poterat nomine delendo, sed vocat eum hoc nomine quod ipse donavit; et non solum vocat eum hoc nomine, sed et ingeminat. Cumque ille respondisset : « Ecce ego, *dicit ad » eum :* Accipe filium tuum charissimum quem diligis Isaac, » et offeres mihi eum. Vade, *inquit,* in terram excelsam, et » ibi offeres eum holocaustum in uno ex montibus quem » ostendero tibi[1]. » Nomen quidem cur ei donaverit Deus, et vocaverit eum Abraham, ipse interpretatus est : « quia » patrem, *inquit,* multarum gentium posui te[2]. » Hanc repromissionem dedit ei Deus cum haberet filium Ismaël, sed pollicitus est ei quia in filio qui nasceretur ex Sara complebitur ista promissio. Accenderat ergo animum ipsius in amorem filii, non solum posteritatis gratia, sed et promissionum spe. Sed hunc in quo ei positæ sunt promissiones magnæ istæ et mirabiles, hunc, inquam, filium in quo vocatum est nomen ejus Abraham, holocaustum Domino jubetur offerre in uno ex montibus. Quid tu ad hæc, o Abraham? quæ et quales cogitationes moventur in corde tuo? Prolata est vox a Deo, quæ discutiat et probet fidem tuam. Quid ad hæc dicis? quid cogitas? quid retractas? Putasne, revolvis in corde tuo, quia si in Isaac data est mihi repromissio, hunc autem offero holocaustum, superest ut non speretur ulla promissio? Aut magis illa cogitas et dicis, quia impossibile est mentiri eum qui repromisit; quidquid illud fuerit, promissio permanebit? Verum ego, quia minimus sum, tanti Partriarchæ cogitationes non valeo perscrutari, nec scire possum, vox Dei quæ ad tentandum eum processerat, quas ei cogitationes moverit, quid animi attulerit, cum juberetur unicum jugulare. Sed quoniam « spiri-

[1] Gen. XXII, 2. — [2] Id. XVII, 5.

» tus prophetarum prophetis subjectus est[1], » Paulus Apostolus, qui per spiritum (credo) didicerat quid animi, quid consilii Abraham gesserit, indicavit dicens : « Fide Abraham » non hæsitavit, cum unicum offerret in quo acceperat re- » promissiones, cogitans quia et a mortuis eum suscitare » potens est Deus[2]. » Prodidit ergo nobis cogitationes viri fidelis Apostolus, quod fides resurrectionis jam tum haberi cœperit in Isaac. Abraham ergo resurrecturum sperabat Isaac, et credebat futurum quod adhuc non erat factum. Quomodo ergo filii sunt Abraham, qui factum non credunt in Christo quod ille futurum credidit in Isaac? Imo, ut apertius loquar, sciebat in se Abraham futuræ veritatis imaginem præformari, sciebat de semine suo nasciturum Christum, qui et offerendus esset totius mundi verior hostia, et resurrecturus a mortuis.

II. Sed nunc interim « tentabat, *inquit,* Deus Abraham » et dicit ad eum : Accipe filium tuum charissimum quem » diligis[3]. » Non enim suffecerat dixisse *filium,* sed adjicitur et *charissimum.* Esto et hoc : quid adhuc additur et *quem diligis?* Sed vide tentationis pondus. Charis et dulcibus appellationibus iterum ac sæpe repetitis, paterni suscitantur affectus, ut amoris evigilante memoria ad immolandum filium paterna dextera retardaretur, et adversus fidem animi tota carnis militia repugnaret, additur tentationis tempore : « Accipe, *inquit, ergo* filium tuum charissimum quem di- » ligis, Isaac. » Esto, Domine, quia commemoras de filio patrem, addis et *charissimum,* quem præcipis jugulari. Sufficiat hoc ad supplicium patris. Addis rursum, et *quem diligis.* Sint et in hoc parenti triplicata supplicia. Quid opus est adhuc ut commemores et *Isaac?* Numquid nesciebat Abraham quia filius suus ille charissimus, ille quem diligebat, Isaac vocaretur? Sed cur hoc additur in tempore?

[1] 1 Cor. xiv, 32. — [2] Heb. xi, 17. — Gen. xxii, 1, 2.

Ut recordaretur Abraham quia dixeras ad eum « quod in » Isaac vocabitur tibi semen[1], » et quod in Isaac erunt tibi repromissiones. Fit et commemoratio nominis, ut et promissionum quæ sub hoc nomine factæ sunt, desperatio subeat[2]. Sed hæc omnia, quia tentabat Deus Abraham[3].

III. Quid post hæc? « Vade, *inquit,* in terram excelsam, » in unum ex montibus quem tibi ostendero, et ibi eum » offeres holocaustum[4]. » Intuemini per singula quomodo fiunt tentationis augmenta. « Vade in terram excelsam. » Numquid non potuerat duci prius Abraham cum puero ad illam terram excelsam, et imponi prius in montem quemcumque delegerat Dominus, et ibi ad eum dici ut offerret filium? Sed prius ei dicitur quia offerre debeat filium suum, et tunc jubetur ire in terram excelsam, et ascendere in montem. Quo hoc spectat? Ut dum ambulat, dum iter agit, per totam viam cogitationibus discerpatur, ut hinc perurgente præcepto, hinc vero unici affectu obluctante crucietur. Propterea ergo etiam via injungitur, etiam montis ascensio, ut in his omnibus spatium certaminis accipiat affectus et fides, amor Dei et amor carnis, præsentium gratia et expectatio futurorum. Mittitur ergo in terram excelsam, et non sufficit Patriarchæ tantum opus Domino peracturo terra excelsa, sed et montem jubetur ascendere, scilicet ut fide elatus terrena derelinquat, et ad superna conscendat.

IV. « Surrexit ergo Abraham mane, et stravit asinam » suam, et concidit ligna ad holocaustum. Et accepit filium suum Isaac, et duos pueros, et pervenit ad locum » quem dixerat ei Deus die tertia[5]. » Surrexit Abraham mane. Quod addidit *mane,* ostendere fortasse voluit quia

[1] Gen. xxi, 12. — [2] Rom. ix, 7. Hebr. xi, 18. — [3] Galat. iii, 16. — [4] Gen. xxii, 2. — [5] Ibid. 3.

initium lucis splenderet in corde ejus. Stravit asinam suam, ligna præparavit, assumpsit filium. Non deliberat, non detractat, non communicat cum ullo homine consilium, sed statim occupat iter. « Et pervenit, *inquit*, ad locum quem » dixerat ei Dominus die tertia. » Omitto nunc quid sacramenti contineat dies tertia, sapientiam et consilium tentantis intueor. Sic in proximo non erat mons aliquis, cum totum ageretur in montibus, sed per triduum iter protenditur, ut per totum triduum recursantibus curis paterna viscera crucientur, et omni hoc spatio tam prolixo intueretur filium pater, cibum cum eo sumeret, tot noctibus puer penderet in amplexibus patris, inhæreret pectori, cubitaret in gremio? Vide inquantum tentatio cumulatur. Tertia tamen dies semper apta fit sacramentis. Nam et populus cum exisset de Ægypto, tertia die offert sacrificium Deo, et in die tertia purificatur. Et resurrectio Domini tertia est die : et multa alia intra hanc diem mysteria concluduntur.

V. « Respiciens, *inquit*, Abraham vidit locum de longe, » et dixit ad pueros suos : Sedete hic cum asina, ego autem » et puer ibimus usque illuc, et cum adoraverimus, revertemur ad vos[1]. » Pueros dimittit. Non enim poterant ascendere pueri cum Abraham ad holocausti locum quem ostenderat Deus. « Vos *ergo, inquit*, sedete : ego autem » et infans ibimus, et cum adoraverimus, revertemur ad » vos. » Dic mihi, Abraham, verum dicis ad pueros, quod adores et redeas cum infante, an fallis? Si verum dicis, ergo non facies eum holocaustum. Si fallis, tantum patriarcham non decet fallere. Quid enim animi in te indicat sermo hic? Verum, inquit, dico, et holocaustum offero puerum. Idcirco enim ligna mecum porto, et cum ipso re-

[1] Gen. XXII, 4, 5.

deo ad vos. Credo enim et fides mea hæc est, « quod et a » mortuis suscitare eum potens est Deus[1]. »

VI. « Post hæc accepit, *inquit*, Abraham ligna ad holo» caustum, et superposuit ea Isaac filio suo, et accepit ignem » in manibus suis, et gladium, et abierunt simul[2]. » Quod ipse sibi ligna ad holocaustum portat Isaac, illa figura est, quod et Christus ipse sibi bajulavit crucem : et tamen portare ligna ad holocaustum sacerdotis officium est. Fit ergo ipse hostia et sacerdos. Sed et quod additur, « et abierunt ambo » simul, » ad hoc refertur. Cum enim Abraham velut sacrificaturus ignem portaret et cultrum, Isaac non vadit post ipsum, sed cum ipso, ut ostendatur cum ipso pariter fungi sacerdotio. Quid post hæc? « Dixit, *inquit*, Isaac ad » Abraham patrem suum : Pater[3]. » Et hæc pro tempore a filio prolata tentationis est vox. Quomodo enim putas immolandus filius per hanc vocem viscera paterna concussit? Et quamvis Abraham rigidior esset pro fide, reddit tamen etiam ipse affectionis vocem et respondit : « Quid est, fili? » At ille : Ecce, *inquit*, ignis et ligna, ubi ovis est ad holo» caustum? Ad hæc respondit Abraham : Deus providebit » sibi ovem ad holocaustum, fili[4]. » Movet me Abrahæ satis diligens et cauta responsio. Nescio quid videbat in spiritu, quia non de præsenti, sed de futuro dicit : « Deus providebit » ipse sibi ovem : » futura respondit filio de præsentibus requirenti. Ipse namque sibi Dominus ovem providebat in Christo, quia et « sapientia ipsa sibi domum ædificavit[5], » et ipse « se humiliavit usque ad mortem[6] : » et omnia quæcumque legeris de Christo, non necessitate, sed sponte facta reperies.

VII. « Perrexerunt ergo ambo, et venerunt ad locum » quem dixerat ei Deus[7]. » Moyses, cum venisset ad locum

[1] Heb. XI, 19. — [2] Gen. XXII, 6. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 7, 8. — [5] Prov. IX, 1. — [6] Phil. II, 8. — [7] Gen. XXII, 9.

quem ostendit ei Deus, non permittitur ascendere, sed ante ei dicitur : « Solve corrigiam calceamenti de pedibus tuis[1]. » Abrahæ nihil horum dicitur et Isaac, sed ascendunt, nec calceamenta deponunt. In quo illa fortassis est ratio, quod Moyses quamvis esset magnus, tamen de Ægypto veniebat, et erant aliqua mortalitatis vincula pedibus ejus innexa. Abraham vero et Isaac nihil horum habent, sed veniunt ad locum, ædificat Abraham altare, imponit ligna super altare, colligat puerum, præparat se ad jugulandum. Multi estis patres in Ecclesia Dei, qui hæc audistis. Putas aliquis vestrum ex ipsa historiæ narratione tantum constantiæ, tantum animi robur acquirit, ut cum forte amittitur filius morte communi, et omnibus debita, etiamsi sit unicus, etiamsi sit dilectus, adducat sibi in exemplum Abraham, et magnanimitatem ejus ante oculos ponat? Et quidem a te non exigitur istud animi magnitudinis, ut ipse alliges filium, ipse constringas, ipse gladium pares, ipse unicum jugules. Hæc omnia a te mysteria non quæruntur. Proposito saltem et mente constans esto, fide fixus lætus offer filium Deo. Esto sacerdos animæ filii tui. Sacerdotem autem immolantem Deo non decet flere. Vis videre quia exigitur hoc a te? In Evangelio Dominus dicit : « Si filii Abra» ham essetis, opera utique Abrahæ faceretis[2]. » Ecce istud est opus Abrahæ. Facite opera quæ fecit Abraham, sed non cum tristitia : « Hilarem enim datorem diligit Deus[3]. » Quod si et vos tam prompti fueritis, a Deo dicetur vobis : « Ascende in terram excelsam, et in montem quem osten» dero tibi[4], » et ibi offer mihi filium tuum. Non in profundis terræ, nec in convalle fletus, sed in altis et excelsis montibus offer filium tuum. Ostende quia fides in Dominum fortior est quam carnis affectus. Amabat enim, inquit, Abraham Isaac filium suum, sed amori carnis prætulit

[1] Exod. III, 5. — [2] Joan. VIII, 39. — [3] 2 Cor. IX, 7. — [4] Gen. XXII, 2.

amorem Dei, et inventus est non in visceribus carnis, sed in visceribus Christi, id est in visceribus Verbi Dei et veritatis et sapientiæ.

VIII. « Extendit, *inquit*, Abraham manum suam, ut acciperet gladium et jugularet filium suum, et vocavit eum » Angelus Domini de cœlo, et dixit : Abraham, Abraham. » At ille dixit : Ecce ego. Et dixit : Ne injicias manum tuam » super puerum, neque facias ei quidquam. Nunc enim » cognovi quia tu times Deum [1]. » In hoc ergo sermone solet objici nobis, quod Deus nunc se cognovisse dicat quia Abraham timeat Deum, quasi qui ante ignoraverit. Sciebat Deus et non eum latebat, quippe qui novit omnia antequam fiant : sed propter te hæc scripta sunt; quia et tu credidisti quidem Deo, sed nisi opera fidei expleveris, nisi in omnibus præceptis etiam difficilioribus parueris, nisi sacrificium obtuleris, et ostenderis quia nec patrem, nec matrem, nec filios præferas Deo, non agnosceris quia timeas Deum, nec dicetur de te, Quia nunc cognovi quia timeas tu Deum. Et tamen considerandum est, quia Angelus hæc refertur ad Abraham locutus, et quia in consequentibus evidenter hic Angelus Dominus ostenditur. Unde puto quod sicut inter nos homines habitu repertus est ut homo, ita et inter Angelos habitu est repertus ut Angelus. Et ipsius sequentes exemplum Angeli in cœlo lætantur super uno peccatore pœnitentiam agente [2], et de profectibus hominum gloriantur. Ipsi enim velut procurationem animarum nostrarum tenent, quibus dum adhuc parvuli sumus, velut tutoribus et actoribus, committimur usque ad præfinitum tempus a Patre [3]. Et ipsi ergo nunc de profectu uniuscujusque nostrum dicunt, Quia nunc cognovi quia tu times Deum. Verbi causa, propositum habeo martyrium, non ex hoc dicere ad me Angelus poterit, Quia nunc cognovi quod tu times Deum;

[1] Gen. XXII, 10 et seqq. — [2] Luc. XV, 10. — [3] Gal. IV, 2.

Deo enim soli cognitum est propositum mentis : si vero accessero ad agones, protulero bonam confessionem, quæ inferuntur constanter cuncta suscepero, tunc potest dicere Angelus, velut confirmans me et corroborans : « Nunc cognovi quod tu times Deum. » Verum hæc dicta sunt ad Abraham, ut pronuntiatus sit timere Deum. Quare ? quia non pepercit filio suo. Nos vero conferamus hæc cum Apostoli dictis, ubi dicit de Deo : « Qui proprio Filio suo non » pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum[1]. » Vide Deum magnifica cum hominibus liberalitate certantem. Abraham mortalem filium non moriturum obtulit Deo, Deus immortalem Filium pro omnibus tradidit morti. Quid nos ad hæc dicemus ? quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis[2] ? Deus Pater propter nos proprio Filio non pepercit[3]. Quis vestrum, putas, audiet aliquando vocem Angeli dicentis : Nunc cognovi quia times tu Deum, quia non pepercisti filio tuo vel filiæ tuæ, vel uxori ; aut non pepercisti pecuniæ, vel honoribus sæculi, et ambitionibus mundi : sed omnia contempsisti et omnia duxisti ut stercora, ut Christum lucrifaceres ; vendidisti omnia et dedisti pauperibus, et secutus es Verbum Dei ? Quis vestrum, putas, audiet ab Angelis hujuscemodi vocem ? Iterum Abraham audit hanc vocem, et dicitur ad eum : « Quia non » pepercisti filio tuo dilecto propter me[4]. »

IX. « Et respiciens, *inquit*, Abraham oculis suis vidit, et » ecce aries tenebatur cornibus in virgulto Sabech[5]. » Diximus, puto, in superioribus quod Isaac formam gereret Christi, sed et aries hic nihilominus formam Christi gerere videtur. Sed quomodo Christo uterque conveniat, et Isaac qui non est jugulatus, et aries qui jugulatus est, operæ pretium est noscere. Christus Verbum Dei est, sed « Verbum

[1] Rom. VIII, 32. — [2] Psal. CXV, 12. — [3] Rom. VIII, 32. — [4] Genes. XXII, 12. — [5] Ibid. 13.

» caro factum est [1]. » Unum igitur in Christo de superioribus est, alterum ex humana natura et virginali utero susceptum. Patitur ergo Christus, sed in carne; et pertulit mortem, sed caro, cujus hic aries forma est: sicut et Joannes dicebat: « Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mun» di [2]. » Verbum vero in incorruptione permansit, quod est secundum spiritum Christus, cujus imago est Isaac. Ideo ipse et hostia est, et pontifex secundum spiritum. Nam qui offert hostiam Patri secundum carnem, ipse in altari crucis offertur; quia sicut dictum est de eo: « Ecce agnus Dei, » ecce qui tollit peccatum mundi, » ita de eo dictum est: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise» dech [3]. » Tenetur ergo cornibus aries in virgulto Sabech.

X. « Et accepit, *inquit*, arietem, et obtulit eum holocaus» tum pro Isaac filio suo, et vocavit Abraham nomen loci » illius, Dominus videt [4]. » Scientibus hæc audire, intelligentiæ spiritualis evidens panditur via. Omnia enim quæ gesta sunt, ad visionem perveniunt. Dicitur namque quia Dominus videt. Visio autem quam Dominus vidit, in spiritu est, ut et tu hæc quæ scripta sunt in spiritu videas; et sicut in Domino corporeum nihil est, ita etiam tu in his omnibus corporeum nihil sentias; sed in spiritu generes etiam tu filium Isaac, cum habere cœperis fructum spiritus, gaudium, pacem. Quem tamen filium ita demum generabis si, ut de Sara scriptum est, quia defecerunt Saræ muliebria, et tunc genuit Isaac [5], ita deficiant et in anima tua muliebria ut nihil jam muliebre et effœminatum habeas in anima tua, sed viriliter agas, et viriliter præcingas lumbos tuos; si sit pectus tuum thorace justitiæ munitum, si galea salutis, et gladio spiritus accingaris. Si ergo deficiant muliebria fieri in anima tua, generas filium de conjuge tua virtute et sapien-

[1] Joan. I, 14. — [2] Ibid. 29. — [3] Psal. CX, 4. — [4] Gen. XXII, 13. — [5] Id. XVIII, 11.

tia, gaudium ac lætitiam. Generas autem gaudium, si omne gaudium existimaveris cum in tentationes varias incideris, et istud gaudium offeras in sacrificium Deo [1]. Cum enim lætus accesseris ad Deum, iterum tibi reddit quod obtuleris, et dicit tibi, quia « iterum videbitis me, et gaudebit cor » vestrum, et gaudium vestrum nemo auferet a vobis [2]. » Sic ergo quæ obtuleris Deo, multiplicata recipies. Tale aliquid, licet per aliam figuram, refertur in Evangeliis, cum per parabolam dicitur accepisse quis mnam ut negotiaretur et patrisfamilias pecuniam quæreret [3]. Sed si attuleris quinque multiplicata in decem, tibi ipsi donantur, tibi conceduntur. Audi enim quid dicit : « Tollite, *inquit,* huic mnam et date » illi qui habet decem mnas [4]. » Sic ergo videmur quidem Domino negotiari, sed nobis cedunt negotiationis lucra : et videmur offerre Domino hostias, sed nobis quæ offerimus redonantur. Deus enim nullius indiget, sed nos vult divites esse, nostrum desiderat per singula quæque profectum. Hæc nobis figura ostenditur etiam in his quæ gesta sunt erga Job. Et ille enim propter Deum perdidit omnia cum dives esset. Sed quia pertulit bene agones patientiæ, et in omnibus quæ passus est magnanimus fuit, et dixit : « Dominus dedit, Dominus abstulit : ut Domino placuit ita factum » est : sit nomen Domini benedictum [5], » vide ad ultimum quid de eo scribitur : « Recepit, *inquit,* omnia dupla quæ » amiserat [6]. » Vides quid est amittere aliquid pro Deo, hoc est, multiplicata recipere tibi. Et aliquid amplius Evangelia promittunt, centuplum tibi pollicentur [7], insuper et vitam æternam, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Jac. I, 2. — [2] Joan. XVI, 17 et 22. — [3] Luc. XIX, 13. — [4] Ibid. 24. — [5] Job, I, 21. — [6] Id. XLII, 10. — [7] Matth. XIX, 29.

HOMILIA IX[1].

De repromissionibus secundis ad Abraham factis.

Quantum[2] legentes progredimur, tantum nobis sacramentorum cumulus augetur. Et ut si quis exiguo vectus navigio ingrediatur mare, donec terræ vicinus est minus metuit; cum vero paulatim in altum fuerit progressus, et undis intumescentibus vel in excelsum attolli cœperit, vel eisdem dehiscentibus in ima deduci; ibi vero mentem pavor ingens et formido percutit, quod exiguam ratem tam immensis fluctibus credidit : ita etiam nos pati videmur, qui exigui meritis, et ingenio tenues, inire tam vastum mysteriorum pelagus audemus. Sed si, orantibus vobis, Dominus dignetur Spiritus sui sancti auram nobis prosperam dare, secundo verbi cursu portum salutis intrabimus. Videamus ergo nunc quæ sunt quæ nobis recitata sunt : « Et vocavit, *inquit,* » Angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens : Per » memetipsum juravi, dicit Dominus : propterea quod fe» cisti verbum hoc, et non pepercisti filio tuo dilecto pro» pter me, benedicens benedicam te, et multiplicans mul» tiplicabo te, et erit semen tuum sicut stellæ cœli in » multitudine, et sicut arena maris, quæ non potest dinu» merari[3], » etc. Sollicitum hæc et intentum auditorem requirunt. Novum est enim quod dicit : « Et vocavit, *inquit,* » Angelus Domini Abraham secundo de cœlo. » Quod tamen addit, non est novum. Nam « benedicens benedictam te, » et ante jam dictum est; et « multiplicans multiplicabo te, » ante promissum est; et « erit semen tuum sicut stellæ cœli,

[1] Tom. II, p. 84 et seqq. — [2] N. 1.
[3] Gen. xxii, 15 et seqq.

» et sicut arena maris, » et prius fuerat pronuntiatum. Quid ergo est nunc amplius quod secundo clamatur e cœlo? quid novi veteribus repromissionibus additur? Quid plus præmii datur in eo quod dicit : « Propterea quod fecisti verbum » hoc, » id est, propterea quod filium obtulisti, propterea quod non pepercisti unico filio tuo? nihil aliud additum video, eadem repetuntur quæ prius fuerant repromissa. Ergo superfluum videbitur eadem sæpius retractari? imo necessarium. In sacramentis enim fiunt cuncta quæ fiunt. Abraham si tantum secundum carnem vixisset, et unius populi quem secundum carnem genuit pater fuisset, una sufficeret repromissio. Nunc vero ut ostenderet eum primo patrem futurum eorum qui secundum carnem circumci si sunt, circumcisionis suæ tempore datur ei repromissio quæ ad populum circumcisionis pertinere deberet. Secundo quia pater esset futurus etiam eorum qui ex fide sunt, et qui per passionem Christi veniunt ad hæreditatem, tempore nihilominus passionis Isaac promissio renovatur, quæ pertinere debeat ad eum populum qui passione Christi ac resurrectione salvatur. Et eadem quidem repeti videntur, sed longe diversa sunt. Illa enim quæ prius dicta sunt, et ad priorem populum pertinent, in terris dicta sunt. Sic enim dicit Scriptura : « Et eduxit eum foras, *de tabernaculo scilicet*, et dixit » ei : Respice stellas cœli, si dinumerari possunt a multitu- » dine [1]. » Et addidit : « Sic erit semen tuum. » Ubi autem secundo repetitur repromissio, designat quia locutus est ei de cœlo et datur promissio de terra prima, secunda de cœlo. Nonne aperte hic illud designare videtur, quod Apostolus dicit : « Primus homo de terra terrenus, secundus homo de » cœlo cœlestis [2]? » Ista ergo promissio, quæ ad fidelem populum pertinet, de cœlo est; illa de terra. In illa sermo tantummodo fuit; hic interponitur jusjurandum, quod inter-

[1] Gen. xv, 5. — [2] 1 Cor. xv, 47.

pretatur ad Hebræos scribens sanctus Apostolus hoc modo dicens : « Volens, *inquit,* Deus ostendere pollicitationis » hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusju» randum. » Et iterum : « Homines, *inquit,* per majorem sui » jurant, Deus autem quoniam neminem habuit per quem » juraret majorem, Per memetipsum juro, dicit Dominus[1]. » Non quod Deum jurisjurandi necessitas urgeret; quis enim ab eo exigeret sacramentum? sed sicut interpretatus est Apostolus Paulus, quo per hoc immobilitatem consilii sui cultoribus designaret. Sic et alibi per Prophetam dicitur : « Ju» ravit Dominus, nec pœnitebit eum : Tu es sacerdos in » æternum secundum ordinem Melchisedech[2]. » Tunc deinde in prima repromissione non habet positam causam cur data sit repromissio, nisi tantum quod eduxit eum foras, « et ostendit, *inquit,* ei stellas cœli, et dixit : Sic erit semen » tuum. » Nunc vero addit causam propter quam juramento confirmat promissionem firmam futuram. Dicit enim : « Quia » fecisti verbum hoc, et non pepercisti filio tuo. » Ostendit ergo quod propter oblationem vel passionem filii, promissio firma sit : evidenter designans quod propter passionem Christi populo ex gentibus, qui ex fide est Abrahæ, maneat firma promissio. Et numquid in hoc solo secunda firmiora sunt primis? In multis hujuscemodi adumbrata invenies sacramenta. Primas tabulas Legis in littera confregit Moyses et abjecit : secundam Legem in spiritu suscepit, et sunt firmiora secunda quam prima. Rursus idem ipse cum omnem legem in quatuor libris comprehendisset, Deuteronomium scripsit, quod secunda Lex dicitur......

Sed redeamus nunc ad nosmetipsos[3], et moralem locum per singulos quosque tractemus.......................

.....Idcirco ergo promissiones suas renovat Deus, ut osten-

[1] Heb. vi, 13, 17. — [2] Psal. cx, 4.
[3] N. 2. p. 85.

dat tibi quia debes et tu renovari. Non permanet ille in veteribus, ne et tu vetus homo permaneas. De cœlo hæc loquitur, ut et tu imaginem cœlestis accipias. Nam quid tibi prodest si Deus innovet promissiones, et tu non innoveris? si ille de cœlo loquatur, et tu de terra audias? Quid tibi prodest si Deus se juramento constringit, et tu hæc quasi communem audiens fabulam transeas? Quare non consideras quod propter te Deus etiam ea quæ naturæ suæ apta minime videntur, amplectitur? Jurare dicitur Deus, ut tu audiens paveas et intremiscas, et metu consternatus inquiras quid illud tantum est pro quo Deus jurare dicitur. Fiunt ergo hæc, ut tu attentus et sollicitus fias, et audiens tibi repromissionem parari in cœlis, vigiles et requiras quatenus divinis promissionibus dignus existas. Verumtamen hunc locum et Apostolus interpretatur, dicens, quia « Abrahæ promisit Deus, et semini ejus : non dixit et seminibus » quasi in multis, sed tanquam in uno, et semini tuo, qui » est Christus[1]. » De Christo ergo dicitur : « Multiplicans » multiplicabo semen tuum, et erit sicut stellæ cœli in » multitudine, et sicut arena quæ est ad oram maris[2]. » Quis jam expositione indiget, ut sciat semen Christi quomodo multiplicetur, qui videt a finibus terræ usque ad fines terræ propagatam prædicationem Evangelii, et nullum pene esse jam locum qui non semen verbi susceperit? Hoc namque et in initiis mundi præfigurabatur, cum diceretur Adæ : « Crescite et multiplicamini[3]. » Quod et ipsum dicit Apostolus[4], in Christo dici et in Ecclesia. Quod autem dixit : « sicut » stellæ cœli in multitudine, » et adjecit : « sicut arena quæ » est ad oram maris innumerabilis; » fortasse quidem dicat aliquis cœlestis numeri figuram Christianorum populo, arenæ maris Judaïco convenire. Ego tamen hoc magis puto, quod utrumque exemplum utrique populo possit aptari.

[1] Galat. III, 16. — [2] Genes. XXII, 17. — [3] Id. I, 28. — [4] Eph. V, 32.

Nam et in illo populo fuerunt multi justi et prophetæ, quibus stellarum cœli merito comparatur exemplum : et in nostro populo sunt multi qui terrena sapiunt, et quorum stultitia gravior est arena magis; in quibus præcipue hæreticorum turbas arbitror deputandas. Sed ne nos quidem securi simus : donec enim quis nostrum non deponit imaginem terreni, et induit imaginem cœlestis, terrenis comparatur exemplis.......

...Propterea[1] ergo vigilandum nobis est, et sollicite agendum, « quia adversarius noster, sicut leo rugiens, circuit, » quærens quem transvoret[2]. » Cui nisi restiterimus *fortes in fide*, rursum nos in captivitatem revocabit. Quod si nobis eveniat, ingratum faciemus opus ejus qui cruci suæ affixit principatus et potestates, cum fiducia triumphans eos in semetipsum[3], et qui venit captivos dimittere in remissionem[4]. Quin potius fidem Christi sequentes, qui triumphavit eos, disrumpamus vincula eorum, quibus nos devinxerunt potestati suæ. Vincula vero quibus nos constringunt, passiones, et vitia nostra sunt, quibus tamdiu innectimur, donec carnem nostram crucifigamus cum vitiis et concupiscentiis, et ita demum « disrumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum[5]. » Igitur occupavit semen Abrahæ civitates adversariorum, id est, semen Verbi, quod est prædicatio Evangelii, et fides Christi. Sed dico : Numquid iniquitate usus est Dominus, ut eriperet gentes de potestate adversariorum, et ad fidem suam ditionemque revocaret? Nequaquam. Erat enim aliquando pars Domini Israël, sed illi peccare fecerunt Israël a Deo suo, et propter peccata sua dixit eis Deus : « Ecce peccatis vestris distracti » *estis*, et propter peccata vestra dispersi estis sub universo

[1] N. 3. p. 86.
[2] 1 Pet. v, 8. — [3] Col. II, 14, 15. — [4] Luc. XIV, 19. — [5] Psal. II, 3.

» cœlo [1]. » Sed iterum dicit ad eos : « Si fuerit dispersio vestra ab extremo cœli usque ad extremum ejus, inde congregabo vos, dicit Dominus [2]. » Quia ergo principes hujus mundi invaserant partem Domini, necesse habuit pastor bonus, relictis in supernis nonaginta et novem, descendere ad terras, et unam ovem quæ perierat quærere, inventamque et humeris revectam, ad supernum perfectionis ovile revocare [3]. Sed quid mihi prodest si semen Abrahæ qui est Christus, hæreditate possideat civitates adversariorum, et meam civitatem non possideat? si in mea civitate, hoc est, in anima mea, quæ est civitas Regis magni, neque leges ejus neque instituta serventur? Quid mihi prodest quod universum mundum subjecit, et adversariorum civitates possidet, si non et in me adversarios suos vincat, si non destruat legem quæ est in membris meis repugnans legi mentis meæ, et captivum me ducit in lege peccati [4]? Sic ergo unusquisque nostrum satis agat, ut et in sua anima et in suo corpore vincat Christus adversarios suos, et subjiciens eos ac triumphans etiam suæ animæ possideat civitatem. Hoc enim modo de parte ejus efficimur, de parte meliore quæ est sicut stellæ cœli in claritate, ut et nos benedictionem Abrahæ capere possimus, per Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Nehem. I. — [2] Ibid. — [3] Matth. XVIII, 12. — [4] Rom. VII, 23.

HOMILIA X[1].

De Rebecca, cum exisset ad aquam hauriendam, et occurrisset ei puer Abrahæ.

Isaac (inquit Scriptura)[2] crescebat et confortabatur; id est, gaudium crescebat Abrahæ respicienti non ad ea quæ videntur, sed quæ non videntur[3]. Non enim gaudebat de præsentibus Abraham, neque de divitiis mundi, et actibus sæculi. Sed vis audire Abraham unde gauderet? Audi Dominum ad Judæos dicentem : « Abraham pater vester desi» deravit ut videret diem meum, et vidit, et gavisus est[4]. » Per hoc ergo crescebat Isaac, per quod Abrahæ visio illa qua videbat Christi diem et spes quæ in ipso est, gaudia cumulabat. Atque utinam efficeremini etiam vos Isaac et essetis gaudium matris vestræ Ecclesiæ. Sed vereor ne adhuc in tristitia et gemitu Ecclesia filios pariat. An non est ei tristitia et gemitus, cum vos non convenitis ad audiendum Dei verbum, et vix festis diebus ad ecclesiam proceditis, et hoc non tam desiderio verbi quam studio solemnitatis, et publicæ quodammodo remissionis obtentu? Quid igitur ego faciam, cui dispensatio verbi credita est? qui, licet inutilis servus sim, accepi tamen a Domino distribuendam familiæ dominicæ tritici mensuram. Sed vide quid addit sermo Domini, « dis» tribuendam, *inquit*, in tempore tritici mensuram[5]. » Quid ergo faciam? Ubi vel quando vestrum tempus inveniam? Plurimum ex hoc, imo pene totum tempus mundanis occupationibus teritis in foro, aliud in negotiatione consumitis : alius agro, alius litibus vacat, et ad audiendum Dei verbum

[1] Tom, II, p. 86 et seqq. — [2] N. 1.
[3] Gen. xxi, 8. — [4] Joan. viii, 56. — [5] Luc. xii, 42.

nemo, aut pauci admodum vacant. Sed quid vos de occupationibus culpo? quid de absentibus conqueror? Præsentes etiam et in ecclesia positi non estis intenti, sed communes ex usu fabulas teritis, verbo Dei vel lectionibus divinis terga convertitis. Vereor ne et vobis dicatur a Domino illud quod per Prophetam dictum est : « Converterunt ad » me dorsa, et non facies suas[1]. » Quid igitur ego faciam, cui ministerium verbi Dei creditum est? Quæ leguntur mystica sunt, in allegoricis exponenda sunt sacramentis........Quomodo[2] ergo potero mysteria Legis, et allegorias, quas ab Apostolo edocti sumus, aperire et prodere his quibus et auditio et lectio Legis incognita est? Asperior fortasse vobis videor, sed non possum linire parietem lapsantem. Timeo enim illud quod scriptum est : « Populus meus, qui » beatificant vos seducunt vos, et semitas pedum vestrorum » conturbant[3], » tanquam filios meos charissimos moneo. Miror si nondum vobis innotuit via Christi; si ne hoc quidem audistis, quod non est lata et spatiosa, sed arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam[4]. Et vos ergo intrate per angustam portam, relinquite pereuntibus latitudinem. « Nox præcessit, dies autem appropinquavit; ut filii lucis » ambulate[5]. Tempus breve est, superest ut et qui habent » uxores, tanquam non habentes sint, et qui utuntur hoc » mundo, tanquam non utantur[6]. » Sine intermissione orandum Apostolus præcipit[7]. Vos qui ad orationes non convenitis, quomodo impletis sine intermissione, quod semper omittitis? Sed et Dominus præcipit : « Vigilate et orate, ne » intretis in tentationem[8]. » Quod si illi vigilantes et orantes, et semper verbo Dei adhærentes, tentationem tamen nequaquam effugerunt, quid faciunt hi qui diebus tantum

[1] Jerem. XVIII, 17.
[2] N. 1, 2. p. 87.
[3] Isai. III, 12. — [4] Matth. VII, 13. — [5] Rom. XIII, 12. — [6] 1 Cor. VII, 29. — [7] 1 Thess. V, 17. — [8] Marc. XIV, 38.

solemnibus ad ecclesiam conveniunt? « Si justus vix salvus » fiet, peccator et impius ubi parebunt[1] ? » Piget me dicere aliquid ex his quæ lecta sunt. Nam et Apostolus dicit de hujuscemodi sermonibus, quia « ininterpretabiles sunt ad » dicendum; quoniam vos, *inquit*, imbecilles facti estis ad » audiendum[2]. »

Videamus tamen hoc quod nobis modo recitatum est. « Rebecca, *inquit*, veniebat cum filiabus civitatis haurire » aquam de puteo[3]. » Rebecca quotidie veniebat ad puteos, quotidie hauriebat aquam. Et quia quotidie vacabat ad puteos, idcirco inveniri potuit a puero Abraham, et in matrimonium sociari Isaac......Mysteria sunt cuncta quæ scripta sunt : vult te Christus sibi desponsare; ad te enim loquitur per Prophetam dicens : « Desponsabo te mihi in æternum, » et desponsabo te mihi in fide et misericordia, et cognosces » Dominum[4]. » Quia ergo vult et te sibi Christus despondere, id est, desponsare, præmittit ad te istum puerum. Puer iste sermo propheticus est, quem nisi prius susceperis, nubere Christo non poteris. Scito tamen quia nemo inexercitatus et imperitus sermonem propheticum suscipit, sed qui scit haurire aquam de profundo putei, et qui in tantum scit haurire, ut etiam his sufficiat qui irrationabiles et perversi videntur, quorum figuram tenent cameli : ut et ipse possit dicere, quia « sapientibus et insipientibus debi» tor sum[5]. »........

.....Nisi ergo[6] quotidie venias ad puteos, nisi quotidie haurias aquas, non solum alios potare non poteris, sed et ipse quoque sitim verbi Dei patieris. Audi et Dominum dicentem in Evangeliis : « Qui sitit, veniat, et bibat[7]. » Sed tu (ut » video) nec esuris, nec sitis justitiam, et quomodo poteris

[1] I Pet. IV, 18.— [2] Heb. V, 11. — [3] Gen. XXIV, 15.— [4] Osc. II, 19, 20. — [5] Rom. I, 14.

[6] N. 3, p. 87 et seq.

[7] Joan. VII, 37.

dicere : « Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita de-
» siderat anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum
» vivum : quando veniam et parebo ante conspectum ejus[1]? »
Obsecro vos qui auditorio verbi semper adsistitis, patienter accipite, donec paululum negligentes et desides commoneamus. Habetote patientiam, quia de Rebecca nobis, id est de patientia, sermo est. Et necesse est nos eos qui collectam negligunt, et audire declinant verbum Dei, paululum per patientiam castigare : qui non desiderant panem vitæ nec aquam vivam; qui non exeunt de castris, nec procedunt de domibus luteis, ut colligant sibi manna; non qui veniunt ad petram, ut bibant de spirituali petra. Petra enim est Christus, ut Apostolus ait[2]. Habetote, inquam, vos paululum patientiam. Sermo enim nobis est ad negligentes, et eos qui male habent. « Sani *enim* non indigent medico,
» sed male habentes[3]. » Dicite mihi, vos qui tantummodo festis diebus ad ecclesiam convenitis, cæteri dies non sunt festi? non sunt dies Domini? Judæorum est, dies certos et raros observare solemnes. Et ideo ad eos dicit Deus, quia
« neomenias vestras et sabbata et diem magnum non sus-
» tineo. Jejunium et ferias et dies festos vestros odit anima
» mea[4]. » Odit ergo Deus eos qui unum diem putant festum diem esse Domini. Christiani omni die carnes agni comedunt, id est carnes verbi Dei quotidie sumunt.........

Sed ut omittamus plurima[5], neque enim commentandi nunc tempus est, sed ædificandi Ecclesiam Dei, et pigriores ac desides auditores exemplis sanctorum et mysticis explanationibus provocandi : secuta puerum Rebecca, venit ad Isaac. Secuta enim sermonem propheticum Ecclesia venit ad Christum. Et ubi eum invenit? « Ad puteum, *inquit*, ju-
» ramenti deambulantem[6]. » Nusquam receditur a puteis,

[1] Psalm. XLII, 1, 2. — [2] 1 Cor. IV, 10. — [3] Luc. V, 31. — [4] Is. I, 13, 14.
[5] N. 5. p. 88. — [6] Gen. XXIV, 6.

nunquam desistitur ab aquis. Rebecca invenitur ad puteum. Rursum Rebecca ad puteum invenit Isaac. Ibi primos ejus contemplatur aspectus, ibi desilit de camelis, ibi a puero sibi demonstratum vidit Isaac. Hæc putas sola referri de puteis? Et Jacob ad puteum venit, et ibi invenit Rachel, et ibi innotescit ei Rachel bona oculis et decora aspectu[1]. Sed et Moyses ad puteum invenit Sefforam filiam Raguel[2]. Nondum moveris, ut hæc intelligas spiritualiter dici? Aut putas semper casu contingere ut Patriarchæ ad puteos veniant, et ad aquas conjugia sortiantur? Qui hæc ita putat, « animalis *homo est, et* non percipit quæ sint spiritus Dei[3]. » Sed qui vult maneat in his, maneat animalis : ego Paulum *Apostolum* sequens, dico hæc esse allegorica, et sanctorum nuptias conjunctionem dico esse animæ cum Verbo Dei. « Qui *enim* jungit se Domino, unus spiritus est[4]. » Hanc autem conjunctionem animæ cum Verbo, certum est non aliter fieri posse, nisi per instructionem divinorum librorum, qui figuraliter putei appellantur. Ad quos si quis veniat, et hauriat ex his aquas, id est meditando in his, sensum et intellectum percipiat altiorem, inveniet nuptias Deo dignas. Conjungitur enim anima ejus cum Deo. Desilit etiam de camelis, id est, discedit a vitiis, abjicit irrationabiles sensus, et conjungitur Isaac. Dignum namque est ut Isaac transeat de virtute ad virtutem. Qui virtutis filius est Saræ, nunc conjungitur et sociatur patientiæ, quæ est Rebecca. Et hoc est transire de virtute ad virtutem, et ex fide ad fidem. Sed et ad Evangelia veniamus. Ipse Dominus cum ex itinere fatigatus fuisset, videamus ubi requiem quærit. Venit, inquit[5], ad puteum, et sedebat super eum. Vides *ubique* sibi concordare mysteria, vides novi et veteris testamenti consonas formas. Ibi ad puteos et ad aquas venitur, ut inveniantur sponsæ; et Ecclesia Christo in lavacro aquæ

[1] Gen. XXIX. — [2] Exod. II. — [3] 1 Cor. II, 14. — [4] Id. VI, 17. — [5] Joan. IV, 6.

conjungitur. Vides quantus nos sacramentorum cumulus perurget; quanta sunt quæ occurrunt explicare non possumus, saltem hæc incitare te debent ad audiendum, ad conveniendum, et etiam si nos aliqua pro brevitate transcurrimus, tu cum relegis et requiris, etiam ipse discutias, et invenias; certe vel in horum inquisitione permaneas, ut et te Verbum Dei inveniens ad aquam assumat, et conjungat sibi, ut efficiaris cum eo unus spiritus in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI[1].

De eo quod Abraham Cethuram accepit, et quod Isaac habitavit ad puteum visionis.

Abraham quem Apostolus Paulus dicit[2]:

.........in centenario[3] annorum numero fuisse, et Isaac magis virtute fidei quam corporis fœconditate genüisse, Scriptura nunc refert accepisse uxorem Cethuram nomine, et filios ex ea plurimos genuisse, cum fere centum triginta et septem videretur annorum. Nam Sara uxor ejus decem ab eo annis junior scribitur, quæ centesimo vicesimo et septimo anno defuncta, indicat Abraham super centum triginta septem annorum fuisse cum Cethuram accepit uxorem. Quid ergo? putamus quod in tanto Patriarcha per idem tempus incitamenta carnis viguerint? et qui olim naturalibus motibus emortuus dicitur, nunc ad libidinem redivivus putabitur? An (ut sæpe jam diximus) Patriarcharum conjugia

[1] Tom. II, p. 89 et seqq.
[2] Rom. IV.
[3] N. 1, 2. p. 89, 90.

mysticum aliquod indicant sacramentum? Sicut et ille qui dicebat de sapientia : « Hanc ego cogitavi uxorem adducere » mihi[1]. » Fortassis ergo jam tunc et Abraham simile aliquid cogitavit, et quamvis esset sapiens, hoc ipso tamen sciebat, quod sapientiæ nullus est finis, nec discendi terminum senectus imponit............... Denique Cethura quam nunc senex Abraham sortitur in matrimonium, thymiama interpretatur, quod est incensum vel bonus odor. Et ipse enim dicebat sicut Paulus dixit, quia « Christi bonus odor » sumus[2]. » Quomodo autem quis Christi bonus odor efficitur, videamus. Peccatum res est fœtida. Denique peccatores porcis comparantur, qui in peccatis velut in stercore fœtido volutantur. Et David ex persona peccatoris pœnitentis dicit : « Computruerunt et exesæ sunt cicatrices meæ[3]. »

Si quis ergo vestrum est in quo odor peccati jam nullus est, sed odor justitiæ, suavitas misericordiæ; si quis sine intermissione orando offert Domino semper incensum, et dicit : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu » tuo, elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum[4] : » hic Cethuram duxit uxorem. Sic ergo senum nuptias interpretari dignius puto, sic pulchre inita Patriarcharum in ultima jam et defecta ætate conjugia, sic necessarias filiorum procreationes existimo numerandas. Ad tales enim nuptias, et hujuscemodi sobolem, non ita juvenes ut senes apti sunt. Quanto enim quis carne plus fessus est, tanto erit animi virtute robustior, et sapientiæ complexibus aptior. Sic et ille in Scripturis[5] vir justus Elchana duas simul refertur habuisse uxores, quarum una Fenenna, alia Anna dicebatur; id est, conversio et gratia. Et primo quidem dicitur de Fenenna filios suscepisse, id est, de conversione; et postmodum de Anna, quæ est gratia. Profectus etenim

[1] Sap. VIII, 9. — [2] 2 Cor. II, 15. — [3] Psal. XXXVIII, 5. — [4] Psal. CXLI, 2.
[5] 1 Reg. 1.

sanctorum Scriptura figuraliter per conjugia designat. Unde et tu potes (si vis) hujuscemodi nuptiarum maritus existere; et (verbi causa) si hospitalitatem libenter exerces, hanc tibi conjugem videberis assumpsisse. Huic si addideris pauperum curam, secundam videberis sortitus uxorem. Quod si et patientiam tibi jungas et mansuetudinem, cæterasque virtutes, tot videberis accepisse uxores quot virtutibus gaudes. Inde ergo est quod nonnullos Patriarcharum simul plures habuisse conjuges, alios defunctis prioribus accepisse alias, Scriptura commemorat : ut illud figuraliter indicetur, quod quidam plures simul possunt exercere virtutes, alii non prius quæ sequuntur incipere, quam priora perduxerint ad perfectum. Inde denique Salomon plures simul habuisse refertur uxores, cui dixerat Dominus : « Sapiens ante te non » fuit talis, et post te non erit[1]. » Quia ergo dederat ei Dominus multitudinem prudentiæ, sicut arena est maris, ut judicaret populum suum in sapientia, ideo plures simul poterat exercere virtutes.........

« Et factum est[2], *inquit*, postquam mortuus est Abra» ham, benedixit Dominus Isaac filium ejus, et habitavit ad » puteum visionis[3]. » De morte Abraham quid nobis amplius dicendum est, quam sermo Domini in Evangeliis continet dicens : « De resurrectione autem mortuorum non » legistis quomodo dicit in rubo, Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob? Deus autem non est mortuorum, » sed vivorum. Omnes enim illi vivunt[4]? » Optemus ergo et nos hujuscemodi mortem, sicut et Apostolus dicit, ut moriamur peccato, vivamus autem Deo[5]. Talis namque Abrahæ mors intelligenda est, quæ in tantum dilataverit sinus ejus, ut omnes sancti qui de quatuor terræ partibus veniunt, in

[1] 2 Paralip. I, 12.
[2] N. 3. p. 90, 91.
[3] Gen. XXV, 11. — [4] Marc. XII, 26, et Luc. XX, 37. — [5] 1 Pet. II, 24.

sinum Abrahæ portentur ab Angelis. Sed videamus jam quomodo post mortem ejus benedixerit Dominus Isaac filium ejus, et quæ est ista benedictio. « Benedixit, *inquit*, » Dominus Isaac, et habitavit ad puteum visionis. » Hæc est enim omnis benedictio qua benedixit Dominus Isaac, ut habitaret ad puteum visionis. Intelligentibus grandis est ista benedictio. Utinam et Dominus mihi donet hanc benedictionem, ut habitare merear ad puteum visionis. Quis potest scire et intelligere quæ est visio quam vidit Esaias filius Amos? quis potest scire quæ est visio Naüm? quis potest intelligere quid contineat illa visio quam vidit Jacob in Bethel, cum abiret in Mesopotamiam, ubi dixit : « Hæc » est domus Dei, et porta cœli[1]? » Et si quis potest singulas quasque visiones, vel quæ in Lege sunt, vel quæ in Prophetis, scire et intelligere; ille habitat ad puteum visionis. Sed et hoc diligentius perspice, quod ita magnam benedictionem accipere a Domino meruit Isaac, ut habitaret ad puteum visionis. Nos vero quando satis mereri poterimus si forte transitum habere possimus per puteum visionis. Ille tamen permanere meruit in visione et habitare, nos parum quid illuminati per Dei misericordiam sentire, vel suspicari de unaquaque visione vix possumus............ Vis tibi ostendam quis est qui nunquam recedit a puteo visionis? Apostolus Paulus, qui dicebat : « Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculamur[2]. » Et tu ergo si semper perscruteris propheticas visiones, si semper inquiras, semper discere cupias, hæc mediteris, in iis permaneas; percipis et tu benedictionem a Domino, et habitas apud puteum visionis. Et tibi enim apparebit Dominus Jesus in via, et aperiet tibi scripturas, ita ut dicas : « Nonne » cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis » scripturas[3]? » Apparet autem his qui de ipso cogitant, et

[1] Gen. xxviii, 17. — [2] 2 Cor. iii, 18. — [3] Luc. xxiv, 32.

in ipso meditantur, atque in lege ejus die ac noctè versantur. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII[1].

De conceptu Rebeccæ, et partu.

Per singulas[2] quasque lectiones cum legitur Moyses, orandus est nobis Pater Verbi, ut impleat etiam in nobis illud quod in Psalmo scriptum est : « Revela oculos meos, » et considerabo mirabilia de lege tua[3]. » Nisi enim ipse aperiat oculos nostros, quomodo videre poterimus tanta hæc, quæ in Patriarchis sacramenta formantur, quæ nunc in puteis, nunc in nuptiis, nunc in parturitionibus, nunc etiam in sterilitatibus figurantur? Refert namque præsens lectio, quod « Isaac rogavit Deum pro Rebecca uxore sua, » quia sterilis erat, et exaudivit illum Deus; et concepit, et » exultabant, *inquit*, pueri in utero ejus[4]. » Primo omnium intuere quid istud est quod plurimæ sanctarum mulierum in Scripturis steriles fuisse referuntur, sicut ipsa Sara, ecce et nunc Rebecca. Sed et Rachel dilecta Israël sterilis fuit. Anna quoque, mater Samuelis, sterilis scribitur. Sed et in Evangeliis Elizabeth sterilis fuisse memoratur. In omnibus autem istis unus hic titulus designatur, quod post sterilitatem sanctum omnes ediderint partum. Sic ergo et hæc nunc Rebecca sterilis fuisse dicitur : « sed oravit, *inquit*, » Isaac *pro ea* Dominum, et exaudivit illum; et concepit, et » exultabant pueri in utero ejus. » Sterilis hæc ecce quid concepit. Filii sterilis antequam nascantur exultant, et quæ desperaverat sobolem, gentes et populos gestat in utero.

[1] Tom. II, p. 91 et seqq. — [2] N. 1.
[3] Psal. CXVIII, 13. — [4] Gen. XXV, 21.

Sic enim dicit : « Abiit, *inquit*, Rebecca interrogare Dominum; et dixit ei Dominus : Duæ gentes in utero tuo sunt, » et duo populi de ventre tuo separabuntur [1]. » Longum est si velimus nunc exultationem puerorum adhuc in utero habitantium perscrutari......

Nunc interim videamus quid est quod dicitur [2] : « Abiit » Rebecca interrogare ad Dominum. » Abiit. Quo abiit? Ex eo loco in quo non erat Dominus, abiit ad eum locum in quo erat? Hoc enim videtur indicare cum dicitur : « Abiit interrogare Dominum. » Nonne ubique est Deus? Nonne ipse dixit : « Cœlum et terram repleo, dicit Dominus [3]? » Quo ergo abiit Rebecca? Ego puto quod non de loco ad locum abierit, sed de vita ad vitam, de actu ad actum, de bonis ad meliora transierit, de utilibus ad utiliora perrexerit, de sanctis ad sanctiora properaverit. Absurdum namque est si ita putemus imperitam fuisse Rebeccam et indoctam, quæ in domo sapientis Abrahæ sub viro eruditissimo Isaac fuerat instituta, ut intra aliquem locum Dominum putaverit esse conclusum, et illuc iret interrogare quid parvulorum intra uterum exultatio designaret. Vis autem videre quia ex more venit hoc sanctis, ut cum aliquid a Deo ostendi sibi viderint, vel abire vel transire se dicant? Moyses cum vidisset rubum ardere et non exuri, admiratus visum dixit : « Transeam, et videbo visum hoc [4]. » Non utique et ipse significabat se aliquod terræ spatium transiturum, non montes conscendere, nec digredi prærupta convallium. Prope ipsum erat visio, in ore et in oculis ejus. Sed dicit, *Transeam*, ut ostendat se commonitum visione cœlesti ad superiorem vitam debere conscendere, ab his in quibus erat ad meliora transire. Sic ergo et nunc refertur de Rebecca,

[1] Gen. xxv.
[2] N. 2, 3. p. 92.
[3] Jer. xxiii, 24. — [4] Exod. iii, 3.

quod abiit interrogare Dominum : quæ (ut diximus) abiisse non passibus pedum, sed mentis profectibus existimanda est. Et tu ergo, si cœperis intueri non ea quæ videntur, sed quæ non videntur, id est, non carnalia, sed spiritualia, non præsentia, sed futura; abiisse diceris interrogare Dominum. Si eruas te de conversatione veteri, et a consortio eorum cum quibus turpiter et notabiliter vixeras, honestis vero te ac religiosis actibus socies; cum requisitus fueris inter sodales turpitudinis, et in catervis noxiorum nequaquam fueris repertus, dicetur et de te, quia abiit interrogare Dominum. Sic igitur sancti non de loco ad locum, sed de vita ad vitam, de institutis primis abeunt ad instituta potiora.

Dixit ergo ei Dominus : « Duæ gentes in utero tuo sunt, » et duo populi de ventre tuo segregabuntur. Et populus » populum superabit, et major serviet minori[1]. » Quomodo populus populum superaverit, id est, Ecclesia Synagogam, et quomodo major serviat minori, etiam ipsis Judæis licet non credentibus notum est. De his ergo quæ palam sunt, et valde omnibus trita, dicere superfluum puto. Illud (si placeat) addamus, quod unumquemque nostrum, qui hæc audit, ædificare et instruere queat. Ego puto quod et de singulis nobis hoc dici potest, quia duæ gentes et duo populi intra nos sunt. Nam et virtutum populus intra nos est, et vitiorum nihilominus populus intra nos est : « De corde enim » *nostro* procedunt cogitationes malæ, adulteria, furta, fal» sa testimonia[2], » doli, contentiones, hæreses, invidiæ, comessationes, et his similia. Vides quantus malorum populus intra nos est! Si vero mereamur illam vocem dicere sancto Spiritui : « A timore tuo, Domine, in utero concepimus, et » peperimus; spiritum salutis tuæ fecimus super terram[3] : » tunc et alius intra nos populus invenitur in spiritu genera-

[1] Gen. xxv, 22. — [2] Matth. xv, 19, et Gal. v, 20. — [3] Isai. xxvi, 18.

tus : « Fructus *enim* spritus est charitas, gaudium, pax, pa-» tientia, humilitas, mansuetudo, continentia, castitas[1], » et his similia. Vides et alium populum qui et ipse intra nos est : sed iste minor est, ille major. Semper enim plures sunt mali quam boni, et vitia numerosiora virtutibus. Sed si tales *simus* qualis Rebecca, et mereamur de Isaac, id est de verbo Dei habere conceptum, etiam in nobis populus populum superabit, et major serviet minori : serviet etenim caro spiritui, et vitia virtutibus cedent. « Et impleti sunt, *inquit,* » dies ejus ut pareret, et erant gemini in ventre ejus[2]. » Hic sermo, id est, « impleti sunt dies ejus ut pareret, » nunquam fere nisi de sanctis mulieribus scribitur. De hac namque Rebecca dictum est hoc, et de Elizabeth matre Joannis, et Maria matre Domini nostri Jesu Christi. Unde mihi videtur eximium aliquid et præter cæteros homines hujuscemodi partus ostendere, et repletio dierum ortum perfectæ sobolis indicare.

HOMILIA XIII[3].

De puteis quos fodit Isaac, et repleti sunt a Philistinis.

Solita[4] erga puteos semper Patriarcharum invenimus exercitia. Ecce enim refert Scriptura quod Isaac postquam benedixit illum Dominus, et magnificatus est valde, aggressus est opus magnum. Et cœpit, inquit, fodere puteos, puteos quos foderant pueri ejus in tempore patris ejus Abraham[5], sed oppilaverant eos Philistini et impleverant terra. Primo ergo habitavit apud puteum visionis, et illuminatus

[1] Gal. v, 22, 23. — [2] Gen. xxv, 24.
[3] Tom. II, p. 94 et seqq. — [4] N. 1, 2, 3. p. 94, 95.
[5] Gen. xxvi, 15.

a puteo visionis aggreditur alios puteos aperire; et non primum novos puteos, sed quos foderat pater ejus Abraham. Et cum fodisset primum puteum, « Zelati sunt, *inquit,* » eum Philistini. » At ille zelo eorum non est deterritus, nec cessit invidiæ : sed « iterum, *inquit,* fodit puteos quos » foderant pueri Abraham patris ejus, et oppilaverant eos » Philistini post mortem Abrahæ patris ejus : et posuit illis » nomina, secundum nomina quæ posuerat pater ejus[1]. » Fodit ergo illos puteos quos pater suus foderat, et qui per malitiam Philistinorum terra fuerant repleti. Fodit et alios novos in valle Gerararum, non quidem ipse, sed pueri ejus : « Et invenit, *inquit,* ibi puteum aquæ vivæ. Sed rixati » sunt pastores Gerararum cum pastoribus Isaac, dicentes » suam esse aquam, et appellavit nomen putei Iniquitas. » Inique enim gesserunt cum eo[2]. » Sed Isaac recedit a malitia eorum, « et fodit iterum alterum puteum : et pro ipso » nihilominus, *inquit,* altercabantur; et appellavit nomen » ejus Inimicitiam. Et recessit inde, et fodit iterum puteum » alium, et non sunt rixati de eo. Ideo et appellavit nomen » ejus Amplitudo, dicens, Quia nunc dilatavit nos Deus, et » auxit nos super terram. » Bene in quodam loco sanctus Apostolus, considerans mysteriorum magnitudinem, dicit : « Et ad hæc quis idoneus[3] ? » Simili modo, imo longe dissimili, quanto longe illo inferiores sumus, etiam nos videntes tantam in mysteriis altitudinem puteorum, dicimus : « Et ad hæc qui idoneus? » Quis enim digne valeat explicare, vel puteorum sacramenta tantorum, vel eorum quæ gesta pro puteis referuntur, nisi invocemus Patrem Verbi viventis, et ipse in ore nostro verbum dare dignetur, ut sitientibus vobis possimus aliquantulum aquæ vivæ haurire ex his tam copiosis et multiplicibus puteis?

Sunt ergo putei, quos foderunt pueri Abraham; sed hos

[1] Gen. xxvi, 18. — [2] Ib. 19 et seq. — [3] 2 Cor. ii, 16.

Philistini repleverunt terra. Hos ergo primum purgare aggreditur Isaac. Philistini aquas oderunt, terram diligunt. Isaac aquas diligit, puteos semper quærit, veteres purgat, novos aperit. Intuere nostrum Isaac, qui pro nobis oblatus est hostia, venientem in vallem Gerararum, quam interpretantur maceriam, sive sepem; venientem, inquam, ut medium parietem sepiens solvat inimicitias in carne sua; venientem tollere maceriam, id est, peccatum, quod inter nos separat et Deum, maceriam, quæ est media inter nos et cœlestes virtutes, ut faciat utraque unum, et ovem quæ erraverat humeris suis reportet ad montes, et restituat ad alias nonaginta novem quæ non erraverunt. Hic ergo Isaac Salvator noster, cum venisset in istam vallem Gerararum, primum omnium illos puteos fodere voluit quos foderant pueri Patris sui; Legis scilicet et Prophetarum voluit puteos innovare, quos Philistini terra repleverant. Qui sunt isti qui terra puteos replent? Illi sine dubio qui in lege terrenam et carnalem intelligentiam ponunt, et spiritualem ac mysticam claudunt, ut neque ipsi bibant, neque alios bibere permittant. Audi Isaac Dominum nostrum Jesum Christum in Evangeliis dicentem : « Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hy» pocritæ! quoniam tulistis clavem scientiæ, et neque ipsi » introistis, neque intrare volentes permisistis[1]. » Isti sunt ergo qui puteos quos foderant pueri Abraham, terra repleverunt, qui legem carnaliter docent, et aquas sancti Spiritus maculant; qui puteos ad hoc habent, non ut aquam præferant, sed ut terram ponant. Hos ergo puteos aggreditur fodere Isaac. Et videamus quomodo eos fodit. Cum pueri Isaac, qui sunt Apostoli Domini nostri, transirent, *inquit*, per segetes sabbato vellebant spicas, et confricantes manibus manducabant. Tunc ergo dicebant ei isti qui terra repleverant puteos Patris ejus : « Ecce discipuli tui faciunt

[1] Luc. xi, 52.

» sabbatis quod non licet[1]. » Ille, ut terrenum eorum foderet intellectum, dicit ad eos : « Non legistis quid fecit David cum esuriret ipse et qui cum ipso erant, quomodo » intravit ad Abiatar sacerdotem, et panes propositionis » manducavit ipse et pueri sui, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus[2]? » Et his addidit : « Si sci» retis quid est, Misericordiam volo, et non sacrificium, » nunquam utique condemnassetis innocentes. » Sed illi ad hæc quid referunt? Rixati sunt cum pueris ejus, et dicunt : « Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non cus» todit[3]. » Hoc ergo modo fodit puteos Isaac, quos foderant pueri Patris sui. Puer Patris sui erat Moyses, qui foderat puteum Legis. Pueri Patris sui erant David et Salomon, et Prophetæ, et si qui alii sunt, qui libros scripserant veteris Testamenti, quos terrena et sordida repleverat intelligentia Judæorum. Quam cum vellet purgare Isaac, et ostendere quia quæcumque Lex et Prophetæ dixerunt, de ipso dixerunt, rixati sunt cum eo Philistini. Sed discedit ab eis. Non enim potest esse cum eis qui in puteis nolunt aquam habere, sed terram. Et dicit eis : « Ecce relinquetur vobis » domus vestra deserta[4]. » Fodit ergo Isaac et novos puteos, imo pueri Isaac fodiunt. Pueri sunt Isaac, Matthæus, Marcus, Lucas, et Joannes; pueri ejus sunt Petrus, Jacobus, et Judas; puer ejus est et Apostolus Paulus : qui omnes novi Testamenti puteos fodiunt. Sed et pro his altercantur illi qui terrena sapiunt, nec nova condi patiuntur, nec vetera purgari. Evangelicis puteis contradicunt, Apostolicis adversantur. Et quoniam in omnibus contradicunt, in omnibus litigant, dicitur ad eos : « Quoniam indignos » vos fecistis gratia Dei, ex hoc jam ad gentes ibimus[5]. »

Post hæc ergo fodit tertium puteum Isaac : « Et appel-

[1] Matth. XII, 2. — — [2] Ibid. 3, 4, 7. — [3] Joan. IX, 16. — [4] Matth. XXIII, 38. — [5] Act. XIII, 46.

» lavit nomen loci illius Amplitudo, dicens, Quia nunc di» latavit nos Dominus, et auxit nos super terram[1]. » Vere enim dilatatus est Isaac, et auctum est nomen ejus super terram, cum adimplevit in nobis scientiam Trinitatis. Tunc enim tantum in Judæa notus erat Deus[2], et in Israël magnum nomen ejus nominabatur, nunc autem « in omnem » terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba » eorum[3]. » Euntes enim pueri Isaac per universum orbem terræ foderunt puteos, et aquam vivam omnibus ostenderunt, « baptizantes omnes gentes in nomine Patris, et Filii, » et Spiritus sancti[4]. Domini *enim* est terra, et plenitudo » ejus[5]. » .... Denique vis videre unus puer Isaac quantos puteos in terra alienigenarum foderit? Vide Paulum, qui ad Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum replevit Evangelium Dei[6]. Sed per singulos istos puteos persecutiones passus est Philistinorum. Audi ipsum dicentem : « Quanta mihi acciderunt Iconii, Lystris[7], » quanta in Epheso? Quoties cæsus et quoties lapidatus est? quoties pugnavit ad bestias? Sed permansit usquequo exiret ad latitudinem, id est, usquequo in totius orbis terræ latitudine ecclesias collocaret. Sic ergo putei quos fodit Abraham, id est, Scripturæ veteris Testamenti, repleti sunt terra a Philistinis, sive a malis doctoribus, Scribis et Pharisæis, sive etiam adversariis potestatibus : et obturatæ sunt eorum venæ, ne potum præbeant his qui ex Abraham sunt. Non enim populus ille bibere potest de Scripturis, sed sitim patitur verbi Dei, donec veniat Isaac, et aperiat eas ut bibant pueri sui. Gratia ergo filio Abrahæ Christo, de quo scriptum est : « Liber generationis Jesu Christi filii » David, filii Abraham[8], » qui venit et aperuit nobis puteos. Ipsos enim aperiebat illis qui dicebant : « Nonne cor

[1] Gen. xxvi, 22. — [2] Psal. lxxv, 1. — [3] Psal. xviii, 5. — [4] Matth. xxviii, 19. — [5] Psal. xxiii, 1. — [6] Rom. xv, 19. — [7] 2 Tim. iii, 11. — [8] Matth. i. 1.

» nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scri-
» pturas[1] ? »...

Si ergo et vos hodie[2] hæc audientes fideliter percipiatis auditum, operatur et in vobis Isaac, purgat corda vestra a terrenis sensibus.......... Adest enim Verbum Dei, et hæc nunc ejus est operatio, ut de anima uniuscujusque nostrum removeat terram, et aperiat fontem vivum......... Iste fons scientiæ intra te erat situs, sed non poterat fluere, quia Philistini repleverant eum terra, et fecerant in te imaginem terreni. Sed tu portasti quidem tunc imaginem terreni, nunc vero his auditis ab illa omni mole et oppressione terrena per Verbum Dei purgatus, imaginem cœlestis in te splendescere facito. Hæc ergo imago est de qua dicebat Pater ad Filium : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudi-
» nem nostram[3]. » Filius Dei est pictor hujus imaginis. Et quia talis ac tantus est pictor, imago ejus obscurari per incuriam potest, deleri per malitiam non potest. Manet enim semper imago Dei in te, licet tu tibi ipse superducas imaginem terreni. Istam picturam tu tibi ipse depingis ; cum enim te libido fuscaverit, induxisti unum colorem terrenum. Si vero et avaritia æstuas, miscuisti et alium. Sed et cum te ira sanguineum facit, addis nihilominus et tertium colorem. Superbiæ quoque alius additur fucus, et impietatis alius. Et sic per singulas quasque malitiæ species, velut diversis coloribus congregatis, hanc imaginem terreni, quam Deus in te non fecit, tu tibi ipse depingis. Propterea ergo deprecandus est nobis ille qui dicit per Prophetam : « Ecce
» ego deleo sicut nubem iniquitates tuas, et sicut caliginem
» peccata tua[4]. » Et cum deleverit omnes istos in te colores, qui ex fucis malitiæ sumpti sunt, tunc resplendebit in te imago illa quæ a Deo creata est.

[1] Luc. xxiv, 32.
[2] N. 4. p. 96.
[3] Gen. i, 26. — [4] Isai. xliv, 22.

HOMILIA XVI[1].

De Ægyptiorum venditione propter famem.

............................[2] « Vendiderunt Ægyptii terram suam Pharaoni, obtinuit enim eos fames[3]. » Vituperatio mihi videtur et in hoc Ægyptiorum contineri. Non enim facile de Hebræis scriptum invenies, quia obtinuit eos fames. Licet enim scriptum sit quod invaluit fames super terram, non tamen scriptum est quod obtinuit fames Jacob aut filios ejus, sicut de Ægyptiis dicitur quod obtinuit eos fames. Quamvis enim veniat etiam ad justos fames, non tamen obtinet eos : propter quod et gloriantur in ea, sicut Paulus invenitur libenter gloriari in hujuscemodi passionibus, cum dicit : « In fame, et siti, et frigore, et nuditate[4]. » Quod ergo justis exercitium virtutis est, hoc injustis pœna peccati est. Denique etiam Abrahæ temporibus scriptum est, quod « facta est fames super terram, et descendit Abraham in Ægyptum habitare ibi, quoniam invaluerat fames » super terram[5]. » Et utique si (ut quidam putant) incaute et imperite esset sermo Scripturæ divinæ compositus, poterat dicere, quod descendit Abraham in Ægyptum habitare ibi, quia invaluerat super eum fames. Sed intuere quanta distinctione utatur sermo divinus, quanta cautela. Cum de sanctis refert, famem dicit invaluisse super terram; cum de injustis, ipsos fame dicit obtentos. Neque ergo Abraham, neque Jacob, neque filios eorum obtinet fames. Sed et si invalescat, super terram dicitur invalescere. Et temporibus Isaac nihilominus scriptum est, quia « facta est fames super

[1] Tom. II, p. 102 et seqq. — [2] N. 3, 4, 5. p. 103 ad 105.
[3] Gen. XLVII, 20. — [4] 2 Cor. XI, 27. — [5] Gen. XII, 10.

» terram, præter illam famem priorem quæ facta est tem» poribus Abrahæ[1]. » Intantum autem non potest obtinere fames Isaac, ut dicat ad eum Dominus : « Noli descendere in » Ægyptum, sed habita in terra quamcumque ostendero » tibi ; et in ea habita, et ego ero tecum[2]. » Secundum hanc, ut arbitror, observantiam longe post ista tempora Propheta dicebat : « Juvenis fui, etenim senui, et non vidi justum de» relictum, nec semen ejus quærens panem[3]. » Et alibi : « Non » occidet Dominus fame animam justi[4]. » Ex quibus omnibus declaratur terram quidem posse pati famem, et eos qui terrena sapiunt. Quorum autem iste cibus est ut faciant voluntatem Patris qui in cœlis est, et quorum animam panis ille alit qui de cœlo descendit, nunquam possunt famis inedia laborare. Idcirco ergo observanter Scriptura divina non dicit eos fame obtineri, quibus novit esse scientiam Dei, et cibum cœlestis præberi sapientiæ. Sed et in tertio Regnorum libro similem de relatione famis invenies habitam esse cautelam, ubi cum fames invaluisset super terram, dicentem audis Heliam ad Achab : « Vivit Dominus Deus » virtutum, Deus Israël, in cujus conspectu sto, si in his » annis ros vel pluvia fuerit super terram, nisi per sermo» nem oris mei[5]. » Et post hæc mandatur a Domino corvis ut pascant Prophetam, et ut aquam bibat de torrente Corrath. Et iterum in Sarepta Sidoniæ mandatur mulieri viduæ pascere Prophetam, ut cui non amplius quam unius diei supererat victus, largiendo indeficiens fieret, et multipliciter abundaret exhaustus. Hydria enim farinæ et capsaces olei, secundum verbum Domini, non defecit pascendo Prophetam. Similia quoque invenies etiam in temporibus Helisæi, cum filius Ader rex Syriæ ascendit adversum Samariam, et obsedit eam : « Et facta est, *inquit,* fames magna

[1] Gen. XII, 10 ; XXVI, 1. — [2] Ibid. 2, 3. — [3] Psal. XXXVI, 25. — [4] Prov. X, 3. — [5] 3 Reg. XVII, 1.

» in Samaria usquequo efficeretur caput asini quinquaginta » siclis argenteis, et quartarium stercoris columbini quinque argenteis[1]. » Sed subito per verbum Prophetæ fit mira conversio, dicentis : « Audi verbum Domini. Hæc dicit Do- » minus Deus : Sicut hac hora crastino mensura similaginis » siclo uno, et duæ mensuræ hordei siclo uno in portis Sa- » mariæ erunt[2]. » Vides ergo ex his omnibus quid colligatur, quia cum terram fames obtineat, non solum non obtinet justos, sed medela potius per eos intentatæ cladi defertur.

Cum ergo videas hujusmodi observantiam in omnibus pene Scripturæ sanctæ locis integre custodiri, converte hæc ad tropicum et allegoricum sensum, quem ipsorum nihilominus Prophetarum sermonibus edocemur. Unus enim ex duodecim Prophetis aperte et evidenter spiritualem dici famem nudo sermone pronuntiat dicens : « Ecce dies veniunt, » dicit Dominus, et emittam famem super terram; non fa- » mem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi ver- » bum Domini[3]. » Vides quæ sit fames quæ obtinet peccatores? Vides quæ sit fames quæ invalescat super terram? Qui enim de terra sunt, et terrena sapiunt, et non possunt percipere quæ sunt spiritus Dei, famem verbi Dei patiuntur, Legis mandata non audiunt, correptiones Prophetarum nesciunt, Apostolicas consolationes ignorant, non sentiunt Evangelii medicinam : et ideo de his merito dicitur, quod invaluit fames super eos. Justis autem, et in lege Domini meditantibus die ac nocte, sapientia præparat mensam suam, occidit victimas suas, miscet in cratere vinum suum[4], et summa voce clamat, non ut omnes veniant, non ut abundantes, non ut divites, neque ut sapientes hujus mundi divertant ad se; Sed si qui sunt, inquit, inopes sensu, veniant ad me : id est, si qui sunt humiles corde, qui a Christo didi-

[1] 4 Reg. vi, 25. — [2] Id. vii, 1. — [3] Amos, viii, 11. — [4] Prov. ix, 2, 3, 4.

cerunt mites esse et humiles corde[1], quod alibi dicitur spiritu pauperes; sed fide divites, isti conveniant ad epulas sapientiæ, et dapibus ejus refecti depellant famem quæ invalescit super terram. Vide ergo ne et tu forte inveniaris Ægyptius, et obtineat te fames; ne forte sæculi actibus occupatus, aut avaritiæ vinculis strictus, aut luxuriæ effusione resolutus, alienus efficiaris a sapientiæ cibis, qui semper in Dei ecclesiis exhibentur. Si enim avertas auditum ab his quæ vel leguntur in ecclesia, vel disputantur, sine dubio famem verbi Dei patieris. Si vero de Abraham stirpe descendas, et nobilitatem Israëlitici generis custodias, pascit te semper Lex, pascunt Prophetæ, exhibent tibi et Apostoli opulenta convivia. In sinibus quoque Abraham, et Isaac, et Jacob, in regno Patris recumbere te invitabunt Evangelia, ut ibi manduces de ligno vitæ, et bibas vinum de vite vera, vinum novum cum Christo in regno Patris ejus. Ab his enim cibis non possunt jejunare nec famem pati filii sponsi, donec cum ipsis est sponsus.

Refertur sane in consequentibus, quod terra sacerdotum Ægyptiorum non sit in servitutem redacta Pharaoni, neque cum cæteris Ægyptiis vendiderint semetipsos, sed quod extrinsecus acceperint vel frumenta, vel munera, non a Joseph, sed ab ipso Pharaone, et propter hoc tanquam familiariores cæteris, non vendiderint terram suam Pharaoni[2]: sed per hoc nequiores esse cæteris ostenduntur, qui pro nimia familiaritate quæ erat eis cum Pharaone, nihil immutationis recipiunt, sed permanent in mala possessione; et sicut his qui in fide et sanctitate profecerant dicit Dominus: « Jam non dico vos servos, sed amicos[3], » ita dicit et istis Pharao, tanquam qui ad summum gradum nequitiæ et ad sacerdotium perditionis ascenderint: « Jam non dico » vos servos, sed amicos. » Denique vis scire quid intersit

[1] Matth. v. — [2] Gen. xlvii. — [3] Joan. xv, 15.

inter sacerdotes Dei et sacerdotes Pharaonis? Pharao terras concedit sacerdotibus suis, Dominus autem sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit eis : « Ego sum » pars vestra[1]. » Observate ergo qui hæc legitis, omnes Domini sacerdotes, et videte quæ sit differentia sacerdotum, ne forte qui partem habent in terra, et terrenis cultibus ac studiis vacant, non tam Domini quam Pharaonis sacerdotes esse videantur. Ille est enim qui vult sacerdotes suos habere possessiones terrarum, et exercere agri, non animæ culturam, ruri et non legi operam dare. Christus autem Dominus noster sacerdotibus suis quid præcepit audiamus : « Qui non » abrenuntiaverit, *inquit*, omnibus quæ possidet, non po» test meus esse discipulus[2]. » Contremisco hæc dicens. Meus enim primo omnium, meus, inquam, ipse accusator existo, meas condemnationes loquor. Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid possidentem, et eum qui non renuntiat omnibus quæ possidet. Et quid agimus? Quomodo hæc aut ipsi legimus, aut populis exponimus, qui non solum non abrenuntiamus his quæ possidemus, sed et acquirere volumus ea quæ nunquam habuimus antequam veniremus ad Christum? Numquidnam quia nos redarguit conscientia, tegere et non proferre quæ scripta sunt possumus? Nolo duplicati criminis fieri reus. Confiteor et palam populo audiente, confiteor hæc scripta esse; etiamsi nondum implesse me novi. Sed ex hoc saltem commoniti festinemus implere, festinemus transire a sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat ille qui dicebat : « Tanquam egentes, mul» tos autem locupletantes. Ut nihil habentes, et omnia pos» sidentes[3]. » Paulus hic est qui in talibus gloriatur. Vis audire quid etiam Petrus de seipso pronuntiet? Audite eum

[1] Num. xviii, 20. — [2] Luc. xiv, 33. — [3] 2 Cor. vi, 10.

cum Joanne pariter profitentem, et dicentem : « Aurum et » argentum non habeo, sed quod habeo hoc tibi do. In no» mine Jesu Christi, surge et ambula[1]. » Vides sacerdotum Christi divitias, vides nihil habentes, quanta et qualia largiuntur. Istas opes largiri non potest terrena possessio.

Post hæc videamus[2] quid dicit Moyses : « Et habitavit, » *inquit,* Israël in Ægypto, in terra Gessen[3]. » Interpretatur autem Gessen, proximitas vel propinquitas. Per quod ostenditur quia, etiamsi in Ægypto habitet Israël, non tamen longe est a Deo, sed proximus est ei et conjunctus; sicut etiam ipse dicit, quia « Ego descendam tecum in » Ægyptum, et ego ero tecum[4]. » Et nos ergo etiamsi videmur in Ægyptum descendisse, etiam in carne positi agones mundi hujus et certamina sustinemus, etiamsi inter eos habitamus qui deserviunt Pharaoni; tamen si prope Deum simus, si in mandatorum ejus meditatione versemur, et præcepta ejus ac judicia perquiramus (hoc est enim prope esse Deo, semper quæ Dei sunt cogitare, quæ Dei sunt quærere), et Deus semper erit nobiscum per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII[5].

De benedictionibus Patriarcharum.

I. Sciendum est primo, quod in singulis quibusque locis ubi Scriptura de duodecim Patriarchis commemorat, multa sit in ipsa ordinis conscriptione diversitas. Alius ordo est in ipsa eorum nativitate conscriptus, alius cum terram

[1] Act. III, 6.
[2] N. 7. p. 105.
[3] Genes. XLVII, 27. — [4] Id. XLVI, 4.
[5] Tom. II, p. 105 et seqq.

Ægypti una cum patre suo Israël et sobole posteritatis referuntur intrare; alius nunc cum benedictiones obituri parentis excipiunt, alius cum egressæ de Ægypto tribus, vel cum in deserto commemorantur aliquid agere, vel terram repromissionis ingressæ in monte Gebal pro benedictionibus et maledictionibus statuuntur; alius etiam cum divisionem terræ hæreditatis sorte suscipiunt. Et in tantum ordo iste variatur, ut interdum quidam ex ipsis nec adscripti inveniantur in numero. Quod utique certum est non absque aliqua ratione variari, et extare causas probabiles quibus in alio loco ille, in alio vero alius præferatur. Sed de his nobis nunc propositum non est nisi ea tantummodo, *prout Deus dederit*, explicare quæ in benedictionibus quas mortis tempore a patre suscipiunt continentur. Quæ quidem benedictiones ex eo fortasse solummodo appellari potuerunt, quod in novissimis dicitur : « Et hæc locutus est » eis pater eorum et benedixit illos, unumquemque secun» dum benedictionem suam benedixit illos [1]. » Cæterum in initiis ubi convocat eos pater, non quasi ad benedictionem convocat; sed ita scriptum est : « Vocavit autem Jacob filios » suos, et dixit : Congregamini, ut annuntiem vobis quæ » occursura sunt vobis in novissimis diebus [2]. » Quod utique magis prophetiam significat, per quam quæ eis eventura sunt præsignantur. In ipso autem corpore, et serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futurorum sola prænuntiatio, quantum mores, vel propositum eorum, vel etiam quædam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quæ res nobis tripartitam, ut in aliis fecimus, explanationis materiam subjicit, ita ut benedictiones historiæ locum servent, prophetia vero mysticum atque dogmaticum, morum correptio et objurgatio moralem dirigat stylum.

II. « Ruben, *inquit*, primogenitus meus, virtus mea et ini-

[1] Genes. XLIX, 28. — [2] Ibid. 1.

» tium filiorum meorum, durus in conversatione, durus et » temerarius contumelias irrogasti. Tanquam aqua non ef» ferveścas. Ascendisti enim super cubile patris tui. Tu pol» luisti thorum ubi ascendisti[1]. » Incestus historia neminem latet, quomodo Ruben in concubinam patris efferbuerit flamma libidinis, et paternum maculaverit thorum; sed quod in initiis laudis ei aliquid videtur adscribere dicens, *tu virtus mea,* idcirco fit ut gravius notetur in crimine, qui cum virtus patris haberetur et initium filiorum, nesciit servare reverentiam patri. Quale est et illud quod dicitur per Prophetam : « Ego te plantavi vineam fructiferam to» tam veracem, quomodo conversa es in amaritudinem vi» tis alienæ[2]? » Secundum vero intelligentiam, videtur mihi Ruben prioris populi Judæorum ferre posse personam, qui et primogenitus est et initium filiorum, sicut Propheta dicit : « Israël primogenitus meus[3]. » Primo namque illis data sunt eloquia Dei. Quod autem durus fuerit ille populus et temerarius, Scripturæ denuntiant : dicit enim de eis Propheta : « Omne quod loquitur populus hic, durum est[4]. » Et iterum alibi de ipsis dicit : « Vos semper dura cervice, et » incircumcisi corde[5]. » Patri vero Deo irrogavit injurias, cum convertit ad eum dorsum, et non faciem suam. Thorum autem concubinæ polluit quem ascendit, id est, legem veteris testamenti, quam sæpe prævaricando maculavit. Quod autem in concubinæ persona lex veteris testamenti ponatur, Paulus docuit dicens : « Abraham duos filios ha» buit, unum de ancilla, et unum de libera. Hæc autem » sunt duo testamenta[6]. » In quo Agar, quæ concubina fuit, in veteris testamenti ponitur typo. Una etenim erat perfecta columba genitricis suæ, quæ virgo casta regina sponso regi Ecclesia per Evangelium jungitur Christo. Sed et mo-

[1] Genes. XLIX, 3, 4. — [2] Jerem. II, 21. — [3] Exod. IV, 22. — [4] Isai. I, 8, 12. — [5] Act. VII, 51. — [6] Galat. IV, 22.

ralis nobis in hoc ita tractabitur locus. Ruben interpretatus est a majoribus, filius qui videtur, hoc est, visibilis et carnalis; ipse credo de quo dicit Apostolus : « Primus homo de » terra terrenus [1]. » Et alibi : « Si enim is qui videtur noster » homo corrumpitur, sed qui intus est renovatur [2] : » hunc eumdem qui videtur exteriorem hominem appellans. Et iterum dicit, quia « non primo quod spirituale est, sed quod » animale [3]. » Primo ergo omnis homo in hoc mundo carnaliter vivit, et secundum carnem movetur. Et primus est carnalis motus in concupiscentia libidinis, qui, cum primæ juventutis tempus obsederit, durum et temerarium simul et *lascivum* juvenem reddit, ascendentem etiam super *cubile patris*, et polluentem thorum paternum ; id est, etiam præcepta et monita naturalis legis, quæ in nobis est, et nunc paternus thorus dicitur, prævaricantem. Est enim intra nos lex quædam naturalis quæ arguit unumquemque peccantem, et malum ei esse suggerit quod delinquit. Cubile ergo legis hujus temerat, ac sedem secreti ejus maculat, *qui* præceps et infrenis fertur ad vitia.

III. « Symeon et Levi fratres perfecerunt iniquitatem voluntatis suæ. In consilium eorum non introeat anima mea, » et in consilio eorum non innitantur viscera mea : quoniam » in ira sua occiderunt homines, et in cupiditate sua sub- » nervaverunt taurum. Maledictus furor eorum, quia teme- » rarius est; et ira illorum, quia indurata est. Dividam illos » in Jacob, et dispergam illos in Israël [4]. » Quantum quidem ad historiam pertinet, videtur illud eorum culpare commissum, quod Emmor filium Sichem, qui post sororis eorum concubitum familiæ Israël voluerat sociari, fraude et *circumventione* jugularunt, atque omnes ejus populos peremerunt : quando et dicebat eis Israël pater eorum, quia

[1] 1 Corinth. xv, 47. — [2] 2 Cor. iv, 16. — [3] 1 Cor. xv, 46. — [4] Genes. xlix, 5, 6, 7, 8.

« odibilem me fecistis in hoc mundo[1] : » maledictum eorum furori temeritatique imprecatur, et dividendos eos per populum Israël protestatur; utpote ex ipsis Levitas et sacerdotes futuros, qui sorte terram propriam non habuerunt. Spiritualis autem de his explanatio talis mihi quædam posse videtur aptari, quod Symeon et Levi, Scribarum et Pharisæorum Judaici populi possint ferre personam, de quibus dictum est : « Consilium fecerunt Scribæ et Pharisæi ut » Jesum tenerent[2]; » de quo consilio dicit sanctus qui mente Deum videbat : « In consilium eorum non introeat anima » mea[3]. » Falsis testibus adhibitis condemnabant Jesum. « Non, *inquit*, in consilio eorum innitantur viscera mea. » Non tibi hoc videtur dicere : « Mundus ego sum a *sanguine* » justi hujus[4], » mundus ego sum a sententia quam decernitis adversus innocentem. « Quia in ira sua, *inquit*, occi» derunt homines, et in cupiditate sua subnervaverunt tau» rum. » Requiro quos homines occiderunt, cum certum sit ante passionem Domini neminem credentium esse punitum: nisi forte quis ipsis adscribat etiam sanguinem Prophetarum; quia, ut dicit Dominus, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ omnis qui effusus est sanguis justorum ab ipsa generatione requiratur[5]. Sed videamus ne forte et illos homines occiderint quos persuaserunt clamare : « San» guis illius super nos et super filios nostros[6]. » « Et in cupidi» tate sua subnervaverunt taurum. » Taurum appellari Filium Dei legimus in Scripturarum figuris, nimirum in Evangelio ubi scriptum est ex persona filii senioris dicentis ad patrem: « Ego semper tecum fui, et mandatum tuum nunquam præ» terivi, et nunquam dedisti mihi hædum ut cum amicis » meis epularer. Cum autem venit filius tuus hic junior, » qui dilapidavit omnem substantiam suam, occidisti ei vi-

[1] Genes. XXXIV, 30. — [2] Matth. XXVI, 4. — [3] Genes. XLIX, 6. — [4] Matth. XXVII, 24. — [5] Idem, XXIII, 35. — [6] Idem, XXVII, 25.

» tulum saginatum[1]. » Istum ergo taurum sive vitulum consilio suo Scribæ et Pharisæi subnervasse dicuntur : quorum maledictus furor, quia temerarius est; et ira illorum, quia indurata est. « Dividam illos in Jacob, et dispergam eos in » Israël. » Videndum est ne forte divisio ista quæ hic commemoratur, talis sit qualis et illa de qua in Evangelio dicitur, quia cum venerit Dominus servi illius, « dividet eum, » partemque illius cum infidelibus ponet[2]; » vel certe, ut audivi quemdam ex sanctis patribus disserentem, quia divisio simul et dispersio nominatur, pro eo quod nonnulli ex ipsis Domino crediderunt, et alii in infidelitate permanserunt, divisi dicantur hi qui ab eis separantur et veniunt ad fidem, et dispersi hi quorum patria temploque per orbem terræ incredulum dispergitur genus. Videtur et per ipsos tripartitus iste motus totius animæ designari. In quibus Ruben servat primam notam sanguinis cum macula effusi. Secundam iræ vel furoris speciem tenet Symeon, qui et ipse ex furoris ejus demonstratur opprobrio. Tertiam formam motus irrationabilis tenet Levi, quippe cui etiam legem servare permissum est. Has ergo tres species videtur mihi omnis prope anima quæ in hunc mundum venit primis motibus culpabiliter agere, usquequo peccatorum vitiis prægravata et malorum societate fessa, ad locum possit pœnitentiæ pervenire. Judas enim post hæc sequitur, qui purgat confessionis peccata, quia Judas confessio interpretatur lingua Hebræa.

IV. Ait ergo : « Juda, te collaudent fratres tui; manus tuæ » super dorsum inimicorum tuorum[3]. » Potest hoc vel ad ipsum Judam, vel ad eos qui ex ipsius videntur esse progenie referri, qui regnum gentis illius administrantes, inimicorum terga domuerunt. Sed et in Christo competenter accipitur, qui a fratribus suis, id est ab Apostolis quos ipse

[1] Luc. xv, 29, 30. — [2] Id. xii, 46. — [3] Gen. xlix, 8.

fratres in Evangelio nominavit, merito collaudatur. Inimici vero ejus super quorum dorsa manus ejus est, illi intelliguntur quos Pater promittit sub pedes ejus se positurum, dicens : « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos » sub pedibus tuis[1]. » Sunt ergo inimici, donec increduli sunt et infideles, et ideo cæduntur in tergo qui posteaquam conservi fuerint efficiuntur fratres, et collaudant eum qui eos in adoptionem Patris vocatos sibi et cohæredes fecit et fratres. Bene autem terga inimicorum cædi dixit a Christo; omnes enim qui adorabant idola, terga dabant Deo : sicut et per Prophetam Dominus exprobrat dicens : « Qui converterunt ad me dorsa sua et non faciem[2]. » Hæc ergo dorsa cædit, ut conversi aliquando terga dent idolis, et faciem erigant ad Deum, et faciant hoc quod in consequentibus scriptum est : « Et adorent te filii patris tui[3]. » Tunc enim eum adorant, cum filii Patris fuerint effecti, et spiritum adoptionis acceperint, in quo clament: « Abba, Pater[4]. » « Nemo » *enim* dicit Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto[5]. » Iste sermo paulo durius refertur ad Judam, nisi abusive dicamus adoratos esse quasi reges a fratribus suis, id est, a cæteris contribulibus filios Juda.

V. « Catulus leonis Juda, de germine ejus ascendit : recu» bans dormisti sicut leo, et sicut catulus leonis. Quis sus» citabit eum[6]? » In his versiculis non jam concludimur, sed pene excludimur : nam catulum leonis si ponamus Judam dici posse pro virtute bellandi, quomodo exponitur quod de germine ejus dicitur ascendisse? Germen autem hic in græco βλαςὸς dicitur, quod magis virgultum, vel ramus rectius interpretatur, qui de radice repullulare vel de ipso robore arboris solet. Ex quo ergo virgulto, vel ex quo ramo Judas ascendisse dicitur? vel quomodo re-

[1] Psalm. cx, 2. — [2] Jerem. ii, 27. — [3] Gen. xlix, 8. — [4] Rom. viii, 15. — [5] 1 Cor. xii, 3. — [6] Genes. xlix, 9.

cumbens dormisse ut leo, et ut catulus leonis, ita ut quæratur quis eum suscitet? Nisi forte aliquis vim faciens velit ita asseverare, ex germine processisse Judam, id est, ut superius diximus, vel ex virgulto, vel ex ramo : quod de ipsa Patris fortitudine et virtute significet, qui virtutis confidentia recubet, et requiescat ut leo, et ut catulus leonis, nec eum ausus aliquis sit suscitare, dum pro magnitudine virium et potentia bellatorum suscitare eum nullus audeat ad prælia. Sed multo convenientus aptabitur huic loco mystica expositio, in qua catulus leonis Christus non solum tropice, verum etiam physice designatur : nam physiologus de *catulo leonis* hæc scribit, quod cum fuerit natus tribus *diebus* et *tribus* noctibus dormiat, tum deinde patris fremitu vel rugitu tanquam tremefactus cubilis locus, suscitet catulum dormientem. Iste catulus ergo ascendit ex germine : ex virgine enim natus est. Non ex semine, sed ex virgine, absque concubiti viri et absque semine naturali, nascitur Christus, velut virgultum sive ramus. In quo manifestissime et veritas carnis assumptæ ex virgine declaratur in sacrosancto germine, et a contagio humani et carnalis seminis excusatur. « Recumbens dormisti sicut leo, et sicut catulus » leonis. » Manifestissime recubuisse et dormisse dictum de passione mortis ostenditur. Sed videamus quare ut leo, et ut catulus leonis dormit. De catuli quidem somno jam superius dictum est quod valde convenienter aptatur in Christo, qui tribus diebus et tribus noctibus in corde terræ sepultus somnum mortis implevit. Ut leo autem hoc modo debere intelligi arbitror. Mors Christi oppressio et triumphus dæmonum fuit. Omnem namque prædam quam leo *ille* contrarius invaserat prostrato homine et dejecto, hic leo interripuit. Denique rediens ab inferis, et « ascendens » in altum, captivam duxit captivitatem[1]. » Hoc ergo modo

[1] Ephes. IV, 8.

et in somno suo leo fuit vincens omnia et debellans, et destruxit eum qui habebat mortis imperium, et velut catulus leonis die tertia suscitatur. « Quis suscitabit eum? » Recte quasi inquirentis Prophetæ personam quæ suscitarit Christum sermo significat. Quia Apostolus quidem dicit, quia Deus « qui suscitavit *eum* a mortuis, suscitabit et mor» talia corpora vestra propter inhabitantem spiritum ejus in » vobis[1]. » Et iterum Christus dicit in Evangeliis : « Solvite » templum hoc, et ego in tribus diebus suscitabo illud : hoc » autem dicebat de templo corporis sui[2]. » Quia ergo et ipse se dicit suscitare templum suum, et Deus illum dicitur suscitasse, recte Propheta stupore tantæ Patris et Filii unitatis atque indiscretionis attonitus ait : *Quis suscitabit eum?*

VI. « Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femo» ribus ejus usquequo veniant ea quæ reposita sunt ei, *vel* » (*ut in aliis exemplaribus habetur*) veniat is cui reposi» tum est : et ipse erit expectatio gentium[3]. » Hic locus manifeste refertur ad Judam : constat enim usque ad nativitatem Christi non defecisse principes ex genere Judæ, nec duces de femoribus ejus usque ad Herodem regem, qui secundum historiæ fidem quam Josephus scribit[4], alienigena fuisse, et per ambitionem in regnum Judæorum dicitur irrepsisse : statim ergo ut hoc factum est, et ut defecit dux de femoribus Judæ, advenit ille cui erat regnum repositum. In quo quomodo gentes sperent, Evangelii fides et Ecclesiarum docet propagatio. Reposita autem dicuntur ea quæ opportuno tempore proferenda sunt. Sicut et Christus in finem sæculorum advenisse dicitur, cum dicit Apostolus : « Ecce nunc » tempus acceptabile[5], » scilicet ad salutem gentibus inferendam. Si vero quis in omnibus cupiat cursum utriusque expositionis aptare, potest extorquere fortassis, ut etiam de

[1] Rom. VIII, 11. — [2] Joan. II, 19, 21. — [3] Genes. XLIX, 10. — [4] Joseph. Ant. lib. XIV, c. II. — [5] 2 Cor. VI, 2.

Christo hæc hoc modo videantur intelligi : quia « non deficiet princeps ex Juda, » id est, hic qui post resurrectionem ejus Ecclesiarum princeps ordinatur; « et dux de femoribus ejus, » duces quoque Christianorum de femoribus Christi hoc modo exponet. Membra Christi esse dicit Apostolus fidelem populum sine dubio spiritualiter intelligenda[1]. Possunt ergo et femora ejus spiritualiter intellecta indicare eos qui pro firmitate et constantia fortitudinis omne corpus Ecclesiæ sustentare videntur et ferre. Vel quia humani seminis indicium solet in femorum appellatione figuraliter dici; apud nos autem qui seminat, verbum seminat : poterunt ergo qui ministerium verbi Ecclesiæ exhibent, de Christi femoribus intelligi duces usquequo veniant quæ reposita sunt. Et videbitur ita posse intelligi, quod usque ad consummationem sæculi non deerunt isti duces, donec veniant ea quæ reposita sunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum. « Et ipse erit expectatio gentium, » in die scilicet judicii, cum omnes gentes et populi Christum judicem in pavore cordis et tremore conscientiæ expectabunt.

VII. « Alligans ad vitem pullum suum, et ad palmitem asinam suam[2]. » Hoc de Christo et proprie et singulariter dicitur : ipse enim alligavit ad vitem pullum suum qui dixit : « Ego sum vitis vera[3]. » Ad hanc vero vitem pullum suum alligavit et ad palmitem asinam suam. Pullus est ex gentibus populus, cui utique nunquam adhuc legis onus fuerat impositum, et super quem nemo nisi ipse Christus insederat. Pullus vero asinæ sunt hi qui de priore populo qui nunc in figura asinæ nominatur, electi sunt ad salutem, de quibus Propheta dicit : « Si fuerint filii Israël quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient[4]. » Abjecta ergo asina, quæ onus legis in infidelitate portare maluit, pullus ex ipsa natus eli-

[1] I Cor. VI. — [2] Genes. XLIX, 11. — [3] Joan. XV, 1. — [4] Isai. X, 22. Rom. IX, 27.

gitur; id est, novellus ex vetere per fidem populus asciscitur, ac populo ex gentibus sociatur. Vitis ergo Christus ex ea parte dicitur qua naturam suscepit humanam, ad quam Deus Verbum suum pullum alligat : id est, populum suum conjungit et sociat ei conversationi quam ipse exegit in carne; ut imitatione ipsius, pullus, qui ad ipsum alligatus est, efficiatur cum illo et filius Dei et cohæres Christi. Palmitem vero de quo in initiis quid significaret non exposuimus, intelligere possumus hoc modo. Fides quæ in Christo est, et præsentis vitæ regulam tenet, et futuræ spei fiduciam præstat. Vitis ergo illud videtur ostendere, quod Christi in carne positi gesta in ipso credentes imitantur. Palmes vero illud intelligitur, quod palmes arbori connectitur et confirmatur a lapsu, quo adminiculo fretus ventos ac turbines contemnit et respuit, futurorum bonorum indicat spem : quia fideles quique non solum in his quæ gerunt, sed et in his quæ sperant et credunt, futuram consummationem salutis expectant. In quo quasi ad quamdam patientiæ arborem spe juncti et confirmati, tentationum procellas ac turbines ferunt; quod de historiali Juda interpretari nulla mihi ratio videtur posse permittere, nisi Judaïcis fabulis annuentes putemus ita posse intelligi, pro eo quod dicunt partem tribus Judæ, quam in terræ hæreditate suscepit, ita refertam esse vineis, ut tanquam nullo alterius generis existente virgulto tanta vitis esse copia videatur, ut ne animal quidem alligandi ad aliud genus arboris detur facultas. Sed hæc, ut diximus, Judaïca magis commenta videbuntur : nobis autem mystica, et plus etiam si sola sit, placet expositio.

VIII. « Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ » amictum suum[1]. » Videbuntur et hæc quantum ad historicam expositionem, agrum fertilem vite, ὑπερβολικῶς vini abun-

[1] Gen. XLIX, 11.

dantiam significare. Sed nobiliorem sensum mystica producit expositio nostra. Nam stola Christi quæ lavatur in vino, merito ejus intelligitur Ecclesia, quam ipse mundavit sibi sanguine suo, non habentem maculam aut rugam[1]: « Non » enim, *inquit Apostolus*, argento vel auro redempti estis, » sed pretioso sanguine[2] » Unigeniti a Deo. In hujus enim sanguinis vino, id est, lavacro regenerationis a Christo lavatur Ecclesia. Consepelimur enim per baptismum in mortem[3], et in sanguine ipsius, id est, in morte ipsius baptizamur. In sanguine autem uvæ quomodo amictum suum lavit, videndum est. Amictus propinquior quædam vel secretior corpori vestis videtur esse quam stola. Hi ergo qui prius per lavacrum loti stola ejus fuerant effecti, posteaquam ad sacramentum sanguinis uvæ pervenerunt, vel interioris mysterii secretiorisque facti sunt participes, amictus ejus esse dicuntur. Lavatur enim et in uvæ sanguine anima, cum sacramenti hujus cœperit capere rationem. Agnita namque et intellecta virtute sanguinis Verbi Dei, quanto capacior effecta fuerit anima, tanto purior fit et lavatur quotidie ad scientiæ profectum; et jungens se Deo non solum amictus ejus, verum etiam unus jam cum ipso spiritus fiet. Huic contrarius erat amictus ille populi Israël, in quo ut gentis impudicitiam designaret, non tam amictum quam præcinctorium nominavit. Quod Hieremias circumdare lumbis suis, et auferre rursus, atque in Euphraten jubetur abscondere[4].

« Gratifici oculi ejus a vino, et dentes ejus lacte candi» diores[5]. » Vides quomodo historialem intellectum erga finem præcipue amputat et abscindit. Si enim adhuc contentiosius agentes dicere velimus quia gratifici sunt oculi Judæ ex vino, pro abundantia (ut supra diximus) vini et

[1] Ephes. v, 27. — [2] 1 Pet. I, 18. — [3] Rom. VI, 4. — [4] Jer. I. — [5] Gen. XLIX, 12.

abundantia poculorum : quid de candidis dentibus respondebimus, et qualitati lactis prælatis? In quo adversum veritatem impudenter non est agendum; sed interruptione intelligentiæ historialis exclusi, ad spiritualis expositionis ordinem redeamus. « Gratifici, *inquit,* oculi ejus a vino[1]. » Superius ostendimus Apostolica auctoritate membra Christi dici dignos quosque fidelium[2], et diversa singulariter membra nominari, pro eo quod unusquisque omni Ecclesiæ corpori dependit officium. Erunt enim pedes Christi, qui currunt ad faciendam pacem, qui pergunt ad subveniendum his qui in necessitate sunt positi. Erunt manus Christi, quæ ad misericordiam extenduntur, quæ auxilium indigentibus ferunt, quæ invalidis ad adminiculum porriguntur. Sic erunt et oculi Christi, qui scientiæ lumen universo corpori præstant; sicut in Evangelio scriptum est : « Lucerna corporis » tui est oculus tuus[3]. » Gratifici ergo sunt oculi isti : sermo enim scientiæ sale conditus est[4], ut det gratiam audientibus. Non ergo per hoc solum gratificus dicitur, quia scientiæ sermonem ministrat, sed quod habet in se gratiam facit. « His enim, *inquit sapiens,* auditis, sapiens sapientior erit[5]. » Gratifici ergo sunt oculi ejus a vino, quia nihil est aquatum in verbo scientiæ, nihil fluidum, nihil frigidum, sed vinum quod lætificat cor hominis, et quod infunditur vulneribus illius qui incidit in latrones[6], quo scilicet audientium vulnera peccatorum non solum olei lenitate mitigentur, verum etiam vini austeritate purgentur. « Et quis est, *inquit* » *Apostolus,* qui me lætificat, nisi qui contristatur ex me[7]? » « Candidi dentes ejus super lac[8]. » Sæpius de membrorum Christi ordine et ratione jam diximus, et eadem frequentius in eis locis repetere absurdum videtur. Dentes ergo ejus super lac candidi erunt, hi qui fortem et solidum ci-

[1] Gen. XLIX, 12. — [2] 1 Corinth. VI. — [3] Matth. VI, 22. — [4] Col. IV, 6. — [5] Prov. I, 5. — [6] Luc. X. — [7] 2 Cor. II, 2. — [8] Gen. XLIX, 12.

bum verbi Dei mandere et comminuere ad summam subtilitatem dentibus possunt : de quibus dicit Apostolus in Epistola ad Hebræos : « Perfectorum autem est cibus solidus, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali[1]. » De imperfectis autem Corinthiis dicit : « Lac vobis potum dedi, non escam ; nondum enim poteratis[2]. » Super eos qui lacte aluntur dentes *ejus* sunt candidi : id est, hi qui perfectum cibum capere possunt et comedere, super illos sunt qui tanquam parvuli adhuc lacte indigent. Denique et in Lege, ea animantia quæ ruminant, et sumptum cibum ad dentes denuo revocant, quem *subtiliter* minutatimque sustentationi corporis tradunt, *munda* esse animalia designantur. Aptissime sane etiam candidos dentes ejus dicit. Omnes enim qui perfecti sunt, et qui Scripturarum cibos dignis et competentibus interpretationibus explanantes subtilem et minutum intellectum, qui spiritualis dicitur, Ecclesiæ corpori subministrant, candidi debent esse et puri, atque ab omni malo liberi; ne forte dicatur eis : « Qui alios doces, teipsum non doces[3]. » Verum quoniam divina Scriptura non solum sacramentorum debet scientiam continere, verum etiam mores gestaque informare discentium : sic enim et Sapientia per Salomonem dicit : « Describe hæc tibi dupliciter et tripliciter in corde tuo[4]; » et arca quæ construebatur a Noë, bicamerata et tricamerata fieri jubetur : conemur et nos posteaquam dupliciter ista prout potuimus sentire descripsimus, id est, secundum historiam et secundum mysticum intellectum, nunc, in quantum recipere locus potest, etiam moralem in eo discutere sermonem : ut Scripturarum studiosi, *non solum* quid in aliis vel ab aliis gestum sit, sed etiam ipsi intra se quid gerere debeant doceantur. Judas confessio interpretatur. Qui ergo vel peccata sua confessus pœniten-

[1] Heb. v, 14. — [2] 1 Cor. III, 2. — [3] Rom. II, 2. — [4] Prov. XXII, 20.

tiam gerit, vel Christum in persecutione coram hominibus confitetur, collaudatur a fratribus suis. « Lætitia *enim* et » gaudium est Angelis in cœlo super uno peccatore pœni» tentiam agente[1]. » Ab ipsis ergo tanquam a fratribus (unius etenim et creatoris et patris filii sunt et homines et Angeli) collaudantur. Verum is qui confitetur Dominum Jesum, quia in Spiritu sancto confitetur, manus ejus super dorsum inimicorum efficiuntur. Qui enim ante exhibuerat membra sua servire iniquitati ad iniquitatem, nunc ea exhibens servire justitiæ in sanctificationem, jam fugientium se inimicorum suorum, id est, dæmonum, terga vexat et cædit. Sic enim pugnat non quasi aërem cædens, sed dæmones fugans: quique ob nimios profectus velut Dei jam in se participium habens, etiam adorari dicitur a filiis patris sui. Filios patris sui quasi in morali loco possumus intelligere minoris meriti fideles, qui in eo majores quosque et perfectiores adorant quod eorum opera humiles ac subjecti venerantur et laudant : unde ad Ecclesiam dicitur : « Adorabunt vestigia pe» dum tuorum[2]. »

[1] Luc. xv, 10. — [2] Isai. LX, 14.

ORIGENIS
IN EXODUM
HOMILIÆ.

HOMILIA I[1].

De statu Judæorum post mortem Joseph.

Videtur[2] mihi unusquisque sermo divinæ Scripturæ similis esse alicui seminum, cujus natura hæc est ut, cum jactum fuerit in terram, regeneratum in spicam, vel in quamcumque aliam sui generis speciem multipliciter diffundatur, et tanto cumulatius quanto vel peritus agricola plus seminibus laboris impenderit, vel beneficium terræ fœcundioris indulserit. Sic ergo efficitur ut culturæ diligentia exiguum semen (verbi causa) sinapis, quod est minimum omnium, efficiatur majus omnibus oleribus, et fiat arbor : « ita ut veniant volatilia cœli, et habitent in ramis ejus[3]. » Ita et hic sermo qui nunc nobis ex divinis voluminibus recitatus est, si peritum inveniat et diligentem colonum, cum primo attactu videatur exiguus et brevis, ut cœperit excoli et spiritualiter tractari, crescit in arborem, in ramos et in virgulta diffunditur : ita ut possint venire disputatores, rhetores, oratores hujusmodi, qui velut aves cœli levibus pennis, verborum duntaxat pompa, excelsa sectantur et ardua, et rationibus capti velint habitare in ramis istis, in quibus non loquendi decor est, sed ratio vivendi. Quid ergo faciemus et nos de his quæ lecta sunt nobis ? Si mihi Dominus con-

[1] Tom. II, p. 129 et seqq. — [2] N. 1.
[3] Matth. XIII, 32.

cedere dignaretur spiritualis agriculturæ disciplinam, si peritiam colendi ruris donaret, unus sermo ex his quæ recitata sunt intantum posset longe lateque diffundi, si tamen et auditorum capacitas sineret, ut vix nobis ad explicandum sufficeret dies. Tentabimus tamen pro viribus nostris aliqua disserere, etiamsi neque nobis universa explicare, neque vobis cuncta audire possibile est. Quia et hoc ipsum agnoscere, quod supra vires nostras sit horum scientia, non parvæ arbitror esse peritiæ. Videamus ergo quid statim in initiis Exodi lectio contineat, et qua possumus brevitate quantum ad ædificationem auditorum sufficit, persequamur : si tamen precibus vestris juvetis, ut adsit nobis sermo Dei, et ipse dux nostri dignetur esse sermonis.

« Mortuus est [1], *inquit*, Joseph et omnes fratres ejus, » et omnis generatio illa. Filii autem Israël creverunt et » multiplicati sunt, et in multitudine magna diffusi sunt, » et invaluerunt multum valde : multiplicavit enim illos » terra [2]. » Donec viveret Joseph non refertur quod multiplicati fuerint filii Israël, nec aliquid omnino in his de augmentis et numerositate memoratur. Ego credens verbis Domini mei Jesu Christi, in Lege et Prophetis iota quidem unum aut unum apicem non puto esse mysteriis vacuum ; nec puto aliquid horum transire posse, donec omnia fiant. Verum quoniam exiguæ capacitatis sumus, ea nunc tantum pulsemus quibus tutius incedamus. Antequam moreretur noster Joseph, ille qui distractus est triginta argenteis ab uno ex fratribus suis Juda, valde pauci erant filii Israël. Cum vero pro omnibus gustavit mortem, per quam destruxit eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum [3], multiplicatus est fidelium populus, et diffusi sunt filii Israël, et multiplicavit eos terra, et creverunt ni-

[1] N. 4, 5. p. 131 ad 133.
[2] Exod. 1, 6, 7. — [3] Heb. 11, 14.

mis valde. Nisi enim (sicut ipse dixit[1]) cecidisset granum frumenti in terram, et mortuum fuisset, non utique fructum hunc plurimum totius orbis terræ Ecclesia attulisset. Igitur posteaquam cecidit granum in terram, et mortuum est, omnis hæc ex ipso surrexit fidelium seges, et multiplicati sunt filii Israël, et invaluerunt nimis valde: « In omnem » *enim* terram exivit sonus *Apostolorum*, et in fines orbis » terræ verba eorum[2]; » et per ipsos, sicut scriptum est, « Verbum Domini crescebat, et multiplicabatur[3]. » Hæc quantum ad mysticum pertinet intellectum. Sed et moralem in his non omittamus locum. Ædificat enim animas auditorum. Igitur et in te si moriatur Joseph, id est, si mortificationem Christi in corpore tuo suscipias, et mortifices membra tua peccato, tunc in te multiplicabuntur filii Israël. Filii Israël sensus boni et spirituales accipiuntur. Si ergo sensus carnis mortificentur, sensus spiritus crescunt, et quotidie emorientibus in te vitiis, virtutum numerus augetur; sed et terra te multiplicat in operibus bonis, quæ per officium corporis ministrantur. Verum si vis ut ostendam tibi de Scripturis, quis est quem terra multiplicaverit, intuere Apostolum Paulum quomodo dicit: « Si autem vivere in carne, » hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. Coarc- » tor enim ex duobus, desiderium habens dissolvi et esse » cum Christo, multo enim melius; permanere autem in » carne magis necessarium propter vos[4]. » Vides quomodo hunc terra multiplicat? Dum enim manet in terra, id est, in carne sua, multiplicatur condendo Ecclesias, multiplicatur acquirendo populum Deo, et ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum Dei Evangelium prædicando. Sed videamus quid additur in consequentibus.

« Surrexit autem, *inquit*, rex alius in Ægypto, qui ne- » sciebat Joseph, et dixit genti suæ: Ecce gens filiorum Is-

[1] Joan. XII, 24. — [2] Psal. XVIII, 5. — [3] Act. VI, 7. — [4] Phil. I, 22, 23, 24.

» raël grandis multitudo est, et valet super nos[1]. » Primo omnium requirere volo quis est rex in Ægypto qui scit Joseph, et quis est rex qui nescit Joseph. Dum enim ille regnaret qui sciebat Joseph, non referuntur afflicti esse filii Iraël, neque in luto et latere consumpti, neque masculi eorum necati, et fœminæ vivificatæ. Sed cum surrexit iste qui non noverat Joseph, et cœpit ipse regnare, tunc hæc omnia gesta referuntur. Quis ergo est iste rex, videamus. Si Dominus regit nos, et sensus mentis nostræ illuminatus a Domino Christi semper memoriam tenet, faciens illud quod Paulus ad Timotheum scribit : « Memor esto Jesum » Christum resurrexisse a mortuis[2]; » dum hæc meminit in Ægypto, id est, in carne nostra, spiritus noster regnum cum justitia tenet, et filios Israël, quos supra diximus rationabiles sensus, vel animæ virtutes, in luto et latere non consumit, nec curis eos terrenis et sollicitudinibus atterit. Si vero perdiderit horum memoriam sensus noster, declinaverit a Deo, nescierit Christum; tunc sapientia carnis, quæ inimica est Deo, succedit in regnum, et alloquitur gentem suam, corporeas scilicet voluptates, et vitiorum ducibus ad consilium convocatis, initur deliberatio adversus filios Israël quomodo circumveniantur, quomodo opprimantur, ut luto et lateribus affligantur, ut mares exponant, fœminas alant, ut ædificent civitates Ægypti, et civitates munitas. Non nobis hæc ad historiam scripta sunt, neque putandum est libros divinos Ægyptiorum gesta narrare : sed quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam et commonitionem scripta sunt; ut tu qui hæc audis, si forte jam gratiam baptismi consecutus es, et adnumeratus es inter filios Israël, ac suscepisti in te Deum regem, et post hæc declinare volueris ad opera sæculi, agere actus terræ, et lutea explere ministeria, scias et agnoscas quia surrexit in te rex alius, qui nescit Joseph,

[1] Exod. I, 8, 9. — [2] 2 Tim. II, 8.

rex Ægypti, et ipse te cogit ad opera sua, et ipse te facit laterem sibi operari et lutum. Ipse est qui te, superpositis magistris et compulsoribus ad opera terrena, flagris ac verberibus agit, ut ædifices illi civitates. Ipse est qui te facit discurrere per sæculum, maris ac terræ elementa pro cupiditate turbare. Ipse est hic Ægypti rex, qui te forum pulsare litibus facit, et pro exiguo terræ cespite propinquos jurgiis fatigare, et, ut ita dicam, castitati insidiari, decipere innocentiam, domi fœda, foris crudelia, intra conscientiam flagitiosa committere. Cum ergo tales videris actus tuos, scito te regi Ægyptio militare, quod est mundi hujus spiritu agi. Si vero et aliquid de hoc etiam altius sentiendum est, potest videri rex iste qui nescit Joseph, diabolus, « insipiens » ille qui dixit in corde suo : Non est Deus[1], » genti suæ, hoc est, apostatis Angelis, colloqui, et dicere : « Ecce gens » filiorum Israël magna multitudo est, » de his scilicet qui possunt mente Deum videre, « et potentior est nobis. Venite » itaque circumscribamus illos ne forte increscant, et cum » acciderit nobis bellum, consentient et hi cum adversariis, » et expugnantes nos exibunt de terra nostra. » Sed unde hoc sentit diabolus? unde intelligit quia magna gens sit Israël, et ipso fortior, nisi quia sæpe congressus est, sæpe habuit luctamen, et sæpe superatus est? Scit enim et ipsum Jacob luctatum esse, et adjutorio Angeli obtinuisse adversarium, et invaluisse cum Deo. Non dubito quin et aliorum sanctorum senserit luctamen, et spiritualia pertulerit sæpe certamina, et inde dicat quia gens filiorum Israël magna est valde, et valet super nos. Sed et illud quod timet, nequando eveniat eis bellum, et consentiant adversariis ejus, et devictis eis discedant de terra sua, videtur mihi ex his quæ sanctis Patriarchis vel Prophetis de adventu Christi nonnunquam indicata fuerant, præsensisse, et inde scire

[1]Psal. xiii, 1. — [2] Exod. i, 9, 10.

quod sibi immineat bellum. Sentit venturum qui exuat principatus ejus et potestates, et cum fiducia triumphet eos[1], et affigat in ligno crucis suæ. Igitur convocata omni gente sua, circumvenire et circumscribere cupit in hominibus rationabilem sensum, qui nunc figuraliter dicitur Israël : et ideo præfecit eis magistros operum, qui eos cogant discere opera carnis, sicut et in Psalmis dicit : « Et admixti sunt gentibus » et didicerunt opera eorum[2]. » Docet eos et civitates ædificare Pharaoni, Phitom, quæ in nostra lingua significat os defectionis, vel os abyssi; et Ramesses, quæ interpretatur commotio tineæ; Ethon, id est Heliopolis, quæ dicitur civitas solis. Vides quales sibi civitates ædificari præcipit Pharao! Os, inquit, deficiens; deficit namque os, cum mendacium loquitur, et a veritate probationibus deficit. Ille enim ab initio mendax fuit[3], et ideo tales sibi civitates ædificari vult. Vel etiam os abyssi, quia abyssus perditionis, et interitus est locus. Et alia ejus civitas commotio tineæ est. Omnes enim qui eum sequuntur, ibi congregant thesauros suos, ubi tinea exterminat, et ubi fures effodiunt et furantur. Sed et civitatem solis ædificant falso nomine, pro eo quod convertit se sicut angelus lucis. In his ergo prævenit, in his occupat mentes, quæ ad hoc factæ sunt, ut videant Deum. Prospicit tamen imminere sibi bellum, et maturum genti suæ affuturum sentit exitium. Ideo dicit, Quia gens Israël valet super nos. Utinam et de nobis hoc dicat, sentiat nos valere super se! Quomodo sentire hoc poterit, si, cum mihi cogitationes injicit malas, et concupiscentias pessimas, ego non suscipiam, sed jacula ejus ignita scuto fidei repellam; si in omnibus quæcumque suggerit menti meæ, ego memor Christi mei Domini, dicam : « Vade retro, Satana! scriptum » est enim : Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli ser» vies[4]? » Si ergo hæc omni fide, omni constantia agamus,

[1] Col. I. — [2] Psalm. CVI, 35. — [3] Joan. VIII, 44. — [4] Matth. IV, 10.

dicit et de nobis, Quia gens Israël magna est, et valet super nos. Sed et hoc quod dicit : « Ne forte accidat nobis bellum, » et consentiant et hi cum adversariis nostris[1], » ex propheticis vocibus prævidit venturum sibi bellum et derelinquendum se a filiis Israël, et quia consentient adversario ejus, et adjicientur ad Dominum. Hoc est enim quod de eo Hieremias propheta prædixerat : « Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, fecit divitias suas non cum judicio; » in dimidio dierum ejus derelinquent eum, et in novissimis » suis erit stultus[2]. » Intelligit ergo perdicem se dictum, quæ non peperit congregasse, et quod hi quos non cum judicio congregavit, in dimidio dierum suorum derelinquent eum, et sequentur dominum et creatorem suum Christum Jesum, qui eos genuit. Ille autem congregavit quos non genuit. Et ideo remanebit stultus in novissimis suis, cum ad factorem et ad parentem suum universa quæ nunc pro hujus tyrannide congemiscit, creatura confugerit. Et hoc indignatur, et dicit : « ne expugnantes, *inquit*, nos, exeant de terra » *nostra*[3]. » Non vult nos exire de terra sua, sed vult ut semper portemus imaginem terreni. Si enim ad adversarium ejus confugerimus, eum qui nobis præparavit regna cœlorum, necesse est ut relinquamus imaginem terreni, et suscipiamus imaginem cœlestis. Propterea ergo Pharao statuit magistros operum, qui nos suas artes doceant, qui nos artifices malitiæ faciant, qui nobis magisterium malorum præbeant. Et quia multi sunt isti magistri et doctores malitiæ, quos præfecit Pharao, et est ingens multitudo hujuscemodi compulsorum, qui omnes exigunt, imperant, et extorquent opera terrena : ideo veniens Dominus Jesus fecit alios magistros, et doctores, qui pugnantes adversum illos, et subjicientes omnes eorum principatus, et potestates, et virtutes, defendant a violentiis eorum filios Israël, et do-

[1] Exod. I, 10. — [2] Jer. XVII, 11. — [3] Exod. I, 10.

ceant nos opera Israëlitica; et rursum doceant nos mente Deum videre, relinquere opera Pharaonis, exire de terra Ægypti, abjicere Ægyptios et barbaros mores, deponere totum veterem hominem cum actibus suis, et induere novum, qui secundum Deum creatus est renovari semper de die in diem ad imaginem ejus qui fecit nos, Christi Jesu Domini nostri, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA II[1].

De obstetricibus.

Multa quidem[2] adversum gentem Dei molitur rex iste, qui non novit Joseph, et artes nocendi novas semper inquirit. Verum nunc calliditas ejus supereminet modum, cum obstetricum ministerio sobolem gentis conatur extinguere, quarum arte solet vita servari. Quid enim dicit? « Et dixit, » *inquit*, rex Ægyptiorum obstetricibus Hebræorum, quarum uni nomen erat Sephora, et nomen alterius Phua, et » ait : Cum obstetricabitis Hebræas, et prope partum erunt, » si masculus fuerit, occidite illum; si fœmina, vivificate[3]. » Sed his adjungitur in consequentibus : « Timuerunt autem » obstetrices Deum, et non fecerunt sicut præceperat illis » rex Ægypti, et vivificabant masculos[4]. ».... Requiramus ergo quomodo rex Ægypti, qui est princeps hujus mundi, vivificari mares non vult, fœminas vult. Si meministis, sæpe ostendimus disputantes, quod in fœminis caro et affectus carnis designantur, vir autem rationabilis sensus et intellectualis sit spiritus. Sensum autem rationabilem, qui potest

Tom. II, p. 133 et seqq. — [2] N. 1, 2.
[3] Exod. 1, 15. — [4] Ibid. 17.

cœlestia sapere, qui potest intelligere Deum, et quæ sursum sunt quærere, hunc odit Pharao rex et princeps Ægypti, hunc necari cupit et interimi. Cupit autem quæcumque carnis sunt vivere, et quæ ad materiam pertinent corporalem, hæc non solum vivere, sed et augeri et excoli cupit. Vult enim ut omnes carnalia sapiant, temporalia desiderent, quæ supra terram sunt quærant, nemo elevet ad cœlum oculos suos, nemo requirat unde huc venerit, nemo patriam paradisum recordetur. Cum ergo videris homines in voluptatibus et deliciis vitam ducere, luxu fluitare, epulis, vino, conviviis, cubilibus et impudicitiis operam dare; in istis scias quod rex Ægypti masculos necat, et vivificat fœminas. Si vero rarum quemque videas unum ex mille ad Dominum converti, oculos sursum erigere, quæ perpetua sunt et æterna quærere, contemplari non ea quæ videntur, sed quæ non videntur, odisse delicias, amare continentiam, luxuriam fugere, excolere virtutes; istum quasi masculum, quasi virum necari cupit Pharao, persequitur, insectatur, mille adversus eum machinis pugnat. Odit tales, vivere eos in Ægypto non sinit. Inde ergo est quod in hoc mundo servi Dei et omnes qui Deum quærunt, despectui habentur et contemptui. Inde contumeliis expositi sunt, inde replentur opprobriis, inde odia in eos et persecutiones agitantur, quia odit eos Pharao; odit hujusmodi mares, qui fœminas amat. Iste etiam obstetrices corrumpere aggreditur, et per ipsas implere quod desiderat, quarum etiam nomina nobis per provisionem Spiritus sancti, qui hæc scribi voluit, indicantur: Sephora, inquit, una, quæ interpretatur passer; et Phua, quæ apud nos vel rubens, vel verecunda dici potest. Per has igitur necari mares, et vivificari solas fœminas quærit.

Sed quid dicit Scriptura: « Et timebant, *inquit,* obstetrices Deum, et non fecerunt sicut præcepit eis rex

» Ægypti[1]. » Istas obstetrices dixerunt ante nos quidam, rationabilis eruditionis formam tenere. Obstetrices enim medicæ quædam sunt, et tam masculos nascentes quam fœminas fovent. Eruditio ergo ista communis rationabilis scientiæ, ad omnem propemodum pervenit sensum, omnes instruit, omnes fovet. Si quis in ea virilis animi fuerit, et voluerit cœlestia quærere et divina sectari, veluti medicatus et fotus per hujusmodi eruditionem, ad divinorum intelligentiam paratior veniet. Una est enim velut passer quæ celsiora docet, et rationabilibus doctrinæ pennis in altum volare provocat animos. Alia quæ rubens est, vel verecunda, moralis est, mores componit, verecundiam docet, instituit honestatem. Mihi tamen, quoniam dicit de his Scriptura *quia timebant Deum*, et non fecerunt præcepta regis Ægypti, videntur obstetrices istæ duæ utriusque testamenti figuram servare, et Sephora quæ passer interpretatur, Legi, quæ spiritualis est, posse conferri; Phua vero, quæ rubens vel verecunda est, indicare Evangelia, quæ Christi sanguine rubent, et per universum mundum passionis ejus rutilant cruore. Ab his ergo animæ quæ nascuntur in Ecclesia, velut obstetricibus medicantur, quia ex Scripturarum lectione cuncta in eas eruditionis medicina confertur. Tentat tamen Pharao per hæc necare Ecclesiæ masculos, cum studiosis quibusque in Scripturis divinis hæreticos sensus et perversa dogmata suggerit. Sed stat immobile fundamentum Dei. Timent enim obstetrices Deum, id est, timorem Dei docent; quia « initium sapientiæ timor Domini[2]. »

Sed post hæc[3] ubi vidit Pharao quod per obstetrices non posset necare masculos Israël, « præcepit, *inquit*, omni » populo dicens : Omne masculinum quodcumque natum

[1] Exod. I, 17. — [2] Psal. CX, 10.
[3] N. 3, 4. p. 134, 135.

» fuerit Hebræis, in flumen projicite, et omne fœmininum » vivificate[1]. » Videte quid princeps hujus mundi præcipit suis ut infantes nostros rapiant, et in flumen projiciant, primæ statim nativitati nostrorum insidiantes continuo, ut ubera Ecclesiæ prima contigerint, irruant, diripiant, persequantur, undis et fluctibus hujus sæculi absorbeant. Videte quid audiatis, sapientia Dei per Salomonem dicit : « Intel- » *ligibiliter* intellige quæ apponuntur tibi[2]. » Vide statim ut natus, imo ut renatus fueris, quid tibi imminet. Hoc illud est quod in Evangelio legis, quia Jesus, statim ut ascendit de baptismo, « ductus est ab spiritu in desertum ut tenta- » retur a *diabolo*[3]. » Hoc ergo est quod et hoc loco Pharao *præcepit* populo suo, Hebræos infantes statim ut nati fuerint invadant, diripiant, aquis submergant. Hoc fortassis est quod per Prophetam dicitur : « Quia intraverunt aquæ us- » que ad animam meam. Defixus sum in limo profundi, et » non est substantia[4]. » Sed propterea Christus superavit et vicit, ut tibi vincendi iter aperiret. Propterea jejunans vicit, ut et tu scias hujusmodi genus dæmoniorum jejuniis et orationibus superandum. Propterea et oblata sibi omnia regna mundi, et gloriam eorum contemnit, ut et tu contemnens gloriam mundi possis superare tentantem. Ægyptii vero, quibus Pharao dedit præcepta, fœminas tantum vivificant, oderunt masculos : oderunt namque virtutes, vitia tantum et voluptates nutriunt. Et nunc igitur insidiantur Ægyptii, si forte Hebræis nascatur aliquis masculus, ut statim persequantur et interficiant, nisi caveant, nisi observent, et occultent germen masculinum. Denique refert Scriptura quod de tribu Levi quædam genuit masculum, et videns infantem esse elegantem, occultavit eum mensibus tribus[5]. Vide si non propterea nobis præcipitur ne bo-

[1] Exod. I. 22. — [2] Prov. XXIII, 1. — [3] Matth. IV, 1. — [4] Psal. LXVIII, 1, 2. — [5] Exod. II, 2.

nos actus in publico geramus, ne justitiam nostram coram hominibus faciamus, sed ut clauso ostio oremus Patrem in occulto, et quod facit dextera nostra id nesciat sinistra. Nisi enim in occulto fuerit, diripietur ab Ægyptiis, invadetur, in flumen jactabitur, undis et fluctibus submergetur. Ergo si facio eleemosynam, quia opus Dei est, masculum genero. Sed si ita faciam ut hominibus innotescat, et ab hominibus laudem quæram, et non eam occultavero; rapta est ab Ægyptiis eleemosyna mea, et in flumen demersa est, et tanto labore tantoque studio Ægyptiis masculum genui. Propterea, o vos populus Dei qui hæc auditis, nolite putare (ut sæpe jam diximus) veterum vobis fabulas recitari, sed doceri vos per hæc, ut agnoscatis ordinem vitæ, instituta morum, fidei, virtutisque certamina.

« Videntes *ergo isti de tribu Levi* elegantem esse *infan-» tem,* celaverunt eum mensibus tribus. Cumque non pos-» sent amplius celare eum, sumpsit, *inquit,* mater ejus tibin, » et linivit bitumine, et injecit infantem in eam, et posuit » in palude secus flumen; et observabat soror ejus de longe, » ut videret quid accideret ei. Descendit autem filia Pha-» raonis ut lavaretur in flumine, et audivit plorantem infan-» tem, et misit, *inquit,* et assumpsit eum; et dixit filia Pha-» raonis, Quia de infantibus Hebræorum est hic[1]. » Post hæc jam refertur quomodo soror ejus dixit ut matrem pueri vocaret, quæ eum nutriret. « Et dixit, *inquit,* ad illam filia » Pharaonis: Custodi mihi hunc infantem, et nutri eum mihi; » ego autem dabo tibi mercedem. Cumque nutrisset eum, » et fortior factus esset, induxit illum ad filiam Pharaonis, » et factus est ei in filium, et nominavit nomen ejus Moysen, » dicens, quia de aqua eum assumpsi[2]. » Singula hæc immensis repleta mysteriis tempus exigunt grande, et totius diei spatium si in his consumamus, vix fortasse sufficiat. Brevi-

[1] Exod. II, 2 et seqq. — [2] Ibid. 9.

ter tamen aliqua nobis pro Ecclesiæ ædificatione pulsanda sunt. Puto filiam Pharaonis Ecclesiam quæ congregatur ex gentibus videri posse, quæ quamvis impium et iniquum habeat patrem, tamen dicitur ad eam per Prophetam : « Audi » filia et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, quia concupivit rex speciem tuam [1]. » Hæc ergo est quæ exiit de domo patris et venit ad aquas, ut lavaretur a peccatis quæ contraxerat in domo patris sui. Denique statim viscera misericordiæ suscipit, et miseratur infantem. Hæc ergo Ecclesia ex gentibus veniens, in palude invenit jacentem Moysen, abjectum á suis et expositum; dat eum nutrici, et nutritur apud suos; ibi agit infantiam. Cum autem fortior factus est, tunc inducitur ad eam, et adoptatur in filium. Moyses autem quia Lex appellatur, in multis locis jam sæpe dissertum est. Veniens ergo Ecclesia ad aquas baptismi suscepit etiam Legem, quæ tamen Lex erat intra tibin conclusa, pice et bitumine oblita. Tibis genus est tegminis, ex virgis aut ex papyro contextum, vel etiam ex arborum cortice formatum, intra quod injectus infans videbatur expositus. Jacebat ergo Lex conclusa intra hujusmodi tegmina; et pice ac bitumine oblita, vilibus et luteis Judæorum sensibus sordebat obsepta, usquequo Ecclesia veniret ex gentibus et assumeret eam de luteis et palustribus locis, atque intra sapientiæ aulas et regalia tecta consisceret. Hæc tamen Lex infantiam suam apud suos transigit. Apud illos enim qui spiritualiter eam intelligere nesciunt, parvula est et infans, et lactentium habens cibos. Cum vero ad Ecclesiam venit, cum Ecclesiæ ingreditur domum, fortior est et validior Moyses. Amoto enim velamine litteræ, perfectus in lectione ejus cibus et solidus invenitur. Quid tamen est quod et mercedem nutrimentorum a filia percipit Pharaonis, illa apud quam Lex et nata

[1] Psal. XLV, 10.

est et nutrita? Quid est quod Synagoga accipit de Ecclesia? Puto illud intelligi posse, quod idem Moyses scribit dicens: «Ego in non gentem in æmulationem vos inducam, in » gentem insipientem in iram vos concitabo[1].» Et Synagoga ergo de Ecclesia istud mercedis accipit, ut ultra idola non colat. Videns enim eos qui ex gentibus sunt ita ad Deum conversos esse ut ultra idola nesciant, Deum præter unum neminem venerentur, ipsa erubescit idola ultra jam colere. Istud ergo recipit beneficii de Ecclesia Synagoga, quod ei parvulam nutrisse visa est Legem. Sed et nos etiam si Pharaonem habuimus patrem, etiam si nos in operibus malis genuit princeps hujus mundi, cum venimus ad aquas, assumamus ad nos legem Dei, nec nobis sordeat litteræ ejus vile tegumen et obscurum: quæ parva ejus sunt et lactentia concedamus, quæ perfecta et valida sunt sumamus, atque hæc intra cordis nostri tecta regalia collocemus. Grandem et validum habeamus Moysen, nihil de eo parvum, nihil humile sentiamus, sed magnificum totum, totum egregium, totum elegans. Totum enim magnum est quidquid spirituale, quidquid sublimis intelligentiæ est. Et oremus Dominum Jesum Christum ut ipse nobis revelet et ostendat quomodo magnus est Moyses, et quomodo sublimis est. Ipse enim revelat quibus vult, per Spiritum sanctum. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Deut. XXXII, 21.

HOMILIA III[1].

De eo quod scriptum est : Ego autem gracili voce sum, et tardus lingua.

I. Donec esset Moyses in Ægypto, et erudiretur omni sapientia Ægyptiorum, non erat gracili voce nec tardus lingua, nec profitebatur se esse ineloquentem. Erat enim quantum ad Ægyptios, et sonoræ vocis, et eloquentiæ incomparabilis[2]. Ubi autem cœpit audire vocem Dei, et eloquia divina suscipere, tunc sensit exilem et gracilem vocem suam, tardamque et impeditam esse suam intelligit linguam : tunc se pronuntiat mutum, cum cœpit agnoscere verum illud Verbum, quod erat in principio apud Deum[3]. Sed quo facilius quod dicimus possit adverti, utamur hujusmodi similitudine. Mutis animalibus, quamvis sit imperitus et indoctus, rationabilis homo si comparetur, videbitur eloquens ad comparationem eorum, quæ et rationis et vocis expertia sunt : si vero eruditis et eloquentibus viris, atque in omni sapientia probatissimis conferatur, et ineloquens et mutus videbitur. At si ipsum quis contempletur divinum Verbum, ipsamque divinam respiciat Sapientiam, quantævis sit eruditionis et quantæcumque sapientiæ, multo amplius quam apud nos sunt pecudes, ipse apud Deum mutum se animal profitebitur. Hoc nimirum erat Moyses. Quod et beatus David intuens, et tali ordine semetipsum ad divinam sapientiam librans, dicebat : « Ut jumentum factus sum apud te[4]. » Secundum hoc ergo et Prophetarum maximus Moyses in præsenti lectione dicit ad eum, quod gracili voce sit et tar-

[1] Tom. II, p. 135 et seqq.
[2] Exod. IV. — [3] Joan. I, 1. — [4] Psal. LXXII, 23.

dus lingua, quod et non sit eloquens. Omnes enim homines ad comparationem Verbi divini, non solum ineloquentes, sed et muti putandi sunt.

II. Quia igitur in id intelligentiæ profecit ut agnosceret semetipsum, in quo est pars maxima sapientiæ, remunerat eum divina dignatio : audi quam optimis magnificisque muneribus. « Ego, *inquit*, aperiam os tuum, et instruam te » quæ oporteat te loqui [1]. » Beati sunt quorum Deus os aperit ut loquantur! Prophetis Deus aperit os, et replet illud eloquio suo; sicut in præsenti dicit : « Ego aperiam os tuum, » et instruam te quæ oporteat te loqui. » Sed et per David dicit Deus : « Dilata os tuum, et replebo illud [2]. » Similiter et Paulus dicit : « Ut detur mihi sermo in adapertione oris » mei [3]. » Eorum ergo qui verba Dei loquuntur, os Deus aperit. Vereor autem ne sint aliqui quorum e contrario os diabolus aperiat. Nam qui loquitur mendacium, certum est quia diabolus aperuit os ejus ut mendacium loqueretur. Qui falsum testimonium dicit, qui scurrilitates ac turpitudines et cætera hujusmodi de ore suo proferunt, diabolus aperuit os eorum. Vereor ne et susurronum et detractorum os diabolus aperiat, sed et eorum qui otiosa verba proferunt, pro quibus reddenda in die judicii ratio est. Jam vero qui iniquitatem in excelsum loquuntur, qui negant Dominum meum Jesum Christum in carne venisse, vel qui Spiritum sanctum blasphemant, quibus neque in præsenti neque in futuro sæculo remittetur; quis dubitet quod os eorum diabolus aperiat? Vis tibi et hoc de Scripturis ostendam, quomodo hujusmodi hominibus, qui adversum Christum loquuntur, os diabolus aperit? Vide quid scriptum est de Juda, quomodo refertur quia introivit in illum Satanas, et quia misit in cor ejus diabolus ut traderet, Dominum [4].

[1] Exodum, IV, 12. — [2] Psalm. LXXXI, 10. — [3] Ephes. VI, 19. — [4] Joan. XIII.

Ipse ergo aperuit os ejus, ut loqueretur cum principibus et Pharisæis, quomodo eum traderet accepta pecunia[1]. Unde mihi videtur non esse parvæ gratiæ intelligere os quod aperit Deus, et intelligere os quod aperit diabolus. Non est sine sancti Spiritus gratia hujusmodi os et verba discernere. Et ideo in divisionibus spiritualium gratiarum additur etiam hoc, quod datur quibusdam discretio spirituum[2]. Ergo spiritualis est gratia per quam spiritus discernitur; sicut et alibi dicit Apostolus : « Probate spiritus si ex Deo sunt[3]. » Sed sicut Deus aperit os sanctorum, ita puto quod et aures sanctorum Deus aperiat ad audienda verba divina. Sic enim dicit Esaias propheta : « Dominus aperuit mihi aurem, ut » *sciam quando oporteat dici verbum*[4]. » Sic et oculos aperit Dominus, sicut aperuit oculos Agar : « Et vidit puteum » aquæ vivæ[5]. » Sed et Helisæus propheta dicit : « Aperi, Do- » mine, oculos pueri, ut videat quia plures nobiscum sunt » quam cum adversariis. Et aperuit, *inquit*, Dominus ocu- » los pueri, et ecce totus mons plenus erat equitibus et » curribus, auxiliisque cœlestibus[6]. Circumdat enim Ange- » *lus Domini* in circuitu timentium eum, ut eripiat eos[7]. » Aperit ergo (ut diximus) Deus, et os, et aures, et oculos, ut vel loquamur, vel cernamus, vel audiamus quæ Dei sunt. Sed et illud non otiose accipio quod dicit Propheta : « Eru- » ditio, *inquit*, Domini aperuit mihi aurem[8]. » Hoc mihi videtur ad nos, id est, communiter ad omnem Dei Ecclesiam pertinere. Si enim in Domini eruditione versemur, aperit et nobis aurem Domini eruditio. Auris vero quæ per eruditionem Domini aperitur, non semper aperta est; sed aliquando aperta, aliquando clausa est. Audi Legislatorem dicentem : « Ne receperis auditum vanum[9]. » Si quando ergo vana dicuntur, si quando inania, inepta, turpia, profana,

[1] Matth. xxvi. —[2] 1 Cor. xii, 10.— [3] 1 Joan. iv, 1. — [4] Is. l, 5. — [5] Gen. xxi, 19. — [6] 4 Reg. vi, 17.—[7] Ps. xxxiv, 7. — [8] Is. l, 5. — [9] Exod. xxiii, 1.

scelesta proferuntur, qui novit Domini eruditionem claudit aures, et avertit auditum, et dicit : « Ego autem sicut surdus non audiebam, et sicut mutus, qui non aperuit os suum[1]. » Si vero ad utilitatem animæ pertinent quæ dicuntur, si de Deo sermo est, si mores docet, virtutes invitat, vitia resecat, patere debent aures hujuscemodi eloquiis : et non solum aures, sed et cor, et mens, et tota ad hujuscemodi auditum animæ janua pandenda est. Summa tamen moderatione præcepti usa est lex, ut non diceret : Non audies *auditum vanum* ; sed, *non recipies*. Nam vana frequenter audimus. Marcion quæ loquitur, vana sunt ; Valentinus quæ loquitur, vana sunt : et omnes qui contra creatorem Deum loquuntur, vana sunt quæ loquuntur. Sed tamen frequenter nos audimus ea, ut adversum ea respondere possimus : ne forte subripiant simplicioribus quibusque fratrum nostrorum per sermonis ornatum. Audimus ergo hæc, sed non recipimus ; dicta sunt enim de ore illo quod diabolus aperuit. Et ideo orandum nobis est ut dignetur Dominus aperire os nostrum, ut possimus et contradicentes revincere, et obturare os quod diabolus aperuit. Hæc de eo quod scriptum est : « Ego aperiam os tuum, et instruam te quæ oporteat te loqui[2]. » Non solum autem Moysi promittitur os aperiri a Domino, sed et Aaron. Dicitur enim et de ipso : « Ego aperiam os tuum, et os illius, et instruam vos quæ faciatis[3]. » Occurrit enim et Aaron Moysi, et exiit de Ægypto. Occurrit autem ei. Ubi ! in quali loco ! interest enim ubi occurrat Moysi is cujus os aperiendum est a Deo. Occurrit enim (inquit) in montem Dei. Vides quia merito aperitur os ejus qui potest occurrere in montem Dei. Petrus et Jacobus et Joannes in montem Dei ascenderunt, ut transformatum Jesum videre mererentur, et Moysen cum ipso atque Heliam viderent in gloria. Et tu ergo nisi ascen-

[1] Psal. xxxviii, 13. — [2] Exod. iv, 12. — [3] Ibid. 15.

deris ad montem Dei, et ibi occurreris Moysi, id est, nisi excelsum legis ascenderis sensum, nisi ad spiritualis intelligentiæ cacumen evaseris, non est os tuum apertum a Domino. Si in humili loco litteræ steteris, et historiæ textum Judaïcis narrationibus innectas, non occurristi Moysi in montem Dei, nec os tuum aperuit Deus, neque instruxit te quæ oporteat te loqui. Nisi ergo Aaron occurrisset Moysi in monte, nisi ejus sensum sublimem vidisset et arduum, nisi excelsam ejus intelligentiam perspexisset; nunquam ei locutus fuisset verba Dei, neque virtutem signorum prodigiorumque tradidisset, neque participem eum tanti mysterii conscivisset.

III. Verum quoniam longum est de singulis per ordinem dicere, videamus ingressi ad Pharaonem Moyses et Aaron, quid dicunt : « Hæc dicit Dominus : Dimitte populum meum, » ut serviant mihi in eremo[1]. » Non vult Moyses ut populus in Ægypto positus serviat Domino, sed ut exeat in desertum, et ibi serviat Domino. Hoc est sine dubio quod ostendit, quia donec quis in tenebris sæcularibus manet, et in negotiorum obscuritate versatur, non potest servire Domino. Non enim potest duobus dominis servire[2] : non potest Domino servire et mammonæ. Exeundum igitur nobis est de Ægypto; relinquendus est mundus, si volumus Domino servire. Relinquendus autem, dico, non loco, sed animo : non itinere proficiscendo, sed fide proficiendo. Audi hæc eadem Joannem dicentem : « Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quoniam » omne quod in mundo est desiderium carnis est, et desi» derium oculorum[3]. » Et quid tamen dicit? Quomodo, vel quatenus proficisci jubet ex Ægypto, videamus : « Viam, » *inquit*, trium dierum ibimus in eremo, et ibi immolabi» mus Domino Deo nostro[4]. » Quæ est via trium dierum,

[1] Exod. v, 1. — [2] Luc. xvi, 13. — [3] 1 Joan. ii, 15, 16. — [4] Exod. iii, 18.

quæ nobis incedenda est, ut exeuntes de Ægypto pervenire possimus ad locum in quo immolare debeamus! Ego viam illum intelligo qui dixit: «Ego sum via, et veritas, et vita[1].» Hæc via triduo nobis incedenda est. Qui enim confessus fuerit in ore suo Dominum Jesum[2], et crediderit in corde suo quod Deus illum suscitavit a mortuis tertia die, salvus erit. Hæc ergo est tridui via, per quam pervenitur in locum in quo Domino immoletur et reddatur sacrificium laudis. Hæc, quantum ad mysticum pertinet intellectum. Si vero etiam moralem, qui nobis perutilis est, requirimus locum, iter tridui de Ægypto proficiscimur, si ita nos ab omni inquinamento animæ et corporis ac spiritus conservemus: « ut, *quemadmodum dixit Apostolus,* integer spiritus vester et anima, et corpus in die Jesu Christi servetur[3]. » Tridui iter proficiscimur de Ægypto, si rationalem, naturalem, moralem sapientiam de rebus mundialibus auferentes ad statuta divina convertimus; tridui iter de Ægypto proficiscimur, si purificantes in nobis dicta, facta vel cogitata (tria sunt enim hæc per quæ peccare homines possunt), efficiamur mundi corde, ut possimus Deum videre. Vis autem videre quæ hujusmodi sunt quæ in Scripturis indicat Spiritus sanctus? Pharao hic, qui est princeps Ægypti, ubi se videt vehementius perurgeri ut dimittat populum Dei, secundo loco hoc cupit impetrare ne longius abeant, ne totum triduum proficiscantur, et dicit: « Non longe abeatis[4]. » Non vult longe a se fieri populum Dei; vult eum si non in facto, vel in sermone peccare; si non in sermone, vel in cogitatione delinquere. Non vult ut totum a se triduum proficiscantur. Vult in nobis vel unum diem suum habere, in aliis duos; in aliis totum triduum ipse possidet. Sed illi beati qui integrum ab eo triduum secedunt, et nullam in eis suam possidet diem. Non ergo putetis, quia tunc

[1] Joan. xiv, 6. — [2] Rom. x, 9. — [3] 1 Thess. v, 23. — [4] Exod. viii, 28.

tantummodo eduxit Moyses populum de Ægypto. Et nunc Moyses, quem habemus nobiscum (habemus enim Moysen et Prophetas), id est, lex Dei, vult te educere de Ægypto; si audias eam, vult te longe facere a Pharaone. Eruere te cupit de opere luti et palearum; si tamen audias legem Dei, et spiritualiter intelligas. Non vult te in carnis et tenebrarum actibus permanere, sed exire ad eremum, venire ad locum perturbationibus et fluctibus sæculi vacuum, venire ad quietem silentii. Verba enim sapientiæ in silentio et quiete discuntur. Ad hunc ergo locum quietis cum veneris, ibi poteris immolare Domino, ibi legem Dei et virtutem *divinæ vocis* agnoscere. Propterea ergo cupit te Moyses ejicere de medio fluctuantium negotiorum, et de medio perstrepentium populorum; propterea cupit te exire de Ægypto, id est de tenebris ignorantiæ : ut legem Dei audias, et lucem scientiæ capias. Sed obsistit Pharao; relaxare te non vult rector tenebrarum harum; non vult te abstrahi de tenebris suis, et ad scientiæ lumen adduci : et audi quid dicit : « Quis est, *inquit*, cujus audiam vocem? Nescio Dominum, et Israël non dimittam[1]. » Audi quid respondit princeps hujus mundi : nescire se Deum dicit. Vides quid agit cruda superbia. Donec in laboribus hominum non est, et cum hominibus non flagellatur; propterea tenuit eum superbia[2]. Denique videbis eum paulopost quantum proficit in flagellis, quanto melior verberatus efficitur. Iste qui modo dicit : « Nescio Dominum, » postea cum vim senserit verberum, dicturus est : « Orate pro me Dominum[3]; » et non solum hoc, sed etiam contestantibus magis fatebitur quia digitus Dei est in virtute signorum. Nemo ergo ita ineruditus divinæ sit disciplinæ, ut flagella divina perniciem putet, ut verbera Domini pœnalem credat interitum. Ecce Pharao durissimus; tamen proficit verberatus. Ante ver-

[1] Exod. v, 2. — [2] Psal. LXXII, 5, 6. — [3] Exod. VIII, 8.

bera Dominum nescit; verberatus supplicari pro se Dominum rogat. Est profectus in pœnis, hoc ipsum agnoscere quod merueris pœnam. « Nescio *ergo, ait,* Dominum, et » Israël non dimitto. » Sed vide in Evangeliis, quomodo verberatus emendet hanc vocem. Scriptum est enim quia clamaverunt dæmones ad Dominum, et dixerunt : « Quid » venisti ante tempus torquere nos? Scimus te qui sis : Tu » es Filius Dei vivi [1]. » Ubi tormenta senserunt, sciunt Dominum. Ante flagella dicit : « Nescio Dominum, et Israël » non dimitto; » sed postea Israël dimittit, et non solum dimittit, sed et ipse perurgebit eum exire. Nulla enim societas lucis ad tenebras; nulla pars fideli cum infideli [2]. Sed quid adhuc addit in responsis suis? « Quare, *inquit,* Moy- » ses et Aaron, pervertitis populum ab operibus? Discedite » unusquisque ad opus vestrum [3]. » Donec secum est populus, et lutum operatur ac laterem; donec in paleis occupatus est, non putat eum esse perversum, sed recto itinere incedere. Si vero dicat, Volo ire viam trium dierum et servire Domino, perverti populum dicit per Moysen et Aaron. Hoc quidem dicebatur antiquis. Sed et hodie si Moyses et Aaron, id est propheticus et sacerdotalis sermo animam sollicitet ad servitium Dei, invitetque eam exire de sæculo, renuntiare omnibus quæ possidet, operam dare divinæ legi, et sequi Verbum Dei; continuo audies dici ab his qui Pharaoni unanimes et amici sunt : Videte quomodo seducuntur homines et pervertuntur, quales adolescentes ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod eis prosit, relictis rebus necessariis et utilibus, ineptias sectantur et otium. Quid est servire Domino? Laborare nolunt, et inertis otii occasiones requirunt. Hæc erant tunc verba Pharaonis, hæc et nunc amici ejus et familiares loquuntur. Non solum verbis res agitur, sequuntur et verbera, flagellari jubet scri-

[1] Matth. VIII, 29. Marc. I, 24. — [2] 2 Cor. VI, 14, 15. — [3] Exod. V, 4.

bus Hebræorum, paleas non dari, opus exigi : hæc pertulerunt patres, ad quorum figuram sæpe etiam populus Dei qui est in Ecclesia patitur. Invenies enim, si consideres eos qui se ex integro principi hujus mundi tradiderunt, prosperis successibus agere, omnia eis, ut ipsi putant, feliciter evenire; servis autem Dei sæpe nec hæc quidem humani victus humilia et parva succedere. Istas enim puto videri paleas, quæ a Pharaone ministrantur. Fit ergo sæpe, ut Deum timentes vili hoc etiam et paleis simili indigeant victu; sæpe etiam persecutiones sustinent tyrannorum, perferunt cruciatus et sæva tormenta, ita ut fatigati nonnulli *dicant ad Pharaonem* : Utquid tu affligis populum tuum? Superati namque verberibus, nonnulli a fide decidunt, et confitentur se esse populum Pharaonis. « Non enim omnes » qui ex Israël, hi sunt Israëlitæ; nec quia sunt semen, sunt » omnes et filii [1]. » Isti ergo qui dubii sunt, et in tribulationibus fatigantur, etiam contra Moysen et Aaron loquuntur, et dicunt : « Ex qua die intrastis, et existis vos ad Pha» raonem, execrabilem fecistis odorem nostrum coram eo [2]. » Verum dicunt isti, licet ignorent fortasse quod dicunt, sicut et Caïphas ille verum dicebat, quia « expedit vobis ut » moriatur unus pro populo [3], » sed quid diceret nesciebat. Nam, ut Apostolus dicit, « Christi bonus odor sumus; sed » aliis, *inquit*, odor de vita in vitam, aliis autem odor de » morte in mortem [4]. » Ita et propheticus sermo suavis odor est credentibus; dubiis vero et incredulis, et his qui se populum confitentur esse Pharaonis, odor execrabilis efficitur. Sed et ipse Moyses dicit ad Dominum, quia « Ex quo » locutus sum cum Pharaone, afflixit populum tuum [5]. » Certum est enim quia antequam sermo Dei audiatur, antequam prædicatio divina nascatur, non est tribulatio, non

[1] Rom. IX, 6, 7. — [2] Exod. V, 21. — [3] Joan. XI, 50. — [4] 2 Cor. II, 15, 16. — [5] Exod. V, 23.

est tentatio; quia nisi buccinet tuba, non committitur bellum : ubi vero signum belli tuba prædicationis ostenderit, ibi, inquit, sequitur afflictio, ibi omnis tribulationum pugna consurgit. Ex quo ergo loqui cœpit Moyses et Aaron ad Pharaonem, affligitur populus Dei. Ex quo in animam tuam sermo Dei perlatus est, necessario certamen intra te virtutibus adversum vitia suscitatur : prius vero quam veniret sermo qui argueret, vitia intra te in pace durabant; sed ubi sermo Dei facere cœpit uniuscujusque discrimen, tunc perturbatio magna consurgit, et sine fœdere nascitur bellum. Cum injustitia enim quando potest convenire justitia, impudicitia cum sobrietate, cum veritate mendacium? Et ideo non magnopere perturbemur, si videtur odor noster execrabilis esse Pharaoni. Execrationi namque et vitiis ducitur virtus. Quin potius, ut in posterioribus dicit, quia stetit Moyses ante Pharaonem, stemus etiam nos contra Pharaonem et non flectamur, sed stemus « succincti lumbos *nostros* in veritate, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis[1]. » Sic enim nos hortatur Apostolus dicens : « State ergo et nolite iterum jugo servitutis inhærere[2]. » Iterum dicit : « In quo stamus, et gloriamur in spe gloriæ Dei[3]. » Stamus autem confidenter, si Dominum deprecemur ut statuat pedes nostros super petram, ne nobis illud eveniat quod idem Propheta dicit : « Mei autem paulo minus moti sunt pedes, et paulominus effusi sunt gressus mei[4]. » Stemus ergo ante Pharaonem, id est, obsistamus ei in certamine, sicut et Petrus Apostolus dicit : « Cui resistite fortes in fide[5]. » Sed et Paulus nihilominus dicit : « State in fide et viriliter agite[6]. » Si enim fortiter steterimus, consequetur illud quod orabat Paulus pro discipulis dicens, quia « Deus conteret Satan sub pedibus ves-

[1] Ephes. vi, 14 et 15. — [2] Gal. v, 1. — [3] Rom. v, 2. — [4] Psal. LXXIII, 2. — [5] 1 Pet. v, 9. — [6] 2 Cor. xvi, 13.

» tris velociter[1]. » Quanto enim nos constantius et fortius steterimus, tanto infirmior et invalidior erit Pharao. Si autem nos vel infirmi cœperimus esse, vel dubii, ille adversum nos validior et constantior fiet. Et vere illud implebitur in nobis, in quo Moyses dedit figuram. Cum enim ipse elevaret manus, vincebatur Amalech[2]. Si vero velut lassas dejiceret, et brachia infirma deponeret, invalescebat Amalech. Ita ergo etiam nos in virtute crucis Christi extollamus brachia, et elevemus in oratione sanctas manus in omni loco sine ira et disceptatione, ut Domini mereamur auxilium. Hoc idem namque et Jacobus Apostolus cohortatur dicens : « Resistite autem diabolo, et fugiet a vobis[3]. » Agamus ergo omni fide, ut non solum fugiat a nobis, sed et conteratur Satanas sub pedibus nostris, sicut et Pharao demersus est in mare et in profundo abyssi extinctus. Nos autem si recedamus de Ægypto vitiorum, fluctus sæculi tanquam iter solidum evademus, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV[4].

De decem plagis quibus percussa est Ægyptus.

Narrata et explicata Ægyptiorum castigatione, sic inde spiritualem moralemque sensum deducit[5] :

Puto ergo, ut sentire possum, quod Moyses ad Ægyptum veniens, et deferens virgam qua castigat et verberat Ægyptum decem plagis; Moyses hic lex Dei sit, quæ data est

[1] Rom. XVI, 20. — [2] Exod. XVII, 11. — [3] Jac. IV, 7.
[4] Tom. II, p. 139 et seqq. — [5] N. 6, 7, 8. p. 141 ad 143.

huic mundo ut eum decem plagis, id est, decem mandatis quæ in Decalogo continentur, corripiat et emendet : virga ergo per quam geruntur hæc omnia, per quam Ægyptus subjicitur et Pharao superatur, crux Christi sit, per quam mundus hic vincitur, et princeps hujus mundi cum principatibus et potestatibus triumphatur. Quod autem virga projecta sit draco, vel serpens, et devorat Ægyptiorum magorum serpentes, qui id similiter fecerant; serpentem pro sapientia poni vel prudentia, indicat evangelicus sermo cum dicit : « Estote prudentes tanquam serpentes[1]; » et alibi : « Serpens erat prudentior omnibus animantibus et bestiis » quæ erant in Paradiso[2]. » Crux ergo Christi, cujus prædicatio stultitia videbatur, quam Moyses, id est, lex *continet*, sicut Dominus dixit ; « De me enim ille scripsit[3]; » hæc, inquam, crux de qua Moyses scripsit, postquam in terra projecta est, id est, posteaquam ad credulitatem et fidem hominum venit, conversa est in sapientiam, et tantam sapientiam, quæ omnem Ægyptiorum, id est, hujus mundi, sapientiam devoraret. Intuere ergo quomodo stultam *fecit* Deus sapientiam hujus mundi, posteaquam manifestavit Christum, qui crucifixus est, Dei virtutem esse et Dei sapientiam; et universus jam mundus comprehensus est ab eo qui dicit : « Comprehendens comprehendam sapientes » in astutia eorum[4]. » Quod vero aquæ fluminis vertuntur in sanguinem, satis convenienter aptatur. Primo quidem ut is fluvius cui Hebræorum parvulos crudeli nece tradiderant, auctoribus sceleris poculum sanguinis redderet, et cruorem polluti gurgitis, quem parricidali cæde maculaverant, potando sentirent; tum deinde, ut allegoricis legibus nihil desit, aquæ vertuntur in sanguinem, et sanguis suus Ægypto propinatur. Aquæ Ægypti, erratica et lubrica philosophorum sunt dogmata, quæ parvulos quosque sensu, et

[1] Matth. x, 16. — [2] Gen. III, 1. — [3] Joan. v, 46. — [4] I Cor. III, 19.

pueros intelligentia deceperunt; ubi crux Christi mundo huic veritatis lumen ostendit, necis eorum pœnas, et reatum sanguinis exigunt. Ita enim et ipse Dominus dicit, quia « omnis sanguis qui effusus est super terram, a sanguine » Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, requiretur a ge» neratione hac[1]. » Per secundam vero plagam, in qua ranæ producuntur, indicari figuraliter arbitror carmina poëtarum, qui inani quadam et inflata modulatione, velut ranarum sonis et cantibus, mundo huic deceptionis fabulas intulerunt. Ad nihil enim illud animal utile est, nisi quod sonum vocis improbis et importunis clamoribus reddit. Post hoc ciniphes producuntur. Hoc animal pennis quidem suspenditur per aëra volitans, sed ita subtile est et minutum, ut oculi visum, nisi acute cernentis, effugiat : corpus tamen cum insederit, acerrimo terebrat stimulo, ita ut quem volitantem videre quis non valeat, sentiat stimulantem. Hoc ergo animalis genus dignissime puto arti dialecticæ comparari, quæ minutis et subtilibus verborum stimulis animas terebrat, et tanta calliditate circumvenit, ut deceptus nec videat nec intelligat unde decipitur. Quarto quoque in loco cynomyiam Cynicorum sectæ comparaverim, qui ad reliquas deceptionis suæ improbitates, etiam voluptatem et libidinem, summum prædicant bonum. Quoniam igitur per hæc singula prius deceptus est mundus, adveniens sermo et lex Dei, hujuscemodi eum correptionibus arguit, ut ex qualitate pœnarum qualitates proprii agnoscat erroris. Quod vero quinto in loco animalium nece vel pecudum Ægyptus verberatur, vecordia in hoc arguitur stultitiaque mortalium, qui tanquam irrationabilia pecora cultum et vocabulum Dei diversis imposuerunt figuris, non solum hominum, sed et pecudum, ligno et lapidibus impressis, Hammonem Jovem in ariete venerantes, et Anubin in cane, Apin quoque colen-

[1] Matth. XXIII, 35.

tes in tauro, cætera quoque quæ Ægyptus deorum portenta miratur; ut in quibus cultum credebant inesse divinum, in his viderent miseranda supplicia. Ulcera post hæc et vesicæ cum fervore, sexto in verbere producuntur. Et videtur mihi quod in ulceribus arguatur dolosa et purulenta malitia, in vesicis tumens et inflata superbia, in fervore iræ ac furoris insania. Hucusque per errorum suorum figuras, mundo supplicia temperantur.

Post hæc vero verbera veniunt de supernis voces, inquit, tonitrui sine dubio et grando, et ignis discurrens in grandine. Vide temperamentum divinæ correptionis : non cum silentio verberat, sed dat voces, et doctrinam cœlitus mittit, per quam possit culpam suam castigatus agnoscere mundus. Dat et grandinem, per quam et tenera adhuc vastentur nascentia vitiorum. Dat et ignem, sciens esse spinas et tribulos, quos debeat ignis ille depascere de quo dicit Dominus : « Ignem veni mittere in terram[1]. » Per hunc enim incentiva voluptatis et libidinis consumuntur. Quod autem locustarum in octavo loco fit mentio, puto per hoc genus plagæ, dissidentis semper a se et discordantis humani generis inconstantiam confutari. Locusta enim cum regem non habeat, sicut Scriptura dicit, « una acie ordinatum ducit » exercitum[2]; » homines vero cum rationabiles a Deo facti sint, neque semetipsos ordinate regere potuerunt, neque Dei regis patienter moderamina pertulere. Nona plaga tenebræ sunt, sive ut mentis eorum cæcitas arguatur, sive ut intelligant divinæ dispensationis et Providentiæ obscurissimas esse rationes. « Posuit *enim Deus* tenebras latibu» lum suum[3], » quas illi audacter et temere perscrutari cupientes, et alia ex aliis asserentes, in crassas et palpabiles errorum tenebras devoluti sunt. Ad ultimum primitivorum infertur interitus, in quo sit fortassis aliquid supra nostram

[1] Luc. XII, 49. — [2] Prov. XXX, 27. — [3] Psal. XVII, 12.

intelligentiam, quod commissum ab Ægyptiis videatur in Ecclesiam primitivorum, quæ ascripta est in cœlis. Unde et exterminator Angelus ad hujuscemodi ministerium mittitur, qui parcat illis tantum qui utrosque postes agni sanguine inventi fuerint habere signatos[1]. Delentur interim primogenita Ægyptiorum : sive hos principatus et potestates, et mundi hujus rectores tenebrarum dicamus, quos in adventu suo Christus dicitur traduxisse, hoc est, captivos duxisse, et triumphasse in ligno crucis[2] ; sive auctores et inventores falsorum quæ in hoc mundo fuerunt religionum dicamus, quas Christi veritas cum suis extinxit et delevit auctoribus. Hæc quantum ad locum mysticum spectat.

Jam vero si etiam moralis nobis figura tractanda est, dicemus quod unaquæque anima in hoc mundo, dum in erroribus vivit et ignorantia veritatis, in Ægypto posita est. Huic si appropinquare cœperit lex Dei, aquas ei vertit in sanguinem, id est, fluidam et lubricam juventutis vitam convertit in sanguinem veteris vel novi testamenti. Tum deinde educit ex ea vanam et inanem loquacitatem, et adversum Dei providentiam ranarum similem querelam. Purgat etiam malignas cogitationes ejus, et ciniphum mordacitati similes calliditatis aculeos discutit. Libidinum quoque morsus cynomyiæ spiculis similes depellit, stultitiamque in ea, et intellectum pecudibus similem delet; per quem « homo cum » in honore esset, non intellexit, sed comparatus est jumen» tis insipientibus et similis factus est illis[3]. » Arguit enim et ulcera peccatorum atque arrogantiæ tumorem, fervoremque in ea furoris extinguit. Adhibet post hæc etiam voces filiorum tonitrui, id est, Evangelicas Apostolicasque doctrinas. Sed et castigationem grandinis admovet, ut luxuriam voluptatesque coërceat. Adhibet simul et ignem pœnitentiæ, ut et ipsa dicat : « Nonne cor nostrum ardens erat intra

[1] Exod. XII. — [2] Col. II, 15. — [3] Psal. XLVIII, 13.

» nos[1]?» Nec locustarum ab ea subducit exempla, quibus mordeantur et depascantur omnes inquieti motus ejus et turbidi, quo et ipsa dicat, quod Apostolus docet, ut « omnia » *sua* secundum ordinem fiant[2]. » Ubi vero sufficienter fuerit castigata pro moribus, et pro emendatioris vitæ correptione coërcita, cum auctorem verberum senserit, et confiteri jam cœperit quia digitus Dei est, et parum quid agnitionis acceperit; tunc præcipue gestorum suorum tenebras videt, tunc errorum suorum caliginem sentit. Cumque in hoc venerit, tunc merebitur ut extinguantur in ea primogenita Ægypti........

HOMILIA V[3].

De profectione filiorum Israël de terra Ægypti.

Allatis Apostoli verbis: *Patres nostri sub nube fuerunt*, etc. ostendit hunc locum allegorice interpretandum, quod ita perficere intendit[4].

« Et levantes, *inquit*, filii Israël de Ramesse, venerunt » in Sochoth; et profecti de Sochoth, venerunt in Othon[5]. » Si quis est qui proficisci de Ægypto parat, si quis est qui cupit obscuros mundi hujus actus et errorum tenebras derelinquere, primo omnium ex Ramesse ei proficiscendum est. Ramesse vero interpretatur commotio tineæ. Si ergo vis venire in Sochoth, ut Dominus tibi dux sit et in columna nubis te præcedat, et sequatur te petra, quæ tibi escam spiritualem, et potum nihilominus præbeat spiritualem, proficiscere, et exi ex Ramesse; nec thesaurizes ibi, ubi tinea

[1] Luc. XXIV, 32. — [2] 1 Cor. XIV, 40.
[3] Tom. II, p. 143 et seqq. — [4] N. 2, 3. p. 144 ad 146.
[5] Exod. XII, 37, et XIII, 20.

exterminat, et ubi fures effodiunt et furantur [1]. Hoc est quod aperte et Dominus in Evangeliis dicit : « Si vis perfectus esse, » vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habe» bis thesaurum in cœlo, et veni, sequere me [2]. » Hoc est ergo proficisci de Ramesse, et sequi Christum. Videamus autem quis sit et castrorum locus ad quem venitur ex Ramesse. *Venerunt*, inquit, *in Sochoth*. Sochoth tabernacula intelligi apud Hebræos tradunt interpretes nominum. Cum ergo derelinquens Ægyptum, discusseris abs te tineas totius corruptelæ, et vitiorum incitamenta rejeceris, habitabis in tabernaculis. Habitamus enim in tabernaculis, ex quibus nolumus expoliari, sed supervestiri. Habitatio autem tabernaculorum expeditum et absque ullis impedimentis indicat esse eum qui festinat ad Deum. Sed nec in hoc quidem standum est, urgenda est profectio. Movenda sunt castra etiam de Sochoth, et festinandum est ut veniatur in Othon. Othon vero in nostram linguam verti dicunt signa eis. Et merito. Hic enim audiens dicit, quia « Deus antecedebat eos per » diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis [3] : » non hoc invenis factum apud Ramesse, nec apud Sochoth, quæ secunda proficiscentibus castra dicuntur. Sed tertia castra sunt, in quibus fiunt signa divina. Recordare quæ superius lecta sunt, cum dicebat Moyses ad Pharaonem : « Iter trium dierum ibimus in deserto, et immolabimus Do» mino Deo nostro [4]. » Hoc ergo erat triduum ad quod festinabat Moyses; et contradicebat Pharao, ille enim dicebat : « Non eatis longius [5]. » Non permittebat Pharao ad locum signorum pervenire filios Israël, non permittebat eos intantum proficere ut possent tertii diei mysteriis perfrui. Audi enim Prophetam, quid dicit : « Resuscitabit nos Deus post » biduum, et in die tertia resurgemus, et vivemus in con-

[1] Matth. VI, 20. — [2] Id. XIX, 21. — [3] Exod. XIII, 21. — [4] Id. V, 3. — [5] Idem, VIII, 28.

» spectu ejus[1]. » Prima dies nobis passio Salvatoris est, et secunda qua descendit in infernum; tertia autem resurrectionis est dies. Et ideo in die tertia Deus antecedebat eos, per diem in columna nubis, per noctem in columna ignis. Quod si, secundum ea quæ superius diximus, in his verbis recte nos Apostolus docet baptismi mysteria contineri[2]; necessarium est ut qui baptizantur in Christo, in morte ipsius baptizentur, et ipsi consepeliantur, et cum ipso die tertia resurgant a mortuis[3]; quos et, secundum hoc quod dicit Apostolus, « simul *secum* suscitavit, simulque fecit sedere » in cœlestibus[4]. » Cum ergo tibi tertii diei mysterium fuerit susceptum, incipiet te deducere Deus, et ipse tibi *viam* salutis ostendere.

Sed videamus quid post hæc dicitur ad Moysen, quæ via præcipitur eligenda. « De Othon, *inquit*, conversi, iter facite inter Epauleum et inter Magdalum, quod est contra » Beelsephon[5]. » Hæc autem sic interpretantur. Epauleum quidem, ascensio tortuosa. Magdalum, turris. Beelsephon, ascensio speculæ, vel habens speculam. Tu fortasse credebas quia iter quod Deus ostendit planum esset et molle, et nihil prorsus haberet difficultatis aut laboris. Ascensio est, et ascensio tortuosa. Non enim proclive iter est quo tenditur ad virtutes; sed ascenditur, et anguste ac difficulter ascenditur. Audi etiam Dominum in Evangelio dicentem, « quia arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam[6]. » Vide ergo quantum consonat Evangelium cum Lege. In Lege ostenditur virtutis via ascensio tortuosa : in Evangeliis dicitur arcta et angusta via quæ ducit ad vitam. Nonne hic aperte etiam cæci videre possunt quod Legem et Evangelia unus atque idem spiritus scripsit? Est ergo iter quod incedunt ascensio tortuosa, et ascensio speculæ, vel habens spe-

[1] Ose. vi, 2. [2] — 1 Cor. x. — [3] Rom. vi, 3. — [4] Eph. ii, 6. — [5] Exod. xiv, . — [6] Matth. vii, 14.

culam. Ascensio ad actus pertinet, specula ad fidem. Ostendit ergo quia et in actibus et in fide multa est difficultas, et multus labor. Multæ enim tentationes nobis occurrunt, multa in fide offendicula, volentibus agere quæ Dei sunt. Tum deinde in fide multa invenies tortuosa, plurimas quæstiones, multas objectiones hæreticorum, multas contradictiones infidelium. Hoc ergo iter agendum est sequentibus Deum. Sed est et turris in hoc itinere. Quæ est ista turris? Illa nimirum quam Dominus in Evangelio dicit : « Quis » vestrum volens turrim ædificare, non prius sedebit, et » computabit sumptus, si habet unde perficiat[1] ? » Ista est ergo turris, sedes ardua et excelsa virtutum. Sed videns hæc *Pharao, audi quid dicit* : Errant, inquit, isti. Apud Pharaonem, *qui Deum* sequitur errare dicitur, quia, ut diximus, sapientiæ iter tortuosum est, multos habens flexus, multas difficultates, plurimos anfractus. Denique cum confitearis unum Deum, eademque confessione Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum asseras unum Deum, quam tortuosum, quam difficile, quam inextricabile videtur hoc esse infidelibus! *Tum* deinde cum dicis Dominum majestatis crucifixum, et Filium hominis esse qui descendit de cœlo, quam tortuosa hæc videntur et quam difficilia! Qui audit, si non cum fide audiat, dicit quia errant isti : sed tu fixus esto; nec dubites de hujusmodi fide, sciens quia Deus tibi ostendit hanc fidei viam. Ipse enim dixit : « Tollentes de Othon » castra, collocate ea inter Epauleum, et inter Magdalum » contra Beelsephon[2]. » Fugiens ergo Ægyptum, venis ad hæc loca, venis ad has operum ascensiones et fidei, venis ad ædificium turris, venis etiam ad mare, et occurrunt tibi fluctus. Non enim iter vitæ sine tentationum fluctibus agitur. Sicut et Apostolus dicit : « Omnes qui volunt pie vi-

[1] Luc. XIV, 28. — [2] Exod. XIV, 2.

» vere in Christo, persecutiones patientur[1]. » Sed Job nihilominus pronuntiat, quia « tentatio est vita *nostra* super » terram[2]. » Hoc est ergo venisse ad mare.

Sed si Moysen, id est, legem Dei sequens agas hoc iter, Ægyptius te quidem persequitur et insectatur, sed vide quid fiat : « Levavit, *inquit*, Angelus Domini, qui antece» debat castra Israël, et abiit post illos. Elevavit et columna » nubis a facie eorum, et stetit post illos, et intravit inter » castra Ægyptiorum et Israëlitarum[3]. » Hæc columna nubis populo quidem Dei efficitur murus, Ægyptiis vero obscuritatem imponit et tenebras. Non enim transfertur columna ignis ad Ægyptios, ut videant lucem; sed in tenebris permanent, quia « dilexerunt tenebras magis quam lu» cem[4]. » Et tu ergo si ab Ægyptiis recedas, et de potestate dæmonum fugias, vide quanta divinitus tibi præparantur auxilia, vide quantis adjutoribus uteris. Tantum est ut permaneas fortis in fide, nec te Ægyptiorum equitatus, et quadrigarum formido perterreat, nec reclames contra legem Dei et Moysen, et dicas, sicut quidam ex illis dixerunt : « Tanquam non essent sepulchra in Ægypto, ita eduxisti » nos ut in deserto hoc moriamur. Melius fuerat nos ser» vire Ægyptiis, quam mori in deserto hoc[5]. » Hæc fatiscentis in tentatione animi verba sunt. Sed quis ita beatus est, qui sic tentationum pondus expediat, ut nulla menti ejus cogitatio ambiguitatis obrepat ? Vide magno illi Ecclesiæ fundamento, et petræ solidissimæ, super quam Christus fundavit Ecclesiam[6], quid dicatur a Domino : « Modicæ, *in» quit*, fidei, quare dubitasti[7] ? » Verumtamen quia dicunt : « Melius fuerat nos servire Ægyptiis, quam mori in ere» mo[8], » tentationis et fragilitatis hæc verba sunt. Alioquin

[1] 2 Tim. III, 12. —[2] Job, VII, 7. — [3] Exod. XIV, 19. — [4] Joan. III, 19. — [5] Exod. XIV, 11 et 12. —[6] Matth. XVI, 18. —[7] Id. XIV, 31. —[8] Exod. XIV, 12.

falsum est; longe enim melius est in eremo mori, quam servire Ægyptiis. Qui enim in eremo moritur, hoc ipso quod separatus est ab Ægyptiis, et discessit a rectoribus tenebrarum et de potestate Satanæ, habuit aliquem profectum, etiam si ad integrum pervenire non potuit. Melius enim perfectam vitam quærenti est in itinere mori, quam ne proficisci quidem ad perfectionem quærendam.....

Et quid[1] post hoc? Jubetur Moyses virga percutere mare, ut ingredienti populo Dei dehiscat et cedat, ac voluntati divinæ elementorum famulentur obsequia; et aquæ quæ timebantur, dextra lævaque famulis Dei murus effectæ, non solum perniciem nesciant, sed et munimen exhibeant. Cogitur ergo fluctus in cumulum, et unda in semetipsam repressa curvatur. Soliditatem recipit liquor, et solum maris arescit in pulverem, ut sicca planta populus Dei transiret. Bonitatem Dei creatoris intellige: si voluntati ejus obtemperes, si legem ejus sequaris, ipse tibi elementa etiam contra sui naturam servire compellit.... Si Ægyptum fugias, si ignorantiæ tenebras relinquas, et sequaris legem Dei Moysen, obviet autem tibi mare, et contradicentium tibi fluctus occurrant; percute tu obluctantes undas virga Moysis, id est, verbo legis, et vigilantia Scripturarum iter tibi ipsi disputando per adversarios pande: cedent undæ continuo, et superati fluctus locum victoribus dabunt, mirantibusque et attonitis ac stupore defixis his qui paulo ante adversabantur, legitimis tu disputationum lineis rectum fidei iter secabis, et intantum doctrinæ verbo proficies, ut auditores tui, quos in virga legis erudisti, ipsi jam contra Ægyptios velut fluctus maris insurgant, et non solum impugnent eos, sed et superent et extinguant. Extinguit namque Ægyptium, qui non agit opera tenebrarum. Extinguit Ægyptium, qui non carnaliter, sed spiritualiter vivit. Extinguit Ægyp-

[1] N. 5. p. 146.

tium, qui cogitationes sordidas et impuras vel depellit ex corde, vel omnino non recipit, sicut et Apostolus dicit : « Assumentes scutum fidei in quo *possumus* omnia jacula » Maligni ignita extinguere[1]. » Hoc enim modo possumus etiam hodie Ægyptios videre mortuos et jacentes ad littus, submergi quadrigas eorum et equos. Possumus etiam ipsum Pharaonem videre demergi, si tanta fide vivamus, ut Deus conterat Satanam[2] sub pedibus nostris velociter per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI[3].

De cantico quod cantavit Moyses cum populo, et Maria cum mulieribus.

I. Multa quidem cantica fieri legimus in Scripturis divinis, horum tamen omnium primum istud est canticum quod, Ægyptiis et Pharaone submerso, populus Dei post victoriam cecinit. Moris quippe sanctorum est, ubi adversarius vincitur, tanquam qui sciant non sua virtute, sed Dei gratia victoriam factam, hymnum Deo gratulationis offerre. Accipiunt tamen, hymnum canentes, etiam tympanum in manibus suis, sicut de Maria sorore Moysi et Aaron refertur. Et tu ergo si mare Rubrum transieris, si Ægyptios in mari submergi videris, et extingui Pharaonem atque in abyssi profundum præcipitari, potes hymnum canere Deo, potes vocem gratulationis emittere, et dicere : « Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, equum » et ascensorem projecit in mare[4]. » Melius autem et dig-

[1] Ephes. VI, 16. — [2] Rom. XVI, 20.
[3] Tom. II, p. 146 et seqq.
[4] Exod. XV, 1.

nius hæc dices, si habueris tympanum in manu tua, id est, si carnem tuam crucifixeris cum vitiis et concupiscentiis, et si mortificaveris membra tua, quæ sunt super terram. Et tamen videamus quid dicit : « Cantemus Domino, glo» riose enim honorificatus est, » quasi non sufficeret « ho» norificatus est ; » sed addidit, « gloriose honorificatus est. » Equidem, quantum possum conjicere, videtur mihi aliud esse glorificari, aliud gloriose glorificari. Nam Dominus meus Jesus Christus, cum carnem ex virgine Maria pro salute nostra suscepit, glorificatus est quidem, quia venit quærere quod perierat[1], non tamen gloriose glorificatus est. Dicitur enim de ipso, quia « vidimus eum, et non habebat » speciem neque decorem, et vultus ejus ignobilis super fi» lios hominum[2]. » Glorificatus est et cum ad crucem venit et pertulit mortem. Vis scire quia glorificatus est? Ipse dicebat : « Pater, venit hora : clarifica Filium tuum, ut Filius » tuus clarificet te[3]. » Erat ergo ei gloria etiam ipsa passio crucis ; verum gloria hæc non erat gloriosa, sed humilis. Denique dicitur de eo : « Humiliavit se usque ad mortem, » mortem autem crucis[4]. » De quo etiam Propheta prædixerat : « Morte turpissima condemnemus eum[5]. » Sed et Esaias dicit de eo : « In humilitate judicium ejus sublatum » est[6]. » In his ergo omnibus glorificatus est Dominus, sed, ut ita dicam, humiliter, non gloriose glorificatus est. Verum quia « hæc oportebat pati Christum, et sic introire in » gloriam suam[7], » cum venerit in gloria Patris et sanctorum Angelorum, cum venerit in majestate sua judicare terram, quando et verum Pharaonem, id est, diabolum interficiet spiritu oris sui, cum ergo refulgebit in majestate Patris sui, et post adventum humilitatis secundum nobis in gloria ostendet adventum ; tunc non solum glorificatur Dominus,

[1] Matth. XVIII, 11. — [2] Isai. LIII, 2, 3. — [3] Joan. XVII, 1. — [4] Philip. II, 8. — [5] Sap. II, 20. — [6] Isai. LIII, 8. — [7] Luc. XXIII, 26.

sed et gloriose glorificatur, cum omnes ità honorificant Filium, sicut honorificant Patrem [1].

II. « Equum et ascensorem projecit in mare : adjutor et » protector factus est mihi in salutem [2]. » Homines qui nos insequuntur equi sunt, et, ut ita dicam, omnes qui in carne nati sunt figuraliter equi sunt. Sed hi habent ascensores suos. Sunt equi quos Dominus ascendit, et circumeunt omnem terram : de quibus dicitur : « Et equitatus tuus sa» lus [3]. » Sunt autem equi qui ascensores habent diabolum et angelos ejus. Judas equus erat, sed donec asensorem habuit Dominum de equitatu fuit salutis ; cum cæteris enim Apostolis missus, ægrotis salutem et sanitatem languentibus præstabat : sed ubi se diabolo substravit, post buccellam enim introivit in illum Satanas [4], et ascensor ipsius effectus est Satanas, et illius habenis ductus adversus Dominum et Salvatorem nostrum cœpit equitare. Omnes ergo qui persequuntur sanctos, equi sunt hinnientes, sed habent ascensores quibus aguntur, angelos malos, et ideo feroces sunt. Si ergo videris aliquando persecutorem tuum nimium sævientem, scito quia ab ascensore suo dæmone perurgetur, et ideo sævus, ideo truculentus est. Dominus ergo « equum » et ascensorem projecit in mare, et factus est mihi in sa» lutem. Hic Deus meus, et honorificabo eum ; Deus patris » mei, et exaltabo eum. » Hic ergo et meus est Deus, et Deus patris mei. Pater noster qui nos fecit et genuit, Christus est, et ipse dicit : « Vado ad Patrem meum et Patrem » vestrum, Deum meum et Deum vestrum [5]. » Si ergo agnoscam quod Deus meus sit Deus, glorificabo eum. Si vero etiam istud agnoscam, quomodo patris mei Christi sit Deus, exaltabo eum. Altior namque intellectus est, quomodo Christus, ut unius Dei constringat et muniat veritatem,

[1] Joan. v, 23. — [2] Exod. xv, 1, 2. — [3] Habacuc, III, 8. — [4] Joan. XIII. — [5] Id. xx, 17.

Deum suum dicit quem natura Patrem vocat. « Deus conterens bella, Dominus nomen est illi [1]. » Nolo putes quia tantum visibiles pugnas conterit Dominus, sed et illas conterit quæ nobis sunt non adversus carnem et sanguinem [2], sed adversus principatus et potestates, et adversus mundi hujus rectores tenebrarum harum. *Dominus* enim *nomen est illi*, et non est ulla creatura cujus Dominus non sit.

III. « Quadrigas Pharaonis et exercitum ejus projecit in » mare, Electos ascensores, ternos statores demersit in Ru- » brum mare [3]. » Pharao, velut potentior in malitia et regnum nequitiæ tenens, quadrigas agit. Non illi satis est unum equum ascendere, sed plures simul agitat, plures simul plagis tortos verberis cogit. Quoscumque videris in luxuria turpiores, in crudelitate sæviores, in avaritia tetriores, in impietate flagitiosiores, scito hos de quadrigis esse Pharaonis : ipsis sedet, ipsos currui suo subjungit, in ipsis fertur et volitat, et per apertos scelerum campos effusis eos agit habenis. Sunt et alii electi ascensores, electi sine dubio ad malitiam. Sed jam de ascensoribus supra diximus : nunc etiam qui sunt terni statores videamus. Mihi videntur terni statores pro eo dici, quod triplex est hominibus peccandi via. Aut enim in facto, aut in dicto, aut in cogitatione peccatur. Et ideo terni statores per singulos quosque dicuntur, qui tres istas in nobis peccandi obsideant vias, et speculentur semper, atque in insidiis agant, ut aut ille ex misero homine sermonem malum eliciat, aut ille iniquum opus extorqueat, aut ille cogitationem pessimam rapiat. Denique et semen verbi Dei ubi cadit et deperit, triplex describitur locus [4]. Unus secus viam refertur, qui conculcatur ab hominibus ; alius in spinis ; alius in petrosis. Et e contrario terra bona afferre dicitur triplicem fructum, vel centesimum, vel sexagesimum, vel tricesimum. Triplex namque

[1] Exod. xv, 3. — [2] Ephes. vi, 12. — [3] Exod. xv, 4. — [4] Matth. xiii.

est etiam bene agendi via; nihilominus enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat et Apostolus cum dicit : « Qui autem ædificat super » fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos[1], » triplicem bonorum indicans viam. Subjungit nihilominus triplicem etiam malorum, cum dicit : « ligna, fœnum, stipulam. » Isti ergo terni statores sunt angeli nequam de exercitu Pharaonis, qui stant in hujuscemodi viis, observantes unumquemque nostrum per hæc iter agere in peccatum, quos demergit Dominus in Rubrum mare, et ignitis eos in judicii die fluctibus tradet, ac pœnarum pelago teget, si tu Deum sequens de eorum te potestate subtraxeris.

IV. « Deciderunt in profundum quasi lapis.[2] » Quare deciderunt in profundum tanquam lapis? Quia non erant tales lapides de quibus suscitari possent filii Abrahæ, sed tales qui amarent profundum, et liquidum diligerent elementum, id est, qui amaram et fluxam præsentium rerum caperent voluptatem. Unde et de ipsis dicitur : « Demersi sunt tan» quam plumbum in aquam validissimam[3]. » Peccatores graves sunt. Denique et iniquitas super talentum plumbi sedere monstratur, sicut Zacharias propheta dicit : « Vidi, » *inquit*, mulierem sedentem super talentum plumbi, et » dixi : Quæ est hæc? Et respondit : Iniquitas[4]. » Inde est ergo quod iniqui demersi sunt in profundum, sicut plumbum in aquam validissimam. Sancti autem non demerguntur, sed ambulant super aquas, quia leves sunt, et peccati pondere non gravantur. Denique Dominus et Salvator noster super aquas ambulavit[5]. Ipse est enim qui vere peccatum nescit. Ambulavit et discipulus ejus Petrus, licet paululum trepidaverit. Non enim tantus erat ac talis, qui nihil omnino de specie plumbi in se haberet admixtum. Habuit, li

[1] I Corinth. III, 12. — [2] Exod. XV, 5. — [3] Ibid. 10. — [4] Zach. V, 7. — [5] Matth. XIV.

cet parum. Propter quod, dicit ad eum Dominus : « Modicæ » fidei, quare dubitasti[1] ? » Idcirco igitur qui salvus fit, per ignem salvus fit, ut si quid forte de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat et resolvat, ut efficiantur omnes aurum bonum : quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti; et sicut fornax probat aurum, sic homines justos tentatio[2]. Veniendum est ergo omnibus ad ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus, et conflat, et purgat filios Juda[3], Sed et illuc cum venitur, si quis multa opera bona et parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igni resolvitur ac purgatur, et totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, ut amplius decoquatur, ut etsi parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est; demergetur in profundum, tanquam plumbum in aquam validissimam. Sed longum est si per ordinem velimus exponere, sufficiat pauca perstringere.

V. « Quis, *inquit*, similis tibi in diis, Domine? Quis similis tibi? Gloriosus in sanctis, mirabilis in majestatibus, faciens prodigia[4]. » Quod dicit : « Quis similis tibi in diis? » non simulacris gentium comparat Deum, nec dæmonibus qui sibi falso deorum nomen adsciscunt; sed deos illos dicit qui per gratiam et participationem Dei, dii appellantur. De quibus et alibi Scriptura dicit : « Ego dixi, Dii estis[5]. » Et iterum : « Deus stetit in congregatione deorum. » Sed hi quamvis capaces sint Dei, et hoc nomine donari per gratiam videantur, nullus tamen Deo similis invenitur, vel in potentia, vel in natura. Et licet Joannes Apostolus dicat : « Filioli, nondum scimus quid futuri sumus; si autem re-

[1] Matth. XIV, 31. — [2] I Cor. III. — [3] Malach. III, 3. — — [4] Exod. XV, 11. — [5] Psal. LXXXII, 6 et 1.

» velatum nobis fuerit *(de Domino scilicet dicens)*, similes » illi erimus [1], » similitudo tamen hæc non ad naturam, sed ad gratiam revocatur. Verbi causa, ut si dicamus picturam similem esse ei cujus imago in pictura videtur expressa, quantum ad gratiam pertinet visus similis dicitur, quantum ad substantiam longe dissimilis : illa enim species carnis est, et decor corporis vivi ; ista colorum fucus est, et cera tabulis sensu carentibus superposita. Nullus ergo in diis similis Domino, nullus enim invisibilis, nullus incorporeus, nullus immutabilis, nullus sine initio et sine fine, nullus creator omnium, nisi Pater cum Filio et Spiritu sancto.

VI. « Extendisti dexteram tuam, devoravit eos terra [2]. » Impios quidem et hodie devorat terra. An non tibi videtur terra devorare illum qui semper de terra cogitat, qui semper terrenos habet actus, qui de terra loquitur, de terra litigat, terram desiderat, et omnem spem suam ponit in terra ; qui ad cœlum non respicit, qui futura non cogitat, qui judicium Dei non metuit, nec beata ejus promissa desiderat, sed semper de præsentibus cogitat, et ad terrena suspirat ? Talem cum videris, dicito quia devoravit eum terra. Sed et si quem videris luxuriæ carnis et voluptatibus corporis deditum, in quo animus nihil valet, sed totum libido carnis obtinuit, dicito et de hoc, quia devoravit eum terra. Adhuc me movet quod ait : « Extendisti dexteram tuam, et » devoravit eos terra [3] ; » quasi ut devorarentur a terra, hæc causa fuerit quod extendit Dominus dexteram suam. Si consideres quomodo Dominus exaltatus in cruce tota die extendit manus suas ad populum non credentem [4], sed contradicentem, et qualiter infidelem populum qui clamavit : « Cru» cifige, crucifige eum [5], » mors admissi sceleris oppressit :

[1] I Joan. III, 2. — [2] Exod. XV, 12. — [3] Ibid. — [4] Isai. LXV, 2. — [5] Luc. XXIII, 21.

evidenter invenies quomodo extendit dexteram suam, et devoravit illos terra. Nec tamen penitus desperandum est. Possibile namque est ut, si forte resipiscat qui devoratus est, rursum possit evomi, sicut Jonas. Sed et omnes nos puto quod aliquandò terra devoratos in inferni penetralibus retinebat, et propterea Dominus noster descendit non solum usque ad terras, sed usque ad inferiora terræ : et ibi nos invenit devoratos, et sedentes sub umbra mortis; et inde educens non jam locum terræ, ut iterum devoraremur, sed locum præparat nobis regni cœlorum.

VII. « Deduxisti in justitia tua populum tuum hunc, quem » liberasti. Consolatus es in virtute tua, in requie sancta » tua [1]. » Dominus populum suum, quem liberavit per lavacrum regenerationis, deducit in justitia; consolatur etiam eum per consolationem Spiritus sancti in virtute sua, et in requie sua. Futurorum namque spes laborantibus requiem parit : sicut et in agone positis dolorem vulnerum mitigat spes coronæ.

VIII. « Audierunt gentes et iratæ sunt, dolores compre» henderunt habitatores Philistiim. Tunc festinaverunt du» ces Edom et principes Moabitarum, apprehendit illos ti» mor et tremor. Tabuerunt omnes inhabitantes Chanaan[2]. » Quantum ad historiam pertinet, nullum ex his gentibus interfuisse mirabilibus quæ facta sunt, constat. Quomodo ergo videbuntur tremore deterriti, vel festinasse (ut dicit), vel irari esse Philistiim, et Moabitæ, et Edom, et reliquæ quas enumerat nationes? Sed si redeamus ad intelligentiam spiritualem, inveniemus quia Philistini, id est, cadentes populi, et Edom, qui interpretatur terrenus, trepidant, et horum *omnium* principes cursitant, et pavent constricti doloribus, cum vident regna sua, quæ in inferno sunt, penetrata ab eo qui descendit in inferiora terræ, ut eriperet eos qui possi-

[1] Exod. xv, 13. — [2] Ibid. 14.

debantur a morte. Hinc eos comprehendit timor et tremor, quia senserunt magnitudinem brachii ejus. Hinc etiam tabuerunt omnes inhabitantes Chanaan, qui mutabiles interpretantur, et mobiles, cum vident moveri regna sua, alligari fortem, et vasa ejus diripi : « Veniat *ergo* super eos » timor et tremor magnitudinis brachii tui [1]. » Quid timent dæmones? quid tremunt? Sine dubio crucem Christi, in qua triumphati sunt, in qua exuti sunt principatus eorum et potestates. Timor ergo et tremor cadet super eos, cum signum in nobis viderint crucis fideliter fixum, et magnitudinem brachii illius quod Dominus expandit in cruce, sicut dicit : « Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem mihi [2]. » Non te ergo aliter timebunt, nec aliter tremor tuus veniet super eos, nisi videant in te crucem Christi, nisi et tu poteris dicere : « Mihi » autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, » per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo [3]. »

IX. « Fiant tanquam lapis donec transeat populus tuus, » Domine, donec transeat populus tuus hic, quem acquisisti [4]. » Fieri tanquam lapidem, non est natura esse lapidem. Non enim fieret, nisi quod non erat. Hoc propter illos dicimus qui malæ naturæ Pharaonem vel Ægyptios dicunt fuisse, et non ex arbitrii libertate in hoc esse deductos; sed et propter eos qui creatorem Deum accusant tanquam sævum quod homines vertat in lapides. Hi ergo priusquam blasphement, considerent summa libratione, quæ scripta sunt. Non enim dixit : *Fiant tanquam lapis*, et tacuit; sed tempus statuit, et mensuram condemnationis decernit. Ait enim : « Donec transeat populus tuus, Domine. » Quo scilicet post transitum populi non sint tanquam lapides. In quo mihi videtur prophetiæ aliquid latere. Video enim quia prior populus, qui fuit ante nos, factus est tan-

[1] Exod. xv, 16. — [2] Isai. LXV, 2. — [3] Gal. VI, 14. — [4] Exod. xv, 16.

quam lapis durus et incredulus. Verum non eatenus ut in lapidis natura permaneat, sed donec transeat populus hic, populus hic quem Dominus acquisivit; « cæcitas *enim* ex » parte contigit in Israël *secundum carnem*, donec pleni» tudo gentium subintroiret[1]. » Cum enim plenitudo gentium subintraverit, tunc etiam omnis Israël, qui per incredulitatis duritiam factus fuerat sicut lapis, salvabitur. Et vis videre quomodo salvabitur? « Potens est, *inquit*, Deus de la» pidibus istis suscitare filios Abrahæ[2]. » Manent ergo lapides nunc, donec transeat populus tuus, Domine, populus tuus hic quem acquisisti. Sed si ipse Dominus creator est omnium, videndum est quomodo hic acquisisse dicatur quæ sua esse non dubium est. Dicitur et in alio cantico Deuteronomii : « Nonne hic ipse Deus tuus, qui fecit te, et creavit » te, et acquisivit te[3] ? » videtur enim unusquisque illud acquirere quod non fuit suum. Inde denique et hæretici dicunt de Salvatore, quia non erant sui quos acquisivit. Dato etenim pretio mercatus est homines quos Creator fecerat. Et certum est, aiunt, unumquemque non illud emere quod suum est. Apostolus enim ait : « Pretio empti estis[4]. » Sed audi quid dicit Propheta : « Peccatis vestris venundati estis, et » pro iniquitatibus vestris dimisi matrem vestram[5]. » Vides ergo, quia Dei quidem creatura omnes sumus, unusquisque vero peccatis suis venundatur, et pro iniquitatibus suis a proprio Creatore discedit. Dei igitur sumus secundum quod ab eo creati sumus. Effecti vero sumus servi diaboli, secundum quod peccatis nostris venundati sumus. Veniens autem Christus redemit nos, cum serviremus illi domino cui nosmetipsos peccando vendidimus. Et ita videtur tanquam suos quidem recepisse quos creaverat, tanquam alienos autem acquisisse, quia alienum sibi dominum sive errando,

[1] Rom. XI, 25. — [2] Matth. III, 9. — [3] Deut. XXXII, 6. — [4] 1 Cor. VII, 23. — [5] Isai. L, 1.

sive peccando quæsiverant. Et fortasse recte quidem dicitur redemisse nos Christus, qui pretium nostri sanguinem suum dedit. Quid tale autem ut nos mercaretur etiam diabolus dedit? Ergo (si videtur) ausculta. Homicidium, pecunia diaboli est. Ille enim ab initio homicida est[1]. Fecisti homicidium, diaboli pecuniam suscepisti. Adulterium, diaboli pecunia est. Diaboli enim in eo imago est, et superscriptio. Commisisti adulterium, accepisti diaboli numisma. Furtum, falsum testimonium, rapacitas, violentia, hæc omnia diaboli census est, et diaboli thesaurus. Talis enim pecunia de ejus moneta procedit. Hac igitur pecunia emit ille quos emit, et efficit sibi servos omnes qui de hujuscemodi censu ejus quantulumcumque susceperint. Verum ego vereor ne etiam aliquos de astantibus, quos noscimus, diabolus mercetur occulte, ne etiam aliquibus nostrorum hanc pecuniam, quam supra enumeravimus, ingerat; et faciat illos rursum suos, et rursum pro eis tabulas servitutis, et peccati chirographum scribat, atque immisceat servis Dei eos quos peccati pretio sibi fecerit servos. Solet enim, quia inimicus homo est, tritico miscere zizania. Et tamen si quis forte hujuscemodi pecuniam a diabolo deceptus accepit, non usquequaque desperet : misericors enim est et miserator Dominus, et creaturæ suæ non vult mortem, sed ut convertatur et vivat[2]. Pœnitendo, flendo, satisfaciendo deleat quod admissum est. Dicit enim Propheta, quia « si conver» sus ingemueris, tunc salvus eris[3]. » Paulo latius progressi sumus, dum volumus exponere quomodo Deus quæ sua sunt dicatur acquirere, et redimere Christus sanguine pretioso, quos emerat diabolus vili mercede peccati.

X. « Inducens planta eos in monte hæreditatis tuæ[4]. » Non vult nos Deus in Ægypto plantare, nec in dejectis et in humilibus locis; sed in monte hæreditatis suæ vult plan-

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Ezech. XXXIII, 11. — [3] Is. XLV, 22. — [4] Exod. XV, 17.

tare quos plantat. Tum præterea quod addit : *Inducens planta eos*, num tibi videtur tanquam de pueris dicere, qui inducuntur ad scholas, inducuntur ad litteras, inducuntur ad omnem eruditionem? Intellige ergo per hæc, si tamen habes aures audiendi, quomodo Deus plantat : ne forte cum audis eum inducere et plantare, putes eum ficus in terra, *aut alia* hujuscemodi virgulta defigere. Audi et alibi quomodo plantat Deus. Propheta dicit : « Vineam ex Ægypto » transtulisti, et expulisti gentes, et plantasti eam. Pervium » iter fecisti ante eam, plantasti radices ejus, et replesti ter» ram. Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros » *Dei*[1]. » Advertisti jam quomodo plantat Deus, et ubi plantat? Non plantat in vallibus, sed in montibus excelsis et sublimibus locis. Quos enim educit de Ægypto, quos de sæculo adducit ad fidem, non vult eos iterum in humilibus collocare, sed conversationem eorum vult esse sublimem. Vult nos in montibus habitare, sed in ipsis nihilominus montibus non vult nos super terram repere; nec ultra vult vineam suam humi dejectos habere fructus, sed vult palmites ejus sursum duci, in alto collocari, traduces fieri, et traduces non in quibuscumque humilibus arboribus, sed in excelsis et in altissimis cedris Dei. Cedros Dei ego Prophetas et Apostolos puto, quibus nos si adjungamur vitis quam de Ægypto transtulit Deus, et per ramos eorum nostri palmites diffundantur, atque ipsis innixi traduces quædam efficiamur charitatis ad invicem vinculis connexi, fructum sine dubio plurimum afferemus. Nam « omnis arbor » quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mit» tetur[2]. »

XI. « In præparata habitatione tua quam præparasti, Do» mine[3]. » Vide clementis Domini bonitatem : non vult te inducere ad laborem, non vult ut ipse tibi facias habitacu-

[1] Psalm. LXXIX, 9. — [2] Matth. VII, 19. — [3] Exod. XV, 17.

lum; jam te ad præparatam deducit habitationem. Audi Deum dicentem in Evangelio : « Alii laboraverunt, et vos in » labores eorum introistis[1]. »

XII. « Sanctimonium, Domine, quod præpaverunt manus » tuæ[2]. » Sanctimonium dicitur tabernaculum Dei, vel templum, ab eo quod sanctificat accedentes. Hoc non dicit manu hominis factum, sed manu Dei. Quid ergo? Propter te Deus et plantat, et ædificat; agricola efficitur, structor efficitur, ne tibi aliquid desit. Audi et Paulum dicentem : « Dei agri» cultura, Dei ædificatio estis[3]. » Quod ergo istud est sanctimonium quod non manu hominis factum est, sed manibus Dei paratum? Audi Sapientiam dicentem, quia « ædifica» vit sibi domum[4]. » Ego autem hoc de incarnatione Domini rectius intelligendum puto. Non enim manu hominum factum est, id est, non opere humano templum carnis ædificatur in virgine; sed, sicut prædixerat Daniel, lapis sine manibus excisus crevit, et factus est mons magnus[5]. Istud est sanctimonium carnis assumptæ, et sine manibus, id est, absque opere hominum, de monte humanæ naturæ et substantiæ carnis excisum.

XIII. « Domine qui regnas in sæculum, et in sæculum, » et adhuc[6]. » Quoties in sæculum dicitur, longitudo quidem temporis, sed esse finis aliquis indicatur; et si in aliud sæculum dicatur, aliquis sine dubio longior quidem, tamen ponitur finis; et quoties sæcula sæculorum nominantur, fortasse, licet ignotus nobis, tamen a Deo statutus aliquis terminus indicatur. Quod vero addit in hoc loco, *et adhuc*, nullum sensum termini alicujus aut finis reliquit. Quodcumque enim illud cogitaveris in quo finem putes posse consistere, semper tibi dicit sermo propheticus, *Et adhuc*, velut si loquatur ad te, et dicat : Putas in sæculum sæculi

[1] Joan. IV, 38. — [2] Exod. XV, 17. — [3] I Cor. III, 9. — [4] Prov. IX, 1. — [5] Dan. II, 34. — [6] Exod. XV, 18.

Dominum regnaturum? *Et adhuc*; putas in sæcula sæculorum? *Et adhuc*. Et quomodocumque dixeris illud de regni ejus spatiis, semper tibi dicit Propheta, *Et adhuc*.

XIV. « Quoniam intravit equitatus Pharaonis cum quadrigis et ascensoribus in medium mare, et induxit super » eos Dominus aquas maris. Filii autem Israël ambulave» runt per siccum in medio mari[1]. » Et tu si filius Israël es, potes ambulare per siccum in medio mari. Si fueris in medio nationis pravæ et perversæ sicut lumen solis verbum vitæ continens ad gloriam, potest fieri ut in medio peccatorum incedentem te non infundat humor peccati, potest fieri ut transeuntem te per hunc mundum nulla libidinis unda respergat, nullus cupiditatis æstus verberet. Qui autem Ægyptius est, et sequitur Pharaonem, ille vitiorum fluctibus mergitur. Qui vero sequitur Christum, et sicut ipse ambulavit ita et ipse ambulat, aquæ ei murus fiunt dextra lævaque, ipse autem media via incedit per siccum. Non declinat ad dexteram, neque ad sinistram, usquequo exeat ad libertatem, et hymnum victoriæ Domino concinat dicens : « Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus » est[2], » per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII[3].

De amaritudine aquæ Merrhæ.

Post[4] transitum maris Rubri, et magnifici secreta mysterii, post choros et tympana, post triumphales hymnos, venitur ad Merrham. Merrhæ autem aqua erat amara, quam

[1] Exod. xvi, 19. — [2] Ibid. 1.
[3] Tom. II, p. 151 et seqq. — [4] N. 1.

non poterat populus Dei bibere. Quid ergo post tanta et tam mirifica mirabilia ad amaras aquas et periculum sitis adducitur populus Dei? Ait enim : « Et venerunt filii Israël » in Merrham, et non poterant aquam bibere de Merrha, » quia amara erat; et propter hoc appellatum est nomen » loci illius Amaritudo [1]. » Sed quid addit post hæc? « Cla- » mavit, *inquit*, Moyses ad Dominum, et ostendit illi Do- » minus lignum, et misit illud in aquam, et facta est dulcis » aqua. Et ibi, *inquit*, posuit illi Deus justitias et judicia [2]. » Ibi, ubi amaritudo, ubi sitis, et quod est gravius, sitis in abundantia aquarum, ibi posuit ei Deus justitias et judicia. Alius non erat locus dignior, aptior, uberior, quam iste, in quo amaritudo est? Tum propterea quod dixit : « Ostendit » illi Dominus lignum, et misit illud in aquam, et facta est » dulcis aqua, » mirum admodum est, ut Deus lignum ostenderet Moysi, quod mitteret in aquam, et faceret eam dulcem. Efficere Deus aquam dulcem sine ligno non poterat? Aut Moyses nesciebat lignum, ut ei Deus ostenderet? Sed videndum est quid decoris in his interior habeat sensus. Ego puto quod Lex si secundum litteram suscipiatur, satis amara sit, et ipsa sit Merrha. Quid enim tam amarum, quam ut puer octava die circumcisionis vulnus accipiat, et rigorem ferri tenera patiatur infantia? Amarum satis, et peramarum est hujusmodi poculum Legis, intantum ut populus Dei, non ille qui in Moyse baptizatus est in mari, et in nube, sed iste qui in spiritu et aqua baptizatus est, non possit bibere de ista aqua; sed ne gustare quidem de circumcisionis amaritudine potest, neque hostiarum ferre amaritudinem valet, nec sabbati observantiam. Si vero ostendat Deus lignum quod mittitur in hanc amaritudinem, ut dulcis aqua fiat Legis, potest de illa bibere. Quod est istud lignum quod Dominus ostendit Moysi?

[1] Exod. xv, 23. — [2] Ibid. 25.

Salomon edocet nos, cum dicit de sapientia, quia « lignum » vitæ est omnibus amplectentibus eam[1]. » Si ergo lignum sapientiæ Christus missum fuerit in Lege, et ostenderit nobis quomodo intelligi debeat circumcisio, quomodo sabbata, quomodo lex lepræ servanda sit, qualiter mundi et immundi discrimen habeatur; tunc efficitur aqua Merrhæ dulcis, et amaritudo litteræ Legis convertitur in dulcedinem intelligentiæ spiritualis, et tunc potest bibere populus Dei.....

Sed quid addidit[2]? Postquam posuit illi Deus justitias et judicia.... quid eis promittitur si serventur? « Si, *inquit,* » servaveritis præcepta mea, non inducam super vos om- » nes ægritudines quas induxi Ægyptiis[3]. » Quid ergo videtur dicere: Si quis servet mandata, nullam ægritudinem patiatur? hoc est, neque febriat, neque alios dolores corporis ferat? Non puto quod hæc sint quæ promittantur divina mandata servantibus. Alioquin indicio nobis est Job justissimus, et totius pietatis observantissimus, quia a capite usque ad pedes repletur ulcere pessimo. Non his carere *dicuntur* infirmitatibus qui mandata custodiunt, sed non habebunt illas infirmitates quas Ægyptii habent. Ægyptus namque mundus figuraliter appellatur. Diligere ergo mundum, et ea quæ in mundo sunt, Ægyptius languor est. Dies observare, et menses, et tempora, signa requirere, stellarum cursibus adhærere, Ægyptius languor est. Deservire carnis luxuriæ, et voluptatibus operam dare, vacare deliciis, Ægyptius languor est. Caret ergo his infirmitatibus et languoribus, qui mandata custodit.

Post hæc dicit, quia « venerunt in Helim, et erant ibi » duodecim fontes aquarum, et LXX arbores palmarum[4]. »

[1] Prov. III, 18.
[2] N. 2, 3. p. 152.
[3] Exod. XV, 26. — [4] Ibid. 27.

Putasne habet aliquid rationis, quod non ante in Helim ducitur populus, ubi erant duodecim fontes aquarum, quibus nihil amaritudinis inerat, imo potius ubi erat amœnitas plurima ex densitate palmarum; sed primo ductus est ad aquas falsas et amaras, quibus per lignum monstratum a Domino dulcibus effectis, postea venitur ad fontes? Si historiam solam sequamur, non multum nos ædificat scire ad quem locum primo venerit, et ad quem secundo. Si vero rimemur in his mysterium latens, invenimus ordinem fidei. Primo enim ducitur populus ad litteram Legis. Ab hac littera Legis, donec permanet in amaritudine sua, recedere non potest; cum vero per lignum vitæ dulcis fuerit effecta, et intelligi Lex spiritualiter cœperit, tunc de veteri testamento transitur ad novum, et venitur ad duodecim Apostolicos fontes. Ibi etiam arbores reperientur LXX palmarum. Non enim soli duodecim Apostoli fidem Christi prædicaverunt, sed et alii septuaginta missi ad prædicandum verbum Dei referuntur, per quos palmas victoriæ Christi mundus agnosceret. Non ergo sufficit populo Dei aquam Merrhæ bibere, quamvis in dulcedinem versa sit, quamvis per lignum vitæ et mysterium crucis omnis litteræ amaritudo depulsa sit. Solum vetus instrumentum non sufficit ad bibendum; sed veniendum est ad novum testamentum, de quo absque scrupulo bibitur, absque ulla difficultate potatur. Judæi etiam nunc apud Merrham sunt, etiam nunc assident ad aquas amaras. Nondum enim eis Deus ostendit lignum per quod dulces fierent aquæ ipsorum. Etenim prædixit eis Propheta, quia « Nisi credideritis, neque intelligetis [1]. »

..... « Quintadecima [2], *inquit*, die mensis secundi murmuravit populus, et dixit, Quia melius fuerat nos mori in

[1] Isai. VII, 9.
[2] N. 4, 5. p. 153, 154.

» Ægypto, quando sedebamus super ollas carnium[1]. » O populus ingratus! desiderat Ægyptum, qui Ægyptios vidit extinctos : carnes Ægypti requirit, qui Ægyptiorum carnes vidit maris piscibus et cœli alitibus datas. Murmur ergo adversum Moysen, imo adversum Deum levant. Sed hoc primo quidem ignoscitur, ignoscitur et secundo, fortassis et tertio : verumtamen si non desinant, sed persistant, audi quid posthac murmurantem populum consequatur. In Numerorum libro refertur[2], quod et in suis scripturis retexuit Apostolus dicens : « Neque murmuraveritis, sicut » quidam eorum murmuraverunt, et a serpentibus perie- » runt[3]. » Murmurantem populum venenatus in eremo depascitur serpentium morsus. Videamus nos, qui hæc audimus, nos, inquam, pro quibus scripta sunt : illis enim ad correctionem facta sunt, scripta sunt autem propter nos, « in quos fines sæculorum devenerunt[4]. » Si non desinimus murmurare, si non cessamus a querelis nostris, quas frequenter habemus adversus Deum, observemus ne simile offensionis incurramus exemplum. Etenim cum de cœli intemperie, de infœconditate fructuum, de raritate imbrium, de prosperitatibus aliorum, et de aliorum improsperitate causamur, hoc est adversus Deum murmur attollere. Sed hæc initia habentibus ignoscitur; in eos vero qui non desinunt, graviter vindicatur. Mittuntur namque in eos serpentes, id est, immundis spiritibus traduntur venenatisque dæmonibus, qui eos morsibus occultis ac latentibus perimant, atque internis et intra cordis penetralia conclusis cogitationibus absumant. Sed, obsecro vos, prosint nobis præmissæ correptionis exempla : illorum pœna emendatio nostra sit. Dicit enim Deus, quia « Audivi murmurationem filiorum » Israël[5]. » Videtis quia non latet Deum murmuratio nos-

[1] Exod. xvi, 1, 2, 3. — [2] Num. xxi. — [3] 1 Cor. x, 10. — [4] Ibid. 11. — [5] Exod. xvi, 12.

tra : audit omnia, et quod non statim punit, pœnitentiam nostræ conversionis expectat.

Sed quid post hæc recitatum est? « Dixit, *inquit*, Dominus ad Moysen : Ecce ego pluam vobis panes de cœlo, et » exibit populus, et colliget unius diei in diem; ut tentem » illos si ambulant in lege mea, an non. Et erit in die sexto, » parabunt quodcumque intulerint, et erit duplum quod- » cumque intulerint quotidianum in die[1]. ».... Ex divinis namque Scripturis apparet, quod in die dominica primo in terris datum est manna..... Quod si ex divinis Scripturis hoc constat, quod die dominica Deus pluit manna de cœlo, et in sabbato non pluit; intelligant Judæi jam tunc prælatam esse dominicam nostram Judaïco sabbato, jam tunc indicatum quod in sabbato ipsorum gratia Dei ad eos de cœlo nulla descenderit, panis cœlestis, qui est sermo Dei, ad eos nullus venerit. Dicit enim et alibi Propheta : « Diebus multis sedebunt filii Israël sine rege, sine principe, » sine Propheta, sine hostia, sine sacrificio, sine sacerdote[2].» In nostra enim domicica die semper Dominus pluit manna de cœlo. Sed et hodie ego dico, quia pluit Dominus manna de cœlo. Cœlestia namque sunt eloquia ista, quæ nobis lecta sunt, et a Deo descenderunt verba quæ nobis recitata sunt; et ideo nos felices qui tale manna suscepimus. Semper manna nobis datur de cœlo : illi infelices dolent, et suspirant, et se miseros dicunt, quia manna sicut acceperunt patres ipsorum, ipsi non merentur accipere. Illi nunquam manna manducant : non enim possunt illud manducare quod est minutum sicut semen coriandri, et candidum sicut pruina. Nihil enim in verbo Dei minutum, nihil subtile, nihil sentiunt spirituale, sed totum pingue, totum crassum : « Incrassatum est enim cor populi illius[3]. » Sed et interpretatio nominis hoc idem sonat. Manna enim inter-

[1] Exod. xvi, 4, 5. — [2] Ose. iii, 4. — [3] Isai. vi, 10.

pretatur, Quid est hoc? Vide si non ipsa nominis virtus ad discendum te provocat, ut, cum audis legem Dei recitari, inquiras semper, et interroges, et dicas doctoribus : Quid est hoc? Hoc enim est quod indicat manna. Tu ergo si vis manducare manna, id est si cupis suscipere verbum Dei, *scito illud* minutum esse, et valde subtile sicut semen coriandri. Habet enim aliquid in se oleris, quo nutrire et recreare possit infirmos, quia « qui infirmus est olera manducat [1]. » Habet aliquid rigoris, et ideo ut pruina est. Candoris autem et dulcedinis habet plurimum. Quid enim candidius, quid splendidius eruditione divina? quid dulcius, quidve suavius eloquiis Domini, quæ sunt super mel et favum [2]?.....

Denique sic scriptum est [3], quod qui infideles fuerunt « servaverunt, *inquit, de manna,* et ebullierunt ex eo » vermes, et computruit [4]. » Illud autem quod pro die sabbati reponebatur non est corruptum, neque vermes ebullierunt in eo, sed permansit integrum. Et tu ergo si propter præsentem vitam tantummodo et propter amorem sæculi thesaurizes, continuo vermes ebulliunt. Quomodo vermes ebulliunt? Audi de peccatoribus et iis qui præsens sæculum diligunt, quæ sit Prophetæ sententia : « Vermis » enim, *inquit,* eorum non morietur, et ignis eorum non » extinguetur [5]. » Isti sunt vermes quos generat avaritia, isti sunt vermes quos generat divitiarum cæca cupiditas iis qui habent pecunias, et videntes in necessitate fratres suos, claudunt ab eis viscera sua. Propterea et Apostolus dicit : « Divitibus autem hujus sæculi præcipe non superbe sa» pere, neque sperare in incerto divitiarum; sed divites sint » in operibus bonis, facile tribuant, communicent, et the

[1] Rom. XIV, 2. — [2] Psal. XVIII, 10.
[3] N. 6. p. 134.
[4] Exod. XVI, 20. — [5] Isai. LXVI, 24.

» saurizent sibi veram vitam [1]. » Sed dicit aliquis : Si manna verbum Dei esse dicis, quomodo vermes facit? Nec aliunde fiunt vermes in nobis, nisi ex verbo Dei. Sic enim dicit ipse : « Nisi venissem, et locutus eis fuissem, peccatum non habe- » rent [2]. » Post susceptum ergo verbum Dei si quis peccat, efficitur ei ipsum verbum vermis, qui ejus semper conscientiam fodiat, et arcana pectoris ejus rodat.

Additur [3] autem in consequentibus : « Vesperi, *inquit*, » manducabitis carnem, et mane replebimini panibus [4]. » .... Illud intelligere possumus quod unicuique nostrum mane est, et initium diei illud tempus quo primum illuminamur et ad lucem fidei accedimus. In hoc ergo tempore, quo adhuc in principiis fidei sumus, carnes verbi Dei comedere non possumus; id est, perfectæ et consummatæ doctrinæ nondum capaces existimus. Sed post longa exercitia, post profectum plurimum, cum jam proximi sumus ad vesperam, et ad ipsum finem perfectionis urgemur, tunc demum solidioris cibi, et perfecti verbi capaces fieri possumus. Nunc ergo festinemus cœleste manna suscipere : istud enim *manna*, prout vult quisque, talem saporem reddit in ore ejus. Audi enim et Dominum dicentem iis qui accedunt ad se : « Fiat » tibi secundum fidem tuam [5]. » Et tu ergo si verbum Dei, quod in Ecclesia prædicatur, tota fide, tota devotione suscipies, fiet tibi ipsum verbum quodcumque desideras. Verbi gratia, si tribularis, consolatur te dicens : « Cor contritum et » humilitatum Deus non spernit [6]. » Si lætaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia dicens : « Lætamini in Domino et exul- » tate, justi [7]. » Si iracundus es, mitigat te dicens : « Desine » ab ira, et derelinque indignationem [8]. » Si in doloribus, sanat te dicens : Dominus « sanat omnes languores tuos [9]. »

[1] 1 Tim. VI, 17, 18, 19. — [2] Joan. XV, 22.
[3] N. 8. p. 155, 156.
[4] Exod. XVI, 12. — [5] Matth. VIII, 13. — [6] Psal. L, 17. — [7] Psal. XXXI, 11. — [8] Psal. XXXVI, 8. — [9] Psal. CII, 3.

Si paupertate consumeris, consolatur te dicens : Dominus « allevat de terra inopem, et de stercore erigit pauperem[1]. » Sic ergo manna verbi Dei reddit in ore tuo saporem quemcumque volueris. Hoc tamen si quis infideliter suscipiat, et non comedat, sed abscondat, vermes ex eo ebulliunt. Putasne eousque deducendum est verbum Dei, ut etiam vermis fieri putetur? Non te hic turbet auditus; audi Prophetam ex persona Domini dicentem : « Ego autem sum vermis » et non homo[2]. » Sicut enim ipse ést qui fit iis in ruinam, aliis autem in resurrectionem; ita et ipse et qui nunc in manna fidelibus quidem dulcedo mellis, infidelibus autem vermis efficitur. Ipse est enim sermo Dei, qui iniquorum mentes arguit, et correptionum spiculis peccatorum conscientias terebrat. Ipse est qui et ignis efficitur in cordibus illorum quibus adaperit Scripturas, qui dicnt : « Nonne » cor nostrum ardens erat intra nos, cum periret nobis » Scripturas[3]? » Et aliis ipse ignis est, qui conflagrat spinas de terra mala, id est, qui malignas cogitatines in corde consumit. Et ideo peccatoribus quidem, neue vermis arguens unquam moritur, neque ignis exurens liquando restinguitur; justis autem et fidelibus permanet dulcis et suavis : « Gustate *enim* et videte quoniam suavis est Dominus[4], » ipse Dominus et salvator noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen

HOMILIA VIII[5].

De initio Decalogi.

Omnis[6] qui didicit contemnere præsens æculum, quod

[1] Psal. cxii, 7.— [2] Psal. xxi, 7.— [3] Luc. xxiv, 32. - [4] Psal. xxxiii, 8.
[5] Tom. II, p. 156 et seqq. — [6] N. 1, 2.

figuraliter Ægyptus appellatur, et per verbum Dei, ut secundum Scripturas dicam, translatus est et non invenitur, quia ad sæculum futurum festinat ac tendit; de hujusmodi anima dicit Dominus : « Ego sum Dominus Deus tuus, qui » eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis[1]. » Non ergo hæc ad illos tantum dicuntur qui de Ægypto profecti sunt, sed multo magis ad te, qui nunc audis ista, si tamen proficiscaris ex Ægypto, et Ægyptiis ultra non servias, dicit hæc Deus : « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de » terra Ægypti de domo servitutis. » Vide si non negotia sæculi, et actu carnis, domus est servitutis; sicut rursum e contrario relinquere sæcularia, et secundum Deum vivere, domus et libertatis: sicut et Dominus in Evangelio dicit : « Si permanseritis in verbo meo, vos agnoscetis veri» tatem, et veritas liberabit vos[2]. » Ergo Ægyptus domus est servitutis, Judæa vero et Hierusalem domus est libertatis. Audi et Apostolum de his, secundum sapientiam quæ ei in ministerio data fuerat, pronuntiantem : « Quæ autem sursum » est, *inquit*, Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium » nostrum[3]. » Sicut ergo Ægyptus, ista terrena provincia, filiis Israël domus dicitur servitutis, ad comparationem Judæa et Hierusalem, quæ eis domus efficitur libertatis : ita ad comparationem cœlestis Hierusalem, quæ (ut ita dicam) mater est libertatis, totus hic mundus, et omnia quæ in hoc mundo sunt, domus est servitutis. Et quoniam de paradiso libertatis pro pœna peccati ad hujusmodi ventum fuerat servitutem, idcirco primus sermo Decalogi, id est, prima mandatorum Dei vox de libertate profertur, dicens : « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægyp» ti, de domo servitutis. » Hanc vocem in Ægypto positus audire non poteras, etiamsi tibi injungatur ut pascha facias, etiamsi accingaris lumbos et sandalia accipias in pe-

[1] Exod. xx, 2. — [2] Joan. viii, 31, 32. — [3] Galat. iv, 26.

dibus, etiamsi virgam teneas in manu, et azima cum amaritudine comedas. Et quid dico in Ægypto positus hæc audire non poteras? Sed ne inde quidem profectus in prima statim mansione hæc audire potuisti, nec in secunda, nec in tertia, nec cum transires Rubrum mare, etiamsi ad Merrham veneris, et fuerit ibi amaritudo in dulcedinem versa, etiamsi in Helim veneris ad duodecim fontes aquarum et LXX arbores palmarum, etiamsi Raphidim præterieris, cæterosque profectus ascenderis : nondum ad hujuscemodi verba idoneus judicaris, sed cum perveneris ad montem Sina. Multis ergo ante laboribus peractis, multis ærumnis et tentationibus superatis, vix aliquando mereberis præcepta suscipere libertatis, et audire a Domino : « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. » Verum hic sermo nondum sermo mandati est, sed quis sit qui mandat ostendit. Nunc ergo videamus quid sit initium decem mandatorum Legis : et si non occurrimus ad omnia, initia saltem prout Dominus dederit explicemus.

Primum ergo mandatum est : « Non erunt tibi dii alii præter me. » Et post hoc sequitur : « Non facies tibi idolum, neque ullam similitudinem, quæcumque in cœlo sursum sunt, et quæcumque in terra deorsum sunt, et quæcumque sunt in aquis subtus terram; et non adorabis illa, neque coles illa. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelans, qui reddo peccata patrum in filios, in tertiam et quartam progeniem iis qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia, iis qui diligunt me et qui servant præcepta mea[1]. ».... Tibi ergo, o populus meus Israël, qui pars Dei es, qui funiculus hæreditatis ejus effectus es, « non erunt, *inquit*, alii dii præter me : » quia vere Deus unus est Deus, et vere Dominus unus est Dominus.... Ve-

[1] Exod. xx, 3, 4, 5, 6.

rum ne existimes hæc tantum ad illum dici Israël qui secundum carnem natus est. Multo magis hæc ad te dicuntur, qui Israël effectus es mente Deum videndo, et circumcisus es corde non carne. Nam et si in carne gentes sumus, in spiritu Israël sumus, propter eum qui dixit : « Pete a me et » dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam » terminos terræ[1]. » Et propter eum qui iterum dixit : « Pa» ter, omnia mea tua sunt, et tua mea sunt, et glorificatus » sum in his[2], » si tamen ita agas ut dignus sis pars esse Dei, et in funiculo hæreditatis ejus metiri. Alioqui si indigne agas, exemplo sint tibi illi qui ad hoc vocati fuerant ut essent pars Dei, et peccatis suis hoc meruerunt, ut dispergerentur per omnes gentes. Et qui prius educti fuerant de domo servitutis, nunc rursum (quia « qui peccat, servus » est peccati[3] ») non jam Ægyptiis solis, sed omnibus gentibus serviunt. Ergo dicitur et tibi, qui per Jesum Christum existi de Ægypto, et de domo servitutis eductus es : « Non » erunt tibi dii alii præter me[4]. »

........Sciendum[5] tamen quod, cum decreveris præcepti ejus servare mandatum, et omnes cæteros deos et dominos repudiare, et præter unum Deum et Dominum neminem habere vel deum vel dominum, hoc est bellum sine fœdere denuntiasse omnibus cæteris. Cum ergo venimus ad gratiam baptismi, universis aliis diis et dominis renuntiantes, solum confitemur Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Sed hoc confitentes, nisi toto corde diligamus Dominum Deum nostrum, et tota anima et tota virtute adhæreamus ipsi, non sumus effecti pars Domini : sed velut in confinio quodam positi, et illos offensos patimur quos refugimus, et Dominum ad quem confugimus, propitium non efficimus, quem non ex toto et integro corde diligimus. Et ideo luget

[1] Psal. II, 8. — [2] Joan. XVII, 10. — [3] Joan. VIII, 34. — [4] Exod. XX, 3.
[5] N. 3, 4, 5, 6. p. 158, 159, 160, 161.

nos Propheta quos videt hujuscemodi inconstantia fluctuare, et dicit: «Væ, duplices corde et animo[1].» Et iterum: «Usque» quo claudicatis utrisque genibus vestris[2]?» Sed et Apostolus Jacobus dicit: «Vir duplex animo inconstans est in omni» bus viis[3].» Sumus ergo nos, qui non integra nec perfecta fide sequimur Deum nostrum, et ab alienis recessimus diis, velut in medio quodam confinio positi; et ab alienis quasi fugaces cædimur, et a nostro Domino tanquam instabiles et dubii non defendimur. Annon hoc est, quod et Prophetæ spiritualiter imaginantur de amatoribus Hierusalem, cum dicunt, Quia amatores tui ipsi inimici facti sunt tibi[4]? Ita ergo intellige et animæ tuæ multos fuisse amatores, qui delectati sunt decore ejus, cum quibus meretricata est. De quibus et dicebat: «Post amatores meos ibo, qui dant mihi vinum» meum, et oleum meum[5],» et cætera. Sed venit jam illud tempus, ut diceret: «Revertar ad virum meum priorem,» quia melius mihi erat tunc quam modo.» Regressa es ergo ad virum tuum priorem, ostendisti sine dubio amatores tuos cum quibus adulteria committebas. Nisi ergo nunc tota fide permaneas cum viro tuo, et toto ei ore glutineris, ex multis sceleribus quæ commisisti, suspecta es ei; omnis motus tuus et aspectus tuus, ipse etiam incessus, si fuerit negligentior, displicebit. Nihil ultra in te lascivum videre, nihil dissolutum et prodigum potest. At ubi parum quidem a viro tuo deverteris oculos, statim necesse est memoriam fieri priorum. Ut ergo priora deleas, et fides tibi possit haberi in reliquis, non modo agendum tibi nihil est impudicum, sed ne cogitandum quidem. Vide enim quod scriptum est. «Cum, *inquit*, immundus spiritus exierit ab homine, » vadit per loca arida, quærit requiem, et non invenit. » Tunc dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et si

[1] Eccli. II, 14. — [2] 3 Reg. XVIII, 21. — [3] Jacob. I, 8. — [4] Thren. I. — [5] Osc. II, 5.

» veniens invenerit eam vacantem, mundatam et ornatam, » vadit, et adducit secum alios septem spiritus nequiores » se, et intrantes in domum illam habitant in ea. Et erunt » novissima hominis illius pejora prioribus[1]. » Hæc si advertamus, quomodo possumus vel in parvo negligentiæ locum dare? Habitavit enim in nobis immundus spiritus, antequam crederemus, antequam veniremus ad Christum, cum adhuc, ut superius dixi, fornicaretur anima nostra a Deo, et esset cum amatoribus suis dæmonibus. Sed posteaquam dixit : « Revertar ad virum meum priorem, » et venit ad Christum, qui eam ex initio ad imaginem suam creavit, necessario locum dedit adulter spiritus, ubi vidit legitimum virum. Suscepti ergo sumus a Christo, et mundata est domus nostra a peccatis prioribus, et ornata est ornamentis sacramentorum fidelium, quæ norunt qui initiati sunt. Sed non statim domus hæc habitatorem habere Christum meretur, nisi sit vita ejus et conversatio ita sancta, ita pura et incontaminabilis, ut templum Dei esse mereatur. Non enim domus adhuc, sed templum esse debet in quo habitet Deus. Si ergo acceptam gratiam negligat, et implicet se negotiis sæcularibus, continuo spiritus ille immundus redit, et vindicat sibi domum vacantem. Et ne iterum possit expelli, alios secum septem spiritus adhibet nequiores, et fiunt novissima hujusmodi hominis pejora prioribus; quia tolerabilius fuerat non redisse ad virum priorem animam semel meretricantem, quam egressam post confessionem viri, rursum adulteram fieri. Nulla ergo « societas, *sicut dicit Apo-* » *stolus*, templo Dei cum idolis, *nulla* consonantia Christo » et Belial[2]. » Si Dei sumus, tales esse debemus ut compleatur illud quod dicit de nobis Deus : « Quia habitabo in eis, » et in eis ambulabo, et ipsi erunt mihi in populum[3]. » Et sicut alio loco Propheta dicit : « Exite de medio eorum, et

[1] Luc. xi, 24, 25, 26. — [2] 2 Cor. vi, 15. — [3] Ibid. 16.

» separamini, dicit Dominus, qui portatis vasa Domini. Ex-
» ite, et immundum nolite contingere; et ego recipiam vos,
» et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias,
» dicit Dominus omnipotens[1]. » Propterea ergo dicit: « Non
» erunt tibi dii alii præter me, nec facies tibi ipsi idolum,
» neque similitudinem ullam; quæcumque in cœlo sunt, et
» quæcumque in terra, et quæ in aquis; non adorabis ea,
» neque coles ea[2]. »

« Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelans[3]. » Vide benignitatem Dei, quomodo, ut nos doceat et perfectos faciat, ipse fragilitatem humanorum non recusat affectuum. Quis enim audiens Deum zelantem non continuo miretur, et humanæ fragilitatis vitium putet? Sed omnia propter nos agit et patitur Deus, et ut possimus edoceri, notis et usitatis affectibus nobis loquitur. Videamus ergo quid est hoc quod dicit, Quia Deus zelans ego sum. Sed ut contemplari facilius possint divina, de humanis, secundum ea quæ superius disseruimus, doceamur exemplis. Omnis mulier aut sub viro est et subjecta legibus viri; aut meretrix est, et utitur libertate peccandi. Qui ergo ingreditur ad meretricem, scit se ad eam ingressum esse mulierem quæ prostituta est, et cunctis volentibus patet; et indignari non potest, si cum ea etiam alios videt amatores. Qui vero legitimo utitur matrimonio, non patitur uti uxorem peccandi potestate, sed accenditur zelo ad castitatem matrimonii conservandam, quo possit ex ea fieri legitimus pater. Hoc ergo exemplo intelligamus omnem animam aut prostitutam esse dæmonibus, et habere plurimos amatores, ita ut intret ad eam modo quidem spiritus fornicationis, illo discedente intret spiritus avaritiæ, post hunc veniat superbiæ spiritus, inde iræ, inde invidiæ, post etiam vanæ gloriæ, aliique cum eis plurimi spiritus immundi. Isti autem omnes ita sunt infi-

[1] 2 Cor. VI, 16. 17, et Isai. LII, 11. — [2] Exod. XX, 3, 4, 5. — [3] Ibid. 5.

deli anima meretricantur, ut alter alteri non invideat, nec zelotypia moveantur ad invicem. Et quid dico quod alter alterum non excludat? Imo et invitant se invicem, et sponte se convocant, sicut paulo ante jam diximus quod in Evangelio scriptum est de illo spiritu qui exiit ab homine, et regressus adduxit secum septem alios nequiores se spiritus, ut in una anima simul habitarent. Sic ergo nullam zelotypiam amatorum suorum patitur anima quæ dæmonibus prostituta est. Si vero legitime conjuncta sit viro, illi viro cujus matrimonio Paulus animas conjungit et sociat, sicut et ipse dicit : « Statui enim vos uni viro virginem castam » exhibere Christo[1] ; » et de quo in Evangeliis scriptum, quia rex quidam fecit nuptias filio suo[2] : in hujus ergo viri *nuptias* cum se anima dederit, et legitimum cum eo sortita fuerit matrimonium, etiamsi fuit aliquando peccatrix, etiamsi meretricata est, tamen si se huic viro tradidit, ultra eam peccare non patitur. Non potest ferre ut rursum anima quæ se sortita est virum, alludat cum adulteris, quia excitatur super eam zelus ejus viri, et defendit conjugii castitatem. Et ideo zelans dicitur Dominus, quia animam sibi mancipatam non patitur dæmonibus admisceri. Alioquin si eam viderit temerantem jura conjugii, et occasionem quærere ad peccandum, tunc (ut scriptum est) dat ei libellum repudii, et dimittit eam dicens : « Ubi est libellus repudii » matris vestræ quo dimisi eam[3] ? » Quibus etiam addit et dicit : « Ecce peccatis vestris venundati estis, et propter ini» quitates vestras dimisi matrem vestram. » Hæc qui loquitur zelans est, et zelo commotus hæc dicit; post agnitionem enim sui, post illuminationem verbi divini, post gratiam baptismi, post confessionem fidei, et tot tantisque sacramentis matrimonium confirmatum, non vult nos ultra peccare, non patitur animam cujus ipse vel sponsus vel vir

[1] 2 Cor. xi, 2. — [2] Matth. xxii, 2. — [3] Isai. l, 1.

appellatur, cum dæmonibus ludere, scortari cum immundis spiritibus, cum vitiis et immunditiis volutari. Quod et si forte aliquando eveniat infeliciter, saltem ut convertatur, et redeat et pœniteat, miseratus expectat. Novum enim hoc bonitatis est genus, ut etiam post adulterium revertentem tamen et ex toto corde pœnitentem suscipiat animam. Sicut et ipse per Prophetam dicit : « Numquid mulier si exierit » a viro, et dormierit cum alio viro, revertetur ad virum » suum ? nonne contaminatione contaminabitur ? Tu autem » fornicata es cum amatoribus multis, et revertebaris ad » me[1]. » Item alibi dicit : « Et posteaquam fornicata es in » omnibus his, dixi : Revertere ad me ; et nec sic reversa » es, dicit Dominus[2]. » Hic ergo Deus zelans si requirit et desiderat animam tuam adhærere sibi, si te servat a peccato, si corripit, si castigat, si indignatur, si irascitur, et velut zelotypia quadam erga te utitur, spem tibi esse salutis agnosce. Si vero castigatus non resipiscis, correptus non emendaris, verberatus contemnis ; scito quod si eousque peccando profeceris, discedit a te zelus ejus, et dicetur tibi illud quod per Ezechielem prophetam ad Hierusalem dicitur : « Propterea discedet zelus meus a te, et non irascar ultra » super te[3]. » Vide misericordiam et pietatem boni Dei. Quando vult misereri, indignari se dicit et irasci, sicut per Hieremiam dicit : « Dolore et flagello castigaberis, Hierusa» lem, uti ne abscedat anima mea abs te[4]. » Hæc si intelligis, miserantis Dei vox est ; ubi irascitur et zelatur, ibi adhibet dolores et verbera : « Flagellat *enim* omnem filium » quem recipit[5]. » Vis autem audire indignantis Dei terribilem vocem ? Audi quod dicit per Prophetam ; cum enumerasset multa nefanda quæ commiserat populus, addit etiam hæc : « Et propter hoc, *inquit*, non visitabo super filias

[1] Jer. III, 1. — [2] Ibid. 7. — [3] Ezech. XVI, 43. — [4] Jer. VI, 8. — [5] Hebr. XII, 6.

» vestras cum fornicantur, neque super nurus vestras cum » mœchantur[1]. » Hoc est terribile, hoc extremum, cum jam non corripimur pro peccatis, cum jam non corrigimur delinquentes. Tunc enim cum excesserimus peccandi modum, Deus zelans avertit a nobis zelum suum, sicut superius dixit : « Auferetur *enim* zelus meus a te, et non irascar super te » ultra[2]. » Hæc de eo quod dictum est : *Deus zelans.*

Videamus nunc et quod sequitur, quomodo reddi dicuntur peccata patrum in filios, in tertiam et quartam progeniem. In hoc enim sermone solent nos hæretici suggillare, quod non sit boni Dei sermo, qui pro peccatis alterius alium plecti dicat. Sed secundum ipsorum rationem, qui Deum Legis mandantem hæc, licet non bonum, justum tamen dicunt, ne ipsi quidem possunt ostendere quomodo secundum sensum suum justitiæ suæ convenire videatur, si alius alio peccante puniatur. Superest igitur ut Dominum deprecemur ut ostendat nobis quomodo præcepta hæc justo bonoque conveniant Deo. Sæpe jam diximus, quod Scripturæ divinæ non omnia ad exteriorem hominem, sed *perplura* ad interiorem loquuntur. Interior igitur homo noster aut Deum dicitur habere patrem, si secundum Deum vivit, et quæ Dei sunt agit; aut diabolum, si in peccatis sit, et voluntates illius gerat : sicut evidenter in Evangeliis Salvator ostendit, cum dicit : « Vos de patre diabolo estis, et desideria patris vestri facere vultis. Ille homicida fuit ab initio, » et in veritate non stetit[3]. » Sicut ergo semen Dei in nobis dicitur manere, cum verbum Dei servantes in nobis non peccamus, ut Joannes dicit : « Qui *autem* ex Deo est, non peccat, quia semen Dei manet in eo[4] : » ita etiam cum a
bolo ad peccandum suademur, semen ejus suscipimus.
a vero etiam implemus quod suaserit, tunc jam et ge-
nos. Nascimur enim ei filii per peccatum..... Propterea

sc. IV, 14. — [2] Ezech. XVI, 43. — [3] Joan. III, 44. — [4] 1 Joan. III, 9.

benignus et misericors Dominus reddit peccata patrum in filios, ut quoniam patres, id est, diabolus et angeli ejus, cæterique principes mundi hujus et rectores tenebrarum harum (et ipsi enim efficiuntur patres peccati, sicut et diabolus); quoniam, inquam, patres isti indigni sunt qui in præsenti sæculo corripiantur, sed in futuro recipient quæ merentur, filii eorum, id est, quos peccare persuaserint, et qui nihilominus per ipsos asciti fuerint ad consortium societatemque peccati, hic recipiant quæ gesserunt: ut purgatiores ad futurum sæculum pergant, et ultra diabolo socii non efficiantur in pœna. Quia ergo misericors est Dominus, et « omnes homines vult salvos fieri[1], » propterea dicit: « Visitabo in virga *ferrea* facinora eorum, et in flagellis peccata eorum. Misericordiam autem meam non auferam ab eis[2]. » Visitat ergo Dominus animas, et requirit quas iste pessimus persuasione peccati genuerit pater, et dicit ad unamquamque earum: « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui[3]. » *Visitat ergo* te post peccatum, et commonet te, et in flagello et virga te visitat pro peccato quod tibi pater diabolus suggessit, ut reddat tibi illud in sinum, id est, dum in corpore degis. Et sic completur, reddi peccata patrum in sinum filiorum in tertiam et quartam progeniem. Deus enim zelans est, et animam quam sibi despondit in fide, non vult illam permanere in contaminatione peccati: sed vult eam cito purgari, vult eam velociter abjicere omnes immunditias suas, si cui forte subjecta est. Si vero permanet in peccatis, et dicit: Non audiemus vocem Domini, sed facientes faciemus voluntates nostras, et incendemus ignem reginæ *cœli*, sicut exprobratur per Prophetam[4]: tunc servantur etiam ipsi ad illam sapientiæ sententiam quæ dicit: « Quoniam quidem vocabam, et non obaudiebatis, sed irrideba-

[1] I Tim. II, 4. — [2] Psal. LXXXIX, 32. — [3] Psal. XLV, 10. — [4] Jer. VII, 18.

» tis sermones meos : itaque et ego vestræ perditioni superridebo[1] ; » vel illam quæ posita est illis in Evangelio, dicente Domino : « Discedite a me in ignem æternum, quem præparavit Deus diabolo et angelis ejus[2]. » Ego opto ut dum in hoc sæculo sum, visitet Dominus peccata mea, et hic mihi restituat, ut ibi dicat etiam de me Abraham sicut dixit de paupere Lazaro ad divitem : « Memento, fili, quod recepisti » bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem » hic requiescit, tu vero cruciaris[3]. » Propterea ergo cum corripimur, cum castigamur a Domino, esse non debemus ingrati, sed intelligamus propterea nos in præsenti sæculo corripi, ut in futuro requiem consequamur, sicut et Apostolus dicit : « Cum autem castigamur a Domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur[4]. » Propterea denique et beatus Job libenter suscipiebat cuncta supplicia, et dicebat, quia « si bona accepimus de manu Domini, nonne » et mala tolerabimus? Dominus dedit, Dominus abstulit ; » sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini » benedictum[5]. » Reddit autem et misericordiam in *millia* iis qui diligunt eum[6]. Qui enim diligunt, correptione non indigent ; neque enim peccant, sicut et Dominus dicit : « Qui » diligit me, mandata mea custodit[7]. » Et ideo « perfecta di» lectio foras mittit timorem[8]. » Ob hoc ergo diligentibus sola misericordia posita est ; beati enim misericordes[9], quia ipsis miserebitur Deus in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Prov. I, 24. — [2] Matth. xxv, 41. — [3] Luc. xvi, 25. — [4] I Cor. xi, 32. — [5] Job, I, 21. — [6] Exod. xx, 6. — [7] Joan. xiv, 21. — [8] I Joan. iv, 18. — [9] Matth. v, 7.

HOMILIA IX[1].

De Tabernaculo.

Si quis digne intelligat[2], vel ex Ægypto Hebræorum profectionem, vel transitum maris Rubri, sed et omnem hanc viam quæ agitur per desertum, et metationes singulas quasque castrorum; si horum ita extiterit capax, ut etiam legem Dei suscipiat scriptam non atramento, sed Spiritu Dei vivi[3]: si quis, inquam, ad hæc ita per ordinem profectuum perfecte veniat, ut singula quæque implens in spiritu assecutus sit, et ea quæ in his indicantur augmenta virtutum; ille poterit consequenter etiam ad visionem et intelligentiam tabernaculi pervenire. De quo tabernaculo multis quidem in locis memorant Scripturæ divinæ, et indicare quædam videntur quorum vix capax esse possit humanus auditus: præcipue tamem Apostolus Paulus de intelligentia tabernaculi quædam nobis prodit scientiæ excelsioris indicia; sed nescio quo pacto fragilitatem fortassis intuens auditorum, claudit quodammodo ipsa quæ pandit. Dicit namque ad Hebræos scribens: « Tabernaculum enim factum est » primum, in quo erat candelabrum et mensa et propositio » panum, quod dicebatur Sancta sanctorum. Post secundum » autem velamen, tabernaculum quod dicitur Sanctum, habens aureum altare incensi, et arcam testamenti, et intra » eam duas tabulas, et manna, et virgam Aaron quæ fron» duerat[4]. » Sed iis addidit: « De quibus non est modo di» cendum per singula. » Quod ergo ait, « de quibus non est » modo dicendum, » quidam ad illud tempus referunt quo

[1] Tom. II, p. 161 et seqq. — [2] N. 1, 2. p. 161, 162.
[3] 2 Cor. III, 3. — [4] Heb. IX, 2, 3. — [5] Ibid. 24.

Hebræis scribebat Epistolam : aliis vero videtur quod, pro mysteriorum magnitudine, omne tempus præsentis vitæ ad hæc explananda idoneum neget. Verum non usquequaque tristes nos relinquit Apostolus, sed, ut sibi moris est, aperit pauca de multis : ut clausum sit quidem negligentibus, inveniatur autem a pulsantibus, et quærentibus aperiatur. Repetit ergo rursum de tabernaculo, et dicit : « Non enim » in sancta manu facta ingressus est Jesus exemplaria ve» rorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei » per velamen, id est per carnem suam[1]. » Qui ergo velamen interioris tabernaculi carnem Christi interpretatus est, sancta autem ipsum cœlum vel cœlos, Dominum vero Christum pontificem, eumque dicit introiisse « semel in » sancta, æterna redemptione inventa[2], » ex his paucis sermonibus, si quis intelligere novit Pauli sensum, potest advertere quantum nobis intelligentiæ pelagus patefecerit. Sed qui satis amant litteram legis Moysi, spiritum vero ejus refugiunt, suspectum habent Apostolum Paulum interpretationes hujuscemodi proferentem.

Videamus ergo si non etiam veterum sanctorum aliqui opinionem tabernaculi longe aliam quam isti nunc existimant, habuere. David namque, eximius Prophetarum, quam magnifice de tabernaculo sentit, ausculta : « Dum dicitur, » *inquit*, mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus? hæc » memoratus sum, et effudi in me animam meam, quoniam » ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad do» mum Dei[3]. » Et iterum quarto decimo psalmo dicit : « Do» mine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis re» quiescet in monte sancto tuo? Qui egreditur sine macula, » et operatur justitiam, etc.[4] » Quid ergo est iste locus tabernaculi admirabilis, ex quo pervenitur usque ad domum Dei, cujus quia memor factus est, effusa est in ipso anima

[1] Heb. IX, 24. — [2] Ibid. 12. — [3] Psal. XLI, 4. — [4] Psal. XIV, 1, 2.

ejus, et velut quodam intolerabili desiderio resolutus est? Itane tandem credendum est, quia istud tabernaculum quod ex pellibus et cortinis, atque operimentis ciliciis, aliisque nostri usus materiis constabat, Propheta desiderans effunderet animam, ac tota mente converteretur? Vel certe quomodo verum erit de isto dici tabernaculo, quod non habitet in eo nisi « innocens manibus et mundo corde, qui non ac» cepit in vanum animam suam [1], » cum Regnorum prodat historia habitasse in tabernaculo Dei sacerdotes pessimos filios pestilentiæ [2], et ipsam quoque arcam testamenti, ab Allophylis captam, apud impios et profanos fuisse detentam [3]? Ex quibus omnibus constat longe alio sensu Prophetam sentire de tabernaculo hoc, in quo dicit quod non habitet in eo nisi « innocens manibus et mundo corde, qui » non accepit in vanum animam suam [4], nec fecit proximo » suo malum et opprobrium non accepit adversus proxi» mum suum [5]. » Talem ergo oportet esse hujus habitatorem tabernaculi, quod finxit Dominus, et non homo. Sed veniamus etiam ad Evangelia, si quid in ipsis dici de tabernaculis invenimus, ut per sententiam Domini indubitatum possit esse quod quærimus. Invenimus ergo ipsum Salvatorem Jesum Christum tabernaculum non unum, sed plura memorantem, et non temporalia, sed æterna cum dicit : « Facite vobis amicos de iniquo mammona, ut cum defe» ceritis, recipiant vos in æterna tabernacula [6]. » Audisti pronuntiantem Dominum æterna esse tabernacula, audi nunc et Apostolum dicentem : « Tabernaculum nostrum » quod de cœlo est, superindui cupientes [7]. » Nondum tibi ex his omnibus iter aperitur, quo derelicta terra sequens Propheticum et Apostolicum sensum, et (quod omnium maximum est) sequens verbum Christi, tota mente et toto

[1] Psal. XXIII, 4. — [2] 1 Reg. II. — [3] Id. IV. — [4] Psal. XXIII, 4. — [5] Psal. XIV, 3. — [6] Luc. XVI, 9. — [7] 2 Cor. V, 2.

sensu ascendas in cœlum, atque ibi æterni tabernaculi magnificentiam quæras, cujus figura per Moysen adumbratur in terris? Denique sic ad eum etiam Dominus dicit : « Vide, *inquit,* omnia facito secundum figuram quæ tibi » ostensa est in monte [1]. » Verum humana mens, et nostra præcipue, qui nos minimos aut etiam nullos in divina sapientia novimus, eousque fortassis possit accedere, ut sentiat quidem hæc quæ divinis voluminibus inseruntur, non de terrenis, sed de cœlestibus dici, et formas esse non præsentium, sed futurorum bonorum, non corporalium, sed spiritualium rerum : quomodo autem horum narratio aptari possit cœlestibus et æternis, nec nostræ mensuræ est dicere, nec vestræ (ut opinor) capacitatis audire. Pauca tamen, si nos orantibus vobis Dominus illuminare dignetur, quæ ad Ecclesiæ ædificationem pertineant, aperire tentabimus.

...... Dicit [2] Dominus ad Moysen : « Facies, *inquit,* mihi » sanctificationem, et inde videbor vobis [3]. » Vult ergo Deus ut faciamus ei sanctificationem. Promittit enim quia, *si fecerimus* ei sanctificationem, possit a nobis videri. Unde et Apostolus ad Hebræos dicit : « Pacem sequimini et sancti» ficationem, sine qua nemo videbit Deum [4]. » Hæc ergo est sanctificatio quam jubet Dominus fieri, quam et Apostolus in virginibus esse vult, ut sint sanctæ corpore et spiritu [5] : sciens sine dubio, quod qui fecerit Domino sanctificationem per cordis sui et corporis puritatem, ipse videbit Deum. Faciamus ergo et nos sanctificationem Domino, et omnes unam, et unusquisque per singulos unam. Omnes fortasse sanctificationem Ecclesiam facimus quæ est sancta, non habens maculam aut rugam [6], hoc modo, si columnas

[1] Exod. xxv, 40.
[2] N. 3, 4. p. 163, 164, 165.
[3] Exod. xxv, 8. — [4] Heb. xii, 14. — [5] 1 Cor. vii. — [6] Ephes. v, 27.

habeat doctores et ministros suos, de quibus dicit Apostolus : « Petrus, Jacobus, et Joannes, qui videbantur columnæ » esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis[1]. » In tabernaculo ergo hoc, columnæ seris interjectis junguntur, dum in Ecclesia doctores datis sibi dextris sociantur. Sed columnæ istæ inargentatæ sint, et bases earum inargentatæ. Binæ autem bases columnis singulis deputentur : una quæ *caput* dicitur, et surperponitur ; alia quæ vere basis appellatur, et columnæ velut fundamentum subjicitur. Inargentatæ ergo sunt columnæ idcirco, quia verbum Dei prædicant, accipiunt per Spiritum « eloquia Domini, *quæ sunt* » eloquia casta, argentum igne probatum[2]. » Isti autem prædicationis suæ bases habent Prophetas. Super fundamentum enim Apostolorum et Prophetarum Ecclesiam collocant, quorum testimoniis utentès, fidem Christi confirmant. Caput autem columnarum est ille (ut opinor) de quo dicit Apostolus, quia « caput viri Christus est[3]. » Seras vero columnarum, societatis Apostolicæ datas sibi invicem dextras jam diximus. Tentoria quæ ansulis assuta, et circulis suspensa, atque innexa funibus, ad modum cortinarum viginti et octo in longum, atque in latum quatuor cubitis distenduntur, habeatur reliqua credentium plebs, quæ hæret et pendet in funibus fidei. Funis enim triplex non rumpitur, quæ est Trinitatis fides, ex qua dependet et per quam sustinetur omnis Ecclesia. Viginti autem et octo cubitorum, quot in longum distenditur, et in latum quatuor, atrii unius mensura, puto quod inserta Lex Evangeliis designetur..... Jam vero cocci, et hyacinthi, byssi, ac purpuræ specie, multa ac diversa opera explicantur. Inde tentoria, inde velum exterius et interius inde tota sacerdotalis et pontificalis vestis, auro et gemmis expeditur adjunctis. Sed ne diutius per singularum demoremur species virtutum, pos-

[1] Galat. II, 9.— [2] Psal. XI, 7. — [3] Cor. XI, 3.

sumus breviter dicere, illa significari per hæc quibus ornaretur Ecclesia. Fides ejus auro conferri potest, sermo prædicationis ejus argento; lapidibus pretiosis, æs patientiæ; lignis imputribilibus, scientia, quæ per lignum venit, aut incorruptio castitatis, quæ nunquam veterascit; bysso, virginitas; cocco, confessionis gloria; purpuræ, charitatis fulgor; hyacintho, spes regni cœlorum. Istæ sint interim materiæ ex quibus omne tabernaculum construatur, induantur sacerdotes, ornetur et pontifex. Quorum indumenta quæ sint, vel qualia, in alio loco pronuntiat Propheta, et dicit: « Sacerdotes tui induantur justitiam[1]. » Sunt ergo omnia ista indumenta justitiæ. Et iterum Paulus Apostolus dicit: « Induite vos viscera misericordiæ[2]. » Sunt ergo indumenta misericordiæ. Sed et alia nihilominus Apostolus indumenta nobiliora designat, cum dicit: « Induite vos Dominum Jesum » Christum, et carnis curam ne feceritis ad concupiscen- » tias[3]. » Ista sunt ergo indumenta quibus ornatur Ecclesia.

Potest autem et unusquisque nostrum etiam in semetipso constituere tabernaculum Deo. Si enim (ut quidam ante nos quoque dixerunt) tabernaculum hoc totius mundi tenet figuram, mundi autem etiam singuli quique habere imaginem possunt, cur non et tabernaculi unusquisque in semetipso formam possit explere? Has ergo debet columnas sibi aptare virtutum, columnas argenteas, id est, patientiam rationabilem. Potest enim esse quidem in homine, quæ videatur patientia, sed quæ rationabilis non sit. Nam et qui non sentit injuriam, et propterea non reddit, patiens videtur; sed non est rationabilis ista patientia. Iste ergo habet quidem columnas, sed non sunt argenteæ. Qui vero propter verbum Dei patitur, et fortiter fert, iste columnis argenteis decoratus est et munitus. Potest in se et atria distendere, cum dilataverit cor suum secundum Apostoli

[1] Psal. cxxxi, 9. — [2] Coloss. iii, 12. — [3] Rom. xiii, 14.

vocem dicentis ad Corinthios : « Dilatamini et vos[1]. » Potest se et seris munire, cum se unanimitate dilectionis astrinxerit. Potest super argenteas bases stare, cum super stabilitatem verbi Dei, verbi prophetici et apostolici collocatur. Potest habere in columna deauratum caput, si caput aureum sit ei fides Christi. « Omnis *namque* viri caput, » Christus est[2]. » Decem vero atria potest in semetipso distendere, cum non in uno tantum verbo Legis dilatatur, neque duobus aut tribus sed in toto Decalogo legis spiritualis intelligentiæ dilatare amplitudinem potest, aut cum fructum spiritus, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, modestiam, fidem, continentiam, adjecta, quæ est mater omnium, charitate protulerit[3]. Habeat adhuc in se anima ista, quæ non dederit somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, nec requiem temporibus suis, donec inveniat locum Domino, tabernaculum Deo Jacob[4] : habeat, inquam, in se defixum et altare, in quo orationum hostias et misericordiæ victimas offerat Deo ; in quo continentiæ cultro superbiam quasi taurum immolet, iracundiam quasi arietem jugulet, luxuriam omnemque libidinem tanquam hircos et hædos litet. Sciat tamen ex his etiam sacerdotibus separare dextrum brachium, et pectusculum, et maxillas, id est, opera bona, et opera dextra. Nam sinistrum nihil reservet. Pectusculum quoque integrum, quod est correctum, et mens Deo sacrata; et maxillas ad verbum Dei loquendum. Sciat sibi in sanctis etiam candelabrum luminis collocandum, ut sint ei lucernæ semper ardentes, et lumbi succincti, et ipse tanquam servus qui expectat dominum suum redire de nuptiis[5]. De his enim lucernis et Dominus dicebat : « Lucerna corporis tui est » oculus tuus[6]. » Sed istud candelabrum lucernarum in aus-

[1] 2 Cor. vi, 13. — [2] 1 Cor. xi, 3. — [3] Gal. v, 22. — [4] Psalm. cxxxi, 4, 5. — [5] Luc. xii, 35. — [6] Matth. vi, 21.

tro collocet, ut ad aquilonem respiciat. Accenso etenim lumine, id est vigilanti corde respicere semper debet ad aquilonem, et observare eum qui ab aquilone est. Sicut et Propheta videre se dicit succensum lebetem, vel ollam, et faciem ejus a facie aquilonis [1]. Ab aquilone enim accenduntur mala universæ terræ. Vigilans ergo et sollicitus et ardens intueatur semper astutias diaboli, et semper aspiciat unde sit ventura tentatio, unde hostis irruat, unde inimicus obrepat. Dicit enim et Petrus Apostolus : « Quia » adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens, circuit » quærens quem transvoret [2]. » Mensa quoque propositionis habens duodecim panes, in parte collocetur aquilonis respiciens ad austrum. Panes isti, apostolicus ei tam numero quam virtute sit sermo, quo indesinenter utens (quotidie namque hos ante Dominum jubetur apponere) rursum respiciat ad austrum, unde Dominus venit : « Dominus *enim* » ex Theman veniet [3], » sicut scriptum est, quod est de austro. Habeat in penetralibus pectoris sui etiam altare incensi, ut ipse dicat : « Quia Christi bonus odor sumus [4]. » Habeat et arcam testamenti, in qua sint tabulæ Legis, ut in lege Dei meditetur die ac nocte, et memoria ejus arca et bibliotheca efficiatur librorum Dei, quia et Propheta beatos dicit eos qui memoria tenent mandata ejus, ut faciant ea. Sit intra ipsum urna mannæ reposita, intellectus verbi Dei subtilis et dulcis. Sit et virga Aaron intra eum, doctrina sacerdotalis, et florida severitas disciplinæ : supra omnem vero gloriam sit ei pontificalis ornatus. Potest enim intra se agere pontificatum pars illa quæ in eo est pretiosissima omnium, quod quidam principale cordis appellant, alii rationalem sensum, aut intellectualem substantiam, vel quocumque modo appellari potest in nobis portio nostri illa per quam capaces esse possumus Dei. Ista ergo pars

[1] Jerem. I. — [2] I Pet. V, 8. — [3] Abac. III, 3. — [4] 2 Cor. II, 15

in nobis velut quidam pontifex exornetur indumentis, et monilibus pretiosis, ac podere byssino. Indumenti hoc genus est, quod usque ad pedes deducitur totum contegens corpus. In quo designatur, ut primo omnium totus sit castitate vestitus. Accipiat postmodum et humerale gemmatum, in quo fulgor operum collocatur, ut videntes homines opera sua magnificent Patrem qui in cœlis est[1]. Accipiat et *logium*, quod rationale dici potest, pectori superpositum, quaterno lapidum ordine distinctum. Sed et aurea lamina in fronte resplendeat, quod Petalum appellatur, in quibus utriusque veritas et manifestatio dicitur collocata. Ego in his quæ in pectore locari dicuntur, sermonem Evangelicum sentio, qui quadruplicato ordine veritatem fidei nobis et manifestationem Trinitatis exponit, cuncta referens ad caput, ad unius scilicet Dei naturam. In his est ergo omnis veritas, et omnis manifestatio veritatis. Igitur si recte vis pontificatum gerere Deo, Evangelicus sermo et Trinitatis fides semper tibi habeatur in pectore. Cui convenit etiam Apostolicus sermo tam virtute quam numero, tantum ut nomen Dei semper habeatur in capite, et ad unum Deum cuncta referantur. Habeat etiam in interioribus pontifex partibus operimenta sua, habeat pudenda contecta : ut corpore et spiritu sanctus sit, et cogitationibus et operibus purus sit. Habeat etiam per indumenti circuitum tintinnabula, ut ingrediens, inquit, sancta, det sonitum, et non intret cum silentio[2]. Et hæc tintinnabula, quæ semper sonare debent, in extremo vestimenti sunt posita, idcirco, credo, ut de extremis temporibus et fine mundi nunquam sileas, sed inde semper sones, inde disputes, et loquaris secundum eum qui dixit : « Memor esto novissimorum tuorum, et non peccabis[3]. » Ad hunc ergo modum homo noster interior Deo pontifex adornetur, ut introire possit non solum in sancta,

[1] Matth. v, 16. — [2] Exod. xxviii, 35. — [3] Eccli. vii, 40.

sed et in sancta sanctorum : ut possit adire propitiatorium ubi sunt Cherubim, et inde appareat ei Deus. Sancta possunt esse ea quæ in præsenti sæculo habere sancta conversatio potest. Sancta vero sanctorum, in quæ semel tantummodo intratur, ad cœlum esse transitum puto, ubi est propitiatorium, et Cherubim, ubi et mundis corde apparere poterit Deus, vel quia Dominus dicit : « Ecce regnum » Dei intra vos est[1]. » Hæc interim quantum ad præsens in transcursu occurrere sensibus nostris potuit, quantumque moderari auribus potuimus auditorum, de tabernaculo dicta sint, ut unusquisque nostrum studeat facere intra se tabernaculum Deo. Non enim frustra de patribus refertur, quia in tabernaculis habitaverunt[2]. Ego sic intelligo Abraham habitasse in tabernaculis, et Isaac et Jacob. Construxerunt namque isti intra se tabernaculum Deo, qui se tantis ac talibus virtutum splendoribus adornaverunt. Refulgebat namque in eis insigne regium purpura, propter quod dicebatur ad Abraham a filiis Heth : « A Deo rex in nobis tu es[3]. » Splendebat et coccus : propterea enim ad jugulandum duxit Deo unicum, et propterea dextram illius Angelus *tenuit*[4]. Splendebat hyacinthus, cum cœlum semper intuens cœli Dominum sequebatur[5]. Sed et in cæteris similiter ornabatur. Ego sic intelligo et diem festum Tabernaculorum qui mandatur in Lege, ut exeat populus certa die anni, et in tabernaculis habitet, habens ramos palmarum, et frondes salicis ac populi, et ramos arboris frondosæ. Palma victoriæ signum est illius belli quod inter se caro et spiritus gerit. Arbor autem populus et salix, tam virtute quam nomine, virgulta sunt castitatis. Quæ si integre conserves, habere potes et nemorosæ ac frondentis arboris ramos, quæ est æterna et beata vita, cum te Dominus in loco viridi collo-

[1] Luc. XVII, 21. — [2] Hebr. XI. — [3] Genes. XXIII, 6. — [4] Idem, XXII. — [5] Deut. XVI.

caverit super aquam refectionis, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI[1].

De siti populi in Raphidin, et de bello Amalecitarum, et de præsentia Jethro.

Quoniam omnis[2] qui vult pie vivere in Christo persecutionem patitur, et ab hostibus impugnatur, agens iter vitæ hujus semper debet esse armatus, et stare semper in castris[3]. Ideo et de populo Dei refertur : « Profecta est, *inquit*, omnis synagoga filiorum Israël de deserto Sin, secundum castra sua, per verbum Domini[4]. »...... Et tu ergo si semper vigiles, et semper armatus sis, et scias te in castris Domini militare, observa illud mandatum, quia « nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit[5] : » quia si ita milites ut a rebus sæcularibus liber sis et in castris Domini agas semper excubias, et de te dicitur, quia per verbum Domini exeas de deserto Sin et venias in Raphidin. Sin enim tentatio interpretatur; Raphidin vero, sanitas judicii. Qui bene exit de tentatione, et quem tentatio probabilem reddit, iste venit ad sanitatem judicii. In die enim judicii sanus erit, et sanitas cum eo erit, qui in tentatione non fuerit vulneratus : sicut et in Apocalypsi scriptum est : « Qui autem vicerit, dabo ei de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei[6]. »....

Sed quid est quod sequitur[7] ? « Sitiit ibi, *inquit*, popu-

[1] Tom. II, p. 168 et seqq. — [2] N. 1.
[3] 2 Tim. III, 12. — [4] Exod. XVII, 1. — [5] 2 Tim. II, 4. — [6] Apoc. II, 7.
[7] N. 2. p. 169.

» lus aquam, et murmurabant adversum Moysem[1]. »..... Murmuraverunt enim adversus Moysen, et propterea jubet Dominus ut ostendat eis petram, ex qua bibant. Si quis est qui legens Moysen murmurat adversus eum, et displicet ei lex quæ secundum litteram scripta est, quod in multis non videtur servare consequentiam, ostendit ei Moyses petram, quæ est Christus, et adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, et reficiat sitim suam. Sed hæc petra, nisi fuerit percussa, aquas non dabit : percussa vero fontes producit. Percussus enim Christus, et in crucem actus, novi Testamenti fontes produxit : et propterea dictum est de eo, quia « percutiam pastorem, et dispergentur oves[2]. » Necesse ergo erat illum percuti. Nisi enim ille fuisset percussus, et exisset de latere ejus aqua et sanguis, omnes nos sitim verbi Dei pateremur. Hoc ergo est quod et Apostolus interpretatus est, quia « omnes eumdem manducaverunt cibum spiritualem, et omnes eumdem spiritualem biberunt » potum. Bibebant autem de spirituali, sequente petra; petra vero erat Christus[3]. ».....

Post hæc bellum[4] describitur gestum cum *Amalechitis*, pugnasse refertur populus et vicisse. Antequam manducaret panem de cœlo, et biberet aquam de petra, non refertur populus pugnasse, sed dicitur ad eum : « Dominus pugnabit » pro vobis, et vos tacebitis[5]. » Est ergo tempus quando Dominus pugnat pro nobis, nec permittit nos tentari supra id quod possumus, nec impares viribus sinit ad fortis venire congressum. Denique et Job omne illud tentationis suæ famosissimum certamen jam perfectus implevit. Et tu ergo cum cœperis manducare manna, panem cœlestem verbi Dei, et bibere aquam de petra, cumque ad interiora

[1] Exod. xvii, 12. — [2] Zach. xiii, 7. — [3] 1 Cor. x, 3, 4.
[4] N. 3, 4, 5. p. 169, 170.
[5] Exod. xiv, 14.

doctrinæ spiritualis accesseris, sperato pugnam, et præpara te ad bellum. Bello igitur imminente, videamus quid præcipiat Moyses : « Dixit, *inquit*, ad Jesum : Elige tibi ipsi » viros, et exi, et conflige cum Amalech crastino [1]. » Usque ad hunc locum beati nominis Jesu nusquam facta est mentio. *Hic* primum vocabuli hujus splendor effulsit. Hic primum vocavit Moyses Jesum, et dixit ei : « Elige tibi ipsi » viros [2]. » Moyses vocat Jesum, Lex vocat Christum, ut eligat sibiipsi viros potentes de populo. Non poterat Moyses eligere, sed Jesus solus est qui possit potentes viros eligere, qui dixit : « Non vos me elegistis, sed ego vos elegi [3]. » Ipse enim electorum dux, ipse potentium princeps, ipse qui confligit cum Amalech. Ipse est enim qui intrat in domum fortis et alligat fortem, et vasa ejus diripit.

Sed interim videamus quid nunc historia præsens retexat : « Ascendit, *inquit*, Moyses in verticem collis [4]. ».... « Et factus est, cum elevaret Moyses manus, superior fie- » bat Israël [5]. » Moyses quidem elevat manus, non extendit : Jesus autem, qui universum orbem terræ exaltatus in cruce complexurus erat brachiis suis, dicit : « Extendi ma- » nus meas ad populum non credentem, et contradicentem » mihi [6]. » Moyses ergo elevat manus suas ; et cum elevaret manus, vincebatur Amalech. Elevare manus, hoc est opera et actus elevare ad Deum, et non habere actus deorsum dejectos et humi jacentes, sed Deo placitos et ad cœlum erectos. Elevat ergo manus qui thesaurizat in cœlum ; ubi enim thesaurus ejus, ibi et oculus ejus, ibi et manus ejus. Elevat manus et ille qui dicit : « Elevatio manuum mearum » sacrificium vespertinum [7]. » Si ergo eleventur actus nostri, et non sint in terra, vincitur Amalech. Sed et Apostolus præcipit levare sanctas manus sine ira et disceptatione [8],

[1] Exod. XVII, 9. — [2] Ibid. — [3] Joan. XV, 16. — [4] Exod. XVII, 10. — [5] Ib. 11. — [6] Isai. LXV, 2, et Rom. X, 21. — [7] Psalm. CXL, 2. — [8] 1 Tim. II.

et ad quosdam dicebat : « Demissas manus et dissoluta ge» nua erigite, et rectos gressus facite pedibus vestris [1]. » Si ergo servat populus legem, elevat Moyses manus, et adversarius vincitur. Si non servat legem, invalescit Amalech. Quia igitur et nobis pugna est adversus principes et potestates, et mundi hujus rectores tenebrarum, si vis vincere, si vis obtinere, eleva manus, et eleva actus tuos, et conversatio tua non sit in terris, sed sicut dixit Apostolus : « Super » terram ambulantes, conversationem habemus in cœlo [2]. » Et ita poteris superare populum adversantem tibi Amalech, ita ut dicatur de te etiam : « Quia in manu occulta expu» gnabat Dominus Amalech [3]. » Eleva et tu manus ad Deum, et imple mandatum quo Apostolus dicit : « Sine intermis» sione orate [4] : » et tunc fiet quod scriptum est, quia « sicut » vitulus ablingit in campis herbam viridem, ita ablinget » populus hic populum qui super terram est [5]. » Per quod (ut a majoribus accepimus) indicari dicitur, quia populus Dei non tam manu et armis, quam voce et lingua pugnabat : id est, orationem fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo et tu si vis vincere inimicos, eleva actus tuos, clama ad Deum, ut dicit Apostolus : « Orationi instan» tes, et vigilantes in ea [6]. » Hæc enim est Christiani pugna, qua superat inimicum. Puto autem quod per hanc figuram etiam duorum populorum Moyses formam designet, et ostendat unum esse populum ex gentibus qui elevet manus Moysi, et erigat eas ; id est, qui in sublime extollat ea quæ scripsit Moyses, et in excelso eorum intelligentiam statuat, et per hoc vincat : alium autem esse qui quoniam non ele vat manus Moysi, nec extollit eas a terra, nec altum in eo aliquid et subtile considerat, vincitur ab adversariis, et prosternitur.

[1] Heb. XII, 12, 13. — [2] Phil. III, 10. — [3] Exod. XVII, 16. — [4] 1 Thess. V, 16. — [5] Num. XXII, 4. — [6] Col. IV, 2.

Post hæc venit ad montem Dei Moyses, et occurrit ei Jethro socer suus[1].

Sed, ut video, Jethro[2] non frustra venit ad Moysen, nec frustra manducavit panem cum senioribus populi in conspectu Domini. Dat enim consilium Moysi probabile satis et utile, ut eligat viros, et constituat principes populi, viros Deum colentes, viros potentes, et odientes superbiam. Tales enim oportet esse principes populi, qui non solum superbi non sint, sed et qui oderint superbiam : id est, ut non solum ipsi absque vitio sint, sed et in aliis oderint vitia..... Verum sicut scriptum legimus, quia « non satiatur oculus » videndo nec auris audiendo[3], » nec nos satiari possumus intuendo et considerando quæ scripta sunt, quot ex partibus nos ædificent, quantis nos instruant modis. Etenim cum perspicio quod Moyses propheta Deo plenus, cui Deus facie ad faciem loquebatur, consilium accepit a Jethro sacerdote Madian, admiratione nimia stuporem mentis incurro. Dicit enim Scriptura : « Et audivit Moyses vocem » soceri sui, et fecit quæcumque dixit ei[4]. » Non dixit, Quia mihi Deus loquitur, et quid agere debeam cœlesti ad me sermone defertur; et Quomodo consilium ab homine accipiam, et ab homine gentili, alieno a populo Dei? Sed audit vocem ejus, et facit omnia quæ dicit, et non quis dicat, sed quid dicat, auscultat. Unde et nos si forte aliquando invenimus aliquid sapienter a gentilibus dictum, non continuo cum auctoris nomine spernere debemus et dicta; nec pro eo quod legem a Deo datam tenemus, convenit nos tumere superbia, et spernere verba prudentium, sed sicut Apostolus dicit : « Omnia probantes, quod bonum est tenentes[5]. » Quis autem hodie eorum qui populis præsunt, non dico si

[1] Exod. XVIII.
[2] N. 6. p. 169, 170.
[3] Eccl. I, 8. — [4] Exod. XVIII, 24. — [5] I Thess. V, 21.

jam aliqua ei a Deo revelata sunt, sed in legis scientia aliquid meriti habet, consilium dignatur inferioris saltem sacerdotis accipere? nedum dixerim laïci, vel gentilis. Sed Moyses, qui erat homo mansuetus super omnes, accepit consilium inferioris, ut et formam humilitatis populorum principibus daret, et futuri sacramenti designaret imaginem [1]. Sciebat enim futurum quandoque, ut gentiles bonum consilium proferrent apud Moysen, ut bonum et spiritualem intellectum afferrent ad legem Dei : et sciebat quia audiet eos lex, et faciet omnia sicut dicunt. Non enim potest facere lex sicut Judæi dicunt, quia infirmatur lex in carne, id est in littera, et nihil potest secundum litteram facere : nihil enim ad perfectum adducit lex.....

HOMILIA XII [4].

De vultu Moysis glorificato, et velamine quod ponebat in facie sua.

Lectio [5] nobis Exodi recitata est, quæ nos ad intelligentiæ inquisitionem vel incitet, vel repellat. Incitat mentes studiosas et liberas, desides et occupatas repellit; scriptum est enim : « Quia vidit Aaron et omnes filii Israël Moysen, » et erat glorificata facies ejus, et color vultus ejus, et ti- » muerunt accedere ad illum [6]. » Et post pauca : « Pone- » bat, *inquit,* Moyses velamen super faciem suam. Cum » autem introiret in conspectum Domini, ut loqueretur illi, » deponebat velamen [7]. » Hæc autem Apostolus disserens magnifico illo sensu quo in cæteris utitur, de quo dixit : « Nos autem sensum Christi habemus, *ait :* Quod si mi-

[1] Num. XII. — [2] Rom. VIII. — [3] Heb. XIX.
[4] Tom. II, p. 172 et seqq. — [5] N. 1, 2.
[6] Exod. XXXIV, 30. — [7] Ibid. 34.

» nisterium mortis in litteris deformatum in lapidibus fuit » ad gloriam, ita ut non possent intendere filii Israël in fa- » ciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ aboletur, » quomodo non magis ministerium spiritus erit in gloria[1] ?» Et iterum paulopost dicit : « Et non sicut Moyses ponebat » velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël » in faciem vultus ejus. Obtusi sunt enim sensus eorum us- » que in hodiernum diem. Cum enim legitur Moyses, vela- » men est positum super cor eorum. » Quis non admiretur mysteriorum magnitudinem? quis non pertimescat notam cordis obtusi? Glorificata est facies Moysi, sed non poterant intendere in faciem vultus ejus filii Israël, non poterat in- tendere populus Synagogæ. Si quis autem conversationem et vitam potest habere eminentiorem quam reliquum vulgus, iste potest intueri gloriam vultus ejus. « Et nunc enim, *sicut* » *dixit Apostolus*, velamen est positum in lectione veteris » Testamenti[2] : » et nunc Moyses glorificato vultu loquitur, sed gloriam quæ est in vultu ejus non possumus intueri. Idcirco autem non possumus, quia adhuc populus sumus, et nihil studii, nihil meriti, plusquam reliqua plebs, habe- mus. Verum quia dicit sanctus Apostolus : « Idipsum autem » velamen in lectione veteris Testamenti manet, » amputa- ret nobis omnem intelligentiæ spem tanti et talis Apostoli prolata sententia, nisi addidisset : « Cum autem quis con- » versus fuerit ad Dominum, auferetur velamen[3]. » Igitur causam auferendi velaminis, conversionem nostram esse dicit ad Dominum. Ex quo colligenda sunt nobis indicia, quod donec legentes Scripturas divinas latet nos intellectus, donec obscura sunt nobis et clausa quæ scripta sunt, non- dum conversi ad Dominum sumus. Si enim conversi esse- mus ad Dominum, sine dubio auferretur velamen.

Sed et hoc ipsum converti ad Dominum quale sit videa-

[1] 2 Cor. III, 7. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. 16.

mus. Et ut evidentius scire possimus quid sit conversus, dicendum nobis priùs est quid sit aversus. Omnis qui, cum recitantur verba legis, communibus fabulis occupatur, aversus est. Omnis qui, cum legitur Moyses, de negotiis sæculi, de pecunia, de lucris sollicitudinem gerit, aversus est. Omnis qui possessionum curis stringitur, et divitiarum cupiditate distenditur, qui gloriæ sæculi et mundi honoribus studet, aversus est. Sed et qui ab his quidem videtur alienus, assistit autem et audit verba legis, et vultu atque oculis intentus, corde tamen et cogitationibus evagatur, aversus est. Quid ergo est converti? Si his omnibus terga vertamus, et studio, actibus, mente, sollicitudine, verbo Dei operam demus, et in lege ejus die ac nocte meditemur, omissis omnibus Deo vacemus, exerceamur in testimoniis ejus; hoc est conversum esse ad Dominum. Tu ergo si volueris filium tuum scire litteras quas liberales vocant, scire grammaticam, vel rhetoricam disciplinam, numquid non ab omnibus eum vacuum et liberum reddis? numquid non omissis cæteris, huic uni studio dare operam facis? Pædagogos, magistros, libros, impensas, nihil prorsus deesse facis, quoadusque perfectum propositi studii opus reportet. Quis nostrum ita se ad divinæ legis studia convertit? quis nostrum ita operam dedit? quis tanto studio ac labore divina quærit studia, quanto quæsivit humana? Et quid conquerimur si quod non didicimus ignoramus? Aliqui vestrum ut recitari audierint quæ leguntur, statim discedunt. Nulla ex his quæ dicta sunt inquisitio ad invicem, nulla collatio; nusquam memoria mandati illius quo te divina Lex commonet: « Interroga patres tuos, et dicent » tibi; presbyteros tuos, et annuntiabunt tibi[1]. » Alii ne hoc ipsum quidem patienter expectant usquequo lectiones in ecclesia recitentur. Alii vero nec si recitantur sciunt,

[1] Deut. XXXII, 7.

sed in remotioribus dominicæ domus locis, sæcularibus fabulis occupantur. De quibus ego ausus sum dicere, quia cum legitur Moyses, jam non velamen super cor eorum, sed paries quidam et murus est positus. Si enim ille qui adest, qui audit, et intentus est, et quæ audit retractat et discutit, et quæ assequi non potest percontatur et discit, vix potest ad libertatem scientiæ pervenire : ille qui abscondit aures suas ne audiat, et terga in faciem legentis obvertit, quomodo dicendus est velamen habere superpositum cordi, ad quem ne ipsum quidem velamen litteræ quo sensus velatur, qui est sonus vocis, accessit? Evidens igitur figura est, quomodo gloriosa efficitur facies Moysi : habent enim gloriam ea quæ loquitur; sed hæc tegitur et occultatur, et est omnis gloria ejus intrinsecus.

...... Videamus ergo [1] ne non solum cum Moyses legitur, sed et cum Paulus legitur, velamen sit positum super cor nostrum. Et manifeste, si negligenter audimus, si nihil studii ad eruditionem et intelligentiam conferimus, non solum legis et Prophetarum scriptura, sed et Apostolorum et Evangeliorum grandi nobis velamine tegitur. Ego autem vereor ne per nimiam negligentiam et stoliditatem cordis, non solum velata sint nobis divina volumina, sed et signata : ut si detur in manus hominis nescientis litteras liber legendus, dicat, Quia nescio litteras; si detur in manus hominis scientis litteras, dicat quia signatus est. Unde ostenditur non solum studium nobis adhibendum esse ad discendas litteras sacras, verum et supplicandum Domino, et diebus ac noctibus obsecrandum, ut veniat Agnus ex tribu Juda, et ipse accipiens librum signatum dignetur aperire....... Si ergo et nos Dominum deprecemur ut velamen de corde nostro dignetur auferre, capere possumus intelligentiam spiritualem, si tamen converamur ad Dominum, et libertatem scientiæ

[1] N. 4. p. 174.

requiramus. Sed quomodo invenire possumus libertatem, qui servimus sæculo? qui servimus pecuniæ? qui servimus desideriis carnis? Ego meipsum corripio, meipsum judico, ego meas culpas arguo; viderint qui audiunt, quid de semetipsis sentiant. Ego interim dico, quod donec alicui horum deservio non sum conversus ad Dominum, nec ullam consecutus sum libertatem donec talia me negotia et sollicitudines stringunt. Illius a quo constringor negotii et sollicitudinis servus sum. Scio enim scriptum esse, quia unusquisque quo vincitur, huic et servus addicitur[1]; etiamsi me amor pecuniæ non superat, etiamsi possessionum et divitiarum cura non stringit, laudis tamen cupidus sum, et gloriam sector humanam, si de hominum vultibus et sermonibus pendeo quid de me ille sentiat, quomodo ille me habeat, ne illi displiceam, si illi placeam. Donec requiro ista, servus horum sum. Sed volebam ex hoc saltem satis agere, si possim liber fieri, si possim jugo fœdæ hujus servitutis absolvi, et pervenire ad libertatem secundum Apostoli commonitionem dicentis : « In libertatem vocati estis, *nolite* » fieri servi hominum[2]. » Sed quis mihi dabit hanc manumissionem? quis me ab hac servitute turpissima liberabit, nisi ille qui dixit : « Si vos Filius liberaverit, vere liberi eri» tis[3]? » Etenim scio quia servus non potest libertate donari, nisi fideliter serviens, nisi Dominum diligens. Et ideo etiam nos fideliter serviamus, et ex toto corde, et ex toto animo, et ex tota virtute nostra diligamus Dominum Deum nostrum, ut mereamur libertate donari a Christo Jesu Filio ejus Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 2 Pet. II, 19. — [2] Gal. V, 13, et 1 Cor. VII, 23. — [3] Joan. VIII, 36.

HOMILIA XIII[1].

De his quæ offeruntur ad tabernaculum.

Jam quidem et prius de tabernaculo[2] pro viribus dixeramus, verum quoniam sæpe in Exodi libro repetitur ipsa descriptio.....

Primo omnium[3] videamus quid est quod dicit Moyses ad filios Israël : « Sumite a vobis ipsis redemptionem Do» mino; omnis qui conceperit corde, offerat initia Domi» no[4]. » Non vult Moyses ut aliquid offeras Deo quod extra te est : « A vobis ipsis, *inquit*, sumite, et initia offerte » Domino, prout unusquisque concepit corde. » Aurum jubetur et argentum deferri, æs et cæteræ materiæ; quomodo hoc possum ego de meipso offerre? Numquid intra me aurum nascitur aut argentum, et cætera quæ jubentur? Nonne hoc unusquisque de promptuariis et de scriniis suis profert? Quid est ergo quod dicit Moyses : Offerte a vobis ipsis, et unusquisque sicut concepit corde? Illud quidem aurum et argentum cæteræque materiæ unde tabernaculum constructum est, constat de scriniis et promptuariis uniuscujusque prolatum. Spiritualis autem lex aurum requirit ad tabernaculum, quod intra nos est, argentum quod intra nos est, et omnes reliquas materias illas deposci quas et intra nos habere possumus, et proferre de nobis. Dicit enim Scriptura, quia « prope est verbum in ore tuo, quia si con» fessus fueris in ore tuo Dominum Jesum, et credideris in » corde tuo, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus » eris[5]. » Si ergo credideris in corde tuo, cor tuum et sen-

[1] Tom. II, p. 175 et seqq. — [2] N. 1. — [3] N. 2.
[4] Exod. xxxv, 4. — [5] Rom. x, 8, 9.

candelabrum fit luminis et lucernæ. Aut si aurum non habeo, argentum saltem aliquid inveniar offerre quod proficiat in columnas, vel in bases earum. Aut certe vel æris aliquid habere merear in tabernaculo, unde circuli fiant, et cætera quæ sermo divinus describit. Utinam mihi esset possibile unum esse ex principibus, et offerre gemmas ad ornamentum pontificis humeralis et logii. Sed quia hæc supra me sunt, certe vel pilos caprarum habere merear in tabernaculo Dei, tantum ne in omnibus jejunus et infœcundus inveniar. « Unusquisque *ergo* sicut concepit corde. » Videte si concipitis, videte si tenetis, ne forte effluant quæ dicuntur, et pereant. Volo vos admonere religionis vestræ exemplis : nostis, qui divinis mysteriis interesse consuestis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, et recte creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa corpus ejus conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini : quomodo putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quam corpus ejus? Initia ergo jubentur offerre, hoc est primitias. Qui offert quod primum est, necessario habeat ipse quod reliquum est. Vide quantum nos oportet abundare auro, quantum argento, ac reliquis omnibus quæ jubentur offerri, ut et Domino offeramus, et nobis supersit. Primo enim omnium debet sensus meus intelligere Deum, et ipsi offerre primitias intellectus sui, ut cum Deum bene intellexerit, reliqua consequenter agnoscat. Hoc etiam sermo faciat, hoc et omnia quæ in nobis sunt, agant......

Additur post hæc[1], quia et apud quem inventa sunt ligna imputribilia, obtulit Deo. Si quis diligit Christum Dominum, lignum imputribile in incorruptione offert Domino.

[1] N. 6. p. 178.

Beatus ergo apud quem invenitur vel sensus incorruptus, vel corpus incorruptum, et hoc offert Deo. Unde et bene valde dixit : « apud quem inventa sunt ligna imputribilia[1]. » Non enim apud omnes inveniuntur ligna imputribilia. De auro non dixit neque de argento, apud quem inventum est. Potest enim apud omnes inveniri sensus et sermo..... Omnium namque est ex quatuor constare secundum corpus elementis. Ligna autem imputribilia, id est, incorruptionis et virginitatis gratia, apud rarum quemque inveniri potest, sicut et Dominus dicit : « Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est[2]. »

Sed et *principes*, inquit, *obtulerunt* dona sua[3]. Quæ sunt ista dona quæ principes offerunt? « Gemmas, *inquit*, obtulerunt, et lapides smaragdos, et lapides repletionis et lapides adhumerales. »......... Offerunt etiam oleum principes ad usus duplices profuturum, lucernis et chrismati. Debet enim lucerna eorum qui populis præsunt, non abscondi, aut sub modio poni, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt[4]. Sed et incensi compositionem principes offerunt, quæ componatur per Moysen in odore suavitatis Domino, ut et ipsi dicant, quia « Christi bonus odor sumus[5]. » Et posteaquam obtulit populus, vocavit, inquit, Moyses omnem sapientem ad fabricandum, et architectum, ut componerent, et fabricarentur singula quæque quæ scripta sunt. Sed et mulieres, inquit, sapientes vocavit, ut facerent quæ convenirent in tabernaculo Domini. Vides hæc omnia quæ fiunt, a sapientibus fieri; et mulieres sapientes vocantur, et viri sapientes. Omnia enim opera Domini in sapientia fiunt. Venit ergo unusquisque sapiens sensu, et facit opera Domini. Non sufficit nobis si offeramus tantum, sed opus est ut cum sapientia ea quæ in nobis sunt opere-

[1] Exod. xxxv, 24. — [2] Matth. xix, 11. — [3] Exod. xxxv, 27. — [4] Matth. v, 15. — [5] 2 Cor. ii, 15.

mur, sciamus miscere aurum cum bysso, et coccum duplicare, vel miscere cum purpura. Quid enim tibi prodest si habeas hæc, et uti his nescias, neque agnoscas quomodo unumquodque in suo tempore et in suo loco aptare debeas et proferre? Et ideo danda nobis est opera, ut sapientes simus, et hæc quæ audimus de Scripturis sanctis proferre in tempore et aptare possimus, componere atque ex his adornare tabernaculum Deo Jacob, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ORIGENIS

IN LEVITICUM

HOMILIÆ.

HOMILIA I[1].

Sicut[2] in novissimis diebus Verbum Dei ex Maria carne vestitum processit in hunc mundum, et aliud quidem erat quod videbatur in eo, aliud quod intelligebatur (carnis namque aspectus in eo patebat omnibus, paucis vero et electis dabatur divinitatis agnitio) : ita et cum per Prophetas vel Legislatorem verbum Dei profertur ad homines, non absque competentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hic litteræ velamine tegitur : ut littera quidem aspiciatur tanquam caro, latens vero intrinsecus spiritualis sensus tanquam divinitas sentiatur. Tale ergo est quod et nunc invenimus librum Levitici revolventes, in quo sacrificiorum ritus, et hostiarum diversitas, ac sacerdotum ministeria describuntur. Sed hæc secundum litteram, quæ tanquam caro Verbi Dei est et indumentum divinitatis ejus, digni fortassis vel aspiciant, vel audiant et indigni. Sed et beati sunt illi oculi qui velamine litteræ obtectum intrinsecus divinum Spiritum vident; et beati sunt qui ad hæc audienda mundas aures interioris hominis deferunt.......

Principium[3] ergo Levitici dicit, quia vocavit Dominus Moysen, et locutus est illi de tabernaculo testimonii, ut promulgaret filiis Israël sacrificiorum leges et munerum, et ait : « Si homo munus offeret Domino, offeret ex bobus

[1] Tom. II, p. 184 et seqq. — [2] N. 1. — [3] N. 2, 3. p. 185, 186.

» vel pecoribus, *id est agnis vel hædis.* Si vero ex avibus, » turtures vel pullos columbarum[1]. »..... Ego pro exiguitate sensus mei, hoc in loco hominem quem appellavit, et primum in omnibus posuit ad offerendum munus Deo, intelligendum esse omne humanum arbitror genus, et ipsum dici hominem qui holocaustum offerat vitulum ex bobus sine macula. Iste autem vitulus sine macula, vide si non ille saginatus est vitulus quem pater pro regresso ac restituto sibi illo qui perierat filio, quique omnem ejus substantiam dilapidaverat, jugulavit, et fecit convivium magnum, et lætitiam habuit, ita ut lætarentur Angeli in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente[2]. Homo ergo iste qui perierat et inventus est, quoniam nihil habuit propriæ substantiæ quod offerret, cuncta namque dilapidaverat vivens luxuriose, invenit istum vitulum cœlitus quidem missum, sed ex Patriarcharum ordine, et connexis ex Abraham generationum successionibus venientem....... Solus ergo ille masculus, solus sine macula est, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus, et qui acceptus contra Dominum offertur ad ostium tabernaculi[3]. Ad ostium tabernaculi non est intra ostium, sed extra ostium. Extra ostium etenim fuit Jesus, quia « in sua propria venit, et sui eum » non receperunt[4]. » Non est ergo ingressus tabernaculum illud, ad quod venerat, sed ad ostium ejus oblatus est in holocaustum, quia extra castra passus est. Nam et illi mali coloni venientem filium patrisfamilias ejecerunt foras extra vineam, et occiderunt[5]. Hoc est ergo quod offertur ad ostium tabernaculi acceptum contra Dominum; et quid tam acceptum quam hostia Christi, qui seipsum obtulit Deo?

Et tamen « imponet manum suam, *inquit,* super caput » hostiæ[6]. »........ Posuit (Dominus) manum suam super

[1] Levit. I, 2 et 14. — [2] Luc. XV. — [3] Isai. LIII, 9. — [4] Joan. I, 11. — [5] Matth. XXI, 39. — [6] Levit. I, 4, 5.

caput vituli : hoc est peccata generis humani imposuit super caput suum....

« Et decoriantes[1], *inquit*, holocaustum, divident illud » membratim[2]..... » Ego puto quod ille sacerdos detrahit corium vituli oblati in holocaustum, et deducit pellem qua membra ejus conteguntur......... Qui novit ostendere quæ fuerint legis principia, qui etiam in Prophetis profectus accesserit, quæ vero in Evangeliis plenitudo perfectionis habeatur; vel qui docere potest quo verbi lacte alendi sint parvuli in Christo, et quo verbi olere reficiendi sint qui infirmantur in fide, quis etiam sit cibus solidus et fortis quo impinguandi sint athletæ Christi : qui hæc singula novit spirituali ratione dividere, potest hujusmodi doctor ille sacerdos videri qui imponit super altare holocaustum per membra divisum.....

Verum[3] si hæc etiam ad moralem locum inclinare velis, habes et tu vitulum quem offerre debeas. Vitulus est, et quidem valde superbus, caro tua : quam si vis munus Domino offerre, ut eam castam pudicamque custodias, adduc eam ad ostium tabernaculi, id est, ubi divinorum librorum suscipere possit auditum. Masculinum sit munus tuum, fœminam nesciat, concupiscentiam respuat, fragilitatem refugiat, nihil dissolutum requirat aut molle. Impone etiam manum tuam super hostiam tuam, ut sit accepta Domino, et jugula illam contra Dominum, hoc est, impone ei continentiæ frenum; et manum disciplinæ ne auferas ab ea, sicut imposuit manum carni suæ ille qui dicebat : « Macero corpus meum et servituti subjicio, ne forte » cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar[4]. » Et jugula eam contra Dominum, mortificans sine dubio mem-

[1] N. 4. p. 186, 187.
[2] Levit. I, 6, 7, 8, 9.
[3] N. 5. p. 187.
[4] I Cor. IX, 27.

bra tua quæ sunt super terram. Sed et filii Aaron sacerdotis offerant sanguinem ejus. Sacerdos in te est, et filii ejus, mens quæ in te est et sensus ejus, qui merito sacerdos et filii sacerdotis appellantur : soli enim sunt qui intelligunt Deum, et capaces sunt scientiæ Dei. Vult ergo sermo divinus, ut rationabili sensu carnem tuam in castitate offeras Deo, secundum quod Apostolus dicit : « Hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium vestrum [1]. » Et hoc est per sacerdotem vel filios sacerdotis offerre sanguinem ad altare, cum et corpore et spiritu quis castus efficitur. Sunt enim et alii, qui offerunt quidem holocaustum carnem suam, sed non per ministerium sacerdotis. Non enim scienter, nec secundum legem quæ in ore sacerdotis est offerunt, sed sunt quidem casti corpore, animo autem inveniuntur incesti. Aut enim gloriæ humanæ concupiscentia maculantur, aut cupiditate avaritiæ polluuntur, aut invidiæ ac livoris infelicitate sordescunt, vel furentis odii et iræ immanitate vexantur. Quicumque ergo tales sunt, licet corpore casti sint, tamen non offerunt holocausta sua per manus et ministerium sacerdotis. Non est enim in eis consilium, et prudentia, quæ sacerdotio fungitur apud Deum : sed sunt ex illis quinque virginibus stultis [2] quæ virgines quidem fuerunt, et castitatem corporis servaverunt, oleum autem charitatis, et pacis, et reliquarum virtutum, in vasis suis condere nescierunt, et idcirco exclusæ sunt a thalamo sponsi : quoniam sola carnis continentia ad altare dominicum non potest pervenire, si reliquis virtutibus et sacerdotalibus ministeriis deseratur. Et ideo qui hæc legimus vel audimus, in utramque partem operam demus, casti esse corpore, recti mente, mundi corde, moribus emendati, proficere in operibus, vigilare in scientia, fide, et actibus, gestis, et intellectibus

[1] Rom. XII, 1. — [2] Matth. XXV.

esse perfecti, ut ad similitudinem hostiæ Christi conformari mereamur, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, per quem Deo Patri omnipotenti cum Spiritu sancto est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II[1].

De variis sacrificiorum pro peccato ritibus.

In hac homilia tria præsertim breviter notanda videntur, 1° sacrificium pro peccato hominis; 2° oblatio pro peccato sacerdotis; 3° præstantior efficacia christianæ expiationis.

1° De sacrificio pro peccato hominis hæc habet[2]:

......Puto quidem hominem illum debere intelligi, qui ad imaginem et similitudinem Dei factus, rationabiliter vivit. Hic vero munus offert Deo vitulum, cum carnis superbiam vicerit; ovem, cum irrationabiles motus insipientesque correxerit; hædum, cum lasciviam superaverit. Offert etiam par turturum, cum non fuerit solus, sed mentem suam Verbo Dei velut vero conjugi sociaverit; sicut hoc genus avium unum dicitur et castum servare conjugium. Offert etiam et duos pullos columbarum, cum et ipse intellexerit mysterium quo oculi sponsæ sicut columbæ dicuntur ad plenitudines aquarum, et collum ejus sicut turturis[3]. Hæc ergo sunt hominis secundum quod supra exposuimus, munera......

[1] Tom. II, p. 187 et seqq. — [2] N. 2. p. 188.
[3] Cant. 1.

2° Quod attinet ad sacrificium pro peccato sacerdotis ita pergit[1] :

...... « Si pontifex, *inquit*, qui unctus est peccaverit, ut » populum faceret peccare, offeret pro peccato suo vitu» lum de bobus sine macula Domino[2]. » Terror simul et misericordia in divinis legibus ostentatur. Itane tandem tutum est nihil, ne pontifex quidem? et qui pontifex? Ipse qui unctus est, ipse qui sacris ignibus divina succendit altaria, qui Deo munera et salutares hostias immolat, qui inter Deum et homines medius quidam repropitiator intervenit, nec iste, inquam, ipse immunis manet a contagione peccati. Sed vide misericordiam Dei, et plenius eam, Paulo docente, cognosce. Ipse enim ad Hebræos scribens dicit : « Omnis namque pontifex ab hominibus assumptus, pro » hominibus constituitur ad offerendas hostias Deo[3]. » Et paulopost : « Lex, *inquit*, homines constituit sacerdotes » infirmitatem habentes[4], » ut possint sicut pro sua, etiam pro populi infirmitate offerre. Vides ergo dispensationem divinæ sapientiæ. Sacerdotes statuit, non eos qui *omnimodo* peccare non possent, alioquin non essent homines, sed eos qui imitari quidem debeant illum qui peccatum non fecit; offerre autem hostias primo pro suis, postea pro populi delictis. Sed quid præcipue in hujusmodi sacerdote mirandum est? non ut non peccet, quod fieri non potest; sed ut agnoscat et intelligat peccatum suum. Nunquam enim se emendat, qui peccasse se non putat. Simul quia et facilius potest indulgere peccantibus, is qui alicujus infirmitatis suæ conscientia remordetur.....

[1] N. 3. p. 189.
[2] Levit. IV, 3. — [3] Heb. V, 1. — [4] Id. VII, 28.

3° Sic autem præstantiam expiationis christianæ demonstrat[1]:

....Sed fortasse dicant auditores Ecclesiæ : Melius fere agebatur cum antiquis quam nobiscum, ubi, oblatis diverso ritu sacrificiis, peccantibus venia præstabatur. Apud nos una tantummodo venia est peccatorum, quæ per lavacri gratiam in initiis datur. Nulla post hæc peccanti misericordia, nec venia ulla conceditur. Decet quidem districtioris esse disciplinæ Christianum, pro quo Christus mortuus est. Pro illis oves, hirci, boves jugulabantur et aves, et simila conspergebatur : pro te Dei Filius jugulatus est, et iterum te peccare delectat ? Et tamen ne tibi hæc non tam erigant animos pro virtute, quam pro desperatione dejiciant, audisti quanta sint in Lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Evangeliis. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrii. Tertia est, quæ pro eleemosyna datur. Dicit enim Salvator : « Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt » vobis[2]. » Quarta nobis fit remissio peccatorum, per hoc quod et nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus et Salvator noster, quia « si remiseritis » fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, et vobis remittet Pater vester peccata vestra. Quod si non remiseritis » fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet Pater vester[3] : » et sicut in oratione nos dicere docuit : « Remitte » nobis debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus » nostris[4]. » Quinta peccatorum remissio est, cum converterit quis peccatorem ab errore viæ suæ. Ita enim dicit Scriptura divina, quia « qui converti fecerit peccatorem ab » errore viæ suæ, salvat animam ejus a morte, et cooperit

[1] N. 4. p. 190, 191.
[2] Luc. xi, 41. — [3] Matth. vi, 14. — [4] Ibid. 12.

» multitudinem peccatorum [1]. » Sexta quoque fit remissio per abundantiam charitatis, sicut et ipse Dominus dicit : « Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam » dilexit multum [2]. » Et Apostolus dicit: « Quoniam chari» tas cooperit multitudinem peccatorum [3]. » Est adhuc et septima, licet dura et laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis stratum suum, et fiunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et quærere medicinam, secundum eum qui ait: « Dixi, Pro» nuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu » remisisti impietatem cordis mei [4]. » In quo impletur et illud, quod Jacobus Apostolus dicit: « Si quis autem *infir*» *matur*, vocet presbyteros Ecclesiæ, et imponant ei ma» nus, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei » salvabit infirmum, et si in peccatis fuerit, remittentur » ei [5]. » Et tu ergo cum venis ad gratiam baptismi, *vitulum* obtulisti, quia in mortem Christi baptizaris. Cum vero ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia auctorem *peccati* diabolum jugulasti. Cum vero eleemosynam *feceris*, et erga indigentes affectum misericordiæ sollicita pietate dependeris, altare sacrum hædis pinguibus onerasti. Nam si ex corde remiseris peccatum fratri tuo, et iracundiæ tumore deposito, mitem intra te et simplicem recollegeris animum, immolasse te arietem, vel agnum in sacrificium obtulisse confide. Porro autem si divinis lectionibus instructus sis meditando sicut columba, et in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore suo converteris peccatorem, et abjecta nequitia ad simplicitatem eum columbæ revocaveris, atque adhærendo sanctis feceris eum societatem turturis imitari, par turturum aut duos pullos columbarum Domino

[1] Jac. v, 20. — [2] Luc. vii, 17. — [3] 1 Petr. iv, 8. — [4] Psalm. xxxi, 5. — [5] Jac. v, 14.

obtulisti. Quod si illa, quæ spe et fide major est, charitas abundaverit in corde tuo, ita ut diligas proximum tuum non solum sicut teipsum, sed sicut ostendit ille qui dicebat : « Majorem hanc charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis[1] ; » panes similaceos in charitatis oleo subactos, sine ullo fermento malitiæ et nequitiæ, in azymis sinceritatis et veritatis te obtulisse cognosce. Si autem in amaritudine fletus tui fueris luctu, lacrymis et lamentatione confectus, si carnem tuam maceraveris et jejuniis ac multa abstinentia aridam feceris, et dixeris, Quia sicut frixorium confrixa sunt ossa mea ; tunc sacrificium similam a sartagine vel a craticula obtulisse te noveris : et hoc modo inveniris tu verius et perfectius secundum Evangelium offerre sacrificia, quæ secundum legem jam offerre non potest Israël.

HOMILIA III[2].

De variis iterum pro peccato sacrificiis.

Hic diffuse agit, 1° de participatione alienis peccatis, quam justa reprobat severitate; 2° de immunditia propter morticinorum tactum, quam spiritualiter intelligit de peccatorum conversatione; 3° de juramentis; 4° de eo qui peccavit non volens a sanctis Domini : quæ quidem omnia ut subtiliora omittenda videntur, præter hoc de confessione sacramentali testimonium[3] :

..... « Si peccaverit, *inquit*, unum aliquid de istis, pronun-

[1] Joan. xv, 13.
[2] Tom. II, p. 193 et seqq. — [3] N. 4. p. 196.

» tiet peccatum quod peccavit[1]. » Est aliquod in hoc mirabile secretum, quod jubet pronuntiare peccatum. Etenim omni genere pronuntianda sunt, et in publicum proferenda cuncta quæ gerimus. Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri; proferri autem ab illo qui et accusator peccati est, et incentor. Ipse enim nunc nos ut peccemus instigat, ipse etiam cum peccaverimus accusat. Si ergo in vita præveniamus eum, et ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri et accusatoris effugimus. Sic enim et alibi Propheta dicit: « Dic tu, *inquit*, iniquitates tuas prior, ut » justificeris[2]. » Nonne evidenter mysterium de quo tractamus ostendit, cum dicit: Dic tu prior? ut ostendat tibi quia prævenire illum debeas qui paratus est ad accusandum. Tu ergo, inquit, dic prior, ne te ille præveniat: quia si prior dixeris, et sacrificium pœnitentiæ obtuleris, secundum ea quæ in superioribus diximus offerenda, et tradideris carnem tuam in interitum, ut spiritus salvus fiat in die Domini, dicetur et tibi: Quia percepisti et tu in vita tua mala, nunc vero hic requiesce. Sed et David eodem spiritu loquitur in Psalmis, et dicit: « Iniquitatem meam notam feci, et pecca» tum meum non cooperui. Dixi, Pronuntiabo adversum » me injustitiam meam, et tu remisisti impietatem cordis » mei[3]. » Vide ergo quia pronuntiare peccatum, remissionem peccati meretur. Præventus enim diabolus in accusatione, ultra nos accusare non poterit; et si ipsi nostri simus accusatores, proficit nobis ad salutem: si vero expectemus ut a diabolo accusemur, accusatio illa cedit nobis ad pœnam; habebit enim socios in gehenna, quos convicerit criminum socios.

[1] Levit. v, 5. — [2] Isai. XLIII, 26. — [3] Psal. XXXII, 5.

HOMILIA IV[1].

Tertio de sacrificiis pro peccato.

Sed videamus [2] quæ sint de quibus nunc prout possumus, aliqua dicere debemus : « Et locutus est, *inquit*, Do» minus ad Moysen, dicens : Anima quæcumque peccaverit, » et præteriens præterierit præcepta Domini, et mentietur » proximo super deposito, aut societate, aut rapina ; aut no» cuit aliquid proximo, aut invenit perditionem et mentie» tur de ea, aut juraverit inique de uno ab omnibus quæ» cumque fecerit homo, ut peccet in his : et erit cum pec» caverit, et deliquerit, et reddet rapinam quam rapuit, aut » injuriam qua nocuit, aut depositum quod commendatum » est ei, aut perditionem quam invenit ab omni re, pro » qua juraverit injuste, et restituet ipsum caput, et quintas » insuper augebit, et cujus est ei reddet, qua die convictus » fuerit [3]. » Huc usque interim peccati species exponuntur, postea vero purgatio ejus per hostias imperatur. Si qui infirmi sunt, et incapaces profundioris mysterii, ædificentur ex littera, et sciant quia si quis præteriens præterierit præcepta Domini, et mentitus fuerit proximo super deposito, aut societate, aut rapina, peccati ingentis statuetur reus. Sed absit hoc ab Ecclesia Dei, ut ego credam esse aliquem in cœtu isto sanctorum, qui se tam infeliciter agat ut depositum proximi sui neget, aut societatem fraude contaminet, aut vel ipse aliena diripiat, aut ab aliis rapta suscipiat, et pro his, si ab eo requirantur, contra conscientiam juret. Absit, absit, inquam, ut hæc ego de aliquo fidelium

[1] Tom, II, p. 199 et seqq. — [2] N. 2, 3, 4, 5. p. 199 ad 201.
[3] Levit. vi, 1 et seqq.

sentiam! Confidenter ergo de vobis dico, quia vos non ita didicistis Christum, neque ita docti estis, sed neque lex ipsa hæc sanctis et fidelibus præcipit. Vis scire, quia non ad sanctos et justos ista dicantur? Audi Apostolum ista distinguentem : « Justo, *inquit*, lex non est posita, sed injus» tis et non subditis, scelestis et contaminatis, patricidis, » matricidis[1], » et horum similibus. Quia ergo hujusmodi hominibus Apostolus legem dicit impositam, Ecclesia Dei, quam absit in hujusmodi facinoribus maculari, relicta aliis littera, sanctius ædificetur a spiritu.

Videamus itaque nunc quod est depositum quod fidelium unusquisque suscepit. Ego puto quod et ipsam animam nostram et corpus depositum accepimus a Deo. Et vis videre majus aliud depositum, quod accepisti a Deo? Ipsi animæ tuæ Deus imaginem suam et similitudinem commendavit. Istud ergo depositum tam integrum tibi restituendum est, quam a te constat esse susceptum. Si enim sis misericors, sicut Pater tuus in cœlis misericors est, imago Dei in te est, et integrum depositum servas. Si perfectus es, sicut Pater tuus in cœlis perfectus est, imaginis Dei in te depositum manet. Similiter et cætera omnia, si pius, si justus es, si sanctus, si mundus corde; et omnia quæ in Deo præsto sunt per naturam, si tibi per imitationem subsistant, depositum apud te Divinæ imaginis salvum est. Si vero e contrario agas, et pro misericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno violentus, pro quieto turbulentus, pro liberali raptor existas, abjecta imagine Dei, diaboli in te imaginem suscepisti, et bonum depositum tibi divinitus commendatum abnegasti. Aut non hoc erat quod sub mysterio Apostolus electo discipulo mandabat Timotheo, dicens : O Timothee, « bonum depositum custodi[2]? » Ego etiam illud addo, quod et Christum Dominum depositum suscepimus,

[1] 1 Tim. 1, 9. — [2] 2 Tim. 1, 14.

et sanctum Spiritum depositum habemus. Videndum ergo nobis est ne hoc sancto deposito non sancte utamur, et cum nos in consensum sui peccata sollicitant, juremus nos non suscepisse depositum. Quod utique si habeamus in nobis, peccato consentire non possumus. Sed et ipse sensus rationabilis, qui in me est, commendatus mihi est, ut eo utar ad intelligentiam divinorum : ingenium, memoria, judicium, ratio, et omnes qui intra me sunt motus, commendati mihi videntur a Deo, ut eis utar in his quæ præcepit lex divina. Si vero ad malas artes solers et perspicax vertamus ingenium, et rebus Dei abutamur in his quæ non vult Deus : hoc est abjurare depositum, et beneficia vertere in perfidiam.

Videamus nunc quid etiam societas intelligenda sit. Putas est aliquis qui secundum litteram commoneri debeat ne forte in ratione pecuniæ, vel qualibet alia specie societatis, socium fraude decipiat ? Ultimæ misericordiæ est anima illa, in quam cadere adhuc fraudis hoc genus potest. Verumtamen quoniam multa est in homine fragilitas, etiam de his commoneamus, quia nec Apostolum piguit ista mandare. Dicit enim : « Ne quis circumscribat in negotio fra- » trem suum, quoniam vindex est de his omnibus Deus[1]. » Nunc vero requiramus quæ sit etiam societas spiritus. Audi de his ipsis verbis Apostolum dicentem : « Si quod so- » latium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera » miserationis, implete gaudium meum[2]. » Vides societatis legem quomodo intellexit Apostolus Paulus. Audi et Joannem, quomodo uno eodemque spiritu proloquatur : « Et so- » cietatem, *inquit*, habemus cum Patre, et cum Filio ejus » *Jesu* Christo[3]. » Et iterum Petrus dicit : « Consortes, *in-* » *quit*, facti estis divinæ naturæ[4], » quod est socii. Et iterum dicit Apostolus Paulus : « Quæ enim societas luci ad tene-

[1] 1 Thess. IV, 6. — [2] Phil. II, 1. — [3] 1 Joan. I, 3. — [4] 2 Pet. I, 4.

» bras[1]? » Quod si luci ad tenebras societas nulla est, potest ergo societatem lux habere cum luce. Igitur si nobis cum Patre, et Filio, et Spiritu sancto societas data est, videndum nobis est ne sanctam istam divinamque societatem peccando abnegemus. Si enim agamus opera tenebrarum, certum est quia societatem negavimus lucis. Sed et sanctorum socios nos dicit Apostolus, nec mirum. Si enim cum Patre et Filio dicitur nobis esse societas, quomodo non et cum sanctis, non solum qui in terra sunt, sed et qui in cœlis? quia et Christus per sanguinem suum pacificavit cœlestia et terrestria, ut cœlestibus terrena sociaret. Quod evidenter indicat, ubi dicit gaudium esse in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente[2]; et rursum cum dicit, eos qui resurgunt a mortuis, futuros esse sicut Angelos Dei in cœlo; et cum ex integro hominibus cœlorum regna promittit[3]. Hanc ergo societatem dirumpit et abnegat, quicumque malis actibus suis malisque sensibus ab eorum conjunctione separatur. Post hæc de rapina dicitur : Raptores sunt mali, et boni ; et boni quidem illi de quibus dicit Salvator, *quia* regnum cœlorum diripiunt[4]. Sunt autem et mali *raptores*, de quibus dicit Propheta : « Et rapina pauperum in domi- » bus vestris est[5]. » Apostolus vero abrupte pronuntiat, dicens : « Nolite errare, quia neque adulteri, neque molles, » neque masculorum concubitores, neque fures, neque ra- » paces, regnum Dei possidebunt[6]. » Est tamen aliquid et secundum spiritualem intelligentiam culpabiliter rapere, sicut illi laudabiliter rapiunt regna cœlorum. Ut, verbi causa, dicamus, si homo nondum purgatus a vitiis, nondum segregatus a profanis et sordidis actibus, velit se cœtui sanctorum et perfectorum latenter ingerere, et sermonem quo perfecta et mystica tractantur audire ; hujusmodi homo se-

[1] 2 Cor. vi, 14. — [2] Luc. xv. — [3] Matth. xxii. — [4] Id. xi. — [5] Isai. iii, 14. — [6] 1 Cor. vi, 10.

cretorum et perfectorum scientiam non bene rapit. Meminisse enim oportet præcepti Salvatoris, quo dicit, quia « nemo » mittit vinum novum in utres veteres, alioquin et utres rumpentur, et vinum peribit[1] : » ostendens quod animæ nondum renovatæ, sed in vetustate litteræ perduranti, non oporteat novorum mysteriorum, quæ per Christum mundus agnovit, secreta committi.

Addit dehinc legislator : « Aut si quid nocuit proximo, » vel invenit perditionem[2]. » Lex litteræ hic videtur mandare, ut si quis invenit quod alius perdidit, et requisitum fuerit, reddat, nec perjuret pro eo. Est et hæc utilis audientibus ædificatio. Multi enim sine peccato putant esse, si alienum quod invenerint teneant, et dicant : Deus mihi *dedit; cui habeo reddere*? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat. Verumtamen si hoc tantum quod secundum litteram putatur legislator voluisset intelligi, potuerat dicere : Si invenit quod perierat, vel quod aliquis perdiderat. Nunc autem cum dicit : « Invenit perditionem, » amplius nos aliquid voluit intelligere. *Qui nimis* peccant, in Scripturis perditio appellantur, sicut in Ezechiele propheta legimus dictum : « Perditio, *inquit*, » factus es, et non subsistes in æternum tempus[3]. » Est ergo ostendere qui multum quærendo invenit perditionem : ut, verbi gratia, dicamus : Hæretici ad construenda et defendenda dogmata sua multum perquirunt, et discutiunt in Scripturis divinis, ut inveniant perditionem. Cum enim multa quæsierint testimonia quibus astruant quæ prave sentiunt, perditionem sibi invenisse dicendi sunt. Sed si forte aliquis horum audiens in Ecclesia verbum Dei catholice tractari, resipiscat, et intelligat quia quod invenerat perditio est, reddet, inquit, quod invenit....................
.... « Et offeret, *inquit*, arietem[4] : » qui sint

[1] Matth. IX, 17. — [2] Lev. VI, 2, 3. — [3] Ezech. XXVII, 36. — [4] Lev. VI, 6, 7.

isti qui vendant arietes, requiramus. Ego arbitror ipsos esse istos qui arietes ad sacrificium distrahunt, qui sunt et illi qui oleum ad lampadas virginum vendunt, de quibus dicebant illæ prudentes stultis virginibus : « Ite ad vendentes, » et emite vobis [1]. » Vendunt ergo vel oleum luminibus, vel arietes sacrificiis, qui alii nisi Prophetæ sancti et Apostoli, qui mihi cum peccavero ostendunt et consilium dant quomodo debeam corrigere errores meos, et emendare peccata? Vendit mihi Esaias arietem ad sacrificandum pro peccato, cum mihi dicit, tanquam ex Dei persona : « Holocausta arietum, et adipes agnorum, et sanguinem hircorum et taurorum nolo [2]. » Et paulopost subjungit : « Auferte nequitias ab animis vestris, a conspectu oculorum » vestrorum : discite bonum facere, eripite injuriam accipientem, judicate pupillo, et justificate viduam ; et venite » disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata vestra » ut phœnicium, ut nivem dealbabo ; si autem ut coccinum, » ut lanam candidam efficiam [3]. » Vendit mihi arietem et Daniel cum dicit, quia « non est locus ad sacrificandum in » conspectu tuo, ut possimus invenire misericordiam. *Sed* » in anima contribulata et spiritu humilitatis suscipiamur » velut in multitudine agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie [4]. » Vendit nobis et David arietem sacrificii, cum dicit : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus » non spernit [5]. » Cum ergo singuli Prophetarum, vel etiam Apostolorum, consilium his qui delinquunt dederint, quo possint corrigere vel emendare peccatum, merito his vendidisse arietes ad sacrificium videbuntur. Quid autem pretii a comparantibus sumant, illud, opinor, legendi studium, vigilias audiendi verbi Dei, et super omnia dignissimum

[1] Matth. xxv, 9. — [2] Isai. I, 11. — [3] Ibid. 16, 17, 18. — [4] Dan. III, 38, 39. — [5] Psal. LI, 19.

pretium obedientiam puto, de qua dicit Dominus : « Obe- » dientiam malo quam sacrificium, et dicto audientiam » magis quam holocausta[1]. »

.... Post hæc[2] : « Omnis, *in- » quit*, qui tetigerit ea (sacrificia) sanctificabitur : » dicant (Judæi) quomodo omnis qui tetigerit ex sacrificio sanctorum, sanctificetur. Si homicida tetigerit, si profanus, si adulter, si incestus, sanctificatus erit? Non enim excepit aliquem, sed dixit : « Omnis qui tetigerit ea sanctificabi- » tur. » Ponamus enim quod etiam nunc integer sit status illius templi, offerantur hostiæ, sacrificia consumantur : ingressus est aliquis templum scelestus, iniquus, impurus, invenit carnes ex sacrificiis propositas, et tetigit eas; sanctificatus continuo pronuntiabitur? Enimvero nullo modo vel rei natura, vel veritas religionis hoc recipit : et ideo redeundum nobis est ad expositiones Evangelicas atque Apostolicas, ut Lex possit intelligi. Nisi enim velamen abstulerit Evangelium de facie Moysi, non potest videri vultus ejus, nec sensus ejus intelligi. Vide ergo quomodo in *Ecclesia* Apostolorum discipuli adsunt his quæ Moyses scripsit, et defendunt ea, quod et impleri queant, et rationabiliter scripta sunt; Judæorum vero doctores, et impossibilia hæc et irrationabilia, sequentes litteram, faciant.

Igitur sacrificium, pro quo hæc omnia sacrificia in typo et figura præcesserant, unum et perfectum, immolatus est Christus. Hujus sacrificii carnem si quis tetigerit, continuo sanctificatur : si immundus est, mundatur : si in plaga est, sanatur. Sic denique intellexit illa, de qua paulo ante memoravi[3], quæ profluvium sanguinis patiebatur, quia ipse esset caro sacrificii, et caro sancta sanctorum : et quia vere

[1] 1 Reg. xv, 22.
[2] N. 7, 8. p. 203.
[3] Marc. v.

intellexit quæ esset caro sancta sanctorum, idcirco accessit. Et ipsam quidem carnem sanctam contingere non audet; nondum enim mundata fuerat, nec quæ perfecta sunt apprehenderat : sed fimbriam tetigit vestimenti quo sancta caro tegebatur, et fideli tactu virtutem elicuit ex carne, quæ se et ab immunditia sanctificaret, et a plaga quam patiebatur sanaret. Non tibi videntur isto magis odine stare posse dicta Moysi, quibus dicit : Omnis qui tetigerit ex carnibus sanctis sanctificabitur? Has enim carnes, quas nos exposuimus, tetigerunt omnes qui ex gentibus crediderunt. Has tetigit et ille qui dicebat : « Fuimus enim et nos aliquando stulti, et increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia; et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Sed cum benignitas et humanitas illuxit Salvatoris nostri Dei, salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti [1]. » Et alibi dicit : « Et hæc, *inquit*, quidem fuistis; sed justificati estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in spiritu Dei nostri [2]. » Si enim, ut diximus, tangat quis carnem Jesu eo modo quo supra exposuimus, tota fide, omni obedientia accedat ad Jesum, tanquam ad Verbum carnem factum; iste tetigit carnem sacrificii, et santificatus est. Tangit autem carnes Verbi et ille de quo dicit Apostolus : « Perfectorum autem est cibus solidus, eorum qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali [3]. » Tangit ergo et ille carnem Verbi Dei, qui interiora ejus discutit, et occulta potest explanare mysteria. Et nos si haberemus talem intellectum, possemus singula quæ scribuntur in Lege, spirituali interpretatione discernere, et obtectum uniuscujusque sermonis sacramentum in lucem scientiæ subtilioris educere : si ita docere possemus Ecclesiam, ut nihil ex his quæ lecta sunt

[1] Tit. III, 3. — [2] I Cor. VI, 11. — [3] Hebr. V, 14.

remaneret ambiguum, nihil relinqueretur obscurum : fortassis et de nobis dici poterat, quia tetigimus carnes sanctas Verbi Dei, et sanctificati sumus.......... Talis vir quæritur qui carnes sanctas possit comedere, et comedere non in quocumque loco, sed in loco sancto, intra atrium tabernaculi. Audiant hæc qui scindunt Ecclesiam, et peregrinas ac pravas inducentes doctrinas putant se sacras carnes extra templum Dei et extra aulam Dominicam posse comedere. Profana sunt eorum sacrificia, quæ contra mandati Legem geruntur. In loco sancto edi jubentur, intra atria tabernaculi testimonii. Atria tabernaculi testimonii sunt, quæ fidei murus ambit, spei columnæ suspendunt, charitatis amplitudo dilatat. Ubi hæc non sunt, carnes sanctæ nec haberi possunt nec comedi.

HOMILIA V[1].

Iterum de sacrificiis pro peccato, et de sacrificio salutari.

... « Et locutus est[2], *inquit*, Dominus ad Moysen dicens : » Loquere ad Aaron et filios ejus, dicens : Hæc lex peccati : » et cætera quæ in præsenti recitata sunt[3].... Prima ergo est hostia, holocaustomata. Neque enim oportebat aliam primo hostiam nominari, nisi eam quæ omnipotenti Deo offerebatur. Secunda hostia est, quæ ad edendum sacerdotibus mancipatur. Tertia, de qua etiam filios Israël contingere vel edere, ipsos scilicet qui offerunt, fas est. Sed filios Israël non omnes, nisi illos tantum qui mundi sunt. Soli enim qui mundi sunt de sacrificiis edere jubentur. Verum istas omnes hostias tu qui in occulto Judæus es, non in animalibus requiras visibilibus ; nec in mutis pe-

[1] Tom. II, p. 205 et seqq. — [2] N. 2, 3. p. 206, 207.
[3] Lev. vi, 24 et seqq.

dotem qui offerat hostiam. Quod uno verbo Apostolus explicavit, cum dicit : « Qui seipsum obtulit Deo [1]. » Hic ergo est sacerdos qui peccata populi comedit et consumit, de quo dictum est : « Tu es sacerdos in æternum secundum » ordinem Melchisedech [2]. » Salvator ergo et Dominus meus peccata populi edit. Quomodo edit peccata populi ? audi quid scriptum est : « Deus, *inquit*, noster, ignis consumens » est [3]. » Quid consumit Deus ignis ? Numquid tam inepti erimus ut putemus quod Deus ignis ligna consumat, aut stipulam, aut fœnum ? Sed consumit Deus ignis humana peccata, illa absumit, illa devorat, illa purgat, secundum quod et alibi dicit : « Et purgabo te igni ad purum [4]. » Hoc est manducare peccatum ejus qui offert sacrificium pro peccato. Ipse enim peccata nostra suscepit, et in semetipso ea tanquam ignis comedit et absumit. Sic denique e contrario eos qui permanent in peccatis mors dicitur deglutisse, sicut scriptum est : « Deglutiet mors prævalens. » Hoc puto esse quod in Evangelio Salvator dicebat : « Ignem » veni mittere in terram, et quam volo ut accendatur [5]. » Atque utinam et mea terra accendatur igni divino, ut ultra non afferat spinas et tribulos. Sic intelligere debes et illud quod scriptum est : « Ignis accensus est ab ira mea, come» det terram et generationes ejus [6]. » Dicit ergo Lex : « Sa» cerdos qui obtulerit, edet illud in loco sancto, in atrio » tabernaculi testimonii [7]. »

« Hæc est [8], *inquit*, lex sacrificii salutaris, quod offerent » Domino [9]. »... Sacrificium hoc, quod salutare appellatur, in duas dividit partes, et unam quidem laudationis nominat, alteram voti ; utrumque tamen sacrificium, salutare nominatur. Verum quoniam non est nobis nunc secundum

[1] Heb. IX, 14. — [2] Psal. CIX, 4. — [3] Deut. IV, 24. — [4] Is. I, 25. — [5] Luc. XII, 49. — [6] Deut. XXXII, 22. — [7] Levit. VI, 26.
[8] N. 7. p. 210.
[9] Levit. VII, 11.

litteram instaurare sacrificia, requiramus in nobis quisnam est tantus ac talis, qui sacrificium salutare et sacrificium laudis offerat Deo. Ego illum esse arbitror qui in omnibus actibus suis facit laudari Deum, et impletur per eum illud quod Dominus et Salvator noster dicit : « Ut videant homi» nes opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum, » qui in cœlis est [1]. » Ille ergo obtulit sacrificium laudis pro cujus actibus, pro cujus doctrina, præceptis, verbo, et moribus, et disciplina, laudatur et benedicitur Deus; sicut e contrario sunt illi de quibus dicitur, quia « per vos nomen » *meum* blasphematur inter gentes [2]. » ......

« Et carnes [3] quæcumque tactæ fuerint ab omni immundo » non manducabuntur, igni cremabuntur. Omnis mundus » manducabit carnes ; et anima quæcumque manducaverit » carnes sacrificii salutaris quod est Domino, et immunditia » ejus in eo fuerit, peribit anima illa de populo suo. Et anima » quæcumque tetigerit omnem rem immundam, vel ab im» munditia hominis, vel quadrupedum immundorum, vel » ab omni abominamento immundo, et manducaverit ex » carnibus sacrificii salutaris quod est Domini, peribit ani» ma illa de populo suo [4]. » Triplices immunditiæ causas hic legislator exposuit : unam, ne carnes sacrificiorum aliqua immunditia contingantur ; aliam, ne is qui edit carnes sacrificii immundus sit, et immunditia ejus in ipso sit ; tertiam, quod etsi carnes mundæ sint, et ipse qui edit mundus sit, tamen ne contigerit aliquid immundum, vel a pecoribus vel ab avibus, vel ex omnibus quæ immunda pronuntiata sunt. Et hæc quidem voluntas est legislatoris de ritu sacrificiorum corporalium sancientis. Secundum nostræ vero expositionis ordinem, ubi carnes sanctæ verba intelligun-

[1] Matth. v, 16. — [2] Rom. ii, 24.
[3] N. 10. p. 212, 213.
[4] Levit. vii, 19 et seqq.

tur esse divina, hujusmodi habenda est observatio, quia sæpe accidit mundas carnes contingi ab aliquo immundo : ut, verbi causa dixerim, si quis de Deo Patre, ac de Unigenito ejus, et Spiritu sancto, digno Deitatis mysterio, purum faciat sincerumque sermonem, similiter et de omnibus creaturis rationabilibus tanquam a Deo factis ad hoc ut caperent et intelligerent eum, non autem consequenti mysterio afferat etiam carnis resurrectionem ; primus quidem ejus sermo, quoniam perfecte et sancte disseruit, solidus cibus est, carnes sanctæ sunt ; hoc vero quod his additur, resurrectionem carnis negando, quia alienum a fide est, superioribus junctum perfectis et fidelibus verbis, sanctas carnes contaminavit et polluit. Ideo ergo præcepit Legislator ne manducentur hujusmodi carnes, quibus immunditia infidelitatis alicujus adjungitur. Propterea et Apostolus dicit : « Etenim diem festum celebremus non in fermento veteri, » neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sin» ceritatis et veritatis [1]. » Secundum immunditiæ genus est, ne ipse qui carnes edit immundus sit, et immunditia *ejus* in ipso sit ; quod hoc modo intelligi potest : verbi gratia, si sit aliquis naturæ florentis, et ardentis ingenii, non continuo aptus videbitur ad suscipienda verbi Dei mysteria ; sed quæritur etiam hoc, ut prius a profanis actibus et immundis operibus separetur, et ita demum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Simile his in Numeris legi-
criptum ubi Dominus carnes cœlitus dedit filiis Israël
« Sanctificamini in crastinum, ut manducetis car-
c ostendens, quod nisi sanctificati essent prius,
fecti, carnes eis non daret Deus. Bene autem
Domini Legislator ostendit, ut non diceret quia
cet carnes in quo fuit immunditia, sed ait, in
nditia ejus in ipso est. Nemo etenim fere inveni-

. — [2] Num. xi, 18.

tur, in quo non fuit immunditia. Inveniri autem potest in quo fuerit quidem, sed audita lege Domini ultra jam non sit. Quod si permanet in eo immunditia sua, et his auditis converti non vult, et emendari, peribit, inquit, anima illa de populo suo. Tertia est immunditiæ species, qua is qui mundus est, si aliquid contigit immundum, non tam suo peccato quam aliena contagione polluitur : ut puta si quis societur amicitiis et consortio hominis lividi, vel iracundi, vel adulteri, et ipse quidem propriis actibus non inseratur sceleribus ejus, videat tamen eum, et intelligat quomodo fratrem suum odit et homicida est, vel quomodo insidiatur alienæ mulieri, et adulter est, vel quomodo in cæteris quibusque sacrilegus est, nec deprehensis his discedat ab ejus consortio; iste est qui contigit immundum, vel animal, vel avem, vel morticinum, et aliena immunditia ipse pollutus est. De diversitatibus autem immundorum, prout occurrere potuit, in superioribus diximus. Aut non et Apostolus secundum hanc eamdem præcipit formam, cum dicit : « Nunc autem scribo vobis in epistola, ut non commisceamini fornicariis, si quis frater nominatur fornicator, » aut avarus, aut idolis serviens, aut ebriosus, aut rapax, » hujusmodi nec cibum sumere [1] ? » In quibus omnibus quid est aliud quod præcepit, nisi ne alienis peccatis et immunditiis polluamur?

[1] 1 Cor. v, 9.

HOMILIA VI[1].

De indumentis pontificis et sacerdotum.

...... « Fecit Moyses[2] sicut præcepit ei Dominus, et convocavit synagogam ad januam tabernaculi testimonii. Et » dixit Moyses ad synagogam : Hoc est verbum quod mandavit Dominus facere. Et applicuit Moyses Aaron fratrem » suum, et filios ejus, et lavit eos aqua : et vestivit eum tu» nica, et præcinxit eum zona, et vestivit eum tunica inte» riore, et imposuit ei humerale et cinxit eum secundum fac» turam humeralis, et constrinxit eum in ipso, et imposuit » super eum logium, et imposuit super logium manifesta» tionem et veritatem, et imposuit mitram super caput ejus, » et posuit super mitram ante faciem ejus laminam auream » sanctificatam sanctam, sicut præceperat Dominus Moysi[3]. » Intentis auribus et vigilanti corde consecrationem pontificis vel sacerdotis audite, quia et vos, secundum promissa Dei, sacerdotes Dei estis : « Gens *enim* sancta *et* sacerdo» tium sanctum[4] » estis : Accepit, inquit Moyses secundum præceptum Domini Aaron et filios ejus, et primo quidem lavat, postea vero induit eos. Considerate diligentius ordinem dictorum : primo lavat, postea induit. Non enim potes indui, nisi ante lotus fueris. « Lavamini *ergo*, et mundi es» tote, et auferte nequitias ab animis vestris[5]. » Nisi enim hoc modo lotus fueris, non poteris induere Dominum Je[illegible] Christum, secundum quod dicit Apostolus : « Induite [illegible] Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis

[illegible] 213 et seqq. — [2] N. 2, 3, 4. p. 215-217. [illegible] — [4] 1 Pet. II, 5 et 9. — [5] Isai. I, 16.

» in concupiscentiis[1]. » Lavet te igitur Moyses, ipse te lavet, et ipse te induat....... Sed consideremus quæ sint ista indumenta quibus induit Moyses Aaron fratrem suum pontificem primum, si forte possibile sit etiam te indui eisdem indumentis, et esse pontificem. Est quidem unus pontifex magnus Dominus noster Jesus Christus; sed ille non solum sacerdos, sed et sacerdotum sacerdos est; et non solum pontifex, sed pontificum pontifex; nec sacerdotum princeps, sed princeps principum sacerdotum : sicut et rex non dicitur plebis, sed regum rex, et dominus non servorum, sed dominus dominorum. Potest ergo fieri, si et tu lotus fueris per Moysen, et fueris ita mundus, quasi quem Moyses laverit tantus ille ac talis, ut possis etiam pervenire ad hæc indumenta quæ profert Moyses, et stolas istas quibus induit Aaron fratrem suum et filios ejus. Sed non solum indumentis opus est ad sacerdotales infulas, verum et cingulis. Sed priusquam de specie ipsa indumentorum dicere incipiamus, velim conferre illa infelicia indumenta, quibus primus homo cum peccasset indutus est, cum his sanctis et fidelibus indumentis. Et quidem illa dicitur Deus fecisse : « Fecit *enim, inquit,* Deus tunicas pelliceas, et induit Adam » et mulierem ejus[2]. » Illæ ergo tunicæ de pellibus erant ex animalibus sumptæ. Talibus enim oportebat indui peccatorem, pelliceis, inquam, tunicis, quæ essent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, et fragilitatis ejus, quæ ex carnis corruptione veniebat, indicium. Si vero jam lotus ab his fueris, et purificatus per legem Dei, induet te Moyses indumento incorruptionis; ita ut nusquam appareat turpitudo tua, et ut absorbeatur mortale hoc a vita.

Videamus ergo quali ordine pontifex constituitur. « Convocavit, *inquit,* Moyses synagogam, et dicit ad eos : Hoc » est verbum quod præcepit Dominus[3]. » Licet ergo Dominus

[1] Rom. XIII, 14. — [2] Gen. III, 21. — [3] Levit. VIII, 4, 5.

de constituendo pontifice præcepisset, et Dominus elegisset, tamen convocatur et Synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote et præsentia populi, ut sciant omnes et certi sint quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, et hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem quod et Apostolus præcepit in ordinatione sacerdotis, dicens : « Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt[1]. » Ego tamen et amplius aliquid video in eo quod dicit, quia convocavit Moyses omnem synagogam, et puto quod convocare synagogam, hoc sit colligere omnes animi et in unum congregare virtutes, ut cum sermo de sacerdotalibus sacramentis habetur, vigilent omnes animi virtutes, et intentæ sint, nihil in eis sapientiæ, nihil scientiæ, nihil desit industriæ, *sed* adsit omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatio sanctarum cogitationum, ut quid sit pontifex, quid unctio, quæ indumenta ejus, conferens intra sacrarium cordis sui possit advertere. Lavit ergo eum, et induit. *Quali indumento?* Tunica, inquit, et præcinxit eum zona, et iterum vestivit eum tunicam talarem, vel (ut alibi legimus) interiorem. Duabus (ut video) tunicis per Moysen induitur pontifex....... Pontifex est, qui scientiam legis tenet, uniuscujusque mysterii intelligit rationes, et ut breviter explicem, qui legem et secundum spiritum et secundum litteram novit. Sciebat ergo pontifex ille, quem tunc ordinabat Moyses, quia esset circumcisio spiritualis, servabat tamen et circumcisionem carnis, quia incircumcisus pontifex esse non poterat. Habebat ergo iste duas tunicas, unam ministerii carnalis, et aliam intelligentiæ spiritualis. Sciebat quia sacrificia spiritualia offerri debent Deo, offerebat tamen nihi-

[1] 1 Tim. III, 7.

lominus et carnalia. Non enim poterat esse pontifex eorum qui tunc erant, nisi hostias immolaret. Ita ergo convenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicitur...... Imponit tamen Moyses pontifici et humeralem, qui est humerorum quidam ex circumductione vestis ornatus. Humeri autem operum figuram tenent, ac laboris indicia. Vult ergo pontificem esse etiam in operibus ornatum, nec sufficit sola scientia; quia « qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabi» tur in regno cœlorum [1]. »

« Et cinxit, *inquit*, eum secundum facturam humera» lis [2]. » Jam et superius dixerat quia cinxit eum zonam super tunicam, et modo iterum cingitur secundum facturam humeralis. Quod est istud duplex cingulum, quo constrictum vult esse ex omni parte pontificem? Constrictus sit in verbo, constrictus in opere, expeditus ad omnia; nihil remissum, nihil habeat dissolutum. Accinctus sit animi virtutibus, constrictus sit a corporalibus vitiis; nullum animæ lapsum, nullum corporis timeat : utroque cingulo semper utatur, ut sit sanctus corpore et spiritu. Bene autem et *secundum* facturam humeralis cingitur; secundum facta enim sua et secundum opera sua cingulo virtutis utitur. Et post hæc, inquit, « imposuit super eum logium, » quod est rationale; « et imposuit super logium manifestationem, et » veritatem, et imposuit mitram super caput ejus [3]. » Sed videamus quid logium, quod est rationale, significet. Postcaquam nuditas tecta est, et indumentis turpitudo velata, posteaquam munitus operibus et cingulo utroque firmatus est, logium ei, id est, rationale tunc traditur. Logium sapientiæ indicium est, quia sapientia in ratione constitit. Sed quæ sit sapientiæ hujus et rationis virtus ostendit. Imponit enim super rationalem, manifestationem et veritatem. Non enim sufficit pontifici habere sapientiam, et scire

[1] Matth. v, 19. — [2] Levit. viii, 7. — [3] Ibid. 8.

coribus inveniri putes quod offerri deceat Deo. Istas hostias intra teipsum require, et invenies eas intra animam tuam. Intellige te habere intra temetipsum greges boum, illos quæ benedicuntur in Abraham. Intellige habere te et greges ovium, et greges caprarum, in quibus benedicti et multiplicati sunt Patriarchæ. Intellige esse intra te etiam aves cœli. Nec mireris quod hæc intra te esse dicimus; intellige te et alium mundum esse parvum, et esse intra te solem, esse lunam, etiam stellas. Hoc enim si ita non esset, nunquam dixisset Dominus ad Abraham : « Aspice in cœ- » lum, et vide stellas, si dinumerari possunt a multitudine; » sic erit semen tuum [1]. » Nec mireris, inquam, si dicitur ad Abraham, quia Sic erit semen tuum sicut stellæ sunt cœli : de illis scilicet qui ex fide ejus geniti rationabiliter vivant, ac divinas leges et præcepta custodiant. Audi amplius aliquid Salvatorem ad discipulos dicentem : « Vos estis » lux mundi [2]. » Dubitasne esse intra te solem, et lunam, ad quem dicitur quia lux sis mundi? Vis adhuc amplius aliquid de te ipso audire, ne forte parva de te et humilia cogitans, tanquam vilem negligas vitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem suum, habet qui eum regat et habitet in ipso omnipotentem Deum, sicut ipse per Prophetam dicit : « Nonne cœlum et terram ego repleo? dicit Do- » minus [3]. » Audi ergo ipse omnipotens Deus quid etiam de te, hoc est, quid de hominibus dicat : « Habitabo, *inquit*, » in eis, et inter ipsos ambulabo [4]. » Plus aliquid addit erga personam tuam : « Et ero, *inquit*, eis in patrem, et *ipsi* » erunt mihi in filios et filias, dicit Dominus [5]. » Habet hic mundus Filium Dei, habet Spiritum sanctum, secundum [quo]d dicit Propheta : « Verbo Domini cœli firmati sunt, et [spiritu o]ris ejus omnis virtus eorum [6]. » Et iterum alibi :

[1 Gen. ...] — [2] Matth. v, 14. — [3] Jerem. XXIII, 24. — [4] 2 Cor. VI, 16. — [5 ...] [6] Psal. XXXII, 6.

« Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum[1]. » Audi et tibi quid dicit Christus : « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi[2]. » Et de Spiritu sancto dicitur : « Effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt[3]. » Cum ergo videas habere te omnia quæ mundus habet, dubitare non debes quod etiam animalia quæ offeruntur in hostiis habes intra te, et ex ipsis spirituales offerre debeas hostias. Sed de illis, prout potuimus, in superioribus explanavimus.

Nunc vero illud addimus quod dicit, quia in loco in quo jugulantur holocausta, ibi etiam hostiæ pro peccato. Vide quam *multa* misericordia et benignitas Dei est, ut ubi holocaustum jugulatur illud quod soli Deo offertur, ibi etiam hostia quæ pro peccato est, immolari jubeatur : quo scilicet intelligat se qui peccavit, et pœnitet, et conversus ad Dominum contribulati spiritus hostiam jugulat, in loco jam sancto stare, et sociari his quæ pertinent ad Deum. Ibi ergo immolatur hostia pro peccato, ubi et holocaustum, in conspectu, inquit, Domini............ Hanc ergo hostiam quæ offertur pro peccatis, dicit esse sancta sanctorum. Majus aliquid audere vult sermo, si tamen et vester sequatur auditus. Quæ est hostia quæ pro peccatis offertur, et est sancta sanctorum, nisi unigenitus Filius Dei, Dominus meus Jesus Christus? Ipse solus est hostia pro peccatis, et ipse est hostia sancta sanctorum. Sed quod addit : « Sacerdos, *inquit*, qui offert illud, edet illud, » videtur difficile esse ad intellectum. Illud enim quod edendum dicit, ad peccatum referri videtur : sicut et alibi dicit de sacerdotibus Propheta, quia « peccata populi mei manducabunt[4]. » Unde et hic ostendit, sacerdotem peccatum offerentis comedere debere. Sæpe ostendimus ex divinis Scripturis, Christum esse et hostiam quæ pro peccato mundi offertur, et sacer-

[1] Sap. I, 7. — [2] Matth. XXVIII, 20. — [3] Joël, II, 28. — [4] Ose. IV, 8.

coribus inveniri putes quod offerri deceat Deo. Istas hostias intra teipsum require, et invenies eas intra animam tuam. Intellige te habere intra temetipsum greges boum, illos quæ benedicuntur in Abraham. Intellige habere te et greges ovium, et greges caprarum, in quibus benedicti et multiplicati sunt Patriarchæ. Intellige esse intra te etiam aves cœli. Nec mireris quod hæc intra te esse dicimus; intellige te et alium mundum esse parvum, et esse intra te solem, esse lunam, etiam stellas. Hoc enim si ita non esset, nunquam dixisset Dominus ad Abraham : « Aspice in cœ» lum, et vide stellas, si dinumerari possunt a multitudine; » sic erit semen tuum[1]. » Nec mireris, inquam, si dicitur ad Abraham, quia Sic erit semen tuum sicut stellæ sunt cœli : de illis scilicet qui ex fide ejus geniti rationabiliter vivant, ac divinas leges et præcepta custodiant. Audi amplius aliquid Salvatorem ad discipulos dicentem : « Vos estis » lux mundi[2]. » Dubitasne esse intra te solem, et lunam, ad quem dicitur quia lux sis mundi? Vis adhuc amplius aliquid de te ipso audire, ne forte parva de te et humilia cogitans, tanquam vilem negligas vitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem suum, habet qui eum regat et habitet in ipso omnipotentem Deum, sicut ipse per Prophetam dicit : « Nonne cœlum et terram ego repleo? dicit Do» minus[3]. » Audi ergo ipse omnipotens Deus quid etiam de te, hoc est, quid de hominibus dicat : « Habitabo, *inquit,* » in eis, et inter ipsos ambulabo[4]. » Plus aliquid addit erga personam tuam : « Et ero, *inquit,* eis in patrem, et ipsi » erunt mihi in filios et filias, dicit Dominus[5]. » Habet hic mundus Filium Dei, habet Spiritum sanctum, secundum quod dicit Propheta : « Verbo Domini cœli firmati sunt, et » spiritu oris ejus omnis virtus eorum[6]. » Et iterum alibi :

[1] Gen. xv, 5. — [2] Matth. v, 14. — [3] Jerem. xxiii, 24. — [4] 2 Cor. vi, 16. — [5] Ibid. 18. — [6] Psal. xxxii, 6.

« Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum[1]. » Audi et tibi quid dicit Christus : « Ecce ego vobiscum sum om- » nibus diebus usque ad consummationem sæculi[2]. » Et de Spiritu sancto dicitur : « Effundam de spiritu meo super » omnem carnem, et prophetabunt[3]. » Cum ergo videas habere te omnia quæ mundus habet, dubitare non debes quod etiam animalia quæ offeruntur in hostiis habes intra te, et ex ipsis spirituales offerre debeas hostias. Sed de illis, prout potuimus, in superioribus explanavimus.

Nunc vero illud addimus quod dicit, quia in loco in quo jugulantur holocausta, ibi etiam hostiæ pro peccato. Vide quam multa misericordia et benignitas Dei est, ut ubi holocaustum jugulatur illud quod soli Deo offertur, ibi etiam hostia quæ pro peccato est, immolari jubeatur : quo scilicet intelligat se qui peccavit, et pœnitet, et conversus ad Dominum contribulati spiritus hostiam jugulat, in loco jam sancto stare, et sociari his quæ pertinent ad Deum. Ibi ergo immolatur hostia pro peccato, ubi et holocaustum, in conspectu, inquit, Domini............ Hanc ergo hostiam quæ offertur pro peccatis, dicit esse sancta sanctorum. Majus aliquid audere vult sermo, si tamen et vester sequatur auditus. Quæ est hostia quæ pro peccatis offertur, et est sancta sanctorum, nisi unigenitus Filius Dei, Dominus meus Jesus Christus? Ipse solus est hostia pro peccatis, et ipse est hostia sancta sanctorum. Sed quod addit : « Sacerdos, » *inquit*, qui offert illud, edet illud, » videtur difficile esse ad intellectum. Illud enim quod edendum dicit, ad peccatum referri videtur : sicut et alibi dicit de sacerdotibus Propheta, quia « peccata populi mei manducabunt[4]. » Unde et hic ostendit, sacerdotem peccatum offerentis comedere debere. Sæpe ostendimus ex divinis Scripturis, Christum esse et hostiam quæ pro peccato mundi offertur, et sacer-

[1] Sap. I, 7. — [2] Matth. XXVIII, 20. — [3] Joël, II, 28. — [4] Ose. IV, 8.

» Legitimum æternum in progenies vestras, discernere in-
» ter medium sanctorum et contaminatorum, et inter me-
» dium immundorum et inter medium mundorum, et in-
» struere filios Israël omnia legitima quæ locutus est Dominus
» ad eos per manum Moysi [1]. » Lex evidens datur, et sacerdotibus et principi sacerdotum, ut cum accedunt ad altare vino abstineant, et omni potu quod inebriare potest, quod Scripturæ divinæ appellatione vernacula, siceram moris est nominare. Vult ergo sermo divinus sobrios in omnibus esse Domini sacerdotes, utpote qui, accedentes ad altare Dei, orare pro populo debeant, et pro alienis intervenire delictis; qui portionem in terra non habeant, sed ipse Dominus portio eorum sit : sic enim dicit de his Scriptura : « Filiis,
» *inquit*, Levi non dabitis partem in medio fratrum suo-
» rum, quia ego portio eorum Dominus Deus ipsorum [2]. » Vult ergo istos, quibus ipse Dominus portio est, sobrios esse, jejunos, vigilantes in omni tempore, maxime autem cum ad exorandum Dominum et sacrificandum in conspectu ejus altaribus præsto sunt. Quæ mandata intantum vim sui servant, et omni observantia custodienda sunt, ut et Apostolus hæc eadem novi Testamenti legibus firmet [3]. In quo similiter etiam ipse sacerdotibus, vel principibus sacerdotum vitæ regulas ponens, dicit eos non debere esse vino multo servientes, sed sobrios esse. Sobrietas enim omnium virtutum mater est, sicut e contrario ebrietas omnium vitiorum [4]. Aperte enim pronuntiavit Apostolus dicens : « Vinum, in quo est luxuria [5]; » ut ostenderet ex ebrietate, veluti primogenitam filiam, generari luxuriam. Tum præterea et Salvator, Domini et regis auctoritate sacerdotibus simul et populis leges ac jura constituens : « Attendite, *inquit*, ne forte graventur corda vestra in

[1] Levit. x, 8 et seqq. — [2] Num. xviii, 20, et Jos. xiii, 14. — [3] 1 Tim. v. — [4] Tit. 1. — [5] Ephes. v, 18.

» ebrietate, et crapula, et in sollicitudinibus sæculi, et ve» niat super vos subitaneus interitus [1]. » Audistis edictum Regis æterni, et lamentabilem finem ebrietatis vel crapulæ didicistis. Si quis vobis peritus et sapiens medicus his ipsis verbis præciperet, et diceret : Attendite vobis ne quis (verbi gratia) de illius vel illius herbæ succo avidius sumat, quod si fecerit subitus ei veniet interitus; non dubito quin unusquisque propriæ salutis intuitu præmonentis medici præcepta servaret. Nunc vero animarum et corporum medicus, simulque et Dominus, jubet ebrietatis herbam et crapulæ vitandam, similiter et sollicitudinem sæcularium velut mortiferos succos cavendos. Et nescio si quis nostrum non in his consumitur, uti ne dixerim sauciatur. Est ergo ebrietas vini perniciosa in omnibus, sola namque est quæ simul cum corpore et animam debilem reddat. In cæteris etenim potest fieri ut, secundum Apostolum, cum infirmatur corpus, tunc magis potens sit spiritus, et ubi is qui deforis est homo corrumpitur, ille qui intus est [2] renovetur. In ebrietatis vero ægritudine, corpus simul et anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resolvit, oculos tenebrat, mentem velat oblivio, ita ut hominem se nesciat esse nec sentiat. Habet ergo istud primo dedecoris corporalis ebrietas; jam vero si discutiamus quot modis mens inebriatur humana, inveniemus ebrios etiam eos qui sibi sobrii videntur. Iracundia inebriat animam, furor vero eam plusquam ebriam facit, si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas et avaritia non solum ebrium, sed et rabidum hominem reddunt. Et obscœnæ concupiscentiæ inebriant animam, sicut e contrario et sanctæ concupiscentiæ inebriant eam, sed ebrietate sancta illa de qua dicebat qui-

[1] Luc. XXI, 34. — [2] 2 Cor. IV, 16.

dam sanctorum : « Et poculum tuum inebrians quam præ-» clarum est [1] ! »......

Si ergo [2] intelleximus sanctorum quæ sit ebrietas, et quomodo hæc pro lætitia sanctis in promissionibus datur, videamus nunc quomodo Salvator noster non bibit vinum, usquequo bibat illud cum sanctis novum in regno Dei. Salvator meus luget etiam nunc peccata mea ; Salvator meus lætari non potest donec ego in iniquitate permaneo. Quare non potest ? quia ipse est advocatus pro peccatis nostris apud Patrem, sicut Joannes symmysta ejus prænuntiat dicens, quia « et si quis peccaverit, advocatum habemus apud » Patrem Jesum Christum justum, et ipse est repropitiatio » pro peccatis nostris [3]. » Quomodo ergo potest ille qui advocatus est pro peccatis meis, bibere vinum lætitiæ, quem ego peccando contristo ? Quomodo potest iste qui accedit ad altare ut repropitiet me peccatorem, esse in lætitia, ad quem peccatorum meorum mœror semper ascendit ? Vobiscum, inquit, illud bibam in regno Patris mei. Quamdiu nos non ita agimus ut ascendamus ad regnum, non potest illud vinum bibere solus, quod nobiscum se bibere promisit. Est ergo tamdiu in mœrore, quamdiu nos persistimus in errore. Si enim Apostolus ipsius luget quosdam qui ante peccaverunt et non egerunt pœnitentiam in his quæ gesserunt [4], quid dicam de ipso, qui filius dicitur charitatis ? qui semetipsum exinanivit propter charitatem quam habebat erga nos, et non quæsivit quæ sua sunt, cum esset æqualis Deo, sed quæsivit quæ nostra sunt, et propter hoc evacuavit se [5] ? Cum ergo ista quæ nostra sunt quæsierit, nunc jam nos non quærit, nec quæ nostra sunt cogitat, nec de erroribus nostris mœret, nec perditiones nostras et contritiones deflet,

[1] Psal. xxiii, 5.
[2] N. 2. p. 221.
[3] 1 Joan. ii, 1, 2. — [4] 2 Cor. xii, 21. — [5] Phil. ii.

qui flevit super Jerusalem, et dixit ad eam : « Quoties volui » congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, » et noluisti[1] ? » Qui ergo vulnera nostra suscepit, et propter nos doluit tanquam animarum nostrarum et corporum medicus, modo vulnerum nostrorum putredines negligit? « Computruerunt *enim* (*ut ait Propheta*) et corruptæ sunt » cicatrices *nostræ* a facie insipientiæ[2] » nostræ. Pro his ergo omnibus assistit nunc vultui Dei, interpellans pró nobis ; assistit altari, ut repropitiationem pro nobis offerat Deo : et ideo dicebat tanquam accessurus ad istud altare, quia Jam « non bibam de generatione vitis hujus, donec bibam illud » vobiscum novum. » Expectat ergo ut convertamur, ut ipsius imitemur exemplum, ut sequamur vestigia ejus, et lætetur nobiscum, et bibat vinum nobiscum in regno Patris sui. Nunc enim quia misericors est et miserator Dominus, majore affectu ipse quam Apostolus suus flet cum flentibus, cupit gaudere cum gaudentibus[3] ; et multo magis luget ipse eos qui ante peccaverunt et non egerunt pœnitentiam[4]. Neque enim putandum est, quod Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, et fleat pro delinquentibus ; Dominus autem meus Jesus abstineat a fletu cum accedit ad Patrem, cum assistit altari, et repropitiationem pro nobis offert : et hoc est accedentem ad altare non bibere vinum lætitiæ, quia adhuc peccatorum nostrorum amaritudines patitur. Non vult ergo solus in regno Dei bibere vinum, nos expectat. Sic enim dixit : « Donec bibam illud vobiscum[5]. » Nos sumus igitur qui, vitam nostram negligentes, lætitiam illius demoramur. Expectat nos ut bibat de generatione vitis hujus. Cujus vitis? Illius utique cujus ipse erat figura dicens : « Ego sum vitis, vos palmites[6] : » unde iterum dicit, quia « Sanguis meus vere est potus, et caro mea vere est cibus[7]. »

[1] Matth. XXIII, 37. — [2] Psalm. XXXVIII, 5. — [3] Rom. XII, 15. — [4] 2 Cor. XII, 21. — [5] Matth. XXVI, 29. — [6] Joan. XV, 5. — [7] Id. VI, 56.

Vere enim in sanguine uvæ lavit stolam suam. Quid ergo est? Expectat lætitiam. Quando expectat? Cum consummavero, inquit, opus meum. Quando consummat hoc opus? Quando me, qui sum ultimus et nequior omnium peccatorum, consummatum fecerit et perfectum, tunc consummat opus suum. Nunc enim adhuc imperfectum est opus ejus, donec ego maneo imperfectus.

........[1] Nunc autem spirituali intelligentia de mundis et immundis animalibus aliqua perstringamus.

« Omne, *inquit*, pecus quod ungulam dividit, et ungulas » habet, et reducit ruminationem in pecoribus, hæc man- » ducabitis. Præterea ab his non manducabitis quæ redu- » cunt ruminationem, et non dividunt ungulas, et habent » ungulas. Camelus, quoniam reducit ruminationem, et un- » gulam non dividit, immundum erit hoc vobis. Et lepus, » quoniam reducit ruminationem, et ungulam non dividit, » immundum hoc erit vobis : et erinacius, quia reducit ru- » minationem, et ungulam non dividit, immundum hoc vo- » bis; et sues, etc.[2] » Decernit ergo ne manducentur hujusmodi animalia quæ ex parte videntur esse munda, et ex parte immunda : sicut camelus ex eo quod ruminat mundus videtur, ex eo autem quod ungulas divisas non habet, immundus dicitur. Post hæc jam nominat et leporem et erinacium, sed et ipsos dicit ruminare quidem, sed ungulas non dividere. Alium vero ordinem facit eorum qui e contrario ungulam quidem dividunt, sed non ruminant. Primum ergo videamus qui sunt isti, qui ruminant et ungulam dividunt, quos mundos appellat. Ego arbitror illum dici ruminare qui operam dat scientiæ, et in lege Domini meditatur die ac nocte. Sed audi quomodo dictum est : « Qui » dividit, *inquit*, ungulam, et revocat ruminationem[3]. » Re-

[1] N. 5, 6. p. 226.
[2] Levit. XI, 3 et seqq. — [3] Ibid.

vocat ergo ruminationem, qui ea quæ secundum litteram legit revocat ad sensum spiritualem, et ab infimis et visibilibus ad invisibilia et altiora conscendit. Sed si mediteris legem divinam, et ea quæ legis ad subtilem et ad spiritualem intelligentiam revoces, vita autem tua et actus tui non sint tales ut habeant discretionem vitæ præsentis et futuræ, hujus sæculi et sæculi superventuri; si non ista competenti ratione discernas et dividas, camelus es tortuosus : qui cum intellectum acceperis ex meditatione hujus divinæ legis, non dividis neque segregas præsentia et futura, nec angustam viam a via spatiosa secernis. Sed adhuc manifestius quod dicitur explanemus. Sunt qui assumunt testamentum Dei per os suum, et cum legem Dei in ore habeant, vita et actus sui longe a verbis eorum et sermonibus discrepant. Dicunt enim, et non faciunt : de quibus et Propheta dicit : « Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias » meas, et assumis testamentum meum per os tuum[1]? » Vides ergo quomodo iste ruminat, qui testamentum Dei habet in ore suo. Sed quid in sequentibus ad eum dicitur? « Tu » autem odisti disciplinam, et abjecisti sermones meos post » te[2]. » In quo evidenter ostendit istum ruminantem quidem, sed ungulam non dividentem : et ideo immundus est quicumque est talis..........

Hæc quidem[3] generaliter dicta sint de animalibus : illa vero quæ in aquis sunt, quia dicuntur, si quidem habeant pinnas et squamas, munda esse; si vero non habeant, immunda, nec edi debere : illud in his ostenditur, ut si quis est in aquis istis et in mari vitæ hujus atque in fluctibus sæculi positus, tamen debeat satis agere ut non in profundis jaceat aquarum, sicut sunt isti pisces qui dicuntur non habere pinnas neque squamas. Hæc namque eorum natura

[1] Psal. XLIX, 16. — [2] Ibid. 17.
[3] N. 7. p. 227.

perhibetur, ut in imis semper et circa ipsum cœnum demorentur : sicut sunt anguillæ, et huic similia, quæ non possunt ascendere ad aquæ summitatem, neque ad ejus superiora pervenire. Illi vero pisces qui pinnulis juvantur, ac squamis muniuntur, ascendunt magis ad superiora, et aëri huic viciniores fiunt, velut qui libertatem spiritus quærant. Talis est ergo sanctus quisque, quia intra retia fidei conclusus, bonus piscis a Salvatore nominatur : qui etiam mittitur in vas, veluti pinnas habens et squamas. Non enim habuisset pinnas, non resurrexisset de cœno incredulitatis, nec ad rete fidei pervenisset, nisi pinnis adjutus ad superiora venisset. Quid est autem quod et squamas habere dicitur? tanquam qui paratus sit vetera indumenta deponere. Hi enim qui squamas non habent, velut ex integro carnei sunt et toti carnales, qui deponere nihil possunt. Si quis ergo habet pinnas, quibus ad superiora nitatur, mundus est. Qui vero non habet pinnas, sed in inferioribus permanet, et in cœno semper versatur, immundus est............

HOMILIA VIII[1].

De purificatione a partu et a lepra.

In hac longiore et subtiliore homilia quatuor tantum notanda occurrunt :

1° Bonitas Christi vulneribus animæ remedia afferentis, quam ita depingere nititur[2] :

Medicum dici in Scripturis divinis Dominum nostrum Jesum Christum, etiam ipsius Domini sententia perdocemur,

[1] Tom. II, p. 228 et seqq. — [2] N. 1.

sicut dicit in Evangeliis : « Non indigent sani medico, sed » qui male habent. Non enim veni vocare justos, sed pecca- » tores in pœnitentiam[1]. » Omnis autem medicus ex herbarum succis vel arborum, vel etiam metallorum venis, vel animantium naturis, profutura corporibus medicamenta componit. Sed herbas istas si quis forte antequam pro ratione artis componantur aspiciat si quidem in agris aut montibus, velut fœnum vile conculcat et præterit; si vero eas intra medici scholam dispositas per ordinem viderit, licet odorem tristem, fortem et austerum reddant, tamen suspicabitur eas curæ vel remedii aliquid continere, etiamsi nondum quæ, vel qualis sit sanitatis ac remedii virtus, agnoverit. Hæc de communibus medicis diximus. Veni nunc ad Jesum, cœlestem medicum; intra ad hanc stationem medicinæ ejus Ecclesiam, vide ibi languentium jacere multitudinem. Venit mulier quæ ex partu immunda effecta est, venit leprosus qui extra castra separatus est pro immunditia lepræ, quærunt a medico remedium quomodo sanentur, quomodo mundentur: et quia Jesus hic, qui medicus est, ipse est et Verbum Dei, ægris suis non herbarum succis, sed verborum sacramentis medicamenta conquirit. Quæ verborum medicamenta si quis incultius per libros tanquam per agros videat esse dispersa, ignorans singulorum dictorum virtutem, ut vilia hæc, et nullum sermonis cultum habentia, præteribit. Qui vero ex aliqua parte didicerit animarum apud Christum esse medicinam, intelliget profecto ex his libris qui in Ecclesia recitantur, tanquam ex agris et montibus, salutares herbas assumere unumquemque debere, sermonum duntaxat vim : ut si quis illi est in anima languor, non tam exterioris frondis et corticis, quam succi interioris hausta virtute sanetur. Videamus ergo adversum immunditiam partus, et contagionem lepræ, præsens hæc lectio

[1] Matth. IX, 12, 13.

quam diversa et quam varia purificationum medicamenta conficiat.

2° Perpetua Mariæ virginitas, quam his verbis asserit[1] :

« Et locutus est, *inquit*, Dominus ad Moysen dicens : » Loquere filiis Israël, et dices ad eos : Mulier quæcumque » conceperit semen, et pepererit masculum, immunda erit » septem diebus[2]. » [Illud « si conceperit semen, » quod præponitur his verbis, « et pepererit masculum, » videbitur esse superfluum. Sed vide ne forte omnino hæc simul dicta sint, ne Maria, quæ juxta Prophetas semine non suscepto peperit masculum, putaretur immunda esse genito Salvatore. Sed absque harum vocum adjectione, « si conceperit semen, » poterat etiam Maria intelligi non esse immunda. Non enim simpliciter erat mulier, sed virgo[3].] Sic enim dicit Apostolus : « Ubi autem venit plenitudo temporum, misit Deus Fi- » lium suum, factum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui » sub Lege erant redimeret[4] : » respondebimus ei, quia in hoc Apostolus mulierem non pro corruptela integritatis, sed pro sexus indicio nominavit : ut quia dicebat Filium Dei missum, simul et illud, quod communi omnium ingressu in hunc mundum venisset, exponeret..........Hæc ergo dicta sint nobis de eo quod observavimus scriptum, quia non superfluo addidit Legislator : « Mulier si conceperit semen, et » pepererit filium[5]; » sed esse exceptionem mysticam, quæ solam Mariam a reliquis mulieribus segregaret, cujus partus non ex conceptione seminis, sed ex præsentia sancti Spiritus et virtute Altissimi fuerit.

[1] N. 2. p. 288, 289.
[2] Levit. XII, 2.
[3] Versio Benedictinorum.
[4] Galat. IV, 4. — [5] Levit, XII, 2.

3° Dogma peccati originalis, quod ita exponit[1]:

.... Ille ipse qui nascitur, sive virilis sive fœminei sexus sit, pronuntiat de eo Scriptura quia non sit « mundus a sorde, etiamsi unius diei sit vita ejus[2]. » Et ut scias esse in hoc grande nescio quid, et tale quod nulli sanctorum ex sententia venerit, nemo ex omnibus sanctis invenitur diem festum vel convivium magnum egisse in die natalis sui, nemo invenitur habuisse lætitiam in die natalis filii vel filiæ suæ. Soli peccatores super hujusmodi nativitate lætantur. Invenimus etenim in veteri quidem Testamento Pharaonem, regem Ægypti, diem natalis sui cum festivitate celebrantem[3]; in novo vero Testamento Herodem[4]. Uterque tamen eorum ipsam festivitatem natalis sui profusione humani sanguinis cruentavit; ille enim præpositum pistorum, hic sanctum prophetam Joannem obtruncavit in carcere. Sancti vero non solum non agunt festivitatem in die natalis sui, sed et Spiritu sancto repleti execrantur hunc diem. Neque enim tantus ac talis Propheta (Jeremiam dico, qui in utero matris sanctificatus est, et propheta in gentibus consecratus[5]) libris in æternum mansuris aliquid inaniter condidisset, nisi secretum quid contineret et ingentibus mysteriis plenum, ubi dicit : « Maledictus dies in quo natus sum, et » nox in qua dixerunt, Ecce masculus : maledictus qui an» nuntiavit patri meo, dicens : Natus est tibi masculus. Læ» tetur homo ille sicut civitates quas Dominus destruxit in » furore, et non pœnituit[6]. » Videturne tibi hæc tam gravia et tam onerosa imprecari Propheta potuisse, nisi sciret esse aliquid in ista nativitate corporea, quod et hujusmodi dignum maledictionibus videretur, et pro quo Legislator tot immunditias accusaret, quibus congruas purificationes conse-

[1] N. 3. p. 229, 230.
[2] Job, XIV, 4. — [3] Gen. XL, 20. — [4] Marc. VI, 21. — [5] Jer. I. — [6] Idem, XX, 14.

die repropitiationis intrat in sancta sanctorum, hoc est, cum impleta dispensatione penetrat cœlos et intrat ad Patrem, ut eum propitium humano generi faciat, et exoret pro omnibus credentibus in se. Hanc repropitiationem ejus, qua hominibus repropitiat Patrem, sciens Joannes Apostolus dicit : « Hæc dico, filioli, ut non peccemus. Quod et si » peccaverimus, advocatum habemus apud Patrem Jesum » Christum justum, et ipse est repropitiatio pro peccatis » nostris [1]. » Sed et Paulus similiter de hac repropitiatione commemorat, cum dicit de Christo : « Quem posuit Deus » propitiatorem in sanguine ipsius per fidem [2]. » Igitur dies propitiationis manet nobis usquequo occidat sol, id est, usquequo finem mundus accipiat. Stamus enim nos pro foribus, operientes Pontificem nostrum commorantem intra sancta sanctorum, id est apud Patrem, et exorantem pro peccatis eorum qui se expectant, non pro omnium peccatis exorantem. Non enim exorat pro his qui in sortem veniunt ejus hirci qui emittitur in desertum. Pro illis exorat tantum qui sunt sors Domini, qui eum pro foribus expectant, qui non recedunt a templo, jejuniis et orationibus vacantes. An tu putas, qui vix diebus festis ad ecclesiam venis, nec intentus es ad audienda verba divina, nec das operam ad implenda mandata, quod possit sors Domini venire super te? Optamus tamen ut vel his auditis operam detis, non solum in ecclesia audire verba Dei, sed et in domibus vestris exerceri et meditari in lege Domini die ac nocte; et ibi enim Christus est, et ubique adest quærentibus se. Propterea namque mandatur in Lege, ut meditemur eam cum imus in via, et cum sedemus in domo et jacemus in cubili, et cum exurgimus : et hoc est vere pro foribus expectare pontificem morantem intra sancta sanctorum, et effici in sortem Domini.

[1] 1 Joan. II, 1, 2. — [2] Rom. III, 25.

2° Invectiva quædam contra pigritantes, occasione accepta ab hoc Levitici textu : *Sumet* (sacerdos) *plenum batillum carbonibus ignis de altari*[1] :

.... Legimus et in Esaia, quia igni purgatur Propheta per unum ex Seraphim, quod missum est ad eum, cum accepit forcipe carbonem unum ex his qui erant super altare, et contigit labia Prophetæ, et dixit : « Ecce abstuli » *iniquitates tuas*[2]. » Mihi videntur mystica hæc esse, et hoc indicare, quod unicuique secundum id quod peccat, si dignum fuerit purificari eum, inferantur carbones membris ejus. Nam quoniam dicit Propheta hic : « Immunda labia » habeo, *in* medio quoque populi immunda labia habentis » *habito*[3], » idcirco carbo forcipe assumptus a Seraphim, labia ejus mundat, quibus solis se mundum non esse profitetur. Ex quo ostenditur quod usque ad verbum tantum modo peccatum ejus inveniretur, in facto vero vel opere nullo peccaverit : alioquin dixisset, quoniam Immundum corpus habeo, vel immundos oculos habeo, si peccasset in concupiscendo aliena ; et dixisset, Immundas manus habeo, *si eas* polluisset operibus iniquis. Nunc autem quoniam in solo fortasse sermone conscius sibi erat delicti illius de quo dicit Dominus : « Quia etiam de verbo otioso reddetis » rationem in die judicii[4], » pro eo quod difficile est etiam perfectis culpam vitare sermonis, idcirco indigebat etiam Propheta sola purgatione labiorum. Nos autem, si redeat unusquisque ad conscientiam suam, nescio si possumus aliquod membrum corporis excusare, quod non igni indigeat. Et Propheta quidem quoniam ab omnibus mundus erat, idcirco meruit ut unus de Seraphim mitteretur ad eum, qui *ejus* sola labia purgaret. Nos vero vereor ne ignem non membris singulis, sed toto corpore mereamur. Cum enim

[1] N. 7. p. 240, 241.
[2] Isai. VI, 7. — [3] Ibid. 5. — [4] Matth. XII, 36.

lasciviunt oculi, vel per illicitas concupiscentias, vel per spectacula diabolica, quid aliud nisi ignem sibi congregant? Cum aures non avertuntur ab auditu vano ac derogationibus proximorum, cum manus a cæde nequaquam, nec a rapinis ac deprædationibus continentur, cum pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem, cumque corpus non Domino, sed fornicationi tradimus; quid aliud nisi totum corpus tradimus in gehennam? At hæc cum dicuntur, contemptui habentur. Quare? quia fides deest. Alioquin si tibi hodie diceretur, quia judex sæculi vult te crastino vivum exurere, et his auditis si esset tibi unius diei spatium liberum, quanta faceres? quomodo et per quos discurreres? quam humilis, quam lugens et sordidus oberrares! Nonne effunderes omnem pecuniam tuam in eos quorum intercessione evadere posse te crederes? Nonne omnia quæ possides redemptionem faceres animæ tuæ? Quod si etiam aliquis te retardare aut impedire tentaret, nonne diceres : Pereant omnia pro salute mea, nec quidquam remaneat, tantum ut ego vivam? Hoc quare faceres? quia inde non dubitares, hinc dubitas. Et ideo bene Dominus dicit : « Putas veniens Filius hominis, inveniet fidem super terram[1]? » Et quid ego dico de certis indubitatisque periculis? Tantummodo si causa dicenda sit apud judicem terrenum, quæ aliquem metum ex legibus habere videatur, nonne omnibus vigiliis excubatur, advocato patrono munera præparantur, etiamsi anceps periculum sit, aut etiam solius notæ metus, vel damni ratio? Nos quare non credimus quod omnes astabimus « ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque propria corporis prout gessit, sive bona sive mala[2]? » Hæc si integre crederemus, esset nobis secundum quod scriptum est : « Redemptio animæ viri, divitiæ ejus[3]. » Sed unde possumus hæc vel sentire, vel credere, vel intelli-

[1] Luc. XVIII, 8. — [2] 2 Cor. V, 10. — [3] Prov. XIII, 8.

gere, cum ne ad hæc ipsa quidem audienda conveniamus? Quis enim vestrum cum recitantur Scripturæ præbet auditum? Deus per Prophetam comminatur, et quidem in ira magna: «Et mittam famem super terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verba Dei[1].» Sed nunc famem non misit Deus super Ecclesiam suam, neque sitim ad audiendum verbum Dei. Habemus enim panem vivum, qui de cœlo descendit; habemus aquam vivam salientem in vitam æternam. Cur nos ipsos fœcunditatis tempore fame necamus ac siti? Pigræ et desidis animæ est, in abundantia omnium penuriam pati. Non audistis ex divinis Scripturis, quia certamen est inter homines carni adversum spiritum, et spiritui adversus carnem[2]? Et nescitis quod si carnem solam nutriatis, et ipsam frequenti mollitie ac jugi deliciarum fluxu foveatis, insolescet necessario adversum spiritum, et fortior illo efficietur? Quod si fiat, eum sine dubio in ditionem suam redactum, suis coget legibus ac vitiis obedire. Si vero ad Ecclesiam frequenter venias, aurem litteris divinis admoveas, explanationem mandatorum cœlestium capias, sicut cibis et deliciis caro, ita spiritus verbis divinis convalescet, ac sensibus, et robustior effectus, carnem sibi parere coget, ac suis legibus obsequi. Nutrimenta igitur spiritus sunt, divina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ. His alitur cibis, his convalescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, nolite dicere quia Volumus, sed non possumus; volumus continenter vivere, sed carnis fragilitate decipimur, et impugnamur stimulis ejus. Tu das stimulos carnis tuæ, tu eam adversus spiritum tuum armas, et potentem facis, cum eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, et ad illecebras nutris. An nescitis quia non potest ædificium istud Ecclesiæ ex leprosis lapidi-

[1] Amos. VIII, 11. — [2] Galat. 5.

bus construi? Audi quid dicit Apostolus: « Modicum fer » mentum totam massam corrumpit. Expurgate ergo vetus » fermentum, ut sitis nova conspersio[1]. » Sed ad propositum redeamus.

3° Breve hoc de sancta eucharistia testimonium[2]:

..... Tu qui ad Christum venisti, pontificem verum, qui sanguine suo Deum tibi propitium fecit, et reconciliavit te Patri, non hæreas in sanguine carnis: sed disce potius sanguinem Verbi, et audi ipsum tibi dicentem, quia « Hic sanguis » meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem pec» catorum[3]. » Novit qui mysteriis imbutus est, et carnem et sanguinem Verbi Dei. Non ergo immoremur in his quæ et scientibus nota sunt, et ignorantibus patere non possunt...

HOMILIA X[4].

De jejunio quod in die Propitiationis fit, et rursum de hirco qui in eremum mittitur.

.... Est Lex[5], et omnia quæ in Lege sunt, secundum Apostoli sententiam, usque ad tempus correctionis imposita[6]; et sicut hi quibus artificium est signa ex ære facere, et statuas fundere, antequam verum opus æris producant, aut argenti, vel auri, figmentum prius luti ad similitudinem futuræ imaginis formant; quod figmentum necessarium quidem est, sed usquequo opus quod principale est expleatur; cum autem fuerit effectum opus illud propter quod figmentum luti fuerat formatum, usus ejus ultra non quæritur: tale aliquid intellige etiam in his quæ in typo et fi-

[1] 1 Corinth. v, 6, 7. [2] N. 10. p. 243, 244.
[3] Matth. xxvi, 28.
[4] Tom. II, p. 244 et seqq. — [5] N. 1, 2. p. 244 — 246.
[6] Heb. ix.

gura futurorum in Lege et Prophetis, vel scripta, vel gesta sunt. Venit enim ipse Artifex et auctor omnium, et Legem, quæ umbram habebat futurorum bonorum, transtulit ad ipsam imaginem rerum[1]. Sed ne forte difficile tibi probari posse quæ dicimus videantur, recognosce per singula. Erat prius Jerusalem urbs illa magna regalis, ubi templum famosissimum Deo fuerat extructum : posteaquam vero venit *ille* qui erat verum templum Dei, et dicebat de templo corporis sui, « Solvite templum hoc[2] » et quia cœlestis Jerusalem cœpit aperire mysteria, deleta est illa terrena, ubi cœlestis apparuit : in templo illo non remansit lapis super lapidem, ex quo verum templum Dei facta est caro Christi. *Erat prius* pontifex sanguine taurorum et hircorum purificans populum : sed ex quo venit verus Pontifex, qui sanguine suo sanctificaret credentes, nusquam est ille pontifex prior, nec ullus ei relictus est locus. Altare fuit prius, et sacrificia celebrabantur : sed ut venit verus Agnus qui seipsum hostiam obtulit Deo, cuncta illa velut pro tempore posita cessaverunt. Non tibi ergo videtur quod, secundum figuram quam supra posuimus, veluti formæ fuerint quædam e luto fictæ, per quas veritatis exprimerentur imagines? Propterea denique divina dispensatio procuravit ut et civitas ipsa, et templum, et omnia illa pariter subverterentur : ne qui forte adhuc parvulus et lactens in fide si videret illa constare, dum sacrificiorum ritum, dum ministeriorum ordinem attonitus stuperet, ipso diversarum formarum raperetur intuitu. Sed providens Deus infirmitati nostræ, et volens multiplicari Ecclesiam suam, omnia illa subverti fecit et penitus auferri, ut sine ulla cunctatione illis cessantibus hæc vera esse, pro quibus in illis typus præcesserat, crederemus.

Unde et nunc dicenda nobis sunt aliqua etiam ad eos

[1] Heb. x. — [2] Joan. II, 19.

qui putant pro mandato Legis sibi quoque Judæorum jejunium jejunandum, et primo omnium sermonibus utar Pauli dicentis, quia si quis vult unum aliquid custodire de observationibus Legis, « obnoxius est universæ Legis faciendæ [1]. » Qui ergo observat ista jejunia, ascendat et ter in anno in Jerusalem, ut appareat ante templum Domini, ut offerat se sacerdoti : requirat altare quod in pulverem versum est, offerat hostias nullo astante pontifice. Scriptum est enim, ut duos hircos jejunans populus offerat in sacrificium, super quos sortes mitti debeant, ut unus ex his fiat Domini sors, et hostia Domino offeratur; alterius vero sors fiat, ut dimittatur in eremum vivus, qui et habeat in se peccata populi[2]. Hæc tibi omnia consequenter explenda sunt, qui vis secundum præceptum Legis observare jejunium : de quibus a nobis quidem (prout potuimus) superiori disputatione dissertum est. Tamen quoniam dives est sermo Dei, et secundum sententiam Salomonis non simpliciter, sed et dupliciter et tripliciter describendus in corde est[3], tentemus etiam nunc addere aliqua ad ea quæ dudum pro *viribus* dicta sunt, ut ostendamus quomodo in typo futurorum etiam hic unus hircus Domino oblatus est hostia, et alius vivus dimissus. Audi in Evangeliis Pilatum dicentem ad sacerdotes et populum Judæorum : « Quem vultis de duobus dimittam » vobis, Jesum qui dicitur Christus, an Barrabbam [4] ? » Tunc clamavit omnis populus, ut Barrabbam dimitteret, Jesum vero morti traderet. Ecce habes hircum qui dimissus est vivus in eremum, peccata secum populi ferens clamantis et dicentis : « Crucifige, crucifige [5]. » Iste est ergo hircus vivus dimissus in eremum : et ille est hircus qui Domino oblatus est hostia ad repropitianda peccata, et veram propitiationem in se credentibus populis fecit. Quod si et hoc

[1] Galat. v, 3. — [2] Levitic. xvi. — [3] Prov. iii. — [4] Matth. xxvii, 17. — [5] Luc. xxii, 21.

requiras, quis sit qui hunc hircum perduxit in eremum, ut probetur in eo etiam quod lotus sit et mundus effectus; potest Pilatus ipse accipi homo paratus. Judex quippe gentis ipsius erat, qui eum per sententiam suam emisit in eremum. Audi autem quomodo lotus sit et mundus effectus. Cum ad populum diceret : « Vultis dimittam vobis Jesum, qui dici» tur *Christus*[1] ? » et acclamasset omnis populus, dicens : « *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris*[2] : » tunc poposcit, inquit, Pilatus aquam, et lavit manus suas coram populo, dicens : « Mundus ego sum a sanguine ejus, vos vi» deritis[3]. » Sic ergo videbitur lotis manibus suis mundus effectus. *Nostra* igitur, id est, qui non umbræ et exemplari servimus, sed veritati, hæc est propitiationis dies, in qua *data* est nobis remissio peccatorum, cum pascha nostrum immolatus est Christus[4]. Quomodo ergo cognita veritate convertimur iterum ad infirma et egena elementa hujus mundi, quibus rursus a capite servire vultis, dies observantes, et menses, et tempora, et annos? Audi quomodo etiam Propheta hujusmodi jejunium respuit, et dicit : « Non » *hoc jejunium* elegi, dicit Dominus, neque diem ut humi» liet *homo* animam suam[5]. » Tu si vis jejunare secundum Christum et humiliare animam tuam, omne tibi tempus aptum est totius anni : imo totius vitæ tuæ dies habeto ad humiliandam animam tuam, si tamen didicisti a Domino Salvatore nostro, quia mitis est et humilis corde[6]. Quando ergo non est tibi humiliationis dies, qui Christum sequeris, qui est humilis corde, et humilitatis magister? Tu itaque si vis jejunare, jejuna secundum præceptum Evangelii, et observa in jejuniis Evangelicas leges, in quibus hoc modo Salvator de jejuniis mandat : « Tu autem si jejunas, unge » caput tuum, et faciem tuam lava[7]. » Quod si requiris quo-

[1] Marc. xv, 9. — [2] Joan. xix, 12. — [3] Matth. xxvii, 24. — [4] 1 Cor. v, 7. — [5] Isai. lviii, 5. — [6] Matth. xi, 29. — [7] Idem, vi, 17.

modo laves faciem tuam, Paulus Apostolus docet quemadmodum « revelata facie gloriam Domini *contempleris*, ad » eamdem imaginem *formatus* a gloria in gloriam, tanquam » a Domini spiritu[1]. » Unge etiam caput tuum, sed observa ne oleo peccati : « Oleum enim peccatoris non impinguet » caput[2] » tuum. Sed unge caput oleo exultationis, oleo lætitiæ, oleo misericordiæ, ita ut, secundum mandatum Sapientiæ, misericordia et fides non deserant te. Propterea enim et Apostolus, volens abstrahere nos ab his visibilibus et terrenis, et erigere animos sensusque nostros ad cœlestia, clamat et dicit : « Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram[3]. » Nonne aperte tibi dicit : Noli quærere in terris Jerusalem, nec observantias Legis, nec jejunium Judæorum, sed jejunium Christi? Jejunans enim debes adire pontificem tuum Christum, qui utique non in terris requirendus est, sed in cœlis; et per ipsum debes offerre hostiam Deo. Vis tibi adhuc ostendam quale te oportet jejunare jejunium? Jejuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiæ, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concalescas. Jejuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis. Noli contingere panes furtivos perversæ doctrinæ; non concupiscas fallaces philosophiæ cibos, qui te a veritate seducant. Tale jejunium Deo placet. Abstinere vero a cibis, quos Deus creavit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et hoc facere cum his qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando et Pharisæi Domino, cur Non jejunarent discipuli ejus. Quibus ille respondit, quia non possunt filii sponsi jejunare quamdiu cum ipsis est sponsus[4]. Illi ergo jejunent qui perdiderunt sponsum, nos habentes nobiscum sponsum jejunare non possumus. Nec hoc tamen ideo dicimus ut

[1] 2 Cor. III, 18. — [2] Psalm. CXLI, 5. — [3] Col. III, 1. — [4] Matth. IX, 15.

abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies jejuniis consecratos. Habemus quartam et sextam septimanæ dies, quibus solemniter jejunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus jejunandi, non observantiæ superstitione, sed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta servatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidiis? Quomodo Scripturis operam dabunt? quomodo scientiæ et sapientiæ studebunt? Nonne per continentiam ventris et gutturis? Quomodo quis seipsum castrat propter regnum cœlorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia utatur ministra? Hæc ergo Christianis jejunandi ratio est. Sed est et alia adhuc religiosa, cujus laus quorumdam Apostolorum Litteris prædicatur. Invenimus enim in quodam libello ab Apostolis dictum : « Beatus est qui etiam jejunat pro eo ut alat » pauperem. » Hujus jejunium valde acceptum est apud Deum, et revera digne satis; imitatur enim illum qui animam suam posuit pro fratribus suis. Quid ergo veteribus pannis nova indumenta miscemus? quid in utres veteres mittimus vinum novum? « Vetera transierunt, ecce facta » sunt omnia nova[1], » per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI[2].

De eo quod scriptum est : Sancti estote quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.

Nuper in auribus[3] Ecclesiæ recitatus est sermo Dei, di-

[1] 2 Cor. v, 17.
[2] Tom. II, p. 246 et seqq.
[3] N. 1. p. 246, 247.

cens : « Estote sancti quia et ego sanctus sum, Dominus Deus » vester[1]. » Nomen hoc *sanctus*, quid sibi velit, quidve significet in Scripturis divinis, diligentius requirendum est, ut cum vim verbi didicerimus, etiam opus ejus possimus implere. Congregemus ergo de Scripturis divinis, super quibus sanctum dici invenimus, et deprehendemus non solum homines, sed etiam muta animalia sancta appellata; invenimus et vasa ministerii sancta vocitata, et vestimenta sancta dici, et loca nihilominus quæ in urbibus vel suburbibus posita sunt, et sacerdotibus deputata; ex mutis quidem animalibus primogenita boum vel pecorum sanctificari per Legem Domino jubentur, et dicitur, Ne facias in eis opus ullum, quia Domino sanctificata sunt; super vasis vero, cum in tabernaculo testimonii vasa ministerii, thuribula, vel phialæ, vel cætera hujusmodi vasa, sancta appellantur; super vestimentis, etiam stola pontificis Aaron et tunica linea, et cætera hujusmodi vestimenta, sancta dicuntur. Si ergo intueamur quo sensu hæc omnia sancta vocata sunt, advertemus quomodo etiam nos dare operam debeamus ut sancti esse possimus. Natus est mihi primogenitus bos, non mihi licet occupare eum ad opus commune : est enim Domino consecratus, et ideo dicitur sanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quomodo Lex quod sanctum vult esse, nulli alii id deservire jubet, nisi Domino soli. Iterum pateras vel phialas quas dicit sanctas, illæ sunt quæ nunquam jubentur exire de templo, sed esse semper in sanctis, nec ullis penitus humanis usibus ministrare. Similiter et vestimenta quæ sancta nominantur, non jubentur intra domum usui deservire pontificis, sed in templo esse, et inde omnino nunquam efferri, sed ad hoc tantum consecrata esse, ut eis Deo ministrans pontifex induatur, et sint semper in templo, ad cæteros vero usus communes utatur communibus indu-

[1] Levit. xx, 26.

mentis. Similiter et pateris, ac phialis his quæ sanctæ appellantur, ad humanos et communes usus uti non licet, sed tantum ad divina ministeria. Quod si intellexisti quomodo vel animal, vel vas, vel vestimentum sanctum appellatur, consequenter intellige quod his observationibus et legibus etiam homo sanctus appelletur. Si quis enim seipsum devoverit Deo; si quis nullis se negotiis sæcularibus implicaverit, ut ei placeat cui se probavit; si quis separatus est et segregatus a reliquis hominibus carnaliter viventibus, et mundanis negotiis obligatis, non quærens ea quæ super terram, sed quæ in cœlis sunt : iste merito sanctus appellatur. Donec enim permixtus est turbis, et in multitudine fluctuantium volutatur, nec vacat soli Deo, neque segregatus a vulgo est, non potest esse sanctus. Nam de eis quid dicemus qui cum gentilium turbis ad spectacula maturant, et conspectus suos atque auditus impudicis et verbis et actibus fœdant? Non est nostrum pronuntiare de talibus; ipsi enim sentire et videre possunt quam sibi delegerint partem. Tu ergo qui hæc audis, cui lex divina recitatur, quem *ipsius* etiam Dei sermo convenit dicens : « Sancti estote, quia » et ego sanctus sum, Dominus Deus vester [1], » sapienter intellige quæ dicuntur, ut sis beatus cum feceris ea. Hoc est enim quod dicitur tibi : Separa te ab omni non solum homine, sed et fratre inquiete ambulante, et non secundum traditiones Apostolicas : « Separamini *etenim* qui portatis, » *inquit,* vasa Domini, et exite de medio eorum [2], » dicit Dominus. Separa te a terrenis actibus, separa te a concupiscentia mundi : « Omne *enim* quod in mundo est, *secun-* » *dum Apostolum,* concupiscentia carnis est, et concu- » piscentia oculorum, quæ non est a Deo [3]. » Cum ergo separaveris te ab his omnibus, devove te Deo tanquam primogenitum vitulum : non operetur per te peccatum, nec

[1] Levit. xx, 26. — [2] Isai. LII, 11. — [3] 1 Joan. II, 16.

jugum tibi imponat malitia : sed esto semotus et segregatus, usibus tantum sacerdotalibus, tanquam primogenitum animal mancipatus. Segrega te et secerne, tanquam phialæ sanctæ, et sancta thuribula, solius templi usibus et Dei ministerio vacans. Separa te et semove ab omni pollutione peccati, et esto semotus et segregatus intra templum Dei, tanquam sancta indumenta pontificis. In templo namque Dei est segregatus et separatus ille qui in lege Dei meditatur die ac nocte, et qui in mandatis ejus cupit nimis : « Sancti » *ergo* estote *dicit Dominus,* quia et ego sanctus sum[1]. » Quid est, « quia et ego sanctus sum ? » Sicut ego, inquit, segregatus sum, et longe separatus ab omnibus quæ adorantur, vel coluntur, sive in terra sive in cœlo; sicut ego excedo omnem creaturam, atque ab universis quæ a me facta sunt segregor : ita et vos segregati estote ab omnibus qui non sunt sancti, nec Deo dicati. Segregari autem dicimus non locis sed actibus, nec regionibus, sed conversationibus. Denique et ipse sermo in græca lingua, quod dicitur ἅγιος, quasi extra terram esse significat. Quicumque enim se consecraverit Deo, merito extra terram, extra mundum videbitur; potest enim et ipse dicere : Super terram ambulantes, conversationem in cœlis habemus[2].......

Post hæc scriptum est[3] : « Servate, *inquit,* præcepta » mea et facite ea : ego Dominus[4] : » et iis addit : « Homo » si maledixerit patrem aut matrem suam, moriatur : » et post multa quæ præcepit, quibus etiam pœnas prævaricationis adscripsit, addit in clausula : « Et servate omnia » præcepta mea, et justificationes meas, et judicia mea[5]. » Unde et consequens mihi videtur requirere quid in his singulis indicetur. Equidem, secundum quod observare potui,

[1] Levit. xx, 26. — [2] Philip. III, 20.
[3] N. 2. p. 247, 248.
[4] Levit. xx, 8, 9. — [5] Ibid. 22.

præceptum est, sive mandatum illud quod, verbi gratia, in Decalogo dicitur : « Non occides, non adulterabis[1] : » hoc enim solum præcipitur, et non ascribitur pœna commissi. Nunc autem iterantur quidem eadem, additis his pœnas : dicitur enim : « Homo homo quicumque adulteraverit uxo- » rem viri, et uxorem proximi sui, morte moriatur is qui » adulterat et quæ adulteratur[2]...... » Quo in loco recordor sermonis illius quem beatus Apostolus Paulus ad Hebræos scribens ait : « Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla » miseratione duobus aut tribus testibus moritur : quanto » majoribus suppliciis dignus putabitur qui Filium Dei con- » culcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit in » quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fece- » rit[3] ? » Sed quam ob causam mentionem fecerim Scripturæ hujus, ausculta. Secundum Legem adulter et adultera morte moriebantur, nec poterant dicere, Pœnitentiam petimus, et veniam deprecamur. Non erat lacrymis locus, nec emendationi ulla concedebatur facultas, sed omnimode punire necesse erat qui incurrisset in Legem. Hoc autem servabatur *et in singulis* quibusque criminibus quibus erat pœna mortis ascripta. Apud Christianos vero si adulterium fuerit admissum, non est præceptum ut adulter vel adultera corporali interitu puniantur : nec potestas data est episcopo Ecclesiæ adulterum præsenti morte damnare, sicut tunc secundum Legem fiebat a presbyteris populi. Quid igitur ? dicemus quod lex Moysi crudelis sit, quæ jubet puniri adulterum, vel adulteram ; et Evangelium Christi per indulgentiam resolvit auditores in deterius ? Non ita est. Propterea enim sermonem Pauli protulimus in superioribus dicentis : « Quanto magis deterioribus suppliciis dignus est qui Filium » Dei conculcaverit, etc. » Audi ergo quomodo neque tunc crudelis fuerit Lex, neque nunc dissolutum videatur Evan-

[1] Deut. v, 18. — [2] Levit. xx, 10. — [3] Heb. x, 28, 29.

gelium propter veniæ largitatem, sed in utroque Dei benignitas diversa dispensatione teneatur : hoc quod secundum Legem (verbi causa) adulter vel adultera præsenti morte puniebatur, propter hoc ipsum quod peccati sui pertulit pœnam, et commissi sceleris exsolvit digna supplicia. Quid erit post hæc, quod animabus eorum ultionis immineat, si nihil aliud deliquerunt? si aliud peccatum non est quod condemnet eos, sed hoc solum commiserunt, et tunc tantum cum puniti sunt, et legis pro hoc supplicium pertulerunt? Non vindicabit Dominus bis in idipsum, receperunt enim peccatum suum, et consumpta est criminis pœna. Et ideo invenitur hoc genus præcepti non crudele, sicut hæretici asserunt accusantes Legem Dei, et negantes in ea humanitatis aliquid contineri; sed plenum misericordia, idcirco quod per hoc purgaretur ex peccatis populus magis quam condemnaretur. Nunc vero non infertur pœna corpori, nec purgatio peccati per corporale supplicium constat, sed per pœnitentiam : quam utrum quis digne gerat, ita ut mereri pro ea veniam possit, videto. Multi sunt enim qui nec ad hoc inclinantur, nec pœnitentiæ refugium quærunt; sed cum ceciderint, surgere ultra nolunt, delectantur in eo luto quo hæserint volutari.....

Inter cætera [1] ergo peccata quæ morte puniuntur, refert divina Lex quod et « qui maledixerit patri aut matri, morte » moriatur [2]. » Nomen patris grande mysterium est, et nomen matris arcana reverentia est. Pater tibi secundum spiritum Deus est; mater Jerusalem cœlestis est. Propheticis hæc et Apostolicis testimoniis disce. Hic ipse Moses scribit in cantico : « Nonne hic ipse pater tuus acquisivit te [3] ? » Apostolus vero dicit de Jerusalem cœlesti, quia « libera est, quæ » est, *inquit*, mater omnium nostrum [4]. » Primo ergo tibi

[1] N. 3. p. 249.
[2] Levit. xx, 9. — [3] Deut. xxxii, 6. — [4] Gal. iv, 26.

pater Deus est, qui genuit spiritum tuum, qui et dicit: « Filios genui et exaltavi [1]. » Sed et Paulus Apostolus dicit: « Obtemperemus Patri spirituum, et vivemus [2]. » Secundo tibi pater est carnis pater cujus ministerio in carne natus es, atque in hunc mundum venisti, qui te portavit in lumbis: sicut dicitur de Levi [3], quia in lumbis erat adhuc Abrahæ quando occurrit ei Melchisedech, « regresso a cæde regum, et benedixit eum [4], » et decimas accepit ab eo. Quia igitur tam sacratum nomen est patris, et tam venerabile, idcirco qui maledixerit patri aut matri, morte morietur. Similia etiam de matre existimanda sunt, cujus labore, cujus cura cujus ministerio et natus et nutritus es. Et ideo oportet te secundum Apostolum parem gratiam referre parentibus. Si enim dehonoraveris patrem carnalem, hujus contumelia ad Patrem spirituum redit: et si injuriam feceris matri carnali, ad illam matrem Jerusalem cœlestem redundat injuria. Sic et servus si domino irreverens sit, per hunc corporalem dominum, in Dominum majestatis contumeliam jactat: ille enim huic carnali domino suum nomen imposuit. Et ideo nullo genere adversum patrem aut matrem, ne verbo quidem, habendum certamen est, aut movenda contradictio. Pater est, mater est; ut ipsis videtur agant, faciant, dicant: ipsi noverint. Quantumcumque detulerimus obsequii, nondum reddimus vicem gratiæ qua geniti sumus, qua portati, qua hausimus lucem, qua nutriti sumus, fortassis et eruditi, et honestis artibus instituti. Et ipsis fortasse auctoribus agnovimus Deum, et ad Ecclesiam Dei venimus, et sermonem divinæ legis audivimus. Propter hæc ergo omnia, quicumque maledixerit patri aut matri, morte morietur. Quod si hæc de corporalibus parentibus decernuntur, quid illi facient qui Deum Patrem maledicis vocibus lacessunt? qui eum negant conditorem esse mundi?

[1] Isai. I, 2. — [2] Heb. XII, 9. — [3] Gen. XIV. — [4] Heb. VII, 1.

aut qui cœlestem Jerusalem, quæ est mater omnium nostrum, indignis sensibus intelligentes dicta prophetica, ad conditionem terrenæ alicujus urbis adducunt? Bonum ergo est observare, nequando aut carnalem patrem aut cœlestem minus digna honorificentia veneremur, similiter et matrem; observare etiam omne mandatum quod nobis pudicitiam castitatemque commendat, ut neque in præsenti vita secundum Legem obnoxii simus morti, neque secundum spiritualem legem futura nos pœna maneat ignis æterni: ex quo effugere et evadere omnibus nobis concedat Dominus noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII[1].

De magno sacerdote.

Omnis qui inter homines[2] sacerdos est, ad illum sacerdotem de quo dixit Deus: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech[3], » parvus est et exiguus. Ille est autem magnus Sacerdos, qui potest penetrare cœlos, et universam supergredi creaturam, et ascendere ad eum qui « lucem habitat inaccessibilem[4], » Deum et patrem universitatis. Propter quod et ille qui apud Judæos magnus dicebatur sacerdos, introibat quidem in sancta, sed manu facta, sed lapidibus extructa: non ascendebat in cœlum, nec astare poterat apud Patrem luminum. Sed quia horum umbram implebat et imaginem, idcirco etiam magni sacer-

[1] Tom. II, p. 249 et seqq.
[2] N. 1, 2, 3, 4. p. 249 — 252.
[3] Psal. cx, 4. — [4] 1 Tim. vi, 16.

dotis nomen per umbram gerebat et imaginem. Unde et Judæi per hoc quod ad fidem proximi esse debuissent, quia apud ipsos adumbratio quædam et imago præluxerat veritatis, dum typos veritatem putant, veritatem ipsam tanquam mendacium respuerunt. Nos autem qui recipimus magnum Sacerdotem, intelligere debemus quomodo vere ipse sit magnus sacerdos. Vere magnus sacerdos est qui peccata dimittit, non per sanguinem taurorum et hircorum, sed per sanguinem suum. Quia ergo cognovimus qui sit magnus sacerdos, et confitemur ea quæ in Lege scripta sunt de magno sacerdote scripta esse, id est, de Salvatore, quem vere magnum sacerdotem esse superior tractatus ostendit : videamus nunc quæ sint quæ de eo Lex prophetico spiritu scribit.

« Et sacerdos, *inquit,* magnus ex fratribus suis, cui in» fusum est super caput ejus oleum chrismatis, et perfectas » habet manus suas, ut induat sancta vestimenta de capite » cidarim non deponet, vestimenta sua non disrumpet, et » ad omnem animam mortuam non intrabit : in patre suo » vel matre sua non contaminabitur : et de sanctis non ex» ibit, et non coinquinabit nomen quod est sanctificatum » Dei sui super se, quia sanctum oleum chrismatis Dei sui » in ipso est : ego Dominus. Hic uxorem virginem de genere » suo accipiet. Viduam autem et ejectam, et pollutam, et » meretricem, has non accipiet; sed virginem ex genere » suo accipiet uxorem, et non maculabit semen suum in » populo suo : ego Dominus qui sanctifico eum [1]. » Fuerit quidem etiam apud Judæos imago hujus observantiæ, et custodita sint quæ Lex statuit a pontificibus Judæorum : sed et si diligenter cuncta servata sint, et si omnia quæ Lex præcepit impleta sint, nec sic quidem omnis hæc observatio magnum potuit facere sacerdotem. Quomodo etenim magnus dici potest sacerdos, qui peccare potest? Quod autem

[1] Levit. XXI, 10.

sub peccato fuerint omnes etiam magni sacerdotes, et ex hoc ipso facile advertimus quod Lex præcipit, ut prius pro suis, post etiam pro populi peccatis offerat hostiam sacerdos. Quomodo ergo magnus est sub peccato positus? Meus autem sacerdos magnus Jesus idcirco magnus est, quia « peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus[1], » et quia « venit *ad eum* princeps hujus mundi, et non invenit *in eo* quidquam[2]. » Ideo ergo et Gabriel archangelus nativitatem ejus annuntiat, et dicit : « Hic erit magnus, et » filius Altissimi vocabitur[3]. » Peccatum hominem parvum facit et exiguum, virtus eminentem præstat et magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile et exiguum facit corpus hominis, sanitas vero lætum reddit et validum : ita intellige quia et animam ægritudo quidem peccati humilem facit et parvam, sanitas vero interioris hominis, et virtutis opera, magnam faciunt eam et eminentem; et quantum in virtutibus crescit, tanto prolixiorem reddit magnitudinem sui..... Ostende mihi de Scripturis, ubi aliquis peccator, aut parvi meriti, magnus appellatus sit. Nusquam (ut opinor) invenies. Audi vero qui sunt qui magni appellantur. De Isaac dicitur, quia proficiebat valde, usquequo factus est magnus valde[4]. Moyses magnus dictus est, et Joannes Baptista magnus dictus est; nunc autem Jesus magnus dictus est, et post hunc jam nullus appellatus est magnus. Prius enim quam adesset qui vere magnus est, ad comparationem reliquorum hominum magni appellati sunt sancti, quorum superius fecimus mentionem. Ubi vero advenit ipse, qui non ex comparatione cæterorum, sed sui magnitudine vere magnus erat, de quo etiam scriptum est, quia « exultavit ut » gigas ad currendam viam[5], » ultra jam nullus magnus appellatus est. Hic est ergo de quo scribitur : « Magnus sacer-

[1] Isai. LIII, 9. — [2] Joan. XIV, 30. — [3] Luc. I, 32. — [4] Genes. XXV. — [5] Psal. XIX, 6.

» dos ex fratribus suis [1]. » Quibus fratribus? De quibus dixit cum resurrexisset a mortuis : « Vade ad fratres meos, et dic » eis : Ascendo ad Patrem meum et ad patrem vestrum, ad » Deum meum et Deum vestrum [2]. » Si autem vis ex antiquis litteris discere fratres Jesu, lege vicesimum primum psalmum, ubi ex persona Christi dicitur : « Narrabo nomen » tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te [3]. » Ex fratribus ergo suis magnus est Jesus, ex his qui prius magni fuerant appellati : et sicut pastorum pastor est, et pontificum pontifex, et dominantium dominus, et regum rex; ita et magnorum magnus est : et ideo addit, *magnus ex fratribus suis.*

Post hæc vero, « cui, *inquit,* infusum est oleum chris» matis super caput ejus [4]. » Istud oleum noli requirere in terris, quod super caput infunditur magni sacerdotis, ut fiat Christus : sed si videtur, disce a propheta David istud oleum quale sit : « Dilexisti, *inquit,* justitiam, et odisti ini» quitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ » præ participibus tuis [5]. » Istud est ergo oleum lætitiæ, quod capiti ejus infusum fecit eum Christum. Sed addit adhuc ad laudes ejus : « Qui consummatas, *inquit,* habet » manus [6]. » Cuinam (quæso) hominum hoc convenit dici? In quo mortalium perfectas invenire possumus manus? Etiamsi Aaron iste sit cujus mentio fieri videtur, quomodo consummatas putabitur habuisse manus, quibus vitulum fabricavit, quibus idolum sculpsit? Etiamsi ipsum Moysen proferas, quomodo consummatas habuisse videtur manus, qui non glorificavit Dominum ad aquam contradictionis? Pro quo delicto etiam vita jubetur excedere. Quod si et alium quemquam sanctorum memorare velis, occurrit tibi sermo Scripturæ qui dicit, quia « Non est homo super ter-

[1] Levit. xxi, 10. — [2] Joan. xx, 17. — [3] Psal. xxi, 23. — [4] Levit. xxi, 10. — [5] Psal. xliv, 8. — [6] Levit. xxi, 10.

» ram qui faciat bonum, et non peccet[1]. » Merito ergo solus Jesus consummatas habet manus, qui solus peccatum non fecit, hoc est, qui perfecta et integra opera manuum habet. Et ideo de ipso recte dicitur : « Qui consummatas » habet manus, ut induatur sancta[2]. » Hic enim est qui vere indutus est sancta, non illa quæ in typo erant, sed ipsa quæ vere sancta sunt. Quod si vis audire de excelsioribus indumentis ejus, accipe verba prophetica : « Amic» tus, *inquit*, lumine sicut vestimento, abyssus sicut amic» tus vestimentum ejus[3]. » Hic est mei magni Pontificis habitus, quo indicatur profunda scientia et sapientiæ luce vestitus, quæ vere sancta sunt indumenta. « Non, *inquit*, » auferet de capite suo cidarim[4]. » Jam et prius diximus cidarim genus esse operimenti, quod capiti superpositum pontifici præstat ornatum. Hic ergo magnus Pontifex meus nunquam deponit sacri capitis ornatum. Quod sit autem caput Christi, ab Apostolo disce qui dicit : « Caput autem » Christi Deus[5]. » Merito igitur istum capitis sui, qui Deus est, nunquam deponit ornatum, quia semper est Pater in Filio, sicut Filius semper in Patre. « Et vestimenta sua non » disrumpet[6]. » Vere hic est qui vestimenta sua non disrumpit, sed semper ea munda, semper integra, semper casta servavit. « Et ad omnem animam defunctam non in» trabit[7]. » Quæ est anima defuncta ? Quam mortuam Propheta dicit : « Anima quæ peccat, ipsa morietur[8]. » Super hanc ergo animam mortuam Christus non supervenit, quia sapientia est, et sapientia non intrat in animam malevolam. Ipsa est enim mortua, quia cui inest malitia inest et peccatum. « Peccatum autem cum consummatum, *inquit*, fue» rit, generat mortem[9]. » Et propter hoc Jesus non intrat ad animam mortuam. Si autem vivat anima, hoc est, si non

[1] Eccl. I, 21. — [2] Lev. XXI, 10. — [3] Ps. CIV, 2 et 6. — [4] Lev. XXI, 10. — [5] I Cor. XI, 3. — [6] Lev. XXI, 10. — [7] Ib. 11. — [8] Ezech. XVIII, 4. — [9] Jac. I, 15.

habet in se mortale peccatum, tunc Christus, qui est vita, venit ad animam viventem. Quia sicut lux non potest esse cum tenebris, nec cum iniquitate justitia; ita nec vita potest esse cum morte. Et ideo si quis sibi conscius est quod habeat intra se mortale peccatum, neque id a se per pœnitentiam plenissimæ satisfactionis abjecit, non speret quod intret Christus ad animam ejus, qui ad omnem animam defunctam non intrat, quia magnus Sacerdos est.

« In patre suo et matre sua non contaminabitur[1]. » Hic Scripturæ locus difficillimus est ad explanandum, sed si orationibus vestris Deum patrem Verbi deprecemini ut nos illuminare dignetur, ipso donante poterit explanari. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur. Propter quod et Scriptura dicit: « Nemo mun- » dus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus[2]. » Hoc ipso ergo quod in vulva matris est positus, et quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre et in matre contaminatus dici potest. Aut nescis quia, cum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ubi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione, vel paterni seminis, vel uteri materni? Omnis ergo homo in patre et in matre pollutus est, solus vero Jesus Dominus meus in hanc generationem mundus ingressus est, in matre non est pollutus. Ingressus est enim corpus incontaminatum. Ipse enim erat qui et dudum per Salomonem dixerat: « Magis autem cum essem bonus, veni » ad corpus incoinquinatum[3]. » Non est ergo contaminatus in matre, sed ne in patre quidem. Nihil enim Joseph in generatione ejus præter ministerium præstitit et affectum. Unde et pro fideli ministerio, patris ei vocabulum Scriptura concessit. Sic enim Maria ipsa dicit in Evangelio: « Ecce » ego et pater tuus dolentes quærebamus te[4]. » Sic ergo so-

[1] Levit. xxi, 11. — [2] Job, xiv, 4, 5. — [3] Sap. viii, 20. — [4] Luc. ii, 48.

lus est hic Sacerdos magnus, qui neque in patre pollutus sit, neque in matre. Videamus autem si adhuc possumus aliquid sublimius, et pro dignitate tanti pontificis invenire. Pater omnium verus dicitur Deus. Matrem autem, Apostolus Jerusalem dicit esse cœlestem[1]. Omnes ergo qui peccant, contaminantur in patre a quo creati sunt. Sive enim egimus aliquid impium, sive locuti sumus, sive cogitavimus contra Deum, cum non credidimus Deo contaminati sumus in patre. Atque utinam tunc solum per incredulitatem factum sit, cessatum sit vero postquam credidimus! Sic ergo etiam contaminamur in matre, si credentes Deo vel Ecclesiam lædimus, vel libertatem matris cœlestis indigna peccati servitute fœdamus. Solus vero Dominus noster Jesus Christus, qui peccatum nescit, neque in patre neque in matre contaminatus est, et de sanctis non exivit...... Semper in sanctis est, et manet semper sanctus in verbis suis, sanctus in actibus suis, sanctus in omnibus voluntatibus suis, et solus est qui nunquam inveniatur extra sancta. Qui enim peccat, exit de sanctis : et quotiescumque quis peccat, toties efficitur extra sancta. Christus autem, qui nunquam peccavit, nunquam exiit de sanctis. Sed et tu qui sequeris Christum, et imitator ejus es, si permaneas in verbo Dei, si in lege ejus mediteris die ac nocte, si in mandatis ejus exercearis, semper in sanctis es, nec unquam inde discedis. Neque enim in loco sancta quærenda sunt, sed in actibus, et vita, ac moribus. Quæ si secundum Deum sint, et secundum præceptum Dei habeantur, etiamsi in domo sis, etiamsi in foro; et quid dico in foro? etiamsi in theatro inveniaris verbo Dei deserviens, in sanctis te esse non dubites. Aut non tibi videtur Paulus cum ingressus est theatrum, vel cum ingressus est Areopagum, et prædicavit Atheniensibus Christum, in sanctis fuisse? Sed et cum per-

[1] Gal. IV.

ambulasset aras et idola Atheniensium, ubi invenit Scriptum : *Ignoto Deo*[1], et ex hoc verbo sumpsit Christi prædicationis exordium, etiam ibi aras gentilium lustrans in sanctis positus erat, quia sancta cogitabat. Sed et quicumque custodit se post acceptam gratiam Dei ne incidat in homicidium, in adulterium, in furtum, in falsum testimonium, et alia similia; sed permanet mundus ab omni contagione peccati, non exivit iste de sanctis, et non contaminavit sanctificationem Dei sui in semetipso, quia sanctum oleum chrismatis Dei sui super ipsum est......

Sed quid additur[2] post hæc? « Hic uxorem virginem de » genere *suo* accipiet : viduam autem, et ejectam, et me» retricem non accipiet, sed virginem de genere suo, et non » contaminabit semen suum in populo suo : ego Dominus » qui sanctifico eum[3]. » Quia ergo totius expositionis ordo ad verum Sacerdotem magnum revocatus est Christum, videamus nunc et quid de nuptiis ejus intelligi debeat. Paulus Apostolus dicit : « Volo autem vos omnes uni viro virginem » castam exhibere Christo[4]. » Timeo autem ne, sicut serpens seduxit Evam astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate, quæ in Christo est. Vult ergo Paulus omnes Corinthios virginem castam exhibere Christo : quod utique nunquam vellet, nisi id possibile videret. Unde et mirum fortasse videatur, quomodo hi qui diversis peccatis corrupti ad fidem Christi venerunt, omnes simul virgo casta dicantur; quæ virgo tam sancta, tam casta sit, ut mereatur etiam Christi nuptiis copulari. Verum quoniam hæc ad carnis integritatem referre non possumus, certum est quod ad integritatem animæ spectent, cujus, secundum ipsius Pauli sententiam, simplicitas fidei quæ in Christo est, virginitas

[1] Act. xvii, 23.
[2] N. 5. p. 252, 253.
[3] Levit. xxi, 14. — [4] 2 Cor. xi, 2.

ejus appellata est; et per hoc quoniam, cessantibus vel philosophorum sophismatibus, vel superstitionibus Judaïcis, in fide simplici Christus sibi assumpsit Ecclesiam, virginem de genere suo accepit uxorem. Hujus namque fidem non corrumpit philosophicus sensus, nec circumcisionis ambitio; sed in simplicitate confessionis tanquam in virginali integritate permansit. Sic enim et dudum promiserat per Prophetam dicens : «Desponsabo te mihi in fide[1]. » Omnis ergo, secundum Apostolum, qui in Christo est, nova creatura est. Et sicut idem Apostolus dicit : « Ut exhibeat ipse » sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut » rugam, aut aliquid ejusmodi, sed ut sit sancta et imma- » culata[2]. » Quomodo ergo eam quæ rugosa est facit esse sine ruga, nisi quia renovat eam? secundum quod scriptum est : nam «etsi is qui deforis est homo noster corrumpitur, » sed qui intus est renovatur de die in diem[3]. » *Viduam* sane, et meretricem, et ejectam non accipiet Christus, nec intrat talis anima thalamum sponsi. Qui enim ingressus fuerit illuc non habens indumenta nuptialia, perferet illud quod scriptum esse nostis in Evangelio. Virginem ergo accipiet, viduam non accipiet, neque meretricem, neque ejectam, aut contaminatam......... Hic ergo Sacerdos magnus uxorem virginem accipiet de genere suo. Potest et propter hoc dictum videri de genere suo, quod anima Christi ex genere et ex substantia fuerit humanarum omnium animarum. Potest et secundum hoc, quod fratres vocat credentes in se, de genere suo dici anima quæ in fide tanquam nuptiis sociatur. Illud tamen nolo vos lateat, quod Hebræi negant se scriptum habere quod nos apud Septuaginta interpretes invenimus, *de genere suo*. Et recte illi non habent scriptum : ablata est enim ab illis propinquitas Dei, ablata est adoptio filiorum, et translata est ad Ecclesiam Christi.

[1] Osee II, 20. — [2] Ephes. V, 27. — [3] 2 Cor. IV, 16.

Illi ergo non habent scriptum quia de genere Christi sint, sicut nec esse meruerunt. Nos autem qui hoc scriptum habemus, et legimus, gaudeamus quidem de dignatione Dei, sed caute et sollicite curemus ne nos vita nostra et actus ac mores faciant aliquando degeneres, ne et hoc ipsum nobis ad condemnationem ducatur, quod cum genus simus Christi, indignis, et fœdis, ac diabolicis actibus serviamus. *Qui* habet ergo sponsam, sponsus est. Audis quomodo sponsus dicitur Christus, sponsa vero ejus anima dicitur, quæ fidei simplicitate et actuum puritate incorrupta probatur et virgo. Dicit enim Dominus et per Jeremiam prophetam : « Nonne sicut dominum me et patrem vocasti, et » principem virginitatis tuæ [1] ? »

HOMILIA XIII [2].

De diebus festis, et lucerna, et candelabro, et oleo ad lumen, et de mensa et panibus propositionis [3].

.... « Præcipe [4], *inquit*, filiis Israël, ut deferant tibi oleum » de olivis mundum expressum ad lumen, ut ardeat lucerna » semper extra velum in tabernaculo testimonii; et accen- » dent illam Aaron et filii ejus a vespere usque in mane » contra Dominum indesinenter, legitimum æternale in » progenies vestras. In candelabro mundo accendetis lu- » cernas contra Dominum usque mane [5]. » Candelabrum mundum nominat, lucernas accendi per pontificem jubet, et earum lumen ministrari ex oleo quod datur a populo præcepit. Itaque nisi dederit oleum populus, sine dubio ex-

[1] Jerem. III, 4.
[2] Tom. II, p. 254 et seqq.
[3] Levit. XXIII et XXIV.
[4] N. 1, 2, 3. p. 254, 255.
[5] Levit. XXIV, 1 et seqq.

tinguetur lucerna, et non erit lumen in sanctis. Secundum litteram ergo hæc erat consequentia, ut conferret populus oleum mundum de olivis expressum, ut ex eo ministraretur lumen lucernæ : et Aaron accendebat lucernas a vespera usque mane, fomentis olei quod contulerat populus lumini pabulum præbens.

Verum quoniam lex spiritualis est, petamus a Domino (si tamen conversi sumus ad Dominum) auferri nobis velamen de lectione veteris Testamenti, ut possimus advertere quæ ratio sit candelabri vel lucernarum ejus secundum intelligentiam spiritualem. Ante adventum Domini mei Jesu Christi, sol non oriebatur populo Israël, sed lucernæ lumine utebatur. Lucerna enim erat apud eos sermo Legis et sermo Propheticus, intra angustos conclusa parietes, quæ non poterat in orbem terræ lumen effundere. Intra Judæam namque concludebatur scientia Dei, sicut et Propheta dicit : « Notus in Judæa Deus[1]. » Ubi vero exortus est sol justitiæ Dominus et Salvator noster, et natus est vir de quo scriptum est : « Ecce vir, Oriens nomen est ei[2] : » per universum mundum scientiæ Dei lumen effusum est. Sermo ergo Legis et sermo Propheticus erat lucerna ardens, sed ardebat intra ædem, nec ultra poterat emittere splendorem suum. Quod autem sermo Legis et Prophetarum lucerna dicatur, Dominus ipse nos docuit dicens de Joanne Baptista : « Ille erat lucerna ardens et lucens, et vos voluis» tis ad horam exultare in lumine ejus[3]. » Et alibi dicit, quia « Lex et Prophetæ usque ad Joannem[4]. » Lucerna itaque ardens est Joannes, in quo Lex concluditur et Prophetæ. Donec ergo populus ille habebat oleum quod conferret ad lumen, lucerna non est extincta : ubi vero defecit in eis oleum misericordiæ, oleum operum bonorum, nec inventa est apud eos puritas, purum namque oleum quærebatur ad

[1] Psal. LXXVI, 1. — [2] Zach. VI, 12. — [3] Joan. V, 35. — [4] Luc. XVI, 16.

lumen, et quia defecit in eis oleum misericordiæ, necessario extincta lucerna est. Sed quid dicemus quia illis hæc evenerunt, a nobis vero aliena sunt ista? Imo major cura est Christiano olei conquirendi. Vide enim quomodo Dominus in Evangeliis per parabolam stultas virgines nominat, quæ oleum non portabant in vasculis suis, et intantum stultas, ut quoniam defuit eis oleum ad succendendas lampades suas, thalamis exclusæ sint nuptiarum, nec pulsantibus quæ olei curam neglexerant, ultra aperiri jusserit sponsus[1]...... .... Splendet ergo unicuique nostrum lucerna hæc, inquantum oleo bonorum operum fuerit accensa. Si autem male agamus, et opera nostra mala sint, non solum non accendimus, sed extinguimus nobis istam lucernam : et completur in nobis illud quod Scriptura dicit, quia « Qui male » agit in tenebris est, et qui odit fratrem suum in tenebris » ambulat[2]. « Extinxit enim lucernam charitatis, et ideo in tenebris ambulat. Annon tibi videtur extinxisse lucernam, qui lumen charitatis extinxit? Qui autem diligit fratrem, in charitatis luce perdurat, et cum fiducia potest dicere : « Ego » autem sicut oliva fructifera in domo Dei[3], » et, « filii ejus » sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ[4] » ejus. Oleum ergo offerri jubetur a populo, et oleum non qualecumque, sed mundum, et non ex quibuscumque seminibus (ut fieri diversis in regionibus mos est), sed de olivis expressum, in quibus indicium pacis ostenditur. Neque enim accepta possunt esse Deo opera tua, nisi in pace peragantur : sicut et Jacobus Apostolus dicit : « Fructus autem justitiæ in pace » seminatur[5]. » Et idcirco, credo, etiam Dominus discipulis suis tradebat fidele depositum dicens : « Pacem meam do » vobis, pacem meam relinquo vobis[6]. » De hac ergo oliva oleum premamus operum nostrorum, ex quo lucerna Do-

[1] Matth. xxv. — [2] I Joan. ii, 11. — [3] Psal. lii, 8. — [4] Psal. cxxvii, 3. — [5] Jac. iii, 18. — [6] Joan. xiv, 27.

mino possit accendi, ut non in tenebris ambulemus. Hæc quidem a nobis dicta sunt, quantum ad lucernam candelabri et oleum ejus spectat.

Nunc vero videamus quid etiam in consequentibus de panibus propositionis scriptum sit. « Et sumetis, *inquit*, simi» laginem, et facietis de ea duodecim panes. De duabus de» cimis erit unus panis, et imponetis eos duas positiones, sex » panes una positio super mensam mundam contra Domi» num. Et imponetis super positionem thus mundum, et sa» lem, et erunt panes in commemorationem appositi Domi» no : die sabbatorum proponentur contra Dominum semper » a filiis Israël, in testamentum æternum. Et erunt Aaron, » et filiorum ejus, et edent ea in loco sancto : sunt enim » sancta sanctorum. Hoc erit illis de eis quæ offeruntur Do» mino legitimum æternum[1]. » Secundum ea quæ scripta sunt, in duodecim panibus duodecim tribuum Israël videtur commemoratio ante Dominum fieri, et præceptum dari, ut sine cessatione isti duodecim panes in conspectu Domini proponantur : ut et memoria duodecim tribuum apud eum semper habeatur, quo veluti exoratio quædam et supplicatio per hæc pro singulis fieri videatur. Sed parva satis et tenuis est hujuscemodi intercessio. Quantum enim profecit ad repropitiandum, ubi uniuscujusque tribus per panem fructus, per fructus opera consideranda sunt? Sed si referantur hæc ad mysterii magnitudinem, invenies commemorationem istam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas ad illum panem qui de cœlo descendit, et dat huic mundo vitam; illum panem propositionis quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ejus; et si respicias ad illam commemorationem de qua dicit Dominus : « Hoc facite in meam commemorationem[2] : » invenies quod ista est commemoratio sola quæ propitium facit

[1] Levit. xxiv, 5 et seqq. — [2] 1 Cor. xi, 25

hominibus Deum. Si ergo intentius Ecclesiastica mysteria recorderis, in his quæ Lex scribit futuræ veritatis invenies imaginem præformatam.....

... « Et superponitur[1], *inquit*, super positionem thus mundum[2]. » Thuris species formam tenet orationum. Oportet ergo panibus fidei orationum vigilantiam puritatemque conjungere. Pura autem oratio est, sicut Apostolus dicit : « Levantes puras manus sine ira et disceptatione[3]. » Simul et odoris suavitas impleri facit illud quod scriptum est : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo[4]. » Si quis ergo orationes quidem offerat Deo, non tamen habeat mundam conscientiam ab operibus malis; hic thus quidem videtur panibus superponere, sed non penitus mundum : *nam si omne thus mundum esset, non utique addidisset Scriptura, thus mundum super panes propositionis ponendum ante Dominum. Nec enim putes quod omnipotens Deus hoc mandabat, et hoc lege sanciebat, ut thus ei ex Arabia deferretur. Sed hoc est thus quod Deus ab hominibus sibi quærit offerri, ex quo capit odorem suavitatis : orationes ex *corde* puro, et conscientia bona, in quibus vere Deus suscipit fragrantiam suavitatis.......... « Testamentum, *inquit*, » æternum erit Aaron et filiis ejus, et manducabunt ea in » loco sancto[5]. » Aaron et filii ejus genus est electum, genus sacerdotale, quibus hæc portio sanctorum donatur a Deo; quod sumus omnes qui credimus in Christo. Locum autem sanctum ego in terris non requiro positum, sed in corde. Locus enim dicitur sanctus, rationalis anima, propter quod et Apostolus dicit : « Nolite locum dare diabolo[6]. » Anima ergo mea locus est, si male ago, diaboli; si bene, Dei. Denique et spiritus malignus « cum, *inquit*, exierit ab

[1] N. 5, 6. p. 257.
[2] Levit. XXIV, 7. — [3] 1 Tim. II, 8. — [4] Psal. CXLI, 2. — [5] Levit. XXIV, 8, 9. — [6] Ephes. IV, 27.

» homine, et circuierit loca arida, et requiem non invene-
» rit, tunc dicit : Revertar ad locum meum unde exivi[1]. »
Locus ergo sanctus anima est pura. In quo loco edere nobis mandatur cibum verbi Dei. Neque enim convenit ut sancta verba anima non sancta suscipiat : sed cum purificaverit se ab omni inquinamento carnis et morum, tunc locus sanctus effecta, cibum capiat panis illius qui de cœlo descendit. Nonne melius sic intelligitur locus sanctus, quam si putemus structuram lapidum insensibilium locum sanctum nominari? Unde simili modo etiam tibi lex ista proponitur, ut cum acceperis panem mysticum, in loco mundo manduces eum : hoc est, ne in anima contaminata et peccatis polluta Dominici corporis sacramenta percipias : « Quicum-
» que *enim* manducaverit, *inquit*, panem, et biberit calicem
» Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.
» Probet autem se unusquisque, et tunc de pane manducet
» et de calice bibat[2]. »

« Sancta enim sanctorum sunt[3]. » Vides quomodo non dixit sancta tantummodo, sed sancta sanctorum; ut si diceret : Cibus iste sanctus non est communis omnium nec cujuscumque indigni, sed sanctorum est..........

HOMILIA XIV[4].

De filio mulieris Israëlitidis et Ægyptii patris, qui nominans nomen maledixit; et de sententia Dei lata in eum[5].

Historia[6] nobis recitata est, cujus quamvis videatur aperta narratio, tamen nisi diligentius continentiam ejus quæ est

[1] Matth. xii, 43, 44. — [2] 1 Cor. xi, 27. — [3] Levit. xxiv, 9.
[4] Tom. II, p. 258 et seqq.
[5] Levit. xxiv.
[6] N. 1, 2, p. 258, 259.

secundum litteram consequamur, interior nobis sensus haud facile patebit. Est ergo Scripturæ sermo de quo disserendum est hic : « Et exiit, *inquit*, filius mulieris Israëlitidis, » et hic erat filius Ægyptii inter filios Israël : et litigave» runt in castris, is qui erat ex Israëlitide, et homo Israë» lita. Et nominans filius mulieris Israëlitidis nomen, male» dixit; et adduxerunt eum ad Moysen : et nomen matris » ejus Salomith filia Dabri, ex tribu Dan : et miserunt eum » in carcerem, ut judicarent de illo per præceptum Domini. » Et locutus est Dominus ad Moysen dicens : Ejice illum » qui maledixit extra castra, et imponent omnes qui audie» runt manus suas super caput ejus, et lapidabunt eum om» nis synagoga [1]. » Videamus ergo primo quid sibi velit historia quam proposuimus; et quamvis plana videatur, tamen adhuc evidentius eam tentemus sub oculis ponere. Ponamus ergo unum ex patre et matre Israëlitici nominis generositate gaudentem; alium ex matre tantum, non etiam ex patre, et velut ex parte nobilem, et ex parte non patris, quæ utique melior videtur, sed matris, quæ inferior est. Si enim pater fuisset Israëlita, et mater Ægyptia, esset aliquid amplius; hoc enim fuerant Manasses et Effrem. Nunc vero scriptum est, quia filius sit mulieris Israëlitidis et Ægyptii patris. Si ergo diligenter secutus es duos istos viros, unum ex integro nobilem, alium ex parte, intuere nunc eos litigantes adinvicem : in qua lite is qui patre Ægyptio et matre sola Israëlitide genitus videtur, nominans maledixerit; et ob hoc perductus sit is qui maledixerat ad Moysen. Moyses vero neque absolvere eum ausus est, neque condemnare sine Deo. Tradidit enim eum custodiæ usquequo a Deo acciperet responsum quid velit fieri de eo. Hæc est historiæ continentia, nunc autem videamus quæ sit in ea spiritualis ratio quæ ædificare debet Ecclesiam.

[1] Levit. XXIV, 10 et seqq.

Primo omnium sermo dicit, quia exiit filius mulieris Israëlitidis et Ægyptii patris, et unde vel quo exierit non refert. Inveniuntur enim ambo in castris positi, sicut indicat sermo Domini dicens : « Educ hominem qui maledixit foras » extra castra[1]. » Si ergo de castris educitur, necessario in castris erat. Quid ergo est cum nondum exisset de castris, dicit de eo Scriptura divina : « Et exiit filius mulieris Israë» litidis[2] ? » Ego puto quia docere nos vult sermo divinus, quod qui peccat, dupliciter exire dicitur. Primo enim exit a proposito bono et recta sententia, exit a via justitiæ, exit a lege Dei. Postmodum vero cum confutatus fuerit pro peccato, exit etiam de cœtu et congregatione sanctorum. Ut si, verbi causa, dicamus : Peccavit aliquis fidelium; iste etiamsi nondum abjiciatur per episcopi sententiam, jam tamen per ipsum peccatum quod admisit ejectus est : et quamvis intret ecclesiam, tamen ejectus est, et foris est segregatus a consortio et unanimitate fidelium. Exiit ergo filius patris Ægyptii et matris Israëlitidis. Qui penitus extra fidem est, totus Ægyptius est. Qui autem inter nos est, et peccat, ex una quidem parte qua Deo credit, Israëliticæ videtur originis; ex ea vero parte qua peccat, de Ægyptio genus ducit. Duos ergo Scriptura proposuit litigantes, unum ex integro Israëlitam, qui litigavit quidem, sed non peccavit : istum vero cujus peccatum designat, maxima ex parte mixtum esse Ægyptio generi indicat adversum quem litigat Israëlita, et forte competenter et rationabiliter litigat. Nam et in Exodo Israëlita et Ægyptius litigant, ubi Israëlita superat, Ægyptius cadit[3]. Igitur et ego hodie si veritatem defendam, si pugnem pro Ecclesiastica fide adversum eum qui ex parte quidem credit Christo et recipit Scripturas, sed non integre sensum earum nec fideliter recipit : litigo adversum eum qui ex matre quidem Israëlita est, ex patre

[1] Levit. xxiv, 14. — [2] Ibid. 10. — [3] Exod. xx.

vero Ægyptius. Si quis ergo et fidei credulitate et nominis professione Christianus est et Catholicus, iste ex utraque parte Israëlita est. Qui vero professione quidem Christianus est, intellectu autem fidei hæreticus et perversus est, iste matrem quidem Israëlitidem, patrem vero Ægyptium habet.... Quid ergo est utrisque litigantibus? Necessario ille qui carnalem sequitur sensum, tanquam de Ægyptio genus ducens nomen nominat, et maledicit. Nominat enim nomen Dei, et cum maledicto nominat : negat enim eum creatorem esse mundi, negat esse patrem Christi. Nos vero qui ex utroque genere Israëlitæ sumus, et litteram et spiritum in Scripturis sanctis defendimus, et litigamus adversum eos qui ex media parte Israëlitæ videntur, et dicimus quia neque secundum litteram maledici oportet, neque secundum spiritualem intelligentiam blasphemari. Maledicus enim non solum in Deum, sed etiam in proximum, Apostoli Pauli sententia a regno Dei excluditur. Vide enim quomodo dicit Apostolus : « Nolite errare : neque fornicarii, neque adulteri, neque » molles, neque masculorum concubitores, neque fures, ne» que avari, neque maledici regnum Dei possidebunt [1]. » Videte inter quæ crimina, inter adulteros, inter masculorum concubitores, inter avaros, quos alibi dicit idolis servientes, etiam maledicos posuit, et a regno Dei pariter cum illis exclusit. Videant ergo si qui os suum quotidiana pene consuetudine hoc vitio insuescunt, quid eis periculi immineat. Putantes enim leve et facile hoc esse peccatum non facile cavent, sed considerent Apostolum quomodo maledicum a regno Dei excludit, et Deus per Moysen quomodo maledicum puniri jubet. Unde et ego valde admiratus sum, quod in hoc loco quem habemus in manibus, Scriptura non aperte designavit, quia iste qui ex Ægyptio genus ducit maledixerit Deum, sed tantum posuit quia nominans male-

[1] 1 Cor. VI, 9, 10.

dixerit, et reliquit in medio vel de Deo vel de homine suspicandum. Unde mihi videtur idcirco noluisse aperte de Deo pronuntiare, ne de hominibus videretur dedisse licentiam; et ideo vel de Deo vel de homine siluisse, ut de utroquė caveretur.

..... Hæc nobis dicta sint pro his [1] qui negligunt oris maledici consuetudinem resecare : qui etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non voto et animo iniquo proferant maledicta, tamen immunditiam labiorum, secundum Esaiæ verbum [2], et inquinamenta oris incurrunt. Iste tamen qui licet matre Israëlitide, Ægyptio tamen patre progenitus est, exiit et nominans nomen maledixit. De quo ego puto quod nisi exisset, nec litigasset adversum verum Israëlitam, nec nominans maledixisset. Exiit enim a veritate, exiit a timore Dei, a fide, a charitate, sicut superius diximus quomodo per hæc quis exeat de castris Ecclesiæ, etiamsi per *episcopi* vocem minime abjiciatur. Sicut e contrario interdum fit ut aliquis non recto judicio eorum qui præsunt Ecclesiæ depellatur, et foras mittatur. Sed ipse non ante exiit, hoc est, si non ita egit ut mereretur exire, nihil læditur in eo quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit ut interdum ille qui foras mittitur intus sit, et ille foris qui intus retineri videtur. Vis tibi ostendam et alium qui a nullo ejectus exisse dicitur? Scriptum est de Caïn, quia « exiit a facie Dei [3]. » Quo exiit a facie Dei? Ubi enim non erat facies Dei? Sed exiisse dicitur, pro eo quod legem naturæ egressus est, et ignaram tanti sceleris terram fraterno sanguine primus infecit. Sunt tamen et qui bene exeunt, et beati sunt qui exeunt. Ostendam etiam hoc de Scripturis. In Exodo scriptum est : « Omnes, *inquit*, qui quærebant » nomen Domini, exierunt foras ad Moysen extra castra [4]. »

[1] N. 3, 4. p. 260, 261.
[2] Isai. vi. — [3] Gen. iv, 16. — [4] Exod. xxxiii, 7.

Isti bene exierunt extra castra, qui sequebantur Moysen, id est, legem Dei. Et de aliis dicitur : « Exite populus meus » de medio eorum, et immundum nolite contingere [1]. » Exit ergo, inquit, filius mulieris Israëlitidis, et hic erat filius Ægyptii, inter filios Israël, et litigaverunt in castris, ille qui erat ex Israëlitide muliere et homo Israëlita. Vide quanta cautela Scripturæ divinæ, si tamen intendas, si diligenter inspicias : illum qui de Israëlitide matre et de Ægyptio patre natus est, non dixit hominem; illum vero qui ex utroque genere Israëlita erat hominem nominavit. Putamus hæc fortuita scripta ? Putamus casu adjectum, ut ille non diceretur homo, et hic diceretur ? Non sunt ista fortuita, ratio est. Nihil enim in verbis Dei absque profunda ratione conscriptum est. Ille namque qui ex parte Ægyptius, ex parte Israëlita erat, nondum merebatur homo nominari. Iste vero qui ex integro Israëlita erat, hoc est, qui mente Deum videbat, iste homo appellatur, ille homo interior, qui ad imaginem Dei factus est, et potest videre Deum.

Post hæc jam quæ in posterioribus referuntur non absque quadam quæstione sunt, de qua multi quærentes, non multa explicare potuerunt. Sed si vestris me orationibus juveritis, tentabimus etiam nos in medium proferre quæ Dominus dederit. « Homo, *inquit*, si maledixerit Deum, » peccatum accipiet. Qui autem nominat nomen Domini, » morte moriatur [2]. » Quid est hoc ? Qui maledixerit Deum non habet pœnam mortis, sed qui nominaverit nomen Domini ? Nonne multo gravius est maledicere Deum, quam nominare, quamvis in vanum nominasse dicatur ? Et quomodo qui maledicit peccatum suscipit tantum, qui autem nominat morte mulctatur ? Hæc ergo sunt quæ in hoc loco solent quæstionem movere, quæ ignorantibus sensum Scri-

[1] Isai. LII, 11. — [2] Levit. XXIV, 15.

pturarum inconsequenter dicta videntur et incongrue. Putant enim quod ille qui nomen Dei maledicit, statim puniri debeat; ille vero qui nominaverit nomen Domini, hoc est, superflue et in vanum nominaverit, sufficiat accepisse peccatum. Sed nos consequentiam sermonis tali quodam sensu tentemus aperire. Majus esse peccatum in quo maledicitur Deus, quam in quo nominatur, dubitare non possumus. Restat ut ostendamus multo esse gravius accipere peccatum, et habere secum, quam morte mulctari. Mors quæ pœnæ causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius pro quo jubetur inferri. Absolvitur ergo peccatum per pœnam mortis, nec superest aliquid quod pro hoc crimine judicii dies et pœna æterni ignis inveniat. Ubi vero quis accipit peccatum habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio pœna quæ diluitur transit, cum ipso est etiam post mortem : et quia temporalia hic non *persolvit*, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quanto gravius sit accipere peccatum, quam morte mulctari. Hic enim mors pro vindicta datur, et apud justum judicem Dominum non vindicatur bis in idipsum, sicut Propheta dixit [1]. Ubi autem non est soluta vindicta, peccatum manet illis æternis ignibus extinguendum. Quod autem hæc ita se habeant, possum tibi testes ex divinis voluminibus adhibere Ruben et Judam patriarchas loquentes ad patrem suum Jacob, cum vellent assumere secum Benjamin, et ducere ad Ægyptum, propter sponsionem quam cum Joseph fratre pepigerant. Ibi ergo Ruben ita dicit ad patrem : « Ambos filios meos occide, nisi » reduxero ad te Benjamin [2]. » Judas vero ait : « Peccator » ero in te nisi reduxero eum tibi [3]. » Jacob ergo pater ipsorum, sciens multo esse gravius quod promiserat Judas, qui dixerat, « Peccator ero in te, » ab eo qui dixerat, « Occide » filios meos, » Ruben quidem non credidit filium tanquam

[1] Nahum, I, 9. — [2] Gen. XLII, 37. — [3] Id. XLIII, 9.

qui leviorem elegerit pœnam; Judæ vero tradidit sciens gravius esse quod elegerat. Hoc ergo modo convenienter aptavit Scriptura divina ei qui maledixit Deum, ut peccatum sumat; ei vero qui levius deliquit, quod morte moriatur. Vis autem et de Evangeliis noscere quod qui receperit in hac vita mala sua, ibi jam non recipiat; qui autem hic non receperit, ibi serventur ei omnia? Docet nos exemplum Lazari pauperis, et illius divitis ad quem dicitur in infernis a patriarcha Abraham: « Memento, fili, quoniam tu recepisti » bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem » tu quidem cruciaris, hic vero requiescit[1]. » Et solent homines ignorantes judicia Dei, quæ sunt abyssus multa, conqueri adversum Deum, et dicere : Cur homines iniqui, et injusti raptores, impii, scelesti, in hac vita nihil patiuntur adversi, sed cuncta eis prosperis successibus cedunt, honores, divitiæ, potentia, sanitas quoque eis ipsa et corporis habitudo famulantur? e contra innocentibus, ac piis, et colentibus Deum innumerabiles ærumnæ superveniunt, abjecti et humiles, contempti et sub colaphis potentium vivunt, nonnunquam etiam sævius eis morbi quoque ipsius corporis dominantur? Sed hæc, ut dixi, conqueruntur ignorantes qui sit ordo in divinis judiciis. Quanto enim gravius eos puniri volunt de quorum potentia et iniquitatibus ingemiscunt, tanto necessarium est differri pœnas, quæ si non differrentur, temporales utique et leviores essent, quia finem cum morte reciperent, nunc vero quia differuntur, certum est quòd æternæ erunt et cum sæculis extendentur. E contra igitur si velint justis et innocentibus in præsenti sæculo bona reddi, essent etiam ipsa bona temporalia et celeri termino concludenda. Quanto autem magis differuntur in futurum, tanto magis erunt perpetua et nescient finem. Hoc est ergo quod nos Scripturæ hujus locus paucis sermo-

[1] Luc. xvi, 25.

nibus comprehensus edocuit, ut sciamus multo esse gravius accipere peccatum, et habere, ac secum ad inferna deferre, quam in præsenti pœnam dare commissi. Et ideo hæc sciens expedire fidelibus Apostolus Paulus dicit de eo qui peccaverat : Quem tradidi, inquit, « Satanæ in interitum » carnis[1], » hoc est morte mulctasse. Qui autem sit fructus mortis hujus, ostendit in sequentibus dicens : « Ut spiritus » salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi. » Vides ergo quomodo aperte Apostolus utilitatem mortis hujus exposuit. Quod enim dicit, Tradidi in interitum carnis, hoc est, in afflictionem corporis, quæ solet a pœnitentibus expendi; eumque carnis interitum nominavit, qui tamen carnis interitus vitam spiritui conferat. Unde et nunc si quis forte nostrum recordatur in semetipso alicujus peccati conscientiam, si quis se obnoxium novit esse delicto, confugiat ad pœnitentiam, et spontaneum suscipiat carnis interitum, ut expurgatus in præsenti vita spiritus noster, mundus et purus pergat ad Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI[2].

De benedictionibus Levitici.

In agonibus corporalibus gradus[3] quidam et differentiæ singulorum quorumque observari ordinum solent; ut pro qualitate certaminum, præmio remuneretur unusquisque victoriæ. Verbi gratia, si inter pueros quis habeat agonem, si inter juvenes, si inter viros, quæ per singulos ordines observatio haberi debeat, quid fieri liceat quidve non liceat,

[1] 1 Cor. v, 5.
[2] Tom. II, p. 263 et seqq.
[3] Levit. xxvi.
[4] N. 1.

et quæ certaminis regula custodiri, quid etiam post hæc remunerationis mereatur palma vincentis, ipsis nihilominus agonicis legibus cautum est. Ita et nunc omnipotens Deus observandæ legis suæ in hoc mundo agonem mortalibus ponens, posteaquam tradidit observanda quamplurima, et quid fieri quidve non fieri debeat, ascripsit : convenienter ad ultimum jam Levitici librum, in quo de singulis quibusque observationibus constitutum est, quid muneris reportet qui impleverit, et quid pœnæ subeat qui non observaverit, enuntiat. Sed si lex, secundum quod Judæi volunt et hi qui eorum sensu Scripturas intelligendas putant, non est spiritualis, sed carnalis, dubium non est quin observata carnaliter benedictiones quoque carnales observantibus tribuat. Si vero (ut Paulo videtur Apostolo) lex spiritualis est, sine dubio et spiritualiter observanda est, et spiritualis ex ea benedictionum speranda remuneratio......

Sed videamus nunc[1] in Levitico benedictionum quod sit exordium : « Si, *inquit*, in præceptis meis ambulaveritis, » et mandata mea custodieritis et feceritis ea[2]. » Tria sunt *quæ dicit* : in præceptis ambulandum, mandata custodienda, et facienda quæ mandata sunt. Unde videtur mihi præceptum esse, verbi gratia, cum jubetur ut ille qui sabbatum non servavit ab omni synagoga lapidetur, aut qui maledixit Dominum ut lapidibus perimatur, et si qua jubentur hujusmodi ; mandata vero esse, quibus jubetur, verbi causa, decimas offerri Levitis, vel ter in anno apparere Domino, vel non apparere vacuum in conspectu Domini. Custodire est ergo mandatum, intelligere vel advertere quæ jubentur. Facere autem mandatum, est implere quæ jubentur. Sic ergo intelligendum puto quod dixit : « Si in præceptis meis » ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis

[1] N. 2, 3, 4, 5, 6, 7. p. 264 ad 269.
[2] Levit. XXVI, 3.

» ea. » Sed videamus quæ sit prima benedictio iis qui ea quæ mandantur impleverint : « Dabo, *inquit*, pluviam vobis in » tempore suo[1]. » Igitur primo ad Judæos dicamus, et eos qui simpliciter vel corporaliter hæc intelligenda opinantur : Si pluvia hæc tanquam remuneratio pro laboribus datur iis qui mandata custodiunt, quomodo et iis qui mandata non servant, una atque eadem datur pluvia temporibus suis, et universus mundus communibus utitur pluviis a Deo datis? Pluit enim super justos et injustos[2]. Quod si justis et injustis datur pluvia, non erit eximia remuneratio iis qui mandata servaverint. Vide ergo quia etiamsi Judæi non acquiescunt verbis Jesu Domini nostri, tu tamen qui nomine ejus censeris, et Christianus appellaris, debes ei credere dicenti quia Pater suus cœlestis communem hanc pluviam pluit super justos et injustos, et non debes putare quia justis eximiam separaverit portionem hanc quam communem posuit etiam cum injustis. Quæramus ergo in Scripturis quæ sit pluvia quæ sanctis tantummodo datur, et de qua mandatur nubibus ne pluant pluviam istam super injustos. Quæ ergo sit ista pluvia, ipse nos Moyses horum legislator edoceat. Ipse enim dicit in Deuteronomio : « Attende cœlum, » et loquar, et audiat terra verba ex ore meo, expectetur » sicut pluvia eloquium meum[3]. » Numquid mea verba sunt ista ? numquid rhetoricis argumentis sensum divinæ legis violenter inflectimus ? Nonne Moyses est qui dicit pluviam esse quod loquitur ? « Expectetur, *inquit*, sicut pluvia elo- » quium meum, et descendant sicut ros verba mea, sicut » imber super gramen, et sicut nix super fœnum[4]. » Intende diligenter, auditor, ne putes nos vim facere Scripturæ divinæ cum docentes Ecclesiam dicimus vel aquas, vel imbres, vel alia quæ corporaliter dici videntur, spiritualiter sentienda. Audi Moysen quomodo verbum Legis nunc pluviam nomi-

[1] Levit. xxvi, 4. — [2] Matth. v, 45. — [3] Deut. xxxii, 1, 2. — [4] Ibid.

niat, nunc rorem vocat, nunc imbrem, nunc etiam nivem dicit. Et sicut Moyses varia et diversa proloquitur tanquam ex gratia multiformis Dei sapientiæ proloquens, ita et Esaias cum dicit : « Audi cœlum, et percipe auribus terra, quo» niam Dominus locutus est[1]. » Sed et unusquisque Prophetarum cum aperuerit os imbres deducit super faciem terræ, hoc est auribus et cordibus auditorum. Hoc sciens et Apostolus Paulus dicebat : « Terra enim venientem sæpius » super se bibens imbrem, et germinans herbam opportu» nam iis a quibus colitur, accipit benedictiones a Deo : » quæ autem protulerit spinas et tribulos, reproba est, et » maledicto proxima, cujus finis ad exustionem[2]. » Numquid hæc Apostolus de terra hac dixit? Sed nec accipit terra hæc benedictiones a Deo, cum imbres biberit et fructum produxerit. Sed neque si spinas ac tribulos post pluviam protulerit, consequetur maledictionem a Deo. Sed nostra terra, id est, nostrum cor, si suscipiat frequenter venientem super se pluviam doctrinæ legis, et attulerit fructum operum, accipit benedictiones a Deo. Si vero non opus spirituale, sed spinas et tribulos, id est, sollicitudines sæculi habeat, aut voluptates, et divitiarum cupiditates; reproba est, et maledicto proxima, cujus finis erit ad exustionem. Propterea unusquisque auditorum cum convenit ad audiendum, suscipit imbrem verbi Dei : et siquidem fructum attulerit operis boni, benedictionem consequetur. Si vero susceptum verbum Dei contempserit, et frequenter audita neglexerit, ac sollicitudini se rerum sæcularium libidinique subjecerit, tanquam qui spinis suffocaverit verbum, maledictionem pro benedictione conquirit, et pro beatitudinis fine finem exustionis inveniet : « Dabo ergo, *inquit,* vobis pluviam in tem» pore[3]. » Necessario addidit et *in tempore.* Sicut enim imber iste terrenus si importune veniat, id est, cum messis

[1] Isai. I, 2. — [2] Heb. VI, 7. — [3] Levit. XXVI, 4.

colligitur, cum frumenta teruntur in areis, obesse magis quam prodesse videbitur : ita et ii quibus pluvia verbi Dei ministranda committitur, observare debent hoc quod dicit Scriptura, ut in tempore præbeant, id est, ne crapulato et ebrio verbum Dei ingerant, nec occupato in aliis animo, cum attentus esse non potest; vel cum alicujus vitii languore constrictus est, et non doctori, sed morbo proprio interior præstatur auditus. Prudenter ergo conjiciat ubi potest vacare mens, ubi sobrius, ubi vigilans, ubi intentus auditor est, et ibi pluviam ministret in tempore : sicut et tritici mensuram servus fidelis et prudens in Evangelio conservis dare jubetur in tempore. Sed et alio modo possumus intelligere hoc quod mandatur imber dandus in tempore. Puer est aliquis, et parvulus in fide, indiget pluvia, sed lactis pluvia. Sic enim dicit ille qui sciebat pluvias in tempore dispensare : « Lac vobis potum dedi, non escam, nondum » enim poteratis[1]. » Profecit post hæc in fide, crevit ætate et sapientia. Aptus sine dubio factus est, qui solidiorem percipiat cibum. Infirmatur aliquis, et non pro tempore, sed pro infirmitate capere non potest quæ robusta sunt : verbi causa non potest plene de castitate capere sermonem, oportet compati, et metiri doctrinam pro virium qualitate, et concedi talibus nuptias. Hoc est oleribus pascere infirmum, et ad hujusmodi mensuras animæ aptare velut tenuem et rori similem pluviam verbi. Est autem alia terra, quæ potest suscipere validos imbres, ferre etiam flumina verbi Dei, rapidos portare torrentes. De iis enim talibus Propheta dicit in Psalmis : « Et torrentem voluptatis tuæ » potum dabis illis[2]. »

« Dabo ego, *inquit*, vobis pluviam in tempore suo, et » dabit terra nativitates suas[3]. » Post primam benedictionem pluviæ, ista secunda est qua dicitur terra suscepta pluvia

[1] 1 Cor. III, 2. — [2] Psal. XXXVI, 8. — [3] Levit. XXVI, 4.

dare nativitates suas. Invenimus quia et Isaac benedicens Jabod dixerit : « Det tibi Dominus a rore cœli, et ab ubertate terræ plenitudinem frumenti et vini[1]. » Putasne tale frumentum in benedictione dabat Isaac filio suo Jacob, quale habent et peccatores homines, et quali abundabat etiam impius Pharao? Hæccine erat tanti patriarchæ benedictio? Vis tibi adhuc ostendam quomodo et alii iniqui habeant multitudinem frumenti? Intuere illum in Evangelio, cujus ager multos attulit fructus, qui dixit : « Destruam » horrea mea, et majora reædificabo, et dicam animæ meæ: » Anima, habes multa bona reposita in annos multos; man» duca, bibe, et lætare[2]. » Talia ergo credimus esse bona, quæ divinis benedictionibus sanctis quibusque et fidelibus tradebantur? Alios ergo terræ fructus aspicio, et aliter multitudinem nativitatis intueor. Si enim terra mea afferat fructum, si nativitates suas ex Domini benedictione producat, intelliget sensus meus et explicare poterit, quæ qualisque sit ista terra, quæ accepta cœlesti pluvia nativitates proferat *rationabilium* frugum. Testimonium de Evangeliis sume, *quomodo* exiit qui seminat seminare, et aliud quidem cecidit secus viam, aliud autem super petram, aliud super spinas, aliud autem super terram bonam[3]. Si ergo ea quæ ceciderint super terram bonum attulerint fructum, dedit terra fructum suum, et nativitates suas produxit centesimum, et sexagesimum et tricesimum.

« Sed et ligna, *inquit*, camporum dabunt fructum suum[4]. » Habemus intra nosmetipsos et ligna camporum, quæ fructum suum producunt. Quæ sunt ista ligna camporum, quæ fructum suum producunt? quæ sunt ista ligna camporum? *Dicet* fortassis auditor : Quid iterum hic eurisilogus agit? quid undecumque verba conquirit, ut explanationem lectionis effugiat? quomodo intra nos esse ligna docebit, et ar-

[1] Gen. XVII, 28. — [2] Luc. XII, 18. — [3] Matth. XIII. — [4] Levit. XXVI, 4.

bores? Si non temere obtrectes, jam nunc audies quia « non » potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala » fructus bonos facere[1]. » Habemus ergo arbores intra nos, sive bonas, sive malas; et quæ bonæ sunt fructus malos afferre non possunt, sicut quæ malæ sunt fructus non afferent bonos. Vis tibi et arborum ipsarum quæ intra nos sunt vocabula et appellationes expediam? Non est ficus, neque malus, nec vitis; sed una arbor justitia vocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et si vis, majorem adhuc arborum multitudinem disce, quibus fortassis dignius putabitur consitus etiam paradisus Dei. Est enim ibi arbor pietatis, est et alia arbor sapientiæ, est et alia disciplinæ, est et alia scientiæ boni et mali. Super omnia vero est arbor vitæ. Non tibi magis videtur quod Pater cœlestis agricola hujusmodi arbores in anima tua excolat, et hujusmodi plantaria in tua mente constituat? Sic ergo dicit Salvator : « Non potest arbor mala bonos fructus fa» cere, neque bona fructus malos facere[2]. » Hoc est quod docet. Arbor pudicitiæ bona est, non potest afferre fructus impudicitiæ. Arbor justitiæ bona est, et afferre fructus injustitiæ non potest. Sic et e contrario si habeas malæ arboris radicem in tua mente plantatam, bonos reddere non potest fructus. Si enim sit in te radix malitiæ, fructus non dabit bonos. Si sit intra cor tuum stultitiæ planta, nunquam proferet sapientiæ florem. Si injustitiæ, si iniquitatis arbor sit, nunquam hujusmodi ligna gaudere bonis fructibus possunt. Si ergo servemus mandata Dei, suscepta pluvia verbi Dei, de qua superius diximus, etiam arbores quæ in campis animæ nostræ et cordis nostri latitudine plantatæ sunt, lætum et bonæ suavitatis afferent fructum. Vis autem tibi de Scripturis ostendam arbores vel ligna appellari has singulas quasque virtutes, quas superius memoravimus? Adhi-

[1] Matth. VII, 18. — [2] Ibid.

beo testem sapientissimum Salomonem dicentem de sapientia: « Lignum vitæ est, *inquit*, omnibus qui amplectuntur » eam[1]. » Si ergo sapientia lignum vitæ est, sine dubio et aliud lignum est prudentiæ, et aliud scientiæ, et aliud justitiæ. Neque enim consequenter dicitur ex omnibus virtutibus solam sapientiam meruisse quæ lignum vitæ dicatur, cæteras autem virtutes nequaquam similis sortis suscepisse vocabula. « Ligna *ergo* campi dabunt fructum suum[2]. » Hoc credo de se sentiebat et beatus David cum dicebat: « Ego au» tem sicut oliva fructifera in domo Dei[3]. » Ex quo manifeste ostendit lignum olivæ justum hominem dici et sanctum.

« Et comprehendet vobis trituratio vindemiam[4]. » Si seminatum est in anima semen bonum, et suscepta a Deo pluvia crevit, et venit ad spicam, necessario consequetur et messis; et si messis, consequetur etiam trituratio, in qua frumenta purgentur. Etenim anima quæ germinat, ex verbo Dei et cœlesti pluvia rigata germen producit ad messem, necesse est ut ipsa messis quam profert purgetur in area, id est, *ut sensus* quos genuerit anima in medium proferat, *et sive cum* cæteris doctoribus, sive etiam cum ipsis quæ sentit divinis voluminibus conferat: ut si quid in eis inane et superfluum, si quid paleæ simile fuerit aut aristis, flante in se spiritu discretionis excutiat, et purum frumentum quo solo queat nutrire conservos, et mensuram tritici in tempore dispensare retineat. « Et consequetur, *inquit*, tritura» tio vindemiam[5]. » Quia panis (ut Scriptura dicit[6]) confortat cor hominis, et vinum lætificat, quæcumque de continentia, de observantiis et custodia mandatorum Dei dicuntur, hæc possunt videri frumentum ex quo panis efficitur, et auditorum corda confortat. Ea vero quæ ad scientiam pertinent, et occultorum explanatione mentes lætificant audien-

[1] Prov. III, 18. — [2] Lev. XXVI, 4. — [3] Psal. LII, 10. — [4] Levit. XXVI, 5. — [5] Ibid. — [6] Psal. CIV, 15.

tium, vino ac vindemiæ videbuntur aptanda. Cordi etenim lætitia tribuitur, cum ea quæ occulta et obscura sunt explicantur. « Et vindemia, *inquit*, comprehendet sationem[1]. » Ut si dicamus : Primo seminavi quæ legis sunt, et posteaquam seminatum est, oravi ut daret Dominus pluviam in tempore, et facta est messis. Post hæc non maneo otiosus, sed iterum semino, accipio scripturam Propheticam, et ex ea semino terras et novalia auditorum. Post hæc semino et alia de Evangelicis sermonibus. Diversa sunt quæ seminantur, per totum annum possumus seminare. Possumus enim et de Apostolicis Litteris multa semina jacere. Semper est quod seminetur, in omni vita nostra otii nullum tempus est : quamdiu respiramus, seminemus. Tantum est, ut in spiritu seminemus, ut de spiritu metamus vitam æternam. « Et manducabitis panem vestrum in saturitate[2]. » Nec hoc ego corporalis esse benedictionis accipio, quasi *qui custodiat* legem Dei, panem istum communem in abundantia consequatur. Quid enim? Nonne impii et scelesti panem non solum in abundantia, sed et in deliciis comedunt? Magis ergo si respiciamus ad eum qui dixit : « Ego sum panis » vivus qui de cœlo descendi, et qui manducaverit hunc » panem vivet in æternum[3], » et advertamus quia qui hæc dicebat, verbum erat quo animæ pascuntur : intelligimus de quo pane dictum sit in benedictionibus a Deo, « Et man- » ducabitis panem vestrum in saturitate[4]. » Similia iis etiam Salomon in Proverbiis pronuntiat de justo dicens : « Justus » manducans replebit animam suam : animæ autem impio- » rum in egestate erunt[5]. » Hoc si secundum litteram accipias, quia « justus manducans replet animam suam, animæ » vero impiorum in egestate erunt, » falsum videbitur. Matis enim animæ impiorum cum aviditate cibum sumunt, et

[1] Levitic. XXVI, 5. — [2] Ibidem. — [3] Joan. VI, 51. — [4] Levitic. XXVI, 5. — [5] Prov. XIII, 25.

saturitati student. Justi autem interdum et esuriunt. Denique Paulus justus erat, et dicebat : « Usque ad hanc horam » esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædi» mur[1]. » Et iterum dicit : « In fame et siti, in jejuniis mul» tis[2]. » Et quomodo dicit Salomon, quia « justus manducans » satiat animam suam[3] ? » Sed si intuearis quomodo justus semper et sine intermissione manducet de pane vivo, et repleat animam suam, ac satiet eam cibo cœlesti, qui est verbum Dei, et sapientia ejus : invenies quomodo ex benedictione Dei manducet justus panem suum in satietate. « Et » habitabitis tuti super terram vestram[4]. » Iniquus nunquam tutus est, sed semper movetur et fluctuat, et circumfertur omni vento doctrinæ in fallacia hominum ad deceptionem erroris. Justus vero, qui legem Dei custodit, tutus habitat super terram suam. Sensus enim ejus firmus est dicentis ad Deum : « Confirma me, Domine, in verbis tuis[5]. » Confirmatus ergo et tutus et radicatus habitat super terram, fundatus in fide, quia ædificium ejus non est super arenam positum, neque radix ejus super petram est : sed domus quidem ejus fundata super terram, planta vero ejus radicata est in profundo terræ, hoc est, in interioribus animæ ejus. Recte ergo ad hujuscemodi animam dicitur in benedictionibus : « Et habitabitis tuti super terram vestram, et dabo pacem » super terram[6]. » Quam pacem dat Deus ? istam quam habet mundus ? Negat se istam dare Christus. Dicit enim : « Meam pacem do vobis, meam pacem relinquo vobis : non » sicut hic mundus dat pacem, ego do vobis[7]. » Negat ergo se pacem mundi dare discipulis suis, quia et alibi dicit : « Quid putatis quia pacem veni mittere in terram ? non veni » pacem mittere, sed gladium[8]. » Vis ergo videre quam pa-

[1] I Cor. IV, 11. — [2] 2 Cor. XI, 27. — [3] Prov. XIII, 25. — [4] Levit. XXVI, 5. — [5] Psal. CXIX, 28. — [6] Levit. XXVI, 5, 6. — [7] Joan. XIV, 27. — [8] Luc. XII, 51, et Matth. X, 34.

cem dat Deus super terram nostram? Si terra sit bona, illa quæ affert fructum centesimum, aut sexagesimum, aut tricesimum, illam pacem suscipiet a Deo quam dicit Apostolus : « Pax autem Dei, quæ superat omnem mentem, custo» diat corda vestra et sensus vestros[1]. » Hæc est ergo pax quam dat Deus super terram nostram.

« Et dormietis, et non erit qui vos exterreat[2]. » Et Salomon in Proverbiis dixit : « Si enim sederis, sine timore eris : » et si dormieris, libenter somnum capies, et non timebis » terrorem supervenientem tibi, neque impetus impiorum » supervenientes[3]. » Hæc ille dixit de justo et sapiente viro, et hæc in benedictione dicuntur : « Dormietis, et non erit » qui vos exterreat. » Si enim justus efficiar, nemo me exterrere poterit : nihil timeo aliud, si Deum timeam : « Jus» tus *enim, inquit,* confidit ut leo[4], » et ideo non timet leonem diabolum, nec draconem Satanam, nec angelos ejus; sed dicit secundum David : « Non timebo a timore » nocturno, a jaculo volante per diem, a negotio perambu» lante in tenebris, a ruina, et dæmonio meridiano[5]. » Addit et illud : « Dominus illuminatio mea, et Salvator meus, » quem timebo? Dominus defensor vitæ meæ, a quo trepi» dabo[6]? » Et iterum : « Si consistant adversum me castra, » non timebit cor meum[7]. » Vides constantiam et virtutem animæ custodientis mandata Dei, et habentis fiduciam libertatis ingenuæ. Post hæc, « Exterminabo, *inquit,* bestias ma» las de terra vestra[8]. » Bestiæ, inquit, istæ corporales, non sunt malæ neque bonæ, sed medium quiddam. Sunt enim muta animalia. Sed illæ bestiæ malæ sunt spirituales, quas Apostolus dicit « spirituales nequitias in cœlestibus[9]. » Et illa est mala bestia, de qua dicit Scriptura : « Serpens autem

[1] Phil. IV, 7. — [2] Lev. XXVI, 6. — [3] Prov. III, 24, 25. — [4] Id. XXVIII, 1. — [5] Psal. XCI, 5, 6. — [6] Psal. XXVII, 1. — [7] Ibid. 3. — [8] Levit. XXVI, 6. — [9] Ephes. VI, 12.

» erat sapientior omnium bestiarum quæ sunt super ter» ram[1]. » Ipsa ergo est hæc mala bestia, quam promittit Deus exterminaturum se de terra nostra, si ejus mandata servemus. Vis videre et aliam bestiam malam? « Adversarius » vester, *inquit*, diabolus sicut leo rugiens circuit quærens » quem transvoret, cui resistite fortes in fide[2]. » Quod si adhuc plures bestias vis discere, docebit te Esaias propheta, qui sub visione quam attitulavit quadrupedum in deserto, talia quædam prophetico spiritu de bestiis loquitur : « In » tribulatione, *inquit*, et angustia leo, et catulus leonis : » inde et nati aspidum volantium, qui portabant super asi» nos et camelos divitias suas ad gentem quæ non proderit » eis[3]. » Numquid ullo modo videri possunt hæc de corporalibus bestiis dicta, etiam iis qui valde amici sunt litteræ? Quomodo enim leo, et catulus leonis, vel aspides volantes possunt super camelos et asinos portare divitias suas? Sed evidenter contrarias potestates dæmonum pessimorum Propheta Spiritu sancto repletus enumerat, eosque collocare divitias deceptionum suarum super animas stolidas perversasque, quas camelis et asinis per figuram comparat, designavit. Et iis bestiis ne traderetur anima Deum timens orabat propheta David dicens : « Non tradas bestiis animam » confitentem tibi[4]. » « Et exterminabo, *inquit*, bestias ma» lignas de terra vestra, et pugna non transibit per terram » vestram[5]. » Multæ sunt pugnæ quæ transeunt per terram nostram si legem Dei non custodimus, nec præcepta ejus servamus. Redeat unusquisque ad animam suam, et ipse se interna recordatione discutiat, et videat quomodo terra nostra, id est, caro nostra, nunc spiritu fornicationis, nunc iræ et furoris urgetur, nunc avaritiæ jaculis agitatur, nunc

[1] Gen. III, 1. — [2] I Pet. V, 8. — [3] Isai. XXX, 6. — [4] Psalm. LXXIV, 19. — [5] Levit. XXVI, 5, 6.

telis pulsatur invidiæ, nunc spiculis libidinis terebratur, et in quibuscumque concupiscit caro adversum spiritum, et spiritus adversus carnem, internis præliis semper agitatur. Quid autem dicam de cogitationum pugnis, quas cordi nostro suggerit inimicus, ut nos exuat a fide Christi et ab spe vocationis nostræ? Cum enim afflictiones tentationum et molestias sæculi suscitaverit nobis, consequenter jam suggerit cogitationi, superfluum et ineptum esse hæc tolerare pro Christo, multo esse melius securam et sine persecutionibus vitam ducere. Hæc sciens et Apostolus Paulus dicebat : « Cogitationes destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversum scientiam Christi[1]. » Qui ergo divina præcepta servaverit, et mandata ejus custodierit, et fecerit ea, hanc pugnam et hæc bella non patitur, *sed* Deus aufert ea de terra ejus, et non sinit ea *transire* per animam justi. « Et persequemini inimicos vestros[2]. » *Quos* inimicos, nisi ipsum diabolum et angelos ejus, et spiritus malignos, et dæmonia immunda? Persequemur ea non solum ut a nobis ipsis effugemus, sed et ab aliis quos incursant, si divina præcepta servemus. « Persequemini, *inquit,* » inimicos vestros, et cadent in conspectu vestro morte[3]. » Si conterat Satanam sub pedibus nostris velociter Deus, cadent inimici in conspectu nostro morte. Cujus morte? Ego arbitror quod nostra : si enim nos mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, si hanc mortem inferamus membris nostris, illi cadent in conspectu nostro. Quomodo cadent in conspectu nostro? Si tu justus sis, cecidit injustitia in conspectu tuo; si castus, cecidit libido; si pius, etiam ipsa impietas corruit ante te.

« Et persequentur ex vobis quinque centum, et centum

[1] 2 Cor. x, 5. — [2] Levit. xxvi, 7. — [3] Ibid.

» ex vobis persequentur multa millia [1]. » Qui sunt isti quinque qui possunt persequi centum? Quinque numerus et in laudabilibus ponitur et in culpabilibus. Quinque sunt sapientes virgines, et quinque insipientes[2]. Sic ergo et centenarius numerus ad utramque partem accipi potest. Si itaque nos simus ex quinque laudabilibus, id est, ex quinque sapientibus, persequemur insipientes centum. Si enim sapienter et probabiliter pugnemus in verbo Dei, si prudenter de lege Domini disseramus, convincimus et fugamus infidelium multitudinem. Sicut enim quinque numerus et sapientes indicat et insipientes, ita et centenus numerus et fideles indicat et infideles. Nam et sub centenario annorum numero Abraham Deo credidisse, et justificatus esse describitur, et « peccator qui moritur centum annorum maledic» tus erit [3]. » Et hic centum infideles a quinque sapientibus effugantur, et rursum centum fideles, non tam numero centum quam perfectione signati, multa millia infidelium persequentur. Fugant enim fideles doctores innumeros dæmones, ne animas credentium antiqua fraude decipiant. « Et » cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio [4]. » Qui sint inimici supra diximus, quo autem gladio dicantur cadere, requiramus. Apostolus Paulus nos docet quis sit hic gladius, cum dicit : « Vivus enim est sermo Dei, et efficax, » et penetrabilior omni gladio utrinque acuto, pertingens » quoque usque ad compagem animæ ac spiritus, membro» rum quoque et medullarum, et est discretor cogitatio» num et intentionum cordis [5]. » Hic est gladius cujus acie cadunt inimici nostri. Sermo namque Dei est qui prosternit omnes inimicos, et ponit eos sub pedibus suis, ut subditus fiat omnis mundus Deo. Vis adhuc et de alia epistola

[1] Levit. XXVI, 8. — [2] Matth. XXV, 2. — [3] Isai. LXV, 20. — [4] Levit. XXVI, 8. — [5] Heb. IV, 12.

Pauli discere, quia gladius sermo Dei sit? Audi eum cum arma præparat militibus Christi, quomodo dicit : « Et galeam salutis accipite, et gladium spiritus quod est verbum » Dei, per omnem orationem et obsecrationem [1]; » evidentissime per hæc pronuntians, quia per verbum Dei, quod est gladius utrinque acutus, cadent inimici nostri in conspectu nostro. « Et respiciam super vos, et augebo vos [2]. » Plenum beatitudinis est hoc ipsum, si quem respiciat Deus. Vis videre si respiciat Deus ad hominem, quanta sit salus? Petrus aliquando pene perierat, et ex consecratione Apostolici numeri diabolo per os ancillæ pontificis inspirante fuerat ereptus : sed ubi respexit ad eum Jesus tantum, ubi ad eum placidi vultus ora convertit, statim reversus in semetipsum, et prolapsum de præcipitio revocans pedem, « flevit, » *inquit*, amarissime [3], » atque ita respectus a *Deo*, locum suum flendo recepit, quem negando perdiderat. « Respiciam » ergo, *inquit*, super vos, et augebo vos [4]. » Tanquam si sol respiciat segetem et afferat fructus, quam utique si non respexisset, infructuosa mansisset : ita Deus segetem cordis nostri respiciens, et radiis nos Verbi sui illuminans, auget nos et multiplicat, ut ultra jam non simus parvuli, sed magni efficiamur, sicut magnus factus est Isaac, et magnus factus est Moyses, et magnus Joannes. « Et statuam testamentum meum vobiscum [5]. » Vide quantæ promissiones promittantur, si mandata servemus. « Statuam, *inquit*, testamentum meum vobiscum, et manducabitis vetera, et vetera veterum, et ejicietis vetera a conspectu novorum [6]. » Quomodo ejicimus vetera a conspectu novorum? Vetera habuimus Legem et Prophetas, vetera autem veterum, ea quæ ante Legem fuerunt ab initio, cum mundus factus est.

[1] Ephes. VI, 17. — [2] Levit. XXVI, 9. — [3] Matth. XXVI, 75. — [4] Levit. XXVI, 9. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 10.

Venerunt Evangelia nova, venerunt et Apostoli. A conspectu horum ejicimus vetera? Quómodo ea ejicimus? Legem secundum litteram ejicimus, ut statuamus legem secundum spiritum. Possumus et hoc modo dicere : Antequam veniret homo de cœlo, et nasceretur homo cœlestis, eramus omnes terreni, et portabamus imaginem terreni; sed ubi venit homo novus, qui secundum Deum creatus est, ejicimus a conspectu ejus vetera, deponentes veterem hominem, et induentes novum, qui secundum interiorem hominem renovatur de die in diem. « Et ponam tabernaculum meum in » vobis[1]. » Si hæc habemus in nobis quæ supra dicta sunt, si abjecto vetere homine innovatum est cor nostrum, venit ad nos Deus, et habitat in nobis, qui dixit : « Et ponam ta- » bernaculum meum in vobis, et non abominabitur vos ani- » ma mea[2]. » Non nos abominabitur anima Dei, si observemus ea quæ scripta sunt. Verumtamen velim requirere quid est anima Dei. Numquidnam putabimus quia Deus habeat animam sicut homo? Absurdum est hoc sentire de Deo. Ego *autem audeo* et dico quia anima Dei Christus est. Sicut enim *verbum Dei* est Christus, et sapientia Dei, et virtus Dei; ita et anima Dei est. Et hoc modo dicitur, quia « non vos abo- » minabitur anima mea, *id est Filius meus, sed* ambulabo » *inter* vos[3]. » Non mihi videtur quod hoc promittat Deus, quia *in* terra Judæorum ambulaturus sit; sed quia si quis meruerit ita puri esse cordis ut Dei capax sit, in eo se dicit ambulare Deus. « Et vos eritis mihi populus, et ego Dominus » Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, cum essetis » servi, et contrivi jugum vinculi vestri[4]. » Vere eduxit nos Deus de domo servitutis; servi enim eramus peccati, quia « omnis qui peccat servus est peccati[5] : » Et contrivit vinculum jugi nostri, jugi quod imposuerat supra cervices nostras

[1] Lev. xxvi, 11. — [2] Ib. — [3] Ib. 12. — [4] Ib. 12, 13. — [5] Joan. viii, 34.

ille qui nos in captivitatem duxerat, et peccatorum vinculis colligarat. Contrivit ergo peccati vinculum, et jugum nostræ captivitatis excussit Dominus noster Jesus Christus, et suum nobis suave jugum fidei et charitatis, et spei, ac totius sanctitatis imposuit. Ipsi gloria in æterna sæcula sæculorum. Amen.

ORIGENIS
IN NUMEROS
HOMILIÆ.

PROLOGUS RUFINI INTERPRETIS
AD URSACIUM[1].

Ut verbis tibi, frater, beati martyris loquar, *bene admones, Donate charissime*. Nam et promisisse me memini, ut, si quæ sint Adamantii senis in legem Moysi dicta colligerem, atque ea latino sermone nostris legenda transferrem. Sed reddenda pollicitationi non *tempestivum*, ut ille ait, sed tempestuosum nobis tem*pus ac turbidum* fuit. Quis enim ibi stylo locus est, ubi hostilia *tela metuuntur*, ubi in oculis est urbium agrorumque vastatio, *ubi fugitur* per marina discrimina, et ne ipsa quidem absque metu habentur exilia? In conspectu etenim, ut videbas etiam *ipse*, nostro Barbarus, qui Regino oppido miscebat incendia, angustissimo a nobis freto, ubi Italiæ solum Siculo dirimitur, arcebatur. In his ergo posito, quæ esse ad scribendum securitas potuit, et præcipue ad interpretandum, ubi non ita proprios expedire sensus, ut alienos aptare proponitur? Tamen si quæ nox animos minore metu hostilis concussit excidii, et breve saltem lucubrandi otium dedit, quasi ad solamen malorum, levandæque peregrinationis gratia, quæcumque in Numerorum libro, sive homiletico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur scripta reperimus, hæc, perurgente te, Romana, ut potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus, te quoque ipso in quamplurimis juvante, Ursaci, nostrum laborem, dum nimis cupidus, pueruli notarii tardum putas esse mi-

[1] Tom. II, p. 275 et seqq.

nisterium. Scire tamen te volo, frater, quod hæc lectio vias quidem aperiat intelligentiæ, non tamen singillatim cuncta quæ scripta sunt discerat, ut in explicationum libris legisti; quo scilicet etiam lector non reddatur otiosus, sed pungat cor suum, sicut scriptum est, et producat sensum, et audito verbo bono, ut sapiens adjiciat ad illud. Igitur, ut possum, quæ injunxisti explicare contendo. Jam enim ex omnibus quæ in Lege scripta reperi, solæ, ut puto, in Deuteronomium desunt oratiunculæ, quas, si Dominus juverit et sanitatem dederit oculis, cupimus reliquo corpori sociare : quamvis amantissimus filius noster Pinianus, cujus religiosum cœtum pro amore pudicitiæ profugum comitamur, injungat et alia. Sed orate communiter ut adsit Dominus, et temporibus pacem tribuat, gratiam laborantibus donet, et fructum operis nostri in profectum legentium promat.

HOMILIA I[1].

Introductio generalis.

Divinis numeris[2] non omnes digni sunt; sed certis quibusque prærogativis designantur hi qui intra numerum Dei debeant comprehendi. Hujus autem rei evidens indicium continet liber hic, qui scribitur Numerorum. In quo refertur quod ex præcepto Dei neque mulieres deducantur ad numerum, fœmineæ sine dubio infirmitatis obstaculo; neque servorum quisquam, utpote vita moribusque degeneres. Sed ne Ægyptiorum quidem ullus ex iis qui erant admixti numeratur, profecto ut alienigenæ et barbari : sed soli numerantur Israëlitæ, et isti non omnes, sed a viginti annis et supra. Nec sola ætatis habetur observatio, sed quæritur si et aptum bellis robur ostendat : designatur enim per verbum Dei, ut numeretur omnis qui procedit in virtute Israël. Non ergo sola ætas, sed et virtus in Israëlita re-

[1] Tom. II, p. 275 et seqq. — [2] N. 1.

quiritur. Puerilis ætas non numeratur, nec apta divinis calculis ducitur, nisi forte primogeniti sint, aut sacerdotali vel Levitica stirpe descendant. Isti soli in pueris adducuntur ad numerum. Fœminarum vero nulla prorsus adducitur. Et quid videtur? Possunt hæc vacua esse mysteriis?.... Docet me præsens lectio, quod si transcendero puerilis ætatis insipientiam, si desiero parvulus esse sensibus, et vir effectus deposuero quæ sunt parvuli; si, inquam, effectus fuero juvenis, et talis juvenis qui vincam malignum : aptus videbor iis de quibus scriptum est, « omnes qui procedunt » in virtute Israël[1], » et dignus divinis numeris computabor. Donec autem inest alicui nostrum, vel puerilis et lubricus sensus, vel fœminea et soluta segnities, vel Ægyptios gerimus et barbaros mores, haberi apud Deum in sancto et consecrato numero non meremur. Innumeri enim apud Salomonem dicuntur esse qui pereunt, numerati autem omnes illi qui salvantur. Et vis tibi ostendam quia sanctorum numerus habetur apud Deum? Audi quomodo de astris quidem *cœlestibus* dicit David : « Qui numerat multitudinem » *stellarum*, et omnibus eis nomina vocat[2]. » Salvator vero non *solum* discipulos suos electos sub numero statuit, verum et capillos capitis eorum dicit esse numeratos, ait enim : « Vestri autem etiam capilli capitis numerati sunt[3]. »......

« Et locutus est[4], *inquit*, Dominus ad Moysen in deserto » Sina[5] : » illa scilicet omnia quæ superius compendiosa narratione comprehendimus, ubi præcipitur numerari a viginti annis et supra omnis qui procedit in virtute Israël. Si quis ergo procedit in virtute, ipse numeratur, et non in qualicumque virtute, id est, non in Ægyptiorum virtute, neque in Assyriorum neque in Græcorum, sed in virtute Israël,

[1] Num. I, 3. — [2] Psal. CXLVII, 4. — [3] Matth. X, 30.
[4] N. 2, 3. p. 276, 277.
[5] Num. I, 1.

ipse numeratur apud Deum. Est enim virtus animi, quam Græcorum philosophi docent; sed hæc non pertinet ad numerum Dei : non enim pro Deo, sed pro gloria exercetur humana. Est et Assyriorum virtus, est Chaldæorum, quæ in astrologiæ studiis prædicatur; sed non est ista virtus Israëlitica, et ideo non pertinet ad Deum. Est et Ægyptiorum virtus in ea quam dicunt secreta sapientia, sed hæc non adjungitur ad calculum Dei. Sola apud Deum virtus Israëlitica numeratur. Hæc est illa virtus quæ a Deo docetur, quæ per Scripturas divinas discitur, quæ per fidem Evangelicam et Apostolicam traditur. Et ideo dicit ut illi soli numerentur, qui progrediuntur in virtute Israël. Sed et illud consideremus, quid est quod non statim ut egressus est de Ægypto populus numeratur; adhuc enim persequebatur Pharao. Sed nec cum mare Rubrum quidem *transiens* venit in desertum dicitur numerari; nondum enim tentati, nondum ab hoste fuerant impugnati. Confligunt adversum Amalech, et vincunt : sed nec tunc quidem numerantur. Non enim sufficit ad perfectionem tendenti una victoria. Mannæ accipiunt cibum, et aquæ poculum de sequenti hauriunt petra : sed neque tunc numerantur. Nondum enim in his ea quæ numeris apta ducuntur adoleverant. Tabernaculum testimonii construitur, sed nec in hoc quidem numerandi populi tempus advenit. Lex per Moysen datur, sacrificiorum mos traditur, purificationum ritus docetur, sanctificationum leges et sacramenta conduntur; et *tunc* ad numerum ex præcepto Dei populus adducitur. Describe hæc, o auditor, in corde tuo dupliciter, et tripliciter. Vide quanta tibi transeunda sunt, quanta toleranda, quot profectibus, quot tentationibus, quot præliis pugnandum tibi est et vincendum, ut possis ad divinum numerum pertinere, ut in computo aliquo habearis apud Deum, ut inter sanctas tribus annumerari dignus habearis, ut visitari possis, et per

Dei sacerdotes Aaron et Moysen numerorum censibus ascribi. Suscipienda tibi est primo lex Dei, lex Spiritus sancti, offerenda sacrificia, explendæ purificationes, peragenda cuncta quæ lex Spiritus docet, ut possis aliquando ad Israëliticum numerum pertinere.

Ego adhuc amplius aliquid intueor in hoc Numerorum libro mysterii. Ratio enim tribuum, et distinctio ordinum, societas familiarum, atque ordinatio cuncta castrorum, ingentium mihi sacramentorum prodit indicia : Apostolo nobis Paulo spiritualis intelligentiæ semina respergente. Et age, jam quid omnis hæc numerorum ratio, quid ordinum diversitas intelligentiæ mysticæ contineat, videamus. Expectatio certa nobis est resurrectionis mortuorum, cum hi qui vivunt, qui reliqui sunt, non prævenient in adventu Christi eos qui dormierunt, sed simul cum eis juncti et sociati rapientur in nubibus obviam Christo in aëra, terreni scilicet hujus loci corruptelam et mortis habitacula deserentes, sive omnes in aëre, ut Paulus pronuntiat[1], permansuri, sive etiam aliqui ad paradisum aut alia quælibet ex multis mansionibus quæ apud Patrem sunt transferendi loca. Diversitas autem translationis, et gloria ex meritis sine dubio et actibus uniuscujusque præstabitur, et erit unusquisque in eo ordine quem sibi gestorum merita contulerint : sicut et idem Paulus protestatur dicens de resurgentibus : « Unusquisque autem in suo ordine[2]. » Hinc ergo accidet in resurrectione, ut unusquisque aut in tribu Ruben spiritualibus indiciis ascribatur, ob hoc profecto quod aliquid in moribus, actibus aut vita ipsi Ruben simile et consanguineum habuit. Alius autem in tribu Symeon, fortassis pro obedientia. Alius in tribu Levi, credo qui bene præfuit sacerdotio, vel qui bene ministrans gradum sibi bonum acquisivit. Alius in tribu Juda, non dubito quod is qui regios

[1] 1 Thess. IV. — [2] 1 Cor. XV, 23.

telis pulsatur invidiæ, nunc spiculis libidinis terebratur, et in quibuscumque concupiscit caro adversum spiritum, et spiritus adversus carnem, internis præliis semper agitatur. Quid autem dicam de cogitationum pugnis, quas cordi nostro suggerit inimicus, ut nos exuat a fide Christi et ab spe vocationis nostræ? Cum enim afflictiones tentationum et molestias sæculi suscitaverit nobis, consequenter jam suggerit cogitationi, superfluum et ineptum esse hæc tolerare pro Christo, multo esse melius securam et sine persecutionibus vitam ducere. Hæc sciens et Apostolus Paulus dicebat : « Cogitationes destruentes, et omnem altitudinem ex- » tollentem se adversum scientiam Christi [1]. » Qui ergo divina præcepta servaverit, et mandata ejus custodierit, et fecerit ea, hanc pugnam et hæc bella non patitur, sed Deus aufert ea de terra ejus, et non sinit ea transire per animam justi. « Et persequemini inimicos vestros [2]. » *Quos* inimicos, nisi ipsum diabolum et angelos ejus, et spiritus malignos, et dæmonia immunda? Persequemur ea non solum ut a nobis ipsis effugemus, sed et ab aliis quos incursant, si divina præcepta servemus. « Persequemini, *inquit*, » inimicos vestros, et cadent in conspectu vestro morte [3]. » Si conterat Satanam sub pedibus nostris velociter Deus, cadent inimici in conspectu nostro morte. Cujus morte? Ego arbitror quod nostra : si enim nos mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, si hanc mortem inferamus membris nostris, illi cadent in conspectu nostro. Quomodo cadent in conspectu nostro? Si tu justus sis, cecidit injustitia in conspectu tuo; si castus, cecidit libido; si pius, etiam ipsa impietas corruit ante te.

« Et persequentur ex vobis quinque centum, et centum

[1] 2 Cor. x, 5. — [2] Levit. xxvi, 7. — [3] Ibid.

» ex vobis persequentur multa millia [1]. » Qui sunt isti quinque qui possunt persequi centum? Quinque numerus et in laudabilibus ponitur et in culpabilibus. Quinque sunt sapientes virgines, et quinque insipientes[2]. Sic ergo et centenarius numerus ad utramque partem accipi potest. Si itaque nos simus ex quinque laudabilibus, id est, ex quinque sapientibus, persequemur insipientes centum. Si enim sapienter et probabiliter pugnemus in verbo Dei, si prudenter de lege Domini disseramus, convincimus et fugamus infidelium multitudinem. Sicut enim quinque numerus et sapientes indicat et insipientes, ita et centenus numerus et fideles indicat et infideles. Nam et sub centenario annorum numero Abraham Deo credidisse, et justificatus esse describitur, et « peccator qui moritur centum annorum maledic» tus erit [3]. » Et hic centum infideles a quinque sapientibus effugantur, et rursum centum fideles, non tam numero centum quam perfectione signati, multa millia infidelium persequentur. Fugant enim fideles doctores innumeros dæmones, ne animas credentium antiqua fraude decipiant. « Et » *cadent inimici* vestri in conspectu vestro gladio [4]. » Qui sint *inimici* supra diximus, quo autem gladio dicantur cadere, requiramus. Apostolus Paulus nos docet quis sit hic *gladius*, cum dicit : « Vivus enim est sermo Dei, et efficax, » et penetrabilior omni gladio utrinque acuto, pertingens » quoque usque ad compagem animæ ac spiritus, membro» rum quoque et medullarum, et est discretor cogitatio» num et intentionum cordis [5]. » Hic est gladius cujus acie cadunt inimici nostri. Sermo namque Dei est qui prosternit omnes inimicos, et ponit eos sub pedibus suis, ut subditus fiat omnis mundus Deo. Vis adhuc et de alia epistola

[1] Levit. XXVI, 8. — [2] Matth. XXV, 2. — [3] Isai. LXV, 20. — [4] Levit. XXVI, 8. — [5] *Heb.* IV, 12.

censitus sit : quod nos velut cum tota simul libelli continentia exponentes, formam diximus esse perscriptam quomodo populus Dei egrediens de mundi hujus Ægypto, et ad terram repromissionis, id est, vel ad virtutum locum, vel ad regni cœlorum gloriam hæreditatemque festinans, ordinibus quibusdam, et meritorum gradibus deducatur. Et per hæc ostendimus futurorum bonorum magnificentiam in Legis imaginibus adumbratam. Nunc vero lectionis hujus initium quæ hodie recitata est, edocet nos qualiter ab his qui Deo mancipati sunt, nec implicant se negotiis secularibus, componatur ordo castrorum. Ait enim : « Et locutus est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens : Homo » secundum ordinem suum, et secundum signa sua, et se» cundum domus familiarum suarum castra collocet; filii » Israël ex adverso in circuitu tabernaculi testimonii con» fidant[1]. » Moyses dicit : Homo secundum ordinem suum, et secundum signa sua, et secundum domos familiarum suarum incedat in castris; et Paulus dicit : « Omnia ho» neste et secundum ordinem fiant[2]. » Et non tibi *videtur* unus esse spiritus Dei, qui et in Moyse loquitur *et in* Paulo? Secundum ordinem Moyses incedi manda*t in* castris : secundum ordinem cuncta geri in Ecclesia præcipit Paulus. Et Moyses quidem, qui Legi ministrabat, in castris custodiri ordinem jubet : Paulus vero, tanquam Evangelii minister, non solum in actibus, sed in ipso habitu, ordinatum vult esse Christianum; et ideo dicit : « Mulieres simi» liter in habitu ornato[3]. » Unde ego arbitror quod non solum in officiis et habitu servari ordinem volunt, sed dant intelligi quod sit aliquis etiam in anima ordo, de quo dicatur quod unusquisque incedere debeat secundum ordinem suum. Qui ordo præcipue quidem ex operum fructu indicatur; nihilominus autem et ex magnificentia sensuum.

[1] Num. II, 2, 2. — [2] I Cor. XIV, 40. — [3] Tit. II, 3.

Nam sæpe accidit ut is qui humilem sensum gerit et abjectum, et qui terrena sapit, excelsum sacerdotii gradum, vel cathedram doctoris insideat; et ille qui spiritualis est et a terrena conversatione tam liber ut possit examinare omnia, et ipse a nemine judicari, vel inferioris ministerii ordinem teneat, vel etiam in plebeia multitudine relinquatur. Sed hoc est et Legis et Evangelii statuta contemnere, et nihil secundum ordinem gerere. Sed et unusquisque nostrum si de cibo et potu sollicitus sit, et omnem curam in rebus sæcularibus gerat, unam vero aut duas horas ex integro die etiam Deo deputet, et ad orationem veniat in ecclesiam, vel in transitu verbum Dei audiat, præcipuam vero curam erga sollicitudinem sæculi et ventris expendat: iste non complet mandatum quod dicit, ut homo secundum ordinem suum incedat, vel quod dicit, ut omnia secundum ordinem fiant. Ordo est enim statutus a Christo, quærere prius regnum Dei et justitiam ejus[1]; et credere quod secundo loco hæc nobis apponantur. Homo ergo secundum ordinem suum incedat. Putasne qui sacerdotio funguntur, et in sacerdotali ordine gloriantur, secundu mordinem suum incedunt, et agunt omnia quæ illo ordine digna sunt? Similiter autem et diaconi putas secundum ordinem ministerii sui incedant? Et unde est quod sæpe audimus blasphemare homines, et dicere: Ecce qualis episcopus, aut, Qualis presbyter, vel, Qualis diaconus? Nonne hæc dicuntur ubi vel sacerdos vel minister Dei ausus fuerit in aliquo contra ordinem suum venire, et aliquid contra sacerdotalem vel Leviticum ordinem gerere? Quid autem et de virginibus dicam, aut de continentibus vel omnibus qui in professione religionis videntur? Nonne si quid inverecundum vel petulans, si quid protervum gesserint, arguit eos continuo Moyses et dicit: « Homo secundum ordinem suum incedat? » Ag-

[1] Matth. vi, 33.

ille qui nos in captivitatem duxerat, et peccatorum vinculis colligarat. Contrivit ergo peccati vinculum, et jugum nostræ captivitatis excussit Dominus noster Jesus Christus, et suum nobis suave jugum fidei et charitatis, et spei, ac totius sanctitatis imposuit. Ipsi gloria in æterna sæcula sæculorum. Amen.

ORIGENIS
IN NUMEROS
HOMILIÆ.

PROLOGUS RUFINI INTERPRETIS
AD URSACIUM [1].

Ut verbis tibi, frater, beati martyris loquar, *bene admones, Donate charissime.* Nam et promisisse me memini, ut, si quæ sint Adamantii senis in legem Moysi dicta colligerem, atque ea latino sermone nostris legenda transferrem. Sed reddenda pollicitationi non tempestivum, ut ille ait, sed tempestuosum nobis tempus ac turbidum fuit. Quis enim ibi stylo locus est, ubi hostilia tela metuuntur, ubi in oculis est urbium agrorumque vastatio, ubi fugitur per marina discrimina, et ne ipsa quidem absque metu habentur exilia? In conspectu etenim, ut videbas etiam ipse, nostro Barbarus, qui Regino oppido miscebat incendia, angustissimo a nobis freto, ubi Italiæ solum Siculo dirimitur, arcebatur. In his ergo posito, quæ esse ad scribendum securitas potuit, et præcipue ad interpretandum, ubi non ita proprios expedire sensus, ut alienos aptare proponitur? Tamen si quæ nox animos minore metu hostilis concussit excidii, et breve saltem lucubrandi otium dedit, quasi ad solamen malorum, levandæque peregrinationis gratia, quæcumque in Numerorum libro, sive homiletico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur scripta reperimus, hæc, perurgente te, Romana, ut potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus, te quoque ipso in quamplurimis juvante, Ursaci, nostrum laborem, dum nimis cupidus, pueruli notarii tardum putas esse mi-

[1] *Tom.* II, p. 275 et seqq.

pter nonnullos eorum qui ad audiendum non simplici nec fideli mente conveniunt. De quibusdam dico catechumenis, quibus fortasse nonnulli etiam eorum qui jam baptismum consecuti sunt, sociantur. « Non enim omnes qui ex » Israël, ii sunt Israëlitæ [1] : » neque omnes qui loti sunt aqua, continuo etiam sancto Spiritu loti sunt : sicut e contrario non omnes qui in catechumenis numerantur, alieni sunt et expertes Spiritus sancti. Invenio enim in Scripturis divinis nonnullos cathecumenorum dignos habitos Spiritu sancto, et alios accepto baptismo indignos fuisse sancti Spiritus gratia. Cornelius catechumenus erat, et antequam ad aquam veniret meruit accipere Spiritum sanctum [2]. Simon baptismum acceperat, sed quoniam cum hypocrisi accessit ad gratiam, repudiatur a dono Spiritus sancti. Nolo dubites et nunc esse in populo catechumenorum aliquos Cornelios, ad quos dici possit, quia misericordiæ et orationes tuæ ascenderunt in cœlum ; et rursum in populo fidelium esse aliquos Simones, quibus confidenter dicendum sit : « O plene » omni dolo et fallacia, fili diaboli, inimice omnis justi- » tiæ [3]. » Hæc ego ad correptionem mei ipsius loquor, non solum auditorum. Unus enim et ego sum ex iis qui audiunt verbum Dei.

II. Sed audiamus jam quid sermo divinus loquatur ad Moysen. « Et locutus est, *inquit*, Dominus ad Moysen, di- » cens : Ecce ego assumpsi Levitas de medio filiorum Israël, » pro omni primogenito qui adaperit vulvam ex filiis Israël, » redemptiones eorum erunt, et erunt mihi Levitæ. Meum » est enim omne primogenitum. Ex die qua percussi omne » primogenitum in terra Ægypti, sanctificavi mihi omne pri- » mogenitum Israël : ab homine usque ad pecus, meum erit ; » ego Dominus [4]. » Levitæ assumuntur pro primogenitis, cum utique non sint primogeniti. Levi enim tertius nasci-

[1] Rom. IX, 6. — [2] Act. X. — [3] Id. XIII, 10. — [4] Num. III, 11 et seqq.

tur ex Lia; primus namque est Ruben, Symeon secundus, tertius Levi : et assumuntur in primogenitos ii qui natura non sunt primogeniti. Numquid hæc in Lege Dei otiose scripta esse credendum est? An illud edocet nos, quod apud Deum non illi primogeniti habeantur, qui corporea nativitate præcedunt, sed ii quos proposito mentis inspecto, Deus ipse in ordinem primitivorum judicat assumendos? Sic enim apud Deum Jacob posterior natu primogenitus judicatus est, et benedictiones primitivatus procurata divinitus parentis cæcitate suscepit[1]. Ex proposito etenim cordis quod Deo patuit etiam priusquam in hoc mundo nascerentur, aut aliquid agerent boni vel mali, pronuntiat Dominus de eis, quia « Jacob dilexi, Esaü autem odio habui [2]. » Filii ergo Levi primogeniti quidem non sunt secundum carnem, sed primogenitis assumuntur : ut sit amplius aliquid pro primogenito assumi, quam primogenitum nasci. « Ecce, » *inquit*, assumpsi Levitas ex medio filiorum Israël. » Dic simpliciter, Assumpsi Levitas ex filiis Israël. Quid est quod addis, et de medio filiorum Israël? de quo medio? Tertius est Levi (ut supra diximus) inter filios Israël. De quo ergo medio assumantur Levitæ cuperem scire. Invenio in Scripturis beatam illam Sunamitidem, quæ aluerat aliquando Prophetam, respondentem cum fiducia regi Israël volenti sibi aliquid conferre beneficii, et dicentem : « In medio populi mei ego habito[3]. » Amplius autem, et magnificentius in Evangelio video scriptum de Domino et Salvatore nostro, dicente Joanne : « Medius vestrum stat, » quem vos nescitis[4]. » Puto ergo eum qui nunquam declinaverit ad dextram, neque ad sinistram, dici posse medium stare, « qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in » ore ejus[5]. » Et ideo ille quidem, quia semper stat, medius

[1] Gen. xxvi. — [2] Malach. i, 2, 3. — [3] 4 Reg. iv, 13. — [4] Joan. i, 26. — [5] 1 Pet. ii, 22.

stare dicitur. Si quis vero imitator ejus est, sicut omnes sancti, et illa beata mulier cujus superius fecimus mentionem, stare quidem non dicitur. Non enim potest fieri ut non aliquando aut ad dextram quis inclinatus sit, aut ad sinistram : « Nemo *enim* mundus a sorde, nec si unius diei » fuerit vita ejus [1]. » Habitare tamen dicitur in medio populi : et Levitæ ergo assumuntur de medio filiorum Israël. Levitæ sunt enim qui non cognoverunt dextram et sinistram suam, sed sequentes Moysen, id est, legem Dei, non pepercerunt patri nec matri. Et tu ergo si veniente tentatione, si veniente ira peccati non inclineris ad dexteram neque ad sinistram, nec prævaricatus fueris legem Dei, sed stes in medio fixus et stabilis, et non inclineris, neque curves genua tua peccato, nec pecudis caput, id est, stultitiæ sequaris imaginem, assumeris de medio filiorum Israël, et in primitivorum numero collocaberis. Hæc pro eo quod scriptum est, « et as» sumam Levitas de medio filiorum Israël. »

III. Verum, si videtur, recurramus adhuc ad ipsum ordinem historiæ, qui refertur in Numeris, et ex ipso mysterium primitivorum, ubi vel quomodo requiri debeat contemplemur. Igitur recenseamus attentius quomodo distribuuntur duodecim tribus per ternas in quatuor partes, et per singulas quasque cœli plagas certa statione considunt : et inveniemus Judam quidem ab oriente statui cum Isachar et Zabulon; Ruben vero ab occidente, cum Symeon et Gad; in meridie Effrem cum Benjamin et Manasse; in aquilone vero Dan cum Neptalim et Aser. Ex his omnibus quasi per quatuor terræ cardines in circuitu collocatis, in medio eorum utpote Deo proximi circa ipsum tabernaculum Dei constituuntur Levitæ : in castris quidem Juda quæ sunt ab oriente, Moyses et Aaron; in castris vero Ruben, Gerson; in castris autem Benjamin, Caath : ubi vero Dan castra con-

[1] Job, XIV, 4, 5.

stituit, Merari scribitur collocatus : et ita in medio filiorum Israël ex omni parte, et per circuitum, quasi inserti cæteris et innexi videntur esse filii Levi. Hæc sunt quæ nobis littera Legis exponit, ut ex his sacramentorum semina colligentes, tanquam gradibus quibusdam ab humilibus ad excelsa, et a terrenis ad cœlestia conscendamus. Ascende ergo nunc, o auditor, si potes, et a terrenis sensibus intuitu mentis et perspicacia cordis elevare. Obliviscere paulisper terrena, supra nubes et supra ipsum cœlum gressu mentis incede. Ibi require tabernaculum Dei, ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, et assistit nunc vultui Dei interpellans pro nobis. Ibi, inquam, require quaternos istos ordines, stationesque castrorum. Ibi Israëlitica agmina et excubias cerne sanctorum, et ibi illa quæ hic nunc quærimus primitivorum sacramenta rimare. Sed ego non audeo illuc solus ascendere, non audeo me in hos tam secretos mysteriorum secessus sine auctoritate magni alicujus doctoris immergere. Non possum illuc ascendere, nisi præcedat me Paulus, et ipse mihi viam novi hujus et ardui itineris ostendat. Ipse ergo Apostolorum maximus, qui sciret multas esse non solum in terris, sed et in cœlis Ecclesias, ex quibus et septem quasdam Joannes enumerat[1]; ipse tamen Paulus ostendere volens esse quamdam præter eas etiam primitivorum Ecclesiam, dicit, ad Hebræos scribens : « Non enim accessistis » ad ardentem et tractabilem ignem, sed accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis Jerusalem cœlestem, » et multitudinem Angelorum collaudantium, et Ecclesiam » primitivorum ascriptam in cœlis[2]. » Igitur Moyses per quatuor castra populum Dei divisum describit in terris : et Apostolus quatuor ordines sanctorum describit in cœlis, ad quorum singulos unumquemque nostrum dicit accedere. Non enim omnes ad omnes accedunt, sed et alii quidem accedunt

[1] Apoc. I. — [2] Heb. XII, 18, 22, 23.

ad montem Sion, horum autem paulo meliores accedunt ad civitatem Dei viventis Jerusalem cœlestem : qui autem et iis eminentiores sunt, accedunt ad multitudinem Angelorum collaudantium : qui autem super istos omnes sunt, accedunt ad Ecclesiam primitivorum ascriptam in cœlis. Si ergo ex iis intellexisti quis sit ordo primitivorum, et quod sit nominis istius sacramentum, præpara te, et enitere quantum vales, si forte actibus, vita, moribus, fide, institutisque proficias, ut possis accedere ad Ecclesiam primitivorum, quæ ascripta est in cœlis. Quod si non tantum vales, sed es paulo inferior, accede ad multitudinem Angelorum collaudantium. Quod si nec ad istum ordinem potes ascendere, ad civitatem saltem Dei viventis Jerusalem cœlestem properare contende. Si vero nec ad hoc aptus es, saltem ad montem contende Sion, ut in monte salveris. Tantum ne in terra resideas, ne in vallibus maneas, ne in demersis et humilibus perseveres. Mihi ita intelligendum videtur assumi primogenitos filios Levi, qui ministrant Deo, et altari ejus tabernaculoque deserviunt, excubiisque perpetuis ministeria divina concelebrant.

IV. Sed et quod ait, « pro omni primogenito qui adaperit » vulvam, » non mihi facile videtur disseri posse et explanari. Neque enim quicumque adaperit vulvam continuo dignus sanctificatione primitivatus habendus est, quia et in Psalmis legimus, quod « alienati sunt peccatores a vulva, erra» verunt a ventre, locuti sunt falsa [1]. » Quod utique stare secundum litteram nullo modo potest. Quomodo etiam quis errare a via Dei potuit statim ut de ventre matris exivit ? Aut quomodo potuit falsa loqui nuper editus puer, vel qualemcumque proferre sermonem ? Cum ergo impossibile sit vel errare aliquem a ventre, vel loqui falsa, necessarium erit et ventrem et vulvam talem requiri cui convenire pos-

[1] Psal. LVII, 4.

sit hoc dictum, quod « alienati sunt peccatores ab utero, » erraverunt a ventre, locuti sunt falsa. » Et illa erit vulva quam adaperit omnis primitivus, qui sanctificatur Deo. Ad aperuit aliquando Deus vulvam Liæ, quæ erat clausa, et peperit patriarchas; similiter et Rachel, ut pareret etiam ipsa cujus visus erat perspicax et decorus aspectus[1]. Sed et in multis aliis Scripturæ locis invenies adaperiri vulvas. Quarum si singula pro locis consideres, invenies quomodo et errent peccatores a vulva, et illi adaperientes vulvam sanctificentur in ordine primitivorum : « Et erunt mihi, *inquit*, Levitæ : meum est enim omne primitivum : ex qua » die percussi omne primogenitum in terra Ægypti, mihi » sanctificavi omne primogenitum[2]. » Notum est quid de iis historia contineat, quomodo percussa sint primogenita Ægyptiorum, cum populus Israël educeretur ex Ægypto. Hoc est ergo quod in loco indicatur, quia non prius sanctificati sunt primogeniti Israël quam percuterentur Ægyptiorum primogeniti : et quasi causam sanctificationis horum, interitum et necem ponit illorum. Unde et hic intelligendum est, esse quosdam primogenitos etiam in Ægyptiis, id est, in contrariis potestatibus, quasi electos in malitia et primos inter dæmonas, qui nisi percussi fuerint et extincti, sanctificationem percipere Israëlitarum primogeniti omnino non possunt. Quis ergo est iste qui primogenitos Ægyptiorum, id est, principatus et potestates dæmonum percussit? Nonne Dominus meus Jesus Christus, qui est primogenitus omnis creaturæ, qui principatus et potestates adversas traduxit, triumphans eos in cruce? Quos utique nisi ille percussisset, et triumphasset, sanctificatio ad nos primitivalis venire nullatenus potuisset. Ut autem nobis primogenitorum benedictiones donaret, efficitur prius ipse primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, et nos credentes

[1] Genes. xxx. — [2] Num. III, 12, 13. — [3] Exod. II.

resurrectioni suæ assumeret pro primitivis, et in primitivorum ordine collocaret, si tamen benedictionum gratiam usque ad finem firmam retineamus, adjuti misericordia ipsius Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV[1].

De numero et officiis Levitarum.

Numerorum liber est[2] qui legitur nobis, in quo multæ sunt numerorum differentiæ, quæ conscribuntur de filiis Israël. Sed post filios Israël numerantur etiam Levitæ seorsum. Non enim fuerant recensiti cum filiis Israël, et habetur eorum segregatus quidam, ac præcipuus præ cæteris numerus, quo referuntur omnes simul viginti duo millia reperti, ita ut neque amplius aliquid neque minus hoc numero inventum sit. Post hoc præcepit Dominus numerari etiam primogenitos filiorum Israël eodem ordine quo Levitæ fuerant numerati, id est, ab uno mense et supra; et inveniuntur primogeniti filiorum Israël viginti duo millia, et ducenti septuaginta tres. Putasne per hæc solam Numeri historiam docere nos voluit Moyses, et nullum in iis diversitatibus numerorum conclusit solito sibi more mysterium? Nihilne videbitur esse rationis quod ducenti septuaginta tres tantum abundare dicuntur in primogenitis Israël, et in Levitis ad viginti duo millia, neque abundare quidquam neque deesse describitur?.....

Sed redeamus[3] aliquando ad apostolum Paulum, qui hæc omnia libero jam et revelato oculo mentis aspiciens, et veteris testamenti velamen abjiciens, ait, quia prior populus

[1] Tom. II, p. 282 et seqq. — [2] N. 1. — [3] N. 2, 3. p. 282-284.

in hujusmodi constructionibus exemplari et umbræ cœlestium deservierit[1]. Et hæc audiens, considera ne forte isti quatuor ordines castrorum exemplum sint et umbra illorum quatuor ordinum quos ad Hebræos scribens Paulus enumeravit in cœlis. Et rursus Israëliticis quatuor ordinibus castrorum, quaternos adjice Levitarum; quæ nos non tam explanare et aperire, quam contigisse tantummodo, et purioribus sensibus (si qui tamen sunt qui puros huc et liberos a sæcularibus cogitationibus sensus detulerint) indicasse, et leviter perstrinxisse sufficiat: « Accipe, *inquit*, numerum » filiorum Caath[2]. » Ecce iterum alius introducitur ordo numerorum. Numerati sunt jam filii Levi ab uno mense et supra, nunc numerantur filii Levi a vicesimo quinto anno, sed non ut in cæteris supra, sed usque ad quinquagesimum annum, et fit iste præcipuus numerus et electus. Additur enim iis: « Omnis, *inquit*, qui procedit ad ministrandum ad opera » tabernaculi testimonii[3]. » Isti sunt qui numerantur meliore quodam et præcipuo numero. Sicut enim in filiis Israël dicebatur: « Omnis qui procedit ad prælium in filiis Israël: » ita et hic dicitur: « Omnis qui procedit ad ministerium, ut » faciat opera in tabernaculo testimonii. » Post hæc dicitur quæ sint opera filiorum Caath in medio filiorum Levi secundum plebes suas in tabernaculo testimonii. « Introibit, » *inquit*, Aaron et filii ejus, cum elevata fuerint castra, et » deponent velum quo teguntur sancta, et operient ex ipso » velo arcam testamenti[4]. » Et post hæc septem quædam species enumerantur, quæ præcipiuntur operiri. Primo in loco, ut omnium pretiosior, ipsa arca testamenti operiatur velo quo prius velabatur, sed et pelle desuper hyacinthina tegatur Additur etiam aliud velamen desuper hyacinthinum. Secundo in loco mensa operitur, tertio, candelabrum, quarto, altare aureum, quinto, vasa ministerii. Sexto operi-

[1] Heb. IX et X. — [2] Num. IV, 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 5.

mentum altaris cum quibusbam velamentis apponitur. Septimo in loco operitur et labrum, et nihil horum omnium nudum relinquitur aut revelatum. Denique additur etiam præceptum hujusmodi : « Nolite, *inquit*, exterminare de » tribu sua plebem Caath[1]. » Quo scilicet exterminandos esse se scirent, si forte ad hæc movenda manus suas mitterent, nisi unumquodque eorum prius a sacerdotibus fuisset obtectum.

Nunc ergo redeamus ad istud tabernaculum Ecclesiæ Dei viventis, et videamus quomodo hæc singula observari oporteat in Ecclesia Dei a sacerdotibus Christi. Si quis vero sacerdos est cui vasa sacra, id est, mysteriorum sapientiæ secreta commissa sunt; discat ex iis, et observet, quomodo hæc oporteat intra velamen conscientiæ custodire, nec facile proferre ad publicum. Aut si res poscit proferre, et inferioribus, id est, imperitioribus tradere, ne nuda proferat, ne aperta ostendat, et penitus patentia; alioquin homicidium facit, et exterminat plebem. Exterminatur enim omnis qui secreta et ineffabilia sacramenta contigerit, nondum meritis et scientia in sacerdotii ordinem gradumque translatus. Solis enim filiis Aaron, sacerdotibus scilicet, ipsam arcam testamenti, et mensam, et candelabrum, et si quid est eorum quæ supra comprehendimus, nuda ac revelata videre concessum est. Alii autem operta hæc videant, imo potius velata hæc in humeris suis portent. Et filii quidem Caath, quoniam ipsi, licet non sint sacerdotes, sunt proximi sacerdotibus, in humeris suis possunt ista portare : alii vero sarcinas suas et ministeria nec in humeris, sed in plaustris ponunt. Ut enim prævenientes lectionem dicamus aliqua etiam de iis quæ locus admonuit, cum offerrentur a singulis quibusque tribubus plaustra, quatuor ex iis acceperunt filii Merari, duo autem Gerson filii. Illi vero qui horum me-

[1] Num. IV, 18.

liores sunt, plaustra non accipiunt. Intuere ergo nunc cujusmodi divisio efficitur in officiis ministerii divini, et quomodo illa quidem quæ sancta sunt non imponuntur portanda animalibus mutis, sed rationabiles esse debent homines, et in humeris suis portare vasa quibus ministrantur sancta sanctorum. Ea vero quæ graviora sunt et duriora, non tam rationabilibus quam mutis portanda animalibus imponuntur. Sed et in ipsis est aliqua differentia. Nam illi qui graviora et duriora observant ministeria, plura habent animalia. Quatuor enim plaustra dantur filiis Merari. Filiis autem Gerson, quia erant prope filios Caath, duo tantum plaustra sufficiunt. Ex quibus ostenditur quod operibus quidem durioribus et (ut ita dicam) crassioribus, plures sunt qui velut animalia inserviunt; ad ea vero quæ rationabilibus procurantur, pauci ex iis qui in his instructi aut eruditi videntur, accedunt. Nam ad illa quæ mystica sunt et in secretis recondita, et solis sacerdotibus patent, non solum nullus animalis homo accedit, sed ne ipsi quidem qui habere aliquid exercitii et eruditionis videntur, nondum tamen meritis et vita ad sacerdotalem gratiam conscenderunt. Non solum per speculum ea et in ænigmate vident, sed et operta et velata suscipiunt, et in humeris portant, quo scilicet magis ea actu operum quam scientiæ revelatione cognoscant. Quia igitur hujusmodi dispensatio est mysteriorum Dei et ministerii quod habetur in sanctis, tales nos exhibere debemus, ut digni efficiamur ordine sacerdotii, ne velut irrationabilibus nobis onera gravia imponantur, sed tanquam rationabiles et sancti sacerdotalibus officiis deputemur. Gens enim sancta, regale sacerdotium sumus, et populus in acquisitionem, tantum ut acceptam gratiam vitæ meritis exequentes, digni habeamur sancto ministerio[1] : ut cum discesserimus de hac vita, mereamur assumi (ut supra

[1] 1 Pet. II, 9.

diximus) inter sacerdotes Dei, et ministrantes arcæ testamenti, in arcanis scilicet et reconditis mysteriis, revelata facie gloriam Domini speculemur, et ingrediamur terram sanctam, cujus hæreditatem nobis præstabit Dominus noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V[1].

De eo quod scriptum est : *Nolite exterminare de tribu sua plebem Caath*[2].

Responsa dans Dominus ad Moysen et Aaron[3], dicit : « Nolite exterminare de tribu sua plebem Caath de medio filiorum Levi, sed hoc facite eis, et vivent, et non morientur cum accedent ad sancta sanctorum[4], » et reliqua. Primo intelligamus ea quæ secundum litteram referuntur, et ita præstante Domino ab intellectu litteræ ascendemus ad intelligentiam spiritualem. Intellige ergo prius ipsam collocationem tabernaculi testimonii, intellige et sancta sanctorum, quæ interjecto a sanctis velamine dirimuntur, quæ inspici non licet ab ullo hominum, nisi a sacerdotibus solis. Post hæc intellige quomodo ubi ventum fuerit ut castra moveant filii Israël, solvitur tabernaculum, et Aaron ac filii ejus sacerdotes intra sancta sanctorum operiunt singula quæque operimentis ac velaminibus suis, et obtecta ea relinquentes in eodem quo fuerant loco, introducunt filios Caath, qui ad istud officium deputati sunt, et faciunt eos elevare humeris suis omnia illa quæ manus sacerdotalis obtexerat. Et propter hoc dicitur a Domino : « Ne exterminetis de tribu

[1] Tom. II, p. 284 et seqq.
[2] Num. IV.
[3] N. 1, 2. p. 284, 285.
[4] Num. IV, 18.

» sua plebem Caath : » quasi in eo exterminandi essent, si sancta sanctorum nuda et patentia contigissent, quæ non solum non contingere, sed ne intueri quidem fas erat non velata. Si intellexisti quid historiæ ordo contineat, ascende nunc ad splendorem mysterii; et legis spiritualis lumen, si purus tibi est mentis oculus, contuere. Si quis dignus ex iis qui Deo ministrant, divina capere et videre mysteria, ad quæ contuenda cæteri minus capaces sunt, hic Aaron vel filius Aaron esse intelligitur, qui ingredi potest ad ea quæ adire aliis fas non est. Si quis ergo talis est, huic soli revelata patet arca testamenti, hic videt urnam intra se habentem manna, hic considerat et intelligit propitiatorium; hic intuetur et Cherubim utrumque, et mensam sanctam, et candelabrum luminis, et altare incensi. Iste hæc considerat, et intelligit spiritualiter, id est, qui verbo Dei et sapientiæ mysteriis operam dat, et Deo soli in sanctis vacat. Sciat sane cui hæc revelantur, et spiritualiter inspicienda creduntur, non sibi tutum esse aperire ea, et pandere quibus non licet pandi; sed operire debet singula, et operta cæteris minus capacibus tradere portanda in humeris, et cervicibus imponenda. Cum enim ex verbis mysticis eruditi, et perfecti quoque doctores opera populis injungunt, et plebs agit quidem et implet quæ mandantur, non tamen eorum quæ geruntur intelligit rationem : quid aliud geritur, nisi operta et velata sancta sanctorum super humeros portantur? Et ut adhuc manifestius quæ dicuntur advertas, exemplis te ex divinis voluminibus adhibitis informabimus. Moyses intelligebat sine dubio quæ esset vera circumcisio, intelligebat quod esset verum pascha, sciebat quæ essent veræ neomeniæ, et quæ vera sabbata : et cum hæc omnia intellexisset in spiritu, verbis tamen ea per rerum corporalium species adumbrationesque velabat : et cum sciret verum pascha immolandum esse Christum, ovem corporalem

immolare mandat in pascha. Cumque sciret diem festum agi debere in azymis sinceritatis et veritatis, tamen de farinæ azymis præcipiebat agi diem festum. Hæc ergo et hujusmodi erant sancta sanctorum, quæ cum Moyses portanda cæteris traderet, id est, rebus et operibus implenda, cooperta tamen ea et velata communi sermonum tradebat eloquio. Humeri autem quod operum indicium teneant, in multis Scripturæ sæpe locis ostendimus. Sed et in Ecclesiasticis observationibus sunt nonnulla hujusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod, verbi gratia, genua flectimus orantes, et quod ex omnibus cœli plagis ad solam orientis partem conversi orationem fundimus (1), non facile cuiquam puto ratione compertum. Sed et Eucharistiæ sive percipiendæ, sive eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque et ordinum atque interrogationum ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta et velata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea et exequimur ut a magno pontifice atque ejus filiis tradita et commendata suscepimus. Cuncta hæc ergo et horum similia cum gerimus, nec tamen eorum assequimur rationem, levamus humeris nostris et portamus adoperta et obtecta divina mysteria, nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aaron, quibus ista conceditur nuda et revelata perspicere. Ita tamen conceditur ut sciant sibi velanda hæc et operienda, ubi cæteris dari ea et in opus proferri ratio poposcerit.

Post hæc dicitur de Levitis : Qui operentur a vicesimo quinto anno et supra usque ad quinquagesimum annum. « Omnis, *inquit*, qui procedit ad opus operum et ad opera » quæ portantur tabernaculi testimonii[1]. » Observa in his distinctionem sermonum divinæ Scripturæ. Ubi de operibus

[1] Num. IV, 47.

filiorum Israël loquitur, non dicit opera operum, sed sola opera. Ubi vero de officiis Levitarum, non dicit sola opera, sed opera operum. Sicut enim sunt quædam sancta, sunt autem et alia sancta sanctorum : ita sunt quædam opera, et alia opera operum. Unde videtur mihi quia Moyses ubi sensit esse quædam opera visibilia quidem, sed quibus inesset interior alia mystica et occulta intelligentia, hæc non solum opera, sed opera operum dixerit; quæ vero communia, et præsentis solum temporis opera intellexit, hæc solum opera nominaverit. Sunt ergo quædam opera operum quæ ego puto esse omnia hæc, de quibus vel in præsenti lectione, vel in Exodo et cæteris locis sub occultis præcipitur mysteriis, et pro parte in præsenti, pro parte vero explendis in futurum. Quæ tamen (ut diximus) opera operum, non cuilibet, sed Levitis solis tradenda mandantur. Et inter Levitas ipsos non prius ad hæc opera quisquam vocatur, nisi a vicesimo demum et quinto anno vitæ suæ usque ad quinquagesimum.......

...... *Oportet*[1] ergo operari Levitas in sanctis usque ad quinquaginta annos, inferiores quidem opera, meliores vero opera operum; horum autem superiores, spiritualibus officiis deservire, et introire in sancta sanctorum, ibique operire quæ operienda sunt, et tradere filiis Caath portanda humeris, et manibus evehenda. Sed et reliquis unicuique secundum ea quæ jam superius sæpe disserta sunt ordinantur. Verum ne nimia hæc operimentorum velamentorumque cautela desperationem quamdam et mœstitiam generet auditoribus, pauca aliqua quæ et nobis pandere tutum sit, et vobis fas sit aspicere, quoniam quidem (ut prius diximus) genus regale et sacerdotium, gens sancta et populus in aquisitione dicti sumus[2], aperire tentabimus. Intelliga-

[1] N. 3. p. 285, 286.

[2] 1 Pet. II, 5.

mus ergo tabernaculum testimonii omnes sanctos qui sub testamento Dei censentur; et in hoc tabernaculo esse quosdam celsiores meritis et gratia superiores; et ex iis aliquos quidem candelabrum dici, ipsos forte Apostolos, qui illuminant accedentes ad Deum. Sed et si qui alii sunt qui in hoc tabernaculo Dei omnibus ingredientibus scientiæ et doctrinæ lumen ostendunt, omnes isti candelabrum mysticum nominentur. Alii sint mensa sacra, scilicet *quicumque* habent panes Dei, et reficiunt ac pascunt animas esurientes justitiam. Alii sint altare incensi, quicumque orationibus et jejuniis die ac nocte vacant in templo Dei, orantes non solum pro semetipsis, sed et pro universo populo. Ii vero quibus arcana mysteria credidit Deus, et occultorum providentiæ suæ judiciorum secreta commisit, arca testamenti Dei appellentur. Porro qui cum omni fiducia per hostias precum, supplicationumque victimas Deum hominibus repropitiant, et pro delictis populi interveniunt, propitiatorium nominentur. At qui meruerint multitudinem scientiæ, et abundantes divitias in agnitione Dei, Cherubim *intelligi* possunt: Cherubim namque in nostra lingua *multitudo* scientiæ interpretatur. Sed hos omnes qui per hæc singula quæ supra enumerata sunt designantur, portari necesse est, et portari in humeris. Unde fortassis (ut ego opinor) Angeli, qui ordinati sunt propter eos qui hæreditatem capiunt salutis[1], ipsi sint qui singulos eorum quos supra diximus *portant*. Cum enim solutum fuerit tabernaculum hoc, et cœperimus ingredi ad illa sancta, et pergere ad locum repromissionis, ii qui vere sancti sunt, et in sanctis sanctorum habentur, Angelis sine dubio subvectantibus incedunt, et usquequo requiescat tabernaculum Dei, portantur in humeris, et extolluntur in manibus. Quod prospiciens in spiritu Propheta dicebat: « Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut in mani-

[1] Hebr. 1, 14.

»bus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum[1].» Quod quidem dictum putavit diabolus de Salvatore accipiendum; sed cæcatus malitia, non intellexit eloquia Domini mystica. Neque enim Salvator meus Angelis indigebat ut non offenderet ad lapidem pedem suum. Namque calumniatur diabolus Scripturam divinam, qui hæc de Salvatore dicta protulerit: non de illo, sed de omnibus sanctis hoc dicitur, quia Angelis suis mandavit Deus pro populo suo, ut non offendat ad lapidem pedem suum. Sed et omnia quæ in hoc psalmo scripta sunt, justis quibusque magis quam Salvatori conveniunt. Liberat enim Dominus a ruina et dæmonio meridiano non Salvatorem, quod absit a nobis ita intelligere! sed omnem justum. Justi enim sunt qui indigent adjutorio Angelorum Dei, uti ne a dæmonibus subruantur, et ne corda eorum sagitta volante in tenebris terebrentur. Per ipsos Angelos sub eodem mysterio Paulus portandos esse quosdam confirmat in nubibus, cum dicit: « Sed et nos » qui vivimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur » in nubibus obviam Christo in aëra[2]. » Rapiuntur ergo ab Angelis ii qui penitus purgati et leves effecti sunt a delictis. Portantur vero ii qui aliquibus adhuc reliquiis prægravantur. Portantur vero et columnæ tabernaculi a quibusdam, et atria, et cætera quæ a Scriptura referuntur. Portantur autem non ab Israëlitis, sed a Levitis, secundum hunc sensum quem in transcursu videmur brevi contigisse, relinquentes sensibus auditorum, ut si quis de iis majore desiderio flagraverit, accendat sibi lumen scientiæ, et majora horum oculo perspicaciore conjiciat. Nobis autem concedat Dominus, ut a talibus operariis portati et sublevati, liberemur et defendamur a sagitta volante in tenebris, et a ruina et dæmonio meridiano, ne forte offendamus ad lapidem pedem nostrum, usquequo perveniamus ad locum repromis-

[1] *Psalm.* XCI, 11. — [2] 1 Thess. IV, 16.

sionis sanctorum, per Christum Dominum nostrum, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI[1].

De eo quod scriptum est : Exiit Moyses ad populum, *et de septuaginta presbyteris, et de Æthiopissa quam Moyses accepit uxorem*[2].

Plura nobis[3] simul recitata sunt, et de omnibus iis dicere, nec temporis brevitas, nec mysteriorum magnitudo permittit. Licebit tamen ex ingentibus campis paucos flosculos legere, et non quantum ager exuberat, sed quantum odoratui sufficiat carpere. Sicut et cum quis accedit ad fontem, non ei tantum haurire necesse est, quantum vena dives effuderit, sed quantum arentes siti mitiget fauces, ne forte plus justo sumpta, fiat potanti salubris unda pernicies. « Et exiit, *inquit*, Moyses ad populum, et locutus est ad » eum verba Domini[4]. » Donec verba Domini audit Moyses et ab ipso docetur, intus est, et in interioribus consistit atque in intimis secretis habetur. Ubi vero turbis loquitur et populis, ministrat ei qui intus non potest stare, exire dicitur foras. Quid ergo formæ talis continet sermo? Quod omnis doctor et magister Ecclesiæ si de profundioribus mysteriis aliquid moveat, si arcanum quid et reconditum de Dei sapientia proferat inter perfectos, donec in profundis sensibus versatur, intus esse, et in interioribus consistere dicendus est. Cum vero loquitur ad turbas, et ea profert quæ suffi-

[1] Tom. II, p. 286 et seqq.
[2] Num. XI.
[3] N. 1, 2, 3, p. 286-288.
[4] Num. XI, 24.

ciant iis qui foris sunt, et quæ potest vulgus audire, foras dicitur exisse, et loqui ad populum verba Domini. Hoc video et Paulum fecisse, et intus quidem fuisse, cum diceret: «Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam » autem non hujus mundi, neque principum hujus mundi, » qui destruentur. Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio » absconditam, quam nemo principum hujus mundi cognovit[1]. » Vides quomodo intus est, et interna atque arcana divinæ sapientiæ penetrat Paulus, cum hæc loquitur. Cum autem procedit ad populum, audi quid loquitur : « Omnis » sermo malus de ore vestro non procedat[2]; *et:* Qui furabatur, jam non furetur[3]; *et :* Unusquisque vir uxorem suam » habeat[4]; *et :* Unusquisque proximum suum sicut seipsum » diligat[5]; *et :* Unaquæque mulier virum suum habeat[6]. » Hæc et si qua hujusmodi sunt, Paulus, secundum Moysis formam foras exiens, ad populum loquitur.

Sed videamus et aliud caput, in quo refertur quod septuaginta viros elegerit Moyses ex senioribus populi et *habuerit eos* ante tabernaculum testimonii, et de spiritu *Moysi accipiens* Deus dederit septuaginta senioribus, « et » cum requievisset, *inquit,* super eos spiritus, prophetaverunt omnes[7]. » Quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi *dedit* septuaginta senioribus spiritum, non ita intelligas quasi materialem aliquam corporeamque substantiam auferens Deus a Moyse, in septuaginta secuerit portiones, et ita unicuique seniorum exiguam particulam dederit. Impium est ita intelligere naturam Spiritus sancti. Sed hoc modo figuram mystici hujus sermonis adverte, quasi Moyses, et spiritus qui erat in Moyse, clarissimi cujusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor pervenerit, ut

[1] 1 Cor. II, 6 et seqq. — [2] Ephes. IV, 29. — [3] Ibid. 28. — [4] 1 Cor. VII, 2. — [5] Eph. V, 33. — [6] 1 Cor. VII, 2. — [7] Num. XI, 25.

origo ipsa luminis nihil damni ex commercio derivationis acceperit. Et hoc modo pie intelligitur quod scriptum est, « quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, et dedit septua- » ginta senioribus [1]. »

Sed videamus quid est quod ait in consequentibus. « Et requievit, *inquit,* super eos spiritus, et prophetarunt » omnes [2]. » Requiescere spiritum non in quibuscumque hominibus legimus, sed in sanctis et beatis. Requiescit *enim* spiritus Dei in iis qui mundo sunt corde, et in iis qui purificant animas suas a peccato : sicut e contrario non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiamsi habitavit aliquando in eo. Non enim potest Spiritus sanctus consortium pati et societatem spiritus mali. Certum est enim peccati tempore adesse in corde uniuscujusque spiritum malum, et agere partes suas. Cui utique cum locus datur, et recipitur a nobis per cogitationes malas, et concupiscentias pessimas, contristatus et (ut ita dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod et Apostolus sciens hæc ita accidere, monebat dicens : « Nolite contristare Spiritum » sanctum, in quo signati estis in die redemptionis. » *Igitur* peccantes contristamus Spiritum sanctum : juste vero agentes, et sancte, requiem ei paramus in nobis. Unde et quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requievit in eis Spiritus, laudem vitæ eorum et virtutes exposuit. Denique quia puritate cordis eorum et sinceritate mentis, atque intelligentiæ capacitate requievit Spiritus sanctus continuo et operatur in eis, nec otium patitur, ubi operandi materia digna suppeditat. Ait enim Scriptura : « Et requievit in eis » Spiritus et prophetaverunt. » In omnibus ergo qui prophetaverunt requievit Spiritus sanctus, nec tamen in aliquo ipsorum ita requievit sicut in Salvatore. Propter quod et scriptum est de eo, quia « Exibit virga de radice Jesse et flos de

[1] Num. xi, 25. — [2] Ibid.

» radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus Dei, » spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et virtutis, » spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timo» ris Domini[1]. » Sed fortasse dicit aliquis : Nihil amplius ostendisti scriptum de Christo, quam de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictum est, quia requievit super eos, ita et de Salvatore dictum est, « requiescit super eum spi» ritus Dei. » Sed vide quia supra nullum alium spiritus Dei requievisse septemplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa divini Spiritus substantia, quæ quia uno nomine non poterat, diversis vocabulis explanatur, requiescere super virgam quæ de stirpe Jesse procederet, prophetatur. Habeo et aliud testimonium quo docere possum in Domino et Salvatore meo Spiritum sanctum eximio quodam genere, et longe aliter requievisse, quam refertur in cæteris. Dicit enim Joannes Baptista de eo : « Qui misit me » baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris » Spiritum descendentem, et manentem in eo[2], » ipse est. Si dixisset *Spiritum descendentem,* et non addidisset *manentem in eo,* nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, *et manentem in eo,* ut esset hoc signum in Salvatore, quod in nullo alio posset ostendi. De nullo enim scriptum est, quia manserit in eo Spiritus sanctus. Et ne quis me putet in hoc derogare Prophetis, sciunt ipsi quia non eis derogo, præferens eis Dominum meum Jesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, et inveniunt quod de nullo alio dictum est, quia « peccatum non » fecit, nec inventus est dolus in ore ejus[3]. » Quia enim solus est sine peccato qui peccatum non fecit, idcirco in ipso solo mansit et permansit Spiritus. Si enim ipse est de quo singulare aliquid et eximium dicitur, hoc quod supra diximus quia peccatum non fecit, constat reliquos omnes fuisse

[1] Isai. XI, 1. — [2] Joan. I, 33. — [3] Isai. LIII, 9.

sub peccato; si omnes, necessario et Prophetas. Et quomodo conveniet ut tempore peccati mansisse in eis dicamus Spiritum sanctum? aut si tibi incredibile videtur Prophetas postquam acceperant Spiritum potuisse peccare, ad hunc ipsum Moysen quem habemus in manibus revertamur, qui utique maximus est et eximius Prophetarum. Ipse de se scribit, et testimonium dat de semetipso, quia peccaverit in eo quo dixit: « Audite me increduli. Numquid de petra *ista* » producere vobis poterimus aquam[1]? » In iis enim dictis non sanctificavit Dominum in aqua contradictionis: id est, non est fisus in virtute Dei, et non dixit, quia Potens est Deus de petra hac educere vobis aquam; sed quasi ex diffidentiæ cujusdam fragilitate respondit, dicens: « Numquid » poterimus vobis de petra hac educere aquam? » Quia ergo peccatum ei in iis verbis reputatur a Deo, certum est quod hæc cum loqueretur, non de Spiritu sancto locutus sit, sed de spiritu peccati. Quod si Scripturæ testimonio tantus propheta Moyses ostenditur aliquando habuisse in se spiritum Dei, aliquando vero non habuisse, peccati scilicet tempore; certum est quia et de reliquis Prophetis similis forma tenenda sit. Quid autem et de David dicam? qui pro Spiritu sancto, tanquam qui a se possit auferri, orat ne auferatur, et dicit: « Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum » tuum ne auferas a me[2]. » In sequentibus vero tanquam pro culpa ablatum a se munus reposcit, et dicit: « Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma Quid vero etiam de Salomone commemorem? quem nemo dicet, aut sine Spiritu sancto judicasse judi- templum Domino construxisse, aut rursus in sancto u dæmonibus templa fecisse, aut impiis mulieribus sse latera sua. Etiam ille Propheta qui in tertio Reg- um libro in Bethel mittebatur a Domino, in spiritu uti-

[1] Num. xx, 10. — [2] Psal. li, 13.

que Dei verba Dei locutus est[1]; non tamen in spiritu Dei prævaricatus esse præceptum Domini credendus est, quo jussus fuerat non manducare panem in Bethel, propter quod et a leone perimitur[2].....

Sed et in consequentibus continet lectio[3] quæ recitata est, quod Moyses Æthiopissam duxerit uxorem, et Maria atque Aaron detraxerint de Moyse cur Æthiopissam duxerit, et aiunt: « Numquid soli Moysi locutus est Dominus? » nonne et nobis locutus est? Et audivit, *inquit*, Dominus[4]. » Et post hæc jubet eos exire ad tabernaculum testimonii, atque ibi judicio quodam habito leprosa efficitur Maria usque ad certum tempus, et sic revocatur ad castra. Quod ut compendiosius explicemus, Mariam dicimus formam habuisse plebis prioris; Moysen, id est, legem Domini transisse ad connubium Æthiopissæ hujus quæ ex gentibus congregata est. Hanc ergo Moyses, id est, lex spiritualis accepit uxorem: et pro hoc facto Maria, quæ nunc Synagoga est, indignatur et detrahit, una cum Aaron, cum sacerdotibus scilicet et Pharisæis. Derogat ergo usque in hodiernum Moysi nobiscum posito plebs illa, et turpe ei videtur, quia circumcisionem carnis non docet apud nos, nec observationem sabbati, nec neomeniæ, nec sacrificia sanguinis, sed circumcisionem cordis, et peccandi otium, diesque festos in azymis sinceritatis, et veritatis, et sacrificia laudis, et non jam peducum, sed vitiorum cædi victimas monet. Judicat ergo de iis Deus, et nuptias Æthiopissæ confirmat; et Moysen quidem libenter cum ea habitare sinit ac requiescere: Mariam vero ejicit extra castra, et porro facit a tabernaculo testimonii; cum qua ejicitur etiam Aaron. Insuper autem et leprosa efficitur Maria. Aspice nunc ad illam plebem, et

[1] 3 Reg. XIII. — [2] Ibid.
[3] N. 4. p. 288.
[4] Num. XII, 2.

vide quanta in illa est lepra peccati, quanta intelligentiæ caligo, quanta observantiæ fœditas, quanta turpitudo conspectus. Verumtamen hæc lepra non perpetuo permanet, sed ubi septimana compleri cœperit mundi, revocabitur ad castra. In fine enim mundi cum plenitudo gentium introierit [1], tunc etiam omnis Israël salvabitur, et tunc est cum cessabit lepra de facie Mariæ : recipiet enim decus fidei, et splendorem Christi agnitionis accipiet, et restituetur vultus ejus, cum fiet uterque unus grex, et unus pastor. In quo vere dicendum est : « O altitudo divitiarum sapientiæ » et scientiæ Dei [2] ! » qui ita conclusit omnes sub peccato, ut omnibus misereatur in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII [3].

Rursum de Æthiopissa, et de lepra Mariæ quæ superfuerat [4].

I. Sicut Apostolus dicit, « hæc omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter commonitionem nostram [5] : » quæro quid commonitionis accipiamus ex eo quod lectum est nobis, quia detraxerunt Aaron et Maria de Moyse, et propter hoc correpti sunt, Maria vero etiam leprosa efficitur. Tanta autem fuit cura correptionis hujus, ut dum Maria septimanæ tempus expleret in lepra, populus Dei non ageret iter ad terram repromissionis, ne tabernaculum testimonii moveretur. Primo interim moneor, et utiliter ac necessario moneor ex hoc facto ne detraham fratri,

[1] Rom. xi, 25. — [2] Ibid. 33.
[3] Tom. II, p. 289 et seqq.
[4] Num. xii. — [5] 1 Cor. x, 11.

ne male loquar de proximo meo, ne aperiam os meum ad derogandum non solum sanctis, sed et quibuslibet proximis meis. Vides quanta ex hoc indignatio Dei fuerit, quanta vindicta processerit. Denique adversum peccatum istud simili indignatione etiam in Psalmis Deum commoveri videmus, et dicere : « Sedens adversus fratrem tuum detrahe» bas, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum[1].» Similiter autem et in alio psalmo ex persona justi scientis hoc Deo quam maxime displicere dicitur : « Detrahentem » occulte adversus proximum suum persequebar[2]. » Ex iis igitur omnibus divinæ Scripturæ sermonibus, velut gladiis quibusdam utrinque acutis, obtrectandi fratribus, et derogandi sanctis vitium resecemus. Lepra enim consequitur derogantes et cacologos, id est, maleloquos. Post hæc autem a moralibus ad intelligentiam mysticam transeamus. Quamvis et in superiore tractatu pauca jam dicta sint, tamen quæ defuisse videntur addemus. Videamus ergo quis est qui derogat Moysi, quis de eo male loquitur. Non solum Judæi, *sed et hæretici*, qui non recipiunt Legem et Prophetas, *etiam ipsi* detrahunt de Moyse. Denique solent ei etiam crimen impingere, dicentes, quia homicida fuit Moyses, interfecit enim Ægyptium : et alia multa, vel in ipsum, vel in Prophetas blasphemo ore concinnant. Isti ergo quia detrahunt Moysi, habent lepram in anima sua, et sunt in homine interiore leprosi, et ideo habentur extra castra Ecclesiæ Dei. Sive ergo hæretici sint qui derogant Moysi, sive de Ecclesia sint qui detrahunt fratribus, et male loquuntur de proximis suis, omnes qui hoc vitio aguntur, dubitandum non est quin leprosi sint in anima sua. Et Maria quidem interveniente Aaron pontifice septima die curatur : nos vero si obtrectationis vitio inciderimus in animæ lepram, usque ad finem septimanæ mundi, id est, usque ad resurrectionis

[1] Psal. XLIX, 20. — [2] Psal. CI, 5.

tempus leprosi in anima permanebimus, et immundi : nisi dum pœnitendi tempus est, corrigamur, et conversi ad Dominum Jesum, ac supplicantes ei per pœnitentiam purgemur ab immunditia lepræ nostræ. Ego autem puto quod non solus ille populus prior, neque soli hæretici, de quibus supra memoravimus, detrahunt de Moyse; sed et omnis qui scripta ejus male intelligit, et qui spiritualem legem carnaliter suscipit, Moysi derogat, quia de *verbis spiritus* carnaliter homines docet. Audistis quid sibi judicii obtrectatores et maleloqui, et quid damnationis acquirant : audite nunc et quantum beneficii conferant iis quibus obtrectant. Nunquam invenimus tantas laudes Deum dixisse de Moyse famulo suo, quantas nunc dici videmus, quando ab hominibus ei derogatum est.

Audi ergo in consequentibus quid referat, et quibus Moysen laudibus efferat Spiritus sanctus. « Et descendit, *inquit*, » Dominus in columna nubis, et stetit ad ostium tabernaculi » testimonii. Et vocati sunt Aaron et Maria et steterunt » ambo, et dixit ad eos : Audite verba mea. Si fuerit pro» pheta quis vestrum Domini, in visionibus ei agnoscar, et » in somnis loquar ei, non sicut famulo meo Moysi, qui in » tota domo mea fidelis est, os ad os loquor ad eum, in » specie, et non in ænigmate, et gloriam Domini vidit. Et » quare non timuistis detrahere famulo meo Moysi? Et ira » furoris Domini facta est super illos, discesserunt, et nubes » discessit a tabernaculo, et ecce Maria facta est leprosa si» cut nix [1]. » Videte quid sibi pœnæ contulerint obtrectatores, quid vero illi cui obtrectaverant quæsiverint laudis. Sibi turpitudinem, illi splendorem; sibi lepram, illi gloriam; sibi opprobrium, illi magnificentiam quæsiverunt. Verumtamen Moyses priusquam acciperet Æthiopissam, non est scriptum quia in specie locutus sit ei Deus, et non in

[1] Num. XII, 5 et seqq.

ænigmate : sed ubi accepit Æthiopissam, tunc dicit de eo Deus, quia « os ad os loquar ad eum, in specie, et non in » ænigmate. » Modo enim cum Moyses venit ad nos, et conjunctus est huic nostræ Æthiopissæ, lex Dei jam non in figuris et in imaginibus sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur : et quæ prius in ænigmate designabantur, nunc in specie et veritate complentur. Et ideo ille qui species figurarum et ænigmatum disserebat, dicit : « Scimus autem quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari, » et omnes eamdem escam spiritualem manducaverunt, et » omnes eumdem potum spiritualem biberunt. Bibebant » autem de spirituali consequente eos petra. Petra autem » erat Christus[1]. » Vides quomodo ænigmata legis Paulus absolvit, et species ænigmatum docet, et dicit quia petra in ænigmate erat apud Moysem, antequam jungeretur huic nostræ Æthiopissæ. Nunc in specie petra Christus est. Nunc enim os ad os loquitur per Legem Deus. Antea in ænigmate fuit baptismus in nube et in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua et in Spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus, sicut et ipse dicit, quia « caro » mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus[2]. » Sic ergo jam nunc Moyses apud nos positus, et huic Æthiopissæ conjunctus, vel ipse ad nos, vel Deus ad ipsum non loquitur in ænigmate, sed in specie. His autem additur : « Et gloriam, *inquit,* Domini vidit[3]. » Quando vidit Moyses gloriam Domini ? Ego tunc dico, quando transformatus est Dominus in monte, et aderat ei Moyses cum Elia, et colloquebantur ei. Et ideo recte in consequentibus adjungit : « Et quare non timuistis detrahere famulo meo Moysi[4] ? » Quod evidenter utique ad eos dictum dirigitur qui Evan-

[1] 1 Cor. x, 1 et seqq. — [2] Joan. vi, 56. — [3] Num. xii, 8. — [4] Ibid.

gelia quidem suscipere videntur, derogant autem Moysi, et merito arguuntur, quia cum discant per Evangelium quod Moyses una cum Elia vidit gloriam Domini, Legi et Prophetis ausi sunt derogare. Et ideo nos non detrahamus Moysi, nec derogemus Legi, sed simus non solum auditores Legis, sed et factores, ut cum ipso Moyse conglorificari mereamur. Ego autem puto quod et illi materiam præstant ad derogandum Moysi, qui, verbi causa, cum legitur liber *Levitici*, vel lectio Numerorum, non ostendunt quomodo hæc quæ in ænigmate scripta sunt intelligi per speciem debeant, id est, qui non spiritualiter ea quæ in Lege leguntur exponunt. Necessario enim qui audiunt ritum sacrificiorum, vel sabbatorum observantiam, vel cæterorum similium in ecclesia recitari, offenduntur, et dicunt : Quid hoc necesse est in ecclesia legi? Quo nobis prosunt præcepta Judaïca, et spreti populi observantiæ? Hæc Judæorum sunt, et Judæi de iis viderint. Ne ergo hujusmodi offendicula auditoribus accidant, danda opera est ad scientiam Legis, et secundum hoc quod spiritualis est Lex, intelligenda et explananda *sunt* omnia quæ leguntur, ne doctorum causa, imo desid*ia et* negligentia, ab imperitis et indoctis derogetur Moysi : sed convertamur ad Dominum, ut auferat a nobis velamen litteræ; ut non nobis deformis vultus Moysi, sed gloriosus ac decorus appareat, ita ut non solum non obtrectemus, sed et pro magnitudine sensuum, laudem ei et gloriam conferamus. « Et ira furoris Domini facta est super illos, et dis» cesserunt, et nubes recessit a tabernaculo, et ecce Maria » facta est leprosa sicut nix[1]. » Ira furoris Domini efficitur super eos qui male loquuntur et detrahunt. Verumtamen quod dicit : « Et nubes recessit a tabernaculo, et ecce Maria » facta est leprosa sicut nix, » considerandum diligentius est, quod prius recedit nubes, et ita lepra repletur : ut os-

[1] Num. XII, 9, 10.

tendatur quia etiam si est in aliquo gratia sancti Spiritus, et obtrectat, et detrahit, recedit ab eo post obtrectationem, et sic lepra repletur anima ejus. Nam et populus ille prior habuit in se gratiam Dei, sed postquam in verum Moysen Dominum nostrum Jesum Christum extenderunt linguas blasphemiæ suæ, discessit ab illis nubes, et transivit ad nos in montem excelsum, cum Salvator noster transformatus est, et nubes refulgens obumbravit discipulos ejus, et venit vox de nube, dicens : « Hic est Filius meus dilectissimus, » in quo mihi bene complacui [1]. » Post hoc ergo Maria facta est leprosa sicut nix. Donec aderat nubes, Maria non erat leprosa, sed cum discessit. Donec enim visitatio Dei erat in populo illo, non erat leprosus : ubi vero discessit, ignominia vultus sui contexit eum. Sed et nos timeamus ne forte effugemus a nobis hanc nubem male loquendo, male agendo, male cogitando : et tunc apparebit in nobis lepra peccati, cum deseruerit nos gratia Dei.

III. « Et respexit Aaron ad Mariam, et ecce erat leprosa. » *Et dixit Aaron* ad Moysen : Precor, Domine, ne contuleris » *in nos* peccatum, quoniam ignoravimus quod peccavimus. » *Ne* fiat simile morti, et ut aborsus ejectus de vulva ma» tris, et comedit dimidium carnis ejus [2]. » Vult in hoc ostendere quod populus ille formatus quidem fuerit in vulva matris suæ Synagogæ, non tamen pervenire potuerit ad perfectum et integrum partum. Sicut enim aborsus imperfectus et incompositus est partus, ita et ille populus aliquanto quidem tempore intra vulvam matris, hoc est, intra Synagogæ institutionem positus fuit; sed peccatis intercedentibus, formari ad integrum vivificarique non potuit : et ideo abjecti sunt velut aborsus imperfectus et immaturus, peccato scilicet consumente dimidium, ut ait, carnis ejus. Est tamen interdum et aborsus bonus. Bonus autem aborsus di-

[1] Matth. XVII, 5. — [2] Num. XII, 10 et seqq.

citur cum aliis comparatur, sicut et Ecclesiastes ait : « Et » dixi : Bonus est aborsus magis quam ille[1]. » Qui ille ? « Qui » in vanitate, *inquit*, incedit et in tenebris ambulat[2]. » Non ergo absolute bonum dicit aborsum, sed bonum magis quam vitam quæ in vanitate ducitur et in tenebris ignorantiæ. Et fit apud eum quædam comparatio singulorum. Dicit enim et alibi ipse Ecclesiastes, bonos esse mortuos magis quam viventes[3]. Quibus rursus si compares aborsum, bonum esse dicas super utrumque. Si ergo consideres qui sunt vivi, et qui sunt mortui, quibus aborsus melior sit pro eo quod ne gustaverit quidem vitæ mundi hujus auspicia, invenies quæ sint in comparatione ista differentiæ. Considera ergo quia non alios ibi nominat viventes, nisi de quibus dicitur in Psalmis : « Verumtamen vanitas omnis homo » vivens[4]. » Omni ergo homine qui in vanitate vivit. Non enim omnis vita in vanitate est, sed illa vita quæ secundum carnem est, et secundum errores ac voluptates sæculi, hæc est vita vanitatis, et super hanc est omnis qui huic vitæ mortuus est, et qui dicit : « Mihi autem mundus crucifixus est, » et ego mundo[5] ; » et de quo dicitur : « Mortui *ergo estis* » cum Christo[6]. » Isti ergo meliores sunt, quam illi viventes. Sed super hos esse dicitur aborsus, quia licet venisse videatur in carne, nulla tamen vanitatis vitæ hujus sumpsit initia. Introducit tamen Ecclesiastes et alium quemdam, ut videtur, etiam isto meliorem, de quo dicit : « Et optimus » est super hos duos qui nondum natus est[7] : » hoc est, qui ne ad conclusionem quidem vulvæ carnalis, et corporeæ nativitatis venit injuriam. Sed et hoc ipsum quod dicit Ecclesiastes : « Laudavi omnes mortuos magis quam vivos, » et eos qui vivunt usque nunc[8], » quomodo non evidenter ostendit quod eos dicat meliores qui mortui sunt mundo,

[1] Eccl. VI, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid 5. — [4] Psal. XXXVIII, 6. — [5] Galat. VI, 14. — [6] Coloss. III, 3. — [7] Eccl. IV, 3. — [8] Ibid. 2.

et eos pronuntiet inferiores qui vivunt mundo? Nam si secundum litteram velis intelligere, quomodo laudandi sunt mortui magis quam viventes? Laudari enim solet quis in eo quod voluntate bona et proposito egerit. Mors autem ista communis, nulli ex voluntate nec ex proposito venit. Quomodo ergo dignus laude videbitur in eo quis quod contra propositum patitur? Alioquin laudabitur et Pharao rex Ægypti, qui submersus est in mare, super Moysen, qui de mari vivus evasit. Laudabuntur et Ægyptii qui mortui sunt in aquis, magis quam populus Dei, qui transivit per siccum in medio mari[1]. Non ergo ita intelligas, sed scito te laudandum esse mortuum cum potueris dicere : « Christo concrucifixus sum. Vivo autem jam non ego, vivit autem in me » Christus[2]. » Si renuntiasti sæculo, si abjecisti vitia, si jam non moveris ad peccatum, sed mortuus es peccato, melior es quam ille qui vivit peccato, et erit in te mors ista laudabilis. Nam pro morte hac communi, quæ lege naturæ unicuique venit, nemo laudatur. Hæc licet per excessum, commemorari tamen oportuit in eo loco ubi sermo Dei *Mariam* pro culpa obtrectationis, et pro plaga correptionis aborsum dicit effectam, ut ostenderemus quia est et vituperabilis, est et laudabilis aborsus. Denique etiam Apostolus sciens in istis quibus supra diximus ordinibus esse aliquem laudabilem aborsus ordinem, etiam de semetipso dicit : « Novissime autem omnium tanquam abortivo visus » est et mihi[3] : » super viventes se quidem et super mortuos, post eos tamen qui necdum nati sunt, numerans. Fit ergo sicut aborsus Maria. Non enim potuit populus ille ad perfectum formari in lege, sicut et Paulus pronuntiat dicens : « Neminem enim ad perfectum adduxit Lex[4]. » Denique et idem Apostolus de quibusdam quos a fide delapsos et velut in aborsum conversos ad perfectæ rursum nativi-

[1] Exod. XIV. — [2] Galat. II, 19, 20. — [3] I Cor. XV, 8. — [4] Hebr. VII, 19.

tatis instituta reparabat, ait : « Filioli mei, quos iterum par-» turio donec formetur Christus in vobis[1]. »

IV. « Et proclamavit Moyses ad Dominum dicens : Deus, » precor te, sana eam[2]. » Et quem oportebat orare ad Dominum pro sanitate populi illius, nisi Moysen? Moyses orat pro illis. Et forte hoc erat quod cum Domino Jesu Christo colloquebatur, cum in monte transformatus est, petens ab eo ut, cum plenitudo gentium introisset, tunc omnis Israël salvus fieret. « Et dixit Dominus ad Moysen : Si pater ejus » expuisset in faciem ejus, nonne erubesceret septem die-» bus? Separetur septem diebus extra castra, et post hæc » introibit[3]. » Quid est : Si pater ejus expuisset in faciem ejus, erubesceret septem diebus? Mariam loco Synagogæ posuimus, huic expuit pater ejus in faciem. Signum repudii est in faciem conspui. Denique in Lege scriptum est, ubi jubetur ut relictæ proximi proximus nubat, si voluerit proximus repudiare conjugium, ut discalceatus in faciem conspuatur, et hoc datum est velut signum repudii. Hinc ergo Maria, id est, populus ille cum repudiatur, a Deo conspui in faciem dicitur. Habemus et in alio loco significantiam sputi, cum dicit Esaias : « Omnes gentes sicut guttæ situlæ, » et sicut sputum reputatæ sunt[4]. » Ostenditur ergo in hoc, quod etiam populus ille sicut gentes cæteræ, quæ ut sputum reputantur, abjectus est. Et revera si consideres honorem illum priorem, cum pontificalis apud eos ordo florebat, cum insignia sacerdotum, cum Levitica ministeria, cum majestas templi, cum prophetalis splendor, et cum cœlestibus super terram consortiis utebantur, quis honor fuit ille? quæ gloria? Et rursum si nunc aspicias quanto dedecore horrescant, sine templo, sine altari, sine sacrificio, sine propheta, sine sacerdotio, sine ulla cœlesti visitatione, dispersi per omnem terram profugique viventes : quis non

[1] Gal. IV, 19. — [2] Num. XII, 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Isai. XL, 15.

evidenter agnoscat quod conspuit pater illius in faciem ejus, et perfudit vultum eorum ignominia? Septem ergo diebus separatur extra castra. Diximus etiam in superioribus, quod septem dies isti septimanam mundi istius designent. In septimana enim dierum, creaturæ totius visibilis substantiæ videntur esse productæ[1]; tunc enim quæ non erant, facta sunt. In septimana vero totius mundi, secreta quadam et Deo soli cognita dispensatione, quæ tunc producta sunt explicantur. Interim in hac septimana qua sequestrata est Maria, non moventur castra filiorum Israël, sed stant uno in loco conclusi, et nullus est eis omnino profectus, donec mundetur Maria a lepra sua.

V. « Et post hæc, *inquit*, promovit populus ex Aseroth, et » consederunt in deserto Pharan[2]. » Aseroth interpretatur domus perfecta. Proficiscitur ergo populus postquam Maria purgata est, a domibus perfectis, et venit in Pharan, quod interpretatur os visibile. Mihi videtur os visibile posse intelligi, quod Verbum caro factum est, et invisibilis visibilis effectus; et hoc significari, quod posteaquam finis et perfectio omnium quæ erga illum populum gerenda fuerant, venit, tunc transit, et venit ad eum quem Verbum carnem factum ante non credidit. « Et locutus est Dominus ad Moy» sen, dicens : Mitte viros, et considerent terram Chana» næorum, quam ego do filiis Israël in possessionem[3], » et reliqua, in quibus de exploratoribus terræ narratur, qui missi renuntiant quod terra quidem sit bona et admirabilis; habitant autem in ea filii gigantum, in quorum conspectibus populus Dei quasi locustæ videantur. Et plures quidem desperant se posse salvari a filiis gigantum : Jesus tamen non desperat, sed confirmat populi fidem cum Caleb, qui est de tribu Juda, et dicunt : « Si diligit nos Deus, introdu» cet nos in terram hanc[4]. » Quæ est ergo terra ista secun-

[1] Gen. I et II. — [2] Num. XII, 16. — [3] Id. XIII, 1, 2. — [4] Idem, XIV, 8.

dum spiritualem intellectum, quæ terra quidem sancta est, et terra bona, sed ab impiis habitatur? Qui sunt ergo isti hostes, qui habitant in terra sanctorum? et quomodo ejiciendi sunt, ut illis ejectis sancti succedant in locum eorum? Redeamus ad Evangelia, redeamus ad Apostolum. Evangelia sanctis promittunt regna cœlorum. Apostolus dicit : « Nostra autem conversatio in cœlis est[1]. » In cœlis ergo est locus hæreditatis, qui promittitur sanctis. Et quid putamus quod nullus nunc adversarius sit in his locis quæ tibi promittuntur, quem tu inde debeas pugnando depellere, ut liber ad ea quæ tibi promittuntur loca evolare possis? Et quomodo dicit Dominus « a diebus Joannis Baptistæ, » *quia* regnum cœlorum vim patitur, et vim inferentes rapiunt illud[2]? » Nisi enim essent quibus vis fieret, nunquam essent qui inde depelli et extrudi deberent, nunquam diceretur per vim diripiendum esse regnum cœlorum. Et nisi essent cum quibus certamen nobis esset ac prælium, nunquam diceret Apostolus : « Non est nobis colluctatio » adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi hujus rectores, tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitiæ in cœlestibus[3]. » De quibus etiam illud Dei dictum divinitus per Prophetam intelligendum videtur, ubi ait : « Et inebriatus » est gladius meus in cœlo[4]. » Necesse est ergo spirituales nequitias quæ in cœlestibus esse dicuntur, qui sunt veri Chananæi, vinci abs te, ut expeditus ad cœlestia regna transire possis, ut tu pro illis habites ibi. Scito tamen gigantes eos esse. Gigas dicitur omnis qui adversus Deum resistit. Quicumque ergo adversatur Deo, et contrarius est veritati, quod illi principaliter faciunt, merito gigas appellatur. Tibi ergo præstatur ut devictis gigantibus intres in regnum quod illi perdiderunt, ut impleatur quod scriptum est : « Quis

[1] Phil. III, 20. — [2] Matth. XI, 12. — [3] Ephes. VI, 12. — [4] Isai. XXXIV, 5.

» accipiet a gigante spolia? » unde et Dominus dicebat in Evangelio : « Nemo potest introire in domum fortis, et di- » ripere vasa ejus, nisi prius alligaverit fortem[1]; » qui licet propter superbiam suam a domo cœlesti jam sit ejectus, tu tamen nisi viceris illum, non introibis in domum fortis. Nec vinci solum, verum et alligari illum oportet. Nisi enim alligetur, haudquaquam tutum esse poterit iter nostrum. Nunc ergo, quantum ad comparationem humanæ et dæmonicæ naturæ, nos locustæ sumus, et illi gigantes : et præcipue si dubia sit fides nostra, et si nos perterreat infidelitas, illi vere gigantes erunt et nos locustæ. Si vero sequamur Jesum, et credamus verbis ejus, ac fide ejus repleamur, tanquam nihil erunt in conspectu nostro. Audi enim quomodo nos hortatur, et dicit : « Si amat nos Deus, introdu- » cet nos in terram hanc[2], » quoniam bona est, et fructus ejus mirabilis. Typus ergo, et figura quæ præcessit in patribus, completur in nobis. Ejecerunt illi gentes, et consecuti sunt hæreditatem eorum. Consecuti sunt enim omnem terram Judææ, et Jerusalem civitatem, et montem Sion. Hæc in illis impleta sunt ; ad te autem quid dicitur ? Non, inquit, accessistis ad ea quæ visibilia sunt, sed ad invisibilia. « Accessistis *enim, inquit,* ad montem Dei viventis, » et ad civitatem cœlestem Jerusalem, et ad multitudinem » Angelorum[3]. » Sed et alibi idem Apostolus dicit : « Je- » rusalem autem quæ sursum est, quæ est mater omnium » nostrum[4]. » Si quis verbis Apostoli dicentis Jerusalem esse cœlestem, non accommodat fidem, potest et hæc verba nostra recusare. Si vero verbis Pauli fides adhibenda est, sicut et certe adhibenda est, et Jerusalem cœlestem esse credimus ad typum terrenæ hujus, et quæ scripta videntur de hac terrena, ad illam cœlestem rectius spirituali intelligentia conferemus. Accessimus ergo (sicut Paulus dicit) ad

[1] Matth. XII, 29. — [2] Num. XIV, 8. — [3] Hebr. XII, 22. — [4] Gal. IV, 26.

cœlestem Jerusalem, sine dubio et ad cœlestem Judæam : et sicut illi de terrestri Judæa ejecerunt Chananæos, et Pherezæos, et Evæos, reliquasque gentes; ita et nos qui accessimus ad montem Dei et ad regna cœlestia, necesse est ut debellemus contrarias potestates, et spiritualia nequitiæ in cœlestibus : et sicut illi ejecerunt Jebusæum de Jerusalem, et quæ prius Jebus vocata fuerat postmodum appellata est Jerusalem; ita et nos oportet (ut ita dicam) expellere prius Jebusæum de Jerusalem, et sic hæreditatem ejus consequi. Sed illi quidem hæc faciebant armis visibilibus, nos vero invisibilibus; illi vincebant corporalibus præliis, nos autem spirituali certamine superamus.

VI. Quod si vis audire, Paulus, qui non solum magister gentium, sed et militiæ hujus magister est, quomodo pugnaverit prior, audi quid ipse de se scribat, sicut etiam et supra memoravimus. « Non est, *inquit*, nobis colluctatio » adversum carnem et sanguinem, sed adversum principa- » tus et potestates, adversus rectores mundi hujus, tene- » brarum harum, adversus spiritualia nequitiæ in cœles- » tibus [1]. » Propterea et hanc pugnam spiritualem atque invisibilem pugnaturis, spiritualia arma et invisibilia tela componit, et dicit : « Induite vos loricam charitatis, et ga- » leam salutis, et assumite scutum fidei, in quo possitis » omnia tela Maligni ignita extinguere. Sed et gladium spi- » ritus, *inquit*, assumite, quod est verbum Dei [2]. » Cum ergo talibus te armaveris telis, sequens Jesum ducem, non verearis gigantes illos; videbis enim quomodo eos tibi subjiciet Dominus Jesus : et sicut patres calcaverunt cervices gentium, ita et tu calcabis super cervices dæmonum. Ipse enim dicit iis qui eum fideliter sequuntur : « Ecce dedi » vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, » et super omnem virtutem inimici [3]. » Vult enim semper

[1] Ephes. VI, 12. — [2] Ibid. 14, 15, 16, 17. — [3] Luc. X, 19.

Jesus res mirabiles facere, vult de locustis vincere gigantes, et de iis quæ in terris sunt cœlestes superare nequitias. Et fortasse hoc est quod dicebat in Evangeliis, quia qui credit in eum non solum faciet illa quæ ipse fecit, « sed » majora, *inquit*, horum faciet[2]. » Vere enim majus mihi videtur quod homo in carne positus, fragilis, et caducus, fide tantum Christi et verbo ejus armatus, superet gigantes, dæmonum legiones. Quamvis ipse sit qui vincit in nobis, plus tamen esse dicit quod per nos vincit, quam quod per se vincit. Tantum est ut nos armis istis semper simus armati, et conversatio nostra semper in cœlis sit. Omnis motus noster, omnis actus, omnis cogitatio, omnis sermo cœlestis sit. Quanto enim nos illuc ardentius ascendimus, tanto illi præcipitantius ruent : et quanto nos magis augemur, tanto illi inferiores fient. Vita nostra si sancta sit, si secundum Deum sit, illis conferet mortem : si segnis et luxuriosa sit, potentes eos adversum nos et gigantes faciet. Quanto ergo nos virtutibus crescimus, tanto illi inferiores efficiuntur et fragiles. Sicut e contrario si nos infirmemur, et terrena requiramus, illi fortiores fiunt. Et quanto nos dilatamur in terris, tanto illis spatia in cœlestibus largiora concedimus. Unde hoc magis agamus, ut nobis augescentibus illi minuantur, nobis ingredientibus illi pellantur, nobis ascendentibus illi cadant : sicut et ille cecidit de quo dicit Dominus in Evangelio : « Ecce vidi Satanam sicut » fulgur cadentem de cœlo[3] : » ut illis projectis, introducat nos illuc Dominus noster Jesus, et percipere regnum suum cœleste concedat. Ipsi gloria in æterna sæcula sæculorum. Amen.

[1] Joan. XIV, 12. — [2] Luc. X, 18.

HOMILIA VIII[1].

De iis quæ ab exploratoribus renuntiantur, et de indignatione Domini, ac supplicatione Moysi et Aaron[2].

I. Duodecim missi sunt inspectores ex filiis Israël ad considerandam terram quæ eis fuerat repromissa, iique post quadraginta dies regressi, diversa renuntiant. Nam decem ex iis in desperationem populum mittunt, ita ut velint abjecto Moyse eligere alium ducem, et reverti in Ægyptum. Alii vero duo bona nuntiant, et cohortantur populum permanere in fide, dicentes : « Si diligit nos Dominus, introdu- » cet nos in terram hanc [3]. » Sed populus infidelitatis desperatione præceps agitur, et ad lapidandos eos qui bona nuntiant prosiliit. Majestas vero Domini protegit eos in nubibus. « Et dicit Dominus ad Moysen : Feriam eos morte, » et interimam eos, et faciam te et domum patris tui in » nationem magnam, et multo magis quam hæc est [4]. » Fit ergo tanta hæc comminatio a Domino, non ut passibilis et iracundiæ vitio subjacens ostendatur divina natura, sed ut per hæc et Moysi charitas, quam erga populum habebat, et Dei bonitas, quæ super omnem malum agentem est, innotesceret. Scribitur enim irasci Deus, et comminari interitum populo, quo doceatur homo tantum sibi esse apud Deum loci, tantumque fiduciæ, ut etiamsi sit aliqua in Deo indignatio, obsecrationibus mitigetur humanis; tantumque de eo impetrare posse hominem, ut et propria statuta convertat. Bonitas enim quæ subsequitur iracundiam, et Mosei fiduciam ostendit apud Deum, et alienam ab iracundiæ vi-

[1] Tom. II, p. 293 et seqq.
[2] Num. XIII et XIV. — [3] Id. XIV, 8. — [4] Ibid. 11 et 12.

tio divinam docet esse naturam. Simul et mysterium in sæculis futuris explendum continet sermo, per quem promittit Deus quod alium populum hoc abjecto resuscitet. Ait enim : « Percutiam eos morte, et perdam eos, et faciam te » et domum patris tui in nationem magnam, multo magis » quam hæc est. » Comminatio ergo hæc non est iracundia, sed prophetia. Assumenda namque erat alia natio, id est, populus iste nationum, sed non per Moysen. Excusavit namque se Moyses. Sciebat enim quia gens illa magna quæ repromittitur, non per Moysen vocanda erat, sed per Jesum Christum, et non Mosaicus, sed Christianus erat populus appellandus. Idcirco igitur plurimum exorat Moyses pro populo illo. Dominus vero modum correptionis librata moderatione dispensat, et dicit, quia Viri quidem qui exierunt de Ægypto, et tentaverunt me, atque increduli permanserunt, cadent in deserto hoc, « et non videbunt, *inquit,* terram quam juravi patribus eorum; sed filii ipsorum, qui » sunt mecum hic, quicumque ignorant bonum vel ma» lum[1]. » Sit fortassis aliquid etiam secretioris mysterii in verbis Domini dicentis : « Filii eorum, qui sunt mecum » hic. » Ubi hic? aut quomodo mecum? Qui habet aures audiendi, audiat. Nos interim dicimus quia patres nostri fuerunt ille populus prior, nos autem filii ipsorum sumus. Illi ergo quoniam peccaverunt, abjecti sunt et ceciderunt : nos autem filii ipsorum pro ipsis surreximus, et erecti sumus, qui nesciebamus bonum vel malum. Ex gentibus enim sumus, qui neque bona, quæ ex Deo veniunt, noveramus, neque mala, quæ ex peccato generantur : si tamen succedentes in locum eorum qui abjecti sunt, tanti lapsus timeamus exemplum, audientes commonitionem Pauli dicentem : « Vide autem severitatem et bonitatem Dei, in eos quidem » qui ceciderunt severitatem, in te autem bonitatem, si ta-

[1] Num. xiv, 22.

» meu permanseris in bonitate. Alioquin et tu excideris, et » illi si non permanserint in incredulitate, inserentur[1]. » Addit autem post hæc Dominus, et dicit : « Filii vero ves» tri erunt incolæ in deserto quadraginta annis[2]. » Et quid haberet mysterii numerus iste, declarat dicens : « Secun» dum numerum, *inquit*, dierum quibus considerastis ter» ram quadraginta diebus, pro die per annum, recipietis » peccata vestra quadraginta annis[3]. » Timeo ego mysterii hujus secreta discutere. Video enim quod peccatorum in hoc ratio comprehenditur et pœnarum. Si enim unicuique peccatori annus ascribitur ad pœnam pro unius diei peccato, et secundum rationem dierum quibus peccatur, annorum totidem numerus in suppliciis consumendus est : vereor ne forte nobis, qui quotidie peccamus, et nullum forte vitæ nostræ diem absque peccato transigimus, ne ipsa forte sæcula, aut etiam sæcula sæculorum, sufficere possint ad pœnas luendas. In eo enim quod populus ille prior pro quadraginta dierum delicto quadraginta annis cruciatur in deserto, nec terram sanctam introire permittitur, similitudo quædam futuri judicii videtur ostendi, ubi peccatorum ratio discutienda est : nisi erit aliqua fortasse etiam bonorum operum compensatio, vel etiam eorum quæ in vita sua unusquisque mala recipit, ut Abraham de Lazaro docuit[4]. Sed hæc nullius est ad integrum nosse, nisi illius cui omne judicium tradidit Pater. Quod autem dies peccati in annum pœnæ reputetur, non solum in hoc libro, in quo nihil omnino est quod dubitari possit, ostenditur, sed et in libello Pastoris, si cui tamen scriptura illa recipienda videtur, similia designantur. Sed fortasse aliquis neget bonitati Dei convenire, ut pro unius diei peccato annum suppliciorum rependat; quinimo dicet, etiamsi diem pro die reddat, quamvis justus, non tamen clemens videtur

[1] Rom. xi, 22. — [2] Num. xiv, 33. — [3] Ibid. 34. — [4] Luc. xvi.

aut esse benignus. Audi ergo ad hæc, si forte possimus difficultatem rei exemplis lucidioribus explanare. Si vulnus corpori infligatur, aut os confringatur, aut nervorum junctura resolvatur, sub unius horæ spatio hujusmodi vulnera solent corporibus accidere, et plurimis postmodum cruciatibus ac doloribus exactis, multo vix tempore sanari; quanti enim tumores in loco, quanta tormenta generantur! Jam vero si accidat ut in eodem vulnere vel in eadem fractura iterum et sæpius quis vulneretur, frequentiusque frangatur, quantis hoc pœnis curari, et quantis potest cruciatibus medicari? Quanto autem tempore, si tamen potuerit, ad sanitatem perducitur! et vix aliquando ita curabitur, ut vel debilitatem corporis vel fœditatem cicatricis effugiat. Transi nunc ab exemplo corporis ad animæ vulnera. Anima quoties peccat, toties vulneratur. Et ne dubites peccatis eam velut telis et gladiis vulnerari, audi Apostolum monentem ut assumanus « scutum fidei, in quo possitis, *inquit*, omnia jacula Maligni ignita extinguere [1]. » Vides ergo peccata, Maligni esse jacula, quæ in animam diriguntur. Patitur autem et anima non solum vulnera jaculorum, sed et fracturas pedum, cum laquei parantur pedibus ejus, et supplantantur gressus ejus. Hæc ergo et hujusmodi vulnera quanto tempore putas posse curari? Oh! si possemus per unumquodque peccatum videre quomodo homo noster interior assidue vulneratur, quomodo sermo malus vulnus infligit! Non legisti: « Dicunt quia vulnerant gladii, sed non » ita ut lingua [2]? » Vulneratur ergo per linguam anima, vulneratur et per cogitationes et concupiscentias malas, frangitur autem et conteritur per opera peccati. Quæ si omnia videre possemus, et vulneratæ animæ sentire cicatrices, certum est quod usque ad mortem resisteremus adversum peccatum. Sed nunc sicut ii qui vel dæmone repleti, vel

[1] Ephes. VI, 16. — [2] Eccli. XXVIII, 22.

mente alienati sunt, non sentiunt si vulnerentur, quia naturalibus sensibus carent : ita et nos vel cupiditatibus sæculi amentes effecti, vel vitiis inebriati, sentire non possumus quanta vulnera, quantas contritiones animæ peccando conquirimus. Et ideo consequentissima ratio est pœnæ, id est, curæ ac medicationis tempus extendi, et per unumquodque vulnus pro qualitate plagæ medendi quoque spatia propagari. Sic ergo et Dei æquitas ac benignitas etiam in ipsis animæ suppliciis evidens fiet : et hæc audiens, qui peccavit, resipiscat, et ultra non peccet. Conversio enim in præsenti vita, et pœnitentia fructuose gesta, celerem confert hujusmodi vulneribus medicinam, quia pœnitentia non solum vulnus præteritum sanat, sed et ultra animam peccato non sinit vulnerari. Imo et illud adjiciam : verbi causa, si peccator sum, numquid eadem mihi erit pœna si semel peccavi, quæ et si secundo et tertio, et si frequentius peccem? non ita erit : sed pro modo et numero et mensura peccati, etiam pœnæ quantitas metienda est. Deus enim dabit « nobis panem lacrymarum, et *potabit* nos in lacry» mis, *sed* in mensura[1]. » Mensura autem hæc erit, quam sibi in hac vita unusquisque vel minus vel amplius peccando quæsierit. Sed et « calix in manu Domini vini meri » plenus *esse dicitur* mixto[2]. » Miscebitur ergo sine dubio unicuique, et fiet judicium ejus non solum ex malis quæ gessit, sed etiam ex bonis. Et tamen cum utraque misceantur, fæx ejus, quam ego puto malorum partem dici, non ad integrum exinanietur. Sed hæc (ut diximus) in manu Dei sunt, nostrum autem est ad emendationem citius festinare, ad pœnitentiam sine dissimulatione converti, lugere præterita, cavere futura, invocare auxilium Dei : statim enim ut conversus ingemueris, salvus eris. Invenies enim advocatum, qui pro te interpellat Patrem, Dominum Jesum Chri-

[1] Psal. LXXX, 6. — [2] Psal. LXXIV, 9.

stum, multo præstantiorem quam fuit Moyses, qui tamen oravit pro populo illo et exauditus est. Et fortasse propterea Moyses scribitur intervenisse pro peccatis populi prioris, et impetrasse veniam, ut multo magis nos confidamus quod advocatus noster Jesus indubitatam nobis veniam impetrabit a Patre : si tamen convertamur ad eum, et non recedat retro cor nostrum, sicut et Joannes in epistola sua dicit : « Hæc autem dico, filioli, ut non peccetis. Quod et si » peccaverit aliquis vestrum, habemus advocatum apud Pa» trem, Jesum justum, qui interpellat pro peccatis nos» tris[1]. » Ipsi gloria in æterna sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX[2].

De batillis Chore et seditione populi adversum Moysen[3].

Apud Deum[4], ut intelligi datur, nihil est inutile, nihil otiosum; sed et ea quæ hominibus alienanda videntur et abjicienda, aliquid operis necessarii habere inveniuntur. Hunc autem nobis intellectum suggerit præsens lectio, quæ de batillis Chore, et reliquorum qui cum ipso peccaverunt, commemorat, quod ne hæc quidem jubet abjici Deus, sed fieri ex eis laminas ductiles atque ex iis altare circumdari. Refert ergo Scriptura, quia ex præcepto Dei : « Accepit, » *inquit*, Eleazar filius Aaron sacerdotis batilla ærea, quæ » obtulerunt ii qui exusti sunt, et fecerunt ex eis circulos, » et apposuerunt eos altari, ad commemorationem filiorum » Israël, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est

[1] 1 Joan. II, 1, 2.
[2] Tom. II, p. 295 et seqq.
[3] Num. XVI et XVII.
[4] N. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. p. 295—300.

» ex semine Aaron, imponere incensum coram Domino, ne » fiat sicut Chore, et conspiratio ejus sicut locutus est Do- » minus in manu Moysi[1]. » Manifeste quodam in loco Dominus per Prophetam dicit : « Non sunt consilia mea sicut » consilia vestra, nec cogitationes meæ sicut cogitationes » vestræ[2]. » Si apud homines hodie judicaretur hæc causa, et apud Ecclesiarum principes haberetur examen de iis (verbi causa) qui diversa ab Ecclesiis docentes divinæ vindictæ pertulerint ultionem, nonne judicarent ut, si quid locuti sunt, si quid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerunt, universa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Sed non sunt judicia Dei sicut judicia nostra. Audi enim quomodo de batillis eorum qui contra prophetam Dei insurrexerant, jubentur fieri laminæ, et in circuitu altaris affigi. Chore figuram tenet eorum qui contra Ecclesiasticam fidem et doctrinam veritatis insurgunt. Scriptum est ergo de Chore, et de cœtu ejus, quod in batillis æreis incensum obtulerint ignis alieni. Et jubetur quidem a Deo ignis alienus dispergi et effundi : « Batilla vero, *inquit*, » quia sanctificata sunt, facito ea laminas ductiles, et cir- » cumda ex eis altare, quia oblata sunt coram Domino, et » sanctificata sunt[3]. » Hoc ergo mihi per hanc figuram videtur ostendi, quod batilla ista; quæ Scriptura nominat ærea, figuram teneant Scripturæ divinæ. Cui Scripturæ hæretici ignem alienum imponentes, hoc est, sensum et intelligentiam alienam a Deo, et veritati contrariam introducentes, incensum Domino non suave, sed execrabile offerunt. Et ideo forma Ecclesiarum sacerdotibus datur, ut si quando tale aliquid fuerit exortum, ea quidem quæ a veritate aliena sunt, ab Ecclesia Dei penitus abstrudantur; si qua autem etiam in ipsis hæreticorum verbis Scripturæ divinæ sensibus inveniuntur inserta, ne pariter cum

[1] Num. XVI, 39, 40. — [2] Isai. LV, 8. — [3] Num. XVI, 38.

illis quæ fidei et veritati sunt contraria respuantur : sanctificata sunt enim quæ de Scriptura divina proferuntur, et Domino oblata. Potest autem et alio adhuc modo intelligi quod de batillis præcipitur peccatorum, ut jungantur et socientur altari. Et primo hoc ipsum quod ærea dicuntur, non otiosum videbitur. Ubi enim vera fides est, et integra verbi Dei prædicatio, aut argentea dicuntur aut aurea : ut fulgor auri declaret fidei puritatem, et argentum igne probatum eloquia examinata significet. Ista ergo quæ dicuntur ærea, in sono tantum vocis consistunt, non in virtute spiritus, et sunt, ut Apostolus dicit, « ut æramentum » sonans, aut cymbalum tinniens[1]. » Ista ergo batilla ærea, id est, hæreticorum voces, si adhibeamus ad altare Dei, ubi divinus ignis est, ubi vera Dei prædicatio, melius ipsa veritas ex falsorum comparatione fulgebit. Si enim, ut verbi gratia dicam, ponam dicta Marcionis, aut Basilidis, aut alterius cujuslibet hæretici, et hæc sermonibus veritatis, ac Scripturarum divinarum testimoniis, velut divini altaris igne confutem, nonne evidentior eorum ex ipsa comparatione apparebit impietas? Nam si doctrina Ecclesiastica simplex esset, et nullis intrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara et tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet oppugnatio, ut fides nostra non otio torpescat, sed exercitiis elimetur. Propter hoc denique et Apostolus dicebat : « Oportet autem et hæreses » esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos[2]. » Hoc est dicere, Oportet hæreticorum batillis altare circumdari, ut certa et manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides Ecclesiastica velut aurum cœperit refulgere, et prædicatio ejus ut argentum igne probatum intuentibus resplenduerit; tunc majore cum turpi-

[1] 1 Cor. XIII, 1. — [2] Id. XI, 19.

tudine et dedecore hæreticorum voces obscuri æris vilitate sordebunt. Vis autem scire quod quæ bona sunt, bona esse ex deteriorum magis comparatione noscuntur? Quis sciret bonam esse lucem, nisi noctis tenebras sentiremus? quis dulcedinem nosceret mellis, nisi gustum amaritudinis accepisset? Ipsum denique diabolum et obluctantes adversum nos contrarias potestates si auferas, virtutes animi sine obluctante non poterunt enitescere. Sic ergo et sacerdotum fidelium gloria non poterit resplendescere, nisi eam infidelium reprobatio et pœna commendet. Sed ex iis quæ legimus, singuli quique justorum magis ex comparatione cæterorum clari videntur habiti apud Deum. Denique de Noë scriptum est, quod esset justus et perfectus in generatione sua[1]. In quo ostenditur quod non ex integro perfectus, sed in generatione sua perfectus fuerit, et ad comparationem cæterorum justus pronuntiatus sit. Simili modo puto etiam de Loth habendum. Quanto enim deteriores quotidie fiebant Sodomitæ, tanto ille justior apparebat. Sed et in hoc ipso libro quem habemus in manibus, cum ingressi essent ii qui inspexerant terram, et decem ex iis meticulosis sermonibus desperationem populi incussissent, duo vero reliqui, id est, Caleb et Josue, bona nuntiarent, et hortarentur populum permanere in proposito, immortale eis a Domino meritum contulit non tantum sua confessio, quantum formido sodalium. Neque enim tam magnifice in eis virtus animi claruisset, nisi reliquorum decem turpis ignaviæ formido patuisset. Hæc autem diximus de batillis eorum qui condemnati sunt, quæ altari jubentur affigi, quod ex comparatione inferiorum justi appareant clariores, simul ut et posteris daretur exemplum, ne qui præsumptione superbi spiritus non sibi a Deo datum munus pontificatus invaderet, sed ut illi cedat quem non am-

[1] Genes. VI. — [2] Num. XVI.

bitio humana, non favor corruptus asciverit, nec largitio condemnanda subrogaverit, sed meritorum conscientia et Dei voluntas assumpserit.

Post hæc refertur : « Et murmuraverunt, *inquit*, filii » Israël adversum Moysen et Aaron, dicentes : Vos occi- » distis populum Domini. Et factum est cum irrueret syn- » agoga super Moysen et Aaron, in impetu fugerunt ad » tabernaculum testimonii. Illud vero obtexit nubes, et ap- » paruit majestas Domini, et introivit Moyses et Aaron ad » faciem tabernaculi testimonii[1]. » Non legimus antea quia obtexerit nubes tabernaculum, et apparuerit majestas Domini, et receperit intra nubem Moysen et Aaron, nisi nunc cum insurrexit in eos populus, et lapidare eos voluit. Discamus ex hoc quanta sit utilitas in persecutionibus Christianis, quantum gratiæ conferatur, quomodo propugnator eis fiat Deus, quomodo abundanter sanctus Spiritus infundatur. Tunc enim maxime gratia Dei adest, cum hominum sævitia concitatur; et tunc pacem habemus apud Deum, cum ab hominibus propter justitiam bella perpetimur. « Ubi » enim abundavit peccatum, superabundavit et gratia[2]. » Adoperuit ergo eos nubes tabernaculi, et irruit synagoga super Moysen et Aaron, et apparuit gloria Domini. Quamvis magni sint vitæ merito Moyses et Aaron, quamvis animi virtutibus polleant, apparere tamen eis Dei gloria non potuisset, nisi in persecutionibus, in tribulationibus, in periculis, atque in ipsa pene morte jam positis. Et tu ergo non putes tibi dormienti et otioso apparere posse gloriam Dei. Aut non et Paulus apostolus in iis Dei gloriam consequi meruit ? Nonne super omnes cæteros enumerat se in tribulationibus, in necessitatibus, in carceribus fuisse, ter virgis cæsum, semel lapidatum esse, naufragia pertulisse, pericula maris, pericula fluminum, pericula latronum, peri-

[1] Num. xvi, 41, 42, 43. — [2] Rom. v, 20.

cula a falsis fratribus [1] ? Quæ quanto magis abundant, tanto amplius iis qui patienter tulerint conferunt gloriam Dei.

« Et locutus est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens : » Discedite de medio synagogæ hujus, et interimam eos se» mel : et ceciderunt Moyses et Aaron in faciem suam [2]. » In Sodomis quidem quando ad minimum decem requirebantur, per quos, vix si forte reperti essent, salvari possent ii qui habitabant pentapolim Sodomorum [3] : nunc autem etiam duo, si tamen inveniantur tales qualis Moyses fuit et Aaron, sufficere possunt ut gens Israëlitarum tota salvetur. Quid ergo dicemus amplius esse in iis duobus? quæ tanta virtus, quod meritum, quo sexcenta millia et eo amplius liberentur ab interitu vastatoris? Ego arbitror quod in Moyse lex significetur, quæ docet homines scientiam et amorem Dei; in Aaron supplicandi Deo et obsecrandi eum forma consistat. Si ergo accidat aliquando indignari nobis vel universo populo Deum, et si jam sententia ultionis procedat a Domino, redeat autem lex Dei in cor nostrum commonens nos, et docens converti ad pœnitentiam, satisfacere pro delictis, supplicare pro culpis; cessabit continuo iracundia, indignatio conquiescet, propitiabitur Dominus, quasi Moyse et Aaron intercedentibus pro nobis, et pro universo populo supplicantibus. Si vero aliquando oriatur indignatio Dei, et veniat pro peccatis nostris sæva correptio; indurentur autem corda nostra ne convertamur ad Dominum, neve humiliemur in conspectu ejus, ut in confessione supplicationum motus ejus et iracundiam mitigemus; sed e contrario dicamus, Non est cura Deo de vita mortalium, nec pertinent hæc ad Deum, reliquit nos olim, nec ad notitiam ejus ista perveniunt : si talia cogitemus in cordibus nostris, et hæc de ore nostro procedant, certum est non esse in nobis Moysen et Aaron, legis scilicet scien-

[1] 2 Cor. xi. — [2] Num. xvi, 44, 45. — [3] Gen. xviii.

tiam et fructus pœnitentiæ, per quos interitum imminentis exitii possimus evadere. Hoc puto accidisse etiam populo illi qui fuit ante nos, quando omnes declinaverunt, omnes simul inutiles facti sunt, et non fuit qui faceret bonitatem, non fuit usque ad unum[1]. Si enim fuisset, nunquam utique dereliquisset eos Deus. Sed et nos timeamus ne forte simile aliquid inveniatur in nobis. Timeo enim illam sententiam, in qua Dominus et Salvator noster, qui cuncta prænoscit, quasi dubitans dicit : « Putas veniens Filius hominis inve» niet fidem super terram[2]? » Jubentur ergo Moyses et Aaron exire de medio synagogæ, ut interimatur synagoga de semel. Sed videamus quid isti faciunt, sancti sunt, perfecti sunt, et plus magis Evangelii discipuli quam Legis, et ideo diligunt etiam inimicos suos, atque orant pro persecutoribus suis. Illis enim sævientibus ut interficerent eos, isti procidunt in faciem suam super terram.

« Et ait Moyses ad Aaron : Assume batillum, et impone » super illud ignem ab altari, et injice illi incensum, et ef» fer velociter in castra, et exora pro ipsis : exiit enim ira a » conspectu Domini, et jam cœpit vastare populum[3]. » Verum quoniam in hos pervenimus locos, volo de bonitate Dei admonere discipulos Christi, ne quis forte vestrum ab hæreticis conturbetur si quando certamen inciderit, illis dicentibus quoniam Deus Legis non est bonus, sed justus, et Moysis lex non bonitatem continet, sed justitiam. Videant ergo qui Deum pariter criminantur et Legem, quomodo Moyses ipse et Aaron priores fecerunt hoc quod postmodum Evangelium docuit. Ecce diligit Moyses inimicos, et orat pro persecutoribus suis, quod utique Christus fieri in Evangeliis docet. Audite enim quomodo cadentes in faciem super terram orant pro illis qui ad interficiendos eos insurrexerant. Sic ergo invenitur et Evangelii virtus in Lege, et

[1] Psalm. XIII, 3. — [2] Luc. XVIII, 8. — [3] Num. XVI, 46.

fundamento Legis subnixa intelliguntur Evangelia. Nec vetus Testamentum nomino ego Legem, si eam spiritualiter intelligam. Illis tantummodo Lex vetus efficitur Testamentum, qui eam carnaliter intelligere volunt. Et necessario illis vetus effecta est, et senuit, quia vires suas non potest obtinere. Nobis autem, qui eam spiritualiter et Evangelico sensu intelligimus et exponimus, semper nova est : et utrumque nobis novum testamentum est, non temporis ætate, sed intelligentiæ novitate. An non et apostolus Joannes in epistola sua eadem sentit, cum dicit : « Filioli, mandatum no» vum do vobis, ut invicem diligatis[1] ? » cum utique sciret olim datum esse mandatum dilectionis in Lege. Sed quoniam charitas nunquam cadit, nec mandatum charitatis aliquando veterascit, hoc quod nunquam veterascit, semper novum esse pronuntiat. Semper enim observantes et custodientes in se charitatis mandatum novos reddit in spiritu. Peccatori autem et charitatis fœdera non servanti, etiam Evangelia veterascunt. Nec potest ei novum esse testamentum, qui non deponit veterem hominem, et induitur novum, ac secundum Deum creatum. Hortatur ergo Moyses pontificem magnum, ut offerat incensum in castris, et exoret pro populo; Jam enim inquit, vastari populus cœpit. In spiritu videbat Moyses quæ gerebantur. Vidit virtutem exisse ad castra, et vastare ac perimere peccatores : et propter hoc hortatur pontificem assumere batillum, ignem de altari imponere, atque incenso superjecto exire et stare inter medium mortuorum et vivorum, ne ultra procedat vastatio, vel certe, ut verius habet se Scripturæ sermo, confractio (2).

Sed primo (si videtur) historiæ ipsius imaginem describamus, ut cum rei gestæ species apparuerit, tunc demum etiam si quid est in hoc loco mysticum requiramus. Intellige ergo populum illum Israël in castris per ordines tribuum

[1] 1 Joan. II, 8.

familiarumque dispositum, virtutem vero quamdam a Deo missam, non sparsim, sed ex prima aliqua parte cœpisse populum morte vastare, et procedentem per ordinem mortis stragem considera; post hæc pontificem indutum veste pontificali procedere, et portantem batillum atque ignem cum incenso, tendere ad illum locum quo per Angelum vastantem mors illata pervenerat, et stantem in eo loco, ubi mors finem dederat primis, et erat vicina postremis. Intuere stantem pontificem, et objectione quadam sui viventes a mortuis dirimentem; virtutem vero repropitiationis ejus, et incensi mysterium erubuisse Angelum vastatorem, et in hoc mortem quidem finitam, vitam vero reparatam. Si intellexisti historiæ ordinem, et oculis (ut ita dicam) cernere potuisti pontificem stantem medium inter vivos et mortuos: ascende nunc ad verbi hujus celsiora fastigia, et vide quomodo verus pontifex Jesus Christus assumpto batillo carnis humanæ, et superposito igni altaris, anima sine dubio illa magnifica cum qua natus est in carne, adjecto etiam incenso, qui est spiritus immaculatus, medius inter vivos et mortuos stetit, et mortem non fecit ultra grassari; sed, sicut Apostolus dicit, destruxit « eum qui habebat mortis » imperium, id est, diabolum, ut qui credit in eum jam non » moriatur [1], sed vivat in æternum [2]. » Hoc fuit ergo mysterium quod postea futurum, jam tunc ille qui populum vastabat, expavit. Agnoscebat enim figuram batilli, et ignis, et incensi : et qualis offerenda esset Deo hostia ab eo qui medius mortuorum vivorumque constiterat, prævidebat. Et illos quidem tunc imago præfigurata salvavit, ad nos autem salutis veritas ipsa pervenit. Neque enim indumenta pontificis purpura ac lana byssoque contexta erubuisset Angelus ille vastator, sed ista quæ futura erant indumenta magni Pontificis intellexit, et iis cessit, quibus utique universa crea-

[1] Heb. II, 14. — [2] Joan. III, 15.

tura inferior erat. Puto autem quod non solum primò adventu Domini et Salvatoris nostri forma ista completa sit, sed eadem fortassis servabitur in secundo. Veniet enim iterum Filius hominis; et cum venerit, sine dubio inveniet quosdam quidem mortuos, quosdam autem viventes. Quod possumus quidem et sic intelligere : quia nonnulli adhuc in hoc vitæ statu quo nunc sumus inveniantur, cum multi jam præcesserint mortui. Potest autem et aliter accipi : ut mortuos corpora intelligamus; viventes autem, animas. Quidam tamen ex iis qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerunt eos qui nimietate scelerum in peccatis suis mortui intelliguntur; viventes autem, eos qui in operibus vitæ permanserint. Verumtamen utrolibet modo stabit etiam in futuro magnus hic *Pontifex* et Salvator noster medius vivorum et mortuorum. Sed et tunc forte medius vivorum et mortuorum stare dicendus est, cum statuet oves quidem a dextris suis, hædos autem a sinistris, et dicet iis qui a dextris sunt : « Venite, benedicti » Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a » constitutione mundi, etc.[1] » Iis autem qui a sinistris sunt dicet : « Ite in ignem æternum, operarii iniquitatis, quem » præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus; quoniam » non novi vos[2]. » Et sunt utique mortui ii qui in ignem mittuntur æternum; sunt autem vivi illi qui mittuntur ad regnum.

Et cessavit, inquit, *vastatio,* vel, ut in aliis exemplaribus legi diximus, *confractio*[3] : quod et magis interpretationis convenit veritati. Confractio namque est, quæ velut in vasis fictilibus efficitur. Peccatores ergo vasa fictilia fiunt : sicut Jeremias propheta designat in Lamentationibus, dicens : « Filii Sion, qui erant honorabiles et in auro elati, » quomodo reputati sunt in vasa fictilia, opera manuum fi-

[1] Matth. xxv, 34. — [2] Ibid. 41, et Luc. xiii, 27. — [3] Num. xvi, 50.

» guli[1] ? » Et : « In domo magna non sunt (*inquit Apostolus*) » tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia ; et alia quidem ad honorem, alia autem ad contume- » liam[2]. » Sunt ergo vasa fictilia ad contumeliam, quæ et confringi possunt. Sed consideremus diligentius quid in consequentibus Apostolus de ipsis vasis fictilibus dicat : « Si » quis, *inquit*, emundaverit semetipsum ab iis, erit vas ad » honorem sanctificatum, et utile Domino ad omne opus » bonum paratum[3]. » In quo ostendere videtur, quod et vas ipsum quod fit, et per quem fit, unus atque idem homo sit. Intellige ergo propositum quidem hominis esse quod operatur, reliquam autem partem hominis ipsum esse vas, quod fit vel ad honorem vel contumeliam. Cum ergo sensus noster quæ bona sunt eligit, et ad bonam nos conversationem trahit, facit nos vas utile. Cum autem neglexerit, et deciderit propositum nostrum a bonis, efficimur vas ad contumeliam. Si ergo intellectus noster luteus sit, et de luto semper ac de terrenis cogitet, efficimur vas fictile, et opus manuum figuli. Et forte propter hoc iste qui talis est increpatur ab Apostolo, quasi qui sensum habens luteum et terrenum, de magnis et iis quæ capere non potest, quærat et dicat : « Quid ergo adhuc conqueritur ? Voluntati enim ejus » quis resistit[4] ? » Cui Apostolus quasi luteo respondit : « Tu » quis es, o homo, qui contra respondas Deo ? Numquid dicit » figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic ? » Dicitur præterea corpus nostrum vas fictile, sive etiam legis littera, in eo quod ait Apostolus : « Habentes autem thesaurum hunc » in vasis fictilibus[5]. » Utrumque enim in hoc sermone accipi potest, et quod in corpore nobis positis thesaurum gratiæ per Spiritum sanctum Dominus largiatur, et quod in sermonibus Legis, qui viles et in contemptu habentur pro

[1] Thren. IV, 2. — [2] 2 Tim. II, 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Rom. IX, 19 et 20. — [5] 2 Cor. IV, 7.

eo quod nulla arte grammatica expoliti videntur, reconditus sit thesaurus sapientiæ et scientiæ Dei : ita ut merito dici possit, quod in ipsis sint thesauri sapientiæ et scientiæ Dei absconditi. Hæc nobis dicta sint de confractione quæ cessasse memoratur : nunc autem pauca etiam de sequenti historia disseramus, in qua virgarum commemoratio introducitur.

« Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere » filiis Israel : et accipe ab eis virgam per domos familiarum » ipsorum, ab omnibus principibus ipsorum duodecim virgas : et uniuscujusque eorum nomen scribe in virga sua : » et nomen Aaron scribe in virga Levi : est enim virga una, » per tribum, per domos familiarum suarum dabunt tibi. Et » pones eas in tabernaculum testimonii contra arcam, ex » quibus agnoscar tibi inde. Et erit homo quemcumque ele» gero, virga ejus germinabit, et auferam a te murmuratio» nem filiorum Israël : in quibuscumque murmurant ipsi » de vobis [1]. » Omnis princeps tribus et populi habet virgam. Non enim potest quis regere populum, nisi habeat virgam. Unde et Paulus apostolus, quia princeps erat populi, idcirco dicebat : « Quid vultis ? In virga veniam ad » vos, aut in charitate spirituque mansuetudinis [2] ? » Omnis ergo princeps tribuum habeat necesse est virgam suam, sed unus solus est (sicut Scriptura refert) pontifex Aaron cujus virga germinavit. Verum quoniam (ut sæpe ostendimus) verus pontifex Christus est, ipse solus est cujus virga crucis non solum germinavit, sed et floruit, et omnes hos credentium populorum attulit fructus. Quis autem iste est fructus quem attulit ? Nuces, inquit, qui fructus primo quidem indumento amarus est, sequenti munitur et tegitur, tertio sumentem pascit ac nutrit. Talis ergo est in auditorio Christi doctrina Legis et Prophetarum. Prima litteræ

[1] Num. XVII, 1. — [2] I Cor. IV, 21.

facies satis amara est, quæ circumcisionem carnis præcipit, quæ de sacrificiis mandat, et cætera quæ per occidentem litteram designantur. Hæc omnia tanquam amarum nucis corticem projice. Secundo in loco ad munimenta testæ pervenies, in quo vel moralis doctrina vel ratio continentiæ designatur. Quæ necessaria quidem sunt ad custodiam eorum quæ servantur intrinsecus, frangenda quandoque tamen et sine dubio dissolvenda sunt. Ut si, verbi gratia, dicamus : Abstinentia ciborum et castigatio corporis, donec sumus in corpore isto corruptibili et passibili, sine dubio necessaria est; cum autem confractum fuerit ac resolutum, et resurrectionis tempore incorruptibile ex corruptibili redditum, atque ex animali spirituale, non jam labore afflictionis, nec abstinentiæ castigatione, sed qualitate, nulla jam corpori corruptela dominabitur. Sic ergo et nunc necessaria abstinentiæ ratio videtur, et postmodum non quærenda. Tertio autem loco reconditum in iis invenies et secretum mysteriorum sapientiæ et scientiæ Dei sensum, quo nutriantur et pascantur animæ sanctorum non solum in præsenti vita, sed etiam in futura. Iste enim est pontificalis fructus, de quo promittitur iis qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam saturabuntur [1]...... Quia autem sacramentum sacerdotale est virga nucis, idcirco arbitror etiam Jeremiam, qui erat unus de sacerdotibus ex Anathoth, vidisse virgam nuceam, et prophetasse de ea illa quæ scripta sunt vel de virga nucea, vel de lebete, sive de olla succensa [2] : quasi si ostenderet per hæc in virga nucea esse vitam, et in lebete succenso esse mortem. Vita enim et mors ponitur ante faciem nostram. Et est vita quidem Christus in sacramento nucis; mors autem diabolus in figura lebetis succensi. Si ergo peccaveris, portionem tuam pones cum lebete succenso; si autem juste egeris, efficietur portio tua

[1] Matth. v. — [2] Jerem. i.

in virga nucea cum magno pontifice. Sed et in Canticis Canticorum sponsa descendere dicitur in hortum nucis, ubi etiam pariter cum nucibus sacerdotalium quodammodo pomorum copiam perscribitur invenisse [1]. Verumtamen de virgis (ut dicere cœperamus) unum promisit Deus fructum in virga, et plures dedit. Sed attendite diligentius, si forte possimus liberalitatem Dei largiorem etiam ipsis suis promissionibus edocere; si forte et ex iis illam ineffabilem bonitatem Dei quæ in Scripturæ littera semper tegitur, rimari atque investigare poterimus : cum largiorem in præstando quam in promittendo videamus.

Igitur sermo Scripturæ de qua nunc loquimur ita habet : « Et erit, *inquit*, homo quemcumque elegero, virga ejus » germinabit [2]. » Hoc est solum quod promisit Deus, ut virga ejus quem elegerit germinet. Ubi vero ad rem venitur ut quod promissum est ostendatur impletum, non unum illud quod promissum fuerat effectum dicitur, sed vide quanta addantur. Ait enim : « Et ecce germinavit virga Aaron in » domo Levi [3]. » Est hoc unum illud sine dubio quod fuerat repromissum : sed adduntur et alia, et dicitur : « Et produ- » xit frondes et protulit flores, et germinavit nuces [4]. » Cum ergo de solo germine fuisset promissum, vide quanta largitur Deus, ut non solum germen produxerit, sed et frondes ; et non solum frondes, sed et flores; et germinaverit non solum flores, sed et fructus. Quid igitur est quod ex iis colligere et contemplari debeamus? primo omnium resurrectionis ex mortuis sacramentum. Virga enim arida germinat, cum corpus extinctum cœperit reviviscere. Quæ sunt autem quatuor ista quæ resurgenti corpori præstabuntur? ut seminatum in corruptione, surgat in incorruptione; et seminatum in infirmitate, surgat in virtute; et seminatum in ignominia, surgat in gloria ; et seminatum corpus animale,

[1] Cant. vi. — [2] Num. xvii, 5. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid.

surgat corpus spirituale[1]. Ista sunt quatuor quæ virga aridi corporis nostri in resurrectione germinabit. Sed et illud secundo in loco dicemus : quia sicut in iis promissionem suam Deus in quadruplum dedit, et multo plura et pretiosiora largitus est quam promisit; ita multo magis in omnibus Scripturæ locis ubi aliqua Dei promissio continetur, si quis tamen ad eam pervenire mereatur, in futuro multipliciter præparabitur : et sic vere complebitur illud quod Apostolus dicit, quia « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor » hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt » eum[2]. » Vide ergo quanta sint, et qualia, quæ non solum videre et audire nemini licuit, sed ne in cor quidem, id est, ad cogitationem humanam potuit ascendere. Sive ergo terram, sive cœlum dixeris, sive solem hunc et fulgorem visibilis luminis, omnia hæc oculus vidit, et auris audivit; et non possunt esse ex illis quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Transgredere ergo hæc omnia, et transcende omne quidquid vides, quidquid audis, quidquid etiam cogitare potes, et illud scito esse repositum iis qui diligunt Deum, quod nec ad cogitationem cordis tui quivit ascendere. Unde ego arbitror nihil in hujusmodi repromissionibus de rebus corporalibus cogitandum. Ratio enim materiæ corporalis non usquequaque sensum humanæ cogitationis effugere potest : sed illa sunt quæ ad nullius sensum, nullius cor possunt ascendere quæ in sola Dei sapientia continentur. Etenim videbitur hac ratione quod promissionum bona majori modo quam promissa sunt dantur; similiter et pœnæ quæ peccatoribus comminantur, multiplicatis cruciatibus inferendæ sunt............

Sed redeamus[3] ad ea quæ de virgis dicere cœperamus. Possumus adhuc etiam sic intelligere eorum quæ in virga

[1] 1 Cor. xv, 42, 43. — [2] Idem, ii, 9.
[3] N. 9. p. 300, 301.

germinaverant, differentias. Omnis qui in Christo credit, primo moritur, et post hoc renascitur : et est etiam hæc figura, quod virga arida postmodum germinat. Est ergo primum germen prima hominis in Christo confessio. Secundo frondescit, ubi renatus donum gratiæ Dei ex Spiritus sancti purificatione susceperit. Inde affert flores, ubi proficere cœperit, et morum suavitate decorari, ac fragrantiam misericordiæ et benignitatis effundere. Ad ultimum quoque affert etiam fructus justitiæ, quibus non solum ipse vivat, sed et aliis præbeat vitam. Cum enim ad perfectum venerit, et protulerit ex se verbum fidei, verbum scientiæ Dei, et alios lucrifecerit, hoc est attulisse fructus quibus alii nutriantur. Sic ergo singuli quique credentium de virga Aaron, qui Christus est, germinantur : quorum quatuor istæ differentiæ in aliis Scripturæ locis velut ætates quatuor designantur : quas Joannes apostolus in Epistola sua distinctione mystica comprehendit, ait enim : « Scribo vobis, pueri; *et*, » Scribo vobis, adolescentes; *et*, Scribo vobis, patres[1]. » In quibus utique non corporales ætates, sed animæ profectuum differentias ponit, ut etiam in hoc sacerdotalis virgæ germine observavimus designari. Habentur ergo hæc omnia non tam in virga Aaron, quam in ea virga quæ exiit de radice Jesse : et flos de radice ejus ascendit, super quem requievit spiritus Dei[2]. In quo nec hoc ipsum videtur otiosum quod exire dicitur virga, et flos ascendere. Quamvis enim unus sit Christus per substantiam, singulis tamen diversus efficitur, prout indigetis in quo operatur. Qui ergo segnior est et negligentior, pro disciplina fit ei Christus virga, et in virga non ascendere dicitur, sed exire. Exeundum namque est ei qui iners et segnis est de eo statu in quo non recte consistit, et transeundum ad alium statum, tanquam virga compulso, id est severitate doctrinæ rigidioris

[1] 1 Joan. II, 13, 14. — [2] Isai. XI, 1.

admonito. Qui vero justus est, quia justus sicut palma floret, in hoc ascendere dicitur Christus[1]. Sic ergo qui verberibus indiget, exit ad eum virga; qui autem proficit ad justitiam, ascendit in florem. Ascendet autem usquequo afferat fructus spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, patientia[2], et reliquæ virtutes in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor, et gloria, et imperium, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X[3].

De eo quod scriptum est : Et dixit Dominus ad Aaron : Tu et filii tui, et domus patris tui, tecum sumetis peccata sanctorum[4].

I. Qui meliores sunt, inferiorum semper culpas et peccata suscipiunt. Sic enim et Apostolus dicit : « Vos qui firmio- » res estis, imbecillitates infirmorum sustinete[5]. » Israëlita si peccet, id est, laïcus, ipse suum non potest auferre peccatum ; sed requirit levitam, indiget sacerdote ; imo potius et adhuc horum aliquid eminentius quærit : pontifice opus est, ut peccatorum remissionem possit accipere............ ...... « Et dixit, *inquit,* Dominus ad Aaron dicens : Tu et » filii tui, et domus patris tui, tecum sumetis peccata sanc » torum[6]. » Potest quidem ita exponi locus iste : ut per ea quæ offert pontifex pro peccato uniuscujusque, et purificat eum pro quo obtulerit, scriptum sit : « Tu et filii tui te- » cum sumetis peccata sanctorum. » Mihi autem non videtur otiosum quod sanctorum peccata commemorat. In multis etenim Scripturæ locis sermo iste repetitur. Unde

[1] Psal. xci, 11. — [2] Galat. v, 22.
[3] Tom. II, p. 301 et seqq.
[4] Num. xviii. — [5] Rom. xv, 1. — [6] Num. xviii, 1.

requirendum est, quomodo et sancti dicantur aliqui, et de peccatis eorum scribatur. Non enim (ut putant quidam) statim ut quis sanctus esse cœperit, peccare jam non potest, et continuo sine peccato putandus est. Si enim sanctus non peccaret, non utique scriptum esset : « Sumetis » peccata sanctorum. » Si sanctus sine peccato esset, non diceret Dominus per Ezechielem prophetam ad Angelos, quos mittebat peccatores punire : « Et a sanctis meis in» cipietis[1]. » Si enim sancti sine peccato sunt, quomodo ipsi primi succumbunt suppliciis peccatorum? Si sancti sine peccato essent, nunquam diceret Scriptura, quia « Jus» tus in principio sermonis sui ipse sui accusator fit[2]. » Si sancti sine peccato essent, nunquam Paulus apostolus diceret, Romanis scribens : « Nolite propter cibum solvere opus » Dei[3] : » quibus in principio Epistolæ scripserat : « Om» nibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis[4]. » Et iterum idem Apostolus ad Corinthios scribens dicit : « Pau» lus vocatus apostolus Jesu Christi[5]. » Et post pauca : « Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo » Jesu, vocatis sanctis. » Istos ergo quos sanctificatos et sanctos appellat, audi quanta in eis peccata reprehendat. Ait enim in sequentibus : « Cum enim sint inter vos æmu» lationes et contentiones, nonne carnales estis, et secun» dum hominem ambulatis[6]? » Et iterum : « Jam divites » facti estis, sine nobis regnatis, et utinam regnaretis[7]. » Et iterum : « Tanquam autem non venturo me ad vos inflati » sunt quidam[8]. » Et paulopost : « Omnino auditur inter vos » fornicatio, et talis fornicatio qualis nec inter gentes[9]. » In consequentibus vero : « Et vos, *inquit*, inflati estis, et » non potius luctum habuistis[10]. » In quo utique nullum re-

[1] Ezech. IX, 6. — [2] Prov. XVIII, 17. — [3] Rom. XIV, 20. — [4] Idem, I, 7. — [5] 1 Cor. I, 1 et 2. — [6] Id. III, 3. — [7] Id. IV, 8. — [8] Ibid. 18. — [9] Id. V, 1. — [10] Ibid. 2.

liquit immunem, dum aliis fornicationis, aliis inflationis et superbiæ crimen ascribit. Notat eos et in consequentibus etiam de judiciis, et dicit : « Jam quidem omnino de» lictum est in vobis : quia judicia habetis inter vos[1]. » Arguit eos quos sanctos dixerat, et pro eo quod idolis immolata manducent, et quasi sententiam inter eos proferens dicit : « Sic autem peccantes inter fratres, et percutientes » conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis[2]. » Sed et de eo nihilominus confutat eos, quod non solum immolatitium cibum, sed et calicem dæmoniorum præsumant, et dicit : « Non potestis calicem Domini bibere, et calicem » dæmoniorum : non potestis mensæ Domini participes esse, » et mensæ dæmoniorum[3]. » Ipsis etiam illud dicit : « Quod » convenientibus vobis in Ecclesia, audio schismata esse[4]. » Et iterum : « Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad » manducandum : et alius quidem esurit, alius autem ebrius » est[5]. » Et pro iis delictis dicit : « Propterea inter vos multi » infirmi, et ægri, et dormiunt multi. Quod si nos ipsos di» judicaremus, non utique judicaremur[6]. » Post hæc autem non jam delicta moralia, sed fidei in eis crimen exaggerat. Ait enim : « Quomodo dicunt inter vos quidam quod re» surrectio mortuorum non sit[7]? » Et iterum : « Si autem » Christus non resurrexit, vana est fides vestra. Adhuc enim » estis in peccatis vestris[8]. » Longum porro est, nec præsenti conveniens tempori, ut plurima de iis testimonia proferamus, quibus probetur quod ii qui sancti dicuntur, non continuo etiam sine peccato esse intelligantur : sed hæc opinentur illi qui Scripturis divinis non sollicite, nec diligenter intendunt : in quibus multæ esse differentiæ sanctorum docentur, sicut a nobis et in aliis tractatibus plenius dictum est. Sed et nunc quantum locus requirit, dicemus.

[1] I Cor. VI, 7. — [2] Id. VIII, 12. — [3] Id. X, 20 et 21. — [4] Id. XI, 18. — [5] Ibid. 21. — [6] Ibid. 30 et 31. — [7] Idem, XV, 12. — [8] Ibid. 17.

Sancti dicuntur iidemque et peccatores illi qui se voverunt quidem Deo et sequestraverunt a vulgi conversatione vitam suam ad hoc ut Domino serviant. Hujusmodi ergo homo, secundum hoc quod se cæteris actibus circumcisis Domino mancipavit, sanctus dicitur. Potest autem fieri ut, in hoc ipso quod Domino deservit, non ita omnia gerat ut geri competit, sed delinquat in nonnullis, et peccet. Sicut enim is qui sequestrat se et segregat ab omnibus actibus, ut disciplinam, verbi gratia, medicinæ aut philosophiæ consequatur, non utique continuo ut se hujusmodi tradiderit disciplinis, ita perfectus erit ut non inveniatur in aliquo peccare; imo potius plurima delinquendo vix ad perfectionem aliquando perveniet : et tamen statim ut se ad hujusmodi scholas tradidit, certum est eum vel inter medicos vel inter philosophos numerari : ita et de sanctis accipiendum est, quod statim quidem ut mancipat se quis studiis sanctitatis, secundum hoc quod proposuit, sanctus appelletur; secundum hoc vero quod necesse est eum in multis delinquere, donec usu et disciplina ac diligentia abscindatur ab eo consuetudo peccandi, etiam peccator, ut supra diximus, appellabitur. Ego autem et amplius addo aliquid, quod nisi sanctum propositum aliquis habeat, et sanctitatis studium gerat, cum peccaverit, nescit peccati pœnitudinem gerere, nescit delicti remedium quærere. Qui non sunt sancti, in peccatis suis moriuntur : qui sancti sunt, pro peccatis pœnitudinem gerunt, vulnera sua sentiunt, intelligunt lapsus, requirunt sacerdotem, sanitatem deposcunt, purificationem per pontificem quærunt. Idcirco ergo caute et significanter sermo Legis designat, quia pontifices et sacerdotes, non quorumcumque, sed sanctorum tantummodo sumant peccata : sanctus enim est qui peccatum suum per pontificem curat.

II. Sed redeamus ad pontificem nostrum, pontificem

magnum qui penetravit cœlos, Jesum Dominum nostrum; et videamus quomodo ipse cum filiis suis, Apostolis scilicet et martyribus, sumit peccata sanctorum. Et quidem quod Dominus noster Jesus Christus venerit ut tolleret peccatum mundi, et morte sua peccata nostra deleverit, nullus qui Christo credit ignorat. Quomodo autem et filii ejus auferant peccata sanctorum, id est, Apostoli et martyres, si poterimus, ex Scripturis divinis probare tentabimus. Audi primo Paulum dicentem : « Libenter enim, *inquit*, expendam, et expendar pro animabus vestris [1]; » et in alio loco : « Ego enim jam immolor, *inquit*, et tempus regressionis, » *sive* resolutionis meæ instat [2]. » Pro iis ergo quibus scribebat, expendi se et immolari dicit Apostolus. Hostia autem cum immolatur, ad hoc immolatur, ut eorum pro quibus jugulatur peccata purgentur. De martyribus autem scribit Joannes apostolus in Apocalypsi, quia animæ eorum qui jugulati sunt propter nomen Domini Jesu, assistant altari [3] : qui autem assistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Unde ego vereor ne forte ex quo martyres non fiunt, et hostiæ sanctorum non offeruntur pro peccatis nostris, peccatorum nostrorum remissionem non mereamur. Et ideo vereor ne, permanentibus in nobis peccatis nostris, accidat nobis illud quod de semetipsis dicunt Judæi, quia non habentes altare, neque templum, neque sacerdotium, et ob hoc nec hostias offerentes, peccata, inquit, nostra manent in nobis : et ideo venia nulla subsequitur. Et contra, nos dicere debemus : Quia hostiæ martyrum non offeruntur pro nobis, idcirco manent in nobis peccata nostra; non enim meremur persecutionem pati propter Christum, nec mori propter nomen Filii Dei. Et ideo etiam diabolus, sciens per passionem martyrii remissionem fieri peccato-

[1] 2 Cor. XII, 15. — [2] 2 Tim. IV, 6. — [3] Apoc. VI.

rum, non vult nobis publicas Gentilium persecutiones movere : scit enim quia, si ad reges et præsides adducamur propter nomen Christi, ad testimonium Judæis et gentibus, gaudium nobis et exultatio sit, quia merces nostra multa in cœlis est. Hæc non facit inimicus, vel quod ipse gloriæ nostræ invidet, vel fortassis quod ille qui omnia prævidet prænoscit nos non esse idoneos ad martyrium tolerandum. Scit tamen Dominus qui sunt ejus, et in quibus non speratur, habet ille thesauros suos : « Non *enim* sicut » homo videt, ita et Deus [1]. » Ego non dubito et in hoc conventu esse aliquos ipsi soli cognitos, qui jam apud eum martyres sint testimonio conscientiæ, parati, si quis exposcat, effundere sanguinem suum pro nomine Domini Jesu Christi : non dubito esse aliquos qui tulerint crucem suam, et sequantur eum. Hæc licet per excessum quemdam, necessario tamen videntur dicta, ut intelligeremus quomodo per pontificem et filios pontificis fiat in sanctis remissio peccatorum.

III. Sequitur post hæc : « Et tu, *inquit*, et filii tui accipie» tis peccata sacerdotii vestri : et fratres tuos tribuum Levi, » plebem patris tui assume ad te, et adjungantur tibi, et » ministrent tibi : et tu et filii tui tecum in conspectu ta» bernaculi testimonii observabunt custodias tuas taberna» culi [2]. » Observare diligentius, et intendere iis quæ scripta sunt, convenit eos præcipue qui in ordine sacerdotali gloriantur : ut sciant quid est quod eis Lex divina præcepit observandum. Tu, inquit, et filii tui tecum in conspectu tabernaculi observate custodias vestras, et altare, et custodias tabernaculi. Mandata quidem certa sunt et evidentia, ut observare debeamus custodias tabernaculi, et altaris, et sacerdotii : quis sane sit qui observet et faciat ea quæ sacerdotibus mandata sunt, et quis sit qui utatur quidem or-

[1] 1 Reg. xvi, 7. — [2] Num. xviii, 1, 2 et 3.

dine et honore sacerdotii, opera vero et ministerium sacerdotii non observet; ille solus nosse potest qui scrutatur corda et renes. Mandantur observari non solum ea quæ foris sunt : « Sed et ea, *inquit*, ut curent sacerdotes præ» cipue quæ intra velamen sunt[1]; » velut si diceret : Cura sit sacerdotibus, evidentia ac manifesta mandata divinæ Legis implere, et mysteria ejus abscondita et velata omni perspicacia contueri. Si vero ad hominem velis referre tabernaculum testimonii; quoniam quidem corpus hominis tabernaculum Paulus appellat, dicens : « Qui enim sumus » in tabernaculo hoc, gemimus aggravati : in quo nolumus » expoliari, sed supervestiri[2] : » si ergo ad hominem tabernaculum referamus, interiora velaminis, ubi inaccessibilia conteguntur, principale cordis dicemus, quod solum recipere potest mysteria veritatis, et capax esse arcanorum Dei. Altaria vero duo, id est interius et exterius, quoniam altare orationis indicium est, illud puto significare quod dicit Apostolus : « Orabo spiritu, orabo et mente[3]. » Cum enim corde oravero, ad altare interius ingredior. Et hoc puto esse quod etiam Dominus in Evangeliis dicit : « Tu autem » cum oras, intra in cubiculum tuum, et claude ostium » tuum, et ora Patrem tuum in abscondito[4]. » Qui ergo ita orat ut dixi, ingreditur ad altare incensi quod est interius. Cum autem quis clara voce et verbis cum sono prolatis, quasi ut ædificet audientes, orationem fundit ad Deum, hic spiritu orat, et offerre videtur hostiam in altari quod foris est ad holocaustomata populi constitutum. Oportet ergo sacerdotes ea curare præcipue et custodire, quæ intra velamen interius conteguntur, ne quid ibi pollutum, ne quid inveniatur immundum : hoc est interiorem hominem et cordis secreta curare, ut ibi immaculata permaneant. Cherubim et propitiatorium, scientia intelligenda est Trinitatis :

[1] Num. xviii, 7. — [2] 2 Cor. v, 4. — [3] 1 Cor. xiv, 15. — [4] Matth. vi, 6.

interpretatio enim Cherubim multitudinem (3), id est perfectionem scientiæ indicat : et quæ est alia perfectio, nisi agnovisse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum? Hæc ergo curanda sunt ita a sacerdotibus, ut incontaminata et illæsa serventur. Sed et urna habens cœlestem cibum mannæ, thesaurus utique est verbi divini. Et arca aurea in qua sunt tabulæ Testamenti, ut opinor, non aliud quam mens nostra esse declaratur, in qua legem Dei debemus habere descriptam. Hæc autem mens aurea debet esse, hoc est pura, et pretiosa, in qua legem Dei descriptam semper habeamus, sicut Apostolus dicit : « scriptam non atramento, sed spi- » ritu Dei vivi ; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis » carnalibus [1]. » Hoc est enim quod et de quibusdam dicitur : « Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis [2]. » Quis autem scripsit in cordibus eorum, nisi Deus digito suo? Legem utique naturalem quam dedit Deus humano generi, et in cunctorum mentibus scripsit : unde et initia sumimus, ac semina quædam ad perscrutandam capimus veritatem : quæ semina si bene excolamus, fructum vitæ afferent in nobis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.

[1] 2 Cor. III, 3. — [2] Rom. II, 15.

HOMILIA XI [1].

De primitiis offerendis [2].

Primitias omnium frugum [3], omniumque pecudum, sacerdotibus lex mandat offerri : ita ut omnis qui possidet agrum, vel vineam, vel olivetum, vel etiam hortum, et si quid est quod exercetur in terris, sed et si quis peculia cujuscumque pecoris nutriat, offerat ex iis Deo omne quod primum est, id est, ad sacerdotes deferat. Deo enim offerri dicit quod sacerdotibus datur. Et hoc est quod docemur ex lege, quia nemo licite nec legitime utatur fructibus quos terra produxit, nec animantibus quæ pecudum protulit partus, nisi ex singulis quibusque Deo primitiæ, id est, sacerdotibus offerantur. Hanc ergo legem observari etiam secundum litteram, sicut et alia nonnulla, necessarium puto (4). Sunt enim aliquanta Legis mandata quæ etiam novi Testamenti discipuli necessaria observatione custodiunt. Et si videtur, prius de iis ipsis quæ in Lege quidem scripta, sed tamen in Evangeliis observanda sint, sermo moveatur : et cum hæc patuerint, tunc jam quid in iis etiam spiritualiter sentiri debeat, requiremus. Sunt enim qui ita dicant, quia Si aliquid omnino observandum est secundum litteram, cur non et cuncta serventur? Si vero ad spiritualem intelligentiam quæ lex continet referenda sunt, nihil omnino secundum litteram, sed spiritualiter debent universa discerni. Nos autem utriusque assertionis insolentiam temperantes,

[1] Tom. II, p. 303 et seqq.
[2] Num. XVIII.
[3] N. 1, 2, 3, p. 303—306.

qualis regula in hujuscemodi Legis sermonibus observanda sit, ex auctoritate divinarum Scripturarum proferre tentabimus. Scriptum est in octavo decimo Psalmo : « Lex Domini irreprehensibilis, convertens animas; testimonium » Domini fidele, sapientiam præstans parvulis. Præceptum » Domini lucidum, illuminans oculos. Timor Domini castus, » permanens in sæculum sæculi. Justitiæ Domini rectæ, » lætificantes corda; judicia Domini vera, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum » multum, et dulciora super mel et favum[1]. » Nisi ergo essent singula ista a semetipsis diversa, nunquam utique proprias unicuique Scriptura divina differentias indidisset, ut aliud de lege Domini diceret, aliud de mandato, aliud de justificationibus, aliud de judiciis. Est ergo, ut ex his ostendimus, aliud lex, aliud præceptum, aliud testimonium, aliud justificatio, aliud judicium. Sed et in ipsa lege evidentior horum differentia designatur, ubi dicitur : Hæc est lex, et mandata, et justificationes, et præcepta, et testimonia, et judicia, quæ præcepit Dominus Moysi. Cum ergo hæc ita se habere, et his a se invicem differre distinctionibus legis ipsius testimoniis approbentur, diligentius debemus intendere iis quæ recitantur in lege, quia sicubi scribitur, verbi gratia, hoc esse mandatum, non continuo mandatum lex accipienda est; vel sicubi scriptum est, Istæ sunt justificationes, non continuo justificationes, aut lex, aut mandatum putandæ sunt. Similiter autem et sicubi scriptum est testimonium, aut judicia, non confuse unum ex cæteris, sed diversum ab aliis unumquodque sentiendum est. Si ergo scriptum legimus, quia Lex umbram habeat futurorum bonorum[2], non continuo etiam mandatum, vel justitiæ, vel judicia, de quibus hoc non est scriptum, umbræ esse credendæ sunt futurorum bonorum. Denique, ut exem-

[1] Psal. xviii, 8, 9, 10, 11. — [2] Hebr. x, 1.

pli gratia unum ponamus ex multis, non est scriptum, Hoc est mandatum paschæ, sed, « Hæc est lex paschæ[1]. » Et quia lex umbra est futurorum bonorum, lex sine dubio paschæ umbra est futurorum bonorum. Cum ergo venio ad locum illum qui de pascha scriptus est, in agno illo corporali debeo intelligere umbram esse futuri boni, et hoc sentire quod « pascha nostrum immolatus est Christus[2]. » Simili modo invenies etiam de azymis, et de cæteris festorum dierum observantiis scriptum. Quia ergo hæc omnia sub legis titulo scribuntur in lege necessaria, quia lex per præsentem umbram futura bona designat, requirere debeo quæ sint azyma futurorum bonorum : et invenio dicentem mihi Apostolum, ut diem festum agamus, « non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis[3]. » Sed et de circumcisione scriptum est : Hæc est lex circumcisionis. Quia ergo et circumcisio sub legis titulo censetur, lex autem umbra est, quæro quid circumcisionis umbra bonorum contineat futurorum, ne forte dicat mihi in umbra circumcisionis posito Paulus : « Quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit[4]; » et illud : « Non enim quæ in manifesto in carne est circumcisio, illa circumcisio est; neque qui in manifesto in carne Judæus est, sed qui in occulto, Judæus est : et circumcisio cordis in spiritu, non littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est[5]. » Hæc ergo singula quæ nequaquam penitus secundum litteram observanda dicit Apostolus, invenies omnia fere apud Moysen sub legis titulo designari. Jam vero in eo ubi dicit : « Non occides, non adulterium facies, non furaberis[6], » et reliqua hujusmodi, non invenies quoniam legis in iis titulum præmiserit, sed magis hæc mandata videntur, et ideo non exinanitur apud discipulos Evangelii

[1] Exod. XII, 43. — [2] I Cor. V, 7. — [3] Ibid. 8. — [4] Gal. V, 2. — [5] Rom. II, 28, 29. — [6] Id. XIII, 9.

scriptura ista, sed adimpletur : quia, ut dixi, non mandatum, sed lex habere dicitur umbram futurorum bonorum; et ideo hæc nobis secundum litteram custodienda sunt. Item alibi : « Juste, *inquit*, sectare quod justum est[1]. » Quid opus est in his allegoriam quærere, cum ædificet etiam littera? Ostendimus ergo esse quædam quæ omnino non sunt servanda secundum litteram legis, et esse quædam quæ allegoria penitus immutare non debet, sed omnimode ita ut Scripturæ de iis continent observanda sunt : nunc requiro si sunt aliqua quæ et secundum litteram quidem stare possint, necessario tamen in eis etiam allegoriam requirendam. Et vide si possumus hæc Apostolica et Evangelica auctoritate munire. Scriptum est in Lege : « Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, » et erunt duo in carne una[2]. » Hæc quod allegorica mysteria contineant, Paulus, cum in epistola sua hoc ipsum posuisset exemplum, pronuntiat dicens : « Mysterium hoc » magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia[3]. » Quod autem oporteat hoc etiam secundum litteram custodiri, ipse Dominus et Salvator docet, dicens : « Scriptum » est : Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et » adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Quod » ergo Deus conjunxit, homo non separet[4]. » Et ostendit utique observanda esse hæc etiam secundum litteram, cum adjicit : « Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. » Sed et in aliis Apostolus ubi dicit, « quia Abraham duos » filios habuit, unum de ancilla, et unum de liberà[5], » quis dubitat hæc secundum litteram stare debere? Certum est enim quia et Isaac de Sara, et Ismaël de Agar filii fuerint Abrahæ. Addit tamen iis Apostolus, et dicit : « Hæc autem » sunt allegorica, » quæ in duo testamenta convertit : et

[1] 1 Tim. VI, 11. — [2] Gen. II, 24. — [3] Ephes. V, 32. — [4] Matth. XIX, 5 et 6. — [5] Galat. IV, 22.

Saræ quidem sobolem tanquam in libertatem gignentis novi testamenti liberos dicit; Agar autem tanquam in servitutem generantis terrenæ Jerusalem filios nominavit. Ostendimus, ut opinor, auctoritate Scripturæ divinæ, ex iis quæ in Lege scripta sunt, aliqua penitus refugienda esse et cavenda, ne secundum litteram ab Evangelii discipulis observentur; quædam vero omnimode ut scripta sunt obtinenda; alia autem habere quidem secundum litteram veritatem sui, recipere tamen utiliter et necessario etiam allegoricum sensum.

Erit ergo jam sapientis scribæ et edocti de regno Dei, qui sciat de thesauris his proferre nova et vetera, scire quomodo in uno quoque loco Scripturæ, aut abjiciat penitus occidentem litteram, et spiritum vivificantem requirat; aut confirmet omnimode, et utilem ac necessariam probet litteræ doctrinam; aut manente historia, opportune et decenter introducat etiam mysticum sensum. Sicut et in hoc sermone quem habemus in manibus arbitror convenire: decet enim et utile est etiam sacerdotibus Evangelii offerri primitias. Ita enim et Dominus disposuit, ut qui Evangelium annuntiant de Evangelio vivant, et qui altari deserviunt de altari participent[1]. Et sicut hoc dignum et decens est, sic e contrario et indecens et indignum existimo et impium ut is qui Deum colit et ingreditur ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes et ministros assistere altari, et aut verbo Dei aut ministerio Ecclesiæ deservire, de fructibus terræ quos dat Deus solem suum producendo, et pluvias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus. Non mihi videtur hujusmodi anima habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere quia Deus dederit fructus quos cepit, quos ita recondit quasi alienos a Deo. Si enim a Deo sibi datos crederet, sciret utique munerando sacerdotes ho-

[1] I Cor. IX.

norare Deum de datis et muneribus suis. Et adhuc ut amplius hæc observanda etiam secundum litteram ipsius Dei vocibus doceantur, addemus ad hæc. Dominus dicit in Evangeliis : « Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui » decimatis mentham, *hoc est,* decimam datis menthæ, et » cymini, et anethi, et præteritis quæ majora sunt legis : » hypocritæ, hæc oportet fieri, et illa non omitti [1]. » Vide ergo diligentius quomodo sermo Domini vult fieri quidem omnimode quæ majora sunt legis, non tamen omitti et hæc quæ secundum litteram designantur. Quod si dicas, quia hæc ad Pharisæos dicebat, non ad discipulos, audi iterum ipsum dicentem ad discipulos : « Nisi abundaverit jus» titia vestra plus quam Pharisæorum et Scribarum, non » intrabitis in regnum cœlorum [2]. » Quod ergo vult fieri a Pharisæis, multo magis et majore cum abundantia vult a discipulis impleri : quod autem fieri a discipulis non vult, nec Pharisæis imperat faciendum. Quomodo autem plus velit fieri a discipulis quam faciunt Pharisæi, in eo declarat ubi dicit : « Dictum est antiquis, Non occides [3]. » Hoc observant et Pharisæi. Discipulis autem dicit : « Ego autem » dico vobis, quia si quis iratus fuerit fratri suo, reus erit » judicio [4]. » Similiter et de eo quod scriptum est : « Non » adulterabis [5], » suorum discipulorum in eo vult amplius abundare justitiam, ut ne mulierem quidem videant ad concupiscendum. Igitur ex his quæ protulimus paucis, si qui studiosi sunt in Scripturis divinis, perfacile colligere poterunt etiam cæterorum distinctiones. Sapiens enim si audiat, inquit, verbum non solum laudabit, sed et adjiciet ad illud [6]. Quid adjiciet? ut discutiat et discernat in singulis quibusque capitulis legis, ubi fugienda sit legis littera, ubi amplectenda, ubi etiam narratio historiæ cum mystica exposi-

[1] Matth. XXIII, 23. — [2] Id. V, 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ib. 27. — [6] Prov. I, 5.

tione conveniat. « Christus *enim* nos redemit de maledicto » legis[1] : » non nos redemit de maledicto testimonii, nec de maledicto judiciorum, sed de maledicto legis; id est, ne subjecti essemus circumcisioni carnis nec observationi sabbatorum, aliisque horum similibus, quæ non in mandatis, sed in lege dicenda sunt contineri. Quomodo ergo abundat justitia nostra plus quam Scribarum et Pharisæorum, si illi de fructibus terræ suæ gustare non audent priusquam primitias sacerdotibus offerant, et Levitis decimas separent; et ego nihil horum faciens, fructibus terræ ita abutar, ut sacerdos nesciat, Levites ignoret, divinum altare non sentiat? Illud sane necessario commonendum est, quod lex dupliciter dicitur : nam generaliter omnia ista, hoc est, mandatum, justificationes, præcepta, testimonia, judicia, lex appellantur; specialiter autem pars aliqua ex iis quæ in lege scripta sunt lex dicitur, ut sunt ista de quibus superius disseruimus. Generalis autem lex significatur, verbi gratia, cum de Salvatore dicitur, quia « non *venit* solvere » legem, sed adimplere[2]. » Et item alibi : « Plenitudo ergo » legis est dilectio[3]. » In quo utique omnia simul quæ scripta sunt in lege, legem nominavit. Hæc diximus asserentes mandatum de primitiis frugum, vel pecorum, debere etiam secundum litteram stare.

Nunc autem videamus quomodo et allegoricum, id est, spiritualem recipiat intellectum. Requiramus ergo sicubi in Scripturis, præter hæc de quibus supra dictum est, invenimus primitias nominari; hic enim dixit : « Omnes primitias » olei et vini, et frumenti, horum omnium primitiæ quæ » oblatæ fuerint Deo, tibi dedi ea[4]. » Requiro ergo nunc præter hæc ubi primitiæ nominentur. Si enim omnes primitiæ ad pontificem pertinent, necessario nobis et pontifex requirendus est, ad quem pertinere debeant etiam illæ pri-

[1] Gal. III, 13. — [2] Matth. V, 17. — [3] Rom. XIII, 10. — [4] Num. XVIII, 12.

mitiæ quas in aliis Scripturæ locis inditas invenimus. Et primo quidem omnium de ipso Domino Christo legimus scriptum, quia sit primitiæ mortuorum[1]. Est ergo et ipse aliqua in parte primitiæ. Et iterum invenimus de quibusdam dictum ab Apostolo, quia sunt primitiæ Asiæ, et alii primitiæ Achaiæ[2]. Unde consequens est per singulas Ecclesias aliquos credentium, quos tamen Apostolicus spiritus probaverit, primitias nominari. Ex quibus esse arbitror etiam Cornelium illum qui Cæsariensis Ecclesiæ cum iis cum quibus Spiritum sanctum meruit accipere, primitiæ merito dicitur[3]. Et non solum hujus Ecclesiæ, sed fortassis et omnium gentium primitiæ Cornelius appellandus est : primus enim credidit ex gentibus, et primus sancto Spiritu repletus est. Et ideo recte primitiæ gentium appellabitur. Sed requiris fortasse quis istas offerat primitias Deo, aut quis est pontifex cujus hæc rationibus cedant. Ego arbitror quod secundum Domini verbum ager dicatur hic mundus. Ager autem non terræ solum, sed corda intelliguntur humana, quem agrum Angeli Dei susceperint excolendum. Culturæ ergo suæ fructus ipsi quidem possident, et habent, eos videlicet qui sub procuratoribus agunt, et actoribus, et nondum usque ad summam ætatem perfectionis venerunt. Si quorum vero corda diligenter exculta, et ad perfectum perducta sunt, hos tanquam electos et præcipuos ex cæteris primitias offerunt Pontifici magno. Denique invenimus ipsum Cornelium antequam doctrinam verbi Dei vel gratiam baptismi susciperet a Petro, audisse ab Angelo, quia orationes ejus et eleemosynæ ascendissent ad Deum; unde et per ipsum Angelum videtur Deo primitiæ oblatus esse Cornelius[4]. Possumus autem dicere etiam de Petro et Paulo, cæterisque Apostolis, quod et ipsi credentium per se primitias of-

[1] Coloss. I, 18, et I Cor. XV, 21. — [2] I Cor. XVI, 15. — [3] Act. X. — [4] Id. X, 4.

ferant, sicut dicit Apostolus, quia ab Jerusalem in circuitu usque ad Illyricum repleverit Evangelium Christi, et ita prædicaverit Evangelium non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificaret[1]. Intuere ergo Paulum, omnes eos quos docuit, quibus prædicavit, qui ex ipso profecerunt in fide, tanquam fructus suos offerentem, et quærentem quotidie novos agros quos excolat, et nova rura quæ seminet, et ob hoc dicentem ad quosdam : « Cupio enim venire ad vos, ut aliquem fructum habeam et » in vobis, sicut et in cæteris gentibus[2]. » Intuere, inquam, eum ex iis omnibus fructibus electa quæque signantem, et dicentem de quibusdam (sicut supra diximus) quia sunt primitiæ Asiæ, et alii primitiæ Achaiæ, et singularum quarumque Ecclesiarum eligere primitias et offerre Deo[3]. Habet autem fortassis aliquos et primogenitos. Credo autem quod habeat et aliquos inferiores horum, quos neque pro primogenitis, sed pro decimis possit offerre. Sed et unusquisque doctorum puto quod pro eo quod docet et prædicat et instruit auditores, agrum Ecclesiæ illius quam docet, id est credentium corda videatur excolere. Habet ergo et ipse culturæ suæ fructum, et in iis omnibus fructibus invenit sine dubio electum aliquem et præcipuum quem quasi primitias offerat, invenit et quos pro primogenitis, et alios pro decimis. Quod si non videtur temerarium audere in talibus, possunt fortasse primogeniti vere illi dici, de quibus scriptum est quia cum mulieribus se non inquinaverunt[4], virgines enim permanserunt; aut etiam de martyribus potest dictum videri. Et primitiæ nihilominus possunt intelligi Ecclesiæ virgines. Decimæ quoque ii qui post conjugium continenter et caste vixerint.

Addit post hæc[5] : « Et locutus est Dominus ad Aaron di-

[1] Rom. xv, 19, 20. — [2] Id. i, 13. — [3] i Cor. xvi, 15. — [4] Apoc. xiv, 4.
[5] N. 6, 7, 8, 9. p. 309-311.

» cens : Ecce ego dedi vobis ad conservandum primitias[1]. » Quamvis in nonnullis exemplaribus Latinorum *ad observandum* scriptum sit, verius tamen est *ad conservandum.* Sed requirendum est quomodo secundum legem primitiæ conserventur. Non enim ut servent, sacerdotes accipiunt primitias, sed ut insumant. Quomodo ergo dicit : « Ecce » dedi vobis primitias ad conservandum? » Unde constat non posse hoc ad legem litteræ, sed ad legem spiritus *applicari.* Istæ enim primitiæ quas supra spiritualiter exposuimus, conservari possunt, illæ non possunt. Sed et si Christus est secundum Apostolum primitiæ, vere istæ primitiæ ad conservandum datæ sunt nobis. Quid enim tam beatum, quam ut anima quæ suscepit Christum, semper eum conservet, et semper habeat in se manentem? Et talis anima vere primitias suscipit ad conservandum. Nam illæ primitiæ quæ offerebantur in lege, consumebantur per cibos, et ingressæ in ventrem, dirigebantur, ut Evangelium dicit, in secessum[2]. Istas autem primitias qui manducaverit, et gustaverit panem qui de cœlo descendit, non morietur, sed permanet in vitam æternam. Iste est enim panis qui, cum semper comedatur, semper permanet, imo semper augetur. Est ergo, sicut Apostolus dicit, spiritualis esca, quæ quanto magis insumitur, tanto amplius crescit[3]. Quanto enim amplius verbum Dei sumpseris, quanto instantius cibum istum comederis, tanto in te affluentius abundabit. Hæc dicta sunt pro eo quod scriptum est, *ad conservandum primitias.*

Sequitur autem : « Ex omnibus quæ sanctificantur mihi a » filiis Israël[4]. » Nec hoc sine sacramento dicitur; non vult enim Deus aliunde accipere primitias, nisi a sanctificatis Israël. Poterat enim fieri, ut et apud gentiles invenirentur aliqua opera digna Deo. Excoluerunt enim et inter illos aliqui virtutes animi, et philosophia in nonnullis egit ali-

[1] Num. XVIII, 8. — [2] Matth. XV, 17. — [3] I Cor. X. — [4] Num. XVIII, 8.

quantulum; sed non vult ista offerri in primitiis. Ex illis vult Deus benefacta suscipere, quorum mens videt Deum, et qui sanctificati sunt Deo per fidem. Gentilis autem etiamsi aliquid honestum et probabile habere videatur in moribus, hoc ipso quod non Deo ascribit animi virtutem, sed jactantiæ suæ deputat, non est sanctificata hujusmodi probitas, et ideo non recipitur inter primitias. Quantum autem ad definitionem litteræ legis, videtur etiam proselytos excludere ab hujuscemodi munere. Solos enim sanctificatos ex filiis Israël vult offerre primitias. Puto autem Israëlitem dici posse, ex quo licet ei ingredi in Ecclesiam Dei: scriptum est enim: « Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est; nec Ægyptium, quoniam » incola fuisti in terra Ægypti. Filii si nati fuerint eis, generatione tertia introibunt in Ecclesiam Dei[1]. » Donec ergo fructum non affert Ægyptius, vel Idumæus, nec fecerit filios primæ et secundæ et tertiæ generationis, non potest introire in Ecclesiam Domini, sed filiorum generatio facit eos introire in Ecclesiam Domini. Observet diligentius qui legit litteras divinas, et non ut libet Scripturæ verba pertranseat; sed aspiciat ad unumquemque sermonem, quomodo non dixit, Si nati fuerint eis filii vel filiæ, sed, « Filii » si nati fuerint eis, tertia generatione introibunt in Ecclesiam Domini. » Et considera si potes secundum mysticum sensum, cur soli filii sint, non etiam filiæ, qui faciunt introire patres in Ecclesiam Domini. Denique invenies etiam sanctos quibus eximium a Deo testimonium datur, difficile filias, sed filios genuisse. Abraham non genuit filias, Isaac nec ipse quidem, solus Jacob unam genuit, et ipsam fratribus ac parentibus gravem. Contaminata enim ab Emor filio Sichem, opprobrium generi, et vindictæ furorem fratribus excitavit. Sed et ter in anno apparere Domino jubetur omne

[1] Deut. XXIII, 7, 8.

masculinum. Fœmina ad apparendum Domino non vocatur. Sic ergo si quis Scripturis divinis diligenter intendat, inveniet non otiosum quod alibi quidem nominat cum filiis etiam filias, alibi autem filiarum non facit mentionem. Et hic ergo primitiæ quæ offeruntur a sanctificatis filiis Israël, non etiam a filiabus jubentur offerri : quæ tamen secundum spiritualem intellectum, non ad sexus, sed animarum discretionem referenda sunt. « Tibi enim, *inquit*, dedi ea in » honorem, et filiis tuis post te legitimum æternum[1]. » Tibi, inquit. Cui ? Aaron sine dubio respondebis. Sed sermo qui sequitur, magis de vero pontifice Christo, et filiis ejus Apostolis, et doctoribus Ecclesiarum suadet intelligi. Ait enim : *Legitimum æternum*. Quomodo ergo æternum potest esse quod visibile est? cum Apostolus dicat : « Quæ enim videntur » temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt[2]. » Si ergo visibiles sunt primitiæ quæ offeruntur Aaron, quæ visibilia sunt, dici æterna non possunt. Similiter et circumcisio visibilis, et azyma visibile, et pascha visibile necesse est æternum non esse, sed temporale, quia quæ videntur temporalia sunt. Et rursus, si quæ non videntur æterna sunt, ergo et invisibilis circumcisio, quæ est in occulto, æterna est; et azyma sinceritatis et veritatis, et ipsum quia ex iis est quæ non videntur, æternum est[3]. Simili ergo modo et hæc non ei qui in manifesto, sed illi qui in occulto Judæus est, et qui spiritu, non littera legem custodit secundum interiorem hominem, legitima et æterna dicuntur. « Et hoc sit vobis ex iis quæ sanctificantur sanctis[4]. »

De sacrificiis aliquoties apud memetipsum ista percurrens requisivi, quænam essent sanctificata sancta ; et videtur mihi quasi ad distinctionem eorum quæ non sanctificata sancta sunt, hic sanctificata sancta dixisse. Puto ergo

[1] Num. XVIII, 8. — [2] 2 Cor. IV, 18. — [3] 1 Cor. V, et Rom. II. — [4] Num. XVIII, 9.

quod sanctus Spiritus ita sanctus sit, ut non sit sanctificatus. Non enim ei extrinsecus et aliunde accessit sanctificatio quæ ante non fuerat, sed semper fuit sanctus, nec initium sanctitas ejus accepit. Similique modo de Patre et Filio intelligendum est. Sola enim Trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura sit sancta. Omnis vero creatura vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata sancta dicetur. Sic ergo et scriptum legimus : « Sancti estote, quoniam ego » sanctus sum [1], » dicit Dominus Deus. Non continuo similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda. De Deo enim dicitur quia sanctus est, homines autem quasi qui non semper fuerint jubentur ut fiant sancti. Denique sermo hic in Græco, ubi nos habemus *sancti estote*, hoc magis sonat, *sancti efficimini*. Sed nostri interpretes indifferenter, *estote* pro *efficimini* posuerunt. Unusquisque ergo nostrum ex quo accedit ad timorem Dei, et divinam recipit in se doctrinam, ex quo se mancipavit Deo, si tamen ex animo mancipavit, ex eo sanctus efficitur. Sed hic sanctificatus sanctus dici potest : vere autem et semper sanctus, solus est Deus. Vis autem tibi et de Scripturis divinis hujus apicis aperiam differentiam? Audi quomodo Paulus ad Hebræos scribens dicit : « Qui enim sanctificat et qui sanctificantur, ex uno » omnes [2]. » Quis ergo sanctificat? Christus sine dubio : et qui sanctificantur? credentes in Christo. Manifestum ergo est quod qui sanctificat sanctus est, quia semper sanctus est. Qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Nec putes huic sensui esse contrarium illud quod de Christo scriptum legimus : « Quem » Pater sanctificavit et misit in hunc mundum [3]. » Hic enim qui sanctificatur, secundum carnem Chritus est, non secundum spiritum. Nam secundum spiritum pariter et secundum

[1] Levit. xx, 7 et 26. — [2] Hebr. II, 11. — [3] Joan. x, 36.

carnem Christus dixit : « Ego sanctifico meipsum pro eis[1] : » ut qui sanctificat, secundum spiritum intelligatur ; qui autem sanctificatur pro discipulis, secundum carnem, unus tamen atque idem Christus sit, qui nunc in spiritu sanctificat, nunc sanctificatur in carne. Ab omnibus ergo fructibus sanctificatæ sanctæ sunt offerendæ primitiæ, sed spirituali Pontifici. Ex quibus ergo fructibus spirituales primitias offeremus ? Audi quot fructus enumeret Apostolus : « Fructus » autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia[2], » et cætera. Quas igitur primitias ex charitatis fructu, qui primus est fructus spiritus, offeramus vero Pontifici ? Illas ego puto esse primitias charitatis, ut diligam Dominum Deum meum ex toto corde meo, et ex tota anima mea, et ex tota mente mea. Istæ sunt primitiæ. Quid autem est quod ex isto charitatis fructu secundo loco habere debeam ? Ut diligam proximum meum sicut meipsum. Illæ ergo primitiæ charitatis Deo offeruntur per Pontificem ; hæc vero quæ in secundo sunt loco, meis usibus relinquuntur. Puto esse aliquid ex hoc fructu quod tertio loco habendum sit, ut diligam etiam inimicos meos. Vide autem si potes similiter et de cæteris fructibus spiritus similes invenire primitias. Gaudium secundo loco fructus spiritus scribitur. Si ergo in Domino gaudeam, et spe gaudeam, et si gaudeam pro nomine Domini passus injuriam, in his omnibus, aliisque horum similibus, primitias gaudii per Pontificem verum Deo obtuli. Sed et si rapinam bonorum meorum cum gaudio sustineam, et tribulationes[3], si paupertatem, si qualemcumque contumeliam gaudens tolerem, est mihi et iste secundo in loco ex fructibus spiritus, fructus gaudii. Nam si gaudeam de rebus sæculi, de honoribus, de divitiis, falsa sunt gaudia, ex vanitatibus vanitatum. Si vero in malis gaudeam, et exultem de aliorum ruinis, ista jam non solum vana, sed

[1] Joan. XVII, 19. — [2] Gal. V, 22. — [3] Hebr. X.

et diabolica gaudia, imo nec gaudia nominanda sunt. « Non » est gaudere impiis, dicit Dominus[1]. » Volo adhuc et alium fructum gaudii requirere, imo et alias primitias gaudiorum. Si gaudeam in verbo Domini, si gaudeam de scientia mysteriorum Dei, si gaudeam quod dignus habitus sum sapientiæ Dei secreta et arcana cognoscere, si gaudeam quod relictis omnibus quæ sunt in hoc mundo, non solum inutilibus, sed et utilibus, non solum vanis, sed et necessariis, soli me verbo Dei atque ejus sapientiæ manciparim : in iis omnibus satis, ut puto, acceptæ Deo primitiæ gaudii offerentur. Sed et de cæteris fructibus spiritus ex otio unicuique quæ competunt licebit aptare, ne nos sermonem justo longius protrahamus.

« Et ab omnibus, *inquit*, muneribus eorum[2]. » Munus quis obtulit Deo, et rursus ex munere offerendæ sunt primitiæ pontifici. Hoc in expositione allegorica ita arbitror posse constare. Si quis vel egentibus distribuat, vel faciat aliquid boni operis, pro mandato munus obtulit Deo : sed rursus muneris offert primitias, si non solum cibos, verbi gratia, vel pecuniam largiatur, sed et affectum miserendi habeat et compatiendi. Hoc enim est quod requirit ab homine Deus, ut mens ipsa piis et misericordibus repleatur et formetur affectibus. « Et ab omnibus immolationibus eo» rum[3]. » Immolatio spiritualis est illa quam legimus : « Im» mola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua[4]. » Laudare ergo Deum, et vota orationis offerre, immolare est Deo. Sed hujus immolationis primitiæ ita per pontificem offerentur, si non solum verbis et voce, sed et mente oremus et corde, secundum quod et Apostolus monet : « Orabo » spiritu, orabo et mente : psalmum dicam spiritu, psalmum » dicam et mente[5]. » Assistunt enim et nunc Angeli Dei,

[1] Isai. LVII, 21. — [2] Num. XVIII, 9. — [3] Ibidem. — [4] Psalm. XLIX, 14. — [5] 1 Cor. XIV, 15.

cultores et agricolæ cordis nostri, et requirunt si est in aliquo nostrum hujuscemodi mens tam sollicita, tam intenta, quæ verbum Dei tanquam semen divinum tota aviditate susceperit, si fructum statim ut ad orationem surgimus ostenderit, id est, si collectis et congregatis intra se sensibus oret Deum, si non evagetur mente et cogitationibus evolet, ita ut corpore quidem in oratione curvetur, sensibus autem per diversa discurrat. Si quis, inquam, intentam et directam senserit obsecrationem suam, et ipsis Dei conspectibus atque ineffabili lumini se intellexerit assistentem, ibique orationes et obsecrationes, postulationesque et gratiarum actiones suas profuderit, nullius extrinsecus phantasiæ sollicitatus imagine : hic se noverit per Angelum qui assistit altari obtulisse immolationis suæ primitias Pontifici magno et vero, Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII[1].

De puteo et transitu per terram Seon regis Amorrhæorum.

I. Lectio nobis putei, et cantici quod apud puteum cecinit Israël, ex Numerorum libro recitata est, quam solitis, imo forte et amplius solito videmus redundare mysteriis. Ait enim : « Et bibit de puteo populus. Hic est puteus quem » dixit Dominus ad Moysen : Congrega populum, et dabo » eis aquam bibere [2]. » Sed in his dictis non multum mihi juris videtur historica littera possidere. Quid est enim quod magnopere præcepit Dominus Moysi populum congregare,

[1] Tom. II, p. 311 et seqq.
[2] Num. xxi, 16.

ut det eis aquam de puteo bibere? quasi vero non etiam sponte populus bibendi gratia convenerit ad puteum. Quid ergo tantopere Prophetæ præcipitur, ut proprio studio et labore congreget populum ad hauriendam putei aquam? Unde vilitas litteræ ad pretiositatem nos spiritualis remittit intelligentiæ. Et ideo conveniens puto etiam de aliis Scripturæ locis puteorum congregare mysteria, ut ex comparatione plurimorum, si quid præsens sermo obscuritatis continet, elucescat. Ait ergo spiritus Dei per Salomonem in Proverbiis : « Bibe aquas de tuis vasis et de puteorum tuorum fonte, et non supereffundantur tibi aquæ extra tuum fontem[1]. » Quamvis in aliis exemplaribus legerimus : « Et effundantur tibi aquæ extra tuum fontem. » Aquæ tuæ sint tibi soli, et nemo alienus participet ex eis. Habet ergo (ut in iis designatur) unusquisque nostrum in semetipso puteum. Imo et aliquid amplius dicemus, unusquisque nostrum habet non puteum unum, sed puteos multos, et non unum vas aquæ, sed vasa multa. Non enim dixit, *Bibe aquas* de tuo vase, sed *de tuis vasis ;* et non dixit, et de putei tui fonte, sed *de puteorum tuorum fonte.* Legimus habuisse et Patriarchas puteos : habuit Abraham, habuit et Isaac[2]. Puto autem habuisse et Jacob. Et ab istis puteis sumpto initio, percurre omnem Scripturam, puteos requirens, et perveni usque ad Evangelia, et ibi invenies puteum supra quem Salvator noster sedebat requiescens post itineris laborem, tunc cum veniente muliere Samaritana, et volente haurire aquam de puteo, quæ esset in Scrupturis putei vel puteorum virtus exponitur, et comparatio fit aquarum, ubi et divini mysterii panduntur arcana. Dicitur enim quia si quis bibat ex iis aquis quas continebat puteus ille terrenus, sitiet rursum ; qui autem ex illis biberit quas dat Jesus, « fiet in eos fons aquæ salientis in vitam æternam[3]. »

[1] Prov. v, 15. — [2] Genes. XIII et XXVI. — [3] Joan. IV, 14.

In alio autem Evangelii loco jam non fons, neque puteus, sed amplius aliquid dicitur : « Qui credit, *inquit, in eum,* » sicut Scriptura dicit, flumina de ventre ejus fluent aquæ » vivæ[1]. » Vides ergo quia qui credit in eum, non solum puteum, sed et puteos, et non solum fontes, sed et flumina habet intra se; fontes autem et flumina, non quæ istam mortalem vitam solentur, sed quæ æternam conferant. Igitur secundum ea quæ in Proverbiis scripta proposuimus, ubi putei simul cum fonte nominantur, accipiendum est verbum Dei; puteus quidem si profundi aliquid mysterii tegit, fons autem si ad populos abundat et effluit. Sed non otiose requirendum est quomodo possimus pluralem numerum de puteis exponere, et singularem de fonte, quia in Proverbiis dicit Sapientia : « Bibe aquas de puteorum tuo» rum fonte[2]. » Videamus ergo quorum puteorum unum dixerit fontem. Ego puto quod scientia ingeniti Patris, unus possit intelligi puteus; sed et unigeniti Filii ejus agnitio, alius puteus intelligi debeat. Alius enim a Patre Filius, et non idem Filius qui et Pater, sicut ipse in Evangeliis dicit : « Alius est » qui et testimonium de me dicit Pater[3]. » Et rursus tertium puto videri puteum posse, cognitionem Spiritus sancti. Alius enim et ipse est a Patre et Filio, sicut et de ipso nihilominus in Evangelio dicitur : « Mittet vobis Pater alium » Paracletum spiritum veritatis[4]. » Est ergo hæc trium distinctio personarum in Patre et Filio et Spiritu sancto, quæ ad pluralem puteorum numerum revocatur. Sed horum puteorum unus est fons; una enim substantia est et natura Trinitatis. Et hoc modo non otiosa invenietur Scripturæ sanctæ distinctio, quæ dicit, *de puteorum tuorum fonte.* Sed observanter mystica signavit eloquia, ut quod pluraliter dictum est personis, singulariter substantiæ conveniret. Possunt autem et illi putei videri, de quorum scientia dice-

[1] Joan. VII, 38. — [2] Prov. V, 15. — [3] Joan. VIII, 18. — [4] Id. XIV, 16.

bat ille qui repletus est sapientia Dei: « Ipse enim mihi dedit eorum quæ sunt scientiam veram, ut scirem substantiam mundi, et elementorum virtutem, initium et finem et medietatem, temporum vicissitudinem, permutationes et commutationes temporum, anni circulos et astrorum positiones, naturas animalium, et iras bestiarum, spirituum violentias, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et virtutes radicum[1]. » Vides quanti sunt putei in rerum scientia? Puteus est, verbi gratia, scientia virgultorum; et forte uniuscujusque virgulti natura habet proprium puteum. Et iterum puteus est de animalium scientia, et forte unaquæque species animalium proprium habet puteum. Et iterum puteus est de ratione temporum, et vicissitudine, ac permutatione. Et hæc singula quoniam altam profundamque habent scientiam, merito figuraliter putei appellantur. Et donec quidem absconditum fuit mysterium Christi a sæculis et generationibus, recte horum scientia putei appellati sunt: cum autem sicut Paulus dicit, credentibus « manifestavit Deus per Spiritum suum[2], » efficientur hæc omnia fontes et flumina; ut jam non ita habeatur in occulto horum scientia, sed proferatur ad multos, et riget credentes, ac satiet. Et ideo, credo, Salvator dicebat ad discipulos suos, quia qui credit in eum, et aquam doctrinæ ejus biberit, non jam puteus nec fons, sed fient in eo flumina aquæ vivæ[3]. Sicut enim unus iste puteus, qui est sermo Dei, efficitur putei, et fontes, et flumina innumerabilia: ita et anima hominis, quæ ad imaginem Dei facta est, potest in se habere, et producere ex se, et puteos, et fontes, et flumina. Sed et revera putei qui sunt in anima nostra indigent fodiente: debent enim mundari, et omne quod terrenum est ab eis debet auferri, ut venæ illæ rationabilium sensuum, quas ei inseruit Deus, pura ac sincera fluenta producant.

[1] Sap. VII, 17 et seqq. — [2] I Cor. II, 10. — [3] Joan. VII, 38.

» cens : Ecce ego dedi vobis ad conservandum primitias[1]. » Quamvis in nonnullis exemplaribus Latinorum *ad observandum* scriptum sit, verius tamen est *ad conservandum*. Sed requirendum est quomodo secundum legem primitiæ conserventur. Non enim ut servent, sacerdotes accipiunt primitias, sed ut insumant. Quomodo ergo dicit : « Ecce » dedi vobis primitias ad conservandum? » Unde constat non posse hoc ad legem litteræ, sed ad legem spiritus *applicari*. Istæ enim primitiæ quas supra spiritualiter exposuimus, conservari possunt, illæ non possunt. Sed et si Christus est secundum Apostolum primitiæ, vere istæ primitiæ ad conservandum datæ sunt nobis. Quid enim tam beatum, quam ut anima quæ suscepit Christum, semper eum conservet, et semper habeat in se manentem? Et talis anima vere primitias suscipit ad conservandum. Nam illæ primitiæ quæ offerebantur in lege, consumebantur per cibos, et ingressæ in ventrem, dirigebantur, ut Evangelium dicit, in secessum[2]. Istas autem primitias qui manducaverit, et gustaverit panem qui de cœlo descendit, non morietur, sed permanet in vitam æternam. Iste est enim panis qui, cum semper comedatur, semper permanet, imo semper augetur. Est ergo, sicut Apostolus dicit, spiritualis esca, quæ quanto magis insumitur, tanto amplius crescit[3]. Quanto enim amplius verbum Dei sumpseris, quanto instantius cibum istum comederis, tanto in te affluentius abundabit. Hæc dicta sunt pro eo quod scriptum est, *ad conservandum primitias*.

Sequitur autem : « Ex omnibus quæ sanctificantur mihi a » filiis Israël[4]. » Nec hoc sine sacramento dicitur; non vult enim Deus aliunde accipere primitias, nisi a sanctificatis Israël. Poterat enim fieri, ut et apud gentiles invenirentur aliqua opera digna Deo. Excoluerunt enim et inter illos aliqui virtutes animi, et philosophia in nonnullis egit ali-

[1] Num. XVIII, 8. — [2] Matth. XV, 17. — [3] 1 Cor. X. — [4] Num. XVIII, 8.

quantulum; sed non vult ista offerri in primitiis. Ex illis vult Deus benefacta suscipere, quorum mens videt Deum, et qui sanctificati sunt Deo per fidem. Gentilis autem etiamsi aliquid honestum et probabile habere videatur in moribus, hoc ipso quod non Deo ascribit animi virtutem, sed jactantiæ suæ deputat, non est sanctificata hujusmodi probitas, et ideo non recipitur inter primitias. Quantum autem ad definitionem litteræ legis, videtur etiam proselytos excludere ab hujuscemodi munere. Solos enim sanctificatos ex filiis Israël vult offerre primitias. Puto autem Israëlitem dici posse, ex quo licet ei ingredi in Ecclesiam Dei : scriptum est enim : « Non abominaberis Idu» mæum, quia frater tuus est; nec Ægyptium, quoniam » incola fuisti in terra Ægypti. Filii si nati fuerint eis, ge» neratione tertia introibunt in Ecclesiam Dei [1]. » Donec ergo fructum non affert Ægyptius, vel Idumæus, nec fecerit filios primæ et secundæ et tertiæ generationis, non potest introire in Ecclesiam Domini, sed filiorum generatio facit eos introire in Ecclesiam Domini. Observet diligentius qui legit litteras divinas, et non ut libet Scripturæ verba pertranseat; sed aspiciat ad unumquemque sermonem, quomodo non dixit, Si nati fuerint eis filii vel filiæ, sed, « Filii » si nati fuerint eis, tertia generatione introibunt in Eccle» siam Domini. » Et considera si potes secundum mysticum sensum, cur soli filii sint, non etiam filiæ, qui faciunt introire patres in Ecclesiam Domini. Denique invenies etiam sanctos quibus eximium a Deo testimonium datur, difficile filias, sed filios genuisse. Abraham non genuit filias, Isaac nec ipse quidem, solus Jacob unam genuit, et ipsam fratribus ac parentibus gravem. Contaminata enim ab Emor filio Sichem, opprobrium generi, et vindictæ furorem fratribus excitavit. Sed et ter in anno apparere Domino jubetur omne

[1] Deut. XXIII, 7, 8.

masculinum. Fœmina ad apparendum Domino non vocatur. Sic ergo si quis Scripturis divinis diligenter intendat, inveniet non otiosum quod alibi quidem nominat cum filiis etiam filias, alibi autem filiarum non facit mentionem. Et hic ergo primitiæ quæ offeruntur a sanctificatis filiis Israël, non etiam a filiabus jubentur offerri : quæ tamen secundum spiritualem intellectum, non ad sexus, sed animarum discretionem referenda sunt. « Tibi enim, *inquit*, dedi ea in » honorem, et filiis tuis post te legitimum æternum[1]. » Tibi, inquit. Cui? Aaron sine dubio respondebis. Sed sermo qui sequitur, magis de vero pontifice Christo, et filiis ejus Apostolis, et doctoribus Ecclesiarum suadet intelligi. Ait enim : *Legitimum æternum*. Quomodo ergo æternum potest esse quod visibile est? cum Apostolus dicat : « Quæ enim videntur » temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt[2]. » Si ergo visibiles sunt primitiæ quæ offeruntur Aaron, quæ visibilia sunt, dici æterna non possunt. Similiter et circumcisio visibilis, et azyma visibile, et pascha visibile necesse est æternum non esse, sed temporale, quia quæ videntur temporalia sunt. Et rursus, si quæ non videntur æterna sunt, ergo et invisibilis circumcisio, quæ est in occulto, æterna est; et azyma sinceritatis et veritatis, et ipsum quia ex iis est quæ non videntur, æternum est[3]. Simili ergo modo et hæc non ei qui in manifesto, sed illi qui in occulto Judæus est, et qui spiritu, non littera legem custodit secundum interiorem hominem, legitima et æterna dicuntur. « Et hoc sit vobis ex iis quæ sanctificantur sanctis[4]. »

De sacrificiis aliquoties apud memetipsum ista percurrens requisivi, quænam essent sanctificata sancta; et videtur mihi quasi ad distinctionem eorum quæ non sanctificata sancta sunt, hic sanctificata sancta dixisse. Puto ergo

[1] Num. XVIII, 8. — [2] 2 Cor. IV, 18. — [3] 1 Cor. V, et Rom. II. — [4] Num. XVIII, 9.

quod sanctus Spiritus ita sanctus sit, ut non sit sanctificatus. Non enim ei extrinsecus et aliunde accessit sanctificatio quæ ante non fuerat, sed semper fuit sanctus, nec initium sanctitas ejus accepit. Similique modo de Patre et Filio intelligendum est. Sola enim Trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura sit sancta. Omnis vero creatura vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata sancta dicetur. Sic ergo et scriptum legimus : « Sancti estote, quoniam ego » sanctus sum [1], » dicit Dominus Deus. Non continuo similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda. De Deo enim dicitur quia sanctus est, homines autem quasi qui non semper fuerint jubentur ut fiant sancti. Denique sermo hic in Græco, ubi nos habemus *sancti estote*, hoc magis sonat, *sancti efficimini*. Sed nostri interpretes indifferenter, *estote* pro *efficimini* posuerunt. Unusquisque ergo nostrum ex quo accedit ad timorem Dei, et divinam recipit in se doctrinam, ex quo se mancipavit Deo, si tamen ex animo mancipavit, ex eo sanctus efficitur. Sed hic sanctificatus sanctus dici potest : vere autem et semper sanctus, solus est Deus. Vis autem tibi et de Scripturis divinis hujus apicis aperiam differentiam? Audi quomodo Paulus ad Hebræos scribens dicit : « Qui enim sanctificat et qui sanctificantur, ex uno » omnes [2]. » Quis ergo sanctificat? Christus sine dubio : et qui sanctificantur? credentes in Christo. Manifestum ergo est quod qui sanctificat sanctus est, quia semper sanctus est. Qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Nec putes huic sensui esse contrarium illud quod de Christo scriptum legimus : « Quem » Pater sanctificavit et misit in hunc mundum [3]. » Hic enim qui sanctificatur, secundum carnem Chritus est, non secundum spiritum. Nam secundum spiritum pariter et secundum

[1] Levit. xx, 7 et 26. — [2] Hebr. II, 11. — [3] Joan. x, 36.

carnem Christus dixit : « Ego sanctifico meipsum pro eis[1] : » ut qui sanctificat, secundum spiritum intelligatur; qui autem sanctificatur pro discipulis, secundum carnem, unus tamen atque idem Christus sit, qui nunc in spiritu sanctificat, nunc sanctificatur in carne. Ab omnibus ergo fructibus sanctificatæ sanctæ sunt offerendæ primitiæ, sed spirituali Pontifici. Ex quibus ergo fructibus spirituales primitias offeremus? Audi quot fructus enumeret Apostolus : « Fructus » autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia[2], » et cætera. Quas igitur primitias ex charitatis fructu, qui primus est fructus spiritus, offeramus vero Pontifici? Illas ego puto esse primitias charitatis, ut diligam Dominum Deum meum ex toto corde meo, et ex tota anima mea, et ex tota mente mea. Istæ sunt primitiæ. Quid autem est quod ex isto charitatis fructu secundo loco habere debeam? Ut diligam proximum meum sicut meipsum. Illæ ergo primitiæ charitatis Deo offeruntur per Pontificem; hæc vero quæ in secundo sunt loco, meis usibus relinquuntur. Puto esse aliquid ex hoc fructu quod tertio loco habendum sit, ut diligam etiam inimicos meos. Vide autem si potes similiter et de cæteris fructibus spiritus similes invenire primitias. Gaudium secundo loco fructus spiritus scribitur. Si ergo in Domino gaudeam, et spe gaudeam, et si gaudeam pro nomine Domini passus injuriam, in his omnibus, aliisque horum similibus, primitias gaudii per Pontificem verum Deo obtuli. Sed et si rapinam bonorum meorum cum gaudio sustineam, et tribulationes[3], si paupertatem, si qualemcumque contumeliam gaudens tolerem, est mihi et iste secundo in loco ex fructibus spiritus, fructus gaudii. Nam si gaudeam de rebus sæculi, de honoribus, de divitiis, falsa sunt gaudia, ex vanitatibus vanitatum. Si vero in malis gaudeam, et exultem de aliorum ruinis, ista jam non solum vana, sed

[1] Joan. XVII, 19. — [2] Gal. V, 22. — [3] Hebr. X.

et diabolica gaudia, imo nec gaudia nominanda sunt. « Non » est gaudere impiis, dicit Dominus [1]. » Volo adhuc et alium fructum gaudii requirere, imo et alias primitias gaudiorum. Si gaudeam in verbo Domini, si gaudeam de scientia mysteriorum Dei, si gaudeam quod dignus habitus sum sapientiæ Dei secreta et arcana cognoscere, si gaudeam quod relictis omnibus quæ sunt in hoc mundo, non solum inutilibus, sed et utilibus, non solum vanis, sed et necessariis, soli me verbo Dei atque ejus sapientiæ manciparim : in iis omnibus satis, ut puto, acceptæ Deo primitiæ gaudii offerentur. Sed et de cæteris fructibus spiritus ex otio unicuique quæ competunt licebit aptare, ne nos sermonem justo longius protrahamus.

« Et ab omnibus, *inquit*, muneribus eorum [2]. » Munus quis obtulit Deo, et rursus ex munere offerendæ sunt primitiæ pontifici. Hoc in expositione allegorica ita arbitror posse constare. Si quis vel egentibus distribuat, vel faciat aliquid boni operis, pro mandato munus obtulit Deo : sed rursus muneris offert primitias, si non solum cibos, verbi gratia, vel pecuniam largiatur, sed et affectum miserendi habeat et compatiendi. Hoc enim est quod requirit ab homine Deus, ut mens ipsa piis et misericordibus repleatur et formetur affectibus. « Et ab omnibus immolationibus eo» rum [3]. » Immolatio spiritualis est illa quam legimus : « Im» mola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua [4].» Laudare ergo Deum, et vota orationis offerre, immolare est Deo. Sed hujus immolationis primitiæ ita per pontificem offerentur, si non solum verbis et voce, sed et mente oremus et corde, secundum quod et Apostolus monet : « Orabo » spiritu, orabo et mente : psalmum dicam spiritu, psalmum » dicam et mente [5]. » Assistunt enim et nunc Angeli Dei,

[1] Isai. LVII, 21. — [2] Num. XVIII, 9. — [3] Ibidem. — [4] Psalm. XLIX, 14. — [5] I Cor. XIV, 15.

cultores et agricolæ cordis nostri, et requirunt si est in aliquo nostrum hujuscemodi mens tam sollicita, tam intenta, quæ verbum Dei tanquam semen divinum tota aviditate susceperit, si fructum statim ut ad orationem surgimus ostenderit, id est, si collectis et congregatis intra se sensibus oret Deum, si non evagetur mente et cogitationibus evolet, ita ut corpore quidem in oratione curvetur, sensibus autem per diversa discurrat. Si quis, inquam, intentam et directam senserit obsecrationem suam, et ipsis Dei conspectibus atque ineffabili lumini se intellexerit assistentem, ibique orationes et obsecrationes, postulationesque et gratiarum actiones suas profuderit, nullius extrinsecus phantasiæ sollicitatus imagine : hic se noverit per Angelum qui assistit altari obtulisse immolationis suæ primitias Pontifici magno et vero, Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII[1].

De puteo et transitu per terram Seon regis Amorrhæorum.

I. Lectio nobis putei, et cantici quod apud puteum cecinit Israël, ex Numerorum libro recitata est, quam solitis, imo forte et amplius solito videmus redundare mysteriis. Ait enim : « Et bibit de puteo populus. Hic est puteus quem » dixit Dominus ad Moysen : Congrega populum, et dabo » eis aquam bibere[2]. » Sed in his dictis non multum mihi juris videtur historica littera possidere. Quid est enim quod magnopere præcepit Dominus Moysi populum congregare,

[1] Tom. II, p. 311 et seqq.
[2] Num. XXI, 16.

ut det eis aquam de puteo bibere? quasi vero non etiam sponte populus bibendi gratia convenerit ad puteum. Quid ergo tantopere Prophetæ præcipitur, ut proprio studio et labore congreget populum ad hauriendam putei aquam? Unde vilitas litteræ ad pretiositatem nos spiritualis remittit intelligentiæ. Et ideo conveniens puto etiam de aliis Scripturæ locis puteorum congregare mysteria, ut ex comparatione plurimorum, si quid præsens sermo obscuritatis continet, elucescat. Ait ergo spiritus Dei per Salomonem in Proverbiis: « Bibe aquas de tuis vasis et de puteorum tuorum fonte, et non supereffundantur tibi aquæ extra tuum fontem[1]. » Quamvis in aliis exemplaribus legerimus: « Et effundantur tibi aquæ extra tuum fontem. » Aquæ tuæ sint tibi soli, et nemo alienus participet ex eis. Habet ergo (ut in iis designatur) unusquisque nostrum in semetipso puteum. Imo et aliquid amplius dicemus, unusquisque nostrum habet non puteum unum, sed puteos multos, et non unum vas aquæ, sed vasa multa. Non enim dixit, *Bibe aquas* de tuo vase, sed *de tuis vasis;* et non dixit, et de putei tui fonte, sed *de puteorum tuorum fonte.* Legimus habuisse et Patriarchas puteos: habuit Abraham, habuit et Isaac[2]. Puto autem habuisse et Jacob. Et ab istis puteis sumpto initio, percurre omnem Scripturam, puteos requirens, et perveni usque ad Evangelia, et ibi invenies puteum supra quem Salvator noster sedebat requiescens post itineris laborem, tunc cum veniente muliere Samaritana, et volente haurire aquam de puteo, quæ esset in Scrupturis putei vel puteorum virtus exponitur, et comparatio fit aquarum, ubi et divini mysterii panduntur arcana. Dicitur enim quia si quis bibat ex iis aquis quas continebat puteus ille terrenus, sitiet rursum; qui autem ex illis biberit quas dat Jesus, « fiet in eos fons aquæ salientis in vitam æternam[3]. »

[1] Prov. v, 15. — [2] Genes. XIII et XXVI. — [3] Joan. IV, 14.

mitiæ quas in aliis Scripturæ locis inditas invenimus. Et primo quidem omnium de ipso Domino Christo legimus scriptum, quia sit primitiæ mortuorum[1]. Est ergo et ipse aliqua in parte primitiæ. Et iterum invenimus de quibusdam dictum ab Apostolo, quia sunt primitiæ Asiæ, et alii primitiæ Achaiæ[2]. Unde consequens est per singulas Ecclesias aliquos credentium, quos tamen Apostolicus spiritus probaverit, primitias nominari. Ex quibus esse arbitror etiam Cornelium illum qui Cæsariensis Ecclesiæ cum iis cum quibus Spiritum sanctum meruit accipere, primitiæ merito dicitur[3]. Et non solum hujus Ecclesiæ, sed fortassis et omnium gentium primitiæ Cornelius appellandus est : primus enim credidit ex gentibus, et primus sancto Spiritu repletus est. Et ideo recte primitiæ gentium appellabitur. Sed requiris fortasse quis istas offerat primitias Deo, aut quis est pontifex cujus hæc rationibus cedant. Ego arbitror quod secundum Domini verbum ager dicatur hic mundus. Ager autem non terræ solum, sed corda intelliguntur humana, quem agrum Angeli Dei susceperint excolendum. Culturæ ergo suæ fructus ipsi quidem possident, et habent, eos videlicet qui sub procuratoribus agunt, et actoribus, et nondum usque ad summam ætatem perfectionis venerunt. Si quorum vero corda diligenter exculta, et ad perfectum perducta sunt, hos tanquam electos et præcipuos ex cæteris primitias offerunt Pontifici magno. Denique invenimus ipsum Cornelium antequam doctrinam verbi Dei vel gratiam baptismi susciperet a Petro, audisse ab Angelo, quia orationes ejus et eleemosynæ ascendissent ad Deum; unde et per ipsum Angelum videtur Deo primitiæ oblatus esse Cornelius[4]. Possumus autem dicere etiam de Petro et Paulo, cæterisque Apostolis, quod et ipsi credentium per se primitias of-

[1] Coloss. I, 18, et I Cor. XV, 21. — [2] I Cor. XVI, 15. — [3] Act. X. — [4] Id. X, 4.

ferant, sicut dicit Apostolus, quia ab Jerusalem in circuitu usque ad Illyricum repleverit Evangelium Christi, et ita prædicaverit Evangelium non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificaret[1]. Intuere ergo Paulum, omnes eos quos docuit, quibus prædicavit, qui ex ipso profecerunt in fide, tanquam fructus suos offerentem, et quærentem quotidie novos agros quos excolat, et nova rura quæ seminet, et ob hoc dicentem ad quosdam : « Cupio enim venire ad vos, ut aliquem fructum habeam et » in vobis, sicut et in cæteris gentibus[2]. » Intuere, inquam, eum ex iis omnibus fructibus electa quæque signantem, et dicentem de quibusdam (sicut supra diximus) quia sunt primitiæ Asiæ, et alii primitiæ Achaiæ, et singularum quarumque Ecclesiarum eligere primitias et offerre Deo[3]. Habet autem fortassis aliquos et primogenitos. Credo autem quod habeat et aliquos inferiores horum, quos neque pro primogenitis, sed pro decimis possit offerre. Sed et unusquisque doctorum puto quod pro eo quod docet et prædicat et instruit auditores, agrum Ecclesiæ illius quam docet, id est credentium corda videatur excolere. Habet ergo et ipse culturæ suæ fructum, et in iis omnibus fructibus invenit sine dubio electum aliquem et præcipuum quem quasi primitias offerat, invenit et quos pro primogenitis, et alios pro decimis. Quod si non videtur temerarium audere in talibus, possunt fortasse primogeniti vere illi dici, de quibus scriptum est quia cum mulieribus se non inquinaverunt[4], virgines enim permanserunt; aut etiam de martyribus potest dictum videri. Et primitiæ nihilominus possunt intelligi Ecclesiæ virgines. Decimæ quoque ii qui post conjugium continenter et caste vixerint.

Addit post hæc[5] : « Et locutus est Dominus ad Aaron di-

[1] Rom. xv, 19, 20. — [2] Id. i, 13. — [3] 1 Cor. xvi, 15. — [4] Apoc. xiv, 4.
[5] N. 6, 7, 8, 9. p. 309-311.

Donec enim terra contegit aquarum venas, et obturat occultum fluenti, non potest puri laticis unda profluere. Denique propterea scriptum est, quia pueri Abraham fodiebant puteos, sed replebant atque operiebant eos terra Philistiim[1]. Sed et Isaac, qui hæreditatem susceperat patris, rursum fodit puteos, et terram removit Philistinorum, quam per invidiam injecerant aquis. Sed et illud observavimus in Genesi, unde et historia hæc videtur assumpta, quod donec viveret Abraham non fuerunt ausi Philistiim replere puteos, aut injicere eis terram. Sed cum excessit ex hac vita, tunc invaluerunt Philistiim et insidiati sunt puteis ejus. Sed reparantur postmodum per Isaac, et redeunt in statum suum[2]. Præterea et puer Abraham cum pergit uxorem spondere, vel deducere Isaac, apud puteum invenit Rebeccam, quæ interpretatur patientia : hæc efficitur uxor Isaac, non alibi nisi apud puteos[3]. Similiter et Jacob, cum in Mesopotamiam venit, habens præceptum patris ne alieni generis vel extranei sanguinis conjugem sumeret, apud puteos etiam ipse invenit Rachel. Et Moyses Sephoram apud puteos reperit[4]. Si ergo intellexisti quæ qualesque sint uxores sanctorum, etiam tu si vis patientiam in conjugium tibi asciscere, si sapientiam, et si quæ aliæ sunt animæ virtutes, et dicere quod de sapientia dictum est : « Hanc amavi, hanc » quæsivi adducere mihi uxorem[5] : » esto frequens, esto assiduus circa puteos istos, et ibi reperies hujusmodi conjugem. Apud aquas enim vivas, id est, apud viventis Verbi fluenta, certum est omnes animi habitare virtutes. Sunt ergo multi putei, quos diximus esse intra animam. Sunt et alii plurimi, qui in singulis quibusque Scripturarum sermonibus intelliguntur et sensibus. Est tamen eminentior cæteris iste puteus, et eximius, de quo in præsenti loco Scriptura dicit, quia foderint eum non quicumque communes homi-

[1] Gen. xxvi. — [2] Ibid. 24. — [3] Ibid. 29. — [4] Exod. ii. — [5] Sap. viii, 10.

nes, sed principes et adhuc horum sublimiores, quos reges appellavit. Propter quod et hymnus canitur Deo apud hunc eumdem puteum. Et ideo scriptum est : « Vade, *inquit,* ad » puteum. » Hic est puteus quem dixit Dominus ad Moysen : « Congrega populum, et dabo eis aquam de puteo[1], » dixit Dominus. Moyses congregare jubetur populum, ut conveniat ad puteum, et bibat aquam. Moysen autem legem accipi debere sæpe ostendimus. Lex ergo Dei est quæ te convocat, ut ad puteum convenias. Quem puteum, nisi illum de quo supra diximus Jesum Christum Filium Dei, propria quidem substantia subsistentem, uno tamen cum Patre et Spiritu sancto Deitatis fonte nominatum? Ad hunc ergo puteum, id est, ad fidem Christi nos convocat Lex. Ipse enim dixit, quia Moyses de me scripsit. Utquid nos convocat? Ut bibamus aquam et cantemus ei canticum; hoc est, corde credamus ad justitiam, et ore confiteamur ad salutem.

II. « Initiate, *inquit,* illi puteum[2]. » Hic est sensus. Initium, ait, omnium puteum ponite, sicut et Apostolus dicit, quia ipse est « principium *et* primogenitus omnis creaturæ, » et in ipso creata sunt omnia[3]. » Initiate ergo ei puteum, hoc est, initium omnium confitemini esse puteum. Potest autem et hoc modo intelligi, ut verba dirigi videantur ex persona Moysi ad populum, cohortantis et dicentis : Date initium cordi vestro, ut incipiat intelligere quis sit puteus de quo aquæ spirituales hauriendæ sunt, et reficiendus est credentium populus. Initiate ergo ei, hoc est Israëli, hunc puteum; ut sensum mysticum, si quis est corde Deum videns, de profundis possit haurire. Ad istum ergo puteum ut Moyses, id est, Lex nos congreget, non frustra dictum videtur. Potest enim fieri ut aliquis venire ad istum puteum videatur, sed nisi per Moysen congregetur, non est accep-

[1] Num. XXI, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Coloss. I, 15, 16.

tus Deo. Marcion venisse sibi videtur ad istum puteum, et Basilides, et Valentinus; sed quia non venerunt per Moysen, nec receperunt Legem et Prophetas, non possunt laudare Dominum Deum de fontibus Israël. Non ergo veniunt, qui hujusmodi sunt, ad puteum quem foderunt principes et excuderunt reges. Sed vultis ostendam vobis de Scripturis, ad quos isti puteos veniunt? Est vallis quædam salsa, in qua valle sunt putei bituminis. Omnis ergo hæresis et omne peccatum in valle est, et in valle salsa. Peccatum enim et iniquitas non ascendit sursum, sed semper ad ima et inferna descendit. Est ergo in valle positus et salsus, atque amarus omnis hæreticus sensus, et omnis actus peccati. Quid enim dulce, quid suave potest habere peccatum? Sed et amplius aliquid habet. Si enim veneris ad hæreticam sententiam, si veneris ad amaritudinem peccati, venisti ad puteos bituminis. Bitumen, esca et nutrimentum ignis est. Si ergo et tu gustaveris aquam de istis puteis, si sumpseris hæreticum sensum, si peccati amaritudinem ceperis, fomenta in te ig-gnis et gehennæ incendia præparabis. Et propterea ad eos qui nolunt de illo puteo aquam bibere quem principes foderunt et reges, sed ex istis qui in valle peccati sunt et ignis materias alunt, dicitur : « Incedite in lumine ignis vestri et flammæ quam vobis accendistis[1]. » Quid ergo canitur apud hunc puteum? « Initiate ei, *inquit*, puteum. Foderunt illum principes, excuderunt reges[2]. » Possunt quidem principes et reges iidem videri : si vero distingui necesse est, principes Prophetas intelligamus. Ipsi enim sensum et prophetiam de Christo defossam, et demersam in profundo litteræ collocarunt, et ideo quidam ex ipsis dicebat : « Nisi occulte audieritis, plorabit anima vestra[3]. » Et item alius Propheta dicit ad Dominum : « Quam magna » multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti ti-

[1] Isai. L, 11. — [2] Num. XXI, 17, 18. — [3] Jer. XIII, 17.

» mentibus te[1]? » Isti ergo sunt principes qui foderunt hunc puteum, reges autem qui excuderunt eum. Quod dixit, *excuderunt*, ab excudendo, non ab excidendo dictum est. Excudi enim dicitur, quod in saxo vel cæditur vel formatur. Principes ergo tanquam aliquantulo inferiores, fodere dicuntur puteum, hoc est quasi in terræ mollitie altitudinem quamdam demergere. Isti vero quos reges appellat, quasi eminentiores ac fortiores, non solum terræ profundum, sed et saxi duritiam penetrant, ut pervenire possint ad profundiores aquas, et ipsas (si dici potest) in eo venas abyssi perscrutentur, scientes judicia Dei esse abyssum multam. Istos ergo reges qui tam profunda possunt et tam abscondita putei perscrutari, merito Apostolos dixerimus, ex quibus aliquis dicebat : « Nobis autem revelavit Deus per » Spiritum sanctum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam » alta Dei[2]. » Quia ergo per Spiritum possunt etiam ipsi perscrutari alta Dei, et alta ac profunda putei penetrare mysteria, idcirco reges esse dicuntur qui puteum etiam istum in petra excuderint, ac dura et difficilia secreta scientiæ penetraverint. Quod autem reges dici possint etiam Apostoli, puto et ex eo facile probari posse, quod de omnibus credentibus dicitur : « Vos autem genus regale, sacer» dotium magnum, gens sancta[3]. » Si ergo illos dicunt reges qui per verbum ipsorum crediderunt, quanto magis ipsi reges habendi sunt qui faciunt reges? Sed et inde facile colligitur. Si enim reges a regendo dicuntur, omnes utique qui Ecclesias Dei regunt reges merito appellabuntur, multo autem rectius illi qui et illos ipsos dictis atque scriptis suis regunt, a quibus reguntur Ecclesiæ. Et propter hoc merito Dominus Rex regum dicitur[4]. Nisi enim isti, et cæteri qui eos imitantur, reges fuerint, ille non videbitur rex regum.

[1] Psalm. xxxi, 20. — [2] I Corinth. II, 10. — [3] I Petr. II, 9. — [4] Apocal. XIX, 16.

Sed et ipse apostolus Paulus Corinthiis scribens, et velut per quamdam ironiam corripiens eos, ait : « Sine nobis regnatis, et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus[1]. » In quo utique reges quidem esse debere Corinthios, et semetipsum cum iis regnare velle pronuntiat ; sed elationem nondum pro merito assumpti honoris incusat. Fodiunt ergo ii omnes puteum istum principes, et excudunt eum reges gentium. Apostoli enim præcipue reges sunt gentium, qui gentes ad obedientiam fidei congregarunt, et Christi scientiam omnibus patefecerunt : « In quo sunt thesauri sapientiæ Dei et scientiæ absconditi[2] : » secundum præceptum Domini circumeuntes orbem terræ, et implentes quod mandatum est, ut doceant omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti[3] : et per hæc excuderunt, hoc est, patefecerunt scientiam putei, et in notitiam universis gentibus adduxerunt. Sed et quæ nunc habemus in manibus, quæ recitata sunt nobis, puteus est, et omnis simul scriptura Legis et Prophetarum : Evangelica quoque atque Apostolica scripta simul omnia unus est puteus, quem non possunt fodere vel excudere, nisi inveniantur reges et principes. Vere enim reges et vere principes habendi sunt, qui possunt auferre terram de puteo, hoc est, amovere superficiem litteræ, et de interiore petra, ubi Christus est, spirituales sensus velut aquam vivam proferre. Hæc ergo facere decet eos solos qui vel reges sunt vel principes : reges ex eo dicti, quod peccati regnum ex corpore suo depulerint, et justitiæ regnum paraverint in membris suis. Decet enim eum docere cæteros, qui prius fecerit ipsa quæ docet. Sic enim scriptum est, quia « Qui fecerit, et docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno cœlorum[4]. » Magnum autem esse in regno, hoc est regem esse : « Excuderunt eum, » *inquit*, reges gentium in regno suo, dum dominarentur

[1] I Cor. IV, 8. — [2] Coloss. II, 3. — [3] Matth. XXVIII. — [4] Id. V, 19.

» eis[1]. » Re enim vera non possunt fodere puteum istum, nec latentes aquæ vivæ venas aperire, nisi prius dominatum tenuerint gentium barbararum. Omne enim quidquid in eis ferum fuit in actibus, quidquid in moribus barbarum, si edomuerint, et subjecerint regio sensui, et dominati fuerint eis, ita ut de cætero non gentiliter, sed legitime agant; isti sunt vere reges profunda putei rimantes, et verbi Dei arcana ac mystica perscrutantes.

III. Post hæc, « et a puteo, *inquit*, profecti sunt Mathanaim, et a Mathanaim in Nahaliel, et a Nahaliel in Bamoth, et a Bamoth in nemus quod est in campo Moab, a vertice montis excelsi qui respicit ad faciem deserti[2]. » Nomina hæc quæ videntur locorum esse vocabula, ex significanti issuis quas in lingua propria designant, rerum magis mysticarum consequentiam, quam vocabulorum appellationem videntur ostendere : « Profecti enim, *inquit*, a » puteo, veniunt in Mathanaim. » Interpretatur enim Mathanaim munera ipsorum. Vides ergo quia si quis de puteo hoc biberit quem foderunt reges et principes, statim proficit ad hoc ut habeat munera quæ offerat Deo. Quid autem est quod homo offerat Deo? Hoc ipsum quod in lege scriptum est : « Munera mea[3], » hoc est, data mea. Ex iis ergo quæ Deus dedit, offerunt nihilominus homines Deo. Quid dedit Deus homini? Agnitionem sui. Quid ergo offert Deo? Fidem suam et affectum. Hoc est quod expetit ab homine Deus. Denique ita scriptum est : « Et nunc, Israël, quid est » quod Dominus Deus tuus poscit abs te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et incedas in viis ejus, et diligas eum, » et custodias omnia mandata ejus, et servias Domino Deo » tuo ex toto corde tuo et ex tota anima tua[4]? » Ista sunt munera, ista dona quæ oportet Domino dari. Damus autem

[1] Num. XXI, 18. — [2] Ibid. 18, 19, 20. — [3] Id. XV. — [4] Deut. X, 12.

hæc Domino cordis nostri munera posteaquam agnoverimus eum, et agnitione bonitatis ejus de putei ejus altitudine biberimus. Observa tamen quomodo dixerit Propheta: « Et nunc, Israël, quid Dominus Deus tuus poscit abs te? » Erubescant illi hæc verba, qui negant in hominis arbitrio esse ut salvetur. Quomodo posceret ab homine Deus, nisi haberet homo in sua potestate quod poscenti Deo deberet offerre? Sunt ergo quæ dantur a Deo, et sunt quæ præbentur ab homine. Verbi gratia, in homine fuit ut una mna faceret decem mnas, aut una mna faceret quinque mnas[1]. Ex Deo autem fuit ut haberet homo mnam, ex qua facere posset decem mnas. Cum autem obtulit ex se decem mnas, accepit rursus a Deo non jam pecuniam, sed potestatem et regnum decem civitatum. Petit iterum Deus ab Abraham ut offerret ei Isaac filium suum in montem quemcumque ostendisset ei. Obtulit Abraham intrepidus unigenitum, imposuit super aram, cultrum eduxit ut jugularet, inhibetur continuo, et aries ei pro filio datur ad victimam[2]. Vides ergo quia quæ Deo offerimus, nobis manent: sed ad hoc expetimur, ut in iis affectus noster erga Deum probetur et fides. Hæc pro eo quod diximus profectos esse filios Israël a puteo, et venisse in Mathanaim, quod interpretantur munera eorum. A Mathanaim autem venimus in Nahaliel, quod interpretatur ex Deo. Quid ex Deo? Posteaquam obtulerimus nos quæ ex nobis sunt, venimus ad hoc ut consequamur ea quæ ex Deo sunt. Cum enim fidem nostram et affectum obtulerimus ei, tunc et ipse largitur nobis diversa dona Spiritus sancti, de quibus dicit Apostolus: « Omnia autem ex Deo sunt[3]. » Et a Nahaliel venimus in Bamoth, quod interpretatur adventus mortis. Cujus mortis hic intelligimus adventum, nisi illius qua

[1] Matth. XXIII. — [2] Gen. XXII. — [3] 1 Cor. VIII, 6.

Christo commorimur, ut et convivamus ei[1], et qua debemus mortificare membra nostra quæ sunt super terram[2]? Et iterum : « Consepulti enim illi sumus per baptismum in » morte[3]. » Si quis ergo salutaris hujus viæ ordinem tenet, per hæc singula quæ memoravimus iter agere debet, et venire post multa ad hunc locum, quem diximus significare mortis adventum. Ut autem ex Scripturis docemur, est quædam mors inimica Christi, et quædam amica ejus. Non ergo illius mortis dicit inimicæ Christi, de qua dicitur : « Novissimus inimicus destruetur mors[4], » qui est diabolus; sed hujus mortis qua commorimur ei ut et convivamus ei : secundum quam mortem dicit Deus : « Ego occidam, et vivere » faciam[5]. » Occidit enim ut commoriamur Christo, et vivere facit ut convivamus ei. Optandum ergo nobis est, ut veniamus in Bamoth, et promptissime suscipiamus beatæ hujus mortis adventum, ut et vivificari cum Christo mereamur : « Et ex Bamoth, *inquit,* in nemus quod est in » campo Moab, a vertice montis excelsi qui respicit ad de» sertum. » Si hoc itinere incedamus, quod non tam locorum vocabulis quam animæ profectibus constare ratio explanationis asseruit, post omnia ista venimus in nemus, sive (ut in aliis habetur exemplaribus) in Janam, quod interpretatur ascensus, sive vertex montis. Per hæc ergo venitur ad illud famosissimum divini Paradisi nemus, et amœnas delicias habitationis antiquæ, vel certe ad verticem perfectionis, et beatitudinis summitatem : ita ut possit etiam ipse dicere, quia « ressuscitavit nos cum ipso, et sedere fecit in » cœlestibus in Christo[6]. » Vides quousque pervenitur a puteo? Vides quibus mansionibus, imo quibus profectibus, iter animæ paratur ad cœlum? Quæ si diligenter inspicias, ipse apud temetipsum quotidianos profectus tuos discu-

[1] I Thess. V, 10. — [2] Coloss. III, 5. — [3] Rom. VI, 4. — [4] I Cor. XV, 26. — [5] Deut. XXXII, 39. — [6] Ephes. II, 6.

tiens, quibus in locis sis, et quam proximus ad regna cœlorum habearis advertes; sicut et ille de quo Dominus dixit, quia « Non longe es a regno Dei[1]. »

IV. Subsequitur post hæc et alia historia. Ait enim : « Et misit Moyses, *aut (ut habetur in nonnullis exem-» plaribus)* : Et misit Israël legatos ad Seon regem Amor-» rhæorum, verbis pacificis dicens : Transibimus per ter-» ram tuam, per viam transibimus, non declinabimus neque » in agrum neque in vineam. Non bibemus aquam de lacu » tuo, via regia incedemus, usquequo transeamus fines tuos. » Et non concessit Seon ut Israël transiret per fines suos. » Et collegit Seon omnem populum suum, et exiit bellige-» rare adversum Israël in deserto; et venit in Assaar, et » congressus est cum Israël; et percussit eum Israël nece » gladii, et dominati sunt terræ ejus[2]. » Historia quidem manifesta est, sed deprecemur Dominum; ut aliquid dignum possimus interioribus ejus sensibus pervidere. Seon duplicem habet interpretationem, sive arbor infructuosa, sive elatus. Mittit igitur Israël legatos ad Seon, mittit ad arborem infructuosam, mittit ad elatum et superbum. Hic autem Seon rex est Amorrhæorum, qui et ipsi interpretantur in amaritudinem adducentes, vel loquentes. Mittit ergo ad Seon regem Amorrhæorum Moyses verbis pacificis dicens : « Transibimus per terram tuam. » Si secundum spiritualem intelligentiam dixerimus Seon regem figuram tenere diaboli, quia ipse est elatus et infructuosus; puto quod non debeas mirari quod eum dixerim regem, cum audias etiam ipsum Dominum et Salvatorem nostrum in Evangeliis de eo dicentem : « Ecce nunc venit princeps hu-» jus mundi, et in me non invenit quidquam[3]. » Et iterum : « Ecce nunc princeps hujus mundi mittetur foras[4]. » Si ergo

[1] Marc. XII, 24. — [2] Numer. XXI, 21, 22, 23, 24. — [3] Joan. XIV, 30. — [4] Id. XII, 31.

totius mundi princeps esse in Evangeliis dicitur, non debet absurdum videri si Seon regi Amorrhæorum, vel etiam aliis quibuslibet gentium regibus comparetur. Princeps autem dicitur mundi, non quia creaverit mundum, sed quia multi sunt in hoc mundo peccatores. Peccati autem quia ipse princeps est, ideo etiam mundi princeps appellatus est; in iis videlicet qui nondum relinquentes mundum convertuntur ad Patrem. Secundum hoc enim etiam illud dicitur, quia « omnis mundus in maligno positus est[1]. » Quid enim nobis prodest dicere quia princeps noster Christus est, si rebus et operibus arguamur, quia diabolus principatum tenet in nobis? Aut non palam est sub quo principe agat impudicus, incestus, et injustus? Numquid potest hujusmodi homo dicere, quia Sub Christo positus hæc ago, etiamsi sub Christi nomine censeri videatur? In quo Christus principatum gerit, nulla ibi immunditia, nulla iniquitas admittitur, nec habere aliquem locum potest injusta cupiditas. Secundum hunc itaque modum recte et Christus virtutum princeps, et diabolus malitiæ ac totius iniquitatis dicetur. Mittit igitur Israël legatos ad regem Amorrhæorum, regem in amaritudine provocantium, regem infructuosum, regem superbum. Quomodo superbus, quomodo elatus docebitur diabolus? Ipse est qui dixit : « Virtute mea faciam, et sapientia » intellectus mei auferam fines gentium, et fortitudinem » eorum deprædabor, et commovebo civitates quæ inhabi» tantur, et universum orbem terræ capiam manu mea si» cut nidum[2]. » Et iterum dicit elatus hic et superbus : « Ascendam in cœlum, supra sidera cœli ponam thronum » meum. Sedebo in monte excelso, supra montes altos qui » sunt ad aquilonem ; ascendam supra nubes, et ero similis » Altissimo[3]. » Adhuc requiris si ipse sit elatus et superbus? Imo potius et ipse superbus est et elatus, et ille qui quasi uni-

[1] 1 Joan. v, 19. — [2] Isai. x, 13, 14. — [3] Id. xiv, 13, 14.

genitus ejus est, de quo scriptum est, quia « extollitur super » omne quod dicitur Deus, aut quod colitur : ita ut in tem» plo Dei sedeat, ostentans se tanquam sit Deus[1]. » Omnis ergo qui elatus est et superbus, vel filius est elati hujus, vel discipulus et imitator. Et propterea dicit Apostolus de quodam : « Ne forte elatus incidat in judicium diaboli[2] : » ostendens per hoc, quia omnis elatus simili ut diabolus judicio condemnabitur. Nos ergo sumus qui transire volumus per hunc mundum, ut pervenire possimus ad terram sanctam, quæ repromissa est sanctis : et mittimus verbis pacificis ad Seon, promittentes non nos habitaturos in terra ejus, nec moraturos cum eo, sed transituros tantummodo, et incessuros via regali, nec declinaturos usquam, neque in agrum neque in vineam, sed nec de lacu ejus aquam bibituros. Videamus ergo quando nos ista promisimus, quando hæc verba diabolo denuntiavimus. Recordetur unusquisque fidelium, cum primum venit ad aquas baptismi, cum signacula fidei prima suscepit, et ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc usus sit verbis, et quid renuntiaverit diabolo : non se usurum pompis ejus, neque operibus ejus, neque ullis omnino servitiis ejus ac voluptatibus pariturum. Et hoc est quod his Legis sermonibus adumbratur, quia non declinet Israël, neque in agrum ejus, neque in vineam ejus. Sed neque aquam de lacu ejus pollicetur se esse potaturum. Non enim ultra disciplinæ diabolicæ, non astrologiæ, non magicæ, non ullius omnino doctrinæ quæ contra Dei pietatem aliquid doceat, poculum sumet fidelis. Habet enim suos fontes, et bibit de fontibus Israël, bibit de fontibus salutaris : non bibit aquam de lacu Seon, nec relinquens fontem aquæ vivæ congregat sibi lacus confractos. Sed et via regali incessurum se profitetur. Quæ est via regalis ? Illa sine dubio quæ dicit : « Ego sum via, veritas, et vita[3]. » Et merito re-

[1] 2 Thess. II, 4. — [2] 1 Tim. III, 6. — [3] Joan. XIV, 6.

galis; ipse est enim de quo Propheta ait : « Deus, judicium » tuum regi da[1]. » Via ergo regali incedendum est, nec declinandum usquam, neque in agrum ejus neque in vineam ejus : id est, neque ad opera neque ad sensus diabolicos declinare ultra mens fidelium debet. Quomodo ergo volumus fines Amorrhæorum cum pace transire? Amorrhæi, infidelium qui sunt in hoc mundo pax accipi potest : sed isti interpretantur, ut supra diximus, vel in amaritudinem adducentes, vel loquentes. Et quomodo quidem in amaritudinem adducant Deum infideles et increduli, expositione non indiget : quod autem ait *loquentes*, ad illam partem trahi potest qua infideles quique et sub principe diabolo agentes loqui norunt tantummodo, sed loquuntur inania : verbi causa, ut poëtæ eorum, ut astrologi, ut nonnulli etiam philosophorum, qui inania loquuntur et vana. Fidelium autem regnum quod a Deo est, non in sermone est, sed in virtute. Volumus ergo nos pacifice transire per mundum; sed hoc ipsum magis incitat principem mundi, quod dicimus nos nolle permanere cum ipso, nec morari, nec aliquid ejus velle contingere : inde magis exacerbatur, inde extollitur, et irascitur, et commovet nobis persecutiones, pericula suscitat, cruciatus intentat. Et ideo dicit : « Congregavit, » *inquit*, Seon omnem populum suum, et exiit confligere » adversus Israël[2]. » Quis est omnis populus Seon, quem concitat contra Israël? Principes ac judices mundi, cunctique nequitiæ ministri, qui impugnant semper et persequuntur populum Dei. Sed quid facit Israël? « Venit, *inquit*, in Issaar[3]. » Issaar interpretatur mandati adimpletio. Si ergo veniamus et nos ad locum istum, id est, ad expletionem mandatorum, etiamsi cum omni exercitu veniat adversum nos Seon iste elatus et superbus diabolus, et confligat adversum nos, si omnes suos contra nos dæmones

[1] Psalm. LXXI, 1. — [2] Num. XXI, 23. — [3] Ibid.

concitet, superamus eum si Dei mandata complemus. Complere enim mandata, hoc est diabolum et omnem ejus exercitum superare. Et tunc complebitur in nobis Apostolica oratio qua ait : « Deus autem conteret Satanam sub pedes » nostros velociter[1]; » et illud quod Dominus ait : « Ecce » dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scor» piones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis » nocebit[2]. » Nihil enim nocere vobis poterunt ista omnia si veniamus in Issaar, id est, si mandata et præcepta Domini nostri Jesu Christi servemus, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIII[3].

De iis quæ superfuerunt priori tractatui, et de Balaam atque asina ejus.

I. Hesterna die dixeramus quomodo Seon rex Amorrhæorum, qui est elatus et arbor infructuosa, congressus cum Israël victus fuerit; de quo et observanter Scriptura dicit quia cecidit in nece gladii, vel, ut alibi legimus, in ore gladii. Sed si vis diligentius scire quo gladio infructuosus iste et elatus sicut cedrus Libani ceciderit, discamus ab apostolo Paulo dicente : « Vivus enim est sermo Dei, et efficax, et » penetrabilior omni gladio[4]. » Et item in aliis : « Et gla» dium, *inquit,* spiritus, quod est verbum Dei[5]. » In hujus ergo gladii nece cecidit spiritualis Seon, qui est diabolus. Additur post hæc : « Et dominati sunt, *inquit,* filii Israël » omni terræ ejus[6]. » Omnis quidem regio hæc terrena,

[1] Rom. xvi, 20. — [2] Luc. x, 19.
[3] Tom. II, p. 316 et seqq.
[4] Hebr. iv, 12. — [5] Ephes. vi, 17. — [6] Num. xxi, 24.

terra dicitur Seon : sed Christus et Ecclesia ejus dominatur in omni terra Seon. « Et dominati sunt ab Arnon usque » Jaboc[1]. » Arnon et Jaboc civitates erant regis Seon, sed initium regni ejus erat Arnon, et finis Jaboc; et ideo dicitur quia dominati sunt ab Arnon usque Jaboc. Interpretatur autem Arnon maledictiones eorum : initium enim regni Seon hujus elati et infructuosi, maledictiones sunt; finis vero est Jaboc, quod interpretatur luctamen. Necesse est enim ut omnis qui vult exire de regno diaboli, et fines ejus evadere, luctamen inveniat, et certamina ei a ministris ejus et satellitibus suscitentur. Sed si luctatus fuerit et vicerit, jam non erit Jaboc civitas Seon, sed erit civitas Israël. Hoc est enim nimirum, quod legimus et de patriarcha Jacob, quoniam cum venisset ad locum quemdam, luctamen ei præparatum est; et ibi tota nocte luctatus cum obtinuisset et invaluisset ad Deum, vocitatum est nomen ejus Israël[2]. « Et accepit, *inquit*, Israël omnes civitates istas, et habi- » tavit in omnibus civitatibus Amorrhæorum[3]. » Hic Israël, qui in Christo Israël est, qui non in carne Israël, nec in manifesto Judæus est, ipse habitat in omnibus civitatibus Amorrhæorum, cum in omni orbe terrarum Christi Ecclesiæ propagantur. Sed et unusquisque nostrum prius civitas fuit regis Seon, regis elati; regnabat enim in nobis stultitia, superbia, impietas, et omnia quæ sunt ex parte diaboli : sed ubi expugnatus et devictus est fortis, et vasa ejus direpta sunt, effecti sumus civitas Israël, et hæreditas sanctorum : si tamen penitus excisa est in nobis potestas illa, quæ prius dominabatur nobis, et excisa est arbor infructuosa, et dejectus est rex elatus, et sumus sub eo rege qui dicit : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde[4]. » Post hæc sigillatim jam civitates superbi et infructuosi regis enumerat, et dicit : « In Esebon et in omnibus finibus

[1] Num. XXI, 24. — [2] Gen. XXXVII. — [3] Num. XXI, 25. — [4] Matth. XI, 29.

» ejus [1]. » Quid est hoc, quod præcipuam urbem de regno Seon nominavit Esebon? Esebon interpretatur cogitationes. Merito ergo pars maxima regni diabolici, et potestas ejus plurima in cogitationibus regnat. Sic enim dixit et Dominus, quia « De corde procedunt cogitationes malæ, homici» dia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiæ; et ista » sunt quæ coinquinant hominem [2]. » Et ideo necessario incenditur ista civitas, et igne exuritur. Quo igne? Illo profecto de quo dicit Salvator: « Ignem veni mittere in terram, » et quam volo ut accendatur [3]. »

II. Post pauca autem refertur de ipsa civitate. « Propter » hoc, *inquit*, dicent ænigmatistæ : Venite in Esebon, ut » ædificetur, et construatur civitas Seon : quoniam ignis » processit de Esebon, et flamma de civitate Seon devoravit » usque Moab [4]. » Seon (ut diximus) erat rex, cujus erat civitas Esebon. Sic ergo intelligendus est ordo verborum, quasi dicant isti ænigmatistæ : Venite ut construatur, et ædificetur Esebon, quæ fuit civitas Seon. Sed requiramus nunc qui sint isti ænigmatistæ. Ænigma dicitur sermo figuratus : ænigmatistæ ergo dicuntur, qui figuraliter loquuntur. Et quis est alius qui in figuris locutus sit, nisi Lex et Prophetæ? Audi enim quomodo David dicit : « Aperiam in » parabolis os meum, loquar propositiones ab initio sæculi [5].» Sed et Esaias, quia ænigmata sint quæ scripsit, hoc modo declarat : « Et erunt, *inquit*, verba libri hujus sicut verba » libri signati; quem si dederint in manus hominis ne» scientis litteras, et dixerint ei, Lege, dicet, Non novi litte» ras. Si autem dederint scienti litteras, dicet, Non possum » legere, signatus est enim [6]. » Signatus autem dicitur liber pro eo quod figuris perplexus est et ænigmatibus involutus. Dicunt ergo isti ænigmatistæ : « Venite in Esebon, ut

[1] Num. xxi, 25. — [2] Marc. vii, 21, 22, 23. — [3] Luc. xii, 49. — [4] Num. xxi, 27, 28. — [5] Psal. lxxviii, 2. — [6] Isai. xxix, 11, 12.

» ædificetur. » Cecidit illa prima Esebon, imo subversa est et incensa, reædificanda est alia. Sed quomodo hoc fiat, assumpto ostendamus exemplo. Si videas gentilem in dedecore vitæ positum, ac religionis errore, non dubites de eo dicere, quod sit hic Esebon civitas in regno regis Seon; regnat enim in cogitationibus ejus rex infructuosus et elatus. Ad hunc si accedat Israël, hoc est Ecclesiæ filius, et adhibeat jacula verbi Dei, et distringat contra eum gladium spiritus, destruat in eo omnes munitiones gentilium dogmatum, et elationes argumentorum ejus igne veritatis exurat; dicito de hoc, quia subversa est Esebon civitas Seon. Sed non continuo desertus et destitutus relinquitur iste, in quo subversa sunt gentilium dogmata. Non enim disciplina est filiis Israël destructas relinquere quas destruxerint civitates; sed cum subruerint, et everterint in homine malas cogitationes, et impios sensus, reædificabunt rursus in corde ejus quem destruxerint, bonas cogitationes, pios sensus, doctrinam veritatis inserent, religionis ritum tradent, ordinem vivendi docebunt, honestatem morum, observantiæ statuta monstrabunt. Et tunc vere dicent isti ænigmatistæ ad semetipsos invicem : Venite et ædificemus Esebon, quæ fuit civitas Seon. Et ipsi enim, hoc est filii Ecclesiæ, quia figuras Legis et ænigmata spiritualiter intelligunt, ænigmatistæ appellantur. Hoc est quod et Jeremias figurali nihilominus sermone designat, ubi ad eum dicitur a Domino : « Ecce dedi verba mea in os tuum, ecce constitui te hodie super gentes et regna, eradicare, et subvertere, et reædificare, et replantare[1]. » Quid eradicat, et quid subvertit? Civitatem Esebon, quæ erat regis Seon. Quid eradicat in ea, et quid subvertit? Cogitationes impias, et impuras. Quid reædificat in ea, et quid replantat? Cogitationes pias,

[1] Jer. 1, 9, 10.

et castas, ut efficiatur Esebon civitas non Amorrhæorum, sed filiorum Israël.

III. Sed si volumus singula persequi, excludemur a dissertatione eorum quæ nobis recitata sunt de Balaam : cujus lectionis tanta difficultas est, ut vix ad historiæ ipsius rationem, et consequentiam explanandam pervenire possimus. Quanta ergo jam difficultas nobis erit in explanatione spiritualium sensuum, si prima ipsa litteræ facies tantis difficultatibus involuta est! Sed quamvis rapiat nos desiderium ad ea quæ magis obscura sunt disserenda, tamen non sunt penitus omittenda etiam hæc, quæ media referuntur. Postea enim quam obtinuerunt filii Israël civitates Amorrhæorum, ascenderunt etiam viam quæ ducit in Basan, ubi erat Og rex Basan : sed ad hunc neque legatos mittere dignantur, neque petere ab eo ut per terram ejus transeant, sed continuo confligunt cum eo et superant tam ipsum quam populum ipsius. Videamus ergo quæ est Basan. Basan interpretatur turpitudo : merito ergo nec legati mittuntur ad istam gentem, nec transitus per terram ejus poscitur. Nullus enim nobis transitus debet esse, nullus accessus ad turpitudinem; sed ab initio statim expugnanda, et omnimode cavenda est. Og autem, qui rex dicitur esse Basan, interclusio interpretatur. Potest hic figuram tenere omnium carnalium et materialium rerum, quarum amore et desiderio detenta anima excluditur, et separatur a Deo. Adversus Og ergo ita præcipitur bellum gerendum, « Ut non » relinquatis, *inquit*, ex eo viventem[1]. » Nullum enim a filiis Israël oportet relinqui in regno turpitudinis et dedecoris, viventem. Sed et decet Israëliticam virtutem excidere et resecare turpia, et pia quæque in anima reædificare, atque honesta ac religiosa plantare. De regno Seon non est scrip-

[1] Num. xxi, 35.

tum, ut nullus vivus relinquatur, nec de regno Moab; forte enim ex illis opus habemus aliquibus, et nonnullis eorum pro vitæ hujus agonibus et exercitiis indigemus : alioquin debuissemus de hoc mundo exisse. De Basan tamen, hoc est, de turpitudine, nullo penitus indigemus, nihil ex ea relinquamus : excidenda omnia, cuncta subvertenda sunt opera turpitudinis. In nullo enim potest honestum esse quod turpe est.

IV. « Et profecti inde filii Israël collocaverunt castra ab » occidente Moab juxta Jordanem contra Jericho. Et ut vi» dit Balach filius Sephor [1], » et reliqua. Omnia jam quæ de Balaam et asina ejus scribuntur historia plena negotiis : interior vero intellectus multo negotiosior, et nescio an facile sit vel ipsas tantum historicas explanare sententias. Deo tamen donante, breviter quæ possumus perstringemus. Bellum tibi imminet, o rex Balach fili Sephor : sexcenta millia armatorum fines tuos irruunt. Oportebat et te parare arma, exercitum congerere, de constructione prælii cogitare, ut hosti adhuc procul posito armis instructus occurreres. Tu vero mittis ad Balaam divinum, et mittis multa munera, ac majora promittis, et dicis : « Veni, ma» ledic mihi populum qui exivit de Ægypto [2]. » Sed Balaam (ut Scriptura docet) retulit hæc ad Deum, a quo et venire prohibetur. Sed et iterum rex mittit legatos, et neglectis armis spem omnem ponit in Balaam ut veniat, et verba deferat, atque in populum jaculetur maledicta pro telis, si forte verbis Balaam vincatur populus, quem regis exercitus superare non poterat. Hæc historia quid consequentiæ habet? quid consilii tegit? Ubi vel quando auditum est, quod quis regum imminente sibi prælio, omissis armis exercituque neglecto, ad divini alicujus vel aruspicis verba confugerit? Unde iterum atque iterum Dei nobis ex-

[1] Num. XXII, 1, 2. — [2] Ibid. 6.

oranda est gratia, ut hæc non fabulosis et Judaicis narrationibus, sed rationalibus et dignis divina Lege possimus sensibus explicare. Primo ergo omnium fatendum est in quibusdam plus posse et plus valere verba quam corpora : quia quod exercitus multarum gentium nequiret efficere, quod ferro et armis non posset obtineri, hoc verbis efficitur; et non dico sanctis verbis, vel Dei verbis, sed verbis quibusdam quæ inter homines habentur, quæ quomodo nominem nescio : sunt tamen in utili arte composita, cujus artis vocabulum illud sit quod unicuique appellari libet. Est ergo (ut dixi) apud homines opus aliquod quod verbis efficitur. Quid tamen opus tale est, ut quamvis magnis corporis viribus non possit impleri? Verbi gratia, erant in Ægypto incantatores et magi. Qui potest hominum fortitudine corporis virgam mutare in serpentem, quod ab illis factum refertur? aut quis potest viribus corporis aquam in sanguinem vertere? Fecerunt tamen hoc Ægyptiorum incantatores et magi. Fecerat enim hæc prius Moyses : sed quia sciebat rex Ægypti quod possent hæc arte quadam fieri verborum, quæ habetur inter homines, putavit et Moysen non hæc Dei virtute, sed magica arte fecisse, et quod humana arte fecerat, id Dei factum virtute simulare. Convocat continuo Ægyptiorum incantatores et magos. Inter eum qui virtute Dei operabatur, et eos qui dæmones invocabant, facit esse certamen. Efficit tamen similiter et contraria virtus virgam serpentem sicut fecerat virtus Dei : sed serpens qui per virtutem Dei factus fuerat, absorbuit et devoravit omnes illos serpentes qui arte magica ex virgis versi fuerant in serpentes. Non enim potuit virtus dæmoniaca malum quod ex bono fecerat restituere in bonum. Potuit ex virga facere serpentem, virgam vero reddere ex serpente non potuit : et ideo consumuntur omnes ex ea virga quæ Dei virtute versa fuerat in serpentem. Postea vero per di-

vinam virtutem naturæ suæ redditur, ut naturæ Dominum fateretur. Fecerunt incantatores Ægyptiorum, ut et aquæ verterentur in sanguinem, sed non potuerunt iterum sanguinem vertere in aquam. Dei autem virtus non aquam, sed totum fluvium vertit in sanguinem : et rursum orante Moyse, lympidis eum ac naturalibus reddidit fluentis. Et iterum produxerunt magi Ægyptiorum senipes, sed non potuerunt repellere eas. Moyses vero produxit senipes, et repulit. Deus enim noster delere facit, et iterum restituit : contraria autem virtus male quidem facere aliquid potest, sed restituere in integrum non potest. Hæc autem omnia præmisimus, ut opera Balaam vel verba ejus possimus advertere. Sunt enim et magorum nonnullæ differentiæ : alii enim plus, alii minus valent. Hic Balaam famosissimus erat in arte magica, et in carminibus noxiis præpotens. Non enim habebat potestatem, vel artem verborum ad benedicendum, sed habebat ad maledicendum. Dæmones enim ad maledicendum invitantur, non ad benedicendum. Et ideo quasi expertus in talibus in opinione erat omnibus qui erant in Oriente. Nisi enim experimenta ejus plurima præcessissent, quod frequenter maledictis hostem vertisset armatum, non utique præsumpsisset rex hoc posse fieri sermonibus, quod ferro et acie vix posset impleri. Certus ergo Balach de hoc, et frequenter expertus, omissis omnibus instrumentis et auxiliis bellicis, mittit ad eum legatos dicens : « Ecce populus exivit de Ægypto et cooperuit faciem terræ, et hic sedit juxta me [1]. » Sed et amplius aliquid puto quod moverit regem : videtur enim audisse quia filii Israël solent hostes vincere oratione, non armis, nec tam ferro quam precibus. Nulla enim Israël adversum Pharaonem arma commovit, sed dictum est ei : « Dominus pugnabit pro vobis, et vos tacebitis [2]. » Sed nec

[1] Num. XXII, 5. — [2] Exod. XIV, 14.

contra Amalechitas quidem tantum vis armorum quantum Moysis valuit oratio. Ut enim elevasset Moyses manus ad Deum, vincebatur Amalech; remissæ vero et dejectæ vinci faciebant Israël. Hæc profecto audierat Balach rex Moab. Scriptum est enim : « Audierunt gentes, et iratæ » sunt : dolores comprehenderunt habitantes Philistiim. » Tunc festinaverunt duces Edum et principes Moabita» rum, apprehendit eos tremor [1]. » Vides pervenisse ad eos quod in Cantico prædixerat Moyses quando transierant mare Rubrum. Audierat ergo rex Moab, quia populus hic orationibus vincit, et pugnat adversum hostes ore, non gladio, et ob hoc sine dubio apud semetipsum cogitavit dicens : Quoniam quidem orationibus populi hujus et precibus nulla possunt arma conferri, ideo etiam mihi tales aliquæ preces et talia requirenda sunt arma verborum, et orationes tales quæ superare possint orationes istorum.

V. Ut autem scias tale aliquid cogitasse regem, ex Scripturæ verbis intellige, quæ ego a magistro quodam, qui ex Hebræis crediderat, exposita didici. Scriptum est ergo : « Et » dixit Moab ad seniores Madiam : Nunc ablinget synagoga » hæc omnes qui in circuitu nostro sunt, sicut ablingit vitu» lus herbam campi [2]. » Aiebat ergo magister ille, qui ex Hebræis crediderat : Cur, inquit, tali usus est exemplo dicens, « sicut ablingit vitulus herbam campi ? » Ob hoc, sine dubio, quia vitulus ore obrumpit herbam de campo, et lingua tanquam falce quæcumque invenerit secat. Ita ergo et populus hic, quasi vitulus, ore et labiis pugnat, et arma habet in verbis ac precibus. Hæc igitur sciens rex, mittit ad Balaam, ut et ipse deferat verbis verba contraria, et precibus preces. Nec mireris si est in magica arte tale aliquid ; esse enim hanc artem designat etiam Scriptura, sed uti ea prohibet. Nam et dæmones Scriptura esse designat, sed coli

[1] Exod. xv, 14, 15. — [2] Num. xxii, 4.

eos et exorari vetat. Recte ergo etiam magia uti prohibet, quia magorum ministri Angeli sunt refugæ, et spiritus maligni, et dæmonia immunda. Nullus enim sanctorum spirituum obtemperat mago. Non potest invocare magus Michaëlem, non potest invocare Raphaëlem, neque Gabrielem: multo magis magus invocare non potest omnipotentem Deum, nec Filium ejus Dominum nostrum Jesum Christum, nec sanctum Spiritum ejus. Nos soli accepimus potestatem invocandi Deum Patrem; nos soli habemus potestatem invocandi unigenitum ejus Christum. Sed illud est quod dico: qui jam potestatem accepit invocandi Christum, non potest iterum dæmones invocare; et qui sancti Spiritus particeps factus est, ad immundos ultra spiritus accedere non debet. Si enim invocaverit immundos spiritus, sanctus ab eo Spiritus refugit. Magi sunt qui invocant Beelzebub. Denique sciebat hoc populus ille, et ideo mentientes contra Dominum meum Jesum, et falsa dicentes, aiebant: « Hic » in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia[1]. » Salvator autem sciens quia verum est quidem quod princeps quidem dæmoniorum Beelzebub sit, in hoc eos non arguit mendacii; sed respondit eis, « Si ego in Beelzebub ejicio » dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt[2]? » Unde constat esse quosdam dæmones malos, qui, invocati a magis, adsunt eis ad malum, non ad bonum. Parati enim sunt ad malefaciendum, bene autem facere nesciunt. Isti ergo dæmones arte quadam et compositione verborum in amicitias, ut ita dicam, cesserant Balaam: quorum amicitiis fretus, magnus apud homines videbatur. Ob hoc ergo mittit ad eum rex, et ait: « Veni nunc, et maledic mihi populum hunc, quia for» tior est hic quam nos, si forte possimus percutere aliquos » ex eis, et ejicere eos de terra[3]. » Videtur mihi rex hic non ex integro confidere in Balaam divino, ingenti credo de vir-

[1] Luc. xi, 15. — [2] Ibid. 19. — [3] Num. xxii, 6.

tutibus quæ in populo Dei factæ sunt, auditione perterritus : et ideo dicit, si forte vel eousque prævaleant maledictiones Balaam, ut aliquos ex ipsis possit percutere, cæteros vero fugare perterritos, et propria terra depellere.

VI. Addit præterea : « Quia scio, *inquit,* quod quos benedixeris benedicti erunt, et quos maledixeris maledicti » erunt[1]. » Ego non credo quia sciret rex quod quibuscumque benedixisset Balaam, benedicti essent; sed videtur mihi adulandi gratia hæc dicere, ut artem ejus efferens et extollens, promptiorem eum sibi reddat ad facinus. Ars enim magica nescit benedicere, quia nec dæmones sciunt benefacere. Noscit benedicere Isaac et Jacob, et omnes sancti : impiorum nullus scit benedicere. Sed tandem veniunt ad Balaam legati. « Venerunt ergo, *inquit,* seniores Moab » et seniores Madiam, et divinacula in manibus eorum[2]. » In illis divinationis artibus, quas curiositas humana composuit, sunt quædam quæ Scriptura quidem divinacula nominavit; gentilis autem consuetudo, vel tripodas, vel cortinas, vel aliis hujusmodi vocabulis appellat : quæ quasi ad hoc ipsum consecrata, moveri ab eis et contrectari solent. Scriptura sane divina ephod quodam vernaculo sermone nominat in prophetis, quod indumentum tradunt esse prophetantium. Aliud tamen apud Scripturas divina prophetia, aliud divinatio habetur. Ait enim : « Non erit auguratio in » Jacob, neque divinatio in Israël. In tempore dicetur ad » Jacob et Israël, quid facturus sit Deus[3]. » Abdicatur ergo penitus divinatio; opere enim et ministerio dæmonum (ut supra jam diximus) adimpletur. Igitur Balaam divinaculis acceptis, cum solerent dæmones ad ipsum venire, fugatos quidem dæmones videt, sed adesse Deum. Et ideo dicit interrogare se Deum, quia consuetos sibi parere nusquam dæmones videt. Venit ergo ipse ad Balaam, non quod dig-

[1] Num. XXII, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Id. XXIII, 23.

nus esset ad quem veniret Deus, sed ut fugarentur illi qui ad maledicendum et malefaciendum adesse consueverant. Jam enim hinc providebat Deus populo suo. Adest ergo, et dicit Deus ad eum : « Quid homines isti venerunt ad te? » Et dixit Balaam ad Deum : Balach filius Sephor rex Moab » misit eos ad me, dicens : Ecce populus exiit de Ægypto, » et cooperuit faciem terræ, et hic sedet juxta me. Veni » ergo nunc, et maledic mihi eum, si forte poterimus per- » cutere eum et ejicere. Et dixit Deus ad Balaam : Non eas » cum eis, neque maledicas populum : est enim benedic- » tus[1]. »

VII. Altior hic exoritur quæstio, et nescio utrum conveniat rem tam profundi mysterii denudare, et proferre ad turbas, et eas turbas quæ ad auditorium verbi Dei non nisi paucis diebus adveniunt, et continuo discedunt, nec in meditatione verbi Dei diutius immorantur : tamen pro iis qui studiosi sunt, et sciunt audire, possuntque capere spiritualem sensum, pauca aliqua dicemus ex multis. Potest ergo objici tale aliquid. Invocet licet dæmones Balaam, maledicat populo, invocati dæmones faciant quod possunt; numquid non potest Deus defendere a dæmonibus populum, vimque eorum in malefaciendo destruere? Quid ergo opus erat ut ipse veniret ad Balaam, et consuetos dæmones prohiberet accedere, ne vel tentarent aut conarentur lædere populum suum? Ad hæc ergo licet non omnia quæ possunt occurrere proferenda sunt, tamen dicemus ex parte, quia non vult Deus dæmonum genus ante tempus damnare. Sciunt enim et ipsi dæmones quia tempus eorum præsens hoc sæculum continet. Propterea denique et Dominum rogabant ut non torqueret eos ante tempus, neque in abyssum mitteret. Et ob hoc neque diabolum removit a principatu sæculi hujus, quia adhuc opus est opera ejus ad perfectio-

[1] Num. XXII, 9, 10, 11, 12. — [2] Matth. VIII, 29. Luc. VIII, 31.

nem eorum qui coronandi sunt, opus est adhuc opera ejus ad exercitia certaminum, et victorias beatorum. Sic ergo et reliquos dæmones non vult ante tempus a propositi sui intentione violenter abstrahere : et ideo ex initio non eis indulsit invocari per Balaam, ne forte invocati destruerentur ante tempus, et perimerentur defendente populum suum Deo. Aliud enim est, si expectat dæmon a Deo aliquem ad tentandum sicut Job, et cum certa distinctione potestatem ejus accipiat; verbi gratia, ut dicatur ei, Do tibi omnia ejus in potestate, sed ipsum non contingas; aut iterum, Do tibi in eum potestatem, sed animam ejus custodi : et aliud est si mago exigente, et adjuramentis quibusdam extorquente, dæmones sine ulla observatione desæviant. In quo utique si eis libertas servetur arbitrii, populum Dei perditum dabunt. Si vero libertas auferatur arbitrii, hoc erat damnasse rationabilem creaturam, et ante tempus intulisse judicium, et impedisse omnibus qui adversum eos in agone certantes poterant coronari. Si enim dæmoniis auferatur libertas arbitrii, nullus ultra impugnabit athletas Christi : nullo autem impugnante, nec certamen aliquod erit; et sublato certamine, nullum erit præmium, nulla victoria. Idcirco igitur tali via utitur Deus, ut et populus adhuc rudis, et qui nuper abstrahi cœperat a cultu dæmonum, dæmonibus non tradatur, et invocante mago responsa deferantur, et genus dæmonum non nudetur arbitrii potestate. Et ideo prævenit Deus, et ire Balaam atque invocare dæmones ad maledicendum prohibet, si tamen a cupiditate cessasset. Sed quia persistit in desiderio pecuniæ, indulgens Deus arbitrii libertati, rursus ire permittit. Verbum tamen suum injicit in os ejus, prohibens maledictionem fieri per dæmones, ut benedictionibus locum daret, et pro maledictis proferat Balaam benedictiones, ac prophetias quæ possunt ædificare non solum Israël, sed et reliquas gentes. Si enim a Moyse

prophetiæ ejus sacris insertæ sunt voluminibus; quanto magis descriptæ sunt ab iis qui habitabant tunc Mesopotamiam; apud quos magnificus habebatur Balaam, quosque artis ejus constat fuisse discipulos? Ex illo denique fertur magorum genus et institutio in partibus Orientis vigere : qui descripta habentes apud se omnia quæ prophetaverat Balaam, etiam hoc habuerunt scriptum, quod « orietur stella ex Ja» cob, et exurget homo ex Israël. » Hæc scripta habebant Magi apud semetipsos, et ideo quando natus est Jesus, agnoverunt stellam, et intellexerunt adimpleri prophetiam, magis ipsi quam populus Israël, qui sanctorum Prophetarum audire verba contempsit. Illi ergo ex iis tantum quæ Balaam scripta reliquerat agnoscentes adesse tempus, venerunt, et requirentes eum statim adoraverunt; et ut fidem suam magnam esse declararent, parvum puerum quasi regem venerati sunt.

Sed redeamus ad propositum. Molestus est Balaam Deo, et extorquet propemodum permitti sibi ut eat maledicere filiis Israël, et ut invocet dæmones, ad quem jam venerat Deus ascendit. Asinam, occurrit ei Angelus qui excubabat pro Israël, de quo scriptum est, dicente Domino ad Moysen : « Angelus meus ibit tecum[1]. » Petenti ergo ire, conceditur : in via conteritur ab asina : sed magus dæmones videt, Angelum non videt; asina tamen videt. Non quod digna esset videre Angelum, sicut nec loqui digna erat, sed ut confutaretur Balaam : et ut ait quodam in loco Scriptura : « Mutum animal humana voce respondens, arguit prophetæ » dementiam[2]. » Verum quoniam de historia multa jam dicta sunt, aliqua etiam de allegoria perstringamus in fine. Si videas contrariam potestatem impugnantem populum Dei, intelligis quis sit qui sedeat super asinam; et si consideres homines quomodo a dæmonibus præcipitantur, intelligis

[1] Exod. XXXII, 34. — [2] 2 Pet. II, 16.

quæ sit asina. Sic enim et in Evangelio intelliges Jesum mittentem discipulos suos ad asinam quæ alligata erat, et ad pullum ejus : ut discipuli eam solvant et adducant, ut ipse sedeat super eam. Et forte hæc asina, id est, Ecclesia, prius portabat Balaam, nunc autem Christum, ex quo soluta est a discipulis et a quibus innexa erat vinculis relaxata, ut Filius Dei sederet super eam, et cum ipsa ingrederetur sanctam civitatem Jerusalem cœlestem, et compleretur Scriptura, quæ dicit : « Lætare filia Sion, prædica filia Jeru» salem, ecce rex tuus venit tibi mitis, et sedens super sub» jugale[1]. » Subjugale, id est asinam, credentes sine dubio ex Judæis dicit ; et pullum novellum, eos profecto qui sunt ex gentibus credentes in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIV[2].

Iterum de Balaam.

Plura sunt[3] quæ nobis resederunt exponentibus lectionem de Balaam atque asina ejus : et quoniam est temporalis tractatus, qui in Ecclesia ædificandi gratia habetur, non habuimus tantum spatii ut possemus singula quæque Scripturæ verba proponere, et ita ut nihil omnino indiscussum remaneret, explanationem singulis adhibere, quoniam quidem hujusmodi stylus commentariorum magis est. Idcirco quæ inquisitione digna videntur, repetimus, eamque discutientes, qua possumus explanatione disserere, et in medium proferre tentabimus. Est autem adhuc difficile in explanatione historiæ ipsius, quomodo, cum dicatur venisse Deus

[1] Zach. IX, 9.
[2] Tom. II, p. 321 et seqq. — [3] N. 1.

noctu ad Balaam primo, et interrogasse qui essent homines qui venissent ad eum, ac respondisset, quia missi essent a Balach filio Sephor dicente : « Veni, et maledic mihi populum[1], » responderit ei Deus : « Non ibis cum eis, neque » maledices populum, est enim benedictus. » Iterum secundo dicitur ad eum noctu venisse Deus, et dixisse, ut iret cum eis, sed hoc observaret ut verbum quod daret Deus in ore ejus, hoc loqueretur ; et rursum tertio eunti ei occurrisse Angelum Dei, cui in tantum via ejus non elegans nec opportuna videretur, ut etiam interficere eum vellet, nisi asina videns Angelum, quem Balaam videre non potuit, declinasset. Et tamen posteaquam culpatur ab Angelo cur ire voluisset, rursus etiam ab ipso ire permittitur : tantum ut custodiat verbum quod Deus dederit in ore ejus, ut hoc solum proferat, nec amplius aliquid. Hæc ergo omnia difficilem habent explanationem : paucis tamen (ut supra jam diximus) occasionem intelligentiæ vobis dabimus, quo et vos faciatis quod scriptum est : « Ut iis auditis sapiens sapientior[2] » fiat ; et : « Da occasionem sapienti, et sapientior erit[3]. » .....

Nos interim[4] dicimus dispensatione quadam et sapientia Dei ita omnia in hoc mundo esse disposita, ut nihil prorsus otiosum sit apud Deum, etiamsi malum illud sit, etiamsi bonum. Sed planius quod dicitur explicemus. Malitiam Deus non fecit : tamen cum aliis inventam possit prohibere, non prohibet ; sed cum ipsis a quibus habetur, utitur ea ad necessarias causas. Per ipsos enim in quibus est malitia, claros et probatos efficit eos qui ad virtutum gloriam tendunt. Nam si perimeretur malitia, non esset utique qui contrairet virtutibus. Virtus autem non habens aliquid contrarium, non claresceret, nec splendidior et examinatior

[1] Num. XXII, 11, 12. — [2] Prov. I, 5. — [3] Id. IX, 9.
[4] N. 2, 3, 4. p. 322-325.

fieret. Non probata vero nec examinata virtus, nec virtus est. Sed hæc si dicantur sine divinorum verborum testimoniis, exquisita magis et humana arte composita, quam vera atque indubitata videbuntur. Requiramus ergo si hujusmodi sensum etiam volumina divina contineant. Veniamus ad Joseph[1]. Tolle malitiam fratrum ejus, tolle invidiam, tolle illud omne parricidale commentum quo sævierunt in fratrem usquequo venderent eum. Si hæc auferas, vide quantam simul peremeris dispensationem Dei. Simul enim abscindes cuncta illa quæ apud Ægyptum per Joseph pro salute omnium gesta sunt[2]. Non fuisset interpretatio somnii Pharaonis, si per invidiam fratrum non fuisset Joseph distractus, et venisset in Ægyptum : nemo intellexisset quæ Deus revelaverat regi, nemo frumenta congregasset in Ægypto, nemo necessitatem famis sapienti provisione curasset : periisset Ægyptus, periissent et finitimæ regiones fame. Interiisset etiam ipse Israël, et semen ejus quærens panem, si Ægyptum non fuisset ingressum, nec egressi fuissent ex ea filii Israël cum mirabilibus Domini. Nusquam plagæ in Ægyptios, neque virtutes illæ quas fecit Deus per Mosen et Aaron. Nemo Rubrum mare siccis vestigiis incessisset. Cibum mannæ mortalis vita nescisset. Nulla de sequenti petra aquarum fluenta prorupissent. Lex a Deo hominibus data non fuisset. Quæ in Exodo, quæ in Levitico, in Numeris etiam et Deuteronomio referuntur, ad humani generis scientiam non venissent. Hæreditatem certe paternam, et terram repromissionis nullus intrasset. Et ut ad hæc quæ habentur in manibus veniamus, tolle Balach hujus regis pessimi malitiam, qua maledici desiderat Israëlem; aufer ejus astutiam, qua invitabat Balaam ad devorandum populum : pariter abstuleris erga filios Israël dispensationem Dei, et providentiæ ejus favorem; nusquam prophetiæ illæ

[1] Gen. XXXVII. — [2] Id. XLI.

erunt, quæ per os Balaam et filiis Israël et gentibus prophetantur. Quod si etiam novi Testamenti cupis hæc testimoniis confirmari, si auferas malitiam Judæ, proditionemque ejus perimas, abstuleris pariter crucem Christi et passionem ejus : et si non sit crux, non exuuntur principatus et potestates, nec triumphantur in ligno crucis. Si non fuisset mors Christi, utique nec resurrectio fuisset, nec extitisset aliquis primogenitus ex mortuis. Quod si non fuisset primogenitus ex mortuis, nec spes nobis resurrectionis fuisset. Simili ergo modo et de ipso diabolo ponamus, verbi gratia, necessitate aliqua constrictum fuisse ne peccaret, vel post peccatum ablatam fuisse ab eo malitiæ voluntatem : simul utique ablatum fuisset nobis certamen adversum insidias diaboli, nec expectaretur corona victoriæ ei qui legitime certasset[1]. Si non haberemus qui adversum nos obsisterent, agones non essent, nec victoribus munera ponerentur, nec regnum cœlorum vincentibus pararetur ; neque momentaneum hoc et leve tribulationis nostræ supra modum pondus gloriæ operaretur nobis in futuro[2] : nec aliquis nostrum pro tribulationum patientia speraret immensam gloriam futurorum. Ex quibus omnibus colligitur, quia Deus non solum bonis utatur ad opus bonum, sed et malis. Et hoc vere mirabile est quod vasis malis utitur Deus ad opus bonum. In magna enim hac mundi hujus domo non sunt tantummodo vasa aurea, et argentea, sed et lignea et fictilia, et alia quidem ad honorem, alia autem ad contumeliam[3], utraque tamen necessaria. Verum quoniam vasa hæc quæ dicimus, rationabilia intelligenda sunt, et liberi arbitrii, non casu, neque fortuito, unusquisque aut vas honoris efficitur, aut vas contumeliæ ; sed qui se talem præbuerit ut electus esse mereatur, vas electum et vas honoris efficitur. Qui vero indignis et deterrimis sensibus vivit,

[1] 2 Tim. II, 5. — [2] 2 Cor. IV, 17. — [3] 2 Tim. II, 20.

iste formatur vas contumeliæ, non a Conditore, sed a semetipso causis contumeliæ suæ datis. Non ergo eos tales esse conditor fecit, sed hujusmodi mentes secundum propositum eorum, providentiæ suæ justa et ineffabili quadam ratione dispensat. Sicut, verbi gratia, in urbibus magnis, si qui indigniores sunt et abstrusæ vitæ ac deterrimæ homines, ultima quæque opera et laboriosa condemnantur operari, et tamen necessaria sunt civitati hujusmodi opera; verbi causa, aut fornacibus lavacri ad succendendos ignes deserviunt, ut tu vel commoditate vel deliciis perfruaris; aut cuniculos purgant, aut alia hujusmodi gerunt, ut tibi in urbe fiat et delectabilis habitatio : et illi quidem, vel agunt ex proposito, vel ex merito patiuntur, opus tamen ipsorum proficit ad utilitatem eorum quibus quæ bona et utilia sunt parantur. Ita et hæc de quibus proposuimus : Deus quidem malitiam non fecit, inventam tamen ex propositi intentione eorum qui declinarunt a via recta, auferre penitus noluit; providens hoc, quod etiamsi illi esset inutilis qui ea utebatur, faceret eam tamen utilem iis adversum quos exercebatur. Et ideo refugere quidem omnibus modis debemus, ne unquam malitia inveniatur in nobis : in aliis vero vincere eam, non perimere studendum est : quia et illi in quibus est malitia, aliquid necessarii operis conferunt universitati. Nihil enim otiosum, nihil inane est apud Deum, quia sive bono proposito hominis utitur ad bona, sive malo utitur ad necessaria. Sed beatior eris, si magis ex virtutibus quæ in te sunt inveniatur boni aliquid ex te vitæ hujus universitas consequi : sicut illi de quibus dicit apostolus Petrus : « Ut sitis sicut luminaria in hoc » mundo, verbum vitæ continentes[1]. ».........Verum nunc post excessum plurimum quidem, sed causæ necessarium, redeamus ad propositum.

1. Philip. II, 15.

Balaam hic, ut superius diximus, divinus erat, dæmonum scilicet ministerio et arte magica nonnunquam futura prænoscens. Rogatur a Balach rege ad maledicendum populo Israël, legati veniunt, divinacula in manibus ferunt, stant attonitæ gentes et anxiæ, expectantes quid respondeat Balaam, de quo persuasum habebant quod dignus divinis colloquiis haberetur. Vide nunc quomodo sapientia Dei vas istud ad contumeliam præparatum proficere fecit ad utilitatem non solum gentis unius, sed pene totius mundi; et huic cui solebant videri dæmones, videtur Deus, prohibens mali operis iter. Stupescit Balaam, et miratur prohibentis auctoritatem. Non enim solebat malum dæmonibus displicere. Sed iterum remittit legatos, dicens, non se posse facere, nisi verbum quod Deus dederit in os ejus. Redeunt rursus legati, iterum requirit, iterum molestus est, et iterum cupit audire. Non enim facile cupidus mercedibus caret. Quid ergo audit secundo a Deo? « Si vocare, *inquit*, » venerunt homines isti, surge, et vade cum eis[1]. » In quo voluntati quidem cupiditatis ejus cedit Deus, ut compleatur illud quod scriptum est : « Dimisit eos in desideria cor» dis eorum, ibunt in voluntatibus suis[2] : » sed tamen consilium divinæ dispensationis expletur. Dicitur enim ad eum: « Verbum quodcumque dedero in ore tuo, hoc loqueris[3]. » Si dignus fuisset Balaam, verbum suum Deus non in ore ejus, sed in corde posuisset. Nunc autem quoniam in corde ejus desiderium mercedis erat, et cupiditas pecuniæ, verbum Dei non in corde, sed in ore ejus ponitur. Agebatur enim mira et magna dispensatione, ut quoniam Prophetarum verba, quæ intra aulam continebantur Israëliticam, ad gentes pervenire non poterant, per Balaam, cui fides ab universis gentibus habebatur, innotescerent etiam nationibus secreta de Christo mysteria, et thesaurum magnum

[1] Num. XXII, 20. — [2] Psal. LXXXI, 12. — [3] Num. XXII, 20.

proferret ad gentes, non tam corde et sensu, quam ore et sermone portatum. Sed ne per singula immoremur, non enim temporis est cuncta dissolvi, ascensa asina sua Balaam ibat per viam; occurrit ei Angelus, ille sine dubio qui aderat filiis Israël. Aperit os asinæ, ut arguatur per eam Balaam, et muti pecudis vocibus confutetur is qui divinus videbatur et sapiens.

Verum post hæc conveniens jam videtur aliqua etiam de allegoria contingere. Balaam hic, qui interpretatur populus vanus, videtur mihi personam habere Scribarum et Pharisæorum Judaïci populi. Balach vero, qui exclusio vel devoratio interpretatur, et ipse personam habere intelligendus est unius alicujus spirituum mundi hujus contrariæ potestatis, quæ excludere et devorare cupiat Israël, non eum qui secundum carnem est, sed eum qui secundum spiritum. Volens ergo potestas ista contraria deleri et penitus extingui spiritualem Israël, non aliis utitur ministris, nisi pontificibus et Scribis ac Pharisæis : ipsos invitat, ipsis mercedem promittit et præmia. Illi vero, sicut iste Balaam facit, simulant se cuncta ad Deum referre et zelo Dei agere. Dicunt enim : Scrutare Scripturas, et vide quia propheta a Galilæa non surgit[1]. Et iterum dicunt : « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit[2]. » Per quæ singula videntur quidem Scribæ et Pharisæi zelum Dei habere, sed simulatum. Asina vero cui sedebat Balaam, quoniam Scriptura dicit : « Homines et jumenta salvos facies, Domine[3], » ea pars credentium potest intelligi quæ, sive pro stultitia, sive pro innocentia, animalibus comparatur. Sic enim et Apostolus dicit : « Videte *autem* vocationem vestram, fratres, quia non multi inter vos sapientes, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat sa-

[1] Joan. VII, 41. — [2] Id. XIX, 7. — [3] Psal. XXXV, 7.

» pientes[1]. » Isti ergo tales, sicut Evangelica quæ in parabolis agebantur gesta designant ab istis pessimis dominis Scribis ac Pharisæis subjecti quodammodo tenebantur et vincti; sed a Domino solvuntur, non quidem per ipsum Dominum, sed per discipulos ejus. Dicit enim ipse ad discipulos : » Ite in vicum qui est contra vos, et invenietis » asinam alligatam, et pullum ejus; solventes adducite[2]. » Sicut ergo in Evangelio non ipse Dominus, sed discipuli solvunt asinam; ita et hic non ab eo ipso, sed ab Angelo aperitur os asinæ : et sicut in Evangeliis qui non vident arguunt videntes; ita et hic, qui muti erant arguunt loquentes. Et hoc est quod Dominus dicebat : « Pater, gratias » ago tibi, quoniam abscondisti hæc sapientibus et pruden- » tibus, et revelasti ea parvulis[3]. » Scribæ autem et Pharisæi erant qui sedebant super asinam hanc, et tenebant eam vinctam. Ipsis ergo irascitur Angelus, et nisi quodam futurorum prospectu, illos quidem peremisset, asinam autem servasset, quæ vidit et reverita est eum qui venit in vineam et stat inter vineas. Compressit tamen pedes sedentis super se in maceriam : et ideo forte non potest ambulare ille ejus sessor antiquus, nec venire ad eum qui dicit : « Venite ad » me, omnes qui laboratis et onerati estis[4]. » Asina tamen venit, adducta a discipulis, et cui tunc sedebat Balaam mercedis cupidus, nunc ei sedet Jesus. Nec mireris si eum quem diximus Scribarum et doctorum populi formam tenere, videas prophetantem de Christo. Hoc enim legimus fecisse et Caïpham, qui dixit : « Expedit vobis ut unus » homo pereat pro omni populo[5]. » Sed hoc, inquit, qui erat pontifex anni illius prophetavit. Prophetat ergo et Balaam de Christo : et ideo nemo extollatur etiamsi prophetet, etiamsi præscientiam mereatur; sed redeat ad Apostoli

[1] 1 Cor. 1, 26, 27. — [2] Matth. xxi, 2. — [3] Id. xi, 25. — [4] Ibidem. 28. — [5] Joan. xi.

dictum, quo ad ista respiciens, ait : « Sive prophetiæ abo-» lebuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destrue-» tur[1]. » Et quid est ergo quod permanet? « Fides, *inquit*, » spes, et charitas : major autem horum, charitas[2]. » Et sola, inquit, *charitas* est quæ *nunquam excidit*. Ideo super prophetiam, super scientiam, super fidem, super ipsum etiam martyrium, ut Paulus docet, charitas habenda est, et charitas excolenda : quia et « Deus charitas est[3], » et Christus Filius ejus charitas est, qui nobis perfectionem charitatis donare dignetur. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XV[4].

De prophetia Balaam.

I. Licet nos ordo lectionum quæ recitantur, de illis dicere magis exigat quæ lector explicuit, tamen quoniam nonnulli fratrum deposcunt ea potius quæ de prophetia Balaam scripta sunt ad sermonem disputationis adduci, non ita ordini lectionum satisfacere æquum credidi, ut desideriis auditorum. Primo ergo omnium de ipso Balaam requiramus cur in Scripturis nunc vituperabilis, nunc laudabilis ponitur. Nam vituperabilis est, cum prohibitus a Deo venire ad regem, persistit ut veniat, et mercedis cupidus iterum consulit, iterum requirit a Deo, donec relinquatur cupiditatibus suis, et eat in voluntatibus suis. Culpabilis est, cum ædificat aras, et victimas imponit dæmoniis, et apparatu magico poscit divina consulta. Culpabilis est, cum consilium pessimum dat,

[1] 1 Cor. XIII, 8. — [2] Ibid. et 13. — [3] 1 Joan. IV, 16.
[4] Tom. II, p. 325 et seqq.

ut populus decipiatur per mulieres Madianitidas et cultum idolorum. Rursus laudabilis ostenditur, cum verbum Dei ponitur in ore ejus, cum Spiritus Dei fit super eum, cum de Christo prophetat, cum Judæis et gentibus de adventu Christi mysteria futura pronuntiat, cum pro maledictionibus benedictiones populo largitur, et nomen Israël supra visibilem gloriam mysticis extollit eloquiis. Cum ergo hæc tam diversa de eo et tam varia indicet Scriptura divina, valde mihi difficile videtur ex definito statuere ejus personam, cui non solum conveniat ista diversitas, verum et illud aptari possit quod ipse de semetipso velut prophetans dicit: « Moriatur anima mea inter animas justorum, et fiat semen » meum sicut semen justorum[1]. » Sed et per Michæam prophetam tale de eo Dominus testimonium perhibet, ubi dicit: « Populus meus, quid feci tibi? responde mihi, quia re» vocavi de terra Ægypti et ex domo servitutis liberavi te, » et misi ante faciem tuam Moysen, Aaron, et Mariam. Po» pulus meus, memento quid cogitaverit adversum te Ba» lach rex Moab, et quid responderit ei Balaam filius Beor, » a funiculis usque in Galgal, ut agnosceretur justitia Do» mini[2]. » Ostendit ergo per hæc quia, ut justitia Domini agnosceretur, propterea illa omnia respondit Balaam filius Beor ad regem Balach, quæ scripta referuntur in libris. Et quis putas invenietur talis, qui possit ex ipsis responsis Balaam ostendere quod Dei justitia manifestetur in eis? Revera enim si sermo Dei positus est in ore ejus, et Spiritus Dei factus est super illum, et justitia Dei ex responsis ejus agnoscitur et manifestatur, omnimode quæ ab eo dicuntur, nonnisi prophetica et divina esse credenda sunt. Quamvis difficile alicubi scriptum legamus, quia factus est Spiritus Dei super aliquem Prophetarum[3]; sed aut visio quam vidit, aut assumptio verbi Dei, aut Dei verbum factum est ad il-

[1] Num. XXIII, 10. — [2] Mich. VI, 3, 4, 5. — [3] 1 Reg. XIX, 23.

lum, vel ad illum, et alia quædam de Prophetis legimus. Factum vero esse Spiritum Dei super aliquem Prophetarum, legisse ad præsens interim non recordor; nisi de David ita scriptum memini : « Et apparuit, *sive* illuxit Spiri» tus Dei super David a die illa, et deinceps[1] : » non tamen factus est Spiritus Dei super David. De Saül vero ita memini scriptum : « Et decidet Spiritus Domini super te, et » prophetabis cum ipsis, et converteris in virum alterum[2]. » Et iterum de eodem dicitur : « Et Spiritus Domini discessit » a Saül, obstupefecit eum spiritus malignus a Domino[3]. » Et iterum : « Et factum est cum esset spiritus malus ad » Saül, assumpsit David psalterium et psallebat in manibus » suis, et percutiebat; et erat bonum ei, et discedebat ab eo » spiritus malignus[4]. » Hæc pro eo quod medium potest videri hoc quod scriptum est : « Et factus est Spiritus Do» mini super eum[5]. » Propter quod et nos, secundum ea quæ superiore tractatu senseramus, etiam nunc in Pharisæorum, et Scribarum, eisque similium persona hunc ipsum Balaam explicare conabimur. Sed age jam prophetiæ ejus verba, quæ assumpta parabola sua dixisse scribitur, videamus. « Ex Mesopotamia, *inquit*, vocavit me Balach » rex Moab, ex montibus Orientis[6]. » Mesopotamiam dicit terram quæ inter flumina Babyloniæ jacet, de quibus scriptum est : « Super flumina Babylonis illic sedimus, et flevi» mus dum recordaremur Sion[7]. » Si quis ergo inter ista flumina fuerit Babylonis, si quis rheumatibus libidinis inundatur, et luxuriæ æstibus circumluitur, iste non dicitur stare, sed sedere : et ideo qui ibi comprehensi sunt dicebant : « Super flumina Babylonis illic sedimus, et flevimus » dum recordaremur Sion. » Sed nec flere quidem ante possunt, nisi cum recordati fuerint Sion. Bonorum namque

[1] 1 Reg. xvi, 13. — [2] Id. x, 6. — [3] Id. xvi, 14. — [4] Ibid. 23. — [5] Num. xxiii, 6. — [6] Ibid. 7. — [7] Psal. cxxxvi, 1.

recordatio, malorum causas lamentabiles facit. Nisi enim quis recordetur Sion, nisi legem Dei et Scripturarum montes aspiciat, mala sua flere non incipit. Ex istis ergo fluminibus vocatur Balaam, et ab istis Orientis montibus invitatur. Montes isti non sunt sancti montes illi de quibus scriptum est : « Fundamenta ejus in montibus sanctis [1]; » et iterum : « Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum [2]. Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui [3]. » Non sunt ergo tales Mesopotamiæ montes, sed illi de quibus dicitur : « Montes » tenebrosi [4]; » et iterum de quo dicitur : « Ecce ego ad te, » mons corrupte [5]. » Isti sunt montes in quibus est omnis altitudo extollens se adversum scientiam Dei [6]. » Ab istis ergo montibus accersitur Balaam hic. Quales autem isti sunt montes, talem habent et Orientem. Habet enim et ortum luminis sui ille qui convertit se sicut Angelum lucis [7]. Habet illam lucem de qua scriptum est : « Lux impiorum » extinguetur [8]. » Et sicut ista lux impiorum, et illa quæ convertit se sicut Angelum lucis, contraria et illi luci quæ dicebat : « Ego sum lux mundi [9] : » ita et iste Oriens contrarius est illi Orienti de quo scriptum est in Zacharia : « Ecce vir, Oriens nomen ejus est [10]. » Ex illius ergo, non hujus Orientis finibus veniebat Balaam, illuminatus sine dubio ab illo Lucifero de quo dicitur : « Quomodo cecidit » de cœlo Lucifer, qui mane oriebatur [11]? »

II. Sed videamus quid dicit illi Balach rex Moab, qui accersivit eum e medio fluminum de montibus Orientis. « Veni, » *inquit,* et maledic mihi Jacob; et veni, maledic mihi Israël [12]. » In Latinis sermonibus pene superflua videtur esse repetitio, quæ ait : « Maledic mihi Jacob, maledic mihi

[1] Psalm. LXXXVII, 1. — [2] Psal. CXXII, 3. — [3] Psal. CXXIV, 2. — [4] Jerem. XIII, 16. — [5] Id. LI, 25. — [6] 2 Cor. X, 5. — [7] Id. XI. — [8] Job, XVIII, 5. — [9] Joan. VIII, 12. — [10] Zach. VI, 12. — [11] Isai. XIV, 12. — [12] Num. XXIII, 7.

» Israël. » Sed est in Græcis litteris sub nomine Israël in maledicendi verbo præpositionis adjectio, quam nostri vel minus decenter dici credentes, vel nullam vim dictionis addi ex hoc posse existimantes, omiserunt. Nos autem sermonem licet contra consuetudinem fingimus, ut sensum ex integro colligamus. Potest ergo dici : «Veni, maledic mihi » Jacob; et veni, supermaledic mihi Israël. » Per quod ostenditur idcirco sermo repetitus, ut ampliore vi et majore intentione maledictionem in Israël quam in Jacob Balach videretur exposcere. Donec enim quis tantum Jacob est, hoc est in actibus solum et operibus positus, inferioribus maledictionibus impugnatur. Ubi autem profecerit, et interiorem hominem ad videndum Deum revelato mentis oculo exacuere, et provocare jam cœperit, tunc non solum maledictis ab inimico, sed et supermaledictis, hoc est, vehementioribus maledictorum jaculis impugnabitur. Sed tunc quidem os Balaam maledictione et amaritudine plenum erat, et sub lingua ejus labor et dolor, et sedebat in insidiis cum divitibus. Expectabat enim mercedes a divite rege, ut in occultis interficeret innocentes. Sed Deus, qui facit semper mirabilia solus, ex inimicis operatur salutem. Injecit enim verbum in os ejus, quamvis nondum cor ejus capere posset verbum Dei. Adhuc enim erat in corde ejus mercedis cupiditas, propter quod etiam post verbum Dei, quod habuit in ore suo, dicebat ad Balach : «Veni, et do » tibi consilium [1], » et docebat eum quomodo mitteret scandalum in conspectu filiorum Israël, ut manducarent idolis immolata et ut fornicarentur. Propter quod et cecidit populus, et plaga magna facta est in eo, donec Finees perempto Israëlita, qui fornicabatur cum Madianitide, sedavit furorem Domini. Et post hæc, inquit, produxit Finees exercitum contra Madianitas, et interfecerunt duodecim millia viro-

[1] Num. xxiv, 14.

rum, et Balaam filium Beor in gladio[1]. Sed et hæc ante tempus per excessum quemdam introduximus, ut ostenderemus quia Balaam non in corde, sed in ore tantummodo habuit verbum Dei. Interim quæ profert, quæ loquitur, ex verbo Dei loquitur, et ideo quæ dicit, verbum Dei est.

III. Ait ergo : « Quid maledicam quem non maledicit » Dominus? Aut quid supermaledicam quem non supermaledicit Dominus[2]. »...... Quid causæ sit quod non maledicat Dominus Jacob neque Israël, ab ipso nihilominus Balaam, imo a verbo quod posuit Deus in ore ejus, diligentius audiamus : « Quoniam de verticibus, *inquit,* montium in» tuebor eum, et a collibus intelligam eum[3]. » Quia, inquit, in excelsis montibus et altis collibus positus est Israël, hoc est, in edita vita et ardua, ad quam contuendam et intelligendam non facile quis idoneus fiat, nisi ascendat ad eminentem et excelsam scientiam : idcirco, inquit, non ei maledicit Deus. Est enim vita ejus alta et præcelsa, non humilis et dejecta. Quod tamen non mihi videtur quia de illo Israël qui secundum carnem Israël est, dixerit, sed de illo cujus super terram ambulantis conversatio in cœlo est. Aut si etiam ad illum populum dicta hæc referenda sunt, recte cum distinctione dicit, *intuebor* et *intelligam :* ut futurum tempus significet, illud sine dubio quando omnis Israël ad fidem Christi veniens, salvabitur, et a montibus et a collibus intuebitur; ab iis sine dubio, qui excelsam et cœlestem vitam consurgentes cum Christo exercuerint super terras. Sed et quod dixit de Jacob quidem, *videbo;* de Israël autem, *intelligam,* etiam hoc aptissima distinctione suscipiendum est : ut aliud ad actus visibiles, aliud ad invisibilem fidem, atque intelligibilem scientiam conferatur. Aut si ad futurum sæculum ista convertimus, id est, ad resurrectionis tempus, *Jacob videbo* potest de corporibus dic-

[1] Num. XXXI, 8. — [2] Id. XXIII, 8. — [3] Ibid. 9.

tum intelligi; *Israël autem intelligam*, spiritum et animam significare resurgentium. « Ecce, *inquit*, populus solus habitabit, et in nationibus non reputabitur [1]. » Potest quidem et secundum litteram stare. Solus enim populus Jacob non est permixtus cæteris hominibus, nec inter cæteras gentes reputatus est. Habuit enim certa quæque privilegia in observationibus, et in legitimis suis, ex quibus sequestratus a cæteris gentibus haberetur. Sicut enim tribus Levi non est permixta inter cæteras tribus, nec annumeratur inter eas : hoc pacto et omnis Israël nec miscetur cæteris gentibus, nec reputatur inter eas. Hæc quidem in illo populo fuerint secundum formam futurorum bonorum, verus autem Jacob, et spiritualis Israël vere solus habitabit in gentibus. Si enim accessimus ad Sion montem, et civitatem Dei viventis Jerusalem cœlestem [2], et venimus ad spiritualem Judæam, quæ est portio Dei, et in terris positi ibi habemus conversationem, vere non reputamur inter cæteras gentes, nec reliquarum nationum fines cum nostris finibus admiscentur, etiamsi restituatur Sodoma in antiquum, et Ægyptus in statum suum redeat, et si quid aliud tale in Prophetis scriptum est. Verumtamen illi Jacob et spirituali Israël, cum ad Ecclesiam primitivorum ascenderint, nullus exæquabitur, nullus admiscebitur, etiamsi istæ gentes secundum dicta prophetica fuerint restitutæ. Nisi enim insertus fuerit ramus oleastri, et socius factus fuerit radici pinguedinis olivæ [3], quomodo potest sociari et conjungi ad Jacob, vel Israël, cum sine ista radice nec Jacob quisquam possit appellari, nec Israël? Neque ergo ex Jacob vel Israël si quis peccat, Jacob dici vel Israël potest; neque ex gentibus si quis ingressus fuerit Ecclesiam Domini, inter gentes ultra reputabitur : « Quis investigabit semen Jacob? et » quis dinumerabit plebem Israël [4]? » Simile est hoc illi

[1] Num. XXIII, 9. — [2] Hebr. XII, 18. — [3] Rom. XI. — [4] Num. XXIII, 10.

quod scriptum est, quia « eduxit *Deus Abraham* foras, et ait » ei : Respice ad cœlum, et dinumera stellas si potes dinu» merare eas; et ait : Ita erit semen tuum. Et credidit Abra» ham Deo, et reputatum est illi ad justitiam [1]. » Et Abraham quidem, et alius quilibet hominum, aut etiam Angelorum, et fortassis autem et superiorum virtutum non poterant numerare stellas, nec semen Abraham, de quo scriptum est : « Sic erit semen tuum. » Deus autem, de quo scriptum est : » Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis no» mina vocat [2], » et qui dixit : « Ego stellis omnibus man» davi [3], » potest investigare semen Jacob, et dinumerare plebem Israël. Ipse enim scit solus quis vere sit Jacob, et quis vere sit Israël. Non enim ad eum qui in manifesto Judæus est, respicit; neque ad eam quæ manifeste in carne est circumcisio : sed videt illum qui in occulto Judæus est, et qui circumcisus est corde, non carne. Ipse ergo est solus, qui dinumerare potest et investigare; et ipse secundum ineffabilem et incomprehensibilem sapientiam suam ad illam cœlestem formam, quam ipse solus scire potest, posuit etiam istos numeros quos habemus in manibus : in quibus præcipit, ut secundum cognationes suas, et secundum domos familiarum suarum, ex nomine omnes masculi per capita numerentur a viginti annis et supra, omnis qui ingreditur in virtute Israël; et colligitur eorum quidam sacratus numerus, de quo jam superius, prout donavit Dominus, diximus. Sed iste numerus tunc demum sacratus est, et placitus Deo, cum ipso præcipiente numeratur. Si autem contra præceptum Domini voluerit aliquis numerare, licet ille David sit, licet magnus propheta, contra legem agit, et arguitur per Prophetam, et patitur illa quæ in secundo libro Regnorum legimus scripta [4]. Solus ergo ipse qui numerat multitudinem stellarum, et qui omnia mensura

[1] Gen. xv, 5, 6. — [2] Psal. cxlvii, 4. — [3] Isai. xlv, 12. — [4] 2 Reg. xxiv.

et numero et pondere produxit, investigat semen Jacob, et dinumerat plebem Israël.

IV. Post hæc quasi de semetipso quædam prophetare videtur, cum dicit : « Moriatur anima mea inter animas justorum, et fiat semen meum sicut semen justorum [1]. » Sed hoc, quantum ad personam spectat illius Balaam, et illius Israël, nec factum est nec fieri potuit : non enim inter ipsos, sed ab ipsis mortuus est. Magis enim (ut diximus) ipsorum personæ conveniet : qui licet in præsenti sæculo vanus populus habeatur, quia sine gratia est Spiritus sancti, in fine tamen sæculi cum plenitudo gentium introierit, et omnis ista prophetia quæ de Israël dicitur in spirituali Israële fuerit impleta, tunc anima ejus morietur cum animabus justorum. Suscipiet enim in se fidem Christi, ita ut et ipsi dicant : « Quia in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus illi per baptismum in morte [2]. » Et iterum : « Si enim commorimur, et conregnabimus [3]. » Et sic vere complebitur intelligibili Balaam, ut moriatur anima ejus inter animas justorum. Quod autem dicit, « ut fiat semen meum sicut semen justorum [4]. » posset quidem et de illo Balaam intelligi, secundum hoc quod Magi illi qui de Oriente venientes primi adorare venerunt Jesum, de semine ejus esse videantur, sive per successionem generis, sive per disciplinæ traditionem. Evidenter enim constat illos agnovisse stellam quam prædixerat Balaam orituram in Israël, et sic venisse, et adorasse Regem qui natus est in Israël. Conveniet tamen et populo illi secundum ea quæ supra diximus. Non enim tam ipsi quam semen eorum efficietur sicut semen justorum, eorum scilicet qui credentes ex gentibus in Christo justificati sunt. Unde manifestum est quia, sicut Apostolus dicit, « Neque

[1] Num. xxiii, 10. — [2] Rom. vi, 3, 4. — [3] 2 Tim. ii, 11, 12. — [4] Numer. xxiii, 10.

» circumcisio aliquid est, neque præputium, sed fides, quæ » per charitatem operatur [1]. » Et ideo nemo aut circumcisionis antiquitate se jactet, aut in præputii novitate glorietur. Sed, ut Apostolus dicit, « probet unusquisque opus » suum, et tunc in semetipso tantum gloriam habebit [2]. » Sic denique Propheta dicit : Ecce homo [3], et opus ejus, et merces in conspectu Domini esse dicitur, ut reddat unicuique secundum opera sua, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI [4].

De prophetia alia Balaam.

I. Priore tractatu, inquantum possibile fuit, primas partes prophetiæ Balaam explicare tentavimus. Secundum nunc prophetiæ initium sumpsimus, ut si Dominus aspirare dignetur, etiam de hac pro viribus, quæ occurrere potuerint, in medium proferamus. Inconveniens enim mihi visum est, quamvis hæc difficilia videantur, interrumpere tractatum eorum, quominus de singulis quæ comprehendere possumus explicemus. Igitur Balach rex, veluti attonitus et percussus ex iis quæ contra spem dici videbat a Balaam, benedictiones enim pro maledictionibus audiebat, ultra non ferens, interrupit verba ejus, et ait : « Quid fecisti mihi? » Ad maledicendos inimicos meos vocavi te, et ecce bene» dixisti benedictione [5]. » Non tulit rex amarus benedictionum dulcedinem, sed maledicta quærit, maledicta depos-

[1] Gal. v, 6. — [2] Id. vi, 4. — [3] Isai. LXII, 11.
[4] Tom. II, p. 328 et seqq.
[5] Num. XXIII, 11.

cit. Est enim ex cogitatione illius ad quem dixit Dominus : « Maledictus tu ab omnibus bestiis terræ[1]. » Sed quid ad hæc respondit ei ille cui verbum Deus in ore posuerat? « Nonne quæcumque, *inquit*, injecerit Deus in os meum, » hæc observabo loqui[2]? » Ad hæc Balach putans quia perterritus esset Balaam populi Israëlitici multitudine, et idcirco non fuisset ausus proferre maledicta, mutationem sibi loci credidit profuturam, et ait ad eum : « Veni adhuc mecum in locum alium de quo totum non videas eum, sed » partem aliquam ejus videas, omnes autem non videas; et » maledic mihi eum inde[3]. » Demens qui Israëliticam gratiam loci objectione crederet posse celari, et qui nesciret quia non potest abscondi civitas super montem posita[4]! « Et assumpsit, *inquit*, eum in speculam agri in verticem » montis cæsi, et construxit ibi septem aras, et imposuit vi- » tulum et arietem super aram, et dixit Balaam ad Balach : » Assiste ad sacrificium tuum, ego vero pergam percontari » Deum. Et occurrit Deus ipsi Balaam, et injecit verbum » in os ejus, et dixit, *sine dubio Deus* : Convertere ad » Balach, et hæc loqueris. At ille (*hoc est Balach*) stabat » juxta holocaustomata sua, et omnes principes Moab cum » illo. Et dixit ei Balach : Quid locutus est Dominus[5]? » Res quidem profanis sacrificiis gerebatur, et divinatio magica arte requirebatur : volens tamen Deus ibi abundare gratiam, ubi superabundavit peccatum[6], adesse dignatur, nec refugit ab iis quæ non secundum Israëliticam disciplinam, sed secundum Gentilium gerebantur errorem. Adest autem non sacrificiis, sed in occursum venienti, et ibi dat verbum suum, atque ibi mysteria futura prænuntiat; ubi maxime fides et admiratio Gentilium pendet, ut qui nostris nolunt credere Prophetis, credant divinis et vatibus suis.

[1] Gen. III, 14. — [2] Num. XXIII, 12. — [3] Ibid. 13. — [4] Matth. V, 14. — [5] Num. XXIII, 14, 15, 16, 17. — [6] Rom. V, 20.

II. « Et assumens, *inquit*, parabolam suam, dixit. » Per parabolam ergo dicit Balaam : « Surge Balach, et audi ; au- » ribus percipe, testis fili Sephor. Non sicut homo Deus » frustratur, neque sicut filius hominis terretur. Ipse cum » dixerit, non faciet ? loquetur, et non permanebit ? Ecce ad » benedicendum assumptus sum, benedicam, et non aver- » tam eam. Non erit labor in Jacob, neque videbitur dolor » in Israël. Dominus Deus suus cum ipso, præclara princi- » pum cum ipo sunt. Deus qui eduxit eum ex Ægypto, si- » cut gloria unicornis ejus. Non enim erit auguratio in Ja- » cob, neque divinatio in Israël. In tempore dicetur Jacob » et Israël, quid perficiet Deus. Ecce populus sicut catulus » leonis exurget, et sicut leo exultabit ; non dormiet donec » comedat prædam, et sanguinem vulneratorum bibat[1]. » Hæc est continentia secundæ prophetiæ in verbis Balaam. Videamus ergo primo hoc ipsum quod ait : « Exurge Ba- » lach, et audi[2]. » Si enim in superioribus non dixisset quia staret juxta holocaustum suum, non videretur magnopere requirendum cur dixerit, *Exurge Balach*. Nunc autem cum hortetur exurgere eum quem nuper dixerat stare, non otiose prætereundus sermo propheticus. Quod ergo ait in superioribus, quia staret ad holocaustum suum, designat eum non recte stare. Stabat enim in idololatria positus, et stabat quasi inimicus Dei, quod magis esset non stare, sed cadere. Quasi ergo qui de illo statu cadere debuerit, imo et qui ceciderit, ita nunc intellectu prophetico exurgere eum jubet : quippe qui per hoc, quod stare in idololatria visus fuerat, cecidisset. Exurgat ergo qui talis est, exurgat fide, et efficiatur testis : si quidem convertetur, testis fidei ; si vero permanet infidelis, ut sit testis condemnationis suæ.

III. Sed quid est quod ei annuntiat, videamus : « Non sicut » homo, *inquit*, Deus frustratur ; neque sicut filius hominis

[1] Num. XXIII, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24. — [2] Ibidem. 18.

» terretur ipse[1]. » Non, inquit, habeas talem opinionem de Deo, ut putes eum esse sicut hominem, qui in iis quæ loquitur frustrari possit. Homines enim multis occasionibus et vitiis impediuntur ne verum sit quod loquuntur : aut irati enim loquuntur, et ira cessante frustra locuti sunt; aut metus, aut cupiditatis, aut jactantiæ gratia, aliisque horum similibus, et utique frustra erit et vanum omne quidquid vitio dominante locuti sunt. Deus autem, in quo nulla est passio, nulla fragilitas, omne quod dixerit, pro causarum meritis dicit : et ideo nunquam frustrari potest, quia quod ratione profertur carere non potest ratione : « Non *ergo* » Deus sicut homo, qui frustra loquatur; neque sicut filius » hominis terretur, » vel (ut in aliis exemplaribus legimus) « neque sicut filius hominis terret. » In hominibus interdum sententiam mutat terror, Deus autem, qui supra omnia est, a quo terreri potest, ut sententiam mutet? Si vero secundum hoc accipiamus, quod in aliis exemplaribus diximus lectum, hoc est, « neque sicut filius hominis terret, » illud videbitur dici quod homines quidem interdum pro jactantia terrores faciunt et minas, etiam iis nonnunquam quibus nocere non possunt; Deus autem non terret ita homines, quasi qui punire non possit, et si terret, ratione terret. Terret enim ut corripiat hominem in auditionis tribulatione, ut verbo comminationis deterritus emendet se qui male agit, nec perveniat ad eum ipsa vindicta male gestorum suorum. Non ergo ita Deus terret ut homo : homo enim, ut diximus, pro jactantia, Deus vero pro emendatione terret.

IV. Post hæc ait : « Ipse cum dixerit, non faciet? loque» tur, et non permanebit[2]? » Sic legendus est locus, quasi interrogantis affectu dicat : Ipse, hoc est Deus, quod dicit, nonne et faciet? et quæ locutus fuerit, nonne permanebit in eis? cum utique homines non faciant quæ dicunt, et vi-

[1] Num. XXIII, 19. — [2] Ibid.

tio humanæ fragilitatis in iis non permaneant quæ loquuntur : mutabilis enim est homo, Deus vero immutabilis. Sed potest aliquis occurrere, et dicere : Quomodo ergo non permansit Deus in iis quæ locutus est de Ninive, ut post triduum subverteretur[1]? neque in iis quæ locutus est de David, ubi tribus diebus promissa fuerat mors, ut vastaret populum, et intra unum diem et usque ad horam prandii cessavit[2]? Et videbitur fortassis, quia hæc quæ per interrogationem dicuntur, non penitus pro definito accipienda sint ; sed talis quædam figura verbi sit, quæ medium aliquid videatur ostendere, non tamen definitæ et irrevocabilis sententiæ declaret affectum : quo temperantius aliquid dictum videatur in eo quod scriptum est, « Ipse cum » dixerit, nonne faciet? » quam si scriptum esset, Ipse cum dixerit, omnimodè faciet....... Hanc arbitror absolutionem totius Scripturæ sensibus convenire, et illis præcipue dictis quibus patiens, et multæ misericordiæ, et pœnitens super malitias dicitur Deus; vel iis maxime quæ generaliter ab Jeremia pronuntiantur, in quibus evidenter ostenditur pro multis miserationibus et incomprehensibili bonitate sua Deus dicere, et non facere, loqui, et non permanere. Ait ergo per Jeremiam Deus : « In finem loquar, » hoc est, ex definito loquar « super gentem, et super regnum, ut au» feram eos et disperdam. Et si convertatur gens illa a ma» litiis suis, pœnitebo de omnibus malis quæ cogitavi facere » eis; et in finem loquar super gentem et regnum, ut re» ædificem eos et replantem : et si fecerint mala in con» spectu meo, ut non audiant vocem meam, pœnitebit me » de omnibus bonis quæ locutus fueram ut facerem eis[3]. » Quomodo ergo possumus iis quæ absolute per Jeremiam dicta sunt, præferre illa quæ suspense per Balaam dicuntur; nisi quia negligentibus et contemptoribus illa confir-

[1] Jon. III. — [2] 2 Reg. ult. — [3] Jerem. XVIII, 7, 8, 9, 10.

manda, hæc vero a perfectioribus secretius advertenda sunt?

V. Sed post hæc Balaam: « Ecce, *inquit*, ad benedicendum » assumptus sum; benedicam, et non avertam eam[1]. » Ad benedicendum Balaam assumptus est, non a Balach, sed a Deo, qui injecit verbum in os ejus, quo populum benediceret, et hanc benedictionem non avertit. Nec enim potest, etiamsi velit, verbum Dei humana lingua convertere. Post hæc, « Non erit, *inquit*, labor in Jacob, neque videbitur » dolor in Israël[2]. » Aperte in istis sermonibus futuræ vitæ denuntiat statum. Quis enim est qui hanc vitam sine labore et dolore transcurrat? Nec si Petrus aliquis, aut si Paulus sit. Quomodo non in labore et dolore est cum ter virgis cæditur, semel lapidatur, ter naufragium facit, in profundo maris die ac nocte est, aliaque innumera perpetitur quæ de laboribus suis ac doloribus scribit[3]? Sed ibi istud complebitur, ubi dictum est: « Aufugiet dolor, et tristitia, et gemi» tus[4]. » Quod tamen non ad omnes, sed ad eos tantum qui meritis Jacob et Israël fuerint, refertur: ut fuit ille pauper Lazarus, qui præsentem quidem vitam in labore ac dolore transegit, ibi autem dicitur ad divitem: « Memento, fili, quia » tu recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. » Nunc autem hic requiescit, tu vero cruciaris[5]. » Ille ergo est Israël, et Jacob, in quem non venit labor et dolor. Dives autem ille erat quidem et ipse secundum carnem Israël, dicitur enim ei, quia fratres sui habent leges et Prophetas, audiant illos[6]: sed quia non erat secundum spiritum Israël, ideo venit super illum labor et dolor. »

VI. « Dominus Deus suus cum ipso, præclara principum » cum ipso sunt[7]. » Nunquam enim Israël suum deserit Deus. Quorum autem principum præclara cum ipso Israël sint, videamus. Præclara principum, potestas est, principatus

[1] Num. xxiii, 20. — [2] Ibid. 21. — [3] 2 Corinth. xi. — [4] Isai. xxxv, 10. — [5] Luc. xvi. 25. — [6] Ibid. 29. — [7] Num. xxiii, 21.

et regnum. Verum quoniam sunt et aliqui principes qui de principatu suo vel pellendi, vel jam forte depulsi sunt, et in locum ac principatum eorum introducendi ii qui vere Israëlitæ sunt, præclara illa omnia quæ habuerunt in cœlis illi principes qui non servaverunt principatum suum, sed dereliquerunt æterna domicilia, Israël iste et Jacob, qui colluctatus est et vicit, accipiet, et sic cum ipso erunt præclara principum. « Deus qui eduxit eum ex Ægypto sicut » unicornis ei[1]. » Eductus est ille quidem Israël de Ægypto ista terrena, hic autem spiritualis Israël de Ægypto sæculi et de potestate tenebrarum, et est gloria ejus tanquam unicornis. Unicornis quidem fertur esse animal eo habitu formatum, quo nominis ipsius designat indicium. Quod animal frequenter in Scripturis divinis positum legimus, sed præcipue apud Job Dei ipsius vocibus potentia ejus et virtus exponitur[2], in quibus, ut in quamplurimis, Christus intelligitur designari. Et in Scripturis divinis cornu pro regno positum sæpe reperimus, sicut et Propheta dicit : « Quatuor » autem cornua, quatuor regna sunt[3]. » Sub nomine itaque unicornis, in Christo hoc videtur ostendi, quia omne quod est, unum ejus cornu est, hoc est unum regnum ejus. Omnia enim Pater subjecit sub pedibus ejus usquequo et novissimus inimicus destruatur mors[4], et tanquam unicornis unum omnium regnum teneat Christus, quia sicut scriptum est : « Regni ejus non erit finis[5]. » Erit ergo, inquit, ei, hoc est Israëli illi spirituali, gloria, sicut est gloria unicornis. Sic enim et ipse in Evangelio Dominus dicit : « Pa» ter, da illis ut, sicut ego et tu unum sumus, ita et isti in » nobis unum sint[6]. » Et ideo similis gloria dabitur Israëli, sicut est gloria unicornis, maxime cum transformabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ[7].

[1] Num. XXIII, 21. — [2] Job, XXXIX, 9. — [3] Dan. VIII, 22. — [4] I Cor. XV, 26. — [5] Luc. I, 33. — [6] Joan. XVII, 21. — [7] Phil. III, 21.

VII. « Non erit auguratio in Jacob, neque divinatio in » Israël. In tempore dicetur ad Jacob et Israël quid perficiet » Deus[1]. » Igitur quoniam visum est jam nobis diligentius de singulis quibusque discutere, non videbitur absurdum si etiam quid sit auguratio, vel divinatio, quoniam quidem placuit Scripturæ commemorare de iis, ne quis forte ignoranter in hæc incidat, requiramus. Videtur ergo mihi futurorum præscientia, quantum ad ipsam rem spectat, medium quiddam esse, id est neque proprie bonum neque proprie malum : quandoquidem potest interdum etiam a parte diaboli ad hominum notitiam futurorum venire præscientia. Sine dubio autem cum tempus et opportunitas poscit, et voluntas Dei fuerit, datur etiam a Deo per Prophetas hominibus præscientia ; et ideo diximus, quia neque proprie bonum dici potest, quod aliquando a malo venit ; neque proprie malum, quod aliquando a Deo descendit. Et quamvis de hoc abundanter etiam ex Scripturis divinis exempla suppeditent, sufficere tamen credimus si utamur eo quod in Regnorum libro scriptum legimus : ubi arca Dei ab Allophylis capta est, et deducta in Azotum, et ibi « introduxerunt, *inquit,* » eam in domum Dagon, et inventus est Dagon cecidisse » pronus in terram ante arcam testamenti Domini. Et gra- » vata est manus Domini super Azotos, et dissipavit eos, et » percussit eos in natibus[2]. » Post hæc, inquit, ingressa est arca in Accaron, et miserunt Accaronienses, et congregaverunt omnes satrapas Allophylorum, et « congregaverunt » sacerdotes et divinos suos, dicentes : Quid faciemus arcæ » Domini ? Indicate nobis quomodo remittamus eam in lo- » cum suum. Responderunt sacerdotes et divini : Si remitti- » tis arcam Domini Dei Israël, nolite eam dimittere inanem, » sed dantes dabitis ei pro delicto, et tunc sanabimini, et » innotescet vobis. Sin autem, non discedet manus ejus a

[1] Num. XXIII, 23. — [2] I Reg. V, 2, 3, 10.

» vobis[1]. » Et post pauca : « Et nunc, *inquit*, facite carrum » novum, duas vaccas fœtas assumite quibus jugum non est » impositum, et jungite vaccas ad carrum, et fœtus earum » retro adducite ad domum : et assumite arcam Domini, et » imponite eam super carrum, et vasa aurea quæ obtulistis » ei pro delicto simul ponite super carrum, et omnia sancta » ejus : et dimittite eam, et vadat : et videte, siquidem vadit » per viam suam et ad fines suos ascendit in Bethsamis, ipsa » nobis fecit mala hæc magna; si autem non vadit illuc, » sciemus quia manus ejus non contigit nos, sed fortuitu » hæc nobis acciderunt. » Observa ergo in iis, quomodo sacerdotes et divini causam malorum quæ acciderant Allophylis, utrum ex manu Dei et pro arcæ injuria venerit, an fortuitu acciderit, propositis contemplantur indiciis, dicentes : « Si per viam suam ad fines suos ascendit in Bethsamis, » ipsa nobis fecit hæc mala[2]. » Denique in sequentibus refertur : « Et cum imposuissent, *inquit*, arcam Domini super » carrum, direxerunt boves in via, contra viam quæ ducit » Bethsamis, et non declinaverunt ad dextram, aut ad sinis» tram[3]. » Quis ergo in his, si diligenter inspiciat, præscientiam hanc quæ de boum directione prædicta est, vel fortuitam dicat, vel aliqua arte compositam, et non operatione quadam dæmonum ministratam, qui pertimuerint arcæ Domini virtutem, qua non solum affligebantur et puniebantur Allophyli, verum et cultus ipse dæmonum destruebatur, utpote simulacris eorum, templisque, ad ingressum arcæ Domini corruentibus? Est ergo talis quædam in ministerio præscientiæ operatio dæmonum, quæ artibus quibusdam ab iis qui se dæmonibus mancipaverint, colligitur, et nunc per eas quas sortes nominant, nunc per ea quæ auguria appellant, nunc etiam ex contemplatione fibrarum, quæ extispicia vocant, aliisque horum similibus præstigiis comprehendi

[1] 1 Reg. vi, 2, 3 et seqq. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibidem, 12.

videtur, et intelligi. Quæ artes in tantum ad decipiendum genus hominum profecerunt, ut etiam justissimi Ezechiæ filius Manasse hoc errore deceptus, ædificaverit, ut Scriptura dicit, « altare omni exercitui cœli in utraque domo Do» mini[1]. » Hunc autem esse arbitror exercitum cœli, quem Paulus spirituales nequitias in cœlestibus positas scripsit[2]. Nisi ergo multum in iis artibus et deceptionis esset et erroris, non puto tanti viri filium in lege Domini educatum, in illas impietates potuisse corruere quæ in quarto Regnorum libro de eo scriptæ referuntur. Ait enim : « Et sortiebatur, » et augurabatur, et fecit τέμενη, et transducebat filios suos » in igne, et præscios abundare fecit, ut faceret malignum » in conspectu Domini, et exacerbaret eum[3]. » Talia ergo erant quæ peccabat, de quibus dici possit, quia in omni virtute, signis et prodigiis mendacibus fierent, ita ut deciperentur etiam electi[4]. Deceptus est enim per eum et populus, ut faceret malignum in conspectu Domini super gentes illas quas exterminaverat Deus a facie filiorum Israël[5]. Sed et in secundo libro Paralipomenon similia nihilominus de Manasse scribuntur : « Et fecit, *inquit*, lucos, et adoravit omnem » militiam cœli, et servivit eis, et construxit altaria in domo » Dei, ubi dixit Dominus : In Jerusalem erit nomen meum » in æternum; et ibi instruxit altaria omni magnificentiæ » cœli, in ambabus domibus Domini. Et ipse transducebat » filios suos in igne in Gehennom, et sortiebatur, et malefi» cia faciebat, et augurabatur, et fecit ventriloquos et in» cantatores, et multiplicavit ut faceret malignum in con» spectu Domini, ut exacerbaret eum[6]. » Hæc ergo omnia, id est, sive auguratio, sive extispicium, sive quælibet immolatio, sive etiam sortitio, aut quicumque motus avium vel pecudum, vel inspectio quæcumque fibrarum, ut aliquid de

[1] 4 Reg. xxi, 5. — [2] Ephes. vi, 12. — [3] 4 Reg. xxi, 6. — [4] 2 Thess. ii. — Matth. xxiv. — [6] 2 Paral. xxxiii, 3, 4, 5, 6.

futuris videantur ostendere, in operatione dæmonum fieri non dubito, dirigentium vel avium, vel pecudum, vel fibrarum motus, aut sortium, secundum ea signa quæ docuerunt iidem dæmones observari ab iis quibus artis hujus scientiam tradiderunt. A quibus omnibus, is qui homo Dei est, et in portione Dei numeratur, penitus esse debet alienus, nec aliquid in iis habere commune quæ occultis machinis dæmones operantur : ne forte rursus per hæc dæmonibus societur, atque eorum spiritu et virtute repleatur, et ad idolorum cultum denuo reparetur. Hæc enim omnia religio nostra divina et cœlestis abjurat, in Levitico quidem aperta lege designans, et dicens : « Non divinabitis, neque augura- » bimini[1]. » Et post pauca : « Non sequemini, *inquit*, ven- » triloquos, nec adjungemini ad incantatores, ut contami- » nemini in eis. Ego Dominus Deus vester. » Et iterum in Deuteronomio : « Si autem tu, *inquit*, introieris in terram » quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non discas facere se- » cundum abominationes gentium illarum, non inveniatur » in te qui lustret filium suum, aut filiam suam igni, neque » divinans divinatione, neque sortiens sortibus, neque ma- » leficus, neque incantator, neque ventriloquus, neque por- » tentorum inspector, neque interrogans mortuos. Est enim » abominatio Domino omnis qui facit hæc. Propter istas » enim abominationes Dominus Deus tuus evertit gentes is- » tas a conspectu tuo[2]. » In quibus omnibus videtur ostendere, quia omnis qui in iis versatur, nihil aliud faciat nisi mortuos interroget. Mortui sunt enim, quia non sunt vitæ participes. Deus autem noster vivorum Deus est, et non mortuorum[3]. His autem omnibus legibus additur etiam illud, ut qui vult esse perfectus a nullo alio discat, nisi ab eo qui per Dei virtutem fuerit electus propheta, ut ministret populo. Ait ergo : « Perfectus esto in conspectu Domini

[1] Levit xix, 26, 31. — [2] Deut. xviii, 9, 10, 11, 12. — [3] Matth. xxii, 32.

» Dei tui : gentes enim istæ, quarum tu hæreditatem cepisti, » istæ audiunt sortilegos et divinos ; tibi autem non ita dedit » Dominus Deus tuus. Prophetam enim de medio tui ex fra- » tribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum au- » dietis per omnia quæcumque petiisti a Domino Deo tuo in » Oreb in die Ecclesiæ, cum dixistis : Non apponemus au- » dire vocem Domini Dei nostri, et istum ignem magnum » non videbimus ultra ne moriamur[1]. » Non vult Deus auditores nos fieri et discipulos dæmonum, neque vult ut, si quid volumus discere, discamus a dæmonibus. Melius est enim ignorare, quam a dæmonibus discere : et melius est a propheta discere, quam a divinis inquirere. Divinatio enim non, ut quidam putant, divinitus datur ; sed magis, ut mihi videtur, per antiphrasim, id est, ex contrario nomen accepit, quasi quæ per homines dæmonibus repletos fiat. Sed Gentilium ritus divinum credit omne quod per qualemcumque spiritum profertur. Nos tamen nihil ab iis discere Deus jubet, ne efficiamur consortes ipsorum, et incurramus in ea quæ Esaias dicit : « Et humiliabuntur in terra verba » tua, et sermones tui in terra demergentur, et erit vox tua » sicut loquentis de terra, et ad solium vox tua infirmabi- » tur[2]. » Propter hoc et Dominus noster Jesus non dignatur a dæmonibus accipere testimonium, sed ait : « Obmu- » tesce, et exi ab ea[3]. » Quem etiam Apostolus suus Paulus imitatus, dolens convertit se, et ait spiritui Pythonis : « Præ- » cipio tibi in nomine Jesu Christi, discede ab ea[4]. » In quo requiras fortasse, quid dolens Paulus increpat spiritum Pythonis. Numquid aliquid blasphemum dixerat ? Mulier enim, inquit, habens spiritum Pythonis sequebatur Paulum et eos qui cum eo erant, et clamabat dicens : « Isti » homines servi sunt summi Dei, qui annuntiant viam sa-

[1] Deut. XVIII, 13, 14, 15, 16. — [2] Is. XXIX, 4. — [3] Marc. I, 25. — [4] Act. XVI, 18.

» lutis, et hoc faciebat per dies multos[1]. » Unde ostenditur non pro blasphemia doluisse Paulum, sed pro eo quod indignum judicaret sermoni suo ab spiritu Pythonis testimonium dari. Quod si Paulus testimonium sibi eum dare non patitur, sed dolet super hoc : quanto magis dolere debemus, si quando decipi videmus animas ab iis qui velut divino alicui spiritui Pythonis, aut ventriloquo, aut divino, aut auguri, vel aliis quibuslibet hujusmodi dæmonibus credunt? Propter hoc ergo : « Non erit, *inquit*, auguratio in Jacob, » neque divinatio in Israël[2]. » Sed quid iis additur? « In » tempore, *inquit*, dicetur Jacob et Israëli quod perficiet » Deus. » Quid est : « In tempore dicetur? » Cum oportet, et cum expedit, hoc est, *in tempore*. Si ergo expedit prænoscere nos futura, dicentur a Deo per Prophetam Dei, per Spiritum sanctum : si vero non dicuntur, neque denuntiantur, scito quia non nobis expedit ventura prænoscere. Quod si idcirco non dicuntur nobis, quia nobis ea scire non expedit, qui diversis artibus, et dæmonum invocationibus gestiunt futura prænoscere, nihil aliud faciunt, nisi ea cupiunt discere quæ sibi scire non expedit. Jacob autem in iis dici intelligendus est omnis cui luctamen est adversus principatus et potestates, et adversus hujus mundi rectores. Et Israëlem intellige omnem qui per fidei puritatem et munditiam mentis videt Deum. Sed potest aliquis dicere. Si a solo Deo debemus discere de futuris, et neque divinum, neque augurem, neque aliud quodcumque horum recipere, ne iste quidem ipse Balaam recipiendus est a nobis. Unus enim ex iis est quos recipi prohibet divina sententia. Sed adverte diligentius, et memento quid in superioribus legimus, ubi dicitur de eo quia injecit Dominus verbum suum in os ejus. Non ergo hæc nunc a Balaam, sed a verbo Dei, quod in ore ejus est positum, discimus. Nisi enim verba Dei

[1] Act. XVI, 17, 18.— [2] Num. XXIII, 23.

essent, non ea utique revelasset famulo suo Moysi, quæ procul positus cum ab eo regi Balach dicerentur, certum est quod nisi a Deo sibi revelata Moyses scire non potuit. Adhuc autem ad destruendam penitus divinationem, vel augurationem, atque alia hujusmodi, etiam hoc competenter addemus, quod omnes isti avium vel animalium ministerio utuntur, sed talium quæ et immunda scribuntur in Lege, et humano generi deprehenduntur semper insidiantia, ex quo utique opportuna et digna ministerio dæmonum judicata sunt. Nam Pythonibus dracones aliique serpentes ministrare perhibentur; auguribus et iis qui ex incidentibus divinandi captare putantur auspicia, aut lupi ferunt omina, aut vulpes, aut accipitres, aut corvi, aut aquilæ, aut alia hujus-modi, quæ in Lege Moyses, ut diximus, iis credo de causis notavit immunda.

VIII. Post hæc : « Ecce, *inquit,* populus sicut catulus » leonis exurget, et sicut leo exultabit[1]. » In iis mihi videtur confidentiam populi describere credentis in Christo, et libertatem quam habet in fide, et exultationem quam gerit in spe. Comparatur enim catulo leonis, cum tendit ad perfectionem lætus, et velox : leoni vero confertur, cum jam obtinet quæ perfecta sunt. Sicut enim leo et catulus leonis nullum animal, nullam bestiam timent, sed sunt eis cuncta subjecta : ita et perfecto Christiano, qui tollit crucem suam et sequitur Christum, qui potest dicere : « Mihi *enim* mun-» dus crucifixus est, et ego mundo[2], » cuncta calcantur, cuncta subjecta sunt. Despicit enim et contemnit omnia quæ in hoc mundo sunt, et imitatur eum qui leo de tribu Juda dicitur, et catulus leonis dicitur; quia sicut lux est mundi, et discipulis suis dedit ut et ipsi essent lux hujus mundi, ita et cum ipse sit leo et catulus leonis, credentibus in se nomen leonis et catuli leonis adscripsit. Vide

[1] Numer. XXIII, 24. — [2] Galat. VI, 14.

autem quam evidenter non de illo qui tunc erat populo, sed de hoc qui futurus erat, ista dicuntur. Ait enim : « Ecce » populus sicut catulus leonis exurget, et sicut leo exulta- » bit[1]. » Exurrecturum dicit populum utique qui futurus erat. Nam si de eo diceret quem videbat, dixisset sine dubio : Ecce populus sicut catulus leonis exurrexit. Sed certum est quia de illo populo dicat de quo in Psalmis scriptum est : « Et annuntiabunt cœli justitiam ejus populo qui » nascetur, quem fecit Dominus[2]. » Est ergo populus hic catulus leonis, dum adhuc, tanquam nuper geniti infantes, rationabile et sine dolo lac cupiunt[3]; leo autem exultans, cum, vir perfectus, quæ parvuli erant deposuit.

IX. « Non dormiet donec comedat prædam, et sanguinem » vulneratorum bibat[4]. » In his verbis quis ita erit historicæ narrationis contentiosus assertor, imo quis ita brutus invenitur, qui non horrescens sonum litteræ, ad allegoriæ dulcedinem ipsa necessitate confugiat? Quomodo enim iste populus tam laudabilis, tam magnificus, de quo tanta præconia sermo Dei enumerat, in hoc veniet, ut sanguinem vulneratorum bibat? cum tam validis præceptis cibus sanguinis interdicatur a Deo, ut etiam nos qui ex gentibus vocati sumus, necessario jubeamur abstinere, sicut iis quæ idolis immolantur, ita et a sanguine[5]. Dicant ergo nobis, quis est iste populus qui in usu habet sanguinem bibere. Hæc erant quæ et in Evangelio audientes ii qui ex Judæis Dominum sequebantur, scandalizati sunt, et dixerunt : Quis potest manducare carnem, et sanguinem bibere? Sed populus Christianus, populus fidelis audit hæc, et amplectitur et sequitur eum qui dicit : « Nisi manducaveritis carnem » meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam » in vobis ipsis : quia caro mea vere cibus est, et sanguis

[1] Num. XXIII, 24. — [2] Psal. XXII, 32. — [3] I Pet. II, 2. — [4] Num. XXIII, 24. — [5] Act. XV.

» meus vere est potus[1]. » Et utique qui hæc dicebat vulneratus est pro hominibus; ipse enim « vulneratus est pro pec» catis nostris[2], » sicut Esaias dicit. Bibere autem dicimur sanguinem Christi, non solum sacramentorum ritu, sed et cum sermones ejus recipimus, in quibus vita consistit, sicut et ipse dicit : « Verba quæ locutus sum, spiritus et vita » est[3]. » Est ergo ipse vulneratus, cujus nos sanguinem bibimus, id est, doctrinæ ejus verba suscipimus. Sed et illi nihilominus vulnerati sunt, qui nobis verbum ejus prædicarunt. Ipsorum enim, id est, Apostolorum ejus verba cum legimus, et vitam ex eis consequimur, vulneratorum sanguinem bibimus : « Non *ergo, inquit,* dormiet, donec co» medat prædam[4]. » Iste enim populus qui catulo leonis, vel leoni comparatur, non quiescet nec dormiet donec rapiat prædam, id est, donec rapiat regnum cœlorum : quia « a diebus Joannis regnum cœlorum vim patitur, et vim fa» cientes diripiunt illud[5]. » Ut autem evidentius cognoscas hæc de nostro populo, qui in sacramentis Christi confœderatus est, scribi, audi quomodo et in aliis Moyses similia pronuntiat dicens : « Butyrum boum, et lac ovium, cum » adipe agnorum et arietum, filiorum taurorum et hirco» rum, cum adipe renium, frumenti, et sanguinem uvæ bi» bent vinum[6]. » Et hic ergo sanguis qui nominatur uvæ, illius uvæ est quæ nascitur ex illa vite de qua Salvator dicit : « Ego sum vitis vera, *discipuli vero* palmites, Pater » autem agricola est[7], » qui purgat eos, ut fructum plurimum afferant. Tu ergo es verus populus Israël, qui scis sanguinem bibere, et nosti carnem Verbi Dei comedere, et sanguinem bibere, et uvæ sanguinem illius quæ est ex vera vite et illis palmitibus quos Pater purgat, haurire. Quorum palmitum fructus, vulneratorum sanguis merito dicitur.

[1] Joan. vi, 54. — [2] Isai. liii, 5. — [3] Joan. vi, 64. — [4] Num. xxiii, 24. [5] Matth. xi. 12. — [6] Deut. xxxii, 14. — [7] Joan. xv, 1, 5 et 8.

quem ex verbis eorum et doctrina bibimus, si tamen simus ut catuli leonis exurgentes, et ut leo exultantes. Hæc interim de secunda visione Balaam dicta sufficiant. Oremus autem Dominum ut nobis etiam ad cætera quæ ab eo prophetata sunt intelligenda lucidiores quosque et veritati proximos sensus aperire dignetur, ut in Spiritu sancto considerantes quæ per spiritum scripta sunt, et spiritualibus spiritualia comparantes, digne Deo, et sancto Spiritu, qui hæc inspiravit, quæ scripta sunt explicemus, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII[1].

De ejusdem tertia Prophetia.

I. Tertiam nunc prophetiam ex iis quæ sermo Dei per Balaam protulit, habemus in manibus ut etiam de ipsa (prout Dominus dederit) aliqua disseramus. Etenim infelix iste Balach putans quod Balaam divino ad maledicendum loci opportunitas magis defuerit quam voluntas, utilius esse ratus si mutaret locum : « Veni, *inquit*, et educam te in lo» cum alium, si placet Deo, et maledices eum inde : et as» sumpsit Balach ipsum Balaam in verticem montis Fogor, » qui tendit in desertum[2]. » Eos quidem quos Deus vocat, imponit in verticem montis Sina : hic autem Balach, qui Deo contrarius est, imponit Balaam in verticem montis Fogor. Fogor autem interpretatur delectatio. In verticem ergo delectationis et libidinis imponit homines iste Balach. Amator enim est voluptatis magis quam Dei, et idcirco imponit

[1] Tom. II, p. 334 et seqq.
[2] Num. xxiii, 27, 28.

eos in summitatem et verticem voluptatis, ut excludat eos a Deo. Excludens enim et devoratio interpretatur Balach. Ideo denique et in eremum tendit Fogor, id est, ad ea quæ in eremo sunt, et deserta Deo negotia. « Et dixit Balaam » ad Balach : Construe mihi hic septem aras, et fac mihi » hic septem vitulos et septem arietes : et fecit Balach si- » cut dixit ei Balaam, et obtulit vitulum et arietem super » aram[1]. » Aperta quidem Apostoli sententia est dicentis : « Quæ *enim* sacrificant gentes dæmoniis, et non Deo sa- » crificant[2]. » Sed et Propheta similiter dicit : « Sacrificave- » runt dæmoniis, et non Deo[3]. » Tamen quoniam et lex Dei de sacrificiis præcipit, et ritum sacrificandi tradit filiis Israël, requiratur fortassis cur hæc cum dæmoniis dicata videantur, etiam Deo jubeantur offerri. Et erit quidem simplex et cita responsio, ut quemadmodum in aliis ostendimus quod libellum repudii dari non Dei voluntatis fuit, qui quod conjunxerat noluit separari, sed Moyses hæc proprie ad duritiam cordis Judæorum scripsit : ita etiam et de hoc videri possit, quia Deus (sicut per alium Prophetam dicit) non manducat carnes taurorum, nec sanguinem hircorum potat[4]; et item ut alibi scriptum est, quia « non mandavi tibi » de sacrificiis, vel victimis, in die qua eduxi te de terra » Ægypti[5]. » Sed Moyses hæc ad duritiam cordis eorum pro consuetudine pessima qua imbuti fuerant in Ægypto, mandavit eis : ut qui abstinere se non possent ab immolando, Deo saltem, et non dæmoniis immolarent. Videndum tamen est, ne forte sit et aliqua sacrificandi Deo occultior ac secretior ratio. Ne forte, inquam, sacrificia quæ Deo offeruntur, ad destructionem fiant eorum sacrificiorum quæ dæmonibus immolantur : ut quia per illa vulnerantur animæ, per ista sanentur; sicut et ii confirmant qui medicinæ pe-

[1] Num. XXIII, 29, 30 — [2] I Cor. X, 20. — [3] Deut. XXXII, 17. — [4] Psal. XLIX, 13. — [5] Jerem. VII, 2.

ritiam gerunt. Serpentum namque venena depelli medicamentis nihilominus confectis ex serpentibus, perhibent. Ita ergo et sacrificiorum dæmonicorum virus per sacrificia Deo oblata depellitur, sicut et mors Jesu mortem peccati credentibus non sinit dominari. Et quidem donec tempus patiebatur, sacrificia sacrificiis opponebantur : ubi vero venit perfecta Hostia, et Agnus immaculatus, qui totius mundi tolleret peccatum, sacrificia illa quæ singillatim offerebantur Deo, jam superflua visa sunt, cum una hostia omnis dæmonum cultura depulsa sit. Verum Balaam iste, sive secundum cordis sui propositum quod non emendaverat, sive secundum illam figuram, qua diximus eum tenere personam doctorum ac Pharisæorum plebis incredulæ, instaurat adhuc hostias, et præparari sacrificia jubet. In his enim omnem spem gerunt ii quorum cor non recipit fidem Christi.

II. Sed quid sequitur? « Et videns, *inquit*, Balaam, quia » bonum est in conspectu Domini benedicere Israël, non » abiit ex more in occursum auspiciis, sed convertit faciem » suam in desertum : et elevans Balaam oculos suos, intue- » tur Israël castra constituisse per tribus; et factus est super » eum spiritus Dei, et assumpta parabola sua, ait[1]. » Requiratur fortasse unde vidit Balaam quia bonum est in conspectu Domini benedicere Israël, et putabitur ex sacrificiis intellexisse quæ immolaverat. Ubi enim vidit nullum adesse dæmonium, nullam contrariam potestatem victimis suis assistere audentem, exclusos esse omnes malitiæ ministros, quibus uti ad maledicendum solebat, potuit ex his intellexisse, quia bonum esset in conspectu Domini benedicere Israël. Ego tamen magis illud intelligo, quod populus ille qui nunc vanus est, et illi doctores qui Christo non credentes in vanitate populum detinent, aliquando visuri sunt, id est, in novissimis diebus, cum plenitudo gentium introierit,

[1] Num. xxiv, 1, 2, 3.

et omnis Israël venire cœperit ad fidem Christi, illi inquam qui nunc oculos habentes non vident, tunc videbunt. Elevabunt enim oculos suos ad altiores et spirituales sensus, et videbunt, et intelligent quia bonum est in conspectu Domini benedicere spiritualem Israël. Videbunt enim eum dispositum per tribus, et per domos, et per familias, et unumquemque in suo ordine resurrectionis gloriam adepturum; et assumpta parabola sua intelligent quæ in parabolis scripta sunt, quæ nunc, propter velamen quod positum est super cor eorum, neque vident neque intelligunt. Denique, « non abiit, *inquit,* ex more in occursum auspiciis. » Non enim more sibi solito, stultis et inanimis sensibus rapietur, animalibus mutis et pecudibus Dei considerans voluntatem, sicut ii qui ex istis talibus auspicia colligunt : sed agnoscet etiam ipse, quia neque de bobus cura est Deo, similiter neque de ovibus, neque de avibus, aliisque animalibus; sed si qua de his scripta sunt, propter homines intelliget scripta.

III. Sed videamus jam quæ sint quæ in tertia prophetia proloquatur Balaam. « Dixit, *inquit,* Balaam filius Beor, » homo vere videns, dixit, audiens verba Fortis, qui visum » Dei vidit in somnis, revelati oculi ejus[1]. » Mirum profecto est quomodo tantæ laudis dignus habeatur Balaam, qui accepta parabola sua hæc de semetipso pronuntiat. Quomodo enim homo vere videns Balaam sit, qui divinationi, auguriis operam dederit, qui etiam magicæ studuerit, sicut supra ostendimus, valde mirum est; nisi forte pro eo quod supra dictum est, quia Spiritus Dei factus fuerit in ipso, et quia verbum Dei positum sit in ore ejus, hæc de eo putentur tam magna conscripta esse præconia. Nec Moyses enim, nec alius quis Prophetarum facile invenietur tantis laudibus elevatus. Unde magis mihi videtur hæc illi populo convenire eo tempore quo, jam conversus ad Dominum, deposuit ve-

[1] Num. xxiv, 3, 4.

lamen quod erat super cor suum. Dominus spiritus est. Idcirco denique dicit, « revelati oculi ejus[1], » quasi qui nunc usque clausi fuerint, et nunc per spiritum Dei, qui super eum factus est, ablato velamine revelentur. Nunc ergo est quando vere videt et vere audit verba Fortis, et visum Dei videt in somnis : id est, ea quæ in somnis Danieli prophetæ tempora designata sunt[2], videbit impleta; et visiones illas quæ in somnis ad illum delatæ sunt, videbit : hoc est intelliget, et agnoscet oculis revelatis. Efficietur enim similis iis qui dicebant : « Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculamur eadem imagine transformati a gloria in » gloriam, tanquam a Domini spiritu[3]. » Velim tamen requirere qui sunt isti oculi ejus, qui revelati dicuntur : ne forte ipsi sint qui in aliis Scripturæ locis, ut in quibusdam exemplaribus legimus, oculi terræ appellantur, et ille quem Paulus sensum carnis dicit, cum ait de quodam : « Frustra in- » flatus a sensu carnis suæ[4]. » De istis, credo, oculis etiam serpens dixerit ad Evam, quia sciebat Dominus « quod in » quacumque die manducaveritis ex eo, aperientur oculi » vestri[5]. » Et paulopost : « Et manducaverunt, *inquit*, et » aperti sunt oculi eorum[6] » Nisi enim essent differentiæ oculorum, et alii essent qui per prævaricationem aperientur, et alii quibus videbant Adam et Eva, antequam isti aperirentur, nunquam utique Scriptura nondum apertis oculis eorum, illis qui ex prævaricatione patefacti sunt, diceret : « Et vidit mulier quia bonum est lignum ad mandu- » candum, et gratum oculis ad videndum, et speciosum est » ad considerandum; et accipiens de ligno manducavit, et » dedit viro suo secum, et manducaverunt, et aperti sunt » oculi amborum[7]. » Quomodo enim, si nondum aperti fuerant oculi amborum, vidit mulier quia bonum esset lignum

[1] Num. XXIV, 4. — [2] Dan. II et VII. — [3] 2 Cor. III, 18. — [4] Coloss. II, 18. — [5] Gen. III, 5. — [6] Ibid. 7. — [7] Ibid. 6 et 7.

ad manducandum, et gratum oculis ad videndum? quibusque etiam oculis speciosum dicitur fuisse ad considerandum? Sed ego audiens vocem Domini mei Jesu Christi, et virtutem bonitatis ejus intelligens, ita adverto illud quod dicit: « In judicium ego veni in hunc mundum, ut non videntes » videant, et videntes cæci fiant[1] : » quod in peccatoribus non vident illi oculi qui meliores sunt, sed ii qui sensus carnis appellantur, et qui consilio serpentis aperti sunt. Opus ergo magnificum Salvatoris nostri Domini est, ut ii qui non vident melioribus oculis quæ bona sunt, sed illis qui consilio serpentis patefacti sunt, et quæ mala sunt intuentur, cæci fiant; et qui cæci fuerint illis oculis quos persuasio serpentis aperuit, videant bona Domini his oculis quos Jesus Salvator noster venit aperire. Nisi enim prius malorum visus claudatur, bonorum non patebit intuitus. Sic ergo etiam illud boni Dei dictum accipio, quod dixit: « Quis fecit videntem, et cæcum[2]? » videntem quidem secundum Christum, cæcum vero secundum consilium serpentis. Hæc autem commonuimus, ut evidentius elucesceret qui sunt oculi qui claudantur, et qui sunt oculi qui revelentur; simul ut et illud ex his intelligatur, quod in Propheta scriptum est: « Videntes videbitis, et non videbi» tis[3] : » ut sciamus quibus oculis vident, et quibus videntes non vident. Apparet ergo et hunc Balaam, pro eo quod revelati fuerant oculi ejus, dicere de semetipso, « homo vere » videns; » et dicere, « dixit audiens verba Fortis[4]; » Eodem enim ordine quo alii oculi clauduntur, et alii aperiuntur, etiam aures aliæ claudendæ, et aliæ aperiendæ intelliguntur. Verum si quis hæc etiam secundum historiam velit dicta suscipere, potest dicere, quia in eo quod vidit Balaam quod bonum est in conspectu Domini benedicere Israël, ostenduntur revelati oculi ejus, et factus esse homo vere videns.

[1] Joan. IX, 39. — [2] Exod. IV, 11. — [3] Isai. VI, 9. — [4] Num. XXIV, 34.

Vere enim vidit quæ futura erant de Israël vel Jacob. Audisse quoque eum verba Fortis dicit in eo, cum venit ad eum Deus, et dixit in somnis : « Verbum quod dedero in » ore tuo, hoc observa ut loquaris[1] : » et hoc erat visum Dei quod vidit in somnis, et per hæc revelatos esse oculos ejus asserit, quia potuit videre quæ vidit. Hæc quidem de iis quæ in præfatione sua Balaam in semetipsum visus est prophetare.

IV. Nunc jam videamus quæ sunt quæ in consequentibus dicit : « Quam bonæ, *inquit*, domus tuæ Jacob, taber- » nacula tua Israël? Ut nemora umbrantia, ut paradisi super » flumina, et sicut tabernacula quæ fixit Dominus, sicut » cedri juxta aquas[2]. » Bonas quas dicit domus Jacob, non puto quod domicilia eorum collaudet terrena; neque enim tale aliquid fuisse apud eos præter gentes cæteras memoratur. Sed videamus ne forte, quoniam populus per tribus erat divisus, et unaquæque tribus per plebes, et iterum plebes per cognationes, et cognationes per domos familiarum, et rursum domus familiarum per numerum nominum et per capita numerabantur; hoc est, omnis qui erat a viginti annis et supra, masculus qui procedere poterit ad bellum : has domus Balaam in spiritu contuens magnificet et extollat. Sed non in his solius litteræ contuenda sententia est, quoniam quidem quæ loquitur Balaam, assumpta parabola sua loquitur. In parabolis ergo et nos quod dicitur audiamus. Si enim consideres divisiones illas et ordines populorum qui in resurrectione habebuntur in populo veri Israël, quando unusquisque resurget in suo ordine[3]; si potes intueri tribus illas et plebes, et cognationes, in quibus non tam carnis et sanguinis est cognatio, quam mentis et animi : tunc intelliges quam bonæ sunt domus Jacob, et quam bona tabernacula Israël. Quod si et differentias domorum

[1] Num. XXII, 35. — [2] Id. XXIV, 5, 6. — [3] I Cor. XV.

et tabernaculorum requiras, et Jacob atque Israël diversitatem, etiam de hoc talis quædam habenda distinctio est. Domus res est fundata ac stabilis, et certis terminis septa. Tabernacula vero sunt habitacula quædam eorum qui semper in via sunt, et semper ambulant, nec itineris sui terminum repererunt. Igitur Jacob habendus est in eorum personis qui in actibus et opere perfecti sunt : Israël vero illi intelligendi sunt, qui studium erga sapientiam ac scientiam gerunt. Quia ergo operum gestorumque exercitia certo fine clauduntur (neque enim sine fine est operum perfectio) ubi adimpleverit quis omnia quæ facere debuit, et ad finem perfectionis operum venerit, perfectio ipsa operum, bona domus ejus esse dicetur. Eorum vero qui sapientiæ et scientiæ operam dant, quoniam finis nullus est (quis enim terminus Dei sapientiæ erit? ubi quanto amplius quis accesserit, tanto profundiora inveniet, et quanto magis scrutatus fuerit, tanto ea ineffabiliora et incomprehensibiliora deprehendet; incomprehensibilis enim et inæstimabilis est Dei sapientia), idcirco eorum qui iter sapientiæ Dei incedunt non domos laudat, non enim pervenerunt ad finem, sed tabernacula miratur, in quibus semper ambulant et semper proficiunt, et quanto magis proficiunt, tanto eis proficiendi via augetur, et immensum tenditur : et ideo istos ipsos profectus eorum per spiritum contuens, tabernacula ea nominat Israël. Et vere si quis scientiæ capit aliquos profectus, et experimenti aliquid in talibus sumpsit, scit profecto quod ubi ad aliquam ventum fuerit theoriam et agnitionem mysteriorum spiritualium, ibi anima quasi in quodam tabernaculo demoratur : cum vero ex his quæ reperit alia rursus rimatur, et ad alios proficit intellectus, inde quasi elevato tabernaculo tendit ad superiora, et ibi collocat animi sedem, sensuum stabilitate confixam; et inde iterum ex ipsis alios invenit spirituales sensus, quos prio-

rum sine dubio sensuum consequentia patefecerit : et ita semper se ad priora extendens, tabernaculis quibusdam videtur incedere. Nunquam est enim quando anima scientiæ igniculo succensa otiari possit et quiescere, sed semper a bonis ad meliora, et iterum ad superiora a melioribus provocatur. Hoc ergo sapientiæ Dei iter grate satis et cum multo decore descripsit dicens : « Ut nemora obumbrantia, » et ut paradisi super flumina, et sicut tabernacula quæ fi- » xit Dominus, sicut cedri juxta aquas[1]. » Qui enim incedunt hac via, per nemora obumbrantia incedunt. Nemora enim sunt eis obumbrantia, omnis justorum cœtus, et sanctorum Prophetarum chorus. Sub umbra enim sensuum, quos apud illos scriptos inveniunt, refrigerantur animæ ipsorum, et in doctrinis eorum quasi incedentes per opaca nemorum delectantur, et sicut paradisi super flumina inveniuntur. Isti enim paradisi super flumina, similes et cognati sunt illi paradiso in quo lignum vitæ est. Flumina vero possumus vel Scripturas Evangelicas atque Apostolicas accipere, vel etiam Angelorum, vel cœlestium virtutum erga hujusmodi animas adjutoria : rigantur enim ab illis et inundantur, atque ad omnem scientiam et agnitionem rerum cœlestium nutriuntur ; quamvis et Salvator noster fluvius sit qui lætificat civitatem Dei, et Spiritus sanctus non solum ipse fluvius sit, sed et iis quibus datus fuerit, flumina de ventre eorum procedant; et Deus Pater dicat : « Me » dereliquerunt fontem aquæ vivæ[2], » ex quo scilicet fonte flumina ista procedunt. His igitur inundata fluminibus tabernacula Israël, fiunt tabernacula sicut sunt illa quæ fixit Dominus. Sed intentum fortassis movere poterit auditorem, quod duas quasdam species tabernaculorum præsens sermo commemorat. Ait enim : « Quam bonæ domus tuæ Jacob, » tabernacula tua Israël! Ut nemora umbrantia, et ut pa-

[1] Num. XXIV, 6. — [2] Jer. II, 13.

» radisi super flumina[1]. » Et rursum tabernacula terbernaculis comparat, et dicit : « et sicut tabernacula quæ fixit » Dominus. » Potest ergo et alia post illas quas supra protulimus recipi expositio, ut dicamus domus Jacob esse Legem, et tabernacula Israël Prophetas. Non enim ipsum Jacob, sed domus ejus laudat ; nec ipsum Israël, sed tabernacula ejus : et tunc ea laudat, cum revelati sunt oculi ejus. Quamdiu enim velamen positum est super lectionem Legis et Prophetarum, non videntur bona tabernacula, nec laudabiles domus : ubi autem ablatum fuerit velamen, et intelligi cœperit Lex quia spiritualis est et Prophetæ, tunc bonæ et admirabiles domus Jacob ; et tunc admiranda erunt tabernacula Israël, cum amota littera quæ occidit, vivificantem ex eis percipere spiritum cœperis. Potest adhuc et alio modo intelligi, ut populi credentis et perfecti hujus, qui ad Christum ex gentibus congregatus est, corpora simul laudari videantur et animæ ; et Jacob quidem domus de corporibus dicatur, sicut et in libello quodam legitur, quia Jacob domus sit Israël : hoc est, corpus ejus Jacob dicatur, et anima Israël. Similiter ergo et perfectorum quorumque corpora laudabiles domus esse dicantur. Jacob est enim corpus laudabile, cum continentia et castitate, nonnunquam autem etiam cum martyrio decoratur. Tabernacula vero ad animas perfectas referri possunt, quibus et nomen a videndo Deum convenit Israëli. Ista autem tabernacula sunt, inquit, « sicut nemora umbrantia, et sicut paradisi super flumina, » et sicut tabernacula quæ fixit Deus. » Alia ergo tabernacula ostendit esse quæ fixit Dominus, quibus sint similia tabernacula Israël. Extra hunc mundum me progredi convenit, ut videam quæ sint tabernacula quæ fixit Dominus. Illa nimirum sunt quæ ostendit Moysi cum tabernaculum construeret in deserto, dicens ad eum : « Vide, *inquit*, ut

[1] Num. xxiv, 5, 6.

» facias omnia secundum typum qui ostensus est tibi in » monte[1]. » Ad imitationem ergo istorum tabernaculorum quæ fixit Dominus Israël, jubentur facere tabernacula, et unusquisque nostrum expedire et fabricare tabernaculum suum. Unde mihi videtur non fortuitu contigisse ut Petrus quidem, et Andreas, et filii Zebedæi, arte piscatores invenirentur, Paulus vero arte faber tabernaculorum. Et quia illi vocati ab arte capiendorum piscium, mutantur et fiunt piscatores hominum, dicente Domino : « Venite post me et » faciam vos piscatores hominum[2], » non dubium quin et Paulus, quia et ipse per Dominum nostrum Jesum Christum vocatus apostolus est, simili artis suæ transformatione mutatus sit : ut sicut illi ex piscatoribus piscium piscatores hominum facti sunt, ita et iste a faciendis tabernaculis terrenis, ad cœlestia tabernacula construenda tralatus sit. Construit enim cœlestia tabernacula docens unumquemque viam salutis, et beatarum in cœlestibus mansionum iter ostendens. Facit tabernacula Paulus et cum ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum replet Evangelium Dei, ecclesias construendo : et hoc modo facit et ipse tabernacula ad similitudinem tabernaculorum cœlestium quæ ostendit Deus in monte Moysi. Sed et unusquisque nostrum, si quis tamen exivit de Ægypto, et habitat in deserto, in tabernaculo debet habitare, et diem festum in tabernaculis agere. Sicut enim commemoratio fit egressionis ex Ægypto per pascha et azyma, ita et commemorationis in deserto fit memoria per tabernacula. In tabernaculis enim habitaverunt patres nostri in deserto. Unde autem fieri oportet ista tabernacula, nisi ex verbis Legis et Prophetarum, ex sermonibus Psalmorum, et omnium quæ continentur in Lege? Cum enim ex iis quæ scripta sunt proficit anima, et semper quidem ea quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ in ante

[1] Exod. xxv, 40. — [2] Matth. iv, 19.

sunt se extendit, et de loco inferiore progrediens crescit, ac proficit ad superiora, ex augmento virtutum, et ex ipsa immutatione profectuum, in tabernaculis merito dicetur habitare. Vide autem si non sunt tabernacula quæ fixit Deus, etiam illa quæ Salvator commemorat in Evangelio dicens : « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum de» feceritis recipiant vos in æterna tabernacula [1]. » Fixa autem dicuntur a Deo quasi quæ non circumferantur omni vento doctrinæ. Sunt autem et adhuc tabernacula ista et sicut cedri juxta aquas. Cedros hic non illas dicit in quibus culpabilis notatur elatio, sed cedros Dei, quæ suscipiunt vitis illius quæ ex Ægyto translata est palmites, et in quibus requiescit fructus ille cujus umbra operuit montes. Si intellexisti quantam requiem habeat iter sapientiæ, quantum gratiæ, quantumque dulcedinis, noli dissimulare, noli negligere, sed aggredere hoc iter, nec eremi solitudinem perhorrescas. Habitanti enim tibi in hujusmodi tabernaculis occurret manna cœleste, et Angelorum panem manducabis. Incipe tantum, nec te perterreat (ut diximus) solitudo deserti. Cito in consortium tuum etiam Angeli venient, quos sub specie cedrorum arbitror indicatos.

V. Sed nunc videamus quid etiam de Christo prophetet. Ipse est enim de quo dicit : « Exibit homo de semine ejus, et » dominabitur gentibus multis, et exaltabitur Gog regnum » ejus, et crescet regnum ejus. Deus deduxit eum ex Ægy» pto sicut gloria unicornis [2]. » Christus ergo est, qui exiit de semine Israël secundum carnem, qui quomodo gentibus dominetur expositione non indiget, maxime qui legat dictum ei a Patre : « Pete a me, et dabo tibi gentes hæreditatem » tuam, et possessionem tuam terminos terræ [3]. » Quid est autem quod ait, « exaltabitur Gog regnum ejus : » Gog super tecta interpretatur; et in loco isto non pro gentis ali-

[1] Luc. XVI, 9. — [2] Num. XXIV, 7, 8. — [3] Psal. II, 8.

cujus nomine, ut putatur, positum est, sed ut in aliis nonnullis, ipse sermo Hebræus non interpretatus relictus est, et ob hoc quasi de gente aliqua dictum videtur. Est ergo sermonis consequentia talis : Et exaltabitur super tecta regnum ejus, et crescet regnum ejus. Exaltari autem super tecta de perfectione credentium dicitur, crescere autem ad multitudines refertur. In iis ergo qui perfecti sunt super tecta exaltatur regnum Christi, id est, super eos etiam qui in supernis sunt et in superioribus habitant. Sunt enim fortassis aliqui etiam in cœlestibus a quibus plus proficiant et altius exaltentur ii qui in regno Christi sunt. Et ideo etiam, credo, ipse Salvator dicebat : « Qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo[1] : » monens ut ii qui ad excelsam perfectionem venerunt, non iterum ad mundi hujus, qui nunc domus appellatur, humilia et abjecta descendant. Sed et illud quod ait : « Quod audistis in aure, prædicate super » tecta[2], » ad hoc nihilominus respicit. Sic ergo exaltatur super Gog regnum ejus, et crescit regnum ejus. Crescit enim dum multiplicantur Ecclesiæ, et fidelium numerus augetur : et intantum crescit regnum Christi, usquequo ponat Pater omnes inimicos ejus sub pedibus ejus, sed et novissimum inimicum destruat mortem.

VI. Post hæc scriptum est adhuc de Christo, « quia Deus » deduxit eum ex Ægypto[3] : » quod in eo completum videtur, ubi post mortem Herodis revocatur de Ægypto, et designat Evangelium dicens : « Ex Ægypto vocavi Filium » meum[4]. » Qui sermo quibusdam ex hoc loco assumptus videtur, et Evangeliis insertus, aliis autem de Osee propheta. Potest autem et secundum allegoriam intelligi, quia posteaquam venit ad Ægýptum mundi hujus, eduxit eum Pater et assumpsit ad semetipsum, ut viam faceret iis qui

[1] Matth. xxiv, 17. — [2] Id. x, 27. — [3] Num. xxiv, 8. — [4] Matth. ii, 15, et Ose. xi, 2.

de Ægypto mundi hujus ascensuri erant ad Deum. « Et glo» ria unicornis ejus[1]. » Omnia enim dæmonum regna dejiciens Christus, unum suum regnum, tanquam veri unicornis, fundavit in gloria. Cornu enim pro regno sæpe docuimus nominari. « Edet, *inquit, de eodem adhuc dicens,* gentes » inimicorum suorum, et crassitudines eorum emedulla» bit[2]. » Gentes, ait, quas inimici sui possidebant, ipse edet, destructa virtute inimici; et crassitudines eorum emedullabit, cum omnem de iis sensum crassum et carnalem extenuat, et convertit ad intelligentiam spiritualem. Quod autem crassitudo culpabiliter in Scripturis habeatur, indicio erit illud quod scriptum est : « Incrassatum est cor populi hujus[3]. » Et alibi : « Satiatus est, et incrassatus est, et recalcitravit » dilectus[4]. » Edet ergo gentes, et cibum habebit eos qui credunt in eum, sicut et ipse dicit in Evangelio : « Meus ci» bus est ut faciam voluntatem ejus qui me misit[5]. » Cujus utique voluntas hæc erat, ut gentes converterentur ad fidem. Quod si, ut superius docuimus, crassitudo culpabilis habetur, e contrario subtilitas laudabilis habenda est : quia et Spiritus sapientiæ, qui intelligibilis, et sanctus, et unicus, et multiplex dicitur, similiter et subtilis esse perhibetur[6]. « Et jaculis suis sagittabit inimicum[7]. » Jacula ejus, verba ejus sunt, quibus vel diabolum vicit, vel omnes inimicos, et contradicentes sibi etiam nunc superat et confringit. Omnis enim qui peccat, inimicus ejus est dum peccat. Si autem audiat verba Dei, et agnoscens peccata sua configatur ex eis et compungatur, atque ad pœnitentiam convertatur, veritatis sermone terebratus, etiam ipse dicetur jaculis esse confixus. Sed post hæc etiam de ipsa passionis dispensatione commemorat, et dicit : « Recumbens » requievit ut leo et ut catulus leonis, quis excitabit eum[8]? »

[1] Num. XXIV, 8. — [2] Ibid. — [3] Act. XXVIII, 27. — [4] Deut. XXXII, 15. — [5] Joan. IV, 34. — [6] Sap. VII, 22. — [7] Num. XXIV, 8. — [8] Ibid. 9.

Requievit ut leo, cum in cruce positus, principatus et potestates exuit, et triumphavit eas in ligno crucis; ut catulus autem leonis, cum resurrexit a somno mortis. Quod autem leoni simul et catulo leonis comparatur, potest adhuc et propter hoc intelligi, ut in iis qui perfecti sunt, leo, in iis vero qui incipientes sunt et rudes, catulus leonis nominetur. Quod vero ait : « Quis suscitabit eum ? » idcirco quia nunc a Patre dicitur suscitatus, nunc etiam ipse templum corporis sui post triduum suscitare se dicit : et merito in hoc quasi percontantis designatur affectus. « Qui benedicunt tibi, be» nedicti sunt : et qui maledicunt tibi, maledicti sunt [1]. » Certum est quod benedicentes Christo benedicti sunt, et in communionem paternæ benedictionis assumpti. Qui autem maledicunt, maledicti sunt. Si enim ad populum istum respicias qui maledicit Christo, etiam lacrymabiliter invenitur esse maledictus. Quid enim aliud evenire posset iis qui maledicunt sapientiæ, qui maledicunt veritati, qui maledicunt vitæ, nisi ut ab iis omnibus bonis extorres et exules jaceant? Hæc enim omnia Christus est : et qui maledicit Christo, tanquam iis omnibus bonis maledicens, perpetua maledictione damnatus est. Ego tamen puto quod non ille solum maledicat Christo qui sermonem adversum eum maledicum profert, sed et ille qui sub nomine Christiani male agit, et turpiter conversatur, et inhonestis verbis vel actibus suis facit nomen ejus blasphemari inter gentes : sicut e contrario non ille qui sermonibus solis Dominum benedicit, ipse benedicere putandus est, sed qui actibus, et vita, et moribus suis facit ab omnibus nomen Domini benedici. Et in istis magis complebitur quod tertia prophetia Balaam designat, quia benedicentes Christo benedicentur, et maledicentes ei maledicti erunt. Propter quod omnimode caveamus, ne propter actus nostros Christi nomen blasphemetur,

[1] Num. XXIV, 9.

sed magis id agamus, ut de benedictionibus ejus participes esse mereamur. Ipsi gloria et benedictio in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVIII[1].

De quarta Prophetia.

I. Quartam nunc prophetiam ex iis quæ Balaam in verbo Dei locutus est, in manu assumimus, volentes etiam de ipsa quæ Deus dederit aperire. Cui tamen prophetiæ similia, ut in superioribus, in præfatione præmissa sunt. Ait enim : « Et » iratus est Balach adversum Balaam, et plausum dedit ma- » nibus suis. Et dixit Balach ad Balaam : Maledicere inimi- » cum meum vocavi te, et ecce benedicens benedixisti tertio. » Nunc ergo fuge in locum tuum : dixi, Honorabo te, et » nunc fraudavit te Dominus honore[2]. » Ostendit in iis, quia et Balach intellexerit non jam dæmonum ministerio decipi Balaam, sed Dei virtute ad meliora transferri, et ideo dicit : « Dominus fraudavit te honore. » Sed hæc quæ plana sunt transcurrentes, ad sequentia veniamus. « Et dixit Balaam » ad Balach : Nonne et nuntiis tuis, quos misisti ad me, lo- » cutus sum dicens : Si mihi dederit Balach plenam domum » suam argento et auro, non potero transgredi verbum Do- » mini, facere illud bonum, aut malum apud me ipsum ? » Quæcumque mihi dixerit Deus hæc dicam. Et nunc ecce » redeo in locum meum[3]. » Sciens Balaam quod non sibi per ministros solitos responsa deferrentur, sed ab eo qui haberet omnium potestatem, recte videtur protestatus non se

[1] Tom. II, p. 339 et seqq.
[2] Num. xxiv, 10, 11. — [3] Ibid. 12, 13, 14.

posse verbum Domini transgredi, et facere ullum pusillum aut magnum apud semetipsum. Non enim ille loquebatur ei qui posset sacrificiis et muneribus permutari, sed ille erat apud quem non est transmutatio, nec commutationis umbra[1]. Et ideo non potest sacerdos mercede mutari, ubi Deus muneribus non movetur. Discessurus tamen Balaam incipit iterum prophetare, et dicit : « Veni, consilium do tibi » quid faciet populus hic populo tuo in novissimis diebus. » Et assumpta parabola sua, ait[2]. » Sed priusquam ad explanationem eorum quæ prophetata sunt veniamus, velim requirere quis iste sensus sit, quis ordo verborum, quod ait : « Veni, et consilium do tibi. » Et consilii quidem nihil dare videtur, sed ait « quid facturus sit populus hic populo tuo » in novissimis diebus : » cum utique convenientius dictum videretur, si diceret : Veni, propheto tibi quid facturus sit populus hic populo tuo in novissimis diebus : et esset utique consequentia, ut videretur Balaam prophetare de iis quæ populus Israël facturus esset populo Balach, vel cæteris gentibus ; et quod in virtute faciet ita ut non relinquat ex urbibus Moab ullum qui salvus fiat.

II. Sed et prophetia nihilominus quam de Christo conjungit in consequentibus, et dicit : « Orietur stella ex Jacob, » et exurget homo ex Israël, et vastabit principes Moab[3], » convenienter posita videretur, si scriptum esset : Veni, et propheto tibi. Nunc autem quid dicemus ad hoc quod scriptum est : « Veni, consilium tibi do quid faciet populus hic » populo tuo ? » Requiramus ergo quomodo intelligi debeat quod scriptum est, « consilium tibi do ; » de quo sæpe apud memetipsum requirens, nullum potui exitum invenire sententiæ, si hoc quod ait, « consilium tibi do, » communi et usitato more dictum putemus. Sed illud magis vidi esse conveniens quod ait, « consilium tibi do, » ut ita dictum intelli-

[1] Jac. I, 17. — [2] Num. XXIV, 14, 15. — [3] Ibid. 17.

gatur : Consilium divinum quod in novissimis diebus implendum est, mihi nunc revelatum, aperio tibi et manifesto, ut scias quid populus hic faciet populo tuo. Et hoc modo stare mihi visum est posse quod ait, « Consilium tibi do quid facturus est populus hic populo tuo : » hoc est, Consilium Dei enuntio tibi et manifesto. Requirenti sane mihi sicubi forte in Scripturis divinis sub hoc sermone simile aliquid dictum posset occurrere, visum est etiam et illud similiter advertendum quod Apostolus ait : « Quis enim cognovit sensum » Domini, aut quis ei consiliarius fuit[1] ? » Hic enim *quis*, non pro nullo, sed pro raro vel eximio habetur. Quomodo enim non cognovit sensum Dei unigenitus suus, qui dicit : « Nemo » novit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare[2] ? » Quid est aliud scire Patrem, nisi scire et consilium ejus et sensum ? Sed et Spiritus sanctus, qui scrutatur etiam alta Dei, quidni sensum ejus agnoscat ? Agnoscit ergo et Filius et Spiritus sanctus sensum Domini, et ii quibus voluerit Filius revelare. Quod si agnoscit Filius sensum Dei, est ergo et consiliarius ejus. Sed consiliarius non ita accipiendus est, quasi ignoranti ei quid agat consilium det Filius aut Spiritus sanctus, sed quod consilii et voluntatis ejus particeps et sciens sit Filius et Spiritus sanctus. Simili ergo modo et Balaam, quia consilii quod ei revelaverat Deus participem faciebat et gnarum Balach, ait : « Veni, consilium tibi » do : » tanquam qui vere videns sit, et vere audierit verba Dei ; sicut in consequentibus dicit : « Dixit Balaam filius » Beor, homo vere videns, et audiens sermones Dei, sciens » scientiam Excelsi, et visionem Dei videns in somnis, re» velati oculi ejus[3]. » De iis omnibus jam superius diximus, quia et in præfatione tertiæ prophetiæ eadem scripta sunt. Hoc sane solum in præsenti videtur additum quod ait, « sciens » scientiam Excelsi ; » hoc enim in superioribus non est dic-

[1] Rom. xi, 34. — [2] Matth. xi, 27. — [3] Num. xxiv, 15, 16.

tum de Balaam : quod quidem nec facile de quoquam omnium sanctorum Prophetarum scriptum esse deprehendi.

III. Unde et valde miror quomodo hoc de Balaam scriptum est, cui nec hoc concessum est dicere, quod Prophetis esse in usu solet : « Hæc dicit Dominus; » sed ait : « Dixit » Balaam, dixit homo vere videns. » Tum deinde et quomodo dignum erit tantum istud intelligi de Balaam, ut sciat scientiam Excelsi, qui etiam Balach regem docuerit quomodo scandalum mitteret coram filiis Israël, ut manducarent immolata et fornicarentur? Vix enim de sanctis Prophetis aut Apostolis inveniet aliquis dictum, quia sciant scientiam Excelsi. Quamvis Paulus dixerit audisse se verba inenarrabilia quæ non licet homini loqui [1], tamen non est professus habere se scientiam Excelsi. Propter quod diligentius intendamus si forte dignum aliquid nobis Deus super hoc sermone revelare dignabitur. In libro qui apud nos quidem inter Salomonis volumina haberi solet, et Ecclesiasticus dici, apud Græcos vero sapientia Jesu filii Sirach appellatur, scriptum est : « Omnis sapientia a Deo est [2]. » Quod fortasse possumus ita intelligere, quasi a Deo sit et illa sapientia mundi hujus, quæ destruenda dicitur, et principum mundi hujus, et si qua alia est per quam falsa scientia commendatur : nisi in ipso libello in consequentibus diceretur : « Non est *enim* sapientia, malitiæ disci» plina [3]. » Per quod utique docet, quia omnis disciplina quæ falsi aliquid asserit, etiamsi vehemens videatur et verisimilis, et quæ subverti difficile possit, tamen nequaquam hujusmodi scientia ad sapientiæ titulum debeat applicari. Quid ergo est quod ait : « Omnis sapientia a Deo est [4]? » Illud mihi sensisse videtur, quia omnis peritia quæ vel erga artem aliquam usui humano necessaria habetur, vel cujuslibet rei scientia, sapientia dicatur a Domino data. Denique

[1] 2 Cor. xii, 4. — [2] Eccli. i, 1. — [3] Id. xix, 19. — [4] Id. i, 1.

apud Job scriptum est : « Quis dedit mulieribus texendi » sapientiam, et varietatis disciplinam[1] ? » Sed et in Exodo : « Locutus est, *inquit*, Dominus ad Moysen dicens : Ecce » vocavi nominatim Beselehel filium Uri, filii Or, ex tribu » Juda, et replevi eum spiritu divino sapientiæ, et intellec- » tus, et disciplinæ; ut in omni opere intelligat, et sit ar- » chitectus ad operandum argentum, et aurum, et æs, et la- » pides repletionis, et omnia opera fabrilia, et in ligno ; ut » operetur secundum omnia opera ad quæ ego dedi eum. » Sed et Eliab filium Achisamach ex tribu Dan. Et dedi in » cor omni prudenti intellectum, ut faciant omnia quæ con- » stitui tibi[2]. » Considera ergo ex iis omnibus quomodo a Domino est sapientia fabrilis, sive in auro, sive in argento, sive in alia quacumque materia, vel etiam textrini sapientia ; et vide quia jure dici de iis omnibus potest, quod horum scientia ab Excelso sit. Quod si fabrilis scientia ab Excelso esse declaratur, quomodo non et geometrica, ex qua utique hæc scientia quam Scriptura architectonicam nominat, derivatur ? Denique et in Zacharia funiculus geometricus dicitur, in quo dimetitur Angelus Jerusalem[3] : et ideo non puto absurdum videri, si etiam hæc scientia dicatur Excelsi. Quid autem dicemus de musica, cujus omnem peritiam ita attigerat sapientissimus David, ac totius melodiæ et rhithmorum collegerat disciplinas, ut ex iis omnibus inveniret sonos quibus posset etiam perturbatum regem vexatumque ab spiritu maligno psallendo mitigare ? Unde non puto aliquem recti sensus, qui in horum omnium scientia neget, quia omnis sapientia a Domino est. Jam vero de medicinæ scientia nec dubitari puto. Si enim est ulla scientia a Deo, quæ magis ab eo erit quam scientia sanitatis, in qua etiam herbarum vires, et succorum qualitates ac differentiæ dignoscuntur ? Igitur ex his omnibus colligitur quod etiam hujus

[1] Job, XXXVIII, 36. — [2] Exod. XXXI, 1, 2, 3, 4, 5, 6. — [3] Zach. II.

Balaam scientia, pro qua accersitus est ex Mesopotamiæ montibus ab oriente ut malediceret Jacob, habeat quidem initia et originem ab Excelso, et inde sit ei agnitio qua didicerit vel naturas animalium, vel motus avium, vel differentias vocum; sed ea quæ ad scientiam bonorum acceperit, contulisse se ad usum malorum. Quod mihi simile videtur, quasi si is qui medicinam didicerit, et herbarum vires ac temperamenta cognoverit, medendi sine dubio gratia a Deo hominibus data, convertere velit propositum, et omni scientia quæ ad salutem corporum præstita est, utatur ad malum, et pro medico venenarius fiat, pro remediis morbos, pro sanitatibus inferat mortes. Ut autem amplius intelligamus adhuc totius scientiæ sapientiam a Deo originem trahere; ab hominibus autem mali propositi, vel etiam a dæmonibus corruptelas quasdam sapientiæ Dei admiscentibus declinari ad malum : relegamus ea quæ in Daniele scripta sunt de ipso Daniele et tribus amicis ejus, quos Nabuchodonosor rex tribus annis erudiendos tradidit, volens eos in sua, id est patria et Babyloniorum sapientia scientissimos fieri. Ibi ergo scriptum est, quia « dedit eis Do» minus scientiam et intellectum, et prudentiam in omni » arte grammatica; et Danieli dedit intellectum in omni » verbo, et visione, et somniis : et erant apud regem : et » in omni verbo, et prudentia, et disciplina, in quibuscum» que quæsivit ab eis rex, invenit eos decuplo amplius quam » erant sophistæ et philosophi qui erant in omni regno » ejus[1]. » Et hæc quidem in exemplaribus Septuaginta interpretum habentur : in Hebræorum vero codicibus aliquid etiam vehementius reperi, quibus quamvis non utamur, tamen agnoscendi gratia dicemus etiam ibi quæ legimus : « Dedit, *inquit*, Deus intellectum et prudentiam in omni » grammatica sapientia, et Daniel intellexit in omni visione

[1] Dan. I, 17, 19, 20.

» et somniis. » Est post pauca : « Et steterunt, inquit, in » conspectu regis, et in omni verbo sapientiæ et disciplinæ » in quo quæsivit ab eis rex, invenit in eis decuplo super » omnes incantatores et magos qui erant in omni regno » ejus. » Ex iis ergo omnibus potest intelligi quomodo et Balaam dixerit de semetipso, « qui scit scientiam Excelsi : » scilicet ut intelligatur quod origo totius scientiæ ab ipso acceperit exordium ; vitio autem humanæ malitiæ, aspirantibus et subripientibus etiam dæmonibus, in perniciem versa sint quæ pro utilitate concessa sunt. Hæc de eo quod dixit : « sciens scientiam Excelsi, » a nobis pro viribus discussa sint.

IV. Post hæc ait : « Visionem Dei videns in somnis, re» velati oculi ejus[1]. » De iis sufficienter in tertia visione dissertum est, et eadem repetere otiosum est. Videamus ergo quid est quod in consequentibus dicit : « Ostendam » ei, et non modo; beatificabo, et non appropinquat[2]. » In aliis quidem exemplaribus legimus : « Videbo eum, sed non » modo. » Quod si recipiatur, facilius intelligi putabitur : ut Christum, de quo in consequentibus dicit : « Orietur » stella ex Jacob, et exurget homo de Israël[3], » videndum dicat esse, sed non modo; hoc est, non eo tempore quo ista loquebatur. In novissimis enim diebus, « ubi venit ple» nitudo temporis, misit Deus Filium suum[4]. » Sed si secundum hoc quod nos habemus in exemplaribus legendum sit, hoc est : « Ostendam illi, et non modo : beatificabo, et non » appropinquat, » non ad hunc Balaam, per quem hæc dicuntur, sed ad illos quorum personam in hoc diximus, refertur. Illi enim doctores Legis et Scribæ ostendent Christum in Lege et Prophetis prophetatum, sed non modo. Hoc est, non eo tempore quo venit, sed cum plenitudo gentium introierit, et cum omnis Israël salvari incipiet, tunc eum

[1] Num. xxiv, 16. — [2] Ibid 17. — [3] Ibid. — [4] Galat. iv, 4.

ostendent, et tunc beatificabunt, quem modo blasphemant. Sed hoc tempus in quo hæc futura sunt, non appropinquat; longe enim est, et in ipso sæculi fine sperandum. Et ideo ait : « Ostendam illi, et non modo : » illi, hoc est, populo qui tunc salvabitur. Post hæc : « Orietur, *inquit*, stella ex » Jacob, et exurget homo ex Israël. » De his et in superioribus diximus, quia evidenter de stella quæ Magis in oriente apparuit, prophetetur; qua duce venerunt ad Judæam, requirentes eum qui natus est rex Israël, et repertum oblatis muneribus adoraverunt. Sed movet me, quod de ipsa stella, posteaquam dictum est in Evangelio quia præcesserit Magos usque in Bethleem, et veniens stetit supra ubi Puer erat[1], ultra non sit dictum quia vel discesserit inde, vel evanuerit, vel assumpta sit, aut aliquid omnino de hoc narratio Evangelica designaverit; sed hoc tantum dixerit, quia venit et « stetit supra ubi erat puer. » Ne forte ergo sicut tempore baptismi, cum baptizatus Jesus ascendit de Jordane, aperti sunt ei cœli, et vidit Joannes Spiritum Dei descendentem quasi columbam, et manentem super eum, et audivit vocem dicentem de cœlo : « Hic est » Filius meus dilectus, in quo bene complacui[2] : » ita et stella hæc quæ venit supra ubi erat puer, et stetit, in Christo similiter permansit, sicut et Spiritus sanctus in specie columbæ venisse dicitur, et mansisse in eo. Et sicut venisse Spiritum Dei super eum, et mansisse in eo, ita accipimus quod nunquam ab eo recesserit Spiritus Dei : et ita de stella quæ venit, et stetit super eum, accipiendum puto quod sic steterit super eum ut nunquam inde mota sit. Et ideo deitatis ejus indicium illam stellam fuisse opinor. Unde et ordo prophetiæ hæc eadem consequenter ostendit, cum de deitate quidem ejus dicit : « Orietur stella ex Jacob ; » de humana vero natura : « Et exurget homo ex Israël : » ut in

[1] Matth. II. — [2] Id. III, 17.

utroque, et secundum deitatem et secundum humanitatem, Christus prophetatus evidenter apparent. « Et vastabit prin» cipes Moab[1]. » Moab quidem gens est, cujus principes non alios esse, quam spirituales nequitias et principatus illos adversum quos nobis luctamen est, intelligimus. Hos ergo iste Homo ex Israël vastavit, cum exuit principatus et potestates, affigens illos cruci suæ. Neque enim poterat salvare Moabitas, et ad Dei agnitionem perducere, nisi principes illos, qui in eis dominationem impietatis tenuerant, devastasset. « Et prædabitur omnes filios Seth[2]. » Seth filius est Adam, de quo Eva dixit cum natus esset : « Suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro Abel quem occidit » Caïn[3]. » Iste est ergo Seth, ex quo omne humanum in hoc mundo ducitur genus. Nam de Caïn qui nati fuerant, diluvio perierunt. Filii ergo sunt Seth omnes homines qui in hoc mundo sunt. Et cum dicitur : « Deprædabitur omnes » filios Seth, » prædam sic accipe, sicut in superioribus interpretati sumus, ubi scriptum est : « Edet gentes inimi» corum suorum[4], » et ubi catulo leonis et leoni comparatur. Et hic ergo in prædam accipit omnes filios Seth. Victis adversariis dæmonibus, eos qui sub ipsorum dominatione tenebantur Christus, quasi prædam victoriæ suæ, ducit, et spolia salutis reportat; sicut et in aliis de eo scriptum est, quia « ascendens in altum captivam duxit capti» vitatem[5]. » Captivitatem scilicet illam humani generis, quam diabolus ad perditionem ceperat, iste rursus captivam duxit, et a morte revocavit ad vitam. Utinam ergo me et captivum habeat semper Christus Jesus, et me ducat in prædam suam, et ego tenear ejus vinculis alligatus ! ut et ego dici merear vinctus Jesu Christi, sicut Paulus de semetipso gloriatur[6]. « Et erit Edom hæreditas ejus, Esaü in-

[1] Num. xxiv, 17. — [2] Ibidem. — [3] Genes. iv, 25. — [4] Num. xxiv, 8. — [5] Ephes. iv, 8. — [6] Id. iii, 1.

» imicus ejus[1]. » Edom idem est qui Esaü. Hic secundum historiam quidem inimicus est Israël, sed in adventu, inquit, Christi etiam ipse hæreditas ejus erit : hoc est, recipietur ad fidem, nec excludetur ab hæreditate Christi. Si vero spiritualiter advertamus, Edom caro intelligitur, quæ adversatur spiritui, et est inimica. In adventu autem Christi, cum subjecta fuerit caro spiritui, per resurrectionis spem etiam ipsa ad hæreditatem veniet. Non enim sola anima, sed et caro, quæ aliquando fuerat inimica, per obedientiam spiritus consors futuræ hæreditatis existet. « Et » Israël fecit in virtutem[2]. » Hoc est quod dicit, quia tunc Edom, vel Esaü, hoc est carnis natura in hæreditatis societatem vocabitur, cum Israël, anima videlicet, facta fuerit in virtutem, et decenter fuerit repleta virtutibus. Si enim anima non veniat ad virtutes, sed in ignavia perseveret, nec caro ad hæreditatem veniet, sed ad judicium illius qui potest animam et corpus perdere in gehennam[3]. « Et » exurget ex Jacob, et perdet liberatum de civitate[4]. » Ille, inquit, qui exurgit ut stella ex Jacob, perdet liberatum de civitate. Non in hoc solum, sed in omni pene prophetico stylo quæ dicuntur, involuto satis et obscuro sermone dicuntur. Non enim placuit sancto Spiritui, qui de iis scribi voluit, ut palam hæc et pedibus, ut ita dicam, imperitorum conculcanda ponerentur : sed ita providit, ut cum publice haberi videantur, sermonum tamen obscuritate recondita in arcanis, et in secretis obtecta serventur. Et nunc ergo quod ait : « Perdet liberatum de civitate, » nisi ad consuetudinem propheticam respicias, de qua dicitur, Omnis prophetia non potest propria absolutione constare, valde difficilis videbitur intellectus. Videamus tamen si forte hoc modo poterit explanari. Civitatem hic mundum intelligamus, sicut et in Evangeliis dicitur de luxurioso filio, qui

[1] Num. xxiv, 18. — [2] Ibidem. — [3] Matth. x, 28. — [4] Num. xxiv, 19.

dilapidavit substantiam patris : quia accessit, inquit, ad quemdam primarium civitatis in regione illa; a quo receptus, in agrum mittitur porcos pascere[1]. Et hæc ergo civitas, cujus ille primarius erat, mundus hic intelligitur. Igitur de hac civitate liberatum, hoc est quem liberat Christus de hoc mundo, perdit eum. Dicit enim, quia « qui perdet animam suam propter me, salvam faciet eam[2]. » Salutari ergo perditione perdit Jesus eum quem de hujus mundi civitate liberaverit. Et nos itaque si ad salutem venire volumus, et de hoc mundo liberari, perdere debemus animas nostras perditione utili et necessaria. Perdit enim animam secundum Christum, qui desideria ejus refrenat, qui cupiditates ejus resecat, qui luxuriam ejus resolutionemque castigat, et in nullo prorsus facit voluntatem suam, sed voluntatem Dei : et per hæc perire dicitur anima. Periit namque vita ejus prior, et incipit novam vitam, quæ in Christo est, ducere. Simile autem huic dicto etiam illud est : « Si » commorimur, et convivemus[3]. » Et illud : « Si autem » mortui estis ab elementis hujus mundi, quomodo velut » viventes in hoc mundo decernitis[4]? » Necessario ergo etiam in his declaratur quia perdidit animam suam in hoc mundo, qui cum Christo moritur; et qui hic eam perdiderit, inveniet eam ibi sine dubio, ubi dicit Apostolus, quia « Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo[5] : » cui gloria in æterna sæcula sæculorum. Amen.

[1] Luc. xv, 15. — [2] Id. ix, 24. — [3] 2 Tim. ii, 11. — [4] Coloss. ii, 20. — [5] Id. iii, 3.

HOMILIA XIX[1].

De visione quinta Balaam.

I. Quinta hæc nobis eademque ultima Balaam visio discutitur, de qua similiter ut in cæteris Dominum deprecemur, qui in fine non deserat, ut possimus hujus quoque visionis sensum haud procul a veritate captare. Est ergo initium ejus in iis verbis : « Et cum videret, *inquit*, Balaam Amalech, assumens parabolam suam dixit : Initium » gentium Amalech, et semen eorum peribit[2]. » Necessarium mihi videtur requirere in Scripturis divinis, quibus in locis vel quo in tempore nomen Amalech scriptum sit, quove ex genere gens ista descenderit. Facilius enim quod quæritur agnoscetur, si ex pluribus locis quæ de eadem re scripta sunt proferantur. Igitur in Genesis lectione ubi quinque reges convenerunt ut expugnarent quatuor reges qui regnabant in Sodomis, post aliquanta ita refertur : « Et regressi, *inquit*, venerunt ad fontem judicii, hic est Ca» des, et interfecernut omnes principes Amalech, et Amor» rhæos qui habitabant in Sasanthem[3]. » In his primo locis Amalech memini nominatum. Sed requiratur fortassis utrum duæ gentes ejusdem nominis habeantur, quoniam quidem et in catalogo filiorum Esaü, et ducum qui ex ejus genere descenderant, refertur Amalech. Ita enim scriptum est : « Istæ sunt autem generationes Esaü patris Edom, in monte » Seir, et hæc nomina filiorum Esaü : Eliphas, filius Ada uxo» ris Esaü ; et Raguel, filius Basemath uxoris Esaü. Fuerunt

[1] Tom. II, p. 343 et seqq.
[2] Num. xxiv, 20. — [3] Gen. xiv, 7.

» autem filii Eliphas, Theman, Sophar, Gothom, Cenes.
» Thamnas autem fuit concubina Eliphas filii Esaü, et hæc
» peperit Amalech ipsi Eliphas. Et isti sunt filii Ada uxoris
» Esaü[1]. » Et post pauca : « Et ii sunt, *inquit*, duces ex
» filiis Esaü, filii Eliphas, qui fuit primogenitus filii Esaü :
» dux Theman, dux Chomor, dux Sophar, dux Cenes, dux
» Chore, dux Gothom, dux Amalech. » Hic igitur Amalech filius fuit Eliphas primogeniti Esaü, natus ex concubina nomine Thamna. Sed redeamus ad primam de Amalech commemorationem, ubi ii qui reversi sunt et venerunt ad fontem judicii, qui vocatur Cades, interficiunt omnes principes Amalech. Cades enim interpretatur sanctificatio, vel sanctum; Amalech vero interpretatur *ablingens* populum, vel declinans populum. Igitur ii qui revertuntur ad sanctum, et convertunt se ad sanctificationem, interficiunt et perimunt Amalech, illum scilicet qui ablingit populum vel declinat populum. Quis autem alius est qui declinat populum a Deo, nisi virtus contraria, et nequitiæ spirituales? Horum ergo principes qui sunt? Illi sine dubio principatus adversum quos sanctis est colluctatio. Adversum principatus enim et potestates, et mundi hujus rectores sunt eis agones[2] : quos tamen superare non poterunt, nisi convertantur ad sanctimoniam. In ipsa tamen sanctimonia, quæ est Cades, fons est judicii. Omnis enim qui se ad sanctimoniam convertit, habet semper ante oculos suos fontem judicii. Prospicit enim judicii diem, et purificato corde tam malorum pœnas quam piorum beatitudines contuetur : et hæc faciens omnes Amalechitarum principes prosternit et dejicit. Si quis autem non se converterit ad Cades, id est, ad sanctificationem, fontemque judicii, neque futurum judicii cogitat diem, isti subjecti sunt principibus Amalech. Hunc enim populum ablingit et consumit, et talem popu-

[1] Gen. xxxvi, 9, 10, 11, 12, 13. — [2] Ephes. vi.

lum declinat a Deo. Hæc ad illum primum referantur Amalech. Nunc autem videamus et istum Amalech filium Eliphas primogeniti Esaü quem peperit ei Thamnas concubina sua, cujus pater est Eliphas, qui interpretatur, Deus me dispersit; mater autem Thamnas, quæ et ipsa primo quidem est degener, deinde interpretatur defectio commota : ut necessario utique qui ab his talibus gignitur, hostis sit Israël, ablingens vel declinans populum. Primus enim ipse Hebræos egressos ex Ægypto bello aggressus est in Raphidin, tunc cum Moyses ait ad Jesum : « Elige tibi viros, et » exi, et conflige cum Amalech crastino, et ecce ego sto in » vertice collis, et virga Dei in manu mea erit. Et fecit Je- » sus sicut dixit ei Moyses, et conflixit cum Amalech : » Moyses autem, et Aaron, et Ur ascenderunt in verticem » collis : et factum est, ut cum levaret manus Moyses, in- » valesceret Israël; cum autem deponeret manus suas, in- » valescebat Amalech[1]. » Et post pauca iterum scriptum est quia fugaverit Jesus Amalech, et populum ejus gladio dejecerit : tunc enim Dominus dixit ad Moysen : « Con- » scribe hæc ad memoriam in libro, et da in auribus Jesu : » quia delens delebo memoriam Amalech de sub cœlo. Et » ædificavit Moyses altare, et nominavit nomen ejus, Do- » minus refugium meum; et ait : Quia in manu occulta » Dominus expugnat Amalech a generatione in generatio- » nem[2]. » Intellige ex hoc evidentius quid debeat intelligi Amalech, quem manu occulta, id est, invisibili, expugnare dicitur Deus a generatione in generationem. Sed in Deuteronomio ita scriptum est : « Memento quanta tibi fe- » cerit Amalech in via cum exisses de Ægypto, quomodo » obstitit tibi in via, et excidit caudam tuam, omnes qui la- » borabant post te. Tu autem esuriebas et laborabas, et non » timuisti Deum[3]. » Observa ergo et in iis quomodo Ama-

[1] Exod. XVII, 9, 10, 11. — [2] Ibid. 14, 15, 16. — [3] Deut. XXV, 17, 18.

lech obstitit Israël in via, sed tamen non potuit caput ejus abscindere, nisi caudam tantum : id est, eos potuit obtinere qui retro positi erant, qui ultimi sequebantur; nec ea quæ retro erant obliviscentes, extendebant se ad ea quæ in ante sunt. Et ideo puto quia Dominus præcipiebat in Evangeliis dicens : « Nemo mittens manum suam super aratrum, » et retro respiciens, aptus est regno Dei[1]. » Et merito : si enim retro quis inventus fuerit in cauda, abscindet eum Amalech. Sed et aliam adhuc de Amalech historiam proferamus, ut ex pluribus Scripturæ locis clarius quod quærimus advertatur. In primo Regnorum libro ait Samuël ad Saül : « Misit me Dominus ungere te regem super populum suum Israël, et nunc audi vocem verborum Domini. » Hæc dicit Dominus virtutum : Recogitavi omnia quæ fecit Amalech adversum Israël, quomodo percussit eum » in via cum ascenderet ex Ægypto. Nunc ergo vade, et » percute Amalech, et anathematiza omnia quæcumque habet; et non parcas, sed interfice omnes, a viro usque ad » mulierem, et parvulos et lactentes, et tauros, et greges » ovium, et camelos, et asinos. Et præcepit Saül populo, » et inspexit eos in Galaad ducenta millia peditum, et tria » millia virorum ex Juda; et venit Saül ad civitatem Amalech, et insidias posuit in valle; et ait Saül ad Cineum : » Vade tu, et discede de medio Amalech, ne forte et tu adjiciaris cum ipso. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israël, cum ascenderent de terra Ægypti. Et » discessit Cineus de medio Amalech, et percussit Saül Amalech, ab Evilat usque Sur, quæ est contra faciem Ægypti; » et cepit Agag regem Amalech vivum, et omnem populum ejus anathematizavit in ore gladii : et pepercit Saül » et populus regi Agag, et servavit omne quod bonum erat » ex ovibus et bobus, sed et quæ fœcunda erant ex omnibus

[1] Luc. IX, 62.

» pecoribus bonis, et noluerunt ea exterminare; sed omne » quod fuit contemptibile et despectum, hoc anathematiza- » verunt. Et factus est sermo Domini ad Samuëlem dicens : » Pœnitet me, quia unxerim Saül in regem[1]. » Et hic ergo observa quomodo Deus per Prophetam regi Saül præcipit ut expugnet Amalech, et non parcat cuiquam ex eis ; et quoniam pepercit regi Amalech Agag, offensam incurrit inexpiabilem, ita ut eousque permoveret Deum, ut contra quam recipit illa natura diceret : « Pœnitet me quod unxi Saül in » regem. » Non ergo expedit nobis parcere illi qui declinat populum, vel ablingit et devorat ; illi scilicet invisibili Amalech, qui volentibus ascendere de Ægypto, et de mundi hujus evadere tenebris, atque ad terram repromissionis ascendere, resistit in via, et impugnat nos ; et si invenerit nos lassos, ac defessos, et retro respicientes, atque in ultimis et in cauda positos, abscindit nos et perimit. Et ideo tentandum semper in ante est, et ad propria festinandum, imo et in verticem montis ascendendum, et semper levandæ sunt in orationibus ad cœlum manus, ut ita demum vincatur Amalech et cadat. Vis autem scire quoniam non transitur ad terram sanctam, neque pervenitur ad regnum, nisi prius vincatur Amalech? David cum multa bella gessisset, et contra Allophylos fuissent ei acerrimi frequentesque conflictus, non tamen scribitur obtinuisse regnum, nisi prius edomuisset Amalech. Ait enim Scriptura : « Et regressus est » David posteaquam cecidit Amalech, et suscepit regnum » Saül[2] : » cum tamen ipse Amalech describatur multas prius strages fecisse in populo Israël, et urbes eorum incendisse quamplurimas. Vere enim ante adventum veri David, illius qui natus est ex semine David secundum carnem, multas strages spirituales Amalechitæ, quæ sunt contrariæ virtutes, fecerunt in populo Israël. Sed et ipsius

[1] Reg. xv, 1-11. — [2] Reg. 1, 1.

David captivarunt, inquit, duas uxores[1]. Judæum puto primum, et secundum Gentilem populum dici : et Judæos enim et Gentiles omnes constat sub peccato fuisse conclusos. Sed non in his rerum exitus mansit. Adveniens enim David audi quid faciat. Et invenit, inquit, David dispersos Amalechitas « manducantes, et bibentes, et exultantes pro præda » quam abstulerant : et cecidit, *inquit*, eos a prima nocte » usque ad vesperam in crastinum[2]. » Et post hanc cædem Amalechitarum, regressus suscepit regnum.

II. Hunc ergo Amalech videns Balaam filius Beor, homo vere videns, et audiens verba Dei, qui scit scientiam Excelsi, et visiones Dei videt, accepta parabola sua (sicut et in prioribus visionibus scriptum est) ait : « Initium gentium Amalech, et semen eorum peribit[3]. » Quod ait : « Initium gentium Amalech, » certum est quia nullo pacto ad illum qui tunc erat in carne Amalech, referri possit ; neque enim primus erat antiquitatis origine : sed ad invisibilem Amalech melius refertur, qui a declinando populos a Deo, et faciendo Gentiles ex Dei cultoribus, Amalech nominatur. Et ideo recte initium gentium dicitur, quasi talis quædam virtus contraria, quæ prima initium dederit, ut homines Gentiles fierent, mutando « gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et pecudum, et » serpentium, *et serviendo* creaturæ potius quam creatori[4]. » Sicut enim in populo Dei scriptum est initium Christus, sic e contrario in populo qui declinat a Deo et Gentilis efficitur, initium est Amalech. « Et semen eorum peribit. » Semen eorum est persuasio, et doctrina, qua docuerunt homines declinare a Deo. Istud ergo semen malum et doctrina pessima, non ipsi in quibus seminatum est, peribunt ; ipsi enim cum conversi ingemuerint, salvi erunt. Et vide si non talis expositio etiam illis convenienter obsistet qui

[1] 1 Reg. xxx, 5.— [2] Ibid. 16 et 17. — [3] Num. xxiv, 20. — [4] Rom. 1, 23.

Deum Legis velut duritiæ et crudelitatis accusant, qui non solum gentem Amalech, sed et semen ejus pronuntiet periturum; cum gens quidem ad spirituales nequitias referatur, semen vero ejus doctrina superstitionum Gentilium, et cultus idolorum, atque omnis secta quæ a Deo populum declinare suadet, exponatur.

III. Commemorat autem prophetia post Amalech Cineum dicens : « Et videns Cineum, assumens parabolam suam di» xit : Valida habitatio tua, etsi posueris in petra nidum » tuum; etsi fuerit tibi Beor nidus astutiæ, Assyrii captivum » te ducent[1]. » Videtur mihi quod Cineum non valde culpabiliter nominet. Ipse est enim cui et in superioribus dicebat Saül : « Discede de medio Amalech, et non percutiam » te : quia tu fecisti misericordiam in Israël, cum ascende» ret de Ægypto[2]. » De hoc ergo et nunc dicitur, quia valida sit habitatio ejus, si ponat nidum suum in petra. Petra Christus est. Si ergo ponat nidum suum in petra, valida est habitatio ejus, si tamen non fiat ei Beor nidus astutiæ. Beor, pater est Balaam, qui potest accipi in persona hæreticorum : ut hoc dici videatur, quod salvus possit esse Cineus, si ponat in petra nidum suum, hoc est, in Christo collocet spem suam, et non eum hæreticorum circumdet et circumscribat astutia. Nam si hoc fuerit, nihil ei proderit quod in petra, qui est Christus, collocatus videtur. Ab Assyriis enim captivus ducetur, malignis scilicet virtutibus, quæ eos captivos ducunt et in potestatem accipiunt quos hæreticus error involverit. Videtur sane secundum hanc expositionem quam de Cineo edidimus, *et* conjunctio interturbare sensum. Sed sciendum est, quod vernaculum est Hebrææ linguæ *et* conjunctione frequenter uti, ita ut interdum abundet, et in non necessariis, ut in nostra apparet lingua, videatur inserta : quod utique cum venia accipiendum est. Habet enim una-

[1] Num. XXIV, 21, 22. — [2] 1 Reg. XV, 6.

quæque lingua aliquid proprietatis, quod apud alias linguas vitiosum videatur. Et hic ergo *et* conjunctio quasi abundans habenda est, et superflua. Caveat ergo Cineus, qui interpretatur possidens, caveat, inquam, etiamsi possideat et promereatur istam gratiam, ut in Ecclesia Christi sit, ne forte astutia Beor circumveniat eum, et declinet ad dogmata prava et perversa, et ob hoc tradatur Assyriis. Qui enim blasphemant in Ecclesia positi, traduntur Satanæ, sicut Phygellus et Hermogenes, de quibus Paulus dicit: « Quos » tradidi, *inquit*, Satanæ, ut discant non blasphemare[1]. » Propterea ergo Assyriis traditur qui declinaverit in hæreticam blasphemiam: quia Assyrii interpretantur dirigentes, et ob hoc traduntur eis qui traduntur non ut pereant, nec ut penitus intereant, sed ut dirigantur et corrigantur; et sicut ipse Paulus dicit, « ut discant non blasphemare. »

IV. Post hæc vero Balaam prophetiæ suæ sermonem in his concludit dicens: « Et assumpta parabola sua dixit: O » quis vivet cum fecerit hæc Deus? Et exibunt de manu Ci- » thiorum, et affligent Assur, et affligent Hebræos, et ipsi » pariter peribunt[2]. » Quod per singula per parabolam loqui dicitur Balaam, legenti incutit pudorem ne quid in iis quæ dicuntur, non quasi in parabola, sed secundum litteram dictum putet. Ait ergo: « O quis vivet cum fecerit hæc » Deus? » Hic vitam non hanc communem, sed illam nominat quæ secundum Deum est: et hoc est quod dicit, quia cum hæc omnia fient, cum orietur astrum ex Jacob, et surrexerit homo ex Israël, et deleverit Amalech et semen ejus perdiderit; hoc est, cum advenerit Christus, et idolorum cultum destruxerit, atque omnium dæmonum subjecerit potestatem, quis erit ille tam beatus, tam felix qui hæc videat? hoc est, qui sentiat, et intelligat, et credat quod hæc ita fecerit Deus? « Et exibunt de manibus Cithiorum,

[1] I Tim. I, 20. — [2] Num. XXIV, 23, 24.

» et affligent Assyrios. » Cithii interpretantur plaga finis. Hi ergo qui convertuntur ad Deum, et a Christo eruditi, plagam quæ in fine sæculi impiis veniet effugiunt; ipsi affligent Assyrios : hoc est, his qui in agone pietatis positi sunt conteret Satanam Deus sub pedibus, ipsi affligent Assyrios, dæmonum scilicet gentem. Calcabunt namque super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et affligent eos. Affligent Hebræos, et ipsi pariter peribunt. Hebræi transeuntes interpretantur. Iste ergo ipse populus etiam Hebræus dicitur, quia transiit de Ægypto ad terram repromissionis, de tenebris ad lucem, de morte ad vitam. Sed quoniam, ut diximus, hæc non sine agone, nec sine magno certamine poterit obtinere, quasi in agone positus nunc affligit, nunc affligitur, et nunc cædit adversarium, nunc ipse ab adversario verberatur. Affligent ergo etiam ipsi Assyrii Hebræos, hoc est populum Domini, sicut affliguntur ab eis : sed ipsi, id est, Assyrii, cum hæc fecerint, et cum vires suas omnes erga Hebræos affligendos effuderint, statim etiam ipsi peribunt. Quod ergo ait, « et affligent » Hebræos, et ipsi pariter peribunt, » non ita accipiendum est, quasi pariter cum Hebræis peribunt et Assyrii ; sed pariter, id est, statim ut hæc fecerint et Hebræos afflixerint, etiam ipsi peribunt. *Pariter* ergo Græcus sermo pro *statim* ponit. Hic ergo erit finis omnium, ut et Assur, cui tradebantur hi qui delinquebant ex populo Dei, vel in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, vel ut discerent non blasphemare, peribit etiam ipse ab eo qui potestatem habet perdere in gehennam. Dicetur enim eis a justo Judice : « Ite in ignem æternum, quem paravit Deus diabolo, et angelis ejus[1]. » Ibi ergo peribit Assur. Et quidem periit aliquando et una ovis ex centum ovibus; sed hanc ovem pastor bonus relictis nonaginta novem in montibus descendens ad

[1] Matth. xxv, 41.

vallem hanc nostram, vallem lacrymarum, et requirens invenit, atque impositam humeris suis reportavit, et illi numero qui in superioribus salvus manebat adjunxit[1]. Iste autem Assur qui in fine omnium dicitur periturus, nescio si aliquando aut quæri possit aut inveniri : periit enim non errore, sed judicio, nec lapsu motus, sed perseverantia perduratus. Quod enim scriptum est : « Ego vivere faciam, de» ducam in infernum et reducam[2], » nescio si generaliter omnes aspiciat, an ad eos tantum quos deceptio diaboli deduci fecit in mortem. Hæc etiam de ultima Balaam prophetia a nobis pro viribus dicta sint, quæ pro locorum difficultate explanandi magis quam perorandi stylo placuit explicari. Quid enim interest dummodo omnia ad ædificationem dicantur, et omnia ad gloriam Dei fiant? qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XX[3].

De eo qui fornicatus est in Madianitide, et quod consecratus est populus Belephegor.

Lectio hodie recitata est[4], primam quidem historiam continens de fornicatione viri Israëlitæ et mulieris Madianitidis, secundam vero de visione populi, in qua numerari iterum jubetur ex præcepto Domini, in irritum scilicet revocato priore numero, propter peccata quæ commiserant ii qui prius fuerant sub numeri definitione censiti. Cassatur ergo et in irritum deducitur ex peccatis numerus qui scriptus est : et tantum valent delicta, ut nec hoc prosit quod in numero quis habitus sit apud Deum, cum declinaverit.

[1] Luc. xv. — [2] Deut. xxxii, 39, et i Reg. ii, 6.
[3] Tom. II, p. 346 et seqq. — [4] N. 1, 2, 3, 4. p. 346-351.

Sed, ut Scriptura refert, etiam artus eorum qui recesserunt a Deo, ceciderunt in deserto. Duæ ergo sunt historiæ quæ recitatæ sunt : sed nos de prima interim, quæ fornicationem populi describit, si quid orantibus vobis Dominus gratiæ dignabitur præstare, dicemus. Si vero ipse concesserit, aliquid etiam de secunda contingere audebimus : « Et applicuit, *inquit*, Israël ad Sattin, et pollutus est populus, et » fornicatus est in filias Moab ; et invitaverunt eos ad sacrificia idolorum suorum, et manducavit populus de sacrificiis eorum, et adoraverunt idola eorum, et consecratus » est Beelphegor ; et iratus est furore Dominus contra Israël[1]. » In his ostenditur illud, quod sæpe memoravimus, quia Balaam posteaquam, Dei virtute constrictus, non est permissus maledicere Israël, volens tamen placere regi Balach, ait ad eum sicut scriptum est : « Veni, consilium do » tibi[2]. » Et quid consilii dederit, ibi non apparuit, in posterioribus tamen ipsius libri Numerorum scriptum refertur. Sed plenius in revelatione Joannis, ubi ita continetur : « Habes, *inquit*, ibi quosdam qui tenent doctrinam Balaam, qui docuit Balach ut mitteret scandalum in conspectu filiorum Israël, ut manducarent idolis immolata et » fornicarentur[3]. » Ex hoc ergo apparet quod nequitia usus sit Balaam, et consilium dederit regi, talia quædam dicens ad eum : Populus hic non propriis viribus, sed Deum colendo vincit, et pudicitiam conservando ; si vis eum vincere, primo eorum pudicitiam dejice, et sponte vincentur. Sed adversum hæc non virtute militum, sed mulierum decore pugnandum est ; nec armatorum vigore, sed mollitie fœminarum. Procul amove armatorum manum, et electam congrega speciem puellarum ; ludentes pedibus eant, manibusque plaudentes : forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captivat, vincentur specie qui non vincuntur prælio. Verum

[1] Num. XXV, 1, 2, 3. — [2] Id. XXIV, 14. — [3] Apoc. II, 14.

ubi senserint eos mulieres Moabitides vel Madianitides manus dedisse libidini, et peccato inclinasse cervices, non prius semetipsas cupientibus præbeant, quam de sacrificiis idolorum acquieverint degustare : ut cogente libidine, consiliis obtemperent fœminarum, et consecrentur prius Beelphegor, quod est idolum turpitudinis. Hæc fuerunt consilia Balaam : quibus acceptis rex Balach parat continuo exercitum non armis virilibus, sed fœmineo nitore compositum, non furore bellico, sed libidinis flamma succensum. Nullam refrenat pudor, nullam prohibet verecundia. Amor patriæ et vitium gentis conspirant pariter in lasciviam, et ad decipiendum proba existit improbitas. Pro nefas, vix prohibetur libido legum minis, vix gladii terrore reprimitur! quid sceleris non perpetret ubi facinore suo placituram se mulier regi credidit, et salutem patriæ quæsituram? Captivantur ergo Israëlitæ, non ferro, sed luxu, nec virtute, sed libidine, et fornicantur in mulieres Madianitidas, et ira Dei insurgit super eos. Sunt quidem in iis et mystica quædam, atque interioris intelligentiæ secreta : sed nos primo ipse historiæ textus ædificet, ut discamus ex hoc, quoniam adversus nos jaculantur tela luxuriæ. Sed si nobis non desint arma quibus nos armari jubet Apostolus[1], hujusmodi jacula nos terebrare non poterunt, si sit nobis lorica justitiæ, si habeamus galeam salutis, et gladium spiritus, super omnia scutum fidei, et calceati simus pedes in præparatione Evangelii pacis. Ista sunt arma quæ nos defendunt in hujusmodi bellis. Si autem talia arma projicimus, statim locum diabolico vulneri damus, et captivos nos ducit omnis dæmonum chorus : atque ob hoc ira Dei insurgit super nos, et non solum in præsenti sæculo puniemur, verum etiam in futuro. Quod ergo facit nos vincere in iis præliis quæ adversum nos diabolus commovet, pudicitia est, et justitia,

[1] Ephes. VI.

et prudentia, et pietas, cæteræque virtutes. Quæ autem faciunt nos vinci, luxuria est et libido, avaritia et impietas, omnisque malitia. Hæc ergo sunt quæ nos historiæ textus edocuit. Verum quoniam Joannes in revelatione sua, ea quæ in Lege secundum historiam scripta sunt adducit ad mysteria divina, et sacramenta quædam in iis edocet contineri, necessarium videtur etiam secundum id quod ille sensit, nos quoque ab illo datam expositionis regulam sequi, et primo memorare ea quæ ad angelum Ecclesiæ cujusdam scribens dicit : « Habes ibi quosdam qui tenent doc» trinam Balaam, qui docuit Balach mittere scandalum in » conspectu filiorum Israël, ut manducarent immolata ido» lis et fornicarentur[1]. » Ergo temporibus Joannis apostoli erant quidam in Ecclesia illa ad quam scribebat, docentes doctrinam Balaam. Putasne ita accipiendum est, quod fuerint in illis diebus qui dicerent se docere ea quæ Balaam docuit, et qui profiterentur se dogmatum et traditionum illius esse doctores? ah illud potius debemus advertere, quod si quis faciat opus quod fecit Balaam, is doctrinam Balaam docere videatur? Sicut et de doctrina Jezabel in eadem revelatione memoratur, non quod aliquis ex discipulis Jezabel doceat quæ illa tradiderit, sed quod si quis (verbi causa) aut prophetas Dei persequatur, ut illa fecit, aut ad idola aliquos decipiat, vel falsis circumscriptionibus perimat innocentes; iste Jezabel dicetur tenere doctrinam. Si ergo aliquis malis consiliis scandalum generet populo Dei, et offensionem divinam atque iracundiam cœlestem provocet plebi, vel idolorum sacrificiis communicando, vel stupris aut libidini serviendo; hic doctrinam Balaam tenere dicendus est. Est ergo execrabilis corporis etiam fornicatio. Quid enim ita execrabile, quam templum Dei violare, ac tollere membra Christi, et facere membra meretricis[2]?

[1] Apoc. II, 14. — [2] 1 Cor. VI.

Multo tamen magis execrabilis est generalis illa fornicatio, in qua omne genus peccati pariter continetur. Generalis autem fornicatio dicitur, cum anima quæ in consortium Verbi Dei ascita est, et matrimonio ejus quodammodo sociata, ab ullo alieno scilicet, et adversario illius viri qui eam sibi despondit in fide, corrumpitur et violatur. Est ergo sponsus et vir animæ mundæ et pudicæ, Verbum Dei, qui est Christus Dominus, sicut et Apostolus dicit : « Volo » autem omnes vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne forte sicut serpens seduxit Evam » astutia sua, sic corrumpantur sensus vestri a simplici» tate quæ est in Christo Jesu[1]. » Donec igitur anima adhæret sponso suo, et audit verbum ejus, et ipsum complectitur, sine dubio ab ipso semen suscipit verbi : et sicut ille dixit : « De timore tuo, Domine, in utero concepi[2], » ita et hæc dicit : De verbo tuo, Domine, in ventre concepi, et parturivi, et spiritum salutis tuæ feci super terras. Si ergo sic de Christo concepit animo, fecit filios pro quibus dicatur ad eam, quia « salva erit per filiorum procreationem, si » permanserit in fide, et charitate, et sanctitate, cum so» brietate[3], » etiamsi prius sicut Eva seducta fuisse anima videatur. Est itaque vere beata soboles, ubi concubitus factus fuerit animæ cum Verbo Dei, et ubi complexus ad invicem dederint. Inde nascetur generosa progenies, inde pudicitia orietur, inde justitia, inde patientia, inde mansuetudo, et charitas, atque omnium virtutum proles veneranda succedet. Quod si infelix anima divini Verbi dereliquerit sancta connubia, et in adulterinos se complexus diaboli, aliorumque dæmonum illecebris deceptam tradiderit, generabit sine dubio etiam inde filios, sed illos de quibus scriptum est : « Filii autem adulterorum imperfecti erunt, » et ex iniquo concubitu semen exterminabitur[4]. » Omnia

[1] 2 Cor. xi, 2, 3. — [2] Isai. xxvi, 18. — [3] 1 Tim. ii, 15. — [4] Sap. iii, 16.

ergo peccata filii sunt adulterii, et filii fornicationis. Unde et ostenditur, quod per singula quæque quæ gerimus parit anima nostra et generat filios, sensus scilicet et opera quæ gerit. Et si quidem secundum legem est quod gerit, et secundum verbum Dei, spiritum parit salutis, et propterea salvabitur per filiorum generationem; et isti sunt filii de quibus Propheta dicit : « Filii tui sicut novellæ olivarum in » circuitu mensæ tuæ[1]. » Si vero quod agit contra legem est, et peccatum est, sine dubio ex conceptione contrarii spiritus malignam sobolem gignit : parit enim filios peccati. Et istæ sunt maledictæ generationes in quibus a nonnullis sanctorum maledicitur etiam dies in quo nati sunt....... Quod et si forte aliquando evenerit (quis enim invenietur facile qui ab hujusmodi generatione, id est peccandi voluntate habeatur immunis?) si ergo acciderit tale aliquid, quid remedii detur, ex divinis voluminibus requiramus. Invenimus ergo in Psalmis de hoc scriptum : « Filia Babylonis misera, » beatus qui retribuet tibi retributionem quam retribuisti » nobis. Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad pe» tram[2]. » Et si nondum aliquid operis gessit Babylonius in nobis iste conceptus, dum adhuc parvulus est, non misereris ejus nec parcas ei, sed statim interfice. Odibilis enim est, perime, occide elidens ad petram. Petra autem est Christus. Quis ergo tantus ac talis est, ut non expectet omnino usquequo crescat in eo Babylonia soboles, nec augeantur in eo opera confusionis, sed in primis statim initiis, ubi nasci cœperint, et ex voluntatis motibus coalescere, atque (ut ita dicam) ubi caput cœperint de vulva animæ proferre perniciosa desideria maligni spiritus inspiratione concepta, arripiat statim et elidat ad petram; id est, adducat ad Christum, ut in conspectu tremendi judicii ejus posita exolescant et pereant? Hæc dicta sunt nobis de generali

[1] Psal. cxxvii, 3. — [2] Psal. cxxxvii, 8, 9.

fornicatione, quæ species habet plurimas : quarum una est hæc quæ in consuetudine ob corporale stuprum fornicatio nominatur. Ego vero legens Apostolum, cum venissem ad eum locum in quo dicit : « Qui se jungit Domino, unus spi- » ritus est; *et*, qui se jungit meretrici unum corpus est [1], » quærebam si est aliquid aliud medium præter hoc, ut aut Domino quis jungatur, aut meretrici; et pro viribus meis discutiens, profundum satis et reconditum in iis verbis intuebar Apostoli sensum, qui ita definierit, quod omnis anima aut Domino conjuncta sit, aut meretrici : et intellexi quod Dominum quidem dixerit virtutes quæ Christus est, id est verbum, sapientiam, veritatem, justitiam, cæteraque hujusmodi; meretricem vero, omnes e contrario malitiæ species. Hoc etiam apud Salomonem dici intelligo in eo quod ait de meretrice, quia « per fenestras prospicit in plateas, et » si quem viderit insipientium adolescentulorum, et inopem » sensuum transeuntem juxta angulos domus suæ, et loquen- » tem in tenebris vespertinis, cum silentium fuerit noctur- » num, vel caligo noctis : mulier autem occurrit ei habens » speciem meretricis, quæ facit juvenum evolare corda [2]. » Hæc ergo quæ dicitur meretrix, ipsa est malitia ; et qui se junxerit huic meretrici, unum corpus malitiæ efficitur. Sicut ergo qui se jungit Christo Domino, jungit se sapientiæ, jungit se justitiæ, jungit se pietati, et veritati, et cum his omnibus unus efficitur spiritus : ita et qui se jungit huic meretrici, jungit se impudicitiæ, impietati, iniquitati, mendacio, et simul omnibus peccatorum malis, cum quibus unum corpus efficitur.

Verumtamen « applicuit Israël in Sattin [3]. » In interpretatione Hebraïcorum nominum Sattin invenimus in lingua nostra responsionem vel refutationem dici. Applicuit ergo Israël ad responsionem, vel refutationem. Non bene appli-

[1] I Cor. VI, 17, et 16. — [2] Prov. VII, 6, 7, 8, 9, 10. — [3] Num. XXV, 1.

cuit. Vide denique quid incurrit in hac positus mansione. Fornicatus est cum mulieribus Madianitarum, et refutatus est a Deo: quia non solum fornicatus, sed et idolis gentium consecratus est, et comedit ex iis quæ fuerant idolis immolata, quæ utique execrabilia sunt ad Deum. Qui enim consensus templo Dei cum idolis? Verum ego etiam de iis quæ Apostolus ad Corinthios scribit dicens : « Si quis autem viderit scientiam habentem in idolio recumbere, nonne conscientia ejus cum sit infirma ædificabitur ad manducandum immolata[1]? » valde miratus sum. Videtur enim non tam rem ipsam gravem pronuntiare, quam illius offensam qui hæc videns simili provocatur exemplo, cum non simili scientia muniatur; ita ut ostendat eum qui habens scientiam recumbit in idolio, non tam sui quam alterius damni effici reum. Sed vide ne forte non hoc solum fiebat apud Corinthios, ut in idolio recumberent, et immolata idolis manducarent. Sed forte quoniam studiosi litterarum Græcarum homines erant, et amatores philosophiæ, desiderio adhuc studiorum veterum tenebantur, et philosophorum dogmata, quasi idolis immolata edebant : quæ tamen lædere fortasse non poterant eos qui plenam scientiam veritatis acceperant. Hi autem qui in Christo minus eruditionis habebant, si imitarentur eos legentes talia, et illis adhuc studiis operam dantes, vulnerari poterant, et diversorum dogmatum variis erroribus implicari. Sic ergo fiebat ut læderetur alius unde is qui habebat plenam scientiam veritatis lædi non poterat. Sed quoniam charitas non requirit quod sibi utile est, sed quod multis, observare oportet talem verbi capere cibum, qui non solum nos ædificet et delectet, sed et qui videntes non offendat aut lædat. Est ergo non solum in cibis idolis immolatum, sed et in verbis. Ego puto, quia sicut omnis sermo qui pietatem, et justitiam, et veritatem docet, Deo con-

[1] 1 Cor. VIII, 10.

» tes essetis, idolorum forma euntes prout ducebamini[1]. » A quo vel a quibus ducebamini? a spiritibus nempe malignis ducebamini ad opera peccatorum. Hæc audiens vigilans quisque auditor dicet fortasse : Quid ergo faciemus? si circumeunt spiritus maligni unumquemque nostrum, et ducunt ac pertrahunt ad peccatum; nemo autem alius est qui ad justitiam trahat, qui invitet et ducat ad pudicitiam, ad pietatem : quomodo non videbitur ad pereundum quidem lata via patere, ad salutem vero nusquam ullus aditus dari? Imo vero adverte diligentius si potes, et aperto cordis oculo interiora mecum considera mysteria : et videbis quanto major in secretis salutis nostræ cura geratur, quam facultas ad decipiendum præbeatur. Adest unicuique nostrum, etiam minimis qui sunt in Ecclesia Dei, Angelus bonus, Angelus Domini qui regat, qui moneat, qui gubernet, qui pro actibus nostris corrigendis, et miserationibus exposcendis, *quotidie videat faciem patris qui in cœlis est* : sicut Dominus designat in Evangeliis[2]. Et iterum secundum ea quæ Joannes in Apocalypsi scribit, unicuique Ecclesiæ generaliter Angelus præest[3]......Si (anima) durior fuerit, et Pædagogi monita spreverit, atque in lasciviam prona ac proterviam salutaria ejus verba contempserit, illis magis obtemperans qui luxuriam suadent et ad lasciviam provocant; quid fiat illi animæ Prophetæ vocibus disce. «Derelinquetur, *inquit*, filia » Sion sicut tabernaculum in vinea, et sicut casa custodia» ria in cucumerario, et sicut civitas quæ expugnata est[4].» Et iterum : « Auferetur maceria ejus, et erit in conculca» tionem, et diripient eam omnes qui transeunt viam[5]; » et « singularis ferus depascet eam[6]. » Hæc patietur si non acquiescat monitis Angeli qui sibi appositus est ad salutem. Sui namque arbitrii est anima, et in quam voluerit partem est

[1] 1 Cor. xii, 2. — [2] Matth. xviii. — [3] Apoc. ii. — [4] Isai. i, 8. — [5] Id. v, 5. — [6] Psalm. lxxix, 14.

ei liberum declinare : et ideo justum Dei judicium est, quia sponte sua sive bonis sive pessimis monitoribus parcl. Vis tibi adhuc amplius quid ex Scripturis divinis ostendam, quomodo major cura salutis erga homines Deo est, quam diabolo perditionis? Numquid non sufficiebat Angelorum diligentia adversus insidias dæmonum et adversum eos qui ad peccandum homines trahunt? Ipse Unigenitus, ipse, inquam, Filius Dei adest, ipse defendit, ipse custodit, ipse nos ad se trahit. Audi quomodò ipse dicit : « Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi[1]. » Sed nec sufficit eum esse nobiscum, sed quodammodo vim nobis facit ut nos pertrahat ad salutem. Ait enim in alio loco : « Cum autem exaltatus fuero, omnia ad me traham[2]. » Vides quomodo non solum invitat volentes, sed et cunctantes trahit. Vis autem audire quomodo trahat etiam cunctantes? Non concessit illi qui volebat ire et sepelire patrem suum, nec spatium temporis dedit, sed ait illi : « Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me[3]. » Et alibi dicit : « Nemo mittens manum suam super aratrum, et retro respiciens, aptus est regno Dei[4]. » Quod si amplius adhuc vis de hoc cognoscere sacramento, ostendam tibi de Scripturis, quod etiam ipse Dominus pater dispensationem salutis nostræ non negligit, sed et ipse nos ad salutem non solum vocat, sed et pertrahit. Sic enim Dominus dicit in Evangelio : « Nemo venit ad me, nisi quem Pater meus cœlestis attraxerit[5]. » Sed et paterfamilias qui mittit servos suos invitare amicos ad nuptias filii sui, posteaquam excusaverunt illi qui priores fuerant invitati, dicit servis : « Exite ad vias et angiportus, et quoscumque inveneritis, cogite introire[6]. » Sic ergo non solum invitamur a Deo sed et trahimur et cogimur ad salutem. Sed nec sanc-

[1] Matth. xxviii, 20. — [2] Joan. xii, 32. — [3] Matth. viii, 22. — [4] Luc. ix, 62. — [5] Joan. vi, 44. — [6] Matth. xxii, 9.

tus quidem Spiritus in hujuscemodi dispensationibus deest. Ipse enim dicit : « Segregate mihi Paulum et Barnabam in » ministerium, ad quod assumpsi eos[1]. » Et iterum prohibet Paulum ire in Asiam, et rursum cogit eum ire in Jerosolymam, prædicens ei, quia vincula et carceres eum ibi maneant[2]. Quod si Angeli Domini circumdant in circuitu timentium eum, ut eripiant eos; si Deus Pater, si Filius, si Spiritus sanctus, non solum hortantur et provocant, sed et pertrahunt : quomodo non multo major cura pro nobis geritur ad salutem, quam ab adversariis procuretur ad mortem? Hæc autem dicta sint pro eo quod consecratus est populus Beelphegor.

« Et iratus est, *inquit*, furore Dominus contra Israël, et » dixit Dominus ad Moysen : Assume principes populi, et » ostenta illos Domino contra solem, et avertetur ira furoris Domini ab Israël[3]. » Nescio si, de his disserentes, non offendamus aliquos : sed et si offendamus, obedire magis et deservire oportet verbo Domini, quam gratiæ hominum. Peccavit Israël, et dixit Dominus ad Moysen, ut assumat omnes principes, et ostentet eos Domino contra solem. Populus peccat, et principes ostentantur contra solem. Iidem ad examinandum producuntur, ut arguantur a luce. Vides quæ sit conditio principum populi : non solum pro suis propriis arguuntur delictis, sed et pro populi peccatis coguntur reddere rationem, ne ipsorum sit culpa quod populus deliquit, ne forte non monuerint, neque solliciti fuerint arguere eos qui initium culpæ dederint, uti ne contagio dispergeretur in plures. Hæc enim omnia facere principibus imminet et doctoribus. Si enim illis hæc non agentibus, nec sollicitudinem gerentibus circa plebem, peccaverit populus, ipsi ostentantur, et ipsi ad judicium producuntur. Arguit enim eos Moyses, id est lex Dei, velut negligentes et desi-

[1] Act. XIII, 2. — [2] Id. XXI. — [3] Num. XXV, 3, 4.

des, et in ipsos convertetur iracundia Dei, et cessabit a populo. Hæc si cogitarent homines, nunquam cuperent nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, sufficit mihi pro memetipso et peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? et ostentari contra solem, ante quem nihil potest abscondi, nihil obscurari?..........

Post hæc refertur [1], quia cum vidisset Finees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis Israëlitem quemdam introisse ad mulierem Madianitidem, rapto siromaste in manu sua ingressus sit prostibulum, et utrumque per ipsa pudenda transfoderit. « Et pro hoc, *inquit*, dixit Dominus ad Moysen : » Finees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis sedavit iracun» diam meam [2]. » Hæc ædificaverint priorem populum : tibi autem qui a Christo redemptus es, et cui de manibus gladius corporalis ablatus est, et datus est gladius spiritus, arripe hunc gladium ; et si vides Israëliticum sensum cum Madianiticis scortantem meretricibus, id est, cum diabolicis se cogitationibus volutantem, nolo parcas, nolo dissimules, sed statim percute, statim perime. Ipsam quoque vulvam, id est secreta naturæ discutiens et penetrans, illum ipsum peccandi fomitem deseca, ne ultra concipiat, ne ultra generet, et maledicta peccatorum soboles Israëlitica castra contaminet. Hoc enim si facias, continuo sedabis iracundiam Domini : prævenisti enim judicii diem, quæ dies iræ dicitur et furoris; et exterminato a te fomite peccati, qui nunc vulva Madianitidis mulieris appellatur, securus venies ad judicii diem. Et ideo surgentes oremus, ut inveniamus paratum semper istum gladium spiritus, per quem exterminentur et semina ipsa et conceptacula peccatorum, ac propitius fiat nobis Deus per verum Finees ipsum Domi-

[1] N. 5. p. 351.
[2] Num. xxv, 10, 11.

num nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXI [1].

De eo quod secundo populus numeratus est.

Numeri sunt [2] quos legimus : et priore quidem lectione tempore exclusi sumus, ne aliquid etiam de secunda dinumeratione diceremus; sed conveniens est omissa vel exclusa nunc reddere. Igitur per præceptum Domini primo numeratus est populus, sed quoniam illi qui primo fuerant asciti ceciderunt propter perseverantiam delictorum, secundus nunc populus, qui in lapsorum locum rediviva generatione successit, vocatur ad numerum; et quod de illis prioribus dictum non fuerat, de iis dicitur. Postea enim quam per tribus et plebes, domosque ac familias collectus est numerus, dicit Dominus ad Moysen : « Iis distribuetur » terra in sortem, ex numero nominum. Pluribus plura da- » buntur in sortem, et exiguis exiguam dabis hæreditatem [4]. » Si de prioribus dictum fuisset, quia iis distribuetur terra in sortem, falsum utique fuisset quia ceciderunt illi in deserto propter delicta sua. Quod ergo primis non est dictum, postremis dicitur, quibus et cuncta quæ promittuntur impleta sunt. Hæc autem nolo putes solius historiæ textu concludi. Mysteria sunt quæ per Legis imaginem conscribuntur. Reprobatur enim prior populus, qui est in circumcisione; et introducitur secundus, qui congregatur ex gentibus ; et ipse est qui hæreditatem consequitur paternam. Et a quo conse-

[1] Tom. II, p. 352 et seqq. — [2] N. 1, 2. p. 352, 353.
[4] Num. xxvi, 53, 54.

quitur? Non ab Moyse, sed ab Jesu. Nam Moyses etiamsi dat aliquibus hæreditatem, non dat intra Jordanem, nec transit omnino Jordanem, sed extra Jordanem dat terram, non fluentem lacte et melle, sed pecoribus aptam, et muta animalia atque irrationales pecudes melius quam rationales homines nutrientem. Jesus vero meus secundo populo terram quam dat, terra est lacte et melle fluens; imo favus mellis est præ omni terra. Et Moyses hæreditatem non dat in clero, nec sorte distribuit, nec potest per plebes et domos ac familias, et nomina et merita singulorum divina sorte pensare: hoc solus facit Jesus, cui omne judicium Pater tradidit[1]: ipse scit quomodo populum suum non solum per tribus et familias et domos, verum et per nomina unumquemque digna et competenti mansione dispenset. Sunt tamen aliqui in istis qui conditione sortis supereminent, et omnino nec adduntur ad sortem. Omnes Levitæ, id est, omnes qui intente et indesinenter permanent in ministerio Dei, et pervigiles in servitio ejus excubias gerunt, sortem inter cæteros non accipiunt: sed nec omnino in terra est sors eorum, sed ipse Dominus sors eis et hæreditas esse memoratur. Per hos illi mihi videntur indicari qui nullis corporeæ naturæ obstaculis hebetati, sed omnium visibilium gloriam supergressi, in sola sibi sapientia Dei et verbo ejus vivendi usum exercitiumque posuerunt, qui corporeum nihil requirunt, nihil rationis alienum. Concupierunt enim sapientiam, concupierunt secretorum Dei agnitionem: et ubi est cor eorum, ibi est et thesaurus eorum[2]. Isti ergo hæreditatem non habent in terris, sed supergrediuntur summa cœli fastigia, et ibi semper in Domino, semper in verbo ejus, semper in sapientia, et in voluptate scientiæ ejus deliciabuntur. Hic eis cibus, hoc erit poculum; istæ divitiæ, hoc erit regnum. Tales ergo erunt, et in iis erunt, illi quibus hæreditas ipse

[1] Joan. v, 22. — [2] Matth. vi, 21.

Dominus erit. Qui autem inferiores sunt, nec in istum profectuum verticem pervenerunt, hæreditatem terræ accipient, licet sublimioris alicujus et potentioris. Terra enim viventium repromittitur, quæ utique idcirco terra viventium dicitur, quod nesciat mortem. Et isti quidem magni, et isti beati : sed beatiores illi qui jam non per speculum et in ænigmate, neque in substantiis corporalibus, sed facie ad faciem Deum videbunt, sapientiæ illuminatione radiati, et veræ divinitatis capaces per puritatem cordis effecti ; portionemque suam non in creatura, sed in creatore habentes, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.

Ait ergo : « Ex numero nominum pluribus plura dabuntur in sortem, et exiguis exiguam dabis hæreditatem ; » unicuique sicut recensitus est dabitur hæreditas ejus [1]. » Historia hoc est quod docet, ut si qua tribus numerosior habetur in populis, majora terræ spatia sortiatur ; si qua autem minore hominum numero censetur, breviore possessione contenta sit. Sed quoniam terræ hujus divisionem, hæreditatemque terrenam, speciem dicimus tenere et imaginem futurorum bonorum, ac formam cœlestis illius, quæ a fidelibus et sanctis speratur, hæreditatis ostendere : requiro in illa hæreditate quæ speranda est, qui sint plures. et qui sint pauci, et invenio ibi beatiores paucos haberi quam plures. Nam qui per viam latam et spatiosam, quæ ducit ad perditionem, egerint iter, multi dicuntur [2] : qui vero per arctam et angustam viam perrexerint, quæ ducit ad vitam, pauci appellantur [2]. Et iterum in aliis dicitur : « Quam pauci sunt qui salvantur [3] ! » Et iterum in aliis : « Ubi multiplicatur iniquitas, refrigescet charitas multo» rum [4], » non paucorum. Sed et in arca quæ a Noë con-

[1] Num. XXVI, 53, 54. — [2] Matth. VII, 13, 14. — [3] Luc. XIII, 23. — [4] Matth. XXIV, 12.

structa est, ubi mensuræ cœlitus dantur, in inferioribus trecentorum cubitorum ponitur longitudo, et quinquaginta cubitorum latitudo[1]. Ubi vero textus ejus ad altiora consurgit, in angustum cogitur, et paucorum cubitorum conclusione colligitur, ita ut summitas ejus in unius cubiti spatium consummetur : propterea que in inferioribus quidem, ubi lata et spatiosa habebantur loca, vel bestiæ vel pecudes erant collocatæ ; in superioribus vero aves ; in summis autem, quæ angustiora et altiora erant, ibi homo rationalis collocatur. Ipse vero vertex in unum cubitum colligitur. Omnia enim ad monadem rediguntur. Quæ tamen Trinitatis sacramentum in numero trecentorum cubitorum designat, et huic sacramento proximus ponitur homo, utpote rationalis et Dei capax. Sed unde quæ sit differentia inter paucos et multos, colligamus indicia ? Pone omnem humani generis numerum, ex universis gentibus elige fideles ; sine dubio pauciores erunt quam sunt universi. Tunc deinde ex fidelium numero elige meliores ; certum est quod multo inferior numerus remanebit. Et iterum ex ipsis quos elegeris elige rursum perfectiores, pauciores profecto reperies. Et quanto amplius eligendo processeris, tanto magis exiguos et pauciores invenies, usquequo ultimo venias ad unum aliquem qui confidenter dicat, quia « amplius quam » omnes illi laboravi[2]. » Hi ergo qui hoc modo plures sunt, plus terræ et plus corporeæ hæreditatis accipiunt : pauci autem exiguum aliquid de terra consequuntur, qui plus in Domino habent : alii autem nihil omnino terrenæ hæreditatis accipiunt, si qui digni fuerint sacerdotes esse et ministri Dei ; horum enim ex integro ipse Dominus hæreditas erit. Et quis ita beatus est, ut vel inter paucos exiguum terræ accipiat, vel inter electos sacerdotes et ministros solum Deum capere hæreditatis sorte mereatur ?.....

[1] Gen. VI. — [2] 1 Cor. XV, 10.

« Per sortem[1], *inquit*, erit hæreditatis distributio[2]. » Hoc quidem præcipitur, sed cum venio ad Scripturas, video ipsum Moysen, cui ista mandantur, sorte non uti in divisione hæreditatis Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse. Sed et Jesus Nave extra sortem dat hæreditatem tribui Juda, et Caleb, et extra sortem dat et tribui Effrem, et dimidiæ tribui Manasse : in cæteris sors mittitur, et prima sors Benjamin procedit, et inde jam tribuum reliquarum. Unde puto quod et in illa regni cœlorum beata hæreditate erunt aliqui qui non veniant ad sortem, neque cum cæteris, quamvis sint sancti, numerabuntur : sed erit egregia quædam et eximia eorum hæreditas sicut fuit Caleb ex tribu Juda, et Jesu ipsius filii Nave. Sicut enim, verbi causa, cum post prælium victoribus provinciæ partiuntur spolia, egregii quique et eximii bellatores non cum cæteris militibus in divisione spoliorum ducuntur ad sortem, sed optima quæque et præcipua eis virtutum merito decernuntur, cæteri vero utuntur sorte solo jure victoriæ[3] : ita mihi videtur et Dominus meus Jesus Christus facturus ; quosdam enim quos scit abundantius quam cæteros laborasse, et quorum gesta magnifica sublimesque virtutes ipse cognoscit, illis præcipuos quosque et eximios, atque (ut ita audeam dicere) similes sibi honores decernit et glorias. Annon tibi videtur simile aliquid suæ beatitudinis clarissimis suis conferre discipulis, cum dicit : « Pater, volo ut ubi ego sum et isti sint » mecum[4] ? » et cum iterum dicit, quia « Sedebitis et vos » super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israël[5] ? » et iterum : « Sicut tu in me, Pater, et ego in te » ita et isti in nobis unum sint[6] ? » Hæc omnia non sorte decernuntur, sed electionis prærogativa donantur ab eo qui

[1] N. 3. p. 353.
[2] Num. xxvi, 55. — [3] Jos. xiv. — [4] Joan. xvii, 24. — [5] Matth. xix, 28. — [6] Joan. xvii, 21.

corda et mentes hominum videt solus, qui nos quoque etiamsi non inter eximios et electos, atque illos qui supra sortem sunt, in sortem tamen sanctorum dignetur adducere : cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXII[1].

De filiabus Salphaat, et de successione Moysi[2].

Quinque[3] filiæ fuerunt, quarum etiam nomina in Scriptura comprehensa sunt, de Salphaat quodam Israëlita progenitæ, qui mortuus est in deserto, nulla virili sobole derelicta. Istæ ergo filiæ Salphaat interpellant Moysen, et sortem paternæ hæreditatis exposcunt dicentes, ne deleatur nomen patris earum de medio plebis suæ, quia non est ei vir filius natus. Refert pro hoc Moyses consultationem ad Deum. Omnipotentis autem Dei clementia non spernit nec despicit consultationem quæ offertur a puellis, et non solum responsa dare dignatur, sed intantum probat et amplectitur verba earum, ut ex ipsis æterna hominibus jura constituat et sæculis omnibus observanda. Ait enim : « Loquens erat » Dominus ad Moysen : Recte locutæ sunt filiæ Salphaat. » Dabis eis possessionem in medio fratrum patris sui, et » dabis sortem patris ipsarum ipsis; et filiis Israël loqueris » dicens : Homo si mortuus fuerit, et filius non fuerit ei, » dabitis hæreditatem ejus filiæ ejus. Quod si non fuerit ei » filia, dabitis hæreditatem fratri ejus. Quod si non fuerint

[1] Tom. II, p. 354 et seqq.
[2] Num. xxvii.
[3] N. 1.

» ei fratres, dabitis hæreditatem fratri patris ejus. Quod si » non fuerint ei fratres patris ejus, dabitis hæreditatem do» mestico qui fuerit propinquior illi ex tribu sua, et capiet » hæreditatem ejus. Et erit hoc filiis Israël justificatio judi» cii, sicut constituit Dominus Moysi[1]. » Hæc secundum historiam quid vigoris habeant, omnibus palam est qui sciunt leges istas non solum apud filios Israël custodiri, sed apud omnes homines, qui tamen legibus vivunt. Unde apparet quod libertas filiarum Salphaat non solum ipsis hæreditatem contulerit, sed et perpetua vivendi jura sæculo dederit. Vides quanta sit etiam historiæ ipsius utilitas in lege Dei. Quis potest leges istas aliquando dissolvere, quibus universus utitur mundus?.....

Post hæc[2] historia refertur, et narratione mirabilis, et intellectu magnifica. Ponitur enim quomodo Deus dixerit ad Moysen ut ascenderet in montem, et inde cum prospexisset, et intuitus fuisset omnem terram repromissionis, ibi defungeretur. Sed ille qui populi curam magis quam sui gereret, orat ad Deum ut provideat hominem qui regat populum Israël: « Ne fiat, *inquit*, synagoga hæc sicut oves » quibus non est pastor[3]. » Vide ergo primo omnium quomodo qui perfectus et beatus est, non in valle, nec in aliqua terræ planitie, aut in colle aliquo, sed in monte, id est, in alto et in arduo defungitur loco. Vitæ namque ejus consummatio et perfectio habebatur in excelso. Sed et oculis suis contueri jubetur omnem terram repromissionis, et diligenter ex eminenti statione cuncta perspicere. Oportebat enim summam perfectionis consecuturo nihil incognitum remanere, sed cunctorum quæ videntur et audiuntur habere notitiam, ob hoc, credo, ut omnium quæ in carne positus

[1] Num. xxvii, 7, 8, 9, 10, 11.
[2] N. 3, 4. p. 355, 356.
[3] Num. xxvii, 17.

corporali cœpit aspectu, in spiritu effectus, et nuda mente ad auditoria et discipulatum sapientiæ properans, velociter eorum rationes assequatur et causas. Nam quid videbitur utilitatis ut decessuro de sæculo, et finem vitæ hujus protinus accepturo ostenderentur terræ et loca quorum nec laborem perpessurus esset, nec gratiam suscepturus? Perterret me sane sermo qui sequitur, et ad dicendum reddit timidum ac trepidum, quo de magno illo Moyse famulo et amico Dei, cui facie ad faciem locutus est Deus, per quem signa et virtutes mirificæ perpetratæ sunt, tam gravia, tam periculosa referuntur. Quid enim ei dicit Deus? « Et apponeris, *inquit*, ad populum tuum et tu, sicut appositus est » Aaron frater tuus in monte Or[1]. » Et quasi causam mortis exponit dicens : « Propter quod transgressi estis verbum » meum in deserto Sin, cum restitit synagoga ne me sanctificaret. Non me sanctificastis in aqua coram eis. » Ergone in culpa est etiam Moyses? Etiam ipse transgressionis crimen incurrit, etiam ipse factus est sub peccato. Idcirco, credo, cum confidentia dicebat Apostolus, quia « regnavit » mors ab Adam usque ad Moysen[2]. » Accessit enim ad Moysen, et nec ipsi pepercit. Et ideo, opinor, dicebat, quia « peccatum introivit in hunc mundum, et per peccatum mors, » in quo omnes peccaverunt[3]. » Et iterum : « Conclusit Deus » omnes sub peccato, ut omnibus misereatur[4]. » Sed gratias Domino Jesu Christo, qui nos liberavit de corpore mortis hujus, ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia. Nam Moyses quomodo aliquem liberare potuisset a peccatis, cum etiam ipsi dicatur : Quia transgressi estis verbum meum in deserto Sin, et non me sanctificastis in aqua coram filiis Israël? ut manifestum sit omnibus quod ille debeat solus requiri, qui solus peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

[1] Num. XXVII, 13, 14. — [2] Rom. V, 14. — [3] Ib. 12. — [4] Id. XI, 32. — [5] Id. V, 20.

Sed interim videamus Moysis magnificentiam. Recessurus de sæculo, orat Deum ut provideat ducem populo. Quid agis, o Moyses? Numquid filii tibi non sunt, Gersum et Eliezer? Aut si aliquid de ipsis dubitas, non sunt filii fratris magni et egregii viri? Quomodo non oras Deum pro ipsis, ut eos constituat populo duces? Sed discant Ecclesiarum principes, successores sibi non eos qui consanguinitate generis juncti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur, testamento signare, neque hæreditarium tradere Ecclesiæ principatum, sed referre ad judicium Dei, et non eligere illum quem humanus commendat affectus, sed Dei judicio totum de successoris electione permittere. Numquid non poterat Moyses eligere principem populo, et vero judicio eligere, et recta justaque sententia, ad quem dixerat Deus: « Elige presbyteros populo quos tu ipse scis presbyteros » esse[1], » et elegit tales in quibus continuo Dei spiritus requiesceret, et prophetarent omnes? Quis ergo ita potuit eligere principem populi, ut Moyses poterat? Sed hoc non facit, non eligit, non audet. Cur non audet? Ne posteris præsumptionis relinquat exemplum. Sed ausculta quid dicit: « Provideat, *inquit,* Dominus Deus spirituum et omnis » carnis, hominem super synagogam hanc, qui egrediatur » ante faciem eorum et qui ingrediatur, et qui producat » eos et qui reducat[2]. » Si ergo tantus ille ac talis Moyses non permittit judicio suo de eligendo principe populi, de constituendo successore, quis erit qui audeat, vel ex plebe quæ sæpe clamoribus ad gratiam, aut pretio fortassis excitata moveri solet; vel ex ipsis etiam sacerdotibus quis erit qui se idoneum ad hoc judicet, nisi si cui oranti et petenti a Domino reveletur? Sicut et Deus dicit ad Moysen: « Assume ad temetipsum Jesum filium Nave, hominem qui » habet spiritum Dei in semetipso: et impones manus tuas

[1] Num. xi, 16. — [2] Id. xxvii, 16, 17.

» super eum, et statues eum coram Eleazaro sacerdote, et » præcepta dato ei in conspectu totius synagogæ, et præcipe » de ipso coram eis; et dabis claritatem tuam super illum, » ut audiant illum filii Israël[1]. » Audis evidenter ordinationem principis populi tam manifeste descriptam, ut pene expositione non egeat. Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propinquis agrorum et prædiorum relinquatur hæreditas; gubernatio populi illi tradatur quem Deus elegerit: homini scilicet tali, qui habet (sicut scriptum audistis) in semetipso spiritum Dei, et præcepta Dei in conspectu ejus sunt, et qui Moysi valde notus et familiaris sit, id est, in quo sit claritas legis et scientia, ut possint eum audire filii Israël. Verum quoniam mysteriis cuncta referta sunt, non possumus quæ pretiosiora sunt omittere, etiamsi hæc quæ secundum litteram mandantur, necessaria videantur et utilia. Consideremus ergo quæ sit Moysis mors, finis sine dubio Legis, sed legis illius quæ secundum litteram dicitur. Quis autem ejus finis est? sacrificiorum scilicet interruptio, et cæterorum quæ simili observantia mandantur in Lege. Hæc ergo ubi finem accipiunt, Jesus suscipit principatum: « Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti[2]. » Et sicut de prioribus dictum est, quia « omnes in Moyse bap» tizati sunt in nube, et in mari[3]: » ita et de Jesu dicitur, quia omnes in Jesu baptizati sunt in Spiritu sancto et aqua. Jesus namque est, qui transit aquas Jordanis, et in ipsis quodammodo jam tum populum baptizat: et ipse est qui terram hæreditatis, terram Sanctam partitur universis, non priori populo, sed secundo. Prior enim populus propter prævaricationem suam cecidit in deserto. De Jesu autem temporibus dicitur, quia « terra quievit a bellis[4]: » quod Moysi tempore dici non potuit. Sed de Jesu hoc dicitur

[1] Num. XXVII, 18, 19, 20. — [2] Rom. X, 4. — [3] 1 Cor. X, 2. — [4] Jos. XI, 23.

meo Domino, non illo Nave. Atque utinam mea terra cesset a bellis. Et cessare posset si ego Jesu principi meo fideliter militarem. Si enim paream meo Domino Jesu, nunquam caro mea insurget adversus spiritum meum, nec impugnabitur terra mea ab adversariis gentibus, diversis scilicet concupiscentiis stimulata. Oremus ergo ut Jesus regnet super nos, et cesset terra nostra a bellis, cesset ab impugnationibus carnalium desideriorum : et cum ista cessaverint, tunc unusquisque requiescet sub vite sua, et sub ficu sua, et sub oliva sua [1]. Sub velamento enim Patris, et Filii, et Spiritus sancti requiescet anima quæ pacem in se recuperaverit carnis ac spiritus. Ipsi æterno Deo gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXIII [2].

De eo quod scriptum est : Munera mea, data mea[3], *et de diversitate festivitatum.*

I. Si observatio sacrificiorum, et instituta legalia quæ in typo data sunt populo Israël, usque ad præsens tempus stare potuissent, exclusissent sine dubio Evangelii fidem per quam ex adventu Domini nostri Jesu Christi gentes convertuntur ad Deum. Erat enim in illis quæ tunc observabantur magnifica quædam et totius reverentiæ plena religio, quæ ex ipso etiam primo aspectu obstupefaceret intuentes. Quis enim, videns illud quod appellabatur sanctuarium sive sacrarium, et intuens altare, astantes etiam sacerdotes sacrificia consummantes, omnemque ordinem quo cuncta illa

[1] 3 Reg. IV, 25.
[2] Tom. II, p. 356 et seqq.
[3] Num. XXVIII.

gerebantur aspiciens, non putaret plenissimum hunc esse ritum, quo Deus creator omnium ab humano genere coli deberet? Sed gratias adventui Christi, qui animas nostras avellens ab hoc intuitu, ad considerationem cœlestium et contemplationem rerum spiritualium contulit, et destruxit quidem illa quæ magna videbantur in terris, cultumque Dei a visibilibus ad invisibilia transtulit, et a temporalibus ad æterna. Sed revera ipse Dominus Jesus Christus et aures requirit quæ hæc audiant et oculos qui hæc videant. Unde et nos nunc legem datam per Moysen habentes in manibus, et volentes eam ostendere legem esse spiritualem, aures a vobis et oculos tales requirimus, qui non ad illa quæ sunt destructa respiciant, sed qui ibi hæc requirant ubi Christus est in dextra Dei sedens, et quæ sursum sunt sapiant, non quæ sunt supra terras[1]. Sufficiat ergo ista præfationis loco pro iis quæ dicenda sunt, a nobis esse præmissa.

II. Nunc autem ad ea jam quæ scripta sunt veniamus : « Et locutus est, *inquit,* Dominus ad Moysen dicens : Præ» cipe filiis Israël, et dices ad eos : Munera mea, data mea, » hostias meas in odorem suavitatis observate, ut offeratis » mihi in diebus festis meis; et dices ad eos : Hæ sunt hos» tiæ meæ, quas offeratis Domino[2]. » Nemo suum aliquid offert Deo, sed quod offert Domini est; et non tam sua quis offert Deo, quam ipsi quæ sua sunt reddit. Propterea ergo volens Dominus sacrificiorum et munerum offerendorum sibi ab hominibus leges scribere, primo omnium ipsorum quæ offerenda erant aperit rationem, et dicit : « Munera » mea, data mea, sacrificia mea in odorem suavitatis obser» vate, ut offeratis mihi in diebus festis meis. » Hæc, inquit, munera de quibus vobis præcepturus sum ut offeratis mihi in diebus festis meis, data mea sunt, hoc est, a me vobis dantur : a me enim cuncta quæ habet humanum percipit

[1] Coloss. III, 1, 2. — [2] Num. XXVIII, 1, 2, 3.

genus. Ne quis ergo in offerendis muneribus beneficii se aliquid conferre crederet Deo, et per hoc impius in eo ipso quo Deum colere videbatur existeret (quid enim tam impium quam si putet homo velut indigenti aliquid se præstare Deo?) necessario, ut diximus, prius edocet hominem, quo sciat se quidquid obtulit Deo, reddere id ei potius quam offerre. Sed et illud videamus quomodo ait : « Quæ offeratis mihi in diebus festis meis. » Habet ergo Deus dies festos suos? Habet. Est enim ei magna festivitas humana salus. Ego puto quod per singulos quosque credentium, per singulos qui convertuntur ad Deum, qui proficiunt in fide, festivitas oritur Domini. Quomodo putas lætificat eum, cum is qui fuerat impudicus fit castus, et qui fuerat injustus justitiam colit, et qui fuerat impius efficitur pius? Istæ omnes singulorum quorumque conversiones, festivitates generant Deo. Nec dubium autem quin et Dominus noster Jesus Christus, qui pro salute nostra etiam sanguinem suum fudit, agat festivitatem maximam, cum operæ pretium videt esse quod se humiliavit, et formam servi suscipiens factus est obediens usque ad mortem. Agit festa pariter et Spiritus sanctus, ubi plura sibi videt in iis qui convertuntur ad Deum templa præparata. Nam de Angelis quid dicam, ad quorum festivitatem lætantium dicuntur accedere omnes qui convertuntur ad Dominum? Aut non est illis magna festivitas, cum lætantur « in cœlo super uno peccatore pœnitentiam » agente, magis quam super nonaginta novem justis, qui » non indigent pœnitentia [1]? » Agunt ergo etiam Angeli diem festum, lætantes super iis qui refugientes consortia dæmonum, per exercitia virtutum Angelicis se festinant sociare consortiis. Mirum fortasse sit, quod dicere volo : causas (ut videtur) festivitatis et lætitiæ nos Deo et Angelis damus : nos occasionem lætitiæ et exultationis in terris positi cœlo

[1] Luc. xv, 7.

præbemus, dum super terras ambulantes, conversationem habemus in cœlis, et per hoc sine dubio diem festum cœlestibus virtutibus generamus. Sed sicut boni actus nostri, et virtutum profectus, lætitiam festivitatemque Deo et Angelis gignunt : ita vereor ne mala conversatio nostra non solum terris, sed et cœlo lamentationes inducat et luctus, et fortassis etiam ipsi Deo luctum incutiant humana peccata. Aut non lugentis est illa vox cum dicitur : « Pœnitet » me, quia feci hominem super terram[1] ? » sed et illa Domini et Salvatoris nostri in Evangelio, ubi dicit : « Jerusa- » lem, Jerusalem, quæ lapidas Prophetas, et occidis eos » missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quem- » admodum gallina congregat pullos suos sub alis suis, et » noluisti[2] ? » Et ne putes quia de antiquis tantummodo dictum est quod lapidaverint Prophetas : et ego hodie si Prophetæ verba non audiam, si monita ejus spernam, lapido Prophetam, et quantum in me est, occido, cujus scilicet verba non audio, tanquam mortui. Sed et illa humanum genus lamentantis Dei vox est qua dicitur per Prophetam : « Heu me, quoniam factus sum sicut qui congregat » stipulam in messe, et sicut racemus in vindemia, quia non » est spica neque botrus ad edenda primogenita. Hei mihi » anima, quoniam periit revertens a terra, et qui corrigat » in hominibus non est[3]. » Domini sunt istæ voces, genus humanum lugentis. Ipse enim venit ad colligendam messem, et invenit stipulam pro messe; et venit ad colligendam vindemiam, sed invenit racemos paucos pro vindemia, Apostolos scilicet : quos « nisi Dominus Sabaoth reliquisset no- » bis semen), » et granum frumenti nisi cecidisset in terram ut fructum plurimum faceret, « sicut Sodoma facti essemus » et sicut Gomorra similes fuissemus. » Angelis quoque Dei (sicut supra diximus) fit gaudium in cœlo super uno pec-

[1] Gen. vi, 6. — [2] Matth. xxiii, 37. — [3] Mich. vii, 1, 2. — [4] Isai. i, 9.

solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti et perpetuæ se devoverit castitati. Sed sunt et alii dies festi iis qui forte non possunt indesinenter immolare sacrificia castitatis.

IV. Secunda ergo festivitas post indesinentis sacrificii festivitatem ponitur sabbati, et oportet sanctorum quemque et justum agere etiam sabbati festivitatem. Quæ est autem festivitas sabbati, nisi illa de qua Apostolus dicit : « Relinquetur ergo sabbatismus[1], » hoc est, sabbati observatio, populo Dei? Relinquentes ergo Judaïcas sabbati observationes, qualis debeat esse Christiano sabbati observatio videamus. Die sabbati nihil ex omnibus mundi actibus oportet operari. Si ergo desinas ab omnibus sæcularibus operibus, et nihil mundanum geras, sed spiritualibus operibus vaces, ad ecclesiam convenias, lectionibus divinis et tractatibus aurem præbeas, et de cœlestibus cogites, de futura spe sollicitudinem geras, venturum judicium præ oculis habeas, non respicias ad præsentia et visibilia, sed ad invisibilia et futura : hæc est observatio sabbati Christiani. Sed hæc et Judæi observare deberent. Denique etiam apud ipsos si faber, si structor, et si quis hujusmodi opificum fuerit, otiatur in die sabbati. Lector autem legis divinæ, vel doctor, non desinit ab opere suo, et tamen sabbatum non contaminat : sic enim et Dominus meus dicit ad eos : « Aut non legistis, quia et sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt[2]? » Qui ergo cessat ab operibus sæculi, et spiritualibus vacat : iste est qui sacrificium sabbati et diem festum agit sabbatorum. Neque onera portat in via. Onus enim est omne peccatum, quemadmodum dicit et Propheta : « Sicut onus grave gravatæ sunt super me[3]. » Neque ignem accendit : illum scilicet ignem de quo dicitur : « Ite in lumine ignis vestri, et in

[1] Hebr. IV, 9. — [2] Joan. VII, 22. — [3] Psal. XXXVIII, 5.

» flamma quam accendistis[1]. » In sabbato unusquisque sedet loco suo, et non procedit ex eo. Quis ergo est locus spiritualis animæ? Justitia est locus ejus; et veritas, sapientia, sanctificatio, et omnia quæ Christus est, locus animæ est. Ex quo loco eam non oportet exire, ut vera sabbata custodiat, et diem festum in sacrificiis exigat sabbatorum: sicut et Dominus dicebat: « Qui in me manet, et ego in illo[2]. » Quod autem diximus vera sabbata, si altius repetamus quæ sint vera sabbata, ultra hunc mundum est veri sabbati observatio. Quod enim scriptum est in Genesi, quia « requie- » vit Deus in die sabbati ab operibus suis[3], » non videmus vel tunc factum esse in die septima, vel etiam nunc fieri. Semper enim videmus Deum operari, et nullum sabbatum est in quo Deus non operetur, in quo non producat solem suum super bonos et malos, et pluat super justos et injustos, in quo non producat in montibus fœnum et herbam servituti hominum, in quo non percutiat et sanet, deducat in infernum et reducat, in quo non occidat et vivere faciat. Unde et Dominus in Evangeliis cum Judæi præscriberent sibi de operatione et curatione sabbati, respondit eis: « Pa- » ter meus usque modo operatur, et ego operor[4]: » ostendens per hæc in nullo sæculi hujus sabbato requiescere Deum a dispensationibus mundi, et a provisionibus generis humani. Nam creaturam quidem fecit ex initio, et substantias protulit, quantas sciebat utpote rerum conditor ad perfectionem mundi posse sufficere, sed usque ad consummationem sæculi ab earum provisione et dispensatione non cessat. Erit ergo verum sabbatum, in quo requiescet Deus ab omnibus operibus suis, sæculum futurum, tunc cum aufugiet dolor, et tristitia, et gemitus, et erit omnia et in omnibus Deus. In quo sabbato concedat etiam nobis Deus diem festum agere secum, et cum sanctis Angelis suis festa ce-

[1] Isai. L, 11. — [2] Joan. xv, 5. — [3] Gen. II, 2. — [4] Joan. v, 17.

lebrare, offerentes sacrificium laudis, et reddentes Altissimo vota nostra, quæ hic distinxerunt labia nostra. Tunc fortassis et sacrificium indesinens, de quo supra exposuimus, melius offeretur. Tunc enim melius indesinenter poterit anima assistere Deo, et offerre sacrificium laudis per Pontificem magnum, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

V. Tertia festivitas ponitur Neomeniæ dies in qua offertur et hostia. Neomenia autem dicitur nova luna. Est ergo et ista festivitas cum luna innovatur. Nova autem dicitur, cum soli proxima fuerit effecta, et valde ei conjuncta, ita ut sub claritate ejus lateat. Sed mirum fortasse videatur, imo superfluum lex divina mandare. Quid enim religioni conducit, lunæ novæ, id est cum conjungitur soli et adhæret ei, observare festivitatem? Hæc si secundum litteram considerentur, non tam religiosa quam superstitiosa videntur; sed sciebat Apostolus Paulus, quia non de iis loquitur Lex, nec illum ritum qui a Judæis observari videtur Spiritus sanctus præcepit : et ideo ad eos qui fidem Dei susceperunt dicebat : « Nemo ergo vos judicet in cibo, aut » potu, aut parte diei festi, aut neomenia, aut sabbato, quæ » sunt umbra futurorum[1]. » Si ergo umbra futurorum est sabbatum, de quo pro viribus supra explicuimus, et neomenia umbra futurorum est, certum est quod et cæteræ festivitates similiter umbræ sunt futurorum. Sed nunc videamus de neomenia. Diximus quod neomeniæ festivitas appellatur, cum luna innovari cœperit, et soli proxima fuerit, penitusque conjuncta. Sol justitiæ Christus est : huic si luna, id est, Ecclesia sua, quæ lumine ipsius repletur, juncta fuerit, et penitus ei adhæserit, ita ut, secundum verbum Apostoli, qui se jungit Domino unus cum eo spiritus fiat[2], tunc festivitatem neomeniæ agit : tunc enim nova efficitur

[1] Coloss. II, 16, 17. — [2] 1 Cor. VI, 17.

cum abjecerit veterem hominem, et induta fuerit novum, qui secundum Deum creatus est[1] : atque ita merito innovationis solemnitatem, quæ est neomeniæ festivitas, geret. Tunc denique est quando neque videri neque comprehendi humanis aspectibus potest. Anima enim cum tota se sociaverit Domino, et splendori lucis ejus tota concesserit, nihilque omnino terrenum cogitat, nihil mundanum requirit, nec hominibus placere studet; sed totam se sapientiæ, totam lumini, totam calori sancti Spiritus mancipaverit, subtilis et spiritualis effecta : quomodo cerni ab hominibus, aut ab humanis potest conspectibus apprehendi? Animalis namque homo intelligere et discernere non potest spiritualem. Et ideo dignissime diem festum aget, et hostiam neomeniæ Domino, utpote per ipsum innovata, jugulabit.

VI. Quarto in loco ponitur inter festivitates Dei Paschæ solemnitas, in qua festivitate agnus occiditur. Sed vide tu agnum verum, agnum Dei, agnum qui tollit peccata mundi, et dicito, quia pascha nostrum immolatus est Christus. Judæi carnali sensu comedant carnes agni, nos autem comedamus carnem Verbi Dei. Ipse enim dixit : « Nisi comede- » ritis *carnes meas*, non habebitis vitam in vobis ipsis[2]. » Hoc quod modo loquimur, carnes sunt Verbi Dei, si tamen non quasi infirmis olera, aut quasi pueris lactis alimoniam proferamus. Si perfecta loquimur, si robusta, si fortiora, carnes vobis Verbi Dei apponimus comedendas. Ubi enim mysticus sermo, ubi dogmaticus et Trinitatis fide repletus profertur ac solidus, ubi futuri sæculi amoto velamine litteræ legis spiritualis sacramenta panduntur, ubi spes animæ avulsa de terris jactatur in cœlos, et in illis collocatur, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt[3]; hæc omnia carnes sunt Verbi Dei : quibus qui potest perfecto intellectu vesci, et corde purificato, ille vere

[1] Ephes. IV, 24. — [2] Joan. VI, 54. — [3] I Cor. II, 9.

festivitatis Paschæ immolat sacrificium, et diem festum agit cum Deo et Angelis ejus.

VII. Post hanc, imo continuata huic festivitas sequitur Azymorum, quam merito celebrabis, si extermines omne fermentum malitiæ et nequitiæ ab anima tua, et azyma sinceritatis veritatisque custodias. Neque enim putandum est, omnipotentem Deum leges homini pro fermento scribere, et propterea jubere exterminari animam de populo suo, si qua forte parum aliquid fermenti hujus ex farina conspersi in domo sua habuisse deprehenditur; eamque curam magnopere fuisse divinæ majestati, qua fermenti hujus causa in tantum se dicat offendi, ut animam, quam ipse ad imaginem et similitudinem suam fecit, exterminari pro hoc jubeat, et everti, non mihi videtur hæc divinis legibus digna esse intelligentia : sed illud magis est quod horrescit et merito horrescit Deus, si malitiæ, si iræ, si nequitiæ spiritu infermentetur anima, et intumescat ad flagitia. Hæc non vult esse in anima Deus, et tale fermentum nisi abjecerimus de domo animæ nostræ, merito exterminabimur. Sed ne contemnas etiamsi parvam videris intra te fermentari malitiam, quia modicum fermenti totam massam corrumpit : et ideo neque de parvo peccato negligas, quoniam ex uno peccato generatur et aliud. Sicut enim ex justitia generatur justitia, et ex castitate castitas (si quis enim primo tenuiter castus esse cœperit, accepto castitatis fermento quotidie castior efficitur) : ita et qui semel intra se licet parvum malitiæ reposuerit fermentum, quotidie semetipso nequior efficitur ac deterior. Et ideo si vis agere azymorum festivitatem cum Deo, ne parvum quidem malitiæ fermentum intra te residere patiaris.

VIII. Post hanc sequitur sexta festivitas, quæ dicitur Novorum, id est, cum primitiæ de novis fructibus offeruntur. Ubi enim seminatus fuerit ager, et diligenter excultus, at-

que ad maturitatem pervenerit seges, tunc in fructuum perfectione festivitas Domini geritur. Si ergo et tu vis novorum diem festum agere cum Domino, vide quomodo semines, aut ubi semines, ut possis tales metere fructus ex quibus lætari facias Deum, et agere diem festum. Quod aliter implere non poteris, nisi audias Apostolum dicentem : « Qui » seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam[1]. » Si sic semines, et sic metas, vere diem festum ages Novorum. Propterea denique et Propheta admonet, dicens : « Innovate » vobis novalia, et nolite seminare super spinas[2]. » Qui ergo cor suum et interiorem hominem renovat de die in diem, iste sibi innovat novalia, et non seminat super spinas, sed super terram bonam, quæ reddat ei fructum tricesimum, aut sexagesimum, aut centesimum. Iste ergo est, qui in spiritu seminat, et colligit fructum spiritus. Fructus autem spiritus, primum omnium est gaudium[3]. Et merito diem festum novorum fructuum agit, qui gaudium metit : præcipue si simul metat et pacem, et patientiam, et bonitatem, et mansuetudinem, aliosque horum similes fructus si colligat, dignissime novorum fructuum festivitatem Domino aget.

IX. Tunc deinde sequitur festivitas Septimorum. Sicut enim inter dies septimus quisque dies observatur sabbatum, et est festivitas, ita et inter menses septimus quisque mensis sabbatum est mensium. Agitur ergo in eo festivitas, quæ dicitur sabbata sabbatorum, et fit in die prima mensis tubarum memoria. Sed quis est qui festivitatem gerat memoriæ tubarum, nisi qui potest scripturas Propheticas et Evangelicas, quæ veluti cœlestis quædam personant tuba, mandare memoriæ, et intra thesaurum cordis sui recondere? Qui ergo hæc facit, et in lege Dei meditatur die ac nocte, iste festivitatem gerit memoriæ tubarum. Sed et si quis potest gratias illas sancti Spiritus promereri quibus

[1] Galat. VI, 8. — [2] Jerem. IV, 3. — [3] Galat. V, 22.

inspirati sunt Prophetæ, et psallens dicere : « Canite initium » mensis tuba, in die insignis solemnitatis ejus, » et qui scit in psalmis jubilare ei, digne agit solemnitatem tubarum.

X. Est adhuc et alia festivitas, cum affligunt animas suas, et humiliant se Deo festa celebrantes. O mira festivitas! dies festus vocatur afflictio animæ. Hic enim, inquit, dies est Propitiationis decima die mensis septimi. Vide ergo, si vis diem festum agere, si vis ut lætetur Deus super te, affige animam tuam, et humilia eam. Non ei permittas explere desideria sua, nec concedas ei lasciviis evagari; sed inquantum fieri potest, afflige et humilia eam. Denique Paschæ festivitas et Azymorum, panem afflictionis habere dicitur : nec potest quis agere diem festum, nisi afflictionis panem manducaverit et manducaverit pascha cum amaritudine. Manducabitis enim, inquit, azyma cum amaritudine, sive picriis [1]. Audis ergo quid essent festivitates Dei : non recipiunt dulcedinem corporalem, nihil remissum, nihil voluptuosum aut luxuriosum volunt; sed afflictionem animæ et amaritudinem, humilitatemque deposcunt, quia qui se humiliat, ipse exaltabitur apud Deum. Hoc ergo deposcit et Propitiationis dies. Cum enim afflicta fuerit anima, et humiliata in conspectu Domini, tunc ei repropitiatur Deus, et tunc ad eam venit ille « quem proposuit Deus propitia» torem per fidem in sanguine suo [2], » Christus Jesus Dominus et redemptor ejus.

XI. Jam vero ultimus dies festus Dei quis sit quo Deus lætatur in homine, videamus. *Scenopegia*, inquit. Lætatur ergo super te, cum te viderit in hoc mundo in tabernaculis habitantem, cum te viderit non habere fixum et fundatum animum ac propositum super terras, nec desiderantem quæ terrena sunt, nec umbram vitæ hujus quasi possessionem propriam et perpetuam deputantem, sed velut in transitu

[1] Exod, XII, 8. — [2] Rom. III, 25.

positum, et ad veram illam patriam unde egressus es, paradisi festinantem, ac dicentem : « Incola ego sum et pere» grinus, sicut omnes patres mei[1]. » In tabernaculis enim habitaverunt et patres, et Abraham in casulis; id est, in tabernaculis habitavit cum Isaac et Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem. Cum ergo incola fueris, et peregrinus in terris, et non est mens tua fixa et radicata in desideriis terrenorum, sed paratus es ut cito transeas, et paratus es extendere te semper ad interiora, usquequo pervenias ad terram fluentem lac et mel, et hæreditatem capias futurorum : si te, inquam, positum in his videat Deus, lætatur in te, et diem festum agit super te. Hæc quidem in præsenti; in futuro vero, si vis considerare quomodo agantur dies festi, erige paululum, si potes, sensus tuos a terra, et obliviscere paulisper hæc quæ habentur in facie. Describe vero tibi quomodo cœlum et terra transeant, et transit omnis hic habitus mundi, cœlum vero novum et terra nova fundetur. Amove de conspectibus tuis etiam solis hujus lucem, et da *illi* mundo qui venturus est solis septuplum lumen. Imo potius secundum Scripturæ auctoritatem ipsum ei da Dominum lucem[2]. Pone astantes Angelos gloriæ, pone Virtutes, Potestates, Sedes, Dominationes, atque omne nomen clarissimarum cœlestiumque virtutum, non solum quod in præsenti sæculo nominatur, sed quod etiam in futuro. Inter hos omnes considera, et conjice quomodo agi possint dies festi Domini : quæ ibi festivitas, quæ gaudia, quæ lætitiæ magnitudo. Nam de iis quas supra diximus spiritualibus festivitatibus, etiamsi magnæ sint et veræ, præcipue cum spiritualiter geruntur in anima, magna tamen ex parte sunt, non ex integro. Sicut enim dixit Apostolus, quia « ex parte » scimus, et ex parte prophetamus[3] : » ita consequens est, ut ex parte diem festum geramus. Ut autem scias hæc ita

[1] Psal. xxxviii, 13. — [2] Isai. xxx, 26. — [3] 1 Cor. xiii, 9.

esse, redeamus ad ipsius Pauli sermonem, quem de diebus festis et neomeniis posuit; et vide quomodo observanter dixit: « Nemo ergo, *ait*, vos judicet in cibo, aut in potu, » aut in parte diei festi[1]. » Attende ergo diligentius quomodo non dixit in die festo, sed in parte diei festi. Ex parte enim et non ex integro diem festum in hoc mundo positi celebramus. Interpellamur enim etiamsi nolumus ab onere carnis, pulsamur a concupiscentiis, curisque et sollicitudinibus terebramur. « Corpus enim corruptibile, *ut ait ille sa-* » *pientissimus*, aggravat animam, et deprimit sensum multa » cogitantem[2]. » Ex parte ergo in hoc mundo sancti agunt diem festum, quia et ex parte sciunt et ex parte prophetant. Cum autem venerint quæ perfecta sunt, destruentur ista quæ ex parte sunt. Sicut enim perfectæ scientiæ cedit ista quæ ex parte est, et perfectæ prophetiæ cedit ista quæ ex parte est: ita et perfectæ festivitati cedit ista quæ ex parte est festivitas. Neque enim quod perfectum est mundus iste capere potest, ubi, ut diximus, necessitas corporis nunc cibum, nunc potum, nunc somnum suggerit, nunc etiam quantamcumque necessario vitæ præsentis sollicitudinem movet, quæ omnia interrumpunt sine dubio continuationem festivitatis Dei. Cum autem venerit illud quod dictum est de iis qui restituuntur in sancta, si tamen et nos ex iis esse mereamur qui restituendi sunt, qui neque esurient, neque sitient, neque dormitabunt, neque laborabunt, sed erunt pervigiles, sicut Angelorum vita pervigil dicitur; cum in illum ordinem restitui merebimur, tunc erit vera et incorrupta festivitas, cujus festivitatis princeps et sponsus et dominus erit ipse Jesus Christus Salvator noster, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Coloss. II, 16. — [2] Sap. IX, 15.

HOMILIA XXIV[1].

De sacrificiis quæ per unamquamque festivitatem jubentur offerri, et de votis quæ voventur Deo[2].

I. Omnes qui imbuendi sunt eminentioribus disciplinis, tamdiu molestum ducunt rudimentorum laborem, donec quis sit et disciplinæ illius ad quam introducuntur finis et fructus ignorant. Cum vero imbutos per ordinem perfectio consecuta fuerit disciplinæ, tunc delectabit rudimentorum pertulisse molestias. Sunt ergo et in sanctis ac divinis rebus prima quædam rudimenta quibus inducuntur ii qui ad perfectionem beatitudinis tendunt. Quod evidenter famulus Dei in cantico Exodi designat dicens : « Induc, et » planta eos in monte hæreditatis tuæ, in præparata habi» tatione tua, quam præparasti, Domine[3]. » Paulus quoque Apostolus sciens esse quædam prima imbuendi initia, tunc deinde per tempus etiam ad perfectionem veniri, scribens quibusdam dicebat : « Etenim cum deberetis jam magistri » esse propter tempus, rursum indigetis ut doceamini quæ » sint elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus » lacte opus sit, non cibo forti. Omnis enim qui lacte ali» tur, expers est sermonis justitiæ; parvulus enim est. Per» fectorum vero cibus solidus est, qui pro possibilitate su» mendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel » mali[4]. » Et iterum in aliis, litteram Legis omnemque hujusmodi Scripturam elementa mundi esse commemorat[5]. Et nunc ergo ea quæ pertinuerunt ad illos, qui primis im-

[1] Tom. II, p. 361 et seqq.
[2] Num. xxviii, 29, 30. — [3] Exod. xv, 17. — [4] Hebr. v, 12, 13, 14. — [5] Gal. iv, et Coloss. ii.

tis. Quod si purificari potuerint homines a peccatis, et esse puriores, minuuntur et hostiæ. Si enim pro peccatis sunt hostiæ, et pro multitudine peccatorum multiplicatæ sunt, sine dubio et pro exiguitate minuuntur. Hujus autem rei in præsentibus locis Scripturæ habemus indicia, id est, in ultima festivitate Scenopegiæ, cum per octo dies hostiæ jubentur offerri. Et prima quidem die quasi adhuc in abundantia peccatorum, quatuordecim vituli jubentur offerri; secunda autem die, imminutis utpote peccatis, minuuntur et hostiæ, et tredecim vituli offeruntur; tertia die duodecim, et post hæc undecim : et ita quasi purificationibus deficiente per dies multitudine peccatorum, minuitur consequenter etiam numerus hostiarum. Sic etiam pro dispensatione totius mundi rationem purificationis intelligis..... Intuere igitur totius mundi purificationem : vide quantis indigeant ista omnia hostiis, quantos requirant vitulos, quantos arietes, quantos hircos. Sed et in his omnibus unus est Agnus qui totius mundi potuit auferre peccatum, et ideo cessaverunt cæteræ hostiæ : quia talis hæc fuit hostia, ut una sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim : « Fili, remissa sunt tibi peccata tua [1]. » Sic ergo imbuitur mundus, primo per diversas hostias remissionem quærere peccatorum, donec veniat ad hostiam perfectam, ad hostiam consummatam, agnum anniculum, perfectum, qui tollat peccata totius mundi; per quem festivitates agat spirituales, non ad satietatem carnis, sed ad profectum spiritus sacrificiis spiritualibus purificatione mentis oblatis. Decet enim Deo immolari victimam cordis, et hostiam contribulati spiritus, non carnis et sanguinis jugulari; quia « etsi agnovimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc jam non novimus [2] : » et ideo in

[1] Matth. IX, 2. — [2] 2 Cor. V, 16.

spiritu diem festum agamus, et spiritualia sacrificia jugulemus. Hæc pro viribus nostris de diversitate sacrificiorum discussa sint, quorum ad liquidum intelligentiam scit ille cui nuda et revelata sunt omnia, nec est ulla creatura in conspectu ejus invisibilis.

II. Post hæc votorum lex ponitur, et novo principio utitur in hac legislatione Moyses. Ait enim : « Homo, homo » quicumque voverit votum Domino[1]. » Quæ est ista repetendi nominis causa ? Quasi non sufficeret dixisse, Homo qui voverit votum Domino. Quid est ergo quod ait, Homo homo, et quid sibi velit ingeminata hominis appellatio, non mihi silentio prætereundum videtur. Apostolus docet alium esse interiorem hominem, et alium exteriorem : et illum esse qui renovatur de die in diem secundum imaginem ejus qui creavit eum; hunc vero esse visibilem, qui corrumpitur[2]. Cum ergo venitur ad istum jam profectum, ut lex Dei suscipiatur, et vota Domino offerantur; vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semetipso et in substantia sua quod offerat Deo : non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre, non enim potest aliquid dignum Deo habere ; sed ille interior est homo, qui magis habet in se quod offerat Deo ; in illo namque est habitaculum virtutum, in illo omnis intellectus scientiæ, in illo est divinæ imaginis innovatio. Qui cum speciem suam, qua ex initio a Deo factus est, recuperaverit, et virtutum redintegratione pulchritudinem prioris formæ receperit, tunc jam potest vota offerre Deo, et tunc jam non homo solum, sed homo homo dicetur. Nam qui interiorem hominem non excolit, qui illius curam non gerit, qui virtutibus eum non instruit, moribus non adornat, divinis institutionibus non exercet, sapientiam Dei non quærit, scientiæ Scripturarum operam non impendit; hic non

[1] Num. xxx, 2. — [2] 2 Cor. iv, 16.

potest homo homo dici, sed homo tantum, et homo animalis : quia ille interior, cui verius et nobilius homo nomen est, sopitus in eo est carnalibus vitiis, et mundi hujus curis ac sollicitudinibus obrutus, ita ut in eo nec nominis ejus haberi possit appellatio. Unde satisagendum est unicuique nostrum, ut si forte videt in se interiorem hominem peccatorum sordibus et vitiorum ruderibus oppressum jacere, citius ab eo auferat omnes immunditias, citius eruat eum ab omni inquinamento carnis et sanguinis, convertatur aliquando ad pœnitentiam, revocet ad se memoriam Dei, revocet spem salutis. Non enim extrinsecus aliunde quærenda sunt, sed intra nos est salutis occasio, sicut et Dominus dixit : « Ecce enim regnum Dei intra vos est [1]. » Intra nos namque est conversionis facultas. Cum enim conversus ingemueris, salvus eris, et tunc poteris digne Altissimo reddere vota tua, et homo homo appellari. Votum autem est, cum aliquid de nostris offerimus Deo. Vult ergo a nobis prius aliquid accipere Deus, et ita nobis aliquid ipse largiri, ut dona sua et munera merentibus et non immeritis largiri videatur. Quid autem est quod vult accipere a nobis Deus? Audi Scripturæ sententiam : « Et nunc, Israël, quid Dominus Deus tuus poscit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in omnibus viis ejus, et diligas eum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis [2]? » Hæc sunt ergo quæ Deus poscit a nobis. Quæ si non prius offeramus, ab ipso accipiemus nihil. Legimus et in alio loco : « Date gloriam Deo, et Date magnificentiam Deo [3]. » Si dederitis gloriam, recipietis gloriam. Sic enim dicit ipse Deus : « Glorificantes me glorificabo [4]. » Ego vero dico, quod et si offeramus ei justitiam nostram, accipiemus ab ipso justitiam Dei. Et si offeramus ei nostram, id est, corporis castitatem, accipiemus

[1] Luc. XVII, 21. — [2] Deut. X, 12. — [3] Jer. XIII, 16. — [4] 1 Reg. II, 30.

ab ipso spiritus castitatem. Et si offeramus ei sensum nostrum, accipiemus ab ipso sensum ipsius; sicut et Apostolus dicebat: « Nos autem Domini Christi sensum habe» mus[1]. » Cum autem nos obtulerimus Deo quæ in nobis sunt, et ille contulerit in nos quæ sua sunt, tunc vere jam non homo solum, sed homo homo dicemur. Uterque enim homo vocabuli sui perfectione decenter ornatus est. Ista sunt ergo vota quæ debet exsolvere is qui homo homo appellatur. Scio diversa vota in Scripturis referri. Anna quidem vovit Deo fructum ventris sui, et Samuëlem consecravit in templo[2]. Alius quodcumque sibi post victoriam redeunti occurrisset vovit Deo, occurrente filia, vota lacrymanda persolvit[3]. Alii vitulos, aut arietes, aut domos, aut alia hujusmodi ratione carentia, vota offerunt Deo. Ille vero qui appellatur Nazaræus, semetipsum devovit Deo. Hoc est enim votum Nazaræi quod est super omne votum. Nam filium offerre, vel filiam, aut pecus, aut prædium, hoc totum extra nos est. Semetipsum Deo offerre, et non alieno labore, sed proprio placere, hoc est perfectius et eminentius omnibus votis : quod qui facit, imitator est Christi. Ille enim dedit homini terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, ad obsequium dedit et cœlum, solem quoque et lunam ac stellas hominum ministerio concessit; pluvias, ventos, et omne quidquid in mundo est hominibus largitus est : sed post hæc omnia, semetipsum dedit. « Sic enim di» lexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret[4] » pro mundi hujus vita. Quid ergo magnum faciet homo, si semetipsum offerat Deo, cui ipse se prior obtulit Deus? Si ergo tollas crucem tuam, et sequaris Christum; si dicas : « Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus[5]; » si desideret et sitiat anima nostra redire, et esse cum

[1] 1 Corinth. II, 16. — [2] 1 Reg. I. — [3] Judicum, XI. — [4] Joan. III, 16. — [5] Galat. II, 20.

Christo, sicut et Apostolus dicebat, et præsentis sæculi non delectatur illecebris; et si omnem legem quæ de Nazaræis data est spiritualiter impleat : tunc semetipsum, id est animam suam, obtulit Deo. Qui in castitate vivit, corpus suum vovit Deo secundum eum qui dixit : « Virgo autem cogitat quomodo sit sancta corpore et spiritu [1]. » Nam et hoc ipsum quod dixit *sancta*, ad hoc respicit : sancti enim dicuntur illi qui se voverunt Deo. Unde et aries, verbi causa, si vovetur Deo, sanctus appellatur, quem tonderi ad communes usus non licet. Sed et vitulus si devotus fuerit Deo, sanctus nihilominus appellatur, nec licet eum jungi in opus commune. Ex iis ergo colligamus quid est hominem seipsum vovere Deo. Si te voveris Deo, imitandus tibi est vitulus, quem non licet humanis operibus deservire, nihil facere quod ad homines et ad præsentem pertineat vitam. Sed quidquid ad animam pertinet, et ad divini cultus observantiam, hoc et agendum et cogitandum tibi est.

III. Sed interim præsens lectio continet diversitates quasdam votorum. Etenim si vir fuerit qui vovit, liber esse dicitur in votis suis, nullique subjectus. Mulier autem si voveat, si quidem in domo patris sui sit, votum ejus in patris pendet arbitrio : et si quidem ille recusaverit, liberabitur; si vero non recusaverit, et ipse et filia tenentur obnoxii. Quod si posteaquam non recusaverit pater, non reddiderit votum filia, peccatum ipsi manet. Similiter autem et erga maritum decernitur, ut si in domo mariti uxor aliquid voverit, et audiens maritus non recusaverit, reus sit voti pariter cum uxore : si vero recusaverit, tam uxor sit libera quam maritus; si vero tacuerit, uterque, ut diximus, reus habeatur. Hæc sunt quidem quæ scripta sunt : sed orandus est nobis Deus, ut intellectum dare dignetur se dignum, quo hæc, ut

[1] 1 Cor. VII, 34.

decet, de Dei verbis intelligere possimus et advertere. Omnes qui sub lege Dei vivimus, et in Ecclesia ejus habemur, aliqui sub patribus, aliqui sub viris agimus. Et si quidem parvula est anima et initia habet in eruditionibus divinis, hæc sub patre agere credenda est. Si vero jam adultior facta est, ita ut viripotens sit ad concipiendum semen verbi Dei, et doctrinæ spiritualis capere secreta, hæc sub viro posita dicitur. Sic enim et Paulus dicebat de Corinthiis : « Volo » autem omnes vos uni viro virginem castam exhibere Christo[1]. » Qui vero perfectiores sunt et eminentiores horum, de illis non dicitur quod sub viro sint, sed audi quomodo de semetipso suique similibus pronuntiet Paulus : « Donec » occurramus, *inquit*, omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi[2]. » Huic ergo animæ, quæ in virum perfectum occurrit, nemo dominatur in votis, sed habet potestatem suorum libertatemque votorum. Si autem fœminei adhuc generis fuerit anima, cui vel vir vel pater dominetur in votis, non semper in ipsa est culpa, sed interdum redit ad viros vel parentes........

HOMILIA XXV[3].

De ultione quæ in Madianitis facta est[4].

In superioribus[5] fornicati sunt filii Israël cum mulieribus Madianitarum, et hoc fuit scandalum filiis Israël in quo offenderunt Deum et ad iracundiam provocaverunt sanctum Israël. Nunc autem posteaquam pertulit Israël quæ pertulit, « locutus est, *inquit*, Dominus ad Moysen dicens :

[1] 2 Cor. xi, 2. — [2] Ephes. iv, 13.
[3] Tom. II, p. 365 et seqq.
[4] Num. xxxi.
[5] N. 1, 2, 3, 4. p. 365-368.

» Ulciscere ultionem filiorum Israël de Madianitis, et ad ultimum apponeris ad populum tuum[1]. » Igitur scandala quæ acciderant Israëlitis, quoniam tergiversatione Madianitarum acciderant; ipsi enim subornaverunt mulieres quæ eos deciperent ut peccarent coram Domino : illi quidem pro peccato suo pertulerunt vindictam, mediocrius tamen et parcius; hi vero, qui eis fuerunt causa peccandi, multo vehementiori subjacent ultioni. Unde edocemur, quia longe sit gravius aliis causam præbere peccati, quam ipsum unumquemque peccare : sicut et Dominus designat cum dicit, quia « melius fuerat homini illi non nasci, *aut* molam asinariam alligari circa collum ejus, et præcipitari in profundum maris, quam ut scandalizet unum de pusillis istis[2]. » Simulque advertendum est, quoniam quidem nomen scandali a nonnullis incompetenter præsumitur. Illud igitur scandalum dicitur, ubi recto itinere ambulanti deceptio aliqua instruitur ad peccandum, et subjicitur causa peccati : sicut et Madianitæ, ambulantibus in lege Domini Israëlitis, et custodientibus castitatem, subornaverunt mulieres, quæ eos deciperent ad peccandum. Causam ergo præbere peccati, hoc est scandalizare. Verumtamen datur vindicta, sed multo gravior in eos qui scandalizaverunt, et qui causam peccati præbuerunt, quam in eos qui peccaverunt. Simul autem et illud observa, quod iis subjecit : « Novissime » autem, *inquit,* et tu apponeris ad populum tuum[3]. » Si quando nobis cum Samaritis sermo est, quoniam quidem resurrectionem mortuorum negant, nec recipiunt futuri sæculi fidem, perurgeamus eos ex iis verbis quibus Dominus dicit ad Moysen, quia apponatur ad populum suum. Nemo enim apponitur ad eos qui non sunt. Unde constat esse aliquem populum, cui Moyses post vitæ hujus exitum dicitur applicandus. Quia ergo Prophetis non credunt Samaritæ,

[1] Num. xxxi, 1, 2. — [2] Marc. xiv, 21, et Luc. xvii, 1. — [3] Num. xxxi, 2.

ex quibus posset resurrectionis mortuorum latius approbari, ex iis saltem Mosei libris quos recipiunt, et quorum auctoritatem fatentur, convincendi sunt et curandi, si tamen oportet Babyloniam curari. Est ergo locus hic resurrectionem mortuorum evidenter ostendens. Designat enim esse populum cui post obitum suum Moyses adjungendus sit, et ad quos pro suis meritis transferendus.

« Post hæc locutus est Moyses ad populum dicens : Armate » ex vobis viros, et belligerate adversum Madian, reddere » vindictam in Madian a Domino : mille ex tribu, et mille » ex tribu, ex omnibus tribubus Israël mittite ad belligerandum[1]. » Attendite lectioni. Non solum enim ad auditum sermonum, sed ad rerum considerationem intendendus est animus. Recordare præterita, audi præsentia, quæ sequuntur adverte. Confer priora posterioribus, et divinarum virtutum magnificentiam contemplare. Filii Israël dudum sexcenta millia fuerant armatorum, qui processerant adversum Madian, et hi omnes victi sunt, quoniam peccatum erat in ipsis. Nunc vero victores Madianitæ, qui sexcenta millia fugaverant, vincuntur a duodecim millibus; ut scias quia non in multitudine, nec in numero militum vincit Israël, sed justitia et pietas est in eis quæ vincit. Propterea denique et in benedictionibus eorum dicitur quia si servaverint legem Domini, unus ex ipsis persequatur mille, et duo vertant decem millia[2]. Vides ergo, quia multo plus valet unus sanctus orando, quam peccatores innumeri prœliando. Oratio sancti penetrat cœlum, quomodo non et hostem vincat in terris? Et ideo omnimode studendum est quærere primo, et custodire justitiam Dei. Quam si obtinueris, et servaveris, omnes tibi hostes ipsa subjiciet : si fueris indutus, sicut Apostolus dicit, loricam justitiæ, et accinctus veritatem, si galeam salutis acceperis, et gladium spiritus, et ante omnia

[1] Num. xxxi, 3, 4. — [2] Levit. xxvi.

scutum fidei, in quo possis omnia jacula maligni ignita extinguere[1]. Talibus enim instructus armis universa diabolica castra omnemque ejus fugabis exercitum, et cum fiducia cantabis : « Si consistant adversum me castra, non timebit » cor meum : si insurgat in me prælium, in hoc ego spe» rabo[2]. » Congrediuntur ergo duodecim millia adversum Madianitas, « et interficiunt, *inquit*, omne masculinum eo» rum et reges eorum ; et Balaam filium Beor interfecerunt » gladio cum reliquis vulneratis eorum[3]. » Quod in superioribus quærebamus, quomodo de Scripturis probari possit Balaam consilio subornatas esse mulieres Madianitarum quæ deciperent filios Israël ad fornicandum, præsens hic Scripturæ locus evidenter ostendit, dicens eum peremptum esse gladio, velut auctorem scandali quod immissum est filiis Israël. Dicitur autem de eo et in sequentibus adhuc evidentius hoc modo : « Et ait ad eos Moyses : Cur vivam » reservastis omnem fœminam? Ipsæ enim sunt quæ filios » Israël secundum verbum Balaam apostatas fecerunt[4]. » Interficiuntur autem et reges Madianitarum, atque illi qui prius a mulieribus victi sunt, nunc expiatione habita, et gesta pœnitentia, etiam reges vincunt. Ex hoc intelligamus, quantum valeat conversio ad Deum, quantum prosit emendatio peccatorum. Omne masculinum, omnes reges Madianitarum vincuntur, et perimuntur ab iis qui per correptionem Domini, et per gestorum pœnitentiam correpti sunt, et emendati. Quinque ergo reges Madianitarum referuntur ab Israëliticis militibus superari.

Sed et nomina eorum curæ fuit Scripturæ divinæ memorare. « Evin, *inquit*, et Rocon, et Sur, et Ur, et Roboc[5]. » Isti sunt qui regnant apud Madianitas, quos superare et penitus debent extinguere omnes qui militant Deo. Evin nam-

[1] Ephes. vi. — [2] Psalm. xxvi, 3. — [3] Num. xxxi, 7, 8. — [4] Ibid. 15, 16. — [5] Ibid. 8.

que belluinus vel ferinus interpretatur. Et quomodo poteris placere ei qui te probavit, si non absciderís a te et penitus peremeris belluinos et feros mores? Quomodo poteris ad mansuetorum beatitudinem pervenire, nisi prius interficias Evin, et morti tradas prius iracundiæ feritatem? Ego puto quod nomina hæc Scriptura divina non pro historia narraverit, sed pro causis et rebus aptaverit. Nam putas fuerit aliquis ita stultus, qui filio suo nomen Belluinus imponeret? Sed hoc arbitror magis, quod instructioni animarum prospexerit sermo divinus, volens nobis ostendere quod adversum hujusmodi vitia militare debeamus, et de habitaculis ea carnis nostræ depellere, istos reges fugare de regno corporis nostri : quod Apostolus evidentius designat dicens : « Non » ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore[1]. » Vis autem videre quoniam non solum apud sanctos nomina pro rebus aptantur, sed etiam apud Gentiles et Barbaros? De sanctis quidem notum est cur Abram Abraham vocitatus sit, et Saraï Sara, et Jacob Israël. Doceamus autem quod mos iste habeatur etiam apud Barbaros. Nonne unus ex filiis Israël a parentibus suis Joseph nomen acceperat? cum autem transiit in Ægyptum, et stetit ante Pharaonem, commutavit nomen ejus, et de Joseph cognominavit eum Psomphtomphanec, quod lingua sua Pharao de secretorum vel somniorum revelatione composuit[2]. Et non solum Joseph huic apud Pharaonem ex re nomen aptatur, sed et Daniel in Babylonia Baltassar nominatur : et Ananias, atque Azarias, et Misaël, Sidrach, Misach, Abdenago vocitantur[3]. Vides ergo quia tam Israëliticorum quam etiam Barbarorum hominum nomina, non fortuitu, sed pro rebus et causis aptantur in Lege. Igitur Madianitarum regem Moyses appellavit, prout ipse censuit appellandum. Belluina, inquit, feritas est, quæ regnat in Madianitis ; et non ipsa solum, sed et alius apud ipsos

[1] Rom. VI, 12. — [2] Gen. XLI, 45. — [3] Dan. I, 7.

rex nomine Rocon : quod est in nostra lingua, inanitas. Regnat ergo et inanitas in Madianitarum gente. Est enim revera multa inanitas et vanitas in hoc mundo, imo et « vanitas » vanitatum, et omnia vanitas[1], » quam Dei miles superare debet et vincere. Vincit autem inanitatem, qui nihil inaniter, nihil superflue, et quod ad rem non pertinet, gerit; qui meminit præcepti illius Dominici quo ait, quia « etiam » de verbo otioso reddent homines rationem in die judicii[2]. » In hac autem vita, homines totum pene otiosum, et totum inane est, quod loquuntur, quod agunt. Inanis enim dicitur omnis actus, et omnis sermo, in quo non est intrinsecus aliquid pro Deo, vel pro mandato Dei. Est et alius rex Madiam Ur, et hic interpretatur irritatio. Vides quales sunt qui regnent apud Madianitas, quibus hominibus adversari oportet, imo quos perimi convenit ab iis qui Deum sequuntur, et interfici. Non enim tam reges, quam vitiorum nomina quæ regnant in hominibus, referuntur in Lege; et non tam gentium bella, quam concupiscentiarum carnalium, quæ militant adversus animam, describuntur. Denique hi qui in vitiis regnant, quinque reges esse dicuntur : ut evidentissime doceamur, quia omne vitium quod regnat in corpore, ex quinque sensibus pendet. Isti ergo quinque sensus perimendi sunt de regno Madianitarum, ut ultra vitia non regnent super eos, sed justitia, ne ad scandalum videant quæ vident, sed ad ædificationem. Apud Madianitas enim sensus isti ad scandalizandum regnabant, ut scandalizarent et deciperent. Et ideo præcepit Dominus, ut si te scandalizaverit oculus tuus, eruas eum; si manus aut pes, abscindas eum[3]. Vides ergo, quia et ipse jubet abscindi et perimi reges scandalizantium. Melius est, inquit, te luscum introire in regnum Dei, et mancum, aut claudum, quam cum iis mitti in gehennam. In quibus non utique effodiendum præcipit

[1] Eccl. I, 2. — [2] Matth. XII, 36. — [3] Idem, V.

oculum corporis nostri, nec manum aut pedem abscindendum; sed sensum carnalia sentientem, et concupiscentiis carnalibus lascivientem mandat abscindi : ut oculi nostri recta videant, et aures nostræ recta audiant, et gustus noster verbum Dei gustet, manusque nostræ palpent et contingant de Verbo Dei. Et hoc est in quo peremptis regibus Madianitarum, et scandali affectibus amputatis, regnat in nobis justitia ipse Dominus noster Jesus Christus, qui factus est nobis justitia a Deo, et pax, et redemptio. Igitur ex præcepto Domini a filiis Israël adversum Madianitas bella confecta sunt, spolia ex ipsis copiosa referuntur, auri atque argenti, cæterorumque mobilium pondus immensum, jumentorum, captivorumque numerus plurimus. Verum quoniam cuncta hæc apud Israëlitas immunda ducuntur, purificatio singulis quibusque competens adhibetur : et ea quidem quæ ex metallis constant, ignis purificat; quæ vero fragiliora sunt, et ignem non ferunt, aqua purificari jubentur. Fiunt ergo ex omnibus spoliis, æquales duæ partes, ut una sit eorum qui ad bellum processerant, et alia eorum qui in castris resederant. Jubentur etiam ex iis offerre in dona Dei : illi quidem qui processerant ad bellum, unum caput ex quingentis; illi vero qui in castris manserant, unum ex quinquaginta : atque omnium simul in unum collectus numerus refertur. Hæc est historiæ continentia.

Sed videamus quid in iis sensus indicet spiritualis. In populo Dei sunt quidam, sicut Apostolus dicit, qui militant Deo[1] : illi, sine dubio, qui se non obligant negotiis secularibus : et isti sunt qui procedunt ad bellum, et pugnant adversus gentes inimicas, et adversum spirituales nequitias pro reliquo populo, et pro iis qui infirmiores sunt, sive per ætatem, sive per sexum, sive per propositum. Pugnant autem isti orationibus et jejuniis, justitia et pietate, mansuetu-

[1] I Tim. II, 4.

dine et castitate, cunctisque continentiæ virtutibus, tanquam armis bellicis communiti : et cum regressi fuerint ad castra victores, fruuntur laboribus eorum etiam imbelles, et ii qui ad pugnam vel non vocantur, vel exire non possunt. Sciendum tamen est, quod omnia quæ sumuntur ex istis gentibus, immunda sunt : et omne fortasse quidquid ex sæculo assumitur, vel prælio capitur, immundum est et purificatione indiget; et quædam ex ipsis per ignem transitura sunt, aliis autem sufficiet aquæ purificatio. Assumuntur autem ex prælio etiam homines et jumenta, cum captivantur omnes intellectus ad obediendum Christo. Ex iis enim ipsis quos ceperimus, offerimus Deo. Nisi enim pugnaverimus in verbo Dei, non poterimus captivare intellectum eorum qui diversa a Christo sentiunt, et perducere eos ad obedientiam Christi. Pauci sunt tamen qui pugnare possint, et prælia ista conficere : de sexcentis millibus et amplius armatorum qui videbantur militare Deo, sola duodecim millia eliguntur; cæteri relinquuntur in castris. Intuere mihi nunc populum Dei, qui est in Ecclesia, quanti sunt ex iis qui possint pro veritate pugnare, possint resistere iis qui contradicunt, qui sciant verbi bella tractare. Beati sunt isti qui pro omni populo pugnare possunt, et defendere Dei plebem, et copiosa de hostibus spolia reportare. Tamen et reliqua pars populi, quæ videtur imbellis, si cum quiete resideat in castris, si in silentio agat, et non recedat a Moyse, sed permaneat in lege Dei, partem spoliorum etiam ipsa percipiet. Fiet enim æqua portio, non per numerum quidem ; sed quantum datur omni populo reliquo, tantum et illis duodecim millibus, quibus vincentibus capta sunt spolia. Quis, hæc audiens, non invitetur ad militiam Dei? quis non animetur pugnare pro Ecclesia, et resistere adversum veritatis inimicos, eos scilicet qui vel dogmata Ecclesiæ oppugnare, vel voluptati et luxuriæ operam dare homines docent? Qui ergo hos ex-

pugnat, et vel in se vel in proximis suis vitia perimit, hic accipiet spolia multa, quinquagies multiplicata quam cæteri. Intantum namque numeri quantitas videtur augeri, cum sexcentis millibus duodecim millia conferuntur. Offerre tamen pars utraque jubetur Deo........

Denique[1] in præsenti lectione Eleazar sacerdos non scribitur ad omnem populum locutus, sed ad eos tantum qui de prælio redeunt. Ait enim : « Et dixit Eleazar sacerdos ad » viros virtutis qui revertebantur de prælio[2]. » Vides ergo quomodo ad viros virtutis loquitur sermo Dei. Viri enim virtutis sunt, qui ad bellum procedunt. Si quis vero pugnare non vult, nec militare, si quis non vult habere certamen studiorum divinorum, et abstinentiæ, hic non vult implere illud quod Apostolus dicit : « Qui autem in agone conten» dit, ab omnibus continens est[3]. » Qui ergo non contendit in agone, et ab omnibus non est continens, neque exerceri vult in verbo Dei, et in lege Domini meditari die ac nocte ; hic, etiamsi vir dicatur, vir tamen virtutis non potest appellari. At vero hic de quo nunc sermo est Scripturæ divinæ, qui spolia de hostibus refert, vir virtutis appellatur : hoc est enim laudis ejus insigne, quod Scriptura dicit, quia locutus est Eleazar sacerdos ad viros virtutis qui revertebantur a prælio. Quis nostrum ita paratus est, ut procedat ad bellum, et contra adversarios dimicet, ut et ipse vir possit appellari virtutis? Sicut autem vita continens, et abstinentiæ labor, atque agonum certamina, faciunt unumquemque virum virtutis appellari : ita e contrario remissa vita, ac negligens, et ignava, facit virum ignaviæ appellari. Si ergo vis appellari vir virtutis, indue te Christum Dominum, qui est Dei virtus, et Dei sapientia, et in omnibus adjunge te Domino, ita ut unus cum eo spiritus fias ; et tunc vir virtutis

[1] N. 5, 6. p. 368.
[2] Num. xxxi, 21. — [3] 1 Cor. ix, 25.

tutis efficieris. Tempus igitur belli nobis est in hoc mundo, pugna adversus Madianitas est, sive adversum vitia carnis nostræ, sive adversum contrarias potestates. Spectat nos Angelorum chorus, virtutum cœlestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio revertamur, quid unusquisque nostrum manubiarum reportet : et intuentur curiosius, ac sollicitius perscrutantur, quis nostrum auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quisve lapides deferat pretiosos. Requirunt etiam si quis æs deferat aut ferrum, aut plumbum, sed et vas ligneum si forte aliquis, aut fictile, aut aliud hujusmodi magnæ domus usibus necessarium. « In magna *enim* » domo, non sunt tantummodo vasa aurea et argentea, sed » et lignea et fictilia [1]. » Requiritur ergo diligenter cum abierimus illuc, quid unusquisque nostrum deferat, et secundum ea quæ detulerit, secundum quod labor ejus pro contemplatione exuviarum probatur, etiam mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia hæc, quæ per ignem, quæ per aquam : « Uniuscujusque *enim* opus » quale sit, ignis probabit [2]. »

Propterea ergo ait : « Hæc est justificatio legis quam constituit Dominus Moysi : Præter aurum, et argentum, et » æramentum, et ferrum, et plumbum, et stannum, et omnis res quæ transit per ignem, traducite per ignem et mundabitur. Sed et in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quæcumque non transeunt per ignem, transibunt per » aquam, et lavabitis vestimenta vestra die septima, et mundi » eritis, et post hæc introibitis in castra [3]. » Vides quomodo purificatione indiget omnis qui exierit de prælio vitæ hujus. Quod si ita est, ut aliquid audeam dicere secundum Scripturæ divinæ auctoritatem, omnis qui exierit de hac vita non potest esse mundus. Considera enim diligenter

[1] 1 Tim. II, 20. — [2] 1 Cor. III, 13. — [3] Num. XXXI, 21, 22, 23, 24.

quid indicet historiæ textus. Exierunt isti pugnare pro filiis Israël, interfecerunt Madianitas : interficientes autem eos, quantum ad historiæ ordinem spectat et litteram legis, placuerunt Deo, voluntatem namque Dei impleverunt; tamen hoc ipso quod interfecerunt adversarios, immundi dicuntur effecti, et propterea dicitur ad eos : « Et lavabitis vestimenta vestra die septima, et mundi eritis, et post hæc » introibitis in castra[1]. » Ergo hi qui pugnant, pro eo ipso quod contigerunt hostes immundos, et quod ingressi sunt contra eos, et habuerint cum eis certamen, polluti sunt. Et ego ergo etiamsi vincere potuero diabolum, etiamsi cogitationes immundas et malas quas cordi meo suggerit, vel repellere venientes, vel ingressas necare intra me, ne ad effectum perveniant, quivero, et si calcare potuero caput draconis, hoc ipso tamen pollui me et inquinari necesse est, quo eum qui pollutus et inquinatus est contigi : et ero quidem beatus, quod eum superare potui; immundus tamen sum et pollutus, qui pollutum contigi, et ob hoc purificatione egeo. Idcirco nimirum et Scriptura dicit quia « nemo mundus a sorde[2]. » Omnes ergo purificatione indigemus, imo purificationibus. Multæ enim et diversæ nos manent purificationes. Sed mystica hæc sunt et ineffabilia. Quis enim nobis enarrare poterit quæ sint purificationes quæ parentur Paulo, vel Petro, vel aliis horum similibus, qui tantum pugnaverunt, tot gentes barbaras deleverunt, tot hostes prostraverunt, tanta spolia, tot triumphos ceperunt, qui cruentis manibus de cæde hostium redeunt, quorum pes tinctus est in sanguine, et manus suas laverunt in sanguine peccatorum? Interfecerunt quippe in matutinis omnes peccatores terræ, et imaginem eorum exterminaverunt de civitate Domini. Vicerunt quippe et peremerunt diversas dæmonum gentes. Nisi enim vicissent eas, non po-

[1] Num. xxxi, 24. — [2] Job, xiv, 4.

tuissent capere ex eis captivos, omnem hunc credentium numerum, et perducere eos ad obedientiam Christi, et subdere eos jugo ejus suavi, et imponere eis onus ejus leve. Quis ergo ita beatus est, qui succedat eis in his præliis, et interficiat omnes Madianitas, et justificetur ex sanguine eorum? Sanguinem enim dæmonum fundere dicitur, qui eripit eos quibus illi dominantur. Lavabitur autem hoc sanguine, et purificabitur in regno Dei, ut purificatus et mundus effectus possit ingredi sanctam civitatem Dei, aperiente sibi ostium Christo Jesu Domino nostro, imo qui est ostium civitatis ipsius Dei : cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVI[1].

De summa numeri filiorum Israël[2].

I. Differentias esse profectuum et meritorum in populo fidelium, si quis diligentius intendat lectioni, multis in locis divinis in voluminibus deprehendet. Non minus autem hæc, et ex præsenti lectione colligimus de eo quod scriptum est : « Et accesserunt ad Moysen omnes qui constituti » erant principes per tribus in exercitu, tribuni, et centu- » riones, et dixerunt ad Moysen : Nos pueri tui collegimus » summam virorum bellatorum nostrorum, et non dissensit » ex nobis quisquam; et obtulimus munus Domino, unus- » quisque vir quodcumque invenit vas aureum, torquem, » aut viriolam, aut annulum, aut dextrale, aut catenulam, » ad propitiandum pro nobis coram Domino[3]. » Loquuntur ergo ad Moysen electi principes, qui constituti sunt super

[1] Tom. II, p. 369 et seqq.
[2] Num. XXXI. — [3] Ibid. 48, 49, 50.

exercitum, et pro bene gestis rebus munera offerunt Deo, dicentes : Nos pueri tui sumus, qui accepimus summam bellatorum filiorum Israël. Dicunt autem summam bellatorum illorum duodecim millia virorum qui electi sunt ex omnibus tribubus Israël, ut confligerent adversus Madianitas. Sunt ergo in populo Dei bellatores multi, sunt et imbelles plurimi : et rursus inter bellatores sunt quidam qui appellantur summa bellatorum, eminentiores sine dubio iis qui bellatores dicuntur, sicut et eminentiores sunt ab imbellibus bellatores. Et rursus sunt aliqui celsiores ab iis qui summa bellatorum dicti sunt : ii scilicet qui constituti sunt super eos principes, et prælati singulis quibusque millibus electorum. Est ergo multa diversitas in eo ordine qui bellatores appellantur. Sed et inter ipsos imbelles, est nihilominus aliqua differentia. Nec ipsi enim æqualiter et uno ordine omnes appellantur imbelles. Quidam enim ita imbelles sunt, ut nunquam possint fieri bellatores, ut est senilis ætas, et omnis fœmineus sexus, sed et conditio servilis. Puerilis vero ætas ita imbellis est, ut spem gerat aliquando fieri bellatrix, scilicet cum occurrerit in virum perfectum, in mensuram ætatis; tunc non solum bellatores fieri ex pueris, sed et in summam bellatorum venire se sperant, et esse electi, et in duodecim millibus numerari, vel etiam præferri, et esse principes electorum.

II. Considera nunc præsentis sæculi statum, et vide omnia bellis repleta, omnemque humanam vitam invisibilibus præliis et impugnationibus dæmonum perurgeri; in populo vero Dei esse quosdam ita robustos fide, armatosque virtutibus, ut adversum hujusmodi hostes quotidie bella conficiant, et semper in procinctu positi non solum semetipsos, sed cæteros qui vel per sexum, vel per ætatem, vel per servitutis conditionem pugnare non possunt, ab hostium tueantur insidiis, verbo doctrinæ eos, exemploque vitæ, et com-

monitionum sedulitate munientes : si tamen non desit eis fides ; sive enim bellatores, sive imbelles, impossibile est salvari sine fide. Inter ipsos tamen bellatores, eos duntaxat qui militant Deo, considera alios ita esse paratos et expeditos ut nullis se implicent omnino negotiis sæcularibus, ut placere possint ei cui se probaverunt, sed in lege Dei meditari die ac nocte [1]. Isti ergo qui hujusmodi sunt, summa bellatorum appellantur. Denique non est dictum de communi numero bellatorum, quia nemo in eis dissensit, sed de iis dictum est qui summa bellatorum nominati sunt. In istis enim qui tales sunt, nulla dissensio, nulla discordia. Ipsi enim sunt isti de quibus dictum est : « Erat autem credentium cor et anima una, nec quisquam eorum aliquid proprium dicebat, sed erant illis omnia communia [2]. » Isti sunt ergo summa bellatorum, in quibus nemo dissensit. Isti sunt qui auri plurimum pugnando ceperunt, et omne aurum atque omne ornamentum, sive capitis, sive brachiorum, sive etiam digitorum, id est, quidquid in intellectibus, quidquid in operibus habent, Deo offerunt. Sciunt enim quia munera ejus data ejus sunt, et ideo non dissentit in eis nec unus. Nec enim possent munera offerre Deo, positi in dissensione. Istos puto esse secundum Evangelium, qui præceptum illud diligenter observant quod mandat Dominus et Salvator : « Si autem offers munus tuum ad altare, » et rememoratus fueris quia frater tuus habeat aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ad altare, et vade » prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum [3], » quo scilicet levent manus suas ad Deum sine ira et dissensione. Isti sunt ergo qui dicunt : « Collegimus summam virorum bellatorum nostrorum, et non dissensit ex nobis quisquam, et obtulimus munus Domino [4]. » Discenda igitur nobis magnopere est consonantiæ disciplina

[1] 2 Tim. II. — [2] Act. IV, 32. — [3] Matth. V, 23, 24. — [4] Num. XXXI, 49, 5

quia tanquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata, sonum suavem modulati carminis reddit; si vero sit aliqua in fidibus dissonantia, ingratissimus sonus redditur, et carminis dulcedo corrumpitur: ita et ii qui Deo militant, si dissensiones et discordias inter se habeant, ingrata erunt omnia, et nihil acceptum Deo videbitur, etiamsi multa bella conficiant, etiamsi spolia multa deferant, et multa munera offerant Deo. Dicetur enim ad eos: Depone munus tuum ad altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, ut possis et tu inter eos qui summa sunt virorum bellatorum numerari, et dicere, quia non dissensit ex nobis quisquam. Ego etiam amplius aliquid dico: nisi talis fueris, ut in nullo dissentias a mandatis Dei, nec in aliquo discrepes ab Evangelicis præceptis, non poteris hostem vincere, non poteris superare inimicum. In eo enim ipso jam victus es in quo dissentis; et per hoc ipsum superaris a diabolo, in quo discordas a Deo. Si autem vis vincere inimicum, et esse summa bellatorum, adhære Deo, et concorda cum ipso, sicut ille qui dicebat: « Quis nos separabit a » charitate Dei? tribulatio, an angustia, an fames, an nu- » ditas, an periculum, an gladius [1]? » Et iterum: « Neque » vita, neque mors, neque instantia, neque futura, neque » altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit » nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Do- » mino nostro [2]. » Iste talis potest vincere Madianitas, et interficere omnes peccatores terræ, et perdere omnem imaginem eorum de civitate Domini. Et ego ergo debeo de meipso, et de terra carnis meæ perdere peccatores, et interficere fornicationem, immunditiam, passionem, concupiscentiam malam, et avaritiam. Isti enim sunt peccatores terræ meæ, quos tunc demum exterminare potero et interficere, si non dissentiam a mandatis Domini: et tunc vere

[1] Rom. VIII, 35. — [2] Ibid. 38, 39.

dignus ero qui offeram Deo munera. « Omne vas aureum, » torquem, inquit, aut viriolam, aut annulum, aut dextrale, » aut catenulam [1]. » Torquis ornamentum sapientiæ est. In Proverbiis enim de sapientia dicitur, quod qui acquisierit eam, torquem auream ponat circa collum suum [2]. Viriola et annulus, ornamenta sunt manuum, in quibus operum signantur indicia. Similiter et dextrale. Catenulæ vero verbi et doctrinæ connexiones declarant. « Ad propitiandum, » *inquit,* Deum pro nobis [3]. » Si dicamus propter aurum Deum propitium fieri hominibus, vide quam absurdum, imo quam impium judicetur. Hoc enim etiam in viro bono notabile ducitur, si accepto auro ab inferioribus placetur; quanto ergo magis hæc de Deo sentire non convenit! Unde puto expositionis hujus ecclesiasticæ magis constare rationem, quæ per auri species indicari docet animi virtutes, et bonorum operum gesta, quæ sola offerri Deo ab hominibus dignum est, et pro quibus solis propitium fieri Deum hominibus decet. « Et accepit, *inquit,* Moyses et Eleazar sa» cerdos aurum ab omnibus tribunis, et centurionibus, et » intulit illud in tabernaculum testimonii, memoriale filiis » Israël coram Domino [4]. » Vides quia quæ dicuntur, non ad conspectum visibilem, sed ad mentis memoriam referuntur. Beatus enim est ille qui recordatur se boni aliquid operis egisse coram Domino, et obtulisse munera beneplacita Deo, animi virtutes, et ornamenta pietatis.

III. Post hæc sequitur historia de hæreditate Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse; de qua proponentes aliqua disserere, volumus prius auditorum diligentiam commonere, et animos eorum ad contemplationem spiritualis intelligentiæ suscitare. Omnia quæ dicuntur non solum ex ipso qui dicitur sermone pensanda sunt, sed et persona dicentis magnopere consideranda est. Verbi gratia : si puer est qui

[1] Num. XXXI, 50. — [2] Prov. I, 9. — [3] Num. XXXI, 51. — [4] Ibid. 54.

loquitur, animos nostros ad auditum eloquii puerilis aptamus, nec plus aliquid in iis quæ dicuntur nisi inquantum sentire puer potuit, expectamus. Si vero qui loquitur vir est, continuo contemplamur, si viro digna sunt quæ dicuntur. Et rursus si vir ille eruditus sit qui dicit, pro eruditionis ejus intuitu etiam dicta pensamus. Si vero vir quidem ille est, imperitus tamen et idiotes, aliter quæ dicuntur accipimus. Sic item si sit senior qui loquitur, et multæ ac probatæ peritiæ, utpote qui in eruditionibus consenuerit, longe major in eo dictorum habebitur expectatio. Cur autem ista præmiserimus, historiam hæreditatis Ruben et Gad et dimidiæ tribus Manasse exponere volentes, ausculta. Qui hæc gesta narrat quæ legimus, neque puer est, qualem supra descripsimus, neque vir talis aliquis, neque senior, nec omnino aliquis homo est; et ut amplius aliquid dicam, nec Angelorum aliquis aut virtutum cœlestium est : sed, sicut traditio majorum tenet, Spiritus sanctus hæc narrat. Unde enim poterat Moyses, vel quæ ab origine mundi gesta sunt, vel quæ in fine ejus erant gerenda narrare, nisi per inspirationem Spiritus Dei? Unde potuisset prophetare de Christo, nisi loquente Spiritu sancto? Sic enim et ipse Christus ei testimonium reddit, et dicit : « Si » crederetis Moysi, crederetis utique et mihi. De me enim » ille scripsit [1]. » Si autem illius litteris non creditis, quomodo meis verbis credetis? Constat ergo ea per Spiritum sanctum dicta, et ideo conveniens videtur hæc secundum dignitatem, imo potius secundum majestatem loquentis intelligi. Sed et illud hoc in loco memorare aptissimum duco, quod Abraham, cum audiret illum divitem positum in tormentis rogare se ut dimitteretur, et veniens moneret fratres suos pie vivere, ne et ipsi in locum illum descenderent tormentorum, respondit ei, quia « Habent Moysen et

[1] Joan. v, 45.

» Prophetas, audiant illos [1]. » Non utique homines aliquos dicebat in corpore positos Moysen et Prophetas : sed hæc quæ per Moysen Spiritu Dei dictante scripta sunt, Moysen ea nominavit. Dicat ergo aliquis : Cum hæc ita scripta sint, si Abraham me ad Moysis dicta transmittat, ut legens ea possim illum locum evadere tormentorum, quid me juvabit ad effugiendam gehennam, si legam quomodo filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse, hæreditatem capiunt a Moyse trans Jordanem, quia èrant illis pecora multa præ cæteris tribubus, et quia dicit ad eos Moyses : Videte ne exacerbetis Deum, sicut et illi decem qui missi sunt cum Jesu et Caleb explorare terram, et dicebant, quia terra talis, et talis est, et non possumus eam capere [2]; et quia ad hæc responderunt filii Ruben, et cæteri cum ipsis : Da nobis terram hanc, et hæreditatem ejus, et non quæremus jam intra Jordanem hæreditatis terram cum fratribus nostris : sed hic relinquemus jumenta nostra, et sarcinas nostras, et mulieres nostras, et infantes nostros, viri autem nostri ibunt pariter et transibunt Jordanem ; et quia post hæc Moyses commendat eos Jesu filio Nave, et Eleazaro sacerdoti filio Aaron, sub ea tamen conditione ut transeant cum filiis Israël, et pugnent cum eis adversus hostes qui erant trans Jordanem, donec liberetur ab eis terra, et tunc accipiant terram quam poposcerunt, regis Seon et regis Og ; atque ipsis solis per Moysen detur hæreditas extra Jordanem, cæteris autem omnibus per Jesum intra Jordanem? Dicet ergo aliquis : Quid ista prosunt ad hoc quod dixit Abraham : « Habent Moysen et Prophetas, audiant il» los [3] ; » quo scilicet hæc legentes et audientes, in locum illum non deveniant tormentorum? Hæc autem diximus, excitantes animos audientium, ut vigilantius iis quæ leguntur vel dicuntur intendant, et in Mosei litteris remoto littera

[1] Luc. xvi, 29. — [2] Num. xxxii. — [3] Luc. xvi, 29.

velamine ita intelligant quæ scripta sunt, ut singulis quibusque ea dici inveniant, quæ si intelligantur et observentur, possint auditores non ad illum locum tormenti deduci, quo dives ille, qui audire hæc quæ in secreto sunt scripta contempsit, abductus est, sed in sinum eant Abraham, ubi Lazarus requiescit. Oremus ergo Dominum, ut auferatur velamen a cordibus nostris de lectione veteris Testamenti, ut ea quæ abscondita sunt et occulta in Mosei litteris, videre possimus, secundum Prophetæ commonitionem dicentis : « Et nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra [1]. » Et quidem quod hæc mystica sint, et divinum aliquem sensum contineant, puto quod ex iis quæ superius asserta sunt, nullus possit ambigere, quamvis sit ille Judaïcis fabulis insatiabiliter deditus : tamen sicut hoc neminem negare puto, ita quæ sint illa quæ ex istis narrationibus indicentur, et quæ rerum facies sub hoc velamine contegatur, ad liquidum scire, ipsius puto esse sancti Spiritus qui hæc inscribi inspiravit ; et Domini nostri Jesu Christi, qui de Moyse dicebat : « De me enim ille scripsit [2] ; » et omnipotentis Dei, cujus consilium antiquum humano generi non nudum, sed velatum litteris indicatur. Nos autem oremus ex corde Verbum Dei, qui est unigenitus ejus, et qui revelat Patrem quibus vult, ut et nobis hæc revelare dignetur : sunt enim in his repromissionum mysteria, quæ repromisit diligentibus se : « Ut sciamus et nos, quæ a Deo donata sunt no» bis [3]. » Sed et vos juvate nos in orationibus, et diligenter intendite, non tam nobis dicentibus, quam Domino illuminanti eos quos illuminatione sua dignos invenerit. Quorum contemplatione etiam nobis dare dignetur verbum in adapertionem oris nostri. Sed age jam si corda erexistis ad Dominum, et verbi ejus sancti illustrationem petiistis, ad perscrutandum sensum eorum quæ videntur latere, veniamus.

[1] Jerem. xiii, 17. — [2] Joan. v, 45. — [3] 1 Cor. ii, 12.

IV. Exeundi de Ægypto figuram duobus modis accipi, a prioribus nostris et a nobis, sæpe jam dictum est. Nam et cum quis de errorum tenebris ad agnitionis lumen adducitur, et de terrena conversatione ad spiritualia instituta convertitur, de Ægypto videtur exisse, et venisse ad solitudinem : ad illum videlicet vitæ statum, in quo per silentium et quietem exerceatur divinis legibus, et eloquiis cœlestibus imbuatur; per quæ institutus et directus, cum Jordanem transierit, properet usque ad terram repromissionis, id est, per gratiam baptismi, usque ad Evangelica instituta perveniat. Sed et illam figuram esse diximus exeundi de Ægypto, cum relinquit anima mundi hujus tenebras, ac naturæ corporeæ cæcitatem, et transfertur ad aliud sæculum : quod vel sinus Abrahæ, ut in Lazaro, vel paradisus, ut in latrone qui de cruce credidit, indicatur : vel etiam si qua norit Deus esse alia loca, vel alias mansiones, per quæ transiens anima Deo credens, et perveniens usque ad flumen illud quod lætificat civitatem Dei, intra ipsum sortem promissæ patribus hæreditatis accipiat. Igitur cum duplici (ut memoravimus) modo egressus designetur ex Ægypto, et transitus ad desertum, atque inde ingressus ad Sanctæ terræ hæreditatem, videamus nunc quid sibi velit Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse. Hæreditas quæ per Moysen traditur, et extra Jordanem decernitur, in duodecim tribubus filiorum Israël, occultis quibusbam et mysticis rationibus, totius humani generis figuram complectitur, vel omnium certe hominum qui ad agnitionem Dei venerunt. Horum ergo pars aliqua extra Jordanem hæreditatem consequitur per Moysen, pars vero trans Jordanem, et hæreditatem suscipit in terra repromissionis per Jesum. Et illi quidem quibus extra Jordanem hæreditas decernitur, primitivi sunt : licet minus nobiles, licet non inculpati, primitivi tamen sunt. Ruben enim est primogenitus Jacob : licet contaminaverit thorum

patris, primogenitus tamen est. Sed et Gad, licet ex ancilla, tamen et ipse primogenitus est. Manasse quoque, cujus dimidia tribus extra Jordanem consequitur, et ipse, licet de Ægyptia natus, primogenitus tamen est. Omnes ergo isti primogeniti sunt, et ideo priorem populum designant, qui non per Jesum Dominum nostrum, sed per Moysen extra Jordanem sortem hæreditatis accipiunt. Considera autem diligentius etiam causam qua priores et extra Jordanem, et sequestrati a cæteris, consequuntur hæreditatem : « Jumenta, » *inquiunt*, et pecora multa sunt nobis[1]. » Hæc ergo causa est, quia prior populus ad hæreditatem illius terræ, quæ lacte fluit, quæ melle abundat, quæ favus mellis est præ omni terra, non potuit pervenire, nec Verbum carnem factum potuit agnoscere, quia multa jumenta habebant, et multa pecora. Animalis ergo homo non potuit percipere quæ sunt Spiritus Dei[2], nec spiritualiter dijudicare; quia « homo in honore cum esset, non intellexit, *sed* comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est iis[3], » pro quibus hæreditatem suam extra Jordanis fluenta percepit, et a terra se Sancta fecit alienum. Ille ergo populus accepit hæreditatem per Mosen, accepit terram duorum regum tantummodo. Non enim amplius potuit Moyses interficere nisi duos reges, quorum terram divideret populis, multa animalia multaque pecora habentibus. Illis vero qui Jordanem transeunt Jesus dividit terram, quamvis habeant etiam ipsi animalia, habeant pecora, non tamen tanta quæ eos excludant ne Jordanem transeant, sed cum ipsis et mulieribus, et cum infantibus suis contendunt transire Jordanem, et ad patrum pervenire promissa. Illi autem propter pecora et jumenta, et mulieres suas, et infantes, non potuerunt transire Jordanem, nec ad fidem Christi, quæ est terra repromissionis, intrare.

[1] Num. XXXII, 4. — [2] I Cor. II, 14. — [3] Psal. XLIX, 13.

V. Increpat tamen Moyses, et dicit ad filios Ruben, et ad filios Gad : « Fratres vestri pergent ad prælium, et vos sedebitis hic? Et quare pervertitis corda filiorum Israël, » ut non transeant in terram quam Dominus dat eis[1] ? » Et cum increpuisset eos hujusmodi verbis, « accesserunt, *inquit*, ad eum fili Ruben, et filii Gad, et dicebant : Ovilia » ovibus fabricabimus hic, et pecoribus, et civitates impedimentis nostris, et nos armati prima turma incedemus » ante filios Israël, usquequo perducamus eos in suum locum[2]. » Et hæc promittentes, mitigaverunt Moysen, ita ut ipse eos commendaret Jesu et Eleazaro. Ita enim scriptum est : « Et adhibuit illos Moyses ad Eleazarum sacerdo» tem, et Jesum filium Nave, et principes familiarum tri» buum Israël. Et ait ad eos Moyses : Si transierint filii Ruben » et filii Gad vobiscum Jordanem omnis armatus ad prælium » coram Domino, et obtinueritis terram in conspectu vestro, » dabitis eis terram Galaad in possessionem[3]. » Terræ nomen in Scripturis divinis positum diversis significationibus invenimus : et primo quidem terra hæc in qua habitamus, non ex initio terra vocitata est, sed arida ; et post hæc quæ prius dicta fuerat arida, terra nomen accepit : sicut et cœlum istud visibile, non ab initio cœlum dictum est, sed prius firmamentum, post etiam cœli vocabulo nuncupatum est. In principio tamen creaturæ cœlum et terram fecisse dicitur Deus, et postea aridam, et postea firmamentum. Vis autem scire quia aliud sit in Scripturis arida, aliud terra? Audi Aggæum prophetam dicentem : « Adhuc semel, et » ego movebo cœlum et terram et mare et aridam[4]. » Vides quomodo Propheta aliud ponit terram et aliud aridam. Sed et in multis Scripturæ locis invenimus terram laudabilem nominari : aridam vero non facile legimus laudabilem poni. Nam et Adam in hunc locum quasi culpabilis post pecca-

[1] Num. XXXII, 6, 7. — [2] Ibid. 16, 17. — [3] Ibid. 28, 29. — [4] Agg. II, 7.

tum detruditur, qui arida nominatus est. Antea enim non fuit in arida, sed in terra. Paradisus namque non est in arida, sed in terra. Sed et mansuetis quod repromittit Dominus in Evangelio, non est arida, sed terra : « Beati *enim,* » *inquit,* mansueti, quoniam ipsi hæreditabunt terram[1]. » Et iterum in Evangelio, semen quod dat fructum centesimum, sexagesimum, et tricesimum[2], terra dicitur esse, non arida. Et puto quia profectus quidam sit ab arida ad terram veniendi, sicut et profectus quidam fuit ut hæc arida terra vocaretur. Omnes enim nos, donec infructuosi sumus, et nullum justitiæ fructum, nullum pudicitiæ, nullum pietatis afferimus, arida sumus. Si autem nosmetipsos cœperimus excolere, et ad virtutum frugem desides animos suscitare, terra efficimur ex arida, quæ verbi Dei suscepto semine læta fruge multiplicet. Est ergo quædam etiam in regno Dei terra, quæ mansuetis repromittitur, et terra quæ viventium nominatur, et terra in excelsis posita, de qua ad justum dicit Propheta : « Et exaltabit te ut hæredites terram[3]. » Istius ergo terræ hæreditatem, posteaquam de mundi hujus Ægypto exierit, Deo credens anima consequitur : et alibi quidem ii qui sub Lege vixerunt, alibi autem qui per Jesu Christi fidem et gratiam dispensati sunt. Verumtamen ii qui videntur primi, et per Mosen dispensati, non prius consequentur hæreditatem sibi decretam, quam Moseo duce meruerunt, nisi et ipsi transeant cum iis quos Jesus dispensat, et pugnent cum eis contra inimicos, et collocent eos in sedibus suis ; et ita ipsi consequentur hæreditatem quam Moseo duce meruerunt.

VI. Sed hæc nisi ex Scripturis divinis approbentur, fabulæ videbuntur. Paulus ergo horum producatur in medium idoneus testis, qui in Epistola ad Hebræos, ubi describit omnes illos Patres, et Patriarchas, ac Prophetas, qui per fidem pla-

[1] Matth. v, 4. — [2] Id. xiii. — [3] Psal. xxxvii, 34.

cuerunt Deo, post enumerationem cunctorum, in ultima conclusione sic dicit de eis : « Et ii omnes testimonio fidei » accepto non perceperunt repromissiones, Deo pro nobis » melius aliquid providente, uti ne sine nobis consumma» rentur[1]. » Quasi dicerent istæ novem et semis tribus de illis duabus et semis tribubus, quia propterea non ceperunt promissiones terræ illius quæ eis extra Jordanem per Mosen decreta est, Deo pro nobis aliquid melius providente, uti ne sine nobis consummarentur. Propterea ergo transeunt nobiscum armati ad prælium, et juvant nos ad belligerandum ad expugnandos inimicos. Sed illi transeunt qui armati sunt, qui viri fortes sunt et potentes : cæteri vero, ignava manus et imbellis, remanent extra Jordanem. Si qui autem in ipsis viri fortes sunt, relictis animalibus et pecoribus et omnibus impedimentis, pugnant adversum hostem nobiscum usquequo vincantur inimici nostri, usquequo hæreditatem terræ bonæ, terræ mellis lactisque capiamus. Quis enim dubitat quod sancti quique Patrum, et orationibus nos juvent, et gestorum suorum confirment atque hortentur exemplis, sed et voluminibus suis, per ea quæ nobis ad memoriam scripta reliquerunt docentes nos, et instruentes quomodo adversum inimicas potestates dimicandum sit, et quomodo agonum toleranda certamina? Pugnant ergo pro nobis et ipsi, incedunt primi ante nos armati. Ipsos enim nos habentes ad exemplum, et videntes eorum per spiritum fortia facta, armamur ad prælium spirituale, et adversus spiritualia nequitiæ in cœlestibus dimicamus. Sic denique qui sub Jesu duce militant, triginta et eo amplius reges perimunt, et terras eorum sorte hæreditatis accipiunt. Depulsis namque spiritualibus nequitiis de cœlestibus, hæreditatem regni cœlestis a Jesu Domino nostro percipiunt.

VII. Potest et tertius adhuc expositionis videri modus,

[1] Hebr. XI, 39, 40.

ut in filiis Israël, id est in populo Ecclesiæ intelligantur quidam esse spirituales, et intra Jordanem percipere hæreditatem terræ fluentis lac et mel : sapientiæ scilicet et scientiæ capientes dulcedinem, quorum terra flumine Dei quod repletum est aquis divinæ intelligentiæ, circumdatur et rigatur. Alii autem sunt carnales, qui jumentis et pecudibus, id est, crassis et stolidis sensibus abundant : sicut erant illi de quibus dicebat Apostolus : « Ita insensati estis, ut cum » spiritu cœperitis, nunc carne perficiamini [1]; *et :* O insensati » Galatæ, quis vos fascinavit veritati non obedire [2] ? » Sed et unusquisque nostrum, nisi se armaverit, et abjectis brutis et belluinis sensibus ad spiritualem intelligentiam properaverit, remanebit extra Jordanem, nec poterit per sapientiæ flumen incedere, quod lætificat civitatem Dei, id est, animam Dei capacem : non assequetur eloquiorum Domini interiora, quæ sunt dulciora super mel et favum, sed illam tantummodo consequetur terram in qua duo reges occisi sunt, ubi dicatur ei : « Nihil aliud judicavi me ipsum scire » inter vos nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum [3]. » Qui autem potuerit transire Jordanem, et ad interiora penetrare, ibi Jesum Dominum nostrum sequens, interficiet triginta, et eo amplius reges, illos fortassis de quibus dicitur, quia « astiterunt reges terræ, et principes congregati » sunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum » ejus [4] ; » depulsisque iis regibus et prostratis, agnoscet secretiora mysteria, usquequo veniat ad illum locum ubi sedes Dei est et Jerusalem civitas Dei viventis, non ista quæ servit cum filiis suis in terris, sed illa cœlestis, quæ libera est, et mater omnium nostrum : ad cujus nos hæreditatem perducere dignetur dux et Dominus noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Galat. III, 3. — [2] Ibid. 1. — [3] I Cor. II, 2. — [4] Psal. II, 2.

HOMILIA XXVII[1].

De mansionibus filiorum Israël[2].

Cum conderet[3] Deus mundum, innumeras creavit ciborum differentias, pro diversitatibus scilicet vel humani desiderii, vel naturæ animalium. Unde non solum homo cum viderit animalium cibum, scit eum non pro se, sed pro animalibus creatum, sed et ipsa animalia agnoscunt proprios cibos : et aliis quidem, verbi causa, utitur leo, aliis cervus, aliis bos, aliis vero aves. Sed et inter homines sunt quædam differentiæ in appetendis cibis : et alius quidem qui bene sanus est et habitudine corporis valens, fortem cibum requirit, et credit confiditque edere omnia, velut robustissimi quique athletarum. Si quis vero infirmiorem se sentit et invalidum, delectatur oleribus, et fortem cibum pro sui infirmitate corporis non recipit. Si vero sit aliquis parvulus, etiamsi voce indicare non possit, re tamen ipsa nullam aliam quam lactis requirit alimoniam. Et ita unusquisque vel pro ætate, vel pro viribus, vel pro corporis valetudine, aptum sibi et competentem viribus suis expetit cibum. Si sufficienter rerum corporalium considerastis exemplum, nunc ab iis ad intelligentiam spiritualium veniamus. Omnis natura rationabilis propriis et sibi competentibus nutriri indiget cibis. Cibus autem verus naturæ rationabilis sermo Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multas paulo ante dedimus differentias, ita et natura rationabilis, quæ ratione et verbo Dei, ut diximus, pascitur, non omnis uno atque eo-

[1] Tom. II, p. 574 et seqq.
[2] Num. XXXIII.
[3] N. 1, 2, 3, p. 574-576.

dem verbo nutritur. Unde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus etiam in verbo Dei cibus lactis, apertior scilicet simpliciorque doctrina, ut de moralibus esse solet, quæ præberi consuevit iis qui initia habent in divinis studiis, et primæ eruditionis rationabilis elementa suscipiunt. His ergo cum recitatur talis aliqua divinorum voluminum lectio, in qua non videatur aliquid obscurum, libenter accipiunt : verbi causa, ut est libellus Hester, aut Judith, vel etiam Tobiæ, aut mandata Sapientiæ. Si vero legatur ei liber Levitici, offenditur continuo animus, et quasi non suum refugit cibum. Qui enim venit ut disceret Deum colere, justitiæ ac pietatis ejus præcepta suscipere, audit mandata de sacrificiis dari, et immolationum ritus doceri, quomodo non continuo avertit auditum, et tanquam non sibi aptum cibum recusat? Sed et alius cum leguntur Evangelia, vel Apostolus, aut Psalmi, lætus suscipit, libenter amplectitur, et velut remedia quædam infirmitatis suæ inde colligens gaudet. Huic si legatur Numerorum liber, et ista maxime loca quæ nunc habemus in manibus, nihil hæc ad utilitatem, nihil ad infirmitatis suæ remedium, aut animæ salutem prodesse judicabit : sed continuo refutabit, et respuet tanquam graves et onerosos cibos, et quia ægræ atque invalidæ non competant animæ. Sed sicut, verbi gratia (ut iterum ex corporalibus repetamus exempla), leoni si detur intellectus, non continuo culpabit abundantiam herbarum creatam, quia ipse crudis carnibus vescitur, nec dicet illas superflue a Conditore productas, quia ipse earum cibo non utitur; nec iterum homo, quia pane aliisque aptis sibi utitur alimoniis, culpare debet cur fecerit Deus serpentes, quos cibum videat præbere cervis; neque ovis, aut bos culpare, verbi causa, quod aliis animalibus carnibus vesci datum est, cum ipsis ad edendum gramina sola sufficiant : ita ergo et in cibis rationalibus, divinorum dico voluminum,

non continuo aut culpanda aut refutanda est Scriptura, quæ difficilior aut obscurior ad intelligendum videtur, vel ea continere quibus sive incipiens et parvulus, sive infirmior et minus ad intelligenda omnia validus uti non potest, nec conferri sibi ex iis utilitatis aliquid existimat aut salutis : sed considerare debes, quia sicut serpens et ovis, et bos et homo, ac fœnum, Dei creatura sunt omnia, et diversitas ista ad laudem spectat et gloriam Creatoris, quod competentem et in tempore unicuique eorum pro quibus creata sunt, vel præbeant, vel capiant cibum; ita et hæc omnia quæ verba Dei sunt, et in quibus diversus pro captu animarum cibus est, unusquisque prout sanum se et validum sentit assumat. Quamvis et si diligentius requiramus, verbi causa, in Evangelii lectione, vel Apostolica doctrina, in quibus delectari videris, et in quibus tibi aptissimum et suavissimum deputas cibum, quanta sunt quæ te latent, si discutias et perscruteris mandata Domini? Quod si ea quæ obscura videntur et difficilia, refugienda sunt protinus et vitanda, invenies etiam in illis in quibus valde confidis, tam multa obscura et difficilia, ut si hanc sententiam teneas, sit tibi etiam inde recedendum. Sunt tamen plurima in illis, quæ apertius et simplicius dicta sunt, quam ut parvi sensus ædificent auditorem. Hæc autem in præfatione præmisimus, ut suscitemus animos vestros, quoniam quidem hujusmodi lectio habetur in manibus, quæ difficilis ad intelligendum, et superflua videatur ad legendum. Sed non possumus hoc dicere de sancti Spiritus litteris, quod aliquid in eis otiosum sit aut superfluum, etiamsi aliquibus videntur obscura. Sed hoc potius facere debemus, ut oculos mentis nostræ convertamus ad eum qui hæc scribi jussit, et ab ipso horum intelligentiam postulemus : ut sive infirmitas est in anima nostra, sanet nos ille qui sanat omnes languores ejus; sive parvi sensus sumus, adsit nobis

custodiens parvulos Dominus, et enutriat nos, atque in mensuram ætatis adducat. Utrumque enim in nobis est, ut ex infirmis ad sanitatem, et ex parvulis ad ætatem virilem pervenire possimus. In nobis ergo est, hæc a Deo poscere. Dei autem est petentibus dare, et pulsantibus aperire. Sed satis sit ista præfatio.

Nunc jam ad lectionis ipsius quæ recitata est veniamus exordium, ut, juvante Domino, sensum quoque eorum, etiamsi non ad liquidum, summatim tamen colligere et explicare possimus. Ait ergo : « Hæ sunt mansiones filiorum » Israël, ex quo exierunt de terra Ægypti cum virtute sua, » in manu Moysi et Aaron. Et scripsit Moyses profectiones » eorum et mansiones per verbum Domini[1], » et cætera. Audistis quia scripsit hæc Moyses per verbum Domini. Et quid voluit Dominus hæc scribi ? ut prodesset nobis aliquid scriptura hæc mansionum quas fecerunt filii Israël, aut nihil prodesset ? Et quis audeat dicere, quod ea quæ per verbum Domini scribuntur nihil utilitatis habeant, nec salutis aliquid conferant, sed solam rem gestam narrent, quæ tunc quidem præterierit, nunc autem nihil ad nos ex ejus relatione perveniat ? Impia hæc et aliena a catholica fide sententia est, et eorum tantummodo qui legis et Evangeliorum negant unum solum sapientem esse Deum patrem Domini nostri Jesu Christi. Quid ergo de iis mansionibus fidelis sentire debeat intellectus, summatim (prout tempus patitur) pertractare tentemus. Superior disputatio, cum nobis occasionem dicendi de profectione filiorum Israël ex Ægypto præbuisset, dupliciter diximus videri posse spiritualiter exire unumquemque de Ægypto, vel cum relinquentes Gentilem vitam ad agnitionem divinæ legis accedimus, vel cum anima de corporis hujus habitatione discedit. Ad utrumque ergo istæ mansiones, quas nunc per verbum Domini Moy-

[1] Num. XXXIII, 1, 2.

ses describit, aspiciunt. Nam de illis quidem mansionibus quas animæ corpore exutæ, imo corpore suo rursus indutæ habituræ sunt, Dominus pronuntiavit in Evangelio, dicens : « Multæ mansiones sunt apud Patrem meum. Alioquin dicerem vobis, Vado et præparo vobis mansionem [1]. » Sunt ergo multæ illæ mansiones quæ ad Patrem ducunt, in quibus singulis quid causæ, quid utilitatis animæ commoratio, quidve eruditionis aut illuminationis accipiat, scit ille solus futuri sæculi Pater, qui ait de semetipso, quia « ego sum ostium. Nemo venit ad Patrem, nisi per me [2]. » Qui fortassis in his singulis mansionibus unicuique animæ ostium fiet, ut per ipsum intret, et per ipsum exeat, et inveniat pascua, et iterum intret ad aliam, et inde ad aliam mansionem, usquequo ad ipsum perveniat Patrem. Sed nos pene immemores præfationis nostræ, subito auditum vestrum ad alta et excelsa surreximus. Imo vero redeamus ad ea quæ inter nos et in nobis geruntur. In Ægypto erant filii Israël, in operibus Pharaonis regis luto ac latere affligebantur, donec ingemiscentes clamarent ad Dominum, et exaudiens gemitum eorum mitteret eis verbum suum per Moysem, et educeret eos de Ægypto. Et nos ergo cum essemus in Ægypto, mundi dico hujus erroribus et ignorantiæ tenebris, operantes opera diaboli, et in concupiscentiis et voluptatibus carnis, miseratus est Dominus afflictionem nostram, et misit Verbum suum unigenitum Filium, qui nos de ignorantia erroris ereptos ad lucem divinæ legis adduceret.

Sed primo omnium, intuere mysterii rationem : quam qui diligenter observaverit, in Scripturis inveniet in egressione filiorum Israël de Ægypto, quadraginta et duas habitas esse mansiones ; et rursum adventus Domini et Salvatoris nostri in hunc mundum, per quadraginta et

[1] Joan. xiv, 2. — [2] Id. x, 9, et xiv, 6.

duas generationes adducitur. Sic enim Matthæus Evangelista commemorat, dicens: « Ab Abraham usque ad David » regem, generationes quatuordecim. Et a David usque ad » transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. » Et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim [1]. » Istas ergo quadraginta et duas generationes quas velut mansiones Christus fecit descendens in Ægyptum mundi hujus, ipso numero quadraginta et duas mansiones faciunt, qui ascendunt de Ægypto. Et bene observanter posuit Moyses dicens : « Ascenderunt » filii Israël cum virtute sua [2]. » Quæ est virtus eorum, nisi ipse Christus, qui est virtus Dei? Qui ergo ascendit, cum ipso ascendit qui ad nos inde descendit, ut illuc perveniat unde ille non necessitate, sed dignatione descendit, ut verum sit illud quod dictum est, quia « Qui descendit, » ipse est et qui ascendit [3]. » Igitur in quadraginta duabus mansionibus perveniunt filii Israël, usque ad principium capiendæ hæreditatis. Principium vero capiendæ hæreditatis fuit, ubi Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, accipiunt terram Galaad. Constat itaque numerus descensionis Christi, per quadraginta et duos patres secundum carnem, velut per quadraginta duas mansiones descendens usque ad nos; et per totidem mansiones ascensus filiorum Israël, usque ad hæreditatis promissæ principium. Quod si intellexisti quantum sacramenti numerus iste descensionis ascensionisque contineat, veni jam et incipiamus per ea quæ descendit Christus ascendere, et primam mansionem istam facere quam ille novissimam fecit, scilicet, qui natus ex virgine est : et hæc sit prima nobis mansio de Ægypto exire volentibus, in qua relicto idolorum cultu, et dæmoniorum, non deorum, veneratione, credimus Christum na-

[1] Matth. I, 17. — [2] Num. XXXIII, 1. — [3] Ephes. IV, 10.

tum ex Virgine, et de Spiritu sancto, et Verbum carnem factum venisse in hunc mundum. Post hæc jam proficere, et ascendere ad singulos quosque fidei et virtutum gradus nitamur. Quibus si tamdiu immoremur donec ad perfectum veniamus, in singulis virtutum gradibus mansionem fecisse dicemur, usquequo ad summum pervenientibus nobis institutionum profectuumque fastigium promissa compleatur hæreditas.

.........« Exierunt *ergo* [1] filii Israël cum virtute sua[2]. » Erat cum illis virtus illa quæ dixerat: « Tecum descendam » in Ægyptum[3]; » et quia erat cum illis ista virtus, propterea dicit Propheta: « Et non erat in tribubus eorum infirmans[4]. » Exierant autem in manu Moysi et Aaron. Ad exeundum de Ægypto non sufficit una manus Moysi, quæritur et manus Aaron. Moyses indicat scientiam legis, Aaron sacrificandi Deo et immolandi peritiam. Opus est ergo ut exeuntes de Ægypto non solum scientiam legis et fidei, sed operum quibus Deo placetur fructus habeamus. Ideo enim et manus commemoratur Moysi et Aaron, ut opera per manus intelligas. Etenim si exiens de Ægypto et conversus ad Deum abjiciam superbiam, per manus Aaron taurum Deo sacrificavi. Si petulantiam, lasciviamque peremero, hircum Domino jugulasse me Aaron manibus credam. Si libidinem vicero, vitulum; si stultitiam, ovem immolasse videbor. Sic ergo cum animæ vitia purgantur, manus Aaron operatur in nobis: et manus Moysi nobiscum est, cum ad hæc ipsa intelligenda illuminamur ex lege. Et ideo utraque manus necessaria est de Ægypto exeuntibus, ut inveniatur in eis non solum fidei et scientiæ, sed et actuum operumque perfectio: et tamen utræque hæ non sunt duæ manus, sed una. In manu enim Moysi et Aaron eduxit eos Dominus, et non

[1] N. 6-13. p. 377-384.
[2] Num. xxxiii, 1. — [3] Gen. xlvi, 4. — [4] Psal. cv, 37.

in manibus Moysi et Aaron; unum enim opus utriusque manus est, atque una perfectionis expletio.

« Et scripsit, *inquit*, Moyses profectiones et mansiones » eorum, per verbum Domini[1]. » Scripsit ergo hæc per verbum Domini, ut legentes nos et videntes quantæ nobis immineant profectiones ad iter quod ducit ad regnum, præparemus nos ad vitam hanc, et considerantes iter quod nobis immineat, non segniter nec remisse vitæ nostræ tempus permittamus absumi, ne forte dum in his mundi vanitatibus immoramur, et singulis quibusque quæ ad visum vel auditum, vel etiam quæ ad tactum atque odoratum gustumque veniunt, delectamur, labantur dies, tempus prætereat, et non occurramus omne spatium imminentis itineris explicare, et deficiamus in medio, atque accidat nobis illud quod de quibusdam refertur, qui pervenire non potuerunt, sed artus eorum ceciderunt in deserto. Iter ergo agimus, et idcirco devenimus in hunc mundum, ut transeamus de virtute ad virtutem, non ut permaneamus pro terrenis in terra, sicut et ille dicebat : « Destruam horrea » mea, et alia majora ædificabo, et dicam animæ meæ : » Anima, habes multa bona reposita in annos multos, man» duca, et bibe, et lætare, ne forte dicat et nobis Dominus, » sicut illi : Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua[2]. » Non dixit in hac die, sed in hac nocte. In nocte enim perimitur et hic, sicut primogenita Ægyptiorum, tanquam qui dilexerit mundum et tenebras ejus, et particeps fuerit rectorum mundi hujus tenebrarum harum. Tenebræ autem et nox mundus iste appellatur pro iis qui in ignorantia vivunt, nec lumen recipiunt veritatis. Qui autem tales sunt, de Ramesse non proficiscuntur, nec transeunt ad Sochoth.

Videamus tamen prius quando proficiscuntur filii Israël

[1] Num. xxxiii, 2. — [2] Luc. xii, 18, 19, 20.

ex Ramesse. « Mense, *inquit,* primo quintadecima die mensis[1]. » Per præceptum Domini quartadecima die mensis egerant pascha in Ægypto, jugulantes agnum pridie quam proficiscerentur, et initium quodammodo festivitatis adhuc in Ægypto positi gerunt. Sequenti ergo die, qui est primus dies azymorum, quintadecima die, mensis primi proficiscuntur de Ramesse, et veniunt in Sochoth, ut ibi faciant festivitatis Azymorum diem. « Quis sapiens, et intelliget hæc ? » sensatus, et cognoscet ea[2] ? » Imo quis est qui hæc vel ex parte cognoscat, sicut Apostolus dicit : « Ex parte scimus, » et ex parte prophetamus[3] ? » Quis intelligit quomodo ex parte dies festos agimus, ut nemo nos judicet in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbati ? Omnis namque dies festus qui in terris ab hominibus geritur, in parte, non in integro, neque perfecto festivitatis titulo geritur : sed cum exieris de Ægypto ista, tunc erit tibi perfecta festivitas, tunc azyma sinceritatis et veritatis ad perfectum curabis, tunc Pentecostes diem in eremo ages, et tunc forte primum mannæ cibum cœlestem suscipies, ac singulas quasque festivitates geres, de quibus jam superius, ut potuimus, dictum est. Scito tamen quoniam post illud pascha quod in Ægypto factum est, semel invenimus in deserto pascha curatum, cum lex data est, et aliud (sicut observavimus in Numeris) post hæc jam nusquam geri, nisi in terra repromissionis. Igitur quintadecima die mensis primi, sequenti post Pascha die, qui est primus Azymorum dies, profecti sunt filii Israël de Ramesse, « in manu, *inquit,* excelsa, in conspectu omnium Ægyptiorum[4]. » Quæ est manus excelsa ? Et alibi enim dicit : « Exaltetur manus tua[5]. » Ubi non est humanum opus nec terrenum, sed divinum, ibi manus excelsa nominatur. Per manus namque opus intelligi, sæpe jam

[1] Numer. XXXIII, 3. — [2] Osc. XIV, 10. — [3] I Corinth. XIII, 9. — [4] Num. XXXIII, 3. — [5] Psal. X, 12.

dictum est. In manu ergo excelsa, in conspectu omnium Ægyptiorum profecti sunt. « Et Ægyptii, *inquit,* sepelie» bant mortuos suos [1] : » viventes autem sequebantur Dominum Deum suum. Post hæc dicitur quia « et in diis eorum » fecit Dominus vindictam [2]. » Sed et in Exodo ita dicit : « Et in omnibus diis Ægyptiorum faciet Dominus vindic» tam. » Hic autem dicit quia fecit in eos Dominus vindictam. « Sunt quidam qui dicuntur dii sive in cœlo, sive in » terra [3], » Apostolus ait. Sed et in Psalmis dicitur : « Om» nes dii gentium dæmonia [4]. » Non ergo simulacra, sed dæmones qui simulacris assident, deos dicit in quos fecit Dominus vindictam. Sed velim requirere quomodo Deus vindictam faciat in dæmones, cum utique vindictæ dies et judicii nondum advenerit. Sed hanc ego puto in dæmones fieri vindictam, cum is qui ab illis deceptus fuerat ut idola coleret, per verbum Domini conversus Dominum colit; et ex ipso opere conversionis, in eum vindicta qui deceperat datur. Similiter si is qui a dæmonibus deceptus fuerat ad fornicandum, convertatur ad pudicitiam, diligat castitatem, errasse se defleat; pœnitentiæ ipsius lacrymis uritur et incenditur dæmon, et sic vindicta datur in deceptionis auctorem. Similiter etiam si quis de superbia ad humilitatem, de profusione ad parcimoniam redeat, per hæc singula dæmones, qui se in hæc deceperant, flagellat et cruciat. Quantis eos putatis agi tormentis, si quem videant, secundum verbum Domini, vendere omnia sua quæ possidet, et dare pauperibus, et tollere crucem suam, et sequi Christum? Super omnia vero eis est tormentorum genera, et super omnes pœnas, si quem videant verbo Dei operam dare, scientiam divinæ legis et mysteria Scripturarum intentis studiis perquirentem : in hoc eorum omnis flamma est, in isto uruntur incendio; quoniam quidem ignorantiæ tenebris humanas

[1] Num. XXXIII, 4. — [2] Ibidem. — [3] 1 Cor. VIII, 5. — [4] Psal. XCVI, 5.

obscuraverant mentes, et hæc obtinuerant, ut Deus quidem ignoraretur, ad ipsos vero divini cultus studia transferrentur. Quæ putas in illos vindicta datur, quæ infertur eis flamma pœnarum cum vident hæc lumine veritatis aperiri, et fraudis suæ nebulas per agnitionem legis divinæ reserari? Possident enim cunctos qui in ignorantia vivunt; et non solum illos qui adhuc in ignorantia sunt, sed ingerunt se sæpe etiam iis qui agnoverunt Deum, et rursus in eis opera ignorantiæ conantur operari. Neque enim sine ipsis consummatur omne peccatum. Nam cum adulterium quis committit, non est utique sine dæmone; vel cum ira immoderata raptatur, vel cum diripit aliena : et qui sedens adversus proximum suum detrahit, et adversum filium matris suæ ponit scandalum, non est sine dæmone. Et ideo omnimode agendum est nobis, ne forte Ægyptiorum primogenita, vel deos eorum quos Dominus percussit et extinxit, resuscitemus in nobis, si eis locum dederimus operandi in nobis ea quæ odit us. Si autem ab his omnibus contineamus nos, eo modo superius diximus, dedit vindictam in omnibus diis Ægyrum, pœnasque ex nostra emendatione et conversione nones suscipiunt.

Exeunt ergo ex Ægypto filii Israël, et proficiscentes ex Ramesse veniunt in Sochoth. Profectionis hic ordo, et distinctio mansionum, valde necessaria, et observanda est iis qui sequuntur Deum et de virtutum profectibus cogitant. De quo ordine memini quod jam et in aliis, cum ædificationis causa aliqua loqueremur, quæ Dominus dare dignatus est prosecuti sumus. Sed et nunc paucis iterum orantibus vobis commonebimus. Fit ergo prima profectio ex Ramesse, et sive de hoc mundo anima proficiscens ad futurum sæculum pergit, sive ab erroribus vitæ ad viam virtutis et agnitionis convertitur, ex Ramesse proficiscitur. Ramesse enim in nostra lingua dicitur commotio turbida, vel commotio

tineæ. In quo utique ostenditur, quod omnia in hoc mundo in commotionibus et perturbationibus posita sunt, et in corruptela : hoc enim tinea indicat. In quibus non oportet residere animam, sed proficisci, et venire in Sochoth. Sochoth autem interpretatur tabernacula. Igitur primus animæ profectus est ut auferatur a commotione terrena, et sciat sibi tanquam peregrinanti in tabernaculis habitandum, quo velut in procinctu posita adversus insidiantes expedita occurrere possit et libera. Inde jam ubi se sentit esse præparatam, proficiscitur ex Sochoth et applicat in Buthan. Buthan convallis appellatur. Virtutum diximus in his esse profectum. Virtus non nisi exercitiis et labore conquiritur, nec tantum in prosperis quantum in adversis probatur. Venitur ad convallem. In convallibus autem et in inferioribus locis certamen habetur adversus diabolum et contrarias potestates. In convalli ergo agon gerendus est, et in convalli pugnandum est. Denique et Abraham in valle Salinarum pugnavit adversum barbaros reges, et ibi victoriam consecutus est[1]. Descendit ergo viator hic noster ad eos qui in profundis sunt et in imis, non ut ibi demoretur, sed ut ibi victoriam consequatur. Profecti sunt autem ex Buthan, et applicuerunt ad os Iroth. Iroth vicus interpretatur. Nondum enim venitur ad civitatem, nec quæ perfecta sunt jam tenentur, sed interim primo parva quæque capiuntur. Hic est enim profectus, ut a parvis ad magna veniatur. Venitur ergo ad Iroth, hoc est ad ingressum primum vici, quod est initium conversationis, et abstinentiæ mediocris. Periculosa est namque in initiis grandis et immoderata abstinentia. Iroth autem hæc posita est contra Beelsephon, et contra Magdalum. Beelsephon interpretatur ascensio speculæ, sive turris. A parvis ergo ascenditur ad magna, et nondum in ipsa specula, sed contra speculam, id est, in conspectu

[1] Gen. XIV.

speculæ posita est. Speculari enim incipit, et prospicere spem futuram et altitudinem profectuum contemplari, et paulatim crescit, dum plus spe nutritur quam laboribus fatigatur. Quæ statio sive mansio contra Magdalum est, nondum in ipso Magdalo. Magdalum enim magnificentia dicitur. Habens ergo in conspectu et ascensionem speculæ, et magnificentiam rerum futurarum, spebus, ut diximus, ingentibus pascitur et nutritur. In profectionibus enim est, non in perfectione jam posita.

Post hæc proficiscuntur de Iroth, et transeunt per medium maris Rubri, et applicuerunt ad amaritudines. Diximus tempus profectuum, tempus esse periculorum. Quam molesta tentatio transire per medium mare, videre fluctus in cumulum crescere, audire undarum insanientium voces et strepitus : sed tamen si sequaris Moysen, id est, legem Dei, aquæ tibi murus dextera lævaque fient, et iter invenies per siccum in medio mari. Sed et illud iter cœleste quod agere dicimus animam, potest fieri ut habeat aliquid aquarum, potest fieri ut ibi inveniantur undæ; est enim ibi pars aliqua aquarum, et pars aliqua sub cœlo : et nos interim harum quæ sub cœlo sunt aquarum undas fluctusque perferimus; Deus viderit si illæ quietæ sunt et placidæ, nec aliquibus ventis flantibus excitantur. Sed nos interim cum venerimus ad transitum maris, etiamsi videamus Pharaonem et Ægyptios insequentes, nihil trepidemus, nullus de his metus, nulla formido sit. Credamus tantum in unum verum Deum, et quem misit Filium suum Jesum Christum. Quod et si dicatur populus Deo credidisse et famulo ejus Moysi, credimus et non secundum hoc etiam Moysi, id est, Legi Dei et Prophetis. Constans ergo esto, et paulopost videbis Ægyptios jacentes ad littus maris. Cum autem videris eos jacentes, tu exurge, et canta in canticis Domino, et collauda eum qui equum et ascensorem demersit in Ru-

brum mare. Applicuerunt ergo ad amaritudines. Audiens amaritudines non pavescas, neque terrearis : « Omnis *enim* » eruditio ad præsens non videtur dulcis esse, sed amara. » Postea vero fructum dulcissimum et pacatissimum exer» citatis per semetipsam reddit justitiæ[1], » sicut Apostolus docet. Denique et azyma cum amaritudine vesci præcipiuntur : nec est possibile pervenire ad terram repromissionis, nisi per amaritudines transeamus. Sicut enim medici amaritudines quasdam medicamentis inserunt salutis prospectu et sanitatis languentium : ita et salutis prospectu Medicus animarum nostrarum amaritudines nos vitæ hujus voluit pati in diversis tentationibus, sciens quia finis hujus amaritudinis animæ nostræ dulcedinem salutis acquirat : sicut et e contrario finis dulcedinis quæ est in voluptate corporea, ut divitis illius exempla docuerunt, amarum finem reddit in infernum pœnarum. Tu ergo qui iter virtutis incedis, non refugias applicare ad amaritudines. Proficisceris enim et inde, sicut et filii Israël.

« Profecti sunt, *inquit*, de amaritudine, et venerunt in » Helim[2]. » Helim est, ubi sunt duodecim fontes aquarum, et septuaginta duæ arbores palmarum. Vides post amaritudines, post asperitates tentationum, quam te amœna suscipiunt loca. Non venisses ad palmas, nisi tentationum amaritudines pertulisses; nec venisses ad dulcedinem fontium, nisi prius quæ tristia fuerant et aspera superasses : non quo jam finis sit in his itineris, et perfectio cunctorum; sed dispensator animarum Deus in ipso itinere interserit laboribus etiam quædam refrigeria, quibus refota anima et reparata, promptior redeat ad reliquos labores. Helim autem interpretatur arietes. Arietes duces sunt gregum. Qui sunt ergo duces gregis Christi, nisi Apostoli, qui sunt et duodecim fontes ? Verum quoniam non solum illos duodecim ele-

[1] Hebr. XII, 11. — [2] Num. XXXIII, 9.

git Dominus et Salvator noster, sed et alios septuaginta duos, idcirco non solum duodecim fontes, sed et septuaginta duæ arbores scribuntur esse palmarum; et ipsi enim apostoli nominantur, sicut et ipse Paulus dicit, cum de resurrectione Salvatoris exponeret. Visus, inquit, est illis undecim, deinde apparuit et omnibus apostolis[1]. In quo ostendit esse et alios apostolos, exceptis illis duodecim. Hæc te ergo amœnitas post amaritudinem, hæc te requies post laborem, hæc te gratia post tentamenta suscipiet : « Profecti » sunt, *inquit*, de Helim, et applicuerunt juxta mare Ru» brum[2]. » Observa quia jam non intrant in mare Rubrum, semel tantum sufficit intrasse, modo jam applicant juxta mare, ut videant quidem mare, et undas ejus aspiciant, nequaquam tamen motus ipsius et impetus pertimescant : « Et » profecti sunt a Rubro mari, et applicuerunt in deserto Sin[3]. » Sin rubus interpretatur, sive tentatio. Incipit ergo tibi jam arridere bonorum spes. Quæ est autem bonorum spes? De rubo apparuit Dominus, et responsa dedit Moysi, et dehinc initium visitationis factum a Domino ad filios est Israël. Sed non otiose Sin etiam tentatio interpretatur. Solet enim in visionibus esse tentatio. Nam nonnunquam Angelus iniquitatis transfigurat se in Angelum lucis. Et ideo cavendum est, et sollicite agendum, ut scienter discernas visionum genus, sicut et Jesus Nave cum visionem videret sciens esse in hoc tentationem, statim requirit ab eo qui apparuit et dicit : « Noster es, an adversariorum[4]? » Ita ergo et proficiens anima ubi ad id venerit ut jam incipiat discretionem habere visionum, inde probabitur spiritualis esse, si scit omnia discernere. Idcirco denique et inter dona spiritualia, unum ex donis sancti Spiritus esse memoratur discretio spirituum.

[1] I Corinth. xv. — [2] Numer. xxxiii, 10. — [3] Ibidem, 11. — [4] Josue, v, 13.

« Profecti vero ex deserto Sin, venerunt in Raphaca[1]. » Raphaca interpretatur sanitas. Vides ordinem profectuum, quomodo ubi jam spiritualis efficitur anima, et discretionem cœlestium cœperit habere visionum, pervenit ad sanitatem, ut merito dicat : « Benedicat anima mea Dominum, et omnia interiora mea nomen sanctum ejus[2]. » Quem Dominum? « Qui sanat, *inquit*, omnes languores tuos, qui redimit de interitu vitam tuam[3]. » Sunt enim multi languores animæ. Avaritia languor ejus est, et quidem possimus; superbia, ira, jactantia, formido, inconstantia, pusillanimitas, et horum similia. Quando me, Domine Jesu, ab his omnibus languoribus curabis? quando sanabis, ut ego dicam : « Benedic anima mea Dominum qui sanat omnes languores tuos? » ut possim et ego mansionem facere in Raphaca, quod est sanitas. Longum est si velimus ire per singulas mansiones, et ex unaquaque si qua ex nominum contemplatione suggeruntur, aperire : strictim tamen et breviter percurremus, ut non tam plenam vobis expositionem, quia minime id tempus indulget, sed occasiones in eis intelligentiæ præbeamus. Proficiscuntur ergo ex Raphaca, et veniunt in Halus. Halus labores interpretantur. Nec mireris si sanitatem sequuntur labores. Propterea enim et adipiscitur a Domino anima sanitatem, ut labores delectabiliter et non invita suscipiat. Dicitur enim ei : « Labores fructuum tuorum manducabis, » beatus es, et bene tibi erit[4]. » Post hæc veniunt in Raphidin. Interpretatur autem Raphidin laus judicii. Justissime laus sequitur post labores : cujus tamen rei laus? Judicii, inquit. Fit ergo laude digna anima quæ recte judicat, recte discernit, id est, quæ spiritualiter dijudicat omnia, et ipsa a nemine dijudicatur. Post hæc pervenitur in desertum Sina. Sina ipse quidem locus est deserti, quem supra Sin memoravit : sed hic magis locus montis, qui in ipso

[1] Num. XXXIII, 12. — [2] Psal. CII, 1. — [3] Ibid. 3. — [4] Psal. CXXVIII, 2.

per Charadath, quod in nostra lingua sonat idoneus effectus : profecto ut et ipse dicat, quia « idoneos nos fecit ministros novi testamenti [1]. » Inde mansio habetur apud Maceloth, quod interpretatur ab initio. Contemplatur namque qui ad contemplationem tendit, initium rerum, imo potius cuncta ad eum refert qui erat in principio, nec ab isto initio aliquando discedit. Post hæc fit mansio in Caath, quod est confirmatio, vel patientia. Necesse est enim eum qui vult etiam aliis prodesse, multa pati, et cuncta ferre patienter, sicut de Paulo dictum est : « Ego enim ostendam ei quanta » oporteat eum pro nomine pati meo [2]. » Inde venitur Thara, quod apud nos intelligitur contemplatio stuporis. [Non possumus in Latina lingua uno sermone exprimere verbum Græcum quod illi ἔκςασιν vocant, id est, cum pro alicujus magnæ rei admiratione obstupescit animus.] Hoc est ergo quod dicit contemplatio stuporis, cum in agnitione magnarum et admirabilium rerum mens attonita stupet. Post hæc venitur ad Matheca, quod interpretatur mors nova. Quæ est nova mors? quando Christo commorimur ut et convivamus ei. Inde Asenna venitur, quod os vel ossa significare dicitur. Virtus per hæc, sine dubio, et robur patientiæ declaratur. Jam hinc habetur mansio apud Mesoroth, quod significare putatur excludens. Quæ excludens est? sine dubio malignas suggestiones contrarii spiritus de cogitationibus suis. Sic enim et Sapientia Dei dicit : « Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne di» mittas [3]. » Tenendus est ergo locus, et excludendus est adversarius, ne inveniat locum in corde nostro, sicut Apostolus dicit : « Nolite locum dare diabolo [4]. » Post hæc Banaim venitur, quod fontes significat, vel excolationes; id est, ubi divinorum verborum fontes haurit usquequo excolet eos bibendo. Excolat autem dicitur hic a colando, non

[1] 2 Corinth. III, 6. — [2] Act. IX, 16. — [3] Eccl. X, 4. — [4] Ephes. IV, 27.

a colendo. Excolat ergo verbum Dei quis, cum ne minimum quidem mandatum præterierit, imo cum ne iota quidem unum vel unus apex de verbo Dei intellectus habetur otiosus. Post hæc venitur in Galgad, quod interpretatur tentamentum, sive constipatio. Fortitudo quædam (ut video) et munimen est animæ, tentamentum. Ita enim virtutibus admiscetur, ut videatur absque his virtus nec decora esse, nec plena. Et ideo proficientibus ad virtutem, et variæ et frequentes mansiones in tentationibus fiunt. Quas cum transieris, applicabis in Tabatha. Tabatha interpretatur bona. Ad bona ergo non nisi post tentamentorum experimenta venitur. Inde applicuerunt, inquit, in Ebrona, quod est transitus. Transeunda namque sunt omnia : quia etiamsi ad bona venias, oportet te et ad meliora transire, usquequo ad illud bonum venias in quo semper debeas permanere. Post hæc pervenitur ad Gasiongaber, quod interpretatur consilia viri. Si quis desiit puer esse sensibus, iste pervenit ad consilia viri, sicut et ille qui dicebat : « Cum » autem factus sum vir, quæ parvuli erant deposui [1]. » Sunt ergo magna consilia viri, sicut et ille ait : « Aqua alta, con» silium in corde viri [2]. » Hinc iterum venitur Sin. Iterum tentatio est Sin. Diximus enim quia nec aliter expedit iter istud incedere : sicut, verbi gratia, si quis aurifex vas necessarium facere volens, frequenter illud igni admoveat, frequenter malleis subdat, rasoriis sæpe perstringat, ut et purgatius fiat, et ad illam speciem quam prospicit artifex, atque ad illam pulchritudinem deducatur. Post hæc applicatur ad Pharancades, quod est fructificatio sancta. Vides inde quo venitur, vides quia tentationum sulcos fructificatio sancta subsequitur. Inde applicatur in montem Or, quod interpretatur montanus. Venit enim ad montem Dei, ut et ipse fiat mons uber et mons coagulatus, vel ab eo quod sem-

[1] 1 Cor. XIII, 11. — [2] Prov. XX, 5.

per in monte Dei habitet, montanus dicatur. Subsequitur post hæc mansio Selmona : quod interpretatur umbra portionis. Illam puto umbram dici de qua et Propheta dicebat, « Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui diximus : In » umbra ejus vivemus in Gentibus[1]. » Sed et illa similis huic umbra est, de qua dicitur : « Spiritus Domini obumbrabit tibi[2]. » Umbra ergo portionis nostræ, quæ nobis opacitatem præstat ab omni æstu tentationum, Christus est, et Spiritus sanctus. Hinc jam venitur ad Phinon, quod interpretari putamus oris parcimoniam. Qui enim intueri potuerit mysterium de Christo, et de Spiritu sancto, et si viderit, sive audierit ea quæ non licet hominibus loqui, necessario habebit oris parcimoniam, sciens quibus, vel quando, vel quomodo de mysteriis divinis oporteat *loqui*. Post hæc venitur Oboth; cujus nominis quamvis non invenerimus interpretationem, tamen non dubitamus, sicut et in cæteris omnibus, etiam in hoc nomine consequentiam profectuum conservari. Sequitur post hæc mansio quæ appellatur Gai, quod interpretatur chaos. Appropiat enim per hos profectus ad sinus Abrahæ, qui dicit ad eos qui in tormentis sunt, quia « Inter vos et nos chaos magnum con» firmatum est[3], » ut et ipse in sinibus ejus, sicut beatus Lazarus, requiescat. Inde iterum venitur Dibongad, quod significare fertur apiarium tentationum. O miram divinæ providentiæ cautelam! Ecce jam viator hic itineris cœlestis, summæ perfectioni proximus fit successione virtutum, et tamen ei tentamenta non desunt, sed novi generis audi tentamenta. Apiarium, inquit, tentationum. Apis laudabile animal in Scripturis positum est, ex cujus laboribus reges et mediocres ad sanitatem abutuntur : quod recte de verbis Prophetarum et Apostolorum, atque omnium qui sacra volumina conscripserunt, accipitur : et istud esse apiarium

[1] Thren. IV, 20. — [2] Luc. I, 35. — [3] Id. XVI, 26.

id est, omnem numerum Scripturarum divinarum, dignissime intelligi puto. Est ergo iis qui ad perfectionem tendunt, etiam in hoc apiario, id est in verbis Propheticis et Apostolicis, nonnulla tentatio. Vis videre quia sit in his tentatio non minima? In hoc apiario scriptum invenio : « Vide, *inquit*, ne aspiciens solem et lunam, adores ea quæ » sequestravit Dominus Deus tuus gentibus [1]. » Vides quæ tentatio de apiario isto procedit? Et iterum cum dicit : « Deos non maledices [2]. » Et iterum in novi Testamenti apiario ubi legimus : « Quid me vultis occidere hominem, » qui veritatem locutus sum vobis [3]? » Et iterum in aliis ipse Dominus dicit : « Proterea in parabolis loquor eis, ut vi» dentes non videant, et audientes non intelligant, ne forte » convertantur, et sanem eos [4]. » Sed et cum Apostolus dicit : « In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes in» fidelium [5]. » Et multa hujusmodi in hoc divino apiario tentamenta reperies, ad quæ necesse est venire unumquemque sanctorum, ut etiam per hæc, quam perfecte et pie de Deo sentiat, agnoscatur. Post hæc jam venitur Gelmon Deblathaim, quod interpretatur contemptus ficuum, id est ubi contemnuntur et despiciuntur penitus terrena. Nisi enim spreta fuerint et contempta ea quæ delectare videntur in terris, ad cœlestia transire non possumus. Sequitur enim post hæc mansio Abarim contra Nabau, quod est transitus. Nabau vero abscessio interpretatur. Ubi enim per has omnes virtutes iter egerit anima, et ad summum perfectionis ascenderit, transit jam de sæculo, et abscedit : sicut scriptum est de Enoc : « Et non inveniebatur, quia transtulerat eum Deus [6]. » Quod etsi videatur esse adhuc in sæculo qui hujusmodi est, et in carne habitare, tamen non invenietur. In quo non invenietur? In nullo actu sæculari, in

[1] Deut. iv, 19. — [2] Exod. xxii, 28. — [3] Joan. viii, 40. — [4] Matth. xiii, et 15. — [5] 2 Cor. iv, 4. — [6] Genes. v, 24.

nulla re carnali, in nullo colloquio vanitatis invenitur. Transtulit enim eum Deus ab iis, et esse fecit in regione virtutum. Ultima mansio est ab occidente Moab juxta Jordanem. Omnis namque hic cursus propterea agitur, et propterea curritur, ut perveniatur ad flumen Dei, ut proximi efficiamur fluentis sapientiæ, et rigemur undis scientiæ divinæ : ut sic per omnia purificati, terram repromissionis mereamur intrare. Hæc interim de Israëliticis mansionibus secundum unum exponendi modum in transcursu perstringere atque in medium proferre potuimus.

Verum ne hujusmodi expositio, quæ per Hebræorum linguam et nominum significantias currit, ignorantibus linguæ illius proprietatem affectata videatur et violenter extorta, dabimus etiam in nostra lingua similitudinem, qua consequentiæ hujus ratio patescat. In litterario ludo, ubi pueri prima elementa suscipiunt, abecedarii dicuntur quidam, alii syllabarii, alii nominarii, alii jam calculatores appellantur : et cum audierimus hæc nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus agnoscimus. Similiter et in liberalibus studiis, cum aut locum recitare, aut allocutionem, vel laudem, aliasque per ordinem materias audierimus, ex materiæ nomine profectum adolescentis advertimus. Quomodo ergo et per hæc quæ locorum quasi materiarum nomina memorantur, non credamus in divinis eruditionibus profectus indicari posse discentium? Et sicut illic singulis quibusque dicendi materiis immorantes quasi mansiones in eis quasdam facere videntur, et de una ad aliam, ac de alia item ad aliam proficisci : ita etiam hic mansionum nomen et profectio ab una ad aliam, et ab alia iterum ad aliam, cur non profectum mentis indicare credatur, et incrementa significare virtutum? Illam vero aliam expositionis partem prudentibus quibusque ex ista conjiciendam et contemplandam relinquo. Sapientibus enim sufficit oc-

casionem dedisse : quia nec expedit ut auditorum sensus penitus remaneat otiosus et piger. Ex horum ergo collatione etiam illa meditetur, imo et aliquid perspicacius ac divinius contempletur : « Non enim ad mensuram dat Deus » spiritum[1] : » sed quia Dominus est spiritus, idcirco « ubi » vult spirat[2], » et optamus ut etiam vobis aspiret, quo meliora horum atque altiora in verbis Domini sentiatis, iter agentes per hæc quæ pro nostra mediocritate descripsimus : ut et in illa via superiore, et excelsiore, etiam nos vobiscum possimus incedere; deducente nos ipso Domino nostro Jesu Christo, qui est via, et veritas, et vita, usquequo perveniamus ad Patrem, cum tradiderit regnum Deo et Patri, et subjecerit ei omnem principatum et potestatem. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVIII[3].

Quæ sit terræ Sanctæ descriptio, terminorumque ejus et finium quos Dominus descripsit[4].

Ultima[5] in libro Numerorum historia refertur, in qua Dominus jubet Moysi præcepta dare filiis Israël, ut cum ingressi fuerint terram Sanctam capere hæreditatem ejus, sciant quos in ea terminos finium suorum debeant observare. Et posthæc etiam ipso Domino describente dicitur : ad Africum quidem, hoc est, ad occidentem illius loci terminus observetur, et illius ad orientem; et sic per quatuor cœli plagas nomina quædam Dominus ipse designat, quæ in Judæa ista ter-

[1] Joan. III, 34. — [2] Ibid. 4.
[3] Tom. II, p. 384 et seqq.
[4] Num. XXXIV.
[5] N. 1, 2.

rena populus Dei debeat custodire. Dicit ergo in iis simplicior quisque auditorum, quia possunt hæc necessaria videri et utilia etiam secundum litteram, pro eo ut nemo transgrediatur terminos per præceptum Domini constitutos, et fines alterius tribus alia violare non audeat. Et quid faciemus, cum in terris istis non solum invadendi alterius fines Judæis, sed qualitercumque possidendi facultas nulla remanserit? Profugi namque ab ea et extorres exulant, et fines non quos lex divina statuit nunc possidentes custodiunt, sed quos victorum jura mandarunt. Quid, inquam, nos faciemus qui hæc in Ecclesia legimus? Si secundum Judæorum sensum legamus, superflua nobis profecto videbuntur et inania. Sed et ego qui lego de sapientia scriptum : « Exi post eam sicut » vestigator[1], » volo exire post eam, et quia in rebus eam corporalibus non invenio, insequi ejus vestigia cupio, et investigare quo eat, ac videre intellectus meus ad quæ me cubilia pertrahat. Puto enim quod si diligenter eam sequi potuero, et investigare vias ejus, dabit mihi aliquas occasiones ex Scripturis, quomodo etiam de his locis explicare debeamus, si credimus iis quæ Paulus in mysterio loquitur, quod qui per Legem deserviunt, « umbræ et imagini deser» viunt cœlestium[2]. » Et si secundum ipsius nihilominus sententiam, Lex, cujus pars est hæc lectio quam habemus in manibus, umbram habet futurorum bonorum[3], consequens videtur et necessarium, omnia quæ quasi de rebus terrenis describuntur in Lege, umbras esse futurorum bonorum, omnisque hæreditas terræ illius quæ in Judæa terra sancta et terra bona appellatur, imago sit bonorum cœlestium : quorum hæc, ut diximus, quæ in terris bona memorantur, umbram atque imaginem teneant.

Sed ut paululum et meus sermo et vestra intelligentia sublimetur, atque ingressum quemdam ad ea quæ dicimus

[1] Eccli. XIV, 23. — [2] Hebr. VIII, 5. — [3] Id. X, 1.

advertenda concipiat, utamur aliqua similitudine. Nemo dubitat quod in terra Judæa omnis locus, omnis mons, omnis civitas et vicus, certis quibusque vocabulis designetur; nec est ullus omnino sine nomine locus, sed propriis singula quæque appellationibus designantur, verbi gratia quibus aut Chananæi in suis locis, aut Pheresæi nihilominus in suis, Amorrhæique, aut Evæi, vel etiam Hebræi nominarunt. Ita ergo secundum sententiam Pauli, qua umbram et exemplar cœlestium dicit esse terrena, fortasse et in cœlestibus regionibus erunt locorum differentiæ non minimæ. Videtis quibus, vel quorum appellationibus vocabulisque distinctæ, et nomina non solum plagarum cœli, sed etiam omnium stellarum siderumque signata. « Qui *enim* fecit » multitudinem stellarum, *ut ait Propheta,* omnibus eis » nomina vocat[1]. » De quibus quidem nominibus plurima in libellis qui appellantur Enoch, secreta continentur, et arcana : sed quia libelli ipsi non videntur apud Hebræos in auctoritate haberi, interim nunc ea quæ ibi nominantur ad exemplum vocare differamus, sed ex his quæ habemus in manibus, de quibus dubitari non potest, rerum prosequamur indaginem. Describitur ergo verbis Dei in lege divina terra Judææ, et hæc referri debere dicitur ad imaginem cœlestium. In cœlis autem evidenter esse Jerusalem civitas pronuntiatur ab Apostolo, et mons Sion. Consequens igitur est ut sicut sunt etiam aliæ civitates circa Jerusalem terrenam sitæ, et vici, et diversæ quæque regiones : ita et illa cœlestis Jerusalem secundum imaginem terrenorum habeat circa se et alias civitates, ac vicos, diversasque regiones, in quibus populus Dei et verus Israël, per Jesum verum, cujus ille Jesus Nave ferebat imaginem, collocandus est quandoque, et hæreditatem sortis distributione, id est meritorum contemplatione capturus. Sic ergo nunc Dominus dicit in

[1] Psal. CXLVII, 4.

distributione terræ, verbi gratia, terminos tribus illius esse istos, et alterius alios : ne forte quoniam diversa erunt merita eorum qui hæreditatem consecuturi sunt regni cœlorum, idcirco etiam in iis tribubus observanter dirimi jubetur ista distinctio terminorum, ut sciamus has esse meritorum differentias observandas in unoquoque. Verbi gratia, qui ita negligenter vixerit ut pro fide quidem sua mereatur haberi inter filios Israël, pro negligentia vero vitæ gestorumque desidia in tribu Ruben aut Gad, aut dimidia tribu Manasse debeat reputari, et non intra Jordanem, sed extra eum, sortem hæreditatis accipere; alius vero qui se emendatione vitæ et conversatione propositi talem reddiderit, ut secundum quas solus Deus novit rationes, aut in tribu Juda, aut etiam in ipsa tribu Benjamin, in qua ipsa Jerusalem et templum Dei atque altare consistit, debeat reputari; et alius in alia, atque alius in alia : et hoc modo hæc quæ nunc in libro Numerorum scripta referuntur adumbratio quædam sit futuræ sortis in cœlis, eorum duntaxat qui per Jesum Dominum ac Salvatorem nostrum hæreditatem, ut diximus, capient regni cœlorum.........

......Quis nostrum talis est [1] ut ad hujusmodi distributionem, et ad illam cœlestis hæreditatis sortem venire mereatur? Quis ita beatus erit cujus sors in Jerusalem veniat, ut sit ibi ubi templum Dei est, imo ut ipse sit Dei templum? Quis ita beatus est ut ibi dies festos agat ubi altare divinum perpetuis ignibus adoletur? Quis ita beatus est qui sacrificium suum et incensum suavitatis supra illum ignem ponat, de quo dicebat Salvator : « Ignem veni mittere in terram [2]? » Quis ita beatus est qui ibi semper agat Pascha in loco quem elegit Dominus suus? ibi Pentecostes diem gerat, et festivitatem Repropitiationis, et Tabernaculorum solemni-

[1] N. 4. p. 485.
[2] Luc. XII, 49.

tatem, non jam per umbram, sed per ipsam speciem rerumque veritatem? Quis nostrum dignus habebitur tam beatæ sortis electione, cum Deus dividere cœperit filios novissimi Adam, non cui dicat: « Eris super quinque civitates potestatem habens[1], » aut cui dicat: « Eris super decem civitates potestatem habens[2], » nec cui dicat: « Intra in gaudium Domini tui[3]; » sed cui dicat: « Sedete et vos mecum super duodecim thronos, judicantes et vos duodecim tribus Israël[4]; » de quibus dicat: « Pater, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum[5]: » Volo etiam istos esse reges, ut ego sim Rex regum: Volo et istos habere dominationem, ut et ego sim Dominus dominantium? Beati qui ad hanc pervenient beatitudinis summam! beati qui ad ista conscendere poterunt fastigia meritorum! et benedictus Deus noster qui hæc promisit diligentibus se! Hi sunt ipsi vere sacris numeris numerati apud Dominum, imo ipsi sunt quorum etiam capilli capitis numerati sunt per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Luc. XIX, 19. — [2] Ibid. 17. — [3] Matth. XXV, 23. — [4] Id. XIX, 28. — [5] Joan. XVII, 24.

ANNOTATIONES.

Annot. (1), pag. 304.

Ad solam Orientis partem conversi orationem fundimus. Idem docet Origenes sub finem libelli de Oratione. Idem videre est apud Clementem Alexandrinum Strom. VII, et apud auctorem Quæst. et respons. ad orthodoxos, resp. 118, ubi ait : « Consuetudinem » orandi qui tradiderunt Ecclesiæ, quomodo orandum esset etiam » tradiderunt; sancti scilicet Apostoli. » Revera ab Apostolis hunc Ecclesiæ morem traditum esse docet auctor Constitutionum Apostolicarum lib. II, cap. 57, p. 204. « Deinde cuncti pariter con- » surgentes, et in orientem contemplantes, egressis catechumenis » et pœnitentibus, orent Deum qui ascendit super cœlum cœli ad » orientem, ac recordantes antiquam possessionem Paradisi, ad » orientem siti, unde primus homo, Dei mandato neglecto, per- » suasus consilio serpentis, ejectus fuit. » Verumtamen mos inflectendi corporis versus nascentem solem non placuit S. Leoni serm. 7, de Christi Nativ. c. 4.

Annot. (2), pag. 340.

Vastatio, vel certe, ut verius habet se Scripturæ sermo, confractio. Suspicor varietatem non fuisse in exemplaribus Græcis, sed in Latinis. In hodiernis Septuaginta interpretum codicibus sola reperitur lectio, θραῦσις, *fractio;* in Hebræo fonte legitur מגפח, *plaga, percussio.* Ad hanc significationem magis accedit vox *confractio,* quam *vastatio.*

Annot. (3), pag. 356.

Cherubim multitudinem, id est perfectionem scientiæ indicat. A radice רבב fit רב multitudo. Cherubim ergo explicari potest *sicut multitudo :* quo pacto autem *multitudo scientiæ* interpretari possit, fateor me ignorare.

Annot. (4), pag. 357.

Hanc ergo legem observari etiam secundum litteram sicut et alia nonnulla, necessarium puto. Cotelerius in lib. II Constit. Apost. cap. 35, hæc erudite annotat p. 248 : « Veteris legis decimæ (ut » cum Hieronymo loquar circa initium lib. XIV in Ezechielem), » primitiæ, portiones, voluntaria dona, ministeria, victimæ, fruc» tus, vota, primitiva, primogenita, omnesque oblationes ac pen» siones sacræ duo complectebantur, nimirum naturale aliquid, » et aliquid quod vocant positivum. Ad naturam sive ad rectam » rationem moresque bonos pertinebat sacris operantium et pau» pertate afflictorum sustentatio per ejusmodi collationes : positum » vero et certis regulis a Deo determinatum erat reliquum. Atque » posteriori quidem per novum testamentum abrogato, prius » obligat etiam Christianos : qui tenentur, sive dando decimas et » primitias, sive alio quo Ecclesiæ visum fuerit modo, clericorum » et inopum necessitatibus subvenire. Hinc interdum Patres de » decimis tanquam abolitis disserunt, ut Epiphanius hæres. VIII, » cap. 6, et Chrysostomus homil. LXXIV in Matthæum ; interdum » non sublatas fuisse aiunt, ut fuse Origenes homil. XI in Nume» ros, ubi consimiliter διαταγεῖ adhibet testimonium Matth. V, 21, » et obiter Chrysostomus Oratione V adversus Judæos, atque » Pseudo-Chrysostomus ad Matth. XXIII, 23. Præterea ad deci» mas Deo Ecclesiisque persolvendas habemus exhortationes » SS. Ambrosii, Augustini, et aliorum. *Domos tunc*, inquit mar» tyr Cyprianus in fine tractatus de Unitate Ecclesiæ, *et fundos » venumdabant, et thesauros sibi in cœlo reponentes, distribuenda in » usus indigentium pretia Apostolis offerebant. At nunc de patrimo» nio nec decimas damus; et cum vendere jubeat Dominus, emimus » potius et augemus.* Et B. Hieronymus ad Malachiæ cap. III : *Quod » de decimis primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo sa» cerdotibus ac Levitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite, qui» bus præceptum est, non solum decimas dare et primitias, sed et » vendere omnia quæ habent, et dare pauperibus, et sequi Dominum » Salvatorem. Quod si facere nolumus, saltem Judæorum imitemur » exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, et sacerdotibus ac » Levitis honorem debitum deferamus.* »

INDEX TOMI NONI.

ORIGENIS COMMENTARIA.

IN GENESIM

IN EXODUM

IN LEVITICUM

HOMILIÆ IN NUMEROS.

EXPLICIT INDEX.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

X.

PATRES TERTII ECCLESIÆ SÆCULI.

ORIGENES.

IV.

PROSTAT INSUPER VENALE

LUGDUNI,

APUD **RUSAND**, BIBLIOPOLAM;

MONTIS PESSULANI,

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM;

PARISIIS,

APUD **GAUME** FRATRES, BIBLIOPOLAS;

ROMÆ,

APUD **MERLE**, BIBLIOPOLAM.

PARISIIS, E TYPOGRAPHEO COSSON,

VIA VULGO DICTA SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS, N° 9.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

MISSIONUM GALLICARUM PRESBYTERO,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE,

PRÆDICATORE REGIO, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

TOMUS DECIMUS.

BRUXELLIS,

APUD MÉQUIGNON-HAVARD, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE LA CHANCELLERIE.

M. DCCC. XXIX.

ORIGENIS

COMMENTARIA

IN JOSUE,
IN JUDICES,
IN LIBRUM PRIMUM REGNORUM,
IN PSALMOS,
IN CANTICUM CANTICORUM,
ET IN ISAIAM.

ORIGENIS
IN LIBRUM JESU NAVE
HOMILIÆ.

(INTERPRETE RUFINO.)

HOMILIA PRIMA [1].

DONAVIT [2] Deus nomen, quod est super omne nomen, Domino et Salvatori nostro Jesu Christo [3]. Est autem nomen quod est super omne nomen, Jesus. Et quia est istud nomen super omne nomen, idcirco in nomine Jesu omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, et infernorum. Et quia est hoc nomen super omne nomen: idcirco in multis generationibus a nullo cognominatum est. Scripsit Moyses librum Genesis, in quo legimus Abraham, et eos qui ex eo generati sunt, in quibus sunt justi quam plurimi, sed nullus ex ipsis Jesus meruit nominari. Neque Abel Jesus dictus est, neque ille qui cœpit invocare nomen Domini Dei: neque ille qui placuit Deo, et translatus est: cujus mors inventa non est: neque ille qui in generatione sua solus justus inventus est apud Deum Noe: sed ne ipse quidem qui repromissiones acceperat testamenti Abraham: nec ille qui ex eo natus est Isaac: sed nec supplantator Jacob, nec quis-

[1] (Edit. Benedd.) Tom. II, pagg. 397-400.
[2] N. 1.
[3] Philip. II, 9, 10.

quam ex filiis ejus. Moyses fidelis erat in omni domo ejus, et nondum tamen vocatus est Jesus. Sed Jesu nomen primo invenio in Exodo : et volo intueri quando primum nomen Jesu cognominatur. « Venit, *inquit*, Amalech, et expugna» bat Israel, et dixit Moyses ad Jesum in Raphidim[1]. » Hæc est prima appellatio nominis Jesu. « Elige, *inquit*, tibi vi» ros potentes ex omnibus filiis Israel, et egredere, et con» flige cum Amalech crastino. » Moyses confitetur non posse se exercitum ducere, confitetur se non posse obtinere, quamvis eum de terra Ægypti eduxerit. Et ideo, inquit, vocavit Jesum et dixit : « Elige tibi viros, et egredere. » Vides cui cesserit bellum gerere adversum Amalech. In hoc primum nomen discimus Jesu, ubi eum primum videmus ducem exercitus : non cui Moyses injunxerit principatum, sed cui cesserit primatum. Non potest Moyses eligere viros potentes. « Tu, *inquit*, elige tibi viros potentes ex omnibus » filiis Israel. » Hic ergo ubi primum disco nomen Jesu, ibi continuo etiam mysterii video sacramentum : ducit enim exercitum Jesus.

Quo[2] igitur nobis hæc cuncta prospiciunt? Nempe eo quod liber hic non tam gesta nobis filii Nave indicet, quam Jesu mei Domini nobis sacramenta depingat. Ipse est enim qui post mortem Moysi suscepit imperium, ipse est qui ducit exercitum, et confligit adversus Amalech : et quod ibi adumbrabatur in monte manibus extensis, affigit cruci suæ triumphans principatus, et potestates in semetipso...

Jesus[3] igitur Dominus et Salvator meus suscepit principatum : et, si videtur, conferamus gesta Moysi cum principatu Jesu. Cum Moyses educeret populum de terra Ægypti, nullus ordo in populis, nulla in sacerdotibus observantia. Transeunt aquam maris, aquam salsam, nec

[1] Exod. xvii, 8, 9.
[2] N. iii. — [3] Nn. iv - vii.

quidquam in se dulcedinis continentem, et murus erat eis aqua dextra lævaque. Hæc Moyseo duce gesta cognoscimus. Cum vero Dominus meus ducit exercitum, quæ sunt quæ etiam tunc adumbrabantur, videamus. Sacerdotes præcedunt, arca Testamenti portatur in humeris sacerdotum, nusquam jam mare, nusquam salsus fluctus occurrit, sed duce Domino meo Jesu venio ad Jordanem, et venio non perturbatione fugæ, neque perterritus metu, sed venio cum sacerdotibus arcam Testamenti Domini, in qua Dei lex et divinæ litteræ servantur, cervicibus suis humerisque portantibus. Ingredior Jordanem non cum furtivo silentio, sed in tubarum cantibus mysticum quiddam divinumque canentibus, ut ad prædicationem tubæ cœlestis incedam [1]. Ibi dictum est quod divisa est aqua in duas partes, et unus aquæ murus factus est a dextris, alius a sinistris [2]. Hic vero qui venit solvere medium parietem sepis, fecit utrumque unum: ex una enim parte erecta est aqua, alia vero pars defluxit in mare. Deinde hic ait: « Præparate vobis cibos ad » viam [3]: » et hodie, si audias, dicit tibi Jesus: si sequeris me, præpara cibos ad viam. Cibi etenim opera sunt, quæ nos ad futuram viam, velut fidele viaticum comitantur. Videamus tamen quoniam non convenit negligenter, et quasi in transitu litteras legere divinas, unde eos jubet cibos parare non habentes frumentum. Manna etenim cibus erat eis. Sed cum jam transierimus fluminis hujus ripas, desinit manna: et ideo si non unusquisque præparaverit sibi cibos, non poterit sequi Jesum terram repromissionis intrantem. Vide autem quos primum in terra repromissionis capiat fructus: Tunc, inquit, manducaverunt primum fructus de regione palmarum, et manducaverunt primo azyma [4]. Vides ergo quia primum nobis mundi hujus iter digressis, si regem sequamur Jesum, primo occurrit palma victoriæ, et

[1] Jos. IV. — [2] Id. III. — [3] Id. I, II. — [4] Id. V, II.

abjecto fermento malitiæ et nequitiæ, azyma nobis sinceritatis et veritatis parantur. Mittit tamen Jesus noster exploratores ad Hierichontium regem, et hospitio suscipiuntur a meretrice. Sed illa meretrix quæ ab Jesu missos suscepit exploratores, propterea suscepit ne ultra sit meretrix. Sed et uniuscujusque nostrum anima meretrix fuit, donec in desideriis et cupiditatibus viveret carnis. Suscepit vero exploratores Jesu, Angelos quos misit ante faciem suam ut præpararent viam ejus. Quos tamen si ex fide anima unaquæque suscepit, non in humilibus locis, neque in inferioribus collocat, sed in superioribus et excelsis: quia non ab humilibus et terrenis Jesum Dominum suscepimus, sed a Patre profectum, et de cœlestibus venientem.

Sed nec lini stipulam, in qua exploratores delitescebant, ego absque sacramentis accipio. Linum namque est indumentum sacerdotale, per quod significatur vel iis qui invitandi erant culmen sacerdotale delatum, sicut Petrus Apostolus dicit: « Vos autem gens sancta, regnum sacerdotale[1]: » vel certe quod in sacramento Legis, ubi de sacerdotibus annotatur, populi hujus qui est ex gentibus, latebat occulta vocatio. Continuo ergo inimicitias suscepit meretrix adversus Hierichontium regem. Quid nisi quia « caro concupiscit » adversus spiritum, et spiritus adversus carnem[2]? » Et iterum ait: « Odit vos hic mundus, quia me priorem vestrum » odio habuit[3]. » Est ergo rex aliquis inimicus meretricis hujus qui est princeps hujus mundi, qui insequitur, et occupare cupit exploratores Jesu, sed non potest obtinere quia per montes iter faciunt: non incedunt per humilia, nec vallibus delectantur, sed collinos vertices, et montium excelsa sectantur: quia hæc meretrix dicit: « Levavi oculos » meos ad montes, unde veniet auxilium mihi[4]. » Non potest illuc ascendere mundi hujus princeps, nec potest per ex-

[1] I Petr. II, 9. — [2] Gal. V, 17. — [3] Joan. XV, 18. — [4] Psal. CXXI, 1.

celsum iter ad Jesum pervenire : quinimo et si eum tentans collocaverit in excelsis, dicit ei : « Mitte te deorsum [1] : » quia humilia semper diligit, et caduca, in his regnat, in his sedem suam collocat, in quibus etiam usque ad infernum descendat. Moses non dixit, *stet sol*, nec maximis imperavit elementis, sicut Jesus fecit. « Stet, *inquit*, sol supra Ga» baon, et luna super vallem Elom [2] : » et propterea addit Scriptura et dicit, quia « nunquam sic audivit Deus homi» nem [3]. » Jesus ergo meus solem stare fecit non tunc solum, sed multo magis modo in adventu suo. Denique dum nos bellum gerimus adversus inimicos nostros, et colluctamur adversus principatus, et potestates, et rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus, sol nobis justitiæ indesinenter assistit, nec deserit unquam, nec festinat occumbere, quia ipse dixit : « Ecce ego vobiscum » sum omnibus diebus [4]. » Non solum autem duplicato die » nobiscum est, sed omnibus diebus nobiscum est usque ad consummationem sæculi, donec et nos obtineamus adversarios nostros.

Sed et illud videamus, quid est quod repromisit Jesus militibus suis. « Omnis, *inquit*, locus quemcumque subdi» deritis vestigiis pedum vestrorum, vester erit [5]. » Dixerat hoc illis qui tunc erant de regionibus Chananæorum, Pherezæorum, Jebusæorum, cæterarumque gentium quarum regiones expulsis indignis habitatoribus, ipsi hæreditate ceperunt : sed nobis in his verbis quid repromittitur, videamus. Sunt quædam adversariarum potestatum gentes diabolicæ, adversum quas nobis certamen geritur, et agones in hac vita desudantur. Quantascumque ergo ex his gentes pedibus nostris subdiderimus, quantoscumque in certamine vicerimus, ipsorum regiones, ipsorum provincias et regna, Jesu

[1] Math. IV, 6. — [2] Jos. X, 12. — [3] Ibid. 14. — [4] Math. XXVIII. 20. — [5] Jos. I, 3.

nobis Domino distribuente, capiemus. Fuerunt enim illi aliquando Angeli, fuerunt in regno Dei magnifici. An non legimus quod Esaias dicit de uno ex ipsis: « Quomodo cecidit Lucifer, qui mane oriebatur [1]? » Lucifer iste sine dubio sedem habebat in cœlis: postea vero quam factus est Angelus refuga, si eum vincere potuero, et subjicere pedibus meis, si meruero ut Dominus meus Jesus conterat Satanam sub pedibus meis, consequenter locum Luciferi accipere merebor in cœlis. Sic ergo intelligimus promitti nobis ab Jesu Domino nostro, quod omnis locus quem subdiderimus vestigiis pedum nostrorum, noster erit. Sed non putemus quia in hanc hæreditatem per otium et negligentiam oscitantes et dormitantes intrare possimus. Ira suæ gentis Angelum habet. Hanc nisi viceris in temetipso, et absciderís abs te omnes motus iracundiæ ac furoris, locum quem aliquando habuit ille Angelus, capere in hæreditate non poteris, pro eo quod desidia tua nequaquam eum de terra repromissionis expuleris. Similiter et superbiæ et zeli, et avaritiæ, ac libidinis sunt aliqui incentores Angeli, et instinctores horum malorum, quorum nisi vitia in temetipso viceris, atque ea de tua terra quæ jam per gratiam baptismi sanctificata est exterminaveris, nullo modo plenitudinem repromissæ hæreditatis accipies.

Sub Moseo non est dictum hoc quod sub Jesu dicitur, quia *cessavit terra a prœliis* [2]. Certum est quod et terra nostra hæc, in qua agones habemus, et certamina sustinemus, solius Jesu Domini virtute cessare poterit a prœliis. Intra nos etenim sunt omnes gentes istæ vitiorum, quæ animam jugiter, et indesinenter oppugnant. Intra nos sunt Chananæi, intra nos sunt Pherezæi, hic sunt Jebusæi. Qualiter ergo nobis laborandum est, qualiter vigilandum, vel quanto tempore perseverandum, ut omnibus istis de nobis vitiorum

[1] Isai. xiv, 12. — [2] Jos. xi, 23.

gentibus effugatis, tandem terra nostra cesset a bellis? Et ideo Propheta commonet, ut in lege Domini meditemur die ac nocte [1]. Quæ utique divinorum verborum meditatio, velut tuba quædam est animos tuos ad prælium concitans, ne forte adversario vigilante tu dormias. Ideo nec dies ad meditandum sufficit, sed et nox adjungitur. Vos vero quid facietis, qui non solum nocte dormitis, sed et tota die aut occupationibus sæculi, aut carnis deliciis deservitis, et vix raro ad ecclesiam diebus solemnibus convenitis? Aliqui autem ex vobis etiam venientes non veniunt, quia venientes non verbo Dei, sed fabulis vacant. Propter quod dicit ad vos sermo divinus: « Exurge qui dormis, et exurge a mor» tuis et continges Christum [2]. » *Exurge* enim a mortuis dicitur iis qui in operibus permanent mortuis, in immunditiis suis et sceleribus perdurantes: quæ licet hominibus non sint manifesta, Deo tamen sunt cognita. Sed vel ex hoc pœnitudinem agite, et convertimini ad Deum ex toto corde vestro, vacate orationibus, vacate verbo Dei. Quid prodest si jejunamus pro peccatis, et iterum peccata committimus? Quid prodest lavisse, et in cœno denuo volutari? Jejunasti aliquanto tempore? Tale est quale si interim ex Ægypto discesseris. Transisti mare rubrum, secutus es Moysen, præcepta scilicet et mandata Legis observans: sed jam te a Moseo suscepit Jesus, qui te etiam circumcidat secundo, in loco qui dicitur collis præputiorum. Circumcidendus igitur tibi est non solum idolorum cultus, quem in initiis abjecisti, sed denuo tibi etiam avaritia circumcidenda est, quæ est idolorum subtilior cultus. Denique Jesus secunda circumcisione populum circumcidens sic dixit: « Hodie abstuli » a vobis opprobrium Ægypti [3]. » Donec peccamus, donec regnant in nobis vitia passionum, etiamsi relictis simulacris abscessisse videamur ex Ægypto, opprobrium tamen Ægypti

[1] Psalm. I. — [2] Ephes. V, 14. — [3] Jos. V, 9.

ablatum non est a nobis. Si ergo secundam hanc circumcisionem acceperis vitiorum, et abscideris a te omne vitium iræ, superbiæ, invidiæ, libidinis, avaritiæ, iniquitatis, cæterorumque similium, tunc a te Ægypti abstergentur opprobria, et translatus in terram repromissionis hæreditatem regni cœlestis accipies, per verum Jesum Christum Dominum et Salvatorem nostrum, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eo quod scriptum est, « Moses famulus meus » defunctus est [2]. »

Et [3] Moysei obitum oportet nos enarrare : nisi enim intellexerimus quomodo moritur Moyses, non poterimus advertere quomodo regnat Jesus. Si ergo consideres Jerusalem subversam, altare destitutum, nusquam sacrificia, nec holocausta, nec libamina, nusquam sacerdotes, nusquam pontifices, nusquam ministeria levitarum, cum hæc omnia vides cessare, dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est. Si videris neminem ter in anno venire ad conspectum Domini, nec offerre munera in templo, nec jugulare pascha, nec azyma edere, nec offerre primitias, nec primogenita consecrare, cum hæc omnia non vides celebrari, dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est. Cum vero videris introire gentes ad fidem, ecclesias extrui, altaria non cruore pecudum respergi, sed pretioso Christi sanguine

[1] Tom. II, pag. 400-401.
[2] Jos. I.
[3] N. I.

consecrari; cum videris sacerdotes et levitas non sanguinem hircorum et taurorum, sed verbum Dei per Spiritus sancti gratiam ministrantes, tunc dicito quia Jesus post Moysen suscepit, et obtinuit principatum, non ille Jesus filius Nave, sed Jesus filius Dei. Cum videris quia pascha nostrum immolatus est Christus et azyma edimus sinceritatis, et veritatis; cum videris fructus terræ bonæ in Ecclesia tricesimos, sexagesimos et centesimos, id est, viduas, et virgines, et martyres; cum videris multiplicari semen Israel ex iis « qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, » neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt[1], » et cum videris filios Dei qui dispersi erant, congregari in unum; cum videris sabbatizare populum Dei, non otium gerentem a conversatione communi, sed otium gerentem ab operatione peccati; cum hæc omnia vides, dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est, et Jesus filius Dei obtinet principatum....

« Et[2] dixit, *inquit*, Dominus ad Jesum filium Nave ministrum Mosei : Moyses famulus meus defunctus est. Nunc » ergo exurgens transi Jordanem hunc tu et omnis populus » hic in terram quam do vobis[3]. » Requires fortasse quomodo minister Mosei fuerit etiam Dominus noster Jesus Christus filius Dei. Quia « cum venisset plenitudo temporum, misit » Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege[4]. » Per hoc ergo quod factus est sub lege, Mosei minister effectus est. Dicit autem Deus, ut transeant in terram, non quam dedit Moyses, sed *quam*, inquit, *ego do vobis*[5]. Vides ergo quia Moseo mortuo Deus dat terram populo per Jesum. Quam terram? Illam sine dubio de qua dicit Dominus : « Beati mansueti, quia ipsi hæreditate possidebunt ter» ram[6]. »

[1] Joan. I, 13.
[2] N. II - III.
[3] Jos. I, 1, 2. — [4] Gal. IV, 4. — [5] Jos. I, 2. — [6] Matth. V, 4.

« Omnem, *inquit*, locum quemcumque ascenderitis ves»tigiis pedum vestrorum, vobis dabo eum[1]. » Quæ sunt loca quæ ascendimus vestigiis pedum nostrorum? Legis littera humi posita est, et deorsum jacet. Nusquam ergo ascendit qui legis litteram sequitur. Si vero potueris a littera ascendere ad spiritum, et ab historia ad intellectum conscendere celsiorem, tunc vere ascendisti locum editum et excelsum, quem a Deo in hæreditate percipies. Si enim in iis quæ scripta sunt typos intelligas, et avertas formas esse cœlestium, et mente ac sensu « quæ sursum sunt *quæ»ras*, ubi Christus est in dextera Dei sedens[2] : » tunc et illum locum in hæreditate percipies, dicente Domino et Salvatore nostro, quia « ubi ego sum, ibi erit et minister meus[3].» Si ergo usque ad Christum sedentem in dextera Dei perveneris fide, vitæ puritate, virtute, et illis vestigiis pedum tuorum quæ lavit Jesus, illum locum incesseris, dabit tibi eum Deus : et tunc non solum hæres efficieris Dei, sed et cohæres Christi.

HOMILIA TERTIA [4].

De duabus et semis tribubus, id est, tribu Ruben, et tribu Gad, et semi-tribu Manasse, et novem et semis tribubus[5].

Moyses [6] hæreditatem terræ distribuit trans Jordanem duabus et semis tribubus, id est, tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiæ tribui Manasse. Reliquis vero tribubus,

[1] Jos. I, 3. — [2] Coloss. III, 1. — [3] Joan. XII, 26.

[4] Tom. II, pagg. 401-404.

[5] Jos. II.

[6] N. I.

non Moyses, sed Jesus dividit terram. Pactum tamen initum est cum illis duabus et semis tribubus quæ trans Jordanem acceperant terram, ut relictis mulieribus, et infantibus suis in illa terra trans Jordanem, ipsi cum fratribus suis pugnent usquequo etiam ipsi consequantur hæreditatem. Oportuit igitur per obitum Mosei, qui pactum istud inierat, Jesum promissa deposcere, et commonere eos auxilium pugnaturis fratribus ferre..... Consideremus [1] quam formam teneant istæ duæ et semis tribus, quæ per Moysen terram hæreditatis accipiunt : et quam formam teneant reliquæ novem et semis quæ per Jesum repromissionem terræ sanctæ suscipiunt. Et primo omnium puto quod impossibile fuerit fortuitu accidisse, ut hi qui per Moysen accipiunt portionem, omnes primogeniti essent. Ruben namque primogenitus est ex Lia, Gad primogenitus ex Gelfa, et Manasses primogenitus ex Assenech Ægyptia filia Petephre sacerdotis Heliopoleos, quam accepit Joseph. Nunquam ego mihi persuadeo ut fortuitu acciderit primogenitos esse omnes quibus per Moysen decernebatur hæreditas, sed magis hoc arbitror quod in iis jam tunc duorum adumbrabatur forma populorum : unius quidem qui primogenitus per naturæ ordinem videretur : alterius qui per fidem et gratiam, benedictionem acciperet hæreditatis. Nec prius illis qui per Moysen accipiunt hæreditatem, id est, qui per legem placuerunt Deo, requies datur, nisi adjuvent in præliis fratres suos. Mulieres tantum, et infantes accipiunt quietem per Moysen : cæteri autem non requiescunt, sed exeunt ad auxilium fratrum suorum. Vide mihi hodie laboranti in agone vitæ hujus, et habenti certamen adversus inimicos, id est, contrarias potestates, quomodo in auxilium veniunt illi qui ante adventum Jesu Christi Domini mei in lege justificati sunt. Vide quomodo Esaïas mihi præstat auxilium, cum me

[1] Pag. 402, col. 1, A.

sermonibus suæ lectionis illuminat. Vide accinctum, et expeditum venientem Jeremiam ad auxilium nostrum, et voluminis sui jaculis hostes acerrimos, cordis mei tenebras effugantem. Accingitur et Daniel ad auxilium nostrum, cum nos de Christi præsentia ac regno, et de Antechristi futura fraude instruit et præmonet. Adest et Ezechiel sacramenta nobis cœlestia in quadriformibus rotarum circulis signans, et rotam concludens in rota. Ducit et Osee bissenas prophetici agminis turmas, et procedunt omnes succincti lumbos in veritate quam prædicant ad auxilium suorum, ut eorum voluminibus instructi, diabolicas non ignoremus astutias. Isti ergo qui fortes sunt, armati et præcincti lumbos in veritate exeunt in auxilium nostrum, et pugnant nobiscum. Infantes autem, et mulieres non exeunt ad prælium nostrum. Nec mirum, infans enim dicitur qui non loquitur. Quid me ergo juvare potuit ille qui nihil locutus est? cujus nihil invenio quod legam? cujus me sermo non instruit? Mulierem vero dicit Apostolus infirmum vas esse[1]. Unde et consequenter infirmum vas ad conflictum non venit, ne confringatur et pereat. Sic namque et de Jesu Domino in Evangeliis dicitur, quia « calamum quassatum non » confringet[2]. » Quia ergo mulieres a viris suis domi doceri jubentur, et magis in discipulorum quam docentium persona ponuntur, ad auxilium meum non venit qui docere me non potest, et cujus nihil invenio quod imitari debeam, vel tenere.

Videamus[3] ergo quid dicunt ad Jesum isti qui veniunt ex illa terra quam distribuit Moyses : « Sicut audivimus (*aiunt*) » Moysen, ita audiemus et te[4]. » Nihil tam verum, quam quod omnis qui audit Moysen, audiat et Jesum Dominum

[1] I Petr. III. — [2] Matth. XII, 20.
[3] N. II.
[4] Jos. I, 17.

nostrum. De Jesu enim ille scripsit. Unde et Dominus in Evangelio arguens eos, quia ex eo quod sibi non credunt, nec Moseo credant, dicit : « Si crederetis Moysi, crederetis » utique et mihi. De me enim ille scripsit[1]. » Mihi tamen nec hoc otiosum videtur, quod non tres integræ tribus sunt istæ quæ per Moysen dispensantur, et illæ integræ novem quæ per Jesum hæreditate potiuntur, sed duæ et semis hic, et ibi novem et semis, et ista una tribus dividitur in duas partes, per quam neque hic tertius numerus integer adimpletur, neque ibi decimus perfecte et integre consummatur. In quo arbitror illud indicari, quod et illi priores qui per legem agebantur, contigerint quidem scientiam Trinitatis, non tamen integre et perfecte, sed ex parte. Deerat enim illis in Trinitate, etiam Dei unigeniti incarnationem cognoscere. Nam licet de adventu ejus crederent, et de reliquis ejus dispensationibus non solum crederent, sed etiam prædicarent : non tamen etiam videre, et adipisci ea quæ crediderant, potuerunt : sicut et Dominus discipulis suis dicit de iis, quia « multi Prophetæ et justi cupierunt videre » quæ vos videtis, et non viderunt : et audire quæ vos audi» tis, et non audierunt[2]. » Erat enim fides eorum non integra, pro eo quod nondum in Christo fuerat dispensatio carnis impleta : et quod nos nunc factum jam credimus et impletum, illi tantummodo futurum credebant. Propterea ergo tribus illæ neque duæ sunt, ne patres extra fidem et salutem sint Trinitatis : neque tres integræ et perfectæ, ne beatæ Trinitatis in illis jam sacramentum videretur expletum. Sed contigerunt quidem tertium numerum, et, sicut dixit Dominus, cupierunt videre quæ videmus, et audire quæ audimus : sed minime potuerunt, quia nondum filius hominis fuerat exaltatus, nec temporum jam venerat plenitudo. Hic me etiam aliquid amplius movet. Ego puto quod for-

[1] Joan. v, 46. — [2] Matth. xiii, 17.

tasse nec in adventu Jesu, et incarnatione ejus adhuc quod perfectum est et integrum discimus : sed nec si ad crucem ducatur jam, et consummetur in omnibus, nec si a mortuis resurrexit, cuncta nobis per semetipsum quæ perfecta sunt, pandet. Alio adhuc opus habemus qui nobis aperiat, et revelet universa. Audi ipsum Dominum in Evangeliis dicentem : « Multa adhuc habeo quæ vobis loquar, sed non » potestis illa modo audire[1]. Veniet autem Spiritus veritatis » qui a Patre procedit, et de meo accipiet, et ille vobis in» dicabit omnia[2]. » Vides quia non solum apud Moysen iste tertius numerus non demonstratur impletus, sed adhuc et Jesus dicit discipulis suis : Nondum potestis audire, nisi ille Paracletus veniat spiritus veritatis : quia per ipsum, et in ipso adimpletur perfectio Trinitatis. Nam quod et novem semis tribus sunt quæ sub Jesu duce agunt, et non integræ decem, qui numerus in omnibus consummatus dicitur et perfectus, eadem sine dubio ratio invenitur, ut hoc quod a Domino Jesu reservari dicitur Spiritui sancto, semiplenum videatur ac medium. Quamvis enim per Dominum et Salvatorem pœnitentia prædicetur, et conversio a malis ad bona, et detur omnibus credentibus remissio peccatorum, et omnia quæ ad perfectionem decadæ videntur tendere, compleantur : tamen perfectio et summa cunctorum bonorum in eo consistit, si post hæc omnia sancti Spiritus quis gratiam mereatur accipere. Alioqui nihil in eo perfectum putabitur, cui sanctus Spiritus deest, per quem mysterium beatæ Trinitatis impletur. Vis ut adhuc tibi evidentius probem, apud priorem populum illum, quem Moyses in duabus semis tribubus adumbrabat, non fuisse omnia integra, nec perfecta? declarat hoc etiam illa historia quæ in hoc ipso libello Jesu Nave scripta est, cum dicit quia altare quidem verum erat in illa terra quam Jesus dispensabat,

[1] Joan. XVI, 12. — [2] Ibid. 14.

isti tamen qui erant trans Jordanem, id est, Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, fecerunt sibi altare, sed non verum altare, sed quod typum haberet, et formam veri altaris quod erat apud Jesum. Nihil ergo mireris si non integram scientiam Trinitatis acceperant illi, qui nec integrum nec verum altare construxerant. Ideo denique nec multi hostes, neque plures reges contrariarum virtutum ab illis dicuntur esse dejecti. Seon, inquit, tantummodo regem Amorræorum, et Og regem Basan, et Amalechitas dejecerunt trans Jordanem. Jesus vero ubi ducit exercitum, nunc quinque reges simul cadunt qui confugerant in speluncas, et non solum cadunt, sed et suspenduntur in ligno, nunc viginti novem pariter jugulantur, et immensæ multitudines adversi exercitus prosternuntur, et exterminantur omnes qui sanctam terram in immunditiis possident, qui terram fluentem lac et mel in amaritudine malitiæ detinent.

Interea[1] mittuntur ab Jesu exploratores in Jericho, et suscipiuntur a meretrice Raab....

Sed[2] videamus tandem quæ sit ista meretrix. Raab dicitur, Raab vero interpretatur latitudo. Quæ est ergo latitudo, nisi Ecclesia hæc Christi, quæ ex peccatoribus velut ex meretricatione collecta est? Et dicit: « Angustus mihi est » locus, fac mihi locum ubi habitem. Hos autem mihi quis » enutrivit[3]? » Et iterum ad quam dicitur: « Dilata palos » tuos, et extende tentoria tua[4]. » Ista ergo latitudo est quæ suscepit exploratores Jesu..... Sed hæc susceptos eos in superioribus collocat, atque in editis et excelsis fidei constituit sacramentis. Nemo enim qui ab Jesu mittitur, invenitur deorsum et humi jacens, sed in superioribus permanet: et non solum ipse in superioribus permanet et excelsis, sed et ista meretrix quæ eos suscepit, ex meretrice efficitur jam

[1] N. III. — [2] N. IV.
[3] Isai. XLIX, 20, 21. — [4] Id. LIV, 2.

Propheta, dicit enim : « Scio quia Dominus Deus vester tra» didit vobis terram hanc[1]. » Vides quomodo illa quæ aliquando erat meretrix, et impia, et immunda, nunc jam Spiritu sancto repleta est, et de præteritis quidem confitetur, de præsentibus vero credit, prophetat autem et prænuntiat de futuris. Sic ergo Raab, quæ latitudo interpretatur, dilatur et proficit, usquequo in omnem terram exeat sonus ejus....

Sed[2] videamus quid egit cum exploratoribus ista sapiens meretrix. Consilium eis dat mysticum et cœleste, nihil habens terrenum. « Per montana, *inquit*, abite[3], » nolite per valles incedere, humilia et dejecta refugite, quæ excelsa sunt et sublimia prædicate. Ipsa autem signum coccineum ponit in domo sua per quod salvari de excidio debeat civitatis. Aliud nullum fuit signum quod acciperet, nisi coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat etenim quia nulli esset salus, nisi in sanguine Christi. Datur etiam hoc mandatum huic quæ quondam meretrix fuit : « Omnes, *in» quit*, qui inventi fuerint in domo tua, salvabuntur. Qui » autem exierint de domo, immunes sumus nos ab hoc jura» mento tuo[4]. » Si quis ergo salvari vult, veniat in hanc domum hujus quæ quondam meretrix fuit. Etiamsi de illo populo vult aliquis salvari, ad hanc domum veniat ut salutem consequi possit. Ad hanc veniat domum, in qua Christi sanguis in signo redemptionis est. Nam apud illos qui dixerunt : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros[5], » Christi sanguis in condemnationem est. Positus enim fuerat Jesus in ruinam et resurrectionem multorum, et ideo contradicentibus signo ejus, efficitur sanguis ejus ad pœnam, credentibus ad salutem. Nemo ergo sibi persuadeat, nemo

[1] Jos. II, 9.
[2] N. v.
[3] Jos. II, 16. — [4] Ibid. 17, 18. — [5] Matth. XXVII. Luc. II.

semetipsum decipiat : extra hanc domum, id est, extra Ecclesiam nemo salvatur. Nam si quis foras exierit, mortis suæ ipse fit reus. Hic sanguis est signum, quia hic est purificatio, quæ per sanguinem constat. Quod autem in fenestra dependet hoc signum, illud arbitror indicari, quia fenestra est quæ illuminat domum, et per quam non integrum, sed tantum quantum oculis et visui nostro sufficiat luminis capimus. Quia ergo et incarnatio Salvatoris non nobis merum ingessit et integrum Deitatis aspectum, sed tanquam per fenestram fecit nos per incarnationem suam lumen Deitatis aspicere, idcirco mihi videtur signum salutis per fenestram datum : quo signo salutem consequantur omnes, qui in domo ejus quæ aliquando erat meretrix, fuerint inventi, mundati in aqua et Spiritu sancto, et in sanguine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA [1].

De transitu Jordanis [2].

Peccatori [3] quidem omnis terra hostis est, sicut de Ægyptiis scriptum est : terra eos impugnabat, fluvius impugnabat, aër ipse impugnabat. Justo vero quæ inaccessibilia videntur, plana efficiuntur et proclivia. Mare Rubrum justus tanquam per aridam transit : Ægyptius vero si transire voluerit submergetur, nec fiet ei aqua murus dextra lævaque. Justus etiamsi eremum horribilem ingrediatur et vas-

[1] Tom. II, pagg. 404-406.

[2] Jos. II.

[3] Nn I - III.

tam, cibus ei ministratur e cœlis. Ita ergo et in Jordanem arca Testamenti dux erat populo Dei. Consistit ordo sacerdotalis et Leviticus, et aquæ velut reverentiam quandam Dei ministris deferentes, cursum suum refrenant, et coacervantur in cumulum, iter Dei populo innoxium concedentes. Et ne mireris cum hæc gesta tibi erga priorem populum referuntur, tibi Christiane, qui per baptismi sacramentum Jordanis fluenta digressus es, divinus sermo majora multo et celsiora promittit, iter tibi per aëra ipsum et transitum pollicetur. Audi etenim Paulum dicentem de justis : « Rapiemur, *inquit*, in nubibus obviam Christo in aëra, et » ita semper cum Domino erimus [1]. » Nihil omnino est quod metuat justus, omnis ei creatura famulatur. Audi denique quomodo etiam per Prophetam promittit ei Deus dicens : « *Si* » transeas per ignem, flamma non aduret te, quoniam ego » Dominus Deus tuus [2]. » Omnis igitur locus suscipit justum, et omnis creatura exhibet debitum famulatum. Et ne existimes quod hæc in prioribus quidem gesta sunt, in te vero qui nunc auditor horum es nihil tale geratur : omnia complentur in te secundum mysticam rationem. Etenim tu qui nuper idololatriæ tenebris derelictis cupis ad audientiam divinæ legis accedere, nunc primum Ægyptum derelinquis. Cum catechumenorum aggregatus es numero, et præceptis Ecclesiasticis parere cœpisti, digressus es mare Rubrum, et in deserti stationibus positus, ad audiendam Dei Legem, et intuendum Mosei vultum per gloriam Domini revelatum quotidie vacas. Si vero ad mysticum baptismi veneris fontem, et consistente sacerdotali et Levitico ordine initiatus fueris venerandis illis magnificisque sacramentis, quæ norunt illi quos nosse fas est, tunc etiam sacerdotum ministeriis Jordane digresso terram repromissionis intrabis, in qua te post Moysen suscipit Jesus et ipse tibi efficitur novi iti-

[1] 1 Thess. IV, 16. — [2] Isai. XLII, 2, 3.

neris dux. Tu vero tantarum ac talium virtutum Dei memor, quod tibi mare divisum est, et quod aqua fluminis stetit, conversus ad ea dices : « Quid tibi est mare quod fugisti? » et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum? Montes, quid » exultastis sicut arietes, et, colles, sicut agni ovium [1]? » Sed respondebit tibi sermo divinus et dicet : « A facie » Domini commota est terra, a facie Dei Jacob, qui con» vertit petram in stagnum aquæ, et rupem in fontes aqua» rum. »

Quanta ante gesta sunt. Mare rubrum pedibus transitum est, manna de cœlo datum est, fontes in eremo disrupti sunt, Lex per Moysen data est, signa et prodigia multa in eremo gesta sunt, et nusquam dicitur exaltatus esse Jesus. Ubi vero Jordanis transitur, ibi dicitur ad Jesum : « In hac » die incipio exaltare te in conspectu populi [2]. » Neque enim ante mysterium baptismi exaltatur Jesus, sed exaltatio ejus, et exaltatio in conspectu populi, inde sumit exordium. Si enim omnes qui baptizantur in Christo in morte ipsius baptizantur, mors autem Jesu in crucis exaltatione completur, merito unicuique fidelium tunc primum Jesus exaltatur, cum ad mysterium baptismi pervenitur, quia sic et scriptum est, quod « exaltavit illum Deus, et donavit ei no» men, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu » omne genu flectatur cœlestium et terrestrium et inferno» rum [3]. » Verumtamen per sacerdotes deducitur populus, et iter agit ad terram repromissionis magisterio sacerdotum. Et quis hodie in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur ascribi? Si enim sit aliquis talis, cedent ei fluenta Jordanis, et ipsa elementa verebuntur, pars aquarum fluminis retrorsum resiliet, ac post tergum frenabitur, pars vero in mare salsum rapido lapsu diffugiet. Quod tamen nec ipsum absque mysterii ratione arbitror scriptum,

[1] Psalm. CXIV, 5, 6, 9, 8. [2] Jos. III, 9. — [3] Philip. II, 9, 10.

quod pars aquarum Jordanis mergatur in mare, atque in amaritudinem profluat, pars vero in dulcedine perseveret. Si enim omnes qui baptizantur, acceptam cœlestis gratiæ dulcedinem custodirent, et nullus in peccatorum amaritudinem verteretur, non utique esset scriptum quia pars fluminis salsi maris gurgitibus fuisset immersa. Et ideo mihi videtur in his verbis baptizatorum varietas designari, quam quidem nos (quod cum dolore commemoro) sæpe videmus accidere, ut hi qui sanctum baptisma consequuntur, cum se rursum ad negotia sæculi et illecebras libidinum tradunt, et cum avaritiæ salsum poculum bibunt, in ea aquarum parte formentur, quæ in mare profluit, atque in salsis fluctibus deperit: pars vero illa quæ cum stabilitate permanet, et dulcedinem suam servat, designet eos qui *acceptum* Dei munus indeclinabiliter tenent. Et recte una pars est eorum qui salvantur, quia et panis unus est, qui de cœlo descendit, et dat huic mundo vitam, et fides una est, et unum baptisma, et unus spiritus quo omnes potantur in baptismo, et unus Deus pater omnium. Interea sacerdotalis ordo est, et Leviticus, qui iter ostendat populo Dei, qui exiit de Ægypto. Ipsi enim sunt qui edocent populum exire de Ægypto, de erroribus scilicet mundi, et transire per eremum vastam, id est tentationum genera diversa transcurrere, neque noceri a serpentibus, qui sunt morsus dæmonum, et malarum suggestionum venena vitare. Quod si aliquis forte percussus fuerit in eremo a serpente, ut ostendant ei æreum serpentem in cruce suspensum: quem qui viderit, id est, qui crediderit in eum cujus figuram serpens ille monstrabat, diabolica per hoc venena diffugiet. Sacerdotalis et Leviticus ordo est, qui astat arcæ Testamenti Domini, in qua lex Dei portatur sine dubio, ut ipsi illuminent populum de mandatis Dei, sicut Propheta dicit: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen

»semitis meis[1]. » Hoc lumen per sacerdotes accenditur et Levitas. Quod si forte aliquis ex hoc ordine accensam lucernam posuerit sub modio, et non super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt : videat quid sibi agendum sit, cum Domino lucis reddere cœperit rationem pro iis qui nihil illuminationis a sacerdotibus capientes in tenebris ambulant, et peccatorum obscuritate cæcantur.

Vide denique quid dicit : « Populus, *inquit*, ut longe sit »ab arca Testamenti duo millia cubitorum[2]. » Sacerdotes vero, et Levitæ proximi, et satis proximi, ita ut humeris ipsorum arca Domini, et legislatio divina portetur. Beati qui merentur proximi esse Deo. Sed memento quod scriptum est : *Qui approximant mihi, approximant igni*. Si aurum vel argentum fueris, et igni approximaveris, multo per ignem splendidior et rutilantior effulgebis. Si vero supra fundamentum in te fidei positum conscius tibi es superædificasse te ligna, fœnum, stipulam, cum tali ædificatione si igni approximaveris, consumeris[3]. Beati igitur qui proximi sunt, et qui ita proximi sunt, ut ignis eos illuminet, non adurat. Salvabitur tamen et Israël, sed longe positus salvabitur, et iter aget non sua virtute, sed adminiculis et providentia sacerdotum.....

....Post labores[4] (autem) et tentationes quas in hujus vitæ eremo pertulerimus, post transitum Rubri maris, post fluenta Jordanis, si digni fuerimus terram repromissionis intrare, cum lætitia et exultatione perveniemus, sequentes sacerdotes Domini Christi et Salvatoris nostri, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. CXVIII, 105. — [2] Jos. III, 4. — [3] I Cor. III, 12.
[4] N. IV. Pag. 406, col. 2, D.

HOMILIA QUINTA [1].

De duabus ac semis tribubus, quæ transierunt Jordanem. Et de Jesu quomodo exaltavit eum Dominus in conspectu filiorum Israel. Quomodo populum circumcidit cultris petrinis secundo.

I. De iis quidem qui mare Rubrum transierunt, Apostolus dicit, quia « omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in » mari [2]. » De iis vero qui Jordanem transierunt, possumus etiam nos simili modo pronuntiare, quia omnes in Jesu baptizati sunt in Jordane : ita ut ea quæ in Jordane gesta referuntur, formam teneant sacramenti, quod per baptismum celebratur. Illud vero quod scriptum est : « Et festi- » navit populus transire Jordanem, et factum est cum per- » transisset omnis populus, transiit et arca Testamenti Do- » mini [3], » non mihi otiose additum videtur a Spiritu sancto quod dixit quia festinavit populus transire. Unde et ego arbitror, quia nobis quoque venientibus ad baptismum salutarem, et suscipientibus sacramenta verbi Dei, non otiose, nec segniter res gerenda est, sed festinandum est, et perurgendum usquequo omnia transeamus. Transire enim omnia, implere est omnia quæ mandantur. Festinemus ergo transire, id est, adimplere primo quod scriptum est : « Beati » pauperes spiritu [4] : » ut deposita omni arrogantia, et Christi humilitate suscepta pervenire ad repromissam beatitudinem mereamur. Sed et cum hæc impleverimus, non nobis stan-

[1] Tom. II, pagg. 406-409.
[2] I Cor. X, 2. — [3] Jos. IV, 10, 11. — [4] Matth. V, 3.

dum est, neque cessandum, sed transeunda sunt et cætera quæ sequuntur, ut esuriamus et sitiamus justitiam. Transeundum nobis est quod sequitur, ut in hoc mundo lugeamus. Cito etiam reliqua transeunda sunt, ut mansueti efficiamur, et ut pacifici maneamus, ut per hoc filii Dei vocari possimus. Festinandum quoque nobis est, ut persecutionum tempus virtute patientiæ transeamus. Cumque hæc singula quæ ad virtutis gloriam spectant, non segniter, nec remisse, sed cum omni instantia et celeritate conquisierimus, hoc mihi videtur esse cum festinatione transire Jordanem. Cum vero transierimus, et obtinere potuerimus quæ obtinere debemus, rursum nobis diligentiæ et cautelæ cura succedit, ne forte negligentius incedentes, improviso aliquo lapsu effundantur gressus nostri, sicut et Propheta dicit : « Paulo » minus effusi sunt gressus mei [1]. » Nec remissior nobis sollicitudo in conservandis, quam in conquirendis debet esse virtutibus.

II. An non hæc tibi designari videntur in eo quod dicitur, quia « quadraginta millia virorum accincti [2], *vel* expediti » transierunt ad pugnam in conspectu Domini ad expugnan- » dam Jericho civitatem? » Requiramus qui isti sunt, quos Scriptura dicit accinctos vel expeditos. Ego ex meipso præsumere aliquid, et pronuntiare non audeo. Apostoli magis litteris doceamur in talibus. Qui sunt isti accincti, Paulo exponente, discamus. Audi ipse quid dicit : « Estote ergo » accincti lumbos vestros in veritate [3]. » Vides ergo quia Paulus accinctos novit eos, qui præcincti sunt cingulo veritatis. Igitur etiam nostrum esse cingulum veritas debet, si tamen servaverimus militiæ hujus et cinguli sacramentum. Si enim veritas est cingulum nostrum quo ad Christi militiam cingimur, si quando falsum loquimur, et mendacium de ore nostro procedit, discingimur a militia Christi,

[1] Psalm. LXXII, 2. [2] Jos. IV, 13. — [3] Ephes. VI, 14.

et balteo veritatis exolvimur. Ergo si in veritate sumus, sumus cincti : si vero in falsitate, discincti. Sed nos imitemur potius istos quadraginta millia viros accinctos procedentes ab bellum in conspectu Domini, et semper simus in veritate succincti. Sed ne illud quidem otiose prætereo quod addit Scriptura, quia accincti procedunt in conspectu Domini. Non enim sufficit te apud homines videri servare veritatem. Possibile namque est fallere homines, et veracem videri, sed non ex eo in veritate succinctus es, nisi et in conspectu Domini servaveris veritatem, id est, non solum quæ voce homines audiunt, sed et ea quæ in corde perspicit Deus, ut nihil sit in corde fucatum, secundum quod Propheta dicit de talibus : « Qui loquuntur pacem » cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum [1]. » Absque his ergo omnibus esse debet qui vult accinctus in conspectu Domini procedere ad expugnandam Jericho, quia transeuntes Jordanem fluvium ad pugnas et bella transimus. Vis iterum discere quæ nos pugnæ post baptismum, quæ bella suscipiunt? Noli a me, sed ab ipso rursus disce Apostolo Paulo; ipse te docet dicens : « Non enim nobis » pugna est adversus carnem et sanguinem, sed adversus » principatus, et adversus potestates, adversus hujus mundi » rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ » in cœlestibus [2]. » Formæ sunt et figuræ quæ scripta sunt. Ita enim dicit Apostolus : « Hæc enim omnia in figura con» tingebant illis : scripta sunt autem propter nos, in quos » fines sæculorum devenerunt [3]. » Si ergo propter nos scripta sunt, age quid cessas? Exeamus ad bellum, ut expugnetur a nobis civitas hujus mundi malitiæ, et peccati superba mœnia destruantur. Circumspicis forte quo tibi itinere progrediendum sit, qui campus certaminis expetendus. Novum tibi fortasse videbitur quod dicturus sum, sed tamen ve-

[1] Psalm. XXVIII, 3. — [2] Ephes. VI, 12. — [3] I Cor. X, 11.

rum est, præter temetipsum extrinsecus nihil requiras. Intra te est prælium quod gesturus es : intrinsecus est mala ædificatio, quæ subruenda est : hostis tuus de tuo corde procedit. Non mea vox ista, sed Christi est. Audi enim ipsum dicentem : « De corde enim procedunt cogitationes » malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa » testimonia, blasphemiæ[1]. » Vides quantus et qualis exercitus hostium tuorum adversum te de tuo corde procedit? Isti nobis prima strage fundendi sunt, isti prima acie prosternendi. Horum si subruere mœnia, ipsosque ad internecionem cædere poterimus ita ut non relinquamus ex eis qui renuntiet, vel respiret, si jam nullus ex iis prorsus in nostris cogitationibus redivivus eruperit, tunc nobis per Jesum dabitur illa requies, ut unusquisque requiescat sub vinea sua et sub ficu sua, cum jam non sit qui exterreat filios Israël.

III. Verumtamen transeunt Jordanem quadraginta millia virorum armatorum accincti in conspectu Domini ad bellum, et tunc dicit Scriptura, « quia in die illa exaltavit Dominus » Jesum in conspectu totius generis filiorum Israel[2]. » Fuerit quidem ista exaltatio filio Nave, ut dux populi illius apud eos quos regebat, magnificus haberetur : noster vero Jesus Dominus meus, dux et rector populi hujus, quomodo exaltatur in conspectu omnis generis filiorum Israel, videamus. Ego arbitror, quia ipse semper apud patrem exaltatus est, et excelsus. Sed hoc opus est, ut in conspectu nostro exaltet illum Deus. Exaltatur autem in conspectu meo, cum mihi sublimitas et celsitudo divinitatis ejus aperitur. Quando ergo mihi excelsa ejus divinitas revelata est? tunc profecto cum Jordanem transirem, et variis sacramentorum munimentis futura armarer ad prælia.

IV. « Et timuerunt, *inquit*, Jesum, sicut timuerant Moy-

[1] Matth., xv, 19. — [2] Jos. iv, 14.

» sen[1]. » Omnis qui sub Lege est, timet Moysen: cum vero ad Evangelium ex Lege transierit, mutata observantia mutatur et timor, sicut Apostolus dicit: « Ego autem per Le» gem Legi mortuus sum, ut Deo vivam, cum Christo con» fixus sum cruci. Vivo autem jam non ego, vivit vero in » me Christus[2]. »

V. Post hæc jubetur filius Nave facere cultros ex petra, et sedens circumcidere filios Israel secundo. Vellem ego in hoc loco percontari Judæos, quomodo potest quis secundo circumcidi circumcisione carnali. Semel enim circumcisus quis ultra non habet quod secundo possit auferri. A nobis vero quibus dicitur quia Lex spiritalis est, vide quam digne et convenienter ista solvantur. Dicimus enim quia ille qui in Lege eruditus est, et per Moysen edoctus abjecit idololatriæ errores, simulacrorum superstitionem cultumque deposuit. Hæc est circumcisio prima per Legem. Si vero is veniat a Lege et Prophetis ad Evangelicam fidem, tunc accepit etiam secundam circumcisionem per petram, qui est Christus, et completur hoc quod dixit Dominus ad Jesum: « Hodie abstuli opprobrium Ægypti a filiis Israel[3]. » Sicut autem dixit Apostolus: « Bibebant autem de spiritali se» quenti eos petra, petra vero erat Christus[4]: » ita etiam nos in hoc loco competenter possumus dicere: Circumcisi sunt autem de spiritali sequenti petra, petra vero erat Christus. Nisi enim quis fuerit per Evangelium secunda circumcisione purgatus, non potest opprobrium Ægypti, id est, illecebras corporalium deponere vitiorum.

VI. Videamus tamen quale sit hcc ipsum quod dicitur, quia « hodie abstuli opprobrium a filiis Israel. » Omnes homines etiamsi ex Lege veniant, etiamsi per Moysen eruditi sint, habent tamen opprobrium Ægypti in semetipsis, opprobrium peccatorum. Quis erit similis Paulo etiam secundum

[1] Jos. IV, 14. — [2] Galat. II, 19, 20. — [3] Jos. V, 9. — [4] I Cor. X, 4.

legis observantiam? Audi denique ipsum dicentem : « Secundum justitiam quæ in Lege est, conversatus sine querela[1]. » Ipse tamen pronuntiat, et dicit : « Fuimus enim et nos aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia, odibiles, odientes invicem[2]. » Non tibi videntur hæc opprobria esse, et opprobria Ægypti? Sed ex quo venit Christus, et dedit nobis secundam circumcisionem per baptismum regenerationis, et purgavit animas nostras, abjecimus hæc omnia, et pro iis assumpsimus conscientiæ bonæ astipulationem in Domino. Tunc per secundam circumcisionem ablata sunt nobis opprobria Ægypti, et purgata sunt vitia peccatorum. Nemo ergo si integre conversus est, si ex corde pœnituit, si fideliter Jordanis fluenta digressus est, si secunda per Evangelium circumcisione purgatus est, præteritorum metuat opprobria delictorum. Audis quia hodie abstulit a te opprobrium Ægypti. Hoc et in Evangeliis significat Dominus cum dixit : « Remissa sunt tibi peccata tua, sed jam noli peccare, ne quid deterius tibi accidat[3]. » Si enim post remissionem peccatorum ultra non pecces, vere ablatum est a te opprobrium Ægypti. Si vero iterum peccaveris, iterum in te vetera revolvuntur opprobria, eo magis quo multo majoris criminis est filium Dei conculcare[4], et sanguinem testamenti pollutum ducere, quam legem Mosei negligere. Multo enim majoris opprobrii est, qui post Evangelium, quam ille qui sub Lege positus fornicatur, quia iste tollens membra Christi, facit ea membra meretricis. Vides ergo quam graviora et cumulatiora in te opprobria , si neglexeris, revolvantur. Denique jam nemo te reum stupri arguit, sed sacrilegii scelere condemnat, quia dicitur ad te : « An nescitis quia corpora vestra tem-

[1] Phil. III, 6. — [2] Tit. III, 3. — [3] Luc. VII, 49. Joan. V, 14. — [4] Hebr. X, 29.

» plum Dei est? Si quis autem templum Dei violaverit, dis» perdet illum Deus[1]. » Hæc etiamsi prius ignorabas, nunc tamen ex quo in auribus tuis ista verba dicuntur, et in cor tuum hujuscemodi doctrina transfunditur, scito te his auditis templum Dei, et membrum Christi esse jam factum. Vide quantum profeceris ex homunculo terreno. In templum Dei progressus es sine dubio, in quo habitare debet Deus : et qui caro et sanguis eras, profecisti ut membrum Christi sis. Sed sicut magnus est iste profectus, ita et discessus terribilis, atque irremediabilis pene lapsus. Jam tibi enim non licet templo Dei uti, nisi in sanctitate, nec membra Christi ad indignum revocare negotium. Et ideo si quando te malæ concupiscentiæ pulsat illecebra, memor horum quæ nunc audis, hosti illi occurre, qui de te ipso, hoc est, de tuo corde procedit, et resiste ei in talibus verbis, et dic, quia non sum meus : emptus enim sum pretio sanguinis Christi, et membrum ipsius effectus sum. Non licet mihi tollere membrum Christi, et facere membrum meretricis. Dic ei, quia templum Dei effectus sum, non mihi licet immundum aliquid illuc inducere, nec fas est mihi violare templum Dei ; sed et illud adde, quoniam « qui fornicatur, in corpus suum peccat[2]: » non in istud corpus solum, quod templum Dei effectum est, sed et in illud quod dicitur, quia omnis Ecclesia corpus Christi est[3] : et in omnem Ecclesiam videtur delinquere, qui corpus suum maculaverit, quia per unum membrum, macula in omne corpus diffunditur. Est et illud opprobrium Ægypti, quod, si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, et post baptismi secundam circumcisionem, vetustæ consuetudinis inustione suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, et eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia cæterisque hujusmodi superstitionibus implicari. Idololatriæ namque ma-

[1] 1 Cor. VI, 19; III, 17. [2] Id. VI, 18. — [3] Coloss. I, 24.

tor est Ægyptus, ex qua certum est hujusmodi opprobria pullulare : quæ si transito jam Jordane susceperis, et iis te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis. Sed si quando te talis curiositas interpellat et de corde tuo hujusmodi hostis erumpit, dic ei, quia Jesum ducem sequor, in cujus potestate sunt quæ futura sunt. Quid mihi scire quæ futura sunt? Quæcumque ille vult, hæc futura sunt. Ideo ergo ut in nobis vere secunda circumcisio compleatur, per quem vetera Ægypti opprobria deponamus, ab his omnibus segregati prorsus esse debemus, ut purificati corpore et corde puras etiam manus levemus ad Deum, puro quoque ore, et purgatis labiis, ac mente sincera, prece et actibus, glorificemus Deum in Christo Jesu Domino nostro, cujus est potestas, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA [1].

De Pascha quod fecerunt filii Israel in Galgala, et quomodo fructus terræ cœperunt e regione palmarum. De principe virtutum militiæ Domini, ubi dicitur ad Jesum : « Solve calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, terra sancta est [2]. »

.... Posteaquam [3] ablatum est opprobrium Ægypti, tunc dicitur : « Et fecerunt filii Israël Pascha quartadecima die mensis primi [4]. » Non enim ante circumcisionem Pascha facere poterant, sed neque statim post circumcisionem carnes

[1] Tom. II, pagg. 409-411.
[2] Jos. V, 16.
[3] N. I. Pag. 410, col. I, R.
[4] Jos. V, 10.

agni comedere, antequam sanarentur. Sed posteaquam sanati sunt, dicitur quia fecerunt Pascha filii Israël quartadecima die mensis. Vides ergo quia nemo immundus facit Pascha, nemo incircumcisus, sed quicumque mundus fuerit et circumcisus, sicut et Apostolus interpretatur dicens : « Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque » diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque » in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis » et veritatis[1]. » Sed et tunc quidem quando exiit populus de terra Ægypti, portavit sparsum in vestimentis suis. Cum autem defecisset sparsum, et panes non haberent, pluit illis Deus manna. Cum autem venerunt ad terram sanctam, et fructus perceperunt provinciæ palmarum, defecit eis manna, et tunc edere cœperunt de fructibus terræ: Itaque tria genera ciborum generaliter describuntur. Uunm quidem quo vescimur exeuntes de terra Ægypti, sed hoc ad parvum tempus sufficit. Post hoc autem manna succedit. Tertium vero jam de terra sancta capimus fructum. In quibus differentiis (ut meæ parvitatis intellectus assequitur) illud arbitror indicari, quod primus cibus est quem de Ægypto exeuntes nobiscum portavimus, parva hæc eruditio sæcularis, aut etiam si quis forte attigit liberalium litterarum cognitionem, quæ exiguum aliquid juvare nos potest. In eremo vero positi, id est, in hoc in quo nunc sumus vitæ statu, manna vescimur, per hoc quod divinæ Legis instructionibus erudimur. Qui vero meruerit terram repromissionis intrare, id est, ea quæ a Salvatore repromissa sunt consequi, ille edit fructus e regione palmarum. Vere enim fructum palmæ inveniet, qui devicto hoste ad promissa pervenerit.....

« Et[2] factum est cum esset Jesus in Jericho, respiciens » oculis vidit hominem stantem contra se, et gladius evagi-

[1] I Cor. v, 7, 8.
[2] Nn. II - IV.

»natus erat in manu ejus. Et accedens Jesus dixit ei: Noster es, an adversariorum? At ille dixit: Ego sum princeps »militiæ virtutis Domini: nunc adveni[1].» Respiciens ergo oculis videt principem militiæ virtutis Domini, tanquam qui prius non respexit, sed tunc, cum principem militiæ Domini visurus esset. Quem tamen cum vidisset Jesus, non eum velut communem hominem vidit, sed intellexit virtutem esse quamdam. Nundum enim certus est ex divinis virtutibus, an ex contrariis una sit quæ videtur, et ideo interrogat, et perquirit dicens: «Noster es, an adversariorum?» At ille ait: «Ego sum princeps militiæ virtutis »Domini, nunc adveni.» Et cum hoc audisset, adoravit Jesus, et dixit: «Domine, quid præcipis servo tuo[2]?» Quid est quod nos per hoc edocet Jesus? Illud sine dubio quod dicit Apostolus: «Nolite omni spiritui credere, sed probate »spiritus si ex Deo sunt[3].» Cognovit ergo Jesus non solum quod ex Deo est, sed quia Deus est. Non enim adorasset, nisi agnovisset Deum. Quis enim alius est princeps militiæ virtutum Domini, nisi Dominus noster Jesus Christus? Omnis namque cœli militia, sive Angeli, sive Archangeli, sive virtutes, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia hæc quæ per ipsum facta sunt, sub ipso principe militant, qui est principum princeps, et qui largitur principibus principatum. Ipse est enim qui dicit in Evangelio: «Esto potestatem habens supra decem ci»vitates[4].» Et alibi: «Esto tu potestatem habens supra »quinque civitates.» Hic est qui accepto regno regressus est.

Sed interim videamus quæ præsens lectio suggerit. In Jericho est Jesus, adhuc hostes obtinent civitatem, nondum victi sunt, et jam tamen dicitur ad Jesum: «Solve

[1] Jos. v, 13, 14 — [2] Ibidem, 14. — [3] I Joann. iv, 1. — [4] Luc. xix, 17, 20.

»calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas »terra sancta est[1]. »Et quomodo Jericho terra sancta est, quæ ab hostibus retinetur? Sed ne forte hoc sit quod indicatur, quia quocumque venerit princeps militiæ virtutis Domini, sanctificat locum, quia nec ipsa Jericho locus erat sanctus : sed quia princeps militiæ Domini venit illuc, locus dicitur sanctus. Ego etiam amplius aliquid audeo et dico, quia etiam Moses ubi stabat, per seipsum non erat locus sanctus, sed quia Dominus stabat cum Mose, præsentia Domini sanctificaverat locum, et ideo dicitur ad eum : « Solve »corrigiam calceamenti tui, locus enim in quo stas terra »sancta est[2]. » Unde et nos si vita et meritis accedamus ad Deum, et digni efficiamur ut assistat nobis Deus, dicitur etiam ad nos ut solvamus a pedibus animæ nostræ, si quid in eis vinculi mortalis annexum est. Isti enim sunt pedes, quos lavat Jesus, quos, nisi laverit, non habebimus partem cum eo[3]. Quod si ergo ab anima nostra et sensibus omne vinculum curæ mortalis absolvimus, continuo libenter etiam nobis aderit, et assistet Deus.

Quæ autem sunt in consequentibus videamus. Circumdatur Jericho, expugnari eam necesse est. Quomodo ergo expugnatur Jericho? Gladius non educitur adversus eam, aries non dirigitur, nec tela vibrantur : tubæ solummodo sacerdotales adhibentur, et his Jericho muri subruuntur. In figura enim mundi poni Jericho in Scripturis frequenter invenimus. Nam in Evangelio quod dicitur homo de Jerusalem in Jericho descendisse, et in latrones incurrisse[4], forma sine dubio erat illius Adæ, qui de paradiso in hujus mundi exilium trusus est. Sed et cæci[5] qui erant in Jericho, ad quos venit Jesus ut faceret eos videre, formam gerebant eorum qui in hoc mundo cæcitate ignorantiæ pre-

[1] Jos. v, 15. — [2] Exod. III, 5. — [3] Joan. XIII. — [4] Luc. x, 30 et seqq. — [5] Matth. xx.

mebantur, ad quos venit Filius Dei. Hæc ergo Jericho, id est mundus hic casurus est. Consummatio etenim sæculi jamdudum sanctis voluminibus pervulgata est. Quomodo ergo ei consummatio dabitur? quibus organis? Vocibus, inquit, tubarum. Quarum tubarum? Paulus tibi secreti hujus prodat arcanum. Audi ipse quid dicat: « Canet, *inquit*, tuba, » et mortui qui in Christo sunt, resurgent incorrupti, et ipse » Dominus in jussu, in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de cœlo[1]. » Tunc ergo Jesus Dominus noster cum tubis vincet Jericho, et prosternet eam, ita ut ex ea meretrix sola salvetur, et omnis domus ejus. Veniet, inquit, Dominus noster Jesus, et in tubarum voce veniet. Sed jam nunc oremus ut veniat et destruat mundum, qui in maligno positus est, et omnia quæ in mundo sunt[2], quia « omne » quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concu» piscentia oculorum[3]. » Ista destruat, ista jamjamque dissolvat, salvet autem hanc solam quæ exploratores ejus suscepit, quæ Apostolos ejus in fide et obedientia receptos, in superioribus collocavit, et adjungat et societ meretricem hanc cum domo Israel. Sed jam non repetamus, nec reputemus ei veterem culpam. Aliquando meretrix fuit, nunc autem uni viro casto virgo casta copulata est Christo. Audi Apostolum dicentem de ea : « Statui autem hoc ipsum, uni » viro virginem castam vos exhibere Christo[4]. » Ex ipsa erat et ille ipse qui dicebat: « Fuimus enim et nos aliquando in» sipientes, increduli, errantes, servientes, desideriis et vo» luptatibus variis[5]. » Vis adhuc copiosius discere quomodo meretrix jam non sit meretrix? Audi adhuc Paulum dicentem : « Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati » estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu » Dei nostri[6]. » Ut enim posset evadere, ne cum Jericho in-

[1] I Cor. XV, 52. I Thess. IV, 5. — [2] I Joan. V, 19. — [3] Id. II, 16. — [4] 2 Cor. II, II. — [5] Tit. III, 3. — [6] I Cor. VI, II.

teriret, validissimum ab exploratoribus signum salutis accepit, spartum coccineum. Per Christi etenim sanguinem Ecclesia hæc universa salvatur, in ipso Jesu Christo Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA [1].

De Jericho quomodo capta est. Et uti præcepit Jesus filiis Israel, ut de anathemate non sumerent. Et de eo qui futuras est ex anathemate linguam auream, et dextralia pura [2].

Jericho [3] tubis subruitur sacerdotum. Statim enim ut tubarum clangor increpuit, murorum dejectus est ambitus. Dixeramus etiam et prius, quod Jericho formam sæculi præsentis obtineat, cujus robur et munimenta sacerdotalibus videmus esse destructa. Firmitas namque et munimenta quibus velut muris mundus iste nitebatur, idolorum cultus erat, divinationum fallacia arte dæmonum ministrata, augurum atque aruspicum, magorumque commenta, quibus omnibus velut muris validissimis ambiebatur hic mundus. Insuper etiam diversis philosophorum dogmatibus, et eminentissimis assertionibus ac disputationibus, velut proceris quibusdam, et robustis turribus firmabatur. Veniens vero Dominus noster Jesus Christus, cujus ille prior filius Nave designabat adventum, mittit sacerdotes Apostolos suos portantes tubas ductiles, prædicationis magnificam, cœles-

[1] Tom. II, pagg. 411 - 415.
[2] Jos. VI.
[3] Nn. I - II.

temque doctrinam. Sacerdotali tuba primus in Evangelio suo Matthæus increpuit. Marcus quoque, Lucas, et Joannes, suis singulis tubis sacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus epistolarum suarum personat tubis. Jacobus quoque et Judas. Addit nihilominus adhuc et Joannes tuba canere per epistolas suas et Apocalypsim, et Lucas Apostolorum gesta describens. Novissime autem ille veniens, qui dixit : « Puto autem nos Deus novissimos Apostolos ostendit[1], » et in quatuordecim epistolarum suarum fulminans tubis, muros Jericho, et omnes idololatriæ machinas, et philosophorum dogmata usque ad fundamenta dejecit.

Movet me sane etiam illud quod historia refert, quia non solum sacerdotes tubis cecinerunt, ut caderent muri Jericho, sed et audita voce tubæ dicitur universus populus ululasse ululatu magno, vel, sicut in aliis exemplaribus habetur, jubilasse jubilo magno... Unde[2] mihi videtur jubilatio ista indicare quemdam concordiæ et unanimitatis affectum. Qui si incidat in duos vel tres Christi discipulos, omnia quæcumque petierint in nomine Salvatoris, præstat eis pater cœlestis. Si vero tanta fuerit beatitudo, ut universus populus concors et unanimis maneat, ut eadem dicant omnes in eodem sensu atque in eadem sententia permanentes, isto tali populo vocem unanimiter elevante, fiet illud quod scriptum est in Actibus Apostolorum[3], quia terræ motus factus magnus, ubi tunc unanimes orabant Apostoli cum mulieribus, et Maria matre Jesu : et terræ motu facto destruentur, et cadent omnia quæ terrena sunt, ac mundus ipse subvertetur. Audi denique Dominum et Salvatorem nostrum ad hoc ipsum suos milites cohortantem, quomodo dicit :

[1] I Cor. IV, 9.
[2] Pag. 412, col. I, F.
[3] Act. I.

« Confidite, ego vici mundum [1]. » Illo ergo duce jam nobis victus est mundus, et muri ejus collapsi sunt, quibus homines sæculi nitebantur. Sed unusquisque nostrum debet in semetipso ista complere. Habes in te Jesum ducem per fidem, fac tibi tubas ductiles, si sacerdos es; imo quia sacerdos es, (gens enim regalis effectus es, et sacerdotium sanctum : de te enim scriptum est) fac tibi tubas ductiles ex Scripturis sanctis, inde duc sensus, inde sermones, propterea enim tubæ ductiles appellantur. In ipsis cane, id est, in psalmis et hymnis, in canticis spiritualibus cane, in propheticis sacramentis, in mysteriis legis, in apostolicis dogmatibus cane. Et si in talibus cecineris tubis, et septies arcam Testamenti circumtuleris, id est, si legis mystica præcepta ab evangelicis non separes tubis : si etiam *jubilationis* concentum de temetipso exigas, id est, cogitationum et sensuum tuorum populus qui intra te est, concordem semper et consonam proferat vocem, et non aliquando verum dicas, aliquando personæ potentis adulatus mendacio maculeris, si non te aliquando blandum remissio faciat, aliquando iracundia truculentum, si non arrogans erga modicos, et apud superbos humilis inveniaris, denique si non pugna intra te geritur, dum concupiscit caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem : si hæc intra te jam consonant et concordant, vocem jubilationis emitte, quoniam tibi destructus et dejectus est mundus. Talis, opinor, erat ille, qui confidenter dicebat : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo [2]. »

Sed [3] videamus quid est quod in sequentibus indicatur. Dicit enim Jesus : « Custodite vos ab anathemate, ne forte

[1] Joan. xvi, 33. — [2] Gal. vi, 14.
[3] N. iv.

» concupiscatis et tollatis ab anathemate, et faciatis castra » filiorum Israël anathema, et conteratis nos, et omnem sy» nagogam Domini[1]. » Tale est quod indicatur in his verbis: Videte ne quid in vobis sæculare habeatis, ne sæculares mores, ne vitia, ne tergiversationem de sæculo vobiscum ad Ecclesiam deferatis. Sed anathema sit vobis omnis conversatio sæcularis. Nolite divinis mundana miscere, nolite negotia sæculi Ecclesiæ secretis inserere. Hoc est quod et Joannes epistolæ suæ personat tuba dicens : « Nolite diligere » mundum, neque ea quæ in mundo sunt[2]. » Et Paulus similiter : « Nolite, *inquit*, conformari huic mundo[3]. » Qui enim hæc faciunt, accipiunt de anathemate. Sed et illi qui, verbi causa, cum Christiani sint, solemnitates gentium celebrant, anathema in Ecclesias introducunt. Qui de astrorum cursibus vitam hominum et gesta perquirunt, qui volatus avium, et cætera hujusmodi quæ in sæculo prius observabantur, inquirunt, de Jericho anathema inferunt in Ecclesiam, et polluunt castra Domini, et vinci faciunt populum Dei. Sed et multa alia peccata sunt per quæ anathema de Jericho introducitur in Ecclesiam; per quæ populus Dei vincitur et prosternitur ab inimicis. Aut non et Apostolus hæc eadem præcipit, cum dicit : « Modicum fer» mentum totam massam corrumpit[4] ? »

Sed[5] et illud non otiose transcurrendum est, quod uno peccante ira super omnem populum venit. Hoc quando accidit? quando sacerdotes qui populo præsunt, erga delinquentes benigni volunt videri, et verentes peccantium linguas ne forte male de eis loquantur, sacerdotalis severitatis immemores, nolunt implere quod scriptum est : « [6] Peccan-

[1] Jos. VI, 18. — [2] I Joann. II, 15. — [3] Roman. XII, 2. — [4] I Corinth. V, 6.

[5] Nn. VI - VII.

[6] I Tim. V, 20.

tem coram omnibus argue, ut cæteri metum habeant, » et iterum : « Auferte malum ex vobis ipsis[1]. » Nec zelo Dei succensi imitantur Apostolum dicentem : « Tradidi hujus» modi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus sal» vus fiat[2]. » Neque illud evangelicum implere student, ut si viderint peccantem, primo secrete conveniant, post etiam duobus vel tribus arbitris. Quod si contempserit, et post Ecclesiæ correptionem non fuerit emendatus, de Ecclesia expulsum velut gentilem habeant ac Publicanum. Et dum uni parcunt, universæ Ecclesiæ moliuntur interitum. Quæ ista bonitas? quæ ista misericordia est, uni parcere, et omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus. Sicut ex una ove morbida grex universus inficitur, sic etiam uno vel fornicante, vel aliud quodcumque sceleris committente, plebs universa polluitur. Et ideo observemus nos invicem, et uniuscujusque conversatio nota sit, maxime sacerdotibus et ministris. Nec putent se recte dicere, quid hoc ad me spectat si alius male agit? Hoc est dicere caput ad pedes, quid ad me pertinet si dolent? Si male habent pedes mei, non mea interest, dummodo caput in sanitate perduret. Aut si dicat oculus manui, non indigeo opera tua, quid ad me pertinet si doles? Si vulnerata es? Numquid ego oculus conturbabor ex ægritudine manus? Tale ergo est quod agunt ii qui Ecclesiis præsunt, non cogitantes quia unum corpus sumus omnes qui credimus, unum Deum habentes, qui nos in unitate constringit et continet, Christum, cujus corporis tu qui Ecclesiæ præsides, oculus es, propterea utique ut omnia circumspicias, omnia circumlustres, etiam ventura prævideas. Pastor es, vides oviculas Domini ignaras periculi ferri ad præcipitia, et per prærupta pendere, non occurris? non revocas? non saltem voce cohibes, et correptionis clamore deterres? Sic

[1] I Cor. v, 13. — [2] Ibid. 3.

immemor es dominici sacramenti, ut ille derelictis nonaginta novem in cœlestibus, propter unam oviculam quæ erraverat[1], ad terram descenderit, et inventam vectaverit humeris suis ad cœlum, nos in nullo prorsus in curandis oviculis magistri pastoris sequamur exemplum? Hæc non ideo dicimus, ut pro levi culpa aliquis abscindatur: sed si forte commonitus qui et correptus pro delicto semel et iterum ac tertio, nihil emendationis ostenderit, utamur medici disciplina. Si oleo perunximus, si emplastris mitigavimus, si malagmate mollivimus, nec tamen cedit medicamentis tumoris duritia, solum superest remedium desecandi. Sic enim Dominus dicit: « Si dextera manus tua scandalizaverit te, abscide eam, et projice abs te[2]. » Numquidnam manus corporis nostri aliquando scandalizat nos, ut de hac manu corporis Evangelium dicat: « Abscide eam et projice abs te? » Sed hoc est quod dicit, ut ego qui videor tibi manus esse dextera, et presbyter nominor, et verbum Dei videor prædicare, si aliquid contra ecclesiasticam disciplinam, et Evangelii regulam gessero, ita ut scandalum tibi et Ecclesiæ faciam, in uno consensu Ecclesia universa conspirans excidat me dexteram suam, et projiciat a se. Expedit enim tibi et Ecclesiæ absque me manu tua, quæ male agendo scandalum feci, introire in regnum cœlorum, quam mecum ire in gehennam. Hæc idcirco diximus, quia videmus in Scripturis sanctis referri, quod propter unum peccantem anathema facti sunt filii Israël, ita ut vincerentur ab hostibus.

Sed videamus et ipsum peccatum ejus quale sit: Furatus est, inquit, linguam auream, et posuit eam in tabernaculo suo[3]. Non puto in illo furto parvi auri tantam vim fuisse peccati, ut tam numerosam Domini Ecclesiam macularet. Sed videamus ne forte interioris intelligentiæ sit tanta et

[1] Luc. xv. — [2] Matth. v, 30. — [3] Jos. vii, 21.

tam gravis acerbitas ista peccati. Multus decor est in verbis, et multa in Philosophorum vel Rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes de civitate sunt Jericho, id est, hujus mundi homines. Si ergo invenias apud Philosophos perversa dogmata luculenti sermonis assertionibus decorata, ista est lingua aurea. Sed vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurei pulchritudo : memento, quia Jesus anathema jussit esse omne aurum quod in Jericho fuerit inventum. Si poëtam legeris modulatis versibus, et præfulgido carmine Deos Deasque texentem, ne delecteris eloquentiæ suavitate. Lingua aurea est : si eam sustuleris et posueris in tabernaculo tuo : si introduxeris in cor tuum ea quæ ab illis asseruntur, pollues omnem Ecclesiam Domini. Hoc fecit infelix Valentinus, et Basilides, hoc fecit et Marcion hæreticus. Furati sunt isti linguas aureas de Jericho, et Philosophorum nobis non rectas in Ecclesias introducere conati sunt sectas, et polluere omnem Ecclesiam Domini. Sed nos præcedens patrum sequamur exemplum, discutiamus diligentius ne quis absconditam in tabernaculo suo habeat Jerichontiam linguam, et abjiciamus malum ex nobis ipsis, quia etiam si nos cessamus, arguet Deus, ita ut ipse sponte confiteatur et dicat : Furatus sum linguam auream, et dextralia pura[1]. Vides cujusmodi furatus est furtum? linguam furatur et dextralia pura. Pura autem dextralia sunt opera in quibus divinum nihil miscetur, sed totum secundum hominem geritur. Denique et nostris in disputationibus moris est dicere, quia Christum non purum hominem dicimus, sed Deum et hominem confitemur. Illud autem quod de Jericho furatur, purum esse dicitur, id est, sine Deo, quæ utique furanti extitit causa peccati. Et ideo nos nihil purum et humanum de Christo sentiamus, sed Deum pariter atque hominem fateamur, quia et sapientia

[1] Jos. VII, 21.

Dei multiplex dicitur, ut per hæc mereamur participium sumere sapientiæ Dei, qui est Christus Jesus Dominus noster, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA OCTAVA[1].

De iis quæ in eversione Hay gesta sunt, et de rege ejus, ex parte, et de gemino ligno[2].

... Qui[3] habitabant Hay civitatem, primo quidem visi sunt vincere et vertere filios Israël propter peccatum quod admiserant. Postea vero quam ablatum est malum de medio ipsorum, jubetur a Deo dux populi Jesus in duas partes dividere populum, ut pars simulet fugam, pars autem subsistat in insidiis quibus decipiatur Hay, cum præceperit Jesus. Quibus ita dispositis, rex Hay videns Jesum et filios Israël eminus, concitatur adversus eos in prælium. Illis vero simulantibus fugam, isti acrius insectantur, et velut spolia ducturi de hostibus, omnes simul ex urbe procedunt, ita ut (sicut Scriptura dicit) relinquerent vacuam civitatem[4]. Sed posteaquam in constitutum progressi sunt locum, conversus Jesus signum dedit, ut exurgerent qui in insidiis erant, et dorsa hostium cæderent : et ita illi novissimi, et isti primi medios hostes conclusos interimunt universos. Et hoc modo victis iis qui habitabant Hay, regem ipsorum suspenderunt in ligno gemino.

[1] Tom. II, pag. 415 - 418.
[2] Jos. VIII.
[3] No. I-III. Pag. 415, col. I, D.
[4] Jos. VIII, 17.

His auditis verisimile est auditores dicere, quo mihi hæc? quid mihi confert si cognoscam quod victi sunt ii qui habitant Hay, quasi non similia, aut etiam potentiora bella, vel gesta sint, vel gerantur? Hæc fuit cura spiritus sancti, ut relictis tot et tantarum nobilium excidiis urbium, prælium civitatis Hay scriptum sacris voluminibus mandaretur? Temerarium fortasse sit quod facimus, tam ardua, et tam difficilia Scripturæ sanctæ loca explanare conantes : sed si nos orationibus vestris juvetis, non solum culpam effugiemus audaciæ, verum et devotionem nostram amplexus Pater Verbi Deus dabit verbum in adapertione oris nostri, quo et vos ædificemini, et nos non indevoti pareamus. Orantes ergo, et intenti animis audite. Primo propter peccata victi sumus, et ii qui habitabant Hay, quamplurimos ex nobis interfecerunt. Hay interpretatur Chaos. Chaos autem locum vel habitaculum esse novimus contrariarum virtutum, quarum rex et princeps diabolus est. Adversus hunc veniens Jesus, in duas partes dividit populum, et alios quidem in primis statuit, alios in posterioribus, qui ex insperato post terga veniant inimicorum. Et vide si non prima pars est populi illa de qua dicit : « Non » veni nisi ad oves perditas domus Israël[1]; » et de qua dicit Paulus : « Gratia autem et pax omni homini operanti bo» num : Judæo primum, tunc etiam et Græco[2], id est, Gentili posteriori. Iste ergo populus est qui in primis statuitur, et quasi fugiens cum Jesu. Posterior vero populus est, qui ex gentibus congregatur : quique ex insperato venientes (quis enim speraret gentes salvari?) acrius post tergum adversarios cædunt : et sic uterque populus mediam turmam dæmonum conclusam sternit et vincit. Sed fortasse dicas mihi, quomodo ergo quasi fugiens ponitur populus prior? Valde consequenter. Fugere etenim visi sunt, qui sequun-

[1] Matth. xv, 24. — [2] Rom. ii, 10.

tur Jesum, a legalibus oneribus et præceptis, ab observatione sabbati, a circumcisione carnis, a jugulatione hostiarum. Sed iterum non fugit qui secutus est Christum, perfectionem et plenitudinem Legis.

Post omnia autem, etiam rex Hay in ligno gemino dicitur esse suspensus. Hoc in loco mysterium tegitur quamplurimos latens: sed orantibus vobis tentabimus hæc, non nostris opinionibus, sed divinæ Scripturæ testimoniis aperire. In superioribus diximus regem Hay diabolo posse conferri, hic quomodo in ligno gemino suspensus sit, operæ pretium est noscere. Crux Domini nostri Jesu Christi gemina fuit. Mirus tibi sermo fortasse et novus videtur, quod dico crux gemina fuit: hoc est, gemina ratione constat et duplici: quia visibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus est: invisibiliter vero in ea cruce diabolus cum principatibus suis et potestatibus affixus est cruci. Non tibi hoc videbitur verum, si tibi horum testem produxero Apostolum Paulum? Audi ergo de iis quid ipse pronunciat: « Quod erat, *inquit*, » contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci suæ, » exuens principatus et potestates traduxit, libere triumphans eas in ligno crucis[1]: » licet in aliis exemplaribus habeatur: « triumphans in semetipso, » sed apud Græcos habetur, « in ligno. » Ergo duplex ratio Dominicæ crucis: una illa qua dicit Apostolus Petrus, quod Christus crucifixus, nobis reliquit exemplum[2]: et hæc secunda, qua crux illa trophæum de diabolo fuit, in quo et crucifixus est et triumphatus. Ideo denique et Apostolus Paulus dicebat: « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu » Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego » mundo[3]. » Vides quia et hic Apostolus duplicem crucis prodidit rationem. Duo enim sibi contraria dixit esse crucifixa, se sanctum, et peccatorem mundum, ad illam for-

[1] Coloss. II, 14, 15. — [2] I Petr. II, 22. — [3] Gal. VI, 14.

mam sine dubio quam superius diximus Christi, et diaboli. Nos enim mundo crucifigimur, tunc cum veniens princeps hujus mundi in nobis nòn invenit quidquam. Et nobis mundus crucifigitur, cum peccati concupiscentiam non recepimus.

Sed[1] et aliud mihi occurrit in loco consideranti Jesum fugientem a facie exercitus Hay. Quid putas est quod Jesus fugiens designabat? Videamus ne forte sit aliquid quod fugiendo vincamus, et est aliqua perfecta virtus in fuga. Paulus nos Apostolus docet dicens : « Fugite fornicationem[2]. » Vides ergo esse quemdam spiritum fornicationis quem fugere debemus, quicumque caste et pie in Christo ac pudice volumus permanere. Ista ergo fuga est quæ habet salutem, ista fuga virtutis est, ista fuga beatitudinem confert. Et non solum fornicationis spiritus fugiendus est, sed simili modo sicut dictum est, « fugite fornicationem, » audiamus dici ad nos, fugite iram, fugite avaritiam, fugite invidiam et livorem, fugite detractiones et maleloquia. Quæ tamen nescio si quis effugiat, nescio si quis evadat. Iste talis erat exercitus Hay quem Jesus fugiendum docebat milites suos, et de iis fortasse mandat discipulis suis dicens : « Si vos persequuntur in hac civitate, fugite in aliam; quod si in alia, » fugite in aliam[3]. » Vult enim nos fugere ab hujusmodi hostibus, vult nos longe effici ab hujusmodi malis : et si potuerimus interim evadere horum malorum fugiendo contagia, tunc videntes devotionem, et propositum mentis nostræ sanctæ quæque virtutes, illæ fortasse de quibus dicit Apostolus Paulus : « Nonne omnes sunt ministeriales spiritus in » ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis[4]? » qui fortasse sunt sancti Angeli : qui videntes nos insectationem dæmonum pati, insurgunt adversus eos qui

[1] Nn. vi - vii.
[2] I Cor. vi, 18. — [3] Matth. x, 23. — [4] Hebr. i, 14.

nos insectantur, et omnes eos post tergum cædentes interimunt. Jesus enim est cum iis qui insectationes patiuntur, magis quam cum illis qui persequuntur. Et merito : quia delectatur esse Jesus cum iis qui fugiunt fornicationem, qui fugiunt superbiam, qui fugiunt dolum, et qui fugiunt mendacium. Si ergo ita intelligamus ea quæ scripta sunt, digna fortasse videbitur lectio stylo Spiritus sancti. Nam quid mihi prodest, si sciam quod in gemino ligno rex Hay suspensus est? Si autem sciam duplicem esse virtutem crucis, in qua et Christus in carne suspenditur, et diabolus cum suo exercitu triumphatur, ex intelligentia sacramenti ædificabitur anima mea. Et ut magis fortasse adhuc excelsius amplitudinem mysterii dilatemus, in hoc ligno intelligitur esse scientia boni et mali, in quo et bonus Christus, et diabolus malus pependit : sed malus quidem ut interiret, bonus vero ut viveret ex virtute : sicut et Apostolus dicit de Christo : quia « et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute » Dei[1]. » Imo non solum ut vivat, sed ut et vivificet, quia ipse est « novissimus Adam in spiritu vivificante[2]. » Sed hæc tropice dici intelligenda sunt. Christus enim ipse dicitur arbor vitæ. Sed sicut in aliis ipse esse ostenditur et sacerdos, et hostia, et altare, et non ex altera intelligentia impeditur altera, sed tropice de ipso in suis locis unumquodque sentitur : ita etiam nunc in figuris sacramentorum non impediet de uno atque eodem sumpta diversitas personarum.

Sed videamus quid etiam in consequentibus scribitur : « Et percusserunt, *inquit*, eos in ore gladii, usquequo non » relinqueretur ex eis qui salvus fieret, neque qui effuge» ret[3]. » Hæc cum legunt Judæi, crudeles efficiuntur, et humanum sanguinem sitiunt, putantes quia et sancti ita percusserunt eos qui habitabant Hay, ut non relinqueretur

[1] 2 Cor. XIII, 45. — [2] I Cor. XV, 45. — [3] Jos. VIII, 22.

ab iis qui salvus fieret, neque qui effugeret : non intelligentes in iis verbis adumbrari mysteria, et hoc nobis magis indicari, quod ex iis quorum chaos est habitaculum, et qui regnarunt in abysso, dæmonibus, nullum penitus relinquere debemus, sed omnes interimere. Interimimus autem dæmones, non ipsam eorum substantiam perimentes : sed quia opus eorum ac studium hoc est, ut peccare homines faciant, et hæc est illorum vita si nos peccemus, sine dubio interitus eorum est si non peccemus. Interficiunt ergo habitatores Hay sancti quique, et perimunt, et non dimittunt ex eis ullum : ii sine dubio qui cum omni diligentia servant suum cor, ne de eo cogitationes malæ procedant : sed et qui observant os suum, ut omnis sermo malus non procedat ex ore eorum. Hoc est non relinquere *ullum* qui effugiat, cum eos nec sermo effugit malus. Agite ergo et vos, præparemus nos ad hujusmodi prælia, percutiamus Hay in ore gladii, et extinguamus omnes habitantes chaos, omnes contrarias virtutes. Utinam et ego modo dum loquor ad vos verbum Dei, cor peccatoris pulsare possim. Quod si fecero, certum est quod gladio oris mei percutiam fornicationem, percutiam malitiam, reprimam furorem, et si qua alia sunt mala in ore gladii, id est, oris mei sermone extinguam, et non relinquam ex eis qui salvus fiat, neque qui effugiat. Si enim omnes hos hostes nostros extinxerimus, tunc vere diem festum celebrabimus Deo, et devictis adversariis læta solemnitate gaudebimus. Tale aliquid mihi videtur etiam a sancto Propheta in psalmis designari, ubi dicit de se : quia « in matutinis interficiebam omnes peccatores » terræ, ut disperdam de civitate Domini omnes qui operan» tur iniquitatem[1]. » Sive enim civitas Domini Ecclesia Dei viventis accipitur, ejiciunt doctores de Ecclesia, et interficiunt eos qui operantur iniquitatem, contrarios dæmones

[1] Psal. CI, 8.

adversariasque virtutes qui cogunt homines ad peccatum, docendo, instituendo, et occultata in divinis litteris ex locis talibus in qualibus nunc sumus, mysteria reserando: sive civitatem Domini uniuscujusque nostrum animam intelligamus, quæ ædificatur a Domino ex lapidibus vivis, id est, ex virtutibus variis et diversis: de ipsa quoque civitate sanctus quisque et diligens ejicit peccatores: id est, cogitationes pessimas, et cupiditates pravas interficit in matutino. Justus enim dicit: « In matutinis meditabar in te, quia fuisti » adjutor meus[1]. » Quod est istud matutinum, nisi Dominus noster Jesus Christus, qui est lux vera, et exoriens in cordibus nostris, atque illuminans ignorantiæ nostræ tenebras, et hujusmodi nobis mysteria revelans, facit nos in lumine suo lumen videre? Si quando ergo Legis in Scripturis sanctis justorum pugnas, cædes ac strages interemptorum, et quia sancti nullis penitus hostibus parcunt, quinimo et si pepercerint, reputari eis id peccatum, sicut reputatum est Sauli, qui vivum reservaverat Agag, regem Amalech[2], hoc modo quo supra exposuimus, intellige bella justorum, quia hæc bella ab eis adversum peccatum geruntur. Quomodo autem manebunt justi, si vel parum aliquid peccati in semetipsis reservaverint? Et ideo dicitur de eis, quia non reliquerunt nec unum qui salvus fieret, ne effugeret. Fortasse non mihi credes, quod adversum peccatum nobis injungitur pugna: Paulo crede dicenti: « Nondum usque ad sanguinem » restitistis adversum peccatum[3]. » Vides tibi adversum peccatum pugnam proponi, et usque ad sanguinis profusionem istud tibi prælium consummandum? Aut non evidenter hæc indicat Scriptura divina, et in iis in quibus moris est ei dicere, « sanctificate bellum, *et* pugnabitis pugnam Domini[4]? » Quid enim aliud est sanctificare bellum, nisi interemptis

[1] Psal. XLIII, 6, 7. — [2] I Reg. 15. — [3] Hebr. XII, 4. — [4] Joel. III, 9. I Reg. XVIII, 17.

omnibus animæ nostræ hostibus, qui sunt vitia peccatorum, et mortificatis membris quæ sunt super terram atque omnibus malis cupiditatibus amputatis, effici sanctum corpore et spiritu, et fortiter facientem venire ad conspectum Dei viventis, et pro palma victoriæ virtutis merito coronari a Christo Jesu Domino nostro? Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA [1].

De altari quod ædificavit Jesus : ubi scripsit in lapidibus ejus Deuteronomium. Et quomodo legit illud in auribus totius populi stantis in Garizim et Gebal : et quomodo convenerunt reges Amorrhæorum adversus Jesum [2].

I. Posteaquam subvertit Jesus Hay, id est, Chaos, et omnes habitatores ejus exemit, oportebat eum dignum aliquod tali tantaque victoria excelso omnium Deo munus offerre. Quid ergo istud est quod agit post victoriam, videamus : « Ædificavit, *inquit*, Jesus altare Domino Deo Israel » in monte Gebal, et fecit illud sicut præcepit Moyses famu» lus Domini filiis Israel. Scriptum est autem in lege Mosei, » altare fieri ex lapidibus integris, in quibus non est injec» tum ferrum [3]. » Et posteaquam fecit altare Jesus, « imposuit » ibi holocausta Domino, et immolavit sacrificium salutaris, » et post sacrificium « scripsit in lapidibus Jesus Deuterono» mium, Legem Moysi, et scripsit eam coram filiis Israel : et » omnes seniores Israel, et judices et scribæ eorum præce-

[1] Tom II, pagg. 418-422.
[2] Jos. VIII, 9. — [3] Id. VIII, 30, 31, 32, 33.

» debant hinc et illinc arcam Testamenti Domini. » Videamus ergo quid in his omnibus indicatur, et quid præsens lectio nobis ædificationis acquirat. Omnes qui in Jesum Christum credimus, lapides vivi esse dicimur, secundum quod Scriptura pronuntiat, dicens : « Vos autem estis lapi-» des vivi, ædificati domus spiritalis in sacerdotio sancto, ut » offeratis spiritales hostias, acceptabiles Deo per Jesum » Christum [1]. » Sicut autem in istis terrenis lapidibus observari novimus, ut hi quidem lapides qui validiores sunt et potentiores, primi in fundamenta jaciantur, ut ipsis credi et superponi possit totius ædificii pondus : alii vero qui sequentes sunt, id est, paulo illis inferiores, proximi illis qui in fundamento sunt, ordinentur : qui vero plus inferiores sunt, paulo superius a fundamentis : tum deinde in comparatione lapidum qui infirmiores sunt, in superioribus, et prope ipsa jam tecti fastigia collocentur ; ita nunc intellige etiam de lapidibus vivis esse aliquos in fundamentis hujus spiritalis ædificii. Qui autem sunt isti qui in fundamentis collocantur? Apostoli et Prophetæ. Sic enim dicit Paulus, hæc ipse docens : « Ædificati, *inquit*, supra fundamen-» tum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari » lapide Christo Jesu Domino nostro [2]. » Ut autem promptiorem te præpares, ô auditor ! ad hujus ædificii constructionem, ut lapis aliquis inveniaris vicinior fundamento, disce quia et ipse Christus hujus quod nunc descripsimus, ædificii fundamentum est. Sic enim dicit Apostolus Paulus : « Fun-» damentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod » positum est, qui est Christus Jesus [3]. » Beati ergo qui supra istud tam nobile fundamentum ædificia religiosa et sancta construxerint. Sed in hoc ædificio Ecclesiæ oportet esse et altare. Unde ego arbitror, quod quicumque ex vobis lapidibus vivis apti sunt, in hoc prompti, ut orationibus

[1] I Petr. II, 5. — [2] Ephes. II, 20. — [3] I Cor. III, 11.

vacent, et ut die noctuque obsecrationes offerant Deo, et supplicationum victimas immolent, ipsi sunt ex quibus Jesus ædificat altare.

II. Sed intuere quid laudis ipsis lapidibus altaris ascribitur. « Sicut dixit, *inquit*, legislator Moyses, ædificari altare » ex lapidibus integris quibus ferrum non est injectum[1]. » Qui putas sunt isti integri lapides? Novit uniuscujusque conscientia quis sit integer, quis sit incorruptus, impollutus, immaculatus in carne et in spiritu: quis sit ille cui ferrum injectum non est, id est, qui jacula maligni ignita concupiscentiæ non recepit, sed scuto ea fidei extinxit et repulit: vel quis est ille, qui ferrum pugnæ, ferrum belli, ferrum litium nunquam recepit, sed semper pacificus fuit, semper quietus et mitis, ex Christi humilitate formatus. Isti sunt ergo lapides vivi, ex quibus Jesus Dominus noster altare construxit ex lapidibus integris, quibus ferrum non est injectum, ut offerat super eos holocausta, et sacrificium salutis...

III. Sed nondum plenus altaris ornatus est, etiamsi ex integris lapidibus construatur, etiamsi ferrum eis et jaculum maligni non inveniatur injectum, sed adhuc deest aliquid, et adhuc est quod his omnibus adjiciat Jesus. Quid illud est? « Scripsit, *inquit*, Jesus super lapides altaris » Deuteronomium, legem Mosei, et scripsit eam in con» spectu filiorum Israel[2]. » Scripserit quomodo potuerit tunc filius Nave super lapides altaris Legem describere, et prout valuit adumbraverit typos, nos interim videamus quomodo noster Jesus in lapidibus vivis et integris scripsit Deuteronomium, quod quasi secunda legislatio dicitur. Si ergo vis videre quomodo, prima Lege infirmata, secundam Legem scribat Jesus, audi eum in Evangeliis dicentem: « Dictum est » antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis

[1] Jos. VIII, 31. — [2] Ibid. 32.

» qui irascitur fratri suo, homicida est[1]. *Et iterum* : Dic-
» tum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis :
» Si quis aspexerit mulierem ad concupiscendam eam, jam
» mœchatus est eam in corde suo[2]. *Et*, Dictum est antiquis :
» Non perjurabis. Ego autem dico vobis : Nolite jurare om-
» nino[3]. » Vides Deuteronomium quod scripsit Jesus in lapidibus vivis et integris, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, non atramento, sed spiritu Dei vivi[4]...

IV. Movet me sane, quod addidit in consequentibus Scriptura. « Et scripsit, *inquit*, Jesus super lapides Deute-
» ronomium coram filiis Israel[5]. » Quomodo potuerit tam magnum librum, vel assistentibus et permanentibus ibi filiis Israel describere, ita ut non discederent usquequo Scriptura tot versuum finiretur : vel etiam quomodo potuerint lapides altaris ferre tam magni libri continentiam, dicant mihi isti assertores litteræ Judæi, qui spiritum Legis ignorant. Quomodo in hoc historiæ veritas demonstratur ? Sed apud illos « usque in hodiernum diem cum legitur Moy-
» ses, velamen est positum super cor eorum[6]. » Nobis vero conversis ad Dominum Jesum, aufertur velamen, quia « ubi
» Spiritus Domini, ibi libertas[7] » intelligentiæ. Noster ergo Jesus Dominus, non indiget multo tempore ut Deuteronomium scribat, ut secundam Legem in cordibus credentium figat, atque in eorum mentibus qui ad altaris constructionem digni sunt eligi, Legem spiritus signet. Statim namque ut quis crediderit Jesu Christo, et lex Evangelii in ejus corde descripta est, et in conspectu filiorum Israel descripta. Aderant enim tunc cum tibi sacramentum fidei tradebatur, cœlestes virtutes, ministeria Angelorum, Ecclesia primiti-

[1] Marc. v, 21, 22. — [2] Ibid. 27, 28. — [3] Ibid. 33, 34. — [4] 2 *Corinth.* III, 3. — [5] Jos. VIII, 32. — [6] 2 Corinth. III, 15, 16, 17. — [7] Id. III, 17.

vorum. Si enim recte intelligamus Israelem dici mente Deum videntem, rectissime hoc de ministris Angelis magis dicitur, secundum Domini sententiam, dicentis de infantibus, quod et tu fuisti infans in baptismo, quia « Angeli eo» rum semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est[1]. » Coram istis igitur filiis Israel, qui aderant illo in tempore, cum tibi fidei sacramenta tradebantur, videntibus faciem Dei, Jesus in corde tuo Deuteronomium scripsit. Vis tibi adhuc evidentius hæc de Scripturis sanctis probemus, quia coram filiis Israel Legem secundam scribat Jesus? Apostolus ad Hebræos manifeste designat, dicens: « Non enim ac» cessistis ad sonum tubæ, et ad montem ardentem, sed » accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis » Hierusalem cœlestem, et Ecclesiam primitivorum ascrip» tam in cœlis, et multitudinem Angelorum collaudantium » Deum[2]. » Vides ergo quia coram iis omnibus, qui ex eo quod semper Deum vident; et merito filii Israel appellantur, Jesus legem suam in cordibus credentium scribit. Sed et nunc per hæc quæ loquimur, Jesus Deuteronomium scribit in eorum cordibus qui integra fide, et toto animo quæ dicuntur accipiunt, qui integro auditu, atque integro corde, et non corrupto sensu, ac reprobo circa fidem, audiunt et retinent quæ dicuntur, quia necesse est Deuteronomium in integris lapidibus scribi.

V. Post hæc dicit: « Et omnis, *inquit*, Israel et presby» teri et judices, et scribæ præcedebant hinc et illinc arcam » Testamenti Domini[3]. » Arca Testamenti Domini est, in qua tabulæ Legis manu Dei scriptæ servantur. Et circa hanc arcam Testamenti, omnis qui vere Israel est, incedit, et non est longe ab ea. Levitæ vero et sacerdotes etiam in humeris suis eam portant. Etenim quicumque sacerdotali religione et sanctitate vivunt, non solum ii qui sedere

[1] Matth. XVIII, 10. — [2] Hebr. XII, 18, 19, 22, 23. — [3] Jos. VIII, 33.

videntur in consessu sacerdotali, sed ii magis qui sacerdotaliter agunt, quorum pars est Dominus, nec ulla eis portio habetur in terris, ipsi sunt vere sacerdotes et levitæ Domini, qui in humeris suis legem Dei portant, agendo videlicet, et implendo per opus ea quæ scripta sunt in Lege.

VI. « Sed et proselytus, *inquit*, et indigena simul, et » erant dimidii juxta montem Garizin, et dimidii juxta » montem Gebal[1]. » Quomodo etiam ista explicabimus? Vere adjutorio Dei opus est, ut possimus verbis nostris verba divina disserere, et explanare qui sunt dimidii qui incedebant juxta montem Garizin, et qui sunt dimidii qui licet et ipsi salventur, non tamen potuerunt juxta montem Garizin incedere, sed incedunt juxta montem Gebal. Mons Garizin benedictiones habet, mons autem Gebal maledictiones, quæ peccatoribus imminent. Statuerunt etenim (sicut scriptum est in Deuteronomio) sex tribus ad benedicendum in monte Garizin, et ipsas tribus quæ nobiliores sunt et eximiæ, id est, Simeon, Levi, Juda, Isachar, Joseph et Benjamin; alias vero sex ignobiliores ad maledicendum: in quibus et Ruben, qui ascendit cubile patris et thorum maculavit paternum, et Zabulon, qui est ultimus filius Liæ.

VII. Hæc quidem veterum historiæ referunt gesta, sed quomodo nos hanc historiæ narrationem ad mysticam intelligentiam referemus, ut ostendamus qui sint isti qui incedunt juxta montem Garizin, et qui sint isti qui incedunt juxta montem Gebal? Ego sic video, duas esse species eorum, qui per fidem festinant et properant ad salutem. Unam eorum qui promissionum cœlestium cupiditate succensi, summo studio diligentiaque nituntur, ne una saltem minima eos beatitudo prætereat, habentes desiderium non solum benedictionis capiendæ, et effici in parte sortis sanc-

[1] Jos. VIII, 33.

torum, sed etiam assistere in conspectu Dei, et semper esse cum Domino. Alii vero sunt, qui et ipsi tendunt ad salutem, sed non tam amore benedictionum et desideriis inflammantur, quam hoc magis habent in prospectu, ut dicant : Sufficit mihi non ire in gehennam, sufficit mihi non mitti in ignem æternum, sufficit mihi non expelli in tenebras exteriores. Cum ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propositi varietas, hoc mihi designari videtur in hoc loco, quod dimidii illi qui juxta montem Garizin incedunt, illum qui ad benedictiones electus est, istos singulariter indicent, qui non metu pœnæ, sed benedictionum et repromissionum desiderio veniunt ad salutem; illi vero dimidii, qui juxta montem Gebal incedunt in quo maledictiones prolatæ sunt, istos alios indicent, qui malorum metu et suppliciorum timore complentes quæ in lege scripta sunt, perveniunt ad salutem. Hic jam Dei solius est nosse ex omnibus nobis filiis Israel, quis est qui boni ipsius desiderio succensus facit quod bonum est, quis vero nostrum metu gehennæ, et æterni ignis terrore tendit ad bonum, et studet ac festinat implere quæ scripta sunt. Certum est enim nobiliores esse illos, qui boni ipsius desiderio et benedictionum amore, quod bonum est agunt, quam illos qui pro mali metu bonum sectantur. Solus ergo Jesus est, qui potest ex omni populo hujuscemodi mentes animosque discernere, et alios quidem statuere in montem Garizin ad benedictiones, alios vero statuere in montem Gebal ad maledictiones, non ut maledictiones accipiant, sed ut intuentes præscriptas maledictiones, et pœnas peccatoribus constitutas, incurrere caveant eas.

VIII. « Post hæc *refertur quia* legit Jesus omnia verba » Legis, id est, benedictiones et maledictiones, secundum » omnia quæ scripta sunt in libro Legis, nec fuit ullum ver- » bum ex omnibus quæ mandavit Moyses, quod non legerit

» Jesus coram omni Ecclesia Filiorum Israel[1]. » Facilis quidem est explanatio historiæ, quomodo filius Nave legerit omnia verba legis quæ scripsit Moyses, coram omni Ecclesia filiorum Israel : noster vero Dominus Jesus, quomodo hoc populo suo faciat, ostendere non mihi videtur otiosum. Et ego quidem arbitror, quod si quando nobis legitur Moyses, et per gratiam Domini velamen litteræ amovetur, et incipimus intelligere, quia Lex spiritalis est, et quia, verbi causa, dicens Lex, « non infrenabis os bovi trituranti[2], » non de bobus hæc, sed de Apostolis dixerit : et rursum cum in Lege dicitur, « quia Abraham duos filios habuit, unum » de ancilla, et unum de libera[3], » ego in iis intelligo esse duo testamenta, et duos populos : istam nobis legem quæ sic intelligitur (quam spiritalem nominat Paulus) Jesus Dominus legit, et ipse est qui hæc in auribus totius populi recitat, præcipiens nobis ne sequamur occidentem litteram, sed teneamus spiritum vivificantem. Legit ergo nobis Jesus Legem, cum nobis Legis revelat arcana. Non enim nos qui de Ecclesia catholica sumus, spernimus legem Mosei, sed suscipimus eam, si tamen Jesus eam nobis legerit. Sic enim recte poterimus intelligere Legem, si eam nobis legat Jesus, ut ipso legente, nos sensum ejus et intelligentiam capiamus. Aut non est putandum quod inde conceperat sensum ille, qui dicebat : « Nos autem sensum Christi habemus, ut » sciamus quæ a Deo donata sunt nobis, quæ et loquimur[4]? » Et illi qui dicebant : « Nonne ardens erat in nobis cor nos» trum, cum nobis aperiret Scripturas in via[5]? » quando incipiens a lege Moysi usque ad Prophetas legit eis omnia, et revelavit quæ de ipso scripta sunt. Mira tamen figura sermonis ostenditur in iis quæ scripta sunt, cum dicit : « Non » erat sermo ex omnibus quæ mandavit Moyses, quem non

[1] Jos. VIII, 34, 35. — [2] Deut. XXV, 4. I Cor. IX, 9. — [3] Gal. IV, 22. — [4] I Cor. II, 12, 13. — [5] Luc. XXIV, 31.

»legerit Jesus in auribus totius Ecclesiæ Israël[1]. » Et primo legisse in auribus, videamus quid indicet...

IX.... Novit[2] Dominus noster Jesus esse alias aures præter istas carnales, quas ad audientiam verborum suorum et ad audientiam legis requirit. Unde et in Evangelio posteaquam de singulis quæ oportebat edocuit, addit et dicit : « Qui ha- »bet aures audiendi audiat[3]. » Quod utique si de auribus dixisset carnalibus, superfluum videretur. Nemo enim non habens aures ad verba ejus audienda convenerat. Sed quoniam sciebat in auribus interioris hominis, id est, intellectu cordis, recipi debere quæ dicta sunt : (quid enim prodest audire sermonem, si non retineatur et servetur in corde?) idcirco aures ab auditoribus exposcebat. Hoc ergo etiam nunc, vel cum Scripturæ in Ecclesia leguntur, vel cum sermo explanationis profertur ad populum, Scripturæ auctoritatem sequentes dicimus, videte ne legantur quidem ab Jesu verba Legis, sed quamplurimis non legantur : quia Jesus illis legit Legem, qui aures habuerint audiendi. Sed et quod adjunxit ad Ecclesiam Domini etiam mulieres, infantes, et proselytos, si quidem separatim intelligamus mulieres et infantes et proselytos, et eos velut sequelam quandam esse sentiamus Ecclesiæ, quoniam « in domo magna non sunt »tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea et ficti- »lia[4] » : dicimus viris quidem fortibus fortem tradi cibum, illis videlicet, de quibus Apostolus dicit : « Perfectorum »autem est solidus cibus[5], » ex quibus ipse sibi præparat « Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut »aliquid horum[6] » : eos vero quos mulierum, vel infantium, vel proselytorum appellatione secernit, intelliga-

[1] Jos. VIII, 35.

[2] Pag. 421, col. 2, C.

[3] Matth. XIII, 9. — [4] 2 Tim. II, 20. — [5] Hebr. V, 14. — [6] Ephes. V, 27.

mus illos esse, qui adhuc lacte[1] indigent, aut etiam velut infirmi, ut sunt mulieres, oleribus vescuntur. Si vero simul omnis accipiatur Ecclesia, viri quidem intelliguntur illi, qui in omnibus perfecti stare norunt armati adversus astutias diaboli; mulieres vero illi, qui nondum ex semetipsis quæ utilia sunt gerunt, sed imitando viros, et eorum exempla sectando. Ex quibus et caput habere dicuntur; « Caput » enim mulieris, vir[2]. » Infantes vero erunt, qui fide nuper suscepta, lacte evangelico nutriuntur. Proselyti autem catechumeni videbuntur, vel ii qui jam sociari fidelibus student. De quibus singulis similia etiam Joannes sentiens in epistola sua scribit, et singulis quibusque ætatibus propria quæque gesta decernit. Verumtamen Jesu vobis recitante Legem, et revelante cordibus vestris intelligentiam spiritalem, neque proselyti, id est, catechumeni diutius maneatis, sed festinate ad percipiendam gratiam Dei, ut et vos in Ecclesia filiorum Israël annumeremini: et vos infantes nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem estote perfecti, sicut et Apostolus ad Hebræos dicit, « relinquentes principiorum Christi sermonem, ad » perfectionem feramur[3]. » Sed et vos, qui sub mulierum appellatione infirmi et remissi et languidi estis, commonemini, ut remissas manus, et dissoluta genua erigatis, id est, ut negligentes et desides animos suscitetis, et virilem constantiam in explendis præceptis legalibus et evangelicis assumatis, atque virorum fortium perfectionem celeriter properetis. Non enim novit Scriptura divina secundum sexum separationem virorum ac mulierum facere. Etenim apud Deum sexus nulla discretio est, sed pro animi diversitate vel vir, vel mulier designatur. Quantæ ex mulierum sexu apud Deum in viris fortibus numerantur? et quanti ex viris inter remissas et languidas mulieres reputantur? An non tibi

[1] 1 Cor. III. Rom. XIV. — [2] 1 Cor. XI, 3. — [3] Hebr. VI, 1.

videtur inter mulieres existimandus ille vir, qui dicit : Non possum observare quæ scripta sunt, vendere quæ habeo et dare pauperibus non possum, percutienti maxillam præbere alteram non possum, maledicentem benedicere non possum, blasphematus deprecari non possum, persecutionem pati et sustinere non possum : cætera similia quæ mandantur qui dicit implere non possum, quid tibi videtur aliud quam inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus ?

X. Sed videamus quid post hæc scriptum est : « Et audie» runt, *inquit*, omnes reges Amorræorum, et qui trans Jor» danem, et qui in montanis, et qui in campis, et qui super » ora maris magni, et qui erant in Antilibano, et Cethæi, et Amorræi et Cuananæi et Pherezæi et Evæi et Gergezei et busæi, et convenerunt in unum, ut expugnarent Jesum Israël simul[1]. » Historia rerum gestarum manifesta est, explanatione indiget quod evidenter expletum est : ex amen quæ gesta sunt visibilibus, nostri Domini Jesu lvatoris bella ac triumphos quos egerit, contemplemur, quamvis etiam in ipso hæc visibiliter cernamus expleta. Convenerunt enim reges terræ, Senatus, populusque et principes Romani, ut expugnarent nomen Jesu, et Israel simul. Decreverunt enim legibus suis, ut non sint Christiani. Omnis civitas, omnis ordo Christianorum nomen impugnat. Sed sicut tunc omnes illi reges convenientes contra Jesum nihil facere potuerunt, ita vel principes, vel potestates istæ contrariæ, ut non Christionorum genus latius ac profusius propagetur, obtinere non valebunt. Scriptum namque est, quia « quanto magis eos humiliabant, tanto » magis plures fiebant, et invalescebant valde[2]. » Confidimus autem, quia non solum non nos poterunt obtinere visibiles inimici, et adversarii nostri, verum etiam velociter Jesu

[1] Jos. IX, 1, 2. — [2] Exod. I, 12.

Domino nostro vincente conteretur Satanas sub pedibus servorum ejus. Illo etenim duce semper vincent milites sui, ita ut et nos dicamus sicut in Esdra scriptum est, quia « a » te, Domine, est victoria, et ego servus tuus, benedictus es » Deus veritatis[1]. » Quem semper et nos invocemus, ut det nobis victoriam in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DECIMA[2].

De dolo Gabaonitarum, ubi dicunt, « Audivimus quanta fecit » Dominus vobiscum per mare Rubrum[3]. »

« In[4] domo patris mei mansiones multæ sunt[5], » dicit Verbum Dei. Sed et resurrectio mortuorum non habebit æqualem resurgentium gloriam, sed « alia caro volucrum, alia pe» corum, alia vero piscium : et corpora cœlestia, et corpora » terrestria, sed alia quidem cœlestium gloria, alia vero terres» trium. Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum. » Stella ab stella differt in gloria, ita et resurrectio mortuo» rum[6]. » Multæ ergo eorum qui ad salutem veniunt differentiæ designantur. Unde et nunc Gabaonitas istos, quorum historia recitata est, arbitror portiunculam quamdam esse eorum, qui salvandi sunt, ita tamen ut non absque alicujus notæ inustione salventur. Vides namque quomodo ligni

[1] 3 Esdr. IV, 59, 60.
[2] Tom. II, pagg. 422 - 424.
[3] Jos. X.
[4] N. I.
[5] Joan. XIV, 2. — [6] 1 Cor. XV, 39, 40, 41.

cæsores, vel aquæ gestatores fiant et condemnentur ad obsequium populi, et altaris Dei ministerium, quoniam quidem cum dolo et calliditate accesserunt ad filios Israel pannis calceamentisque veteribus induti, et cibum vetusti panis ferentes. Isti ergo veniunt ad Jesum cum omnibus vetustatibus suis, et orant ab eo hoc tantum ut salventur. In quorum figura tale mihi aliquid videtur ostendi. Sunt quidam in Ecclesia credentes quidem et habentes fidem in Deum, et acquiescentes omnibus divinis præceptis : quique etiam erga servos Dei religiosi sunt, et servire eis cupiunt, sed et ad ornatum Ecclesiæ, vel ministerium satis prompti, paratique sunt, in actibus vero suis et conversatione propria, obscœnitatibus et vitiis involuti, nec omnino deponentes veterem hominem cum actibus suis, sed involuti vetustis vitiis et obscœnitatibus suis, sicut et isti pannis et calceamentis veteribus obtecti, præter hoc quod in Deum credunt, et erga servos Dei vel Ecclesiæ cultum videntur esse devoti, nihil adhibent emendationis, vel innovationis in moribus. Istis ergo Jesus Dominus noster salutem quidem concedit, sed quodammodo salus ipsa eorum notam non evadit infamiæ. Similis quoque etiam in libello qui appellatur Pastoris, de his figura describitur. Ait enim, quia est arbor quædam, quæ ulmus appellatur, quæ fructum non affert; portat tamen vitem quæ affert plurimum fructum, et ex eo quod adminiculo est viti, quæ ejus viribus nitens, vel afferre, vel servare potest plurimum fructum, etiam ulmus, quæ infructuosa est, necessaria videtur et utilis ex hoc ipso quod fructiferæ deserviat viti. Tale aliquid intellige etiam in Gabaonitis qui non deposuerunt quidem veterem hominem cum actibus suis, ministrant tamen sanctis et serviunt, et aliquid utilitatis impendunt, et tali quodam ordine ab Jesu salutem cum juramenti interpositione suscipiunt. Ego nolebam in Gabaonitarum ordine salutem consequi, nec in ligni cæsoribus, vel aquæ gestatori-

bus numerari, sed inter Israelitas capere hæreditatem et portionem terræ promissionis accipere.

Verumtamen[1] sciendum est quantum ex hujuscemodi figurarum adumbrationibus edocemur, quod si qui tales sunt in nobis, quorum fides hoc tantummodo habet, ut ad Ecclesiam veniant, et inclinent caput suum sacerdotibus, officia exhibeant, servos Dei honorent, ad ornatum quoque altaris vel Ecclesiæ aliquid conferant, non tamen adhibeant studium, ut etiam mores suo excolant, actus emendent, vitia deponant, castitatem colant, iracundiam mitigent, avaritiam reprimant, rapacitatem refrenent, maleloquia et stultiloquia vel scurrilitatem et obtrectationum venena ex ore suo non adimant : sciant sibi qui tales sunt, qui emendare se nolunt, sed in his usque in senectutem ultimam perseverant, partem sortemque ab Jesu Domino cum Gabaonitis esse tribuendam. Sed potius deprecamur vos fratres, verbi Dei legatione fungentes, ut dum potestatem adhuc habemus emendandi, demus operam, et festinemus abjicientes antiquas sordes, et pannos veteres vitiorum, conjungi ac sociari Israëliticæ libertati..... Tum[2] deinde requiro abs te si libenter velis ex patrefamilias, et nobili viro, in hoc mundo servus effici : abnuis sine dubio, quippe cum etiam ex conditione servili videamus quamplurimos ad libertatem festinare, et in quantum possunt cupere etiam divites fieri, et honoribus undecumque quæsitis vilitatem genuinæ ignobilitatis obtegere. Si ergo in hac vita nemo esse vult servus, sed quantum fieri potest et liber esse et dives, et nobilis cupit, ut non solum sibi sufficiat, sed et aliis largiatur, in illis æternis rebus, ac nullo fine mutandis indifferenter tolerabimus servitutem, et parum nobis videtur, si in ligni cæsoribus, et aquæ gestatoribus deputemur? Propterea ergo dum dies est, operemur quod bonum est,

[1] N. III. [2] Pag. 424, col. 1, D.

et emendationi nostræ operam demus, ut ex actibus et conservatione nostra ac moribus nobilitari mereamur et digni efficiamur spiritum accipere adoptionis, ut inter Dei potius filios habeamur, per unicum et verum filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA UNDECIMA [1].

De auxiliis Jesu quibus juvit Gabaonitas; et quomodo solem fecit stare et lunam.

His [2] qui sociaverint se ad filios Israël, omnes qui prius amici erant, post amicitias et familiaritatem filiorum Israël, inimici fiunt. Gabaonitas, qui a filiis Israël fœdus pacis acceperant, Jebusæus rex Jerusalem invitatis secum aliis quatuor regibus, aggreditur expugnare. Sed Gabaonitæ videntes quinque reges adversum se in prælium conspirasse, nequaquam propriis viribus, copiisque confidunt, sed mittunt ad Jesum auxilia postulantes. At ille divino permissu adest Gabaonitis, laturus auxilium. Hic autem mirabilia cœlitus ostenduntur. Dominus desuper saxa grandinis pluit, et quinque regum qui adversum Jesum pugnabant, exercitum vastat. Tunc vero Jesus videns divinam secum dexteram præliantem, et prosperis successibus cuncta procedere, novam quandam et miram orationem extollit ad cœlum, dicens : « Stet sol super Gabaon, et luna super vallem

[1] Tom. II, pagg. 424 - 426.
[2] Ch. I - III.

»Elom, donec expugnem populum istum. Et stetit sol et »luna in loco suo, donec pervinceret Dominus inimicos »eorum. Et stetit sol in medio cœlo, et non est progressus »ad occasum in finem unius diei. Non fuit dies talis ante »hoc, nec ita exaudivit Deus hominem, quia Dominus pu- »gnabat pro Israël. Et fugerunt illi quinque reges, et abs- »conderunt se in spelunca in Mageda[1]. » Hæc secundum historiam quidem gesta, miracula divinæ virtutis universis sæculis prædicant, nec interpretatione extrinsecus indigent in quibus gestorum lumen coruscat. Quid tamen in iis spiritalis intellectus contineat, requiramus.

Cum anima humana Verbo Dei se sociaverit, dubitare non debet statim se inimicos habituram, et eos quos ante habuerat amicos, in adversarios esse vertendos : idque non solum pati se ab hominibus speret, verum etiam de contrariis virtutibus et spiritalibus nequitiis id sibi imminere pro certo sciat. Et ita fit, ut qui amicitias expetit Jesu, multorum sibi sciat inimicitias tolerandas. Audi Apostolum Paulum hæc eadem confirmantem, cum dicit : « Omnes qui »pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur[2]. » Sed et Salomon similia dicit : « Fili, *inquit*, accedens ad »servitutem Domini, præpara animam tuam ad tentatio- »nem[3]. » Oppugnantur ergo etiam nunc Gabaonitæ, cujuscumque modi sint propter amicitias Jesu, et ligni licet sint cæsores et aquæ gestatores, (id est, licet ultimi meriti sis in Ecclesia, tamen hoc ipso quia ad Jesum pertines, impugnaberis) a quinque regibus. Sed tamen nec Gabaonitæ derelinquuntur, vel spernuntur ab Jesu, vel ab ducibus, ac presbyteris Israëlitarum, sed infirmitati eorum auxilium ferunt. An non tibi videtur hoc agere in nobis et hoc præcipere illud Apostoli mandatum, quo dicit : « Consolamini »pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad om-

[1] Jos. x, 12, 13, 14, 15, 16. — [2] 2 Tim. III, 12. — [3] Eccles. II, 1.

»nes[1]? » Et iterum : « Vos autem potentiores, imbecillitates infirmorum sustinete[2]. » Hoc ergo modo Jesus cum ducibus et principibus suis, adest iis qui pro nomine suo a contrariis virtutibus oppugnantur, et non solum auxilium præstat in bello, verum et producit tempus diei, et spatia lucis protelans adventum discutit noctis.

Volumus ergo si possumus ostendere, quomodo Dominus noster Jesus protelaverit lucem, et majorem fecerit diem, vel pro salute hominum, vel pro interitu contrariarum virtutum. Ex quo advenit Salvator, finis erat jam mundi. Denique ipse dicebat : « Pœnitentiam agite, appropinquavit »enim regnum cœlorum[3]. » Sed retinuit et repressit diem consummationis, et adesse prohibuit. Videns enim Deus Pater salutem gentium per ipsum solum posse constare, dicit ad eum : « Pete a me, et dabo tibi gentes hæreditatem »tuam, et possessionem tuam terminos terræ[4]. » Donec ergo paterna pollicitatio compleatur, et Ecclesiæ ex diversis nationibus crescant, atque introeat tota gentium plenitudo, ut tunc demum omnis Israël salvetur, dies producitur, et differtur occasus, nec unquam sol occumbit : sed semper exoritur, dum credentium cordibus sol justitiæ lumen veritatis infundit. Cum vero repleta fuerit mensura credentium, et deterior jam ac decolor ætas ultimæ generationis advenerit, cum increscente iniquitate refrigescet charitas multorum, et perpauci remanserint in quibus fides inveniatur, tunc jam abbreviabuntur dies. Idem igitur atque ipse Dominus novit, et extendere diem cum salutis est tempus, et breviare diem, cum tribulationis et perditionis est tempus. Nos tamen dum habemus diem, et producitur nobis spatium lucis, *sicut in die honeste ambulemus*[5], et opera lucis operemur.

[1] I Thess. v, 14. — [2] Rom. xv, 1. — [3] Matth. iv, 17. — [4] Psal. ii, 8. — [5] Rom. xiii, 13.

Sed[1] interim Jesus interfecit inimicos, non crudelitatem docens per hoc, sicut hæretici putant, sed futura in his quæ geruntur sacramenta designans : ut cum interemerit eos reges, qui regnum peccati tenent in nobis, possimus illud implere quod dixit Apostolus : «Sicut exhibuistis membra » vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibea- » mus membra nostra servire justitiæ in justificationem[2]. » Quid ergo est, quod ab eis hoc loco velut crudele culpatur? Hoc, inquit, quod scriptum est : «Ponite pedes vestros su- » per collum eorum, et interficite eos[3]. » Quid quod hæc non crudelitas, sed humanitas et benignitas invenitur? Utinam et tu talis esses, qui poneres pedes tuos super serpentes, et scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et conculcares draconem et basiliscum, id est, regulum, qui aliquando regnavit in te, et tenuit in te regnum peccati : ut illis omnibus interemptis, qui in te regnabant opere peccati, solus in te regnet Christus Jesus Dominus noster, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA DECIMA[4].

De eo quod scriptum est, «et Jesus erat presbyter,» hoc est senior et provectus in diebus suis; et quomodo hæreditas per Moysen data est duabus semis tribubus[5].

Etiam[6] ante nos quidam observantes notarunt in Scripturis, quia presbyteri, vel seniores non ex eo appellantur,

[1] N. vi.

[2] Rom. vi, 19. — [3] Jos. x, 24.

[4] Tom. ii, pagg. 435-437.

[5] Jos. xiii.

[6] Nn. i-iii.

quod longævam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus, et gravitate vitæ veneranda hac appellatione decorentur, maxime cum additur ad presbyterum sermo iste qui sequitur, *plenus dierum*. Si enim ævi prolixitate appellandus, qui presbyter, vel senior videretur, quem magis oportebat alium hoc nomine censeri, quam primum Adam, vel certe Matusalem, aut Noe, qui utique longe pluribus quam cæteri annis in hoc mundo vixisse declarantur? Sed nunc videamus quod ex illis quidem nullus refertur a Scriptura presbyter aut senior appellatus, sed is qui longe brevioris temporis vitam duxit, primus in Scripturis sanctis Abraham presbyter, vel senior appellatur. Dictum est etiam ad Moysen a Domino: « Elige tibi ab omni populo presbyteros, » quos tu nosti, quia presbyteri sunt[1]. » Sed observa etiam tu, ô auditor! in omni Scriptura, sicubi invenire potes appellationem hanc senior et plenus dierum, positam super aliquo peccatore. Nunc ergo sancti Spiritus vox est pronunciantis Jesum presbyterum, vel seniorem, et provectum in diebus. Ita enim dicit: « Jesus *enim* erat, *inquit*, » presbyter, vel senior et provectus dierum[2]. » Quod utique de peccatore dici non poterat, quia peccator non est provectus dierum. Non enim se extendit ad ea quæ ante sunt, obliviscens ea quæ retrorsum sunt, sed semper retro convertitur, et ad vomitum suum redit, et ideo non aptus est regno cœlorum. Qui autem semper ad priora extenditur et ad perfectionem fertur, iste provectus est in diebus suis. Et nunc ergo dicit Dominus ad Jesum: « Tu provectus es in » diebus tuis[3]. « Nescio ego si in hoc loco illud potest videri, quia hoc dicebat Dominus ad Jesum, quod de ætate ejus senili omnes videbant, et omnes noverant. Et quæ sunt tam magna responsa ista divina, quæ hominibus deferuntur, ut dicant seni homini, quia senex es, quod omnes videbant,

[1] Num. XI, 16. — [2] Jos. XIII, 1. — [3] Ibid.

et omnes noverant? Sed mihi videtur magnum aliquod testimonium a Domino per hæc dari filio Nave, cum ei dicitur, quia provectus dierum es. Et quantum quidem proloqui nobis, vel aperire de divinis mysteriis fas est, ego arbitror quod sicut sol iste dies facit mundo huic, ita et sol justitiæ faciat aliquos dies spiritales, qui fulgore veritatis et lampade sapientiæ illustrentur. Si quis ergo in præceptis Dei vitam hanc præsentem, quæ (sicut Jacob dicebat) paucorum et malorum dierum est, transegerit, et immaculatum se ab hoc mundo custodierit, atque omnes adversarios, et hostes suos subegerit spiritales, ab istis paucis et malis diebus provehitur et promovetur ad illos dies æternos et bonos, æterni solis luce signatos. Tali ergo quodam ordine intelligendus est et Jesus ex divinis responsis provectus dierum pronunciari.

Verum quoniam instituimus quæ de Jesu dicuntur etiam et ad Dominum et Salvatorem nostrum referre, quis ita presbyter et senior provectus dierum intelligitur, sicut ipse qui est principium, primogenitus omnis creaturæ? Ideo fortassis ipse solus vere et integre presbyter dicitur, ante quem nemo est. Igitur tametsi sunt qui dicantur in Scripturis presbyteri vel seniores, vel pontifices, tamen Dominus Jesus sicut in pontificibus pontificum princeps est, et sicut in pastoribus princeps pastorum est, ita et in presbyteris vel senioribus princeps presbyterorum putandus est, et in episcopis princeps episcoporum, et omne quodcumque honorabile nomen est, primum in hoc, et principem esse credendum est Salvatorem, quia ipse est omnium caput.

Addit autem adhuc responsum divinum, et dicit : « Tu provectus es in diebus, et terra relicta est multa » valde[1]. » In superioribus dicebatur (sicut observavimus) quia cessavit terra a bellis, et quia Jesus cepit omnem ter-

[1] Jos. XIII, 1.

ram : et hic modo scriptum est, quia terra relicta est multa valde. Putasne contraria sibi Scriptura contineat? Hoc nec leviter suspicandum est. Sed redeamus ad intelligentiam spiritalem, et in ea nihil invenies esse contrarium. Intuere Domini et Salvatoris nostri primo quidem adventu cum venit seminare verbum suum in orbem terræ, quomodo cœpit omnem terram solo seminis jactu, et quomodo adversarias potestates ex ea et Angelos refugas, qui Gentilium mentes obsederant, effugavit, et interim seminavit verbum atque Ecclesias propagavit. Hæc est prima ejus totius terræ possessio. Sequere autem me, ô auditor ! per subtiles lineas verbi, et ostendam tibi quomodo etiam secundo capiat terram hanc, quæ nunc dicitur ad Jesum multa esse derelicta. Audi de eo Paulum dicentem : « Oportet enim eum » regnare, donec ponat omnes inimicos suos scabellum pe» dum suorum [1]. » Hæc ergo est terra, quæ nunc multa dicitur esse derelicta, donec omnes omnino subdantur sub pedibus ejus, et per hæc hæreditate capiat universos. « Et hæc » est, *inquit*, terra, quæ derelicta est, omnes fines Philis» tiim [2], » et alia quamplurima quæ sequuntur. Multa adhuc supersunt quantum ad nostra tempora spectat, quæ videmus nondum pedibus Jesu esse subjecta, quem necesse est utique omnia obtinere. Neque enim finis esse poterit rerum, nisi fuerint ei prius cuncta subjecta. Sic enim et Propheta dicit, quia « omnes gentes servient ei [3], *et*, a fini» bus fluminum usque ad fines orbis terrarum in conspectu » ejus procident Æthiopes [4], *et*, de trans ripas fluminum » Æthiopiæ offerent sacrificia [5]. » Unde constat quod in secundo adventu hanc terram multam quæ superest, obtinebit Jesus : sed beati sunt illi, qui in primo ejus adventu obtenti sunt. Isti enim vere grati erunt, qui multis adversariis re-

[1] I Cor. xv, 25. — [2] Jos. xiii, 2. — [3] Psalm. lxxii, 11. — [4] Ibid. 8, 9. — [5] Sophon. iii, 10.

sistentibus, et multis hostibus impugnantibus, bello et armis hæreditatem terræ repromissionis accipiunt. Cum vero ex necessitate quis fuerit subjectus, tunc quando etiam novissimum inimicum destrui necesse est, scilicet mortem, non erit jam gratia iis qui subjiciuntur.

Sed[1] et illud nobis hodie lectum est, quia Moyses dederit hæreditatem quibusdam: post hæc vero legitur, quia et Jesus secundum præceptum Domini distribuit hæreditatem. Primus ergo Moyses hæreditatem distribuit, secundus autem Jesus. Nunc Moysen Legem intellige. Hi ergo qui secundum Legem vixerunt, primi acceperunt hæreditatem, sed extra terram repromissionis. Tum deinde cum accepissent terram hæreditatis, non eam possident neque dividunt inter se, sed expectant usquequo eis per Jesum distribuatur in sorte. Nonne evidenter hoc est quod Apostolus dicit ad Hebræos, scribens de prioribus patribus, quos dixit fide placuisse Deo? Et addit dicens: « Ii autem omnes testimo» nium habentes per fidem nondum consecuti sunt repro» missiones, Deo pro nobis melius aliquid providente, uti » ne sine nobis perfecti efficerentur[2]. » Habent igitur jam repromissionem suam, et requieverunt, et digni judicati sunt per Moysen capere hæreditatem: verumtamen adhuc et ipsi pugnant, et in certamine sunt pro iis qui sub Jesu militant. Sed requiris qui sint isti qui pugnant, et quæ est illa pugna quam illi gerunt. Ego sic arbitror quod omnes illi qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiscum et adjuvent nos orationibus suis. Ita namque etiam quemdam de senioribus magistris audivi dicentem in eo loco, in quo scriptum est in Numeris quia « ablinget synagoga illa » hanc synagogam, « sicut ablingit vitulus herbam viridem » in campo[3]. » Dicebat ergo: Quare hujusmodi similitudo

[1] N. v.
[2] Hebr. xi, 39, 40. — [3] Num. xxii, 4.

assumpta est, nisi quia hoc est quod intelligendum est in hoc loco, quod synagoga Domini, quæ nos præcessit in sanctis, ore et lingua consumit adversariam synagogam, id est, orationibus et precibus adversarios nostros absumit? Non ergo armis pugnandum est nobis adversum hostes nostros invisibiles, sed orationibus, et verbi Dei meditationibus, et operibus, ac sensibus rectis. Sic enim armabantur et patres, fide et operibus vincentes. Vide denique quia sic scriptum est de eis; « Crediderunt, *inquit*, Deo et Moysi » famulo ejus[1]. » Et tunc cantavit Moyses canticum hoc et dixit: « Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus » est[2]. » Ita ergo et nos fidem plenam et opera perfecta, indesinentes orationes, meditationem verbi Domini, intelligentiam spiritalem colentes, et in his omnibus velut armis Dei muniti, stemus adversus astutias diaboli, invocantes Deum adjutorem nostrum in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA DECIMA[3].

De eo quod Levitæ non acceperunt in hæreditatem terram[4].

Sicut[5] umbræ et exemplari deserviunt cœlestium ii, qui legem suscipiunt, quæ est illius veræ Legis umbra, ita exemplar et umbram sequuntur divisionis cœlestis ii, qui in Judæa hæreditate dividunt terram. Erat ergo in cœlis veritas,

[1] Exod. XIV, 31. — [2] Id. XV, 1.
[3] Tom. II, pagg. 437-439.
[4] Jos. XIII.
[5] N. I.

umbra vero et exemplar veritatis in terris. Et donec umbra hæc constabat in terris, erat Jerusalem terrestris, erat templum, erat altare, erat et visibilis cultus, erant pontifices et sacerdotes; constabant etiam civitates et vici Judææ, et omnia hæc quæ nunc in hoc libro descripta recitantur. Cum vero in adventu Salvatoris nostri Dei e cœlis descendens « veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit[1], » umbræ et exemplaria ceciderunt. Cecidit enim Jerusalem, cecidit templum, altare sublatum est, uti jam neque in monte Garizim, neque in Jerosolymis sit locus ubi oportet adorare, sed veri adoratores qui adorant Patrem in spiritu et veritate adorent. Sic ergo præsente veritate, typus et umbra cessavit : et cum adesset templum, quod per Spiritum Dei, et virtutem Altissimi in utero virginis fabricatum est, dirutum est templum ex lapidibus fabricatum. Aderat pontifex futurorum bonorum. Cessaverunt pontifices taurorum et hircorum. Venit Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, destitit agnus ex pecudibus assumptus et nequidquam tot sæculis jugulatus. Igitur si hæc omnia quæ in umbra prioribus data fuerant, præsente et assistente veritate cessarunt, consequens sine dubio erat, ut hæreditate regni cœlorum patefacta, hæreditas terrena cessaret. Ratio autem qua hæc cuncta desinerent, illa est, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo, ne qui forte ex incredulo populo, occasiones suæ infidelitatis acciperent, et habentes umbras antiquitus sibi traditas, vel templi, vel altaris, vel pontificum, vel sacerdotum, viderentur sibi permanente antiqui cultus statu prævaricari religionis ordinem si transirent ad fidem. Propterea ergo auferri hæc omnia quæ in terris dudum fuerant adumbrata, divina providentia dispensavit, ut viam quodammodo accipiant requirendæ veritatis cessantibus typis. Si ergo veniens ad Jerusalem civitatem

[1] Psalm. LXXXV, 11. — [2] Joan. IV.

terrenam, ô Judæe! invenies eam subversam, et in cineres ac favillas redactam, noli flere, sicut nunc facitis tanquam pueri sensibus, noli lamentari, sed pro terrena require cœlestem. Sursum respice, et ibi invenies Jerusalem cœlestem, quæ est omnium mater [1]. Si altare videris destitutum, nolo contristeris. Si pontificem non invenias, nolo desperes [2]. Est in cœlis altare, et assistit ei pontifex futurorum bonorum secundum ordinem Melchisedech electus a Deo. Sic ergo vobis pietate et misericordia Dei etiam hæreditas terrena sublata est, ut hæreditatem quæratis in cœlis.

.... Interea [3] Levitis neque Moyses dedit hæreditatem, neque Jesus, quia Dominus Deus ipse est hæreditas eorum. In qua re quid aliud sentiendum est, nisi quod sint in Ecclesia Domini quidam, qui virtute animi et meritorum gratia cæteros omnes præcedunt, quibus ipse Dominus hæreditas esse dicitur?... Invenio [4] tamen aliquam differentiam in iis quæ Moyses distribuit, et in iis quæ Jesus. Moyses namque duabus et semis tribubus terram distribuens ultra Jordanem, non dedit Levitis habitaculi portionem quæ eos contingebat : Jesus autem dedit, non solum in iis tribubus quas ipse dispensat, verum et in illis quæ a Moyse trans Jordanem fuerant collocatæ. Habitacula etenim Levitis in singulis tribubus decernuntur, ut per hoc multo magnificentius mysterium nosceremus. Iste enim ordo Leviticus vel sacerdotalis, qui Dei sapientiæ et scientiæ operam impendit, non potuit a Moyse sortem habitationis accipere : quia non erat Moyses veritatis, sed umbræ et exemplaris minister. Jesus vero Dominus noster, qui erat Sapientia Dei, ipse habitacula sapientibus præbet.

Quod [5] si audiens perfectorum et eminentiorum hæredi-

[1] Gal. IV. — [2] Hebr. V.

[3] N. II. Pag. 438, col. 1, E. — [4] Pag. 438, col. 2, B.

[5] N. III.

tatem Dominum dici, ignoras et ambigis quid illud sit quod sub hoc nomine designatur, audi quia Dominus sapientia est. Cui ergo dicitur hæreditas esse Dominus, iste hæreditatem sapientiæ capiet. Dominus justitia dicitur. Cui ergo hæreditas Dominus est, iste hæreditatem justitiæ consequetur. Dominus pax est, Dominus redemptio est, Dominus salus est, in Domino sunt thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Hæc omnia in hæreditatem percipiet, cujus hæreditas Dominus fuerit. Verumtamen et isti quibus sapientia Dei, et Verbum Dei et veritas et justitia hæreditas esse dicitur, habitationem interim cum illis accipiunt, quorum hæreditas habetur in terris : ut ex ipsorum consortio ii, qui per semetipsos nondum valent, per illos participes efficiantur sapientiæ et scientiæ Dei et veritatis ejus ac Verbi. Et ita etiam ad minimos quosque dispensatio divina pertendit, ut qui principaliter non possunt divinæ gratiæ capaces existere, illuminari ex istorum consortio mereantur, et compleatur illud, quod scriptum est : « Qui multum, non abundavit : » et qui minimum, non minoratus est [1]. « Sed et illud quod Apostolus ad Corinthios dicit de sanctis Jerosolymitis : « Ut » vestra, *inquit*, abundantia fiat ad illorum inopiam, et il- » lorum abundantia fiat ad vestram inopiam [2]. » Ita ergo et nunc cohabitare jubentur Levita et sacerdos qui non habent terram, Israelitæ qui habet terram, ut percipiat ab Israelite sacerdos et Levita terrena quæ non habent; et rursus Israelites percipiat a sacerdote et Levita cœlestia et divina quæ non habet. Lex enim Dei sacerdotibus commissa est et Levitis, et huic soli operam tribuant, et verbo Dei absque ulla sollicitudine vacent. Sed interim ut vacare possint, laïcorum uti ministeriis debent. Si enim laïcus quæ necessaria sunt non præbuerit sacerdotibus et Levitis, occupati illi in talibus, id est, corporalibus curis, minus Legi Dei vaca-

[1] I Cor. VIII, 15. - [2] Ibid. 14.

bunt. Illis autem non vacantibus, neque operam dantibus legi Dei, tu periclitaris. Obscurabitur enim lux scientiæ, quæ in illis est, te non subministrante oleum lucernæ, et culpa tua illud eveniet, quod dixit Dominus, quia « cæcus » cæco ducatum præbens, ambo in foveam cadent [1]. » Sed et illud in te complebitur quod Dominus dixit: « Si enim lux » quæ in te est, tenebræ sunt, ipse tenebræ quantæ sunt [2]? » Ut ergo lux scientiæ in sacerdotibus fulgeat, et lucerna eorum sit semper accensa, tu imple officium tuum, comple mandatum Dei erga obsequia sacerdotum. Quod si forte susceptis a te quæ necessaria sunt, et sic non quasi avaritia sed quasi benedictione, illi neglexerint eruditioni operam dare, et verbo Dei vacare, et in Lege Dei meditari die ac nocte, ipsi videbunt quomodo pro animabus vestris reddant Domino rationem. Sed deprecemur potius Dei omnipotentis misericordiam, ut suo lumine, sua veritate, suo splendore, omnes nos illuminare dignetur et dare lucernam pedibus nostris verbum suum, et lumen semitis nostris, ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui est vera lux mundi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA PRIMA ET VICESIMA [3].

De filiis Juda, qui non potuerunt disperdere Jebusæos de Jerusalem.

I. Filii Juda volebant disperdere vel interimere Jebusæos de Jerusalem, « et non potuerunt, propter quod habitaverunt Jebusæi cum filiis Juda in Jerusalem usque in hodier-

[1] Matth. xv, 14. — [2] Id. vi, 23.
[3] Tom. II, pagg. 447-448.

» num diem[1]. » Volumus a littera incipientes inquirere ab iis qui putant hæc secundum litteram stare posse, quid est quod dicitur « usque in hodiernum diem : » quod verbum semper Scriptura pro eo ponit, ut æternitatem sæculi per hoc significet, sicut et dicit : « Nolite recedere a Domino » in hodierno die[2], » id est, donec sæculum stat. Ostendat ergo mihi quomodo Jebusæus donec sæculum stat, habitat cum filiis Juda in Jerusalem, quippe cum ne ipsi quidem filii Juda habitent in Jerusalem. Ideo ergo nec istud verum esse poterit, quod Jebusæi cum Judæis habitent in Jerusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus hæc spiritaliter, assumentes Evangelii parabolam quæ dicit de zizaniis : « Sinite utraque crescere, ne forte » cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul cum ipsis » etiam triticum[3]. » Sicut ergo in Evangelio permittuntur zizania simul cum tritico crescere : eodem modo etiam hic in Jerusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Jebusæi, isti qui ignobilem et degenerem vitam ducunt, qui et fide et actibus, et omni conversatione sua perversi sunt. Neque enim possibile est ad liquidum purgari Ecclesiam dum in terris est, ita ut neque impius in ea quisquam, neque peccator residere videatur, sed sint in ea omnes sancti et beati, et in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Sed sicut dicitur de zizaniis, « Ne forte eradicantes zizania » simul cum illis eradicetis et triticum : » ita etiam super iis dici potest in quibus vel dubia vel occulta peccata sunt. Neque enim dicimus de iis qui manifeste et evidenter criminosi sunt, ut non de Ecclesia expellantur. Audi ergo Scripturam dicentem, quia non potuerunt filii Juda disperdere Jebusæos, sed habitaverunt cum ipsis in Jerusalem usque in hodiernum diem. Unde deprecor vos qui fideles estis, ut ita vitam vestram et conversationem servetis, ne in aliquo

[1] Jos. xv, 63. — [2] 1 Reg. xii, 20. — [3] Matth. xiii, 29, 30.

vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis scandalum faciatis: sed sit vobis summi studii, summæque cautelæ ne quis in hanc sanctam congregationem vestram pollutus introeat, ne quis Jubesæus habitet vobiscum. Vides ergo quia dicit Scriptura, quod non potuerunt ejicere filii Juda Jebusæos de Jerusalem. Jebusæus autem interpretatur conculcatio. Ergo quia non possumus ejicere istos qui nos conculcant: eos saltem ejiciamus quos possumus, quorum peccata manifesta sunt. Ubi enim peccatum non est evidens, ejicere de Ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum.

II. Movet me tamen quod dixit, quia non potuerunt ejicere Jebusæos, id est, eos qui interpretantur conculcatio. Et ideo videamus qui sunt in Ecclesia conculcantes. Illi sine dubio de quibus dicit Dominus in Evangeliis: « Nolite mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant vos[1]. » Iste est ergo Jebusæus, conculcatio, qui indigni audiunt verbum Dei, et cum audierint neque ut infideles discedunt, neque permanent ut fideles, sed percepta mysteriorum notitia, fidei nostræ secretioribus scrutatis, conversi postmodum impugnant nos, et contradictionibus suis corda nostra dirumpunt, conculcantes verbi dominici margaritas, et ornamenta fidei maculantes. De istis ergo dicitur, quia non potuerunt filii Judæ ejicere Jebusæum de Jerusalem usque in hodiernum diem. Simile autem aliquid scriptum est et de Effrem; ait enim Scriptura: « Et non disperdidit Effrem Chananæum qui habitabat in Gazer, et habitavit Chananæus in Effrem usque in hodiernum diem[2]. » Effrem autem interpretatur fructificatio. Qui ergo fructificat et crescit in fide, non potest exterminare Chananæum semen pessimum, semen maledictum, semen

[1] Matth. VII, 6. — [2] Jos. XVI, 10.

semper mobile, semen incertum. Hoc enim interpretatur Chananæus. Et certum est, quia cum eo qui fructificat et crescit, semper habitat Chananæus. Nunquam enim tentationum motus cessant ab eo. Sed tu si vere fructificas in Deo, et vides talem aliquem inquietum, turbidum, mobilem, scito quia Chananæus est. Si non potes eum ejicere de Ecclesia, quia non potuerunt filii Effrem disperdere Chananæos, illud observa quod Apostolus commendat dicens : «Subtrahite vos ab omni fratre inquiete ambulante[1].» Sed quoniam Salomon suadet hæc quæ legimus describi in corde tripliciter[2], etiam illud præter illa quæ diximus, quod cordi meo occurrit, ad aures vestras proferam : et vos facite quod scriptum est, ut uno dicente omnes examinent[3]. Me ergo dicente quod sentio, vos discernite et examinate si quid rectum est aut minus rectum. De Jerusalem frequenter diximus quod visio pacis interpretatur. Si ergo in corde nostro Jerusalem ædificata, hoc est, si visio pacis in corde nostro fundata est, et Christum semper qui est pax nostra, intuemur et servamus in corde : siquidem ita fixi et stabiles sumus in hac visione pacis, ut nunquam prorsus ulla cogitatio mala, vel alicujus peccati consilium ascendat in cor nostrum : si hoc ita fieri possit, poterimus dicere, quia in Jerusalem sumus, et nullus alius habitat nobiscum, nisi soli illi qui sancti sunt. Nunc vero cum etiam ad grandem profectum veniamus, et summis nosmetipsos studiis excolamus, tamen non puto cuiquam tantum in corde puritatis evenire, ut nunquam adversæ cogitationis contagione maculetur : certum est etiam Jebusæos habitare cum filiis Juda in Jerusalem. Non tamen ideo hæc diximus, quod negligamus quantum fieri potest ejicere eos, sed satis agendum nobis est, et tentandum quotidie eos ejicere de Jerusalem : sed, sicut scriptum est, non possumus simul omnes

[1] 2 Thess. III, 6. — [2] Prov. XXII. — [3] 1 Cor. XIV.

ejicere. Hoc idem autem etiam in iis qui fructificant sentiendum est, qui Effrem filii nominantur, qui et ipsi Chananæos, id est vagas et lubricas cogitationes semper debent ejicere de animabus suis. Potens est autem Deus qui et Jebusæos et Chananæos, subjiciat nobis, sicut scriptum est: « Subjecit » autem Chananæos filiis Effrem[1]. » Ipsum ergo Dominum deprecemur, ut ejiciens a nobis malas cogitationes, bonas inferat, dignas Jerusalem civitate cœlesti, in quibus nihil pollutum inveniatur et sordidum, quod nos in die judicii ex conscientiæ cogitationibus arguat, sed inveniatur in nobis puritas cordis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA TERTIA ET VICESIMA[2].

De ratione sortium ubi septem tribus capiunt hæreditatem[3].

In[4] consuetudine hominum cum aliquid sorte dividitur, fortuitu videtur sors illa ad illum, vel alia ad alium cadere: in Scriptura autem sancta non ita est. Aliquoties quærebam apud memetipsum, si de re tanta ac tali patres sancti sortibus judicium commisissent, quod si esset hoc apud sanctos ita gestum, jam de aliis hominibus vel Gentilibus nihil mirum videretur, si nihil haberetur eximium in iis, quæ a sanctis sorte dicuntur divisa. Sed videamus si forte in Scripturis invenimus aliquid positum, quod nobis quid virtutis contineatur in sortibus manifestet. Incipiamus ergo a Levi-

[1] Jos. XVII, 13.
[2] Tom. II, pagg. 450-452.
[3] Jos. XVIII.
[4] Nn. I-II.

tico, ubi scriptum est : « Et accipient, *inquit*, duas sortes. » Sors una Domino, et sors una Apopompæo, *hoc est, trans-* » *missori*. Et super quemcumque venerit sors Apopompæi » accipiet hircum illum, et adducet illum in eremum vivum, » et dimittet illum ibi in dimissione sua[1]. » Alium vero hircum immolabunt Domino, et reliqua, quæ ibi sunt. Quæ utique sciunt qui legunt. Et iterum ubi Moyses sorte divisit tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiæ tribui Manasse, quæ poposcerant trans Jordanem accipere terram illam, quam acceperunt filii Israel. Dedit autem etiam Jesus secundum præceptum Dei Caleb filio Jeffone tribus Judæ sortem. Dedit autem et tribui Effrem, et illi quæ supererat, dimidiæ tribui Manasse. Et post hæc congregavit, inquit, Ecclesiam filiorum Israel, et dixit : « Mittam sortem, et proferam in » conspectu Domini sortem, si prius describentes terram, » attuleritis descriptionem ejus[2]. » Et ita post hæc sortibus missis hæreditas populo Dei distribuitur, et agitatur sors ista non fortuitu, sed secundum hoc, quod prædestinatum est a Deo. Denique tribus Benjamin prima ibi accepit sortem ubi erat Jerusalem, post hanc tribus Simeon secunda, post hanc Issachar, deinde Zabulon, deinde Aser, post etiam Nephthalim, inde Dan. In quibus novissime veniunt tres illæ tribus, quæ ex concubinis descenderant Jacob.

Quæ ergo sit ratio sortium apud memetipsum requirebam, ut ex multis testimoniis Scripturæ quod latebat agnoscerem. Inveniebam sane in Scripturis etiam Gentiles homines usos esse sortibus, tunc cum navigaret Jonas, et tempestas urgeret. Aiunt namque ii qui navigabant : « Mittamus » sortem, et videamus cujus causa hæc tanta malitia est[3], » quasi sors tantum valeret, ut prodere eum posset, cujus causa periculum navigantibus immineret. Et quamvis Gentiles essent, et alieni a cognitione Dei, non tamen in hac

[1] Levit. XVI, 8, 10. — [2] Jos. XVIII. — [3] Jon. I, 7.

opinione falluntur, sed quod verum erat, prodidit eis sors. Denique « venit, *inquit*, sors super Jonam. » Quærens ergo de iis, invenio et Salomonem in Proverbiis dicentem : « Contradictiones cohibet sors, et inter potentes definit[1], » veluti cessare ostendens contradictiones, ubi mittitur sors. Sed cum hæc in testamento veteri non pauca referri de sortibus invenirem, converti me etiam ad novum Testamentum ut viderem si forte vel ibi contemnuntur sortes. At ne ibi quidem earum usus abjicitur, et invenio quod aliquando cum deesset numero Apostolorum unus Apostolus, et esset necessarium in loco Judæ alium subrogari, convenientes Apostoli, qui utique multo sapientiores erant quam ii qui nunc episcopos vel presbyteros, vel diaconos ordinant, elegerunt duos et statuerunt in medio : nec tamen de eis sibimetipsis judicium permiserunt, ut illum facerent quem ipsi voluissent, sed orantes, inquit, miserunt sortem ex illis duobus quos statuerant in conspectu Dei, id est Joseph, qui vocabatur Barnabas, qui cognominatus est justus, et Matthiam. « Et cecidit, *inquit*, sors super Matthiam, et annumeratus » est cum undecim Apostolis[2]. » Præcedente namque oratione, non jam casu, sed providentia, sors divinum judicium deferebat. Sed adhuc quærebam in novo Testamento, sicubi sors in Christo vel in Ecclesia nominatur, vel in rebus mysticis, et quæ ad animam pertinere videantur. Invenio Paulum ad Ephesios scribentem dicere de Christo : « In qua, » *inquit*, sorte vocati sumus, prædestinati secundum propo» situm ejus, qui omnia operatur secundum consilium vo» luntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ ejus qui ante » speravimus in Christo[3]. Sed et ad Colossenses hæc scribentem : « Gratias agentes Deo Patri qui idoneos nos fecit » in parte sortis sanctorum in lumine[4]. » Tam multis igitur

[1] Prov. XVIII, 18. — [2] Act. I, 26. — Ephes. I, 11, 12. — [4] Coloss. I, 12.

ex Scripturis sanctis de commemoratione sortium testimoniis congregatis, quo ex multorum locorum consideratione virtutem rei possimus diligentius apprehendere, mihi quidem ex iis omnibus vel evidens adhuc sensus ad liquidum patere non potuit, vel etiam de re tanta enunciandi et proferendi arcani metus insedit. Illud tamen inquantum res patitur contigisse sufficiat, quod nobis ab Apostolis sors ducta designat, quia ubi ex fide integra et oratione præmissa sors ducitur, ea quæ Dei voluntas continet in occulto, sors hominibus declarat in manifesto.

..... Non[1] est utique sine causa quod Benjamin in sorte sua accepit Jerusalem et montem Sion : nisi quia cœlestis illius Jerusalem ratio sine dubio hoc exigebat, ut aliqua Benjamin dari deberet Jerusalem terrestris, quæ illius cœlestis figuram servat ac formam. Similiter autem de Bethlehem dicendum est, quod non sine certa quadam ratione in Judæ sorte decernitur, vel Hebron vel aliæ singulæ civitates singulis quibusque tribubus conscribuntur, nisi quia, ut diximus, illa cœlestia loca, in quibus et Jerusalem et Sion esse nominatur, sine dubio et cætera quæ iis vicina vel conjuncta sunt loca, hoc in se causæ et rationis continebant in cœlis, quod sorte distributa gubernabantur in terris. Hinc ergo est quod dispensavit divina sapientia nomina quædam locorum scribi in Scripturis, quæ mysticam quamdam interpretationem contineant, per quæ indicetur nobis, quia hæc certis quibusque rationibus, et non casu vel fortuitu fieri dispensetur.....

Hæc[2] de divisione sortium terræ Judæ proferre ad vos inquantum fas fuit, ausi sumus Scriptura provocante quæ Jerusalem dicit cœlestem : et montem Sion, et cætera quæ similiter scripta sunt, esse dicit in cœlis : quæ nobis occasionem dederunt sentire de his omnibus, quod mysteria in

[1] N. IV. Pag. 451, col. 2, E. — [2] Ibid. Pag. 452, col. 1, D.

iis cœlestia describantur. Et ideo dicimus, ne cum fastidio hæc legatis, et putetis vilem aliquam esse scripturam, pro eo quod est multis nominum appellationibus consita: quin potius scitote ineffabilia per hæc mysteria contineri, et majora quam potest vel humanus sermo proferre, vel auditus mortalis audire : quæ, ut ego arbitror, digne et integre explanari non solum a me minimo non possunt, sed nec ab ipsis quidem qui me multo meliores sunt. Nescio autem si vel ab ipsis sanctis Apostolis plene et integre proferuntur. Non dixi quod non plene sciantur, sed non plene proferantur. Certum est enim cognita esse hæc, et integre apprehensa illi qui raptus est usque ad tertium cœlum, qui utique in cœlo positus vidit cœlestia, vidit Jerusalem veram civitatem Dei, vidit ibi et Sion montem quocumque loci est, vidit et Hebron, vidit et omnia ista quæ scribuntur sorte divisa : et non solum vidit, sed et rationes eorum in spiritu comprehendit, quia ipse confitetur se audisse verba et traditiones. Sed quæ verba? « Ineffabilia, *inquit*, et quæ non » licet homini loqui[1]. » Vides ergo quia sic omnia Paulus comprehendit in spiritu, sed non licebat ei hominibus ista proferre. Quibus hominibus? illis sine dubio de quibus culpabiliter dicebat, « Nonne homines estis, et secundum hominem ambulatis[2]? » Sed dicebat fortassis illis qui jam non secundum hominem ambulabant. Dicebat hæc Timotheo, dicebat Lucæ et cæteris discipulis quos sciebat capaces esse ineffabilium sacramentorum. Denique et in mysterio tali aliquid Timotheum commonebat dicens : « Memor esto verborum quæ a me audisti, quæ commenda fidelibus hominibus et iis qui idonei sunt alios docere[3]. » Sic ergo divina hæc esse credentes et mystica, dignos nos et aptos ad eorum capacitatem vitæ actibus ac meritis præparemus, ut cum digne a nobis fuerint intellecta, etiam hæc

[1] 2 Cor. XII, 4. — [2] Id. III, 34. — [3] 2 Tim. II, 2.

ditate ea in cœlis consequi mereamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA ET VICESIMA[1].

De Amorrhæis quomodo habitaverunt cum Effrem, et de Jesu quomodo accepit civitatem a filiis Israel[2].

I. De Jebusæis qui habitabant Jerusalem, dudum dictum est, quomodo eos exterminare non potuerunt filii Juda, sed et de Chananæis quos non potuerunt exterminare filii Effrem, habitantes in medio sui. Quibus similia etiam præsens lectio refert de Amorrhæis dicens : quia « permansit » Amorrhæus habitare in Elom et in Salamis, et gravis effecta » est manus Effrem super eos[3]. » Amorrhæus interpretatur amarus vel amaritudo. Habitantes ergo in Elom, quæ interpretatur arietantes, vel in Salamis, quod interpretatur pacifici, permanent et habitant amaritudines in arietantibus et in pacificis. Arietantes sunt ii qui in agonibus positi, expugnare diabolicas ædes structurasque conantur. Pacifici vero qui carnalibus concupiscentiis superatis pacem animæ gerunt. In utrisque tamen perseverat et contendit contraria virtus amaritudo persistere. In quo tale aliquid intelligere possumus, quia dicit, permansit habitare Amorrhæus in ipsis. Verbi gratia, si inimica virtus dæmonis ex amaritudinis arma veniens obsideat alicujus corpus, perturbet ac deciciat mentem, adhibeantur autem multæ orationes, multa jejunia, multæ exorcistarum invocationes, et ad hæc omnia

1 Tom. II, pagg. 452-453.
2 Jos. XIX. — 3 Ibid. 47.

surdus dæmon in obsesso corpore permaneat et persistat, tolerabilius ferens exorcistarum pœnas et adhibita sibi ex Dei nominis invocatione tormenta, quam discedere ab homine quem impudenter obsidet et nequiter : ita etiam hic intelligendum est in istis qui dicuntur Amorrhæi, qui permanent et persistunt habitare in Elom et in Salamin. Et ut vere ostenderet Scriptura, quia perferentes pœnas et flagella persistunt, dicit : « Et gravis effecta est super eos manus Effrem[1]. » Quomodo autem gravis efficitur manus Effrem super Amorrhæos? Vel exorcistarum, ut diximus, manus impositione vehementius imposita gravari dicitur super immundos spiritus manus Effrem, vel quia boni actus vel bona opera gravant et affligunt dæmonum genus, contrariasque virtutes. Quanto enim nos meliora egerimus, et quanto in optimis conversamur, tanto illis molesta hæc efficiuntur et gravia. Gratum vero illis est et acceptum, et voluptates eis quodammodo exhibet, qui in turpitudine et flagitiis vivit. Qui vero in bonis actibus manum suam gravaverit super eos, etiam si penitus eos expellere non potuerit, certe tributarios eos faciet et subjectos.

II. « Et abierunt *filii Effrem* peragrare terram secundum » fines suos[2]. » Et cum enarrasset illam historiam, in sequentibus quantam mansuetudinem et humilitatem habeat Jesus, qui vere dignus erat ferre nomen Domini Jesu et Salvatoris nostri, declarat. Ait enim « Dederunt, *inquit*, filii » Israel sortem Jesu filio Nave in semetipsis per præceptum » Domini, et dederunt ei civitatem quam petivit Thamnasar » quæ est in monte Effrem, et ædificavit ibi civitatem, et » habitavit in ea[3]. » Ipse est qui dedit hæreditatem omnibus filiis Juda, qui dedit Effrem, et dimidiæ tribui Manasse: ipse dedit et magnifico illi Caleb filio Jeffone hæreditatem: ipse misit ternos per singulas tribus, qui universam terram

[1] Jos. xix, 47. [2] Ibid. 49. — [3] Ibid. 49, 50.

peragrarent, atque describerent in libro, et redirent, et ostenderent; ipse misit omnibus sortes, et se in novissimis reservavit. Quare putas voluit esse omnium novissimus? sine dubio ut esset omnium primus. Et nec ipse sibi hæreditatem sorte præsumpsit, sed a populo accepit, et illi dat populus hæreditatem a quo ipse acceperat. Sic enim scriptum est : « Et dederunt filii Israel sortem Jesu filio Nave [1]. » Sed et hæc figuraliter contingebant illis, quæ nobis proponerentur ad formam, ut et nos servemus præceptum illud quod iste opere implevit, quod dicitur : « Quanto magnus » es, tanto magis humilia te, et ante Dominum invenies gra» tiam [2]. » Et iterum quod scriptum est : « Si te ducem or» dinaverint, ne extollaris, sed esto inter eos quasi unus ex » ipsis [3]. » Vide ergo quomodo dux erat populi, ipse qui eos introduxerat in terram sanctam, in terram repromissionis. ipse erat successor Moysi, et non ipse sibi permittit sumere sortem terræ, sed expectat ut accipiat portiunculam a populo, populi dux : et accepta portiuncula sua Jesus, dignus hoc nomine ædificat locum ipsum quem accepit, et constituit, ut eum vere faciat dignum munere Dei, et hæreditate divina.

III. Sed quoniam ad Dominum, et Salvatorem nostrum ea quæ de Jesu scribuntur, referre consuevimus, fortassis etiam noster omnis hic populus dat partem aliquam meo Domino Jesu, et velut locum quemdam habitationi ejus tribuit. Sed ne injuriosum esse videatur quod dicitur, requiramus quomodo ei damus nos servi ejus habitationis locum. Ego si possem bonus fieri, darem locum Filio Dei in me, et acceptum locum a me in anima mea Dominus Jesus ædificaret eum, et adornaret, et faceret in eo muros inexpugnabiles, et turres excelsas, et ædificaret in me mansionem, si mererer, dignam se et Patre, et ita adornaret ani-

[1] Jos. XIX, 49. -- [2] Eccles. III, 20. [3] Id. XXXII, 1.

mam meam, et capacem eam suæ sapientiæ et scientiæ, et totius sanctitatis efficeret, intantum ut etiam faceret Deum patrem secum intrare, et in ea facere mansionem, et cœnare etiam apud talem animam cibos quos ipse donaret. Quod ut consequi mereamur, præparemus in nobis cor mundum quo libenter et grate Dominus Jesus mundum cordis nostri introire dignetur hospitium: cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA ET VICESIMA [1].

De eo quod sepultæ sunt petrinæ machæræ, et de ara quam extruxerunt duæ et semis tribus, quæ sunt trans Jordanem [2].

I. In superioribus quidem dictum est, quia filii Israel dederunt sortem Jesu in monte Effrem, et quia accepta sorte Jesus ædificaverit ibi civitatem, et inhabitaverit in ea. Nunc autem eadem denuo repetit Scriptura, ut addat hoc quod machæras petrinas, id est, cultros e saxo quibus circumcidit Jesus filios Israel in eremo, recondiderit in ea civitate quam ædificaverat, et in qua habitabat. Unde denuo et nobis repetenda expositio est, et quod adjectum est explanandum, ut Deo donante sensus Scripturæ integer expleatur. Diximus enim in superioribus, quia et Dominus noster Jesus Christus petat a nobis locum quem ædificet, et in quo habitet: et quia debemus tales effici, tam mundi corde, tam simplices mente, tam sancti corpore et spiritu, ut et in anima nostra locum dignetur accipere, et ædificare eum,

[1] Tom. II, pagg. 455-457.
[2] Jos. XXII.

et habitare in eo. Et qui putas sunt in omni populo ita acceptabiles Deo, qui ad hoc eligi digni sunt? Aut forte nec singuli ad hoc capaces esse possunt, sed universus populus et cuncta simul Ecclesia vix capax esse potest, ut recipiat in se Dominum Jesum, et habitet in ea? Videamus ergo quis sit iste locus, in quo habitare debet Jesus: *In monte*, inquit, *Effrem*[1], hoc est in monte fructifero. Qui putas sunt in nobis montes fructiferi in quibus habitet Jesus? Illi profecto in quibus sunt fructus spiritus, gaudium, pax, patientia, charitas, etc. Isti ergo sunt montes fructiferi, qui fructum Christi afferunt, et mente ac spe semper excelsi sunt. Et licet pauci esse possint tales, tamen si vel pauci fuerint, in ipsis habitans Dominus Deus, qui est lux vera, emittet radios lucis suæ etiam super reliquos omnes, quos nondum dignos suo habitaculo principaliter judicarit.

II. Nunc autem videamus quæ sunt machæræ petrinæ, quibus circumcidit Jesus filios Israel. Si oretis pro nobis ut sermo noster vivens sit et efficacior, et acutior super omnem machæram, præstabit et nobis Dominus Jesus, ut verbum Dei quod loquimur ad vos, circumcidat omnem immunditiam, resecet impuritates, abscindat vitia de auditoribus, et amputet omne quo vis mentis et efficacia naturalis obtegitur: et sic per verbum Dei quod nunc machæra petrina dicitur, circumcidemini et vos ab Jesu et audietis, quia abstulit opprobrium Ægypti a vobis hodie. Quid enim nobis prodest exisse de Ægypto, et nobiscum opprobria Ægypti circumferre? Quid prodest ambulare per eremum, hoc est, quid nos juvat in baptismo sæculo renuntiasse, et morum nostrorum pristinas sordes ac vitiorum carnalium immunditias retinere? Oportet ergo post digressionem Rubri maris, id est, post gratiam baptismi, auferri a nobis etiam car-

[1] Jos. xix, 50.

nalia veteris consuetudinis vitia per Jesum Christum Dominum nostrum, ut ita demum Ægyptiacis carere possimus opprobriis. Ponuntur ergo illæ ipsæ machæræ petrinæ, et cultri lapidei, quibus secundo circumcisi sumus ab Jesu, in eo loco quem petit Jesus et accepit. In loco quem possidet in anima justi, in ipso recondit et machæras. Sæpe ostendimus machæram verbum Dei dictum, quo verbo abscinduntur et purgantur peccata de animis audientium. Hæc ergo virtus verbi divini reconditur in eo loco cui datur sermo cientiæ et sermo sapientiæ, ut opportuno tempore anima quæ per donum spiritus repleta est verbo sapientiæ, rbo scientiæ, proferat istas machæras in Ecclesia, et cirmcidat secundo eos qui secunda indigent circumcisione. uod autem dicit petrinas machæras, hoc est, e saxo cultros, et non e ferro artificis opere fabricatos: illud ostendit quod sermo hic Dei qui circumcidere de animis auditorum immunditias potest, non est ex arte grammatica vel rhetorica veniens, neque doctorum malleis edomitus, aut studiorum incudibus elimatus, sed ex illa petra descendens, quæ de monte sine manibus abscissa est, et orbem terræ complevit, ad dona spiritalia credentibus tribuit. Post hæc Jesus convocat filios Ruben et filios Gad, et dimidiam tribum Manasse, qui secum militaverunt ad hostes Israeliticos superandos: et dimittit eos ad hæreditatem suam, datis iis etiam muneribus quibusdam, sicut scriptum est. In quo videtur illud indicare mysterium, quod cum plenitudo gentium introïerit, et quæ repromissa sunt eis a Domino Jesu perceperint illi qui per Moysen eruditi et instructi fuerant, et qui nobis in certamine positis auxilia orationibus et precibus detulerunt, quia nondum repromissiones consecuti sunt, expectantes ut etiam vocatio nostra compleretur (sicut dicit Apostolus[1]), nunc demum perfectionem quæ ab eis

[1] Hebr. xi.

dilata fuerat, consequantur cum muneribus quæ accipiunt ab Jesu, ut unusquisque habitet in pace, omni bello atque omni impugnatione cessante.

III. Post hæc lectum est nobis, quia filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse qui erant trans Jordanem, ædificassent aram ingentem : filii vero Israel reliqui ignorantes, quare hæc ara fuisset extructa, mittunt Fineem filium Eleazari filii Aaron, cum decem viris de singulis tribubus electis : si forte tanquam discedentes a Deo hoc fecissent, vel apostatici effecti, et contra mandatum Dei gerentes, expugnarentur a reliquis filiis Israel : sin aliter, ut cognoscerent causam. Alii vero satisfaciunt de ara, et dicunt : Scimus quia altare verum est apud vos, ubi Jesus habitat : nos autem fecimus hoc altare ad similitudinem illius altaris, quod apud vos extructum est, ut et apud nos figura et imago veri altaris habeatur, ne forte crastino, inquit, placeat vobis dicere, quia Jordanis finitimus est inter nos et vos, et ipse determinat et ideo non habetis portionem in altari nostro. Hæc illi responsa miserunt. Sed videamus nos quid facti hujus contineat sacramentum. Prior populus circumcisionis in Ruben qui fuerat primogenitus, designatur : sed et in Gad, qui et ipse primogenitus est ex Lia, et Manasse nihilominus primogenitus. Quod autem dico primogenitos, secundum tempus loquor. Hæc ergo dicuntur, ne inter nos et illos qui ante adventum Christi fuerunt justi, divisio aliqua ac separatio videretur : sed ut ostenderent se etiam si ante adventum Christi fuerant, fratres tamen nostros esse. Licet enim habuerint altare tunc ante adventum Salvatoris nostri, sciebant tamen et sentiebant, quia non esset illud altare verum, sed quia forma et figura erat futuri et veri hujus altaris. Noverant illi hæc, quia veræ hostiæ, et quæ possent auferre peccata, non in illo altari offerebantur, quod habebat primogenitus populus, sed in

isto ubi erat Jesus, hic cœlestes hostiæ, hic vera sacrificia consummantur. Fit ergo unus grex et unus pastor, illi priores justi, et qui nunc sunt Christiani. Volo autem ad horum probationem memoriam facere etiam historiæ cujusdam, si tamen Dominus donare dignetur, ut explanationem ipsius spiritalem invenire possimus. Cadebat aliquando populus in deserto et moriebatur. Venit Aaron pontifex, et stetit in medio eorum qui moriebantur, et eorum qui vivebant, ne ulterius vastatio mortis proficeret jam in cæteros. Venit et nunc verus pontifex meus Dominus, et intercessit medius inter morientes et vivos, id est, inter eos qui ex Judæis suam præsentiam susceperunt, et inter eos qui non solum non susceperunt, sed semetipsos magis quam illum occiderunt, dicentes: « Sanguis illius super nos et super filios » nostros[1]. *Unde et* omnis sanguis justus qui effusus est super » terram a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zacha- » riæ filii Barachiæ, quem *occiderunt* inter ædem et altare, » requiretur a generatione[2] *illa quæ dixit*: Sanguis ejus super » nos et super filios nostros. » Sunt ergo isti pars populi mortui, quia neque azyma, neque dies festos competenter agunt, sed conversi sunt dies festi eorum in luctum, et cantica eorum in lamentationem: qui etiamsi velint non poterunt diem festum celebrare in eo loco quem elegit Dominus Deus. Et nos quidem non diximus ad illos, quia non erit vobis pars in hoc altari, vel in hæreditate Domini, sed ipsi sponte sua altare verum et cœlestem pontificem refutarunt, et eo usque infelicitatis adducti sunt, ut et imaginem perderent, et non susciperent veritatem, et ideo dicitur ad eos: « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta[3]. » Translata est enim ad gentes gratia Spiritus sancti, translatæ sunt solemnitates ad nos, quia transiit ad nos et pontifex non imaginarius, sed verus, secundum ordinem Melchisedech elec-

[1] Matth. xxvii, 25. — [2] Id. xxiii, 35. — [3] Luc. xiii, 35.

tus : et necesse est eum veras hostias, id est, spiritales offerre apud nos, ubi ædificatur templum Dei ex lapidibus vivis, quæ est ecclesia Dei viventis, et ubi est verus Israel, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ORIGENIS

IN LIBRUM JUDICUM

HOMILIÆ.

(INTERPRETE RUFINO.)

HOMILIA PRIMA [1].

De eo quod scriptum est : « Et servivit populus Domino omni» bus diebus Jesu, et seniorum qui viderunt omnia opera » Domini magna quæ fecit cum Israel [2]. »

Lector [3] quidem præsentis lectionis ita legebat : « Et ti» muit populus Dominum omnibus diebus Jesu. » Nos autem habemus : « Et servivit populus Domino omnibus diebus Jesu, » et omnibus diebus seniorum eorum qui longiorum dierum » fuerunt post Jesum [4]. » Oportet ergo scire quia unusquisque nostrum ipse sibi præstat, ut in bonis diebus sit aut in malis, et ut dies habeat Jesu, vel dies justorum, aut dies habeat impiorum. Si enim intelligamus « lumen verum quod » illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum [5], » et præbeamus ei ad illuminandum animas nostras, aut si oriatur nobis sol justitiæ, et mundum animæ nostræ habemus hospitium, habemus et nos dies Jesu Christi, dies

[1] Tom. II, pagg. 458-462.

[2] Judic. II.

[3] Nn. I-II.

[4] Jud. II, 7. — [5] Joan. I, 9.

salutis. Si quis vero animam suam præbuerit ad recipiendam lucem illam quæ extinguetur, lucem contrariam veritati, et ab ea fuerit illuminatus, habebit et ipse dies, sed malos, et non erit in diebus Jesu, sed erit in diebus Manasse, vel in diebus Pharaonis, vel in alterius cujuscumque diebus pessimis. Propterea denique in diebus Achab regis iniqui et pessimi non potuit Esaïas videre visum, non potuit videre Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum [1]. Sed ex quo mortuus est rex nequam, cujus erant dies mali, tum potuit videre Propheta visionem Dei.... Magis [2] vero unusquisque pro actibus suis et conversatione vitæ, dies sibi vel iniquitatis et belli, vel justitiæ et pacis acquirit. Audi denique Prophetam dicentem : « Timentibus, *inquit*, nomen tuum, orietur sol justitiæ [3], » sine dubio ut faciat eis dies justitiæ, dies Jesu. De impiis dicit, quia occidet eis sol justitiæ, sine dubio illis in quibus justitia dormit in eis, et tenebræ eis iniquitatis exortæ sunt. Vis autem similiter a Propheta discere qui sint qui habeant multitudinem pacis? Audi quomodo dicit in psalmis : « Pax » multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scanda» lum [4]. » Dies ergo justitiæ et multitudo pacis exorietur diligentibus nomen Domini. Sed habent et impii lucem suam, ex qua sine dubio exoriuntur eis dies mali. Vis autem et hoc tibi de Scripturis probari? Audi quid scriptum est : « Lux, *inquit*, justis semper, lux autem impiorum ex» tinguetur [5]. » Vides ergo quia est propria quædam lux impiorum, quæ extinguitur, et lux justorum, quæ permanet in æternum. Et nescio si tam inepte quis intelligat, ut putet esse aliquam substantialem lucem, aliam quæ impiorum dicatur, et aliam quæ justorum. Quod utique nullo

[1] Isai. v.

[2] Pag. 459, col. I, D.

[3] Malach. IV, 2. — [4] Psal. CXIX, 16, 5. — [5] Prov. XIII, 9. Job. XVIII, 5.

modo fieri potest. Una enim est lux mundi a Deo facta, quæ omnibus communiter et æqualiter lucet. Sed hoc modo quod superius exposuimus, intelligendum est, quod anima nostra aut vero lumine illuminatur, quod nunquam extinguetur, qui est Christus : aut si non habet in se istud lumen quod æternum est, temporali sine dubio et extinguibili lumine illuminatur ab illo qui transfigurat se in Angelum lucis, et falsa luce illuminat cor peccatoris, ut videantur ei illa esse bona, et præclara, quæ sunt præsentia et caduca. Isto lumine illuminantur illi, qui summum bonum voluptatem putant. Isto lumine illuminantur illi, qui divitias et honores sæculi et terrenam gloriam, quasi æternitatis memoriam quærunt. Sunt ergo isti in diebus lucis ejus, quæ extinguetur. Omnia hæc quæ agunt et quæ desiderant et cupiunt, extinguuntur. Hoc lumine illuminantur et hæretici, falsi nominis scientiam prædicantes. Hinc Marcion illuminatus, Deum legis justum, sed non bonum dicit. Si ergo recte intelleximus qui sint qui a Domino nostro Jesu Christo vero lumine illuminantur, et qui sint dies qui ab illo illuminantur, qui se transfigurat in Angelum lucis, et cujus lumen extinguitur, competenter intelligere possumus etiam istos Jesu Domini, de quibus dicitur quod « servivit populus » Domino omnibus diebus Jesu : » certum namque est quod qui habet in se dies Jesu, serviat Domino : nec fieri potest, ut habens in se aliquis dies Jesu et lumen Christi serviat Zabulo, aut serviat avaritiæ : nec potest fieri ut illuminetur quis lumine veritatis et serviat mendacio : nec potest illuminatus lumine sanctificationis, libidini et immunditiæ deservire. Denique sic et Apostolus dicit : « Quæ enim participatio est justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci » ad tenebras? Quæ autem consonantia Christo cum Belial? » Aut quæ pars fideli cum infideli[1]? » Oremus ergo ut semper

[1] 2 Cor. vi, 14, 15.

in nobis Christus qui est lux vera, faciat dies bonos, nec unquam de Zabulo nos illuminante habeamus in nobis dies malos, de quibus dicit Apostolus : « Redimentes tempus, » quoniam dies mali sunt[1]. » Dies enim malos habemus, quando carnalia pro spiritalibus quærimus, terrena pro cœlestibus, pro æternis caduca, præsentia pro futuris. Siquando ergo hujuscemodi in te desideria videris exoriri, scito te in diebus malis et pessimis positum : et ideo insiste orationibus ut libereris a die illo, et (sicut dicit Apostolus) eripiaris *de præsenti sæculo malo*[2] : hoc enim modo (quod superius diximus) non solum dies fiunt mali, sed et sæculum efficitur malum.

« Servivit *ergo* populus Domino, omnibus diebus Jesu, » et omnibus seniorum diebus qui fuerunt post Jesum[3]. » Beatus est qui in diebus Jesu servit Domino, qui verbo et sapientia ejus illuminatur, qui præceptis ejus illustratur, qui ex doctrina ejus accipit lumen scientiæ. Secundo autem loco, et ille post hunc est beatus, qui in diebus seniorum qui fuerunt post Jesum, Domino servit. Seniores qui vel cum Jesu, vel post Jesum fuerunt, qui sunt nisi Apostoli, qui et ipsi scriptis, et præceptis suis illuminant corda nostra, et faciunt etiam ipsi dies quosdam in nobis ex illa luce quam ipsi ex vera luce participati sunt, venientes? Qui ergo illuminatur et instruitur ex Apostolorum præceptis, et ad servitium Domini apostolicis regulis instruitur, iste est qui servire dicitur Domino in diebus seniorum qui fuerunt post Jesum. Vis autem videre quia sicut Salvator « erat lux vera, » quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mun- » dum[4], » ita et Apostoli lux erant mundi? In Evangelio scriptum est, dicente Domino ad eos : *Vos estis lux mundi*[5]. Quod si etiam Apostoli lux sunt mundi, sine dubio per

[1] Ephes. v, 16. — [2] Galat. I, 4. — [3] Judic. II, 7. — [4] Joan. I, 9. — [5] Matth. v, 14.

præcepta et mandata sua illuminant nobis dies, in quibus Domino serviamus.

« In[1] diebus, *inquit*, seniorum eorum, qui cognoverunt » omnia opera Domini[2]. » Quis est qui cognoscit omnia opera Domini, nisi qui facit ea? Sicut enim dictum est de filiis Heli, quia essent *filii pestilentiæ, nescientes Dominum*[3], non quod ignorarent Dominum, qui utique et doctores erant cæterorum, sed quia sic agebant ut agunt illi, qui nesciunt Dominum : hoc modo etiam hic sentiendum est quod dicit, *qui cognoverunt omne opus Domini*. Et non solum, inquit, cognoverunt opus Domini, sed addidit, « qui omne opus » cognoverunt Domini : » id est, qui cognoverunt et justitiæ opus Domini, et sanctificationis opus, et patientiæ, et mansuetudinis, et pietatis. Et omne quidquid ex mandatis Dei venit, opus Domini dicitur. Sed sicut est opus Domini, est sine dubio huic contrarium opus Zabuli. Certum est enim, quia sicut justitia est opus Dei, ita et injustitia opus Zabuli : et sicut mansuetudo opus Dei est, ita et ira et furor opus sit Zabuli. Cognovisse ergo dicuntur opus Dei, illi qui faciunt opus ejus...

Sed et illud quomodo præterimus quod addidit : « Qui » cognoverunt opera Domini magna, quæ fecit in Israel[4]? » Quid enim? Sunt aliqua opera Domini parva, ad quorum distinctionem hæc magna dicantur? Ego arbitror quod omne quidem Dei opus est magnum, sed pro capacitate eorum qui operantur, si sibi invicem comparentur, vel magna opera Domini dicuntur esse, vel parva. Verbi causa, eduxit filios Israel de Ægypto in manu forti et brachio excelso, Ægypto prodigiis cœlestibus verberata : viam fecit in mari, manna in deserto populo dedit, de cœlo locutus est ad Mosen, legem conscriptam in tabulis lapideis dedit. Nonne

[1] No. IV-V.
[2] Jud. II, 7. — [3] I Reg. II, 12. — [4] Jud. II, 7.

hæc magna sunt opera Dei? Sed si illud his compares, quod «ita dilexit Deus *hunc* mundum, ut filium suum uni»genitum daret[1] » pro salute mundi, invenies omnia illa parva esse ad hujus operis magnitudinem. Quod opus etiam nos et cognoscere debemus, et credere, et operari opera Domini. Non ergo negligenter, sed fideliter et attente, ut inveniamur et nos in diebus Jesu Christi, et in diebus sanctorum seniorum ejus Apostolorum : cum quibus et societatem cœlestis hæreditatis mereamur accipere, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA[2].

De eo quod scriptum est: « Et defunctus est Jesus filius Nave[3]. »

I. Recitatus est nobis etiam Jesu obitus. Et ille quidem filius Nave quod defunctus est, nihil mirum. Naturæ namque quod debebatur exolvit. Verum quoniam institueramus hæc quæ de filio Nave legebantur, ad Dominum nostrum Jesum Christum referre, videndum est quomodo etiam de ipso dici conveniat quia defunctus est Jesus. Ego arbitror secundum Scripturæ auctoritatem hoc loquens, quod in quibusdam vivit Jesus, in quibusdam vero defunctus est. In Paulo vivit Jesus, et in Petro, et in illis omnibus qui merito possunt dicere: « Vivo autem jam non ego,

[1] Joan. III, 16.
[2] Tom. II, pagg. 461 - 464.
[3] Judic. II.

»vivit vero in me Christus [1].» Et iterum dicit: «Mihi autem »vivere Christus est, et mori lucrum [2].» In istis ergo talibus Jesus vivere merito dicitur. In quibus autem defunctus est Jesus? In illis sine dubio, quæ sæpe pœnitendo, et iterum delinquendo, velut insultare morti Jesu dicuntur. De quibus scribens ad Hebræos dicit Apostolus: «Rursum »crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentui haben»tes [3].» Vides ergo quia in peccantibus non solum defungi dicitur Jesus, verum et crucifigi ab eis asseritur et illudi. Sed et tu ipse considera apud te, si quando de avaritia cogitas et cupis aliena diripere, numquid potes dicere, quia vivit Christus in me? Aut si de stupro cogitas, si furore exagitaris, si livore succenderis, si invidia stimularis, si temulentia debaccharis, si superbia extolleris, si crudelitate grassaris, numquid potes in his omnibus dicere, quia Christus vivit in me? Sic ergo in peccantibus defungitur Christus, pro eo quod nihil in eis justitia, nihil patientia, nihil veritas et omnia illa quæ Christus est, operantur. A sanctis vero quæcumque fiunt, Christus ea dicitur operari, sicut et Apostolus dicit: «Omnia possum in eo qui me con»fortat [4]» Christus. Sed et ipse Dominus in Evangeliis de hoc distinctionem pulcherrimam dedit, cum dicit: «Qui»cumque confessus me fuerit coram hominibus, confi»tebor et ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Qui »autem negaverit me coram hominibus, et ego negabo eum »coram patre meo [5].» Vidisti quia confidentes in semetipso dixit confiteri, et quasi qui ipse in eis vivat et operetur opera vitæ. In iis autem qui negant, non tenuit eamdem verbi similitudinem, ut diceret quia qui negaverit in me, et ego negabo in eum: sed «qui negaverit me coram »hominibus, et ego negabo eum coram patre meo,» ut

[1] Gal. II, 20. — [2] Philipp. I, 21. — [3] Hebr. VI, 6. — [4] Philipp. IV, 13. — [5] Matth. X, 32, 33.

ostenderet quia qui negat quidem se, extra ipsum est, qui autem confitetur, in ipso est. Propterea ergo et hic Scriptura dicit, quia cum defunctus esset Jesus, « exurrexit » generatio alia post eos, qui non scierunt Jesum, et opera » quæ fecit in Israel[1]. »

II. « Et fecerunt filii Israel malum ante Deum[2]. » Omnipotens dominator Deus! nunquam accidat nobis, ut Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis, rursum moriatur in nobis. Quid enim mihi prodest si in aliis vivat ex virtute, et in me moriatur ex infirmitate peccati? Quid mihi prodest si in me, et in meo corde non vivit, et si in me opera vitæ non perficit? Quid mihi prodest si apud alium ex bonis studiis, ex bona fide, ex bonis operibus nascitur et reficitur : apud me autem et in meo corde per malas cogitationes et desideria nefanda, per studia pessima suffocatur quodammodo et necatur? Vide enim quid addit Scriptura, quia « surrexit, *inquit*, generatio alia quæ non » cognovit Jesum, et opera quæ fecit magna[3]. » Generatio illa quæ non cognovit Dominum Jesum, ista est malarum cogitationum, et pessimarum cupiditatum, quæ procedunt ex corde. Ista est generatio quæ non recognoscit Dominum Jesum, neque opus magnum quod fecit in Israel. Vides quia peccatores eo usque perveniunt, ut et opus illud magnum et præclarum quod fecit Dominus, obliviscantur, quod crucifixus est « pro peccatis nostris, et resurrexit propter » justificationem nostram[4]. » Unde credo quod propter hanc oblivionem metuens Apostolus dicebat discipulo suo Timotheo, quem præcipuum habebat : « Memor esto Christum » Jesum resurrexisse a mortuis[5]. » Sciebat enim quia hujus tam magni operis, quod surrexit a mortuis, fieri posset oblivio, si generatio peccatrix oriretur in corde. Fecit ergo

[1] Jud. II, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 10. — [4] Rom. IV, 25. — [5] 2 Tim. II, 8.

malignum coram Deo generatio adultera, quæ nescivit Jesum, neque presbyteros.

III. « Et servivit, *inquit*, Baalim, et dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum[1]. » Hæc quidem fecerunt antiqui : sed quoniam quæ scripta sunt, non propter illos, sed propter nos scripta dicuntur, « in quos fines sæculorum devenerunt[2], » videamus ne majore ex parte de nobis hæc, quam de illis dicta videantur. Vis videre quia non per me, sed per Apostolum de nobis esse ista exponuntur? Audi ipse quid dicat : « In Helia autem quid dicit Scriptura? Quomodo interpellat Deum adversum Israel? Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua demoliti sunt, et ego relictus sum solus et quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua Baalim, » et addit : « Sic ergo, *inquit*, et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt[3]. » Vides ergo quia illos qui curvaverunt genua Baalim, et qui non curvaverunt, in reliquiis credentium, et in multitudine non credentium interpretatur. Et hoc ostendit, quia illi qui in tempore Salvatoris increduli extiterunt et impii, genua curvaverunt Baalim, et adoraverunt simulacra. Hi vero qui credunt, et implent opera fidei, non curvaverunt genua Baalim. Neque enim usquam refertur in historiis, vel in evangelicis, vel in aliis quibuslibet Scripturis quod aliquis tempore Salvatoris genua flexerit simulacris, sed de illis utique hoc dicitur, qui peccatis suis astricti, velut compediti tenebantur. Unde constat quia et nos quotiescumque peccamus, cum captivi ducimur in lege peccati, genua nostra curvamus Baalim. Sed non in hoc vocati sumus, nec ad hoc credidimus, ut iterum serviamus peccato, et iterum genua flectamus diabolo, sed ut flectamus genua in nomine Domini

[1] Jud. II, 11, 12. — [2] 1 Cor. X, 11. — [3] Rom. XI, 2, 3, 4, 5.

Jesu: quia «in nomine Jesu omne genu *flectitur* cœlestium »et terrestrium et infernorum[1]: » et ut flectamus « genua »ad patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis pa»ternitas in cœlo et in terra nominatur[2]. » Sed quid mihi prodest si genua corporis mei ad orationem veniens flectam Deo, et genua cordis mei flectam diabolo? Si enim non stetero firmus adversum astutias diaboli, flexi genua mea diabolo, et si non constanter stetero adversum iram, flexi genua mea iræ. Similiter et si non constanter libidini restitero, flexi libidini genua mei cordis. Et in singulis quibusque quæ contraria sunt Deo, hoc facere videbor, nisi constanter et fortiter stetero, sicut et illi fecerunt qui coluerunt Baalim, et dereliquerunt Deum patrum suorum, qui eduxit illos de terra Ægypti. Non igitur putemus, quia videmur simulacra non colere, propterea hæc non et ad nostrum aliquos pertinere. Unusquisque quod præ cæteris colit, quod super omnia miratur et diligit, hoc ei Deus est. Denique hoc est quod ante omnia et super omnia per mandatum suum Deus deposcit ab homine: «Diliges, *inquit*, Dominum Deum »tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis »viribus tuis[3]: » præoccupare quodammodo erga se cupiens hos humanæ mentis affectus, et sciens quia quod ex toto corde dilexerit quis, et ex tota anima, atque viribus totis, hoc ei Deus est. Discutiat nunc unusquisque semetipsum, et tacitus ex suo corde recenseat, quæ in eo potissimum et super cætera omnia flamma amoris exæstuet, quis sibi ardentior cæteris foveatur affectus. Vos ipsi de his habetote judicium, et in statera hæc vestri examinis appendite, et si quid est quod in dilectionis lance præponderat, hoc tibi Deus est. Sed vereor ne apud quamplurimos præponderet amor auri, et avaritiæ pondus pressa satis lance devergat. Et utique dicitur ad hunc: «Non potes Deo et Mammonæ,»

[1] Philipp. II, 10. — [2] Ephes. III, 14, 15. — [3] Deut. VI, 5.

id est avaritiæ, « servire[1]. » Vereor et in aliis ne libidinis et voluptatis amor in tantum præponderet, ut usque ad terram devergat, in aliis amor gloriæ sæcularis, et humanæ dignitatis cupiditas super omnia prægravet, et valde paucos esse arbitror, qui intra semetipsos metientes affectus suos, et in stateræ eos æquilitate pensantes invenient quod dilectionis Dei pondus super omnia cætera quæ sunt humana præponderet. Scio ego eum, qui et apud semetipsum summa examinatione pensaverat, et cum invenisset quia omnes qui intra se erant affectus in illam partem ubi Dei erat charitas vergerent, cum omni confidentia dicebat: « Quia neque » mors, neque vita, neque Angeli, neque virtutes, neque » præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profun- » dum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate » Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro[2]. » Sed Paulus hic est qui hæc ita potuit dicere, quia neque præsentia, neque futura, neque creatura alia eum separare potest a charitate Dei. Nos autem atque utinam vel hoc dicamus, quia neque aurum, neque argentum, neque voluptas carnis, neque gloria sæculi, et caduca et temporalis dignitas, vel delitiæ corporales, neque liberorum vel conjugis gratia poterit nos separare a charitate Dei. Certe vel illud liceat a nobis confidenter dici, quia neque sæcularis litteraturæ amor, neque Philosophorum sophismata, neque mathematicorum deceptiones et astrorum simulati cursus, neque divinationes subreptitia dæmonum fallacia commendatæ, neque ullus omnino præscientiæ amor per ea quæ non licet inquisitæ poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. An non totius gentilitatis error hinc accepit exordium, dum ea quæ multum diligunt homines, deos esse volunt, et humanis quibusque vitiis et cupiditatibus divinum nomen ascribunt? Pecuniæ namque

[1] Matth. VI, 24. — [2] Rom. VIII, 38, 39.

cupidi, et avaritiæ amore flagrantes, Mammonem quidem apud Syros Deum cupiditatis istius dicunt, libidinis et voluptatis amatores Venerem deam sibi vitii hujus quo agitantur ascribunt. Similiter et in cæteris vitiis, hunc ipsum quo urgentur affectum Deum sibi fecerunt. Unde et Apostolus eadem dicit. Ait enim : « Et avaritia quod est idolorum cul» tus[1]. » Vides ergo quia non solum adorare simulacrum, sed quia avaritiæ studere, idolorum cultus et servitus reputatur. Sic ergo et nos cum aliquibus vitiis ita dediti sumus, ut ea ex toto corde, et ex tota anima, atque ex totis viribus diligamus, adorare idola et abiisse post deos alienos dicimur.

IV. « Et adoraverunt, *inquit*, deos alienos, deos gentium, » quæ in circuitu ipsorum erant, et ad iracundiam concita» verunt Deum[2]. » Vides quantum faciant peccata, ut peccantes illum in quo non solum iræ nullus affectus est, sed nec alius quidem passibilis motus, nos ad iracundiam provocare dicamur. Verum ille permanet immutabilis in sua natura, nec unquam iræ turbatur affectibus : ego autem per ea quæ delinquo, iram mihi ipse conscisco, sicut dicit Apostolus hæc ipse docens : « Secundum duritiam tuam » autem, et cor impœnitens thesaurizas, *inquit*, tibi ipsi » iram in die iræ revelationis justi judicii Dei, qui reddet » unicuique secundum opera sua[3]. »

V. « Irritaverunt ergo Dominum ad iracundiam, et dere» liquerunt Dominum, coluerunt Baalim et Astarten, et » iratus est furore Dominus in Israël, et tradidit eos in » manus diripientium[4]. » Quamdiu quis Deo servit, non traditur in manus diripientium. Cum autem dereliquerunt Dominum, et servire cœperunt passionibus suis, tunc dicitur de eis, quia « tradidit eos Deus in passiones ignominiæ. »

[1] Coloss. III, 5. — [2] Jud. II, 12. — [3] Rom. II, 5, 6. — [4] Jud. II, 12, 13, 14.

Et iterum : « Tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut » faciant ea quæ non conveniunt[1]. » Quare? Quia repleti sunt, inquit, « omni iniquitate, nequitia, fornicatione, » avaritia, » et cæteris omnibus quæ dicuntur, sicut et hic modo. « Qui servierunt, *inquit*, et adoraverunt Baalim et » Astarten, tradidit illos Deus in manus diripientium, et » facti sunt in manibus inimicorum suorum[2]. » Hæc enim, ut sæpe jam dixi, Judæi tanquam historias rerum gestarum et præteritarum legunt. Nos autem propter quos hæc scripta dicuntur, scire debemus, quia si peccaverimus Domino, et animi nostri voluptates, ac desideria carnis velut Deum colamus, tradimur etiam nos, et apostolica autoritate in manus Zabuli concedimur. Audi denique ipsum dicentem de eo qui peccaverat : « Tradidi, *inquit*, hujusmodi hominem » Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat[3]. » Vides ergo quia non solum per Apostolos suos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorum, sed et per eos qui Ecclesiæ præsident, et potestatem habent non solum solvendi, sed et ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et, ut mihi videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de Ecclesia in potestatem Zabuli; uno modo quo superius diximus, cum delictum ejus manifestum fit Ecclesiæ, et per sacerdotes de Ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, et converso eveniat illi quod sequitur, « ut spiritus » salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi[4] : » alio autem modo quis traditur Zabulo, cum peccatum ejus manifestum non fit hominibus; Deus autem qui videt in occulto, perspiciens ejus mentem, et animam vitiis ac passionibus servientem, et in corde ejus non solum amorem sæculi, sed aut avaritiam, aut libidinem, aut jactantiam, vel alia hujusmodi, istum talem ipse Dominus tradit Satanæ. Quo-

[1] Rom. I, 26, 28. — [2] Jud. II, 14. — [3] I Cor. V, 5. — [4] Ibid.

modo eum tradit Satanæ? Discedit a mente ejus, et avertit se, et refugit a cogitationibus ejus malis, et desideriis indignis, et derelinquit domum cordis ejus vacuam. Et tunc complebitur in illo homine quod scriptum est: « Cum autem » immundus spiritus exierit ab homine, circuit loca arida: » et si non invenerit requiem, redit ad domum suam: et » inveniens eam vacantem et mundatam, assumit secum » septem alios spiritus nequiores se, et intrans habitat in » domo illa, et tunc fient hominis illius novissima pejora » prioribus [1]. » Hoc ergo modo intelligendum est, Deum tradere quos tradit, non quia ipse tradat aliquem, sed eo quod derelinquit, indignos eos scilicet judicans, qui se non ita excolunt et a vitiis purgant, ut libenter in eis habitet Deus. Ipso refugiente, atque avertente se ab anima, quæ in immunditia ac vitiis posita est, tradita dicitur ex eo quod Deo vacua invenitur, et invaditur ab spiritu nequam. Et ideo nos summo studio vigilemus, et festinemus purgari a vitiis, et concupiscentiis malis, ut Deum intra nos tenere possimus, et ut habitare dignetur in nobis, dum delectatur et actibus et sermonibus et cogitationibus nostris, si secundum ipsius voluntatem geramus cuncta quæ gerimus, ut sive manducamus, sive bibimus, sive aliud quid facimus, omnia in nomine faciamus Domini nostri, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. XII, 43, 44, 45.

HOMILIA TERTIA [1].

De eo quod traditi sunt filii Israel in manus inimicorum, et de Gothoniele, et Aioth [2].

I. Quando fecerunt filii Israël malignum in conspectu Dei, et obliti sunt Domini Dei sui, ac relinquentes eum servierunt Baalim, et lucis gentium, tunc thesaurizantes sibi ipsis iram traditi sunt justo Dei judicio in manus inimicorum, secundum hæc quæ præsens lectio declaravit, in manus Chusarsaton regis Mesopotamiæ. Interpretatur Chusarsaton humiliatio eorum. Traditi sunt ergo in manus ejus, qui humiliaret eos. Et quia ipsi in excelsis montium impie agebant in altissimum, propterea ab ipso in humilitatem traduntur. Sed nolo putes quia erga antiquos solummodo erat hæc divina providentia, ut eos qui impie exaltabantur, traderet humiliandos, ut salubri medicinæ ratione, contraria contrariis curarentur. Nam et nunc omnipotenti Deo erga Ecclesiam suam de hujusmodi salubritate providentia est. Etiam nunc est Chusarsaton rex Mesopotamiæ; cui traduntur humiliandæ et affligendæ animæ, quæ Christiana humilitate contempta in superbiam se atque arrogantiam dederunt. Odiosum satis est in conspectu Dei superbiæ vitium: quia, sicut Scriptura dicit, « initium discedendi a Deo, superbia [3]. » Et iterum alibi Scriptura dicit: « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam [4]. » Si quis igitur Christi humilitate contempta, qui propter nos cum Deus

[1] Tom. II, pagg. 464-466.
[2] Judic. II et III. — [3] Eccles. X, 15. — [4] I Petr. V, 5.

esset, homo factus est, et humiliavit se usque ad mortem, extollitur et effertur, et ad potestates et dignitates sæculi prosilit, et artes quibus hæc assequi nititur, etiamsi contra fidem et religionem sint, non refugit, nec horrescit, dummodo quod cupit obtineat, faciatque malignum in conspectu Domini : postquam indeptus fuerit summas infulas potestatum, et ad ipsa superbiæ fastigia summa conscenderit, inde dejectus traditur huic Chusarsaton, uni scilicet ex aëreis principibus, ut humiliet eum qui nimis fuerat exaltatus, ut affligat, ut conterat, donec resipiscat et quærat Dominum : quia cum esset in superbia, et elatione constitutus, ignorabat Dominum.

II. Nunc ergo ii qui traduntur pro peccato, in tribulatione positi, videamus quid faciunt. Illud profecto quod scriptum est : « Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et » de necessitatibus eorum liberavit eos. Et eduxit eos de » tenebris et umbra mortis, et vincula eorum disrupit[1]. » Sed unusquisque nostrum etiamsi parvus sit, et etiamsi minimus, etiamsi nulla sit usus in Ecclesia dignitate, potest superbiæ vitio laborare : et nihil reperias tam fœdum, neque execrabile, sicut Scriptura dicit, quam « pauperem super» bum, et divitem mendacem[2]. » Nonnunquam autem morbus iste superbiæ penetrat non solum pauperes plebis, verum etiam sacerdotalem et Leviticum ordinem pulsat. Invenies interdum etiam in nobis aliquos, qui ad exemplum humilitatis positi sumus, et in altaris circulo velut specula quædam intuentibus collocati, in quibus arrogantiæ vitium fœtet, et de altari Domini, quod deberet incensi suavitate fragrare, odor teterrimus superbiæ et elationis renidet. Sed abjiciatur, quæso, ab omni hac sancta Ecclesia, et præcipue ab iis qui ministrant in sanctis, odor iste teterrimus : ut possimus, sicut Paulus dicebat, effici *bonus odor Christi*[3] :

[1] Psal. cvii, 6, 14. — [2] Eccles. xxv, 4. — [3] 2 Cor. ii, 15.

ne forte irascatur Dominus, et ad iracundiam provocemus sanctum Israël, et tradat nos in manus Chusarsaton, et humilitatem quam in scientia Christi docere debuimus, in correptionis nostræ tribulatione discamus. Sed vide benignum Dominum, misericordiam cum severitate miscentem, et ipsius pœnæ modum justa et clementi libratione pensantem. Non in perpetuum tradit delinquentes, sed quanto, inquit, tempore servierunt Baalim, tanto etiam serviunt Chusarsaton; hoc est, octo annis. Disce hæc et tu, ô auditor! quisquis ille es, qui tibi conscius es alicujus erroris. Et quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia teipsum Deo, et satisfacito ei in confessione pœnitentiæ. Non expectes ut humiliet te Chusarsaton, et invito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præveni tortoris istius manus: quia si te ipse emendaveris, si te ipse correxeris, pius est Deus, et misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo prævenit. Sed illud consideremus, quia donec servierunt Chusarsaton ii qui traditi fuerant pro delictis, et non clamaverunt ad Dominum, nemo suscitatus est qui salvare eos posset. Cum autem clamaverunt ad Dominum, tunc suscitavit Dominus Salvatorem Israël, et salvavit eos.

III. Salvatorem autem dicit Gothoniel, qui interpretatur tempus mihi Deus. Per hunc ergo Gothoniel prior ille populus de servitute humilitatis ereptus est, et reddita est pax populo, quam superbia dudum, et diversa plebis facinora fugavere. Verum quoniam diximus spiritalem quemdam intelligi posse Chusarsaton, regem, et unum de adversariis et aëreis potestatibus principem: ita consequens mihi videtur etiam Gothonielem istum, qui ad liberandum populum suscitatus est, esse unum aliquem de militia cœlesti, et archangelicis turmis, qui ad adminiculum mittuntur eorum, qui hæreditatem capiunt salutis, et sunt Angeli Salvatoris,

qui vel Gothonielis, vel Aioth specie designantur, quia sicut sæpe ostendimus, non solum a contrariis virtutibus impugnamur, sed et divinæ bonæque virtutes ad auxilium nostrum mittuntur a Domino. Videamus tamen quis fuerit iste Gothoniel, cujus familiæ, cujus nobilitatis. «Filius, *in*»*quit*, Ceneph, frater Caleph[1]:» illius laudabilis et admirandi viri Caleph, qui fuit comes et socius Jesu Nave: de quo, prout potuimus, in suis locis, quæ visa sunt, disseruimus. Quid ergo dicit Scriptura de isto Gothoniel? Posteaquam dixit qui clamaverunt filii Israel ad Dominum, factus »est, *inquit*, Spiritus Domini super Gothonielem, et judi»cavit Israel[2]. »Putas est in nobis aliquis, qui ita validum, et ita justum clamorem mittat ad Dominum, ut dignus sit exaudiri, et mereatur populus accipere judicem et judicem talem quem Spiritus Dei repleat, ut possit rectum tenere judicium? Unde et liber ipse Judicum dicitur, et describuntur in eo judices, qui judicaverunt populum. Sicut enim alii libri Regum dicuntur, vel Regnorum, in quibus describitur unusquisque Regum quomodo regnaverit, vel quid egerit : ita et in hoc libello gesta judicum referuntur, et describitur non solum si quid ab eis recte et utiliter gestum est, verum et si quid culpabiliter admissum est. Cur tamen utrumque descriptum sit si requiris, profecto ut nunc Ecclesiæ principes vel judices pervidentes ea quæ ab eis laudabiliter gesta sunt, priorum sequantur exempla : si qua vero in illis culpantur, ut isti caveant et declinent. Magna ergo laus primi hujus judicis Gothoniel refertur, quod Spitus Dei factus est super eum, et per Spiritum Domini judicabat Israel : quod ego de alio quovis dictum non valde memini. Sunt ergo omnium hodie Ecclesiarum quæ sunt sub cœlo, quamplurimi judices, quibus judicium non solum rerum gestarum datum est, sed et animarum. Verum nescio

[1] Jud. III, 9. — [2] Ibid. 10.

si qui tales Ecclesiæ judices sunt quos dignos faciet Deus Spiritu sancto repleri, ut sicut Gothoniel iste testimonio Scripturæ decoratus est, ita etiam ipsi de quibus hoc optamus, Dei testimonium mereantur. Ait ergo: « Et factus est » super eum Spiritus Domini, et judicavit Israel, et exiit ad » bellum, et tradidit Dominus in manus ejus Chusarsaton » regem[1]. » Quare hoc? Quia Spiritus Domini erat in eo, et confortata est manus ejus per Chusarsaton regem. Et post hæc dicit, quia « quievit terra sub eo judice quadraginta » annis[2]. » Vides quam larga est divina clementia. Octo annis filii Israel servierant pro multorum delictis, quadraginta annis per unius justitiam in pace perdurant.

IV. Sed quid dicitur post hæc? « Et defunctus est, *inquit*, Gothoniel filius Ceneth. » Rem video periculosam. Defunctus est Gothoniel. Quare? quia jam indignus erat populus, qui haberet judicem talem. Denique in consequentibus dicit. Illo defuncto « adjecerunt, *inquit*, filii Israel facere ma» lignum in conspectu Domini: et confortavit Dominus Eglon » regem Moab adversum Israel[3]. » Considera quia pro eo quod indigni erant jam habere principem talem, propterea aufertur ab eis bonus judex. Et fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, et excitatur eis hostis pessimus Eglon rex Moab. Vides quia peccata vires hostibus præbent, et quando nos facimus malignum in conspectu Domini, et delinquimus, tunc confortantur a Domino inimici nostri, tunc vires contrariis virtutibus dantur. Hoc sive secundum litterarum quæras, ita invenies, quia non invalescerent nisi eis delicta nostra vires conferrent: sive in spiritalibus consideres, similiter contrariæ virtutes non invalescerent adversum nos, nec ipse Zabulus in nobis aliquid prævaleret, nisi ei vires ex nostris vitiis præberemus: valde infirmus esset adversum nos, nisi nos eum fortem peccando faceremus, nisi

[1] Jud. III, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12.

per peccata nostra locum introeundi et dominandi inveniret in nobis. Propterea et Apostolus denique præmonet dicens : « Nolite locum dare Zabulo[1] : » sicut et hic modo legimus, quia posteaquam fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, locum dederunt Zabulo. « Confortavit » enim Dominus Eglon regem Moab, et adjunxit ei omnes » filios Ammon et Amalech[2]. » Non solum, inquit, ipse confortatus est ex peccatis filiorum Israel, sed adjunguntur ei socii nequam ex filiis Ammon, et Amalech, qui cum ipso pariter impugnent Israel.

V. « Et servierunt, *inquit*, filii Israel Eglon regi Moab, » decem et octo annis[3]. » Observa quia etiam mensuras pœnæ indicat Scriptura divina cum ante octo annos, et hic decem et octo dicit. Certum est autem quod secundum peccati modum et conversionis nostræ moram, etiam castigationis tempora temperantur. Transierunt enim et isti decem et octo anni servitutis, et non refertur quia clamaverunt ad Dominum vel conversi sunt a malitia sua : sed post decem et octo annos iterum dicitur, « quia clamave» runt filii Israel ad Dominum, et suscitavit eis Dominus Deus » Salvatorem Aioth filium Gera, filii Gemini, virum ambi» dextrum[4]. » Ecce qualis est iste qui suscitatur ad salvandum Israel : nihil habet in se sinistrum, sed utramque manum dextram habet. Hoc est enim quod dicitur ambidexter. Dignus vero populi princeps, et Ecclesiæ judex qui nihil agat sinistrum, cujus quid agit dextera, nesciat sinistra sua, in utraque parte dexter est; in fide dexter est, in actibus dexter est, nihil habet de illis qui collocantur a sinistris, quibus dicitur : « Discedite a me operarii iniquitatis, nescio vos, » ite in ignem æternum quem præparavit Deus Zabulo et » Angelis ejus[5]. » Quod si licet in talibus ex simili præsu-

[1] Ephes. IV, 37. — [2] Jud. III, 12, 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid. 15. — [5] Luc. XIII, 17. Matth. XXV, 41.

mere, puto quod secundum spiritalem intelligentiam, et sancti omnes ambidextri dicantur : et e contrario Zabulus, et principes ejus, si dici potest, ambisinistri dicuntur. Totum enim quod agunt, sinistrum est, totum perversum, totum igni æterno cum iis qui a sinistris sunt, deputatum.

VI. Sed videamus quid agit hic ambidexter judex. « Miserunt, *inquit*, filii Israel munera ad Eglon regem Moabitarum per manum Aioth : et fecit sibi Aioth gladium ex utraque parte acutum palmæ extensæ longitudine, et alligavit sibi eum Aioth ad femur dextrum[1]. » Vides quia dextrum est omne quod agit Aioth hic ambidexter, et manibus dexter est, et in pedibus dexter est. In femore etiam dextro gladium portat, ut veniat ad regem et interficiat eum. Dixeramus in superioribus quod isti quos ad salutem populi, et ad liberandos filios Israel suscitare dicitur Deus salvatores, vel judices, imaginem ferant aliquorum principum ex cœlesti militia, et supernarum virtutum, quas ab subsidium Deus emittat eorum, qui ad se toto corde clamaverint, et per conversionem pœnitentiæ divinam erga se clementiam flexerint. Sed hoc ut ne præsumptum apud auditores videatur a nobis, debemus ex scripturarum auctoritate firmare. Scriptum est in Exodo, quia patres nostri filii Israel cum multo tempore Ægyptiis et Pharaoni regi durissimo in luti et lateris confectione servissent, clamaverunt ad Dominum, inquit, ita ut ipse Dominus diceret : « Clamor filiorum Israel ascendit ad me[2] : » et misso quidem Moseo, visibiliter eduxit eos. Refert autem Scriptura quod Angelus exterminator missus sit, qui vastaret quidem omnia primogenita Ægyptiorum : Israelitarum vero neminem tangeret. Et sic declaratur virtutem fuisse cœlestem quæ vastatis Ægyptiis et prostratis, filios Israel de jugo servitutis eduxit. Simile quoque etiam illud refertur in historiis quod sub rege Assy-

[1] Jud. III, 15, 16, 17. — [2] Exod. III, 9.

riorum Sennacherib, Angelus Domini mittitur, qui cæsis sub una nocte, et prostratis centum octoginta quinque millibus hostium, et urbem de obsidione, et populum de imminenti liberaret interitu[1]. Ita ergo etiam nunc eadem consequentia debemus advertere, ut si quando pro peccatis nostris in captivitatem tradimur, clamemus ad Dominum. Clamemus autem non ore, sed mente, ita ut dolor cordis fontem lacrymarum producat ex oculis, sicut ille qui dicebat : « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacry» mis meis stratum meum rigabo[2]. » Si ita convertimur a malis, ut ultra non contingamus mala, si ita desinamus a superbia, ut ultra nihil superbum, nihil arrogans sapiamus, mittet etiam Dominus virtutem suam cœlestem, per quam liberemur a jugo servitutis Zabulicæ : quæ virtus omnia pro nobis agat dextra et prospera, quæ faciat nos relinquere viam sinistram, quæ ducit in perditionem, et revocet nos ad veram viam, illum qui dicit : « Ego sum via, et veritas, » et vita[3], » Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA[4].

De Semegar, et Jabin, et Sisara, et cæteris judicibus[5].

.... Videamus[6] nunc quale sit etiam principium Semegar, qui interpretatur ibi advena. Verum est enim, quia omnes

[1] 4 Reg. xix. — [2] Psal. vi, 7. — [3] Joan. xiv, 6.
[4] Tom. ii, pag. 466-468.
[5] Judic. iii et iv.
[6] N. ii. Pag. 467, col. 1, B.

qui sunt homines Dei, advenæ sunt in hoc mundo, et incolæ in terra, sicut et ille, qui dicebat, quoniam « incola ego » sum apud te in terra et peregrinus sicut omnes patres » mei[1]. » Et hunc ergo Semegar sanctus Spiritus ibi incolam dicit, id est, hic. Quod enim sancto Spiritui qui in cœlis est, ibi est, nobis hic est. Quid ergo dicitur de Semegar? « Percussit, *inquit*, Allophylos in sexcentis viris, in » stiva, vel pede aratri[2]. » Aliud genus laudis in Semegar video. Iste in aratro pugnat, Aioth pugnabat in gladio. Iste in aratro vincit. Vincit tamen et hic, et superat, et prosternit Allophylos. Potest ergo fieri, ut Ecclesiæ judex non semper gladium proferat, id est, non semper austeritate verbi, et acumine correptionis utatur, sed aliquando etiam imitetur agricolam, et velut aratro sulcans animæ terram, ac sæpius eam clementi commotione rescindens, aptam eam suscipiendis seminibus paret. Interficientur ergo etiam sic Allophyli, cum non argumentis et acumine contra adversarios utimur, sed agresti et simplici commonitione de animis auditorum vitia et peccata propellimus. Sed et tu ipse, o auditor! esto agricola animæ tuæ, utere hoc aratro quo utitur Semegar. Sed cum miseris manum tuam in aratro, noli retro respicere[3] : id est, postquam tuleris crucem tuam, et sequutus fueris Christum, postquam sæculo renunciasti et iis quæ in sæculo sunt, noli retro respicere, noli requirere quæ propter Christum duxeras ut stercora : quia si in isto aratro manum semper habueris, ita ut confidenter dicas : « Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri » Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego » mundo[4] : » hæc tibi dicenti « cadent a dextris tuis decem » millia, et a sinistris tuis mille, ad te vero non appropin» quabunt[5]. ... »

[1] Psal. CXIX, 19; XXXIX, 13. — [2] Judic. III, 31. — [3] Luc. IX. — [4] Gal. VI, 14. — [5] Psal. XCI, 7.

Sed[1] quid post hæc additur? « Et adjecerunt, *inquit,* » filii Israel facere malignum in conspectu Domini, et Aioth » mortuus est[2]. » Servatur nimirum in his etiam illa observatio, quam in superioribus designavimus, quia pro peccatis populi moritur bonus populi dux. Cum enim indigni fuerint effecti, et fecerint malignum in conspectu Domini, auferetur ab eis homo Dei. Sed dicit fortasse populus noster: Quando Ecclesia Dei sine judice est? Etiamsi prior defecerit, alter adhibetur. Audacter fortassis aliquid dicimus, tamen quod scriptum est dicimus. Non semper princeps populi, et Ecclesiæ judex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, et operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis principes secundum cor nostrum, et hoc tibi de Scripturis probabo. Audi namque quod Dominus dixit: « Fecerunt sibi » regem, et non per me, et principem, et non per consilium » meum[3]. » Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utique ipse Dominus elegerat, et regem fieri jusserat: sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum cum sua voluntate, vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in Ecclesiis fieri, quia pro meritis populi, aut in verbo et opere potens a Deo tribuitur rector Ecclesiæ, aut si malignum faciat populus in conspectu Domini, talis Ecclesiæ judex datur, sub quo famem et sitim populus patiatur, « non famen panis, neque sitim aquæ, sed » famem audiendi verbum Domini[4]. » Ita ergo nos agamus, et ita oremus, ne unquam nos divina indignatio in verbi fame condemnet ac siti, ne unquam auferatur a nobis, qui nos verbo et opere instruat, qui in moribus, et honestate, qui patientiæ ac mansuetudinis perfectum de se populis

[1] N. III.

[2] Jud. IV, 1. — [3] Osee VIII, 4. — [4] Amos VIII, 11.

præstet exemplum. Nam si nos fecerimus malignum in conspectu Domini, id est, si male egerimus, si voluntatem nostram et non Dei facimus, et moritur et nobis Aioth, aufertur et Semegar, et obscuratur laus nostra, tradimur in manus Jabin regis Chanaan. Jabin autem interpretatur sensus sive prudentia. Si ergo nos « non probaverimus Deum » habere in notitia, » tradit nos Deus « in reprobum sensum, » repletos iniquitate, nequitia, fornicatione, avaritia, ple- » nos invidia, homicidiis, contentione, dolo, susurratores, » detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, ela- » tos, parentibus non obedientes, incompositos, sine af- » fectu, sine misericordia[1]. » Vides qui sint et quales qui traduntur in reprobum sensum, qui traduntur Jabin principi Chananæorum.....

HOMILIA QUINTA[2].

De Debbora, et Barach, et Jahel, et Sisara[3].

I. De quæstionibus ad quætiones, et de sacramentis ad sacramenta transimus: et cum vix ac difficulter prima quæque explanamus, difficilibus difficiliora succedunt, quæ non tam ingenii facundia indigeant, quam divinæ gratiæ aspirationem requirant. Sine dubio enim requirit auditorem, quoniam quidem sententia est apostoli Pauli, quæ dicit: « Om- » nis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, » ad increpandum, ad doctrinam quæ est in justitia[4]. » Quid ergo habeat in sese ista Scriptura, quam sine dubio

[1] Rom. I, 28, 29, 30, 31.
[2] Tom. II, pagg. 468-470.
[3] Judic. IV. — [4] 2 Tim. III, 16.

et ipsam inspiratam divinitus confitemur, quod nobis ad doctrinam cedat, quod ad increpationem, quod ad disciplinam, quod ad justitiam, diligentius est inquirendum. Quid enim nobis ex hoc confertur, si legamus hoc quod recitatum est, id est, quod « Debbora, *inquit*, mulier prophe» tissa, uxor Laphidoth, ipsa judicabat Israel illo tempore, » et ipsa, *inquit*, Debbora sedebat sub palma inter medium » Rama, et inter medium Bethel, in monte Effrem, et ascen» debant ad eam filii Israel, ut judicarentur[1]? » Tum deinde quid nobis eruditionis, aut doctrinæ, aut justitiæ ea conferunt quæ sequuntur, vel de Barach, vel de Jahel, vel etiam de Sisara duce militiæ Jabin?

II. Videamus ergo ne forte per hæc dignum aliquid sicut et Scripturis cæteris, de sacramentis secretioribus doceamur. Primo hoc ipsum, quod cum plurimi judices viri in Israel fuisse referuntur, de nullo illorum dicitur, quia Propheta fuerit, nisi de Debbora muliere. Præstat et in hoc non minimam consolationem mulierum sexui etiam prima ipsius litteræ facies, et provocat eas uti nequaquam pro infirmitate sexus desperent etiam prophetiæ gratiæ capaces se fieri posse, sed intelligant, et credant quod meretur hanc gratiam puritas mentis, non diversitas sexus. Sed videamus quid etiam interioris intelligentiæ respirat arcanum. Debbora apis interpretatur sive loquela. Sed jam et in superioribus diximus quod Debbora in prophetiæ forma accipienda sit, quæ est apis. Certum namque est quod omnis prophetia suaves cœlestis doctrinæ favos, et dulcia divini eloquii mella componat. Unde et David canebat dicens : « Quam » dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori » meo[2]. » Et iterum alibi dicit, judicia Dei « pretiosa esse » super aurum, et lapidem pretiosum multum, et dulciora » super mel et favum[3]. »

[1] Jud. IV, 4, 5. — [2] Psal. CXIX, 103. — [3] Id. XIX, 11.

III. Sed et illud consideremus, ubi residere dicitur prophetia, et ubi locus ejus esse describitur. « Sub palma, *inquit*, inter medium Rama, et inter medium Bethel[1]. » Sub palma sedem habet prophetia, quia « justus, *inquit* David, » sicut palma florebit[2], » per hoc quod suis institutionibus eruditum prophetia perducit ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Jesu Domino nostro. Inter medium autem Rama, et inter medium Bethel sedere dicitur. Rama interpretatur excelsa, Bethel domus Dei. Videte in quibus locis residere dicitur prophetia, inter excelsa et Domum Dei. Nihil enim humile, nihil dejectum, nihil vile erga prophetiæ sedem reperiri potest : sicut et Salomon nihilominus sapientiæ sedem describens, dicit de ea, quod vel in portis civitatum assistat, vel in murorum mœnibus habitet, vel in altis turribus libere agat. Hoc ergo modo prophetia, quæ nunc in Debbora describitur, inter domum Dei, et inter excelsa dicitur habitare. Non enim nos docet quæ super terram sunt quærere, sed quæ in cœlis sunt et in excelsis, « ubi Christus est in dextra Dei sedens[3] : » illuc nos prophetia hortatur ascendere, illuc discipulos molitur imponere.

IV. Hæc ergo primo omnium, inquit, « misit, et vocavit ad se Barach[4]. » Barach interpretatur coruscatio. Coruscatio vero est quæ habet quidem lucem, sed non manentem, ad modicum enim temporis resplendet, et desinit. Hic ergo Barach mihi videtur formam gerere populi prioris, qui primo omnium per prophetiam vocatus est, et invitatur ad audienda eloquia Dei, et divinæ legis munera capienda, qui refulsit quidem, et ad legis splendorem ad breve tempus coruscavit, sed non diu permansit, nec continuum lucis potuit obtinere fulgorem. Cum ergo dixisset Debbora ad Barach, id est prophetia ad priorem populum, quia « tibi » præcepit Dominus Deus Israel, et tu ascende in montem

1 Jud. IV, 5. — 2 Psal. XCII, 12. — 3 Coloss. III, 1, 2. — 4 Jud. IV, 5.

»Thabor, et accipe decem millia virorum[1], » et reliqua quæ scripta sunt, quid responderit Barach ex persona populi ad prophetiam videamus : « Non, *inquit*, ascendam » nisi tu ascenderis mecum, quia nescio diem in qua » mittet Dominus Angelum suum mecum[2]. » Vides ergo quomodo illis prioribus prophetia detulit eloquia Dei, et illis dicit data esse præcepta ut ascendant in montem : sed excusant et dicunt : Non ascendam, nisi ascenderis et tu mecum. Et de excusatione quidem verum est, sed de repromissione falsum est. Quod enim non ascenderunt in montem Dei, verum est : quod autem pollicentur se ascensuros cum prophetia falsum est. Non enim sequuti sunt prophetiam, ut crederent ei de quo omnis prophetia præscripta est a Christo. Propterea ergo dicit ad eum Debbora : « Ibo tecum. Verumtamen scito, quia non erit primatus » tuus in via hac quam incedis, sed in manu mulieris tra» det Dominus Sisaram[3]. » Evidenter ostendit quia non erit apud illum populum primatus, nec permanebit apud eum victoriæ palma, sed in manu mulieris, cui nomen Jahel, tradetur Sisara. Describitur autem quod secundum commonitionem Debboræ, id est prophetiæ, insequeretur Barach principem Allophylorum Sisaram : et ipse quidem eum comprehendere non potuit, sed occurrit ei fugienti mulier alienigena Jahel, quæ mulier prius cum eo amicitiarum fœdus habuerat. Ad quam ille cum declinasset latendi gratia, aquam poposcit ut biberet, sed ab illa lacte potatus est. Et cum eum in latebris collocasset, ac pellibus adoperuisset, post hæc palum malleo adactum per ejus malas vel maxillas defixit. Et tunc occurrens insectanti Barach mortuum jam et prostratum ostendit Sisaram.

V. Quid ergo nobis sacramenti omnis iste historiæ textus ostendit? Jahel mulier alienigena, de qua prophetia dixit,

[1] Jud. IV, 6. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9.

quod in manu mulieris fiet victoria, figuram tenet Ecclesiæ, quæ ex alienis gentibus congregata est. Interpretatur autem Jahel ascensio : quia revera non est alia ascensio qua ascendatur ad cœlum, nisi per Ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Ipsa est ergo, quæ dum a corporalibus ad spiritalia, et a terrenis ascendit ad cœlestia, interfecit Sisaram, de quo jam superius diximus, quod carnalium vitiorum, et animalis, vel stolidi hominis tenet figuram, quia Sisara visio equi interpretatur. De quo Scriptura dicit : « Nolite fieri » sicut equus et mulus, quibus non est intellectus[1]. » Palo ergo eum interfecit, id est, ligni crucis acumine, et virtute eum prosternit. Et non sine causa maxillam ejus palo transverberasse describitur. Illud enim os, quod de carnalibus loquebatur, et illa doctrina quæ carnis gloriam præferebat, quia in deliciis, et voluptate vivendum sapientibus sæculi persuadebat, et humanum genus luxuriæ adulatione deceperat : illud, inquam, os ligno crucis confoditur et terebratur, quia illam viam, quam philosophia latam et spatiosam prædicaverat voluptatis, hanc Christus arctam et angustam nobis viam salutis ostendit[2]. Sic ergo Jahel, id est, Ecclesia, vitiorum principem Sisaram obtectum pellibus, id est, membrorum mortificatione sopitum, æterno tradit somno. Occurrit tamen Jahel, id est, Ecclesia post hoc et priori populo insectanti Sisaram. Insectabatur enim Israel legem justitiæ, sed in legem non pervenit. Occurrit ergo Ecclesia etiam ipsi, et ostendit ei opus suum, ostendit victoriam consummatam, atque in societatem eum prostrati hostis invitat. Verum est enim illud, quod Apostolus in novissimo tempore dicit futurum, quia cum plenitudo gentium subintroïerit, tunc omnis Israel salvus fiet[3]. Fit ergo quidem privatus in manu mulieris alienigenæ, non tamen excluditur a consortio gloriæ etiam Barach, qui prior quidem cœpe-

[1] Psal. xxxii, 9. — [2] Matth. vii, 14. — [3] Rom. xi, 26.

rat, sed novissimus pervenit ad finem. Imo dum ille pervenit, Jahel alienigena prætereuntem quodammodo victoriam rapit. Eadem forma præcessit etiam in Esaü, et Jacob fratribus. Dum enim Esaü sectatur agrestia, dum moratur in saltibus, præveniens Jacob, et mulieris consiliis, id est, matris, compositos patri offerens cibos, benedictionis primatus accepit. Sic et in Evangelio pergente Domino ad filiam principis synagogæ suscitandam, præveniens mulier quæ fluxu sanguinis laborabat, fideli tactu prior consequitur sanitatem.

VI. Quod si etiam inde requirendum aliquid videtur a diligentibus auditoribus, quod lacte eum potasse dicitur, cum ille aquam poposcisset, videamus ne forte secundum mysticas vel allegoricas Legis interpretationes, tale *aliquid* etiam de hoc possit ostendi. Lactis cibus esse dicitur in Scripturis sanctis, prima hæc moralis institutio, quæ incipientibus velut parvulis traditur [1]. Non enim in initiis statim discipulis de profundis et secretioribus tradendum est sacramentis, sed morum correptio, emendatio disciplinæ, religiosæ conversationis, et simplicis fidei prima eis elementa traduntur. Istud est Ecclesiæ lac, hæc incipientibus parvulorum prima sunt elementa. Sed iste cibus iis quidem qui ad bonum proficiendi propositum gerunt, vitam tribuit et salutem : iis vero quibus contraria placent, quibus luxuria, libido, avaritia, et omnis impietas cordi est, hujusmodi doctrina necem et interitum præstat. Sic ergo fit, ut ex his, atque iisdem cibis quibus aluntur boni, suffocentur mali; et in quo piis vita est, ibi sit impiis mors. Denique ut exemplo res quam dicimus planior fiat, *vinum* sanos et commode degentes juvat, et (sicut Scriptura dicit) *cor hominis* duntaxat *lætificat*, febricitantibus vero si sumpserint, perniciem continuo et interitum parit [2]. Ita fit ut eadem res eodem modo

[1] I Cor. III. — [2] Psal. CIV, 15.

sumpta, uni quidem vitam, alii autem conferat mortem. Sic ergo intelligendum est et Sisaram istum animalem hominem, et vitiorum principem, per doctrinam Ecclesiæ, quam non ex fide suscepit, extinctum. Sed et unaquæque anima satis agat lacte evangelico atque apostolico sopire in semetipso et extinguere Sisaram. Si enim per hæc edoctus quis mortificaverit membra sua quæ sunt super terram, avaritiam, fornicationem, et cætera quæ sanctus Apostolus enumerat[1], Sisaram in semetipso videbitur peremisse, ut hæc non solum in persona Ecclesiæ consummari, verum etiam unusquisque in sua anima ostendat impleri : quia sicut diximus, cœptus est quidem Sisara insectari a populo priori, interemptus autem a muliere ac Ecclesia gentium, et in manu ejus data est palma victoriæ. In consummatione omnium, id est, in fine sæculi, etiam canticum Domino cantabitur per Debboram, in quo primatus quidem dabitur Jahel Ecclesiæ gentium : nec tamen Debboræ laus silebitur : sed et primis et novissimis victoriæ præmium dabitur, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA [2].

De cantico quod cantavit Debbora[3].

I. Sisara cum exercitu suo, et curribus ferreis quibus impugnabat populum Dei, superatus est, quod ita futurum

[1] Coloss. III, 5.
[2] Tom. II, pagg. 470-472.
[3] Judic. V.

prophetia præcecinit per Debboram. Et posteaquam in manu mulieris facta victoria est, canticum istud Debbora, velut victoriæ ipsius laudem, cecinisse præscribitur. Verum si meminimus eorum quæ in superioribus dicta sunt secundum mysticam formam, quæ est figura Debboræ, quæ etiam Barach, quid imaginis teneat Jahel mulier, quæ adversarium populi Dei sola dejecit, quæ etiam imago sit Sisaræ ipsius, qui a muliere alienigena ligni virtute prostratus est: intelligimus hæc omnia sacramenta esse, quæ in novissimis temporibus, et in fine sæculi per Ecclesiam consummantur, et in cantico hoc velut epinicia ejus, id est, victoriæ laudem esse descriptam, illius scilicet temporis cum « novissimus inimicus destruetur mors [1]. » Tunc enim exultabit Debbora, id est, exultabit gloria prophetiæ, quia quæ prædixit, impleta sunt. Tunc Jahel, id est, Ecclesia hostem communem omnium superabit : et posteaquam plenitudo gentium introïerit, tunc et Barach, id est, reliquus Israel salvus fiet, et in societatem victoriæ recipietur [2]. Tunc ergo, si digni fuerimus, etiam nos cantabimus canticum istud refertum mysticis et propheticis sacramentis, ex quibus per singula discutere cuncta temporis non est. Brevitatem namque auditores Ecclesiæ diligunt. Pauca tamen vel de principiis ejus disserentes, vel sparsim ex eo flosculos eligentes, consolationis aliquid auditoribus afferre tentabimus, vel nosmetipsos exercere, et meditari ut apti efficiamur ad Debboræ canticum decantandum.

II. « In incipiendo principes in Israel, in voluntatibus populi benedicite Dominum [3]. » Benedictio, inquit, qua benedicimus Dominum, sit in exordio principum in Israel, tum deinde et in voluntatibus populi. Verbi gratia : cum primum incipimus venire ad Dei cultum, cum initium verbi Dei et doctrinæ cœlestis accipimus, a principibus Israel ista

[1] I Cor. xv, 26. — [2] Rom. xi, 26. — [3] Jud. v, 2.

nobis initia capessenda sunt. Principes autem Israel, id est, populi Christiani, Angelos accipiendos puto, quos adesse Dominus dicit unicuique minimo in Ecclesia, qui etiam semper videre dicuntur faciem Patris, qui in cœlis est[1]. Ipsi ergo sunt principes, et ab ipsis nobis sunt sumenda principia. Verbi gratia : si eat quis puer ad scholas, a magistro quidem suscipitur, et efficitur illius doctoris discipulus, sed non statim discendi ab ipso præceptore sumit exordium : sed cum ab eo prima tantum elementa susceperit, traditur aliis erudiendus, ut ita dicam, scholæ ipsius principibus : ut cum ab illis quantum in illis est fuerit edoctus, et cum prima apud eos deposuerit rudimenta, tum demum ipsius doctoris perfectiora præcepta suscipiat. Ita ergo etiam nunc institutionum nostrarum initia repetens prophetia dicit, quod cum a principibus cœperimus, vel principes cœperint operari in nobis, deinde nos voluntate et proposito subsequamur : et aucti profectibus, sic ad benedicendum jam ipsum Dominum veniamus. Sed videamus quid dicit : « In » incipiendo, *inquit*, principes in Israel[2]. » Initia juvari a principibus dicuntur : post hæc vero jam voluntate propria, et proposito nitendum est, ut benedicere Dominum mereamur. Nam et populus Israel cum inciperet exire de Ægypto, et transire mare Rubrum, nihil ipsius proprio labore, sed totum per principes, id est, per Angelos agebatur. Denique sic dicit Moyses ad populum : « Vos, *inquit*, tacebitis, et » Dominus pugnabit pro vobis[3]. » Aperte enim Angelus vastator pro eis pugnasse describitur, qui Ægyptiorum quidem primogenita interemit[4] : Israelitarum vero nec pecus quidem mutire fecit. Verum non semper expectandum est ut Angeli pro nobis pugnent, sed in incipiendo tantummodo, id est, in initiis nostris, a principibus Angelis adjuvamur. Cæterum processu temporis oportet etiam nos ipsos exire arma-

[1] Matth. XVIII, 10. — [2] Jud. V, 2. — [3] Exod. XIV, 15. — [4] Ibid. 12.

tos ad prælia. Ante enim quam bella discamus, antequam pugnas Domini parare meditemur, a principibus Angelis sublevamur : antequam panis cœlestis consequamur annonam, et carnibus agni immaculati satiemur, antequam veræ vitis quæ ascendit de radice David sanguine inebriemur, donec parvuli sumus, et lacte alimur, et initiorum Christi sermonem tenemus, tanquam parvuli sub procuratoribus agimus, et actoribus Angelis. Ubi vero jam militiæ cælestis sacramenta gustavimus, et pane vitæ refecti sumus, audi quomodo per apostolicam tubam suscitamur ad prælia. Ingenti namque voce Paulus clamat ad nos dicens : « Induite » vos arma Dei, ut possitis stare adversus astutiam diaboli[1]. » Non nos ultra patitur velut sub alis lactantium latitare, invitat nos ad certaminum campos : induite, inquit, vos « lo» ricam *charitatis*, et galeam *nihilominus* salutis accipite, » sed et gladium, *inquit*, spiritus, *et super omnia* scutum fi» dei, in quo possitis, *ait*, omnia jacula maligni ignea extin» guere[2]. » Vides ergo quomodo omnia per ordinem fiunt, et nihil confusum in populo Dei, nihil incompositum, aut præposterum geritur. In incipiendo principes juvant : cum adjutus fueris, et a principibus eruditus, jam tibi ipse sponte et voluntate tua, quæ didicisti a principibus, gere. Recte enim decoctis principiis, depositisque rudimentis nostræ committimur voluntati, ut vel laus meriti sit, quæ nostra virtute quæsita est, vel culpa jure sit nostra, quæ per nostram venit ignaviam. Hæc pro eo quod scriptum est : « In incipiendo principes in Israel, in voluntatibus populi » benedicite Dominum[3]. »

III. Post hæc autem dicit : « Audite reges, et auribus » percipite Satrapæ. Domino cantabo, psallam Deo Israel[4]. » Audite, inquit, reges. Reges appellat eos qui convocantur ad audiendum verbum Dei. Exulta popule Dei, audiens tuæ

[1] Ephes. VI, 11. — [2] Ibid. 13, 14, 15, 16. — [3] Jud. V, 2. — [4] Ibid. 3.

nobilitatis insignia. Tu vocaris ad audiendum verbum Dei, et non ut plebs, sed ut rex vocaris. Tibi enim dictum est: « Genus regale, et sacerdotale: populus in acquisitionem[1]. » Ideo quia vos reges estis, merito rex noster Christus Dominus « rex *dicitur* Regum, et Dominus dominantium[2], » Sed sicut exultatis de nobilitatis vestræ titulo, ita discere debetis quid agendo unusquisque vestrum fiat rex. Quod vobis ita breviter definiam. Regem te omnium esse facit, si regnet Christus in te. Rex namque a regendo dictus est. Si ergo et in te animus regnat, et corpus obtemperat, si concupiscentias carnis sub jugum imperii tui mittas, si vitiorum gentes sobrietatis tuæ frenis arctioribus premas, merito rex diceris, qui te recte agere noveris. Cum ergo talis fueris affectus, digne ut rex ad audienda divina verba vocaberis. Hoc vero quod subsequitur, magis corporeum aliquid indicat, quod dicit: « Auribus percipite omnes Satrapæ[3]. » Sicut enim inferiores sunt regibus Satrapæ, ita et auribus percipere inferius videtur esse quam audire. Audire namque ad interiorem pertinet hominem, sicut et Dominus dicebat: « Qui » habet aures audiendi, audiat[4]. » Auribus vero percipere, ad exteriorem et corporalem pertinet auditum. Ideo ergo et hic illi qui audire deberent reges dicuntur, qui vero auribus percipere, Satrapæ appellantur. « Ego Domino cantabo, psallam Deo Israel[5]. » Beati sunt qui possunt cantare canticum Domino. Cum redimus ad Scripturas, multa cantica sacris mandata voluminibus invenimus. Habemus integrum volumen de canticis canticorum scriptum. Ecce et in hoc libro Judicum habemus canticum, et in Numeris canticum scriptum est, et in Deuteronomio, et in Exodo, et in primo Regnorum libro. In primo etiam Paralipomenon, et in aliis multis locis invenies cantica divina esse descripta. Ait ergo

[1] I Pet. II, 9. — [2] Apoc. XIX, 16. — [3] Jud. V, 3. — [4] Matth. XI, 15. — [5] Jud. V, 3.

hæc vox justi : « Ego Domino cantabo, psallam Deo Israel. » Quis putas ita canoræ vocis est, et ita spiritus puri mentisque sinceræ, ut cantilena ejus divinum delectare possit auditum? Ille profecto est, qui nullum raucum habet in se peccati sonum, qui nihil offensionis in lingua, nihil crassitudinis in spiritu gerit, ille potest dicere : « Ego Domino » cantabo, psallam Deo Israel. »

IV. Verum quia continuationem cantici per singula non occurrimus explicare, interpolando saltem seriem lectionis, videamus quid est quod dicit : « Cor meum ad ea quæ disposita sunt huic Israel[1]. » Hoc modo videtur quod dicit: cor meum, et animus meus, et sensus meus, et tota mens mea ad illud intendit, et illud prospicit quod dispositum est, quod præparatum est Israel : illud tota mente prospicio quod futurum est. Si enim ad illud intendero animum, omnia quæ in hoc mundo sunt, ducam « ut stercora, ut Chris- » tum lucrifaciam[2], » qui præparavit illa omnia quæ « oculus » non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, » iis qui diligunt eum[3]. » Cor ergo, inquit, meum : ad illa extenditur. Non enim adhuc humanum cor gero, neque quæ cogito, secundum hominem cogito : sed quia secundum scripturam ii ad quos sermo Dei fit, dii sunt, nec ego hæc humana, sed divina mente prospicio.

V. « Potentes populi, benedicite Dominum, qui ascenstis super jumenta[4]. » « *Quid est ascendisse super* JUMENTA? *Corpus hoc meum jumentum est : ad* ADJUMENTUM *et ad* MINISTERIUM *datum est :* » ego autem sum, id interior homo, qui ascendi super jumentum hoc, cui ..r, ut benedicam Dominum. Si ergo vere ascendisti ..ra corpus, et superior effectus corporalibus desideriis, ..t motus corporis tui freno mentis et interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur, quia ascendisti super

[1] Jud. v, 9. — [2] Phil. III, 8. — [3] I Cor. II, 9. — [4] Jud. v, 9, 10.

jumentum hoc, cui dicitur, ut benedicas Dominum. Quid autem est, quod sequitur? « Super vehicula, *inquit*, sedentes, et super asinas refulgentes[1]. » Quid sibi videntur esse asinæ refulgentes? Dicit enim Scriptura, quia oporteat benedicere Dominum eos, qui sedent super vehicula, et super asinas refulgentes. Mihi velut in locis ita difficilibus tale aliquid videtur : cum jumentum hoc, id est, corpus meum, sub jugo venerit verbi Dei, tunc vehiculum corporis mei resplendere incipiet : et asina hæc, id est, caro mea tunc refulgere dicetur, cum castitatis ac pudicitiæ fuerit splendore decorata. Et ita recte dicitur anima sedens super asinam resplendentem Dominum benedicere, et in medio lætantium laudare Deum. « Ibi dabunt justitias Domino[2]. » Sacrificium Domino illud est acceptabile, quod in justitia offertur Domino et æquitate. Et ideo dicitur : « Justi confortati sunt in Israel[3]. » In aliis quidem gentibus, qui corporis robore fortiores sunt, illi potentes dicuntur in prælio : in Israel vero qui justiores sunt, ipsi potentiores dicuntur in bellis : quia justitia etiamsi viribus infirma sit, vincit : injustitia vero etsi multos et validos pugnatores habeat, superatur. Sic igitur in hac gente nostra, id est, in populo Dei, per justitiam superamus, aut per injustitiam vincimur.

VI. « Exurge, Debbora, exurge et suscita dena millia populi[4]. » Prophetia quando exurgit? Profecto in adventu Domini : et non solum ipsa exurgit, sed et populos suscitat ad credendum. « Captivam ducito captivitatem fili Abinoem[5]. » Abinoem responsio patris interpretatur. Hujus filius est Barach. Captivitatem de hostibus capiet, qui cœlestis patris responsa servaverit. « Domine humilia mihi fortiores me[6]. » Vox ista fidelium est, confitentium simpliciter fortiores esse inimicos suos, adversum quos nobis

[1] Jud. v, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 13.

pugna et certamen est: quia non est nobis pugna adversus carnem et sanguinem. Alioquin non esset nobis fortior adversarius. Sed quoniam adversum principatus, et potestates, et adversum mundi hujus rectores tenebrarum, et adversum spiritalia nequitiæ est luctamen, idcirco dicit Propheta: «Domine, humilia mihi fortiores me[1].» Quomodo enim non hæc tanta spirituum vis, longe sit humana fragilitate vehementior? Sed in eo Deus adjuvat infirmitatem nostram, in quo dicit Apostolus: «Omnia possum in »eo qui me confortat[2],» Christo. Sunt istæ quidem virtutes fortiores nobis: sed iterum qui in nobis est Christus, et confortat nos, est omnium fortior: cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA[3].

De eo quod translati sunt filii Israel in manus Madian[4].

I. Quiescit terra donec quiescit peccatum. Moveri autem dicitur terra, hoc est, ii qui habitant terram, cum animas hominum movere cœperint, et perturbare peccata. Et ideo scriptum est hoc quod nunc præsens lectio continet. «Et »quievit, *inquit*, terra quadraginta annis[5]. Et fecerunt filii »Israel malignum in conspectu Domini, et tradidit eos in »manus Madian annis septem, et invaluit Madian super »Israel[6].» Dum esset ergo justitia in terra, id est, in iis

[1] Jud. v, 13.
[2] Philip. iv, 13.
[3] Tom. ii, pagg. 472-474.
[4] Judic. vi. — [5] Id. v, 32. — [6] Id. vi, 1.

qui habitant terram, quievisse dicitur terra; cum vero increvit iniquitas, et fecerunt malignum in conspectu Domini, « tunc tradidit, *inquit*, eos Dominus in manus Madian annis » septem. » Nec dicuntur invaluisse Madianitæ super populum Domini, donec præcepta Domini populus custodivit. Cum vero negligere cœpit mandata divina, robustior et validior effecta est adversus eum hostium manus. Et adversum quidem illum priorem populum corporales insurgebant hostes, cum deliquisset: adversum nos autem, qui Israel secundum spiritum dicimur, spiritalis sine dubio hostis insurgit: et cum mandata Dei negligimus, cum Christum contemnimus, validior adversum nos manus dæmonum efficitur: et tradimur etiam nos inimicis, cum deserimur a gratia.

II. Sed videamus quid accidit eis, qui traditi sunt pro peccatis suis. « Et fugerunt, *inquit*, filii Israel a facie Ma» dian per septa in montibus, et in speluncis, et in muni» tionibus: et efficiebatur cum seminasset vir Israel, as» cendebant Madian et Amalech, et filii Orientis super eos, » et superveniebant eis, et exterminabant omnes fructus » terræ, usquequo perveniretur in Gazam [1]. » Hæc quidem patiebatur ille, qui erat secundum carnem Israel. Seminabat terram, sed quoniam pro peccatis suis traditus erat insurgentibus inimicis, pro frugibus corruptionem metebat. Nobis vero qui secundum spiritum Israel nominamur, quid tale accidere potest consideremus. Est quando seminamus, et non possunt inimici corrumpere semina quæ seminamus, non possunt apri insidiari culturæ nostræ: est autem quando seminamus, et corrumpuntur quæ seminamus. Paulus nos Apostolus de hac seminandi doceat differentia. Audi ergo ipse quid dicit: « Qui seminat, *inquit*, in carne, » de carne metet corruptionem. Et qui seminat in spiritu,

[1] Jud. VI, 2, 3, 4.

» de spiritu metet vitam æternam[1]. » Isti sunt ergo, quorum semina Madianitæ corrumpunt, qui in carne seminant. Isti sunt quorum fructus exterminantur, et pereunt. Illa autem semina, quæ in spiritu seminantur, non possunt Madianitæ corrumpere. Non enim possunt adversariæ potestates ascendere ad spiritales campos, et novalia spiritus temerare eorum qui non seminant super spinas, sed innovant sibi novalia : sed et illud addendum est : volo enim et meipsum vobiscum pariter commonere de cautela seminum, et spiritalium fructuum diligentia. Frequenter accidit, ut aliquis in opere spiritali multum desudans, fructus quamplurimos fecerit, et repleverit horrea sua justitiæ frugibus, et multa bona opera recondiderit in conscientiæ suæ conclavi : postea vero si negligat, et post laborem proclivius ad voluptates et luxurias vergat, omnia ei bonorum semina, et fructus sancti operis dominante libidine corrumpuntur. Cum enim subintroierit peccatum, et captivaverit hominis sensum, ut jam non respiciat ad mandata Dei, nec arduam virtutis viam libenter ascendat, depereunt omnia quæ prius fuerant in horreo conscientiæ congregata. Propterea erga Scripturæ sanctæ nobis servanda commonitio est dicentis : « Omni custodia serva tuum cor[2]. » Custodiendum est igitur cor ab omni peccato, et præcipue in tempore persecutionis. Si cui enim accidat, ut in aliquo quidem tempore congreget fructus justitiæ, conquirat opera virtutum, et omnibus se probatissimis excolat disciplinis, in persecutionis vero tempore deneget fidem, iste condita omnia evacuavit, ex omnibus facultatibus suis nudus repente et inanis effectus est, quia diu quæsitus, et multo vix labore collectus, subito omnis effusus est labor : et sicut dicit Propheta : « omnes justitiæ ejus quas fecit, non commemorabuntur[3]. » Propterea ergo fratres deprecemur

[1] Gal. VI, 8. — [2] Prov. IV, 23. — [3] Ezech. III, 20.

Dominum confitentes ei infirmitatem nostram, ne nos tradat in manus Madian, ne tradat bestiis animam confitentem sibi, ne nos tradat in manus potentum eorum qui dicunt, quando veniet tempus ut detur nobis potestas adversus Christianos, quando tradentur in manus nostras isti qui se dicunt habere, vel nosse Deum? Quod et si tradamur, et acceperint potestatem nostri, oremus accipere a Deo virtutem, ut sustinere possimus: ut et fides nostra in pressuris et tribulationibus clarior fiat, ut per patientiam nostram illorum superetur impudentia, et, sicut dixit Dominus, in nostra patientia acquiramus animas nostras: quia « tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, » probatio autem spem[1]. » Pertendit enim nostra probatio non usque ad verbera solum, sed usque ad profusionem sanguinis pervenit: quia et Christus quem sequimur, pro redemptione nostra effudit sanguinem suum, ut inde exeamus loti sanguine nostro. Baptisma enim sanguinis solum est quod nos puriores reddat, quam aquæ baptismus reddidit. Et hoc ego non præsumo, sed Scriptura refert, dicente Domino ad discipulos: « Baptismum habeo baptizare » quod vos nescitis. Et quomodo urgeor ut perficiatur[2]. » Vides ergo quia profusionem sanguinis sui baptisma nominavit. Et ne ista dicens, offendam, vereor ne istud baptisma eminentius sit illo baptismate quod per aquam traditur. Illo enim accepto, valde pauci sunt ita beati, qui id immaculatum usque ad exitum vitæ servare potuerint. Hoc vero baptismo qui baptizatus fuerit, peccare jam ultra non potest. Et si temerarium non est in rebus talibus audere aliquid, possumus dicere, quod per illud baptisma præterita peccata purgantur: per istud vero etiam futura perimuntur. Ibi peccata dimissa sunt, hic exclusa. Mihi si concederet Deus ut proprio sanguine diluerer, ut baptismum

[1] Luc. 21. Rom. v, 4. — [2] Luc. xii, 50.

Christi quidem nomine censeri : expugnare autem Ecclesiam Christi, et arma conferre adversum Christi fidem, et impugnare populum Domini, bella suscitare adversum catholicam fidem : nolo dubites de iis dicere, quod isti sunt quidem filii Orientis, sed cum Madianitis, et cum Amalech expugnare veniunt populum Dei, quia cum Paganis et cum Judæis Ecclesiam Dei etiam hæretici persequuntur. Et ipsos esse opinor, qui designantur in filiis Orientis.

II. « Omnes ergo, *inquit*, Madianitæ, et Amalech, et filii » Orientis convenerunt simul, et ascenderunt, et supervenerunt eis, et castra posuerunt in valle Jezrahel[1]. » Isti qui impugnare volunt populum Dei, castra in vallibus collocant, in dejectis et humilibus locis, in valle, inquit, Jezrahel. Invenimus autem interpretari Jezrahel, semen Dei. Vides ubi collocant castra adversarii? Non sunt ausi ire illuc, ubi videntur jam nati esse fructus spiritus, sed ubi adhuc semen Dei jacet, ubi nondum fructus ascendit. Qui enim exiit seminare semen, seminat super omnem locum. Sed audi ipsum Dominum dicentem quid pati soleat semen Dei. « Aliud, *inquit*, cecidit secus viam, et venientes aves » cœli diripiunt illud[2]. » Quod ipse in posterioribus interpretatus dixit : « Qui autem secus viam seminati sunt, ii sunt » qui audiunt verbum, et cum lætitia accipiunt : venit autem » Zabulus, et tollit de corde eorum quod seminatum est[3]. » Sic ergo et isti tunc veniunt ad semen Dei, et volunt illud tollere de corde eorum in quibus seminatum est, quia inveniunt eos in vallibus positos, et ima quæque sectantes. De illis sunt enim qui humiliter et indigne et (ut ita dicam) judaïco intellectu suscipiunt verbum Dei, et ideo possunt illud rapere dæmones de corde eorum. Qui autem ab humilitate litteræ ad spiritus excelsa conscendit, et intelligentiam refugiens carnalem, sectatur in altioribus quæ sunt

[1] Jud. VI, 33. — [2] Luc. VIII, 5. — [3] Ibid. 12, 13.

Spiritus Dei, de isto nihil possunt rapere Madianitæ, neque Amalechitæ, sed ne ipsi quidem Orientis filii deprædari eum poterunt, in excelso intelligentiæ spiritalis vertice constitutum.

III. Illi ergo castra in vallibus collocant. « Sed spiritus, » *inquit*, Dei confortavit Gedeon, et tuba cecinit, et vocavit post se Abiezer[1]. » Continentia quidem explanationis alium ordinem requirebat, verum quia nos non tam scripturas commentantes nunc loquimur, quam populum de iis quæ recitata sunt, consolantes, sparsim quæ occurrunt de singulis quibusque tractamus. « Vocavit, *inquit*, post se » Abiezer : » qui utique nusquam erat. Interpretatur autem Abiezer patris mei auxilium. Non ergo hominem aliquem, sed patris sui Gedeon invocasse videtur auxilium. Mittit interea, et auxilia convocat. Conveniunt populi, et omnes ad Gedeon exercitus congregantur.

IV. « Et tunc, *inquit*, Gedeon dixit ad Deum : si salvum » facis in manu mea Israel, quemadmodum locutus es, ecce » ego sumam, et ponam vellus lanæ in area : et si quidem » ros ceciderit super vellus, et super omnem terram siccitas » fuerit, agnoscam quoniam salvum facies in manu mea Is» rael, sicut locutus es. Et factum est sic[2]. » Cum tam multa sint et innumera signa vel prodigia, quæ petere potuisset a Deo Gedeon ad confirmandam pollicitationem Dei, quid ei visum est post angelicam vocem ac pollicitationem cœlestem petere istud tam novum signum a Deo? Ait enim : « Ponam vellus lanæ in area, et si fuerit supra vellus solum» modo ros, et super omnem terram siccitas, ero confidens » quoniam tu salvum facias Israel in manu mea. » Et cum poposcisset Gedeon a Deo signum istud, meruit effectum. Sed esto, impetraveris hoc, o Gedeon! quid et accipis vellus lanæ in area, et exprimis in pelvim? Quid te permovit

[1] Jud. VI, 34. — [2] Ibid. 36, 37.

hoc facere? Sed esto, impetraveris primum signum, quid ut secundum etiam signum permutato ac perverso ordine posceres? Fortassis enim dicit aliquis ex iis, qui attentius audiunt quæ leguntur, quia non videntur convenire hæc ad istud quod scriptum est : « Non tentabis Dominum Deum » tuum[1], » quod lex præcepit. Sed exitus rei docet non esse contra mandatum factum. Neque enim exaudiret Deus petitionem contra legem aliquid deposcentem. Nunc autem cum videamus quia et in primo signo ros cecidit super vellus lanæ, in omni autem terra facta est siccitas, et in secundo super omnem terram cecidit ros : siccitas autem fuit in vellere, in quo et fiduciam accipit Gedeon quia Dominus in manu ejus salvum faceret Israel, videnda est hujus mysterii ratio, de qua memini etiam quemdam ex prædecessoribus nostris in libellis suis vellus lanæ populum dixisse Israel, reliquam autem terram reliquas gentes posuisse : *et* rorem qui cecidit super vellus, verbum Dei esse, *quod illi* soli populo cœlitus fuisset indultum. Supra solum namque Israel ros divinæ Legis advenerat. Siccitatem autem habebant omnes gentes : quia nullus eis humor divini infundebatur eloquii. Secundi vero ratio signi in contrarium permutatur, in quo ait : « Ut supra omnem terram ros des» cendat, supra vellus autem maneat siccitas[2], » cujus rei talis quædam ratio deprehenditur. Vide omnem hunc populum qui per omnem terram ex gentibus congregatus est, habentem nunc in se rorem divinum. Vide eum Moysi rore infundi, Prophetarum litteris irrorari. Vide eum etiam in evangelico et apostolico humore viridantem; illud autem vellus, id est, judaïcum populum, siccitatem et ariditatatem verbi Dei patientem, secundum quod scriptum est, quia « erunt filii Israel multo tempore sine rege, sine Pro» pheta, non erit altare, neque hostia, neque sacrificium[3]. »

[1] Deut. vi, 16. — [2] Jud. vi, 39. — [3] Osee iii, 4.

Intueris quanta apud illos siccitas permanet, quanta eis ariditas divini sermonis evenit. Hæc quidem nobis (sicut fateri decet) ex majorum labore collata sunt, verum quoniam etiam nos audito verbo a sapientibus (sicut scriptum est) collaudare debemus, et adjicere ad illud, videamus quid etiam superædificare possimus in talibus. Cum septuagesimum primum psalmum apud memetipsum sæpe discuterem, movit me in hanc rem, quod cum adventum Christi in eo describeret, ipso etiam hoc asserit eventurum: « Et » descendet, *inquit*, sicut pluvia in vellus, et sicut stillantia » super terram[1]. » Vellus hic nominatur, vellus et in psalmis describitur. Descendit enim sicut pluvia, inquit, super vellus. Descendit ergo in illud vellus populi circumcisionis, et sicut stillicidia stillantia super terram: hoc est super reliquam terram descendit Dominus noster Jesus Christus, stillans etiam super nos, et guttas nobis quoque afferens roris cœlestis, ut et nos bibamus qui eramus super omnem terram jugi ariditate siccati. Hunc igitur mysterii ordinem Gedeon sanctus prophetico spiritu contuens, non solum primum signum poposcit a Deo, sed et secundum converso ordine repetit. Sciebat enim rorem divinum, qui et adventus filii Dei, non solum Judæis, sed et post modum etiam gentibus esse venturum, quoniam quidem ex incredulitate Israel salus fit gentibus. Et hoc est quod pro ariditate velleris universa terra gratia divini roris infunditur. Sed et illud in hoc facto viri fidelissimi Gedeonis prætereundum minime puto, quod nobis ad formam potest cautelæ spiritalis accedere. Angelum vidit, sed vir eruditus et habens jam Jesu præcessoris exemplum, cautius agit. Sciebat enim possibile esse etiam angelos tenebrarum transfigurare se in angelos lucis[2]: et ideo examinatione cautissima, volo, inquit, probare spiritum si a Deo est, quia « spiritalis exami-

[1] Psalm. LXXI, 6. — [2] 2 Cor. I, 14. 1 Joan. IV, 1.

» nat omnia [1]. » Sic namque et præcessor ejus fecerat Jesus Nave, cum principem militiæ cœlestis vidisset : inquirit et discutit, si noster sit, an adversariorum [2]. Hoc modo etiam sanctissimus Gedeon discutit angelicam visionem, diversitate et immutatione signorum.

V. Sed et illud quod ait Gedeon, ponam vellus non ubicumque, non in campo, neque in saltu, sed in area, quale tibi videtur? In area ubi messis est : « Messis quidem multa, » operarii autem pauci [3]. Ponam, *inquit*, vellus ubi messis » est [4]. » Quid moverat sanctum virum Gedeon, vel quid ei visum fuerat ut hoc faceret? Prævidebat enim per spiritum, quia Christus in aream suam populum suum congregat et ibi eum expurgat, tenens ventilabrum in manu sua, et ibi paleas separat a frumento [5]. Non ergo sine causa vir tantus et talis, cujus et sanctus Apostolus ad Hebræos scribens facit in Prophetarum catalogo mentionem, aream elegit, ad vellus ponendum [6] : nec sine causa expressit vellus in pelvim, quando et replevit eam aqua. Requiramus et de hoc in Scripturis sanctis, si quæ nobis etiam hujus intelligentiæ præstatur occasio. Veniamus ad Evangelium. Invenimus ibi Dominum et Salvatorem nostrum exuentem vestimenta sua, et linteo præcinctum mittere aquam in pelvim, lavare pedes discipulorum suorum [7]. Vides ergo quia hæc adumbrabant Prophetæ, quæ erant in novissimis temporibus implenda per Dominum. Illa ergo aqua quam mittebat Jesus in pelvim ros erat gratiæ cœlestis ex quo lavabat pedes Discipulorum suorum. Unde et merito dicebat ad eos : « Vos » autem mundi estis propter verbum quod locutus sum ad » vos [8]. » Sed hoc nos modo si præbeamus pedes nostros, paratus est Dominus Jesus lavare pedes animæ nostræ, et purgare eos rore cœlestis gratiæ Spiritus sancti, verbo doc-

[1] I Cor II, 15. — [2] Jos. V, 13. — [3] Matth. IX, 37. — [4] Jud. VI, 37. — [5] Matth. III. — [6] Heb. 11. — [7] Joan. XIII. — [8] Id XV, 3.

trinæ. Non enim solos Apostolos mundos esse voluit. Sed omnes qui credunt per verbum illius. Et omnibus credentibus dicit illud quod et Petro dixit : « Nisi lavero te, non ha» bebis partem mecum[1]. » Certum est enim quia nemo habet partem cum Christo, nisi fuerit locus et mundus. Veni precor Domine Jesu fili David, exue te vestimenta quæ tu Domine induisti propter me, et accingere propter me, et mitte aquam in pelvim, et lava pedes servorum tuorum et dilue sordes filiorum et filiarum tuarum. Lava pedes animæ nostræ, ut nos te imitantes et sectantes exuamus nos vetera vestimenta, et dicamus : « Nocte exui me vestimentum » meum, quomodo induam illud[2]? » Et iterum dicamus : « Lavi pedes meos, quomodo sordidabo eos? » Statim namque ut laveris pedes meos, etiam recumbere me facias tecum ut audiam abs te : « Vos vocatis me magister et Do» mine, et recte dicitis : sum etenim. Si ergo ego Dominus » et magister lavi pedes vestros, et vos alterutrum pedes la» vate[3]. » Volo ergo et ego lavare pedes fratrum meorum, lavare pedes condiscipulorum meorum. Et propterea accipio aquam et haurio de fontibus Israel, quam exprimo de Israelitico vellere. Exprimo enim modo aquam e vellere libri Judicum, et alio tempore aquam de vellere regnorum, et aquam de vellere Esaiæ, vel Jeremiæ : et mitto eam in pelvim animæ, concipiens sensum in corde meo : et accipio pedes eorum qui se præbent et præparant ad cænandum, et inquantum prævaleo, lavare cupio pedes fratrum meorum et complere mandatum Domini : ut in verbo doctrinæ purgentur auditores a sordibus peccatorum, et abjiciant a se omnem immunditiam vitiorum, et mundos habeant pedes quibus recte ingrediantur ad præparationem Evangelii pacis : ut omnes simul in Christo Jesu purificati per verbum, non abjiciamur de thalamo sponsi pro sordidis indu-

[1] Joan. XIII, 8. — [2] Cant. V, 3. — [3] Joan. XIII, 13, 14.

mentis : sed candidis vestibus, lotis pedibus, mundi corde, recumbamus in convivio sponsi ipsius Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA[1].

De prælio quod Gedeon cum trecentis viris electis gessit[2].

I. Ingens erat multitudo quæ adversum Israel congregata est, ita ut locustis præ multitudine conferrentur. « Et » cameli, *inquit*, eorum sicut arena quæ est ad oram maris » innumerabilis[3]. » Quomodo ergo hæc potuerit tam innumera multitudo hostium superari, videamus : Exierunt, inquit, duo et triginta millia armatorum ex filiis Israel cum Gedeone adversus omnem istam multitudinem pugnare. Et Deus responsa dedit ad Gedeon dicens : « Grandis multi- » tudo est tecum[4]. » Et quid si grandis est multitudo? Nonne in bellis numerosior exercitus tutiora præstat subsidia? Nequaquam, inquit, quia non sunt humana prælia : non enim sicut humana, ita et divina prælia peraguntur. Non efficitur clarum divinæ virtutis opus, si humanis adminiculis fulciatur, quia « non fit salvus rex in multitudine » virtutis suæ[5]. » Ne forte ergo gloriaretur Israel et jactantia victoriæ partem præsumeret, propterea dicit Dominus ad Gedeon : « Multus est populus tecum : Non tradam Ma- » dian in manus eorum, ne forte exultet adversum me Is- » rael dicens, quia manus mea salvum me fecit. Propterea » loquere in auribus populi dicens : Qui timidus est et for-

[1] Tom. II, pag. 476-478.
[2] Judic. VII. — [3] Jud. VI, 5. — [4] Id. VII, 2. — [5] Psalm. XXXII, 16.

» midolosus corde, revertatur. Et reversi sunt de monte Ga- » laad de populo viginti duo millia viri, et remanserunt de- » cem millia[1]. » Videamus ergo primo quid est quod dicit : « Timidus et formidolosus corde : » duo enim dicta sunt humanæ fragilitatis indicia, quibus arguitur humana fragilitas, id est timidi et formidolosi corde. Timidus potest videri et ille qui primo aspectu trepidat ad congressum, non tamen toto corde terretur, sed reparari et animari denuo potest. Formidolosus est autem qui jam quasi inolescente vitio, etiam antequam videat mala, sola cogitatione terretur, gelidam per membra formidinem volvens, ita ut non tam conspectu malorum, quam ipso auditu et expectatione solvatur, et ideo addidit : « Formidolosus corde. » In corde enim jam hoc et in interioribus animi defixum vitium manet. Num ergo dicimus quia tunc tantummodo Gedeon dicebat ad populum : si quis est timidus et formidolosus corde, discedat ex populis, bella deserat, certamina virorum fortium derelinquat? Nam et hodie princeps militiæ nostræ Dominus et Salvator noster Jesus Christus clamat ad milites suos et dicit : si quis timidus et formidolosus corde est, ad mea bella non veniat. Hoc enim est quod quidem aliis verbis eodem tamen sensu in Evangelio dicit : « Qui non tollit crucem suam et sequitur me, non est me » dignus. » Et, « qui non oderit patrem suum et matrem et » fratres suos et sorores, insuper et animam suam, non est » me dignus. » Et iterum : « Qui non renunciaverit omnibus » quæ possidet, non potest meus esse discipulus[2]. » Nonne in his verbis evidenter timidos et formidolosos e castris suis Christus separat et secernit? Omnes igitur qui militiam Christi sequi vultis, qui in castris ipsius esse desideratis, procul a vobis timorem mentis, procul cordis expellite formidinem, ut cum confidentia dicat miles Christi : « Si con-

[1] Jud. VII, 2, 3. — [2] Luc. XIV, 26, 27, 33.

» sistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si » exurgat in me prælium, in hoc ego sperabo[1]. » Confidenter dicat : « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem ti» mebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo[2]? » Sed ne nos deterreat talis ista militia, nihil in se difficile, nihil arduum, aut impossibile continet. Vis scire quam facile sit implere hæc in fide militantibus? Solent in istis castris sæpe etiam mulieres vincere, quia non corporis robore, sed fidei virtute pugnatur. In superioribus in hoc ipso libello Judicum legimus de Debboræ mulieris triumphis, nec fœmineam mentem muliebris formido turbavit. Quid ego illam magnificam et omnium fœminarum nobilissimam memorem Judith? quæ jam perditis pene rebus non dubitavit sola succurrere, seque suumque caput immanissimi Holophernis neci sola subjicere, et processit ad bellum non in armis, neque in equis bellicis, aut in subsidiis militaribus freta, sed virtute animi, et confidentia fidei, *consilio simul* et audacia hostem perimit[3] : et quam viri perdiderant, fæmina reddidit libertatem patriæ. Et quid tam longe nobis antiquorum exempla revolvimus? In oculis nostris sæpe vidimus mulieres et virgines primæ adhuc ætatis pro martyrio tyrannica pertulisse tormenta, quibus ad infirmitatem sexus novellæ adhuc vitæ fragilitas addebatur. Sic ergo in his qui militant veritate, sed et qui militant Deo, non corporis, sed animi fortitudo requiritur : quia non jaculis ferreis, sed orationum telis victoria quæritur, et fides est quæ in certamine tolerantiam præbet. Unde et sanctus Apostolus ad hujuscemodi bella armis convenientibus instruit milites Dei dicens : « State ergo induti loricam justitiæ, et succincti » lumbos vestros in veritate, sed et galeam salutis accipite » et gladium : spiritus super omnia autem scutum fidei as» sumite, in quo possitis jacula maligni ignita extnguere,

[1] Psalm. XXVI, 3. — [2] Ibid. I. — [3] Judith. XIII.

» sed et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis[1] : » et hoc modo armatos tollere vexillum crucis Christi, et sequi eum. Licet tamen etiam hoc in militia Christi, ut si forte aliquando inferiorem te viribus senseris in persecutionibus, et non æquum tibi adversum crudelitatem tyranni per fragilitatem corporis videris esse certamen, dare locum iræ, et fugere de loco ad locum : nec tibi in hoc ascribitur militare commissum. Designatur hoc etiam in legibus Christi dicentis : « Si vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in » aliam[2]. » Summa namque rei est, Jesum quem semel confessus es, non negare. Certum est enim quod Christum confitetur ille, qui propterea fugit, ne neget. Si quis ergo timidus est et formidolosus corde, discedat a castris, revertatur domum suam, ne exemplum timoris et formidinis cæteris præbeat. Vis autem videre quanti criminis sit timidus et formidolosus? In Apocalypsi ubi enumerantur ii qui in stagnum ignis mittendi sunt, ibi ante omnes timidos et formidolosos ponit, cum quibus et infideles et fornicatores et vinarios deputat[3]. Sic inter ingentia et nefanda crimina timoris et formidinis crimen ponitur. Hæc autem diximus propter eos qui primo velut timidi et formidolosi corde dimittuntur de castris.

II. Sed posteaquam ista viginti duo millia discesserunt, addit adhuc sermo divinus, et dicit ad Gedeon : « Adhuc, » *inquit*, populus multus est, depone eos ad aquam, et ibi » eos probabo tibi[4]. » Ut video, illi qui primi reprobati sunt, nec in aquam descenderant, sed adhuc se catechumenos designabant, et intantum formidinis vitio deterriti sunt, ut nec ad lavacrum salutare descenderent : illi ergo sic reprobati sunt. Isti vero secundi ad aquam veniunt, ut ibi probentur. Et quomodo probentur, videamus : « Et dixit,

[1] Ephes. VI, 14, 15, 16. — [2] Matth. X, 23. — [3] Apoc. XXI. — [4] Jud. VII, 4.

» *inquit*, Dominus ad Gedeon : Omnem quicumque lambet » aquam in lingua, sicut lambit canis, statues eum seorsum : » et omnem qui curvaverit genua sua ut bibat, transferes » eum. Et factus est, *inquit*, numerus eorum qui lamberunt » in manu aquam vel lingua, trecenti viri. Cæteri autem » omnes curvaverunt genua sua, ut biberent aquam : et » dixit Dominus ad Gedeon : In trecentis viris istis qui lam- » berunt in manu aquam, salvos vos faciam, et tradam Ma- » dian in manum tuam [1]. » In omnibus pene veterum gestis mysteria designantur ingentia, sicut etiam in hoc loco fieri videmus, quia ii qui descendunt ad aquam, id est, qui ad baptismi gratiam veniunt, non debent procidere in terram, nec flectere genua sua, et cedere tentationibus venturis, sed stare firmiter et constanter, sicut et Propheta dicebat : « Demissas manus, et dissoluta genua erigite [2], *et*, gressum » rectum facite semitis vestris [3]. » Venisti ad aquam baptismi, istud est certaminis et pugnæ spiritalis initium, hinc tibi adversum Zabulum nascitur pugnæ principium. Si remissior fueris, si flecti facile potueris, quomodo pugnabis? Quomodo stabis adversus astutias Zabuli? Propterea et Apostolus clamat : « State ergo : et nolite iterum jugo servitutis » hærere [4]. » Et iterum dicit : « State in Domino [5]. » Et tertio dicit : « Quoniam tunc vivimus, si vos statis in Domino [6]. » Ille igitur probabilis, ille electus est, qui posteaquam ad aquas baptismi ventum est, flecti ad necessitates terrenas et corporeas nescit, qui vitiis non indulget, neque ob peccati sitim sternitur pronus. Sed et quod dicit eos manu, vel lingua aquam lambere, non absque sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptum, scilicet quod et manu et lingua operari debent milites Christi, hoc est, opere et verbo : quia « qui docet et facit, hic magnus voca-

[1] Jud. VII, 5, 6, 7. — [2] Isai. XXXV, 3. — [3] Hebr. XII, 13. — [4] Gal. V, 1. — [5] Philip. IV, 1. — [6] 1 Thess. III, 8.

»bitur in regno cœlorum [1]. » Quod autem etiam similitudinem canis lambentis Scriptura posuit, videtur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum, quod super omnia cætera animalia amorem dicitur proprii domini servare, nec tempore, nec injuriis obliterari in eo fertur affectus. Trecenti ergo soli, qui sacramenti hujus imaginem præformabant, isti electi, isti probati, isti ad victoriam consecrati, qui ex ipso numeri sacramento obtinere adversarios possunt. Trecenti etenim sunt, qui tertio centena multiplicant, et perfectæ trinitatis numerum ferunt, sub quo numero omnis Christi censetur exercitus. In quo optamus ut etiam nos mereamur ascribi. Quomodo tamen isti pugnant? Hydrias, inquit, portant et lampadas et buccinas corneas in manibus suis, et sic inquit, veniunt ad illas innumeras multitudines hostium, in quibus erant cameli sicut arena maris. Et cum venissent ad bellum, buccinis, inquit, corneis insonuerunt. Et demiserunt, inquit, hydrias de manibus, et contritæ sunt. Tunc vero arreptis lampadibus proruunt in adversarios, simul et buccinis concrepant. Vide quia electi milites Dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus armaverat dicens: « Sint lumbi vestri præcincti, et lu» cernæ vestræ ardentes [2]. » Et iterum: « Sic fulgeat lux ves» tra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et » glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est [3]. » Talibus ergo lampadibus accensis, pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes, et splendore gestorum. Quæ sunt autem buccinæ corneæ, ex quibus tuba canunt? Qui de cœlestibus loquitur, qui de spiritalibus disserit, qui mysteria regni cœlorum revelat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis et maximis loquitur, qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur et cornea dicitur buccina? Quia et de sancto dicitur: « Cornu ejus exaltabitur in

[1] Matth. v, 19. — [2] Luc. xii, 35. — [3] Matth. v, 16.

» gloria[1]. » Unde et uniuscujusque buccina dicitur cornea, in eo quod multiplicem scientiam Christi, et crucis ejus, quæ in cornu designatur, disserit sacramenta. Cum hac ergo buccina militantes, et cum hac pugnantes, vincimus alienigenas, et hostes in fugam vertimus, etiamsi fuerit multitudo eorum sicut locustæ. Locustis enim comparata est dæmonum multitudo, quibus neque in cœlo, neque in terris est sedes. Præcedat ergo et nos hoc bello operum lux, scientiæ virtus, divini verbi prædicatio. Pugnemus et nos in hymnis et psalmis et canticis spiritalibus concinentes et clamantes ad Deum, ut ab ipso victoriam consequi mereamur in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psalm. CXII, 9.

ORIGENIS

IN LIBRUM REGNORUM

HOMILIÆ.

HOMILIA PRIMA[1].

(INTERPRETE, UT SUSPICANTUR, RUFINO.)

De Helchana, et Fenenna, et Anna, et Samuele, Heli et Ofni et Finees[2].

I. Non tunc tantummodo Deus plantavit paradisum, sed donec stat vita mortalium, donec salus hominum divinis institutionibus procuratur, semper fiunt ea quæ justi vox orat in psalmis, cum dicit : « Inducens planta eos in monte hæ» reditatis tuæ[3]. » Unde et omnes oramus esse plantatio Dei : quia si quis non fuerit plantatio Dei, sententia semel a judice omnium Salvatore nostro lata est dicens : « Omnis plan» tatio quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabi» tur[4]. » Deus ergo plantat, et est quædam propria Dei agri cultura, et necesse est quod ager ille quem Deus colit et plantat, non unam habeat arborum speciem, sed tanquam rus divitis et potentis agricolæ de omnium sit virgultorum genere refertum. Quomodo autem omnia habeantur in agro Dei, consideremus ex hujus terræ agris quos homines colunt. Nunquid in agro suo paterfamilias agricola totum

[1] Tom. II, pag. 481-490.

[2] I Reg. I, II. — [3] Exod. XV, 17. — [4] Matth. XV, 13.

vineas habet, aut totum ficus, aut totum mala, vel palmas? Sed qui diligens et industrius est colonus, ex his omnibus agrum consitum habet et refertum. Sic ergo intelligamus et in eo agro quem Deus plantat, quia non una sola arborum species est, quæ tantum dulcia ferat poma, sed aliqua dulcia, aliqua austera, suæ tamen unumquodque utilitatis et gratiæ. Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in papa Alexandro habetis. Fatemur enim quod omnes nos superat in gratia lenitatis. Cujus gratiæ non solus ego prædicator existo, sed vos omnes experti cognoscitis et probatis. Et ideo ejusdem quidem agri plantæ esse possumus et optamus, non tamen eumdem saporem reddere. In fructibus quidem confitemur nos habere aliquid amaritudinis in sapore, aut forte quod videtur magis quam sit amarum: quia sermo correptionis amarus quidem videtur esse dum corripit, dulcis autem efficitur, cum emendat. Vide etiam ipsius Domini et Salvatoris nostri sermones, quia non omnes beatitudinem continent, nec omnes de venia et indulgentia protestantur, sed sunt in verbis etiam quædam austera et tristia. Sicut enim dicit: Beati qui hæc et hæc agunt, ita dicit, væ illis qui hæc et hæc egerunt. Ego hoc etiam in Prophetis perscrutatus sum, et inveni paucis Prophetarum istud esse concessum, ut numquam aliquid populis amarum aut triste loquerentur, sed dulcia semper et lenia. Observatum tamen est a prioribus nostris, quod in psalmis tantummodo illis qui attitulantur *Filiis Chore*, in ipsis solis nihil amaritudinis vel austeritatis videtur inferri, sed hoc eis quasi divino munere concessum est, ut nominis eorum psalmi semper læta quæque contineant. Est ergo etiam in ipsis Prophetis multa diversitas. Alii tristia, alii læta denunciant. Sed et ipse Apostolus Paulus qui imitator est Christi, habere se dicit virgam, ad eos utique qui indigent disciplina: et in spiritu mansuetudinis venire se dicit, ad eos profecto, quorum

vita culpis carebat. Et ita invenitur in una eademque ejus epistola sermo et amarus at dulcis. Sicut et ad Corinthios in prima parte prioris epistolæ dicit, quia « in omnibus di» vites facti estis in ipso, in omni verbo, et in omni scien» tia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, » ita ut nihil vobis desit in ulla gratia expectantibus revela» tionem Domini nostri Jesu Christi [1]. » Et paulo post gradiens, vide qualiter sermo ejus exasperatur cum dicit : « Omnino auditur in vobis fornicatio, et talis fornicatio » qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat. » Et vos inflati estis, et non magis luxistis, ut tollatur de » medio vestrum qui hoc opus fecit [2]. » Hoc autem ideo scribebat, quia non omnes ad quos sermo ejus dirigebatur, laude digni erant, neque omnes confutari vel corripi merebantur : et ideo amara dulcibus miscet, ut laus ad optimos quosque, correptio vero referatur ad pessimos. Hæc idcirco diximus in præfatione, quia scio vos consuevisse lenissimi patris dulces semper audire sermones, nostræ vero plantationis arbuscula habet aliquid austeritatis in gustu, quod tamen orantibus vobis fiet medicamentum salutis : quia et medicamenta quædam sunt dulcia, quædam vero austera, nonnunquam et amara, et tamen in suis quæque locis remedia tribuunt, si cum mensura, et temporis opportunitate sumantur.

II. Historia nobis recitata est de primo libro Regnorum, quæ ita videtur difficilis, ut absque divinæ virtutis gratia explanatio ejus non possit exponi. Refertur ergo ibi : « Erat » vir unus ex Ramathaim Sophin de monte Effraim, et no» men ejus Helchana [3]. » Et cum enumerasset omnem generationem ejus, dicit : « Et huic erant, *inquit*, duæ uxores, » nomen uni Anna, et nomen secundæ Fenenna : et nati » sunt Fenennæ filii, et Annæ non erat filius. Et ascendebat

[1] I Cor. I, 5, 6, 7. — [2] Id. V, I, 2. — [3] I Reg. I, I, 2, 3, 4, 5.

» vir ille de civitate sua a diebus in dies, ut adoraret et im-
» molaret Domino virtutum in Silo. Ibi erant Heli et duo
» filii ejus, Ofni et Finees, sacerdotes Domini. Et facta est
» dies in qua immolavit Helchana, et dedit Fenennæ uxori
» suæ, et omnibus filiis ejus et filiabus partes : Annæ autem
» dedit unam partem. Non enim habebat filios, quia conclu-
» serat Dominus vulvam ejus. » Tum deinde refert Scriptura, quia contristata est Anna, quod cum acceperit Fenenna plurimas portiones cum filiis, ipsa unam solam acceperit partem, et quia hoc dolore perculsa templum Domini ingressa defleverit et oraverit cum silentio, ita ut non audiretur vox ejus : et quia putans eam Heli sacerdos esse ebriam, increpaverit eam, ipsa vero cum humilitate respondens satisfecerit sacerdoti, oraverit autem ad Dominum, ut conciperet filium, promittens se Deo consecraturam quodcumque genuisset. Et cum ex repromissione filium suscepisset, refertur quod a lacte depulsum obtulerit eum Domino. Non enim poterat offerre Domino prius eum quam a lacte depelleret. Offert ergo eum in oratione quadam propheticis distincta mysteriis. Abbreviavimus quantum potuimus continentiam lectionis.

III. Videamus nunc quid etiam per hæc quæ proposuimus indicetur. Fortassis enim dicet nobis aliquis ad audientiam legis nostræ nuper accedens : Christiana religio pudicitiam profitetur, intantum, ut, si fieri potest, nec contingamus omnino mulierem. Sic enim dicit Apostolus : « Bonum est » homini non tangere mulierem [1]. » Iste autem justus tuus Helchana qui nobis a Scriptura proponitur ad exemplum, duas simul uxores habuisse describitur : ex quibus illa quæ prior nominatur, non habet filium, id est, Anna; Fenenna autem et multos habere filios dicitur et multas accepisse portiones. Illa autem prior unam solam, quia ipsa sola est,

[1] 1 Cor. VII, 1.

accepit partem, et de sterilitate conqueritur. Nunquidnam et nos contristari debemus quia filios non habemus, et virgines nostræ contristari debent quod sine filiis vivunt? Hæc dixi assumens personam eorum, qui nondum plene instructi de his quæ in scripturis veteribus recitantur, moveri scrupulosius solent. Deprecor autem vos omnes, ut quoniam sensum tam difficilium rerum conamur aperire, et ea quæ velamine obtecta sunt Ecclesiæ auribus pandere, (in lectione enim veteris Testamenti, sicut dicit Apostolus, velamen est positum[1]) precibus a Domino postuletis, ut dignetur nobis ad se conversis auferre velamen etiam de hac lectione quam habemus in manibus et planius nobis reserare quæ tecta sunt, ut et nos possimus revelata facie in his quæ tecta sunt gloriam Domini speculari.

IV. « Erat, *inquit*, vir unus de Rhamata de monte Effraïm. » Non me latet primo loco quod in aliquibus exemplaribus habetur. *Erat vir quidam*, sed in his exemplaribus quæ emendatiora probavimus ita habetur : *Erat vir unus*. In quo nobis etiam Hebræi, qui contradicunt in cæteris, acquiescunt. Erat ergo vir unus. Vide si non hoc ipsum pertinet ad laudem justi quod dicitur de eo : *Erat vir unus*. Nos qui adhuc peccatores sumus non possumus istum titulum laudis acquirere, quia unusquisque nostrum non est unus, sed est multi. Intuere namque alicujus vultum nunc irati, nunc iterum tristis, paulopost rursum gaudentis, et iterum turbati, et rursum lenis, in alio tempore de rebus divinis et vitæ æternæ actibus consulentis, paulopost vero vel quæ ad avaritiam, vel quæ ad gloriam sæculi pertinent molientis. Vides quomodo ille qui putatur unus esse, non est unus, sed tot in eo personæ videntur esse quot mores, quia et secundum Scripturas « insipiens sicut luna mutatur[2]. » Unde et luna cum videatur una esse per substantiæ immutatio-

[1] 2 Cor. III. — [2] Eccles. XXVII, 12.

nem, tamen semper a semetipsa alia est, semperque diversa : et sic etiam in ipsa constat quod una multæ sint. Sic ergo et nos qui adhuc insipientes sumus et imperfecti, quia semper mutamus sententias, et semper diversa cupimus et sentimus, unus non possumus dici. De justis autem non solum per singulos unus dicitur, verum et omnes competenter unus dicuntur. Et cur non omnes unus dicantur, quorum cor et anima una esse describitur? Unam semper omnes sapientiam meditantur, unum sapiunt, unum sentiunt, unum Deum venerantur, unum Dominum Jesum Christum confitentur, uno Spiritu Dei replentur. Unde merito et ipsi omnes, non solum unum, sed et unus dicuntur, sicut et Apostolus designavit, dicens : « Omnes qui» dem currunt, sed unus accipit palmam[1]. » Vides manifeste quia omnes justi unus est qui accipit palmam. Vere enim imitatur justus qui talis est unum Dominum. Nam ut ego arbitror, et illud quod per prophetam dicitur : « Audi » Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est[2], » non tantum numero unus designatur, qui utique supra omnem numerum esse credendus est : sed per hoc magis unus dici intelligendus est, quod nunquam a semetipso alter efficitur, hoc est, nunquam mutatur, nunquam in aliud vertitur, sicut et de eo David protestatur dicens : « Tu autem » idem ipse es, et anni tui non deficient[3]. » Sed et illud in hunc sensum respicit quod scriptum est : « Ego sum Domi» nus Deus vester, et non immutor[4]. » Immutabilis ergo est Deus : et per hoc unus dicitur, quod non mutatur. Si ergo et imitator Dei justus qui ad imaginem Dei factus est, unus et ipse cum ad perfectum venerit appellatur, quia et ipse cum in virtutis summa constiterit, non mutatur, sed unus permanet semper. Nam dum in malitia est unusquisque, per multa dividitur et in diversa dispergitur : et dum in

[1] I Cor. IX, 24. — [2] Deut. VI, 4. — [3] Psalm. CII, 28. — [4] Malach. III, 6.

multis est malitiæ generibus, dici non potest unus. Igitur quia secundum mirabilem hanc unitatem unus est justus, imo et plures justi unus sunt, ideo et sanctus Apostolus omnem cohortatur Ecclesiam dicens : « Ut idem dicatis » omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti » in eodem sensu et in eadem scientia[1]. » Propterea et in actibus Apostolorum cor et anima credentium una esse dicitur. Si autem et subtilius aliquid considerare velimus, invenire possumus et aliam unitatem. Verbi gratia, si ita mortificavero membra mea, ut jam non concupiscat caro adversus spiritum, neque spiritus adversus carnem, si jam non sit alia lex in membris meis quæ pugnet legi mentis meæ, et captivum me ducat in legem peccati, si omnia quæ intra me sunt in uno atque in eodem sensu perfecta sint, et una atque eadem sententia moveantur, tunc ero et ego vir unus.

V. Hic igitur laudabilis duarum uxorum vir primo omnium unde sit videamus : « De monte, *inquit*, Effraïm. » Ergo non justus de vallibus, nec de campis, nec de ullis inferioribus locis, sed nec de collibus quidem. De monte, inquit, est. De quo monte? De monte Effraïm, qui interpretatur fructificatio. Ergo de monte fructificatio. Ergo de monte fructifero, et locus ejus fructifer. Vide et Scripturam, quam laudem montibus dicit : « Deus, *inquit*, Deus mon» tium est, et non est convallium[3]. » Sed et nomen justi hujus est Helchana, quod interpretatur possessio Dei. Certum est quia ille de quo dictum est quod unus esset vir, possessio Dei est et non possessio dæmonum. Quem enim dæmones possident, non est unus sed multi : sicut et ipsi dæmones de eo quem possidebant responderunt dicentes, quia legio nomen est ei. Unus vero est Helchana, qui est possessio Dei, qui et habet patriam montem Effraïm, mon-

[1] 1 Cor. 1, 10. — [2] Act. 4. — [3] 3 Reg. xx, 28.

tem fructiferum. Iste ergo tam laudabilis vir habuit duas uxores. Nomen uni Anna, et nomen secundæ Fenenna. Habuit autem filios de secunda Fenenna: sterilis uxor erat prior illa, quæ et nobilior erat. Similia invenies et in Genesi. Cognata quippe est sibi Scriptura divina. Invenies ibi[1] primam uxorem Abrahæ Saram nobiliorem, secundam vero Ægyptiam Agar ignobilem fuisse, et ante patrem effectum Abraham de ignobili, quam de nobili. Fit autem postmodum etiam de nobili conjuge pater. Ita ergo et nunc Helchana hic qui est possessio Dei, prius de secunda uxore efficitur pater, quoniam quidem concluserat Deus vulvam Annæ, sicut et prius concluserat vulvam Saræ. Post plurimos vero partus Fenennæ, et Annæ vulva orationibus et precibus aperitur, et efficitur et ipsa mater filii ejus quem obtulit Deo. Quid ergo hæc in se sacramenti contineant videamus: Fenenna interpretatur conversio, Anna *autem* interpretatur gratia. Unusquisque ergo nostrum qui vult effici possessio Dei, istas sibi duas jungat uxores, et cum ipsis sibi nuptias celebret. Primam sibi jungat, quæ nobilior est et generosior, gratiam. Hæc nobis per fidem prima conjungitur, sicut et Apostolus dicit: « Gratia salvi facti estis per fidem[2]. » Secundæ vero conjungatur Fenennæ: id est, conversioni: quia post gratiam credulitatis emendatio fit morum et vitæ conversio. Sed cum iste sit ordo nuptiarum, alius ordo procreationis efficitur. Prima namque nobis parit filios Fenenna, quia primos fructus de conversione proferimus, et prima justitiæ germina de actibus et operibus procreamus. Primum namque justitiæ opus est converti a peccatis: quia nisi ante convertamur et declinemus a malo, nec de Anna effici patres, nec de gratia poterimus filios generare. Videamus ergo nunc uniuscujusque differentias. Filios habet Fenenna, sed qui non assistunt

[1] Genes. XVI et XXI. — [2] Ephes. II, 8.

Deo. Neque enim tales esse possunt filii conversionis ut assistant et adhæreant Deo. Nec tamen inanes et penitus alieni sunt a rebus Dei. Accipiunt namque partes de sacrificiis divinis, et edunt de hostiis Dei. Unusquisque ergo nostrum primo convertitur a peccato, et ex conversione generat opera justitiæ. Postea vero excitata in nobis Anna per zelum et æmulationem boni, precem fundit ad Deum, ut et ipsa filios generet. Quales ergo Anna, quæ est gratia, filios generat? Qui assideant Deo. « Gratia *enim* et veritas » per Jesum Christum facta est[1]. » Hic ergo est filius gratiæ, qui Deo vacat et verbo Dei. Vis autem evidentiorem tibi ostendam et in Evangeliis hujusmodi intelligentiæ formam, quæ in lege quidem adumbratur per uxores, in Evangeliis vero jam præsens describitur per sorores? Vide Martham et Mariam[2] : ex quibus quidem Martha conturbatur, et satagit circa multum ministerium, et explet opera conversionis, et per hæc velut conversionis filios generat. Maria vero secus pedes Verbi Dei intenta optimam partem elegisse dicitur, et per hæc intelligitur velut gratiæ germina procreare. Sic ergo et nunc Anna generat filium. Quem filium? Samuëlem, inquit, qui Deo assistit, de quo in Psalmis dicitur : « Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel » in his qui invocant nomen ejus[3]. » Sed et Jeremias dicit : « Si steterint Moses et Samuel in conspectu meo, non di» mittam eis[4]. » Si ergo tantus et talis est filius gratiæ, et nos festinemus quidem ad Annæ nuptias, sed patienter agamus ut prius nobis filii de conversione nascantur : prius in bonis operibus placeamus, tunc deinde et de gratia, et dono spiritus filium procreemus. Et qualem filium? Qualis hic filius est, Samuel, inquit, qui interpretatur ibi ipse Deus. Vides quales filios generat gratia? Sic enim scriptum est de his qui spiritus gratiam consecuti sunt, dicente Apos-

[1] Joan. I, 17. — [2] Luc. X. — [3] Psalm. XCIX, 6. - [4] Jerem. XV, I.

tolo: « Si vero Propheta intret, aut imperitus, aut idiota »in conventum vestrum, discernitus ab omnibus, occulta »quoque cordis ejus manifesta fient: et tunc cadens in fa-»ciem adorabit Deum, dicens quia vere Deus in vobis est[1].» Hoc est ergo quod interpretatur Samuel, ibi ipse Deus. Ubi enim spiritus gratiæ, ibi ipse esse dicitur Deus. Sed iste nobis talis filius nos potest nasci, nisi præcesserint prius filii Fenennæ; nisi enim præcedant opera conversionis, non meremur gratiam spiritus, nec ex ipsa possumus donum spiritus generare.

VI. Videamus autem et ad quem locum conveniebat Helchana cum uxoribus suis. « Immolare, *inquit*, Domino in »Silo. Erant autem, *inquit*, Heli ibi, et duo filii ejus Ofni »et Finees sacerdotes Domini[2]. » Silo nomen est loci, in quo sacrificia Domino offerebantur, priusquam templum ædificaretur in Jerusalem. In hoc ergo loco qui appellatur *Silo*, hostiæ pro peccatis offerebantur, et ibi fiebat purgatio peccatorum. Silo autem interpretatur avulsio vel excalceatio, hoc est calceamenti resolutio, et uterque sensus convenienter aptatur. Locus enim in quo peccata purgantur, recte avulsio nominatur, ubi avellitur cor lapideum, et inseritur cor carneum : vel excalceatio, quia omnes donec ad sanctum locum veniamus, excalceati sumus : cum autem pervenerimus ad eum, discalceari jubemur. Sic dicitur ad Mosen : « Solve corrigiam calceamenti tui. Locus enim in quo tu » stas, terra sancta est[3]. » Et quid putamus quod in his non aliquid mysterii obtectum sit, sed quia Deus execrabatur calceamenta Mosi corporalia, ideo hæc jubebantur? Aut illud magis putandum est, quod cum exiret de terra Ægypti, habebat calceamenta de pellibus mortuis, et erat velut quadam mortalitate constrictus: cum vero cœpit proficere ad virtutem et ascendere montem Dei, atque ibi immorta-

[1] I Cor. XIV, 24, 25. — [2] I Reg. I, 30. — [3] Exod. III, 5.

libus ministrare mysteriis, tunc dicit ad eum ut indicia mortalitatis abjiceret, quæ in calceamentis pelliceis designantur. Ego puto quod propterea et Apostolis suis Salvator præcepit, ne haberent calceamenta in pedibus suis, ut ipsorum pedes qui currebant ad annunciandum vitam æternam, omni carerent mortalitatis indicio : quippe qui illam viam incederent, quæ dicit : « Ego sum via, veritas et » vita [1]. » Nemo enim viam vitæ cum mortalitatis indicio incedit. Talis ergo est locus iste similiter ubi est Heli vir minus laudabilis. Pro peccato enim retrorsum corruens expiravit. Et non putemus quod iste solus retrorsum corruens expiraverit, sed et nunc si quis retrorsum corruit, si quis retro convertitur a fide et veritate, necesse est ut cadat, et ut continuo moriatur. Sed et in Deuteronomio comminatio peccatoribus intentatur, cum dicitur : « Et opisthotonus in» sanabilis [2]. » Opisthotonus autem tergi ægritudinem et posteriorum partium significat, et utique non sine causa, cum tot genera languoris habeantur humani, hoc potissimum genus languoris ascribitur peccatori. Nam et in Genesi uxor Loth quæ retro conversa est, divinum dicitur transgressa præceptum, quo ei mandatum fuerat, ne retrorsum respiceret, neve staret in omni regione, et ideo effecta est staticulum salis [3]. Dominus quoque et Salvator noster in Evangelio : « Nemo, *inquit*, mittens manum suam in » aratrum, et retro respiciens aptus est regno Dei [4]. » Insuper quoque cum de pluribus docuisset, addit et hoc dicens : « Memores estote uxoris Loth [5]. » Optimum igitur est oblivisci priora, oblivisci præterita, uti ne comprehendat nos opisthotonus insanabilis languor, neque cadamus retrorsum sicut Heli, et moriamur.

VII. Ibi autem erant duo filii Heli. Heli interpretatur

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Deut. XXVIII. — [3] Gen. XIX. — [4] Luc. IX, 62. — [5] Id. XVII, 32.

Arabs, sive extrarius. Extrarius quippe a Deo est qui non tenet disciplinam, qui delinquentem filium non castigat, non corripit, ut emendet : qui indulget vitiis, qui delicta non punit, sicut et Apostolus dicit : « Quod si extra disciplinam » estis, cujus participes facti sunt omnes, ergo adulterini, » et non filii estis [1]. » Iste est ergo Heli, qui propter hæc punitur a Deo. Videamus autem qui sunt et filii ejus. Ofni, inquit, et Finees. Interpretatur autem Ofni excessus conversionis. De Fenenna autem paulo ante diximus quod esset conversio : hic autem qui excedit, et longe efficitur ab emendatione, nec converti vult ad Dominum, propterea impius permanet. Sed et quicumque ille est, quem videmus post peccatum non converti ad Dominum, et agere pœnitentiam, nec recipere meritum futuri judicii, et verbi divini præcipientis : « Nunquid qui cadit, non adjiciet ut re» surgat? Aut qui conversus est, non revertetur? » recte et de ipso dicimus quia sit Ofni, et excedens a conversione. Sed et alius filius ejus dicitur Finees. Duos novimus in Scripturis hoc nomine appellatos, Fineem illum justum Aaron filium, et hunc injustum filium Heli. Unde et competenter duas hujus nominis interpretationes invenimus. Significat enim Finees in lingua nostra, oris obturatio, vel ori parcens. Peccator ergo et qui duritiam non habet, ad loquendum obturatum habet os : justus vero parcit ori suo. Hodieque in sacerdotibus Domini habetur uterque Finees, habetur et Eleazar, qui in Scripturis primus episcopus nominatus est, sicut in Numeris scriptum est. Sunt ergo hodieque in sacerdotibus quicumque parcunt ori suo, et omnis sermo malus nequaquam de ore eorum procedit. Sunt sacerdotes ex quorum ore nullum scandalum, nullum mendacium, nullus dolus, neque falsitas ulla depromitur, et isti merito Finees illi Aaron filio comparantur. Sunt autem

[1] Hebr. XII, 8.

aliqui et secundum istum Fineem Heli filium sacerdotes, qui obturatum os habent sive imperitiæ vitio, sive conscientia peccatorum. Sed hoc est quod deprecor, ut si quis est qui in sacerdotalem ordinem se ascitum videt, satisagat eruditioni et emendationi operam dare, et festinet effici de illo numero beatorum, ne forte inveniatur ex istis sacerdotibus qui et reprobantur et puniuntur a Deo.

VIII. Sed tempus est jam et de oratione Annæ, quam profudit offerens Deo Samuelem quem a lacte depulerat, pauca memorare. In qua primo quidem hoc dicimus, quod is qui Deo offertur puer, ante offerri non potuit, quam depelleretur a lacte. In quo ostenditur consecrari Deo neminem posse qui adhuc lacte alitur, et puer est sensibus, atque expers est sermonis justitiæ, nec sacerdotalia potest procurare sacramenta nisi desistat a puerilibus, et in majus ascendat ab his quibus Apostolus dicit : « Lac vobis potum » dedi non escam. Nondum enim poteratis[1]. » Alioquin secundum litteram quid videtur operæ pretii puerulum nuper a lacte depulsum Deo offerri, ubi non mater intererit, non nutrices fovebunt, neque educandi pueri aderunt ulla subsidia? Sed vide quia Scripturæ sermo ita aptus est, ut figuraliter doceat quod omnis qui primo ad fidem convertitur, lacte et non cibo forti alitur, de quibus in altero loco dicitur : « Et effecti estis qui lacte indigetis, et non cibo forti. » Quoniam omnis qui lacte alitur, alienus est a sermone jus» titiæ. Parvulus est enim. Perfectorum est cibus solidus, » qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad » discretionem boni ac mali[2]. » Igitur quicumque a lacte nondum depellitur, sed parvulus est, non potest ascendere ad templum Domini, non potest ascendere ad ministeria sacerdotum, nec sacrificiis interesse, sed ne mater quidem ejus ascendit, cum possit ascendere. Gratia est enim mater

[1] I Cor. III, 2. — [2] Hebr. V, 12, 13, 14.

ejus Anna, quæ servat et custodit eum et enutrit eum, ut tempore opportuno pariter cum ipso ascendat. Quæ cum viderit ipsi adesse tempus, ut jam recedens a lacte solidis et fortibus cibis utatur, ut possit et sacerdotibus interesse, et de altaris edere sacrificiis, tunc eum Deo consecrat. Vide si in alio loco in Scripturis sanctis invenis significari aliquem a lacte depulsum. Ego tamen quantum ad præsens memoria suggerit, Isaac memini : de quo scriptum est, quod convivium magnum fecit Abraham ea die qua a lacte depulsus est Isaac filius suus [1]. Apud homines quidem sæculi hujus parentes solent natalis diem celebrare filiorum : Abraham vero non celebrat natalem diem Isaac filii sui, sed illum diem festum agit, et lætitiæ deputat, et convivia celebrat, cum eum a lacte depellit, et ad cibos fortes et solidos applicat, quasi si per hæc diceret Isaac : « Cum factus sum » vir, deposui quæ erant parvuli [2]. » Oportet ergo talem esse hunc qui offertur Deo ut habitet in sanctis, qui possit vesci carnibus sanctis, de quibus scriptum est : « Sanctificamini » ut manducetis carnes [3]. »

IX. Sed videamus quali eum prece Anna, id est gratia consecrat Deo. Novum quippe aliquid in principiis ipsis observabimus. Ait enim : *Et oravit Anna, et dixit* [4]. Et nusquam eam quasi ad Deum orantem invenio, vel loquentem, nisi per duo tantum verba, ubi dicit : « Lætata sum in salutari » tuo [5], » et aliud : « Quia non est præter te. » Initium autem sic habet : « Exultavit cor meum in Domino. » Non dixit, exultavit cor meum in te. Si enim esset oratio, ita dici consequens erat : Exultavit cor meum in te. Et iterum in sequenti versu ejus dicit : « Exaltatum est cornu meum in » Deo. » Non dixit : Exaltatum est cornu meum in te, sed in Deo. « Dilatatum est os meum super inimicos, quia læ-

[1] Gen. XXI. — [2] I Cor. XIII, 11. — [3] Num. XI, 18. — [4] I Reg. I, 11. — [5] Id. II, I, 2.

» tata sum in salutari tuo. » Unus, ut dixi, sermo orationem continet : « Lætata sum in salutari tuo, » et in consequentibus non dicit quia non est sanctus nisi tu, sed, « non est » sanctus ut est Dominus, *et*, non est præter te. » Hic sermo non videtur servasse orationis ordinem. In novissimis autem longæ supplicationis specie, etiam commonitiones quasdam introducit, dicens : « Nolite multiplicare loqui mala, » neque exeat maliloquacitas de ore vestro, quia fortis in » scientia Dominus [1]. » In quo nec videtur jam ad Dominum loqui. Quid ergo dicemus de his? Ego cum legerem aliquando apud Apostolum quod dixit : « Sine intermissione » orate [2], » quærebam si præceptum hoc possibile esset impleri. Quis enim potest nunquam desinere ab oratione, ita ut neque cibum, neque potum sumendi tempus habeat? Quippe cum si hæc fiant, intermittenda videtur oratio. Sed nec dormiendi aut aliquid aliud humani usus agendi veniam secundum istud præceptum oratio communiter intellecta concedit. Videamus ergo ne forte omnes actus ejus qui in divino versatur officio, et omnia gesta vel dicta quæ secundum Deum gerit et dicit, ad orationem reportentur. Si enim oratio hoc solum intelligatur quod communiter scimus, neque Anna in his verbis orasse videbitur, et nunquam ullus justorum secundum Apostoli præceptum sine intermissione orare potest. Si vero omnis actus justi, quem secundum Deum agit et secundum mandatum divinum, oratio reputatur, quia justus sine intermissione quæ justa sunt agit, per hoc sine intermissione justus orabit, nec unquam ab oratione cessabit : nisi justus esse desistat. Cum enim injustum aliquid agimus aut delinquimus, certum est quod eo tempore etiam ab oratione cessamus. Puto quod hoc edocemur et in psalmis cum dicitur : « Elevatio ma» nuum mearum sacrificium vespertinum [3]. » Non enim puto

[1] I Reg. II, 3. — [2] I Thess. V, 17. — [3] Psalm. CXLI, 2.

quod si quis elevaverit vel extenderit manus ad cœlum (ut habitus orantium esse solet) continuo sacrificium obtulerit Deo. Sed videamus ne forte hoc sit quod ibi indicat sermo Dei, quia per manus opera intelliguntur. Elevat manus ille, qui elevat actus suos a terra, et conversatio ejus adhuc in terra ambulantis in cœlis est. Excelsi ergo actus et sublimes, quos videntes homines magnificant patrem cœlestem, elevatio manuum dicitur, et sacrificium vespertinum. An non et in Lege id per mysterium docebatur, cum Moyse elevante manu, vincebat Israël[1]; demittente vero et dejiciente deorsum, vincebat Amalech? Et si « omnia hæc figuraliter contingebant illis, scripta sunt vero propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt[2]. » Quare intelligere debemus, quia donec famulus Dei elevat actus suos ad Deum, vincit gens Dei : cum autem dejecerit et demiserit manus, id est, actus suos, vincit Amalech inimicus Dei. Aut quid *videtur* (volo enim paululum immorari cum his qui nolunt hæc spiritaliter, sed secundum litteram intelligi)? nunquidnam putandum est, quod omnipotens Deus ad manus respiceret Moysi, et siquidem videret eas sursum elevatas, Israël victoriam daret : si vero deorsum dejectas, Amalechitis? Siccine dignum est de sancti Spiritus sentire sermonibus? An illud potius putandum est, quod futura in his mysteria præformabat? Quæ quidem de crucis sacramento et affixione manuum Salvatoris intelligi tritum jam, et a multis sæpe dissertum est. Sed quoniam innovari semper jubetur is, qui secundum Evangelium vivit, et novum Testamentum semper debet novis sensibus illustrari, et cantare Domino jubemur canticum novum, et interior homo noster non dixit Paulus quia « renovatur » et stetit, sed « renovatur de die in diem[3] : » oportebat etiam nos et de orationis modo qualiter sine intermissione orandum sit, et de elevatione

[1] Exod. XVII. — [2] 1 Cor. X, 11. — [3] 2 Cor. IV, 16.

manuum, quod sacrificium dicitur vespertinum, non solum usitatis et attritris, sed et aliquantulum innovatis dissertionibus explanare.

X. Videamus ergo quid sibi vult ratio ista orationis Annæ, quam si didicerimus, similitèr fortassis et nos orare poterimus. « Exultavit, *inquit*, cor meum in Domino [1]. » Necessario addidit : *In Domino.* Est enim exultatio quæ non est in Domino, sicut et illud dicitur : *Gaudete in Domino* [2]. Potest enim quis gaudere in carnalibus, et non in Domino. Si enim gaudeam quod inveni thesaurum visibilem, istud gaudium carnis est, et non in Domino. Si gaudeam quod me homines laudant, et forte non pro merito, non est hoc gaudere in Domino [3]. Si gaudeam in rebus fragilibus et caducis, hæc omnia non habent laudabile gaudium. Si vero gaudeam quoniam dignus habitus sum pro nomine Domini injuriam pati, istud gaudium in Domino est, quia ipse dixit super his : « Gaudete et exultate, quia merces vestra multa » est in cœlis [4]. » Si gaudeam cum odia in me exercentur injusta, si gaudeam cum impugnor propter verbum Dei, si gaudeam cum castigor in languoribus, in persecutionibus, in angustiis, si hæc omnia lætus excipiam, istud gaudium in Domino est. Et ideo nos docet Scriptura, ut abjicientes gaudia terrena fragilia, et caduca, de æternis gaudiis exultemus in Domino, ut merito dicamus quod Anna dixit : « Exultavit cor meum in Domino. » Et quoniam cum hæc dicuntur, quidam de astantibus repletus est spiritu immundo, et exclamavit ita ut fieret populi concursus, dicamus et nos cum Anna dicente : « Exultavit cor » meum in Domino. » Contrarius spiritus exultationem nostram in Domino ferre non potuit, sed vult eam mutare, ut ablata ea introducat tristitiam, et prohibeat nos dicere : « Exultavit cor meum in Domino. » Verum ne nos impe-

[1] 1 Reg. II, 1. — [2] Philip. IV, 4. — [3] Act. V. — [4] Matth. V, 12.

diamur, sed magis ac magis dicamus : « Exultavit cor meum » in Domino : » et pro hoc ipso quod videmus immundos spiritus flagellari, gaudeamus : quia et per hæc multi convertuntur ad Dominum, multi emendantur, multi ad fidem veniunt, et nihil est quod sine causa faciat Dominus, nec aliquid fieri frustra permittit. Nam quoniam multi sunt qui verbo non credunt, nec rationem doctrinæ suscipiunt, in his cum dæmon insilierit tunc convertuntur, ut ubi abundavit delictum, superabundet gratia : et ubi maligna virtus operata est, ibi plus postmodum Domini gratia operetur : quia cum expulerit Domini gratia malignum spiritum, introducit Spiritum Sanctum : et anima quæ repleta fuerit spiritu immundo, repletur postmodum Spiritu Sancto. Ideo pro his omnibus dicamus : « Exultavit cor meum in » Domino. Et exaltatum est cornu meum in Deo meo. » Sunt quædam cornua justorum quibus utuntur vel agentes aliquid vel loquentes, sicut cum dicunt : « In te inimicos » nostros ventilabimus cornu [1]. » In græco κερατίσομεν dicitur quod est cornu petemus, vel ventilabimus. Sed et alibi dicitur : *Et exaltabuntur cornua justi* [2]. Oportet ergo nos habere ista cornua, quæ justis de causis apicibus Christi crucis conferuntur, ut in his destruamus et dejiciamus adversarias virtutes de anima nostra, quibus prostratis et expulsis possit in nobis plantari vinea, quia « vinea facta est dilecto » in cornu in loco uberi [3]. » Exaltatum est ergo cornu et hujus justæ gratiæ, et omnis justi in Domino. « Dilatatum » est os meum super inimicos meos [4]. » Scriptum est : « Di» lata os tuum, et adimplo illud [5], » et nunc dicit hæc justa : *Dilatatum est os meum.* Si idoneus et fortis fuero in verbo effectus, et validus in sapientia, ita ut non angustis assertionibus, sed dilatatis et affluentibus confutare possim om-

[1] Psalm. XLIV, 5. — [2] Id. LXXV, 10. — [3] Isai. V, 1. — [4] 1 Reg. II, 1. — [5] Psalm. LXXXI, 10.

nem scientiam extollentem se adversum fidem et veritatem Christi : vel cum incredulitatem vel perfidiam arguens Judæorum ex lege et ex Prophetis depromptam, ostendero esse Christum Jesum, et in omnibus potero redarguere veritatis inimicos : tunc digne possum etiam ego dicere : « Dilatatum est os meum super inimicos meos. » Si mihi certamen moveat Basilides, et eum vehementer obtrivero : si Valentini discipulus occurrat et me quæstionibus ventilet, et de hoc certamine victor exiero : si his prostratis Marcion occurrat, et discesserit etiam ipse superatus : « Dilata» tum est os meum super inimicos meos. » Si istis confutatis occurrant philosophi insultantes simplicitati fidei nostræ, et idiotas nos imperitosque clamitantes, et convertar etiam ad ipsos, et veræ sapientiæ viribus falsæ ac fucatæ sapientiæ nebulam obturbavero, et non solum hujus mundi, sed et principum hujus mundi sapientiam destruxero, tunc plenius dilatatum est os meum super inimicos meos. Sancti est ergo vox ista et perfecti, qui rebus ipsis et veritate subnixum hujuscemodi sermonem possit proferre et dicere : « Dilata» tum est os meum super inimicos meos. » Oportet ergo nos primo os nostrum dilatare, ut impleat illud Deus. Quomodo autem os primo dilatamus? per meditationem verbi divini, ut possimus eo usque proficere, ut a dilatatione oris etiam ac cordis dilatationem veniamus, et cum Apostolo dicere : « Cor meum dilatatum est ad vos, ô Corinthii[1] ! » Ex latitudine enim cordis abundantia ori sapienti ministratur.

XI. « Quia lætata sum in salutari tuo[2]. » Si lætatus fuero in salutari Dei, tunc dilatatum est os meum super inimicos meos. « Non est sanctus sicut Dominus[3]. » Si scriptum esset, non est sanctus nisi Dominus, consequens erat omnes nos renuntiare nobismetipsis ab hac spe ut sancti efficeremur :

[1] 2 Cor. VI, 11. — [2] 1 Reg. II, 1. — [3] Ibid. 2.

nunc autem necessaria distinctione utitur et dicit : « Non est » sanctus sicut Dominus : ». hoc est, etsi sint multi sancti, sed nullus ita sanctus est ut Dominus. Possunt ergo multi sancti fieri, sicut et mandatum Dei dicit : « Sancti estote, » quoniam et ego sanctus sum [1]. » Sed quantumcumque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis et sinceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest sicut Dominus : quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor : ille sanctis fons est, hic autem sancti fontis potator : ille sanctitalux est, hic sanctæ lucis inspector : et ideo « non est nctus sicut Dominus, et non est præter te [2]. » Quid est d dicit, *non est præter te*, non plane capio. Si dixisset, est Deus præter te, vel non est creator præter te, aut e aliquid addidisset, nihil requirendum videbatur, nunc autem quia dicit, *non est præter te*, mihi hoc videtur in loco designari, nihil eorum quæ sunt, hoc ipsum quod sunt naturaliter habere. Tu solus es, cui quod es, a nullo datum est. Nos enim omnes, id est, universa creatura non eramus antequam crearemur, et ideo quod sumus voluntas est Creatoris. Et quia aliquando non fuimus, non est integrum si dicatur de nobis quia sumus, quantum ad illud spectat cum non essemus. Sed solus est Deus, qui quod est semper habuit, et non accepit ut esset initium. Denique Moyses cum discere vellet a Deo quod ei nomen esset, docens eum Deus dixit : « Ego sum qui sum, et hoc mihi nomen est [3]. » Si ergo aliud aliquid in creaturis hoc nomine vel hac significantia appellari posset, nunquam diceret Dominus hoc sibi esse nomen. Sciebat enim se solum esse, creaturas vero a se cepisse ut essent. Nam et umbra ad comparationem corris non est, et fumus ad comparationem ignis non est. Sic go et quæ in cœlis sunt et quæ in terra, visibilia et insibilia, quantum ad naturam Dei pertinet, non sunt,

[1] Levit. xx, 26. — [2] I Reg. II, 2. [3] Exod. III, 14.

quantum ad voluntatem Creatoris, sunt hoc quod ea esse voluit ille qui fecit. Ideo ergo dicitur, quia *præter te non est.*

XII. « Non est potens sicut Deus, Deus noster[1]. » Simile est hoc illi quod superius dictum est, quia non est sanctus sicut Dominus. Sicut enim ibi non dixit, quia non est sanctus quisquam, sed non est sanctus sicut Dominus, ut ostenderet quia etsi sunt sancti, tamen nemo ita est sanctus ut est Dominus : ita et in hoc loco etsi sit aliquis potens, « non » est, *inquit*, potens sicut Deus noster. »

XIII. « Nolite multiplicare loqui excelsa[2]. » Cur non dixit : Nolite loqui excelsa? Ergo licet mihi aliqua loqui excelsa, multiplicare autem excelsa et ardua non mihi licet, hoc enim videtur designari per id quod dictum est : « Nolite mul» tiplicare loqui excelsa. » Quid ergo per hoc indicetur, consideremus. Non permittitur humanæ naturæ multa excelsa loqui, neque multa excelsa intelligere. Nam et Salomon dicit : « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutere, sed » de quibus tibi præceptum est, hæc intellige[3]. » Ergo et in hoc loco dicitur *excelsa*, non ut omnino non quæras, sed ne de his multiplices quæstiones. Respicienti quippe ad imbecillitatem conditionis humanæ, sufficiat tibi ea de excelsis et arduis vel inquisisse vel proloqui, quæ vitam vel inquirentibus vel loquentibus tribuant. Quæ autem sunt in quibus excelsa me loqui necesse est? Quando de omnipotentia Dei loquor, de invisibilitate et sempiternitate ejus, excelsa loquor. Quando de unigeniti ejus coæternitate cæterisque ejus mysteriis pronuntio, excelsa loquor. Quando de sancti Spiritus magnificentia dissero, excelsa loquor. In his tantum nobis conceditur loqui excelsa. Post hæc tria jam nihil loquaris excelsum. Omnia enim humilia sunt et dejecta, quantum ad Trinitatis hujus celsitudinem spectat. Nolite ergo multiplicare loqui excelsa, nisi de Patre et Filio

[1] I Reg. II, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Eccles. III, 22.

et Spiritu sancto. Et ut plenius manifestum fiat quod loquimur, utamur adhuc, si videtur, exemplis : verbi gratia, gentes multos introducunt deos. Istæ multiplicant loqui excelsa. Hæreticorum quidam derelinquentes Creatorem mundi et Filium ejus, fingunt sibi alium nescio quem excelsiorem deum, et alios similiter introducunt, sive quos αἰῶνας, sive quod deos appellant. Et isti ergo multiplicant loqui excelsa.

XIV. « Non exeat magniloquium de ore vestro [1]. » Vide quid dictum est ab Apostolo : « Miser ego homo, quis me » liberabit de corpore mortis hujus [2] ? » Convenit hoc dici de omni homine. Miserum namque est mortalium genus : siquidem non solum in malis, sed et in bonis periclitamur. Verbi gratia, visiones quasdam vidi bonas, factæ sunt mihi elationi. Signa et prodigia per me impleta sunt, superbus effectus sum in bonis. Servavi justitiam, continentiam, virtutem, sed in his periclitor. Quando enim nihil aliud *fecerit* Zabulus, pro his omnibus suscitat mihi superbiam, ita ut postea habeam angelum Satanæ qui me colaphizet [3], uti ne extollar et exeat magniloquium de ore meo, id est, ne magna de meipso loquar, quoniam quidem exterminat Dominus labia dolosa, et linguam magniloquam eorum qui dixerunt : « Linguam nostram magnificavimus. Non *ergo* exeat magni» loquium de ore vestro, quia fortis scientiarum Dominus [4]. »

XV. « Et non emendaverunt excusantes ; » sicut et ibi dictum est : « Non declinet cor tuum in verba mala ad excusan» das excusationes in peccatis cum hominibus operantibus » iniquitatem [5]. » Et in Proverbiis dicitur : « Occasiones acci» pit piger et dicit : Leo est in via, in plateis autem homi» cidæ [6]. » Invenimus ergo tales esse peccatores accusantes omnia magis quam semetipsos et occasiones sibimet excusationum fingentes, cum dicunt : Zabulus me supplantavit,

[1] I Reg. II, 3. — [2] Rom. VII, 24. — [3] 2 Cor. XII, 7. — [4] Psalm. XII, 3, 4. — [5] Id. CXLI, 4. — [6] Prov. XXVI, 13.

mulier me seduxit, ille mihi occasionem præstitit ut peccarem, cum utique oporteret meminisse præcepti dicentis : « Dic tu peccata tua prior ut justificeris[1] : » Non enim emendant excusationes, neque hic, neque in futuro, si male fecerimus. Sed et illud in excursu contingere necessarium videtur. Mirum quippe continet sensum, quia scriptum est : « Justus ipse sui accusator fit in principio sermonis sui[2], » cum tamen injustus non sit sui accusator, sed aliorum. Sicut et Zabulus accusator quidem est, accusator autem non sui, sed fratrum. Interim omnes necesse est accusari : sed si quidem justus fuero, non expecto ut alius me accuset, sed ipse mei accusator existo. Plenius tamen velim discutere, quomodo potest justus sui accusator esse. Certum est quia donec quis peccat et permanet in delictis, neque justus est, neque accusator est sui. Non enim accusat quod agit. Cum vero pœnituerit a delictis, tunc justus efficitur, et non alterius, sed sui accusator existit.

XVI. « Arcus potentium infirmatus est[3]. » Jacula maligni quæ dicuntur ignita, per arcum potentium emittuntur. Potentes autem virtutes dicuntur adversæ, de quibus dicitur : « quia esse peccatores intenderunt arcum, et in ipso para» verunt vasa mortis[4]. » Et iterum : « Sagittas suas ardenti» bus effecit. » Sed et nunc dicitur, quia « arcus potentium » infirmatus est. » Si enim tu indutus sis armis Dei[5], si scuto fidei sis munitus, et galea salutis obtectus, et lorica charitatis, et gladio spiritus accinctus, arcus contra te potentium pro munimentis talibus infirmabitur. Si enim jaculatus fuerit adversum te unum aliquod jaculum ignitum, id exceptum fidei scuto continuo restinguitur. Jecit et aliud jaculum, repulsum id quoque a thorace justitiæ est. Jecit et tertium, et id gladio spiritus detruncatum est. Mittit for-

[1] Isai. XLIII, 26. — [2] Prov. XVIII, 17. — [3] I Reg. II, 4. — [4] Psalm. XI, 2; VII, 13. — [5] Ephes. VI.

tassis et quartum, quod similiter per galeam salutis abjectum est. Cumque per hæc omnia homo Dei petitus invulnerabilis manserit, tunc arcu potentium nequaquam tot directis spiculis infirmabitur.

XVII. « Et infirmi accincti sunt fortitudine[1], » si videamus quomodo « quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut con» fundat sapientes, et quæ infirma mundi sunt, ut confun» dat fortia[2], » intelligis quomodo infirmi accincti sunt fortitudine. Infirmus erat Gentilis populus, quippe qui alienus erat a Testamento Dei : hic adeptus est fortitudinem. Quam fortitudinem! « Fortitudo mea et laudatio mea Dominus, et factus est mihi in salutem[3]. » Fortitudo ergo mea ipse est Christus Dominus, qua accincti sumus nos qui eramus aliquando alieni a Testamento Dei, et sine Deo in hoc mundo[4].

XVIII. « Saturati panibus deducti sunt ad servitutem[5]. » Culpabile ostendit esse saturari panibus, quia Jacob manducavit et bibit, et repletus est, et incrassatus est, et recalcitravit dilectus[6]. « Esurientes dereliquerunt[7]. » Illos dicit qui saturati fuerant panibus, quia reliquerunt esurientes. Venit fames, non fames panis, neque aquæ sitis, sed audiendi verbum Domini[8]. Propterea ergo « esurientes » dereliquerunt usquequo sterilis peperit septem, et fœ» cunda in filiis infirmata est[9]. Multi *enim* filii desertæ ma» gis quam ejus quæ habet virum[10]. » Sterilis est mater nostra Ecclesia, hæc peperit septem, septenarium scilicet numerum, cui requies ascripta est. « Et fœcunda in filiis » infirmata est. » Patroni litteræ Judæi velim videre quomodo asserunt quod fœcunda in filiis infirmatur, et sterilis quomodo peperit septem : sed illorum fabulis spretis nos

[1] 1 Reg. II, 4. — [2] 1 Cor. I, 27. — [3] Psalm. CXVIII, 14. — [4] Ephes. II, 12. [5] 1 Reg. II, 5. — [6] Deut. XXXII, 15. — [7] 1 Reg. II, 5. — [8] Amos. VIII, 11. — [9] 1 Reg. II, 5. — [10] Isai. LIV, 1.

considerenus ne forte unusquisque nostrum habeat intra se sterilem quæ peperit septem, habeat et fœcundam in filiis quæ infirmatur. Fœcunda in propagine erat caro mea habens plurimos carnis fructus, fornicationem, immunditiam, impudicitiam, idololatriam, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, incitationes, dissentiones, hæc erant carnis nostræ numerosæ progenies. Sed cum venimus ad fidem crucis Christi, et mortificationem Jesu cœpimus circumferre in corpore nostro, et mortificare membra nostra quæ sunt super terram, et exhibere ea servire justitiæ et sobrietati : tunc fœcunditas probrosæ hujus generationis exclusa est, et hoc modo fœcunda in filiis infirmita est. Quomodo autem sterilis septem pariat videamus. Sterilis erat in me anima mea, non afferebat fructus justitiæ : nunc autem ubi per fidem Christi meruit gratiam Spiritus sancti, et replevit eam spiritus sapientiæ et intellectus[1], spiritus consilii et fortitudinis, spiritus justitiæ et misericordiæ, et replevit eam spiritus timoris Domini : certum est quod sterilis peperit septem, et fœcunda in filiis infirmata est.

XIX. « Dominus mortificat et vivificat[2]. » Quem mortificat Dominus, et quem vivificat? Meipsum mortificat, cum me mortuum facit esse peccato. Et meipsum vivificat, cum me facit vivere Deo. Peccator eram, et in delictis vivebam : mortificavit me a peccatis, mori me fecit vitæ priori, et vivificabit me ut in timore suo vivam, ut in fide sua stem, ut ultra non vivam peccato, sed Deo, qui me a mortuis suscitavit, ut in novitate vitæ ambulem in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Isai. xi, 2, 3. — [2] 1 Reg. ii, 6.

HOMILIA SECUNDA [1].

(INTERPRETE LEONE ALLATIO.)

De Engastrimytho [2].

Quæ lecta audivimus, plura sunt: de iis in duas partes ivisis sermo nobis habendus erit. Quæ de Nabale Carmelo criptura narrat [3], legimus; post hæc occultationis Davidis ıud Ziphæos historiam [4], illum ab eis accusatum, adve-sse Saulem eo animo, ut Davidem caperet; et cum ad-venisset tempus expectasse; supervenisse Sauli Davidem [5], illoque ac illius custodibus dormientibus, lanceam et aquæ lenticulam rapuisse; postea illis qui illius custodes erant, revelasse. Sequitur tertia narratio, Davidem ad Achar regem Geth aufugisse [6], et quam invenit gratiam David post res præclare gestas, ad quem, « corporis mei cus-» todem constituam te [7], » inquit. Ultima omnium est celebris historia de ventriloqua et Samuele [8]. Visa namque est ventriloqua Samuelem evocasse; Samuel Sauli vaticinatur. Quælibet harum partium, quæ quatuor sunt, rerum copia, etiam his qui hisce rebus examinandis sunt, non unius sed plurium horarum congressum occupando, negotium facesset. Arbitratu suo partem,

[1] Tom. II, pag. 490-498.

[2] Agit de ventriloqua, et de evocatione Samuelis. Omnia argumenta falso nituntur principio Samuelem apud inferos fuisse cum reprobis, et Christum fuisse etiam apud inferos. Sed tamen, propter curiositatem loci, non visa est transeunda.

[3] I Reg. XV. — [4] Id. XXVI. — [5] Ibid. 12 — [6] Id. XXVII. — [7] Id. XXVIII, 2. — [8] Id. XXVIII, 8.

quam vult, proponat Episcopus, ut in id studium nostrum conferamus. Quæ de ventriloqua narrantur, ait, examinentur. Nonnullæ historiæ nostra non intersunt. Ita vero locutus sum; quandoquidem ad altiores rerum sensus, sublimioresque nondum pervenimus, qui omnibus utiles sunt, tum iis qui illos proferre, tum iis qui illos audire possunt. Exemplum est historia de Lot, et ejus filiabus. Si sensu mystico, ac recondito, aliquam præ se fert utilitatem, Deus novit, et is cui Deus gratiam contulit sermones illos examinandi. Si vero secundum historiæ seriem perquires, cuinam historia Lot, illiusque filiarum utilitati mihi est? Similiter quodnam mihi jam dicta de ventriloqua, et Saüle historia affert emolumentum? Omnia veritas, quæ in sermone est, necessario superat. Quis enim præsenti vita deserta, sub potestate dæmonis esse velit? Ut ventriloqua evocet non e fidelibus unum, sed Samuelem prophetam; de quo Deus per Jeremiam dixerat: « Neque si Moyses, et » Samuel ante faciem meam, eos exaudiam[1]: » de quo item Propheta fatetur in hymnis: « Moyses, et Aaron in sacer» dotibus ejus, et Samuel in invocantibus nomen ejus: in» vocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos, in columna » nobis loquebatur ad eos: » et alio loco: « si steterint » Moyses, et Samuel, et deprecati fuerint, etc..... » Ita ne si talis ac tantus sub terra erat, et evocavit illum ventriloqua, in animam propheticam dæmon potestatem habet? Quid dicemus? Scriptane hæc sunt? Verane ea sunt; an non sunt vera? Certe asserere ea vera non esse, in infidelitatem inducit, cadetque super dicentium capita. Vera esse, disquisitionem, dubitationemque nobis exhibet. Scimus ex nostris fratribus nonnullos adversatos Scripturæ dixisse, ventriloquæ non credo. Ventriloqua narrat se Samuelem vidisse; mentitur; Samuel non est evocatus; Samuel

[1] Jerem. xv, 1. — [2] Psalm. xcviii, 6.

non loquitur. Sed quemadmodum Pseudoprophetarum aliqui fatentur : « Hæc dicit Dominus ; *et*, Dominus locu»tus est : » sic et dæmonium hoc mentitur, dum ad Saülis voluntatem pollicetur unum educere : « Quem enim, »*ait*, educam ? Samuel mihi evocetur[1]. » Hæc qui hanc historiam veluti falsam oppugnant, producunt. Samuel apud inferos ? Samuel a ventriloqua educitur, Prophetarum eximius ; ab ipsa nativitate Deo consecratus[2]; ante nativitatem in templo futurus denunciatus ; antequam a matre ablactaretur Ephod indutus, et diploide amictus, et Domini sacerdos effectus[3] ; quem cum adhuc in pueris esset Deus est allocutus ? Samuel apud inferos[4] ? Samuel in subterraneis, qui Heli propter filiorum scelera, et impietates a providentia condemnato successit ? Samuel apud inferos, quem tempore messis tritici Deus exaudivit, elargitusque est, ut imber de cœlo caderet[5] ? Samuel apud inferos, qui hæc omnia libere atque ingenue dixit : « Si desi»derabile alicujus accepi[6] ? » Non accepit vitulum, non accepit bovem, judicavit, condemnavitque populum et pauper mansit : nunquam aliquid a tali tantoque populo desideravit accipere. Ut quid Samuel apud inferos videtur? Quis apud inferos Samuelem sequitur ? Samuel apud inferos ? Quare non et Abraham, et Isaac, et Jacob apud inferos sunt ? Samuel apud inferos ? Quare non et Moyses, qui una cum Samuele, ut dictum est, conjungitur : « Neque si »steterit Moyses, et Samuel, eos exaudiam[7] ? » Samuel apud inferos ? Quare non et Jeremias apud inferos ? Ad quem dictum est : « Antequam formarem te in utero, cognovi te, et »antequam exires de vulva, sanctificavi te. » Apud inferos et Esaias, apud inferos et Jeremias, apud inferos denique omnes Prophetæ. Talia quidem dicet, qui Samuelem revera

[1] I Reg. XXVIII, 11. — [2] Ibid. I. [3] Id. II, 18. — [4] Id. III, 4. — [5] Id. XII, 17. [6] Ibid. — [7] Jerem. XV, 1.

eductum esse pertendere, ac propugnare non vult. Cum autem oporteat bene esse affectum, qui Scripturas intelligit, probabiliterque satis oratio nos deduxerit ut vere nos et commovere et concutere valeat, videamus utrum recte Scripturas perceperit, qui id non admittit, vel argumentetur ab illustribus, pugnantiaque dicat illis, quæ scripta sunt. Nam quæ sunt scripta? « Et dixit mulier, quem evo» cabo tibi [1]? » Cujusnam est persona illa, quæ dicit, « Dixit » mulier? » An non persona Spiritus sancti, a quo divinas litteras scriptas esse credimus, vel alterius cujuspiam? Quippe persona narrans ubique, quemadmodum qui per omnes orationis modos versati sunt optime callent, auctoris persona est. At sermonum horum auctor, non homo, sed spiritus sanctus, qui movit homines, esse creditur. Dicit igitur Spiritus sanctus: « Et dixit mulier, quem educam » tibi? Et dixit: Samuelem educ mihi. » Quis dicit: « Et vi» dit mulier Samuelem, et clamavit mulier voce magna di» cens? » Dicimus ad illum, qui nostras aures implevit rumoribus, immodicaque verborum copia Samuelem apud inferos non fuisse contendit. « Vidit mulier Samuelem, » narrans vox dixit, « et clamavit mulier voce magna, et » dixit ad Saülem: Ne timeas: ut quid decepisti me, et tu es » Saül? Et dixit ei rex: Quid id est? ne timeas. Quid vi» disti? Et dixit mulier ad Saül: Deos vidi ascendentes e » terra. Et dixit ad eam: Quæ est forma illorum? Et dixit » illi: Vir senior ascendens, et hic senior diploide Ephod » indutus [2]. » Fatetur eam vidisse et vestem sacerdotalem. Novi oppositum dicere, quod mirum non est. Ipse quippe Satanas transformat se in Angelum lucis [3]. Quare magnum non est, si et illius ministri in ministros justitiæ commutantur. Sed quid id est, quod Samuelis esse mulier cognovit? Sed scriptum est Saülem cognovisse illum fuisse Samue-

[1] 1 Reg. XXVIII, 11. — [2] Ibid. 12, 13. — [3] 2 Cor. XI, 14.

lem, « Et procubuit in faciem suam super terram, et » adoravit [1]. » Rursus item Scripturæ auctor : « Et dixit Samuel ad Saülem : Ut quid perturbasti me faciendo ascendere? Dixit, » inquit Scriptura, jam credere opus est : « Dixit Samuel : Ut quid in iram excitasti me, faciendo me » ascendere? » Respondet deinde Saül : « Valde alienigenæ » pugnant in me; et Deus discessit a me, et non respondit » mihi ultra, licet ipsum in manibus Prophetarum, et in » somniis invocaverim, ad notificandum mihi quid faciam.» Iterum Scriptura, nec alius dixit, ipsum Samuelem dixisse: « Ut quid interrogas me? Et Dominus discessit a te, et fac» tus est contra te, et fecit alium sibi, sicut locutus est in » manu mea. Et abscindet regnum de manu tua [2]. » Dæmonium de Israëlitico regno vaticinatur. Quid ad hæc, qui contrarium asserunt? Videtis quodnam certamen sit in verbis Domini, quæ auditoribus indigent, qui magna, et ineffabilia possint intelligere de exitu ex hac vita, cum prima in dubium controvertantur, et secunda manifesta non sint. Sed sermo adhuc in examine est. Dico vero necessariam esse et historiam, et illius examen, ut quid nos post vitæ hujus exitum expectat, videamus. « Locutus est in manu » mea, et abscindet Dominus regnum de manu tua, et dabit » illud proximo tuo David. » Dæmonium vero regnum David nequit habere compertum, quod a Deo decretum erat. Quidni? Nonne vocem Domini intellexisti? « Non fecit in» dignationem iræ suæ, in Amalec [3]. » Nonne hæc sunt verba Domini? Nonne vera sunt? Vere quidem voluntatem Domini Saul executus non est : sed regem Amalec vivum conservabat, propter quem et antequam quiesceret, et in exitu ipso Samuel Saüli exprobravit : « Et propter hoc ver» bum hoc fecit Dominus in die hac. Et tradet Dominus » ipsum Israël in manu alienigenarum [4]. » De universo Dei

[1] I Reg. XXVIII, 14. — [2] Ibid. 16, 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Id. XV, 28.

populo dæmonium potest vaticinari Dominum traditurum Israël? « Et tabernaculum ipsum Israël tradet Dominus in » manu alienigenarum. Et tu Saül cras accelera, tu, et filius » tuus mecum[1]. » Et illud dæmonium scire potest, regem scilicet chrismate prophetico declaratum; Saülem cras e vita migraturum; et filios illius una cum eo? « Cras tu, et » filii tui mecum. » His superius scripta confirmantur vera esse, et in vitam evocatum fuisse Samuelem. Quid igitur hic ventriloqua operatur? Quid in eductione animæ justi ventriloqua agit? Qui primæ sententiæ est evitavit ne præ tot aliis et novum certamen inire cogeretur: circa quæstionem hujus loci respondet; non est Samuel, dæmon mentitur, cum ipsa Scriptura mentiri non possit. Verba vero Scripturæ sunt: non a dæmone, sed ab illius auctore sunt prolata: « Et vidit mulier Samuelem. » Dixit Saül, quæ locutus fuerat Samuel. Quanam igitur ratione, quæ in hoc loco de ventriloqua dubitantur, solventur? Quæro a primæ illius sententiæ auctore: Samuel apud inferos? etc. Respondeat ad interrogata: quis major, Samuel, an Jesus Christus? quis major, Prophetæ, an Jesus Christus? quis major, Abraham, an Jesus Christus? Sane hic nemo eorum, qui vel una vice tantum scire potuit Jesum Christum esse, qui a Prophetis prænunciatus est, audebit dicere Christum non esse majorem Prophetis. Cum itaque Christum majorem fateberis; Christusne apud inferos? Nonne illuc pervenit? Nonne verum est quod in Psalmis dicitur, et ab Apostolis in Actibus interpretatur[2], Salvatorem ad inferos descendisse? Quod in Psalmo decimo quinto legitur, ad ipsum referri scriptum est: « Non derelinques animam » meam in inferno, nec dabis justum tuum videre corrup» tionem[3]. » Si deinceps respondebit, quia Christus ad inferos descendit: quid acturus? victurusne, an a morte

[1] I Reg. xxviii, 19. — [2] Act. ii, 31. — [3] Psalm. xv, 10.

cum non intellexissent nonnulli, asseverarunt Joannem tantum ac talem, Christum non novisse, sed ab eo discessisse Spiritum sanctum. Sed sciebat illum, cui antequam nasceretur testimonium perhibuit, et pro quo saltavit, dum ad ipsum Maria accederet, ut de illo testimonium fecit mater ejus illis verbis : « Ecce enim ut facta est vox salutationis in » auribus meis, exilivit in gaudio infans in utero meo [1]. » Hic itaque Joannes, qui ante nativitatem exilivit; qui dixit: « Hic est de quo ego dixi : Qui post me venit, ante me » factus est [2] : *et*, Qui misit me, dixit mihi : Super quem » videris Spiritum descendentem, et manentem, ipse est » filius Dei [3] : » hic, inquiunt, nondum noverat Christum in ventre. Noverat quippe illum. Simile quid Petro passus est propter gloriæ exuperantiam. Quodnam illud est ? *Hic* magnum quid de Christo sciebat. Quis sum; « Quem me » dicunt filii hominum esse [4] ? » Hic, ait, dicit hoc. *Tu vero* quid? « Tu es Christus filius Dei vivi. » Propterea beatus enunciatur; quoniam « caro et sanguis non revelavit *illi*, » sed Pater qui in cœlis est. » Cum igitur grandia de Christo audisset, et grandia concepisset, auxilium in semet non admisit : « Ecce ascendimus in Jerusalem, et perficientur [5]. » Et : « Oportet filium hominis multa pati, et reprobari a Prin» cipibus Sacerdotum, et Sacerdotibus, et occidi, et tertio » die resurgere [6]. Propitius, *inquit*, sis tibi, Domine [7]. » Maxima de Christo noverat; quod humilius erat de eo noluit admittere. Similem mihi animo pinge Joannem, dum in custodia erat; grandia de Christo apprehenderat; vidit cœlos apertos; vidit Spiritum sanctum super Salvatorem descendentem, manentemque super eum. Similem gloriam dum videt, hæret dubius, fortasse etiam non credebat, an sic glorificatus usque ad inferos, et abyssum ipsum descen-

[1] Luc. I, 44. — [2] Joan. I, 31. — [3] Id. 33. — [4] Matth. XVI, 13. — [5] Luc. XVIII, 31. — [6] Id. IX, 22. — [7] Matth. XVI, 22.

deret, quapropter dicebat: « Tu es qui venturus es, an alium expectamus[1]? » Non egressus sum a proposito, neque materiæ, quæ mihi præ manibus est, oblitus sum. Illud probare nobis in animo est, si omnes qui ante Christum in infernum descenderunt, præcursores Christi, atque Prophetæ fuere; pari ratione et Samuelem eo descendisse, non simpliciter, sed ut sanctum; ubi si est sanctus, sanctus omnino est. Nonne id etiam de Christo affirmamus? Annon Christus erat, licet aliquando apud inferos fuerit? Annon fuit filius Dei, licet in subterraneis degeret locis, « ut omne » genu flecteretur in nomine Jesu, cœlestium, terrestrium, » et infernorum[2]. » Non aliter Christus erat, licet inferius esset, ut sic dicam, et si in inferiori loco ageret, voluntate superius erat. Eodem pacto et Prophetæ, et Samuel, quamvis eo descendant, ubi sunt animæ quæ in infernis, loco quidem inferius sunt; at non inferius sunt voluntate. Et quæro an supercœlestia prophetarint. At ego nusquam dæmoni similem potentiam concedam. Nam Samuel de Saüle, et populo Dei, et regno David, David scilicet regnaturum vaticinatur. Qui contrarium sentiunt, veritatem, quæ in eo loco est, confirmare se non posse animadvertent. Sed quanam ratione sanctus pro salute male se habentium, in locum ubi permanent deveniet? In loca militum ægrotantium medici gressum dirigant: introeant ubi fœtor ulcerum eorum male olet. Hoc suggerit medicorum in homines amor. Sic et Propheticus sermo Salvatori suasit, ut eo veniret, descenderetque in infernum. Illud item orationi addendum: Samuel Propheta fuit, eoque mortuo prophetia ab illo discessit. Annon vera dicit Apostolus? « Jam propheto ex » parte, et ex parte cognosco: cum vero consummatio ve- » nerit, tunc quod ex parte est, etiam evacuabitur[3]. » Consummatio itaque post hujus vitæ finem est. Et quidquid

[1] Matth. xi, 3. — [2] Philip. ii, 10. — [3] 1 Cor. xiii, 9.

Isaïas prophetavit, ex parte cum omni libertate vaticinatus est, testatusque est hæc omnia de prophetiæ consummatione David : non recepit igitur gratiam propheticam Samuel. At intellectus meus sine fructu est[1] : et quod Ecclesiam ædificat, qui lingua loquitur[2]. Et Paulus ipse affirmat prophetantem Ecclesiam ædificare his iisdem verbis. Porro si prophetans Ecclesiam ædificat, utique gratiam propheticam habet, neque enim ipsam amisit, nisi peccaverit. Solus quippe gratiam propheticam amittit, qui postquam prophetarit indigna Spiritu sancto operatur; ita ut ipsum Spiritus deserat, fugiatque ab ejus principe animæ facultate. Quod timebat tunc post peccatum David, dicebatque : « Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me[3]. » Itaque si Spiritus sanctus prophetat : cuinam? Angelis? At : « Non opus est medicus bene, sed male habentibus[4]. » Quinam ejus prophetiam excipiunt? Neque enim frustra est gratia prophetica; neque ullum charisma eorum quæ in sancto sunt frustra est. Gratia itaque prophetica mortuorum animæ, audacter dicam, indigebant. Sed hic quidem necessarius est Propheta Israël, et qui dormit, discessitque ex hac vita, indigebat Prophetis, ut alia ratione ipsi Christi adventum vaticinarentur. Ante Domini mei Jesu Christi adventum nemini datum erat ubi lignum vitæ erat prætergredi, et illa transgredi quæ viæ ligni vitæ custodiendæ præposita erant. Quis viam illam tentare poterat[5]? Quis alicui auctor esse poterat flammeum gladium pertranseundi? Quemadmodum nec mare transiri poterat sine ope divina, columnaque divina, columna luminis, quæ erat ab ipso Deo[6] : quemadmodum neminis erat Jordanem pedibus trajicere præterquam Josue (veri Dei figura erat ille Josue) : sic per flammeum gladium Samuel transire non poterat : non Abra-

[1] 1 Cor. XIV, 14. — [2] Ibid. 4. — [3] Psalm. L, 13. — [4] Matth. IX, 15. — [5] Gen. III, 24. — [6] Exod. XIV, 24.

ham; ideo et Abraham ab eo qui torquebatur, conspicitur. Et cum in tormentis dives esset, elevatis oculis Abraham conspicit, licet a longe videat; videt tamen et Lazarum in sinu ipsius. Expectabant igitur Domini mei Jesu Christi adventum, et Patriarchæ, et Prophetæ, et omnes, ut sic viam aperiret. « Ego sum via : Ego sum porta[1]. » Via est ad lignum vitæ, ut si per ignem transire tibi contingat, flamma te non comburat[2] : qualis ignis posuit Cherubim, flammeumque gladium qui volvebatur, ut viam ad lignum vitæ custodirent. Ideo beati illic permanebant se præparantes, et cum non possent eo accedere, ubi erat lignum vitæ, paradisus Dei, et Deus agricola, ubi beati, et electi, et sancti Dei. Nullum ergo in hoc locò offendiculum est: sed omnia mira quadam vi scripta sunt, intelliguntur que ab illis, quibus Deus revelat. Nos porro, qui in sæculorum consummatione advenimus, habemus quid eximium ultra cæteros. Quid illud est? Si ex hac vita excesserimus boni, et probi, non una nobiscum peccatorum sarcinis conductis, pertransibimus flammeum gladium, nec in locum illum, in quo qui ante ejus adventum quieverant, Christum expectabant, deveniemus. Pertransibimus nullo nobis a flammeo illo gladio damno illato. « Uniuscujusque vero quale » opus sit, ignis ipse probabit[3]. Si alicujus opus combustum » fuerit, damnum contrahet, ipse vero salvabitur sic quasi » per ignem[4]. » Pertransibimus ergo. Habemus item ultra et aliud eximium; non possumus, si recte vixerimus, male discedere. Hoc non dicebant antiqui, non Patriarchæ, non Prophetæ. Nonne id nos effari possumus : si bene vixerimus, melius et dissolvemur, erimusque cum Christo? Propterea cum ultra cæteros id habeamus, nec leve sit emolumentum, cum in fine sæculorum devenerimus, primi denarium accipiemus : nam audi parabolam : « Incipiens da-

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Id. X, 9. — [3] I Cor. III, 13. — [4] Ibid. 15.

»bat denarium ab ultimis. At primi existimabant se majus »quidpiam habituros [1]. » Tu ergo primus, qui ultimus venisti, mercedem a Patrefilias accipis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. xx, 8.

ORIGENIS
IN PSALMOS
HOMILIÆ[1].

Quasi exordii loco hoc habendum e commentariis :

(INTERPRETE DIONYSIO PETAVIO.)

Clausas[2], obsignatasque esse Scripturas sacras divina testantur oracula; idque Davidis clave, ac forsitan et sigillo, de quo scriptum est : « Figura sigilli sanctitas Do- » mino[3]. » Quod de virtute Dei, qui eas largitus est, intelligi debet, quæ videlicet per sigillum adumbratur. Etenim clausas atque obsignatas esse Scripturas Joannes in Apocalypsi declarat his verbis : « Et Angelo Ecclesiæ, quæ Philadel- » phiæ est, scribe : Hæc dicit Sanctus, verus, qui habet » clavem David; qui aperit, et nemo claudet; et claudit, et » nemo aperiet. Novi opera tua : posui fores coram te aper- » tas, quas nemo claudere potest[4]. » Deinde paulopost : « Et vidi ad dexteram sedentis in throno librum scriptum » intus et a tergo, obsignatum signaculis septem. Et vidi » Angelum proclamantem voce magna : Quis est dignus

[1] Transmittuntur 1o Commentaria in psalmos, tum quia non certe omnino quamvis probabiliter Origeni tribuenda sunt, tum quia non satis magni momenti ; 2o Commentarium in Job utpote Origeni abjudicandum. Tantum Homeliæ referuntur in Psalmos XXXVI et XXXVIII.

[2] Tom. II, pag. 525-527. Nn. I-III.

[3] Exod. XXVIII, 36. — [4] Apoc. III, 7.

» aperire librum, et solvere signacula ejus? Et nemo poterat in cœlo, neque in terra, neque subter terram aperire » librum, neque aspicere illum. Et flebam, quoniam nemo » dignus inventus est aperire librum, neque aspicere illum. » Et unus de Senioribus dixit mihi : Noli flere : ecce vicit » leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et septem » signacula ejus [1]. » De sola vero obsignatione ita loquitur Isaias : « Et erunt vobis verba hæc omnia, sicut sermones » libri hujus obsignati, quem si dederint homini scienti lit» teras, dicentes : Lege ista, et respondebit : Non possum » legere ; est enim obsignatus. Et dabitur liber hic in » manus hominis nescientis litteras; et dicet : Nescio litte» ras [2]. » Hæc enim non ad Apocalypsim solum Joannis, aut Isaiæ vaticinia pertinere putandum est ; sed de universa Scriptura sacra penitus accipienda sunt, quam sane apud illos in confesso est, qui divinarum litterarum notitiam mediocriter assecuti sunt, ænigmatum involucris, ac parabolis, tenebrosisque sermonibus, ac diversis aliis obscuritatis generibus, quæ hominis ingenio difficile comprehenduntur, repletam esse. Quod et Salvator ostendere volens, clavem apud Scribas, et Pharisæos esse dixit, qui ut viam ad aperiendum invenirent, minime contenderent, « Væ vobis ! *in» quit*, Legisperitis ; quoniam tulistis clavem scientiæ, ne» que ipsi intrastis, et intrantes non permittitis ingredi [3]. »

Hæc a nobis velut præfandi gratia proposita sunt, qui in maximum certamen, quodque vires nostras ac facultatem sine ulla dubitatione superat, ab ingenti tuo, Ambrosi vir sanctissime, erga litteras studio concitati fuimus, et ut in illud descenderemus humanitate tua ac moderatione perpulsi. Quandoquidem diu me comperta periculi magnitudine recusantem, non modo disputare de sacris litteris; sed et multo magis scribere ac posteris relinquere,

[1] Apoc. v, 1 et seq. — [2] Isai. xxix, 11, 12. — [3] Luc. xi, 52.

modis omnibus, atque illecebris demulsisti, et ad hoc quibusdam divinitatis progressionibus adduxisti. Tu igitur testis mihi apud Deum eris, tum cum de vita mea ac scriptis inquiret, quoniam animi consilio sit istud a me susceptum. Ac nonnunquam quidem veritatem assequimur; nonnunquam aut violentius perrumpimus, aut dicere aliquid videmur. Porro quod scriptum est vestigavimus, non ita ut præclare illud dictum contemneremus: « Cum de Deo » dicis, a Deo judicaris; » item illud: « De Deo etiam vera » dicere, non mediocre periculum est. » Quamobrem cum nihil sine Deo esse possit egregium, præsertimque divinarum litterarum intelligentia, abs te etiam atque etiam petimus, ut parentem omnium Deum, per Salvatorem nostrum ac Pontificem genitum Deum obsecrare velis, idque ab eo nobis impetrare, ut imprimis recte quærere possimus. Quærentibus enim proposita est assequendi promissio. Ac nescio an qui ad illud via ac ratione minime contendunt, inter eos qui quærunt, apud Deum non habeantur.

(INTERPRETE JOANNE TARINO.)

Psalmorum interpretationem inchoaturi, præclarissimum documentum nobis ab Hebræo de omni divina Scriptura traditum proponemus: dicebat enim ille similem esse universam Scripturam divinitus afflatam propter obscuritatem quæ in ea est, multis domiciliis uno ædificio conclusis; unicuique domicilio appositam clavim non ipsi convenientem, sicque dissipatas esse claves per domicilia, non respondentes singulas iis domiciliis quibus appositæ sunt: opus vero longe difficillimum esse invenire claves et eas cellis aptare, quas aperire possunt: itaque etiam Scripturas abstrusas quidem illas intelligi, non aliunde sumptis quam

iniquitatem, quoniam sequitur eum qui inter malignantes æmulatur, ut arescat sicut fœnum, et hoc eum non tarde, sed cito esse passurum; eum vero qui æmulatur facientes iniquitatem, sequitur, ut sicut olera herbarum cito decidat. Et secundum simplicem quidem litteræ intellectum, non æmulari inter malignantes hoc videtur indicari ne inter malos et pessimos homines æmulator quis malitiæ, id est dux et auctor existat, et velut formam flagitii cæteris præbens. Æmulari vero eos qui faciunt iniquitatem, illud est, si imitetur quis, et discat agere inique. Et hoc est in utroque quod dicitur, ut neque exemplum malitiæ cæteris præbeas, neque ipse aliorum sequaris exempla. Verum ut plenius etiam intrinsecus sermo iste contineat agnoscamus, conveniens puta adhibere de Scripturis divinis sicubi hunc sermonem invenimus scriptum, et spiritalibus spiritalia comparare, ut quid per hæc indicetur evidentius pateat. Scriptum est in Deuteronomio: « Ipsi in zelum me con»citaverunt in non Deo, ad iram me concitaverunt in »idolis suis, et ego in zelum adducam eos in non gen»tem [1]. » Hic ubi latine dicitur: « in zelum adduxerunt me, et ego in zelum adducam, » in græco idem ipse sermo est, qui et in psalmi initio est dictus, id est, æmulati sunt me, et ego æmulabor eos. Quamvis sermo ipse græcus, id est παρεζήλωσαν, significantius in latino exprimi videatur, si dicamus *irritaverunt me*, idem tamen ipse est sermo. Sed et in Apostolo scriptum est: « An æmulamur Dominum? » Numquid fortiores illo sumus [2]? » Et ubi habetur, *æmulamur Dominum*, in quibusdam exemplaribus, *irritamus Dominum*, scriptum est. Ex quibus omnibus testimoniis indicatur, quod æmulari aliquem, irritare eum est, et provocare: verbi causa, si tali utamur exemplo. Sunt quædam mulieres impudicæ, et nequam, quæ si forte viros in amoris

[1] Deut. XXXII, 21. — [2] I Cor. X, 22.

furtivi illecebris ceperint, processu temporis occultis non contentæ flagitiis, volunt etiam pudicis conjugibus innotescere, quod ab earum viris amentur, ut ex hoc in zelum excitent, et irritent, ac perturbent alienas domos. Si intellexisti exempli virtutem, quomodo pellex zelum concitet uxori, et hoc debes advertere quid sit æmulari inter aliquos, id est, cum eis malitiæ alicujus incitamenta præbentur. Denique quia sermo ille Deuteronomii, in quo ait: «Ipsi in zelum adduxerunt me in non Deo,» id est παρεζήλωσαν, hoc significet, ex hoc manifestius claret, quod alibi scriptum est[1], quia noster Deus zelans dicitur. Zelans autem maritus dici solet de conjuge sua, cum ei pudicitiam sollicitius et cautius curat, nec pollui patitur conjugis castitatem. Unde consequenter qui peccat, Deum qui zelans dicitur, in zelum incitat, et irritat. Verum hæc omnia abusive audienda sunt de Deo, sicut et ea quæ de furore Dei dicuntur, vel de somno, vel de tristitia, per quæ illud intelligitur quid unusquisque nostrum pro actibus suis de Deo mereatur. Denique sic dixit in Deuteronomio, quia «ipsi »in zelum adduxerunt me in non Deo, et exacerbaverunt »me in idolis suis[2],» id est, colentes idola in zelum concitaverunt me. Sed quid sequitur? «Et ego in zelum ad»ducam eos in non gentem, in gentem insipientem irritabo »eos.» Unde etiam nunc Judæi non moventur adversus Gentiles, adversum eos qui idola colunt, et Deum blasphemant, et illos non oderunt, nec indignantur adversum eos: adversum Christianos vero insatiabili odio feruntur, qui utique relictis idolis ad Deum conversi sunt. Cum ergo videris Judæos odio habentes Christianum et insidiantes ei, intellige quia completur prophetia illa quæ dicit: «Et ego »concitabo eos in non gentem.» Nos enim sumus non gens, qui pauci ex ista civitate credimus, et alii ex alia, et nus-

[1] Exod. x, 5. — [2] Deut. xxxii, 21.

quam gens integra ab initio credulitatis videtur assumpta. Non enim sicut Judæorum gens erat, vel Ægyptiorum gens, ita etiam Christianorum genus gens est una, vel integra, sed sparsim ex singulis gentibus congregantur. Dicit ergo, quia « ego in zelum eos inducam in non gentem, in gentem » insipientem irritabo eos. » Et ideo irritantur in nos, et odio nos habent velut gentem insipientem, dicentes se esse sapientes, quoniam quidem primis ipsis commissa sunt eloquia Dei, et meditantes a puero usque ad senectutem Legem Dei, in Legem Dei non pervenerunt: sed ideo quæ stulta sunt elegit Deus hujus mundi, ut confundat sapientes, et sic impletur quod scriptum est: *In gentem insipientem irritabo eos.* Sed et quod dicit Apostolus : « An æmulamur Dominum? » Nunquid fortiores sumus illo[1]? » videamus quid indicet. In eo loco hæc dixit, ubi de sacrificiis, et de his quæ idolis immolantur, disputat. *An æmulamur*, ait, *Dominum*, hoc est zelo concitamus, edentes ea quæ idolis immolata sunt, sicut Judæi zelum ejus commoverunt in idolis suis? Nunquid etiam nos simili modo facere volumus? Ideo ergo ait : « An æmulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus? » Hoc est quod dicit. Siquidem concitemus zelum alicui qui inferior est viribus nostris, possumus facile contemnere : si vero fortem concitemus in zelum, nunquid non in propriam molitur ista perniciem? Si ego vescimur idolis immolatis, et adversum nos zelum Domini concitamus, fortiorem iram contra nos, id est, ad proprium interitum provocamus. Si quando videris hominem nequam, observa, et cave ne zelum ejus concites adversum te, ne quid incaute facias, unde nequitia concitetur. Verbi causa, ut per exemplum planius fiat quod dicitur, beatus David Saul malignantem concitavit in zelum, quando processit ante exercitum, et occidit Goliam, et processerunt chori puellarum et mulie-

[1] I Cor. x, 22.

rum dicentes : « Percussit Saul in millibus, et David in » decem millibus[1]. » Quod utique si studio suo egisset David, æmulatus fuisset in malignitate Saul. Sed nunc non suo studio factum est ut exirent chori puellarum, et hujuscemodi hymnum dicerent, quia David percussit in decem millibus, et Saul in millibus. Hoc est ergo quod nos edocet psalmus, ut quoniam genus hominum proclive est ad zelotypiam, et perfacile ad vitium istud inclinatur, observa ne id agas, quod malos homines in æmulationem tui irritet, et ad insidiandum tibi concitet, vel ad odium tui excitet. Et est hoc totum quod significatur in his omnibus, ut neque ipse provoces mali æmulationem adversum te, neque tu nequitiam æmuleris alienam. Quomodo ergo homo nequitiam æmulatur alterius? Sine dubio cum eadem agit. Quod autem dico, tale est. Si quis sit per iniquitatem dives factus ex paupere, si sit vicinus ejus egens, et videat illum qui de terra surrexit, et ad divitiarum culmen ascendit, et incipiat æmulari ut similiter etiam ipse ex iniquitate ditescat, hoc est æmulari facientes iniquitatem. Sed et si quis eum qui vel furtivis stupris, vel illicitis conatibus ultra locum et mensuram suam invadit nuptias, domos, divitias, æmulari velit, æmulatus est facientes iniquitatem. Jam vero eos qui per diversa flagitia, vel indignas atque illicitas ambitiones ad immerita bonorum culmina pervenerunt, et iniquis factionibus vel cruentis manibus honores non sibi debitos occuparunt, hos si quis videns ad similem inflammetur insaniam, æmulatus est facientes iniquitatem.

II. Propterea ergo mandato Domini illuminatur, ut cum æmulationis illicitæ flamma cor nostrum mentemque pulsaverit, nos verbis edocti dicamus : si æmulari voluero inter malignantes, aut æmulatus fuero facientes iniquitatem, vide quid sequatur : « Sicut fœnum, *inquit*, cito arescent,

[1] I Reg. XVIII, 7.

» et sicut olera herbarum cito decident[1]. » Vis etiam alterius Prophetæ de talibus monitis auctoritate muniri? Audi quid etiam Esaias de omni gloria carnali pronunciet: « Omnis, » *inquit*, caro fœnum, et omnis gloria ejus ut flos fœni[2]. » Vis etiam per singula videre quomodo flos fœni sit carnis gloria? Vide quis imperavit ante hos triginta annos, quomodo imperium ejus effloruit : continuo autem sicut flos fœni emarcuit, tunc deinde alius post ipsum, deinde alius atque alius, qui deinde duces, et principes : et omnis eorum gloria et honor non solum tanquam flos emarcuit, verum etiam tanquam pulvis aridus, et a vento dispersus ne vestigium quidem sui reliquit. Alii etiam divitiis elati, et honoribus tumidi, studentes vel laudabiles haberi per simulatam bonitatem, vel execrabiles per indomitam crudelitatem. Quorum si quis vana studia existimat æmulanda, eat nunc ad cadaverum eorum reliquias, si tamen vel ipsæ *inveniri* queant: aliquantis enim ne hoc quidem concessum est : et tunc inveniet quomodo « omnis caro fœnum est, et omnis » gloria ejus ut flos fœni. Exaruit fœnum et flos ejus deci- » dit[3]. » Qui autem non diligit flosculos carnis, neque carnaliter vivit, sed diligit verbum Dei, et in ipso proficit, audi quid speret : « Verbum, *inquit*, Domini manet in æter- » num[4]. » Sed et hoc ipsum quod ait, quia *sicut fœnum cito arescent*, malignantes scilicet, non arbitror otiosum cur fœno eos comparaverit, cum utique et alia possit esse materia, cui comparentur hi qui malitiose egerunt. Fœnum mutorum et irrationabilium animalium cibus est. Fortassis ergo pro eo quod omnes stulti, et imperiti, et qui contra rationem et sapientiam Dei vivunt, sequuntur eos qui in malitia principes sunt, et ex illorum vita vel actibus vesci dicuntur, quibus et obediunt, idcirco eos fœno comparavit. Nemo enim prudens ab illis sumit exemplum. Nam sicut

[1] Psalm. xxxvi, 2. — [2] Isai. xl, 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. 8.

vir prudens qui audit verba Domini et facit ea, iste est qui manducat panem illum qui de cœlo descendit, et Jesus est cibus ei, pro eo quod ex verbis ejus pascitur, et in mandatis ejus vivit : similiter et hi qui in malitia eminentes, sicut fœnum efficiuntur iis qui sibi obtemperant, vel æmulationem sui ad nequitiam gerunt. Similia autem etiam de oleribus herbarum intelligenda sunt, quibus comparantur hi qui faciunt iniquitatem pro eo quod velociter transeant. Invenimus tamen in Scripturis divinis interdum et laudabilia olera, quæ per præceptum Apostoli manducare jubentur infirmi. Alia autem sunt illa, et his contraria, de quibus dicitur quod flumina Ægypti aqua sit deorsum descendens, et rigans sicut hortum olerum[1] : quo videlicet Ægyptius non arbor dicatur, sed ne vitis quidem nominetur, sed olera quæ cito deficiunt. Et vis videre quam cito Ægyptius decidat? Vide quid dicatur de eis in Exodo : Ægyptii autem festinaverunt, inquit, decolligaverunt axes suos, et cito fugerunt sub aqua[2]. Denique et Achab ille iniquus quoniam talia olera parabat plantare in vinea Naboth Jezrahelitæ, propter quod Nabutheus magis mori elegit, quam permittere ut excisa vinea Israëlitica olera plantarentur[3]. Fecit ergo hoc tanquam justus, ut non permitteret excidi vineam justitiæ, cujus fructus lætificat cor hominis, cum in sapientiæ cratere miscetur, et plantari olera iniquitatis, velociter viridantia, sed velocius arescentia. Puto ergo quod etiam in nostris cordibus qui credimus Salvatori, sit aliqua vinea plantata, sicut dixit : « Vinea facta est dilecto in » cornu, in loco uberi[4]. » Sed et ad illos dictum est quibus sermo Dei factus est primum, quia « ego plantavi te vineam » totam feracem[5]. » Est ergo nobis vinea quædam ex qua fructum scientiæ, qui lætificat cor hominis, per donum sa-

[1] Jos. XIII. — [2] Exod. XIV. — [3] 3 Reg. XXI. — [4] Isai. V, 1. — [5] Jerem. II, 21.

pientiæ premimus in torcularibus Scripturarum, cum perfectius et latius divina Legis mysteria contuemur, sed proficientibus nobis in his studiis, et Israëlitico oculo ad oculum spiritalem tendentibus, venit Achab iniquus et impius, Achab inimicus vineæ nostræ, et adversum optima studia hæc sapientiæ invidiam concitat, tumultum commovet, dolos, et factiones per Jezabel, hoc est, per carnalem sapientiam instruit, et vult excidi vineam istam spiritalis intelligentiæ, et plantari olera, id est, ut quæ legimus, carnaliter intelligamus : sicut olera enim omnis gratia carnis est, ut impleatur in nobis illud quod culpat Apostolus dicens ad Galatas : « Sic insensati estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne perficiamini[1]. » Quod autem in anima sancta sint vineæ, et agri a Domino benedicti, audi etiam Isaac ad filium suum Jacob dicentem : « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus[2]. » Melius ergo est vineam nos colere in anima nostra, et torcular fodere Scripturarum, et vindemiare botros, et premere vinum de vinea Sorec, ut et nos dicamus ad Dominum, quia « poculum tuum inebrians quam præclarum est[3]. »

III. Posteaquam dixit sicut olera herbarum cito decidere facientes iniquitatem, et prohibuit æmulari inter malignantes, et imitari facientes iniquitatem : tunc dicit quid facere debeamus. *Spera*, inquit, *in Domino, et fac bonitatem*[4]. Contemptis scilicet illis omnibus quæ superius culpata sunt, honoribus, divitiis, et omni gloria carnali, atque omnibus sæculi bonis, in Domino, inquit, spera. Sperans autem in Domino non sis otiosus : sed bonitatem faciens, spera in eo. Quæ est autem ista bonitas, videamus. Unus est ex illis fontibus quos sancti spiritus fructus esse enumerat Apostolus. « Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax,

[1] Galat. III, 3. — [2] Gen. XXVII, 27. — [3] Psalm. XXII, 5. — [4] Id. XXXVI, 3.

» patientia, bonitas, et justitia [1]. » Fac ergo bonitatem, velut si diceret ad agrum loquens, fac illum fructum vel illum : ita nunc tibi auditori divinarum scripturarum, tanquam agro loquitur sermo divinus. « Fac bonitatem, et in» habita terram, et pasceris in divitiis ejus. » Noli esse sicut fœnum arescens, noli fieri sicut olera herbarum, quæ cito deficient, sed spera in Domino, et fac bonitatem, et inhabita terram. Quam terram inhabitare nos jubet si bonitatem fecerimus? Utique si de ista loqueretur terra quam habitamus, et qui faciunt bonitatem, et qui non faciunt, habitant hanc terram. Superfluum ergo videtur esse mandatum si intelligatur hæc terra. Sed videamus ne forte illam dicat terram de qua scriptum est, quia semen aliud cecidit super terram bonam, quæ attulit fructum, in qua nunc terra cor auditoris significari videtur [2]. Hanc ergo jubemur inhabitare, hoc est, non longius evagari, non ultra citraque discurrere, sed habitare, et consistere intra animæ nostræ terminos, et considerare eam diligentius atque effici ejus agricola sicut fuit Noë, et plantare in ea vineam, et excolere terram quæ intra nos est, nostræ animæ innovare novalia, et non seminare super spinas : videlicet cum animam nostram purgamus a vitiis, et incultos atque asperos mores ad mansuetudinem Christi imitationis excolimus, et ita demum ex virtutum divitiis pascimur. Neque enim putandum est præcipi nobis terrenas divitias quærere, quas contemnere jubemur et spernere. Ait ergo : « *Inhabita terram.* Hoc est ergo, animæ tuæ semper assiste, ibi semper permane, et excole terram tuam, ut cum abundare cœperis justitiæ fructibus, tunc pascaris in divitiis ejus. Quid est autem pasci in divitiis ejus? Quia « quodcumque semina» verit homo, hoc et metet. *Et,* qui seminat in carne, de » carne metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu,

[1] Gal. v, 22 — [2] Luc. viii, 8.

» de spiritu metet vitam æternam[1]. » Si autem habites terram tuam, et ipsam in spiritu et non in carne seminaveris, pasceris in divitiis ejus, sicut oves illæ quæ in loco viridi pasci dicuntur, de quibus dicit sermo divinus : « In loco » viridi ibi me collocavit[2]. » Unde constat quod unusquisque nostrum ipse sibi præparat intra se locum viridem, in quo pascitur a Domino, cùm agros animæ suæ excolit, et in spiritu seminans semper ad lætitiam spiritalis culturæ adducit.

IV. « Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis » tui[3]. » Moris est Scripturæ divinæ duos homines introducere ὁμωνυμίᾳ, id est similitudine alterius alterum ex altero nominare, hoc est ea quæ exterioris sunt hominis, compellere etiam in interiorem. Quod autem dico tale est. Exterior homo corporalis vescitur cibis corruptibilibus, et sibi aptis. Est autem et cibus quidam interioris hominis, de quo dicitur quia in omni verbo Dei vivit homo[4]. Est poculum exterioris hominis, est aliud interioris[5]. Bibimus enim de spiritali sequenti petra, et bibimus aquam, quam, dicente Jesu, *qui bibit, non sitiet in æternum*[6]. Est et indumentum exterioris hominis, est et interioris hominis indumentum. Et si quidem peccator sit, induit se maledictum sicut vestimentum[7]; si autem justus sit, audit[8] : « Induite » vos Dominum Jesum Christum[9]. *Et :* Induite vos viscera » misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mansuetudi» nem, patientiam. » Et quid necesse est enarrare per singula quomodo interior homo exterioris hominis homonymis appellationibus nominetur ? Arma exterior homo et interior habet. Qui secundum interiorem hominem militat, induitur armis Dei, ut possit stare adversus versutias diaboli.

[1] Gal. VI, 8. — Psalm. XXII, 1. — [3] Id. XXXVI, 4. — [4] Deut. VIII, 3. — [5] 1 Cor. 10. — [6] Joan. IV, 13. — [7] Psalm. CIX. — [8] Rom. III, 14. — [9] Col. III, 12.

Sed post multa exempla, veniamus ad hoc quod propositum est. Videamus quid est quod significatur ex eo quod dictum est: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Sciendum primum est quia hoc quod dixi in latino, *delectare in Domino*, in græco, *delitiare in Domino*, dicitur. Hoc enim græcus sermo indicat: quod est κατατρύφησον. Sicut ergo secundum exteriorem hominem possibile est non solum cibis uti, verum etiam delitiis perfrui, et maxime qui divites sunt delitiis utuntur: etiam ita interior homo potest non solum cibis uti, verum et delitiis perfrui. Quod fieri hoc modo arbitror. Si quis audiat verba ea solummodo, quæ se invitent ad timorem Dei, iste cibum tantummodo capit ex hujuscemodi verbo. Qui vero dederit operam ad intelligendam legem, ad perscrutandos Prophetas, ad exolutiones parabolarum Evangelii, ad explanationem verborum apostolicorum, et qui in omnibus intellectui et scientiæ operam dederit, iste deliciis fruitur. Non enim ad hoc solum quod ei ad vitam sufficit, cibo utitur mandatorum, sed in omni agnitione scientiæ delectatur. Hoc est quod arbitror et in eo indicari, quod dicitur Deus ab initio plantasse paradisum deliciarum, sine dubio in quo spiritualibus deliciis frueremur. Sed et alibi: « Torrentem (*ait*) » deliciarum potum dabis eis[1], » sanctis scilicet. Sed et hic scio quod in latinis exemplaribus haberi solet « torrentem » voluptatis tuæ, » sed in græco habetur τρύφης, quod est deliciarum. Sed et sanctis quibusque corporalium deliciarum contemptus indicitur, et spes deliciarum spiritalium repromittitur. Vis etiam de hoc auctoritatem accipere Scripturæ divinæ? Dives quidem erat, et Lazarus pauper, in deliciis corporalibus erat dives, Lazarus conficiebatur inedia. Excessit uterque de sæculo, et Lazarus quidem ab Angelis sublatus est in sinum Abrahæ, ut ibi in deliciis

[1] Psalm. xxxv, 9.

requiesceret : ille autem qui in deliciis fuerat corporalibus, abiit in gehennam ignis, sicut in Evangelio est, et audit ab Abraham, quia « tu consecutus es bona in vita tua[1], » hoc est deliciis abusus es, « et Lazarus mala : nunc autem hic » requiescit, tu vero cruciaris. » Nemo potest, et in carne, et in spiritu habere delicias. Sed si quis in carne deliciatur, sicut ille dives, carebit gremio Abraham et deliciis. Qui vero in præsenti sæculo pane afflictionis vescitur, sicut et ille pauper, cum hinc abscesserit, in deliciis erit. « Deli- » ciare *ergo* in Domino, et dabit tibi petitionem cordis tui. » Quod si adhuc plenius intueri vis quomodo quis delicietur in Domino, perspice quod Dominus veritas est, et sapientia est, et justitia est, et sanctificatio est. Si ergo abundaveris in divitiis veritatis, si abundaveris in intellectu sapientiæ, si copiosus fueris in actibus justitiæ, tunc plene et integre deliciaris in Domino. Quæ utique cum expleveris, tunc etiam id quod consequitur adipisceris. « Dabit *enim* » tibi Dominus petitiones cordis tui. » Necessario tamen addidit *petitiones cordis tui*, cum potuisset utique dicere petitiones tuas. Ita autem facilius intelligi potest. Quod si singulorum membrorum propria quædam persona fingatur, verbi causa, si oculus haberet vocem, nunquid non diceret : peto lucem, ut videam ea quæ me videre delectant? Refugio enim videre horrorem aliquem, et omne quod conturbat et contristat aspectum. Similiter et si auditus acciperet vocem, nunquid non diceret : peto sonum modulata arte compositum, sonum delectabilem, asperum vero et terribile aliquid audire refugio? Ita si gustui vox daretur, et tactui, et omnes sensus nostri sine dubio hæc peterent, quæ suo sensui convenirent. Ab his ergo transeamus ad cor in quo est mens, et principalis intellectus, et videamus quid desideret et quid petat cor, sicut de oculo vel de auribus cæte-

[1] Luc. XVI, 25.

risque sensibus in superioribus demonstravimus. Secundum sui naturam cor sine dubio intelligentiam poscit. Sicut oculus visum, ita cor intellectum requirit. Sicut auris suavem sonum cupit, ita cor sapientibus sensibus delectatur. Sicut gustus dulci sapore, ita cor prudentibus cogitationibus gaudet. Sicut odoratus suavitate fragrantiæ, ita cor rationabilibus studiis lætatur. Sicut tactus lenibus ac mollibus, ita cor utilibus, et optimis consiliis delectatur. Si ergo delicieris in Domino, et sapientiæ et veritatis et justitiæ copiis atque deliciis perfruaris, dabit tibi Dominus petitiones cordis tui aptas deliciis supradictis.

V. Post hæc dicit : « Revela Domino viam tuam, et spera » in eum, et ipse faciet[1]. Omnis qui male agit, odit lucem, » et non venit ad lucem uti ne arguantur opera ejus. Qui » autem facit veritatem, venit ad lucem[2]. » Quoniam ergo qui male agit, odit lucem, et quantum in ipso occultans mala quæ agit, et timens ne arguatur, velat et contegit viam suam, et tanquam velamento quodam operit actus suos. Verbi gratia, si quis vestrum, licet non optem esse in hoc conventu talem aliquem, tamen si quis inter vos, sive catechumenus, sive etiam unus aliquis ex pluribus fidelium conscius sibi est quod fornicatus sit, et celat delictum, nunquid non tibi videtur iste occultare, et operire viam suam quam incedit? Qui autem caste agit, et confidit de puritate vitæ suæ, non vult cooperire viam suam, sed vult eam manifestam dico non hominibus, ne forte percipiat mercedem suam ab hominibus, sed Deo manifestat. Propterea ergo dicitur, « revela ad Dominum viam tuam. » Sed et si malorum tibi conscius aliquorum fueris, noli occultare, sed per exomologesim, id est, confessionem revela ea Domino, et spera in eum, et ipse faciet. Hoc est, cum confessus fueris, et revelaveris ei delicta tua, spera in eum quod pos

[1] Psalm. XXXVI, 5. [2] Joan. III, 20, 21.

sis ab eo veniam promereri, et ipse faciet. Quid faciet? Sine dubio sanum te faciet. Dicet tibi : « Ecce jam sanus factus es, ultra noli peccare, ne quid tibi deterius contingat[1]. » Hæc faciet, si delicta tua ei revelaveris. Si vero pura est via tua, et munda conscientia, et hæc ei revelaveris, spera in eum.

VI. Quid faciat, ex consequentibus disce : « Producet sicut lumen justitiam tuam, et judicium tuum sicut meridiem[2]. » Tuam justitiam, quam tu egisti in occulto, et revelasti eam soli Deo, hanc producet sicut lumen Deus, et ostendet te justum illuminatum sole justitiæ, cœlo et terræ, et omnibus qui in cœlo sunt ostendet lumen justitiæ tuæ, et (si ita dici oportet) jactabit se de te tanquam de filio, tanquam qui acceperis spiritum adoptionis. Producet ergo justitiam tuam sicut lumen, quia qui secundum mandatum Domini justus est, justitiam suam ita facit, sicut ipse mandavit dicens : « Vos autem cum facitis justitiam vestram, » nesciat sinistra quid faciat dextra tua[3]. » Hæc ergo justitia quæ ita sit, ut non hominibus appareat, nec ut humanam gloriam captet, sed fit in occulto, ut pater qui videt in occulto, reddat palam in tempore suo, producitur a Deo sicut lux. « Et judicium tuum sicut meridies. » Omnia enim justi judicia quæcumque judicavit, non solum sicut lux erunt, sed sicut meridianum lumen, quod utique clarissimum et splendidissimum est. Plenitudo enim lucis in meridiano tempore designatur. Si ergo fueris justus et bonus, producet Deus sicut lumen justitiam tuam, et judicium tuum sicut meridiem. Vel certe in judicio cum causa tua discutitur, justitiam causæ tuæ tanquam lucem Deus faciet manifestam, et judicium quod et dijudicat, velut meridiem faciet manifestum. Quæ scientes ita futura, deprecemur misericordiam Dei, ut concedat nobis tales fieri, qui digni habeamur, quorum Deus ipse lucem justitiæ producat in

[1] Joan. v, 14. [2] Psalm. xxxvi, 6. — [3] Matth. vi, 3.

medium, et judicium nostrum sicut meridiem clarum et lucidum, habens lucem veram in se, ipsum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eodem psalmo, ab illa parte : « Subditus esto Domino, » et ora eum. »

I. Præcipiente mandato, et dicente : « Subditus esto Do» mino [2], » necessarium videtur perscrutari quid sit subditum esse Domino, et quid sit non esse subditum. Sicut enim « non » omnis qui dicit Domine, Domine, intrabit in regnum cœ» lorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis » est [3] » : ita non omnis qui dicit se subjectum esse Domino, subjectus est ei, sed qui reipsa subjectus est ei : quia vere subjectum esse Domino, non sermo professionis, sed opus subjectionis ostendit. Plenius autem intelligitur quod dicimus hoc modo. Dominus noster Jesus Christus justitia est. Nemo ergo injuste agens subjectus est Christo, qui est justitia. Christus veritas est. Nemo mendax Christo subjectus est qui est veritas, sive cum in rebus, sive cum in doctrina mendacium loquitur. Dominus Jesus Christus sanctificatio est. Nemo est subjectus sanctificationi, cum pollutus sit et impurus. Dominus Jesus Christus pax est. Nemo litigiosus et turbulentus Christo subjectus est, qui est pax, sed ille subjectus est ei qui dicit : « Cum his qui oderunt pacem, eram pacifi-

[1] Tom. II, pagg. 659-663.
[2] Psalm. XXXVI, 7. — [3] Matth. VII, 21.

» cus[1]. » Unde et in alio psalmo ad animam suam dicit Propheta : « Verumtamen Deo subdita esto anima mea, quia ab » ipso est patientia mea[2]. » Sed et Apostolus magna quidem et mystica de subjectione significat dicens : « Cum autem » subjecta ei fuerint omnia, tunc et ipse filius subjectus erit » ei qui subdidit omnia[3]. » Audi ergo quid dicit quia omnia necesse est Christo esse subjecta, et tunc ipsum esse subjectum, subjectione videlicet illa quam de spiritu intelligi dignum est. Interim necesse est omnia Christo esse subjecta, ut tunc demum etiam ipse impletis omnibus et perfectis per subjectionem, tanquam victoriæ suæ hanc referens palmam patri dicatur futurus esse subjectus. Quod nisi mystice intelligatur, impium aliquid sine dubio non advertentibus indicare creditur. Non enim putandum est, quod filius Dei nunc quidem patri nequaquam subjectus sit, in novissimis vero temporibus cum sibi fuerint cuncta subjecta, tunc erit et ipse subjectus : sed quia omnia nostra in se recipit, et se esse dicit qui in nobis esuriat : seque qui in nobis sitiat, et nudus sit atque æger, quique hospes et qui retrusus in carcerem, et quidquid uni ex minimis suis factum fuerit, sibi factum esse testatur : consequenter et merito cum unusquisque nostrum plene et perfecte subditur Deo, ita ut in nullo prorsus inobediens pareat, se esse subditum protestatur. Sed et alio modo plenius intelligitur quod dicimus. Si aliquod membrum corporis doleamus, quamvis anima nostra incolumis sit, et reliqua omnia membra nostra sana sint, tamen quia dolore unius membri totus homo affligitur, non dicimus quia sani sumus, sed quia male habemus. Verbi causa, dicimus : ille non est sanus. Quare? quia pedes dolet, aut renes, aut stomachum. Et nemo dicit quia sanus est si stomachum dolet, sed non est sanus quia stomachum dolet. Si intellexistis exemplum,

[1] Psalm. CXIX, 6. — [2] Id. LXI, 6. — [3] I Cor. XV, 28.

redeamus nunc ad id quod propositum est. Apostolus dicit quia corpus Christi sumus, et membra ex parte[1]. Christus ergo cujus omne hominum genus, imo fortassis totius creaturæ universitas corpus est, et unusquisque nostrum membra ex parte est, si aliquis ex nobis qui membra ejus dicimur ægrotat, et aliquo peccati morbo laborat, id est, si alicujus peccati macula inuritur, et non sujectus Deo, recte ille nondum dicitur esse subjectus, cujus sint membra illi qui non sunt subjecti Deo. Cum autem omnes eos qui corpus suum dicuntur ac membra, sanos habuerit, ut in nullo inobedientiæ laboraverint morbo, sanis omnibus, deoque subjectis, merito se dicit esse subjectum illi, cujus nos membra Deo in omnibus obedimus. Quod si teipsum perscrutari vis et videre si jam subjectus es Deo, an adhuc inobediens permanes, hoc modo teipsum discute. Si nihil est contrarium Deo in te, subjectus es ei. Contrarium autem dicimus hoc modo. Deus charitas est : si odium in te non est, non habes quod contrarium Deo est. Deus veritas est : vide ne sit in te mendacium, quod est contrarium veritatis. Si enim est in te mendacium, non Deo subjectus es, sed ei qui est mendacii pater. Et si injustitia in te est, patri injustitiæ subjectus es magis quam Deo, qui justitia est. Si et reliqua in te deprehenderis vitia, scito te tamdiu non Deo, sed diabolo esse subjectum. Certum est namque quia fornicationis tempore spiritui fornicationis sumus subjecti, adversantes spiritui castitatis. Et tempore iracundiæ, vel furoris, spiritui iræ obedimus, spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo videntes quia omnis vita nostra agonem quemdam obedientiæ gerit, sive Christo, sive his qui contrarii sunt Christo, conemur per orationis, per eruditionis religiosam institutionem hoc agere, ne unquam diabolo vel malitiæ ejus obedire inveniamur, sed omnis ac-

[1] Ephes. v, 30.

tus noster, et omnis sermo atque omnis cogitatio inveniatur in subjectione Christi. Quod si forte dicis, quid prodest si nunc subjectus sim, cum jam ante peccaverim et præventus sim in delictis? sine dubio cum deliquimus, subjecti non fuimus Deo, sed cum desivimus a delictis, tunc initium subjectionis accepimus. Cum ergo timori Dei subjecti peccare cessamus, tunc etiam fiduciam accipimus poscendi pro delictis prioribus veniam. Donec autem permanemus in delictis, frustra veniam poscimus delictorum. Unde et memini me frequenter dixisse ad vos, quia veniam delictorum tunc digni poscimus, cum longe positi a peccato, illam vocem possumus dicere, « Ne memineris iniquitates nostras antiquas[1]. » Non dixit eas quas facimus, sed eas quas aliquando fecimus. Subditus ergo esto Domino, et subjectus noli peccare. Tunc obsecra eum pro delictis præteritis, et antiquis.

II. « Ne æmulatus fueris eum qui prosperatur in via sua, » in homine faciente iniquitatem[2]. » Describit ea quæ accidunt hominibus. Frequenter enim si videamus iniquum in prosperis successibus, et in ea quam ducunt felicitate vitæ positum, scandalizamur, et periculum fidei incurrimus, atque in corde nostro adversum divinam providentiam conquerimur, dicentes : quid prodest juste agere? Ecce justi tribulantur, hic injustus feliciter agit. Injustus est, et ad summas divitias pervenit, honorum ac potestatum excelsum culmen ascendit, fortassis melius est injustum esse quam justum. Hæc infirmæ et fragiles animæ etiam si non ore proferunt, in corde suo tamen loquuntur, cum viderint iniquos prosperis successibus agere in via sua. Et ideo nobis mandati hujus medela succurrit, ne cum hæc viderimus, æmulemur, id est ne irritemus Dominum adversum nos loquendo talia in cordibus nostris : sed recogitare de-

[1] Psalm. LXXVIII, 8. — [2] Id. XXXVI, 7.

bemus, quia præsens sæculum eorum est, qui futuræ beatitudinis non habent spem. Et ideo patienter feramus illos his successibus prosperis agere, percipere bona sua in vita sua, donec veniat et nostrum, ad quod invitati sumus, et cujus nobis repromissa sunt bona, ad quod respicimus, in quod speramus, cujus bona non sicut in hoc sæculo tanquam umbra prætereunt, sed permanent in æternum. Impossibile autem est, et in præsenti sæculo bona consequi, et in futuro. Necesse est enim dici uni, quia consecutus es tu bona in vita tua : et alii, quia consecutus es mala : et alter pro malis bona, et alter pro bonis mala recipiat, sicut exemplo sunt ille dives et Lazarus[1]. Ideo ergo : « Noli » æmulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine fa» ciente iniquitatem. »

III. Post hæc commonet vitium quo omnes pene turbamur, et nescio sicubi rarus quis ita perfectus inveniatur, qui careat hoc morbo. « Desine, *inquit*, ab ira, et derelinque in» dignationem[2]. » Multa sunt vitia, quæ a multis facile vitantur. Verbi causa impudicitiæ malum. Si quis operam enixius continentiæ dederit, impudicitiam abjecit. Aliquanti etiam avaritiam subjugarunt, ita ut cum in cæteris non sint perfecti, videantur tamen vitare hoc malum, sed et alia nonnulla. Iracundiæ autem durum et acutum vitium, inflammat et exagitat etiam eos, qui videntur esse sapientes. Unde et Salomon in Proverbiis dicit : *Ira perdit etiam prudentes*[3]. Id est, noli, inquit, mirari, si insipientem, si malum, si infidelem iracundia inflammat, quia frequenter etiam bonos et prudentes viros ira exagitat. Est ergo hoc peccatum etiam unum ex illis quod ad ædificium deferet ligna, fœnum et stipulam, et necesse est hujusmodi materias (sicut scriptum est) per ignem probari, ita ut permaneamus tamdiu in igne, donec de nobis ligna iracundiæ

[1] Luc. XVI. — [2] Psalm. XXXVI, 8. — [3] Prov. XXIX, 8. — [4] I Cor. III, 12.

consumantur, et fœnum indignationis, et stipula verborum, eorum videlicet quæ hujusmodi vitiis exagitati protulimus. Idcirco ergo « desine ab ira, et relinque indignatio» nem : » id est, non satisfacias animis tuis, cum commotus fueris ad iracundiam, sed desine, derelinque, contemne. Nos vero cum hæc mandata suscipiamus, et e contrario cum commoti fuerimus, non ab iracundia, sed a mansuetudine desinimus, non indignationem relinquimus, sed lenitatem. Verum ex hoc saltem incipiamus emendare nosmetipsos, et paulatim per continentiam et assiduam meditationem lenientes iracundiam, veniamus etiam in hoc ut ultra non irascamur : atque indignationis quæ per furorem concitatur, impetum retundentes assidue, perveniamus usque in illud ne ultra indignationis commotione turbemur. « Noli » æmulari ut nequiter facias[1]. » Noli, inquit, in æmulationem nequitiæ cæteros provocando, etiam ipse nequam fieri : quia æmulatio mali vincere semper in malitia alium studet.

IV. « Quia qui nequiter agunt, exterminabuntur : qui au» tem expectant Dominum, ipsi hæreditate possidebunt ter» ram[2]. » Apparet quia nequitia alia quidem species mali est, præter cætera peccata. Unde et hic sermo divinus alium describit peccatorem, et alium nequam, sicut et ibi simili utitur distinctione cum dicit : « Contere brachium pecca» toris et maligni[3], » id est nequam. Sed et Dominus in Evangelio diabolum non dixit peccatorem tantummodo : sed malignum, vel malum, et cum docet in oratione, vel dicit : « Sed libera nos a malo[4]. » Et alibi : « Malus homo » fecit[5], » sive malignus. Definiunt quidam πονηρίαν, id est, nequitiam, spontaneam vel voluntariam esse malitiam. Aliud est enim per ignorantiam mala agere, et vinci a malo : aliud est voluntate et studio mala facere, et hoc est

[1] Psalm. xxxvi, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Id. x, 15. [4] Matth. vi, 13. — [5] Id. xiii, 28.

nequitia. Unde et merito diabolus hoc nomine πονηρὸς, id est malignus, vel nequam, appellatur. Sed et nobis exprobrans Salvator dicebat: « Si ergo et vos cum sitis mali, scitis bona data dare filiis vestris[1]. » Et nunc ergo ait: « Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur; qui autem expectant Dominum, ipsi hæreditate possidebunt terram. » Est et alia quædam terra, illa de qua Scriptura dicit, fluens lac et mel[2], quam Salvator in Evangeliis repromittit mansuetis, dicens: « Beati mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram[3]. » Hæc nostra quam habitamus proprio vocabulo arida appellatur, sicut et cœlum istud quod intuemur, proprie firmamentum dicitur. Ex appellatione vero alterius cœli etiam istud firmamentum cœli nomen accepit, sicut edocet Scriptura Geneseos[4]. Quid ergo est? In præsenti quidem vita utimur cœlo et terra visibilibus istis, in quibus veri cœli et veræ terræ præter nomina nihil aliud invenimus: sed idcirco hic ita arbitror appellata, ut cum hæc ita nominantur, illa quæ vera et magna sunt, ad desiderium et memoriam cognominantium veniant. Qui sunt autem qui hæreditate possidebunt terram? « Qui expectant, *inquit*, Dominum. » Expectamus Dominum, quia ipse est expectatio nostra et patientia, sicut scriptum est: « Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus[5]. » Sicut ergo Salvator sapientia est et pax et justitia, ita est et expectatio, vel patientia. Et sicut participatione justitiæ ejus justi efficimur, et participatione sapientiæ ejus sapientes, ita et participatione patientiæ ejus patientes efficimur. Est ergo velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus et patientiam, et justitiam, et sapientiam, et omnia quæcumque sunt virtutum bona: si tamen bona, digna, et pura vascula nostra deferamus ad fontem. Ait ergo:

[1] Luc. XI, 13. [2] Exod. XIII. [3] Matth. V, 4. — [4] Gen. I. — [5] Psalm. XXXVIII, 8.

« Qui autem expectant Dominum, ipsi hæreditabunt. »

V.... « Verumtamen[1] pusillum adhuc, et non erit pecca- » tor, et quæres locum ejus et non invenies. » Non solum autem peccator non erit, sed nec locus peccatoris erit. Quis est autem locus peccatoris, nisi ista quæ prætereunt? « Cœlum, » *inquit*, et terra præteribunt[2]. » Sine dubio ergo cum ipso peccato quod præteriit, etiam locus præteriet peccatoris. « Cœlum, *inquit*, et terra præteribunt, verba autem mea » non præteribunt. » Studeamus ergo nos facere verba Dei, quæ non prætereunt, ne forte et nos cum istis quæ prætereunt intereamus. Si enim peccatum facimus, quod præterit, sine dubio et nos cum his quæ prætereunt deputabimur. Si autem facimus justitiam quæ non præterit, neque ipsi præteribimus, sed permanebimus cum permanente justitia....

VI. « Mansueti autem hæreditabunt terram[3]. » Adversum Valentinianos et cæteros hæreticos, qui putant Salvatorem meum dicere in Evangelio, quæ in antiquis litteris non sunt, proferendus est iste versiculus, sicut et nos didicimus a quodam presbytero proferre hæc ad convincendos eos. Quod enim dictum est in Evangelio : « Beati mansueti, quo- » niam ipsi hæreditabunt terram[4], » vide quomodo ante jam dictum est a Spiritu sancto per David : imo ipse Christus nunc in Evangeliis dicit : « Beati mansueti, quoniam » ipsi hæreditate possidebunt terram. » Addit sane Propheta etiam amplius aliquid quam in Evangelio legimus dicens : « Et delectabuntur in multitudine pacis[5]. » Etiam hic sermone ipso utitur Græcus, de quo et superius diximus, κατατρυφήσουσιν, id est, deliciabuntur magis quam delectabuntur. Igitur deliciabuntur, sive delectabuntur mansueti

[1] Pag. 662, col. I, A.

[2] Luc. XXI, 33. — [3] Psalm. XXXVI, II. — [4] Matth. V, 4. — [5] Psalm. XXXVI, II.

in multitudine pacis. Si qui sunt carnales homines, delectantur in cibis qui destruentur cum ventre suo, sicut et Apostolus dicit : « Escæ ventri, et venter escis, Deus au» tem hunc et illas destruet[1]. » Sancti autem istas quoque delicias contemnunt et despiciunt : habent autem delicias in multitudine pacis. Multitudo autem pacis esse dicitur in diebus Christi. Ita enim scriptum est : « Et multitudo pacis » erit in diebus ejus, usquequo auferatur luna[2]. » Quicumque ergo desinit ab ira, et reliquit indignationem, et neque animus in iram irritatur neque sermone utitur iracundo, non solum forinsecus, verum et intrinsecus totus in pace est, et neque provocanti se ad iracundiam cedit, neque ipse alterum ad iracundiam provocat, sed in semetipso pacem habet, et in aliis, si qui forte dissident, servat diligere mansuetudinem, quæ pacis custos est fidelissima, quæ cuncta moderatur. Iste deliciatur, vel delectatur in multitudine pacis.

VII. « Observabit peccator justum, et fremet super eum » dentibus suis[3]. » Sicut enim naturaliter contraria sunt lux et tenebræ, ita contrarii sunt sibi peccator et justus. Et si videris aliquando odio haberi justum, non dubites dicere de eo qui odit justum, quia peccator est. Si videris persecutionem pati eum qui bene vivit, non dubites dicere de eo qui persequitur, quia non solum peccator est, sed nequam. Observabit ergo peccator justum, et observans eum fremet super eum dentibus suis. Quod dicit, *fremet dentibus*, nescio si de carnalibus dentibus accipiendum sit, licet possibile sit etiam hoc fieri a peccatore adversus justum. Cum comminatur ei, cum furit adversus eum, cum silet voce, et clamat furore, cum justo molitur insidias, et omne malum excogitat adversum eum, tunc etiam corporaliter adimpletur quod dicitur : « Fremet super eum dentibus suis. » Sed

[1] I Cor. VI, 13. — [2] Psalm. LXXI, 7. — [3] Id. XXXVI, 12.

cum hæc facit peccator adversum justum, « Dominus, *in-* »*quit*, irridebit eum, quoniam prospicit quod veniat dies »ejus[1]. » Quem diem prospicit Dominus peccatoris? Illum sine dubio, cum quæritur peccator, et non erit.

VIII. « Gladium evaginaverunt peccatores, tetenderunt » arcum suum, ut dejiciant inopem et pauperem[2]. » Non quod omni genere peccatores gladium habeant corporalem, sed videamus ne forte sicut sunt quædam arma Dei, in quibus esse dicitur lorica justitiæ, et gladius spiritus, et scutum fidei, ita etiam sint arma diaboli, quibus indutus est homo peccator. A contrariis igitur intelligamus contraria, et statuamus duos milites armatos, unum militem Dei, alterum militem diaboli. Et siquidem miles Dei habet loricam justitiæ, sine dubio miles diaboli contrariam huic gerit injustitiæ loricam. Et si miles Dei in galea salutis coruscat, e contrario peccator qui est miles diaboli, galea perditionis indutus est. Et si parati sunt pedes militis Christi ad Evangelii cursum et prædicationem, e contrario peccatoris pedes velociter currunt ad effundendum sanguinem, et calceamenta ejus, hoc est præparatio, concinnatur ad malum. Habet ergo miles Dei scutum quoddam fidei, habet et miles diaboli infidelitatis scutum. Ita ergo est gladius quidam Spiritus sancti in his qui militant Deo: est autem et gladius maligni in his qui militant peccato, quem gladium evaginare nunc dicuntur peccatores. Quomodo autem putandi sunt peccatores evaginare gladium? Dum jam impudenter, et absque ullo verecundiæ velamento iniquitates suas perpetrant, nec erubescunt, ac reverentur, nec tanquam in vagina nequitiam suam recondunt, et contegunt, sed superbo et elato spiritu velut gladium quemdam denudant. Similiter etiam illud quod sequitur peragunt, id est « intenderunt » arcum suum. » Sed et justi habent arcum, habent et sa

[1] Psalm. XXXVI, 13. — [2] Ibid. 14.

gittas. Denique et una sagitta ipsorum est Dominus Jesus, ipse enim ait: « Et posuit me sicut sagittam electam[1]. » Habent ergo justi sagittas, habent et peccatores. Sermo sagitta est: et justi quidem sermo cum arguit, et corrigit peccatorem, velut sagitta compungit et transforat cor ejus, ut convertatur ad pœnitentiam, et salvetur. Sermo autem peccatoris est habens venenum et sagittans ac vulnerans eum, qui non est armis Dei munitus. Tunc enim verba iniquorum prævalent adversus nos, cum minus caute scuto fidei communimur. « Tetenderunt ergo arcum suum, ut dejiciant inopem et pauperem[2]. » Sciunt peccatores, quia non possunt dejicere divitem, propterea neque insidias ei tendunt, sed omnes eorum insidiæ adversum pauperem diriguntur, sicut et alibi dicitur, quia « insidiatur sicut leo in » cubili suo, insidiatur ut rapiat pauperem[3]. » Et quia « redemptio viri divitiæ ejus sunt[4], » pauper autem sufferre non valet minas, ideo divites efficiamur in spiritalibus bonis, id est in omni verbo, et in omni scientia, in operibus bonis, abjicientes divitias peccati, prospicientes non ea quæ videntur, sed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur divitiæ, temporales sunt; quæ autem non videntur, æternæ sunt. Et si in talibus divitiis ditescimus, vulnerari sagittis non possumus peccatorum. Restinguentur enim scuto fidei, per Christum Dominum et Salvatorem nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Psalm. XXXVI, 14. [3] Id. X, 9. [4] Prov. XIII, 8.

HOMILIA TERTIA [1].

De eodem psalmo, ab illa parte, « Gladium evaginaverunt » peccatores. »

I. SUPERIORE tractatu dicebamus quædam de gladio et arcu peccatorum, et armis Dei, et quia omnes homines armati sunt : et quod diximus omnes homines, nunc adjiciam quod defuit superioribus, id est, hi omnes qui peccare jam possunt, vel abstinere a peccatis. Infantes enim neque Dei arma tractare possunt, neque arma diaboli. Si qui autem in verbo et actu et cogitatione possunt jam scire quod rectum est et vitare quod contrarium est, ipsi sunt qui dicuntur omnes habere arma, et si quidem peccant, diaboli arma habent et iniquitatis : si vero recte agunt, armis Dei dicentur induti. Quod ergo dixit : « Gladium evaginaverunt pec» catores, tetenderunt arcum suum [2], » explanantes dicebamus secundum Apostolum qui dixit a contrariis : « Et gla» dium spiritus quod est verbum Dei [3], » quia peccatorum gladius esset spiritus qui in ipsis est nequam, qui eos inspirat ad verba blasphemiæ et iniquitatis et turpitudinis. Verbi causa, si videas Gentiles adversum se in disputationibus dimicantes, et diversas contra se invicem impietates dialecticæ artis versutiis astruentes, potes tunc dicere competenter, quia gladium evaginaverunt peccatores. Sed et ego qui dicor fidelis, si forte certamen mihi sit cum aliquo, et ad iracundiam provocatus, abjecta mansuetudine proferam

[1] Tom. II, pagg. 663 - 670.
[2] Psalm. XXXVI, 14. — [3] Ephes. VI, 17.

verba furiosa, et spiritum mendaciis, et tumidis venenatisque sermonibus retegam, merito etiam ego tanquam peccator evaginasse gladium dicor. Bonum igitur primum est ne habere quidem gladium peccati : secundum vero est saltem non eum evaginare, sed recondere in vagina sua. Si enim non proferatur gladius de vagina, neque exerceatur, acies ejus obtunditur et ærugine consumitur, et si semper cesset ab opere exterminabitur. Hoc enim Dominus etiam pollicetur, ut exterminet romphæam, id est peccatum, ita ut ultra jam non sit peccator. Sed si quidem verbi Dei prævenimus hoc opus, et in hac vita positi faciamus in nobis interire peccatum, ut nunquam omnino a nobis, neque per cogitationem, neque per opus, neque per verbum peccati gladius proferatur, non indigebimus pœnæ ignis æterni, non tenebris exterioribus condemnabimur, neque illis suppliciis quæ peccatoribus imminent subjacebimus. Si vero in hac vita contemnimus commonentis nos divinæ scripturæ verba, et curari vel emendari ejus correptionibus nolumus, certum est quia manet nos ignis ille qui præparatus est peccatoribus, et veniemus ad illum ignem in quo « uniuscujusque opus quale sit ignis probabit[1]. » Et (ut ego arbitror) omnes nos venire necesse est ad illum ignem. Etiamsi Paulus sit aliquis vel Petrus, venit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt : « Etiamsi per ignem transeas, flamma non aduret te. » Si vero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum sicut Petrus et Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus et Paulus. Et quemadmodum ad Rubrum mare venerunt Hebræi, venerunt et Ægyptii, sed Hebræi quidem transierunt mare Rubrum, Ægyptii autem demersi sunt in ipso[3] : hoc modo etiam nos si quidem Ægyptii sumus, et sequimur Pharaonem diabolum, præceptis ejus obedientes, demergemur in illum fluvium sive lacum

[1] I Cor. III, 13. — [2] Isai. XLIII, 2. — [3] Exod. XIV.

igneum, cum inventa fuerint in nobis peccata, quæ sine dubio ex præceptis eligimus Pharaonis. Si autem sumus Hebræi, et sanguine agni immaculati sumus redempti, si non portamus nobiscum fermentum nequitiæ, ingredimur quidem et nos fluvium ignis. Sed sicut Hebræis erat aqua murus dextra lævaque, ita etiam ignis erit murus, si nos faciamus quod de illis dictum est, quia crediderunt Deo et Moysi famulo ejus, id est, legi ejus et mandatis, et sic sequamur columnam ignis, et columnam nubis. Hæc monuimus repetentes explanationem, quomodo gladium evaginaverunt peccatores.

II. Sed ne illud quidem otiose transeundum est, quod etiam tetendisse dicuntur arcum suum : quod non jam appositione contrarii sicut in cæteris fecimus, sed ex similibus absolvimus. In decimo psalmo scriptum est quia « peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde[1]. » Unde apparet, quod cor impii repletum est velut pharetra sagittis venenatis. Sunt ergo sagittæ impiorum, consilia et cogitationes pessimæ : os vero ac labia eorum arcus quidam est, quo dilatato atque distento venenati cordis spicula jactantur. Quod autem ait *in obscuro*, competenter dictum est. Non enim isti tales in die, id est, in luce Dei incedunt, sed in tenebris ambulant, et in obscuritate malitiæ atque ignorantiæ delitescunt. Quod autem sagittant rectos corde, id est, simplices et ignorantes malitias suas. Sed puto quod hic sermo non tam de hominibus peccatoribus, quam de contrariis potestatibus dicatur. Illæ sunt enim, quæ in obscuro sagittant rectos corde. Propterea ergo die noctuque vigilent hi qui recto sunt corde, quia illi quidem paraverunt sagittas. Non dixit jaculati sunt, sed *paraverunt sagittas* : non sagittarunt neque vulneraverant, sed parant se ut sagittent. Vides

[1] Psalm. x, 3.

nos antequam vulneremur commoneri, ut nos ab illorum vulneribus defendamus, et omni custodia servemus cor nostrum.

III. Volo etiam amplius aliquid in his locis positus aperire, ne semper de inferioribus loquar ad vos, sed aliquando quædam etiam superiora pulsemus. Considero ergo, quia sicut Salvator sagitta est Dei, sicut scriptum est: « Posuit » me sicut sagittam electam [1]: » sine dubio autem simili exemplo etiam Moyses in quo locutus est Deus, sagitta Dei est: et cæteri Prophetæ et Apostoli Christi, in quibus Christus ipse loquebatur, certum est quia per sagittam Dei vulnerabant eos et compungebant cor eorum, quibus sermonem Dei loquebantur, ita ut hi qui ab ipsis audiebant sermonem Dei, dicerent, quia « vulnerata charitate ego sum [2]: » sic rursus e contrario quomodo Christus est electa sagitta Dei, sic et Antichristus sagitta diaboli. Et sicut omnes in quibus Christus locutus est, vel loquitur, secundum hanc similitudinem Prophetæ et Apostoli etiam ipsi sagittæ erant Dei, et quicumque justus et prædicator loquitur verbum Dei ad salutem hominum consummandam, sagitta Dei dici potest: ita et omnes peccatores in quibus diabolus loquitur, sagittæ diaboli dici possunt. Si quando ergo te videris per os peccatoris sagittis diaboli vulnerari, illius quidem miserere qui se ad hoc opus exhibet diabolo ministrum: tu autem memor esto tui, et arripe scutum fidei, ut possis in ipso omnia tela ignita maligni extinguere. Non solum autem in verbis, sed in factis diriguntur in nos tela diaboli. Si enim videres mulierem insidiantem tibi, ut te decipiat, nonne et hæc ignitum telum diaboli est, cum tibi ita loquitur, ut in te ignem libidinis concitet? Similiter et si quis te verbis amaris et asperis ad iracundiam concitet, nonne et hic ignitum jaculum est maligni, quo inflammaris et incenderis ad

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Cant. V, 8.

furorem? Sed et si quis in aliud quoque te provocat et instigat, quod tu impatienter ferens in peccatum decidas, intellige diligentius, et adverte hos omnes jacula esse maligni ignita, quibus rectos corde inflammet, vulneret ad peccatum. Sed quod est infelicius, paucas video sagittas Dei, pauci sunt qui ita loquuntur ut inflamment cor auditoris, et abstrahant eum a peccato, et convertatur ad pœnitentiam. Pauci ita loquuntur qui auditoris corde percusso eliciant ex oculo lacrymam pœnitentiæ, qui aperientes futuræ spei lumen et magnitudinem futuri sæculi, ac regni Dei gloriam protestantes suadere possint hominibus, quæ videntur contemnere, et expetere quæ non videntur, spernere quæ temporalia sunt, et quæ æterna sunt quærere. Perpauci sunt tales, et ipsi, si qui sunt, pauci, per invidiam et livorem ita agitur ne omnino vel pauci sint, ne vel prodesse aliquibus possint. Sagittæ autem diaboli omnibus in *locis* abundant, omnis terra ipsis repleta est. Populi orbis militaris manus maxima ex parte sagittæ sunt maligni, utinam ibi tantummodo, atque in illis prævaleret inimicus, ut illos solos haberet sagittas. Nunc autem vereor etiam eos qui intus sunt, et meipsum vereor ne forte diabolus adducat me in aliquod scandalum, et utatur me sagitta adversus animam hominis; quia qui scandalizaverit aliquem sive in verbo, sive in facto, iste illi animæ quam scandalizavit sagitta extitit et jaculum diaboli. Et vide quid accidit nobis infelicius. Interdum nos putamus dicere adversus aliquem, et incaute proferimus sermones, dum contentiosius agimus, et quibuslibet verbis vincere studemus, tunc diabolus ore nostro utitur velut arcu, per quem sagittas dirigat et sagittet rectos corde, eos videlicet qui nos audiunt ea loquentes, in quibus scandalum patiuntur. Et sicut Deus posuit arcum in nubibus ne fiat diluvium, et ut tempestas desinat [1], ita e

[1] Gen. IX.

contrario diabolus ponit arcum non ut cessare faciat, sed ut suscitet tempestates, ut serenitatem conturbet in anima, ut pacem depellat, ut bella commoveat, et ut turbines excitet ac procellas. Cum enim videris aliquem vitiis et passionibus agitatum circumire, et perturbare omnia, nolo dubites quod ille sagitta diaboli est, et os ejus posuit arcum suum, et tetendit sagittas verba ejus ut sagittent rectos corde. Sed qui muniti sunt armis Dei, ab his talibus non potuerunt vulnerari.

IV. Quod autem addidit « ut trucident rectos corde[1], » cum superius dixisset, « ut dejiciant inopem et pauperem, » junxit pauperibus rectos corde : quos puto quia similiter etiam Dominus conjungat in Evangeliis : ubi enim dicit beatos pauperes, ibi etiam beatificat mundos corde, et nihil interesse arbitror inter mundos corde et rectos corde[2]. Trucidantur autem hoc modo. Si quis simplici mente, ac desiderio veniat ad ecclesiam ut proficiat, ut melior se fiat, iste si videat nos qui multo jam tempore in fide stetimus, vel non recte agentes, vel cum offendiculo loquentes, efficimur illi nos lapsus ad peccatum. Cum autem peccaverit, trucidatus est, et sanguis animæ ejus profluit, omnis ab eo virtus vitalis abscedit. Et si audis dici in Genesi quia « sanguinem animarum vestrarum exquiram ab omni fratre et » ab omni bestia[3], » non putes quia de hoc sanguine magnopere præcipiat corporali, quantum de interioris hominis sanguine, id est, de vita animæ et sanguine spirituali. Scandalizati enim animæ sanguis effunditur, cum ceciderit in peccatum, et propterea dixit, quia requiritur sanguis ejus a fratre. Et quare etiam a bestia. Si fidelis est qui te scandalizavit, frater est, a quo requirendus est sanguis tuus. Frater enim tuus est, qui fudit sanguinem tuum, et ideo dictum est, « de manu fratris requiram sanguinem. » Cum

[1] Psalm. XXXVI, 14. — [2] Matth. 5. — [3] Gen. IX, V.

vero contraria potestas fera et nequam perurget hominem, et infidelis est per quem insidiatur, si potuerit fundere sanguinem animæ tuæ, id est, dejicere te in peccatum, bestia est per quam exquirit Dominus sanguinem tuum. Sed et Ezechiel Propheta cum dicit speculatorem se positum domui Israel[1], qui si annunciaverit romphæam venientem, reus non fiat sanguinis, si non nunciaverit, reus sit sanguinis : et in Lege cum dicitur, si hæc et hæc fecerit, innocens erit a sanguine : sine dubio etiam hic animæ sanguinem designat, qui effunditur per peccatum. Propterea ergo timeamus omnes, ne forte sanguis alicujus qui scandalizatur, requiratur a nobis, sicut Propheta designat. Hæc oportuit nos repetere, ut plenius ostenderemus quomodo gladium evaginaverunt peccatores et tetenderunt arcum suum, et quis esset pauper quem dejicerent, et quomodo trucidantur recti corde, vel quis est sanguis eorum qui *effunditur*.

V. Nunc autem videamus quid sit istis peccatoribus qui hæc faciunt, id est, qui gladio diaboli utuntur, et jaculis maligni, quid de his rursum dicit sermo divinus : « Framea, » *inquit*, eorum intret in cor eorum, et arcus eorum conteratur[2]. » Framea genus teli est, hoc nomine nuncupatum. Sermones igitur isti, quos inspirante diabolo iniqui et peccatores proferunt, inquit, adversus justum, ut trucident rectos corde, convertentur adversum ipsos qui eos proferunt, ut illuc redeant unde processerant. Sicut enim dicitur ad justos et sanctos Apostolos a Domino : « In quamcumque » domum intraveritis, dicite : Pax huic domui : et si fuerit » ibi filius pacis, pax vestra veniet super eum : sin minus, » pax vestra ad vos revertetur[3] : » sic et hic e contrario gladius impiorum qui evaginatur ut trucidet rectos corde, reverti in ipsos dicitur, et demergi in cor eorum, atque arcus

[1] Ezech. III. — [2] Psalm. XXXVI, 15. — [3] Luc. X, 5.

eorum confringi, dum Dominus de insidiis eorum liberat justum.

VI. « Melius est modicum justo super divitias peccatorum » multas [1]. » Secundum litteram continuo etiam simplicioribus quibusque utilis admonitio est, de qua et prius dicendum est, quamvis habeat etiam profundius aliquid, quod si quis capere potuerit, capiat. Quid ergo nos doceat littera, videamus. In hoc mundo communem vitæ sollicitudinem gerunt et justi et injusti, ut habeant quæ ad victum necessaria sunt. Sed justi quidem non tam propensi sunt erga sollicitudinem victus, quam enixe gerunt justitiæ curam, ita ut etiam si eis quærenda sunt quæ ad victum necessaria sunt, absque injustitia quærantur, ut ipse quæstus eorum qui quotidiano usui necessarius est, cum omni justitia fiat. Injusti vero nihil curant de justitia, sed omnem curam in hoc impendunt quomodo acquirant : in hoc eorum omne studium est, quomodocumque et qualiacumque lucra captare : non quærunt si bene acquirant, si cum justitia : non sunt solliciti ut judicio Christi inveniantur possessiones eorum cum justitia quæsitæ. Quomodo possunt hæc facere; qui agrum ad agrum conjungunt, et villam villæ appropiant, ut aliquid proximo auferant [2] ? Cum ergo unum e duobus fieri necesse sit, id est aut multa acquirere cum injustitia, aut modicum cum justitia, « melius est, *inquit*, modicum justo, » super divitias peccatorum multas [3]. » Et vere quasi speciali quodam titulo multæ divitiæ in iniquitate censentur. Unde et ego arbitror Dominum et Salvatorem nostrum, quasi vere Deum et Dominum Mammonam iniquitatis pronunciasse cum dixit, « Facite vobis amicos de iniquo Mammona [4]. » Hæc secundum litteram. Videamus nunc si quid etiam secreti contineat sermo. Sunt multa et diversa studia litterarum in hoc

[1] Psalm. xxxvi, 16. — [2] Isai. v, 8. — [3] Psalm. xxxvi, 16. — [4] Luc. xvi, 9.

mundo, ut videas quamplurimos incipientes a grammaticis ediscere carmina poëtarum, comœdiarumque fabulas, tragœdiarum vel commentitias vel honorificas narrationes, historiarum longa ac diversa volumina, tum deinde transire ad rhetoricam, atque ibi omnem fucum eloquentiæ quærere, post hæc venire ad philosophiam, perscrutari dialecticam, syllogismorum nexus inquirere, mensuras geometriæ pertentare, astrorum leges ac stellarum cursus perscrutari, omittere quoque nec musicam : et sic per omnes istas eruditi tam diversas et varias disciplinas, in quibus nihil de Dei voluntate cognoverunt, multas quidem, sed peccatorum divitias congregaverunt. Videas autem unum de Ecclesia imperitum quidem in verbo atque eruditione, sed fide ac timore Dei repletum, qui propter timorem Dei in nullo audet delinquere, sed veretur omnino aperire os suum, ne forte sermo malus procedat de ore ejus, et observat *etiam* in minimo delinquere, a quibus observare se non potest ille qui dives est in hujus mundi sapientia. Hos igitur sibi conferens sermo divinus ait : « Melius est modicum justo, super » divitias peccatorum multas[1]. » Ut sunt divitiæ peccatorum, sapientia hujus mundi, in qua divites sunt et abundantes in eloquentia, nec tamen se per hæc continere prævalent a peccato. Modicum autem justi est, qui habet fidem tanquam granum sinapis modicam, sed vividam et vehementem, per quam se communit et continet a peccato. Melius est ergo hoc modicum fidei justo super divitias peccatorum multas, quas habent in eloquentia ac sapientia hujus sæculi, quæ destruitur. Tamen si potuerit quis et divitias habere, et non peccatorum habere divitias : sed congregare aliqua de thesauris Moysi legislatoris, alia etiam de censu acquirere Prophetarum, de Isaia, de Jeremia, de Ezechiele, perscrutari quoque secreta Danielis, cæterorumque Prophetarum

[1] Psalm. xxxvi, 16.

reconditos et obscuros penetrare thesauros : iste jam non confertur sapientibus hujus mundi, ut melior illis dicatur, sed illis magis exæquatur qui dicebant, « quia divites facti » estis in omni verbo et in omni scientia[1] : » et qui destruentes hujus mundi sapientiam, et velut victores ejus effecti dicunt se paratos esse ad captivandum omnem intellectum extollentem se et erigentem adversus scientiam Christi. Etsi quidem ille sit quem superius diximus imperitus et idiota, sed fidelis et timens Deum, « melius est modicum *illud fidei* » *huic* justo super divitias peccatorum multas, » quas cum hujus sæculi sapientia compararunt. Super ambos autem istos est qui dives est in verbo Dei et scientia veritatis, id est, qui secundum Paulum dives est in omni verbo et in omni scientia, et nihilominus dives est in operibus bonis. Si autem vis scire quid est divitem esse in omni verbo, berviter te docebo. Incipe discutere a primo verbo Geneseos; inde in verbo Exodi, post hæc in verbo Levitici, in Numeris, in Deuteronomio, ditesce de Jesu Nave, ditesce de omnibus simul Judicibus, et jam inde per consequentiam de singulis quibusque Scripturæ divinæ libris usquequo pervenias ad Evangelicas apostolicasque divitias. Nam, verbi causa, si quis uni verbo Psalmorum operam dederit et integrum psalterium cum voluerit canit, dives est quidem, sed non in omni verbo atque omni scientia, sed est dives in solo verbo psalterii. Vel si quis evangelicæ atque apostolicæ lectioni studium tribuat, et in mandatis novi Testamenti semetipsum exerceat, dives est et hic, sed non in omni verbo, nisi evangelico tantum et apostolico. Si vero potuerit novum ac vetus testamentum pari studio ediscere, atque ex omni ejus eruditione instrui, ita ut paratus sit reddere rationem de singulis quibusque quæ scripta sunt, et vitam suam secundum verbum veritatis ejus quæ in Scrip-

[1] 1 Cor. 1, 5.

turis continetur aptare : iste vero dives est in omni verbo et in omni opere bono. Et istas puto esse divitias de quibus dicitur : « Redemptio animæ viri propriæ divitiæ ejus. Me» lius ergo modicum justo super divitias peccatorum mul» tas[1]. »

VII. « Quoniam brachia peccatorum conterentur[2]. » Quomodo potest hoc secundum litteram stare, etiam si aliquis vim facere conetur per imperitiam? Sunt multa in Scripturis ita posita, quæ etiam eum qui valde brutus est et stertit, movere possunt, imo cogere ut necesse habeat littera derelicta ad intellectum conscendere spiritalem : sicut et nunc faciunt brachia ista peccatoris, quibus imminere contritionem comminatur. Sed et in alio loco dicit: » Contere brachium peccatoris et maligni[3]. » Quid ergo? brachium istud corporeum peccatoris et maligni putabimus conterendum? Non facile hoc accidere videmus. Sed si intueamur quomodo cum elati fuerint in superbiam peccatores, et arcus suos paraverint, et sagittas illas suas, de quibus superius diximus, tetenderint adversus justos : cum hæc omnis eorum intentio Domini fuerit virtute destructa, sic merito dicitur brachium peccatoris esse contritum. Vel modo quoniam manus et brachium operis est indicium. Si ergo videas peccatorem ad opus bonum, ad opus misericordiæ non extendentem manum suam, absurdum non erit dicere brachium ejus esse contritum. Sed hujusmodi contritionem non a Deo, sed a diabolo fieri credendum est. Ipse est enim qui conterit et constringit brachia peccatorum, ne ad misericordiam extendantur. Fit ergo quædam contritio peccatorum a Deo, cum insidiantes eos justo destruit et deterret : quædam vero a diabolo, cum boni operis studia velut vinctis et contritis infidelium brachiis impedit. Et est alia contritio, quæ a Deo quidem conceditur,

[1] Prov. XIII, 8. — [2] Psalm. XXXVI, 17. — [3] Id. X, 15

impletur autem a diabolo, illa de qua dicebat diabolus ad Dominum : « Verumtamen immitte manum tuam et tange » omnia quæ habet, nisi in faciem te benedixerit[1], » et tum accepit eum in potestate. Unde et ipse Job ait : « Manus » enim Domini est quæ contigit me[2]. »

VIII. « Suffulcit autem justos Dominus[3]. » Qui infirmi sunt et fragiles, opus habent suffultore. Ubi ruina imminet et lapsus, ubi quæritur suffultura. Omnis autem homo quantum ad humanam fragilitatem spectat, et infirmus est et promptus ad lapsum. Et in hoc quidem psalmo scriptum est, quia justos suffulciat Dominus, et in alio dicit : « Suffulcit Dominus omnes qui cadunt, et erigit Dominus omnes elisos[4]. » Tantum est ut nos expergiscamur aliquando et evigilemus, ut si quando per infirmitatem casus aliquis imminet, deprecemur Dominum ut mittat nobis verbum suum et sapientiam suam, quæ suffulciat casuros et erigat.

IX. « Cognoscit Dominus dies immaculatorum, et hæreditas eorum in æternum erit[5]. » Secundum Scripturas sicut in multis locis observavimus, Dominus non omnia cognoscit, sed sola illa quæ bona sunt : mala autem dicitur ignorare, non quod vere aliquid sit quod ejus scientiam lateat, sed ea quæ indigna sunt notione ejus, dicitur ignorare. Quod ostendimus etiam de Scripturis, cum dicit Apostolus : « Si quis in nobis Propheta, vel spiritalis, cognoscat quæ » scribo vobis, quoniam Domini sunt. Si quis autem ignorat, ignorabitur[6]. » Et in Evangelio ubi dicit Dominus ad peccatores : « Nescio vos, discedite a me operarii iniquitatis[7]. » Sicut ergo et alibi dicitur : « Cognoscit Dominus qui » sunt ejus[8], » sic hic non impiorum, sed immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus. Digni enim scientia Domini

[1] Job. I. 11. — [2] Id. XIX, 21. — [3] Psalm. XXXVI, 17. — [4] Id. CXLV, 8. — [5] Id. XXXVI, 18. — [6] 1 Cor. XIV, 37, 38. — [7] Matth. VII, 23. — [8] 2 Tim. II, 19.

immaculatorum dies. Sed et hoc secundum litteram nescio si possit consequenter exponi. Qui enim possunt esse dies immaculatorum, qui non sint etiam peccatorum? cum hujus sæculi dies una eademque sit omnibus, atque in eadem sive justi, sive peccatores simul luce versentur : sicut et ipse Dominus de patre dicit, quia « solem suum jubet oriri » super bonos et malos[1]. » Quomodo ergo hic velut exceptum aliquid et segregatum immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus? Vel videamus ne forte unusquisque propriam sibi ipse faciat diem. Et si quando abjicientes mendacium loquimur veritatem cum proximo nostro, in veritatis die et veritatis luce versamur. Similiter et cum retrahimus nos ab iis qui oderunt fratres, et in tenebris ambulant, et in dilectione fratrum permanemus, dies nobis facimus charitatis. Sed et cum justitiam custodimus, et cum visitantes viduas atque orphanos in tribulatione sua, *immaculatos* nos custodimus ab hoc sæculo, immaculatorum nobis ipsis facimus dies. Et isti sunt dies quos nosce dicitur, quando cognoscit dies immaculatorum. Verum si sacratiorem adhuc sensum in hoc loco volumus perscrutari, possumus dicere quia dies mali sunt hujus sæculi secundum quod scriptum est : « Quoniam dies mali sunt[2]. » Dies autem boni alii sunt, qui et ipsi immaculatorum sunt, quos Dominus cognoscit, in quibus et hæreditas eorum in æternum manet : tunc sine dubio cum justi hæreditatem capient vitæ æternæ, consequentes quæ « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor » hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se[3]. » Illi sunt immaculatorum dies, in quibus non iste sol quem occasus excepit, et cujus nox succedens lumen interimit, sed sol justitiæ lucebit, qui noctem nesciat, qui lumen æternum sit, sicut scriptum est, quia « ipse Dominus erit » eis lux sempiterna[4]. »

[1] Matth. v, 45. — [2] Ephes. v, 16. — [3] 1 Cor. II, 9. — [4] Isai. LX, 19.

X. « Et non confundentur in tempore malo[1]. » Soli justi non confundentur in tempore malo. Tempus autem malum hic tempus judicii nominat, propter multitudinem peccatorum, et eorum quos sæva tormenta suscipient. Tunc ergo in tempore resurrectionis cum omnes resurrexerint, et alii resurgent in vitam æternam, alii in confusionem æternam, tunc, inquit, justi non confundentur, quia nihil dignum confusione in eorum actibus invenietur. Addit autem : « Et » in diebus famis saturabuntur[2]. » Inquirendum primo est qui sint dies famis. Comminatur in quodam loco Deus per Prophetam, et dicit : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, » et immittam famem super terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem ad audiendum verbum Dei. » Et circuibunt ab oriente usque ad occidentem, ut audiant » verbum Domini, et non invenient[3]. » Isti sunt ergo dies, et istud est tempus famis, cum non sunt qui verbum Dei loquantur, sicut et fames nunc est apud Judæos. Nusquam enim Prophetæ, nusquam sapiens, nusquam prudens æstimator, nusquam quinquagenarius, nusquam sapiens consiliarius, nusquam intelligens auditor, omnia abstulit Deus a Judæa et Hierusalem. Sed et in nobis metus est ingens, ne forte etiam nobis immineat fames. Sicut enim illi de quibus supra diximus, legendo Legem et non faciendo incurrerunt in hoc ut verbi Dei famem paterentur, et auferrentur ab illis omnia Dei dona quæ supra diximus, et mandatum est nubibus (Prophetis scilicet) ne pluerent super eos pluviam verbi Dei, verendum est ne tale etiam aliquod nobis correptionis inducatur genus : sed magis efficiamur non auditores Legis tantum, sed et factores, ut mandet Dominus nubibus suis, non uni, neque duabus, sed pluribus, pluere super nos pluviam[4], ut in Ecclesia Prophetæ

[1] Psalm. XXXVI, 19. — [2] Ibid. — [3] Amos. VIII, 11, 12. — [4] I Cor. XIV, 29.

duo vel tres dicant, et cæteri examinent: et si sedenti revelatum fuerit, prior taceat, ut plures fiant operarii inconfusibiles recte tractantes verbum veritatis, ut dicat unusquisque doctorum et prædicantium verbum Dei secundum Paulum: « Ego plantavi, *et ille* rigavit, sed Deus incremen» tum dedit[1]. » Hæc autem fient, si nos qui rigamur a nubibus et audivimus verbum Dei, afferamus fructus illos quos enumerat Apostolus, id est, « fructus spiritus, *qui* » *sunt* gaudium, charitas, pax, patientia, longanimitas[2], » et cætera his similia. Quos fructus si moramur afferre, verendum est ne mandetur nubibus obstruere a nobis imbres suos, et incipiat unusquisque sanctorum facere illud quod scriptum est: « Qui autem intelligit in tempore illo sedebit » et tacebit, quia tempus malum est[3]. » Sed meminisse debemus historiæ antiquorum de famis tempore, quomodo justus in tempore famis saturatur. Conveniens puto fames erat temporibus Eliæ prophètæ, quando clausum est cœlum annis tribus et mensibus sex[4]. Et tunc populus quidem periclitabatur fame, sed Elias non patiebatur famem. Et tunc quidem pascebatur ab Angelo, quando et abiit in virtute escæ illius, et permansit quadraginta diebus et quadraginta noctibus[5]: nunc autem corvis ministrantibus pascebatur, cum ei in matutino panes deferrent et ad vesperum carnes, et iterum refertur bibisse aquam de torrente Corath, et venisse in Sarepta Sidoniorum ad mulierem viduam famis tempore, et quia justus erat, non est passus inediam famis, sed ubique ei abundantia præsto erat[6]: atque uno eodemque tempore erat peccatoribus fames: Elias autem quia justus erat, nesciebat famem. Sic ergo etiam si fames veniat aliquando, quod Dominus non præstet Ecclesiæ suæ, si quando tamen accidat, qui habet intellectum et

[1] 1 Cor. III, 6. — [2] Galat. v, 22. — [3] Amos. v, 13. — [4] 3 Reg. XVII. — [5] Id. XIX. [6] Id. XVII.

exercitium in meditatione verbi Dei, et constituit meditari in Lege ejus die ac nocte, atque exercere se ad intellectum spiritalem percipiendum, inveniet in illis panem illum qui de cœlo descendit, et fiet ei sermo Dei abundans cibus, et profluens potus : et non solum cibus et potus, verum si profundiora sacramenta mysticæ intelligentiæ potuerit perscrutari, erunt ei sermones Dei deliciæ. Potest etiam alio modo in hoc loco profundior sensus aperiri. Dominus et Salvator ait : « Veniet nox quando nemo potest operari[1]. » Et hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc sæculum, tempore quo unusquisque pro malis suis recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, cum jam nemo potest operari aliquid, sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis quæ hic positus operatus est. Quum ergo nox fuerit, nemo operatur in illo tempore : quum peccatores suppliciis affligentur, erit sine dubio fames his qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore, saturabuntur justi, ex fructibus scilicet justitiæ suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna, in sexta autem die non unius diei modum, sed quantum sufficeret in crastinum colligebant, et unusquisque edebat in die sabbati, quæ colligerat in die sexta[2] : ita etiam nunc velut sexta quædam dies putanda est Domini nostri Jesu Christi adventus, et tempus hoc dispensationis ejus, quam passione sua hoc in sæculo procuravit. Et idcirco dum in die sexta sumus, colligamus manna dupliciter, ut sufficere nobis possit dum advenerit vera sabbati observatio populi Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis et in præsenti sæculo sufficiant et in futuro, in diebus famis non saturabimur. Sic enim cum justi saturabuntur in diebus famis : « Peccatores, *inquit*, peri» bunt : inimici autem Domini statim ut honorificati fuerint » et exaltati, deficientes ut fumus deficient[3]. » Docet nos

[1] Joan. IX, 4. — [2] Exod. X. — [3] Psalm. XXXVI, 20.

sermo divinus quales sint honores hujus sæculi. Cum enim videris illum acceptis illius provinciæ fascibus tumidum, alium consulatibus elatum, alium diversis magistratibus elevatum, cum ergo omnem istam videris elationem, considera quia deficientes sicut fumus deficient: recordare etiam quantos in his honoribus videris, et usque ad te quanta eos fastigia conscendisse memineris, et vide si non omnes bene, posteaquam exaltati sunt, dejecti denuo et prostrati sicut fumus defecerunt. « Inimici autem Domini » statim ut honorabuntur et exultabuntur, deficientes ut » fumus deficient. » E contrario vero amici Domini statim ut contempti fuerint et despecti et ab hominibus humiliati, a Deo exaltabuntur et erigentur: quoniam « omnis qui se » exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur[1]. »

XI. Post hæc adduntur quædam quæ non parva indigent expositione, ait enim: « Mutuabitur peccator et non red- » det, justus autem miseretur et commodat[2]. » Etiam hoc si secundum litteram accipiamus, non videbitur verum. Multi etenim peccatores mutuo accipiunt pecuniam et reddunt cum fœnore, ita ut et ipsi interdum lucrum ex pecunia quam sumpserant ceperint. Definit autem hic Propheta dicens: *Mutuabitur peccator, et non solvet.* Sed si intelligas quis est qui fœnerat, et quis est qui accipit fœnus, et requiras quis est peccator qui non reddit pecuniam quam sumpsit, intelliges consequentiam habere quod scriptum est. Verbi gratia, cum docet Paulus et assistunt ei auditores, Paulus est qui pecuniam fœnerat dominicam, auditores autem sunt qui ex ore ejus pecuniam verbi suscipiunt fœneratam. Et si quidem justus sit qui suscipiat ab eo pecuniam, reddet integrum fœnus et dicet: quinque mnas mihi dedisti, ecce acquisivi alias quinque[3]. Si justus est, dicit: quinque talenta mihi dedisti, ecce habes decem: vel duo

[1] Luc. XIV, 11. — [2] Psal. XXXVI, 21. — [3] Luc. XIX, 18.

talenta mihi dedisti, ecce habes quatuor [1]. Si vero peccator est, suscepto Dei verbo non operatur ex eo opera mandati, et non reddit usuras, sed consumit omnia quæ accepit in fœnus. Ecce et nunc vos omnes quibus hæc loquor, pecuniam accipitis fœneratam verba mea, hæc pecunia Domini est. Aut si dubitas, audi Prophetam dicentem, quia « eloquia Domini eloquia casta, argentum igne probatum terræ purgatum septuplum [2]. » Si ergo male doceo, pecunia mea reproba est, secundum illos quibus dictum est, « argentum vestrum reprobum [3]. » Si autem bene doceo, pecunia vel argentum non est meum, sed Domini est, et probatum est. Licet ergo mihi fœnerare pecuniam Domini, meam autem propriam pecuniam non licet, quia verbum Domini prohibet humanam pecuniam fœnerari. Quæ est ergo humana, et quæ Domini pecunia? Ego puto quod Valentini sermo humana pecunia est et reproba, et Marcionis et Basilidis pecunia humana est et reproba, et omnium hæreticorum sermo non est probata pecunia, nec dominicam integre in se habet figuram, sed adulteram, quæ (ut ita dicam) extra monetam ita figurata est, quia extra Ecclesiam composita est. Si autem videris aliquem non sua propria, sed Dei verba proloquentem, qui vere audeat dicere : « An probamentum quæritis ejus qui in me loquitur Christi [4], » scito quia iste fœnerat quidem, et non suam, sed Domini pecuniam fœnerat, et facit illud quod scriptum est : « Tota die miseretur et fœnerat [5], » habens auctoritatem fœnerandi ab ipso sibi meo Deo Jesu Christo datam. Ipse est enim Dominus qui in parabola data pecunia dicit ad servos : « Ite, negociamini usquequo redeam [6]. » Et ad illum servum qui pecuniam multiplicare contempserat, dicit, quia « oportuit te pecuniam meam dare nummulariis, et ego veniens exe-

[1] Matth. XXV, 20, 22. — [2] Psalm. XI, 17. — [3] Jac. V, 3. — [4] 2 Cor. XIII, 3. — [5] Psalm. XXXVI, 26. — [6] Luc. XIX, 13.

»gissem eam utique cum usuris[1]. » Iste est peccator qui mutuatur et non solvet : justus autem acceptam pecuniam restituet cum usuris, hoc est acceptum Dei verbum cum operibus repræsentat. Audis sermonem de castitate, collaudas doctorem, amplecteris doctrinam, admiraris magisterium, per hæc suscepisti pecuniam castitatis. Et si quidem peccator es, egressus Ecclesiam inseris te negotiis sæcularibus, excipit te lascivia, subsequitur temulentia, corruptorum hominum malefida colloquia, oblitus continuo omnium quæ a doctore susceperas, quæ laudaveras, quæ admiratus fueras, et ad impudica rursum devolveris scorta, et effectus es peccator, qui mutuatus es verbum castitatis, et non reddis opera castitatis. Similiter et si audieris verbum justitiæ in Ecclesia, egressus es foras, occurrit tibi vicinus cujus agellum concupieras, et continuo oblitus eorum quæ dicta sunt, ut cupiditati tuæ *satisfacias* invadis quæ aliena sunt, et sic mutuatus de justitia pecuniæ non reddis usuras, operans gesta justitiæ. Sic ergo et de singulis quibusque « mutuatur peccator et non solvet, jus- »tus autem miseretur et commodat[2]. » Non solum, inquit, fœnerat justus, hoc est, non solum prædicat verbum, hoc est, non solum docet imperitos, verum etiam miseratur infirmos. Sequitur enim exemplum Domini dicentis : « Mi- »sericordiam malo quam sacrificium[3]. »

XII. « Quia qui benedicunt eum, hæreditabunt terram; »qui autem maledicunt eum, exterminabuntur[4]. » Qui benedicunt eum, id est, qui benedicunt justum, hæreditabunt terram[5]. Quam terram illam bonam, terram multam hæreditabunt illam fluentem lac et mel, ubi sunt bona illa quæ vere bona sunt, illam possidebunt qui benedicunt justum, maledicentes vero eum exterminabuntur. Et vobis

[1] Matth. xxv, 27. — [2] Psalm. xxxvi, 21. — [3] Matth. ix, 13. — [4] Psalm. xxxvi, 22. — [5] Osee vi, 22.

parum videtur interdum male loqui de sanctis, et perleve est vobis dicere de servis Dei, ille talis et talis est, ille fingit, et ille sæculum diligit, ille autem impostor est, non audis quia qui maledicunt justum, exterminabuntur? Aut si hoc parum vobis videtur, audite alibi Deum dicentem ad justum : « Inimicus ero inimicis tuis, et adversabor adver- » sariis tuis[1]. » Videtis quanti periculi sit inimicari justis, vel male loqui de sanctis. Si enim vere credimus illud quod dixit Dominus de unoquoque servorum suorum, quia « esu- » rivi et non dedistis mihi manducare[2], » et ea quæ addit et dicit, quia qui uni ex minimis meis fecit, mihi fecit, consequens est ut et hoc dicat : qui maledicebatis mihi, detrahebatis de me, et falsa contra me loquebamini, et accusabatis me. Et si dixerimus : Domine quando tibi maledieximus, aut quando detraximus, aut quando falsa contra te loquuti sumus? tunc dicet ad nos : « Amen dico vobis, quia » quod fecistis uni ex meis minimis, mihi fecistis[3]. » Sicut enim dantes manducare uni ex istis mihi fecistis, et dantes bibere uni ex istis mihi dedistis, et sicut induentes unum ex istis, me induistis : ita maledicentes uni ex istis mihi maledixistis, et si benedixistis vel honorastis unum ex his, mihi benedixistis, et me honorastis, sicut et alibi nihilominus dicit : « Qui vos recipit, me recipit, *et*, qui vos spernit, » me spernit[4]. » Propterea ergo contineamus linguam nostram, et servos Domini admiremur, et benedicamus justos, et nunquam detrahamus de eis, nec aperiamus os nostrum ad male loquendum, ne forte exterminemur, sed benedicamus, ut et nos benedictionem consequamur per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Exod. XXIII, 22. — [2] Matth. XXV, 42. — [3] Ibid. 40. — [4] Id. X, 40. Luc. X, 16.

HOMILIA QUARTA [1].

De eodem psalmo, ab illa parte : « Apud Dominum gressus » hominis diriguntur. »

I. « A Domino, *inquit*, gressus hominis diriguntur [2]. » Et alibi in hoc psalmo dicit de gressibus justi hoc modo: « Lex Dei ejus in corde ipsius, et non supplantabuntur » gressus ejus [3]. » Sed et in septuagesimo secundo psalmo dicitur : « Paulominus effusi sunt gressus mei [4]. » Gressus ergo a gradiendo nominamus, secundum illud quod in Exodo scriptum est, quod Moyses vidit flammam *ignis et* Angelum cum rubus arderet quidem, sed non combureretur, et dixit : « Digrediens *sive* transiens videbo visionem » magnam hanc [5]. » Ex hoc ergo loco occasio nobis datur intelligentiæ eorum quæ habemus in manibus. Igitur de his quæ in Exodo scripta memoravimus, id est, « digrediens » videbo visionem istam magnam, » audivi quemdam de sapientibus ante nos dicentem, cum explanaret hunc locum, quia non est possibile prius videre visum magnum, id est, intueri atque perspicere magna mysteria stanti in conversatione et actibus mundi hujus : sed transire oportet prius ab his, et transcendere omnia sæcularia, et sensum nostrum ac mentem liberam fieri, et tunc ad magnarum et spiritalium rerum intuitum pervenire, et ita demum visum magnum videre. Hunc quidem ille explanans locum quæ supra memoravimus enarrabat. Nos vero quibus studium

[1] Tom II, pagg. 670-675.

[2] Psalm. XXXVI, 23. - [3] Ibid. 31. - [4] Id. LXXII, 2. — [5] Exod. III, 3.

est secundum Scripturæ monita, verba sapientium laudare, et addere ad ea, possumus ad hæc quæ ille dixit tale aliquid addere. Unusquisque qui iter agit ad virtutem, proficit, in ambulando, ut paulatim per multos profectus itineris perveniat ad eam. Iter ergo agens et velut quibusdam passibus gradiens digreditur semper, et transit ea quæ explicuit, ac posteriora omittens ad ea quæ priora sunt se extendit. Digrediens ergo transit primum locum malitiæ, et inde proficiens passibus et ingressibus transit alias peccatorum sudes, tum deinde scrupeas nequitiæ cautes, et lubrica et prærupta vitiorum. Cum vero hæc etiam evaserit, semper ad ea quæ in antea sunt se-extendens, minus restat malitiæ, et omne quod proficit viæ : si tamen incedendo cautius gressus suos observaverit ne labatur, ut singula quæque digrediens malitiæ loca, ita ut non offendat pedem suum in ea, secundum hoc quod in Exodo scriptum est, videre possit visionem magnam. Nemo enim adhuc qui in malitia est, nec digreditur eam et transit, poterit visionem istam magnam secretorum Dei, scientiæ scilicet et sapientiæ, contueri. Magna ergo est visio, cum puro corde Deus videtur. Magna est visio cum puro corde verbum Dei, et sapientia Dei qui est Christus ejus agnoscitur. Magna visio est agnoscere et credere in Spiritum sanctum. Magna ergo hæc visio scientia Trinitatis est. Verumtamen etiam Moyses tunc videbat in Exodo visum magnum, et Angelus dicitur qui videbatur in rubo in igne, et magnam eam visionem appellat. Intelligebat enim quis esset in Angelo. Continuo denique dicit ad Deum : « Ego sum Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob [1]. » Vide ergo quam magna sit visio hæc, quamvis et hoc ipsum sit magnum scire quod Deus facit « Angelos *suos* spiritus, et ministros *suos* ignem urentem [2]. » Et nunc quidem Moysi adhuc pascenti pecora

[1] Exod. III, 6. — [2] Psalm. CIII, I.

Jethro soceri sui, et gradienti vel transeunti ab his, magna est visio hæc, in qua ei Angelus dicitur apparere. Si autem etiam mare Rubrum transierit, et columna eum nubis obtexerit, et futuri baptismi adoraverit sacramenta, tunc etiam majorem visionem poterit videre. Ingredietur enim caliginem et turbinem, ubi esse ipse dicitur Deus, ubi scriptum est, quia Moyses solus accedebat ad Deum, cæteri autem a longe stabant[1]. Et in tantum per istas magnas Moyses proficit visiones, ut diceret ad Deum : « Si inveni, *inquit*, »gratiam coram te, manifesta mihi teipsum, ut evidenter »videam te[2]. » Et tunc audit a Deo, quia « ponam te in »foramine petræ[3], » petra autem erat Christus : ut per foramen brevissimum videas posteriora mea, hoc est, ut ea quæ in novissimis temporibus implebuntur per assumptionem carnis, agnoscas : « Faciem autem meam videre non »poteris[4]. » Sed digressi per quamplurimas visiones, redeamus nunc ad hoc quod proposuimus de psalmo, quia *a Domino*, inquit, *gressus hominis diriguntur*[5]. Supra exposuimus quomodo iter quis ingreditur ad virtutem : quoniam qui iter agit ad virtutem, multa sunt quæ digredi habet et transire. Ergo et tu qui ad Christum tendis, qui est Dei virtus, digredere luxuriam, scorta, adulteria, digredere furta, falsa testimonia, tum deinde digredere et avaritiam, et omnem pecuniæ cæterarumque malarum rerum concupiscentiam, digredere mendacium, digredere tristitiam sæculi. Nisi hæc omnia digressus fueris, visionem illam magnam Domini videre non poteris. Sunt ergo quidam in nobis gressus et pedes, quibus iter hoc agimus, sunt gressus interioris hominis quibus ambulare possumus per illam viam quæ dicit : *Ego sum via, veritas et vita*[6]. Hoc ergo iter agentibus multis gressibus utendum est nobis ut illa omnia quæ

[1] Exod. XIX. — [2] Id. XXXIII, 13. — [3] Ibid. 22. — [4] Ibid. 23. — [5] Psalm. XXXVI, 23. — [6] Joan. XIV, 6.

supra diximus transeamus, quia gressus hominis a Domino diriguntur. Non sufficit homini volenti istud iter incedere sola propositi sui voluntas, nisi et Dominus direxerit gressus ejus : quia frequenter accidit iter agentibus ut ambulent, quod iter tamen rectum tenere non possint, sed decidant in aliquos errores : ut illi qui in philosophiæ eruditione versantur, videntur quidem iter virtutis incedere, sed quia a Domino non diriguntur gressus eorum, non tenent iter rectum. Sed et hæretici nihilominus ingrediuntur etiam ipsi iter, sed cum Scripturas carnaliter, non spiritaliter intelligunt, declinant in sinistram. Si vero spiritaliter intelligant, in ipso autem spiritali intellectu apostolicæ non teneant regulam veritatis, decidunt nihilominus et ipsi ad dexteram, diabolo (ut ita dixerim) gressus eorum non dirigente, sed detorquente a via recta. Nos ergo neque ad dexteram, neque ad sinistram declinantes, ingrediamur mediam viam quæ est Christus Dominus, quia in ipso ambulantium gressus Dominus dirigit. « A Domino ergo gressus hominis di» rigentur, et viam ejus cupiet[1], » illam scilicet viam de qua supra diximus. Cupiet enim qui a Deo dirigitur Christum, et desiderabit permanere semper in Christo.

II. « Cum ceciderit, *inquit*, non conturbabitur[2]. » Superius dicens quia a Domino diriguntur gressus ejus, hic de casu ejus loquitur. Vide ergo quia etiam his qui iter hoc incedunt aliquando accidat cadere, etiam his qui a Domino diriguntur : sed est multa differentia inter casum justi et casum injusti. Justus, inquit, cum ceciderit non prosternitur : injustus et qui spem non habet in Deo positam, si ceciderit, prosternitur et non surgit : id est, si peccaverit, non pœnitet et peccatum suum emendare nescit. Justus autem si in aliquo offenderit, si in verbo (Apostolus enim est qui dicit : « In multis enim offendimus omnes, et si quis in

[1] Psalm. XXXVI, 23. — [2] Ibid. 24.

» verbo non offendit, hic perfectus est vir[1].) » Offendit ergo et justus in verbo, fortassis etiam aliquando et in facto, sed scit emendare, scit corrigere : scit ille qui dixerat : « Nescio hominem[2], » paulopost cum respectus fuisset a Domino, flere amarissime : scit et ille qui de tecto mulierem viderat, et concupierat eam, dicere « peccavi, quia tibi soli peccavi » et malum coram te feci[3]. » Si ergo cum ceciderit justus non prosternitur, non permanebit in peccato, sed exiliet cito, tanquam damula ex retibus, et tanquam avis de laqueo. Injustus autem non solum permanet, sed et prosternitur in peccatis. Justus autem quid facit? « Lex Dei ejus in » corde ipsius, et non supplantabuntur gressus ejus[4]. » Ibi dixit quia diriguntur gressus hominis a Domino, hic quia non supplantabuntur gressus justi, « quia Dominus, *inquit*, » confirmat manus ejus. » In alio psalmo, id est in septuagesimo secundo dicit : « Mei autem pene moti sunt pedes[5]. » Quod idipsum videtur intelligendum similiter. Proficientes etenim ad virtutes velut ascensu quodam nitimur, in quo ascensu si quis labatur et decidat, ascensionis suæ perdit profectum. Istius ergo effusi sunt gressus. Hoc autem fit, cum quis post profectum retrorsum fuerit conversus : sicut accidit et uxori Loth, quæ ingrediebatur bene egrediens de Sodomis, et effugiens pœnas malorum ingrediebatur et ascendebat ad montem quo Angelo duce pergebat[6] : sed quoniam contra mandatum Dei fecit, quod jussa fuerat non respicere retrorsum neque stare in omni regione illa, sed ad montem ascendere, atque ibi salvari, cum conversa ad posteriora retrorsum respexit, ibi effusi sunt gressus ejus, et perdidit omne quod fuerat ante digressa, permansit perfecta statuuncula salis. Hoc est quod Dominus in Evangelio dicit : « Nemo mittens manum suam ad aratrum, et retro

[1] Jacob. III, 2. — [2] Marc. XIV, 71. — [3] Psalm. L, 6. [4] Id. XXXVI, 31. — [5] Id. LXXII, 2. — [6] Gen. XIX.

» respiciens aptus est regno Dei[1]. » Vis tibi ostendam et alios quorum effusi sunt gressus ? Recordare illos qui transierunt per mare Rubrum tanquam per aridam, et peccantes in deserto ceciderunt, et ibi effusi sunt gressus eorum. Sed et nunc si quando accidat aliquem vixisse in continentia tribus aut quatuor annis, et eo amplius, alium in verbi et doctrinæ studio et sapientiæ laboribus operam dedisse : tunc deinde si victus fuerit hic, vel ad carnis luxuriam transeat, vel ad alia peccata declinet, aut ad vitam se transferat sæculi, vel ad negotia ac lucra corruptibilis vitæ convertat, non dubites de eo dicere quia effusi sunt gressus ejus. Nos ergo deprecemur Dominum ut dirigat gressus nostros, et custodiat vias nostras, uti ne supplantentur gressus nostri : ut in via quam incedimus, hoc est in Christo Domino nostro, quasi supra petram stabilem vestigia nostra firmentur, ne quoquo modo supplantari possimus : per illum scilicet cujus nos caput observamus, et ille nostrum observat calcaneum, cui utique nunquam nos oportet plantam nudam præbere, sed semper debemus esse « calceati pedes in præ» paratione Evangelii pacis[2], » ut si venerit diabolus supplantator, et invenerit pedes nostros munitos, et supra petram stantes, inde nos supplantare non valeat. Quamvis enim paulo ante diximus posse etiam casum aliquem et lapsum accidere his qui virtutis viam sequuntur, tamen observandum est, quia ibi ubi dixit : « Cum ceciderit, non » posternetur, » superius non tam de justo quam de homine puro proposuerat. Ait enim : « A Domino gressus hominis » dirigentur, et viam ejus cupiet, cum ceciderit non pro» sternetur[3]. » In quo ostenditur esse aliquos casus qui tamen non continuo indicent esse victum et prostratum eum qui ceciderit. Sicut enim et in agone fieri solet, ut duobus inter se luctantibus accidat primo quidem cadere unum,

[1] Luc. IX, 62. — [2] Ephes. VI, 15. — [3] Psalm. XXXVI, 23, 24.

ut cum ceciderit, surgat et vincat : ita etiam in nostro agone, qui est nobis adversum principem hujus mundi, si forte acciderit aliquem de nobis vinci, et in aliquo peccato cadere, possibile est ut post peccatum resipiscat aliquis, et exurgat et perhorrescat malum quod admisit, et de cætero non solum contineat se, verum etiam satisfaciat Deo, lavans per singulas noctes lectum suum, et lacrymis rigans stratum suum, accipiens verbum propheticæ autoritatis qua dicitur : « Nunquid qui cadit non adjiciet ut re» surgat? aut qui aversus est, non convertitur? Væ his qui » aversi sunt aversione impudenti[1], » dicit Dominus. Et iste est qui cadere quidem potuit, prosterni vero non potuit. Si autem videris aliquem cecidisse in aliquod peccatum, et post casum desperantem conversionem et dicentem, jam quomodo possum ego salvus fieri qui cecidi? jam nulla spes est, peccata mea me colligant, quomodo audere possum accedere ad Dominum? Quomodo ad Ecclesiam redire? etsi hac desperatione iste talis recedat etiam a Deo, hic non solum cecidit, sed in casu suo prostratus atque demersus est. Et est quidem optabile, ut athleta pietatis ac virtutis maneat semper immobilis, ut ne unam quidem luctam (ut ita dicam) perdat, ne semel inclinetur aut supplantetur. Quod si fieri non potest, sed evenerit eum cadere, non jaceat post casum, ne prosternatur, sed exurgat et emendet culpam, expurget pœnitentiæ suæ satisfactione commissum, ne etiam de ipso Apostolus dicat : « Et lugeam multos ex his » qui ante peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam de im» munditia et fornicatione et impudicitia quam gesserunt[2]. » Quare etiam apostolus exempla palæstrici agonis assumpsit cum dicit : « Nemo coronatur nisi qui legitime certaverit[3], » nisi quia nos scire volebat Legis certamina et agones? qui et de seipso ait : « Sic pugno, non quasi aërem verberans[4]. »

[1] Jerem. VIII, 4, 5. — [2] 2 Cor. XII, 21. — [3] 2 Tim. II, 5. — [4] 1 Cor. IX, 26.

Et iterum : « Certamen bonum certavi[1]. » Quia ergo certamen nobis est et agon propositus, etiam Legis agonem nosse debemus. Sunt athletæ qui in omnibus certaminibus vincunt, et in omnibus coronantur. Inter pædas vincunt, inter agonios vincunt, inter andras vincunt. Alii vincuntur inter pænas, sed coronantur inter agonios, nonnunquam etiam inter andras vincunt. Ergo aliquanti semper, aliquanti secundo vel tertio coronantur. Certe miserum est, et ultimæ infelicitatis in omnibus agonibus tam variis atque diversis, ne unam quidem promereri coronam. Ita ergo et Christianus cui « certamen est non adversus carnem et san» guinem, sed adversus principatus et potestates, et adver» sus principes hujus mundi tenebrarum harum, adversus » spiritalia nequitiæ in cœlestibus[2], » cum tantos habeat et tales adversarios, tanquam agonista vigilare debet, si fieri potest, ut semper vincat quotiescumque conflixerit, et primas inter pædas, id est inter pueros, statim capiat coronas. Vis tibi ostendam aliquos qui inter pueros, id est, in primo statim lacte coronati sunt? Respice beatum Danielem, qui a puero et prophetiæ gratiam meruit, et iniquos arguens presbyteros, puer coronam justitiæ et castitatis obtinuit[3]. Vis tibi et alium proferam inter pueros coronatum? Jeremiam vide, qui cum se propter adolescentiam excusaret a prophetando, audivit a Domino : « Noli dicere quia » puer ego sum, quoniam ad omnes quoscumque mittam te » ibis, et quæcumque dixero tibi loqueris[4]. » Sed fortasse adultæ tibi jam istæ videantur ætates. Dabo tibi athletam qui ante luctatus sit, et vicerit priusquam inter homines emiserit vagitus. Jacob adhuc intra uterum matris suæ luctatus cum fratre Esau[5], supplantavit eum et vicit, ex quo et supplantati et devicti fratris benedictiones primogeniti a

[1] 1 Tim. IV, 7. — [2] 2 Ephes. VI, 12. — [3] Daniel. XIII. — [4] Jerem. I, 7. — [5] Gen. XXVIII.

parente suscepit. Nam et illi pueri num tibi videntur infra puerili agone coronati, qui apud Bethlehem a bimatu et infra pro Domini nomine palmam cepere martyrii? Vides quanta in pueros coronarum habemus exempla. Hæc de eo quod repetivimus expositionem versiculi illius qui dicit : « Cum » ceciderit non prosternetur. » Et quare non prosternatur, adjecit causam dicens : « Quia Dominus confirmat manum » ejus. » Et vide quam consequenter de singulis dicit : ne cadat, Dominus, inquit, gressus ejus dirigit : si autem ceciderit, non prosternitur, Dominus, inquit, firmat manum ejus. Vides ergo quia Domini semper auxilio indigemus. Primo ne cadamus : tum deinde etiam si ceciderimus, ut resurgamus.

III. « Juvenis fui et senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem. Tota die miseretur et » fœnerat, et semen ejus in benedictione erit[1]. » Qui *simpliciter* dicunt et secundum historiam accipienda esse verba Scripturæ divinæ, dicent sine dubio in loco confirmare David, quia transacta ætate juventutis suæ cum jam usque ad senectutis suæ tempus venisset, in omni hoc tempore nunquam se vidisse ita justum derelictum ut panibus indigeret. Et quid facimus de Paulo apostolo, qui enumerans et exponens Prophetarum vitas dicit eos indigentes, tribulatos, in pellibus caprinis oberrasse per cavernas petrarum, et per speluncas[2] : et de seipso commemorans frequenter dicit, in fame et siti. Et cum hæc pati justos frequenter scripturarum historiis cognoscamus, quomodo nunc putandum est hoc David dicere secundum simplicem intellectum[3]? Sed videamus ne forte sint aliquæ ætates interioris hominis nostri, ad similitudinem exterioris et corporalis ætatis. Unde et interdum ad viros jam matura ætate dicitur, quia pueri sunt, et aliis quia senes, et aliis quia juvenes, et hæc uti-

[1] Psalm. XXXVI, 25. — [2] Hebr. II. — [3] 2 Cor. II.

que dici de corporali ætate non convenit. Denique cum plurimi ante Abraham sexcentos et quingentos, ut minimum trecentos annos vixissent, de nullo illorum dictum est, quia senior et plenus dierum fuerit, nisi Abraham tantummodo. Ex quo intelligendum est, quod non de ætate corporis, sed de maturitate interioris hominis designatum est. Unde et nos optare debemus non pro ætate corporis, neque pro officio presbyterii appellari presbyteri et seniores, sed pro interioris hominis perfecto sensu et gravitate constantiæ, sicut et Abraham appellatus est presbyter nutritus in senectute bona[1]. Est ergo ætas aliqua secundum interiorem hominem puerilis, est et ætas juvenilis, est et senilis secundum quod Apostolus dicebat: « Cum essem parvulus, loquebar ut par» vulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: cum » autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli[2]. » Ego hæc ab Apostolo non de corporali ætate dici intelligo, sed quoniam cum in initio credidisset, fuit parvulus nuper genitus, rationabile et sine dolo lac concupiscens, tunc intelligebat Scripturas ut parvulus, sapiebat de Evangelio ut parvulus, cogitabat ut parvulus[3]: sed post hæc proficiens ætate ad similitudinem Christi de quo scriptum est quia « proficiebat ætate et sapientia et gratia apud Deum et apud » homines[4], » deponebat quæ erant parvuli: et propterea dixit: « cum factus sum vir, quæ parvuli erant deposui[5]. » Ita ergo intelligendus est etiam David dicere, « juvenis fui » et senui[6]: » ut si diceret, cum essem parvulus secundum interiorem hominem, nunc jam senui. Nisi enim senuisset, propheta non esset. Namque senum est prophetare. Etiam si videas aliquando juvenem prophetantem, non dubites dicere de eo, quia secundum interiorem hominem senuit, propterea propheta est: denique Jeremias cum audisset:

[1] Gen. xxvi. — [2] 1 Cor. xiii, 11. — [3] 1 Petr. ii, 2. — [4] Luc. ii, 52. — [5] 1 Cor. xiii, 11. — [6] Psalm. xxxiii, 25.

« Priusquam te psalmarem in utero novi te, et antequam » exires de vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus » feci te, » respondit quia « juvenis ego sum, et nescio lo» qui[1]. » Sed ille qui ei donavit gratiam ut non esset puer, sed esset senior secundum interiorem hominem, ait ad eum : « Noli dicere quia juvenis ego sum[2]? » Alioquin nisi hæc ita intelligantur, quid habebit rationis ut dicatur puero, cujus ætas juvenilis et rudis, « noli dicere quia juvenis ego » sum? » hoc est dicere, non dicas quod verum est. Juvenis ergo erat secundum ætatem corporis : sed quoniam Dominus dederat verba sua in ore ejus, quibus eradicaret et subverteret et disperderet, et rursum ædificaret et plantaret, quæ virtus verborum animam ejus illuminans et sanctificans non eam sinebat esse puerilem, ideo merito ad eum dicitur : « Noli dicere quia juvenis ego sum. » Similiter ergo et hoc quod David dicit : « Juvenis fui et senui, et non vidi » justum derelictum, nec semen ejus quærens panem[3], » secundum hoc quod supra de ætate juvenili, vel senili interioris hominis diximus sentiendum est, alioquin secundum exteriorem hominem si derelinqui a Deo putandus est justus, cum ægritudo corporis advenit, cum tribulatio, cum paupertas et singulæ quæque hujus vitæ molestiæ generantur : hæc maxime justis accidere solent, quibus et persecutionem pati pro nomine Dei solemne est, sed non derelinquuntur cum patientes hæc omnia et tolerantes dicunt : Nemo nos separabit a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu, neque tribulatio, neque fames, neque angustia, neque nuditas, neque gladius, neque altitudo, neque profundum, neque alia creatura[4]. Denique Prophetæ, qui circuibant in deserto per cavernas petrarum et speluncas, egentes, tribulati, afflicti, licet in desertis oberrarent, et essent ab hominibus derelicti, multitudo tamen eos Angelorum cir-

[1] Jerem. I, 5, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Psalm. XXXIII, 25. — [4] Rom. VIII, 35.

cumdabat[1]. Sic denique Elisæus cum esset ab hominibus derelictus, cœlesti circumdabatur exercitu, secundum quod scriptum est : Aperi oculos pueri hujus, ut videat quia plures nobiscum sunt quam cum illis[2]. Et vidit totum montem equitibus et curribus plenum. Nunquam enim solus est justus, sed ne unius quidem, aut duorum, vel trium tantummodo Angelorum societate subnixus est, sed exercitus ei virtutum cœlestium præsto est. Quod si pluribus adhuc testimoniis opus est, suscipe et aliud. Jacob quamdiu erat in domo parentum et cum fratre Esaü, non erat cum exercitu Angelorum : cum vero secessisset ad solitudinem deserti, et solus iter ageret ad Mesopotamiam, dormivit in loco quodam, et exurgens dicit quia vocatur hic locus παρεμβολή, quod est castra, pro eo quod vidit ibi non unum, sed plura castra Dei. Hæc dicimus de eo quod nequaquam justus dicitur derelinqui, in spiritalibus duntaxat bonis. In corporalibus enim vide quid justus dixit, in quibus etiam gloriatur : « Usque ad hanc, *inquit*, horam et esurimus et » sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et labora- » mus operantes manibus[3]. » Et iterum : « Maledicimur et » benedicimus, persecutionem patimur et sustinemus, blas- » phemati deprecamur[4]. » Sed quoniam iste talis non relinquebatur spiritu dicebat : « Propter quod placeo mihi in » infirmitatibus meis, in injuriis, in necessitatibus, in per- » secutionibus, in angustiis pro Christo[5]. » Dupliciter ergo derelinquitur, qui derelinquitur. Corporaliter quidem hoc modo, quo superius diximus pati omnes sanctos, et non lædi. Derelinquuntur vero spiritu illi de quibus dicitur : « Quoniam non approbaverunt Deum habere in notitia, tra- » didit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non » congruunt, repletos omni iniquitate, nequitia, avaritia,

[1] Hebr. II. — [2] 4 Reg. VI, 16, 17. — [3] 1 Cor. IV, 11. — [4] Ibid. 12. — [5] 2 Cor. XII, 10.

» plenos invidia, homicidiis, contentione, dolo, susurrato-
» res, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos,
» elatos[1], » et cætera hujusmodi mala pro quibus et derelinqui meruerunt. Quæ quoniam aliena sunt a justo, propterea dicit, quia « non vidi justum derelictum, nec semen
» ejus quærens panem. » Iterum si audis semen ejus, ad semen corporeum rediturus es? Et quomodo verum invenies hoc quod semen justi non quærat panes, cum videas Ismael illum de semine natum Abrahæ, quique cum mater ejus fugiens dominam suam Saram portaret eum in deserto, et aquam utique quærebat et panes[2]? Sed et Esaü de via veniens deficiebat inedia, et intantum famis rabie præcipitatus est, ut primatus suos lentis cibo distraxerit[3]. Oportet ergo nos secundum ea quæ supra diximus, etiam semen justi intelligere spiritale. Et quid aliud semen justi dignum est putare, nisi discipulum justi, qui suscepto ab eo verbi Dei semine, ad vitam generatur æternam? Verbi *gratia*, si orationibus vestris mererer esse justus, et accipere a Domino gratiam in verbo sapientiæ et scientiæ, ita ut possem secundum gratiam quam ipse a Domino meruissem, vobis quoque ministrare verbum Dei, et serere illud in animabus vestris : tum deinde ingressus sermo Dei in animas vestras, et hærens in corde vestro formaret mentes vestras secundum speciem verbi ipsius, id est, ut hoc velletis, et hoc ageretis quod verbum Dei vult, et per hoc ipse Christus formaretur in vobis : tunc vere efficeremini semen justi, quod non quærit panem, habentes scilicet in vobis semper panem illum qui de cœlo descendit. Quod si respondeas mihi, et dicas : quanti audierunt Petrum et Paulum, qui utique erant justissimi doctores, et tamen peccaverunt, et quomodo ergo semen justi dicentur? Sed vide ne forte sicut non omnes qui ex Abraham sunt, etiam semen Abraham

[1] Rom. I, 28. — [2] Gen. XXI. — [3] Id. XXV.

dicuntur, quibus dicitur : « Si filii Abraham essetis, opera » utique Abraham faceretis[1] : » ita etiam illi qui audierunt Petrum et Paulum, et non fecerunt quæ docuerat Petrus vel Paulus, non erant semen eorum, quia suscepta ab eis verbi semina, ex anima sua velut abortione quadam abjecerunt et effuderunt. Denique et in hoc ipso psalmo dicit alio loco : « Semen impiorum exterminabitur[2]. » Certum est autem quia impiorum semen corporale non exterminabitur. Job denique semen Esaii semen impii erat, et utique non exterminatur, sed manifestatus est justus a Domino, et propheta esse ostenditur, et a Deo supra omnes justos collaudari meretur. Sed hoc est quod superius diximus, quia sicut semen justi sermo et doctrina ejus est, qui sermo ita pascit et reficit animas, ut negentur panibus indigere, quia Christus panis eorum est : ita e contrario doctrina impiorum et sermo semen eorum est quod exterminandum dicitur, quia ex falsitate compositum est, et adveniente luce veritatis, certum est quia mendacii tenebræ fugabuntur.

IV. « Tota die miseretur et fœnerat[3]. » Justus tota die miseretur, et tota die dicitur fœnerare : ad nihil aliud vacat nisi ut fœneret de ea pecunia quæ sibi abundat. Numquid et hic hoc putabitur, quia justus tota die sedeat ad mensam, et habens pecuniam ante se hanc fœneret necessitatem patientibus ? Forsitan hoc putabitur esse quod dictum est per Moysen : « Et tu fœnerabis gentibus multis, tu autem mu- » tuo non quæres[4]. » Sed certum est quia de dominica pecunia dicatur, quæ numulariis præcipitur erogari de thesauris sapientiæ et scientiæ Dei prolata, ut faciamus de quinque talentis decem, de duobus quatuor. Quanto autem abundantiorem pecuniam habuerimus in anima nostra, tanto magis tota die fœnerabimus. Sed et nunc licet non sim jus-

[1] Joan. VIII, 39. — [2] Psalm. XXXVI, 28. — [3] Ibid. 26. — [4] Deut. XV, 6.

tus, tamen hoc quod loquor pecuniam vobis dominicam fœnero: sed vos orate ut efficiar justus, et possim vobis justitiæ pecuniam fœnerare, ut non solum verbo, verum etiam justitiæ exemplo justitiam doceam. Propterea sicut sunt pecuniæ injustæ, quæ inique et contra legem congregantur per calumniam et mendacia, et diversa avaritiæ mala: et rursum sicut pecuniæ quæ juste et secundum legem congregatæ sunt, id est, de propriis et justis laboribus: ita etiam in verbo et doctrina esse invenitur. Sunt verba nec bene, nec juste, nec legitime congregata, ut hæreticorum verba sunt, et doctrina contra Legem Dei congregata, quæ nos velut iniquam pecuniam et pestiferam, et de malo collectam refugere debemus. Orate ergo ut hæc nostra pecunia quam vobis fœneramus tota inveniatur ex justis laboribus, tota de dominica moneta procedens, ut et vos fœnus integrum consignetis, et nos non audiamus, quia « oportuit te pecuniam » meam dare numulariis[1]. »

V. « Juvenis ego fui et senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem: tota die miseretur et fœnerat[2]. » In superioribus dicitur, quia mutuatur peccator, et non reddit: hic quia justus tota die miseretur et fœnerat, et vide quam in contrariis pares sint. Peccator non solum mutuo accipit, sed et cum acceperit non reddit: justus autem non solum mutuo non accipit, sed et fœnerat: et non solum semel vel bis, sed tota die fœnerat, hoc est toto vitæ suæ tempore fœnerans miseretur, unde « et semen ejus in » benedictione erit. »

VI. « Declina a malo et fac bonum, et inhabita in sæcu» lum sæculi[3]. » Hæc, inquit, audiens fac quod bonum est, habitabis in sæculum, hoc est, si ita egeris quemadmodum edoctus es, habitatio tua erit æterna. Si enim respicias non ad ea quæ videntur, sed quæ non videntur, quoniam quæ

[1] Matth. xxv, 27. — [2] Psalm. xxxvi, 25, 26. — [3] Ibid. 27.

videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt, habitabis in sæculum.

VII. « Quia Dominus amat judicium, et non derelinquet » sanctos suos[1]. » Quomodo Dominus amat judicium? Dum nihil apud eum sine judicio fit, nihil sine ratione. Ita ergo et tu sciens quoniam Dominus amat judicium, age omnia justo judicio et vero, audiens illum qui te admonet dicens: « Cum » consilio omnia fac, cum consilio vinum bibe[2]. »

VIII. « Et non derelinquet Dominus sanctos suos, in » æternum conservabuntur. » Sicut dicit, quia habitabit in sæculum, ita et conservabuntur in æternum. Quod utrumque ad futurum respicit tempus, vel sæculum, cui conservabuntur sancti, ut deinceps in æternitate perdurent. « Injusti punientur et semen impiorum peribit, justi autem » hæreditabunt terram[3]. » Diximus jam hinc superius quale impiorum sit semen, cum ad verbum doctrinamque retulimus: et quomodo exterminabitur, dum omne mendacium a luce veritatis velut tenebræ effugatur. « Justi autem hære- » ditabunt terram. » Et hinc superius jam diximus, quomodo sive justi sive mansueti hæreditatem terræ bonæ et magnæ illius consequantur, et quomodo habitent in ea in sæculum sæculi, non solum in sæculum, sed in sæculum sæculi. Vide quam magna Domini retributio. Pro labore triginta aut quadraginta, ut multum certe quinquaginta annorum recipit homo non solum sæculi hujus retributionem, sed in sæculum sæculi. Si vero permaneat quis in verbo Dei, et sapientiæ ejus adhæreat, atque in lucis æternitate persistat, perveniet etiam in hoc, ut referat Deo gloriam in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psalm. XXXVI, 28. — [2] Eccli. XXXII, 24. Eccl. IX, 7. — [3] Ps. XXXVI, 29.

HOMILIA QUINTA [1].

De eodem psalmo ab ea parte : « Os justi meditabitur » sapientiam [2]. »

I. Lex quidem volens nos aperire os ad verbum Dei, præcepit dicens : « Loqueris, *inquit*, hæc sedens in domo, » et pergens in via, et jacens, et surgens [3]. » Sed et Salomon in Proverbiis simile aliquid brevi commonitione distinguit, dicens : « Aperi os tuum verbo Dei [4]. » Similiter etiam nunc Propheta nos docet, cum dicit : « Os justi me» ditabitur sapientiam [5]. » Revera enim nec debet aliud *quid*quam procedere de ore justi, nisi sapientia. Unde et vos imperitiores quique fratres audientes sermonem Prophetæ, date studium et meditamini cum justitiæ operibus etiam de ore vestro proferre sermonem sapientiæ. Quod ne difficile vobis videatur præceptum, brevem vobis sapientiæ insinuabo sermonem. Apostolus ait, quia Christus Dei est virtus et Dei sapientia [6]. Si igitur Christum semper loquamini, si semper ejus verba meditemini, si præcepta ejus in ore teneatis, digne os vestrum meditabitur sapientiam. Neque enim hæc sola est sapientiæ meditatio, si quis docere potest, vel latius in Ecclesia disputare, contradicentes revincere. Est quidem et hoc opus sapientiæ, sed alius amplius, alius autem minus. In alio hoc ipsum quod credit Dei sapientiæ, sapientia reputatur : in alio et hoc quod acquiescit sapientibus et amat dicta sapientium, sapientia

[1] Tom. II, pagg. 675-679.

[2] Psalm. XXXVI, 30. — [3] Deut. VI, 7. — [4] Prov. XXXI, 9. — [5] Psalm. XXXVI, 30. — [6] I Cor. I.

dicitur: nonnullis vero etiam interrogantibus tantummodo de sapientia, sapientia reputatur. Illud solum observate fratres, ne quis vestrum inveniatur non solum non loqui nec meditari sapientiam, verum et odisse, atque adversari iis qui studium sapientiæ gerunt. Solent enim imperiti habere etiam istud cum cæteris pessimum vitium, ut inanes et superfluos putent eos qui verbo et doctrinæ operam dederint, et amplectuntur magis imperitiam suam quam illorum studia ac laborem: mutatisque nominibus exercitia eorum verbositatem, suam vero indocibilitatem vel imperitiam, simplicitatem vocant. Optimus tamen et ille est qui sapientiam probat actibus, et esse sapiens vitæ suæ probitate cognoscitur. Beatus ergo qui os suum aperit verbo Dei, et proficiens ætate secundum Christum proficiet et sapientia. Certe si amplius non possumus in sapientia proficere, saltem illud observare non pigeat, in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus et in oratione vel honore Dei frequentius aperire os nostrum[1]. Est enim et hæc non parva sapientiæ meditatio, ut per hoc inveniatur semper os justi sapientiam meditari. Non tamen mihi videtur otiosum quia non dixit, os justi meditatur, quod utique ad præsens tempus spectare poterat, sed dixit: *meditabitur sapientiam*: quod sine dubio ad futurum respicit tempus, in quo etiam cæteri interpretes omnes absque uno consentiunt. Ne forte ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repromissionis, et gratiæ et hæreditatis spes talis quædam futura, ut os justorum non cibis et potu, neque deliciis et voluptatibus, non vescendo epulis, sed meditando sapientiam repleatur. Ultra enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, non indocilis permanebit, nullus erit a rerum scientia peregrinus: omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si quis hic positus

[1] Coloss. III, 16.

HOMILIA QUINTA [1].

De eodem psalmo ab ea parte : « Os justi meditabitur » sapientiam [2]. »

I. Lex quidem volens nos aperire os ad verbum Dei, præcepit dicens: « Loqueris, *inquit*, hæc sedens in domo, » et pergens in via, et jacens, et surgens [3]. » Sed et Salomon in Proverbiis simile aliquid brevi commonitione distinguit, dicens: « Aperi os tuum verbo Dei [4]. » Similiter etiam nunc Propheta nos docet, cum dicit: « Os justi me» ditabitur sapientiam [5]. » Revera enim nec debet aliud quidquam procedere de ore justi, nisi sapientia. Unde et vos imperitiores quique fratres audientes sermonem Prophetæ, [...]e studium et meditamini cum justitiæ operibus etiam de vestro proferre sermonem sapientiæ. Quod ne difficile [...] videatur præceptum, brevem vobis sapientiæ in[...]bo sermonem. Apostolus ait, quia Christus Dei est [...]s et Dei sapientia [6]. Si igitur Christum semper loqua[...]ni, si semper ejus verba meditemini, si præcepta ejus [...]n ore teneatis, digne os vestrum meditabitur sapientiam. Neque enim hæc sola est sapientiæ meditatio, si quis docere potest, vel latius in Ecclesia disputare, contradicentes revincere. Est quidem et hoc opus sapientiæ, sed alius amplius, alius autem minus. In alio hoc ipsum quod credit Dei sapientiæ, sapientia reputatur : in alio et hoc quod acquiescit sapientibus et amat dicta sapientium, sapientia

[1] Tom. II, pagg. 675 - 679.
[2] Psalm. XXXVI, 30. — [3] Deut. VI, 7. — [4] Prov. XXXI, 9. — [5] Psalm. XXXVI, [...]. — [6] 1 Cor. I.

dicitur: nonnullis vero etiam interrogantibus tantummodo de sapientia, sapientia reputatur. Illud solum observate fratres, ne quis vestrum inveniatur non solum non loqui nec meditari sapientiam, verum et odisse, atque adversari iis qui studium sapientiæ gerunt. Solent enim imperiti habere etiam istud cum cæteris pessimum vitium, ut inanes et superfluos putent eos qui verbo et doctrinæ operam dederint, et amplectuntur magis imperitiam suam quam illorum studia ac laborem: mutatisque nominibus exercitia eorum verbositatem, suam vero indocibilitatem vel imperitiam, simplicitatem vocant. Optimus tamen et ille est qui sapientiam probat actibus, et esse sapiens vitæ suæ probitate cognoscitur. Beatus ergo qui os suum aperit verbo Dei, et proficiens ætate secundum Christum proficiet et sapientia. Certe si amplius non possumus in sapientia proficere, saltem illud observare non pigeat, in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus et in oratione vel honore Dei frequentius aperire os nostrum[1]. Est enim et hæc non parva sapientiæ meditatio, ut per hoc inveniatur semper os justi sapientiam meditari. Non tamen mihi videtur otiosum quia non dixit, os justi meditatur, quod utique ad præsens tempus spectare poterat, sed dixit: *meditabitur sapientiam:* quod sine dubio ad futurum respicit tempus, in quo etiam cæteri interpretes omnes absque uno consentiunt. Ne forte ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repromissionis, et gratiæ et hæreditatis spes talis quædam futura, ut os justorum non cibis et potu, neque deliciis et voluptatibus, non vescendo epulis, sed meditando sapientiam repleatur. Ultra enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, non indocilis permanebit, nullus erit a rerum scientia peregrinus: omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si quis hic positus

[1] Coloss. III, 16.

legimus, ore nostro sapientiam meditemur, et lingua nostra loquamur judicium, et lex Dei sit in cordibus nostris, adipiscemur illud quod sequitur: « Et non supplantabuntur » gressus ejus[1]. » Puto non meminisse eorum quæ dudum de gressibus disputavimus, et opus est nos in memoriam revocare quæ dicta sunt, ut videamus quomodo ingredientes quidam supplantantur et effunduntur gressus eorum. Quod si servatis in memoria et diligentius retinetis, scire debetis, quia si sapientiam Dei meditemini in ore vestro, et lingua vestra loquatur judicium, et Lex Dei sit in cordibus vestris, nunquam supplantabuntur gressus vestri.

IV. Post hæc ait: « Considerat, *inquit*, peccator justum[2]. » Considerat et intuetur peccator justum, et gravis est ei ad videndum, et ideo considerat ut morti eum tradat: quod fecerunt sine dubio adversus Salvatorem illi qui Prophetas occiderunt, et Deum crucifixerunt, et nos persecuti sunt etiam nunc, et populum Dei qui est Christi, id est, justitiæ discipulos, considerant et morti tradere cupiunt, et quærunt mortificare eos. Sed quid dicit populus Dei justus et justitiæ discipulus? Ille utitur verbo magistri, et dicit: « Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desu» per[3]. » Potest hoc et in tempore persecutionis Gentilium de sanctis martyribus et confessoribus aptari. Considerant enim impii persecutores unumquemque justorum, et quærunt mortificare eum. Sed ne securum reddat pacis tempore ista talis expositio, memento quia quotidianum habet justus persecutorem diabolum, et ille est qui considerat justum. Insidiatur enim semper, et sicut leo rugiens circuit quærens quem transvoret. Sed si fide plenus es, et confidis in Domino, vide quid repromittatur: « Dominus » autem non derelinquet eum in manibus ejus[4], » peccatoris scilicet, « nec damnabit eum cum judicabitur illi. »

[1] Psalm. XXXVI, 31. — [2] Ibid. 32. — [3] Joan. XIX, 11. — [4] Psal. XXXVI, 33.

Dupliciter intelligit hoc quod ait, *judicabitur illi*, id est sive cum judicatur justus a Deo, sive cum ipse Deus judicatur cum justo. Frequenter enim divina Scriptura docet hæc fieri dicens, quia « ipse Dominus in judicium veniet[1]. » Cum ergo judicabitur justus cum Domino, non condemnabitur, et ideo dicit : « Expecta Dominum[2] ; » id est, si tribularis, si in angustiis es, si in persecutionibus, « expecta » Dominum, et custodi viam ejus, » nec declines ad dexteram neque ad sinistram. Si enim indeclinabiliter expectaveris Dominum, adipisceris illud quod sequitur : « Et exaltabit te, *inquit*, ut hæredites terram[3]. » Frequenter diximus de terra sancta, et de terra quæ in hæreditatem promissionum cœlestium nominatur, cujus naturæ etiam situs paulo evidentius in hoc versiculo designatur. Nam ista terra in qua nunc vivimus deorsum esse dicitur, secundum illud quod scriptum est : « Deus autem in cœlo sursum, tu autem in » terra deorsum[4] : » illa autem terra quæ in hæreditatem justis promittitur, non deorsum, sed sursum esse promittitur. Propterea ad eum qui expectat Dominum et custodit viam ejus, ait repromissionis sermo : « Exaltabit te ut hæredites » terram. » Nisi enim quis exaltetur et ascendat in altum et efficiatur cœlestis, non potest hæreditatem terræ illius consequi. Unde ego arbitror, quia sicut cœli istius, id est firmamenti, inferius solum arida hæc in qua nos habitamus, terra ejus dicitur : ita et illius superioris quod principaliter cœlum dicitur, inferius solum in quo habitatores illi cœlestes conversantur, et ut ita dicam deorsum ipsum firmamenti huus, merito (ut dixi), terra illius cœli esse dicitur : sed erra bona, sancta, terra multa, terra vivorum, terra uens lac et mel : et ideo dicit nunc sermo divinus : « Exaltabit te ut hæredites terram. »

V. « Cum perierint peccatores videbis[5]. » Fortassis hoc

[1] Isai. III, 14. — [2] et [3] Ps. XXXVI, 34. — [4] Eccl. v, 1. — [5] Ps. XXXVI, 34.

prius erit, ut peccatores et impios justi videant condemnatos. Prius enim peccatoribus pœnæ et supplicia decernuntur : quæ cum viderint justi, et agnoverint quid intersit inter bonam vitam et malam, et cum intellexerint bene vivendo de quantis evaserint malis, ita ut illi qui in pœnis sunt videntes eos in gloria dicant, « nos stulti vitam eorum putabamus insaniam[1], » postea ergo quam viderint quomodo pereunt peccatores, tunc ipsi exaltabuntur et efferentur ad cœlum ut hæreditent terram. Nunc jam sermo monet, et solamen adhibet causæ huic, quæ crebro satis cor pene omnium hominum pulsat. Nam quia frequenter nos infirmi videntes iniquos quosque, et impios in hac vita cum omni felicitate degentes et prosperis successibus florentes, abundare divitiis, honoribus, fecunda et universa prole gaudere, deliciis fluitare, scandalizamur et dicimus in cordibus nostris : ubi est justitia Dei? Si per providentiam *divinam* res agerentur, permitteret Deus hunc iniquum et impium in tantum felicitatis ascendere? Propterea ergo nunc sermo divinus ex persona justorum dicit : *Vidi impium*, non solum exaltatum, sed *superexaltatum et elevatum*, non super arbores qualescumque, sed *super cedros Libani*[2] *:* ut et arbor excelsa nimis sit, et locus montis cunctis excelsior, et tamen videns hæc omnia, « transivi, *inquit*, et ecce non erat[3]. » Quid putas illud est quod transit justus, ut ista cesset elatio? Si meministis in superioribus cum diceremus transisse Moysen ut videret visionem magnam, potestis et nunc scire quid est quod transire dicitur justus. Cum videmus extolli impios, et in nimiam superbiam crescere, transeamus et nos mente et intellectu ab his quæ videntur et temporalia sunt, et transferamus sensum nostrum ad ea quæ non videntur, et æterna sunt. Cogitemus temporalia hæc esse et paucorum dierum quæ videntur elata. Intueamur judicii

[1] Sap. v, 4. — [2] Psalm. xxxvi, 35. — [3] Ibid. 36.

diem, et ita sensu nostro cernemus istum qui superexaltatus est, et elatus sicut cedrus Libani, in die judicii omnino non esse. Qui enim non est particeps illius qui semper est, id est, qui dixit: « Ego sum qui sum[1], » iste neque esse dicitur. Denique peccatores non computantur esse. Unde et Apostolus de vocatione gentium dicebat: « Elegit Deus quæ » non sunt, ut ea quæ sunt destruat[2]. » Et in libro Esther dicitur: « Non tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non » sunt[3]. » Donec ergo quis miratur superbos in elatione sua, donec adulatur quis peccatoribus et superbis, certum est eum non transisse, nec vidisse quæ non sunt, sed permanere in hoc præsenti statu, et idcirco mirari in eis præsentem gloriam. Si autem eo modo transeat quo superius diximus, id est, mente et sensu transcendat a præsentibus et temporalibus ad futura atque perpetua, tunc vero dicit de eo quem viderit elatum sicut cedros Libani, quia « transii, » et ecce non erat: » quoniam et cælum ipsum et terra transibunt. Apud Deum omnia quæ futura sunt jam pro factis habentur. Denique dicebat: « Dederunt in escam meam » fel[4], » quod sine dubio futurum adhuc erat, et jam factum dicebatur. « In siti mea potaverunt me aceto, » et non dixit: potabunt. Sic ergo apud Deum quæ futura sunt, jam facta dicuntur. Quod si et tu imitator es Dei, et imitaris Christum, non expectas quousque iste elatus humilietur et extinguatur, sed apud temetipsum, et in mente atque animo tuo transisse ea jam cernis, si ipse sensu ac mente transeas a præsentibus ad futura. Accipe et exemplum ad hæc quæ dicimus. Si navigas, in navi positus vides terras et promontoria et montes transeuntia: non quo illa continuo moveantur, sed quia tu vento prospero flante transis, illa se subducere videntur, ac ferri: ita et in hoc ergo si sancto Spiritu

[1] Exod. III, 14. — [2] I Cor. I, 28. — [3] Esther. XIV, 11. [4] Psalm. LXVIII, 22.

mentem tuam perflante et spirante, secundo et prospero naviges cursu, pertransis sensu tuo omnia hæc quæ videntur, quia temporalia sunt, et intueris illa quæ æterna sunt, sine dubio dicis, quia hæc omnia quæ videntur jam non sunt, quia nec futura sunt. « Vidi *ergo* impium superexaltatum et elatum super cedros Libani, et transivi, et ecce » non erat. » Movet me amplius adhuc aliquid in hoc loco. Video enim et alium impium qui exaltatur super cedros Libani et extollitur. Cum enim hæretici supra conditorem Deum sibi fingunt alium quemdam Deum, et exaltantur atque extolluntur in verbo mendacii, negantes creatorem omnium Deum, Deum esse bonum, impiis suis prædicationibus extolluntur supra cedros Libani, adversariis scilicet potestatibus eminentes, quarum inspiratione hujuscemodi adversus Creatorem omnium Deum commenta simularunt, pro eo quod Legem secundum litteram tantummodo intelligentes, et spiritalem eam esse ignorantes, decepti sunt in cogitationibus suis. Hos ergo ego si videam, et transeam, ultra jam non erunt. Quid transeam? si transeam litteram, si transgrediar historiæ superficiem, et perveniam ad sensum spiritalem, quoniam Lex spiritalis est, si omnia illa in quibus errant, et decipiuntur, spiritaliter explanem, dogmata eorum impia et iniqua jam non erunt[1]. Et ita complebitur, ut exaltatus impius et elatus me transeunte jam non sit. Sed et cum quæritur locus ejus non invenitur. Locus impii dogmatis, littera Legis est, quæ littera occidit. Cum ergo nos a littera occidente transimus ad spiritum vivificantem, ne locus quidem impii dogmatis repudiata littera potest inveniri. Quomodo autem quærimus eum? Cum disputamus adversus eos et cum conquirimus ad invicem, tunc quærimus locum dogmatis illius in littera Legis historiæ, et ostenditur secundum historiam stare non posse: amota lit-

[1] Rom. VII.

tera ac rejecta, nusquam utique quærentibus nobis, et disserentibus locus impii dogmatis invenitur.

VI. « Custodi innocentiam et vide æquitatem [1]. » Custodire innocentiam nos præcepit sermo Dei. Intantum corruptela morum profecit in hominibus, ut apud quamplurimos innocentia pro stultitia judicetur: verum Scriptura summæ hoc virtutis judicat opus, quia innocentiam judicat illam quæ nemini noceat, neminem lædat. Dum ergo dicit « Custodi innocentiam, » hoc est quod nos servare præcepit ut neminem lædamus, nemini noceamus. Hoc autem obtinemus, si semper intento animo, et vigilanti videamus æquitatem. Æquitatem ergo in hoc loco sic accipio, sicut veritatem, sicut justitiam, sicut vitam, quod Christus est. Hæc enim videndo simul etiam Deum videbimus. « Custodi *ergo* » innocentiam et vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ » homini pacifico. » Requiro quæ sunt reliquiæ istæ quæ homini pacifico reservantur? Reliquias dicere solemus cum spiritus separatur a corpore, velut majore parte hominum in spiritu deputata, quæ superest pars corporis reliquiæ nominantur. Si ergo credimus verbis Apostoli dicentis quia « seminatur *corpus* in corruptione, *mortis scilicet tempore, et* » surget in incorruptione [2], » cum resurrectionis tempus advenerit, cum etiam corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erunt reliquiæ homini pacifico [3]. Erunt autem ibi pacifici hominis reliquiæ in pace, et in requie. Dicit enim et Dominus de pacificis, quia etiam « filii Dei vocabuntur [4]. Pater volo ut ubi » ego sum, et isti mecum sint [5]. » Sunt ergo cum Christo reliquiæ hominis pacifici.

VII. « Iniqui autem exterminabuntur simul [6], » id est omnes pariter exterminabuntur, quia unus finis erit eorum

[1] Psal. xxxvi, 37. — [2] I Cor. xv, 42. — [3] Ibid. 53. — [4] Matth. v, 9. — [5] Joan. xvii, 24. — [6] Psal. xxxvi, 38.

gehennæ. « Reliquiæ impiorum peribunt, » tunc cum corpus et animam perditum dabit in gehennam is qui habet potestatem. « Salus autem justorum a Domino [1]. » Sed melius dicit in græco : « Salus autem justorum apud Dominum. Non dixit, in cœlo salus justorum, et hoc enim præterit : non apud aliquam creaturam, quia nihil immobile vel immutabile : sed apud Dominum salus est justorum, qui semper manet, semper idem est, semper immobilis est, nec usquam potest esse tutius salus hominis quam apud Dominum. Ille mihi locus, ille mihi domus, ille mihi mansio, ille requies, ille sit habitaculum. Denique annunciatur nobis a sancta Scriptura non solum regnum cœlorum, sed regnum Dei. Ut et memini me jam sæpe dixisse, regnum cœlorum est eorum qui adhuc in profectionibus sunt, regnum vero Dei, eorum, qui jam ad perfectum venerunt finem. Unde et nunc salus justi apud Deum esse dicitur, cum utique perfectione vitæ usque ad ipsum Dominum meruerit pervenire. « Et protector est in tempore tribulationis [2]. » Quod est tempus tribulationis, nisi hoc in quo sumus, cum per arctam et angustam viam incedimus quæ ducit ad vitam? Si tamen per angustam incedimus, quæ ducit ad vitam, et non per illam latam et spatiosam quæ divitiis dilatatur, et luxuria dissolvitur, quæ in carnis voluptatibus emollescit, quæ præsentem gloriam diligit. Horum protector non Deus est, sed Mammona : eorum autem qui in tribulatione et angustia sunt, protector est Deus, quia multæ sunt tribulationes justorum. Tribulantur enim considerantes tempus judicii et semetipsos discutientes, ne forte aliquid inveniatur eis quod vocetur ad culpam. Qui ergo propter hoc tribulantur et solliciti sunt, erit Deus protector eorum in tempore tribulationis, in tempore judicii, cum tradentur impii ad pœnas : tunc et adjuvabit eos Dominus in tempore tribulationis, et eripiet

[1] Psal. XXXVI, 39. [2] Ibid. 39.

eos, et auferet eos a peccatoribus, non solum ab hominibus peccatoribus, sed etiam a contrariis potestatibus, vel certe eo tempore cum anima separatur a corpore, et occurrunt ei peccatores dæmones, adversus potestates, spiritus aëris hujus qui eam volunt detinere, et revocare ad se si quid in ea suorum operum gestorumque cognoverint. Venit enim ad unamquamque animam de hoc mundo exeuntem princeps hujus mundi, et aëreæ potestates, et requirunt si inveniant in ea aliquid suum : si avaritiam invenerint, suæ partis est : si iram, si luxuriam, si invidiam, et singula quæque eorum similia si invenerint, suæ partis est, et sibi eam defendunt, et ad se eam trahunt, et ad partem eam peccatorum declinant. Si vero aliquis imitatus est illum qui dixit : « Ecce veniet princeps mundi hujus, et in me non habet » quidquam [1], » si se aliquis ita observavit, veniunt quidem isti peccatores, et requirentes in eo quæ sua sunt, et non invenientes tentabunt nihilominus ad suam partem violenter eum detorquere, sed Dominus eripiet eum a peccatoribus. Et forte propterea jubemur cum quodam mysterio etiam in oratione petere, dicentes : « Sed libera nos a » malo [2]. » Sed causam qua eripiat justos suos Dominus a peccatoribus, sive in tempore exitus, sive in tempore judicii, cum dies ille secundum Prophetam necessitatis et angustiæ, dies obscuritatis et perditionis, judicii dies advenerit : tunc ergo causam qua eripi mereamur subjungit et dicit, quia « speraverunt in eum [3]. » Sperantes ergo in se eripiet et de tribulatione et de necessitate. Quomodo autem sperare debeat, volo tibi de Scripturis sanctis ostendere. Sicut « nemo potest duobus dominis servire [4], » ita nemo potest in duobus dominis sperare. Nemo potest in incerto divitiarum sperare, et in Domino. Nemo potest sperare in

[1] Joan. XIV, 30. — [2] Matth. VI, 13. — [3] Psal. XXXVI, 40. — [4] Matth. XXVI, 24.

principibus et in Deo. Nemo potest sperare in viribus equi et in eo. Nemo potest sperare in sæculo et in Deo. Nisi enim in solo Deo speraveris, et videat Deus spem tuam in sæculum æternum esse conversam, et quia aliam nullam omnino spem geris nisi in ipso, qui vivificat mortuos, et vocat quæ non sunt tanquam quæ sunt, non poteris eripi a peccatoribus. Solus est enim ipse qui salvos facit sperantes in se, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

EXPLANATIO

SUPER PSALMUM XXXVII.

(EODEM RUFINO INTERPR.)

HOMILIA PRIMA [1].

I-II. Creator humanorum corporum Deus sciebat quod talis esset fragilitas humani corporis, quæ languores diversos posset recipere, et vulneribus, aliisque debilitatibus esset obnoxia : et ideo venturis passionibus providens, etiam medicamenta procreavit ex terra, et medicinæ tradidit disciplinam, ut si accideret ægritudo corpori, non deesset medela. Quo nobis tendit ista præfatio? Ad animam sine dubio revocatur : quoniam et ipsam cum creator omnium condidisset, sciebat quod futura esset vitiorum capax, et ob hoc subdita atque obonerata peccatis. Et ideo sicut corpori medicamenta præparavit ex herbis arte disciplinaque compositis, ita etiam animæ medicamenta præparavit in his sermonibus quos per divinas Scripturas seminavit atque dispersit : ut hi qui aliqua ægritudine fuerint oppressi, statim ut vim morbi senserint, atque alicujus vulneris stimulum doloremque perspexerint, id est, cum viderint animam aliquid præter naturam gerentem, requirant aptam et convenientem sibi rationabilem disciplinam, quæ eis ex præceptis Dei possit mederi : nam tradidit et medicinæ artis

[1] Tom. II, pagg. 680-685.

industriam, cujus archiatros est Salvator dicens de se, quia « non opus habent qui sani sunt medico, sed qui male habent[1]. » Et ille quidem erat archiatros qui posset curare omnem languorem et omnem infirmitatem : discipuli vero ejus Petrus vel Paulus, sed et Prophetæ medici sunt, et hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusque curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in ecclesia sua esse medicos animarum, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam et orationem ejus expectat. Deinde et iste psalmus qui nunc lectus est, nobis ostendit, ut si forte aliquando prævenimur in delictis, qualiter nos et cum quo affectu orare oporteat, et medico supplicare pro doloribus vel infirmitatibus nostris. Si quando ergo præoccupaverit nos inimicus et ignitis jaculis suis vulneraverit animam nostram, primo hoc nos docet hic psalmus, quod convenit post peccatum confiteri peccatum, et in memoriam recordari delictum, ut per recordationem culpæ stimulatum cor et concitatum pro delicto suo, interim refrenet ac revocet, ne quid tale ultra committat : et propterea puto superscriptum esse ipsum psalmum : « Psalmus David in recordationem[2]. » Quid sit autem *in recordationem*, per totum ipsius psalmi corpus enarrat. Videamus ergo nos omnes peccatores, si in aliquo delicto fuerimus inventi, vel quid dicere, vel quid facere debeamus, ut cum hæc in Scriptura sacra didicerimus, etiam medelam vulneris nostri consequi mereamur. Bonum quidem erat semper corpus (ut ita dixerim) animæ nostræ in sanitate durare, et armis Dei circumdatum ab omnibus telis ignitis diaboli maligni invulnerabile permanere, nullius languoris, nullius ægritudinis quidquam experiri, nihilque interiorem nostrum hominem vitii morbique suscipere. Quod si per negligentiam sui, atque animi desidiam incur-

[1] Matth. IX, 12. — [2] Psal. XXXVII, 1.

rerit in peccatum, quid ipsum consequatur agnoscat. Argui vel corripi est doloris pœna, cruciatus et ita gravis est, ut etiam hi qui fideles et religiosi videntur, si forte ut homines aliquando in delicto aliquo incurrerint et arguantur, indignentur adversus eos qui arguunt, et oderint eos. Corripiunt enim ut emendent. Et hoc malum fuit in causa, ut etiam a priori populo in odium haberentur Prophetæ, persecutionibus agitarentur. Hoc fuit causæ quod Esaiam secari fecit, quod Zachariam inter templum et altare compulit trucidari, Jeremiam in lacum cœni demergi. Et ad ultimum hæc fuit causa quæ Dominum nostrum Jesum Christum egit in crucem. Omnia enim quæ supra enumeravimus scelera atque flagitia, non alia ex causa commissa sunt, nisi quod dum omnes in medicinali disciplina resecari per correptionem delinquentium nolunt, curæ impatiens populus et medelæ in perniciem medentis exarsit. Beati ergo sapientes jam ex ipsa Scriptura appellantur hi, qui cum deliquerint si arguantur non oderunt arguentes. Ita enim dicit Scriptura : « Noli arguere malos ne oderint te, » argue sapientem et amabit te[1]. » Vides quomodo sapientem appellavit Scriptura eum qui correptioni obnoxius est, non tamen odit, sed magis diligit arguentem? Tales erant illi qui ab Apostolo arguebantur, et confutati non oderant arguentes. Unde et ego arbitror illum qui in Corintho gravissime deliquerat, idcirco misericordiam consecutum, quoniam correptus ab Apostolo, et ita acerbe correptus, ut a conventu abscinderetur Ecclesiæ, non tamen odio habuit arguentem, sed animadversionem patienter accepit, et fortiter tulit[2]. Ego arbitror quod etiam majorem affectum concepit erga Paulum, atque erga omnes qui statutis Pauli in ejus animadversione paruerant. Unde et Paulus sententiam revocat, et ejectum reconjungit Ecclesiæ, et addit dicens :

[1] Prov. IX, 8. [2] I Cor. V.

Confirmate in eum charitatem[1]. Vidit enim eum post animadversionem conservasse charitatem : et ideo dixit ut etiam post peccatum non tam tribueretur ei charitas, inerat enim, sed ut ab omnibus ea quæ inerat firmaretur. Necesse est ergo eum qui peccat argui : sed quoniam gravis nobis infirmioribus, quamvis sit utilis ista correptio, ferre eam sub omnium præsentia devitamus. Et quid dico omnium præsentia? Interdum ne duos quidem cum arguimur adesse patimur testes, sed culpamus arguentem, et dicimus : oportuerat te soli mihi dicere quæ velis, et non sub multorum præsentia facere mihi ruborem. Dolemus, jactamur, effervescimus, et in interioribus animæ sensibus cruciamur. Quod si talis correptio est qua ab hominibus vel coram hominibus arguimur, quid faciemus si Deus nos arguat, si ipse Deus confutet et arguat in furore? Nos qui episcopi arguentis iracundiam ferre non possumus, sed indignanter accipimus, illum furorem qui Dei esse dicitur, arguentem nos quomodo tolerabimus? Sciens ergo propheta quamplurimas esse differentias arguendi, et volens quasi homo pro delictis quidem argui, verens autem ne graviori pondere, id est, ne in furore Domini argueretur, ait, sicut jam et in alio psalmo ante dixerat etiam hic : « Domine ne in furore tuo arguas me[2]. » Similiter autem dicit et quod sequitur : *Neque in ira tua corripias me.* Oportet ergo nos aliqua et de correptione dicere, de qua generaliter nos Apostolus docet dicens : « Omnis quidem correptio ad præsens non videtur gaudii esse, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum his qui per eam exercitati sunt, reddet justitiæ[3]. » Et videte etiam pueros, quemadmodum cum corripiuntur verberibus a pædagogis, vel doctoribus excitantur, moleste quidem accipiunt, et summum malum judicant dolorem illum, qui eis causa eruditionis infligitur : et

[1] 2 Cor. II, 8. — [2] Psalm. XXXVII, 2. — [3] Hebr. XII, 11.

quamvis profectus suos in hujuscemodi eruditionibus, vel correptionibus esse positos non ignorent, tamen moleste atque impatienter ferunt. Quod si eruditio puerorum hujuscemodi est, quid sentire debemus de nobis senibus? qualem nobis vel eruditionem, vel correptionem imminere censemus, quæ non a dispensatoribus, neque a pædagogis infertur? (novit quippe Scriptura pædagogum et dispensatorem et procuratorem parvuli;) quid, inquam, existimare, vel sentire debemus, cum ab ipso patrefamilias eruditio nostra facta fuerit, atque correptio? Iterum redeamus ad similitudinem puerorum. Si corripiatur puer a pædagogo, non erit necesse eum correptionem paternæ austeritatis agnoscere, quæ ex gravioribus delictis ac flagitiosioribus provocatur. Si corripiatur a doctore puer, non ita austerus erit magister sicut pater esse potest, si gravia delicta in filio cognoverit. Si enim corripiat pater pro majoribus gravioribusque peccatis, et tantum sit commissum filii quod ad iracundiam concitaverit patrem, sine dubio post cruciatus, post supplicia etiam abdicationis pœna metuenda est. Si intellexisti similitudinem, transi mihi ab exemplo ad rem, et intellige de nobis omnibus quæ dicuntur. Omnes episcopi, atque omnes presbyteri, vel diaconi erudiunt nos, et erudientes adhibent correptiones, et verbis austerioribus increpant. Est autem quando erudimur etiam a procuratoribus, et actoribus, id est, ab his Angelis quibus creditæ sunt dispensandæ et regendæ animæ nostræ: quemadmodum describitur in quodam loco Angelus pœnitentiæ, qui nos suscipit castigandos, sicut Pastor exponit, si cui tamen libellus ille recipiendus videtur. Interim diversis eruditionibus succumbimus nos homines castigantibus, nos et corripientibus: nondum tamen ab ipso patrefamilias castigamur, sed a procuratoribus Angelis, qui uniuscujusque nostri castigandi atque emendandi sortiuntur officium, et

est tolerabilius cum ab aliquo horum corripimur. Sic quoque interdum etiam pædagogo commissa est nostra correptio. Nam quicumque sub Lege erant, quoniam Lex pædagogus noster fuit in Christo, delinquentes in Lege a pædagogo corripiebantur, cum puniebantur ex Lege. Puniebantur enim vel cum lapidabantur, vel cum aliquid eorum quæ Moyses scripserat perferebant. Nullus ergo eorum de quibus superius diximus ab ipso patrefamilias puniebatur. Non enim erat paterfamilias Lex, neque Angelus pœnitentiæ. Sed sunt alia peccata pro quibus peccantem ipse paterfamilias punit, eum videlicet qui mensuram facinorum supergressus, ultra creaturæ contumeliam sceleris sui impietate tetendit. Nec tamen alius quis novit præter Deum solum, qui vel quando procuratoribus tradi debeat castigandus, vel qui corripiendus actoribus, quando etiam qui subjici debeat pædagogo, cui etiam inferiores sint horum omnium correptiones, si quis scilicet talis est qui ipsam (ut ita dixerim) divinam manum in suam provocet ultionem. Si intellexisti quæ dicta sunt, si altiorem secutus es intellectum, intuere nunc qualiter hæc propheta prosequitur, cum dicit : etiam si corripis me Deus, noli me in ira corripere. Sed nos nec corrigi volumus, nec pædagogum patimur commonentem, neque procuratorum vel actorum correptiones libenter accipimus, et propterea ab ipsa ira Dei correptionem nobis induci necesse est. Propheta enim dicit : « Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. »

III. Sed qui hoc dicit, debet proferre aliquam rationem, quare nolit vel in furore argui, vel in ira corripi. Et quæ sit ista ratio videamus, ut nos si delinquimus hanc rationem discentes, et facientes secundum hoc quod docemur, non incurramus in vindictam furore arguentis, vel ira corripientis. « Quoniam, *inquit*, sagittæ tuæ infixæ sunt mihi,

» et confirmasti super me manum tuam[1]. » Sermo Domini sagittis est similis. Denique et Salvator ita dixit : « Posuit » me sicut sagittam electam, et in pharetra sua abscondit » me[2]. » Qui ergo loquitur sermonem Domini, sagittas jaculatur. Et cum loquitur corripiens et castigans, correptionis jaculo cor perforat audientis. Qui ergo ita suscipit verba Domini, ut ex his quos audit sermonibus cor suum configatur, et per stimulum eorum quæ dicta sunt ad pœnitentiam suscitetur, certum est quoniam in illum in vanum non abiit sermonis Dei jaculum, neque transvolavit, sed in ipso omnes illæ sermonum Dei defixæ sunt sagittæ. Denique ita et quodam loco ait : « Vidisti quomodo com» punctus est Achab[3] ? » Merito ergo et nunc dicit propheta : « Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua » corripias me. » Digna est enim causa quæ subsequitur, quæ ab eo correptionem furoris Domini debeat temperare, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Verbi gratia, et nunc si ex ista omni multitudine auditorum sint aliqui conscii sibi in aliquo peccato, atque utinam quidem nullus sit, verumtamen necesse est esse aliquos conscios sibi, et hi si his auditis quæ loquimur recte et fideliter audiant et compungatur cor eorum ex jaculis verborum nostrorum, et transfixi talibus jaculis doleant, et conversi ad pœnitentiam dicant : « Domine ne in furore tuo arguas me, neque in » ira tua corripias me, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt » mihi. » Si vero audiens hæc, non compungatur, sed tanquam in corpore jam emortuo ita in anima ejus nulla sagitta, nullum jaculum sensum doloris inveniat, nec ullam recordationem suorum capiat peccatorum : iste quippe dignus est ut stimulis furoris Domini corripiatur, atque iræ ejus correptionis arguatur. Non enim potest dicere Domino : « Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. » Atque

[1] Psal. XXXVII, 3. — [2] Isai. XLIX, 2. [3] 3 Reg. XXI, 29.

utinam omnes nos audiant compuncti et stimulati ex his quæ dicuntur, atque ad pœnitentiam conversi dicant ad doctorem, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et dum castigas nos verbo Dei, dum verberas, dum in interioribus nos conscientiæ percutis : « Confirmasti super me manum » tuam. » Confirmat namque manum supra pueros pædagogus dum verberat, et emendat; et confirmat manus, cum verbera non negligenter, aut leviter infliguntur. Ita etiam Domino dicere quis potest cum miserit sagittas, sed per quoscumque vult mittere sagittas verborum suorum, quoniam « confirmasti super me manum tuam. » Cum enim manus Domini adsit, qui emittit verborum jacula et infigit sagittas in auditorum animam, merito etiam Domino dicit, quoniam « confirmasti super me manum tuam : nec est sa» nitas in carne mea a facie iræ tuæ. » Propterea ergo rogo non ipsius iræ tuæ potentiam experiri, quoniam *judicium* ejus tantummodo accipiens et solam quodammodo faciem ejus videns, quæ ex solis verbis divinæ Scripturæ deformatur, jam doleo omne corpus meum, et conturbor : nec est ulla sanitas in carne mea, neque pax ossibus meis, tantum quod faciem iræ tuæ ex Scripturis sanctis, non tamen ipsam iram sentire, vel videre visus sum. Et si ex hoc solo talia sunt quæ patior, propter hoc oro ut non ipsam iram patiar. Vide ergo si non manifeste hæc dicuntur in in eo quod ait : « Et confirmasti super me manum tuam : » nec est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. » Potuit dicere, ab ira tua, sed nunc ait, *a facie iræ tuæ.* Si enim dixisset ab ira tua, superfluum erat illud sine dubio quod superius dixit : *Ne in ira tua corripias me.* Nunc autem dixit : *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* Quoniam quidem sola facies iræ tuæ, id est, consideratio ipsa ignationis, ita me perterruit, et convertit, ut iræ tuæ in me locus esse non debeat : « Nec est sanitas in carne

»mea a facie iræ tuæ.» De eo qui apud Corinthum peccaverat indicavit Apostolus, dicens: «Tradere hujusmodi »hominem Satanæ in interitum carnis[1].» Nunquid putandum est quod iniquum fieri volebat quem dicebat tradi debere Satanæ in interitum carnis? Quin potius apparet, quoniam pro salute ejus tradebat carnem ejus in interitum. Denique addit dicens: «Tradidi ejusmodi hominem Satanæ »in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini,» ostendens non posse salvari spiritum, nisi caro in interitum traderetur. Quis ergo sit interitus carnis, audi. Quia quod interierit, sine dubio mortuum est. Vivit autem caro in peccatore, mortua est caro in homine justo. Propter quod et justi dicunt: «Semper mortificationem Jesu Christi in »corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu Christi ma»nifestetur in carne nostra mortali[2].» Et iterum mandatum accepimus dicens: «Mortificate membra vestra quæ sunt »super terram[3].» Et beatus qui mortuus est peccato, secundum quod dictum est: «Corpus quidem mortuum est »propter peccatum, spiritus autem vita vivit propter jus»tificationem[4].» Tradi ergo in interitum carnis tale est, ut emoriatur sensus carnalis in nobis, et non vivat carnis cupiditas in ea. Ex eo enim quod moritur sensus carnis, ut non secundum carnem sapiamus, spiritus salvus efficitur. Alioquin dum vivit sensus in nobis carnis, et caro vivit, non possumus de spiritalibus sapere. Hoc ergo modo Apostolus tradidit in interitum carnis eum qui secundum carnem vixerat, ut sensu carnis emortuo spiritus in die Domini salvaretur. Si intellexisti apostolicum sermonem, ad id quod propositum est revertamur. Utinam in corpore meo si quando delinquo, et delictum ex sensu carnis venit, superduceretur interitus carnis, ut spiritus salvaretur. Si enim caro infirmatur, sine dubio proficiens infirmitas etiam

[1] I Cor. v, 5. — [2] 2 Cor. iv, 10. — [3] Coloss. iii, 5. — [4] Rom. iii, 10.

ad mortificationem pervenit carnis : et tunc est quod recte dicitur, quoniam *non est sanitas in carne mea.* Si vero non infirmatur quidem caro, sed redit ad sanitatem suam, id est, ut sapiat quæ sunt carnis, ac desideret malum, tunc sanitas est in carne, quod utique sipiritui non est bonum. Iste ergo qui arguitur, et recusat per furorem Domini argui, atque iracundia ejus corripi, justissimas causas hujus excusationis ostendit, asserens se sagittis verborum Dei esse confixum, et ita turbatum, atque perterritum a sola facie iræ Domini, ut nulla prorsus in carne ejus sanitas, id est, nullum peccandi ultra desiderium manserit. Memini me aliquando de illo capitulo Evangelii disputantem, in quo scriptum est : « Spiritus quidem promptus est, caro autem » infirma [1], » tale aliquid sensisse, quod antequam Salvator noster veniret ad crucem, et crucifigeret carnem, atque emori eam faceret, antequam perfecte mortificaretur, *prius* dixit infirmari carnem suam : et donec infirmabatur quidem caro, spiritum promptum esse dicebat : cum vero cruci eam tradit, et perfecta morte consummat, tunc non jam promptum spiritum, sed in manibus patris positum esse testatur. Hæc autem ille in se describens nostris eruditionibus præbebat exemplum. Propter nos enim et nobis infirmus erat. Ideo consideremus nosmetipsos, si infirma est caro nostra, si non deliciis luxuriaque resolvitur, hæc ei vitiosa sanitas præsto est : vide si per abstinentiam quotidianam infirma efficitur caro, si per continentiam desideria refrenantur, libido comprimitur, vitia conquiescunt; tunc etiamsi nondum emortua est, tamen non est sanitas in carne tua, sed etiam membra tua interim mortificata sunt super terram. Quid est autem quod facit sanitatem in carne non esse? Si sentiamus faciem iræ Dei. Dum enim recordamur iram Dei, et ante oculos vultum ejus adducimus ex ipsa

[1] Matth. XXVI, 41.

intuitione ejus, quæ propter hoc facies iræ appellata est, conturbata et exterrita caro infirmatur atque languescit.

IV. « Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. » Etiam hæc debet dicere qui peccavit, et post peccatum peccasse se recordatur, sicut ipse David dicebat in quinquagesimo psalmo : « Et peccatum meum coram me » est semper[1]. » Sunt quidam qui cum peccaverint securi sunt prorsus, nec cogitant de peccato suo, nec venit ad sensum eorum quid male gesserint, sed ita vivunt quasi nihil omnino commiserint : isti ergo non possunt dicere, quia *peccatum meum coram me est semper*. Cum vero post dictum quis consumitur et affligitur pro delicto suo et conscientiæ stimulis agitatur, mordetur sine intermissione, atque occultis confutationibus impugnatur, iste merito dicit : *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*. Est sane facies quædam etiam peccatorum, et (ut ita dixerim) color quidam et species, per quam recordari et recognosci solent ea quæ aliquando commissa sunt. Cum vero ante oculos cordis nostri statuerimus peccata nostra, et unumquodque intuentes, recognoscentes erubescimus, factique pœnitemus, tunc conturbati, et exterriti merito dicimus nos non habere pacem in ossibus nostris a facie peccatorum nostrorum.

V. Addat etiam hæc qui pœnitet pro peccatis suis, et dicat : « Quia iniquitates meæ superposuerunt caput meum, » sicut onus grave gravatæ sunt super me. » Qui enim nec dolent, nec gravantur pro peccatis suis, sed securi sunt atque in deliciis fluitant, hæc dicere non possunt, nec sentiunt quod iniquitates quidem suæ excrescunt, et ultra capitis sui vadunt proceritatem, ipsi vero decrescunt, et in nihilum rediguntur, et ideo non possunt dicere : « Quoniam iniquitates meæ superposuerunt caput meum, sicut

[1] Psal. L, 5.

» onus grave gravatæ sunt super me. » Quomodo enim possunt dicere illi qui in delictis suis non solum delectantur, verumetiam exultantes mala sua præferunt? quibus profecto peccatum suum, non onus efficitur, sed voluptas. Non est ergo illorum dicere hæc, sed eorum quibus libido jam sorduit, quibus vitia horruerunt, a quibus denique deprehensa est omnis præsentium gratiarum voluptas esse pro nihilo, quia postea omnino nulla futura est. Isti sunt qui possunt etiam dicere hæc quæ sequuntur, « quoniam fœtuerunt et » putrefactæ sunt cicatrices meæ. Nolite, *inquit Salvator,* » mittere margaritas vestras ante porcos[1]; » ibi appellans eos qui peccatorum fœtoribus delectantur sicut porci, qui fœtorem omnem tanquam odorem suavissimum expetunt. Considera ergo peccatorem qui peccatis suis delectatur, et lætus est in malis suis : quoniam et ipse in stercore fœtido volutatur, et nullum fœtoris ejus, qui ex peccati *stercore* redditur, percipit sensum, velut in summis voluptatibus et gratissimis deliciis delectatur. Si vero istum eveniat aliquando porcorum quidem sensum odoratumque deponere, et sensum verbi Dei percipere, ita ut possit sentire fœtorem peccatorum suorum : statim conversus ad pœnitentiam, et emendationem requirens, impatiens proprii fœtoris efficitur, proclamans ad cœlestem medicum atque ostendens cicatrices putrefactorum suorum vulnerum dicit : « Fœtue» runt, et putrefactæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ » meæ. » Recte autem hic peccatum insipientiam nominavit. Nemo enim sapiens id aliquando committit.

VI. « Miseriis afflictus sum, et curvatus usque in finem. » Sed videas aliquando eum qui peccavit mœrentem, et contristatum tristitia quæ secundum sæculum est : quæ enim secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Iste vero dicit, quoniam miseriis afflictus

[1] Matth. VII, 6.

sum, et curvatus sum usque in finem. Propterea fortassis ipse sanctus Apostolus dicit sciens se aliquando peccasse : « Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis » hujus [1] ? » Peccavit enim etiam ipse cum perfectus est Ecclesiam Dei, propter quod dicit : « Non sum dignus vocari » Apostolus [2]. » Miseriis ergo afflictus sum, ait. Non dicit, affligor adhuc. Si enim transierunt jam peccata mea, afflictus sum miseriis : si autem permanent, et in ipsis conversor, adhuc affligor miseriis : « Miseriis *ergo, inquit*, af» flictus, et curvatus sum usque in finem. » Si videas eum qui peccavit non posse respicere in cœlum, sed curvato corpore demersoque in terram vultu non solum corporis, sed et animæ, et contorquentem sicut circulum collum suum, intelligis quomodo quis curvatur usque in finem. Si vero vis etiam per exempla cognoscere quomodo peccatis suis unusquisque curvetur, ita ut suspicere non possit, nec in cœlum elevare oculos suos : intuere illum publicanum, qui in Evangelio ingressus templum et de longe stans, nec audens levare oculos suos in cœlum, sed percutiens pectus suum, et confitens peccata sua, dicebat : « Deus propitius » esto mihi peccatori [3]. » Huic nimirum convenit dicere, quia « curvatus sum usque in finem, et tota die contris» tatus ingrediebar. » Hoc autem dicens, velut affectum ipsum et animam pœnitentis exponit dicentis : Ex quo peccavi, nunquam risi, nunquam lætatus sum, nunquam mihi ipsi aliquid jucunditatis indulsi, sed semper in mœrore fui, semper in pœnitentia, semper in luctu. Tale est illud quod in Evangelio præcipitur, dicente Domino [4] : Beati qui lugent, et beati qui flent. E contrario autem si quis peccator sit, et multis malis obnoxius, et hic nullo flagitiorum suorum stimulo pulsatus, insuper etiam et rideat, et lætus sit atque jucundus, nec in aliquo conscientiæ stimulis agitetur, vide

[1] Rom. VII, 24. — [2] I Cor. XV, 9. — [3] Luc. XVIII, 13. — [4] Matth. V.

si non huic illa convenit dici quæ scripta sunt : « Væ ridentibus nunc, quia lugebitis, et plangetis[1]. »

VII. « Tota die contristatus ingrediebar, quoniam renes mei completi sunt illusionibus. » In renibus vel in lumbis humanorum seminum receptaculum esse dicitur : ex quo illud genus indicatur peccati quod per libidinem geritur. Hujus namque opus res est illa quam Apostolus inter prima sacrilegia designavit, dicens : Tollens ergo membra Christi » faciam membra meretricis? Absit[2]. » Cum ergo quis propensius, et incontinentius in hujuscemodi lasciviam fluxerit, tunc renes ejus, vel lumbi repleti esse illusionibus asseruntur. Illusio enim est diaboli illudentis hominem atque hujuscemodi peccati incontinentiam provocantis. Non ergo mirum est si peccatorum hominum renes illusionibus repleti sunt, cum et Job de dracone qui diabolus intelligitur, ita dicat : « Virtus ejus omnis in lumbis est, et potentia ejus in umbiculo ventris ejus[3]. » Virtus ergo diaboli præcipue circa lumbos hominis est, unde fornicatio, adulteriaque procedunt, unde puerorum corruptio, unde omnis spurcitia generatur. Ita sane etiam mulierum circa umbilicum ventris est culpa, quod honestiore voluit indicare sermone, in quibus videlicet utrisque draconis diaboli virtutem, potentiamque esse designat. « Et non est sanitas in carne mea. » In hoc profectum suum ostendit, et proximum esse ad mortificationem carnis indicat atque interitum ejus. Nam ideo hoc et hic secundo repetit, ut adhibitum jam esse remedium tentationum molestiis declararet. « Afflictus sum, et humiliatus sum valde. » Festivitatibus Domini panem nos afflictionis edere jubemur, et in ipsis festivitatibus dicitur, ut humiliet homo animam suam : et cum festivitas propitiationis indicitur, dicitur : « Humiliate animas vestras[4]. » Quoniam ergo qui pœnitet pro delictis

[1] Luc. VI, 25. — [2] I Cor. VI, 15. — [3] Job. XL, 11. — [4] Judith. VIII, 16.

suis seipsum affligit et humiliat sicut et ille publicanus, de quo superius diximus, propterea et consequenter dicit in eo quod se ex corde pœnitere cognoscit, obsecrans ne in furore Domini arguatur, neque ira ejus corripiatur, ex hoc quod dicit : *Afflictus sum, et humiliatus sum valde.* Non enim solum afflictus sum, neque solum humiliatus sum, dicit, sed valde afflictus sum, et valde humiliatus sum. Ut exempli gratia dixerim, si dives aliquis secundum sæculum in multa affluentia positus, et hic subito decidat atque in egestatem ultimam redigatur, domo quoque pulsus et patria, insulis ac scopulis relegatus squalentem atque infelicem in solitudine exigat vitam, tunc deinde recordatus patriæ ac parentum, nobilitatis, familiæ, bonorum substantiæ, divitiarum abundantiæ, ac totius illius vitæ qua in diliciis vixerat, quibus iste planctibus, quibus mugitibus recordationem priscæ beatitudinis recolet, ut sit ei major pœna recordari quæ perdidit, quam pati quæ perferat? Ad hujus exempli similitudinem intuere mihi etiam eum qui vitam in sobrietate et castitate justitiaque transegit, qui in actibus bene sibi conscius erat : iste si decidat de patria sua, id est, de Ecclesia, in solam quamdam, atque in horrentes scopulos quæ peccati sedes est propellatur, et ex facultatibus ac divitiis suis quæ erant ei in omnibus operibus suis bonis, devolvatur, et videat se in ultima paupertate positum : omnes enim ejus justititiæ quas fecit non reminiscentur propter peccatum : si se ergo in talibus videat, quibus gemitibus, quibusque rugitibus proclamabit, dicens : « Rugiebam a gemitu cordis mei? Domine in conspectu tuo omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus. » Omnia ergo ex quo deliqui, sive concupivi concupiscentiam sæcularem, sive quid aliud commisi, omnia ante te profero, et in orationibus meis in conspectu tuo pono. *Et gemitus meus a te non est absconditus.*

Nosti enim quia semper ingemisco. « Cor meum contur» batum est, et deseruit me virtus mea. » Tu vide Domine cor meum, quia conturbatum est pro peccatis meis. Et consequenter exoro ne in furore arguar, neque in ira corripiar. Quod si mea me fortitudo deseruit, sine dubio fui aliquando fortis, et conversatio mea fuit bona, postea vero cecidi, quia « deseruit me fortitudo mea, et lumen oculo» rum meorum non est mecum. » Hæc vox illius videtur esse qui post illuminationem, post traditionem doctrinæ, post agnitionem veritatis in tenebris decidit. Ne ergo et nos eadem patiamur, sed potius ut lumen nostrum sit semper in nobis et opera lucis agentes habeamus fiduciam tanquam filii lucis in Christo Jesu, semper oremus, et Deum patrem incessabiliter deprecemur, cui est gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eodem psalmo ab illa parte : « Amici mei, et proximi mei. »

I. Qui pro peccatis suis confitetur Deo, et animo dolet dum pœnitet, sciens post exitum vitæ quæ pœna immineat peccatori, hæc dicit, exponens quanta pati necesse sit eum qui se ad pœnitentiam emendationemque convertit, quomodo derelinquant eum amici et proximi sui, et longe efficiantur, pro eo quod ipse se ad exomologesin peccati sui mœroremque convertit. Dicit ergo : « Amici mei et » proximi mei adversum me appropinquaverunt et stete» runt. » Intellige mihi fidelem quidem hominem, sed ta-

[1] Tom. II, pagg. 685-689.

men infirmum, qui etiam vinci ab aliquo peccato potuit, et propter hoc mugientem pro delictis suis, et omni modo curam vulneris sui sanitatemque requirentem, licet præventus sit et lapsus, volentem tamen medelam ac salutem reparare. Si ergo hujusmodi homo memor delicti sui confiteatur quæ commisit, et humana confusione parvipendat eos qui exprobrant eum confitentem, et notant vel irrident: ille autem intelligens per hoc veniam sibi dari, et in die resurrectionis pro his quibus nunc confunditur coram hominibus, tunc ante Angelos Dei confusionem atque opprobria evasurum, ut nolit tegere et occultare maculam suam, sed pronunciet delictum suum, nec velit esse sepulcrum dealbatum, quod deforis quidem appareat hominibus speciosum, id est, ut videntibus se quasi justus appareat, intus autem sit repletus omni immunditia et ossibus mortuorum[1]. Si ergo sit aliquis ita fidelis ut si quid conscius sit sibi, procedat in medium, et ipse sui accusator existat: hi autem qui futurum Dei judicium non metuunt, hæc audientes cum infirmantibus quidem non infirmentur, cum scandalizantibus non urantur, cum lapsis non jaceant, sed dicant: Longe te fac a me, neque accedas ad me, quoniam mundus sum: et detestari incipiant eum quem ante admirabantur, et ab amicitiis recedant ejus qui delictum suum noluit occultare: super his ergo consequenter dicit qui exomologesin, id est, confessionem, facit: « Amici mei, » et proximi mei adversum me appropinquaverunt et stete» runt, et proximi mei de longe steterunt. » Sed hæc non oportet formidare eum qui post delictum salvari cupit, neque notam eorum pertimescere, qui sua quidem peccata non cogitant, nec memores Scripturæ sunt divinæ dicentis: « Noli improperare homini convertenti se a peccato, sed » memor esto quoniam omnes sumus in culpis[2]. » Non ergo

[1] Matth. XXIII. — [2] Eccles. VIII, 6.

cogitet de talibus, sed cogitet de anima sua, exorans Deum, ut ab ipso exaudiatur, et sublevetur post casum suum, ut possit etiam dicere quæ sequuntur: « Quoniam iniquitatem meam egò pronunciabo, et cogitabo pro peccato » meo. » Licet amici mei, et proximi mei contrarii sint, et propinqui mei longe se faciant a me, dum ego ipse mei accusator efficior, dum crimina mea nullo me arguente confiteor, dum nolo imitari eos, qui etiam cum in judiciis arguantur, et testibus convincantur, et tortoribus etiam arguantur, tegunt tamen mala sua, et plus apud eos obtinet commissi pudor quam cruciantis pœna. Ego vero qui scio nihil latere Deum, sed nuda omnia et manifesta in conspectu ejus, quidquid abscondo, occulto quod novit, cur non potius ipse me arguo, ipse me confuto? Quid expecto accusatorem cum accusator meus conscientia mea mecum sit? Sic forte et ille mihi parcet, si mihi ipse non parcam. Ergo « proximi mei de longe steterunt, et vim faciebant qui quærebant animam meam. Et » qui quærebant mala mihi locuti sunt vanitatem. » Hæc iterum de aliis dicit. Sunt enim quidam qui quærunt mala justo, et non sic gaudent cum audierint de bonis ejus aliquid, sicut gratulantur cum audierint mala, et velut insultant cum in malis aliquibus viderint justum. Et isti sunt qui cum viderint justum confitentem peccata sua, velut noxium quoddam evomunt virus propter quod dicit: « Et » vim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui quærebant mala mihi locuti sunt vanitates. » Et vere manifestissime pervidetur, quia non solum ii qui justo quærunt mala, sed etiam omnis qui cuicumque mala conatur inferre, loquitur vanitatem. Non enim loquitur ea quæ secundum Deum sunt, qui quærit agere mala. Unde oportet magis quærere bona. Utinam possemus etiam his qui oderunt nos reddere bona pro malis, et inimicis nostris vel suadere quæ

bona sunt, vel optare feroces animos eorum ad concordiam atque pacem revocare, « ut *per hoc* efficiamur filii patris » qui in cœlis est, qui solem suum oriri jubet super bonos » et malos, et pluit super justos et injustos[1]. »

II. « Qui *ergo* quærebant mala mihi locuti sunt vanita» tes, et dolum tota die meditabantur. » Vide insidiatorem justi. Jam enim justum voco eum qui « in primis sui » ipse accusator[2] » efficitur, sicut sermo Scripturæ designat. Nam ut illum sapientem dicit Scriptura, qui cum arguitur, non odit arguentem, sed insuper diligit eum : sic et justus dicitur qui post delictum non permanet in delictis, nec expectat diabolum fieri accusatorem suum, neque ut ille proferat in medium peccata ipsius, sed ipse se arguit, et convincit, et per confessionem suam liberatur a morte. « Qui *enim* » quærebant mala mihi locuti sunt vanitatem, et dolum tota » die meditabantur. Ego autem velut surdus non audiebam. » Nihil hac virtute præclarius, nihil excellentius inveniri potest, ut audiens unusquisque maledicos atque obtrectatores suos male loqui, carpere, detrahere, incusare, ipse avertat aurem suam quasi non audiens, et declinet oculum suum tanquam non videns, ne iracundia exasperetur, et prosiliat ad vindictam, ne quærat oculum pro oculo, nec verbum pro verbo, nec maledictum pro maledicto, nec mendacium pro mendacio, nec crimen pro crimine. Talis ergo est justus, jam enim (ut dixi) justum eum dico qui per confessionem suam peccatorum suorum evomit passiones.

III. « Ego autem sicut surdus non audiebam, et sicut » mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo » non audiens. » Cum maledicerer, cum criminarer, cum omnia probra de me homines proferrent, ego eram sicut surdus, et non audiebam, et sicut mutus non aperui os meum, pro maledictis nulla maledicta reddebam. Sed quid

[1] Matth. v, 45. — [2] Prov. xviii, 17.

prodest nos hæc exponere? Quid prodest hæc nos de Scripturis sanctis aperire, si non horum meminerimus in eo ipso tempore quo res expetit cum maledicimur a fratribus, cum detrahunt de nobis, cum etiam in faciem probris et conviciis lacessimur, cum omnia fiunt ut excitetur furor noster, et animus ad iracundiam moveatur? Tunc oportet horum meminisse, tunc recordemur quia scriptum est: «Factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationem.» Interdum dicit aliquis adversum me, et forsitan mentitur, interdum etiam vera sunt quæ dicit, ego tamen possum multo pejora de illo dicere, et vere dicere: et si quidem peccator sum, et nihil horum memini quæ nunc diximus, imitabor illius malitiam, et reddendo maledicta pro maledictis efficiar similis illi, sed non similis Deo efficior. Si vero justus sum, sicut surdus non audio, et sicut mutus non habens in ore suo increpationem, *nihil* respondeo, et habens in quibus arguam, non arguo. Intelligo enim quia qui recte arguit, impassibiliter debet arguere, ut salutem expetat ejus qui arguitur, non vindictam. Cum ergo quis detrahit de me, vel male de me loquitur, si arguam eum, non facio competenter. Ex iracundia enim et indignatione hunc arguo, volens ei inferre tristitiam, non illam quæ secundum Deum est, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur, sed tristitiam quæ lædat animam, non emendet. Si ergo horum meminimus, hæc quidem non faciemus, sed cum tale aliquid acciderit nobis, dicimus quia «factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones.» Quare autem talis effectus sum! «Quoniam, *inquit*, in te speravi.» Nisi enim sperassem in te, et credidissem tibi dicenti: «Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus[1],» meipsum utique vindicassem: nunc vero memor sum præcepti illius quo jubemur non nos

[1] Rom. XII, 19.

ipsos vindicare, sed dare locum iræ. Et invenies hæc in Scripturis divinis, et Legis. « Et factus sum sicut homo non » audiens, et non habens in ore suo increpationes. Quoniam » in te Domine speravi, tu exaudies me Dominus Deus meus. » Ego sicut surdus non audiebam eos qui me criminabantur, sed tu exaudi ea quæ loquuntur. Si essemus tales quales nos esse vult sermo divinus, sicut Elias, diceremus utique Deo ut daret pluviam et plueret[1] : sicut Samuel in diebus messium peteremus ut præstaret de cœlo imbrium copiam, et audiremur[2]. Nunc autem quomodo nos audiet Deus, cum nos ipsum non audiamus ? Quomodo faciet ille quod volumus, cum nos quæ ille vult non faciamus ? Vult nos tales esse Deus, ut quasi dii cum Deo loquamur. Vult nos esse filios Dei, ut consortes et cohæredes efficiamur Dei, et dicamus sicut ipse dixit : « Pa» ter scio quia semper me audis[3]. » Scimus quia dixit ad nos Deus : « Ego dixi, dii estis, et filii excelsi omnes[4]. » Sed nos pro meritis nostris illud magis, quo digni sumus, et quod sequitur, expectamus : « Vos vero sicut homines moriemini, » et sicut unus ex principibus cadetis. »

IV. « Quia dixi ne forte insultent mihi inimici mei. » Cum criminarer, et vicem criminantibus non redderem, hæc dicebam : « Si reddidi retribuentibus mihi mala, » utique derelinquar a Deo, et derelictus cadam necesse est. Cum autem cecidero, insultabunt mihi inimici mei. Si vero non reddidero mala pro malis, sed Deo dereliquero judicium, ab ipso adjutus non decidam, sed stabo fortiter, et non insultabunt mihi inimici mei. Dixi etiam hoc : « Dum com» moverentur pedes mei, in me magna locuti sunt. » Quamdiu stetero intrepidus et immobilis, non loquentur magna contra me inimici mei, non enim habent quod dicant. Statim autem ut trepidavero, non dicam, cecidero, statim incipient exprobrare, et dicere : Vides hunc ? Ecce et ipse

[1] 3 Reg. XVIII. — [2] 1 Reg. VII. — [3] Joan. XI, 42. — [4] Psalm. LXXXI, 6.

quid fecit? Et cum hæc doceat, agit alia, contraria enim eorum quæ docet, agit. Isti ergo tale quid dicant necesse est: « Dum commoventur pedes mei super me magna lo- » cuti sunt. » Alius autem hoc melior quantum ad personas pertinet quæ inducuntur a prophetis, vel ipsæ sibi comparantur, illud dicit: « Mei autem paulo minus moti sunt pe- » des[1]. » Illius quidem moti sunt pedes, mei autem paulo minus moti sunt. Fortassis autem sit alius aliquis, cujus nec parum quidem, nec paulo minus moti sunt pedes, illius opinor qui dicit: « Statuit super petram pedes meos[2]. » Ille nihil prorsus de commotione pedum suorum, sed de stabilitate testatur. Beati ergo sumus si nulla omnino commotio in nostris pedibus accusatur, sed sunt stantes super petram, id est, super ipsum Dominum Jesum Christum. Quod si ita stabiles esse non possumus, secundum nos iste saltem et inferior suscipiat gradus, ut vel paulo minus moveantur gressus *nostri.*

V. « Quoniam ego in flagella paratus sum. » Etiam hæc vox boni, et optimi (ut ita dixerim) peccatoris est, qui deliquerit quidem, expectet tamen delictorum flagella, quibus in præsenti optet emendari, ne puniatur et pereat in futuro. Propone tibi ante oculos peccatorem dicentem ad Dominum: Ego quoniam peccavi, jam nunc in flagella paratus sum, noli me reservare igni æterno, noli me reservare exterioribus tenebris. Dum in hac vita sum, redde mihi peccata mea, quoniam flagellas omnem filium quem recipis. Oro te flagella me quoque, et noli me reservare cum his qui non flagellantur, qui « in la- » boribus hominum non sunt, et cum hominibus non flagella- » buntur[3], » id est, qui penitus derelinquuntur a te, quorum emendationem correptionemque non quæris. Sciens ergo quæ sit differentia cum flagellatur peccator ab eo qui « fla- » gellat omnem filium quem recipit[4], » et quæ sit differentia ejus qui dignus non habetur flagellis, ait ad Dominum:

[1] Psalm. LXXXII, 2. — [2] Id. XXXIX, 3. — [3] Id. LXXII, 5. — [4] Prov. III, 12.

Ego in flagella paratus sum, id est, si volueris superducere languores in me, mittere ægritudines, tolerabiliter feram : scio quia dignus sum ut non solum per ægritudines peccata mea solvantur, sed per omnes afflictiones purgari desidero, tantum ut æternis pœnis et cruciatibus non reserver. Si placet inferre damna, sustineo : si placet omnes facultates perire, depereant, tantum ne anima pereat apud te. Si per mortem carorum et propinquorum vis me purgari, moriantur etiam ipsi, ut et ipsi ex hujusmodi vinculis liberentur, auferantur filii, dum adhuc pueri sunt, et in rudibus annis positi nondum gravioribus peccatorum sordibus maculati sunt. Omnibus igitur flagellis emendari, verberarique paratus sum, et nihil horum recuso, tantum ut supplicia æterni ignis effugiam. « Ego ergo in flagella paratus sum, » et dolor meus coram me est semper. » Ante oculos meos habeo dolorem meum, ut futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare.

VI. « Quoniam iniquitatem meam pronuncio. » Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos Scriptura divina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut ii qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter et moleste immanentis abundantiam, si vomuerint, relevantur : ita etiam hi qui peccaverunt, si quidem occultant, et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, et propemodum suffocantur a phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, et confitetur, simul evomit et delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi et com-

patiendi noverit disciplinam : ut ita demum si quid ille dixerit, qui se prius et eruditum medicum ostenderit et misericordem, si quid consilii dederit, facias, et sequaris, si intellexerit, et præviderit talem esse languorem tuum qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat, et curari, ex quo fortassis et cæteri ædificari poterunt, et tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, et satis perito medici illius consilio procurandum est. « Quoniam iniquitatem meam ego » pronunciabo, et cogitabo pro peccato meo. » Quicumque vestrum conscius sibi est in aliquo peccato, et ita securus est quasi nihil mali fecerit, commoveatur ex hoc sermone qui dicit : « Cogitabo pro peccato meo. » Bonum est eum qui delinquit non esse securum, nec velut qui nihil deliquerit, nullam sollicitudinem gerere, nec cogitare quomodo possit suum delere peccatum. Si in corpore tuo macula aliqua vel vulnus oriatur, aut ex collisione aliqua intumescat, sollicitus es et perquiris quid curæ debeat adhiberi, quomodo corpori sanitas antiqua reddatur. Si circa oculos se aliquis acerbus humor infuderit, sollicitus es, et perquiris quomodo succurras, et prævenias cæcitatem. Cum anima tua ægrotet, et peccatorum languoribus urgeatur, securus es, contemnis gehennam atque ignis æterni supplicia despicis, et irrides? Judicium Dei parvipendis, et commonentem te Ecclesiam despicis? Communicare non times corpus Christi accedens ad Eucharistiam, quasi mundus et purus, quasi nihil in te sit indignum, et in his omnibus putas quod effugias judicium Dei? Non recordaris illud quod scriptum est, quia « propterea in vobis infirmi, et » ægri, et dormiunt multi[1] ? » Quare multi infirmi? Quoniam non seipsos dijudicant, neque seipsos examinant, nec intelligunt quid est communicare Ecclesiæ, vel quid est accedere ad tanta et tam eximia sacramenta. Patiuntur hoc

[1] 1 Cor. xi, 30.

quod febricitantes pati solent, cum sanorum cibos præsumunt, sibimetipsis inferentes exitium. Hæc de eo quod dictum est: « Cogitabo pro peccato meo. »

VII. Sequitur: « Inimici autem mei vivunt, et confir» mati sunt super me. » Ad quæ omnia subsonare illud debet: « Ego autem cogitabo pro peccato meo. » Et quamvis videam, frequenter enim nos peccatores si videamus inimicos nostros viventes ausiores contristamur, et querelas adversus divinam providentiam fundimus. Qui autem salvari vult, ad hæc omnia semper hoc sibi respondeat, etiam si « inimici mei vivunt, et confirmati sunt super me, » ego tamen « cogitabo pro peccato meo. » Et quamvis videam me peccatorem esse, considerans tamen etiam cæterorum peccata quæ fortassis graviora sunt, videns quoque eos pro peccatis suis non esse sollicitos, comparans me illis qui omnino de gravissimis delictis suis nihil cogitant, et cogitans pro peccato meo, spem habeo in te.

VIII. « Et multiplicati sunt qui oderunt me inique. » Impossibile est in hac vita positum odio non haberi. Christus Jesus odio habitus est. Et quid dico impossibile est in hac vita positum odio non haberi? Deus ipse qui in hanc vitam non venit, odio habetur ab aliquibus. Si enim non haberetur odio, nequaquam diceret propheta: « Nonne odientes te » Domine oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Per » fecto odio oderam illos[1]. » Marcionistæ, et Basilides, et Valentini oderunt Deum, et verba ejus oderunt. Cum ergo Deus odio habeatur, et Christus usque in hodiernum diem a Judæis anathema fiat, cum Spiritus sanctus qui in Prophetis locutus est ab hereticis odio habeatur, tu vis odio non haberi, sed ab omnibus diligi, et benedici? Vide ne te inveniat illa sententia quæ dicit: « Væ cum benedixerint vobis » omnes homines[2]. » Quin potius illud tantummodo obser-

[1] Psalm. CXXXVIII, 21. — [2] Luc. VI, 26.

vemus, ut et nos dicamus, quoniam « multiplicati sunt qui » oderunt me inique. » Opto cum odio habear, ut sciat conscientia mea quoniam injuste odium patior. Odio habiti sunt etiam prophetæ, sed injuste; odio habitus est Christus, sed gratis. Si autem pro peccato meo odio habeor, non possum dicere, quia « multiplicati sunt qui oderunt me injuste. » Juste enim odio habeor, si perosus fuero propter inhonestos actus meos et turpes. Non possum dicere, quia oderunt me gratis. Atque utinam tanta confidentia dicere possimus et nos, quia « multiplicati sunt qui oderunt me » injuste. »

IX. « Qui retribuunt mihi mala pro bonis. » Ego quidem bona cum eis agebam, illi vero obliti bonorum meorum reddebant mala pro bonis, criminabantur me, quoniam sequebar justitiam. Criminantur me, et exprobrant inimici mei pro iis si qua mihi aliquando commissa sunt, nec erubescunt me justitiam subsequentem, nec dant veniam præteritis malis pro præsentibus bonis. Verum tu Domine « quo» niam subsequebar justitiam, ne derelinquas me Domine » Deus meus. » Et hæc vox confitentis est, et misericordiam postulantis : « Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne » discesseris a me. » In alio quidem psalmo dicit : « Spiri» tum sanctum tuum ne auferas a me[1]. » In hoc dicit ad ipsum Deum : « Ne discesseris a me. » Ex quo ostenditur a quibusdam meritis suis discedere Deum, et apud alios pro suis meritis permanere. Infelix tamen homo ille a quo discesserit Deus, beatus autem est ille cum quo permanet Deus, « Attende in adjutorium meum Domine Deus salutis » meæ. » Et nos ergo oremus, et dicamus : attende in adjutorium meum, quoniam grandis est pugna, et potentes sunt adversarii. Infestus est hostis, invisibilis inimicus per istos visibiles impugnat. Attende ergo in adjutorium nostrum,

[1] Psalm. L, 13.

et adjuva nos per sanctum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnes nos redemisti, per quem tibi gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

bona sunt, vel optare feroces animos eorum ad concordiam atque pacem revocare, « ut *per hoc* efficiamur filii patris » qui in cœlis est, qui solem suum oriri jubet super bonos » et malos, et pluit super justos et injustos[1]. »

II. « Qui *ergo* quærebant mala mihi locuti sunt vanita» tes, et dolum tota die meditabantur. » Vide insidiatorem justi. Jam enim justum voco eum qui « in primis sui » ipse accusator[2] » efficitur, sicut sermo Scripturæ designat. Nam ut illum sapientem dicit Scriptura, qui cum arguitur, non odit arguentem, sed insuper diligit eum : sic et justus dicitur qui post delictum non permanet in delictis, nec expectat diabolum fieri accusatorem suum, neque ut ille proferat in medium peccata ipsius, sed ipse se arguit, et convincit, et per confessionem suam liberatur a morte. « Qui *enim* » quærebant mala mihi locuti sunt vanitatem, et dolum tota » die meditabantur. Ego autem velut surdus non audiebam. » Nihil hac virtute præclarius, nihil excellentius inveniri potest, ut audiens unusquisque maledicos atque obtrectatores suos male loqui, carpere, detrahere, incusare, ipse avertat aurem suam quasi non audiens, et declinet oculum suum tanquam non videns, ne iracundia exasperetur, et prosiliat ad vindictam, ne quærat oculum pro oculo, nec verbum pro verbo, nec maledictum pro maledicto, nec mendacium pro mendacio, nec crimen pro crimine. Talis ergo est justus, jam enim (ut dixi) justum eum dico qui per confessionem suam peccatorum suorum evomit passiones.

« Ego autem sicut surdus non audiebam, et s[illegible] non aperiens os suum. Et factus sum sicut [illegible]iens. » Cum maledicerer, cum criminarer, [illegible]robra de me homines proferrent, ego eram [illegible], et non audiebam, et sicut mutus non aper[illegible] pro maledictis nulla maledicta reddebam. Sed

[1] Matth. v, 45. — [2] Prov. xviii, 17.

» humiliatus sum, et silui a bonis. » Non dixit : et silui tantummodo, sed *a bonis silui* : in quo ostendit quod cum sint in me bona, et edoctus atque institutus sim bonis dogmatibus atque disciplinis, et possim etiam cæteros docere quæ bona sunt, tamen in eo tempore quo peccator assistit adversum me et conviciis lacessit ac jurgiis, ego etiam bona verba mea cohibeo et reprimo : ne vel illi ignem suæ perditionis inflammem, dum non potest pariter parere malis, et conspicere bona, vel sermonum meorum faciam detrimentum. Quid ergo? Hoc videbitur perfectum esse quod dicit : « Dum constitit peccator adversum me, obmutui et humi- » liatus sum et silui a bonis? » aut profectus quidem est, nondum tamen perfectio. Tria namque in hoc loco de Scripturis puto posse assignari, in quo dicit stare peccatorem adversum se, et loqui in auribus suis ea quibus irritari et exacerbari possit ad retribuendum. Et si quidem ego parvus sum, similia, et oculum pro oculo requiro, dentem pro dente, et maledicta pro maledictis repono. Si vero jam aliquantum profeci, nondum tamen perfectus sum, et taceo et fero convitia patienter, nec quidquam omnino respondeo. Si vero sim perfectus, non taceo, sed cum maledicor, benedico, sicut et Paulus dicebat : « Maledicimur et benedicimus, per- » secutionem patimur et sustinemus, blasphemati depreca- » mur[1]. » Et quoniam qui hæc agunt, id est, qui pro maledictionibus benedictiones reddunt, qui pro blasphemiis deprecantur, videntur hominibus velut pecudes et purgamenta, tanquam qui sensum injuriæ non habeant, propterea ergo addidit dicens : « Tanquam purgamenta hujus » mundi facti sumus omnium peripsema[2]. » Sed nos nolumus cum Apostolis purgamenta hujus mundi fieri, sed volumus non contemni ab hominibus, imo potius et timeri, et satisagimus reddere his qui lædunt, et prævenire vindictam

[1] I Cor. IV, 12. — [2] Ibid. 13.

quam sibi Dominus reservavit dicens : « Mihi vindicta, ego » retribuam, dicit Dominus. » Verum si non possumus in tantum proficere, et ad istud culmen veritatis ascendere, ut dicamus cum Paulo : « Maledicimur et benedicimus, per» secutionem patimur et sustinemus, blasphemati depreca» mur [2], » vel hoc quod adhuc per prophetam docemur, dicamus : « Dum constitit peccator adversum me, obmutui et » humiliatus sum, et silui a bonis. »

V. Et quid addidit his ? « Et dolor, *inquit*, meus renovatus » est. » Hi qui in agonis certamine mutuis inter se verberibus agunt, in his semper præparare conantur, ut illata sibi ab adversariis verbera fortiter ferant, nec sensum doloris accipiant, et est eis summa virtus lacertorum ictus vel calcium absque dolore suscipere. In quibus ille est perfectior, qui ad ictum vulneris, nullum recipit stimulum doloris. Secundus vero est is qui dolet quidem, sed nequaquam doloribus cedit. Tale aliquid intellige etiam in nobis, cum maledicimur, et assistit adversum nos antagonista ; si quidem bene instituti sumus, et animo longa meditatione roborati, in nullo penitus ex illatis maledictis vel conviliis contristamur, sed sumus pro nimia mentis constantia ac patientia velut sensu doloris carentes, et per multam mansuetudinem (ut audeam ita nominare) velut imitatores efficimur quodammodo Dei : Deus enim maledicitur ab hæreticis, blasphematur ab his qui providentiam ejus negant, culpatur ab his qui thesauros sapientiæ ejus ignorant : et dic mihi, nunquid potes hoc cogitare, quod pro his omnibus injuriis doleat quidem Deus, sed patiatur sicut nos ? An tanquam divina natura per impassibilitatem, neque sensus doloris ullatenus recipit, neque ullis aut injuriis, aut convitiis excitatur ? Talis ergo erit, imo imitabitur talem omnis perfectus et justus, qualis erat ille qui dicebat : « Maledicimur et

[1] Rom. xii, 19.

» benedicimus, persecutionem patimur et sustinemus, blas-
» phemati deprecamur. » Qui autem nondum est perfectus, proficit tamen, cum maledicitur obmutescit et humiliatur, et silet a bonis. Sed iste qui hujusmodi et dolet, et dicit: « Et dolor meus renovatus est. » Describe mihi vulnus quod curatur, et curam ejus proficientem et jam proximam cicatrici: tum deinde in ipso vulnere quod jam cœperat obducere cicatricem, intuere aliud vulnus infligi, et per hoc vulnus recens, illud pristinum renovare. Tale etiam evenit huic qui proficit, sed nondum perfectus est, nec jam ad summam perductus est sanitatem. Si ergo dum adhuc in tenero est cutis, accedant ei maledictorum et convitiorum vulnera, renovatur dolor, et parantur angustiæ, et tunc merito dicit, « dum constitit peccator adversum me, ob-
» mutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus
» renovatus est. » Vide ergo quomodo is qui in certamine positus est, qui se refrenare cupit ab iracundia vel furore, et dum ipse hæc apud se meditatur, et irritatio ei superveniat peccatoris, quæ eum conturbet quidem et fatiget, non tamen vincat, sed quamvis provocetur et inflammetur ad respondendum, remordens tamen dolorem suum cohibeat et reprimat, hic dicit: « Dolor meus renovatus est. » Pro eo quod scilicet jam proficiebam, et jam me ad sanitatem pervenisse credebam, antequam exacerbarer, et antequam convitiis lacesserer: sed modo rescinditur vulnus meum, et maledicti mucronibus renovatur, dum injuriæ dolor patientiam rumpit.

VI. In consequentibus adhuc amplius passionem describit ejus qui proficit, cum dicit: « Concaluit cor meum intra
» me. » Cum enim audit quis maleloquentis et detrahentis vocem, non potest sine dolore, sicut ille qui perfectus est, qui jam diuturna constantia beatitudinem meruit: sed iste dolet, et dolens corde concalescente fervet intra se ac per-

turbatur, sed non eo usque, ut et sermonem proferat corde turbato, verum concalescit quidem in interioribus suis rei indignitate permotus, sed caloris sui flammas per silentium decoquit.

VII. Videamus etiam alium sermonem justi, quem et summo studio debemus æmulari. « Et in meditatione mea » exardescet ignis. » Et ego meditor eloquia Domini, et frequenter in ipsis me exerceo, sed nescio si talis sum, ut in meditatione mea ex unoquoque sermone Dei ignis procedat, et accendat cor meum, et inflammet animam ad ea quæ meditor observanda. Et ego nunc loquor sermones Dei, sed optarem ut primo in meo corde, secundo quoque in auditorum mentibus exardescerent : sicut erant illi sermones quos loquebatur Jesus, de quibus dicebant illi qui audierant : « Nonne cor nostrum erat ardens in nobis cum in » via aperiret nobis Scripturas [1] ? » Utinam et nunc adaperientibus nobis Scripturas divinas concalesceret cor nostrum intra nos, et in meditatione nostra accenderetur ignis, et concitaremur in opus eorum quæ audimus et legimus. Tales denique erant et Jeremiæ sermones, secundum quod scriptum est, cum dicit ad eum Dominus : « Ecce dedi ser» mones meos retrorsum in os tuum ignem [2]. » Quare ignem? Quia sermones quos loquebatur accendebant auditores, et nihil tepidum in eis neque frigidum permanebat : sed sicut ignis consumit ac interimit omnem materiam, nec immundum aliquid in se recipit, aut pollutum : ita et hi quorum cor divini verbi ignis accenderit, non patientur ultra materialibus et mundanis sordibus pollui, nihil in se tepidum recipient, et quod evomi dignum sit, nec patientur multiplicata in se iniquitate refrigescere charitatem : sed erunt semper lampades eorum accensæ, et lucernæ ardentes, et ipsi parati tanquam servi expectantes Dominum suum de

[1] Luc. XXIV, 31. — [2] Jerem. V, 14.

nuptiis redeuntem. Aut non iste erat ignis ille de quo Salvator noster dicebat : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat[1] ? » Iste procul dubio ignis est qui frigus peccati fugat, et calorem spiritus revocat. Hoc nimirum est etiam quod in Actibus Apostolorum refertur[2], cum dicit quia visæ sunt eis divisæ linguæ sicut ignis, et consedisse super Apostolos, pro eo scilicet quod Evangelii verbum prædicaturi et ignei vigoris deberent gratia roborari, ut auditorum animæ flammam per sermonis traducem sumerent. Sed unde mihi hoc ut linguæ ignis veniat in cor meum, et de lingua ignea ego quoque proferam sermonem, ut ex me velox sermonibus meis accendatur ignis in cordibus auditorum, et arguat eum qui peccavit, et efficiatur ei sermo meus supplicium, ut adustus et inflammatus sermonibus meis veniat in pœnitentiam, quæ salutem stabilem operatur ex tristitia quæ secundum Deum est, quam ex verbi Dei increpatione suscepit ? Atque utinam possim ita accendere omnem animam auditorum, ut quicumque sibi conscius est, non ferens nostri sermonis incendium, sed omnibus intra se visceribus inflammatus, velocius consumeret latentes intrinsecus vitiorum sordes : ut posteaquam interemisset omne quidquid carnis et materiæ crassioris proprium est et amicum, tunc jam ignis iste fieret in eo lux et lucerna ardens : quæ non sub modio, sed super candelabrum poni deberet, ut illuminaret omnes qui in domo sunt[3]. Si ergo accendit te sermo auditus, et intellexisti quid dixit Apostolus : « Et quis est qui me lætificet, nisi qui con» tristatur ex me[4] ? » Quoniam verba ipsius erant ignis, et lætabatur Apostolus sicubi videbat aliquem audito sermone suo contristatum et compunctum ex his quæ audierat, quodam conscientiæ suæ igne succensum ex recordatione delicti, propterea dicebat : « Et quis est qui me lætificet, nisi

[1] Luc. XII, 49. — [2] Act. II. — [3] Matth. V. [4] 2 Cor. II, 2.

» qui contristatur ex me? Ita ergo et nos satisagamus ut in meditationibus nostris accendatur ignis, qui nos primo exurat, et recordatione et conscientia peccatorum, postea vero expurgatos jam vitiis illuminet et illustret.

VIII. « Locutus sum, *inquit*, in lingua mea. » Quid locutus sit in lingua sua, consideremus : videtur enim mihi per hæc mysticum aliquid indicare. Ait ergo : « Notum fac mihi » Domine finem meum, et numerum dierum meorum quis » est, ut sciam quid desit mihi. » Si, inquit, notum feceris finem meum mihi, et quantus sit numerus dierum meorum notum feceris mihi, potero per hæc etiam illud agnoscere, quid desit mihi. Aut forte per hæc etiam illud videbitur indicari, quia sicut omnis artis est aliquis finis, verbi gratia structionis finis, domum facere, naupagii, navem construere quæ possit fluctus maris superare, et ferre impetus ventorum, et uniuscujusque artis est aliquis talis finis, propter quem ars ipsa videtur reperta : ita fortassis est vitæ nostræ vel totius mundi finis quidam, propter quod geruntur omnia quæ geruntur in vita nostra, vel propter quem mundus ipse vel institutus est vel constat. Cujus finis etiam Apostolus meminit dicens : « Deinde finis cum tradiderit reg- » num Deo et patri[1]. » Ad quem finem utique festinandum est, ut sit operæ pretium hoc ipsum quod a Deo creati sumus. Et rursus, sicut corporis nostri compago parva quædam et exigua ab initio nativitatis, confestim tamen urget, et tendit ad finem quemdam proceritatis suæ per ætatis augmenta, et iterum, sicut anima nostra secundum hoc quod in corpore hoc degit, festinat primo loquelam recipere balbutientem, secundo deinde clariorem, tum demum ad disputationem perfectam atque integram pervenire : hoc modo etiam omnis vita nostra imbuitur quidem non velut balbutiens inter homines in terris : consummatur vero, et ad summum per-

[1] I Cor. xv, 24.

venit in cælestibus apud Deum. Cupit ergo propheta ista de causa agnoscere finem suum propter quem factus est, ut intuens finem, et dies suos perspiciens et considerans perfectionem, videat quantum sibi deest ad illum finem quo tendit. Verbi gratia, ut si ponamus aliquem artificio traditum, et hunc dicere ad magistrum suum, volo scire quæ sit artis hujus perfectio, et nosse qui sit faber perfectus vel structor : et cum hoc didicerit, requirat quantum sibi deest ab illa perfectione, vel quantum profecerit in artis disciplina, ut cum utrumque cognoverit, sciat quid habeat, et quid perfectioni desit agnoscat : ita etiam et nunc propheta orat a Deo discere ut innotescat sibi finis, et numerus dierum suorum qui sit. In quo non est putandum quod de corporali tempore et annis hujus vitæ loquatur, sed omnem numerum dierum scire vult, qui fuerit in prima vita, qui fuerit in secundo incolatu, qui in tertio. « Multum enim, *in-* » *quit*, incola fuit anima mea [1]. » Velut si dicerent illi qui exie- » runt ex Ægypto : « Notum fac mihi Domine finem meum [2], » quæ est terra bona et terra sancta, « et numerum dierum » meorum » in quibus ambulo, « ut sciam quid desit mihi, » quantum restat usquequo perveniam ad terram sanctam repromissionis : ita et hic vult nosse numerum dierum in quibus iter agit. Habemus enim dies quosdam quidem in hoc mundo, quosdam autem et extra hunc mundum. Alium enim facit diem solis iste cursus nostri hujus cœli spatiis terminatus, alium habet diem ille qui ad secundi cœli pervenire meretur ascensum. Multo enim clariorem diem ducit ille qui usque ad tertium cœlum vel rapi vel pervenire potuerit, ubi non solum ineffabile lumen inveniet, verum etiam verba quæ homini loqui non liceat, audiet. Novi et alios dies, quorum numerum fortassis propheta merito requirit. Nam sicut in hoc cœlo sol exortus, et universum

[1] Psalm. cxix, 6. — [2] Id. xxxviii, 5.

mundum illustrans diem facit : ita et in corde justi, quod pro constantia et firmitate Dei firmamentum merito appellatur, si exoriatur sol justitiæ Jesus Christus Dominus noster, et illuminet eum lumine scientiæ et veritatis, diem facit in corde ejus : et quanto frequentius exoritur et illuminat, tanto majorem sibi talium dierum numerum computabit. Digne ergo conscius sibi propheta de hujusce modi illuminatione dicit : « Notum fac mihi Domine finem meum, » et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid de» sit mihi. »

IX. Et addit : « Ecce veteres posuisti dies meos. » In græco scribitur παλαιστὰς, quod significat mensuram quatuor digitorum. Volens ergo docere nos qui jam in hac vita breves et per paucos ducimus dies, dixit hunc versiculum de quo supra diximus. Ex quo intelligitur quia possit et alius dicere, quia dies meos posuisti unum digitum, velut consequens de temporis brevitate, et alius duos digitos vel tres. Quæro autem si potest aliquis hominum dicere quia dies mei decem digiti sunt, aut viginti, aut etiam amplius. Et quia loca difficilia incurrimus, velim requirere sicubi in Scripturis tale aliquid invenimus, ex quo possit aperiri planius id quod videtur obscurum. In Esaia scriptum recordor : « Quis metitus est, *inquit*, manu aquam, et cœlum » palmo, et omnem terram pugillo[1] ? » Ex quibus consideret quisquis ille est prudentior auditorum per singula loca differentias mensurarum, quomodo eorum quidem qui cœlum merentur appellari, pars vitæ quæ cœlestis est, palmo Dei metiri dicitur, quicumque ille est Dei palmus : et eorum quorum vita adhuc terrena est, pugillo Dei vita metitur. Sed pugilli divini differentiam nunc requirere, et nostrum sermonem et auditum vestrum fortassis excedat. Verumtamen sicut ibi manu aquam metitus est, palmo

[1] Isai. XL, 12.

cœlum, et omnem terram pugillo, et appendit montes in statera, et colles in jugo: ita etiam hic secundum eamdem consequentiam mensura ista et intelligenda est, quoniam nihil Deo sine mensura est, nihil sine pondere, sed omnia ei in numero constant et mensura. Ita quoque Prophetæ vita et numerata et dimetita Deo est, dum providentiæ ejus rationibus regitur.

X. Addit etiam in sequentibus et dicit: « Substantia mea » tanquam nihilum ante te est. » Nisi addidisset ante te, valde contristabar, pro eo quod humanam substantiam nihil esse dixisset. Nunc vero quia dixit ante te, velut diceret ad comparationem quidem vel Angelorum vel reliquarum creaturarum, non est abjecta, nec minima substantia mea. Denique et si bene egerimus, et mandata Domini servaverimus, ad consortium invitamur angelicum: « Erunt, *in-» quit*, sicut Angeli Dei in cœlo[1]. » Ad comparationem *Dei* vero etiam si Petrus sim, adversus quem portæ inferi non prævalebunt, substantia mea ante eum nihil est. Et satis proprio vocabulo naturæ usus est. Nihil enim est omne, quamvis magnum sit, quidquid ex nihilo est, solus enim est ille qui est, et qui semper est. Nostra autem substantia tanquam nihil est ante eum: quippe quia ab eo ex nihilo procreata est.

XI. In sequentibus vero velut explanans hoc ipsum quod dixit, quia « substantia mea tanquam nihilum ante te » est, addit et dicit: « Verumtamen universa vanitas omnis homo » vivens. » Quomodo accipis *vivens?* siquidem veram vitam vanitatem putamus, ut quid laboramus? Sed vide ne forte hoc quod dicit, omnis vivens, de hac præsenti vita accipiendum sit, sicut scriptum est, et testimoniis comprobabimus. Omnia enim quæ in hac vita sunt apud homines, vana sunt, etiam si Moyses in hac vita sit, et ipse enim ex

[1] Matth. XXII, 30.

parte cognoscit, et ex parte prophetat, et per speculum et in ænigmate videt, et umbram scit, ac figuras docetur, et veritatem nondum videt, et ideo est quidem vivens, sed vanitas est vita ejus. Et vis videre quia vanitas est? « Cum » venerit quod perfectum est, destruentur ista quæ ex parte » sunt[1]. » Omne autem quod destruitur vanitas est. Et si quidquid ex parte est destruitur, si Prophetæ ex parte cognoscunt, recte etiam ipsorum vita vanitas appellatur: destruuntur autem inferiora, cum venerint ea quæ meliora sunt et perfecta, et per hoc vana esse arguuntur, per quod tanquam ex parte et imperfecta destruuntur. « Universa » *ergo* vanitas, omnis homo vivens. » Quia autem de hac vita accipiatur ista sententia, audi Ecclesiam protestantem et dicentem: « Laudavi omnes qui mortui sunt super om» nes qui vivunt, quicumque ipsi vivunt usque modo, et » bonus super istos duos qui nondum natus est[2]. » Laudat ergo mortuos plusquam vivos, quia illi hoc saltem lucri habent, quod de vinculis hujus corporis liberati sunt, nec ultra carne ac pellibus induti sunt, nec ossibus ac nervis inserti sunt, nec ultra subjacent necessitati corporis. Si ergo intellexisti quale sit vivere in carne etiam si Moyses sit quis, vel quisque ille est, molesta ei est ista vita. Non enim a corruptione resolvitur, quæ mortali corpore terrenoque circumdatur. Vide ergo quia universa vanitas est omnis homo vivens, contemnamus vanam istam vitam, et festinemus ad sanctam vitam, et beatam ac veram, et in illam animo et mente tendamus omni vanitate discussa. Nec dicamus dulcem istam lucem, qua nunc utimur. Hoc enim illi dicunt, qui dulcedinem veræ lucis ignorant, sed ne auspicia quidem veri luminis ulla senserunt nec sciunt angelicam vitam sperandam esse animæ, cum ex vanitate vitæ hujus evaserint. Unde et nos qui hæc credimus, jam

[1] 1 Cor. XIII, 10. — [2] Eccles. IV, 2.

cœlum, et omnem terram pugillo, et appendit montes in statera, et colles in jugo: ita etiam hic secundum eamdem consequentiam mensura ista et intelligenda est, quoniam nihil Deo sine mensura est, nihil sine pondere, sed omnia ei in numero constant et mensura. Ita quoque Prophetæ vita et numerata et dimetita Deo est, dum providentiæ ejus rationibus regitur.

X. Addit etiam in sequentibus et dicit: «Substantia mea » tanquam nihilum ante te est.» Nisi addidisset ante te, valde contristabar, pro eo quod humanam substantiam nihil esse dixisset. Nunc vero quia dixit ante te, velut diceret ad comparationem quidem vel Angelorum vel reliquarum creaturarum, non est abjecta, nec minima substantia mea. Denique et si bene egerimus, et mandata Domini serva-rimus, ad consortium invitamur angelicum
» quit, sicut Angeli Dei in cœlo[1].» Ad com
vero etiam si Petrus sim, adversus qu
prævalebunt, substantia mea ante
proprio vocabulo naturæ usus est
quamvis magnum sit, quidqui
est ille qui est, et qui semp
tanquam nihil est ante
procreata est.

XI. In sequent
dixit, quia «qu
addit et dici
» vivens.»
vanitatem
hoc qu
pien
bi
v

parte cognoscit, et ex parte prophetat, et per speculum et
in ænigmate videt, et umbram scit, ac figuras docetur,
et veritatem nondum videt, et ideo est quidem vivens, sed
vanitas est vita ejus. Et vis videre quia vanitas est? « Cum
» venerit quod perfectum est, destruentur ista quæ ex parte
» sunt[1]. » Omne autem quod destruitur vanitas est. Et
quidquid ex parte est destruitur, si Prophetæ ex parte co-
noscunt, recte etiam ipsorum vita vanitas appellatur. De-
struuntur autem inferiora, cum venerint ea quæ ...
sunt et perfecta, et per hoc vana esse arguuntur, ...
tanquam ex parte et imperfecta destruuntur ...
» ergo vanitas, omnis homo vivens. » Quis ...
vita accipiatur ista sententia, audi Ecclesiasten ...
et dicentem : « Laudavi om...
» nes qui vivunt, quicum...
» bonus super istos duos ...
ergo mortuos plusquam ...
habent, quod de vincul...
ultra car...
inserti...
ergo ...
qui...

...t,
de
ter-
uni-
...m cœ-
vivunt,
... : prop-
...tionem,
protulit,
...jam dis-
...peribus,
... verbis,
... an in
...œlestis
...go est.
...s red-
... oriri
...injus-
...erfec-
...go in te
...nec apo-
sicut ego
homicida
...aris, et
...ginem
...ibus
...iam
de
...i-

cœlum, et omnem terram pugillo, et appendit montes in statera, et colles in jugo : ita etiam hic secundum eamdem consequentiam mensura ista et intelligenda est, quoniam nihil Deo sine mensura est, nihil sine pondere, sed omnia ei in numero constant et mensura. Ita quoque Prophetæ vita et numerata et dimetita Deo est, dum providentiæ ejus rationibus regitur.

X. Addit etiam in sequentibus et dicit : « Substantia mea » tanquam nihilum ante te est. » Nisi addidisset ante te, valde contristabar, pro eo quod humanam substantiam nihil esse dixisset. Nunc vero quia dixit ante te, velut diceret ad comparationem quidem vel Angelorum vel reliquarum creaturarum, non est abjecta, nec minima substantia mea. Denique et si bene egerimus, et mandata Domini servave[illegible], ad consortium invitamur angelicum : « *Erunt, in*[illegible]*icut Angeli Dei in cœlo*[1]. » Ad comparationem *Dei* [illegible] *si Petrus* sim, adversus quem portæ inferi non [illegible]t, substantia mea ante eum nihil est. Et satis [illegible]cabulo naturæ usus est. Nihil enim est omne, [illegible]agnum sit, quidquid ex nihilo est, solus enim [illegible]st, et qui semper est. Nostra autem substantia [illegible]hil est ante eum : quippe quia ab eo ex nihilo [illegible].

[illegible]uentibus vero velut explanans hoc ipsum quod [illegible] *substantia mea tanquam nihilum ante te* » est, [illegible] : « Verumtamen universa vanitas omnis homo [illegible]modo accipis *vivens ?* siquidem veram vitam [illegible]amus, ut quid laboramus ? Sed vide ne forte [illegible], omnis vivens, de hac præsenti vita acci[illegible]sicut scriptum est, et testimoniis comproba[illegible] enim quæ in hac [illegible] apud homines, [illegible]am si Moyses in[illegible] ipse enim ex

[illegible] 30.

parte cognoscit, et ex parte prophetat, et per speculum et in ænigmate videt, et umbram scit, ac figuras docetur, et veritatem nondum videt, et ideo est quidem vivens, sed vanitas est vita ejus. Et vis videre quia vanitas est? « Cum » venerit quod perfectum est, destruentur ista quæ ex parte » sunt[1]. » Omne autem quod destruitur vanitas est. Et si quidquid ex parte est destruitur, si Prophetæ ex parte cognoscunt, recte etiam ipsorum vita vanitas appellatur: destruuntur autem inferiora, cum venerint ea quæ meliora sunt et perfecta, et per hoc vana esse arguuntur, per quod tanquam ex parte et imperfecta destruuntur. « Universa » *ergo* vanitas, omnis homo vivens. » Quia autem de hac vita accipiatur ista sententia, audi Ecclesiam protestantem et dicentem: « Laudavi omnes qui mortui sunt super om» nes qui vivunt, quicumque ipsi vivunt usque modo, et » bonus super istos duos qui nondum natus est[2]. » Laudat ergo mortuos plusquam vivos, quia illi hoc saltem lucri habent, quod de vinculis hujus corporis liberati sunt, nec ultra carne ac pellibus induti sunt, nec ossibus ac nervis inserti sunt, nec ultra subjacent necessitati corporis. Si ergo intellexisti quale sit vivere in carne etiam si Moyses sit quis, vel quisque ille est, molesta ei est ista vita. Non enim a corruptione resolvitur, quæ mortali corpore terrenoque circumdatur. Vide ergo quia universa vanitas est omnis homo vivens, contemnamus vanam istam vitam, et festinemus ad sanctam vitam, et beatam ac veram, et in illam animo et mente tendamus omni vanitate discussa. Nec dicamus dulcem istam lucem, qua nunc utimur. Hoc enim illi dicunt, qui dulcedinem veræ lucis ignorant, sed ne auspicia quidem veri luminis ulla senserunt nec sciunt angelicam vitam sperandam esse animæ, cum ex vanitate ·jus evaserint. Unde et nos qui hæc credimus, jam

xiii, 10. — [2] Eccles. iv, 2.

in hujusmodi disciplina. Et ideo ergo superscribitur : *In finem pro Idithum psalmus David.*

III. Sed nunc jam videamus quid vox proferat justi, et videntes tanquam in speculo nosmetipsos intueamur si possimus tales esse, aut si multum nobis deest, aut certe jam proximi sumus. Quoniam igitur multorum peccatorum initium humanus est sermo, et os nostrum multis malis ministrat, et valde difficile est inveniri hominem, qui una saltem hora os suum et linguam suam observet a peccato, ait : « Dixi custodiam vias meas, ut non peccem in lingua » mea. » Mihi ipsi dixi, et intra me locutus sum, et hæc addidit : Sic volo servare vias meas, ut non peccem, hoc modo servare possum si custodiam linguam meam. « Ex » verbis enim, *inquit*, tuis justificaberis, et ex verbis tuis » condemnaberis [1]. » Et iterum : « Amen dico vobis, de omni » otioso verbo reddetis rationem in die judicii [2]. » Non solum, inquit, de eo quod male locuti fueritis, sed quod otiose locuti fueritis, quia malus sermo non est otiosus, operatur enim opus malum. Otiosus autem sermo est qui neque boni neque mali aliquid agit. Si ergo in die judicii rationem reddemus, non solum pro malis verbis, sed etiam pro otiosis, quis gloriabitur castum se habere cor ? Aut quis confidit dicens mundus sum a peccato? Verumtamen ait justus : « Dixi custodiam vias meas, ut non peccem in » lingua mea. Posui ori meo custodiam. » Alibi quidem scriptum est : « Omni custodia serva cor tuum [3], » hic autem : « Posui ori meo custodiam. » Et iterum alibi scriptum est : « Vide, circumduc sepem spinarum circa possessionem » tuam [4]. » Et iterum : « Pecuniam tuam et aurum tuum al» liga, et ori tuo facito ostium et seram, et verbis tuis ju» gum et stateram [5]. » Ego arbitror quod observatio horum

[1] Matth. XII, 37. [2] Ibid. 36. — [3] Prov. IV, 33. — [4] Eccles. XXVIII, 28. — [5] Ibid. 29.

mandatorum observantem et mansuetum faciat et beatum, non solum rerum exitus, verum etiam ipsa observantia. Dum enim semper observat os suum, et linguam custodit, ne prius sermonem proferat quam discutiat, et pertractet apud semetipsum si oporteat dici, si sermo talis est qui debeat proferri, si persona talis est quæ aut debeat, aut possit audire, si tempus opportunum est proferendi sermonis: dum singula ista perpendit, excluditur omnis iracundia et timor, et inconsulti furoris impetus mitigatur, atque omnem penitus deliberationem talis abscindit : et ita demum velut ex tranquillitate quadam et convicti animi per mansuetudinem sermo procedens, proferentibus gratiam præstat et audientibus medicinam.

IV. Verum quoniam in illo maxime tempore peccamus, quando peccator consistit adversum nos, instigans et provocans ut aliquid tale emittamus ex ore, in quo rei teneamur in futuro judicio, hoc describens sanctus Propheta dicit : « Dum constitit peccator adversum me, obmutui et » humiliatus sum et silui a bonis. » Si quando peccator astitit adversum me et loquebatur de me male, et obtrectabat atque irritabat me ut similia ei redderem, et paria de meo ore proferrem, ego in illo tempore silentium meditabar, ut nihil penitus responderem. Propterea ergo dicit : « Dum » constitit peccator adversum me, obmutui et humiliatus » sum et silui a bonis. » Nos vero aliquando si nolumus humiliari, alia cogitamus et dicimus apud nosmetipsos : Quid hoc est? Iste me contemptui habuit et ausus est talia in os ingerere, et ita adversum me movere sermonem, nonne et ego huic similia, aut etiam graviora inferam, ut et ipse audiat pejora quam dixit? Sed justus non ita agit, quin potius humiliat se, etiam si servus sit ille qui obtrectat, et convitia ingerit, aut si humilis et peccator sit et indignus. Ille dicit, « dum constitit peccator adversum me, obmutui et

expectatio, id est, patientia nostra Christus est. Propterea non glorietur sapiens in sapientia, nec fortis in fortitudine sua, quia omnia habemus in Christo. Et nunc ergo quæ est expectatio, id est, patientia mea? Dominus. *Et substantia mea a te est.* Si habeo substantiam divitiarum spiritalium, a Deo est. « Insufflavit *enim Deus* in faciem *hominis* » spiritum vitæ, et factus est homo in animam vivam[1]. »

IV. « Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me. » Necessario addidit *ab omnibus*, pro scilicet nulla nos teneat et constringat iniquitas. Sed quomodo Deus ab iniquitatibus eripiat, consideremus. Si pœnitentes pro malis gestis convertamur ad Deum, suscipiens a nobis Deus conversionem nostram, absolutionem iniquitatum donat secundum mensuram conversionis. Cui enim plus remittitur, plus *diligit:* et propterea dicitur quia mulieri illi « multa remissa *sunt*, » quia dilexit multum[2]. » Pro mensura ergo pœnitentiæ, remissionis quantitas moderatur : ne nosmetipsos seducamus, putantes nullis hæc regulis, nullis dispensari judiciis. Puto enim quod qui omnes justitias impleverit, ille omnes abluat iniquitates, qui vero paucas, vel partem aliquam justitiæ operatus est, partem aliquam iniquitatum resolvat: qui vero perfectam pro omnibus malis et integram pœnitentiam gesserit, ita ut purum cor jam offerat Deo, iste simul omnem labem diluit peccatorum : si vero ex parte pœnituit, et ex parte jam meruit absolutionem. Hæc ergo sciens propheta, et quia quosdam quidem eripit Deus ab omnibus iniquitatibus suis, quosdam ab aliquibus iniquitatibus liberat, puto quod propterea confidens egisse se ea quibus dignum esset ab omnibus iniquitatibus eripi, dicit audacter ad Dominum : « Ab omnibus iniquitatibus meis » eripe me. »

V. « Opprobrium insipienti dedisti me. » Donec habe-

[1] Gen. II, 7. — [2] Luc. VII, 47.

mus peccata, necesse est nos exprobrari ab insipiente, et accusatore nostro diabolo : et si inveniantur peccata nostra non esse deleta, sed scripta in nobis stylo diaboli, per hæc ipsa quæ gessimus exprobrabit nos inimicus. Sicut enim bona quæque scripta dicuntur non atramento, sed Spiritu Dei vivi, ita mala quæque conscribuntur atramento et calamo diaboli. Propter quod Dominus et Salvator noster delevit chirographum peccatorum nostrorum, quod erat adversum nos diabolo astipulante conscriptum, sicut et ante prædixerat per prophetam dicentem : « Ecce deleo si» cut nubem iniquitates tuas, et sicut nebulam peccata tua, » et ultra non ero memor[1]. » Ut ergo non exprobremur ab insipiente, convertamus nos ab omnibus iniquitatibus nostris, ne reprehendens in nobis maculas peccatorum, id est, suæ voluntatis insignia, exprobret, et dicat : Ecce hic Christianus dicebatur, et signo Christi signabatur in fronte, meas autem voluntates et mea chirographa gerebat in corde. Ecce iste qui mihi et operibus meis renunciavit in baptismo, meis rursum operibus se inseruit, meisque legibus paruit. Liberati ergo ab omnibus iniquitatibus, studeamus ne in die judicii hujuscemodi opprobriis insipientis diaboli succumbamus.

VI. « Obmutui et non aperui os meum, quia tu es qui » fecisti. » Jam et hoc superius exposuimus, cum tractaremus illum versiculum qui ait : « Dum consistit peccator ad» versum me, obmutui et humiliatus sum et silui a bonis. » Bonum est enim eo tempore cum adversum nos, vel derogationum, vel conviciorum, vel probrorum tela jaciuntur, nos hujus versiculi meminisse, qui ait : « Obmutui, et non » aperui os meum, quia tu es qui fecisti. » Hoc sane requirendum videtur, quid est quod dixit : *Tu es qui fecisti*, nec tamen adjunxit quid fecerit. Sed ordo ipse nos docet, quo-

[1] Isai XLIV, 22.

niam quidem velut agonem quemdam inter nos, et consistentem adversum nos peccatorem describit : et quia hoc ipsum indicet fecisse Deum, id est, quod exercitii nostri causa et profectus Deus fecerit ista certamina. Ideo ergo memor ero, quia tu fecisti agones istos et tu nobis hæc exercitia patientiæ præparasti. Cum enim ad iracundiam provocaret, cum conviciis lacesseret, ne patientiæ lineas excederem; et verbum aliquod quod tibi non placeat proferrem de labiis meis, « obmutui, et non aperui os meum[1]. » Si vero amplius aliquid secundum Pauli statuta valuero profligare, non solum obmutescam, et non aperiam os meum, sed et cum maledicor, benedicam et blasphematus deprecabor.

VII. « Amove a me plagas tuas, a fortitudine *manus tuæ* » ego defeci. » Quod latini interpretes plagas dixerunt, in græcis codicibus flagella scriptum est, ut sit : « Amove a » me flagella tua. » Quod videtur utique dicere positus quasi in correptione flagellorum, cum sicut homo pro peccatis corripitur, vel flagellatur ut emendetur. Sicut et illud a quamplurimis intelligitur quod scriptum est : « Fili noli » tædiare a disciplina Dei, neque deficias cum ab eo incre» paris. Quem enim diligit Deus, corripit, flagellat autem » omnem filium quem recipit[2]. » Si quando ergo quis hujuscemodi correptionibus increpatur, competenter dicere videtur : « Amove a me flagella tua. A fortitudine *manus* » tuæ ego defeci. » Sed illud competenter videtur aptari quod scriptum est : « In increpationibus propter iniquitatem » corripuisti *vel* erudisti hominem. » Sed novi ego et alia flagella quibus vehementius cruciamur, illa scilicet quæ per Prophetam describit sapientia (Prophetam etenim eum dico) : « Quis dabit in cogitatu meo flagella, et in corde meo » correptionem sapientiæ, ut ignorationibus meis quæ feci

[1] 2 Cor. iv. — [2] Hebr. xii, 5, 6.

» non parcatur, et peccata mea non prætereantur[1]? » Vides quomodo orat flagellari cor suum pro peccatis suis, et verberari cogitationes suas? Si quando ergo vides temetipsum post peccatum affligi et cruciari in corde, et a propriis cogitationibus accusari : si quando notari te vides a conscientia tua, et ejus verberibus flagellari, spem tibi emendationis ac salutis præsume. Vicinior namque tibi conversionis est via, quam illis qui nec peccasse se quidem sentiunt, nec in delictis suis contristantur, nec flagella conscientiæ patiuntur. Tu ergo si videris te flagellari et cruciari in cogitationibus tuis, et spem salutis de proximo attendens, dicito de his qui peccaverunt quidem similiter, tamen similiter non pœnitent pro delictis, quia « in laboribus hominum non » sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, propterea te» nuit eos superbia[2]. » Tu ergo si cruciaris et affligeris in corde tuo, dic ad Dominum : « Multa quidem flagella pec» catorum, sed sperantes in Domino misericordia circum» dabit[3]. » Ostendimus igitur dupliciter hominibus flagella præparari : sive sensibiliter extrinsecus, cum vel languoribus, vel damnis, vel diversis afflictionum generibus flagellamur : sive etiam cum ex recordatione delicti perurgentis conscientiæ stimulis tenebramur in corde. Ad utrumque ergo convenit dici : *Amove a me plagas tuas.* Sed fortasse aliquis dicit, esto quia pro his cruciatibus qui extrinsecus inferuntur commoda hujuscemodi videatur oratio, quæ cessare supplicat cruciatus, numquid et cordis stimulum ac mentis respectum videbitur inhibere? Mensura in omnibus quæritur, multo magis in flagellis mensura percommoda est, si enim fuerint ultra mensuram, nocebunt tibi etiam ipsa quæ bona sunt. Et quid de flagellis dicam? « Mel, » *inquit Salomon,* inveniens manduca quantum sufficit, ne » forte satiatus evomas[4]. » Quod si in melle mensura utilis

[1] Eccl. XXIII, 2. — [2] Ps. LXXII, 5, 6. — [3] Id. XXXI, 10. — [4] Pr. XXV, 16.

est, quanto rectius requiretur et servabitur in flagellis? Propter quod et Apostolus verens nimia flagella cordis ejus qui deliquerat, et nimium tristabatur, dicebat: « Ne forte » majore tristitia absorbeatur qui hujusmodi est[1]. »

VIII. « In increpationibus pro iniquitate erudisti hominem, et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus. » Anima quæ peccat crassior efficitur. Talis namque est natura peccati, propter quod scriptum est: « Incrassatum est cor » populi hujus[2]. » Sicut autem peccatum incrassescere facit, ita e contrario virtus subtilem animam reddit, et ut exterqueam quodammodo vocabuli novitatem, omne quod in ea corporeum est, abstergit et perimit, et purius eam incorpoream reddit. Quod autem crassescat, et ut ita dicam carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo *quod* scriptum est: « Non permanebit spiritus meus in *hominibus* » istis, quia caro sunt[3]. » Carnem sine dubio nominat animas crassiores et peccatrices. Si ergo incrassescat anima, ut efficiatur caro, quid remedii Deus præparet, docet: « In increpationibus, *inquit*, pro iniquitate erudisti hominem, et » tabescere fecisti sicut araneam animam ejus. » Est ergo opus Dei ut tabescere faciat, et consumat omne quidquid est crassioris materiæ quo circumdatur anima, ut extenuet et elimet prudentiam carnis, et ita demum animam ad subtilem rerum cœlestium et invisibilium revocet intellectum. Talia quædam invenimus sub sacramento non minimo apud Ezechielem prophetam designari[4], cum in lebetem, vel cacabum carnes immitti dicuntur et decoqui, et dicitur quia coctæ sunt et detabuerunt, vel decoctæ sunt carnes et excoctum est jus. Scripta sunt hæc iisdem ipsis sermonibus, pro eo quod lebetes vel cacabi nos suscipient flammis succensi, in quos injiciemur nos qui animas nostras incarnavimus, vel incrassavimus, si non prius dum in hoc mundo

[1] 2 Cor. II, 7. — [2] Matt. XIII, 15. — [3] Gen. VI, 3. — [4] Ezech. II.

sumus, pervenerimus per pœnitentiam ut tabescant carnes nostræ, et crassitudo animæ nostræ ad subtilitatem deducatur araneæ. Si hinc adhuc carnes fuerimus egressi, mittemur in illos cacabos qui succenduntur lignis, vel fœno, vel stipula, id est, operibus nostris quæ superposuerimus fundamento Christi. Tale est illud, ut opinor, quod Jeremias dicit : « Vidi, *inquit*, lebetem vel cacabum ardentem, » facies ejus a facie Aquilonis[1]. » Vel iterum cum virgam vidit nuceam. Requiramus ergo de ista sententia, quod propterea simul virgam ostendit, et cacabum igne succensum, ut si quidem disciplinas accipias per virgam et emenderis, cacabo non indigeas succenso : si vero permanes indisciplinatus, et virga non emendaris, id est, verbo correptionis vel confutatus vel pœnitens, et tali virga correptus qualem dicit Paulus : « Quid vultis, in virga veniam ad » vos aut in charitate spiritus et mansuetudinis[2] ? » Si ergo tali virga non emendaris, in cacabum mitteris, et cacabus succendetur. Propterea ergo vidit Jeremias simul utrumque, et virgam, et cacabum succensum, ut metuentes utrumque, alterum videamus ex altero. Hæc propter hoc quod scriptum est : « Tabescere fecisti sicut araneam animam » ejus. »

IX. Si ergo sermonem ad naturam animalis istius retorquemus, ex illa parte qua opus subtilissimum et quod vix oculus comprehendere potest expleat, apta videbitur expositio ista, quam superius explanavimus. Si vero quis ad illud referat quod Esaias in libro suo scribit, quia « telam araneæ » texuerunt[3], » aliter accipiendum est : quia omnia quæ texit et agit peccator, tam nihil scias esse quam sunt illa quæ texit aranea, licet varia videatur et composita, licet exquisita quadam arte digesta. Quanta texuerunt illi divites qui ante nos fuerunt, qui divitias variis artibus, et callidis adin-

[1] Jerem. I, 13. [2] I Cor. IV, 21. — [3] Esai. LIX, 5.

ventionibus congregabant, qui magistratus, qui honores, qui consulatus diversa ambitione quærebant, isti omnes telas araneæ texuerunt. Tam enim vana, tam frivola quam est araneæ textrina, fuerunt omnia quæ gerebant, et propterea tabefactæ sunt sicut araneæ animæ eorum. « Verumtamen » vanitas omnis homo. » Jam hoc in superioribus explanavimus.

X. « Exaudi orationem meam Deus et deprecationem » meam, auribus percipe lacrymas meas. » Oportet iterum et cum lacrymis offerre orationem Deo, et ex intimis penetralibus in precem Domini commoveri, ut mens credens de judicio futuro, recordationem delictorum suorum non absque lacrymis et lamentatione recenseat. Quis resolutus in lacrymas dicit ad Dominum : « Effundo in conspectu tuo » orationem meam[1]? Auribus ergo percipe lacrymas meas, » et ne sileas, *inquit*, a me, » id est, me orante ne sileas. Sed quid? adhuc loquente me dic, ecce adsum.

XI. « Quia incola ego sum apud te, et peregrinus sicut » omnes patres mei. » Quia peregrinus sum, necessario etiam et incola sum, non enim sum sicut tu. Tu enim æternus es solus, et nos quantum invenitur habemus initium. Ego autem si dignus efficiar esse apud te, incola tamen sum, et peregrinus apud te : quia et omnes patres mei incolæ fuerunt, et peregrini apud te : et Abraham peregrinus est apud te, quia non erat semper, sed tunc esse cœpit quando tu voluisti, et Isaac et Jacob et omnes justi.

XII. « Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et » amplius non ero, » quoniam incola sum : donec apud te sum, tamdiu sum : si autem a te exiero, perdidi etiam hoc ipsum quod sum, et ero tanquam qui non sum. Denique propterea de peccatoribus dicit : « Et erunt tanquam qui » non sunt[2]. » Et alibi : « Qui vocavit ea quæ non sunt. Re-

[1] Psalm. CXLI, 3. — [2] Abd. XVI.

»mitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non »ero[1]. » Sciendum tamen est quod in nobis est, sive ut simus, sive ut non simus. Donec etiam adhæremus Deo et inhæremus ei qui vere est, etiam nos sumus. Sin autem abscesserimus ab eo et non adhæserimus Deo nostro, vitio in contrarium decidimus. Non ergo per hoc substantialis animæ designatur interitus, sed non esse dicitur cum in eo non permanet qui vere et semper est, ex quo ipse est. Propterea ergo et sermo nos propheticus adhortatur dicens : « Post Dominum Deum nostrum ibimus, et ipsi adhærebi»mus. » Sed et nos ipsi dicamus : « Adhæsit anima mea post »te[2], » in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Rom IV, 17. — [2] Psalm. LXII, 9.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUM
HOMILIÆ.

(INTERPRETE BEATO HIERONYMO.)

PROLOGUS [1]

BEATI HIERONYMI PRESBYTERI AD DAMASUM PAPAM IN EXPOSITIONEM CANTICI CANTICORUM SECUNDUM ORIGENEM.

BEATISSIMO PAPÆ DAMASO HIERONYMUS.

Origenes, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipse se vicit. Nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti usque versuum millia pene perveniunt, primum septuaginta Interpretes, deinde Aquilam et Symmachum et Theodotionem, et ad extremum quintam editionem quam in Actio littore invenisse se scribit, ita magnifice aperteque disseruit, ut inde mihi videatur in eo completum esse quod dicitur: « Introduxit me rex in cubiculum suum [2]. » Itaque illo opere prætermisso, quia ingentis est otii, laboris et sumptuum, tantas res, tanquam dignum in latinum transferre sermonem, hos duos tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate interpretatus sum, gustum tibi sensuum ejus, non cibum offerens. Tu animadvertas quanti sint illa estimanda quæ magna sunt, cum sic possint placere quæ parva sunt.

[1] Tom. III, pagg. II.
[2] Cant. I, 3.

HOMILIA PRIMA [1].

1. Quomodo didicimus per Mosen quædam esse non solum sancta, sed et sancta sanctorum; et alia non tantum sabbata, sed et sabbata sabbatorum : sic nunc docemur scribente Salomone esse quædam non solum cantica, sed et cantica canticorum. Beatus quidem is qui ingreditur sancta, sed beatior qui ingreditur sancta sanctorum. Beatus qui sabbata sabbatizat, sed beatior qui sabbatizat sabbatorum sabbata. Beatus similiter et is qui intelligit cantica, et canit ea : nemo quippe nisi in solemnitatibus canit : sed multo beatior ille qui canit cantica canticorum. Et sicut is qui ingreditur in sancta, pluribus adhuc indiget, ut valeat introire in sancta sanctorum : et qui sabbatum celebrat quod a Domino populo constitutum est, multa adhuc necessaria habet, ut agat sabbata sabbatorum : eodem modo difficile reperitur qui omnia quæ in Scripturis continentur cantica peragrans, valeat ascendere ad cantica canticorum. Egredi oportet ex Ægypto, et egressum de terra Ægypti pertransire mare Rubrum, ut possis primum canticum canere dicens : « Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est [2]. » Licet autem primum dixeris canticum, adhuc longe es a cantico canticorum. Perambula terram deserti spiritaliter, donec venias ad puteum quem foderunt reges, ut ibi secundum canticum canas. Posthæc veni ad vicina sanctæ terræ, ut super Jordanis ripam constitutus cantes canticum Mosi, dicens : « Attende cœlum, et loquar, et audiat terra verba » oris mei [3]. » Rursum habse necessarium ut milites, et ter-

[1] Tom. III, pagg. 12-16.

[2] Exod. XXV, 1. — [3] Deut. XXXII, 1.

ram sanctam hæreditate possideas, et apis tibi prophetet, et apis te judicet, Debbora quippe apis interpretatur, ut possis et illud carmen, quod in libro Judicum continetur, edicere[1]. Ad regnorum deinceps volumen ascendens veni ad canticum quando David fugit de manibus omnium inimicorum suorum et de manu Saül, et dixit: « Dominus firmamentum meum, et fortitudo mea et refugium meum et liberator meus[2]. » Perveniendum tibi est ad Esaiam, ut cum illo dicas : « Cantabo canticum dilecto vineæ meæ[3]. » Et cum universa transieris, ad altiora conscende, ut possis anima decora cum sponso, et hoc canere canticum canticorum. Sed quot ex personis constet, incertus sum. Orantibus autem vobis, et revelante Domino, quatuor mihi in his videor invenisse personas, virum et sponsam, cum sponsa adolescentulas, cum sponso sodalium greges. Alia dicuntur a sponsa, alia a sponso, nonnulla a juvenculis, quædam a sodalibus sponsi. Congruum quippe est ut in nuptiis adolescentularum sit multitudo cum sponsa, juvenum turba cum sponso. Hæc omnia noli foris quærere, noli extra eos qui prædicatione Evangelii salvati sunt. Christum sponsum intellige, Ecclesiam sponsam sine macula et ruga, de qua scriptum est : « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid eorum, sed ut sit sancta et immaculata[4]. » Eos vero qui cum sint fideles, non sunt tamen istiusmodi quales sermo præfatus est, sed juxta modum quemdam adepti videntur salutem, animadverte credentium animas et adolescentulas esse cum sponsa. Angelos vero, et eos qui pervenerunt in virum perfectum, intellige viros esse cum sponso. Inde igitur mihi videntur quatuor ordines, unum et unam, duos choros inter se concinentes, sponsam canere cum juvenculis, sponsum canere cum sociis. Et cum hoc intellexe-

[1] Judic. v. — [2] 2 Reg. xxii, 2. — [3] Isai. v, 1. — [4] Ephes. v, 27.

ris, audi canticum canticorum, et festina intelligere illud et cum sponsa dicere ea quæ sponsa dicit, ut audias quæ audivit et sponsa. Si autem non potueris dicere cum sponsa quæ dixit, ut audias ea quæ dicta sunt sponsæ, festina vel cum sponsi sodalibus fieri. Porro si et illis inferior es, esto cum adolescentulis, quæ in sponsæ deliciis commorantur. Hæ quippe in hoc libro, fabula pariter, et epithalamio sunt personæ: ex quo et gentiles sibi epithalamium vindicarunt, et istius generis carmen assumptum est. Epithalamium siquidem canticum canticorum. Primum sponsa orat, et statim in mediis precibus auditur. Videt præsentem sponsum, videt adolescentulas suo comitatui copulatas. Deinde respondet ei sponsus: et post sponsi eloquia, dum ille pro ejus patitur salute, respondent sodales, donec sponsus *sit in recubitu*, et a passione consurgat, se quædam sponsæ ornamenta facturos.

II. Verum jam ipsa verba ponenda sunt, in quibus prius vox sponsæ deprecantis auditur. « Osculetur me osculo oris sui[1]. » Quorum iste est sensus: quousque sponsus meus mittit oscula per Mosen, mittit oscula per prophetas? Jam ipsius cupio ora contingere, ipse veniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi patrem, et dicit ad eum: « Osculetur me osculo oris sui. » Et quia talis est ut compleatur super eam propheticum illud in quo dicitur: « Adhuc te loquente dicam, ecce adsum: » sponsam sponsi Pater exaudit, mittit filium suum. Videns illa eum cujus deprecabatur adventum orare destitit, et ad eum cominus loquitur: « Quoniam bona ubera tua super vinum, » et odor unguentorum tuorum super omnia aromata[2]. » Sponsus igitur Christus missus a Patre venit unctus ad sponsam, et dicitur ad eum: « Dilexisti justitiam, et odisti ini» quitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exul» tationis præ participibus tuis[3]. » Si me tetigerit sponsus,

[1] Cantic. I, 1. — [2] Ibid. I, 2. — [3] Psalm. XLIV, 8.

et ego boni odoris ero, et ego liniar unguentis, et ad me usque ejus unguenta pervenient, ut possim cum Apostolo dicere: « Christi bonus odor sumus in omni loco[1]. » Nos autem cum hæc audivimus, adhuc peccatis vitiisque fœtemus, de quibus Propheta pœnitens loquitur: « Putruerunt » et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ[2]. » Peccatum odoris est putidi, virtus spirat unguenta, quorum typos reperies in Exodo. Invenies quoque ibi stacten, onycha, galbanum, et reliqua. Hæc quidem ad incensum: deinde ad opus unguentarii varia sumuntur unguenta, in quibus est nardus et stacte. Et Deus qui fecit cœlum et terram, loquitur ad Mosen, dicens: « Ego implevi eos spiritu » sapientiæ et intellectus, ut faciant opera artis unguenta» riæ[3]: » et unguentarios Deus docet. Hæc nisi spiritaliter intelligantur, nonne fabulæ sunt? nisi aliquid habeant secreti, nonne indigna sunt Deo? Necesse est igitur eum qui audire Scripturas spiritaliter novit, aut qui certe non novit, et desiderat nosse, omni labore contendere, ut non juxta carnem et sanguinem conversetur, quo possit dignus fieri spiritalium secretorum, et ut aliquid audentius dicam, spiritali cupidine vel amore accendatur: siquidem est et spiritalis amor. Et quomodo est quidam carnalis cibus, et alius spiritalis: et alia carnis potio, alia spiritus: sic est quidam amor carnis a Satana veniens, alius amor spiritus a Deo exordium habens: et nemo potest duobus amoribus possideri. Si carnis amator es, amorem spiritus non capis. Si omnia corporalia despexisti, non dico carnem aut sanguinem, sed argentum et possessiones, sed ipsam terram ipsumque cœlum, hæc quippe pertransibunt: si ista omnia contempsisti, et ad nullum horum anima tua obligata est, neque quoquam vitiorum amore retineris, potes amorem capere spiritalem. Ita locuti sumus quia evenit occasio,

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Psal. XXXVII, 6. — [3] Exod. XXXI, 3.

ut de amore spiritali aliqua diceremus. Expedit autem nobis Salomonis custodire præceptum, et magis illius qui per Salomonem loquebatur de sapientia, ita dicens: « Ama illam, et servabit te : circumda illam, et exaltabit te : honora illam ut te amplectatur [1]. » Est quidam spiritalis amplexus, atque utinam contingat ut meam sponsam arctius sponsi amplexus includat, ut ego quoque possim dicere quod in eodem libro scriptum est: « Sinistra ejus sub capite meo, et dextra illius amplexabitur me [2]. »

III. « Osculetur me *ergo* osculo oris sui. » Moris est Scripturam imperativum modum pro optativo ponere, ut ibi : « Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum [3], » pro, utinam sanctificetur, et nunc in præsenti: « Osculetur me osculo oris sui, » pro eo quod est, *utinam osculetur*. Deinde conspicit sponsum. Venit *delibutus unguentis* : nec aliter ad sponsam poterat venire, nec decebat aliter patrem ad nuptias filium destinare. Variis eum unxit unguentis, fecit illum Christum. Venit diversis odoribus spirans, et audit, «quia bona ubera tua super vinum [4].» Congrue sermo divinus unam eamdemque rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat. Quando hostia offertur in Lege, et vult intellectum ostendere, pectusculum separationis affatur. Quando vero recumbit aliquis cum Jesu, et sensuum ejus communione perfruitur, non pectusculum ut supra, sed pectus alloquitur. Porro cum sponsa loquitur ad sponsum, quia nuptiale carmen inducitur, non pectusculum, ut in sacrificio, non pectus, ut in Joanne discipulo, sed ut ubera nominat, dicens: « Quia bona ubera tua super vinum. » Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, et scias quia inebriant atque lætificant istiusmodi cogitatus. Quomodo autem calix Domini inebrians quam optimus est, sic ubera sponsi omni meliora sunt

[1] Prov. IV, 7, 8. — [2] Cantic. II, 6. — [3] Matth. VI, 9. — [4] Cant. I, 2.

vino, quia bona ubera tua super vinum. In mediis precibus ad sponsum verba convertit. « Et odor unguentorum » tuorum super omnia aromata[1]. » Non uno, sed omnibus sponsus venit unctus unguentis. Si autem et ad meam animam factam sponsam suam sponsus venire dignabitur, quam oportet esse formosam, ut illum de cœlo ad se trahat, ut descendere faciat ad terras, ut veniat ad amatam? Quali pulchritudine decoranda est? quali debet amore fervere, ut ea loquatur ad illam quæ ad perfectam locutus est sponsam, quia cervix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ, quia venter tuus, quia humeri tui, quia pedes tui. De quibus si concesserit Dominus disputabimus, quomodo sponsæ membra varientur, et singularum partium laus diversa dicatur, ut post disputationem etiam ad nostram dici animam similiter laboremus. « Bona *igitur* ubera » tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super » omnia aromata. » Si videris sponsum, tunc intelliges verum esse quod dicitur: « Quoniam bona ubera tua super » vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aro» mata. » Multi habuerunt aromata. Regina Austri detulit aromata Salomoni, et plures alii aromata possederunt[2]: sed habuerit quis quantalibet, non possunt Christi odoribus comparari, de quibus nunc sponsa ait: « Odor unguento» rum tuorum super omnia aromata[3]. » Ego arbitror quia et Moses habuit aromata, et Aaron, et singuli prophetarum: verum si videro Christum, et suavitatem unguentorum ejus odoremque percepero, statim sententiam profero dicens: « Odor unguentorum tuorum super omnia aro» mata. »

IV. « Oleum effusum nomen tuum[4]. » Propheticum sacramentum est. Tantummodo nomen Jesu venit in mundum, et unguentum prædicatur effusum. In Evangelio

[1] Cant. I, 3. — [2] 3 Reg. x. — [3] Cant. I, I, 2. — [4] Ibid. 2. Marc. XIV.

quoque mulier accipiens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, caput Jesu pedesque perfudit [1]. Observa diligenter quæ de duabus super caput effuderit Salvatoris: siquidem peccatrix super pedes, et ea quæ dicitur non fuisse peccatrix super caput ejus fudisse monstratur [2]. Observa, inquam, et invenies in evangelica lectione, non fabulas et narrationes ab Evangelistis, sed mysteria esse conscripta. Impleta est utique odore unguenti domus. Si quid peccatrix habuit, ad pedes referendum est: et si quid ea quæ non peccatrix, ad caput. Nec mirum domum fuisse odore completam, cum hoc ordine mundus completus sit. Scribitur in eodem loco de Simone leproso et domo ejus. Ego puto leprosum mundi istius esse principem, et hunc leprosum Simonem nuncupari, cujus domus ad adventum *Christi* suavi odore completa sit agente pœnitentiam *peccatrice*, et sancta caput Jesu unguenti odoribus perfundente. «Unguentum effusum nomen tuum [3].» Quomodo unguentum quod effusione sua odorem longe lateque dispergit, sic Christi nomen effusum est. In universa terra Christus nominatur, in omni mundo prædicatur Dominus. Unguentum enim effusum nomen ejus. Nunc Mosi nomen auditur, quod prius Judææ tantum claudebatur angustiis, neque enim Græcorum quispiam meminit ejus, neque in ulla gentilium litterarum historia de illo ceu cæteris scriptum aliquid invenimus. Statim ut Jesus radiavit in mundo, eduxit secum Legem et Prophetas, et vere completum est: «Unguentum effusum nomen tuum.»

V. «Propterea juvenculæ dilexerunt te [4].» Quia «per Spiritum sanctum charitas Dei diffusa est in corda nostra [5],» congrue nomen effusionis infertur: «Unguentum effusum nomen tuum.» Hæc dicens sponsa adolescentulas conspicit. Quando illa sponsi patrem rogabat, et ad ipsam

[1] Marc. XIV. — [2] Luc. VII. — [3] Cant. I, 3. — [4] Ibid. [5] Rom. V, 5.

sponsum cominus loquebatur, nec dum adolescentulæ aderant: in mediis vero precibus ingreditur juvencularum chorus, et sponsæ laudatur eloquiis. « Propterea juvenculæ » dilexerunt te, et attraxerunt te[1]. » Adolescentulæque respondent: « Post te in odore unguentorum tuorum curre- » mus. » Quam pulchre sponsæ pedisequæ necdum fiduciam habent sponsæ. Sponsa non post tergum sequitur: sed ingreditur juncta latere, apprehenditque dexteram sponsi, et manus ejus sponsi dextera continetur. Famulæ vero ingrediuntur post eam. Sexaginta sunt reginæ et octoginta concubinæ et juvenculæ, quarum non est numerus[2]. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, una est ei quæ concipit illam. Post te ergo in odore unguentorum tuorum curremus. Cum omni honestate deambulantibus dictum est: « Post te in odore unguentorum tuorum curre- » mus, » secundum illud: « Cursum consummavi[3], » et illud: « Qui in studio currunt, omnes quidem currunt, unus » autem accipit bravium[4]. » Bravium Christus est. Et hæc quidem adolescentulæ, quas propter amoris exordium foris stare cognoscimus, juxta illud exemplum: « Amicus autem » sponsi stans et audiens cum gaudio gaudet propter vocem » sponsi[5]. » Tale quiddam et adolescentulæ sustinent: introeunte sponso forinsecus remanent, sponsa vero speciosa, perfecta, sine macula, sine ruga, in sponsi cubiculum, in regium penetrale ingressa revertitur ad juvenculas, et nunciat eis quæ sola conspexerit, dicitque: « Introduxit » me rex in cubiculum suum[6]. » Non ait, introduxit nos plures in cubiculum suum: plures foris remanent, in cubiculum sola ingreditur sponsa, ut videat thesauros absconditos et tenebrosos, renuncietque juvenculis: « Intro- » duxit me rex in cubiculum suum. » Rursus adolescentulæ,

[1] Cant. I, 3, 4. — [2] 3 Reg. XI. — [3] 2 Tim. IV, 7. — [4] 1 Cor. IX, 24. — [5] Joan. III, 29. — [6] Cant. I, 4.

id est sponsarum incipientium turba quamplurima, ingressa sponsa cubiculum sponsi, et vidente divitias viri sui, dum illius præstolantur adventum, lætæ concinunt: « Exultabimus et lætabimur in te [1]. » Pro sponsæ perfectione lætantur. Non est æmulatio in virtutibus. Amor iste mundus, amor iste sine vitio est. « Exultabimus et lætabimur » in te. Diligemus ubera tua. » Illa quæ major est, jam tuorum uberum lacte perfruitur, et loquitur exultans: « Bona » ubera tua super vinum [2]. » Istæ vero quæ exultationem et lætitiam deferunt, adolescentulæ quippe sunt, deferunt charitatem et dicunt: « Exultabimus et lætabimur in te. » Diligemus ubera tua super vinum [3]. » Diligemus, inquiunt, non diligimus. Deinde loquuntur ad sponsam: « *Æquitas* » dilexit te [4]. » Laudant sponsam, nomen illi æquitatis a *propriis* virtutibus imponentes. « Æquitas dilexit te. »

VI. Rursum ad adolescentulas sponsa respondet: « Nigra » sum, et speciosa filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, » ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego sum de» nigrata, quoniam despexit me sol [5]. » Speciosa quidem est, et possumus invenire quomodo speciosa sit sponsa; quærimus autem quomodo nigra et sine candore sit pulchra. Pœnitentiam egit a peccatis, speciem ei largita est conversio, et ideo speciosa cantatur. Quia vero necdum omnium peccatorum sorde purgata, necdum lota est in salute, nigra dicitur, sed in atro colore non permanet. Itaque candida quando ad majora consurgit, et cum ab humilibus incipit ad alta conscendere, diciturque de ea: « Quæ est ista » quæ ascendit dealbata [6]. » Et quo manifestius hoc mysterium describatur, non ait, ut in plerisque codicibus, legitur: « Innixa super fratruelem suum, » id est, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς, sed ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ,

[1] Cant. I, 4. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 5, 6. — [6] Id. VIII, 5.

id est, « super pectus ejus recumbens, » significanterque de anima sponsæ et sermone dicitur, super pectus illius recumbens, quia principale ibi cordis est nostri. Unde a carnalibus recedentes spiritalia sentire debemus, et intelligere multo melius esse sic amare, quam amare desistere. Ascendit igitur recumbens super pectus fratruelis sui : et quæ nunc in exordio cantici nigra ponitur, in Epithalamii fine de ea cantatur : « Quæ est ista quæ ascendit dealbata[1] ? » Intelleximus quomodo et nigra et formosa sit sponsa. Si autem tu non egeris pœnitentiam, cave ne anima tua nigra dicatur et turpis, et duplici fœditate turperis : nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc quia in eisdem vitiis perseveras. Si vero pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam vero habebit aliquid, ut ita dicam, Æthiopici decoris. Et quia semel Æthiopem nominavi, volo testem Scripturam super hunc advocare sermonem. Aaron et Maria murmurant quia Moyses Æthiopissam habet uxorem[2]. Et nunc Moses Æthiopissam ducit uxorem ; siquidem lex ejus ad hanc nostram Æthiopissam transmigravit. Murmuret Aaron sacerdotium Judæorum, murmuret et Maria synagoga eorum, Moyses de murmuratione non curat, amat Æthiopissam suam, de qua et alibi dicitur per prophetam : « Ab extremis fluminum afferent hostias[3]. » Et rursum : « Æthiopia præveniet manus ejus Deo[4]. » Pulchre præveniet, quomodo enim in evangelio mulier illa quæ sanguine fluebat, archisynagogi filiam cæratione prævenit[5], sic Æthiopia Israel ægrotante sanata est. « Illorum delicto salus gentibus » facta est ad æmulandum eos[6]. Nigra sum et speciosa filiæ » Hierusalem[7]. » Et tu ecclesiastica anima ad filias Hierusalem converte sermonem, et dic : Me plus amat sponsus, me

[1] Cant. VIII, 6. — [2] Num. XII, 1. — [3] Psalm. LXXII, 10. — [4] Id. LXVIII, 31. — [5] Matth. IX. — [6] Rom. XI, 11. — [7] Cant. I, 5.

magis diligit quam vos, quæ multæ filiæ Hierusalem. Vos foris statis, et sponsam cubiculum videtis intrantem. Nemo dubitet nigram vocatam esse formosam. Qui nos sumus, ut cognoscamus Deum, ut cantica cantici prædicemus, ut ab Æthiopiæ finibus, ut ab extremo terræ venerimus sapientiam veri audire Salomonis? Et quando Salvatoris vox intonantis auditur : « Regina Austri veniet in judicium, et » condemnabit homines generationis hujus, quia venit a fini» bus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam » Salomon hic[1] : » audi mystica quæ dicantur. Regina Austri venit a finibus terræ ecclesia, et condemnat homines generationis hujus, id est Judæos carni et sanguini deditos. Venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, non illius qui in testamento veteri prædicatur, sed hujus qui in evangelio Salomone major est. « Nigra sum et speciosa filiæ Hie» rusalem nigra velut tabernacula Cedar, speciosa ut pelles » Salomonis[2]. » Ipsa quoque nomina cum sponsæ decore conveniunt. Aiunt Hebræi Cedar interpretari tenebras. Nigra sum ergo ut tabernacula Cedar, ut Æthiopes : speciosa ut pelles Salomonis quas eo tempore in tabernaculi ornamento composuit, quando templum summo studio et labore fabricatus est. Dives quippe Salomon, et in omni sapientia illius nemo præcessit illum. « Nigra sum et speciosa » filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomo» nis. Ne intueamini me, quia ego sum denigrata[3]. » Satisfecit de nigrore suo, et per pœnitentiam ad meliora conversa annunciat se filiabus Israel nigram quidem esse, sed pulchram, secundum quod superius exposuimus, et dicit : « Ne intueamini me, quia ego sum denigrata. » Ne, inquit, admiremini coloris esse me tetri, sol despexit me. Pleno quippe radio in me luminis sui fulgor illuxit, ut ejus sim calore fuscata. Neque enim ut decuerat, ut solis dignitas ex

[1] Matth. XII, 4. — [2] Cant. I, 5. — [3] Ibid. 5, 6.

petebat, illius in me lumen excepi : « Delicto eorum salus gentibus facta est[1]; et rursum, « Incredulitate gentium » scientia Israel. » Habes utrumque apud Apostolum.

VII. « Filii matris meæ pugnaverunt adversum me[2]. » Considerandum quomodo sponsa dicat, « Filii matris meæ » pugnaverunt adversum me : » et quando adversus eam fratrum pugna surrexit. Vide Paulum Ecclesiæ persecutorem, et intelliges quomodo filius matris ejus pugnaverit adversum eam. Persecutores Ecclesiæ egerunt pœnitentiam, et adversarii ejus rursum ad sororis signa conversi prædicaverunt fidem quam ante destruebant. Hoc prophetico spiritu sponsa nunc cantans, ait : « Dimicaverunt in me, posue» runt me custodem in vineis. Vineam meam non custo» divi[3]. » Ego Ecclesia, ego sponsa, ego sine macula, plurimarum custos sum posita vinearum a filiis matris meæ, qui contra me aliquando pugnaverant. Qua sollicitudine curaque districta, dum plures custodio vineas, vineam meam non servavi. Intellige hoc de Paulo, et alio quocumque sanctorum, qui pro omnium sit salute sollicitus : et videbis quomodo vineam suam non custodiens, aliorum vineta custodiat : quomodo etiam ut alios lucrifaciat, ipse in quibusdam damna sustineat : etenim cum fuerit liber ex omnibus, seipsum servum fecit, ut omnes lucrifaceret : « Factus sum, » *inquit*, infirmus infirmis, Judæis Judæus, his qui sub lege » erant, quasi sub lege[4], » et cætera : dicatque : « Vineam meam non custodivi. » Deinde conspicit sponsum, qui conspectus abscedit. Et frequenter hoc in toto carmine facit : quod nisi quis ipse patiatur, non potest intelligere. Sæpe, Deus testis est, sponsum mihi adventare conspexi, et mecum esse quam plurimum : quo subito recedente, invenire non potui quod quærebam. Rursus igitur desidero ejus adventum, et nonnunquam iterum venit : et cum apparuerit,

[1] Rom. XI, 11. — [2] Cant. I, 6. — [3] Ibid. — [4] I Cor. IX, 20, 21, 22.

meisque manibus fuerit comprehensus, rursum elabitur, et cum fuerit elapsus, rursum a me inquiritur, et hoc crebro facit, donec illum vere teneam, et ascendam innixa super fratruelem meum.

VIII. « Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, » ubi cubas in meridie[1]. » Non quæro alia tempora, quando vespere, quando diluculo, quando in solis pascis occubitu : illud tempus inquiro, quando florente die, quando plena luce in majestatis tuæ splendore versaris. « Annuncia mihi » quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meri» die. » Diligenter observa ubi meridiem legeris. Apud Joseph meridie fratres prandium celebrant. Angeli meridie Abrahæ suscipiuntur hospitio, et cætera istiusmodi. Quære et invenies Scripturam divinam non frustra seu fortuitu unumquemque usurpare sermonem. Quis putas est dignus e nobis ut ad meridiem usque perveniat, et videat ubi pascat, ubi cubet sponsus? « Annuncia mihi quem dilexit anima » mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie. » Nisi enim tu mihi annunciaveris, incipio errabunda jactari, et dum te quæro, in aliorum greges incurro. Et quia aliorum erubesco aspectus, faciem meam atque ora mox contegere incipio. Sum quippe sponsa formosa, et aliis nudam faciem meam non ostendo, nisi tibi soli quem jam pridem deosculata sum. « Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi » cubas in meridie, nequando fiam sicut cooperta super » greges sodalium tuorum. » Ut ista non patiar, ut non fiam cooperta, ut ora non contegam, et ad alios usque perveniens, incipiam forsitan et eos amare quos nescio : idcirco annuncia mihi ubi te quæram, et inveniam in meridie, ne forte fiam quasi cooperta super greges sodalium tuorum.

IX. Posthæc verba sponsus ei comminatur et dicit : Aut cognosce temetipsam quoniam regis es sponsa, et formosa,

[1] Cant. 1, 7.

et a me facta formosa : siquidem ego mihi exhibui gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam[1]. Aut scito, quia si te non cognoveris, et tuam scieris dignitatem, patieris hæc quæ sequuntur[2]. Quænam ista sunt? « Si non cognoveris temetipsam o pulchra in mulieribus! » egredere tu in vestigiis gregum, et pasce » non greges ovium, non agnorum, sed « hœdos tuos. » Statuet quippe oves a dextris, et a sinistris hœdos. « Si non cognoveris te» metipsam o pulchra in mulieribus! egredere tu in vesti» giis gregum, et pasce hœdos tuos in tabernaculis pasto» rum. » In vestigiis, inquit, pastorum novissima fies, non inter oves, sed inter hœdos tuos, cum quibus habitans non poteris mecum, id est cum bono pastore esse.

X. « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te » amica mea[3]. » Si vis intelligere o sponsa! quomodo scire te debeas, cognosce cui te comparaverim : et tunc videbis talem te esse quæ turbari non debeas, cum tuam speciem cognoveris. Quid est igitur, « Equitatui meo in curribus » Pharaonis assimilavi te? » Scio equitem sponsum Propheta dicente : « Et equitatio ejus salus[4]. » Assimilata es ergo equitatui meo in curribus Pharaonis. Quantum differt equitatus meus qui sum Dominus, et demergo in fluctibus Pharaonem, et cristatos vel aurigas ejus et ascensores ejus et equos et currus ejus : quantum, inquam, differt equitatus meus ab equis Pharaonis, tanto melior es omnibus filiabus tu sponsa, tu ecclesiastica anima, omnibus animabus quæ non sunt ecclesiasticæ. Igitur si ecclesiastica anima es, omnibus animabus es melior : si non es melior, non es ecclesiastica. « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te » proxima mea. » Deinde pulchritudinem sponsæ spiritali amore describit. « Genæ tuæ ut turturis[5]. » Faciem illius

[1] Ephes. v, 27. — [2] Cant. I, 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Abac. III, 8. — [5] Cant. I, 10.

laudat, et genarum rubore succenditur. Pulchritudo quippe mulierum in genis dicitur esse quamplurima. Ita et nos pulchritudinem animæ intelligamus in genis. Labia vero ejus, et linguam intelligentiam prædicemus. « Collum tuum ut » monile[1]. » Ut ornamentum quod solet virginum collo pendere, et nuncupatur ὁρμίσκος, ita sine hoc decore et tuum ipsum collum est ornamentum. Post hæc fit sponsus in recubitu. Requievit ut leo, ut catulus leonis obdormivit, ut deinde possit audire : « Quis suscitabit eum[2] ? » Quo interim dormiente apparent sponsæ sponsi sodales angeli, et his eam sermonibus consolantur. Non tibi aurea ornamenta facere non possumus : non enim tam divites sumus ut sponsus tuus, qui aureum tibi monile largiatur. Nos similitudinem auri faciemus, non habemus aurum. Et in hoc quoque lætandum est, si similitudines auri, si stigmata faciamus argenti. « Similitudines auri faciemus tibi, cum stigmatibus » argenti[3], » verum non omni tempore, sed donec sponsus tuus surgat a cubitu. Cum enim ille surrexerit ipse tibi aurum, ipse faciet argentum, ipse tuam mentem sensumque decorabit, et eris vere dives in sponsi domo sponsa formosa, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA[4].

Ab eo loco in quo scriptum est : « Nardus mea dedit odorem » suum[5] : » usque ad eum locum in quo ait : « Quia vox tua » suavis, et forma tua decòra[6], » etc.

I. Omnes animæ motiones universitatis conditor Deus creavit ad bonum : sed pro usu nostro fit sæpe ut res quæ

[1] Cant. I, 10. — [2] Gen. XLIX, 9. [3] Cant. I, 11.
[4] Tom. III, pagg. 17-22.
[5] Cant. I, 11. — [6] Ibid. 14.

bonæ sunt per naturam, dum male his abutimur, nos ad peccata deducant. Unus de animæ motibus amor est, quo bene utimur ad amandum, si sapientiam amemus et veritatem. Quando vero amor noster in pejora corruerit, amamus carnem et sanguinem. Tu igitur ut spiritalis, audi spiritaliter amatoria verba cantari, et disce motum animæ tuæ, et naturalis amoris incendium ad meliora transferre, secundum illud : « Ama illam, et servabit te; circumda il» lam, et exaltabit te[1]. Viri diligite uxores vestras[2], » ait Apostolus: sed non stetit in eo quod dixerat, « Viri diligite » uxores vestras : » verum sciens esse dilectionem virorum in propriis quoque uxoribus inhonestam, sciens esse placentem Deo, docuit quomodo viri uxores suas amare deberent, inferens : « Viri diligite uxores vestras, sicut et Chris» tus Ecclesiam. » Et hoc quidem in prooemio eorum quæ postea disserenda sunt diximus.

II. Quia amici sponsi, dum rex in recubitu suo est, (« re» quiens *enim* dormivit ut leo, et ut catulus leonis[3] ») sponsæ promiserant donec ille consurgeret se similitudines auri et argenti esse facturos, non habentes aurum ut sponsus, et quodammodo aliis verbis sponsi passio prædicata est : non irrationabiliter ad hæc sponsa respondet, et ipsa dispensationem quamdam passionis intelligens ad id quod audierat : « Similitudines auri faciemus tibi cum stigmati» bus argenti, donec rex in recubitu suo est[4], *ait* : Nardus » mea dedit odorem suum. Fasciculus guttæ fratruelis meus » mihi, in medio uberum meorum demorabitur[5]. » Quomodo igitur aptabimus ei id quod præcessit : « Donec rex in » recubito suo est, » id quod sequitur : « Nardus mea dedit » odorem suum. » Loquitur evangelium quia venit mulier habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, non illa

1 Prov. IV, 8. - 2 Coloss. III, 9. — 3 Num. XXIV, 9. — 4 Cantic. I, 10, 11. - 5 Ibid. 12.

peccatrix, sed sancta, de qua nunc mihi sermo est[1]. Scio quippe Lucam de peccatrice, Mathæum vero et Joannem et Marcum non de peccatrice illa dixisse. Venit ergo non peccatrix, sed sancta, cujus nomen quoque Joannes inseruit. Maria quippe erat habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, et effudit super caput Jesu. Deinde super hoc indignantibus non omnibus discipulis, sed Juda solo dicente: « Potuit venundari hoc trecentis denariis et dari » pauperibus[2]; » respondit magister atque Salvator: « Semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper. » Præveniens quippe hæc in diem sepulturæ meæ fecit[3]. Ideo » ubicumque prædicatum fuerit evangelium istud, dicetur et » quod fecit hæc in memoriam ejus[4]. » In figura ergo istius quæ nunc loquitur, « Nardus mea dedit odorem suum, » illa super caput Domini fudit unguentum: et tu quoque assume nardum, ut postquam caput Jesu suavi odore perfuderis, possis audacter effari, « Nardus mea dedit odorem suum, » et a Jesu reciprocum audire sermonem, quia « ubicumque » prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur » et quod fecit hæc in memoriam ejus. » Tu quoque facito, in universis gentibus prædicato. Quando autem hoc facies? Si factus fueris ut Apostolus, et dixeris: « Christi bonus odor » sumus in omni loco in his qui salvantur, et in his qui pereunt[5]; » bona opera tua nardus sunt. Si vero peccaveris, peccata tetro odore redolebunt, dicit quippe pœnitens: « Computruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie » insipientiæ meæ[6]. » Non de nardo propositum est nunc Spiritui sancto dicere, neque de hoc quod oculis intuemur evangelista scribit unguento, sed de nardo spiritali, de nardo quæ dedit odorem suum.

III. « Fasciculus stactes, » id est guttæ, sive stillæ, « fra-

[1] Joan. XII. Matth. XXVI. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 12. — [4] Marc. XXIII, 8, 9. — [5] 2 Cor. II, 15. — [6] Psalm. XXXVIII, 5.

» truelis meus mihi[1]. » Guttam unguenti, casiam, galbanum, in Exodo legimus præcepto Domini in thymiama, id est, in sacerdotale chrisma confectum[2]. Si ergo videris salvatorem meum ad terrena aut humilia descendentem, videbis quomodo virtute magna, et majestate divina ad nos modica quædam stilla defluxerit. De hac stilla et propheta cecinit dicens: « Et erit de stilla populi ejus congregandus congre» gabitur Jacob[3]. » Et sicuti secundum alium sensum lapis erat præcisus e monte[4] sine manibus nostri in carne salvatoris adventus : neque enim totus mons fuit qui descendit ad terras, nec poterat humana fragilitas totius montis magnitudinem capere : sed lapis ex monte, lapis offensionis, et petra scandali descendit in mundum : sic secundum alium intellectum stilla nuncupatur. Oportebat quippe ut quia « omnes gentes in stillam situlæ reputatæ sunt[5], » is qui pro omnium salute factus est omnia, etiam stilla fieret ad eas liberandas. Quid enim pro nostra salute non factus est? Nos inanes, et ille exinanivit semetipsum formam servi accipiens. Nos populus stultus et non sapiens, et ille factus est stultitia prædicationis, ut fatuum Dei sapientius fieret hominibus. Nos infirmi, infirmum Dei fortius hominibus factum est. Quia igitur universæ « gentes ut stilla situlæ, et ut » momentum stateræ reputatæ sunt[6] : » idcirco factus est stilla, ut per eum a vestimentis nostris odor stillæ procederet: juxta illud : « Myrrha, et stilla, et casia a vestimentis » tuis, a domibus elephantinis : ex quibus lætificaverunt te » filiæ regum in honore tuo[7] : » quæ in XLIV psalmo dicuntur ad sponsam. « Fasciculus stillæ fratruelis meus mihi[8]. » Consideremus quid sibi fratruelis nomine velit Ecclesia, quæ hic loquitur de fratruele. Nos sumus ex gentibus congregati : Salvator noster sororis ejus est filius, id est syna-

[1] Cant. I, 13. — [2] Exod. XXV. — [3] Mich. II, 11, 12. — [4] Dan. II. — [5] Isai. X, 15. — [6] Id. XL, 15. — [7] Psalm. XLIV, 9. — [8] Cant. I, 12.

gogæ : duo quippe sorores sunt, Ecclesia et Synagoga. Salvator ergo, ut diximus, filius synagogæ sororis, vir Ecclesiæ, sponsus Ecclesiæ, fratruelis est sponsæ suæ. « Fasciculus stillæ fratruelis meus mihi : in medio uberum » meorum commorabitur[1]. » Quis ita beatus ut habeat hospitem in principali cordis, in medio uberum, in pectore suo sermonem Dei? Tale est quippe quod canitur : « In medio uberum meorum commorabitur. Si non fuerint fractæ » mammæ tuæ : » in medio earum habitabit sermo divinus. Decebat in carmine nuptiali mammas potius appellari, quam pectus. Et perspicuum est cur ad expositionem ejus, qui dicit : « In medio uberum meorum commorabitur : » sit assumptum, « si non fuerint fractæ mammæ tuæ, » de Ezechiele. In eo quippe loco ubi Hierusalem dominica corripitur voce, inter cætera dicitur ad eam : « In Ægypto fractæ » sunt mammæ tuæ[2]. » Castarum ubera non franguntur : sed meretricum ubera laxis pellibus irrigantur. Pudicarum erecta sunt ubera, et virginali robore tumentia. Suscipiunt sermonem sponsi, et dicunt : « In medio uberum meorum » commorabitur. Botrus cypri fratruelis meus mihi[3]. » Initium est sermonis in germine : et initium cypri, id est, floritionis in verbo, unde ait : « Botrus cypri, » id est, floritionis « fratruelis meus mihi. » Non omnibus est botrus cypri; sed his qui ejus flore digni sunt. Aliis uva varia est : huic soli quæ nigra est et formosa, in floris decore se præbet. « Botrus cypri fratruelis meus mihi. » Non simpliciter ait : « Botrus cypri fratruelis meus : » sed cum additamento, *mihi* : ut doceret non omnibus eum esse botrum cypri. Videamus autem in quibus regionibus botrus iste sit sponsæ. « In vineis Engaddi, » quod interpretatur oculus tentationis. In vineis igitur oculi tentationis botrus cypri fratruelis meus mihi. Tentationis oculus in præsenti est : siquidem in ten-

[1] Cant. I, 12. — [2] Ezech. XXIII, 3. — [3] Cant. I, 13, 14.

tatione moramur in hoc mundo, et «tentatio est vita humana »super terram[1].» Dum in hac luce versamur, in vineis sumus Engaddi. Si autem meruerimus postea transplantari, a nostro agricola transferemur. Nec dubites quin possis de Engaddi vineis ad loca meliora transferri. Agricola noster ad transferendam vineam crebra meditatione jam calluit. «Vineam enim ex Ægypto transtulisti, ejecisti gentes, et »plantasti eam. Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus »cedros Libani[2].» Et hæc quidem quæ exposuimus, locuta sit sponsa de sponso, significans amorem suum et sponsi venientis hospitium, quomodo in medio uberum et sui cordis arcano sponsus veniens commoretur.

IV. Rursus sponsi ad eam sermo dirigitur, et dicit: «Ecce »speciosa proxima mea, ecce speciosa, oculi tui columbæ[3].» Illa sic dicit ad sponsum, «Ecce speciosus fratruelis meus:» non adjungit, et proximus meus. Hic autem quando loquitur ad eam: «Ecce speciosa,» adjungit et «proxima mea.» Quare autem illa non dicit: Ecce speciosus proximus mihi, sed tantum, «ecce speciosus?» Quare ille non solum, speciosa es, dicit, sed, «speciosa es proxima mea?» Sponsa si longe fuerit a sponso, non est speciosa: tunc pulchra fit, quando Dei verbo conjungitur. Et merito nunc docetur a sponso, ut proxima sit, et a suo latere non recedat. «Ecce speciosa »proxima mea, ecce speciosa.» Incipis quidem esse speciosa ex eo, quod proxima mihi es: postquam autem cœperis esse speciosa, etiam sine additamento proximæ, absolute es speciosa. «Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa.» Videamus et aliam laudem speciosæ, ut et nos æmulemur speciosæ fieri. «Oculi tui columbæ. Qui viderit mulierem »ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde »suo[4].» Oculos non habet columbæ. Si quis vero oculos columbæ non habet, domum fratris sui ingreditur infelix,

[1] Job. VII, 1. — [2] Psalm. LXXX, 8, 10. — [3] Cant. I, 14. — [4] Matth. V, 28

non servans illud quod in Proverbiis est præceptum : « In » domum fratris tui ne intres infelix[1]. » Pro eo quod Septuaginta, *infelix*, interpretati sunt, Aquila Hebræam exprimens veritatem ἀγροικός posuit. Qui autem habet oculos columbæ, videt recta, et misericordiam promeretur. Videns quippe recta misericordiam consequetur. Porro, quis videt recta nisi qui casto conspectu et puris intuetur oculis? Noli igitur mihi de his tantum carnis oculis intelligere quæ dicta sunt, licet et de his intellexisse non inutile sit : sed ingrediens ad interiora cordis tui, et alios oculos mente perquirens, qui et a Dei mandato illuminantur, « mandatum, » *quippe* Dei illuminans oculos[2], » illud enitere, labora, contende, ut sancte intelligas universa quæ dicta sunt, et similis spiritui ei qui in specie descendit columbæ, audias quia *oculi* tui columbæ. Si intelligis Legem spiritualiter, *oculi tui* columbæ sunt. Si intelligis Evangelium ut se vult intelligi Evangelium et prædicari, vides Jesum omnem languorem et infirmitatem non solum eo tempore quo carnaliter facta sunt, fuisse medicatum, sed hodieque medicantem : et non tantum tunc ad homines descendisse; sed hodieque descendere, et esse præsentem. « Ecce *enim*, *inquit*, vobiscum sum » omnibus diebus usque ad consummationem sæculi[3]. »

« Oculi tui columbæ sunt. Ecce speciosa proxima mea, » ecce speciosa, oculi tui columbæ[4]. » Has de se sponsa audiens laudes sponso vicem in laudibus tribuit, non quo ei quod non habet suo præconio largiatur, sed intelligens decorem ejus atque conspiciens ait : « Ecce sponsus fratruelis » meus equidem pulcher, lectus noster umbrosus[5]. » Quæro lectum in quo sponsus cum sponsa requiescat; et, ni fallor, corpus humanum est : siquidem ille in Evangelio paralyticus qui jacebat in lecto, et abire in domum suam, sublato

[1] Prov. XXVII, 10. — [2] Psalm XIX, 8. — [3] Matth. XXVIII, 20. — [4] Cant. I, 14. — [5] Ibid. 16, 15.

grabato, voce jussus est salvatoris, antequam sanaretur, super debile membrorum suorum corpus jacebat, quod postea Dei virtute solidatum est. Sic ergo intelligo, « Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam [1]. » Neque enim ad hoc filius Dei de cœlestibus ad terrena descenderat, ut de lectulis imperaret, et consurgentem ab ægrotatione sua sine lectulo non pateretur ascendere, « Tolle, *inquiens*, grabatum tuum, et vade in domum tuam. » Et tu igitur a salvatore sanatus tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam, ut cum ad te velut sponsam venerit sponsus, et in eo tecum fuerit reclinatus, dicas : « Ecce sponsus fratruelis meus, » equidem pulcher, acclinatio nostra umbrosa [2]. » Ecce speciosus fratruelis meus, ipse et speciosus est, et umbrosus. « Per diem quippe sol non uret te, neque luna per noctem [4]. »

V. « Trabes domorum nostrarum cedri, » multitudinis verba sunt. Viderentur autem mihi viri hæc dicere qui cum sponso sunt, de quibus superius sermo præfatus est. Domus cedrinis trabibus intextæ sunt, et cypressis contignatæ. Siquidem pro stibe ascendit cypressus, et pro coniza ascendit myrthus. Requirens igitur cujus naturæ ista sunt ligna, et cedrum imputribilem, et cypressum odoris optimi deprehendens, labora et tu ita contignare domum tuam, ut de te quoque possit dici : « Trabes domuum nostrarum cedri, » et contignationes nostræ cypressi [5]. »

VI. Post hæc sponsus loquitur : « Ego flos campi, et » lilium convallium [6]. » Propter me qui in valle eram, descendit in vallem, et in vallem veniens fit lilium : pro ligno vitæ quod plantatum est in paradiso Dei, totius campi, id est, totius mundi, et universæ terræ flos factus est. Quid enim sic potest esse flos mundi, ut vocabulum Christi? Unguentum effusum nomen ejus. Aliter idipsum dicitur :

[1] Matth. IX, 6. — [2] Cant. I, 15. — [3] Psalm. CXXI, 6. — [4] Cant. I, 16. — [5] Ibid. — [6] Id. II, 1.

Ego flos campi, et lilium convallium, et hæc quidem de semetipso. Deinde sponsam laudans ait: « Ut lilium in medio » spinarum, sic proxima mea in medio filiarum[1]. » Sicut lilium non potest spinis comparari, inter quas semper exoritur, eodem modo proxima mea super omnes filias lilium est in medio spinarum. Ista audiens sponsa vicem reddit sponso, et sentiens illius etiam suavitatem in vocem laudantis erumpit. Unguentorum quippe odor licet suaviter spiret, et sensum odore demulceat, non tamen ejusmodi est, ut suave sit ad edendum. Est autem aliud quod optimi saporis sit et odoris, id est, ut fauces dulcore delectet, et spiritum mulceat odoratu: tale est malum, et istiusmodi est naturæ, ut utraque in se possideat. Idcirco volens non solum benevolentiam sermonis, sed et dulcorem ejus sponsa laudare, ait: « Ut malum in lignis sylvæ, ita *fratruelis* » meus in medio filiorum[2]. » Omnia ligna, omnes arbores ad comparationem sermonis Dei sylvæ inferaces existimantur, ad Christum saltus est omne quod dixeris, et infructuosa sunt omnia. Quæ enim possunt dici ad eum comparata fructifera? Etiam ligna quæ videbantur fructibus incurvari, ad collationem adventus ejus infructuosa monstrata sunt. Ideo « ut malum in lignis sylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum. In umbra ejus concupivi, et sedi. » Quam pulchre non ait in umbra illius concupisco, sed, « in umbra » ejus concupivi: » et non sedeo, sed, « sedi. » Siquidem in principio non possumus cum eo proprium conferre sermonem, verum in principio (ut ita dicam) quadam majestatis illius umbra perfruimur, unde et in prophetis legitur: « Spiritus faciei nostræ Christus Dominus, cui diximus: » In umbra ejus vivemus in gentibus[4]: » et, ab umbra ad umbram aliam transmigramus. « Sedentibus *enim* in regione » et umbra mortis, lux orta est eis[5]. » Et transeamus ab

[1] Cant. II, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. - [4] Thren. IV, 20. — [5] Isai. IX, 2.

umbra mortis, ad umbram vitæ. Semper istiusmodi sunt profectus, ut in exordio desideret quispiam saltem in virtutum umbra consistere. Ego puto ideo et nativitatem Jesu ab umbra cœpisse, et non in umbra, sed in veritate finitam: « Spiritus, *inquit*, sanctus veniet in te, et virtus altissimi obumbrabit tibi [1]. » Nativitas Christi ab umbra sumpsit exordium: non solum autem in Maria ab umbra ejus nativitas cœpit, sed et in te si dignus fueris nascitur sermo Dei. Fac igitur ut possis capere umbram ejus, et cum umbra fueris dignus effectus, veniet ad te (ut ita dicam) corpus ejus, ex quo umbra nascitur. Nam in modico fidelis, et in majoribus erit fidelis. « In umbra ejus concupivi et sedi [2]. » Vides quia non semper in umbra stetit, sed inde ad meliora transierit, dicens: « Et fructus ejus dulcis in gutture meo [3]. » Ego, inquit, desideravi in umbra ejus requiescere, sed postquam me sua protexit umbra, etiam fructu illius saturatus sum, et fructus ejus dulcis in gutture meo.

VII. *Introducite me in domum vini* [4]. Foris stetit sponsus, et ab sponsa susceptus est. In medio quippe uberum illius requievit. Proximæ juvenculæ non sunt istiusmodi ut sponsum hospitem habere mereantur. Multitudini foris in parabolis loquitur. Quam vereor ne multæ adolescentulæ forte nos simus. *Introducite me in domum vini.* Cur tam diu foris maneo? Ecce sto ante ostium et pulso. Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum, et cœnabo cum eo, et ipse mecum. *Introducite me.* Et nunc eadem dicit sermo divinus, ecce Christus loquitur, introducite me. Vobis quoque Catechumenis loquitur: Introducite me. Introducite, non simpliciter in domum, sed in domum vini, impleatur vino lætitiæ, vino Spiritus sancti anima vestra, et sic introducite in domum vestram sponsum, verbum, sapientiam, verita-

[1] Luc. I, 35. — [2] Cant. II, 3. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 4.

tem. Potest autem et ad eos dici qui nondum perfecti sunt: *Introducite me in domum vini.*

VIII. *Ordinate in me charitatem*[1]. Eleganter locutus est, *ordinate*, plurimorum quippe inordinata est charitas: quando quod in primo loco debent diligere, diligunt in secundo: quod in secundo, diligunt in primo: et quod oportet amare in quarto, amant in tertio: et rursus tertium in quarto, et est in plerisque charitatis ordo perversus. Sanctorum vero charitas ordinata est. Volo ad intelligendum hoc quod dictum est: *Ordinate in me charitatem*, aliqua exempla replicare. Te vult divinus sermo diligere patrem, filium, filiam, vult te sermo divinus diligere Christum, nec dicit tibi, ne diligas liberos, ne parentibus charitate jungaris. Sed quid dicit tibi? ne inordinatam habeas charitatem, ne primum patrem, aut matrem, deinde me diligas, ne filii *et filiæ* plusquam mei charitate tenearis. « Qui amat patrem aut » matrem super me, non est me dignus. Qui amat filium » aut filiam super me, non est me dignus[2]. » Recole conscientiam tuam de patris, matrisve affectu, et considera qualem circa sermonem Dei et Jesu habeas charitatem, statim deprehendes magis te filium aut filiam diligere, quam verbum, magis te parentes amare quam Christum. Quis putas ita proficit ex nobis, ut præcipuam et primam inter omnia sermonis Dei habeat charitatem? qui in secundo loco liberos ponat? Juxta hunc modum ama uxorem tuam. « Nul» lus quippe aliquando suam carnem odio habuit, » sed amat ut carnem: « Et erunt, *inquit*, duo in carne una[3], » et non in uno spiritu. Ama et Deum, sed ama illum non ut carnem et sanguinem, sed ut spiritum. « Qui *enim* adhæret » Deo, unus spiritus est[4]. » Igitur ordinata est charitas in perfectis. Ut autem post Deum etiam inter nos ordo pona-

[1] Cant. II, 4. — [2] Matth. X, 37. — [3] Ephes. V, 29, 31. — [4] I Cor. VI, 17.

tur, primum mandatum est, ut diligamus parentes, secundum ut filios, tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est, et domesticus bonus, domesticus in charitate filii collocetur. Et ita fiet ut sanctorum ordinata sit charitas. Magister quoque et dominus noster in Evangelio præcepta de charitate constituens ad uniuscujusque dilectionem proprium aliquid apposuit, et dedit intelligentiam ordinis his qui possunt audire Scripturam dicentem : « Ordinate in me charita» tem[1]. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex » tota mente tua, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua[2]. » *Et* diliges proximum tuum sicut teipsum[3]. » Non proximum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota virtute, et ex tota mente. Rursus, inquit : *Diligite inimicos vestros*[4], et non apposuit, ex tote corde. Non est inordinatus sermo divinus, nec impossibilia præcipit, nec dicit, diligite inimicos vestros ut vosmetipsos, sed tantum : *Diligite inimicos vestros*, sufficit quod eos diligimus, et odio non habemus. Proximum vero ut teipsum. Porro Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente, et ex tota virtute. Si hæc intellexeris, et intellecta compleveris, fecisti quod sponsi sermone præcipitur. « Introducite me in domum vini, ordinate » in me charitatem[5]. » Quis putas e nobis charitatis est ordinatæ? « Confirmate me in unguentis[6], » unus de interpretibus posuit οἰνανθίνων. Hæc autem sponsa loquitur. « Stipate » me in malis[7]. » In quibus malis? « Ut malum in lignis » sylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum[8]. » Idcirco « in malis ejus stipate me, quia vulneratæ charitatis ego. » Quam pulchrum est, quam decorum a charitate vulnus accipere. Alius jaculum carnei amoris excepit, alius terreno cupidine vulneratus est, tu nuda membra tua, et præbe te jaculo formoso, siquidem Deus sagittarius est.

[1] Cant. II, 4. — [2] Deut. VI, 5. — [3] Matth. XXII, 39. — [4] Id. V, 44. — [5] Cant. II, 4. — [6] Ibid. 5. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 3, 4.

Audi Scripturam de hoc eodem jaculo loquentem, imo ut amplius admireris, audi ipsum jaculum quid loquatur: « Posuit me in sagittam electam, et in pharetra sua servavit me, et dixit mihi: Magnum est tibi hoc vocari puerum meum [1]. » Intellige sagittam quid dicat, et quomodo a Deo sit electa. Quam beatum est hoc jaculo vulnerari. Hac sagitta vulnerati fuerunt illi qui inter se invicem conferebant: « Nonne cor nostrum ardens erat in via cum aperiret nobis Scripturas [2]? » Si quis sermone nostro, si quis Scripturæ divinæ magisterio vulneratur, et potest dicere quia vulneratæ charitatis ego, hunc et illud forsitan sequitur, quid forsitan dico? manifestam promo sententiam.

IX. « Sinistra ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me [3]. » Habet et in sinistra, et in dextera *sermo* Dei sapientiam, quæ cum pro intellectus varietate sit multiplex, in subjacenti una est. Ipse Salomon de læva, et dextera Sapientiæ docuit, dicens: « Longitudo enim, et anni vitæ in dextera ejus: in sinistra autem ipsius divitiæ et gloria [4]. » Igitur læva ejus sub capite meo, ut faciat requiescere, et brachium sponsi fiat cervical meum, et reclinetur animæ principale super sermonem Dei. « Læva ejus sub capite meo. » Non expedit tibi habere cervicalia quæ lamentatio sequatur. In Ezechiele scriptum est: « Væ iis quæ consuunt cervicalia sub omni cubitu manus [5]. » Noli consuere cervicalia, noli capiti aliunde requiem quærere, habe sponsi lævam sub capite tuo, et dic: « Læva ejus *sub* capite meo: » quam cum habueris, omnia tibi quæ sunt in læva tribuuntur. Dicis quippe: « In sinistra ejus divitiæ et gloria, et dextera ejus amplexabitur me. » Totum te sponsi dextera complectatur. Longitudo quippe et anni vitæ in dextera ejus: et ob id longæ vitæ, et multorum dierum

[1] Isai. XLIX, 2, 6. — [2] Luc. XXIV, 32. — [3] Cant. II, 6. — [4] Prov. III, 16. — [5] Ezech. XIII, 18.

eris super terram bonam quam Dominus Deus tuus dat tibi. « Adjuravi vos filiæ Hierusalem in virtutibus, et viribus » agri [1]. » Quid adjurat sponsa filias Hierusalem? « Si levaveritis, et suscitaveritis charitatem [2]. » Quamdiu charitas dormit in vobis, o filiæ Hierusalem! o adolescentulæ! quæ in me non dormit, quia vulnerata sum charitate? In vobis autem quæ plures estis, et adolescentulæ, et filiæ Hierusalem, dormit charitas sponsi. Adjuravi ergo vos filiæ Hierusalem, si levaveritis, et non solum levaveritis, sed et suscitaveritis, quæ in vobis est charitatem. Creator universitatis cum vos conderet, inseruit in cordibus vestris semina charitatis. Nunc autem, sicut alibi dicitur : « Justitia dormivit in ea [3], » sic dilectio dormitat in vobis : juxta quod et alibi dicitur : « Sponsus requievit ut leo, et ut catulus » leonis [4]. » Adhuc in infidelibus, et in his qui corde sunt dubio dormitat sermo divinus, vigilat in sanctis : dormitat in his qui tempestatibus fluctuant, suscitatur vero eorum vocibus qui cupiunt vigilante sponso salvari. Statim fit eo vigilante tranquillitas, statim undarum moles conquiescunt, spiritibus contrariis concrepatur, fluctuum rabies silet [5] : illo dormiente tempestas, mors, et desperatio est. « Adjuro » *ergo* vos filiæ Hierusalem in virtutibus, et in viribus agri [6]. » Cujus agri? Nempe illius agri pleni, quem benedixit Dominus [7].

X. « Si levaveritis, et suscitaveritis charitatem, quoad » usque velit vox fratruelis mei. Ecce hic venit saliens super » montes [8]. » Hæc adhuc loquitur Ecclesia, exhortans adolescentulas, ut ad sponsi præparentur adventum : si tamen venire voluerit, et suum illis præbere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, venit sponsus, quem digito monstrat, et dicit : « Ecce hic venit saliens super montes. » Intellige

[1] Cant. II, 7. — [2] Ibid. — [3] Isai. I, 21. — [4] Num. XXIV, 9. — [5] Matth. VIII. — [6] Cant. II, 7. — [7] Gen. XXVI. — [8] Cant. II, 7, 8.

sponsæ animam beatam atque perfectam, quæ citius videat, citius sermonis contempletur adventum, quæ sibi sapientiam venisse sentiat, et charitatem, et dicat non videntibus: *Ecce hic venit.* Orate ut ego possim dicere : *Ecce hic venit.* Si enim potuero Dei disserere sermones, quodammodo et ego dicam : *Ecce hic venit.* Quo? Non utique ubi vallis, non ubi humilia loca. Quo venit? « Saliens super montes, tran» siliens super colles. » Si fueris mons, salit in te sermo Dei. Si non valueris esse mons, sed fueris collis, secundus a monte, transiliet super te. Quam vero pulchra, et convenientia rebus vocabula! Salit super montes, quia majores sunt : transilit super colles, quia minores sunt. Non transilit super montes, non salit super colles. « Ecce hic venit sa» liens super montes, transiliens super colles. »

XI. « Similis est fratruelis meus capreæ, aut hin*nulo cer*» vorum in montibus Bethel [1]. » Hæc duo animalia in Scripturis frequentius nominantur: et quo amplius admireris, sæpius juncta ponuntur. « Et hæc sunt, *ait*, quæ manduca» bis [2], » post paululum inferens capream et cervum. In præsenti quoque libro pariter nominatur cervus et caprea. Quodammodo enim cognata sibi sunt, et vicina ista animalia. Caprea, id est, dorcas, acutissime videt. Cervus interfector serpentum est. Quis putas est dignus e nobis, qui juxta dignitatem loci atque mysterii, plenam possit explicare rationem? Oremus Dominum, ut nobis largiatur sensum ad aperiendas Scripturas, et possimus dicere : Quomodo aperuit nobis Jesus Scripturas [3]. Quid igitur? dicimus quia dorcas, hoc est, caprea secundum eorum physiologiam qui de naturis omnium animalium disputant, ex insita sibi vi nomen acceperit. Ab eo enim quod acutius videat, id est, παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν, dorcas appellata est. Cervus vero serpentum inimicus ac debellator est, ita ut spiritu narium eos

[1] Cant. II, 9. — [2] Deut. XIV, 4. — [3] Luc. XXIV.

extrahat de cavernis, et superata pernicie veneni eorum pabulo delectetur. Forsitan salvator meus caprea fit juxta θεωρίαν, cervus juxta opera. Quænam ista sunt opera? Interficit ipse serpentes, contrarias fortitudines jugulat, ideo dicam ei: « Tu contrivisti capita draconum super aquas, tu » contrivisti caput draconis [1]. »

XII. « Similis est fratruelis meus capreæ, vel hinnulo » cervorum super montes domus Dei [2]: » Bethel quippe interpretatur domus Dei. Non omnes montes domus Dei sunt, sed qui montes ecclesiæ sunt. Inveniuntur quippe et alii montes erecti, et consurgentes edversus scientiam Dei, montes Ægyptiorum et Allophylorum. Vis scire, quia similis est fratruelis meus capreæ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel? Esto mons ecclesiasticus, mons domus Dei, et veniet ad te sponsus similis capreæ, vel hinnulo cervorum super montes Bethel. Cernit sponsum appropinquasse vicinius, qui ante super montes versabatur et colles, assimulat eum transilientem atque salientem. Et post hæc ad se et ad alias adolescentulas advenisse cognoscens, dicit: « Ecce hic retro post parietem nostrum [3]. » Si ædificaveris parietem, et feceris ædificationem Dei, veniet post parietem tuum. « Prospiciens per fenestras [4]. » Una fenestra unus est sensus, per hunc prospicit sponsus, alia fenestra alius est sensus, et per hunc sponsus sollicite contuetur. Per quos sensus non prospicit sermo Dei? Quid sit autem prospicere per fenestras, et quomodo per eas sponsus aspiciat, sequens docebit exemplum. Ubi non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legimus in Hieremia: « Ecce mors » ascendit per fenestras nostras [5]. » Quando videris mulierem ad concupiscendum eam, jam mors ascendit per fenestras tuas. « Eminens per retia [6]. » Intellige quia in medio la-

[1] Psalm. LXXIV, 13, 14. — [2] Cant. II, 9. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Jerem. IX, 21. — [6] Cant. II, 9.

queorum ambulas, et subtus machinas transeas imminentes. Omnia retibus plena sunt, diabolus laqueo cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, et cœperit eminere de retibus, dices: «Anima nostra erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Benedicti vos a Domino qui fecit cœlum et terram[1].» Eminet igitur sponsus per retia tibi viam faciens. Jesus descendit ad terras, subjecit de retibus mundi: videns magnum hominum gregem retibus impeditum, nec ea ab alio nisi a se posse conscidi, venit ad retia, assumens corpus humanum, quod inimicarum fortitudinum laqueis tenebatur, ea tibi dirupit, et loqueris: «Ecce hic retrò post parietem nostrum prospiciens per fenestras, eminens per retia[2].» Cum eminuerit, dicit tibi: «Respondet fratruelis meus, et *dicit:* Surge, veni proxima mea[3],» viam tibi feci, *conscidi retia*, sic veni ad me proxima mea. «Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea[4].» Cur ait, *surge?* cur *propera?* Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debebantur excepi. «Tristis est *facta* anima mea *propter te* usque ad mortem[5].» Surrexi a mortuis fractis mortis januis, et inferni vinculis dissolutis. Ideo dico tibi: «Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea, quia hyems transivit, pluvia abiit, flores visi sunt in terra[6].» Ego a mortuis surgens tempestate compressa tranquillitatem reddidi. Et qui secundum dispensationem carnis ex Virgine, et voluntate Patris crevi, et sapientia, et ætate profeci, «flores visi sunt in terra, tempus sectionis adest[7].» Sectio remissio peccatorum est. Omnem enim ramum, ait, in me manentem, et afferentem fructum Pater meus mundat, ut fructus majores afferat[8]. Habeto fructus, et priora quæ in te infructuosa sunt auferuntur. «Tem-

[1] Psalm. CXXIV, 7, 8. — [2] Cant. II, 9. — [3] Ibid. X — [4] Ibid. — [5] Matth. XXVI, 38. — [6] Cant. II, 10, 11. — [7] Ibid. XII. — [8] Joan. XV, 2.

»pus *quippe* sectionis adest, vox turturis audita est in terra »nostra [1]. »Non sine causa in sacrificio assumitur par turturum, aut duo pulli columbarum[2]. Nam idem valent, et nunquam dictum est separatim tantummodo columbarum, sed par turturum, et duos pullos columbarum. Columba Spiritus sanctus est. Spiritus autem sanctus est quando de magnis et occultioribus sacramentis, et quæ multi capere non possunt loquitur, in turturis appellatione signatur; id est, ejus avis, quæ semper in montium jugis et arborum verticibus commoratur. In vallibus autem et his quæ ad homines usque perveniunt, columba assumitur. Denique Salvator quia hominem est dignatus assumere, et venit ad terras, multique tunc circa Jordanem peccatores erant, idcirco Spiritus sanctus non in turturem vertitur, sed columba fit, inter nos propter hominum multitudinem avis mansuetior conversatur. Turtur autem videtur (verbi gratia) Moysi et uni cuilibet prophetarum recedentium in montes et deserta, et ibi accipientium sermones Dei. « Vox *ergo* turturis » audita est in terra nostra. Ficus produxit grossos suos[3]. A » ficu dignoscite parabolam : cum ramus ejus tener factus » fuerit, et folia miserit, scitote quia juxta est æstas [4]. » Vult nobis Dei eloquium nunciare, post hyemem, post procellas animarum appropinquasse messem, et ait : « Ficus pro» duxit grossos suos, vites florescunt, dederunt odorem [5] : » si jam rumpuntur in florem, tempus adveniet, et erunt uvæ.

XIII. « Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, co» lumba mea [6]. » Hæc quæ superius exposuimus, sponsus non audientibus adolescentulis, sed sola sponsa audiente loquitur. Volumus autem et ipsius jam audire sermonem loquentis ad sponsam : « Surge, veni, proxima mea, speciosa mea,

[1] Cant. II, 12. — [2] Levit. XII. — [3] Cant. II, 12, 13. — [4] Matth. XXIV, 32. — [5] Cant. II, 13. — [6] Ibid.

» columba mea et veni, columba mea, sub tegmine petræ [1]. » Et Moyses sub tegmine petræ ponitur, ut videat posteriora Dei. « In tegmine antemuralis. » Primum veni ad id quod ante murum est, et postea poteris introïre ubi murus est petræ. « Ostende mihi faciem tuam. » Usque ad præsentem diem similia dicuntur ad sponsam : necdum enim habebat fiduciam, ut revelata facie gloriam Domini contemplaretur. Quia vero jam ornata est atque composita, dicitur ei : « Ostende mihi faciem tuam. » Nondum erat enim vox ejus ita suavis, ut mereretur ei dici : « Audire me fac vocem tuam [2]. » Quando ergo didicit loqui. Tace enim ait, et audi Israel, et scito quid loquar : et suavis facta est vox ejus sponso, secundum illud propheticum : « Suavis fiat ei postulatio mea [3] ? » tunc ad eam sponsus effatur : « Et audire me fac vocem *tuam :* » quia vox tua suavis est [4]. » Si aperueris os tuum *verbo Dei*, dicet tibi sponsus : « Vox tua suavis est, et aspectus tuus » speciosus [5]. » Quapropter consurgentes deprecemur Dominum, ut digni efficiamur sponsi sermone, sapientia Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Cant. II, 13, 14. — [2] Ibid. — [3] Psalm. CIV, 34. — [4] Cant. II, 14. — [5] Ibid.

ORIGENIS

IN CANTICUM CANTICORUM

LIBRI QUATUOR [1].

(INTERPRETE RUFINO.)

PROLOGUS.

Epithalamium libellus hic, id est nuptiale carmen, dramatis in modum mihi videtur a Salomone conscriptus, quem cecinit instar nubentis sponsæ, et erga sponsum suum, qui est sermo Dei cœlesti amore flagrantis. Adamavit enim eum, sive anima quæ ad imaginem ejus facta est, sive ecclesia. Sed et magnificus hic ipse atque perfectus sponsus, quibus verbis usus sit ad conjunctam sibi animam, vel Ecclesiam, hæc ipsa scriptura nos docet. Sodales quoque sponsæ adolescentulæ cum ipsa sponsa positæ quæ dixerint, quæque etiam amici ac sodales sponsi, ex eodem nihilominus libro, qui Canticum Canticorum attitulatur, cognoscimus. Possibilitas enim data est etiam ipsis amicis sponsi aliqua dicere, ea duntaxat quæ audierant ab ipso sponso lætantes de conjunctione sponsæ. Fit ergo sermo ab ipsa sponsa, non solum ad sponsum, sed etiam ad adolescentulas: et rursum sponsi sermo non tantummodo ad sponsam, sed

[1] Tom. III, pagg. 26 et seqq.

etiam ad amicos dirigitur sponsi. Et hoc est quod supra diximus, carmen nuptiale in modum dramatis esse conscriptum. Drama enim dicitur, ut in scenis agi fabula solet, ubi diversæ personæ introducuntur : et aliis accedentibus, aliis etiam discedentibus, a diversis, et ad diversos textus narrationis expletur. Quæ singula suo ordine scriptura hæc continet, totumque corpus ejus mysticis formatur eloquiis. Sed primo scire nos oportet, quoniam sicut puerilis ætas non movetur ad amorem passibilem, ita nec ad capienda quidem verba hæc, parvula et infantilis interioris hominis ætas admittitur, illorum scilicet qui lacte in Christo aluntur, non cibo forti, et qui nunc primum rationabile et sine dolo lac concupiscunt. In verbis enim Cantici Canticorum ille cibus est, de quo dicit Apostolus : « Perfectorum autem est solidus » cibus : » et tales requirit auditores, « qui pro possibilitate » sumendi exercitatos habeant sensus ad discretionem boni » et mali[1]. » Et quidem parvuli quos diximus, si veniant ad hæc loca, potest fieri ut nihil quidem ex hac scriptura proficiant, nec tamen valde lædantur, vel ipsa quæ scripta sunt legentes, vel quæ ad explanationem eorum dicenda sunt, recensentes. Si vero aliquis accesserit, qui secundum carnem tantummodo vir est, huic tali non parum ex hac scriptura discriminis, periculique nascetur. Audire enim pure et castis auribus amoris nomina nesciens, ab interiori homine ad exteriorem et carnalem virum omnem deflectet auditum; et a spiritu convertetur ad carnem nutrietque in semetipso concupiscentias carnales, et occasione divinæ Scripturæ commoveri et incitari videbitur ad libidinem carnis. Ob hoc ergo moneo, et consilium do omni qui nondum carnis et sanguinis molestiis caret, neque ab affectu naturæ materialis abscedit, ut a lectione libelli hujus eorumque quæ in eo dicentur, penitus temperet. Aiunt enim

[1] Hebr. v, 14.

observari etiam apud Hebræos, quod nisi quis ad ætatem perfectam maturamque pervenerit, libellum hunc ne quidem in manibus tenere permittatur. Sed et illud ab eis accepimus custodiri, quandoquidem moris est apud eos omnes scripturas a doctoribus et a sapientibus tradi pueris, simul et eas quas δευτερώσεις appellant, ad ultimum quatuor ista observari, id est principium Genesis, in quo mundi creatura describitur, et Ezechielis prophetæ principia, in quibus de Cherubim refertur, et finem in quo templi ædificatio continetur, et hunc Cantici Canticorum librum. Igitur necessarium mihi videtur, antequam ad ea quæ in hoc libello scripta sunt, discutienda veniamus, de amore prius ipso qui est scripturæ ejus causa præcipua, pauca disserere, et post hæc de ordine librorum Salomonis, in quibus hic liber tertio loco positus videtur: tum etiam de attitulatione libelli ipsius, cur Canticum Canticorum superscriptus sit: atque etiam quomodo dramatis in modum, et tanquam fabula quæ in scenis personarum immutatione agi solet, videatur esse compositus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorum virorum volentes investigare veritatis indaginem, de amoris natura multa ac diversa etiam dialogorum stylo scripta protulerunt, conantes ostendere non aliud esse amoris vim, nisi quæ animam de terris ad fastigia cœli celsa perducat, nec ad summam posse beatitudinem perveniri, nisi amoris desiderio provocante. Sed et quæstiones de hoc quasi in conviviis propositæ referuntur, inter eos puto inter quos non ciborum, sed verborum convivium gerebatur. Alii vero etiam artes quasdam quibus amor hic in anima gigni vel augeri posse videatur, conscriptas reliquerunt. Sed has artes carnales homines ad vitiosa desideria, et culpabilis amoris mysteria traxerunt. Non ergo mirum sit, si et apud nos ubi quanto plures simpliciores, tanto plures et imperitiores videntur, difficilem diximus,

et periculo proximam de amoris natura disputationem: cum apud Græcos qui eruditi et sapientes videntur, fuerint tamen aliqui qui de his non ita acceperint, ut scriptum est, sed occasione eorum quæ de amore dicta sunt, in lapsus carnis et in impudicitiæ præcipitia corruerunt, sive ex his quæ scripta erant (ut supra memoravimus) admonitiones quasdam et incitamenta sumentes, sive incontinentiæ suæ velamen scripta veterum præferentes. Ne ergo et nos tale aliquid incurramus, ea quæ a veteribus bene et spiritaliter scripta sunt, vitiose et carnaliter advertentes, tam corporis quam animæ nostræ palmas protendamus ad Deum, ut Dominus qui dedit verbum evangelizantibus virtute multa, donet et nobis in virtute sua verbum quo possimus ex his quæ scripta sunt, intellectum sanum, et ad ædificationem pudicitiæ aptum, vel nomini ipsi, vel naturæ amoris ostendere. In principio verborum Moysi, ubi de mundi conditione conscribitur, duos invenimus homines creatos referri. Primum ad imaginem et similitudinem Dei factum, secundum e limo terræ factum [1]. Hoc Paulus Apostolus bene sciens, et ad liquidum in his eruditus, in suis litteris apertius et evidentius binos esse et per singulos quosque homines scripsit. Sic enim dixit: « Nam si his qui fortis est homo » noster corrumpitur, sed ille qui intus est, renovatur de die » in diem [2]. » Et iterum: « Condelector enim legi Dei secun- » dum interiorem hominem [3], » et his similia quanta conscribit? Unde puto neminem jam debere dubitare, quod Moyses de duorum hominum factura vel figmento scripserit in principio Genesis, cum videat Paulum qui melius utique quam nos intelligebat ea quæ a Moyse scripta sunt, duos homines esse per singulos quosque dicentem. Quorum unum, id est interiorem, renovari per singulos dies memorat: alterum vero, id est, exteriorem, in quibusdam

[1] Gen. I. — [2] 2 Cor. IV, 16. — [3] Rom. VII, 22.

sanctis, et talibus qualis erat Paulus, corrumpi perhibet et infirmari. Quod si alicui videbitur de hoc adhuc aliquid dubitandum, in locis propriis melius explanabitur. Nunc autem propter quid memoriam fecerimus interioris et exterioris hominis prosequamur. Ostendere enim ex his volumus, quod Scripturis divinis per homonymias, id est, per similes appellationes, imo per eadem vocabula, et exterioris hominis membra, et illius interioris hominis partes affectusque nominantur, eaque non solum vocabulis, sed et rebus ipsis sibi invicem comparantur. Verbi gratia, ætate aliquis est puer secundum exteriorem hominem, quem possibile est crescere, et ad ætatem juvenis adduci, atque inde succedentibus incrementis pervenire ad virum perfectum, et effici patrem. His autem nominibus uti voluimus, ut consona divinæ Scripturæ, illi scilicet quæ ab Joanne scripta est, vocabula poneremus. Ait enim ille : « Scripsi vobis, » pueri, quoniam cognovistis patrem : scripsi vobis, patres, » quoniam cognovistis eum qui ab initio est. Scripsi vobis, » juvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in » vobis, et vicistis malignum [1]. » Evidens utique est nec ab ullo arbitror omnino dubitari, quod pueros hic Joannes vel adolescentes, vel juvenes, vel etiam patres secundum animæ, non secundum corporis appellet ætatem. Sed et Paulus dicit in quodam loco : « Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo » lac vobis potum dedi, non escam [2]. » In Christo parvulus procul dubio secundum animæ, non secundum carnis nominatur ætatem. Denique idem Paulus etiam in alio loco ait : « Cum essem parvulus, loquebar sicut parvulus, sicut parvulus sapiebam, sicut parvulus cogitabam; cum autem » factus sum vir, destruxi quæ erant parvuli [3]. » Et iterum alibi [4] dicit : « Donec occurramus omnes in virum perfectum,

[1] I Joan. II, 14, 13. — [2] I Cor. III, 1, 2. — [3] I Id. XIII, 11. — [4] Eph. IV, 13.

» in mensuram ætatis plenitudinis Christi. » Scit enim occursuros esse omnes qui credunt, in virum perfectum, et in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Igitur sicut hæc quæ memoravimus ætatum nomina, eisdem vocabulis et exteriori homini ascribuntur et interiori : ita invenies etiam membrorum nomina corporalium transferri ad animæ membra, seu potius efficientiæ hæc animæ affectusque dicendi sunt. Dicitur ergo in Ecclesiaste : « Sapientis oculi in capite » ejus[1]. » Item in Evangelio : « Qui habet aures audiendi, » audiat[2]. » In prophetis quoque : « Sermo Domini qui fac» tus est in manu prophetæ Hieremiæ[3], » sive alterius cujuslibet. Simile est etiam illud quod ait ille : « Pes autem tuus » non offendit[4]. » Et iterum : « Mei autem paulo *minus moti* » sunt pedes[5]. » Evidenter quoque et venter animæ *designatur*, ubi dicitur ; « Domine, a timore tuo in *utero concepi*» mus[6]. » Nam inde quis dubitet, cum dicitur : « Sepulchrum » patens est guttur eorum[7]? » Et iterum : « Præcipita, Do» mine, et divide linguas eorum[8]. » Sed et id quod scriptum est : « Dentes peccatorum contrivisti. » Et iterum : « Con» tere brachium peccatoris et maligni[9]. » Et quid opus est me de his plura colligere, cum abundantissimis testimoniis Scripturæ divinæ repletæ sunt ? Ex quibus evidenter ostenditur membrorum hæc nomina nequaquam corpori visibili aptari posse, sed ad invisibilis animæ partem virtutesque debere revocari : quoniam et vocabula quidem habent similia, aperte autem et sine ulla ambiguitate non exterioris, *sed interioris* hominis significantias gerunt. Est ergo materialis hujus hominis, qui et exterior appellatur, cibus potusque naturæ suæ cognatus, corporeus iste scilicet et terrenus. Similiter autem et spiritalis hominis ipsius qui et interior dicitur, est

[1] Eccles. II, 14. — [2] Matth. XIII, 43. — [3] Jer. XXI, 1. — [4] Prov. III, 23 — [5] Psalm. LXXIII, 2. — [6] Isai. XXVI, 18. — [7] Psalm. V, 9. — [8] Id. LV, 9. — [9] Id. III, 7.

proprius cibus, ut panis ille vivus qui de cœlo descendit. Sed et potus ille est ex illa aqua quam promittit Jesus, dicens: « Quicumque biberit ex hac aqua quam ego do ei, non sitiet » in æternum[1]. » Sic ergo per omnia similitudo quidem vocabulorum secundum utrumque hominem ponitur: rerum vero proprietas unicuique discreta servatur, et corruptibilia præbentur, incorruptibili vero incorruptibilia proponuntur. Unde accidit, ut simpliciores quidam nescientes distinguere ac secernere quæ sint quæ in Scripturis divinis interiori homini, quæ vero exteriori deputanda sint, vocabulorum similitudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas et figmenta inania se contulerint: ut etiam post resurrectionem cibis corporalibus utendum crederent, potumque sumendum non solum ex illa vite vera, et vivente in sæcula, verum et ex his vitibus et fructibus ligni. Sed de his alias videbimus. Nunc ergo (ut præcedenti observatione distinximus) est quidem secundum interiorem hominem alius sine filiis et sterilis, alius vero abundans in filiis. Secundum quod et illud advertimus dictum, « Sterilis peperit septem et fœ» cunda in filiis infirmata est[2]. » Et ut in benedictionibus dicitur: « Non erit in vobis sine filiis et sterilis[3]. » Igitur si hæc ita se habent, sicut dicitur aliquis carnalis amor, quem et cupidinem appellaverunt poëtæ, secundum quem qui amat, in carne seminat: ita est et quidam spiritalis amor, secundum quem ille interior homo amans in spiritu seminat. Et ut evidentius dicam, si quis est qui portat adhuc imaginem terreni secundum exteriorem hominem, agitur cupidine et amore terreno. Qui vero portat imaginem cœlestis secundum interiorem hominem, agitur cupidine et amore cœlesti. Amore autem et cupidine cœlesti agitur anima cum perspecta pulchritudine et decore verbi Dei, speciem ejus adamaverit, et ex ipso telum quoddam et

[1] Joan. IV, 13. — [2] I Reg. II, 5. — [3] Exod. XXIII, 26.

vulnus amoris acceperit. Est enim verbum hoc imago, et splendor Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, in quo creata sunt omnia quæ in cœlis sunt, et quæ in terris, sive visibilia, sive invisibilia. Igitur si quis potuerit capaci mente conjicere et considerare horum omnium quæ in ipso creata sunt decus et speciem; ipsa rerum venustate percussus, et splendoris magnificentia seu jaculo (ut ait Propheta [1]) electo terebratus, salutare ab ipso vulnus accipiet, et beato igne amoris ejus ardebit. Oportet etiam nos illud scire, quod illicitus amor, et contra Legem sicut accidere potest homini exteriori, verbi gratia, ut non sponsam vel conjugem amet, sed aut meretricem aut adulteram : ita et interiori homini, hoc est animæ, accidere potest amor, non in legitimum sponsum quem diximus esse verbum *Dei*, sed in adulterum aliquem et corruptorem. Quod *sub hac* eadem figura evidenter declarat Ezechiel propheta, ubi Oollam et Oolibam introducit sub specie Samariæ et Hierusalem, adulterino amore corruptas [2], sicut locus ipse Scripturæ propheticæ ostendit volentibus plenius scire. Exardescit autem etiam hic spiritalis amor animæ aliquando erga aliquos spiritus nequitiæ, aliquando erga Spiritum sanctum, et Verbum Dei, qui est sponsus fidelis, et eruditæ animæ vir dicitur, et cujus ipsa sponsa in hac præcipue Scriptura quæ habetur in manibus nominatur, sicut præstante Domino plenius ostendemus, cum verba ipsius libelli explanare cœperimus. Videtur autem mihi divina Scriptura, volens cavere ne lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusque eum qui apud sapientes sæculi cupido, seu amor dicitur, honestiori vocabulo charitatem vel dilectionem nominasse. Verbi gratia, ut cum dixit de Isaac : «Et accepit » Rebeccam, et facta est ei uxor, et dilexit eam [3]. » Et iterum de Jacob et Rachel similiter dicit Scriptura : « Rachel autem

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Ezech. XXIII. — [3] Gen. XXIV, 67.

» erat decora oculis, et pulchra facie, et dilexit Jacob Rachel, » et dixit, Serviam tibi septem annis pro Rachel filia tua ju» niore [1]. » Evidentius autem immutatus usus vocabuli hujus apparet in Amnon, qui adamavit sororem suam Thamar. Scriptum est enim : « Et factum est post hæc, et erat Absalom » *filio* David soror decora facie valde, et nomen ei Thamar, » et dilexit eam Amnon filius David [2]. » Dilexit, posuit pro, adamavit. « Et tribulabatur, *inquit*, Amnon, ita ut infirma» retur propter Thamar sororem suam : quoniam virgo erat, » et grave videbatur in oculis Amnon facere ei aliquid [3]. » Et post pauca de violentia quam intulit Amnon Thamar sorori suæ, ita dicit Scriptura : « Et noluit Amnon audire vocem » ejus, sed invaluit super eam, et humiliavit eam, et dormi» vit cum ea, et odivit eam odio Amnon magno valde : quo» niam majus erat odium quo oderat eam, quam dilectio qua » dilexerat eam [4]. » Et in his ergo, et in pluribus aliis locis invenies Scripturam divinam refugisse amoris vocabulum, et charitatis dilectionisque posuisse. Interdum (licet raro) proprio tamen vocabulo amorem nominat, et invitat ad eum atque incitat animas, ut cum dicit in Proverbiis de sapientia : « Adama eam, et servabit te : circumda eam, et » exaltabit te : honora eam, et complectetur te [5]. » Sed et in eo libello qui dicitur Sapientia Salomonis, ita scriptum est de ipsa sapientia : « Amator factus sum decoris ejus [6]. » Arbitror autem quod ubi nulla lapsus videbatur occasio, ibi tantum nomen amoris inseruit. Quid enim passibile, aut quid indecorum possit aliquis advertere in amore sapientiæ, vel in eo qui se amatorem profiteatur esse sapientiæ? Nam si dixisset, quia adamavit vel Isaac Rebeccam, vel Jacob Rachel, passio utique aliqua indecora per hæc verba erga sanctos Dei homines potuisset intelligi, apud eos præcipue

[1] Gen. xxix, 17, 18. — [2] 2 Reg. xiii, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 14, 15. — [5] Prov. iv, 6, 8. — [6] Sap. viii, 2.

qui nesciunt a littera conscendere ad spiritum. Apertissime autem in hoc ipso libello qui habetur in manibus, amoris nomen charitatis vocabulo permutatum est, in eo ubi dixit: « Adjuravi vos filiæ Hierusalem, si inveneritis fratruelem » meum, ut annuncietis ei, quia vulneratæ charitatis ego » sum [1]: » pro eo utique ut diceret: « Amoris ejus telo per- » cussa sum. » Nihil ergo interest in Scripturis divinis, utrum charitas dicatur, an amor, vel dilectio: nisi quod in tantum nomen charitatis extollitur, ut etiam ipse Deus charitas appelletur, sicut Joannes dixit: « Carissimi diligamus invicem, » quia charitas ex Deo est, et omnis qui diligit, ex Deo na- » tus est, et cognoscit Deum: qui autem non diligit, non » cognoscit Deum, quia Deus charitas est [2]. » Et quamvis alterius temporis sit dicere aliquid de his quæ exempli causa ex Joannis epistola protulimus, tamen breviter etiam aliqua perstringere non est visum absurdum. « Diligamus, inquit, » invicem, quia charitas ex Deo est: » et post pauca: « Deus » charitas est. » In quo ostendit et ipsum Deum charitatem esse, et iterum eum qui ex Deo est, charitatem esse. Quis autem ex Deo est, nisi ille qui dicit: « Ego ex Deo exivi, et » veni in hunc mundum [3]? » Quod si Deus pater charitas est, et Filius charitas est: charitas autem Patris et charitas Filii unum sunt, non unus: consequenter ergo Pater et Filius unum bene dicuntur. Et ideo convenienter Christus sicut sapientia, et virtus, et justitia, et verbum, et veritas, ita et charitas dicitur. Et ideo dicit Scriptura quia *si charitas manet in nobis, Deus in nobis manet* [4]. Deus autem, id est, Pater et Filius, qui et veniunt ad eum qui perfectus in charitate est, secundum verbum Domini et salvatoris dicentis: « Ego et Pater veniemus ad eum, et mansionem facie- » mus apud eum [5]. » Sciendum ergo est, quod hæc charitas

[1] Cant. v, 8. — [2] I Joan. iv, 7, 8. — [3] Joan. xvi, 27, 28. — [4] I Joan. iv, 12. — [5] Joan. xiv, 23.

quæ Deus est, cum in aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Contra naturam namque est ei corruptibile aliquid diligere, cum ipsa sit incorruptionis fons. Ipsa est enim sola quæ habet immortalitatem: siquidem Deus charitas est, qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessibilem[1]. Quid autem aliud immortalitas nisi vita æterna est, quam daturum se promittit Deus credentibus in ipsum solum verum Deum, et quem misit Jesum Christum filium ejus? Propterea ergo in primis, et ante omnia hoc amabile et placitum dicitur esse Deo, ut quis diligat Dominum Deum suum ex toto corde suo, et ex tota anima sua, et ex totis viribus suis. Et quia Deus charitas est, et Filius qui ex Deo est, charitas est, sui simile aliquid requirit in nobis: ut per hanc charitatem quæ est in Christo Jesu, qui est charitas, velut cognata quadam per charitatis nomen affinitate sociemur: sicut et ille qui jam conjunctus ei dicebat: «Quis nos separabit a charitate »Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro[2]? » Hæc autem charitas omnem hominem proximum diligit. Ob hoc enim arguit Salvator quemdam, qui opinabatur quod justa anima erga eam quæ iniquitatibus involuta est, propinquitatis jura non servet: et ista de causa texuit istam parabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidam, dum descendit ab Hierusalem in Hiericho: et culpat quidem sacerdotem ac levitam, qui videntes seminecem, prætererierunt: amplectitur autem Samaritanum qui misericordiam fecerit, et hunc fuisse ei proximum ipsius qui proposuerat responsione firmavit, et ait ei: «Vade, et tu fac similiter[3]. » Etenim natura omnes nobis invicem proximi sumus. Operibus vero charitatis fit proximus ille qui potest benefacere, ei qui non potest. Unde et Salvator noster factus est proximus nobis, nec pertransivit nos cum seminecès ex latronum vulne-

[1] I Tim. vi. 16. — [2] Rom. viii, 35, 39. — [3] Luc. x, 37.

ribus jaceremus. Igitur sciendum est Dei charitatem semper ad Deum tendere, a quo originem duxit, et ad proximum respicere, cum quo participium inierit, utpote similiter creatum in corruptione. Sic ergo quæcumque de charitate scripta sunt, quasi de amore dicta suscipe, nihil de nominibus curans. Eadem namque in utroque virtus ostenditur. Quod si quis dicat, quia et pecuniam, meretricem, et alia similiter mala eodem vocabulo quod a charitate duci videtur, diligere appellamur : sciendum est in his non proprie, sed abusive charitatem nominari. Sicut (verbi gratia) et Deus nomen principaliter in eo est, ex quo omnia, et per quem omnia, et in quo omnia : quod utique aperte virtutem, et naturam trinæ singularitatis enunciat. Secundo vero in loco, et, ut ita dixerim, abusive Deos dicit *Scriptura* etiam illos ad quos sermo Dei fit, sicut confirmat *Salvator* in Evangeliis. Sed et cœlestes virtutes sub hoc nomine appelari videntur, dum dicitur : « Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat [1]. » Tertio vero in loco jam non abusive, sed falso, dii gentium dæmones appellantur, cum dicit Scriptura : « Omnes dii gentium dæmonia [2]. » Itaque et primum charitatis nomen in Deo est, propter quod jubemur diligere Deum ex toto corde nostro, ex tota anima nostra, et ex totis viribus nostris, utpote eum a quo habemus hoc ipsum, ut diligere possimus. In ipso jam sine dubio continetur, ut et sapientiam, et justitiam, et pietatem et veritatem, omnesque virtutes pariter diligamus. Unum enim atque idem est diligere Deum, et diligere bona. Secundo loco, quasi abusivo et inde derivato nomine etiam proximum diligere jubemur, tanquam nosipsos. Tertium vero est quod falso sub charitatis titulo nominatur, diligere vel pecuniam, vel voluptates, vel omne quidquid ad corruptelam pertinet et errorem. Non ergo

[1] Psalm. LXXXII, 1. — Id. XCVI, 5.

interest utrum amari dicatur Deus, an diligi. Nec puto quod culpari possit si quis Deum sicut Joannes charitatem, ita ipse amorem nominet. Denique memini aliquem sanctorum dixisse Ignatium nomine de Christo : « Meus autem amor » crucifixus est : » nec reprehendi eum pro hoc dignum judico. Sciendum autem quod omnis qui vel pecuniam diligit, vel ea quæ in mundo sunt materiæ corruptibilis, virtutem charitatis quæ ex Deo est, ad terrena et ad caduca deducit, et rebus Dei abutitur ad ea quæ non vult Deus. Non enim Deus dilectionem horum, sed usum hominibus dedit. Hæc autem paulo latius discussimus, volentes de natura charitatis et amoris apertius attentiusque distinguere, ne forte quoniam Scriptura dicit, « quia Deus charitas est[1], » omne quod diligitur etiam si corruptibile sit, ex Deo esse, et hoc charitas et dilectio putaretur. Sed ostenditur res quidem Dei, et munus ejus esse charitas, non tamen semper ab hominibus, ad ea quæ Dei sunt, et quæ Deus vult opus ejus assumi ; sed et hoc scire oportet, quod impossibile est, ut non semper humana natura aliquid amet. Omnis namque qui ad id ætatis venerit, quam pubertatem vocant, amat aliquid seu minus recte, cum amat quæ non oportet : seu recte et utiliter, cum amat quæ oportet. Verum nonnulli hunc amoris affectum, qui animæ rationabili insitus est beneficio conditoris, aut ad amorem pecuniæ trahunt et avaritiæ studium, aut erga gloriam captandam, et fiunt inanis gloriæ cupidi : aut erga scorta sectanda, et inveniuntur impudicitiæ libidinisque captivi : aut ad alia his similia virtutem tanti boni hujus effundunt. Sed et cum erga diversas artes amor iste ducitur, quæ manu ministrantur, aut per studia præsentis vitæ non solum necessaria, ut (verbi gratia dixerim) erga artem palæstricam, vel cursus exercitia, aut certe etiam erga geometricam, vel musicam, vel arithme-

[1] I Joan. IV, 8.

ticam confertur atque ad alias vel hujuscemodi disciplinas, nec sic quidem mihi videtur usus ejus probabiliter sumi. Si enim quod bonum est, hoc et probabile est: bonum autem proprie non erga usus corporeos, sed in Deo primum et animi virtutibus intelligitur: consequenter ille amor probabilis est, qui Deo et animi virtutibus coaptatur. Et hoc ita se habere definitione ipsius Salvatoris ostenditur, ubi interrogatus a quodam, quod esset mandatum omnium maximum, et primum in Lege, respondit: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis. Secundum vero simile est illi: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. » Et adjecit: « In his duobus mandatis omnis Lex pendet et prophetæ[1]; » ostendens per hæc duo justum amorem legitimumque constare, atque in his universam Legem prophetasque pendere. *Sed et* quod ait: « Non adulterabis: Non occides: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices[2], » et si quod aliud mandatum, in hoc verbo restauratur, in quo ait: « Diliges proximum tuum sicut te ipsum, » quod hoc modo facilius explanabitur. Ponamus, verbi causa, mulierem amore alicujus viri ardentem, cupientemque in consortium ejus asscisci, nonne omnia ita aget, et omnes motus suos ita temperabit, ut sciat illi placere quem diligit: ne forte si in aliquo contra voluntatem illius egerit, consortia ejus vir ille optimus refutet atque spernat? Poteritne hæc mulier, quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisque viribus fervet, aut adulterium committere, quæ eum noverit amare pudicitiam? aut homicidium, quæ eum noverit mitem? aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere? aut concupiscet aliena, quæ omnes suas concupiscentias erga amorem viri illius habeat occupatas? Sic ergo in charitatis perfectione, et omne mandatum restaurari dicitur, et Legis virtus pro-

[1] Matth. XXII, 37, 39, 40. — [2] Id. XIX, 18.

phetarumque pendere. Propter istud charitatis vel amoris bonum, sancti nec in tribulatione angustiantur, nec aporiati exaporiantur, nec dejecti pereunt, sed quod in præsenti est momentaneum, et leve tribulationis eorum supra modum æternum gloriæ pondus operatur illis. Non enim omnibus, sed Paulo, et his qui ei similes sunt, præsens hæc et momentanea ac levis dicitur tribulatio : quia perfectam charitatem Dei in Christo Jesu per Spiritum sanctum habent in corde suo diffusam. Sic denique et Jacob patriarcham amor Rachel per septem annos continuos in laboribus positum, diurni æstus et nocturni frigoris ustionem sentire non sivit [1]. Sic ipsum Paulum in amore hujus incensum audito dicentem : « Charitas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat, charitas nunquam cadit [2]. » Nihil ergo est quod non toleret, qui perfecte diligit. Plura autem quando non toleramus, certum quod ob hoc quia charitatem quæ omnia tolerat, non habemus. Et si non ferimus aliqua patienter, idcirco est quia charitas nobis deest, quæ omnia patitur. In luctamine quoque eo quod est nobis adversus diabolum, quod frequenter cadimus, non dubium est quin ob hoc fiat quod non est in nobis charitas illa quæ nunquam cadit. Hunc ergo amorem loquitur præsens Scriptura, quo erga verbum Dei anima beata utitur, et inflammatur : et istud epithalamii carmen per spiritum canit quo Ecclesia sponso cœlesti Christo conjungitur ac sociatur, desiderans misceri ei per verbum, ut concipiat ex eo, et salvari possit per hanc castam filiorum generationem, cum permanserint in fide, et sanctitate cum sobrietate : utpote concepti ex semine quidem verbi Dei, editi vero genitique vel ab immaculata Ecclesia, vel ab anima nihil corporeum, nihil materiale requirente, sed solo verbi Dei amore flagrante. Hæc interim nobis ad præsens de amore, vel chari-

[1] Gen. xix. — [2] 1 Cor. xiii, 7, 8.

tate, quæ in epithalamio hoc Cantici Canticorum refertur, occurrere potuerunt. Sed sciendum est tam multa esse quæ dici debeant de charitate hac, quanta et de Deo: siquidem ipse est charitas. « Sicut enim nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare[1]: » ita nemo novit charitatem nisi Filius. Similiter autem etiam ipsum Filium, quoniam et ipse charitas est, ipsaque ex Deo patre est charitas, nemo scit nisi Pater. Tamen secundum hoc quod Charitas dicitur ipse Deus pater, sic et filius qui ex patre procedit, et ideo scit quæ in Deo sunt, sicut spiritus hominis scit quæ in homine sunt. Nunc vero paracletus, spiritus veritatis, qui de Patre procedit, circuit quærens si quas inveniat dignas et capaces animas, quibus revelet magnitudinem charitatis hujus quæ ex Deo est. *Nunc ergo* jam ipsum Deum patrem, qui charitas est, in*vocantes*, per eam quæ ex ipso est charitatem, etiam ad reliqua discutienda veniamus. Et tentemus primum de eo requirere quid illud sit, quod cum tria volumina ecclesia Dei a Salomone scripta susceperit, primus ex ipsis Proverbiorum liber positus sit, secundus is qui Ecclesiastes appellatur, tertio vero in loco Cantici Canticorum volumen habeatur. Quæ ergo nobis occurrere possint in hoc loco, ista sunt. Generales disciplinæ quibus ad rerum scientiam pervenitur tres sunt, quas Græci ethicam, physicam et theoricen appellaverunt, nos has dicere possumus moralem, naturalem et inspectivam. Nonnulli sane apud Græcos etiam logicen, quam nos rationalem possumus dicere, quarto in numero posuere. Alii non extrinsecus eam, sed per has tres quas supra memoravimus disciplinam innexam consertamque per omne corpus esse dixerunt. Est enim logices, et velut nos dicimus rationalis, quæ verborum dictorumque videtur continere rationes, proprietatesque, et improprietates, gene-

[1] Matth. XI, 27.

raque, et species, et figuras singulorum quoque edocere dictorum : quam utique disciplinam, non tam separari, quam inseri cæteris convenit et intexi. Moralis autem dicitur per quam mos vivendi honestus aptatur, et instituta ad virtutem tendentia præparantur. Naturalis dicitur ubi uniuscujusque rei natura discutitur, quo nihil contra naturam geratur in vita, sed unumquodque his usibus deputetur, in quos a Creatore productum est. Inspectiva dicitur, qua supergressi visibilia, de divinis aliquid et cœlestibus contemplamur, eaque sola mente intuemur, quoniam corporeum supergrediuntur aspectum. Hæc ergo, ut mihi videtur, sapientes quique Græcorum sumpta a Salomone, utpote qui ætate et tempore longe ante ipsos prior ea per Dei spiritum didicisset, tanquam propria inventa protulerunt, et institutionum suarum voluminibus comprehensa posteris tradenda reliquere. Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes invenit, et docuit per sapientiam quam accepit a Deo, sicut scriptum est : « Et dedit Deus prudentiam Salomoni, et sapientiam multam valde, et latitudinem cordis sicut arenam quæ est ad oram maris, et multiplicata est in eo sapientia super omnes antiquos filios hominum, et super omnes sapientes Ægypti[1]. » Salomon ergo tres istas, quas supra diximus generales esse disciplinas, id est, moralem, naturalem et inspectivam, distinguere ab invicem ac secernere volens, tribus eas libellis edidit, suo quoque ordine singulis consequenter aptatis. Primo ergo in Proverbiis moralem docuit locum, succinctis (ut decuit) brevibusque sententiis vitæ instituta componens. Secundam vero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Ecclesiaste : in quo multa de rebus naturalibus disserens, et inania ac vana ab utilibus necessariisque secernens, relinquendam vanitatem monet, et utilia rectaque sectanda.

[1] 3 Reg. IV, 29, 30.

Inspectivum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id est in Cantico Canticorum, in quo amorem cœlestium, divinorumque desiderium incutit animæ sub specie sponsæ ac sponsi, charitatis et amoris viis perveniendum docens ad consortium Dei. Hoc vero eum veræ philosophiæ fundamentum ponentem, et ordinem disciplinarum, institutionumque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abjectus sit etiam rationalis locus, evidenter ostendit in principio statim proverbiorum suorum. Primo omnium per hoc ipsum quod Proverbia attitulavit libellum suum, quod utique nomen significat aliud quidem palam dici, aliud vero intrinsecus indicari. Hoc enim et communis usus proverbiorum docet, et Joannes in Evangelio Salvatorem ita scribit dicentem : « Hæc in proverbiis *locutus* » sum vobis, veniet hora cum jam non in proverbiis *loquar* » vobis : sed manifeste de Patre annunciem vobis[1]. » Hæc interim in ipsa tituli inscriptione. In sequenti vero statim subjungit discretionem sermonis, et distinguit scientiam a sapientia, et a sapientia disciplinam, et intellectum verborum aliud ponit : et prudentiam dicit in eo esse, ut excipere quis possit verborum versutiam. Distinguit etiam justitiam veram a directione judicii : sed et astutiam nominat quandam his quos imbuit necessariam, illam credo per quam sophismatum intelligi ac declinari possit argutia. Et ideo dicit innocentibus per sapientiam dari astutiam, sine dubio ne in verbo Dei decipiantur fraude sophistica. Sed in hoc mihi videtur rationalis disciplinæ meminisse, per quam doctrina verborum, dictorumque significantiæ discernuntur, et uniuscujusque sermonis proprietas certa cum ratione distinguitur. In qua præcipue erudiri convenit pueros. Hoc enim hortatur, cum dicit : « Ut det puero juniori sensum et » cogitationem[2]. » Et quia qui in his eruditur, necessario

[1] Joan. XVI, 25. — [2] Prov. I, 4.

rationabiliter per ea quæ didicit semetipsum gubernat, et vitam suam moderatius librat, propterea dicit : « Intelligens » autem gubernacula acquiret[1]. » Post hæc vero cognoscens in verbis divinis quibus per prophetas humano generi traditus est ordo vivendi, diversos esse eloquii tropos, et varias dicendi species : ac sciens haberi in eis aliquam figuram, quæ parabola appelletur, et aliam quæ obscura dictio vocetur, aliasque quæ ænigmata nominentur, et alias quæ dicta sapientum dicantur, scribit : « Intelliges quoque parabolam et obscurum sermonem, dictaque sapientum et » enigmata[2]. » Per hæc ergo singula rationalem locum manifeste et evidenter exponit, ac more veterum succinctis brevibusque sententiis ingentes et perfectos explicat sensus. Quæ, si quis in Lege Domini meditetur die ac nocte, et si quis est sicut justi os quod meditatur Domini sapientiam, investigare diligentius poterit, et invenire : si tamen recte quæsierit, et quærens pulsaverit ostium sapientiæ, petens a Deo ut aperiatur sibi, et mereatur accipere per Spiritum sanctum verbum sapientiæ, verbum scientiæ, fierique particeps illius sapientiæ quæ dicebat : « Extendebam enim » verba mea, et non audiebatis[3]. » Et merito extendere se dicit verba in ejus corde, cui dederit Deus (sicut supra diximus) latitudinem cordis. Dilatatur namque illius cor qui potest ea quæ breviter in mysteriis dicta sunt, latiore doctrina sumptis ex voluminibus divinis assertionibus explanare. Oportet igitur secundum hanc eamdem sapientissimi Salomonis doctrinam eum qui sapientiam scire desiderat, incipere ab eruditione morali, et intelligere illud quod scriptum est : « Concupisti sapientiam, serva mandata, et » Dominus dabit eam tibi[4]. » Ob hoc magister hic qui primus homines divinam philosophiam docet, operis sui exordium proverbiorum posuit libellum, in quo (ut diximus)

[1] Prov. I, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 24. — [4] Eccles. I, 26.

moralis traditur locus : ut cum intellectu, moribusque quis profecerit, veniat etiam ad naturalis intelligentiæ disciplinam, atque ibi rerum causas naturasque distinguens agnoscat vanitatem relinquendam, ad æterna autem et perpetua properandum : et ideo post Proverbia, ad Ecclesiasten venitur, qui docet (ut diximus) visibilia omnia et corporea caduca esse et fragilia, quæ utique cum ita esse deprehenderit is qui sapientiæ studet, sine dubio contemnet ea ac despiciet, et universo (ut ita dicam) sæculo renuncians tendet ad invisibilia et æterna, quæ spiritalibus quidem sensibus, sed adopertis, amorum quibusdam figuris docentur in Cantico Canticorum. Ideo enim novissimum locum tenet hic liber, ut tunc ad eum veniatur, cum et moribus quis fuerit defecatus, et rerum corruptibilium atque incorruptibilium scientiam distinctionemque didicerit, per quæ in nullo possit ex his figuris, quibus sponsæ ad sponsum cœlestem, id est, animæ perfectæ amor ad verbum Dei describitur ac formatur, offendere. Præmissis namque his quibus purificatur anima per actus ac mores, et in rerum discretionem naturalium perducitur, competenter ad dogmatica venitur, et ad mystica, atque ad divinitatis contemplationem sincero et spiritali amore conscenditur. Hanc ergo triplicem divinæ philosophiæ formam etiam in illis sanctis ac beatis viris arbitror præsignatam, pro quorum sanctissimis institutionibus Deus summus dici voluit Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Abraham tanquam moralem declarat philosophiam, per obedientiam. Tanta enim ejus fuit obedientia et observatio mandatorum, ut cum audiret : Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, non sit cunctatus, sed statim fecerit, imo et aliquid amplius fecerit. Audiens enim ut immolaret filium suum [2], nec inde quidem dubitat, sed obtemperat præcepto : et ad exem-

[1] Gen. XII, 1. — [2] Id. XXII.

plum obedientiæ quæ est moralis philosophia, posteris dandum, nec filio suo unico pepercit. Isaac quoque naturalem philosophiam tenet, cum et puteos fodit, et rerum profunda rimatur[1]. Sed et Jacob inspectivum tenet locum, quippe qui et Israel ob divinorum contemplationem nominatus sit, et qui castra cœli viderit, et domum Dei, atque angelorum vias, id est, scalas a terris in cœlum porrectas prospexit. Unde et merito invenimus tres istos beatos viros altaria fixisse Deo, hoc est philosophiæ suæ consecrasse profectus, quod scilicet edocerent non hæc ad artes humanas, sed ad Dei gratiam referenda. Sed et in tabernaculis degunt, ut per hæc ostendant, neque in terris habendum esse aliquid proprium huic qui divinæ philosophiæ studet, sed semper promovendum, non tam de loco ad locum, quam de scientia inferiorum ad scientiam perfectorum. Sed et alia multa in Scripturis divinis invenies quæ ordinem hunc quem in libellis Salomonis contineri diximus, secundum hanc eamdem formam designant : sed ea nunc nobis prosequi aliud in manibus habentibus longum est. Si quis er primum locum in emendandis moribus, mandatisque servandis, qui per proverbia designatur implevit : post h autem deprehensa vanitate mundi, et rerum caducarum fragilitate perspecta, venit in hoc ut renunciet mundo, et omnibus quæ in mundo sunt : consequenter veniet etiam ad contemplanda et desideranda ea quæ non videntur et æterna sunt. Ad quæ tamen ut pervenire possimus, indigemus divina misericordia, si forte valeamus perspecta pulchritudine Verbi Dei salutari in eum amore succendi, ut et ipse dignetur hujusmodi animam diligere, quam desiderium sui habere perspexit. Post hæc exigit nos consequentia sermonis dicere etiam de superscriptione ipsa Cantici Canticorum. Simile enim est hoc illis quæ in tabernaculo

[1] Gen. XXVI. — [2] Id. XXVIII.

testimonii appellantur sancta sanctorum[1], et illis quæ in libro Numerorum memorantur opera operum, quæque apud Paulum dicuntur sæcula sæculorum[2]. Sed quomodo differant a sanctis sancta sanctorum in Exodo, et quomodo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractatibus, prout potuimus, dictum est a nobis. Sed et de sæculo sæculorum in locis quibus occurrit, non omissum est, et ne eadem repetamus illa sufficiant. Nunc ergo requiramus primo quæ sint cantica, quorum canticorum hoc esse canticum dicitur. Puto ergo quod cantica sint illa quæ dudum per prophetas, vel per angelos canebantur[3]. Lex enim dicitur per Angelos ministrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia quæ per illos annunciabantur, cantica erant per amicos sponsi præcedentia. Istud vero unum canticum *est*, quod ipsi jam sponso sponsam suam suscepturo *epithalamii* specie erat canendum : in quo sponsa non adhuc per amimicos sponsi cantari sibi vult, sed ipsius jam sponsi præsentis audire verba desiderat, dicens : « Osculetur me osculo » oris sui[4]. » Unde et omnibus canticis merito præfertur, videtur enim cætera cantica quæ Lex et Prophetæ cecinerunt, parvulæ adhuc sponsæ, et quæ nondum vestibula maturæ ætatis ingressa sit, decantata : hoc vero canticum adultæ, et jam valde robustæ, et quæ capax sit jam virilis potentiæ perfectique mysterii, decantari. Secundum quod dicitur de ipsa quia una sit perfecta columba. Quasi perfecta ergo perfecti viri sponsa perfectæ suscepit verba doctrinæ. *Primum* ergo canticum cecinit Deo Moyses et filii Israel quando viderunt Ægyptios mortuos ad littus maris, et quando viderunt manum fortem et brachium excelsum Domini, et crediderunt Deo et famulo ejus Moysi. Tunc cantaverunt dicentes : « Cantemus Domino[5], gloriose enim glorificatus

[1] Exod. xxx, 29. — [2] Rom. xvi. — [3] Galat. iii, 19. — [4] Cant. i, 2. — [5] Exod. xv, 1.

»est. » Ego autem arbitror quod non possit ad istud perfectum quis et mysticum canticum pervenire, et ad istam perfectionem sponsæ, quæ in hac scriptura continetur, nisi prius ambulet per siccum in medio mari, et fiat ei aqua murus a dextera lævaque, et sic evadat de manibus Ægyptiorum : ita ut videat eos mortuos ad littus maris, atque intuens manum fortem Domini, quia interfecit Ægyptios, credat Domino et famulo ejus Moysi. Moysi autem dico legi atque evangeliis, omnibusque divinis Scripturis, tunc enim merito cantabit et dicet : « Cantemus Domino, gloriose » enim glorificatus est. » Sed istius canticum canet quis cum primum liberatus fuerit a servitute Ægyptiorum. Post hæc autem cum transierit per hæc omnia quæ in Exodo, et quæ in Levitico scripta sunt, et venerit ad hoc ut in divinos numeros assumatur, tunc iterum secundum canticum canet, cum exierit de Valle Zareth, quod interpretatur aliena descensio, et venerit ad puteum de quo scriptum est : « Et » dixit Dominus ad Moysen : Congrega populum, et dabo » eis aquam de puteo bibere[1]. » Ibi enim cantabit et dicet : « Initiate ei puteum. Foderunt illum principes, excuderunt » eum reges gentium in regno suo cum dominantur eorum. » Sed de his plenius in Numerorum libro, secundum quod dedit nobis Dominus, dictum est. Oportet igitur venire ad puteum, qui a principibus fossus est, et a regibus excusus est, in quo opere nemo plebeius operatur, sed omnes principes, omnes reges, regales scilicet et principales animæ, quæ altitudinem putei aquam vivam continentis inquirunt. Post illud canticum venitur ad Deuteronomii canticum, de quo dicit Dominus, « Et nunc scribite vobis » verba cantici hujus, et docete illud filios Israel, et injicite » illud in os eorum, ut fiat mihi canticum istud ad testimo- » nium in filiis Israel[2]. » Et vide quantum et quale sit can-

[1] Num. XXI, 16, 17, 18. – [2] Deut. XXXI, 19.

ticum istud cui ad audiendum terra non sufficit, sed convocatur et cœlum. Ait enim : « Attende cœlum quæ loquar, »et audiat terra verba ex ore meo[1].» Vide quam magna sint, quam ingentia quæ dicuntur. « Expectetur (*ait*) sicut »pluvia eloquium meum, et descendat sicut ros super gra»men, et sicut nix super fœnum, quia nomen Domini in»vocavi[2], » et reliqua. Quartum canticum est in libro Judicum, de quo scriptum est: «Et cantavit Debbora et »Barach filius Abinoem in die illa dicentes : Incipiendo »principales in Israel in proposito populi benedicite Domi»num. Audite reges, auribus percipite[3], » et reliqua. Hæc autem quæ canit apis esse debet, cujus opus tale est, ut eo reges et mediocres utantur ad sanitatem. Debbora namque apis interpretatur quæ istud canticum canit, sed et *Barach* cum ipsa : interpretatur autem Barach coruscatio. *Et canitur* istud canticum post victoriam, quia nec ante quis potest quæ perfecta sunt canere, nisi ubi adversarios vicerit. Sic denique, et in ipso cantico dicitur : « Exurge, exurge, »Debbora, exuscita millia populi. Exurge, exurge, cane »canticum, exurge Barach[4]. » Verum et de his plenius in illis oratiunculis quas de libello Judicum edidimus, disserta reperies. Quintum post hæc canticum est in secundo libro Regnorum, cum locutus est David ad Dominum verba cantici hujus in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul, et dixit: «Do»minus mihi petra et munitio mea, liberator Dominus, »Deus meus custos erit mihi[5]. » Si ergo et tu potueris considerare qui sunt inimici David, quos in primo et secundo Regnorum libro superat ac prosternit, et quomodo dignus factus est ut Domini adjutorium mereretur et liberaretur ab hujusmodi inimicis: tunc poteris et tu quintum istud

[1] Deut. XXXII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Jud. V, 1, 2, 3. — [4] Id. V, 12. — [5] 2 Reg. XXII, 2, 3.

canticum canere. Sextum est canticum in primo Paralipomenon libro, ubi constituit David in principio ad laudandum Dominum Asaph, et fratres ejus, et est initium cantici istius tale: « Laudate Dominum et confitemini, et » invocate eum in nomine ejus, notas facite in populis vo» luntates ejus, canite ei, et hymnum dicite, narrate omnes » adinventiones ejus quas fecit Dominus[1], » et cætera. Sciendum tamen est quod canticum quidem quod est in secundo Regnorum libro, valde simile est psalmo XVII. Quod autem est in primo libro Paralipomenon in initiis quidem usque ad eum locum ubi dicit: « Et in prophetis nolite ma» lignari, » simile est CIV psalmo. Posteriora vero ab hoc loco similitudinem gerunt primarum partium XCV psalmi ubi dicitur: « Cantate Domino omnis terra, » usque ad eum locum ubi ait: « Quia venit judicare terram. » Igitur si in his concludendus est numerus canticorum, septimo in loco ponendus videbitur liber hic Cantici Canticorum. Si quis vero etiam Esaiæ canticum[2] cum cæteris numerandum putet, licet non valde convenire videatur, ut præcessisse putetur Esaiæ canticum, quod longe posterioribus temporibus Esaias scripserit: tamen si quis putet quod prophetica dicta non temporibus, sed ratione pensanda sint: adjunget etiam illud canticum: et dicet hoc quod Salomon cecinit Canticum esse Canticorum non tantum eorum quæ prius, sed et eorum quæ postmodum canenda videbantur. Si quis vero putet etiam ex libro Psalmorum debere assumi, sicubi in eo vel canticum scribitur, vel canticum psalmi, multitudinem congregabit præcedentium canticorum. Junget enim cæteris etiam XV simul graduum cantica: et requirens singulorum virtutes canticorum, atque ex his proficientis animæ gradus colligens ac spiritalis ordinem iterum consequentiamque componens, ostendere poterit, quam magni-

[1] 1 Paralip. XVI, 8, 9. — [2] Isai. VI.

ficis gressibus incedens sponsa per hæc omnia perveniat usque ad thalamum sponsi, digrediens « in locum taberna- » culi admirabilis usque ad domum Dei in voce exultationis » et confessionis sonus epulantis[1] : » et perveniens usque ad ipsum (ut diximus) thalamum sponsi ut audiat et loquatur cuncta hæc quæ continentur in Cantico Canticorum. Adhuc autem possumus et hæc inquirere prius quam ad ipsum corpus libelli veniamus : cur Salomon qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati Spiritus sancti, in Proverbiis quidem dicatur Salomon filius David qui regnavit in Israel[2], in secundo vero libello non Salomon scribitur, sed « verba, *inquit*, Ecclesiastæ filii David regis Israel in » Hierusalem[3] : » et filium quidem se esse David, similiter ut in primo, et regem Israel scribit, sed ibi proverbia, *hic* ..ba ponit: et seipsum quem ibi Salomonem, *hic Eccle*..en nominat. Et cum ibi gentem solam in qua regna.., posuisset, hic et gentem posuit, et locum regni Hie..m designat. In Cantico Canticorum vero neque gentis ..en, neque locum in quo regnet, neque omnino quod rex .., neque quod patrem David habeat scribit, sed tantummodo « Canticum (*ait*) Canticorum quod est ipsi Salomoni[4]. » Et quamvis difficile mihi videatur, aut perscrutari, aut pertingere posse horum differentias, aut utcumque investigatas palam proferre, et chartulis credere : tamen in quantum capere vel sensus noster, vel auditus legentium potest, paucis aperire tentabimus. In plurimis Salomonem Christi typum ferre, vel secundum quod pacificus dicitur, vel secundum hoc quod regina austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, non puto dubitandum. Hic ergo et secundum quod filius dicitur, regnat in Israel, et secun..um quod supra eos reges pro quibus ipse rex regum dici..ur, regnat. Et rursus verus Ecclesiastes ipse est, « qui cum

[1] Psalm. XLI, 5. — [2] Prov. I. — [3] Eccles. I, 1. — [4] Cant. I, 7.

»in forma Dei esset, semetipsum exinanivit formam servi »accipiens[1],» ut congregaret Ecclesiam, a congregando enim Ecclesiam Ecclesiastes appellatur. Tum vero quis ita Salomon, id est, pacificus, sicut Dominus noster Jesus Christus, « qui factus est nobis sapientia a Deo et justitia et »pax[2]?» Igitur in primo Proverbiorum libro cum nos moralibus instituit disciplinis, rex esse dicitur in Israel, necdum in Hierusalem : quia etsi Israel dicamur propter fidem, non tamen in hoc perventum est ut ad Hierusalem cœlestem pervenisse videamur. Ubi vero profecerimus, et in hoc ventum fuerit, ut Ecclesiæ primitivorum quæ in cœlis est, sociemur, atque Hierusalem cœlestem discussis diligentius priscis et naturalibus causis matrem nostram esse cognoscamus cœlestem : tunc jam nobis etiam ipse Christus Ecclesiastes efficitur, et non solum in Israel, sed et in Hierusalem regnare dicitur. Cum vero ad perfectionem omnium ventum fuerit, et sponsa ei perfecta omnis duntaxat rationalis creatura jungetur, quia pacificavit per sanguinem suum non solum quæ in terris sunt, sed et quæ in cœlis[3] : tunc Salomon tantummodo dicetur, « cum tradiderit reg»num Deo et patri, cum evacuaverit omnem principatum »et potestatem. Oportet enim eum regnare donec ponat »inimicos suos sub pedibus suis, et novissimus inimicus »destruatur mors[4]. » Et ita pacificatis omnibus Patrique subjectis, cum erit jam Deus omnia in omnibus, Salomon tantummodo, id est, solus pacificus nominabitur. Competenter ergo in hoc libello qui de amore sponsæ et sponsi erat scribendus, etiam pro hoc neque filius David, neque rex, neque aliud horum quod ad corporeum pertinere possit intellectum, scribitur, ut merito de eo perfecta jam sponsa dicat, quia « et si aliquando cognovimus Christum secun-

[1] Phil. II, 6, 7. — [2] I Cor. I, 30. — [3] Coloss. I, 20. — [4] I Cor. XV, 24, 25, 26.

Canticorum. Hæc quasi in præfatione dicta sunt a nobis de superscriptione ipsa, vel attitulatione libelli. Jam nunc Domino nostro nos adjuvante ipsius operis adoriamur exordia, et tamen ne illud quidem remaneat in nobis omissum, quod quibusdam requirendum visum est adhuc de ipsa attitulatione ac superscriptione libri, quæ ita habetur : *Canticum Canticorum quod est ipsi Salomoni* [1]. Sic enim accipiunt, quasi Canticum hoc esse dixerit Canticorum Salomonis, ut ex plurimis suis canticis hoc unum esse signaverit. Sed nos quomodo recipiemus hujusmodi intelligentiam, cum neque Ecclesia Dei ulla extrinsecus Salomonis cantica legenda susceperit : neque apud Hebræos, a quibus eloquia Dei ad nos videntur esse translata, aliquid præter hos tres libellos Salomonis, qui et apud nos sunt, amplius habeatur in *canone?* Volunt tamen qui hoc asserunt, inde confirmare *sententiam*, quod in Regnorum tertio libro scriptum est, multa fuisse Salomonis Cantica, ut unum ex multis esse confirment. Hoc ibi ergo refertur : « Et Deus dedit prudentiam » Salomoni, et sapientiam multam valde, et latitudinem » cordis sicut arenam quæ est ad oram maris, et factus est » sapiens Salomon valde super sapientiam omnium antiquo» rum, et super omnes sapientes Ægypti, et super Ethan » Ezrahiten et Hemam, et Chalcal et Dorda filios Maol, et » erat nominatus in universis gentibus per circuitum : et lo» cutus est Salomon tria millia parabolarum, et erant can» tica ejus quinque millia [2]. » Ex his ergo quinque millibus canticis volunt videri hoc unum esse canticum quod habemus : sed usquequo, vel ubi cantata sint, non solum ad usum, sed ne ad notitiam quidem pervenit Ecclesiarum Dei. Operosum est autem et procul ab opere proposito, si velimus nunc inquirere quam multorum librorum commemoratio fiat in Scripturis divinis, quorum lectio nulla nobis

[1] Cant. I, I. — [2] 3 Reg. IV, 29, 30, 31, 32.

omnino est tradita. Sed neque apud Judæos haberi quidem usum hujusmodi reperimus lectionum, quas sive pro eo quod aliqua supra humanam intelligentiam continebant, placuit Spiritui sancto auferri de medio, sive quod essent de scripturis his quæ appellantur apocryphæ, pro eo quod multa in eis corrupta, et contra fidem veram inveniuntur a majoribus tradita, non placuit eis dari locum, nec admitti ad auctoritatem. Supra nos est pronunciare de talibus. Illud tamen palam est multa vel ab Apostolis, vel ab Evangelistis exempla esse prolata, et novo Testamento inserta, quæ in his scripturis quas canonicas habemus, nunquam legimus, in apocryphis tamen inveniuntur, et evidenter ex ipsis ostenduntur assumpta. Sed ne sic quidem locus apocryphis dandus est : non enim transeundi sunt termini quos statuerunt patres nostri. Potuit enim fieri, ut Apostoli vel Evangelistæ sancto Spiritu repleti sciverint quid assumendum ex illis esset scripturis, quidve refutandum : nobis autem non est absque periculo aliquid tale præsumere, quibus non est tanta spiritus abundantia. Et ideo de præsenti versiculo nos eam tenemus editionem quam supra exposuimus, maxime cum evidens in eo habeatur distinctio, ubi ait : *Canticum Canticorum, quod est ipsi Salomoni*[1]. Si enim voluisset intelligi Canticorum Salomonis hoc esse Canticum, dixisset utique, Canticum Canticorum quæ sunt Salomoni, vel Canticum ex Canticis Salomonis : nunc autem quia dixit, *quod est Salomoni*, ostenditur istud Canticum quod est in manibus, et quod erat ei canendum, esse Salomonis. Et hoc de attitulatione quam proposuit continere. Videamus ergo jam et quæ sequuntur.

[1] Cant. I, I.

LIBER PRIMUS.

« Osculetur me ab osculo oris sui[1]. » Meminisse oportet illud quod in præfatione præmonuimus, quia libellus hic Epithalamii habens speciem dramatis in modum conscribitur. Drama autem esse diximus ubi certæ personæ introducuntur, quæ loquuntur, et aliæ interdum superveniunt, aliæ recedunt, aut accedunt, et sic totum in mutationibus agitur personarum. Hæc ergo erit totius libelli species, et secundum hanc pro viribus historica a nobis aptabitur expositio. Spiritalis vero intelligentia secundum hoc nihilominus quod in præfatione signavimus, vel de Ecclesia ad Christum, sub sponsæ vel sponsi titulo, vel de animæ cum Verbo Dei conjunctione dirigitur. Introducitur ergo nunc per historiæ speciem sponsa quædam quæ suscepit quædam sponsaliorum et dotis titulo dignissima munera ab sponso nobilissimo : sed plurimo tempore moram faciente sponso, sollicitari eam desiderio amoris sui, et confici jacentem domi suæ, agentem omnia quatenus possit aliquando videre sponsum suum, atque osculis ejus frui. Quæ quoniam nec differri amorem suum, nec adipisci se posse quod desiderat videt, convertat se ad orationem, et supplicet Deo, sciens eum patrem esse sponsi sui. Consideremus ergo levantem sanctas manus sine ira et disceptatione in habitu ornato cum verecundia et sobrietate, ornatam dignissimis ornamentis, quibus ornari decet nobilem sponsam : æstuantem vero desiderio

[1] Cant. 1, 2.

sponsi, et interno vulnere amoris agitatam, orationem (ut diximus) fundere ad Deum, et dicere de sponso suo: « Osculetur me ab osculo oris sui [1]. » Hæc sunt quæ dramatis in modum composita historica continet explanatio. Interior vero intellectus videamus si hoc modo poterit competenter aptari. Ecclesia sit desiderans Christo conjungi. Ecclesiam autem cœtum omnium adverte sanctorum. Hæc ergo Ecclesia sit quasi omnium una persona, quæ loquatur et dicat: Omnia habeo, repleta sum muneribus quæ sponsaliorum vel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudum enim cum præpararer ad conjugium filii regis et primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt et ministraverunt mihi Angeli sancti ejus, deferentes ad me Legem sponsalis muneris loco. Lex namque per Angelos disposita dicitur in manu mediatoris [2]. Ministraverunt mihi etiam prophetæ. Locuti sunt enim omnia et ipsi, per quæ non solum ostenderent et indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his quæ appellantur arrhis et muneribus dotalibus spondere cupiebant: verum ut et in amorem me ejus desideriumque succenderent pronunciaverunt mihi propheticis vocibus de adventu ejus, et de innumeris virtutibus, operibusque ejus immensis repleti Spiritu sancto prædicaverunt. Pulchritudinem quoque ejus, et speciem, ac mansuetudinem descripserunt, ita ut omnibus his ad amorem ejus intolerabiliter inflammarer. Sed quoniam sæculum jam pene finitum est, et ipsius quidem præsentia non datur mihi: solos autem ministros ejus video ascendentes et descendentes ad me, propter hoc ad te patrem sponsi mei precem fundo et obsecro ut tandem miseratus amorem nostrum mittas eum: ut jam non mihi per ministros suos Angelos duntaxat et prophetas loquatur, sed ipse per semetipsum veniat, et osculetur me ab osculo oris sui, verba scilicet in os meum sui oris infun-

[1] Cant. I, 2. — [2] Galat. III.

dat, ipsum audiam loquentem, ipsum videam docentem. Hæc enim sunt Christi oscula quæ porrexit Ecclesiæ, cum in adventu suo ipse Christus in carne positus evangelizavit ei verba fidei et charitatis et pacis, secundum quod Esaias promiserat, et præmissus ad sponsam dixerat: Non legatus, neque Angelus, sed «ipse Dominus salvabit nos[1].» Tertio vero expositionis loco introducamus animam, cujus omne studium sit conjungi et consociari verbo Dei, et intra mysteria sapientiæ ejus ac scientiæ velut sponsi cœlestis thalamos intrare, cuique animæ præsentia enim ipsius munera data sunt, dotis scilicet nomine. Sicut etiam Ecclesiæ dos fuit Legis et Prophetarum volumina, ita huic lex naturæ et rationalis sensus ac libertas arbitrii dotalia munera deputentur. Habens autem hæc dotis suæ munera, sit ei primæ eruditionis doctrina a moniteribus doctoribusque descendens. Sed quoniam in his non est ei plena atque perfecta desiderii sui et amoris expletio, deprecetur ut mens ejus pura et virginalis, ipsius verbi Dei illuminationibus, et visitationibus illustretur. Cum enim nullo hominis, vel Angeli ministerio divinis sensibus et intellectibus mens impletur, tunc ipsius oscula verbi Dei suscipere sese credat. Propter hæc ergo et hujusmodi oscula dicat anima orans ad Deum: «Osculetur me ab osculo oris sui[2].» Dum enim incapax fuit, ut ipsius verbi Dei caperet meram solidamque doctrinam, necessaria suscepit oscula, id est, sensus ab ore doctorum: ubi vero sponte jam cœperit obscura cernere, enodare perplexa, involuta dissolvere, parabolas et ænigmata, dictaque sapientum competentibus intelligentiæ lineis explicare, tunc jam oscula ipsius sponsi sui, id est, verbi Dei, suscepisse se credat. Ideo autem oscula pluraliter posuit, ut intelligamus uniuscujusque obscuri sensus illuminationem, osculum esse verbi Dei ad animam perfec-

[1] Esa. XXXIII, 22. - [2] Cant. I, 2.

tam delatum. Et secundum hoc forte dicebat prophetica et perfecta mens: « Os meum aperui et attraxi spiritum[1]. » Os autem sponsi intelligimus virtutem Dei, quia illuminat mentem, et velut sermone quodam amoris ad eam facto, si tamen capere mereatur tantæ virtutis præsentiam, incognita quæque sibi et obscura manifestat, et hoc est verius, propiusque, et sanctius osculum, quod a sponso Dei verbo porrigi dicitur sponsæ, puræ scilicet animæ, et perfectæ. Cujus rei imago est illud osculum, quod in Ecclesia sub tempore mysteriorum nobis invicem damus. Quoties ergo in corde nostro aliquid quod de divinis dogmatibus sensibusque quæritur, absque monitoribus invenimus, toties oscula nobis data esse a sponso Dei verbo credamus. Ubi vero quærentes aliquid de divinis sensibus invenire non possumus, tunc affectu hujus orationis assumpto petamus a Deo visitationem verbi ejus, et dicamus: « Osculetur me ab osculo oris sui[2]. » Scit autem pater uniuscujusque animæ capacitatem, et novit quo tempore, cui animæ, quæ oscula verbi sui porrigere in intellectibus duntaxat et sensibus debeat.

« Quia bona sunt ubera tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata[3]. » Intellige prius quasi in historiæ dramate sponsam elevatis ad Deum manibus orationem fudisse ad patrem, et orasse ut jam veniret ad eam sponsus, et ipse ei osculum proprii oris infunderet. Dumque hæc oraret ad Patrem, in ipsa oratione qua dixit: « Osculetur me ab osculo oris sui, » parat etiam alia orationis verba subjungere, ac dicere quia in hoc principio sermonis affuisset sponsus, et oranti ei astitisset ac revelasset verba sua, ipsumque sponsum unguentis mirificis, et quibus sponsum fragrare decebat, constitisse delibutum. Sponsa vero ubi adesse vidit eum pro quo orabat ut adesset,

[1] Psalm. CXVIII, 131. — [2] Cant. I, 2. — [3] Ibid. 2, 3.

et adhuc loquenti sibi præstitum quod orabat, ac data sibi ab ipso oscula quæ poposcerat, læta pro hoc reddita, et decore uberum, ac fragrantiæ ipsius odore permota, propositæ orationis sermonem convertit ad præsentiam sponsi qui aderat : et cum dixisset : « Osculetur me ab osculo oris » sui, » subjungit post hæc ad præsentem jam sponsum dicens : « Bona ubera tua super vinum, et odor unguentorum » tuorum super omnia aromata. » Hæc interim secundum historicam intelligentiam, quam dramatis in modum prædiximus textam. Nunc vero quid intellectus interior habeat, requiramus. Diversis vocabulis principale cordis appellari in Scripturis divinis invenimus, quæ vocabula pro causis, ac rebus de quibus agitur aptari solent. Interdum enim *cor dicitur*, ut : « Beati mundo corde [1], *et :* Corde creditur *ad justi-* » tiam [2], » Si vero convivii tempus sit, pro specie, et *ordine* discumbentium, vel sinus, vel pectus appellatur : sicut Joannes in Evangelio refert de quodam discipulo quem amabat Jesus, quod in sinu ejus vel supra pectus ejus recumberet : ille profecto cui innuens Simon Petrus dicebat : « Interroga quis hic de quo dicit [3]. » Post hæc vero recumbens super pectus Jesu, dicit ei : « Domine, quis est [4] ? » In his enim certum est quod Joannes in principali cordis Jesu atque in internis doctrinæ ejus sensibus requievisse dicatur, ibi requirens et perscrutans thesauros sapientiæ et scientiæ qui reconditi erant in Christo Jesu. Sed quod sinus Christi in loco dogmatum sanctorum accipiatur, puto indecens non videri. Diversis ergo modis, ut dicere cœperamus, principale cordis in Scripturis sanctis designatur, sicut et in Levitico nihilominus [5], ubi de sacrificiis pectusculum separationis, et brachium sacerdotibus sequestratur : et in hoc sequestratum ac separatum pectusculum et brachium,

[1] Matth. v, 8. — [2] Rom. x, 10. — [3] Joan. xiii, 24. — [4] Ibid. 25. — [5] Levit. vii.

præcellens cæteros homines, principale cordis, et operum decus vult esse in sacerdotibus. De quo plenius in libro Levitico, prout Dominus dare dignatus est, exposuimus. Secundum hæc ergo etiam in præsenti loco, quandoquidem amatorium videtur drama quod agitur, in uberibus principale cordis intelligamus, ut tale videatur esse quod dicitur: Cor tuum, o sponse meus! id est, dogmata quæ intra te sunt, vel doctrinæ gratia, superat omne vinum, quod cor hominis lætificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit: « Quia Deum videbunt[1], » cor competenter dictum esse videtur, et inter discumbentes sinus, ac pectus ponitur, pro habitu sine dubio discumbentium, formaque convivii: et rursus ut apud sacerdotes pectusculum et brachium mysticis designatur eloquiis: ita etiam arbitror in præsenti loco, ubi amantium habitus et colloquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in uberibus appellatum. Bona ergo sunt ubera sponsi, quandoquidem thesauri sunt in eis sapientiæ et scientiæ reconditi. Ubera autem hæc vino comparat sponsa, sed ita comparat ut præferat. Vinum autem illa intelligenda sunt dogmata, et doctrinæ, quæ per Legem et Prophetas ante adventum sponsi sumere sponsa consueverat. Sed nunc considerans hanc doctrinam, quæ ex uberibus profluit sponsi, miratur et stupet, videns eam longe præstantiorem quam illam ex qua ante adventum sponsi lætificata fuerat, tanquam ex vino spiritali quod ministrabant sancti Patres et Prophetæ, qui etiam hujus generis plantaverunt vineas, ut Noë primus, et Esaias in cornu in loco uberi, et coluerunt eas[2]. Videns ergo nunc multam esse eminentiam dogmatum et scientiæ apud sponsum, et longe ex eo perfectiorem quam fuit apud antiquos emanare doctrinam dicit: « Bona sunt ubera tua super vinum[3]: » super illam scilicet doctrinam qua lætificabar ab antiquis.

[1] Matth. v, 8. — [2] Gen. ix, Isai. v. — [3] Cant. i, 2.

De hoc enim antiquorum vino intelligendus est Ecclesiastes dicere, ubi ait: « Ego dixi in corde meo, veni, et tentabo te » in lætitia, videbo in bono[1]. » Et iterum de iisdem vineis loquens idem Ecclesiastes dicit: « Magnificavi mihi opus » meum, ædificavi mihi domos, plantavi mihi vineas, feci » mihi hortos et paradisos[2], » et reliqua. Sunt autem hujus vineæ mystici etiam ministri quidam, qui vini fusores appellantur. Sic enim idem dicit: « Et feci mihi cantores et cantatrices in lætitia filiorum hominum, vini fusores et vini fusitrices[3]. » Vide ergo si possimus tum in cæteris, tum etiam in hoc intelligere salvatorem veteri vino novella uberum suorum fluenta miscentem, cum Maria et Joseph quærentes « inve» nerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, et » audientem atque interrogantem eos, *quando* et *mirabantur* » omnes super responsis ejus[4]. » Sed et ibi fortassis species formæ hujus expletur, ubi ascendens in montem docebat populos, et dicebat: « Dictum est antiquis: Non occides: » ego autem dico vobis: Omnis qui irascitur fratri suo sine » causa, reus erit. *Et* dictum est antiquis: Non adulterabis: » ego autem dico vobis: Omnis qui viderit mulierem ad » concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde » suo[5]. » In quantum ergo doctrina hæc ejus præcellit illam antiquam, in tantum sponsa intelligit et pronunciat bona esse ubera ejus super vinum. Sed et quod vorax dicitur filius hominis, et bibens, et dicunt: « Ecce homo vorax et » vinum bibens[6]: » ad hoc nihilominus respicit: tale et illud vinum fuisse in Cana Galilææ quod bibebatur in convivio nuptiali, quo deficiente fecit et aliud vinum cui testimonium reddidit architriclinus quod sit valde bonum, et eo vino quod expensum fuerat multo præstantius: cum dicit: « Omnis homo primo bonum vinum ponit, et cum ine-

[1] Eccles. II, 1. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 8. — [4] Luc. II, 46, 47. — [5] Math. v, 21, 22, 27, 28. — [6] Id. XI, 19.

» briati fuerint, id quod deterius est, tu autem servasti vi-» num bonum usque nunc[1]. » Sed et Salomonem qui pro accepta Dei sapientia in admiratione fuit reginæ Sabæ, quæ venerat tentare eum in quæstionibus : in quibus cum eadem regina scrutetur et miretur, audi Scripturam referentem : « Et vidit, *inquit*, regina Saba omnem sapientiam Salomo-» nis, et domum quam ædificavit, apparatum convivii ejus, » et sedem puerorum ejus et ordinem ministrorum ejus, et » vestes ejus, et vini fusores ejus, et holocausta ejus, quæ » offerebat in domo Dei, et stupefacta est etc. [2], » In his ergo adverte quomodo hæc quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, inter cætera miratur et cibos convivii ejus, vel vini *fusores* ejus, et super his dicitur *obstupuisse*. Nescio autem si ita ineptam putemus fuisse reginam, quæ ob hoc venerat a finibus terræ ut audiret sapientiam Salomonis, ut miretur cibos corporales, et vinum istud commune, ac pincernas vini in ministerio regis. Quid enim in his admiratione dignum reginæ videatur, quæ communia pene omnibus sunt hominibus ? Sed mihi videtur mirata esse cibos doctrinæ ejus et vinum dogmatum, quæ ab eo per divinam sapientiam prædicabantur. Hoc erat vinum et illud quod per Hieremiam refertur de filiis Jonadab filii Rechab[3], qui eo tempore quo peccata populi invaluerant, et pro iniquitatibus plebis captivitas imminebat, convocati sunt ut biberent vinum, et dixerunt, quia mandaverat eis pater suus Jonadab ne biberent vinum ipsi et filii sui in sæculum, neque domos ædificarent, neque seminarent semen, neque plantarent vineas, sed in tabernaculis habitarent omnibus diebus vitæ suæ. Et amplectitur eos Deus eo quod custodierint præceptum patris sui, et noluerint bibere vinum. Pro peccatis enim tunc populi, et iniquitatibus eorum, erat « vinea eorum ex vinea Sodomorum, et pal-

[1] Joan. II, 10. — [2] 3 Reg. X, 4, 5. — [3] Jer. XXXV.

» mites eorum ex Gomorra, uva eorum uva fellis, et botrus » amaritudinis : venenum aspidum et furor draconum *erat* » vinum eorum [1]. » Propter hoc ergo laudabiles habentur filii Jonadab, qui tale vinum, venenata scilicet dogmata, et aliena a fide Dei, bibere et suscipere recusarunt. Propter hoc ergo fortassis percussit Deus vineas Ægyptiorum, sicut in psalmo scriptum est [2], ne tale facerent vinum. Igitur si intelleximus vini differentias, easque pro diversitate dogmatum constare perspeximus, quod ait hic sponsa : « Quia » bona sunt ubera tua super vinum [3], » super vinum utique intelligamus bonum, non malum. Bonis enim, non malis comparata dogmatibus sponsi dogmata præferuntur. Bonum enim vinum gustaverat prius in Lege et prophetis : ex quo velut præmeditata erat sponsa lætitiam cordis *accipere*, ac præparare, ut capere posset etiam illam quæ *affutura* erat per ubera ipsius sponsi, excellentiorem cunctis eminentioremque doctrinam, dicit : « Bona sunt ubera tua super vinum. » Et vide si adhuc formæ huic aptare possimus illam Evangelii parabolam, quæ dicit : « Simile est » regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui » invenerit, abscondit, et præ gaudio ejus vadit, et vendit » omnia quæ habet, et emit agrum illum [4]. » Est ergo thesaurus is non in deserto aliquo loco, neque in sylvis, sed in agro absconditus. Et possibile utique est agrum illum habere etiam vineas, quæ afferant vinum, habere etiam thesaurum propter quem distractis omnibus emit agrum illum is qui invenerat ibi thesaurum. Potest ergo dicere ille qui emit agrum, quia bonus est thesaurus qui est in agro, magis quam vinum quod est in eo. Ita ergo et bonus est sponsus atque ubera sponsi, quæ velut thesaurus absconditus est in Lege et prophetis, magis quam vinum quod est

[1] Deut. XXXII, 32, 33. — [2] Psalm. CV, 33. — [3] Cant. I, 2. — [4] Matth. XIII, 44.

in eis, illa scilicet doctrina quæ palam est, et lætificat audientes. Bona ergo sunt ubera sponsi. Thesauri enim sunt sapientiæ et scientiæ in eo absconditi : qui cum aperti et revelati fuerint oculis sponsæ, multo præstantiores ei videbuntur quam fuit prius istud vinum Legis et doctrinæ propheticæ. Sed et si tertiam expositionem de anima perfecta, et verbo Dei sentire debeamus, possumus dicere : quia quis donec parvulus est, et nondum semetipsum ex integro obtulit Deo, bibit vinum quod affert ager ille, qui habet intra se etiam thesaurum absconditum, et bibens lætificatur ex vino. Cum autem obtulerit et devoverit semetipsum Deo, ac Nazaræus fuerit effectus, atque invenerit thesaurum absconditum, et ad ipsa ubera fontesque pervenerit verbi Dei, vinum et siceram jam non bibet, dicens ad ipsum Dei verbum de his thesauris, qui in ipso scientiæ et sapientiæ reconditi sunt : « Quia bona sunt ubera tua super vinum [1]. » Sunt autem unguenta quædam sponsi, quorum fragrantia delectata est sponsa, et dicit : « Odor unguentorum tuorum » super omnia aromata [2]. » Aromata species sunt pigmentorum. Sponsa autem habuit quemdam usum et notitiam aromatum, hoc est, verborum Legis et prophetarum, quibus ante adventum sponsi mediocriter licet, instrui tamen videbatur, et exerceri ad cultum Dei, utpote parvula adhuc et sub curatoribus et actoribus agens et pædagogis : « Lex » *enim* pædagogus noster fuit ad Christum [3]. » Hæc autem omnia aromata fuerant, in quibus nutriri visa est, et sponso suo præparari [4]. Sed ubi venit plenitudo temporum et adolevit atque unigenitum suum pater Spiritu Sancto unctum misit in hunc mundum, odorata sponsa divini unguenti fragrantiam, sentiensque quod illa omnia aromata quibus prius usa videbatur longe inferiora sint ad comparationem suavitatis novi hujus et cœlestis unguenti, ait : « Odor un-

[1] Cant. I, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Galat. IV, 2. — [4] Id. III, 24.

» guentorum tuorum super omnia aromata [1]. » Et quoniam Christus idem sponsus, atque idem pontifex dicitur : pontifex quidem secundum hoc quod mediator est Dei et hominum omnisque creaturæ, pro qua et propitiatio factus est semetipsum offerens hostiam pro peccato mundi : sponsus vero secundum hoc quod Ecclesiæ jungitur non habenti maculam, aut rugam, aut aliquid horum : considera ne forte unguentum illud pontificale quod in Exodo componi jubetur arte pigmentarii [2], istius unguenti quod nunc odorata sponsa miratur, teneat rationem, et videns quod illa quidem aromata quibus compositum unguentum videbatur, quo Aaron unctus est, quoniam erant terrena et materiæ corporalis, hoc autem unguentum, quo nunc unctum vidit sponsum spirituale est et cœleste, idcirco dicat : « *Quia* » odor unguentorum tuorum super omnia aromata [3]. » Videamus ergo quomodo compositum sit illud unguentum : « Et locutus est Dominus, *inquit*, ad Moysen dicens : Ac» cipe tibi florem myrrhæ electæ quingentos siclos, et ci» namomum suave ducentos quinquaginta siclos, et calamum » suavem ducentos quinquaginta siclos, et casiæ quingentos » siclos secundum siclum sanctum, et oleum ex olivis Hin, » et facies illud oleum chrismatis sancti unguentum arte » pigmentarii [4]. » Hæc autem in Lege quidem referri audierat sponsa, sed rationem eorum veritatemque nunc perspicit. Vide ergo quod istæ quatuor species unguenti istius, formam tenebant incarnationis verbi Dei, quod ex quatuor elementis compaginatum corpus assumpsit, in quo corpore myrrha illa mortis ejus, quam sive ut pontifex pro populo, sive ut sponsus pro sponsa suscepit, servat indicia. Quod vero non simpliciter myrrha, sed flos myrrhæ, et myrrhæ electæ scriptum est, non solum mortem ejus, sed et primogenitum eum futurum ex mortuis indicabat, atque eos

[1] Cant. I, 3. — [2] Exod. xxx. — [3] Cant. I, 3. — [4] Exod. xxx, 22-25.

qui complantati fuissent similitudine mortis ejus, non solum vocatos, sed electos futuros. Cinamomum vero immaculatum dicitur, propter Ecclesiam sine dubio, quam purificatam lavacro aquæ immaculatam fecit, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. Sed et calamus assumitur, quia lingua ejus etiam est calamus scribæ velociter scribentis, doctrinæ gratiam pigmentis designans suavitatis. Ιρεως quoque species adhibetur calidissima, ut fertur et ardentissima : in qua vel Spiritus Sancti fervor, vel futuri per ignem judicii ostenditur forma. Numerus vero quingentorum, vel ducentorum quinquaginta siclorum, vel quinque sensuum in eo mysterium tenet centupliciter perfectorum, vel remissionem peccatorum per eum datam significat quinquagenarius venialis quintupliciter positus. Sed hæc omnia oleo puro colliguntur, per quod ostenditur, vel misericordiæ solius causa fuisse, quod is qui erat in forma Dei formam servi susceperit, vel ea quæ ex materiali substantia in Christo fuerant assumpta, per Spiritum Sanctum redacta in unum fuisse, atque in unam speciem quæ est persona mediatoris effecta. Illud ergo oleum materiale nullo genere oleum lætitiæ appellari potuit. Istud autem oleum, id est Spiritus Sancti unguentum, quo unctus est Christus, et cujus nunc odorem percipiens sponsa admirata est, oleum lætitiæ, quia fructus Spiritus gaudium est, merito appellatur : quo Deus unxit eum, qui dilexit justitiam et odio habuit iniquitatem. Propterea enim dicitur: « Unxit *eum* Dominus Deus *suus* oleo lætitiæ præ » participibus[1] » suis. Et ideo odor unguentorum ejus est super omnia aromata. Simili autem expositione utimur, etiam si ad unamquamque animam in amore et desiderio verbi Dei positam transferatur hic sermo, cui fuerint omnes doctrinæ per ordinem decursæ, in quibus ante agnitionem

[1] Psalm. XLV, 7.

verbi Dei exercitata videtur et erudita, sive ex moralibus descendentes, sive ex naturalibus scholis. Erant enim ei omnia ista aromata quædam pro eo quod in his institutio probabilis, et morum conquiritur emendatio, quod deprehenditur in his vanitas sæculi, et caducarum rerum respuuntur falsa miracula. Erant ergo ei hæc omnia velut aromata et odoramenta quædam animæ pigmenta. Sed ubi ad agnitionem mysteriorum, et divinorum dogmatum scientiam ventum est, ubi ad januas sapientiæ ipsius, et sapientiæ non hujus mundi, neque principum hujus mundi qui destruuntur accessum est, sed ad ipsam Dei sapientiam, quæ inter perfectos disseritur, et ubi mysterium quod prioribus generationibus non fuit notum, filiis hominum revelatum est : ubi, inquam, anima ad tanti agnitionem ascendit arcani, merito dicit : « Odor unguentorum tuo» rum, » spiritalis scilicet intelligentia et mystica, « su» per omnia aromata » moralis naturalisque philosophiæ. Non autem lateat nos quod in quibusdam exemplaribus pro eo quod legimus : « Quia bona sunt ubera tua super vi» num[1], » invenimus scriptum : « Quia bona sunt loquelæ » tuæ super vinum : » quod quamvis videantur significasse evidentius ea ipsa quæ nobis spiritali interpretatione disserta sunt, tamen nos Septuaginta interpretum scripta per omnia custodimus, certi quod Spiritus sanctus mysteriorum formas obtectas inesse voluit in Scripturis divinis, et non palam atque in propatulo haberi. « Unguentum exina» nitum nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt » te, ac traxerunt te post se. In odorem unguentorum tuo» rum curremus[2]. » Historica quidem expositio eadem quæ in superioribus, percurrit etiam in præsenti loco donec fiat aliqua mutatio personarum, ita quippe ordo dramatis qui a nobis in hac expositione receptus est, poscit. Potest sane

[1] Cant. 1, 2. — [2] Ibid. 3, 4.

in his prophetia quædam videri ex persona sponsæ prolata de Christo, quod futurum esset in adventu Domini et Salvatoris nostri, ut nomen ejus ita per orbem terræ et per universum mundum diffunderetur, ut fieret odor suavitatis in omni loco, sicut et Apostolus dixit: «Quia Christi bonus » odor sumus in omni loco: aliis quidem odor ex morte in » mortem, aliis autem odor de vita in vitam[1].» Si enim omnibus fuisset odor de vita in vitam, dixisset utique et hic: omnes dilexerunt te et traxerunt te. Sed nunc ait, ubi nomen tuum est factum unguentum exinanitum, dilexerunt te, non illæ vetulæ, ac veterem hominem indutæ animæ, neque rugas habentes, neque maculas, sed adolescentulæ in augmento scilicet ætatis et pulchritudinis positæ animæ, quæ semper innovantur, et de die in diem renovantur, novum se hominem induentes qui secundum Deum creatus est. Propter istas ergo adolescentulas, et in augmentis vitæ profectibus positas, exinanivit se ille qui erat in forma Dei, ut fieret unguentum exinanitum nomen ejus: ut non jam inaccessam lucem tantummodo habitaret, et in forma Dei permaneret, sed Verbum caro fieret, quo possent istæ adolescentulæ, et in augmentis profectuum positæ animæ, non solum diligere, sed et trahere eum ad se. Trahit enim unaquæque anima et assumit ad se verbum Dei pro capacitatis et fidei suæ mensura. Cum autem traxerint ad se animæ verbum Dei, et sensibus suis atque intellectibus inseruerint, et dulcedinis ejus et odoris senserint suavitatem, ubi unguentorum ejus fragrantiam ceperint, ratione duntaxat adventus ejus, et redemptionis ac passionis causas, charitatemque agnoverint, qua pro salute omnium usque ad mortem crucis immortalis accessit, et his omnibus velut divini cujusdam et ineffabilis unguenti odoribus invitatæ adolescentulæ, id est animæ plenæ vigoris atque alacritatis ef-

[1] 2 Cor. II, 15, 16.

fectæ, currunt post ipsum, atque ad odorem suavitatis ejus non lento gradu, nec tardis passibus, sed rapido cursu, et tota properatione festinant, quemadmodum et ille qui dicebat : Sic curro ut comprehendam[1]. Verum quod ait: « Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, et traxerunt te post se : In odorem » unguentorum tuorum curremus[2]. » Trahunt ad se Christum adolescentulæ, si quidem de Ecclesiis intelligatur, quæ una quidem est cum perfecta est. Multæ vero sunt adolescentulæ, cum adhuc instruuntur et proficiunt. Istæ ergo trahunt ad se Christum per fidem, quia Christus ubi viderit congregatos duos, vel tres in fide nominis sui, vadit illuc, et est in medio eorum, fide eorum tractus et unanimitate provocatus. Si vero tertia expositione de anima verbum Dei sequente intelligi hæc oportet, quæcumque anima fuerit erudita primo in moralibus, secundo etiam in naturalibus exercitata, per illa omnia quæ in his disciplinis edoceri supra ostendimus, ipsa morum emendatio, et eruditio rerum, ac probitas disciplinæ trahit ad se verbum Dei, et libens trahitur : gratissime enim ad eruditas animas venit, et trahi se ab his indulgenter accipit, benigneque concedit. Requiro sane, si solum nomen ejus, quia unguentum factum est exinanitum, tantum operis egerit, et ita suscitarit adolescentulas, ut primo traherent eum ad se, et habentes eum apud se, caperent unguentorum ejus odorem, et statim currerent post eum : si hæc inquam omnia solo nomine ejus effecta sunt, quid putas faciet ipsa ejus substantia? Quid ex illa adolescentulæ istæ virtutis, quid vigoris accipient, si quo pacto potuerint aliquando ad ipsam ejus incomprehensibilem atque ineffabilem substantiam pervenire? Ego puto quod si ad hoc aliquando pervenerint, jam non ambulent neque currant, sed

[1] 1 Cor. IX, 24. — [2] Cant. I, 3, 4.

vinculis quibusdam charitatis ejus astrictæ adhæreant ei, ne ultra mobilitatis alicujus ullus in eis resideat locus, sed sint cum eo unus spiritus, et compleatur in eis illud quod scriptum est: «Sicut tu, Pater, in me, et ego in te unum » sumus, ita et isti in nobis unum sint[1].» Sed nunc interim (ut videtur) sponsa consociatis sibi adolescentulis multis, quantum in posterioribus nullus esse numerus dicitur, ab uno solo sensu, id est, odoratu tantummodo capta currere se in odorem unguentorum sponsi commemorat: sive quod ipsa cursu indigeat adhuc et profectu, sive quod ipsa quidem perfecta sit, pro his autem adolescentulis quæ adhuc cursu et profectibus indigent, etiam ipsa se currere fatetur: sicut et ille qui cum ipse sub lege non esset, fit tamen sub lege, ut eos qui sub lege sunt lucrifaciat; et iterum cum in lege sit Christi, his tamen qui sine lege sunt fit et ipse sine lege, ut eos qui sine lege sunt salvet. Et hoc fit (ut diximus) solo adhuc odoratu ejus accepto. Quid putas agent cum et auditum earum et visum et tactum, gustumque occupaverit verbum Dei, et singulis quibusque sensibus virtutes ex se competentes naturæ earum capacitatique præbuerit? ita ut oculus si videre potuerit gloriam ejus, gloriam tanquam unigeniti a Patre, aliud ultra jam videre nolit, neque auditus aliud quam verbum vitæ et salutis audire. Sed et cujus manus palpaverit de verbo vitæ, nihil ultra materiale, nihil fragile caducumque palpabit; nec gustus cum gustaverit bonum verbum Dei, carnemque ejus et panem qui de cœlo descendit, aliud quid post hæc gustare patietur. Præ dulcedine namque ipsius, et suavitate, omnis reliquus ei sapor asper videbitur et amarus, et ideo hoc solo vescetur. Omnem namque suavitatem quamcumque cupierit in hoc inveniet, ad omnia namque aptum se reddit, et habilem. Denique his qui ex incorruptibili se-

[1] Joan. XVII, 21.

mine regenerantur, rationabile et sine dolo efficitur lac: his vero qui infirmantur in aliquo, olera se præbet ad hospitalitatis amicitiam et gratiam. His vero qui pro possibilitate sumendi, exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali, cibum se solidum præbet[1]. Si qui vero sunt qui exierint de Ægypto, et secuti columnam ignis et nubis in eremum venerint, de cœlo ad illos descendit, minutum et subtilem eis præbens cibum angelico similem, ita ut panem Angelorum manducet homo. Habet et alias multas in semetipso atque innumeras ciborum differentias, quas interim pelle quis et carne ossibusque indutus et nervis capere non potest. Qui autem dignus fuerit redire et esse cum Christo, quique in parvo fidelis inventus constituetur super multa, ille gustabit et capiet voluptatem Domini, perductus ad locum quemdam qui pro hujusmodi ciborum copiis et varietatibus, deliciarum nominatur locus. Propter quod et in Eden positus dicitur, quod delicias indicat. Ibi enim dicetur ad eum, « Deliciare in Domino. » Deliciabitur autem non in uno solo edendi gustandique sensu, sed et auditu deliciabitur et visu et tactu odoratuque deliciabitur. In odorem namque unguenti ejus curret. Et ita omnibus sensibus suis deliciabitur in verbo Dei is qui ad summam perfectionis ac beatitudinis venerit. Unde et in his positi locis, deprecamur auditores horum, ut mortificent carnales sensus, ne quid ex iis quæ dicuntur, secundum corporis motus excipiant, sed illos diviniores interioris hominis ad hæc capienda sensus exibeant: sicut Salomon edocet nos, dicens: « Sensum autem divinum invenies[2]. » Et ut Paulus quoque ad Hebræos scribit de perfectis (ut supra memoriavimus) qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali[3]: ostendens esse in homine præter hos corporeos sensus, quinque alios nihilominus qui exercitio quæ-

[1] Hebr. v, 14. — [2] Prov. II, 5. — [3] Hebr. v, 14.

runtur, et exercitati dicuntur, cum scilicet intelligentiam rerum acumine acriore discutiunt. Non enim perfunctorie et ut libet audiendum est quod Apostolus de perfectis dicit, quia exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali.

Quod ut clarius elucescat, sumamus si videtur exemplum ab his corporalibus sensibus, et ita demum statim ad illos divinos quos Scriptura nominat sensus interioris hominis veniemus. Si enim corporeus oculus exercitium visus habeat, nullo impediente obstaculo, integre et absque ulla falsitate, vel colores corporum, vel magnitudines qualitatesque deprehendet. Nam si aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aspectus, et rubrum pro albo, et viride pro nigro, aut rectum putat esse aliquid, cum curvum fit et tortuosum, conturbabitur sine dubio judicium mentis, et aliud pro alio agetur. Ita ergo et interior visus, nisi eruditione et industria fuerit exercitatus, quo per multam peritiam discretionem boni habeat ac mali, sed ignorantia et imperitia tanquam caligo oculis inciderit, aut etiam malitiæ alicujus languor tanquam lippis oculis accesserit, discrimen boni aut mali intueri nullatenus possit: et inde fiet ut mala pro bonis agat, bona vero pro malis spernat. Secundum hanc vero formam quam de visu corporis animæque tractavimus, consequenter etiam de auditu et gustu et odoratu, tactuque per singulas quasque sui generis virtutes sensuum corporalium referens ad animæ sensus, quæ in singulis adhiberi debeant exercitia, quæque debeat emendatio parari, dilucide recognosces. Hæc autem paulo latiori excessu prosecuti sumus, ostendere volentes odoratum sponsæ et adolescentularum, quo odoratæ sunt odorem unguentorum sponsi, non corporis sensus, sed divini odoris illius, et interioris qui appellatur hominis, dici. Hic ergo odorationis sensus in quo sanus est et integer, odore Christi accepto ex vita adducit ad vitam. Si vero non sit sanus, hoc

odore suscepto de morte in mortem dejicit, secundum illum qui dicebat : « Quoniam Christi bonus odor sumus, aliis quidem de vita in vitam, aliis autem odor de morte in mortem[1]. » Denique et hi quibus intellectus herbarum est pigmentorumque peritia, ferunt quædam esse pigmenta, quorum si odorem ceperint nonnulla animalia continuo intereunt : alia vero eodem odore recreantur, vitamque recipiunt. Et nunc ergo in his ipsis expositionibus et sermonibus quos habemus in manibus, videtur aliis esse vita ex vita, aliis vero mors ex morte. Nam si hæc exponi ita audiat animalis qui dicitur homo, qui non potest percipire et intelligere quæ sunt Spiritus Dei, irridebit sine dubio, atque inepta hæc esse et inania pronunciabit, dicens somnia potius quam rerum causas et dogmata divina tractari. His ergo odor hic Cantici Canticorum efficitur de morte in mortem, scilicet de morte infidelitatis, in mortem judicii et condemnationis. Sequentibus vero spiritalem sensum et subtilem, atque intelligentibus majorem inesse veritatem in his quæ non videntur quam in his quæ videntur, et veriora haberi apud Deum invisibilia et spiritalia magis quam visibilia et corporalia, amplectenda sine dubio hujusmodi intelligentia videbitur et sequenda. Agnoscunt enim tale esse intelligendæ veritatis iter quo pervenitur ad Deum. Sed siquidem alienus a fide sit is, qui hæc stulta judicat et irridenda, nihil mirum. Si vero aliquis ex his sit qui videntur credere, et Scripturarum auctoritatem recipere, non tamen recipit expositionis hujus spiritalis formam, sed irridet et derogat, tentemus ex aliis Scripturarum locis instruere eum ac persuadere. Qui si forte poterit sic resipiscere, et talia quædam dicamus ad eum, scriptum est : « Præceptum Domini lucidum illuminans oculos[2]. » Dicat ergo nobis, qui sunt oculi qui illuminantur luce præcepti. Et iterum : « Qui habet aures au-

[1] 2 Cor. II, 15, 16. — [2] Psalm. XIX, 8.

» diendi, audiat [1]. » Quæ sunt aures istæ, quas qui habuerit, ipse solus verba Christi audire dicatur? Et iterum. « Quo- » niam Christi bonus odor sumus Deo [2], » et in aliis : « Gustate et videte quoniam suavis est Dominus [3]. » Et quid alius ait : « Manus nostræ palpaverunt de verbo vitæ [4]. » Putasne in his omnibus non movebitur, ut advertat hæc universa non de corporeis sensibus dicta, sed de his quos secundum interiorem hominem inesse unicuique docuimus? nisi si contentionis et jactantiæ vitio agitur qui ejusmodi est. Quibus vitiis quoniam et visus ille interior excæcatur, et odoratus occluditur, et obduratur auditus, merito nec videre quæ spiritualia sunt, nec audire potest, sed nec odorem istum Christi capere, quo nunc recepto adolescentulæ istæ in quibus bene sanus et vigens erat hic sensus, in odorem unguentorum ejus currunt post ipsum, nec deficiunt currentes, aut laborant, quia suavitate odoris ipsius qui est de vita in vitam, refectæ jugiter invalescunt. Potest adhuc et hoc modo accipi quod ait : « Unguentum exinani- » tum nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt » te [5]. » Unigenitus Dei filius cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, et formam servi accepit [6]. Exinanivit autem de plenitudine sine dubio in qua erat. Illi ergo qui dicunt quia « de plenitudine ejus nos omnes accepimus [7], » ipsi sunt adolescentulæ, quæ de ea plenitudine ex qua se ille exinanivit, et factum est unguentum exinanitum nomen ejus, percipientes dicunt : « Post te in odorem unguentorum tuo- » rum curremus [8]. » Nisi enim exinanisset unguentum, hoc est plenitudinem divini Spiritus, et humiliasset se usque ad formam servi, capere eum nullus in illa divinitatis plenitudine potuisset, nisi sola fortassis sponsa, pro eo quod videtur indicare, quia unguentum istud exinanitum non sibi,

[1] Matth. XIII, 9. — [2] 2 Cor. II, 15. — [3] Psalm. XXXIV, 8. — [4] I Joan. I, I. — [5] Cant. I, 3. — [6] Philip. II. — [7] Joan. I, 16. — [8] Cant. I, 4.

sed adolescentulis dilectionis dederit causam. Sic enim dicit : « Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te[1]. » Ac si diceret : Adolescentulæ quidem propterea dilexerunt te, quia exinanisti te de forma Dei, et factum est unguentum exinanitum nomen tuum. Ego autem non pro exinanito unguento, sed pro ipsa unguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco ubi dicit : « Odor unguentorum tuorum super omnia aromata[2]. » Quod vero etiam ipsa cum adolescentulis post ipsum se cursuram dicit, hanc aio esse causam, quod perfecti quique omnia omnibus fiant, ut omnes lucrifaciant, sicut jam supra exposuimus.

« Introduxit me rex in cubiculum suum, exultemus et jocundemur in te[3]. » Cum indicasset sponso suo *sponsa*, quod adolescentulæ odore ejus captæ currerent *post ipsum*, cum quibus etiam ipsa cursura esset, ut eis formam præberet in omnibus, nunc quasi laboris sui consecuta jam palmam pro eo quod concurrerit currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubiculum ejus, ut ibi videret cunctas opes regias. In quo utique merito jocundatur et exultat, utpote quæ secreta jam regis et arcana prospexerit. Hic est, secundum propositum dramatis ordinem, quasi historicus intellectus. Sed quoniam cujus res agitur, Ecclesia est ad Christum veniens, vel anima verbo Dei adhærens, quod aliud cubiculum Christi et promptuarium Dei credendum est in quo vel Ecclesiam, vel animam cohærentem sibi introducat, nisi ipse arcanus sensus ejus et reconditus, de quo et Paulus dicebat : « Nos autem sensum Christi habemus, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis[4]. » Hæc illa sunt quæ « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum. » Cum igitur Christus animam in intelligentiam

[1] Cant. 1, 3. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 4. — [4] 1 Cor. 11, 16, 12. Ibid. 9.

sui sensus inducit, in cubiculum regis introducta dicitur, in quo sunt thesauri sapientiæ ac scientiæ ejus absconditi. Nonnihil autem vacuum videtur quod cum potuisset dicere : Introduxit me sponsus meus, aut fraternus meus, aut aliquid hujusmodi, ut ei moris est, nunc quia cubiculum dictura erat, regis dixerit cubiculum, et non aliud nomen posuerit, in quo posset fortassis aliquis etiam mediocris intelligi. Sed propterea arbitror in his regem nominatum, ut ostenderetur per hoc nomen prædives cubiculum, utpote regium, et multis atque immensis opibus repletum. Prope hunc omnino mihi videtur fuisse et ille qui dixit raptum se esse usque ad tertium cœlum, et inde in paradisum, et audisse verba ineffabilia quæ non licet homini loqui[1]. Quid enim putas esse illa verba quæ audivit? Nonne a rege audivit? Et in cubiculo, et prope cubiculum positus audivit? Et erant, credo, illa verba talia quædam, quæ hortarentur eum ad majorem profectum, et promitterent ei quod si perseveraret usque in finem, et ipse posset intrare regis cubiculum, secundum istud quod per prophetam quoque promittitur : « Dabo tibi thesauros obscuros, » occultos, invisibiles. Aperiam tibi ut cognoscas quia ego » sum Dominus Deus, qui vocavi nomen tuum Israel[2]. » Currunt ergo adolescentulæ post ipsum, et in odorem ejus, unaquæque tamen pro viribus, alia quidem velocius, alia paulo tardius, alia etiam inferius cæteris et ultimo, alia primo loco. Verumtamen currunt omnes, sed una est perfecta, quæ currit sic, ut perveniret, et sola acciperet palmam. Sola enim est quæ dicit : « Introduxit me » rex in cubiculum suum[3]. » Cum prius non de se sola, sed de pluribus dixisset, quia « post te in odorem unguentorum » tuorum curremus[4]. » Introducitur ergo in cubiculum Regis, et efficitur regina, et ipsa est de qua dicitur : « Regina

[1] 2 Cor. XII, 4. — [2] Isai. XLV, 3. — [3] Cant. I, 4. — [4] Ibid.

» astitit a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varie» tatibus [1]. » De his autem adolescentulis quæ post ipsam cucurrerant, et procul ab ea in ipsis currendi spatiis remanserant, dicitur: « Adducentur regi virgines post eam, » proximæ ejus adducentur tibi : Adducentur in lætitia et » exultatione, inducentur in templum regis [2]. »

Sed et illud etiam in hoc advertere debemus, quod sicut rex habet cubiculum quoddam in quod reginam sive sponsam suam introducit: ita habet et sponsa suum cubiculum in quod monetur per verbum Dei ingressa claudere ostium, et ita conclusis illis omnibus divitiis suis intra illud cubiculum orare eum qui videt in abscondito, et perspicit quantas opes, animi scilicet virtutes, intra cubiculum suum sponsa condiderit, ut videns ejus divitias det ei petitiones suas. « *Omni* » *enim* habenti dabitur [3]. » Quod autem ait : « Exultemus et » jocundemur in te [4], » videtur ex persona adolescentularum dici, vel optantium et petentium a sponso, ut quemadmodum sponsa consecuta est quæ perfecta sunt, et exultat, ita ipsæ jam suum implere cursum, et pervenire usque ad regis cubiculum mereantur, ut perspectis et intuitis omnibus his de quibus illa gloriatur, etiam ipsæ exultent sicut et illa, et jocundentur in eo. Vel etiam ad sponsam potest dictum videri ab adolescentulis congratulantibus ei, et promittentibus, petentibusque, ut participes fiant exultationis ejus et lætitiæ. « Diligemus ubera tua super vinum [5]. » Sponsa quidem postquam oscula meruit ab ipso sponsi ore suscipere, et uberibus ejus perfrui, ait ad eum : « Bona » sunt ubera tua super vinum [6]. » Adolescentulæ vero quæ nondum ad id beatitudinis venerant, neque summam perfectionis acceperant, neque usu et operibus fructus perfectæ charitatis expleverant, ut quasi expertæ pronuncia-

[1] Psalm. XLV, 9. — [2] Ibid. 14, 15. — [3] Luc. XIX, 26. — [4] Cant. I, 4. — [5] Ibid. — [6] Id. I, 2.

rent uberibus ejus, quia bona sunt, videntes tamen sponsam delectari et refici ex uberibus sponsi, ex fontibus scilicet sapientiæ et scientiæ quæ de uberibus ejus fluunt, et pocula cœlestis doctrinæ sumentes tanquam imitatrices perfectionis ejus et desiderantes eisdem vestigiis incedere promittunt, et dicunt : « Diligemus ubera tua super vi» num, » id est, nos quidem nondum in id perfectionis ascendimus, ut jam diligamus ubera tua plusquam vinum, vel certe ubera tua quæ sunt super vinum : (utroque enim modo sensus stare videbitur) gerimus tamen spem, utpote adolescentulæ, in id ætatis proficere, quo possimus non solum pasci et ali ex uberibus verbi Dei, sed et diligere alentem. Istæ sunt autem adolescentulæ (ut sæpe jam diximus) animæ, quæ primis et initio valentibus eruditionibus videntur imbutæ, et velut vino quodam lætificatæ, institutione tutorum duntaxat, curatorumque et pædagogi, utpote parvulæ, et quæ haberent quidem in viribus amare vinum, non tamen haberent in ætate, ut amore uberum sponsi moveri aut excitari possent. Sed ubi advenit plenitudo temporum, et Christus in eis profecit ætate et sapientia, et jam sentire cœperint quid sint ubera sponsi, quæque in his perfectio verbi Dei, et doctrinæ spiritalis plenitudo designetur, etiam promittunt, quia plusquam vinum quod nunc tanquam parvulæ bibunt, dilecturæ sint ubera sponsi : id est propensiores futuræ erga perfecta, et omni plenitudine decreta dogmata Christi, quam jam antea, sive in communibus studiis, sive in legis et prophetarum visæ sunt institutionibus extitisse.

« Æquitas dilexit te[1]. » Etiam hoc mihi videntur adolescentulæ proloqui, velut satisfacientes pro eo quod dilecturas super vinum se promiserunt ubera sponsi, et non jam in præsenti diligant, neque integram vim charitatis ostendant. Est

[1] Cant. 1, 4.

ergo vox ista velut incusantium semetipsas : quasi quæ nondum abjecta omni iniquitate pervenerint ad æquitatem, ut possint jam diligere super vinum ubera sponsi, scientes inconveniens esse, ut aliquid adhuc resideat iniquitatis in eo qui ad perfectionem spiritalis et mysticæ doctrinæ pervenerit. Quia ergo summa perfectionis in charitate consistit, charitas autem nihil iniquitatis admittit, ubi autem nihil iniquitatis est, ibi sine dubio est æquitas, merito ergo æquitas esse dicitur, quæ diligit sponsum. Et vide si non ob hoc etiam videtur illud in Evangelio a salvatore dictum : « Si diligitis me, mandata mea servate[1]. » Si ergo qui diligit Christum, mandata ejus custodit, nulla est in eo iniquitas, sed æquitas in eo permanet, æquitas ergo est, quæ mandata ejus custodit, et diligit Christum. Et rursum : Si is qui mandata custodit, ipse diligit Christum, mandata autem in æquitate servantur, et æquitas est quæ diligit Christum : qui iniquum aliquid gerit, neque mandata custodit, neque diligit Christum. Erit ergo ut quantum iniquitatis in nobis est, tantum longe simus a dilectione Christi, et tantum mandatorum ejus prævaricatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quamdam directam ponamus esse æquitatem, ut si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes et superducentes directoriam mandatorum Dei, si quid in nobis curvum, si quid tortuosum est, ab hujus regulæ linea resecetur, ut possit et de nobis dici : « Æquitas dilexit te[2]. » Possumus autem etiam sic accipere ut videatur simile esse quod dixit : « Æquitas » dilexit te, » ac si dixisset : Justitia dilexit te, et veritas, et sapientia, et pudicitia, et singulæ quæque virtutes. Nec mireris sane, si dicimus virtutes esse quæ diligunt Christum, cum in aliis ipsarum virtutum substantiam Christum soleamus accipere. Quod et frequenter invenies in Scripturis divinis pro locis et opportunitatibus aptari. Invenimus

[1] Joan. XIV, 15. — [2] Cant. I, 4.

namque ipsum et justitiam dici, et pacem, et veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis : « Justitia et pax osculatæ » sunt, *et* : Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo » prospexit[1]. » Quæ utique omnia ipse esse, et rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed et sponsus idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, ut in prophetia scriptum est : « Si» cut sponso imposuit mihi mitram, et sicut sponsam or» navit me ornamento[2]. »

[1] Psalm. VIII, 10, 11. — [2] Isai. LXI, 10.

LIBER SECUNDUS.

« Fusca sum et formosa filiæ Hierusalem, ut taberna» cula Cedar, ut pelles Salomonis[1]. » In aliis exemplaribus legimus : « Nigra sum et formosa. » Rursus in hoc persona sponsæ loquentis introducitur : loquentis autem non ad illas adolesçentulas, quæ cum ipsa currere solent, sed ad filias Hierusalem, quibus tanquam his quæ derogaverint fœditati ejus, respondere videtur, et dicere : Fusca quidem *sum, vel* nigra quantum ad colorem spectat, filiæ Hierusalem : formosa vero si quis interna membrorum lineamenta perspiciat. Nam et tabernacula, inquit, Cedar, quæ est gens magna, nigra sunt, et ipsa gens Cedar nigredo vel obscuritas interpretatur. Sed et pelles Salomonis nigræ sunt, nec tamen ob hoc tanto regi in omni gloria sua pellium visa est indecora nigredo. Non ergo mihi, o filiæ Hierusalem, exprobretis culpam coloris, cum sive naturalis, sive exercitio quæsita corpori pulchritudo non desit. Hæc continet historicum drama, et propositæ fabulæ species. Sed redeamus ad ordinem mysticum.

Hæc sponsa quæ loquitur, Ecclesiæ personam tenet ex gentibus congregatæ. Filiæ vero Hierusalem ad quas ei sermo est, illæ sunt animæ quæ propter electionem patrum charissimæ quidem dicuntur, inimicæ autem propter Evangelium. Istæ sunt filiæ Hierusalem civitatis terrenæ, quæ videntes ecclesiam ex gentibus, quamvis pro eo ignobilem, quod generositatem sibi Abraham, et Isaac,

[1] Cant. I, 5.

namque ipsum et justitiam dici, et pacem, et veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis : « Justitia et pax osculatæ » sunt, *et* : Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo » prospexit[1]. » Quæ utique omnia ipse esse, et rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed et sponsus idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, ut in prophetia scriptum est : « Sicut sponso imposuit mihi mitram, et sicut sponsam ornavit me ornamento[2]. »

[1] Psalm. VIII, 10, 11. — [2] Isai. LXI, 10.

vis longum videatur esse et operosum, colligere ex Scripturis divinis, in quibus vel qualiter sacramenti hujus forma præcesserit : tamen non mihi penitus omittendum videtur, sed quam potuerit breviter memorandum. Primo ergo in Numerorum libro de Æthiopissa ita scriptum : « Et locuta est Maria ad Aaron, et derogaverunt Moysi » propter mulierem Æthiopissam quam accepit uxorem, » et dixerunt : Numquid Moysi soli locutus est Domi» nus? Nonne et nobis locutus est[1]? » Et iterum in tertio Regnorum libro scriptum est de Regina Saba, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis hoc modo : « Regina Saba audivit nomen Salomonis, et nomen Do» mini, et venit tentare eum in parabolis, et venit in Hie» rusalem in virtute magna valde : et cameli portantes odo» ramenta, et aurum multum valde, et lapidem preciosum, » et ingressa est ad Salomonem, et locuta est ei omnia verba » quæ erant in corde suo, et enunciavit ei Salomon omnia » verba ejus, et non fuit verbum quod omiserit rex, et non » enunciaverit ei rex. Et vidit Regina Saba omnem pruden» tiam Salomonis, et domum quam ædificavit, et cibos Sa» lomonis et sedem puerorum ejus, et ordinem ministrorum » ejus, et vestes ejus, et vini fusores ejus, et holocausta » ejus quæ offerebat in domo Domini, et obstupuit, et dixit » ad regem Salomonem : Verus est sermo quem ego audivi » in terra mea de verbo tuo, et prudentia tua, et non cre» didi iis qui loquebantur mihi usquequo venirem, et vide» runt oculi mei, et ecce nec media pars est quæ nunciaban» tur mihi. Addidisti enim bona super omnem auditionem » quam audivi in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, beati pueri » isti qui assistunt in conspectu tuo semper, et audiunt om» nem prudentiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, » qui tibi dedit sedem Israel. Quoniam dilexit Dominus Is-

[1] Num. XII, 1, 2.

» rael, et voluit eum permanere in æternum, posuit te re» gem super eos, ut facias judicium cum justitia, et judices » eos. Et dedit Salomoni centum viginti talenta auri, et » odoramenta multa valde, et lapidem preciosum. Nunquam » talia venerunt odoramenta, nec in tanta multitudine quæ » dedit Regina Saba regi Salomoni[1]. » Hanc autem historiam paulo latius repetere voluimus, et inserere huic expositioni nostræ, scientes in tantum convenire hæc ad personam ecclesiæ quæ ex gentibus venit ad Christum, ut ipse Dominus in Evangeliis Reginæ hujus faceret mentionem, dicens eam venisse a finibus terræ, ut audiret sapientiam Salomonis[2]. Austri autem reginam dicit eam, pro eo quod Æthiopia in Austri partibus jaceat, et a finibus terræ quasi in ultimo posita. Invenimus autem hujus ipsius reginæ etiam Josephum in historia sua facere mentionem, addentem etiam hoc, quod posteaquam regressa est, inquit, a Salomone, Cambyses rex miratus ejus sapientiam, quam sine dubio ex Salomonis sapientia susceperat, cognominavit, inquit, nomen ejus Meroen. Refert autem quod non solum Æthiopiæ, sed et Ægypti regnum tenuerit. Addemus autem adhuc et ea quæ in sexagesimo septimo psalmo de hac eadem forma continentur. Ait ergo ibi : « Disperge gentes » quæ bella volunt, et veniant legati ex Ægypto, Æthiopia » præveniet manus ejus Deo. Regna terræ cantate Deo, » psallite Domino[3]. » Est adhuc quarto in loco apud Sophoniam prophetam de hac eadem figura hoc modo scriptum : « Propterea sustine me (dicit Dominus) in die resurrectio» nis meæ, in martyrio, *hoc est*, in testimonio, quoniam » judicium meum est ad congregationes gentium, ut susci» piam reges, et effundam super eos omnem iram indigna» tionis meæ. In igne zeli mei consumetur omnis terra. » Quoniam tunc convertam in populis linguam in genera-

[1] 3 Reg. x, 1-10. [2] Matth. xii. — [3] Ps. lxvii, 30, 31.

» tionem ejus, ut invocent omnes nomen Domini, et serviant » ei sub jugo uno. De ultra flumina Æthiopiæ suscipiam eos » qui dispersi sunt, et afferent sacrificium mihi. In die illa » non confunderis Saba ab omnibus adinventionibus tuis, » in quibus impie egisti in me[1]. » Sed et in Hieremia scriptum est, quod principes quidam populi Israel miserint Hieremiam « in lacum Melchiæ filii regis, qui erat in domo » carceris, et deposuerunt eum cum funibus, et in lacu non » erat aqua, sed cœnum, et erat in cœno. Audiens autem » Abdimelech, Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo » regis, quia miserunt Hieremiam in lacum, locutus est » regi, et dixit : Domine rex, male fecerunt viri isti omnia » quæ fecerunt in Hieremiam prophetam, quia miserunt » eum in lacum, et morietur ibi a facie famis, quoniam non » sunt jam panes in civitate. Et præcepit rex ipsi Abdime» lech Æthiopi dicens : Tolle hinc triginta homines, et educ » eum de lacu, ut non ibi moriatur[2]. » Et quid plura? Abdimelech Æthiops fuit qui Hieremiam eduxit de lacu. Et paulo post : « Factus est sermo Domini ad Hieremiam di» cens : Vade, et dic Abdimelech Æthiopi, dicens : Sic » dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego adduco verba mea » super civitatem istam in mala, et non in bona, et salvabo » te in die illa, et non dabo te in manus hominum quos tu » times. A facie eorum salvans salvabo te, et in gladio non » cades, sed erit anima tua in salutem, quoniam confisus » es in me, dicit Dominus[3]. »

Hæc interim ad præsens de scripturis sanctis occurrere potuerunt, quibus mihi videtur propositi de Canticis Canticorum versiculi mysterium comprobari, in quo dicit : « Fusca sum, sive nigra, et formosa, filiæ Hierusalem, » sicut tabernaculum Cedar, et sicut pelles Salomonis. » Invenitur ergo Moyses in Numeris accipere Æthiopissam

[1] Soph. I, 8-11. — [2] Jer. XXXVIII, 6-10. — [3] Id. XXXIX, 15-18.

uxorem fuscam, vel nigram, pro qua Maria et Aaron derogant ei, et indignantes dicunt: «Nunquid Moysi soli »Dominus locutus est? Nonne et nobis locutus est[1]?» In quo si diligenter consideres, nec consequentiam sermo invenitur habere historicus. Quid enim convenire ad rem videbitur, ut indignantes pro Æthiopissa dicant: «Nunquid soli Moysi locutus est Dominus? nonne et »nobis locutus est?» Oportebat enim, si hoc erat in causa, dici ab eis, non oportuit te, ô Moyses! uxorem accipere Æthiopissam, et de semine Cham, sed de genere tuo, et de domo Levi. Horum nihil dicunt, sed aiunt: «Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nonne et nobis »locutus est?» In quo et mihi videtur secundum mysterium magis intellexisse quod gestum est, et vidisse quod jam Moyses, id est spiritalis Lex, in nuptias et conjugium congregatæ ex gentibus migraret ecclesiæ: et Mariam quæ synagogæ derelictæ formam, et Aaron qui sacerdotii carnalis tenebat imaginem, videntes ablatum esse a semetipsis regnum, et datum esse genti facienti fructus ejus dicere: «Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nonne et nobis lo»cutus est?» Denique et Moyses ipse cum tanta et tam magnifica ejus opera fidei ac patientiæ referantur, nunquam tantis a Deo elatus est laudibus, ut nunc cum Æthiopissam duxit uxorem. Nunc de eo dicitur, quia «Moyses homo »mansuetus valde super omnes homines qui sunt super ter»ram[2].» Nunc et illud de eo dicit Dominus, quia «si fuerit »in vobis propheta, in visionibus loquar ei, aut in somniis, »non ita ut famulo meo Moysi, qui in omni domo mea fi»delis est. Os ad os loquar ad eum, in specie, et non in »ænigmate, gloriam domini vidit. Et cur non timuistis de»trahere famulo meo Moysi[3]?» Hæc omnia pro conjugio Æthiopissæ Moyses audire meruit a Domino. Verum de

[1] Num. XII, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 6, 7, 8.

his plenius in libro Numerorum prosecuti sumus : quæ si quis dignum judicat noscere, illa perquirat. Nunc autem sufficiat approbare ex his quod ipsa est nigra, et formosa, et Æthiopissa, quam Moyses, id est, Lex spiritalis, quæ sine dubio Verbum Dei et Christus est, in conjugium suum asciscit, licet obtrectent, et derogent filiæ Hierusalem, plebs scilicet ista cum sacerdotibus suis. Videamus autem et ea quæ ex tertio Regnorum libro protulimus de Regina Saba, et ipsa nihilominus Æthiopissa, cui testimonium dat Dominus in Evangeliis[1], quod in die judicii veniat cum viris generationis incredulæ, et condemnet eos, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et addit, *quia plus Salomone hic*[2], docens per hoc plus esse veritatem, quam veritatis figuras. Venit ergo et hæc, imo secundum figuram ejus ecclesia venit ex gentibus audire sapientiam Salomonis veri, et veri pacifici Domini nostri Jesu Christi. Venit et hæc primo quidem tentans eum per ænigmata et quæstiones, quæ ei prius insolubiles videbantur : atque ab ipso de agnitione Verbi Dei, et de creaturis mundi, vel de immortalitate animæ, et judicio futuro, quod apud eam et apud doctores ejus gentiles duntaxat philosophos incertum semper aut dubium manebat, absolvitur. Venit ergo Hierusalem, ad visionem scilicet pacis, cum multitudine et virtute multa, non enim cum una sola gente, ut prius synagoga solos habuit Hebræos, sed cum totius mundi gentibus venit, deferens etiam munera digna Christo, odoramentorum siquidem suavitates, opera scilicet bona, quæ ad Deum per odorem suavitatis ascendunt. Sed et auro venit repleta, sensibus sine dubio et rationabilibus disciplinis, quas ante fidem adhuc ex communi et scholari eruditione collegerat. Detulit etiam lapidem preciosum, quem ornamenta morum possumus intelligere. Cum hoc ergo apparatu

[1] Matth. XII. — [2] Ibid. 42.

intrat ad pacificum regem Christum, et ipsi aperit cor suum, in confessione et pœnitentia scilicet præcedentium delictorum, et locuta est ei omnia quæ erant in corde suo, propter quod et Christus, qui est pax nostra, enunciavit ei omnia verba ejus, et non est verbum quod omiserit rex, et non enunciaverit ei. Denique cum jam tempus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam, id est, ad electos discipulos suos : « Jam non dicam vos servos, sed amicos, » quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Ego autem » nota feci vobis omnia quæcumque audivi a patre meo[1]. » Sic ergo impletur quod dixit, quia non fuerit verbum quod non enunciaverit pacificus Dominus reginæ Sabæ[2], id est, ecclesiæ ex gentibus congregatæ. Quod si intuearis ecclesiæ statum, et dispensationes ejus ordinationesque ejus consideres, tunc advertes quomodo regina mirata sit omnem prudentiam Salomonis. Simul et require, cur non dixerit omnem sapientiam, sed omnem prudentiam Salomonis : quoniam quidem eruditi viri prudentiam de humanis negotiis, sapientiam de divinis intelligi volunt. Idcirco fortassis et Ecclesia nunc interim Christi prudentiam miratur, dum in terris est, et inter homines conversatur. Cum autem venerit quod perfectum est, et de terris translata fuerit ad cœlum, tunc videbit omnem sapientiam ejus, cum jam non per speciem, non per ænigmata, sed facie ad faciem de singulis quibusque perspiciet. Vidit autem et domum quam ædificavit, sine dubio incarnationis ejus mysteria. Ipsa est enim domus quam ædificavit sibi sapientia. Vidit et cibos Salomonis. Illos puto de quibus dicebat : « Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, » ut perficiam opus ejus[3]. » Vidit et sedem puerorum ejus. Ecclesiasticum puto ordinem dicit, qui in episcopatus vel presbyterii sedibus habetur. Vidit et ordinationes, sive sta-

[1] Joan. xv, 14, 15. — [2] 3 Reg. x. — [3] Joan. iv, 34.

tiones ministrorum ejus. Diaconorum (ut mihi videtur) ordinem memorat astantium divino ministerio. Sed et vestes ejus vidit. Illas credo quibus induit eos, de quibus dicitur : « Quicumque autem in Christo baptizati estis, Christum induistis [1]. » Sed et vini fusores ejus, arbitror dici doctores, qui Verbum Dei et doctrinam quasi vinum populis miscent, quod auditorum corda lætificet. Vidit et holocausta ejus, orationum sine dubio supplicationumque mysteria. Hæc ergo omnia ubi vidit in domo regis pacifici, imo Christi, nigra hæc et formosa obstupuit, et ait ad eum: « Verus est sermo quem audivi in terra mea de verbo tuo, » et de prudentia tua [2]. » Propter enim verbum tuum quod agnovi verum esse verbum, veni ad te. Omnia etenim verba quæ mihi dicebantur, et quæ audiebam, cum essem in terra mea, a doctoribus scilicet sæculi et philosophis, non erant vera. Istud est solum verum verbum quod est in te. Sed fortassis quærendum videbitur, quomodo dicat Regi Regina hæc quia non credidi his quæ dicebantur mihi de te, cum utique non venisset ad Christum, nisi credidisset. Sed vide si possumus hoc modo solvere quod ponitur. « Non » iis, *inquit*, credidi qui loquebantur mihi [3]. » Non enim fidem meam in illos qui locuti sunt de te, sed in te direxi, id est non hominibus, sed tibi credidi Deo. Et per illos quidem audivi, ad te autem veni, et tibi credidi, apud quem multo plura viderunt oculi mei, quam annunciabantur mihi. Revera enim cum pervenerit nigra hæc et formosa in Hierusalem cœlestem, et ingressa fuerit visionem pacis, multo plura et magnificentiora quam nunc ei sunt annunciata, perspiciet. Nunc enim tanquam in speculo et ænigmate, tunc autem videbit facie ad faciem, cum consequetur ea quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Et tunc videbit quia nec medietas eo-

[1] Galat. III, 27. — [2] 3 Reg. x, 6. — [3] Ibid. 7.

rum est, quæ audivit in hac sua terra posita. Beatæ ergo sunt mulieres Salomonis, animæ sine dubio quæ Verbi Dei et pacis ejus participes fiunt. Beati pueri ejus qui assistunt in conspectu ejus semper. Non illi qui aliquando assistunt, et aliquando non assistunt, sed qui semper, et sine intermissione assistunt Verbo Dei, vere beati sunt. Talis erat et illa Maria quæ sedebat secus pedes Jesu, et audiebat eum, cui et testimonium reddidit ipse Dominus, dicens ad Martham: « Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur » ab ea[1]. » Adhuc nigra hæc et formosa dicit: Benedictus qui voluit dare te super sedem Israel[2]. Vere enim quia dilexit Dominus Israel, et voluit ut staret in æternum, posuit te regem super eum. Quem? pacificum sine dubio. Christus enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem sepis solvit. Et post hæc omnia, « dedit, *inquit*, » cxx talenta auri regi Salomoni[3] » regina Saba. Numerus hic cxx consecratus est vitæ hominum eorum qui fuerunt in diebus Noe, quibus istud conceditur spatium vitæ, quo invitantur ad pœnitentiam[4]. Ipse autem numerus annorum et Moysi vitæ fuit. Offert ergo Christo Ecclesia in auri specie et pondere non solum multitudinem sensuum suorum et intellectuum, sed Legi Dei consecratos indicat sensus suos per hunc qui Moysi annos vitæ continet numerum. Offert etiam suavitates odoramentorum, quales et quantæ nunquam venerant. Vel orationes in hoc, vel opera misericordiæ intellige. Nunquam enim vel tam recte oraverat, ut nunc cum accessit ad Christum, vel tam pie operata fuerat, ut cum cognovit justitiam suam non facere coram hominibus, sed coram Patre qui videt in abscondito, et reddet palam. Sed multum est alienis in locis simul universa persequi hæc, quæ testimonii gratia videntur assumpta. Sufficiant ista de tertio libro Regnorum. Videamus aliqua ex his

[1] Luc. x, 42. — [2] 3 Reg. x, 9. — [3] Ibid. 10. — [4] Gen. vi.

quæ de LXVII psalmo protulimus, ubi ait: «Æthiopia præ» veniet manus ejus Deo[1].» Si enim intuearis quomodo ex delicto Israel sit salus gentibus, et quod illorum lapsus introeundi viam nationibus dedit, advertes quomodo prævenit et præcedit Æthiopiæ manus, hoc est gentium populus, illos ad Deum, quibus primis data sunt eloquia Dei: et in hoc compleri, «Æthiopia præveniet manus ejus Deo:» et fit nigra ista formosa, etiam si nolunt, etiam si invident et obtrectant filiæ Hierusalem. Sed et Prophetæ testimonium quod posuimus, ubi suscepit Dominus etiam eos qui veniunt de locis quæ sunt ultra flumina Æthiopum, et afferunt hostias Deo, simili sensu advertendum puto[2]. Videtur enim mihi, quod ultra flumina Æthiopiæ esse dicitur ille, qui nimiis et superabundantibus peccatis infuscatus est, et atro malitiæ fuco infectus niger et tenebricosus est redditus: et tamen ne hos quidem repellit Dominus, sed omnes qui sacrificia contribulati spiritus, et humiliati cordis offerunt Deo, confessionis scilicet ac pœnitentiæ titulo ad eum conversi, non repelluntur ab eo. Sic enim pacificus dicit Dominus noster: «Ego venientem ad me non re» pello[3].» Potest autem et de illis dictum videri, quod ultra flumina Æthiopum positi venient etiam ipsi ad Deum hostias deferentes, qui posteaquam intraverit omnis plenitudo gentium, quæ fluminibus Æthiopum comparatur, venient etiam ipsi, et tunc omnis Israel salvabitur: et pro eo ultra flumina Æthiopum dicantur, quasi qui ulteriores et posteriores sint his spatiis, in quibus currit et inundatur gentium salus. Et ita forte compleri videtur hoc quod dicit, quia «in die illa non confunderis *omnis Israel* ex omnibus adin» ventionibus tuis, quibus impie egisti in me[4].» Superest ut illud testimonium quod de Hieremia assumpsimus, explicetur, ubi Abdimelech nihilominus Æthiops vir eunuchus,

[1] Psalm. LXVII, 31. — [2] Soph. III. [3] Joan. VI, 37. — [4] Sophon. III, 11.

cum audisset quia Hieremias in lacum missus est a principibus populi, educit eum inde[1]. Et puto inconveniens non videri si dicamus, quem principes Israel condemnaverunt, et in lacum mortis miserunt, iste aliegena et obscuræ gentis homo et degeneris, id est populus gentium, educit eum de lacu mortis, resurrectionem scilicet ejus a mortuis credens, et fide sua hunc quem illi in mortem tradiderant, iste de infernis revocat ac reducit. Sed et eunuchus hic Æthiops esse dicitur, credo quod castraverit semetipsum propter regnum Dei, vel etiam quod semen malitiæ in semetipso non habeat. Servus quoque est regis, quia servus sapiens imperat stultis Dominis. Interpretatur autem Abdimelech, servus regum. Et ideo Dominus relinquens populum Israel pro peccatis suis, ad Æthiopem verba dirigit, et ad ipsum mittit Prophetam et ipsi dicit: « Ecce ego ad» duco verba mea super civitatem istam in mala et non in » bona : et salvabo te in die illa, et non te dabo in manus » hominum, sed salvans salvabo te[2]. » Salutis autem causa hæc est ei, quia eduxit Prophetam de lacu, id est, quod fide sua qua Christum resurrexisse credit a mortuis, eduxisse eum ex lacu videtur. Habet ergo plurima testimonia fusca hæc, vel nigra, et formosa, in quibus libere agat, et cum fiducia dicat ad filias Hierusalem, quia fusca sum quidem, vel nigra sicut tabernacula Cedar, formosa autem sicut pelles Salomonis. De pellibus Salomonis scriptum aliquid proprie non memini. Puto autem referri posse ad gloriam ejus, de qua dicit Salvator: « Quia nec Salomon in omni » gloria sua opertus est sicut unum horum[3]. » Nomen tamen ipsum pellium in tabernaculo testimonii invenimus frequenter referri, sicut cum dicit: « Et facies pelles ex ca» prarum pilis operimentum super tabernaculum testimonii, » undecim pelles facies, longitudo pellis unius triginta cubi-

[1] Jer. XXXVIII. — [2] Id. XXXIX, 16, 17. — [3] Matth. VI, 29.

» torum, latitudo quatuor cubitorum. Eadem mensura erit » undecim pellibus, et conjunges quinque pelles simul, » et alias sex simul, et replicabis sextam pellem a fronte » tabernaculi : et facies quinquaginta ansulas per oram pel- » lis unius, et quinquaginta ansulas per oram pellis alterius, » per quas conjungantur una ad alteram : et facies circulos » æreos quinquagenos, et conjunges ex ipsis pelles, et erit » unum totum : et replicabis quod superest ex pellibus, me- » dietatem pellis unius a fronte tabernaculi, et ex alia me- » dietate quod superest, velabis posteriora tabernaculi cu- » bitum hinc, et cubitum inde, ex eo quod abundat in » longitudine pellium, et erit adopertum tabernaculum ex » lateribus hinc et inde [1]. » Puto ergo quod harum pellium mentio fiat in Cantico Canticorum, et istæ dicantur esse Salomonis, qui accipitur in pacificum Christum. *Ipsius* ergo est tabernaculum, et ea quæ ad tabernaculum perti- nent : et præcipue si illud tabernaculum consideremus, quod dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus et non homo, et quod ait : « Non enim in manu facta sancta intra- » vit Jesus exemplaria verorum [2]. » Si ergo pulchritudinem suam sponsa pellibus comparat Salomonis, illarum sine dubio pellium gloriam et pulchritudinem dicit, quæ ope- riunt illud tabernaculum quod fixit Deus et non homo. Si vero nigredinem suam quæ exprobrari a filiabus Hierusalem videbatur, pellibus contulit Salomonis, hujus tabernaculi quod exemplar veri tabernaculi vocatur, accipiendæ sunt pelles : quasi quod et ipsæ nigræ sint quidem, utpote ca- prarum pilis textæ, et tamen usum ornatumque exhibeant divino tabernaculo. Quod autem videtur esse persona una quæ loquitur, et pluribus se vel tabernaculis Cedar in ni- gredine, vel Salomonis pellibus comparavit, ita accipien- dum est, quia una quidem persona videtur, Ecclesiæ innu-

[1] Exod. XXVI, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. — [2] Hebr. IX, 24.

meræ tamen sunt quæ per orbem terræ diffusæ sunt, atque immensæ congregationes ac multitudines populorum : sicut et regnum cœlorum unum quidem dicitur, sed multæ tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem [1]. Potest autem et de unaquaque anima quæ post peccata plurima convertitur ad pœnitentiam, dici, quod nigra sit quidem pro peccatis, formosa propter pœnitentiam et fructus pœnitentiæ. Denique et de hac ipsa quæ nunc dicit : « Nigra » sum et formosa, » quia non in finem in nigredine ista permansit, post hæc dicunt de ea ipsa filiæ Hierusalem : « Quæ est ista quæ ascendit dealbata incumbens super fra» ternum suum [2] ? Ne videatis me, quoniam infuscata sum » ego, quia despexit me sol [3]. » Infusca sive denigrata, si competenter nobis videtur aptata expositio quam in superioribus vel de Æthiopissa quæ a Moyse suscepta est in conjugium, vel de regina Saba Æthiopum quæ sapientiam Salomonis venit audire, texuimus : merito nunc hæc quæ fusca vel nigra est et formosa, satisfacere videtur pro nigredine vel fuscatione sua, causasque reddere exprobrantibus, quasi quæ non natura talis, nec ita a conditore creata sit, sed ex accidentibus hoc passa sit. Ex eo (inquit) quia sol despexit me. In quo ostendit non de nigredine corporis fieri sermonem, quod utique sol obscurare et denigrare solet, cum respicit magis quam cum despicit. Ita denique et apud illam omnem gentem Æthiopum ferunt, cui naturalis quædam inest ex seminis carnalis successione nigredo, quod in illis locis sol radiis acrioribus ferveat, et adusta jam semel atque infuscata corpora genuini vitii successione permaneant. Contrarii vero ordinis est animæ nigredo. Nam neque aspectu, sed despectu solis inuritur, neque nascendo, sed negligendo conquiritur : et ideo sicut ignavia assumitur, ita et industria repellitur et repulsatur. Denique, ut superius

[1] Joan. XIV. — [2] Cant. VIII, 5. — [3] Id. I, 6.

dixi, hæc ipsa quæ nunc nigra dicitur esse, in fine Cantici hujus dealbata memoratur ascendere incumbens super fraternum suum. Effecta est ergo nigra, quia descendit: si autem cœperit ascendere et incumbere super fraternum suum, et adhærere ei, nec omnino separari ab eo, erit dealbata et candida: abjectaque omni nigredine, veri luminis luce circumfusa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hierusalem pro nigredine sua satisfaciens: Non putetis, o filiæ Hierusalem! quod naturalis est ista nigredo quam videtis in vultu meo: sed scitote quoniam despectu solis est facta. Sol enim justitiæ quia me non invenit recte stantem, nec ipse in me rectos direxit lucis suæ radios. Ego enim sum populus gentium, qui prius non aspexi ad solem justitiæ nec steti ante Dominum: et ideo nec ille me aspexit, sed despexit, neque astitit mihi, sed præteriit. Hoc autem ita esse etiam tu qui Israel diceris, re ipsa expertus jamjamque cognosces et dices: Sicut enim me aliquando non credente tu assumptus es, et misericordiam consecutus, et te respexit sol justitiæ, me autem utpote inobedientem et incredulum despexit, et sprevit: ita et nunc quia tu incredulus et inobediens factus es, ego spero respici a sole justitiæ et misericordiam consequi. Quod autem mutua nobis sit solis ista despectio, et ego primo pro inobedientia mea despectus sum, tu vero respectus: nunc autem etiam tibi non solum despectus solis, sed et cæcitas quædam licet ex parte contigerit, testem tibi producam magnificum, et cœlestis secreti conscium Paulum, qui ita dicit: «Sicut enim vos» (de gentibus sine dubio loquens) «aliquando non credidistis » Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter » istorum incredulitatem: ita et isti non crediderunt in ves» tra misericordia, ut ipsi misericordiam consequantur[1].» Et item in aliis dicit: «Quia cæcitas ex parte contigit in

[1] Rom. XI, 30.

»Israel, donec plenitudo gentium intraret[1].» Hinc ergo est in me quam exprobras ista nigredo, quia despexit me sol propter incredulitatem et inobedientiam meam. Cum vero, recte stetero ante eum, et non fuero obliquus in aliquo, neque declinavero ad dexteram, neque ad sinistram, sed fecero rectas semitas pedibus meis contra solem justitiæ incedens in omnibus justificationibus ejus sine quærela: tunc et ipse rectus me respiciet, et nulla erit obliquitas, nec erit causa ulla despectus, et tunc reddetur mihi lux mea et splendor meus: in tantumque propelletur a me quam nunc exprobratis ista nigredo, ut etiam lux mundi merear appellari. Sic ergo sol iste quidem visibilis ea corpora quibus a summo libramine insederit, infuscat et urit: ea vero quæ procul sunt et ab ista collibratione longius posita, conservat in candore suo, nec omnino urit ea, sed illuminat. Sol vero spiritalis, qui est sol justitiæ, in cujus pennis sanitas esse dicitur, e contrario eos quidem quos recti cordis invenerit, et ad libram sui splendoris consistentes, illuminat, et omni fulgore circumdat: eos autem qui oblique incedunt cum eo, necessario etiam ipse oblique non tam respicit quam despicit, hoc eis præstante circumstantia sua et instabilitate. Quomodo enim qui perversi sunt, possunt suscipere quod rectum est? Velut si curvo ligno adhibeas rectissimam regulam, videbitur quidem per regulam argui materiæ pravitas, non tamen regula est quæ ligno causam perversitatis imposuit. Et ideo festinandum est ad vias rectas, et standum in semitis virtutum, ne forte sol justitiæ rectus incedens, si nos obliquos stare inveniat et perversos, despiciat nos et efficiamur denigrati. In quantum enim incapaces fuerimus lucis ejus, in tantum tenebris et nigredini dabimus locum. Hic enim est ipse sol qui et lux vera, illuminans omnem

[1] Rom. XI, 25.

hominem venientem in hunc mundum, et qui in hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est. Non enim per istud visibile lumen mundus factus est, cum et ipsum portio sit mundi, sed per istud verum lumen, a quo lumine si nos perversi incesserimus, despici dicimur. Et ipsum enim nobis perverse incedentibus, perversum quoque incedit, sicut scriptum est in maledictionibus Levitici : « Et si incesseritis » (*inquit*) mecum perversi, et nolueritis obedire, mihi, ad» jiciam vobis plagas septem[1]. » Et post pauca : « Et si, *in*» *quit*, non fueritis emendati, sed incesseritis mecum per» versi, incedam et ego vobiscum perversus[2]; » sive ut in aliis exemplaribus legimus : « Si incesseritis mecum obliqui, » incedam et ego vobiscum obliquus. » Et post aliquanta iterum dicit ad ultimum : « Et quoniam ambulaverunt *in* » conspectu meo obliqui, et ego ambulabo cum eis *in fu*» rore obliquus[3]. » Hæc assumpsimus, ex quibus probaremus qualiter despicere, hoc est oblique aspicere sol dicatur. Et evidenter claruit quod hos despici ait, et cum his oblique incedat, ac perverse, qui oblique incedunt cum eo. Sed et hoc quod admonuit præsens locus, indiscussum non omittamus, quia sol duplicis videtur esse virtutis, unius qua illuminat, alterius qua adurit. Sed pro rebus aut materiis subjacentibus, aut illuminat aliquid luce, aut infuscat et obdurat aliquid ardore. Secundum hæc ergo fortassis et indurasse dicitur Deus cor Pharaonis[4], quod talis fuerat materia cordis ipsius, quæ præsentiam solis justitiæ non ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit et indurat, exceperit : propter hoc sine dubio quod et ipse affligebat Hebræorum vitam in operibus duris, et quod luto et latere conficiebat eos[5]. Et erat utique cor ejus secundum ea quæ cogitabat luteum et limosum. Et sicut materiam luti sol iste

[1] Levit. xxvi, 21. — [2] Ibid. 23, 24. — [3] Ibid. 40, 41. — [4] Exod. ix. — [5] Id. iv.

visibilis stringit et indurat, ita sol justitiæ his eisdem radiis quibus illuminabat populum Israel, Pharaonis cor cui inerant luteæ cogitationes pro ipsis motuum suorum qualitatibus indurabat. Hæc autem quod ita se habeant, et non communem (ut hominibus videtur) historiam famulus Dei per Spiritum Sanctum scribat, ostenditur etiam inde, quod ubi refert ingemuisse filios Israel, non dicit a luto, neque a latere, neque a paleis ingemuisse eos, sed *ab operibus suis*, inquit. Et rursum : « Et ascendit, *inquit*, clamor eorum ad Deum[1]. » Non dixit a luto et latere, sed iterum, *ab operibus suis*. Propter quod et subjungit : Quia « exaudivit Dominus gemitus ipsorum[2]. » Cum utique non exaudiat eorum gemitum, qui non ex operibus suis clamant ad Dominum. Hæc quamvis per excessum dicta videantur, tamen locorum opportunitate commoniti nequaquam judicavimus omittenda, maxime cum habeant aliquid similitudinis ad hoc quod dicit hæc quæ infuscata est quia despexerit eam sol, quod utique ostenditur ibi accidêre, ubi peccatorum causa præcedit : et ibi infuscari vel aduri aliquem sole, ubi peccati materia subsistit. Ubi vero non est peccatum, sol neque adurere dicitur, neque infuscare, sicut de justo refertur in psalmis : « Per diem sol non uret te, neque luna » per noctem[3]. » Vides ergo quia sanctos in quibus peccatorum nulla causa est, sol nunquam adurit. Ut enim diximus, duplicis virtutis est sol : justos quidem illuminat, peccatores vero non illuminat, sed adurit, quoniam et ipsi oderunt lucem, quia male agunt. Denique ob hoc Deus noster ignis dicitur esse consumens, et nihilominus lux in quo tenebræ non sunt[4]. Lux sine dubio justis, et ignis efficitur peccatoribus, ut consumat in eis omne quod in anima eorum corruptibilitatis aut fragilitatis invenerit. Quod autem in multis scripturæ locis et sol et ignis non iste visibilis,

[1] Exod. II, 23. — [2] Ibid. 4. — [3] Psalm. CXXI, 6. — [4] Deut. IV.

vanda ei et custodienda consignant. Non enim relinquunt eam (ut diximus) otiosam. Sed et Evangelistarum scripta, atque ipsorum Apostolorum litteras possumus similiter vineas accipere, quas huic quæ ex gentibus congregatur, pro qua etiam dimicaverunt, custodiendas colendasque tradiderunt. Quod vero ait, quia suam propriam vineam non custodierit, illam possumus eruditionem dicere, qua unusquisque exercebatur ante fidem : quam sine dubio credens Christo, relinquit ac deserit, et ea quæ sibi lucra videbantur, ducit propter Christum detrimenta [1]. Sicut et Paulus gloriatur legis observantias, et omnem Judaicæ institutionis gloriam fuisse sibi ut stercora tantum ut in Christo inveniretur non habens suam justitiam quæ ex lege est, sed justitiam quæ ex Deo est [2]. Sicut ergo Paulus accepta *Christi* fide, non custodivit vineam suam, Judaicæ scilicet traditionis obsequia : et idcirco fortasse nos custodivit, quia cum plantata esset a Deo « vitis vera, conversa *est* in amaritu- » dinem vitis alienæ [3], » et erat jam « vitis Sodomorum » vinea eorum, et palmes eorum ex Gomorra, *et* botrus » amaritudinis in eis, *et* furor draconum vinum eorum, et » furor aspidum insanabilis [4]. » Ita et apud gentes erant plurimæ hujusmodi doctrinæ, quas post illa bella quibus pro fide et agnitione Christi a doctoribus dimicatum est, superatas dicit. Puto quod omnino criminis loco ducatur, si custodierit aliquis hujusmodi vineas, et agrum colat ultra venenatis et noxiis consitum disciplinis. Nec mireris si his culpis aliquando fuisse videatur obnoxia hæc quæ ex nationum dispersione colligitur, et jam Christo sponsa præparatur. Recordare quomodo prima mulier seducta est, et in prævaricatione facta : quæ non aliter salva fieri dicitur, nisi per filiorum generationem, illorum duntaxat qui perma-

[1] Philipp. III, 7. — [2] Ibid. 3 et seq. — [3] Jerem. II, 21. — [4] Deut. XXXII, 32, 33.

nent in fide et charitate cum sanctitate[1]. Hoc ergo quod de Adam et Eva scribitur, sic asseverat Apostolus : « Mysterium magnum est in Christo et in Ecclesia[2] : » qui eam ita dilexit ut semetipsum traderet pro ea, cum esset adhuc impia hæc ipsa, sicut ipse dixit : « Cum enim adhuc secundum tempus impii essemus, Christus pro nobis mortuus est[3]. » Et iterum : « Quia cum adhuc essemus infideles, Christus pro nobis mortuus est[4]. » Non ergo mirum est, si hæc quæ seducta, et in prævaricatione facta, quæ impia secundum tempus fuit et peccatrix, talem dicatur vineam coluisse eo tempore, cum adhuc impia erat, quam relinquere debuerit, et nequaquam omnino servare.

Quod si etiam tertium explanationis locum placet exequi, referamus hæc ad unamquamque animam, quæ conversa ad Deum, et ad fidem veniens, patitur sine dubio cogitationum pugnas, et obluctationes dæmonum revocare eam nitentium ad prioris vitæ illecebras, vel infidelitatis errorem. Sed ne hoc fiat, neve rursum dæmonibus in eam tantum liceat, prospexit divina providentia ut parvulis quibusque, et his qui pro semetipsis adversus astutias diaboli et dæmonum pugnas dimicare non possunt, utpote infantes adhuc et lactentes in Christo, dare Angelos propugnatores et defensores : qui velut tutores et procuratores constituti sunt a Deo eorum, qui in infirma ætate positi pro semetipsis (ut diximus) pugnare non possunt. Et ut hoc cum majori fiducia agant, conceditur eis semper videre faciem Patris qui in cœlis est[5] : et istos puto esse parvulos quos venire ad se Christus jussit, et non sivit prohiberi, et quos semper dixit videre faciem Patris. Nec tibi contrarium videatur, si eos hæc anima quæ ad Deum tendit, matris suæ filios appellat. Si enim animarum mater Hierusalem cæles-

[1] I Tim. II, 15. — [2] Ephes. V, 32. — [3] Rom. V, 6. — [4] Ibid. 8, 9. — [5] Matth. XVIII.

tis est, et Angeli nihilominus cœlestes nominantur, nihil dissonans videbitur, si hi qui similiter ut ipsa cœlestes sunt, ab ea filii matris appellantur. Super omnia autem congruum videbitur et conveniens, ut quibus unus est pater Deus, una sit et Hierusalem mater. Quod vero ait : « Vi-» neam meam non custodivi [1], » instituta illa ac mores et propositum in quo exercebatur secundum veterem hominem vivens, indicare videtur laudabiliter a se non esse servata. Ex quo autem adjutorio Angelorum dimicavit, vicit ac penitus a se effugavit veterem hominem cum actibus suis, constitutaque est ab eis vinearum custos, sensuum scilicet et dogmatum divinorum ex quibus possit vinum bibere, quod lætificet cor ejus.

« Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi *pascis*, » ubi cubile habes in meridie, ne forte efficiar *sicut ado-* » *perta* super greges sodalium tuorum [2]. » Adhuc sponsa loquitur etiam hæc, sed ad sponsum, et non jam ad filias Hierusalem. Igitur ab initio ubi ait : *Osculetur me*, usque ad hunc locum : *Super greges sodalium*, cuncta quæ dicta sunt, verba sunt sponsæ. Sed primo sermo ejus ad Deum factus est, secundo ad sponsum, tertio ad adolescentulas : inter quas et sponsum media quædam, et ut se dramatis hujus species habet quasi mesochorus effecta, nunc ad ipsum, nunc etiam ad filias Hierusalem respondens, dirigit verba. Hos ergo nunc ultimos sermones suos ad sponsum facit, requirens ab eo ubi pascat in meridie, et ubi collocet gregem, verens ne dum requirit eum, incurrat in ea loca ubi sodales sponsi locatos per meridiem greges servant. Ostenditur autem per hæc quia sponsus hic etiam pastor sit. In superioribus autem didiceramus eum esse et regem, pro eo sine dubio quod homines regat : pastorem vero pro eo quod oves pascat : sponsum autem pro eo quod habeat

[1] Cant. 1, 6. — [2] Ibid. 7.

sponsam quæ cum eo regnet, secundum quod scriptum est: « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato [1]. » Hæc interim continet dramatis ipsius qui est quasi historicus ordo.

Nunc autem requiramus intelligentiam mysticam: et si oportet prævenire paululum ea quæ in posterioribus referenda sunt, quo quis affectus sit horum sodalium pateat, memoremus illud quod scriptum est: quia reginæ sunt sexaginta, sed ex his omnibus una sit columba, et una perfecta, ac particeps regni: cæteræ vero jam inferiores sunt quæ octoginta appellantur concubinæ: adolescentulæ vero quarum numerus nullus est, post ordinem concubinarum ponuntur. Istæ autem omnes differentiæ eorum sunt, qui in Christo credentes, diversis ei affectibus sociantur: ut verbi gratia dicamus, omnem ecclesiam per aliquam figuram corpus esse Christi, Apostolus dicit: in quo corpore diversa esse membra pronunciat, et alios esse oculos, et alios manus, alios etiam pedes, et singulos pro operum, studiorumque suorum meritis in membra corporis hujus aptari. Secundum hanc ergo speciem et hæc intelligenda sunt: et alias quidem animas putandum est in hoc sponsali dramate quæ magnificentiore affectu sponso atque illustriore sociantur, apud eum reginarum loco et affectu haberi: alias quarum inferior sine dubio in profectibus et virtutibus honor est, concubinarum loco duci: et alias adolescentularum quæ videntur extra aulam quidem positæ, non tamen extra urbem regiam: posteriores vero et post omnes quæ supra memoratæ sunt, esse eas quæ oves appellantur. Si vero perspiciamus attentius, adhuc fortassis etiam harum omnium invenimus inferiores alias, et ultimas omnium: illas scilicet quæ in sodalium ejus gregibus numerantur. Et ipsi enim habere greges quosdam dicuntur, in quos non vult sponsa incurrere, et ob hoc petit a sponso

[1] Psalm. XLV, 9. — [2] I Cor. XII.

ut annunciet sibi ubi pascat, ubi meridiem faciat : « Ne, » *inquit*, efficiar sicut adoperta super greges sodalium tuo» rum [1]. » Quæritur ergo sodales isti qui habere quosdam greges dicuntur, utrum sponso operam dantes, et sub ipso velut pastorum principe agentes hoc faciant, quandoquidem sodales ejus nominantur : an proprium aliquid, et sequestratum habentes, et quod non sit cum animo sponsi : quandoquidem refugit sponsa, et veretur ne forte incurrat sodalium greges dum sponsum suum requirit. Sed et quod dixit : *Ne forte efficiar*, non adoperta, sed *sicut adoperta*, require ne forte innuat per hoc esse aliquam vel aliquas sodalium quasi sponsas habentes etiam ipsas habitum sponsalem, et esse adopertas, et, sicut Apostolus dicit, « velamen et potestatem *habentes* super caput [2]. » Et ut manifestior sermonis hujus explanatio fiat, iterum *quasi dramatis* ordine quod dicitur exequamur. Exposcit ab ipso sponso suo sponsa, ut ei locum secreti sui indicet et quietis : quandoquidem amoris impatiens etiam per meridiem cupit audire sponsum, eo præcipue tempore, quo clarior lux, et splendor diei perfectus et purus est, ut assistat ei oves pascenti vel refrigeranti : et studiose vult viam discere, qua ire ad eum debeat, ne forte si non fuerit edocta itineris hujus anfractus, incurrat greges sodalium, et videatur similis esse alicui illarum quæ adopertæ veniunt ad sodales ejus, nec pudoris curam gerunt, aut verentur passim discurrere, et multis apparere. Ego autem quæ a nullo, inquit, alio videri volo nisi a te solo, scire desidero quo ad te itinere veniam, ut secretum sit, ut nemo sit medius, ut nullus arbiter peregrinus et alienus occurrat. Et forte ob hoc requirit ista loca in quibus pascit sponsus oves suas, et ostendit ei verecundiam suam, pro qua non vult incurrere greges sodalium : ut ille segreget oves suas a sodalibus, et

[1] Cant. I, 7. — [2] Cor. XI, 10.

seorsum pascat : ut non solum sponsa non videatur ab aliis, sed et arcanis ineffabilibusque mysteriis sponsi secretius perfruatur.

Nunc ergo videamus per singula : et primo quidem vide si possumus dicere, quod Dominus cujus portio fuit Jacob, et funiculus hæreditatis ejus Israel, intelligendus sit sponsus, sodales vero ejus Angeli illi ad quorum numerum « cum divi» deret excelsus gentes, et dispergeret filios Adam, statuit ter» minos gentium secundum numerum (*ut ait*) angelorum » Dei[1] : » et isti sint fortassis greges soladium sponsi, gentes scilicet cunctæ, quæ velut pecora sub Angelis pastoribus constitutæ sunt : grex vero sponsi illæ dicantur de quibus ipse in Evangelio dixit : « Oves meæ vocem meam audiunt[2]. » Vide enim et observanter intende, quoniam dixit, *Oves meæ*, quasi sint et aliæ oves quæ non sint ejus, sicut et ipse in aliis dixit : « Vos enim non estis de ovibus meis[3]. » Quæ singula huic occulto mysterio convenienter videbuntur aptari. Quæ si ita se habent, competenter sponsa uniuscujusque soladium gregem sponsam ejus intelligi voluit, quam adopertam nominavit. Sed quoniam certa erat quod super omnes illas ipsa esset, non vult similis videri alicui illarum, utpote quæ sciret tantum, se debere præcellere illas soladium sponsas quas sponsa nominat velut adopertas, quantum eminentiæ sponsus suus habebat ad sodales. Sed et pro hoc adhuc videbitur percontandi causas habuisse, quandoquidem boni pastoris scit esse studium, ut optima ovibus pascua requirat, et ut viridantia atque opaca quæque nemora ad requiem meridiani æstus inveniat. Quod quidem sodales sponsi facere nesciunt, nec in eligendis pascuis, aut scientiæ tantum, aut sollicitudinis gerunt : et ob hoc dicit : « Annuncia mihi ubi pascis, ubi cubile habes in meridie[4] : » cupiens tempus scilicet illud quo copiosius mundo lumen

[1] Deut. xxxii, 8. — [2] Joan. x, 27. — [3] Ibid. 26. — [4] Cant. i, 7.

infunditur, quo magis merus est dies et purior et florulentior est lux. « Tunc, *inquit*, annuncia mihi, o tu quem di» lexit anima mea! ubi pascis, ubi cubile habes in meridie, » ne forte efficiar ut adoperta super greges sodalium tuo» rum[1]. » Novo nunc nomine sponsa appellavit sponsum. Sciens enim ipsum esse filium charitatis, imo ipsum esse charitatem quæ ex Deo est, quasi vocabulum ei istud posuit: « Quem dilexit anima mea. » Et tamen non dixit, quem dilexi, sed quem dilexit anima mea: sciens non qualicumque dilectione, sed ex tota anima, et ex totis viribus, et ex toto corde habendam esse dilectionem sponsi. « Ubi » pascis, (*inquit*) et ubi cubile habes. » Puto autem quod et propheta de hoc loco quem nunc sponsa discere ab ipso sponso desiderat, et audire, etiam ipse sub eodem *positus* pastore dicat: « Dominus regit me, » (sive ut in *aliis legimus*: « Dominus pascit me), et nihil mihi deerit[2]. » Et quoniam sciebat alios pastores vel ignavia, vel imperitia faciente greges in locis aridioribus collocare, de hoc optimo pastore Domino dixit: « In loco viridi ibi me collocavit. Su» per aquam refectionis educavit me[3], » ostendens pastorem hunc non solum abundantes aquas ovibus suis, sed et salubres et puras, et quæ per omnia reficiant providere. Sed quoniam ab hoc statu quo ut ovis sub pastore degerat, conversus ad rationabilia et celsiora profecit, idque adeptus est per conversionem, subjungit et dicit: « Animam meam » convertit. Eduxit me super semitas justitiæ propter nomen » suum[4]. » Hinc vero quandoquidem in hoc profecerat ut justitiæ incederet vias, justitia autem habet sine dubio impugnantem se injustitiam, et necesse est eum qui justitiæ iter incedit habere pugnas adversantium, fide conversus et spe dicit de eis: « Nam et si ambulem in medio umbræ mor» tis, non timebo mala, quoniam tu mecum es[5]. » Post hæc

[1] Cant. I, 7. — [2] Psalm. XXII, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 3. — [5] Ibid. 4.

vero quasi gratiam referens ei qui se pastoralibus imbuerat disciplinis : « Virga, *inquit*, tua et baculus tuus, » quibus institutus videor ad pastoris officium, « ipsa me consolata » sunt[1]. » Hinc vero ubi se a pastoralibus videt pascuis ad rationabiles cibos et mystica secreta translatum, addit et subdit : « Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui » tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, et pocu- » lum tuum inebrians quam præclarum est. Et misericordia » tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, ut inhabi- » tem in domo Domini in longitudinem dierum[2]. » Illa ergo prima, id est pastoralis institutio, initio eorum fuit, ut in loco viridi collocatus, super aquam refectionis educaretur. Hæc vero quæ sequuntur de profectibus ad perfectionem requiruntur.

Et quoniam de pascuis et viriditate proposuimus, conveniens etiam videtur de evangeliis confirmare quæ diximus. Inveni etiam ibi pastorem hunc bonum de pascuis ovium disserentem, ubi ad hoc quod pastorem se profitetur, etiam ostium se esse commemorat, et dicit : « Ego sum ostium : per » me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredie- » tur, et pascua inveniet[3]. » Hunc etiam nunc sponsa percontatur, ut ab eo audiat, et discat in quibus pascuis oves agat, vel in quibus amœnitatibus meridianos procuret æstus : meridiem appellans illa scilicet cordis secreta, quibus clariorem scientiæ lucem a verbo Dei anima consequitur. Hoc enim tempus est quo sol excelsiorem circuitus sui verticem tenet. Si quando ergo sol justitiæ Christus Ecclesiæ suæ excelsa et ardua virtutum suarum secreta manifestat, amœna pascua cubiliaque meridiana videbitur edocere. Nam cum adhuc initia habet discendi, et prima (ut ita dicam) ab eo scientiæ suscipit rudimenta, tunc dicit propheta : « Et adjuvabit eam mane » diluculo[4]. » Nunc ergo quia perfectiora jam quærit, et ex-

[1] Psalm. XXII, 4. — [2] Ibid. 5, 6. — [3] Joan. X, 9. — [4] Psalm. XLVI, 5.

celsiora desiderat, meridianum scientiæ lumen exposcit. Hinc puto et Abrahæ post multas eruditiones quibus apparens ei Deus imbuit eum de singulis et docuit, post refertur quia visus sit ei Deus ad quercum Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie. « Et respiciens (*inquit*) » oculis suis, vidit, et ecce tres viri stabant super eum [1]. » Quod si credimus hæc per Spiritum sanctum scripta, non puto frustra placuisse divino Spiritui, ut etiam tempus et hora visionis Scripturæ paginis mandaretur, nisi et horæ istius, et temporis ratio aliquid conferret ad scientiam filiis Abrahæ, quibus utique sicut opera Abrahæ facienda, ita et visitationes istæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere: « Nox præcessit, dies autem appropinquavit, sicut in die » honeste ambulemus, non in comessationibus et ebrietati» bus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione » et æmulatione [2] : » et cum hæc omnia transierit, supergressus videbitur tempus hoc quod nox præcessit, et dies appropinquavit, et festinare non ad initium diei, sed ad meridiem, ut et ipse ad gratiam perveniat Abrahæ. Si enim lux quæ in ipso est mentis, et puritas cordis clara fuerit et splendida, iste meridianum tempus in semetipso habere videbitur : et per hanc puritatem cordis, quasi in meridie positus Deum videbit, sedens ad quercum Mambre, quod ad visionem interpretatur. Apud visionem ergo sedet in meridie, qui vocat ad videndum Deum. Inde denique non dicitur intra tabernaculum, sed foris ad ostium sedere tabernaculi. Foris etenim est extra corpus posita mens ejus qui longe est a corporalibus cogitationibus, longe a carnalibus desideriis, et ideo ab his omnibus foris positum visitat Deus. Ejusdem quoque mysterii est, quod et Joseph fratres suos cum suscepisset in Ægypto, in meridie eos pascit, et in meridie adorant eum cum muneribus. Propterea denique

[1] Gen. XVIII, 2. — [2] Rom. XIII, 12, 13.

puto et de his quæ Judæi in salvatorem commiserunt, nullum evangelistarum voluisse scribere, quia meridie hæc gesta sunt cum utique sexta hora non aliud quam meridianum tempus ostendat, nullus tamen meridiem nominavit. Sed Matthæus ita dixit : « Ab hora autem sexta tenebræ factæ » sunt super omnem terram usque in horam nonam [1]. » Lucas vero : « Erat jam quasi hora sexta, et tenebræ factæ sunt » super omnem terram usque in horam nonam deficiente » sole [2]. » Sed et Marcus : « Cum autem esset facta hora » sexta, tenebræ factæ sunt super omnem terram usque in » horam nonam [3]. » Unde apparet, quia in visitatione quidem Abrahæ, et in convivio patriarcharum apud Joseph non indigebat ut tempus istud sub nomine sexti numeri significaretur, sed ut meridies diceretur. Volebat enim sponsa, quæ jam tunc in illis adumbrabatur, discere ubi pasceret sponsus, et ubi haberet cubile, et ideo meridiem nominat. Evangelistæ vero in his quæ narrabant, non meridianum tempus, sed horæ sextæ numerum requirebant, ad enarrandum scilicet sacrificium hostiæ ejus, quæ oblata est in die Paschæ pro redemptione hominis, qui in die sexta formatus est a Deo, posteaquam terra produxit animam viventem secundum genus, quadrupedia, et repentia, et bestias terræ. Ob hoc igitur in præsenti loco illuminari sponsa desiderat pleno scientiæ lumine, ne per imperitiam errans, in aliquo similis efficiatur illis doctorum scholis, quæ non per ipsam Dei sapientiam, sed per philosophorum et principum hujus mundi exercentur. Hoc enim et Apostolus dicere videtur in eo ubi ait, quia « loquimur Dei sapientiam in mys» terio absconditam, quam nemo principum hujus mundi » cognovit [4]. » Et iterum hæc eadem significat, cum dicit : « Non enim spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum

[1] Matth. XXVII, 45. — [2] Luc. XXIII, 44, 45. — [3] Marc. XV, 33. — [4] I Cor. II, 7, 8.

» qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis [1]. » Ob hoc ergo requirit sponsa Christi meridiana cubilia, et plenitudinem scientiæ poscit a Deo, ne videatur esse sicut una ex philosophorum scholis, quæ adoperta nominatur, pro eo quod plenitudo veritatis apud eos tecta est et adoperta. Sponsa autem Christi dicit : « Nos autem revelata » facie gloriam Dei speculamur [2]. »

« Nisi cognoveris te, o bona! *sive* pulchra inter mulieres, » egredere tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos in ta» bernaculis pastorum [3]. » Unius Chilonis scilicet ex septem quos apud Græcos singulares fuisse in sapientia fama concelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur esse sententia, qua ait : « Scito teipsum, *vel* cognosce teipsum. » Quod tamen Salomon, quem præcessisse omnes hos tempore *et sapientia* ac rerum scientia in præfatione nostra *docuimus*, ad animam quasi mulierem sub comminatione quadam loquens dicit : Nisi cognoveris temetipsam, o pulchra inter mulieres! et agnoveris pulchritudinis tuæ causas inde descendere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris, et cognoveris quam pulchra eras ex initio : quamvis et nunc jam præcellas cæteras mulieres, et pulchra inter eas sola dicaris, tamen nisi cognoveris teipsam quæ sis, non enim ex comparatione inferiorum volo bonam videri pulchritudinem tuam, sed ut tibi ipsi et decori tuo collata atque exæquata respondeas. Quod nisi feceris, jubeo te exire, et in ultimis gregum vestigiis collocari, et jam non oves neque agnos, sed hœdos pascere, illos scilicet qui pro pravitate et lascivia a sinistris staturi sunt regis in judicio præsidentis. Et cum tibi introductæ in cubiculum regium ostenderim quæ summa sunt bona, si non cognoveris temetipsam, ostendam tibi etiam quæ sunt ultima mala, ut ex utroque proficias, tam malo-

[1] 1 Cor. II, 12. — [2] 2 Cor. III, 18. — [3] Cant. I, 8.

rum metu quam bonorum desiderio. Si enim nescieris temetipsam, et in ignorantia tui vixeris, nec scientiæ studium gesseris, sine dubio nec tabernaculum proprium habebis, sed et per pastorum tabernacula discurres, et nunc in illius tabernaculis pastoris pasces hœdos : inquietum animal ac vagum et peccatis deputatum. Hæc autem patieris, donec rebus ipsis et experimentis intelligas, quantum mali sit animam nescire seipsam, neque pulchritudinem suam, per quam præcellit cæteras, non virgines, sed mulieres, illas scilicet quæ corruptionem passæ sunt, nec in virginitatis integritate permanserunt. Hæc sunt quæ sponsus post illa omnia quæ locuta fuerat sponsa, austera quadam comminatione sponsæ animos ad agnitionis suæ curam suscitans, per ordinem propositi dramatis dicit.

Sed nunc consequenter, ut cætera, ad Christum hæc et ad Ecclesiam referamus, qui ad sponsam suam, ad animas scilicet credentium loquens, summam salutis et beatitudinis in suimet agnitione constituit. Quomodo ergo anima cognoscat semetipsam, nec facile puto, nec breviter explicari posse : tamen pro viribus pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur ergo mihi duplici modo agnitionem sui animam capere debere. Quid quidem sit ipsa, et qualiter moveatur, id est, quid in substantia, et quid in affectibus habeat : ut puta ut intelligat si boni affectus sit, aut non boni, aut recti propositi, aut non recti : et quidem si recti, si erga omnes virtutes eumdem tenorem habeat, tam in intelligendo quam in agendo, an erga necessaria tantum, et quæ in promptu sunt. Et utrum in eo sit ut recipiat profectus, ut augeatur in intellectu rerum augmentoque virtutum, an in isto stet et resideat, in quod potuit pervenire : et utrum erga semetipsam tantummodo vacet excolendam, an aliis prodesse et conferre aliquid utilitatis studeat, vel in verbo doctrinæ, vel in exemplis gestorum. Si vero cog-

noscat semetipsam non esse boni affectus, neque recti propositi, in hoc ipso, ut intelligat utrum ei satis desit, et procul a via virtutum, an in ipso jam posita sit itinere, et incedere jam conetur, cupiens quæ in ante sunt apprendere et quæ retro sunt oblivisci, sed nondum appropinquaverit: aut proxima quidem sit, nondum tamen ad perfectionem venerit. Sed et in eo opus videtur esse animæ cognoscentis semetipsam, scire si hæc ipsa quæ operatur mala, ex affectu et studio operetur, an fragilitate quadam, et (ut ille ait) quod quasi non vult agens, et quæ odit faciens, et rursus ea quæ bona sunt affectibus et recto proposito gerere videatur. Verbi gratia, si iracundiam apud aliquos quidem cohibet, apud aliquos autem effert, an semper eam cohibet, et apud nullum omnino profert. Similiter et tristitiam, si in aliquibus quidem negotiis rejicit, in aliquibus autem recipit, an in omnibus omnino non recipit. Ita et timorem, aliaque similiter quæ virtutibus videntur esse contraria. Adhuc et illud opus est animæ cognoscentis se, si gloriæ multum cupida sit, aut parum, aut omnino nihil. Quod inde ligit, si laudibus multum, aut mediocriter delectetur, omnino nihil: et si in opprobriis satis, aut parum, aut no nihil contristetur. Sed et in dando, et accipiendo oscentis animæ semetipsam sunt quædam indicia, si tribuit, et præbuit ita communicabili affectu, et quasi ui æquitatem haberi inter homines placeat: an (ut ille ait) ex tristitia, aut ex necessitate, vel certe gratiam sive ab accipientibus, sive ab audientibus quærens. Sed et in accipiendo anima quæ cognoscit semetipsam observabit, utrum indifferenter habeat ea quæ accipit, an velut super aliquo bono gaudeat. Sed et intellectu pensabit semetipsam hujusmodi anima, ut cognoscat an facile commoveat cujuscumque verisimilitudinis auditio, et subripiatur ei arte vel suavitate,

[1] Rom. VII, 15. — [2] 2 Cor. IX, 7.

vel calliditate sermonum, an raro hoc, an nunquam omnino patiatur. Sed sufficiant hæc in hoc agnitionis genere a nobis dicta. Possibile est enim volenti horum similitudinem, et alia innumera colligere, quibus cognoscere semetipsam anima probetur, et pulchritudinem suam quam ad imaginem Dei in conditione suscepit, si reparare ac restituere potuerit, contemplari. Hoc igitur est quod præsens sermo sub specie mulieris animam docet, ut agnoscat semetipsam, et ait : « Nisi cognoveris temetipsam[1], » hoc est, nisi per singula, quæ supra memoravimus, duxeris sensus tuos, et discretionem singulorum tenueris, quæ agenda sint, quæ cavenda, quid desit tibi, et quid abundet, quid emendandum sit, quidve servandum : sed si volueris indifferenter agere inter cæteras animas communis vitæ hominum, quas hic mulieres appellat, inter quas tu pulchra es, utpote quæ jam oscula verbi Dei susceperis, et cubiculi ejus arcana perspexeris : si, inquam, non te cognoveris, sed indifferenter ut commune vulgus agere volueris, exi in vestigiis gregum, id est, esto in reliquo grege : si nihil egregium post hæc omnia quæ in te collata sunt agis, neque temetipsam cognoscens a conversatione gregali sequestraveris. Et eris non solum in grege, sed in vestigiis gregum. Ultimus enim fiet et novissimus, qui primatus suos non intellexerit. Et ob hoc ubi scientiam neglexerit, necesse est ut circumferatur omni vento doctrinæ ad deceptionem errorum, ita ut modo quidem apud illum pastorem, id est, doctorem verbi tabernaculum ponat; nunc vero apud alium : et sic ubique circumferatur, pascens non oves quod est animal simplex, sed hædos, lascivos et inquietos sensus, atque ad peccatum deputatos diversis doctoribus excolens ad hoc ipsum quæsitis : et hæc erit pœna culpæ illius animæ quæ seipsam non studuerit agnoscere, et illum solum sequi pas-

[1] Cant. I, 8.

torem qui animam suam posuit pro ovibus suis. Hæc est una species qua intelligere semetipsam anima in affectibus et actibus suis debeat. Illa vero alia pars profundior est et difficilior, qua jubetur anima quæ tamen jam in mulieribus pulchra est, agnoscere semetipsam. Quod si obtinere potuerit, speret sibi bona omnia : si minus, sciat exeundum sibi post vestigia gregum, et pascendum hædos in tabernaculis pastorum alienorum a se. Videamus ergo et incipiamus pro viribus etiam hujus partis agnitionem discutere.

Dicit per prophetam sermo divinus : « Illuminate vobis lumen scientiæ. » Sed et in donis spiritalibus, unum quidem donum maximum est, quod per Spiritum sanctum ministratur, sermo scientiæ; cujus scientiæ opus illud principale est, quod in Evangelio secundum Matthæum quidem ita dicit : « Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem *quis novit* nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [1]. » In Luca autem ita ait : « Nemo scit quid sit Filius nisi Pater : et nemo scit quid sit Pater nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [2]. » Secundum Joannem vero ita scriptum est : « Sicut agnoscit me Pater, et ego cognosco Patrem [3]. » In quadragesimo vero quinto Psalmo dicit : « Vacate et cognoscite, quoniam ego sum Deus [4]. » Igitur principale munus scientiæ est cognoscere Trinitatem; secundo vero in loco cognoscere creaturam ejus, secundum eum qui dicebat : « Ipse enim mihi dedit horum quæ sunt scientiam veram, substantiam mundi, et virtutem elementorum, initium et finem et medietatem temporum [5], » et reliqua. Inter hæc ergo animæ erit quædam etiam sui agnitio, per quam scire debet quæ sit ejus substantia, utrum corporea, vel incorporea, et utrum simplex, vel ex duobus, aut tribus, an vero ex pluribus composita. Sed et juxta quorumdam

[1] Matth. XI, 27. — [2] Luc. X, 22. — [3] Joan. X, 15. — [4] Psalm. XLV, 11. — [5] Sap. VII, 17.

quæstiones utrum facta, an omnino a nullo facta: et si facta sit, quomodo sit facta: utrum, ut putant aliqui, in semine corporali etiam ipsius substantia continetur, et origo ejus pariter cum origine corporis traducitur: an perfecta extrinsecus veniens, parato jam et formato inter viscera muliebria corpore induitur. Et si ita sit, utrum nuper creata veniat, et tunc primum facta cum corpus videtur esse formatum, ut causa facturæ ejus animandi corporis necessitas extitisse credatur: an prius et olim facta, ob aliquam causam ad corpus sumendum venire existimetur: et si ex causa aliqua in hoc deduci creditur, quæ illa sit causa ut agnosci possit, scientiæ opus est. Sed et illud requiritur, utrum semel tantum corpore induatur, et id postmodum depositum ultra non quærat, an cum semel susceptum deposuerit, iterum assumat: et si secundo sumptum semper habeat, an aliquando iterum abjiciat. Et si quidem secundum auctoritatem Scripturarum consummatio immineat mundi, et corruptibilis status hic in incorruptibilem mutabitur, ambiguum non videri quod in præsentis vitæ statum secundo aut tertio in corpus venire possit. Nam si recipitur hoc, necessario sequitur ut hujusmodi successionibus consequentibus finem nesciat mundus. Et adhuc agnitionem sui anima requirat, si est aliquis ordo, aut sunt aliqui spiritus ejusdem substantiæ cum ipsa, alii vero non ejusdem, sed diversi ab ea, id est, si sunt et alii spiritus rationabiles ut ipsa est, et alii carentes ratione: et si eadem est ipsius quæ et Angelorum substantia, quoniam rationabile a rationabili nequaquam differre creditur. Aut si non est quidem talis per substantiam, sed erit talis per gratiam, si meruerit: an non possit omnino similis effici Angelis, nisi hoc naturæ suæ qualitas, aut similitudo receperit. Reddi enim posse videbitur quod amissum est, non tamen conferri id quod ex initio Conditor non dederit. Sed et hoc adhuc ad cognos-

cendam semetipsam anima requirat si virtus animæ ejus accedere potest et decedere. An est immutabilis, an acquisita semel ultra non defluit.

Et quid opus est plura commemorare, quibus ex causis semetipsam cognoscat anima, ne forte si neglexerit perfecte semetipsam cognoscere, exire jubeatur in vestigiis gregum, et pascere hædos, et hoc non in proprio tabernaculo, sed in tabernaculis pastorum : cum præsto sit volenti hæc persequi largissimas occasiones ex his quæ supra memoravimus sumere, in quibus sese exercere in sermone scientiæ pro viribus possit? Dicantur vero hæc a verbo Dei etiam ad animam quæ in profectibus quidem posita est, nondum tamen ad summam perfectionis ascendit. Quæ pro eo quidem quod proficit pulchra dicitur : ut autem pervenire possit et ad perfectionem, fiat ad eam comminatio necessaria : quod *nisi per* ista singula quæ supra diximus semetipsam cognoverit, et vigilanter exercuerit in verbo Dei et Lege divina, continget ei de his singulis opiniones colligere diversorum, et sequi homines nihil egregium, nihil ex Spiritu sancto locutos. Hoc est enim exire in vestigiis gregum, et eorum doctrinam sectari, qui et ipsi permanserint peccatores, et nullum peccantibus remedium providere potuerint. Quos qui sequitur, hædos utique qui peccatorum indicium tenent, videbitur pascere, circumiens tabernacula pastorum, diversas scilicet sectas philosophorum. Intuere ergo plenius quam terribile est quod sub hac adumbratur figura. « Exi, » *inquit*, tu in vestigiis gregum [1]. » Quasi ad eam loquitur quæ intus jam sit anima, et intra mysteria collocata : pro eo tamen quod negligat semetipsam cognoscere et requirere quæ sit, et quid, vel quomodo agere debeat, quidve non agere, dicitur ei, *Exi tu* : quasi quæ ob hanc desidiæ culpam foras mittatur ab eo qui præest. Sic ingens animæ peri-

[1] Cant. I, 8.

culum est scientiam sui agnitionemque negligere. Sed fortasse quia duplicem expositionem dedimus agnitionis suæ animæ videbitur cuipiam secundum eam quidem quæ de moribus et de actibus suis discutere negligit, et inquirere de profectibus suis, aut perscrutari de vitiis, merito ei dici: *Exi*, per quod videatur quasi de interioribus foras propelli. Si vero secundum editionem aliam, qua diximus quod naturam substantiamque suam agnoscere debeat, et statum vel in quo fuerit, vel in quo erit, grave credetur. Quæ enim facile talis anima invenietur, ita perfecta, ita præpotens, cui horum omnium ratio et intelligentia pateat? Ad hoc respondebimus, quoniam sermo qui habetur in manibus, non ad omnes animas fit, neque ad adolescentulas quibus hic loquitur sponsus, neque ad cæteras mulieres, neque ad octoginta concubinas, aut sexaginta reginas, sed ad illam, quæ inter omnes mulieres sola pulchra dicitur et perfecta. Unde apparet ad dilectas quasque animas hæc dici, quibus cum gratia multa sentiendi et intelligendi a Deo data sit, negligunt tamen scientiæ partes, et cognoscendi semetipsas nullum adhibent studium. His ergo comminatur sermo divinus: quia quibus multum datur, multum ex eis exigitur. Et humilis quidem venia et misericordia dignus erit, potentes autem potenter cruciabuntur. Si ergo et tu anima quæ pulchior es, et eminentior inter cæteras verbi gratia doctrinis, negligas temetipsam, et in ignorantia tui maneas, quomodo poterunt vel hi qui ædificari desiderant instrui, vel convinci et argui contradicentes? Digne ergo cum comminatione quadam ad eam dicitur: «Exi tu in vestigiis gre» gum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum[1]. »Potest ad hoc trahi etiam illud quod Moyses scribit: Quod si qua Israelitica mulier adulteraverit, lapidetur[2]. Si vero filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo justa videbitur esse

[1] Cant. I, 8. — [2] Levit. XX, 10; XXI, 9.

comminatio in eos qui capaces esse possunt ad agnitionem et scientiam, sed per desidiam negligunt: in quos justissima indignatio sponsi est, quia scit unius negligentiam cedere ad damna multorum. Similis enim videbitur hujusmodi anima, vel illi qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucri aliquid ex eo pecuniæ dominus acquireret: vel illi quem occidisse dicitur Deus, qui malignus erat, Onam vel Her scilicet, qui accepta semina scientiæ naturalis posteritati invidens profundebat in terra[1]. Pastores quoque (sicut et ante jam diximus) si quidem ad Ecclesiam comminationis hic sermo fit, mundi hujus principes accipiendi sunt, vel illi Angeli sub quorum cura reliquæ gentes habentur, sive sorte in hoc, sive secretioribus causis quibusdam deductæ. Si vero ad unamquamque animam comminatio ista referatur, quæ semetipsam negligit agnoscere, sapientes et magistri hujus sæculi intelligendi sunt, docentes sapientiam hujus mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animam eam præcipue quæ bona et pulchra est sensibus, et ingenio vigilans, cognoscere semetipsam, et dare operam ad agnitionem sui per exercitia doctrinæ, et studia divina, ac per hoc agi Spiritu Dei et spiritu adoptionis. Aut si talis hæc anima semetipsam neglexerit, et a divinis studiis declinaverit, necesse est eam operam dare studiis mundanis et sapientiæ sæculi, et agi spiritu mundi hujus iterum in timore. Quod designat Apostolus cum dicit: « Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum » qui est ex Deo[2]. » Et iterum: « Non accepistis enim iterum in timore spiritum servitutis, sed spiritum accepistis » adoptionis, in quo clamamus: Abba pater[3]. » Hæc interim nobis de præsenti loco occurrere potuerunt, nunc jam convertamur ad consequentia.

« Equitatui meo in curribus Pharaonis similem te arbi-

[1] Gen. xxxviii. — [2] I Cor. ii, 12. — [3] Rom. viii, 15.

» tratus sum proxima mea[1]. » Historicus quidem sensus hoc videtur ostendere. Sicut (inquit) tunc in Ægypto cum Pharao persequens populum Israel processit in curribus et equitatu, et meus, hoc est Domini mei sponsi, equitatus longe præcellebat currus Pharaonis, et præstantior erat, utpote qui illos superaverit et in mare demerserit[2] : ita et tu proxima mea sponsa præcellis omnes mulieres similis effecta equitatui meo, qui Pharaonis curribus comparatus, potentior utique est et magnificentior. Hic interim mihi videtur esse ordo sermonum ipsorum, verborumque directio. Videamus autem ne forte secundum intelligentiam mysticam animas quæ sunt sub illo spiritali Pharaone, et sub spiritalibus nequitiis positæ, currus dicat esse Pharaonis et quadrigas ejus, quas ipse agit et ducit ad persequendum populum Dei, et ad opprimendum Israel. Certum enim est quia tentationes et tribulationes quas excitant dæmones sanctis, per animas aliquas excitant ad hoc ipsum aptas et convenientes. Quibus tanquam curribus ascensis exagitant et impugnant, vel Ecclesiam Dei, vel singulos quosque fidelium. De equitatu vero Domini, quis sit ejus iste equitatus, in Exodo quidem ubi superantur currus Pharaonis et demerguntur in mare, nihil legimus scriptum, nisi tantum quod Dominus currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare Rubrum[3]. Invenimus tamen in quarto regnorum libro, quod Helisæus de adventu hostium qui cum equitatu et curribus venerant, formidanti puero suo dicit : « Ne timeas, quoniam plures sunt nobiscum quam cum illis. Et » oravit, *inquit*, Heliseus, et dixit : Domine aperi oculos » pueri hujus ut videat. Et aperuit Dominus oculos ejus et » vidit. Et ecce mons plenus equitibus erat, et currus ignei » in circuitu Helisæi, qui descenderant ad eum[4]. » Sed et in propheta Habacuc manifeste et evidenter legimus de

[1] Cant. I, 9. — [2] Exod. XIV. — [3] Ibid. — [4] 4 Reg. VI, 16, 17.

equitatu Domini, et quod ascendat equos suos. Sunt ergo Scripturæ verba hæc : « Nunquid in fluminibus irasceris Do» mine, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari Rubro » impetus tuus ? Qui ascendis equos tuos, et equitatus tuus » salus[1]. » Sunt ergo equi Domini, quibus ascendit, et equitatus ejus. Quos ego non alios esse puto quam illas animas quæ frenum disciplinæ ejus accipiunt, et jugum portant suavitatis ejus, et quæ spiritu Dei aguntur, et in hoc est eis salus. In revelatione Joannis legimus, quod apparuit ei equus, et sedens super eum quidam fidelis et verus, et cum justitia judicans, cujus nomen est verbum Dei. Ait ergo : « Et vidi cœlum apertum, et ecce equus albus, et » qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verus, et cum » justitia judicans et pugnans : et oculi ejus sicut *flamma* » ignis, et super caput ejus diademata multa *habentia* no» men scriptum, quod nemo novit nisi ipse, et adopertus » erat vestimento sanguine consperso, et vocabatur nomen » ejus verbum Dei. Et exercitus ejus erat in cœlo, et seque» bantur eum in equis albis, induti byssino albo puro[2]. » Sed opus est gratia Dei, quæ horum nobis aperiat intellectum, quo possimus advertere quid istæ indicent visiones, qui sit equus albus, et qui sit qui sedet super eum, cujus nomen est verbum Dei. Et forte quidem dicit aliquis album esse equum corpus quod assumpsit Dominus, et quo ille qui in principio erat apud Deum Deus verbum, vel vestitus vel vectus est. Alius autem animam dicet, quam assumpsit primogenitus omnis creaturæ, et de qua dicebat : « Potes» tatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum su» mendi eam[3]. » Alius vero utrumque simul, corpus atque animam, quasi ubi peccatum non fuerit, equum dici album putabit. Alius adhuc quarto loco Ecclesiam dicet, quæ et corpus ejus nominatur, album videri equum, quasi non ha-

[1] Abac. III, 8. — [2] Apoc. XIX, 11, 12, 13, 14. — [3] Joan. X, 18.

bentem maculam aut rugam, quam sibi ipse sanctificavit lavacro aquæ. Secundum autem hæc singula etiam illa accipiet quæ sequuntur, militiam cœli, et exercitum verbi Dei, et quomodo singuli quique eorum sequentes verbum Dei equis albis sedeant, et byssinis albis induantur et mundis. Huic ergo equo albo quo ipse vehitur qui verbum Dei appellatur, vel huic equitatui cœlesti qui eum sequitur in albis nihilominus equis, comparat et similem facit Christus Ecclesiam suam. In curribus autem Pharaonis vel ita possumus accipere, ut quantum hic Domini equitatus equitatum et currus Pharaonis evincit et præcellit, tantum tu quæ pulchra es in mulieribus, præcellis et evincis omnes reliquas animas, quæ adhuc jugum Pharaonis portant, et sessores ejus patiuntur : vel certe quod equitatus hic meus, qui lavacro aquæ mundatus, purus et candidus factus est, et verbum Dei meruit habere sessorem, ex curribus assumptus est Pharaonis. Inde enim omnes veniunt credentes, quia Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. Hoc ergo modo potest explanari versiculi hujus sensus, equitatui meo qui fuit ante in curribus Pharaonis, et nunc sequitur me in equis albis, purificatus in lavacro aquæ, similem te arbitror proxima mea. Beatæ ergo sunt illæ animæ quæ dorsum suum curvaverunt ut suscipiant sessorem verbum Dei super se, et frena ejus patiuntur, ut quocumque ipse voluerit flectat eas, et agat habenis præceptorum suorum : quia jam non propria voluntate incedunt, sed ad omnia ducuntur et reducuntur voluntate sessoris. Et fortassis videbitur secundum hoc quod ex multis animabus congregata est Ecclesia, et exemplum vitæ accepit a Christo, quod non tam ab ipsa deitate verbi Dei acceperit, quæ utique supereminet eos actus, vel affectus, qui ad exemplum dari hominibus debeant : sed illa anima quæ assumpta est ab eo, in qua fuit summa perfectio, illa sit ad

exemplum posita, et ipsa dicatur hic proxima mea : cujus similitudinem habere debeat etiam Ecclesia, quæ ex multis congregatur animabus, illis scilicet quæ prius fuerant sub jugo et curribus Pharaonis, et equitatus Domini appellantur. Quæ autem ex duabus expositio convenire magis proposito versiculo videatur, probabis etiam tu qui legis.

« Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ tanquam turturis, » cervix tua sicut redimicula[1]. » Ordo dramatis hujusmodi videtur habere consequentiam, quod posteaquam austeriore usus est communicatione sponsus ad sponsam, protestatus ei quod nisi cognosceret semetipsam exitura esset in vestigiis gregum, et pasceret non oves, sed hœdos, erubuerit super austeritate præcepti, sed et rubor verecundiæ diffusus in vultu speciosas effecerit genas ejus, et multo quam fuerant pulchriores : non solum autem genæ, sed et cervix ejus tam decora sit reddita, quasi monilium redimiculis adornata. Pulchritudo ergo genarum turturibus comparatur, quod per hujusmodi aves simul honestas vultus et alacritas indicetur. Hæc est historici dramatis explanatio. Sed veniamus ad rem. Paulus apostolus scribens ad Ecclesiam Corinthiorum ita ait : « Corpus autem » non est membrum unum, sed multa. Et si dixerit pes quia » non sum manus, non sum de corpore, non propterea non » est de corpore, et si dixerit auricula, quia non sum oculus, » non sum de corpore, non propterea non est de corpore. » Si totum corpus est oculus, ubi est auditus? Si totum au» ditus, ubi odoratus? Nunc autem Deus posuit unumquod» que membrum in corpore sicut voluit[2]. » Et cum plura de hoc disputasset, ad ultimum dicit : « Vos autem estis » corpus Christi et membra ex parte[3]. » Et iterum ad Ephesios scribens dicit : « Subjecti invicem in timore Christi. » Mulieres viris suis subjectæ sint sicut Domino : quia vir

[1] Cant. I, 10. — [2] I Cor. XII, 14, 15, 16, 17, 18. — [3] Ibid. 27.

» caput est mulieris, sicut et Christus est caput Ecclesiæ, » ipse Salvator corporis. Sed sicut Ecclesia subjecta est » Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite » uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam suam » et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret lava- » cro aquæ in verbo, ut ipse sibi præpararet gloriosam Ec- » clesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid » hujusmodi, sed ut esset sancta et immaculata[1]. » Et post pauca: « Nemo, *inquit*, enim aliquando carnem suam odio » habuit, sed nutrit et fovet eum sicut et Christus Ecclesiam, » quia membra sumus corporis ejus[2], » et reliqua. Per hæc ergo edocemur, quomodo sponsa Christi quæ est Ecclesia, etiam sit corpus ejus et membra. Si ergo audias sponsi membra nominari, Ecclesiæ membra dici intellige. In quibus sicut sunt aliqui qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac scientiæ lumine, et alii aures pro audiendo verbo doctrinæ, alii manus pro bonis operibus religiosisque ministeriis, ita sunt alii et qui genæ ejus appellentur. Genæ autem partes vultus dicuntur, in quibus honestas et verecundia animæ agnoscitur: per quod sine dubio illi in membris Ecclesiæ declarantur, qui castitatis et pudicitiæ excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus sponsæ dicitur: « Quam speciosæ factæ sunt genæ » tuæ[3]. » Et observa quia non dixit, quam speciosæ sunt genæ tuæ: sed, *Quam speciosæ factæ sunt*: ut ostendat prius quidem non eas ita fuisse speciosas, sed posteaquam suscepit oscula sponsi, et ipse qui loquebatur per Prophetas prius affuit, et mundavit sibi ipsi Ecclesiam suam lavacro aquæ, et fecit eam non habere maculam aut rugam, et agnitionem sui præstitit ei, tunc factæ sunt speciosæ genæ ejus. Tunc enim castitas et pudicitia et virginitas quæ

[1] Ephes. v, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27. — [2] Ibid. 29, 30. — [3] Cant. I, 10.

prius non fuerat, per Ecclesiæ genas specioso decore diffusa est. Quæ tamen genarum species, id est pudicitiæ et castitatis, turturibus comparatur. Turturum ferunt hujusmodi naturam esse, ut neque masculus præter unam fœminam adeat aliam, nec fœmina plusquam unum patiatur marem : ita ut si accidat altero intercepto superesse alterum, pariter cum conjuge extinctus sit ei concubitus amor. Convenienter ergo similitudo turturis aptatur Ecclesiæ, quod vel alterius viri post Christum conjugium nesciat, vel quod continentiæ et pudicitiæ in ea tanquam turturum volitet multitudo. Secundum hanc intelligentiam etiam cervicem sponsæ accipiamus. Quæ sine dubio illæ intelligi debent animæ, quæ Christi jugum suscipiunt dicentis: « Suscipite super vos jugum meum, quia jugum meum » suave est[1]. » Obedientia ergo ejus cervices ejus appellantur. Cervix ergo ejus speciosa facta est sicut redimicula, et merito. Quam enim prius prævaricationis inobedientia turpem fecerat, nunc obedientia fidei speciosam fecit et pulchram. Cervix ergo tua speciosa facta est sicut redimicula. Ad utrumque enim subauditur, speciosa facta est. Redimicula hic dicit constrictiones vel connectiones monilium quæ in cervicibus sedere solent, ex quibus deducitur, et descendit per omne collum reliquus ornatus. Ipsi ergo ornamento quod cervicibus et collo imponi solet, cervicem sponsæ comparavit. Quod dictum ita advertimus. Cervicem diximus subjectionem et obedientiam dici, pro eo quod quasi jugum Christi suscipiat, et fidei ejus obedientiam præbeat. Ornamentum ergo cervicis ejus quæ est obedientia, Christus est. Ipse enim prior « factus *est* obediens usque ad mor» tem : et sicut per unius[2], » Adæ scilicet, « inobedientiam » peccatores constituti sunt multi : ita et per unius obedien» tiam, » Christi duntaxat, « justi constituuntur multi[3]. »

[1] Matth. XI, 29. — [2] Philipp. II, 8. — [3] Rom. V, 19.

Ornamentum ergo et monile cervicis Ecclesiæ, obedientia Christi est. Sed et cervix Ecclesiæ, id est obedientia ejus, similis effecta est obedientiæ Christi, quod est monile cervicis. Magna ergo in hoc laus sponsæ est, magna Ecclesiæ gloria, ubi imitatio obedientiæ ejus exæquatur obedientiæ Christi, quam imitatur Ecclesia. Hæc ipsa species monilis etiam in Genesi memoratur a Juda patriarcha Thamar nurui suæ, quando cum ea quasi cum meretrice concubuit, data[1]. Quod non omnibus patet mysterium. Intelligitur per hoc, quod Christus Ecclesiæ, quam ex multorum dogmatum prostitutione collegerat, futuræ perfectionis hæc dedit pignora, et istud obedientiæ monile cervici ejus imposuit.

« Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus ar» genti, quoadusque rex sit in recubitu suo[2]. » Supra diximus quod specie dramatis libellus hic ordinatus personarum immutatione contexitur : et nunc ergo videntur hæc amici vel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam et, ut supra jam diximus, aut Angeli, vel etiam Prophetæ, aut patriarchæ possunt intelligi. Non enim tunc solum cum post baptismum Joannis in deserto tentatus est a diabolo Dominus, recesserunt Angeli et ministraverunt ei[3], sed ante adventum præsentiæ corporalis ministraverunt semper. Nam et Lex disposita in manu per Angelos dicitur mediatoris[4]. Et ad Hebræos scribens Apostolus dicit : « Si enim qui per Angelos habitus est sermo, » factus est firmus[5]. » Ipsi ergo erant velut actores et procuratores appositi parvulæ sponsæ cum pædagogo Lege, donec plenitudo temporum veniret, et mitteret Deus filium suum natum ex muliere[6], factum sub Lege, et adduceret eam sub auctoribus et procuratoribus et pædagogo Lege, ut ipsius verbi Dei oscula, doctrinam scilicet verba-

[1] Gen. XXXVIII. — [2] Cant. I, II, 12. — [3] Matth. IV. — [4] Galat. III. — [5] Hebr. II, 2. — [6] Galat. IV, 4.

que susciperet. Antequam ergo tempus horum adesset, in multis Angelorum ministerio excolebatur sponsa qui apparebant tunc hominibus et loquebantur ea quæ res poscebat et tempus. Non enim tu mihi ex adventu Salvatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, et ab ipsa constitutione mundi, imo, ut Paulo duce altius mysterii hujus originem repetam, ante etiam constitutionem mundi. Sic enim dicit ipse: « Sicut elegit » nos in Christo ante constitutionem mundi, ut essemus » sancti et immaculati coram ipso in charitate, prædestinans nos in adoptionem filiorum[1]. » Sed et in Psalmis scribitur: « Memento congregationis tuæ, Domine, quam » congregasti ab initio[2]. » Prima etenim fundamenta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, unde et Apostolus dicit ædificari Ecclesiam non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum[3]. Inter Prophetas autem numeratur et Adam, quia magnum mysterium prophetavit in Christo et in Ecclesia, dicens: « Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem suam, » et adhærebit uxori suæ, et erunt ambo in carne una[4]. » Evidenter enim de his dictis ejus dicit Apostolus, quia « mysterium hoc magnum *sit*. Ego autem dico in Christo » et in Ecclesia[5]. » Sed et idem Apostolus cum dicit: « Si » enim Ecclesiam dilexit, ut semetipsum traderet pro ea » sanctificans lavacro aquæ[6]: » non utique ostendit eam prius non fuisse, quomodo enim dilexisset eam quæ non erat? sed eam sine dubio dilexit quæ erat. Erat autem in omnibus sanctis qui ab initio sæculi fuerunt facti. Diligens igitur eam, venit ad eam. Et sicut « pueri *sui* communica» verunt carni et sanguini, similiter et ipse particeps factus » est eorumdem[7], » ac semetipsum pro eis tradidit. Ipsi

[1] Ephes. I, 4. — [2] Psalm. LXXIV, 2. — [3] Ephes. II. — [4] Gen. II, 24. — [5] Ephes. V, 32. — [6] Ibid. 25, 26. — [7] Hebr. II, 14.

enim erant Ecclesia quam dilexit, ut eam vel numerositate augeret, vel virtutibus excoleret, vel perfectionis charitate de terris transferret ad cœlum. Ministraverunt ergo et Prophetæ ab initio, ministraverunt et Angeli. Quid enim aliud fiebat tunc cum apparuerunt tres viri Abrahæ sedenti ad quercum Mambre[1]? Licet illa Angelorum species plus aliquid quam Angelicum ostenderit ministerium : nam Trinitatis ibi mysterium prodebatur. Hoc erat et in Exodo, cum Angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuisse Moysi in rubo[2]. Continuo autem in subsequentibus Dominus et Deus loqui in Angelo scribitur, et ipse Deus esse Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob designatur. Quod quidam hæreticorum legentes dixerunt, Deum Legis et Prophetarum longe inferiorem esse quam Jesum Christum et Spiritum sanctum : et eo usque impietatem suam protenderunt, ut plenitudinem quidem in Christo ponant et in Spiritu sancto, imperfectionem vero et infirmitatem in Deo Legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propositum est ostendere, quomodo sancti Angeli qui ante adventum Christi velut parvulæ adhuc sponsæ tutelam procurabant, ipsi sunt amici et sodales sponsi, qui ad eam dicere videantur : « Faciemus » tibi similitudines auri cum distinctionibus argenti usque- » quo rex sit in recubitu suo[3]. » Indicant ergo quod ipsi faciant sponsæ non aurum (neque enim habebant tale aurum quale dignum erat offerri sponsæ), sed pro auro similitudines auri se facere promittunt, et non unam similitudinem, sed multas. Ita etiam dicunt de argento, sed quasi habentes licet parvam argenti materiam, promittunt se ei facere non similitudines, sed distinctiones argenti : utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid et solidum opus ex eo producere possunt, sed distinctiones solas, ac signa quædam parva velut puncta intersererent

[1] Gen. XVIII. — [2] Exod. III. — [3] Cant. I, 11, 12.

illi operi, quod ei ex auri similitudine faciebant. Hæc ergo amici sponsi, illi de quibus supra diximus, sponsæ faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti contineatur, et quid elocutionis novitas ipsa parturiat, omnipotentis verbi ac sponsi patrem precemur, ut ipse nobis arcani hujus claustra patefaciat, quo possimus non solum ad intelligenda hæc illuminari, verum etiam ad proferenda, ac secundum mensuram eorum qui lecturi sunt, moderatione eloquii spiritalis accipere. Auri speciem in multis sæpe ostendimus figuram tenere invisibilis et incorporeæ naturæ : argentum vero virtutem verbi ac rationis : secundum quod et Dominus dicit per Prophetam : «Dedi vobis argentum et aurum : vos autem fecistis » argentea et aurea Baalim[1] : » ostendens per hæc et dicens, quia dedi vobis sensum et rationem qua me Deum *et sentire* possetis et colere : vos autem et sensum et rationem quæ in vobis est, ad colenda dæmonia transtulistis. Sed et « eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne probatum[2] » dicitur. Et item in aliis « argentum ignitum justi lingua[3] » memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo scientiæ Dei interpretantur. Sed et candelabrum in tabernaculo testimonii aureum et *solidum* poni jubebatur[4] : quod mihi videtur formam tenere naturalis Legis, in qua Lex scientiæ habetur. Sed quid opus est multa congregare testimonia, cum in promptu sit scire volentibus in multis Scripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad sensum mentemque revocetur, argentum vero ad verbum atque eloquia referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandum quomodo secundum ea quæ præmisimus, amici sponsi dicant se similitudines auri facere sponsæ cum distinctionibus argenti. Videtur ergo mihi quod Lex quæ per Angelos disposita est in manu mediatoris, quandoquidem umbram habeat futurorum bonorum, non ipsam imaginem

[1] Osee II, 8. — [2] Psalm. XII, 6. — [3] Prov. X, 20. — [4] Exod. XXXVII.

rerum, et quæcumque contingebant illis qui in Lege referuntur, in figura et non in veritate contingebant, ista omnia similitudines auri fuerunt, non aurum verum. Quod scilicet aurum verum in illis quæ incorporea sunt et invisibilia ac spiritalia intelligatur : similitudo vero auri in quo non est ipsa veritas, sed umbra veritatis, ista corporea et visibilia accipiantur. Verbi gratia, similitudo auri fuit istud tabernaculum manu factum, de quo dicit Apostolus : « Non » enim in sancta manu facta introivit Jesus exemplaria ve» rorum, sed in ipsum cœlum[1]. » Ergo quæ in cœlis sunt invisibilia et incorporea, illa sunt vera : ista autem quæ in terris sunt visibilia et corporea, exemplaria verorum dicuntur esse, non vera. Ista ergo sunt quæ similitudines auri appellantur : in quibus est et arca testamenti et propitiatorium, et Cherubim, et altare incensi, et mensa propositionis, et panes, sed et velamen, et columnæ ac seræ, et altare holocaustorum, et ipsum templum, atque omnia quæ in Lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erant auri. Sed et ipsum aurum visibile, pro eo quod visibile erat, non erat aurum verum, sed similitudo erat illius veri auri invisibilis. Istas ergo similitudines auri fecerunt sponsæ Ecclesiæ sponsi amici Angeli videlicet et Prophetæ : qui ministraverunt in Lege cæterisque mysteriis. Hæc (opinor) et Paulus intelligens dicebat : « In religione Angelorum, in » his quæ videt frustra inflatus sensu carnis suæ[2]. » Omnis ergo judaïcus cultus et religio, similitudines sunt auri. Cum autem conversus fuerit quis ad Dominum, et ablatum fuerit ab eo velamen, tunc videbit aurum verum : cujus auri antequam adesset et cognoscendum se præberet, similitudines fecerunt sponsæ amici ejus, ut ex illis similitudinibus commonita et provocata, veri auri desiderium caperet. Hoc enim factum indicat Paulus, cum dicit : « Hæc

[1] Hebr. IX, 24. — [2] Coloss. II, 18.

»autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt »propter nos, in quos finis sæculorum devenit[1].» Sed et finem quem dicit Paulus, non intelligas corporalem. Finis enim corporalis multos inveniet pro quibus non sunt scripta hæc : neque enim hujusmodi de his recipient intellectum. Sed finem sæculorum, perfectionem rerum intellige, quæ utique Paulo et similibus ejus advenisse, et propter ipsos scripta hæc esse dicuntur. Sed hæc in excursu diximus, volentes ostendere quomodo amici sponsi dicant ad sponsam, facere se ei similitudines auri cum distinctionibus argenti per ea scilicet quæ in Lege et prophetis per figuras et imagines et similitudines et parabolas, scripta tradiderunt. Sunt tamen in his et parvæ quædam distinctiones argenti, indicia scilicet sensus spiritalis verbi et interpretationis rationabilis, licet et valde rara et exigua. Ante adventum namque Domini vix sicubi prophetarum aliquis parum quid occulti sermonis aperuit : verbi gratia ut Esaias cum dicit : « Vinea Domini Sabaoth domus Israel est, et »domus Juda novella dilecta[2].» Et iterum alibi : « Aquæ »multæ gentes multæ sunt[3].» Et Ezechiel nominans duas sorores Oollam, et Olibam, aliam Samariam distinguit esse et aliam Judæam[4] : et sicubi talia quædam ipsis prophetis interpretantibus aperiantur, istæ distinctiones argenti dicuntur. Ubi vero Salvator et Dominus noster Jesus Christus advenit nota faciens omnia verbo virtutis suæ, in passione ejus indicium datum est, quod ea quæ in absconditis tenebantur, et arcana erant, in lucem proferrentur, et ad manifestationem venirent per hoc quod velum templi quo sancta sanctorum et arcana velabantur, scissum est desursum ejus usque deorsum, palam fore denuncians omnibus, quod intrinsecus videbatur obtectum. Sic ergo illud quod per Angelos et Prophetas ministratum est, similitudo auri

[1] I Cor. x, 11. — [2] Isai. v, 7. — [3] Apoc. xvii, 15. [4] Ezech. xxiii.

fuit, cum distinctionibus parvis et exiguis argenti. Hæc autem quæ per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum tradita sunt, in auro vero et argento solido collocata sunt. Hæc enim quæ per amicos sponsi facta est, similitudo auri cum distinctionibus argenti, non in sempiterna mansura promittitur: sed tempus ei statuitur ab illis ipsis dicentibus, « Usquequo rex sit in recubitu suo [1]. » Cum enim recumbens dormierit ut leo, et ut catulus leonis, et post hæc suscitaverit eum pater, et resurrexerit a mortuis, si qui fuerint conformes resurrectionis ejus, jam non in similitudine auri, id est non in rerum corporalium cultu manebunt: sed aurum verum ab ipsis percipient, credentes et sperantes non ea quæ videntur, sed quæ non videntur, nec quæ in terris sunt, sed quæ in cœlis, ubi Christus est in dextera Dei sedens, et dicent, quia « et si cognovimus Chris- » tum aliquando secundum carnem, sed nunc jam non no- » vimus [2]. » Non ergo jam distinctionibus parvis argenti, sed in latitudinem diffuso utentur argento. Audient enim quod in illa auri similitudine petra quæ sequi dicitur, et potum populo præbere, Christus est, et mare baptismus est, et nubes Spiritus Sanctus est, et manna verbum Dei est, et agnus paschæ salvator est, et sanguis agni passio Christi est, et velum quod est in sanctis sanctorum, quo divina illa, et arcana tegebantur, caro ejus est: aliaque innumera ex ejus resurrectione patebunt, non jam parva ut prius distinctione, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autem ut clarius fiat quod dicit: « Usquequo rex sit » in recubitu suo [3], » etiam de secunda Balaam prophetia quæ de Christo ita continet, proferemus: « Orietur, *in- » quit*, stella ex Jacob, et exiet homo de semine ejus, et » dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum » ejus, et crescet regnum ejus. Deus educet eum ex Ægypto

[1] Cant. I, 12. — [2] 2 Cor. v, 16 — [3] Cant. I, 12.

» sicut gloria unicornis, et comedet gentes inimicorum suorum, et crassitudines eorum emedullabit, et jaculis suis » sagittabit eos. Recumbens ut leo requiescet, et sicut ca» tulus leonis. Quis suscitabit eum[1]? » Considera ergo ex his diligentius, et vide quomodo omnis similitudo auri usque ad extremum tempus, ad recubitum regis scilicet, stare memoratur. Post hæc ergo exaltabitur Gog, id est super tecta, regnum ejus, cum videlicet de terris ad cœlestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius prout Dominus dedit, in Numerorum libro persecuti sumus. Requiramus sane si etiam sanctis patribus ipsis et prophetis qui ministraverunt verbum ante adventum Domini nostri Jesu Christi, perfectionis hujus, verique auri gratia data sit: an tantum futura hæc intellexerint, et in spiritu ventura præviderint: atque ob hoc solum dixerit Dominus de Abraham, quia desideraverit videre diem ejus, et viderit, et lætatus sit, quod scilicet in spiritu futura præviderit[2]. Et magis fortasse hoc ita esse etiam ille sermo confirmet, qui ait: « Multi » justi desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt: » et audire quæ auditis, et non audierunt[3]. » Quamvis nec illis potuerit defuisse perfectio veniens ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc illi majore cum expectatione futura credebant. Sicut ergo ex adventu Christi credentes præteritorum fides, ita et illos futurorum ad summam perfectionis adduxit. Quod si ad unamquamque animam referatur expositio, videbitur quod donec parvula est adhuc anima et imperfecta, et sub tutoribus et procuratoribus posita, sive doctoribus Ecclesiæ, sive Angelis, qui parvulorum custodes esse dicuntur, et videre semper faciem patris qui in cœlis est, similitudines auri fiunt ei, cum non solidis et fortibus alitur verbi Dei cibis, sed similitudinibus imbuitur, velut si dicamus, parabolis et exemplis docetur,

[1] Num. xxiv, 17. Ibid. 7, 8, 9. — [2] Joan. viii. — [3] Matth. xiii, 17.

pro quibus et ipse Christus dicitur ætate crescere et sapientia et gratia apud Deum et homines[1]. In illis ergo similitudinibus imbuitur, et fiunt ei parvulæ distinctiones argenti. Aperiuntur enim interdum et his qui imbuuntur parva aliqua et rara de secretioribus mysteriis, ut desiderium concipiant majorum. Neque enim desiderari quid potest si penitus ignorerur. Et ideo incipientibus et primis in eruditionibus positis, sicut non sunt ad subitum cuncta pandenda, ita neque penitus abscondenda sunt spiritalia mysteria : sed ut ait sermo divinus faciendæ sunt eis distinctiones argenti, et scintillæ quædam spiritalis intelligentiæ animis eorum initiandæ sunt, ut gustum quodammodo desiderandæ dulcedinis sumant, ne ut diximus si penitus ignoretur, nec omnino desideretur. Verum quod parvulam nominamus animam, nemo ita accipiat quasi secundum substantiam parvula dicatur : sed si cui deest eruditio, et in qua est exiguus intellectus ac minima peritia, hanc parvulam dicimus animam. Igitur hæc fieri convenit « usquequo rex sit in re»cubitu suo, » id est usquequo in id proficiat hujusmodi anima, ut capiat regem, et habeat recumbentem in semetipsa. Sic enim dicit hic rex, quia « habitabo in eis et inam»bulabo in eis[2], » profecto qui tantam verbo Dei cordis sui latitudinem præbent, ut etiam in eis deambulare dicatur, spatiis scilicet amplioribus intelligentiæ, agnitionisque diffusioris. Ita ergo et recubare dicitur in anima illa sine dubio de qua ipse Dominus dicit per prophetam : « Super »quem requiescam, nisi super humilem et quietum, et tre»mentem sermones meos[3]? » Habet ergo rex iste qui est sermo Dei, in illa anima quæ jam ad perfectum venerit, recubitum suum : si tamen non sit in ea aliquod vitium, sed plena sit sanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, omnibusque virtutibus. Tunc enim delectat in ea re-

[1] Luc. II. — [2] Levit. XXVI, 12. — [3] Isai. LXVI, 2.

cubare regem et habere recubitum. Ad hanc enim animam Dominus dicebat, quia « ego et pater meus veniemus, et » cœnabimus cum eo et mansionem faciemus apud eum[1]. » Ubi ergo cœnat Christus cum patre, et ubi mansionem facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo animæ, beata strata illius mentis, ubi pater et filius (ut non dubito) una cum Spiritu Sancto recumbit, cœnat, et mansionem facit. Quibus putas opibus, quibus copiis tales convivæ pascuntur? Pax ibi primus cibus est, humilitas simul apponitur ac patientia, mansuetudo quoque et lenitas, et quod summæ ei suavitatis est, puritas cordis. Charitas autem in hoc convivio principalem obtinet locum. Tali ergo modo etiam tertia expositione ad unamquamque animam referri posse videbitur, quod ait : « Similitudines auri faciemus *tibi cum* » distinctionibus argenti, donec rex sit in recubitu *suo*[2]. »

« Nardus mea dedit odorem suum, *sive* odorem ejus. » In specie dramatis videtur hoc ostendi, quod post hæc verba ingressa sit sponsa ad sponsum, et unguentis suis unxerit eum, ac miro quodam genere, quasi nardus quæ prius odorem non dederat cum esset apud sponsam, tunc dederit odorem suum, cum corpus contigit sponsi, ut non tam ille ex nardo odorem quam nardus ex ipso sumpsisse videatur. Si vero secundum hanc differentiam quæ in aliis invenitur exemplaribus legimus : « Nardus mea dedit odorem » ejus, » invenitur adhuc aliquid divinius : ut videlicet unguentum hoc nardi quo unctus est sponsus, non tantum suum qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sponsi odorem ceperit, et ipsius odorem ad sponsam reportaverit nardus : ut in eo quo unxit eum, odorem sponsi per ipsius unguenti munus acceperit, et hoc sit quod dicere videatur : Nardus mea qua unxi sponsum, regressa ad me odorem mihi detulit sponsi, et velut superato naturali suo odore

[1] Joan. xiv, 23. — [2] Cant. i, 11, 12.

fragrantia sponsi, ipsius mihi detulit suavitatem. Hæc habet historici dramatis explanatio : sed veniamus jam nunc ad intelligentiam spiritalem. Ponamus hic sponsam ecclesiam in persona Mariæ, quæ decenter utique dicitur afferre libram unguenti nardi pistici pretiosi, et ungere pedes Jesu, et detergere capillis suis [1], et recipere quodammodo ac recuperare per crinem capitis sui ad semetipsam unguentum ex qualitate ac virtute corporis ejus infectum : et odorem non tam nardi per unguentum, quam ipsius verbi Dei ad se trahentem per capillos quibus abstergebat pedes, et imposuit capiti suo, non tam nardi, quam Christi fragrantiam : et dicere, quia nardus mea missa in corpus Christi reddidit odorem ejus. Denique vide quomodo hæc ipsa referuntur. « Maria, *inquit*, attulit libram unguenti nardi pistici pre» tiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit capillis capitis sui. » Domus autem, *inquit*, tota repleta est odore unguenti [2]. » Quod utique indicat, quia odor doctrinæ qui procedit de Christo et sancti Spiritus fragrantia replevit omnem mundi hujus domum ac totius Ecclesiæ domum. Vel certe replevit omnem domum animæ illius, quæ odoris Christi suscepit participium, offerens primo fidei suæ munus, velut unguentum nardi, et recipiens ex hoc gratiam Spiritus sancti, et spiritalis doctrinæ fragrantiam. Quid ergo interest, utrum in Cantico Canticorum sponsa perungat unguento sponsum, an in Evangelio discipula magistrum et Maria Christum, sperans, ut diximus, redire ad se ex hoc unguento odorem verbi et fragrantiam Christi : ut eo ipso dicat : « Christi bonus odor sumus Deo [3] ? » Et quoniam plenum fide fuit istud unguentum et pretiosi affectus, ob hoc et Jesus testimonium reddidit ei dicens : « Bonum opus ope» rata est in me [4]. » Sic ergo rursus in Cantico Canticorum

[1] Joan. XII. — [2] Ibid. 3. — [3] 2 Cor. II, 15. — [4] Matth. XXVI, 10. Marc. XIV, 7.

post aliquanta amplectitur emissiones sponsæ, sicut hic opus Mariæ: ait enim « Emissiones tuæ paradisus cum fructu po» morum. Cyprus cum nardis. Nardus et crocus [1]. » Amplectitur ergo et in his emissiones ac munera sponsæ. Observavimus sane quod in his quæ nunc memoravimus, pluraliter primo, postmodum singulariter nardum posuit: quod puto secundum illam rationem dictum, quia negociator regni cœlorum plures primo margaritas negociatur, usquequo ad unam perveniat pretiosam. Et forte quod dixit: « Emis» siones tuæ paradisus cum fructibus pomorum, » illos indicat fructus cum nardis plurimis, quos afferimus ex institutionibus et doctrina prophetica. Ex doctrina vero ipsius Domini nostri Jesu Christi emissiones nostræ et munera, non plures habent nardos, sed unam. Sed nunc redeamus ad eam quæ dicit: « Nardus mea dedit odorem suum [2]: » et vide si possumus adhuc etiam hoc in loco intelligere præsenti, quod si quando valuerimus integre et decenter exponere de deitate Christi, virtutemque ejus ac majestatem dignis assertionibus consignare, tunc fortassis merito dicet, vel Ecclesia illa, vel anima quæ ita manifeste potuerit gloriam ejus exponere: « Nardus mea dedit odorem suum. » Nec mirum videri debet, si Christus quemadmodum fons est et flumina aquæ vivæ de eo procedunt, et quemadmodum panis est, et vitam dat, ita et nardus est, et odorem reddit, et unguentum est, quo qui uncti fuerint, Christi fiunt, sicut dicit in Psalmo: « Nolite tangere Christos meos [3]. » Et fortasse secundum illud quod dicit Apostolus, his « qui exer» citatos habent sensus ad discretionem boni vel mali [4], » singulis quibusque sensibus animæ singula quæque Christus efficitur. Idcirco enim et verum lumen dicitur ut habeant oculi animæ quo illuminentur: idcirco et verbum, ut habeant aures quod audiant: idcirco et panis vitæ, ut habeat

[1] Cant. IV, 13. — [2] Id. I, 12. — [3] Psalm. CV, 15. — [4] Hebr. V, 14.

gustus animæ quod degustet. Idcirco ergo et unguentum vel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiam verbi. Idcirco et palpabilis et manu tractabilis, et verbum caro factum dicitur, ut possit interioris animæ manus contingere de verbo vitæ. Hæc autem omnia unum atque idem est verbum Dei, quod hæc singula affectibus orationis commutatum, nullum animæ sensum gratiæ suæ relinquat expertem.

« Alligamentum guttæ fratruelis meus mihi, in medio » uberum meorum manebit, *sive* commorabitur [1]. » Ejusdem adhuc verba sunt sponsæ ad adolescentulas, ut videtur, loquentis. Prius quidem dixerat, quia nardus sua dedisset odorem sponso, et quia per unguentum quo unxerat eum, odoris fragrantiam recepisset : nunc autem ait : Fraternus meus mihi guttam redolet, et hanc non diffusam, neque ut libet dispersam, sed colligatam et constrictam, quo scilicet odor ipsius suavitatis densior reddatur et vehementior. Et hic, inquit, cum talis sit, in medio uberum meorum demoratur et commanet, et requiem ac mansionem suam facit in loco pectoris mei. Verum quod nunc primum cognominavit eum fraternum suum sponsa, et nominis hujus appellatione per totum pene libelli textum frequenter utitur, dignum puto ut prius requiramus appellationis ipsius causam, et quid, vel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus quis sit primo frater sponsæ, cujus hic filius habeatur. Vide si possumus dicere, sponsam quidem ex gentibus esse Ecclesiam, fratrem vero ejus priorem populum et fratrem, ut res indicat, seniorem. Quia ergo ex illo populo Christus secundum carnem nascitur, ob hoc ab Ecclesia gentium fratris filius appellatur. Quod ergo ait : « Alligamentum guttæ » fraternus meus mihi, » corporeæ nativitatis ejus indicat

1 Cant. 1, 13.

sacramentum. Videtur enim quodammodo alligamentum esse et vinculum quoddam animæ corpus, quod alligamentum gutta in Christo divinæ virtutis ac suavitatis astringitur. Si autem ad unamquamque animam quæ dicta sunt, referuntur, alligatura guttæ dogmatum continentiæ constrictio, ac divinarum sententiarum nodositas intelligitur. Innexæ enim sibi invicem sunt fidei rationes, et vinculis veritatis astrictæ. Denique et Lex mundum dicit esse omne vas quod alligatum est, immundum vero quod solutum fuerit, et non ligatum[1]. Cujus rei hæc figura erat, quod Christus in quo nunquam fuit ulla immunditia peccati, alligamentum guttæ dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid dissolutum, et quod non sit ratione subnixum, et dogmatum veritate constrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit secundum legem[2]. Continget namque eum sensus irrationabilis, et alienus a sapientia Dei, et faciet eum immundum. Vide autem si forte Filium Dei in carne guttam dictum, et quasi breve aliquid et exiguum nominatum possumus accipere, sicut et Daniel de eo dicit: «Lapidem parvum de monte excisum sine » manibus, et factum post hæc montem magnum[3].» Vel sicut in libello duodecim prophetarum nihilominus gutta quidem futura dicitur, quæ congreget populum. Est ergo et in prophetis ita scriptum: «Et erit ex gutta populi hujus congrega» tus congregabitur Jacob.» Decebat enim eum qui veniebat congregare non solum Jacob, sed et omnes gentes, quæ, sicut Propheta dicit, reputatæ sunt tanquam gutta ex situla[4], exinanientem se divinatis forma, effici ipsum ut guttam, et sic venire ad congregandam guttam gentium, et guttam nihilominus reliquiarum Jacob. Sed et in quadragesimo quarto psalmo dicitur ad dilectum, cui etiam ipse psalmus ascribitur: «Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis[5].»

[1] Levit. VIII. — [2] Ibid. XI. — [3] Dan. II. — [4] Isai. XL, 15. — [5] Ps. XLV, 8.

A vestimentis ergo verbi Dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha, mortis indicium duntaxat pro humano genere susceptæ. Gutta, ut supra diximus, exinanita divinitatis forma, servilis formæ suscepta dignatio. Casia quoque, quoniam id genus herbæ aquis indesinentibus nutriri dicitur et coalescere, redemptionem humani generis per aquas baptismi indicat datam. Sic ergo alligaturam guttæ fraternum suum sponsa tanquam nuptiali dramate loquens inter medium uberum suorum commorantem dicit: ubera, ut superius jam diximus, principale cordis adverte, in quo Ecclesia Christum, vel anima verbum Dei desiderii sui vinculis alligatum tenet et astrictum. Si quis enim verbum Dei toto affectu in corde suo, et toto amore constringit, ipse solus poterit odorem fragrantiæ ejus et suavitatis accipere.

« Botrus cypri fraternus meus mihi in vineis Engaddi [1]. » Quantum ad litteræ ipsius explanationem, habet aliquid ambiguum quod ait: « Botrus cypri fratruelis mihi: » quia et uva florens cyprus dicitur, ferens etiam ipsa floridum quemdam fructum in modum florentis uvæ prolatum. Sed videtur magis ad fructum vitis respicere sermo, quandoquidem vinearum Engaddi facta est memoria. Engaddum autem ager terræ Judææ est, non tantum vineis quantum balsamis florens. Hic ergo erit historicus sensus sponsæ loquentis ad adolescentulas, ut intelligatur dicens: Primo quidem, nardus mea odorem mihi sponsi mei reddit. Secundo vero, alligamentum guttæ effectus est fraternus meus mihi demorans inter media ubera mea. Tertio, Botrus cypri ex vineis Engaddi superans omne quidquid est in odoribus et floribus suavitatis: quo scilicet audientes hæc adolescentulæ magis ac magis ad charitatem sponsi concitentur et amorem. Idcirco autem singulatim, et per ordinem, primo nardum suam, deinde guttam, post hæc etiam botrum cy-

[1] Cant. I, 4.

pri nominat, ut per eos gradus quosdam profectus doceat charitatis. Sed videamus jam quid spiritalis habeat intellectus. Siquidem hic qui appellatur Botrus ad fructum vitis referendus est: Verbum Dei accipimus sicut sapientiam et virtutem, et thesaurum scientiæ, aliaque multa, ita et vitem veram dici. Sicut ergo his quibus efficitur sapientia et scientia, non ad subitum, sed per profectus quosdam et gradus, pro studiis et intentione ac fide eorum qui ei vel in sapientia, vel in scientia, vel in virtute participiantur, sapientes eos et scientes reddit vigentesque virtutibus: ita et in quibus vitis vera efficitur, non eis ad subitum maturos botros producit et dulces, nec repente eis efficitur vinum suave et lætificans cor hominis, sed primo producit eis suavitatem tantummodo odoris in florem. Botrus hic florens esse memoratur in vineis Engaddi, ut gratia fragrantiæ ipsius immittatur in initiis animæ, ut post hæc pati possit acerbitatem tribulationum et tentationum, quæ propter verbum Dei credentibus excitantur: et ita demum maturitatis ejus dulcedinem præbet, usque dum perducat eos ad torcularia ubi effunditur sanguis uvæ, sanguis novi Testamenti qui bibatur in die festo in superioribus, ubi stratum magnum paratum est. Sic ergo per singulos hos profectus graduum incedere oportet eos, qui per sacramentum vitis, et botrum cypri initiati, ad perfectionem feruntur, et calicem novi Testamenti ab Jesu susceptum bibere contendunt. Quod si cyprus sui generis arbor accipiendus est, cujus fructus etiam flos non tantum odoris suavitatem, quantum et viri calefaciendi ac fovendi dicitur possidere: illa sine dubio accipitur sponsi virtus, qua incalescunt animæ erga fidem ejus et charitatem, quæ contingebat eos qui dicebant: « Nonne cor nostrum erat ardens intra nos, cum » adaperiret nobis Scripturas[1]? » Vel certe quoniam de vi-

[1] Luc. XXIV, 32.

neis Engaddi botrus hic florens nominatur esse : Engaddi autem interpretatur oculus tentationis meæ : si quis est qui intellectum habere potest quomodo tentatio est vita hominis super terram, et intelligit quomodo quis in Deo eripitur a tentatione, et qui agnoscit qualitatem tentationis suæ, ita ut possit de ipso dici, quia in his omnibus non peccaverit labiis suis coram Deo, huic botrus cypri de vineis Engaddi efficitur verbum Dei. Observandum tamen est quod verba sponsæ ita referuntur, ut et nardus et alligamentum guttæ et botrus cypri ipsi soli sint, utpote quæ in hos jam profectus ascenderit. Sola enim perfecta anima est quæ ita habet purum et purgatum odoramentum sui sensus, ut possit nardi et guttæ, et cypri ex verbo Dei procedentis fragrantiam capere, et gratiam divini odoris haurire.

LIBER TERTIUS.

« Ecce es speciosa proxima mea : ecce es speciosa : oculi » tui columbæ [1]. » Secundo jam sponsus cum sponsa in verbo colloquioque miscetur. Et primo quidem sermone invitavit eam ad hoc ut cognosceret semetipsam, dicens ei quod bona quidem esset inter mulieres, sed nisi cognosceret semetipsam, certa quæque pateretur. Et quasi quæ velociter ad agnitionem sui sensu intellectuque cucurrerit, comparat eam equis suis vel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul et genas ejus pro insigni verecundia et conversationis pernicitate turturibus comparat, cervicemque ejus ornamentorum redimiculis. Nunc autem jam speciosam profitetur eam, et speciosam non sicut prius in mulieribus tantum, sed quasi proximam sibi, et adhuc in majus titulum laudis extollit, et affirmat quod non tantum cum proxima est ei, speciosa sit, sed et si contingat ei absentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc enim indicatur in eo quod cum dixisset : « Ecce es speciosa proxima mea, » addit post hæc absolute, et sine ulla adjunctione : « Ecce es speciosa. » Sed in superioribus non laudaverat visum ejus, credo quia nondum ad intuitum profecerat spiritalis intelligentiæ : nunc ergo ait : « Oculi tui columbæ. » Grandis in hoc profectus ejus ostenditur, ut quæ prius tantum speciosa in mulieribus dicta est, nunc ut proxima speciosa dicatur, ex

[1] Cant. I, 15.

ipso sine dubio sponso splendorem decoris accipiens ut semel ab ipso sumpta pulchritudine, etiamsi accidat ei paululum sponsi absentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quod autem oculi ejus comparantur columbis, ob hoc profecto contingit, quia divinas Scripturas non jam secundum litteram, sed secundum spiritum intelligat, et aspiciat in eis spiritalia mysteria. Columba enim indicium est Spiritus sancti. Spiritali ergo sensu intelligere Legem et Prophetas, hoc est oculos columbæ habere. Et hic quidem columbæ oculi ejus appellantur, in Psalmis vero hujusmodi anima pennas sibi dari columbæ desiderat, ut volare possit in intellectum spiritalium mysteriorum, et requiescere in atriis sapientiæ. Sed et si dormire quis possit, hoc est collocari et requiescere in medio sortium[1], atque intelligere sortium rationem, et cognoscere divini judicii causas, non solum pennæ columbæ quibus in spiritalibus intellectibus volet, promittuntur ei, sed deargentatæ pennæ, id est, verbi et rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoque ejus in specie auri fieri dicuntur, ubi constantia fidei et dogmatum stabilitas indicatur perfectorum. Ergo si caput esse Christus dicitur, nihil puto absurdum videri, si oculi eorum qui secundum interiorem hominem spiritaliter intelligunt, et spiritaliter dijudicant, Spiritus sanctus esse dicantur. Et ob hoc fortassis in Lege sicut agnus positus est, per cujus hostiam populus purificaretur in Pascha; et ita columbæ positæ sunt, quibus purificatur homo ingressus hunc mundum[2]. Sed et de eo nunc dicere, et hostiarum qualitates discutere, longior videtur excessus, et proposito operi minime conveniens. Hæc autem memorasse sufficiat, pro eo quod præsens sermo continet: «Oculi tui columbæ.» Quasi diceret, oculi tui spiritales sunt, spiritaliter videntes, spiritaliter intelligentes. Potest adhuc profundiore fortassis

[1] Psalm. LXVIII, 13. — [2] Exod. XII.

sacramento quod dixit, «ecce es speciosa proxima mea,» intelligi de præsenti sæculo dictum : quia speciosa quidem sit et hic Ecclesia, cum proxima est Christo, et cum imitatur Christum. Quod vero iteravit, et dixit: «Ecce es speciosa,» potest ad futurum sæculum pertinere, ubi jam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est et speciosa : ut ibi dicat esse oculos ejus columbæ, ut duorum oculorum columbæ duæ intelligantur esse filius Dei et Spiritus sanctus. Et ne mireris si columba simul dicatur, cum uterque similiter advocatus dicatur, sicut Joannes evangelista declarat, Spiritum quidem sanctum dicens paracletum, quod est advocatus[1]. Et de Jesu Christo nihilominus in epistola sua dicit, quia ipse sit advocatus apud patrem pro peccatis nostris[2]. Sed et apud Zachariam prophetam duæ olivæ ad dexteram et ad sinistram candelabri positæ[3], unigenitum nihilominus et Spiritum sanctum designare creduntur.

« Ecce es bonus fraternus meus, et quidem ecce es speciosus, cubile nostrum umbrosum[4]. » Nunc primum videtur attentius inspexisse sponsi sui pulchritudinem sponsa, et considerasse illis oculis qui columbæ esse dicti sunt, decus et speciem verbi Dei. Quia revera non potest prius perspici, nec agnosci quanta sit in verbo magnificentia, nisi prius oculos quasi columbæ, id est, intelligentiam spiritalem accipiat. Commune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi videtur indicari animæ, in quo adhuc posita digna habita sit ascisci ad consortium verbi Dei. Idque umbrosum, ut pote non aridum, sed fructuosum memorat, et tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed hæc sponsa dicit, anima duntaxat quæ columbæ jam oculos habet. Hi vero qui tantummodo credunt sponso, non tamen perspicere potuerunt in verbo Dei quanta sit pulchritudo, dicunt : « Et vidimus eum, et non

[1] Joan. XIV. — [2] I Joan. II. — [3] Zach. IV. — [4] Cant. I, 16.

» habebat speciem, neque decorem, sed species ejus inde-» cora et deficiens præ filiis hominum[1]. » Quæ autem bene profecit et supergressa est adolescentularum et octoginta concubinarum, et sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere : « Ecce es decorus fraternus meus, et qui-» dem speciosus[2]. » Sed et si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritalium sensuum et intelligentiam scripturarum divinarum tam crebra opacitate contextam, ut rapidior æstus qui multos solet adurere et arefacere fructus eorum, me tamen tenebrare non possit, nec ulla tentationum fidei in germen arefacere, tunc possum dicere, quia cubile nostrum umbrosum. Quod autem dicit cubile nostrum, quasi communem sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intel-tellige, qua et Paulus dixit, quia corpora nostra membra Christi sunt[3]. Cum enim dicit corpora nostra, quasi sponsæ id esse corpus ostendit. Cum vero membra Christi memorat, eadem corpora etiam sponsi esse corpus indicat. Hæc ergo corpora si umbrosa sunt (ut superius diximus) bonis duntaxat operibus referta et spiritalium sensuum densitate cumulata, de his talibus dici potest : « Per diem sol non » uret te, neque luna per noctem[4]. » Justum namque tentationis sol non adurit requiescentem sub umbra verbi Dei. Iste enim sol qui adurit justum, non est damnabilis : sed ille magis qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo et decorus dicitur fraternus : et quanto magis inspici potuerit oculis spiritalibus, tanto speciosior invenitur, et pulchrior : quia non solum illius species et pulchritudo mirabilis apparebit, verum et inspicienti atque intuenti eum decus ingens et species formæ nova ac mirabilis orietur, secundum illud quod Apostolus verbi Dei intuens pulchritudinem dicit : « Nam et si is qui foris est homo noster cor-

[1] Isai. LIII, 2, 3. — [2] Cant. I, 16. — [3] I Cor. VI, 15. — [4] Psalm. CXXI, 6.

»rumpitur, sed qui intus est renovatur de die in diem[1].» Merito ergo talis hæc anima commune habet cubile cum verbo corpus suum. Pervenit enim divina virtus usque ad corporis gratiam, cum in eo vel castitatis donum, vel continentiæ, aliorumque bonorum operum collocat gratiam. Considera sane, ne forte possit etiam illud corpus quod assumpsit Jesus commune ei cum sponsa cubile nominari, quoniam quidem videtur per ipsum Ecclesia Christo esse sociata, et participium verbi Dei capere potuisse, secundum quod mediator Dei et hominum dicitur, et secundum quod Apostolus dicit : « Quoniam in ipso habemus accessum per fidem in spe gloriæ Dei[2]. »

« Tigna domorum nostrarum cedri, trabes nostræ cy»pressi[3]. » Videtur ab sponso responderi ad gratiam eorum quæ dicta fuerunt prius ab sponsa, quibus edocet eam cujusmodi sint tecta ista communia, et qualis in eis materia contignationis habeatur. Hæc habet historica narratio. Videtur autem Ecclesia describi a Christo, quæ est domus spiritalis, et domus Dei, sicut docet Paulus dicens : « Si »autem tardius venero, ut scias quomodo te oporteat in »domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna »et firmamentum veritatis[4]. » Si ergo Ecclesia domus Dei est (quia omnia quæ habet pater, filii sunt) Ecclesia domus filii Dei est. Frequenter autem et plurali numero appellantur Ecclesiæ, ut ubi ait : « Nos talem consuetudinem non »habemus, neque Ecclesiæ Dei[5]. » Et iterum, scribit Ecclesiis Galatiæ Paulus, et Joannes septem Ecclesiis[6]. Sunt ergo sive Ecclesia vel Ecclesiæ, domus sponsi et sponsæ, sive animæ et verbi domus, in quibus tigna sunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros Dei, super quas vinea quæ translata est de Ægypto, extendisse dicitur traduces, sive

[1] 2 Cor. IV, 16. — [2] Rom. V, 2. — [3] Cant. I, 17. — [4] I Tim. III, 15. — [5] I Cor. XI, 16. — [6] Apoc. I.

arbusta sua, sicut ait in psalmis : « Operuit montes umbra » ejus, et arbusta ejus cedros Dei[1]. » Evidenter igitur per hæc Ecclesia cedri Dei nominatur. Cum ergo dicit sponsus : « Tigna domorum nostrarum cedri, » intelligere debemus cedros Dei esse eos qui Ecclesiam contegunt, et esse aliquos horum validiores qui trabes appellantur. Et puto quod convenienter hi qui episcopatum bene ministrant in Ecclesia, trabes dici possunt, quibus sustentatur et tegitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secundo autem horum loco tigna presbyteros opinor appellari : et trabes quidem dici cypressos, quibus et fortitudo robustior, et odor suavitatis inest, per quod in operibus solidum, et in doctrinæ gratiam fragrantem designat episcopum. Similiter autem et tigna cedros appellavit ut per hoc incorruptionis virtutis, et odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse presbyteros.

« Ego flos campi et lilium convallium : sicut lilium in » medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum[2]. » Hæc ille qui sponsus et verbum et sapientia est, de semetipso et de sponsa ad amicos ac sodales suos loqui videtur. Sed secundum propositæ expositionis ordinem Christus hæc de Ecclesia loqui intelligendus est, et ipse dicere se florem esse campi et lilium convallium. Campus planities terræ dicitur, cui cultura adhibetur et excolitur ab agricolis. Convalles vero saxosa magis et inculta indicant loca. Possumus autem et campum illum intelligere populum qui per Prophetas colebatur et Legem : convallum vero saxosum et incultum gentium locum. Sponsus ergo hic in Judæorum populo flos fuit : sed quoniam neminem ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo non potuit verbum Dei ad florem proficere, et ad perfectionem fructuum pervenire. In ista tamen convalle gentium effectus est lilium, cujusmodi au-

[1] Psalm. LXXX, 10. — [2] Cant. II, 1, 2.

tem lilium? Tale sine dubio quale et ipse in Evangeliis dicit quod pater cœlestis vestit. Et, « Neque Salomon in omni » gloria sua indutus est sicut unum ex istis[1]. » Fit ergo lilium in hac convalle sponsus, in eo quod vestivit eum pater cœlestis tali vestimento carnis quale nec Salomon in omni gloria sua habere potuit. Non enim Salomon habuit absque concupiscentia viri, et concubitu mulieris immaculatam, et nulli prorsus peccato obnoxiam carnem. Sed et causam cur is qui in campo flos fuerat, voluerit esse in convallibus lilium, videtur ostendere. Cum enim multo tempore flos fuisset in campo nullum dicit ex ipso campo florem ad imitationem sui ac similitudinem processisse. Ubi vero factus est in convallibus lilium, continuo etiam efficitur proxima ejus imitatione ipsius lilium : ut operæ pretium fuerit, quoniam ipse effectus est lilium, ut etiam proxima ejus, id est, unaquæque anima quæ ei approximat, et exemplum ejus imitationemque sectatur, lilium fiat. Quod ergo ait : « Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in » medio filiarum, » accipiemus de Ecclesia gentium dici : quod vel e medio infidelium et non credentium, quasi ex spinis emerserit, vel pro hæreticorum circumstrepentium se morsibus in medio spinarum posita dicatur. Quod et magis videbitur verisimile pro eo quod dicit : « Ita proxima mea » in medio filiarum. » Non enim filias appellasset illas animas, quæ nunquam omnino venerunt ad credendum. Omnes ergo hæretici primo ad credulitatem veniunt, et post hæc ab itinere fidei et dogmatum veritate Dei declinant. Sicut et Joannes apostolus in epistola sua dicit : « Qui a nobis » exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex no- » bis, permansissent utique nobiscum[2]. » Possumus autem et ad unamquamque animam id referentes, huic quidem animæ quæ pro simplicitate sui et planitie, vel æquitate

[1] Matth. vi, 29. — [2] I Joan. ii, 19.

campus dici potest, florem fieri verbum Dei, et initia bonorum operum docere. His vero qui profundiora jam quærunt, et demersiora scrutantur, quasi in convallibus vel pro claritate pudicitiæ, vel pro fulgore sapientiæ efficitur lilium, ut et ipsi fiant lilia erumpentia de medio spinarum, id est fugientes cogitationes et sollicitudines sæculares quæ spinis in Evangelio comparatæ sunt.

« Sicut arbor mali inter ligna silvæ, ita fraternus meus » inter medium filiorum. In umbra ejus concupivi et sedi, » et fructus ejus dulcis in faucibus meis[1]. » Decuit quidem sponsum et de semetipso dicere, quid esset in campo, quid etiam in convallibus : et de sponsa quæ esset, vel qualis inter cæteras filias haberetur. Sponsam vero ad hæc respondentem non conveniebat de semetipsa aliquid dicere, sed affici totam erga admirationem sponsi et ipsius laudibus inhærere. Comparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui arborem mali malam arborem putent, et a malitia dictam, dicamus nos arborem meli, græco quidem nomine utentes, sed simplicioribus quibusque latinorum notiore quam mali. Melius est enim ut grammaticos offendamus, quam legentibus scrupulum aliquem in veritatis explanatione ponamus. Comparat igitur eum arbori meli, sodales vero ejus reliquis arboribus sylvæ. Sed sponsum ita arbori huic meli similem dicit, ut etiam concupisse se dicat sub umbra ejus sedere, fructumque ejus dulcem sibi effectum in faucibus asseveret. Et hæc ad adolescentulas loqui videtur, sicut et sponsus locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc videamus secundum mysterium, quos dicat sponsa filios inter quos tanquam arborem meli præcellere reliqua sylvæ ligna asserat sponsum, et vide si possumus secundum ea quæ in superioribus de filiabus et spinis dupliciter exposuimus, ita

[1] Cant. II, 3.

hic etiam filios vel eos qui aliquando fuerunt, et non sunt, vel multitudinem cælestium ministrorum dictos esse intelligere. Ad omnes enim initio pertinet illud quod scriptum est: *Ego dixi dii estis et filii excelsi omnes*[1]. Sed differentia intercessit per hoc quod ait : « Vos autem ut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis[2]. » Sed et illud in hoc respicit : « Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis assimilabitur ei inter filios Dei[3]? » Sicut ergo arbor meli inter reliquos filios, habens fructum qui non solum sapore omnes, sed et odore præcellat, et duos animæ sensus, id est gustum et odoratum reficiat. Diversis namque copiis mensam suam nobis præparat sapientia. In qua non solum panem vitæ apponit, sed immolat carnes verbi : et non solum miscet in cratere suo vinum, *sed et* mela odorata satis adhibet et dulcia, quæ non *tantum in* ore et labiis suavitatem reddant, sed et interioribus tradita faucibus dulcedinem servent. Possumus autem ligna sylvæ accipere eos Angelos qui uniuscujusque hæreseos auctores fautoresque visi sunt extitisse. Ita ut videatur Ecclesia comparans suavitatem doctrinæ Christi ad asperitatem hæreticorum dogmatum, ac sterilem infructuosamque doctrinam, dicere : mela quidem suavia et dulcia esse dogmata ecclesiastica, quæ in Christi Ecclesia prædicantur : ligna vero sylvæ esse ea quæ a diversis hæreticis affirmantur. Et de istis videbitur infructuosis lignis sylvæ dici, quod in evangeliis scriptum est : « Ecce jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur[4]. » Fraternus ergo sponsæ est, ut arbor meli Ecclesia sponsi : cæteri vero hæresiarchæ, tanquam infructuosa ligna sylvæ divino judicio ut securi excidendi, et in ignem mittendi. Igitur in hujus meli umbra concupiscit sponsam residere, vel Ecclesia (ut

[1] Psalm. LXXXII, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Id. LXXXIX, 6. — [4] Matth. III, 10.

diximus) in protectione Filii Dei, vel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, et adhærens uni soli verbo Dei, cujus etiam dulcem habeat in faucibus fructum, meditando scilicet indesinenter Legem Dei, et semper eam velut mundum animal ruminando. Verum de appellatione umbræ istius, sub qua sedere concupisse se dicit Ecclesia, non puto absurdum, si ea quæ invenire possumus in Scripturis divinis, proferamus in medium, ut quæ sit umbra meli hujus dignius et divinius agnoscatur. Ait Hieremias in lamentationibus : « Spiritus vultus nostri Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris, cui diximus, in umbra ejus vivemus in gentibus [1]. » Vides ergo quomodo Spiritu sancto permotus propheta vitam de umbra Christi præberi gentibus dicit, et quomodo non vitam nobis præbeat ejus umbra, cum et in conceptu corporis illius ad Mariam dicatur : « Spiritus sanctus veniet super te, et virtus altissimi obumbrabit tibi [2] ? » Si ergo obumbratio fuit altissimi in conspectu corporis ejus, merito umbra ejus vitam gentibus dabit. Et merito sponsa ejus Ecclesia sub meli umbra sedere concupiscit, sine dubio ut vitæ, quæ est in ejus umbra, particeps fiat. Reliquorum vero lignorum sylvæ umbra talis est, ut qui sederit sub ipsa, sedere videatur in regione umbræ mortis. Sed adhuc ut magis ac magis planior reddatur locus qui habetur in manibus, requiramus quomodo Apostolus dicat, Legem umbram habere futurorum bonorum, et omnia quæ vel de diebus festis, vel sabbatis, vel neomeniis scripta sunt, umbram esse memoret futurorum bonorum, in his scilicet quæ secundum litteram gerebantur [3] : et quomodo omnem veterem culturam exemplar et umbram pronuntiet esse cœlestium. Quod utique si ita est, ostenduntur sub umbra Legis sedisse omnes quicumque sub Lege erant, et umbram magis veræ Legis habebant.

[1] Thren. IV, 20. — [2] Luc. I, 35. — [3] Hebr. X.

Nos autem alieni sumus ab umbra eorum, quoniam non sumus sub Lege, sed sub gratia. Sed quamvis non simus sub umbra illa quam Legis littera faciebat, sumus tamen sub umbra meliore. In umbra enim Christi vivimus inter gentes. Et est profectus quidam de umbra Legis venire ad umbram Christi : ut quia Christus est vita et veritas et via, efficiamur primo in umbra viæ, et in umbra vitæ, et in umbra veritatis, ut comprehendamus ex parte, et in speculo ac in ænigmate, ut post hæc si incedamus per hanc viam, quæ est Christus, pervenire possimus in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea quæ prius quasi in umbra et in ænigmate videramus. Non enim quis poterit ad illa quæ vera sunt et perfecta pervenire, nisi prius desideraverit et concupierit in hac umbra residere. Sed et Job omnem hominum vitam dicit esse umbram super terram[1] : credo pro eo quod anima in hac vita velamento hujus crassi corporis obumbratur. Omnes ergo qui in hac vita sunt, necesse est in umbra quadam esse. Sed alii quidem sunt sedentes in regione umbræ mortis, hi profecto qui non credunt Christo. Ecclesia vero cum fiducia dicit : « In umbra sponsi concupivi et sedi[2] : » quamvis certe fuerit tempus quo potuerit quis sub umbra Legis residens defendi a duritia ardoris et æstus. Sed transiit illud tempus, veniendum est nunc ad arboris meli umbram : et quamvis diversa quis utatur umbra, videtur tamen omnis anima donec in præsenti vita est, umbram habere necessariam, propter illum credo ardorem solis, qui cum exortus fuerit, continuo semen quod non alta radice demersum est, arescit ac deperit. Sed hunc ardorem tenuiter quidem Legis umbra propellit : Christi vero umbra in qua nunc in gentibus vivimus, id est incarnationis ejus fides, avertet penitus et extinguet. Ille enim qui adurebat ambulantes sub umbra

[1] Job. VII, I. — [2] Cant. II.

Legis, tempore passionis Christi, sicut fulgur visus est cecidisse de cœlo, quamvis etiam ejus umbræ tempus in fine sæculi compleatur, quia (sicut diximus) post consummationem sæculi jam non per speculum[1], nec in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus veritatem. Simile esse puto et illud quod scriptum est : « Sub umbra alarum tuarum » exultabo[2]. » Sed et in sequentibus hujus libelli ita dicit sponsa : « Fraternus meus mihi, et ego illi ipsi, qui pascit » inter lilia donec respiret dies, et amoveantur umbræ[3], » edocens per hoc quod veniet tempus, cum omnes umbræ removebuntur, et per misericordiam Dei patebit veritas sola. Sed et quod ait : *Et fructus ejus dulcis in faucibus meis*[4], illius animam hoc credo dicere, quæ nihil emortuum, nihil insensibile habet in faucibus suis, et in nullo prorsus similis est illis de quibus dicitur : « Sepulcrum patens est » guttur eorum[5]. » Quicumque enim verba mortis et interitus de faucibus proferunt, ipsorum fauces sepulcra dicuntur : sicut sunt omnes qui vel contra veram fidem loquuntur, vel contra disciplinam castitatis et justitiæ et sobrietatis aliquid proferunt. Ipsi ergo sunt quorum fauces sepulcra sunt et loca mortis, unde mortis verba proferuntur. Justus autem dicit : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua[6]. » Et alius qui verba vitæ docebat, ita dicit : « Os nostrum » patet ad vos, o Corinthii ! cor nostrum dilatatum est[7]. » Sed et alius qui verbo Dei aperuit os suum, inquit : « Os » meum aperui et attraxi spiritum[8]. »

« Introducite me in domum vini[9]. » Sponsæ verba adhuc sunt, sed ad amicos et familiares sponsi (ut arbitror) diriguntur : a quibus videtur exposcere, ut introducant eam in domum lætitiæ, ubi vinum bibitur, et epulæ parantur.

[1] I Cor. XIII. — [2] Psalm. LVII, 2. — [3] Cant. II, 16, 17. — [4] Ibid. III. — [5] Psalm. V, 9. — [6] Id. CXIX, 103. — [7] 2 Cor. VI, 11. [8] Psalm. CXIX, 131. — [9] Cant. II, 4.

Quæ enim jam viderat cubiculum regium, desiderat etiam nunc regale introire convivium, et frui vino lætitiæ. Supra jam diximus, amicos sponsi prophetas et omnes qui ministraverunt verbum Dei ab initio sæculi intelligendos, ad quos recte vel Ecclesia Christi, vel anima verbo Dei adhærens dicat ut se introducant in domum vini, id est ubi sapientia miscuit in cratere vinum suum, et deprecatur per servos suos omnem insipientem et egentem sensu, dicens : « Venite, manducate panes meos, et bibite vinum quod miscui » vobis [1]. » Ista est domus vini, domusque convivii, in quo convivio omnes qui veniunt ab oriente et occidente, recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno Dei [2]. Ad quam domum et ad quod convivium prophetæ perducunt animas, quæ tamen eos audiunt et intelligunt. Sed et sancti Angeli cœlestesque virtutes quæ in ministerio mittuntur, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Istud est vinum cui scribuntur isti psalmi qui pro torcularibus attitulantur. Istud est vinum ex illa vite vindemiarum quæ dicit : « Ego » sum vitis vera [3] : » quod expressit pater cœlestis agricola. Istud est vinum quod attulerunt illi palmites, qui in Jesu permanserunt non solum in terris, sed etiam in cælis. Sic enim audio illud quod dicitur, quia omnis palmes qui non manet in me [4], non potest afferre fructum. Nemo enim producit fructum vini hujus, nisi qui permanet in verbo, et sapientia, et veritate, et justitia, et pace, omnibusque virtutibus. Istud est vinum, quo etiam inebriari justis, et sanctis quibusque optabile ducitur. Hæc puto et in spiritu jam tunc Noe contuens inebriatus esse dicitur [5] : et David admiratus convivii calicem, dicit : « Et poculum tuum inebrians quam » præclarum est [6]. » Ad hanc ergo domum vini Ecclesia, vel anima unaquæque desiderat quæ perfecta sunt intrare, et

[1] Prov. IX, 5. — [2] Matth. VIII. — [3] Joan. XV, 1. — [4] Ibid. 4. — [5] Gen. IX. — [6] Psalm. XXIII, 5.

dogmatibus sapientiæ mysteriisque scientiæ, epularum velut suavitate, et vini lætitia perfrui. Sciendum sane est, quia sicut est istud vinum quod de dogmatibus veritatis pressum commiscetur in cratere sapientiæ : ita est contrarium vinum, cum inique inebriantur peccatores, et hi qui falsæ scientiæ dogmata perniciosa suscipiunt. De quibus Salomon in proverbiis dicit : « Hi autem edunt cibos impie» tatis, vino autem inique inebriantur [1]. De hoc eodem vino iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita scriptum : « Ex vi» neis Sodomorum vitis eorum, et palmes eorum ex Go» morra, uva eorum uva fellis, et botrus amaritudinis eis, » furor draconum vinum eorum, et furor eorum aspidum » insanabilis [2]. » Illud autem vinum quod de vite vera procedit, novum semper est. Semper enim per profectus discentium scientiæ et sapientiæ divinæ innovatur agnitio. Et ideo dicebat Jesus discipulis suis, quia « novum bibam illud vobis» cum in regno patris mei [3]. » Innovatur enim semper agnitio secretorum arcanorumque revelatio per sapientiam Dei, non solum hominibus, sed et Angelis cœlestibusque virtutibus.

« Ordinate in me charitatem [4]. » Ejusdem sponsæ ad eosdem verba sunt, nisi quod possunt fortasse etiam apostoli Christi inter eos haberi, ad quos ista memorantur. Quod ergo ait : « Ordinate in me charitatem, » hunc habet sensum. Omnes homines amant sine dubio aliquid, et nullus est qui ad id ætatis venerit ut amare jam possit, et non aliquid amet : sicut etiam in præfatione hujus operis sufficienter ostendimus. Sed hic amor, vel hæc charitas in nonnullis quidem suo ordine et convenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem esse in aliquo charitas, cum aut id diligit quod non debet, aut quod debet diligit, sed plus justo diligit, aut minus

[1] Prov. IV, 17. — [2] Deut. XXXII, 32, 33. — [3] Matth. XXVI, 29. — [4] Cant. II, 4.

justo. In isto ergo inordinata esse charitas dicitur : in illis vero quos valde paucos arbitror esse, qui scilicet per viam vitæ incedunt, et non declinant, neque ad dexteram, neque ad sinistram, in ipsis solis ordinata est charitas, et ordinem suum tenet. Est autem ordo ejus et mensura hujusmodi, verbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, ut ei totum exhibeas quantum habes. In Christo enim Jesu diligendus est Deus ex toto corde, et ex tota anima, et ex totis viribus. In hoc ergo nulla mensura est. Diligere vero proximum, est mensura aliqua. « Proximum, *inquit*, tuum dilige sicut teipsum[1]. » Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris quam potes, et quam in viribus tuis est : aut inter te et proximum tuum non servaveris æquitatem, sed aliquid differentiæ habueris : non est in te charitas ordinata, nec ordinem suum tenens. Verum quoniam nobis sermo de ordine charitatis est, diligentius per singula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam si (ut dicit Apostolus) membra alterutrum sumus[2], puto quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, ut eos non quasi aliena corpora, sed veluti membra nostra diligamus. Secundum hoc ergo quod membra nostra invicem sumus, æqualem erga omnes habere dilectionem, similemque conveniet. Secundum hoc vero quod sunt in corpore aliqua membra honorabiliora et honestiora, alia vero inhonestiora et inferiora[3], puto quod rursum pro membrorum meritis et honore, etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundum verbum Dei, ac suos etiam affectus temperare proponit, puto quod erga hæc singula ordinem charitatis et scire debeat et tenere. Verum ut apertius fiat quod dicimus : paulo evidentioribus utamur judiciis. Si quis (verbi gratia) laboret in verbo Dei, atque animas nostras instruat

[1] Matth. xix, 39. — [2] 1 Cor. xii. — [3] Ibid.

et illuminet, viam salutis doceat, videndique ordinem tradat, non tibi videtur et hic proximus esse quidem, sed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit? Nam etsi ille quidem diligendus est, pro eo quod membra unius corporis sumus, uniusque substantiæ : sed hic multo amplius, qui cum jus proximi nobiscum habeat, quod et cæteri homines habent, dat tamen hanc majorem charitatis erga se causam, quod viam Dei ostendit, et animæ salutem divini verbi illuminationibus confert. Quod si aliquis me errantem, et in præcipitio positum muliebris peccati, ad lucem revocet pietatis, et de ipso jam interitu eripiat, ac retrahat ad salutem, atque ex ipsis faucibus æternæ mortis eripiat, non tibi videtur quod illa ipsa (si fieri potest) plenitudine charitatis qua Deum diligimus diligendus sit post Deum? Et ne putes quod nos ita præsumamus, audi apostolum Paulum de his qui in verbo Dei laborant, dicentem : « Ut superabundanter habeatis in charitate eos qui hu» jusmodi sunt propter opus ipsorum[1]. » Videamus et alium adhuc ordinem charitatis, ejus duntaxat quæ erga proximos haberi videtur. Si sit non habens quidem docendi vel instruendi gratiam, neque verbum Domini prædicandi, sed tamen sanctæ vitæ vir, innocens, immaculatus, et qui in justificationibus et mandatis Dei ingrediatur sine querela, videtur-ne tibi talis hic vir in eodem charitatis ordine habendus, quo ille qui nihil horum agit? quandoquidem uterque proximus dicitur. Nonne et hic propter opus suum, et vitæ meritum (secundum Apostoli dictum) similiter ut ille qui in verbo Dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus vitæ suæ? Est adhuc alius ordo charitatis. Jubemur enim et inimicos nostros diligere. Sed videamus si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste qui dicit : « Ordinate in me

[1] I Thes. v, 13.

» charitatem. » Puto ergo quod in his sit ordo charitatis, verbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in aliis tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata Dei plurima ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans, ut homo. Est alius qui inimicus quidem sit et ipse nobis, tamen sit suæ vitæ atque animæ inimicus, paratus ad scelera, præceps ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, non tibi videtur etiam inter ipsos inimicos quædam diversitas habenda charitatis? Puto quidem quod ex his satis patuerit, esse vim quidem charitatis unam, multas tamen habere causas, et multos ordines diligendi, et propter hoc nunc dicere sponsam : « Ordinate in me charitatem, » hoc est docete me diversos ordines charitatis. Quod si adhuc addendum his aliquid videtur, possumus et illud in medium adducere, quod ait Apostolus : « Viri diligite uxores vestras » sicut corpora vestra, « sicut Christus dilexit Ecclesiam[1]. » Quid ergo debent quidem viri uxores suas diligere, alias vero mulieres non debent omnino diligere in omni castitate et sanctitate? An non videbuntur etiam ipsæ esse de proximis? Sed impendenda quidem est dilectio, vel in conjugem, vel in matrem, vel in sororem, si tamen fideles sint, et Deo adhærentes, et erga aliam mulierem nulla, secundum quod ipsa proxima dicitur, est nobis impendenda dilectio? Quod si hoc absurdum videtur, debet autem secundum mandati ordinem etiam erga eas casta adhiberi dilectio, prorsus inter ipsas personas fœminarum quibus impendenda dilectio est, habendus profecto est ordo in charitate, conveniensque distinctio. Et majori quidem cum honorificentia matri deferenda est dilectio, sequenti vero gradu cum quadam nihilominus reverentia, etiam sororibus. Proprio vero quodam et sequestrato ab his more charitas conjugibus exhibenda. Post has vero personas pro meritis etiam et causis

[1] Ephes. v, 25.

unicuique in omni (ut diximus) castitate deferenda dilectio est. Secundum hæc etiam de patre, vel fratre, atque aliis propinquis observavimus. Erga sanctos vero qui nos in Christo genuerunt, sed et pastores, atque episcopos, vel qui verbo Dei præsunt presbyteri, aut qui bene ministrant in Ecclesia, vel qui in fide præcellunt cæteros, quomodo non pro uniuscujusque meritis affectio pensabitur charitatis longe eminentior quam erga eos haberi potest, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt? Sed et inter parentes fideles et infideles, et fratres fideles, ac infideles, sororesque, potestne fieri ut non erga hos singulos diversus ordo habeatur charitatis? Quas diversitates intuens sponsa, et videns de his omnibus animæ ad perfectionem tendenti necessariam videri scientiam earum rerum, ut uniuscujusque loci et ordinis mensuras possit tenere charitatis, dicit ad amicos sponsi, eos videlicet qui verbum Dei ministrant: « Ordinate in me charitatem, » hoc est docete me, et tradite mihi quomodo per hæc singula ordinem servare debeam charitatis. Omnes enim homines (sicut jam diximus) secundum hoc quod similes nobis sunt, similiter diligendi sunt: imo omnis rationabilis creatura a nobis, ut pote rationabilibus, æqualiter diligenda est. Adjiciendum tamen in charitate est unicuique ad hoc quomodo est, et ad hoc quod rationabilis est: si verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in proposito, aut in scientia, aut in studiis cæteros præcellit: et pro his singulis secundum suum cuique meritum ad generalem dilectionem addendum est etiam specialis aliquid charitatis. Verum ut major de his habeatur auctoritas, ab ipso Deo capiamus exemplum. Ipse enim amat omnia quæ sunt æqualiter, ut nihil oderit eorum quæ fecit: neque enim fecit aliquid quod odio haberet: non tamen ob hoc similiter dilexit Ægyptios ut Hebræos, et Pharaonem ut Moysen et Aaron. Nec rursus reliquos filios Israël similiter

dilexit ut Moysen et Aaron et Mariam : nec iterum Aaron et Mariam similiter dilexit ut Moysen, quamvis verum sit ut dicitur ad eum : « Parcis autem omnibus, quia omnia tua » sunt Domine amator animarum[1]. Spiritus enim incorrup» tionis est in omnibus[2] : » tamen ille qui mensura et numero et pondere disposuit omnia, secundum mensuram sine dubio uniuscujusque meritorum et dilectionis suæ temperat libram. Numquid non putabimus quia non similiter ab eo dilectus est Paulus, cum persequeretur Ecclesiam Dei, sicut diligebatur, dum ipse pro ea persecutiones, cruciatusque tolerabat, et dicebat sibi inesse sollicitudinem omnium ecclesiarum[3]? Multum est nunc, ut inter istos ordines charitatis etiam de affectu odii qui videtur huic charitatis affectui contrarius inseramus; quia etiam Dominus dicit : « Inimicus ero inimicis tuis, et adversabor ad» versariis tuis[4]. » Et iterum : « Si peccatori tu assistis, et » ei quem odit Dominus, amicus es[5]. » Quæ utique hanc habent absolutionem, quam et illud quod dictum est : « Honora patrem tuum et matrem tuam[6]. » Et iterum : « Qui non odit patrem[7], » et reliqua, in quo profecto nimietatis charitas in Deum his qui adversantur contrarium videtur generare affectum, dum nulla potest esse consonantia luci et tenebris, et Christo cum Belial, nec eadem portio esse fideli cum infideli. His ergo ut potuimus de charitatis ordinibus expositis, patet ad intelligendum quid sit quod poscat sponsa, id est Ecclesia, vel anima tendens ad perfectionem, præstari sibi ab amicis sponsi, quoniam introduci se poposcerat in domum vini, ubi sine dubio intellexerat in omnibus his quæ viderat, eminere et præcellere gratiam charitatis, et ipsam didicerat majorem omnium, solamque esse charitatem quam nunquam cadet : ideo de-

[1] Sap. xi, 27. — [2] Id. xi, 1. — [3] 2 Cor. xi. — [4] Exod. xxiii, 22. — [5] 2 Par. xix, 2. — [6] Exod. xx, 12. — [7] Luc. xiv, 26.

poscit ut ordinem ejus discat, ne forte aliquid inordinatum faciens vulnus ab ea aliquod accipiat, ut in posterioribus dicitur: « Vulneratæ charitatis ego sum[1]. » Ea autem sive ab Angelis dici accipiamus, a quibus se instrui postulat et muniri, nihil absurdum videbitur : secundum hoc quod de populo dicitur : « Lætamini, gentes, cum populo ejus, et » confortent eos omnes Angeli Dei[2]. » Et ut in aliis dicitur : « Circumdat Angelus Domini in circuitu timentium eum, » et eripiet eos[3]. » Et item alibi : « Nolite contemnere unum » ex minimis istis qui in Ecclesia sunt, quia Angeli eorum » semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est[4]. » Sed et in Apocalypsi Joannis Angelo Thyatirensi testimonium dat Filius Dei pro charitate quam ordinavit Angelus ipse in Ecclesia sibi commissa. Sic enim scriptum est : « Scio opera » tua, et charitatem tuam, et fidem, et ministerium, et pa- » tientiam, et opera tua novissima majora quam priora[5]. » Sed etsi ad prophetas hæc referamus, qui ministraverunt verbum Dei ante adventum sponsi, ut per ipsorum doctrinam videatur Ecclesia velle ordinem discere charitatis, id est, propheticis instrui voluminibus, non videbitur absurdum. Sed et omnes sancti qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc charitatem erga eos qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum, et juvare eos precibus suis, atque interventu suo apud Deum, non erit inconveniens. Scriptum namque est in Machabæorum libris ita : « Hic est Hieremias propheta Dei, qui semper orat » pro populo[6]. » Sed et ad Apostolos hæc dici, ut supra jam dixi, non videbitur alienum : per hos enim omnis Ecclesia Dei, vel anima quærens Deum, introducitur in domum vini, ut supra diximus, et aromatibus atque odoribus repletur, et componitur in melius, sicut in posterioribus legi-

[1] Cant. II, 5. — [2] Deut. XXXII, 43. — [3] Psalm. XXXIV, 7. — [4] Matth. XVIII, 10. — [5] Apoc. II, 19. — [6] 2 Mach. XV, 14.

mus, et docemur omnem ordinem rationemque charitatis.

« Confirmate me in unguentis, stipate me in malis, quia » vulneratæ charitatis ego sum[1]. » In græco quidem habetur: *Confirmate me in myrrhis*: myrrhin genus quoddam arboris nominans, quod Latini putantes myrrha dictum, unguenta interpretati sunt. Igitur ordo sermonis hujusmodi est: postea quam sponsa et verba ex ore ipsius sponsi audivit, et cubiculum regis ingressa est, et domum vini locumque convivii ac sapientiæ, et in eo victimas et craterem mixtum sacramentis ejus aspexit, quasi in horum omnium admiratione stupens, et saucia postulat ab ipsis nihilominus amicis et sodalibus sponsi ut confirmetur, et quasi deficiens sustentetur, incumbens paulum super arborem μύῤῥαν vel meliam. Amoris enim vulnere percussa arborum solatia, sylvarumque sectatur. Hæc secundum litteram. Sed ex his ut exequi possimus intelligentiam spiritalem, indigemus illa gratia quam consequi a Deo meruit ipse Salomon, qui omnium quæ sunt radicum et arborum et virgultorum naturas didicit, ut sciremus et nos quæ vis, et quæ natura sit arboris myrrhæ, quo competenter ex hac spiritalis aptari possit expositio. Hoc est autem quod solum pervenire ad nos de hujus arboris notitia potuit, quia odorem solum habeat suavem, nullum tamen afferat fructum. Melia vero arbor notum cunctis est, quod non solum ferat fructum, sed et dulcissimum et suavissimum ferat. Omnes igitur homines arbores dicuntur sive bonæ, sive malæ, et fructuosæ, sive infructuosæ, sicut et Dominus in Evangelio dicit: « Aut » facite arborem bonam, et fructum ejus bonum: aut facite » arborem malam, et fructum ejus malum[2]. » Et, « Omnis » arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ig- » nem mittetur[3]. » Tres ergo differentiæ in hominibus videntur esse. Quidam qui omnino nullum fructum afferunt,

[1] Cant. II, 5 — [2] Matth. XII, 33. — [3] Id. III, 10.

et ecce alii qui afferunt. Sed in his qui afferunt aut mali sunt fructus, aut boni. Hic ergo sponsa (id est, Ecclesia Christi) confirmari se postulat, et reclinari quidem super unam arborem meliam afferentem fructus bonos : et recte ac competenter. Super his enim confirmatur et stipatur Ecclesia, qui in bonis operibus fructificant et crescunt. Quid autem est quod in myrrhis, infructuosis scilicet arboribus confirmari vult odore solo gaudentibus? Ego puto quod istos qui solo odore gaudent, et necdum fructus fidei afferunt, illos dicat quos Paulus ad Corinthios scribens, dicit : « Qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi in » omni loco ipsorum et nostrum[1]. » Pro eo ergo quod invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, habent in semetipsis odoris quamdam ex ipsa invocatione nominis suavitatem. Pro eo vero quod non cum omni fiducia et libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferunt fructus. In loco hoc possumus nos Catechumenos Ecclesiæ intelligere, super quos ex parte aliqua confirmantur Ecclesiæ. Habent enim et in ipsis non parum fiduciæ, et spei plurimum, quod et ipsi fiant aliquando arbores fructiferæ, et plantentur in paradiso Dei ab ipso agricola patre. Ipse enim est qui plantat hujusmodi arbores in Ecclesia Christi, quæ est paradisus deliciarum : sicut et Dominus dicit : « Omnis plan» tatio quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradica» bitur[2]. » Stipatur ergo Ecclesia et inter melias et super ipsas requiescit. Quæ meliæ illæ putandæ sunt animæ quæ quotidie innovantur ad imaginem ejus qui creavit eas. Quia enim per innovationem sui imaginem reparant filii Dei, merito et ipsæ arbores meliæ appellantur, quia et ipse sponsus earum in superioribus dictus est, sicut arbor melia esse in lignis sylvæ. Et ne mireris si idem ipse et arbor vitæ et diversa alia dicatur, cum idem et panis verus, et

[1] I Cor. I, 2. — [2] Matth. xv, 13.

vitis vera, et agnus Dei, et multa alia nominetur. Omnia namque hæc verbum Dei unicuique efficitur, prout mensura vel desiderium participantis exposcit : secundum quod et manna, qui cum esset unus cibus, unicuique tamen desiderio sui reddebat saporem. Præbet ergo seipsum non solum esurientibus panem, et sitientibus vinum, sed et deliciari volentibus, semetipsum, et fragrantia exhibet poma. Propterea ergo et sponsa velut refecta jam et bene pasta, fulciri in meliis se poscit, sciens in verbo esse sibi non solum omnem cibum, sed et omnes delicias : et per ea maxime discurrit, dum se vulneratam sentit esse jaculis charitatis. Si quis usquam est qui fideli hoc amore verbi Dei arsit aliquando, si quis est, ut Propheta dicit[1], qui electi jaculi ejus dulce vulnus plagamque accepit, si quis est qui scientiæ ejus amabili confixus est telo, ita ut diurnis eum *desideriis* nocturnisque suspiret, aliud quid loqui non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desiderare præter ipsum, aut cupere aliud vel sperare non libeat : ista anima merito dicit : « Vulneratæ charitatis ego sum : » et ab illo vulnus accepi, de quo dicit Isaias : « Et posuit me sicut jaculum » electum, et in pharetra sua abscondit me[2]. » Tali vulnere decet Deum percutere animas, talibus jaculis telisque configere, ac salutaribus eas vulneribus sauciare : ut quia Deus charitas est dicat et ipse : « Quia vulneratæ charitatis ego » sum. » Et quidem in hoc quasi amatorio dramate sponsa charitatis se dicit vulnera suscepisse : potest autem similiter fervens anima erga sapientiam Dei dicere, quia vulneratæ sapientiæ ego sum : illa scilicet quæ sapientiæ ejus pulchritudinem potuit intueri. Potest et alia anima virtutis ejus magnificentiam contuens et admirata potentiam verbi Dei dicere, quia vulneratæ virtutis ego sum. Talis, credo, aliqua sicut erat illa quæ dicebat : « Dominus illuminatio

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Ibid.

»mea et salus mea : quem timebo[1] ?» Sed et alia anima erga amorem justitiæ ejus fervens, et dispensationum ac providentiæ ejus justitiam contuens, dicit sine dubio, vulneratæ justitiæ ego sum. Et alia bonitatis ejus ac pietatis immensitatem respiciens similia loquitur. Sed et horum omnium generale est istud charitatis vulnus, quo se vulneratam prædicat sponsa. Sciendum tamen est, quod sicut sunt ista Dei jacula, quæ animæ habenti desiderium bonorum salutis vulnus infligunt : ita sunt et jacula maligni ignita, quibus anima quæ non est scuto fidei protecta, vulneratur in mortem. De ipsis dicit Propheta : « Ecce peccatores intenderunt » arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra sua, ut sagit» tent in obscuro rectos corde[2]. » Hic peccatores de occulto sagittantes dæmones invisibiles dicit, et ipsi sunt habentes quædam jacula fornicationis, alia cupiditatis et avaritiæ, quibus quamplurimi vulnerantur. Habent etiam spicula jactantiæ et vanæ gloriæ : sed ista valde subtilia sunt, ita ut confixam se anima ab eis sauciatamque vix sentiat, nisi si induta est armis Dei, et stat vigilans et immobilis erga astutias diaboli, scuto semetipsam fidei per omnia contegens, et nullam prorsus corporis partem fide nudam relinquens. Quantacumque autem dæmones fecerint tela, si inveniant mentem hominis fide munitam, etiamsi fuerint ignita, etiamsi cupiditatum flammis et incendiis ardeant vitiorum, fides plena cuncta restinguit.

« Læva ejus sub capite meo, et dextra ejus amplectetur » me[3]. » Descriptio est quidem amatorii dramatis sponsæ festinantis ad connubium sponsi, velut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed converte te velocius ad spiritum vivificantem, et refugiens appellationes corporeas, vere perspice quæ sit verbi Dei læva, quæ sit dextra, quod etiam caput sponsæ ejus, animæ scilicet per-

[1] Psalm. XXVII, 1. — [2] Id. XI, 2. — [3] Cant. II, 6.

fectæ, vel Ecclesiæ, et non te rapiat carnalis et passibilis sensus. Ipsa enim est hic sponsi dextra et læva, quæ in Proverbiis de sapientia dicitur, ubi ait: « Longitudo enim » vitæ in dextera ejus, in sinistra vero ejus divitiæ et gloria[1]. » Et sicut hic sapientiam non ideo aliquam fœminam dici putabis, quia fœmineo nomine appellari videtur: ita ne in hoc quidem quoniam masculino genere sponsus verbum Dei dicitur, corporaliter intelligere debes lævam ejus, aut dexteram, vel amplexus sponsæ, vel animæ pro fœminei generis declinatione percipere: sed verbum Dei quamvis apud Græcos masculino, apud nos neutro genere proferatur, super masculinum tamen et neutrum ac fœmineum genus, et super omne omnino quod ad hoc respicit, esse cogitanda sunt ista de quibus sermo est: et non solum verbum *Dei, sed* et Ecclesia ejus, atque anima perfecta, quæ et *sponsa nominatur*. Sic enim et Apostolus dicit: « In Christo enim » neque masculus, neque fœmina, sed omnes in ipso unum » sumus[2]. » Hæc autem propter homines qui aliter audire non possunt, nisi his verbis quæ in usu habentur, in Scriptura divina humani more referuntur eloquii: ut verbis quidem notis ea et solitis audiamus, sensu tamen illo quo dignum est de divinis rebus et incorporeis sentiamus. Nam sicut is qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiæ, hoc ostendit quod naturalem qui in se est charitatis effectum ad studia transtulerit sapientiæ: ita et hic sponsa deposcit, vel anima, vel Ecclesia, ut sponsus suus qui est verbum Dei, læva quidem sua caput ejus sustentet, dextera vero ejus omne ejus reliquum complectatur et constringat corpus. Est autem læva in qua sapientia divitias continere et gloriam dicitur. Quas autem habet divitias Ecclesia, et quam gloriam nisi illas quas accepit ab eo, qui cum dives esset, pauper factus est, ut illius paupertate Ecclesia fieret

[1] Prov. III, 16. — [2] Galat. III, 28.

dives? Quæ autem est gloria? illa sine dubio de qua dicit: « Pater, clarifica filium tuum[1], » passionis sine dubio gloriam designans. Fides ergo passionis Christi, gloria et divitiæ Ecclesiæ sunt, quæ in læva ejus continentur. Lævam autem puto verbi Dei hoc modo debere intelligi: quoniam quidem sunt in eo quædam dispensationes ante incarnationem gestæ, sunt vero aliquæ et per incarnationem. Illa pars verbi Dei quæ ante assumptionem carnis in dispensationibus peracta est, dextera potest videri: hæc vero quæ per incarnationem, sinistra appellari. Unde et sinistra divitias et gloriam habere dicitur. Per incarnationem namque divitias et gloriam quæsivit, omnium scilicet salutem. In dextera autem longitudo vitæ esse dicitur: per quod sine dubio illa ejus pars quæ in principio apud Deum Deus erat verbum, sempiternitas indicatur. Hanc ergo lævam Ecclesia, cujus Christus erat caput, optat habere sub capite suo, et fide incarnationis ejus caput suum muniri: dextera vero ejus amplecti, id est, illa agnoscere, et de illis instrui, quæ ante hujus quoque per incarnationem gestæ dispensationis tempus in arcanis habentnr et reconditis. Dextera namque ibi putanda sunt esse omnia, ubi nihil de peccatorum miseriis, nihil de fragilitatis lapsu continetur. Hic vero læva, ubi vulnera nostra curavit, et peccata nostra portavit, factus etiam ipse pro nobis peccatum et maledictum. Quæ omnia quamvis caput et fidem sustentent Ecclesiæ, merito tamen sinistra verbi Dei appellabuntur. In quibus aliqua etiam præter illam naturam quæ tota dextera est, et tota lux ac splendor et gloria pertulisse memoratur.

« Adjuravi vos filiæ Hierusalem in virtutibus et in viri- » bus agri, si levaveritis et suscitaveritis charitatem quoad- » usque velit[2]. » Sponsa adhuc ad adolescentulas loquitur, provocans eas et exhortans, imo et adjurans per ea quæ eis

[1] Joan. XII, 28. — [2] Cant. II, 7.

chara esse novit et amabilia, ut si forte elevare cœperint charitatem, jacentem quippe in eis, et excitare eam, utpote adhuc dormientem apud eas, in tantum elevent eam, et in tantum suscitent, in quantum voluerit sponsus, nec minus aliquid in ea agant quam voluntas ipsius patitur. Hæc est enim amantis sponsæ perfectio, ut a nullo velit contra animum et voluntatem ejus fieri quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut segniter agant, per virtutes agri, id est, per plantaria et virgulta quæ in agro sunt, et per vires ejus, sine dubio per ea quæ in eo sata sunt, adjurantur. *Tali ordine*, talique verborum compositione textus historici dramatis dirigitur. Nunc jam quid arcani intrinsecus contegat, requiramus. Omnis anima, præcipue quæ filia est Hierusalem, habet aliquem agrum proprium, qui ei secreta *quadam* per Jesum meritorum sorte delatus est. Sicut *fuit et* ille ager Jacob, cujus suavitate permotus Isaac patriarcha mysticis aiebat eloquiis : « Ecce odor filii mei sicut odor » agri pleni, cui benedixit Dominus[1]. » Habet ergo una quæque anima (ut diximus) agrum suum, ita namque et conversatio ejus, ager est ejus. In hoc agro anima quæ diligens et studiosa est, satis agit et studet plantare bonos sensus, et omnes excolere animi virtutes, non solum autem animi virtutes, sed et vires operum, quibus videlicet impleri possunt ministeria mandatorum. Est ergo (ut diximus) unicuique animus suus ager quem colit et plantat, et seminat secundum hæc quæ diximus. Est autem et omnium simul filiarum Hierusalem unus quidam et communis ager, de quo Paulus ait : « Dei agricultura estis[2]. » Quem agrum commune exercitium ecclesiasticæ fidei et conversationis accipiamus, in quo certum est virtutes inesse cœlestes, et vires spiritalium gratiarum. Una enim quæque anima, quæ nunc filia Hierusalem hic appellatur, sciens quod matrem

[1] Gen. XXVII, 27. — [2] I Cor. III, 9.

habeat Hierusalem cœlestem, conferat aliquid necesse est ad agrum hunc excolendum, et cœlesti eum possessione dignum cupiat effici. In istius ergo agri virtutibus elevari charitatem Christi, et excitari ab adolescentulis et initia fidei habentibus protestatur Ecclesia, et dicit ad eas: « Si » levaveritis et excitaveritis charitatem quoad usque velit: » hoc est, si jam ad hoc veneritis, ut incipiatis agi non spiritu timoris, sed adoptionis, et in hoc proficeritis ita ut perfecta in vobis dilectio foras mittat timorem, et ut elevetis atque exaltetis in vobis charitatem et excitetis eam, tandiu elevate eam, et tandiu extollite, quamdiu ipse velit filius charitatis, imo ipse qui ex Deo est charitas: ne forte putantes sufficere humanæ charitatis mensuras, in charitate Dei minus aliquid quam Deo dignum est, agatis. Mensura enim charitatis hæc sola est, ut tantum quantum ipse vult diligatur: voluntas autem Dei semper eadem est, nec unquam mutatur. Nunquam ergo immutatio aliqua, aut finis ullus in Dei charitate recipitur. Notandum sane est, quod non dixit, si acceperitis charitatem, sed *si levaveritis:* quasi quæ est quidem in vobis, sed jacet et nondum erecta est. Et rursum non dixit, si inveneritis, sed si *excitaveritis charitatem:* quasi quæ sit intrinsecus quidem, sed jaceat et dormiat in eis, donec inveniat suscitantem. Ipsam credo et Paulus suscitabat tunc adhuc in discipulis dormientem, cum dicebat: « Exurge qui dormis, et continges Christum[1]. »

« Vox fraterni mei[2]. » Frequenter nos admonere convenit quod libellus hic in modum dramatis texitur. Præsens enim versiculus quem proposuimus, tale aliquid indicat: quod cum sponsæ sermo esset ad adolescentulas filias Hierusalem, subito quasi eminus vocem sponsi senserit, quasi cum aliquibus loquentis: interruptoque sermone quem faciebat ad adolescentulas, sponsa aurem converterit ad auditum

1 Ephes. v, 14. — 2 Cant. II, 8.

qui ad eum pervenerat, et dixerit : « Vox fraterni mei. » Sponsum vero intellige primo quidem antequam appareret oculis sponsæ, voce ei sola agnitum : post hæc vero etiam conspectibus ejus apparuisse super montes quosdam vicinos illi loco in quo sponsa morabatur salientem, et magnis quibusdam, non tam passibus, quam saltibus, colles montesque in modum cervi vel capreæ transcendentem, et ita ad sponsam suam omni cum properatione venientem. Ubi vero ad domum intra quam sponsa commorabatur advenit, stetisse eum paululum intellige post domum, ita ut sentiretur quidem adesse, nondum tamen domum palam vellet et evidenter intrare, se prius quasi sub amatoris specie per fenestras aspicere velle sponsam. Intellige autem retia quædam prope domum sponsæ, aut laqueos esse positos, *ut si* forte ipsa, vel aliqua sodalium ejus ex filiabus Hierusalem aliquando exisset, caperetur. Ad ista vero retia venisse sponsum certum est : qui cum capi ab eis non posset, sed fortior eorum effectus, diruperit ipsa retia, diruptisque eis super ipsa incedens etiam per ipsa prospexerit : et postquam hoc opus fecerit, dicat ad sponsam : « Exurge, veni proxima » mea, sponsa mea, columba mea[1] : » hoc autem dicat ut ipso opere ostendat ei quomodo cum fiducia debeat contemnere jam retia quæ ei tetenderat inimicus, nec timeat laqueos quos ad se jam viderat esse diruptos : et adhuc ut amplius ad se sponsam provocet festinare, dicat ei : Quia omne tempus quod jam grave videbatur, transivit, et hyems quæ ei causa exorta videbatur, abscessit, pluviæque inutiles abierunt, et tempus jam floridum venit, nihil moreris iter aggredi veniendi ad me. Ecce enim et agricolæ, quia veris jam tempus arrisit, vineas colunt : vox enim tum et aliarum avium, tum etiam sonora et grata turturis vernantis auditur. Sed et ficus de veris certa temperie germem

[1] Cant. II, 10.

suum produxit : vites vero in tantum de temporis tranquillitate non dubitant, ut flores suos jam audeant odoresque proferre. Hæc quidem de tranquillitate temporis indicat sponsæ ut majore cum fiducia arripere iter audeat pergendi ad sponsum. Sed et locum describit ei, in quo vult eam secum requiescere : et dicit velamento cujusdam saxi quod muro ipsi, vel loco pro murali contiguum sit, opacissimum quemdam effici locum : ad quem venire eam vult, et ablato velamine ibi ejus revelatam faciem contueri, ut facie ad faciem innotescat sponso suo, et non solum faciem ejus revelatam videat sponsus et liberam, sed et vocem ejus ibi audiat, certus jam quod et facies ejus pulchra sit, et vox ejus suavis ac delectabilis. Hæc autem prævenientes conjunximus, ne ordinem dramatis, et historiæ textum videremur interrumpere. Sed prævenientes paululum usque ad illum locum fabulæ ordinem prosecuti sumus ubi ait : « Quoniam vox tua suavis, facies »tua speciosa[1]. » Nunc ergo repetentes videamus primo quid est quod ait : *Vox fraterni mei*[2]. Ex voce sola ab Ecclesia sua primo Christus agnoscitur. Primo enim vocem suam præmisit per prophetas, et cum non videretur audiebatur tamen. Audiebatur autem per ea quæ annuntiabantur de eo : et tamdiu sponsa, id est, Ecclesia quæ ab initio sæculi congregabatur, solam vocem ejus audivit, usquequo oculis suis eum videret, et diceret : « Ecce hic venit saliens »super montes, transiliens super colles[3]. » Saliebat enim super propheticos montes, et sanctos colles, illos scilicet qui in hoc mundo imaginem ejus formamque gesserunt. Sed et si in Apostolis eum ponas quasi in montibus salientem et eminentem cunctis, et in collibus nihilominus his duntaxat qui secundo loco electi ab eo et missi sunt, non erit inconveniens. In his enim similis efficitur capreæ, et hin-

[1] Cant. II, 14. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid.

nulo cervorum. Capreæ, quod omnem visum visus ejus præcellit. Et cervo quod ad interitum serpentis advenit. Sed unaquæque anima (si qua tamen est quæ verbi Dei amore constringitur) si quando in disputatione sermonis est posita, ut novit omnis qui expertus est, quomodo cum in arctum venitur, et angustiis propositionum quæstionumque concluditur; si quando eam Legis ac prophetarum vel ænigmata vel obscura quæque dicta concludunt, si forte adesse eum sentiat anima, et eminus sonitum vocis ejus accipiat, sublevatur statim : et ubi magis ac magis propinquare sensibus ejus cœperit, et illuminare quæ obscura sunt, tunc eum videt salientem supra montes et colles, altæ scilicet et excelsæ sensus sibi intelligentiæ suggerentem : ita ut merito dicat hæc anima : « Ecce hic venit saliens in montibus, transiliens super colles[1]. » Hæc autem dicimus non immemores quod jam et in superioribus coram positus præsenti collocutus sit sponsæ : sed quoniam (ut sæpe diximus) dramatis speciem libellus hic continet, nunc in præsenti dicuntur aliqua, nunc etiam in absenti : et sic agitur immutatio personarum, ut uterque ordo competenter dirigi videatur. Quamvis enim promittat sponsus, et dicat ad sponsam suam, qui sunt electi discipuli ejus, quia « ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi[2] : » tamen iterum per parabolas dicit, quia pater familias vocavit servos suos, et unicuique distribuit pecuniam negotiandi gratia, et profectus est[3]. Et iterum dicit : « Quia abiit petere sibi regnum[4]. » Et iterum quasi de absente sponso dicitur, « quia media nocte clamor factus est dicentium, quia venit sponsus[5]. » Sic ergo nunc præsens est sponsus, et docet, nunc absens dicitur, et desideratur : et utrumque vel Ecclesiæ, vel animæ studiosæ

[1] Cant. II, 8. — [2] Matth. XXVIII, 20. — [3] Id. XXV. — [4] Luc. XIX. — [5] Matth. XXV, 6.

conveniet. Cum enim pati persecutiones et tribulationes permittitur Ecclesia, absens ei videtur. Et rursum cum in pace proficit, et in fide ac bonis operibus floret, præsens ei esse intelligitur. Sed et anima cum quærit aliquem sensum, et agnoscere obscura quæque et arcana desiderat, donec invenire non potest, absens ei sine dubio est verbum Dei. Ubi vero occurrerit, et apparuerit quod requiritur, quis dubitat adesse verbum Dei, et illuminare mentem ac scientiæ lumen ei præbere? Et iterum subduci nobis eum atque iterum adesse sentimus per singula quæ aut aperiuntur, aut clauduntur in sensibus nostris. Et hoc eo usque patimur donec tales efficiamur, ut non solum revisere nos, sed et manere dignetur apud nos secundum quod interrogatus a quodam discipulo dicente: « Domine quid est factum » quod incipis nobis manifestare temetipsum, et non huic » mundo[1]? » respondit salvator: « Si qui diligit me, verbum » meum custodit, et Pater meus diliget eum, et ad ipsum » veniemus, et mansionem apud eum faciemus[2]. » Si ergo et nos volumus videre verbum Dei atque animæ sponsum salientem super montes, et exultantem super colles, primo audiamus vocem ejus: et cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum videre poterimus, secundum ea quæ in præsenti loco vidisse describitur sponsa. Nam et ipsa quamvis et prius eum viderit, non eum tamen ita viderat, ut nunc salientem super montes et exilientem super colles, neque per fenestras suas procumbentem, neque per retia prospicientem, sed magis videtur quod prius hyemis tempore eum viderit. Nunc enim primum dicit ei: *Quia hyems transiit*[3]. Igitur ut res indicat etiam per hyemem sponsæ suæ apparet, id est, tribulationum et tentationum tempore. Sed et alia est illa visitatio, in qua visitatur paululum, et iterum deseritur, ut probetur, ac rursus requiritur, ut ca-

[1] Joan. XIV, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Cant. II, 11.

put ejus sustentetur, et ut tota complectatur, ne forte aut in fide titubet, aut corpus ejus tentationum pondere prægravetur. Et ideo videtur mihi hyems fuisse illud tempus, cum caput suum, fidei scilicet summitatem, læva sponsi contineri poscebat, et dextera ejus omne corpus amplecti. Nunc autem ista visio, quæ de montibus apparet, et collibus, gratiarum puto spiritalium altitudines, potentiasque designat. Sed et per fenestras quod prospicere dicitur, sensibus mihi lumen videtur præbere. Et retia quæ dirumpit, et conterit, laqueos indicari diabolicos puto, utpote tentationum tempore tamquam hyeme jam peracta. Ostenduntur etiam signa veris, et æstatis, sicut in Psalmis dictum est: « Æstatem et ver, tu fecisti ea [1]. » Inde denique et flores perfectuum protulit Ecclesia, tentationibus superatis, et putationis dispensatione transacta, sicut in suis locis cum ad hæc disserenda ventum fuerit ostendetur. « Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles [2]. » Historicum ordinem jam prosecuti sumus. Nunc autem quomodo Christus, ad Ecclesiam veniens, saliat super montes, et exiliat super colles, videndum est. Exiliens enim magis quam transiliens propositi sermonis proprietas habet. Isaac enim ambulans et progrediens major fiebat, usquequo fieret magnus valde. Paulus autem non jam ambulando profecit, sed currendo, cum dicit: *Cursum consummavi* [3]. Salvator autem noster et Ecclesiæ sponsus, neque ambulare, neque currere, sed super hæc salire dicitur, et exilire. Si enim consideres, quomodo parvi temporis spatio occupatum falsis superstitionibus mundum sermo Dei percurrit, et ad agnitionem veræ fidei revocavit, intelliges quomodo saliat super montes, magna videlicet quæque regna saltibus suis superans, et ad recipiendam cognitionem divinæ religionis inclinans: et exiliat super colles, cum etiam minora regna

[1] Psalm. LXXIV, 17. — [2] Cant. II, 8. — [3] I Tim. IV, 7.

velociter subjugat atque ad pietatem veri cultus adducit: et sic de loco ad locum, de regno ad regnum, de provinciis ad provincias prædicationis illustratione transiliens per eum qui dicebat, quia « ab Hierusalem in circuitu usque » ad Illyricum replevit Evangelium Dei[1], » intelliges quomodo super montes saliens veniat, et exiliens super colles. Sed et alio modo potest intelligi, sicut supra jam diximus, quoniam quidem Moyses de ipso scripsit, et prophetæ nihilominus de ipso annunciaverunt. Sed et hæc annunciatio in lectione veteris testamenti velamen habet superpositum: ubi vero sponsæ, Ecclesiæ scilicet ad eum conversæ, ablatum est velamen, subito videt eum in istis montibus, Legis scilicet voluminibus salientem et in collibus Scripturæ propheticæ pro evidenti manifestatione non tam apparentem quam exilientem, verbi gratia, quasi si revolvens singulas propheticæ lectionis paginas inveniat de ipsis exilientem Christum, et per loca singula lectionum ablato nunc demum quo prius tegebatur velamine, ebullire eum cernat, et emergere atque evidenti jam manifestatione prorumpere. Ob hoc credo et ipse Jesus, cum ad transformandum se venit, non in aliqua planitie, aut convalle fuit, sed montem conscendit, ubi et transformatus est[2]: ut scias eum semper in montibus, aut in collibus apparere, et ut te doceat ne usquam eum nisi in Legis et prophetarum montibus quæras. Quod autem sancti quique montes appellantur, in multis Scripturæ locis invenies indicari, sicut ait in Psalmis: « Fundamenta ejus in montibus sanctis[3]. » Et iterum: « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium » mihi[4]. » Auxilium namque in tribulationibus, ex Scripturarum divinarum sensibus capimus. Possumus adhuc et montes in quibus salire verbum Dei dicitur, et quasi liberius efferri, novum accipere testamentum; colles vero de

[1] Rom. xv, 19. — [2] Matth. xvii. — [3] Psalm. lxxxvii, 1. — [4] Id. cxxi, 1.

quibus quasi diu compressus et occultatus exiliit, veteris testamenti sentire volumina. Sed et apud Hieremiam venatores et piscatores qui mittuntur capere homines ad salutem, in montibus et collibus eos capere dicuntur : sic enim ait : « Ecce mitto multos piscatores, et multos venatores, » et capient eos super omnem montem et super omnem » collem[1]. » Quod ego magis ad futurum tempus in consummatione sæculi implendum puto, ut cum missi fuerint Angeli secundum Evangelicam parabolam messis tempore, ut separarent frumenta a zizaniis[2], qui excelsioris vitæ et eminentioris fuerit conversationis, iste inveniatur, aut in collibus. Non invenietur in humilibus et dejectis locis, ne ibi mixtus videatur esse zizaniis : sed in excelsioribus sensibus, et in eminentia fidei positus, salienti in montibus *verbo* Dei, et exilienti in collibus semper adhærens. *Quod per* aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu, dicitur in Evangelio : « Si quis in tecto est, non descendat » tollere aliquid de domo[3]. » Potest adhuc et alium nobis sensum prædives iste præsentis versiculi sermo suggerere. Possibile namque et omnem qui plena fide credit in Deum, vel montem, vel collem appellari, pro qualitate scilicet vitæ et magnitudine intelligentiæ : etiamsi fuerit aliquando vallis, proficiente in eo Jesu ætate, et sapientia, et gratia, omnis vallis implebitur. Superbi autem quique, et elati ut montes et colles, humiliabuntur : quoniam « Qui se exaltat » humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur[4]. » De ipsis enim dicitur : « Qui confidunt in Domino sicut mons » Sion[5], » et Hierusalem dicitur : « Montes in circuitu » ejus. » Unde puto quod merito etiam Salvator noster, quoniam et ipse dicitur lapis de monte excisus sine manibus, et factus esse mons magnus[6], sicut rex regum, et pontifi-

[1] Jerem. XVI, 16. — [2] Matth. XIII. — [3] Id. XXIV, 17. — [4] Luc. XVIII, 14. — [5] Psalm. CXXV, 1, 2. — [6] Dan. II.

cum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verum ut etiam tertia expositio habeat locum, ad unamquamque animam sermo dirigatur. Si qui sint capaciores verbi Dei, qui ab Jesu aquam sibi datam biberunt, et hæc facta est in eis fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam, in his scilicet in quibus verbum Dei crebris sensibus et copiosis, velut perennibus ebullit fluentis : in his vitæ ac scientiæ et doctrinæ merito montibus et collibus effectis, dignissime salire verbum Dei dicitur et exilire, factus in eis per affluentiam doctrinæ fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam.

« Similis est fraternus meus capreæ, hinnuloque cervo»rum montibus Bethel[1]. » Caprea vel cervus quod inter munda habeantur animalia, manifeste ex his quæ in Deuteronomio scripta sunt indicatur; est enim hoc modo scriptum : « Hæc enim sunt animalia quæ manducabitis, vitulum » et agnum ex pecoribus, et hircum ex capris, cervum, et » capream, et bubalum, et tragelaphum, et ibicem, came» lum et pardum[2] : » Sed et quod sanctus cervo comparatur, in multis Scripturæ divinæ locis habetur, ut in psalmo, ubi dicit : « Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desi» derat anima mea ad te, Deus[3]. » Verumtamen in sermonibus quos ex Deuteronomio assumpsimus, etiam hoc non negligenter considerandum videtur, quam dignum in animalibus mundis enumerandis ordinem tenuerit, ut primo vitulum, secundo agnum, tertio hircum scriberet. In his vero quæ secundum eumdem Moysen non offeruntur ad altare, primo cervum, secundo capream nominat : et ita post hæc reliqua per ordinem describit animantia. Quorum ratio his, quibus abundantior gratia spiritalis in dono scientiæ concessa est per Spiritum sanctum, manifesta et evidens fiet. Nobis interim quoniam de cervo et caprea dicere nunc in

[1] Cant. II, 9. — [2] Deut. XIV, 4, 5. — [3] Psalm. XLII, 1.

expositione præsentis versiculi incumbit, conveniens videtur ex Scripturis divinis congregare pro viribus, quæ de his animalibus referuntur, de quibus idem Moyses, cum de carnibus loqueretur quæ in omni desiderio animæ comederentur non oblatæ ad altare, sicut caprea, inquit, et cervus. Egregium vero quid XXVIII psalmus, ubi de virtutibus et efficacia vocis Dei per ordinem scribit, de cervo hoc modo dicit : « Vox » Domini perficientis cervos [1], » id est, perfectos facientis cervos, « et revelabit condensa. » Sicut enim vox Domini intercidere dicitur flammam ignis, et concutere desertum, ita perficere cervos ac revelare condensa memoratur. Sed et in Job de cervo ita invenimus referri, ubi Dominus ad Job per turbinem loquens et nubem ait : « Aut ergo observasti partus cervorum, aut numerasti menses eorum plenos ad partum, dolores autem eorum solvisti, aut nutristi » eorum natos, aut sine doloribus partus eorum emittes? » Abrumpent filii eorum, et multiplicabuntur in nativitate : » exibunt et non revertentur [2]. » His adjungenda sunt etiam illa quæ in Proverbiis legimus hoc modo : « Cervus amicitiarum, et pullus gratiarum loquitur tibi [3]. » Hæc interim ad præsens de cervo nobis scripta occurrere potuerunt. Quæ ob hoc assumpsimus, ut loquamur non in doctrina humanæ sapientiæ, sed in doctrina spiritus, spiritalia spiritalibus comparantes. Et ideo invocemus Deum patrem verbi, quod nobis verbi sui manifestet arcana, sensumque nostrum removeat a doctrina humanæ sapientiæ, et exaltet atque elevet ad doctrinam spiritus, ut non ea quæ sentit carnalis auditus, sed ea quæ continet voluntas Spiritus sancti loquamur. Paulus Apostolus nos docet quod invisibilia Dei ex invisibilibus intelligantur, et ea quæ non videntur, ex eorum quæ videntur, ratione et similitudine contemplentur [4] : ostendens per hoc quod visibilis hic mundus de invisibili doceat, et exem-

[1] Psalm. XXIX, 9. — [2] Job. XXIX, 1, 2, 3, 4. — [3] Prov. V, 19. — [4] Rom. I.

plaria quædam cœlestium contineat positio ista terrena : ut ab his quæ deorsum, ad ea quæ sursum sunt possimus ascendere, atque ex his quæ videmus in terris, sentire et intelligere ea quæ habentur in cœlis. Ad quorum similitudinem quamdam, quo facilius colligi per hæc ac sentiri possent diversitates, creaturarum quæ in terris sunt similitudinem conditor dedit. Et fortassis sicut hominem Deus ad imaginem et similitudinem suam fecit, ita etiam cæteras creaturas ad alias quasdam cœlestes imagines per similitudinem condidit : et fortasse in tantum singula quæque quæ in terris sunt, habent aliquid imaginis et similitudinis in cœlestibus, ut etiam granum sinapis quod minimum est in omnibus seminibus, habeat aliquid imaginis et similitudinis in cœlis : et hoc quod talis ei quædam composita est alternatio naturæ, ut cum minimum sit omnium seminum, majus fiat omnibus oleribus, ita ut possent venire aves cœli, et habitare in ramis ejus : similitudinem ferat non solum alicujus cœlestis imaginis, sed et ipsius regni cœlorum. Sic ergo possibile est etiam cætera semina quæ in terris sunt, ut habeant aliquid in cœlestibus similitudinis, et rationis. Quod in semina, sine dubio et virgulta : et si virgulta, sine dubio et animantia, vel alitum, vel repentium, et quadrupedum. Sed et illud adhuc potest intelligi, quod sicut granum sinapis, non unam similitudinem tenet regni cœlorum et habitationis scilicet avium in ramis suis : sed habet et aliam similitudinem vel imaginem, perfectionis scilicet fidei, ita ut si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat monti transferre se, et transferet : ita possibile est ut etiam cætera non in uno aliquo, sed in pluribus speciem et imaginem cœlestium ferant. Et cum plures sint (verbi gratia) in grano sinapis virtutes quæ rerum cœlestium imagines teneant, ultimus et extremus ejus usus est iste qui habetur apud homines in ministerio corporali. Ita etiam in reliquis,

vel seminibus, vel virgultis, vel herbarum radicibus, vel etiam in animantibus intelligi potest : ut usum quidem et ministerium hominibus præbeant corporale, habeant autem incorporalium rerum formas et imagines, quibus doceri anima possit, et instrui ad contemplanda etiam ea quæ sunt invisibilia et cœlestia. Et hoc fortassis est quod ille scriptor divinæ sapientiæ dicit : « Ipse enim mihi dedit eorum quæ » sunt scientiam veram, ut sciam substantiam mundi, et » virtutes elementorum, initium, et finem, et medietatem » temporum, vicissitudinum permutationes, et conversiones » temporum, et anni circulos, et stellarum positiones, na» turas animalium, et iras bestiarum, spirituum violentias, » et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et vir» tutes radicum : sed et quæcumque occulta et *manifesta* » sunt cognovi[1]. » Vide ergo si possimus ex his *Scripturæ* sermonibus, ea quæ discutere proposuimus, lucidius evidentiusque colligere. Etenim scriptor iste sapientiæ divinæ cum singula quæque enumerasset, ad ultimum dixit, quia occultorum, et manifestorum acceperit scientiam : ostendens sine dubio quod unumquodque eorum quæ in manifesto sunt, referatur ad aliquid eorum quæ in occulto sunt : id est, singula quæque visibilia habere aliquid similitudinis et rationis ad invisibilia. Quia ergo impossibile est homini in carne viventi agnoscere aliquid de occultis et invisibilibus, nisi imaginem aliquam et similitudinem conceperit de visibilibus : ob hoc arbitror, quod ille qui omnia in sapientia fecit, ita creavit unamquamque visibilium speciem in terris, ut in his doctrinam quamdam et agnitionem rerum invisibilium et cœlestium poneret : quo per hæc ascenderet mens humana ad spiritalem intelligentiam, et rerum causas in cœlestibus quæreret, ut posset edocta per sapientiam Dei etiam ipsa dicere : « Quæ in occulto sunt, et quæ

[1] Sap. VII, 17, 18, 19, 20, 21.

» in manifesto, cognovi. » Secundum hæc quoque agnoscit et substantiam mundi, non solum hanc visibilem corporeamque, quæ palam est, sed et illam incorpoream invisibilemque quæ in occulto est. Agnoscit etiam elementa mundi non solum visibilia, sed et invisibilia, et utrorumque virtutes. Sed et initium quod dicit, et finem, et medietatem temporum, initium ait visibilis quidem mundi, quod ante sex millia non integros annos initium designat Moyses : medietatem quoque secundum temporum rationem, finemque illum qui speratur cum cœlum et terra transibunt. Secundum occultorum vero scientiam, initium illud quod intelligit is quem sapientia Dei docuerit, quod nulla possunt tempora, nulla sæcula comprehendere. Medietatem vero hæc quæ nunc sunt : finem vero ea quæ futura sunt, id est, perfectionem consummationemque universitatis, quæ tamen ex his visibilibus conjici possunt, et intelligi. Sed et vicissitudinum permutationes, et temporum conversiones, anni circulos, ex his quæ videntur refert ad invisibiles rerum corporalium permutationes ac vicissitudines. Circulos quoque annorum temporalium, et præsentium refert ad antiquiores aliquos ac sempiternos annos, secundum eum qui dicebat : « Et annos æternos in mente habui[1]. » Sed et stellarum positiones non dubitavit ab his quæ palam videntur referre ad illa quæ in occultis sunt, quæ occultorum manifestorumque scientiam meruit : et dicit esse aliquod sanctorum genus quod de Abrahæ præcipue stirpe descendit, sicut stellas cœli. Sed et resurrectionis futuræ gloriam stellas esse secundum occultorum scientiam pronunciavit, sequens eum qui dixit : « Alia gloria solis, et alia stellarum. Stella enim a stella dif» fert in gloria, ita et resurrectio mortuorum[2]. » Nisi secundum hæc intelligeretur illud quod ait, « Naturas animalium » irasque bestiarum[3], » nunquam dixisset in Evangeliis sal

[1] Psalm. LXXVII, 5. — [2] 1 Cor. XV, 41, 42. — [3] Sap. VII.

vator : « Dicite vulpi huic [1], » neque Joannes de quibusdam dixisset : « Serpentes generatio viperarum [2], » sed neque propheta diceret de nonnullis quod « equi admissarii facti sunt [3], » et item alius : « Homo cum in honore esset non intellexit ; » comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est » illis [4]. » Sed et ille diligenter agnovit iras bestiarum qui dicebat : « Furor illis secundum similitudinem serpentis, si» cut aspidis surdæ, obturantis aures suas [5]. » Hæc erit ratio etiam de eo quod ait, « spirituum violentias [6] : » visibiliter quidem de ventis, et flatibus aëris, invisibiliter vero de violentiis immundorum spirituum loquens, quos et Paulus ventos doctrinæ nominavit [7]. Post hæc jam sequitur ut cogitationes hominum sciat corporaliter quidem quæ de humano corde procedunt, invisibiliter autem intelligat eos, qui injiciunt hominibus malas et pessimas cogitationes, sicut in Evangelio scriptum est : « Cum diabolus misisset in cor Judæ Iscariotis, » ut traderet [8] » Dominum. Et ut in Proverbiis dicitur : « Si spi» ritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum » ne derelinquas, quia sanitas compescit peccata magna [9]. » Sed et bonarum cogitationum est aliquis auctor : propter quod et in Psalmis puto scriptum esse : « Beatus homo cujus est » auxilium abs te Domine, ascensiones in corde suo dispo» suit [10]. » Et iterum : Cogitatio hominis confitebitur tibi et » reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi [11]. » Ita igitur cuncta secundum ea quæ præfati sumus, ex visibilibus referri possunt ad invisibilia, et a corporalibus ad incorporea, et a manifestis ad occulta, ut ipsa creatura mundi tali quadam dispensatione condita intelligatur per divinam sapientiam, quæ rebus ipsis et exemplis invisibilia nos de visibilibus doceat, et a terrenis nos transferat ad cœlestia. Hæ

[1] Luc. XIII, 32. — [2] Matth. III, 7. — [3] Jerem. V, 8. — [4] Psalm. XLIX 12. — [5] Id. LVIII, 4. — [6] Sap. VII. — [7] Ephes. IV, 14. — [8] Joan. XIII, 2. — [9] Eccles. X, 4. — [10] Psalm. LXXXIV, 5. — [11] Id. LXXVI, 10.

autem rationes non solum in creaturis omnibus habentur, sed et Scriptura divina tali quadam sapientiæ arte conscripta est. Propter quædam namque occulta, et mystica visibiliter populus educitur de Ægypto ista terrena, et iter agit per desertum, ubi serpens erat mordens, et scorpius, et sitis, ubi non erant aquæ, et cætera quæ in his gesta referuntur. Quæ omnia (ut diximus) occultorum quorumdam formas et imagines tenent. Et hoc non in Scripturis tantum veterum, sed et in gestis Domini, et salvatoris nostri, quæ in evangeliis referuntur invenies. Igitur si omnia quæ in manifesto sunt, secundum ea quæ superius approbavimus, ad aliqua referuntur quæ in occulto sunt, consequens sine dubio est ut cervus iste visibilis, vel caprea quæ in Cantico Canticorum scribitur[1] secundum rationem naturæ suæ quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporalium causas, ut illis occultis et invisibilibus cervis videatur posse convenire quod dictum est : « Vox Domini perficientis cervos[2]. » Quæ enim perfectio ex voce Domini sit istis visibilibus cervis ? Aut quæ ad eos doctrina unquam ex Domini voce descendit ? Si vero spiritales cervos quæramus, quorum formam et imaginem tenet illud animal corporale, illos invenias ad summam perfectionis ex voce Domini posse perduci. Sed et quorum cervorum Dominum servare decuerit partus, et velut medendi officia præbentem parturientibus astare convenerit, donec parerent filios tales, qui adversarentur, et persequerentur serpentium genus, ut dignum est divina majestate, debemus advertere qualium cervorum Deum decet servare partus, ne in aborsum decidant : sed et menses eorum numerare plenos ad partum, eorumque labores et dolores custodire, ut generationes eorum non cadant in vanum, sed ut perfecta sit eorum nativitas, et tamdiu parturiant donec formetur Christus in eis.

[1] Cant. II. — [2] Psalm. XXIX, 9.

Hujusmodi cervorum pullos Dominus nutrit, eorum duntaxat qui jactant in Domino cogitationem suam, ut ipse eos nutriat, et ipse servet colores partus eorum, cum ex timore Dei et in ventre conceperint, et parturierint, et spiritum salutis pepererint. Hujusmodi partu dolores ipse Dominus servat, et curat. Sed et emittit dolores eorum, ut euntes eant, et fleant portantes semina sua, et sint in doloribus hominum ac flagellentur cum hominibus, ne forte teneat eos superbia. Isti quoque ipsi cervi abrumpunt (ut ait) natos suos. Quos enim genuerint per Evangelium, abrumpunt eos a vinculis peccatorum, et a laqueis diaboli, ne ultra voluntati eorum teneantur obstricti. Isti etiam multiplicabuntur, et (ut ait) non revertentur. Non enim imitabuntur uxorem Loth, non redibunt retrorsum [1]. Sciunt enim quia qui mittit manum suam ad aratrum, si retrospexerit, aptus non erit regno cœlorum [2]: sed semper quæ retro sunt obliviscuntur, et in ea quæ ante se sunt se extendunt. Tales enim cervos vox Domini facit esse perfectos. Quæ vox Domini, nisi illa quæ in Lege et in prophetis habetur, et pervenit usque ad Joannem, qui erat vox clamantis in deserto [3]? Et ipsa enim vox Joannis, qui dicebat: « Parate viam Domini, » rectas facite semitas Dei nostri [4], » perfectos faciebat cervos, ut essent perfecti in eodem sensu, et in eadem scientia. Qui enim talis est, merito dicit: « Sicut cervus desiderat » ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus [5]. » Cervus quoque amicitiarum quis alius videbitur nisi ille qui peremit serpentem illum qui seduxerat Evam, et eloquii sui flatibus peccati in eam venena diffundens, omnem posteritatis sobolem contagio prævaricationis infecerat [6]: et venerat solvere inimicitias in carne sua, quas inter Deum et hominem noxius mediator effecerat? Pullus vero gratiarum

[1] Gen. XIX. — [2] Luc. IX. — [3] Matth. III, 3. — [4] Isai. XL, 3. — [5] Psalm. XLII, 1. — [6] Gen. III.

potest accipi Spiritus sanctus a quo sitientes, et desiderantes Deum, spiritales gratias, et dona cœlestia consequuntur. Hæc autem omnia a nobis dicta sunt, ut manifestior fieret causa, qua sponsa comparare videtur fraternum suum hinnulo cervorum. Quod si etiam hoc requirendum est, cur non cervo (ut in aliis) sed hinnulo cervorum comparatur, illud adverte, quod cum in forma Dei esset, « Filius datus est nobis, et » puer natus est nobis, cujus potestas super humerum ejus[1]. » Ideo ergo hinnulus cervorum, quia parvulus puer natus est. Et forte possunt servi accipi sancti quique, ut Abraham, Isaac, et Jacob, et David, et Salomon, et omnes ex quorum semine Christus secundum carnem descendit. Quos cervos vox Domini perfectos facit, et ipsorum est hinnulus iste, qui ex ipsis secundum carnem natus est puer. Movet me etiam illud quod in centesimo tertio psalmo scriptum est, ubi ait: « Montes excelsi cervis[2]. » Et quidem de cervis jam superius diximus quod sancti quique accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum venerunt, ut serpentis venena perimerent. Qui autem sint montes excelsi videamus, quasi qui solis cervis sequestrati videntur, et ad quos nisi cervus sit aliquis non possit ascendere. Ego puto quod personas Trinitatis montes excelsos appellaverit, ad cujus capacitatem nullus nisi cervus efficiatur, ascendit. Sed iidem ipsi qui hic montes excelsi pluraliter appellantur, in aliis mons excelsus singulariter dicitur : sicut Esaïas ait : « In montem » excelsum conscende qui Evangelizas Sion. Exalta in forti» tudine vocem tuam, qui Evangelizas Hierusalem[3]. » Idemnamque ipse qui ibi Trinitas propter distinctionem personarum, hic unus Deus intelligitur pro unitate substantiæ. Satis sint ista de hinnulo cervorum. Nunc videamus quomodo etiam capreæ vel damulæ comparetur fraternus. Hoc animal quantum ad græca vocabula, nomen a videndo at-

[1] Isai. IX, 6. — [2] Psalm. CIV, 18. — [3] Isai. XL, 9.

que clarius prospiciendo sortitum est. Et quis est qui ita videat ut videt Christus? Solus namque est qui videt, id est, agnoscit patrem. Nam et si dicantur hi qui mundo sunt corde Deum visuri[1], videbunt ipso sine dubio revelante, quia et caprea habet in natura sua, ut non solum videat ipsa et perspiciat acerrime, sed et aliis visum præbeat. Asserunt namque hi quibus medicinæ peritia est, inesse huic animali intra viscera humorem quemdam qui caliginem depellat oculorum, et obtusiores quosque visus exacuat. Merito ergo capreæ vel damulæ Christus comparatur, quia non solum videt ipse Patrem, sed et videri ab aliis facit, quorum visus ipse curaverit. Observa autem ne audiens Patrem videri corporeum aliquid sentias, et Deum visibilem putes. Visus quo Deus videtur, non est corporis, sed mentis, et spiritus. Quod etiam ipse Salvator in Evangelio vocabulo proprio distinguens dixit : « Nemo videt Patrem » nisi Filius[2]. » Denique et iis quos facit Deum videre, dat spiritum scientiæ, et spiritum sapientiæ, ut per ipsum spiritum videant Deum. Et ideo dicebat ad discipulos, quia « qui me videt, videt et Patrem[3]. » Et utique non ita inepti erimus, ut putemus quod qui secundum corpus eum vidit, viderit etiam patrem : alioqui inveniuntur et Scribæ, et Pharisæi, et hypocritæ, et Pilatus qui eum flagellis cecidit, et omnis populus qui clamabat : « Crucifige, crucifige eum[4], » videntes Jesum secundum carnem, etiam Deum patrem vidisse. Quod utique non solum absurdum videtur esse, sed et impium. Sicut enim cum turbæ eum comprimerent euntem cum discipulis, nullus eorum qui premebant et coarctabant eum, tetigisse dicitur eum, nisi illa sola quæ profluvium sanguinis passa venit et tetigit fimbriam vestimenti ejus, et ipsi soli testimonium perhibet dicens, quia « tetigit me aliquis, ego enim sensi virtutem de me

[1] Matth. v. — [2] Joan. vi, 46. — [3] Id. xiv, 9. — [4] Luc. xxiii, 21.

» exisse [1] : » ita et cum plures essent qui eum videbant, nullus eum vidisse dicitur, nisi qui agnovit quod verbum Dei, et Filius Dei est : in quo utique simul agnosci et videri dicitur Pater. Sed et hoc nos non prætereat, quod prius capreæ, et nunc hinnulo cervorum comparatur, cum utique majus animal cervus quam caprea videatur. Sed animadverte ne illa potius in his habenda sit ratio : quia cum dupliciter constet salus credentium, per agnitionem fidei et operum perfectionem, ratio fidei quæ pro intuitu et inspectione contemplationis capreæ (ut diximus) comparatur, primus habeatur salutis gradus : secundo vero in loco operum perfectio quæ servi formam tenet vincentis et perimentis venena serpentium, id est, artes diabolicas, memoretur. Si ergo sponsa similem dicit esse fraternum suum capreæ, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel, Bethel vero domus Dei interpretatur, montes ergo qui in domo Dei sunt, possunt Legis et prophetarum, sed et evangelica et apostolica accipi volumina, in quibus et fides Dei perficitur et contemplatur, et operum perfectio dicitur et adimpletur.

« Ecce hic stetit post parietem nostrum incumbens super fenestras, prospiciens per retia. Respondet fraternus » meus, et dicit mihi [2]. » Cum considero difficultates investigandi sensus in his qui propositi sunt Scripturæ sermonibus, simile me aliquid pati video huic, qui ad investigandum venationem odoratibus sagacis canis procedit : ubi interdum moris est, ut cum vestigiis intentus proximum se venator latentibus effectum putaverit esse cubilibus, subito vestigiorum desideretur indiciis, et rursum fixius impressis odoratibus easdem quas explicaverat, retrorsum redeat vias, donec inveniat locum in quo se altius excutiens venatio latenter ad aliam transtulit viam : quam cum venator invenerit, alacrior insequitur spe prædæ certior, et vestigii

[1] Luc. VIII, 46.— [2] Cant. II, 9, 10.

firmitate securior. Ita ergo et nos ubi se propositæ explanationis quodam modo substraxere vestigia, paululum emensa repetentes, et planiorem quam dudum videbatur expositionis ordinem persequentes, speramus quod Dominus Deus noster tradat in manus nostras venationem, quam præparantes, et secundum scientiam matris Rachel rationalis verbi salibus condientes, benedictiones mereamur consequi a spiritali patre Jacob. Propter quod necessarium videtur (ut diximus) breviter dicta repetere, explanationemque priorem retexere, ut qui sit lucidior sensus aperiatur. Intelligi ergo mihi videtur ex initio propositi dramatis sponsam foris stare in bivio, et ob amorem sponsi hinc atque inde prospicere si forte veniat, si forte appareat, nec viam ingredi velle aliquam dum ignorat unde magis veniat, nec domi, sed foris stare, et desiderio ejus agitari ac *dicere:* « Osculetur me osculo oris sui[1] : » ubi autem venit sponsus, dicat : « Bona sunt ubera tua super vinum, » et reliqua, usque ad eum locum ubi ait : « Post te curremus. » Post hæc dilecta jam et vicem charitatis ab ipso sponso recipiens, introducatur in cubiculum ejus, et dicat : « Introduxit me » rex in cubiculum suum[2]. » Sed et cætera quæ postea sunt scripta, intus posita loquatur ad sponsum præsentibus et assistentibus sponsæ quidem adolescentulis, sponsi vero sodalibus. Verumtamen intelligatur sponsus utpote vir, non semper in domo, neque semper assidere sponsæ intra domum positæ : sed exeat frequenter, et illa eum quasi amore ejus sollicita requirat absentem : sed et ipse interdum redeat ad eam. Propter quod et videatur per totum libellum aliquando quidem velut absens requiri sponsus, aliquando sicut præsens loqui cum sponsa. Ipsa autem sponsa cum multa et magnifica in sponsi cubiculo pervidisset, petit se etiam in domum vini introduci. Quo cum ingressa per-

[1] Cant. I, 2. — [2] Ibid. 4.

spexisset quod sponsus utpote vir non resederit in domo, ipsa rursus amore ejus exagitata, exierit foras, et circumiens peragret circa domum non ingrediens, et ex omni parte prospiciat quando ad eam redeat sponsus : et ecce subito videat eum vicinorum montium juga immensis saltibus superantem descendere ad domum in qua amore ejus sollicita æstuat sponsa. Perveniens vero sponsus ad parietem domus, stet paululum post ipsum, considerans (ut fieri solet) aliquid, et animo retractans. Jam vero etiam ipse sentiens aliquid amoris erga sponsam, usus altitudine sua quæ attingit usque ad domus fenestras, quæ fenestræ habeant aliquam partem operis, ut aiunt, reticulati. Et tunc incumbat quidem per fenestras, eminentior autem sic *sit fenestris*, attingatque usque ad superiora earum quæ *reticulato*, ut diximus, opere distinctæ sunt, indeque prospiciens alloquatur sponsam, et dicat ei : « Exurge, veni, » proxima mea, formosa mea, columba mea[1], » et reliqua. Hæc sunt quæ, ut superius designavimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, et aperiendæ intelligentiæ habere nobis visa sunt. Quæ ut puto evidentiora fecerit repetita hæc nunc indago sermonum. Spiritalis autem in his expositio, non ita laboriosa ac difficilis habetur. Sponsa enim verbi anima, quæ in domo regali (hoc est in Ecclesia) consistit, docetur a verbo Dei, qui est sponsus suus, quæcumque reposita sunt et recondita intra aulam regiam et cubiculum regis : discit in hac domo, quæ est Ecclesia Dei vivi, cellas etiam vini illius quod de sanctis torcularibus congregatum est, cellas vini non solum novi sed et veteris ac suavis, quæ est doctrina Legis et prophetarum : in quibus sufficienter exercitata recipiat in se ipsum, qui erat in principio apud Deum Deus verbum, sed non semper secum permanentem : non enim possibile est hoc humanæ na-

[1] Cant. II, 10.

turæ : sed interdum quidem visitetur ab eo, interdum vero relinquatur, ut amplius desideret eum. Cum vero visitatur a verbo Dei secundum propositi versiculi sensum, per montes saliens venire dicitur ad eam : excelsos scilicet et elevatos revelans ei cœlestis scientiæ sensus, ita ut perveniat usque ad ædificationem Ecclesiæ, quæ est domus Dei vivi, columna et firmamentum veritatis, et stet juxta parietem, vel post parietem, ut neque penitus abscondatur, neque omnino in promptu sit. Verbum enim Dei, et sermo scientiæ non in publico et palam positus, neque conculcandus pedibus apparet : sed cum quæsitus fuerit invenitur, et invenitur non, ut diximus, in propatulo positus, sed obtectus, et quasi post parietem latens. Anima autem quæ in Ecclesia esse dicitur, non intra ædificia parietum collocata intelligitur, sed intra munimenta fidei et ædificia sapientiæ posita, celsisque fastigiis charitatis obtecta. Propositum ergo bonum, et fides rectorum dogmatum animam esse in domo Ecclesiæ facit : cujus domus membra quædam sunt, vel cubiculum, vel domus vini, vel alia hujusmodi pro gratiarum scilicet gradibus, et donorum spiritalium diversitatibus appellantur. Sic ergo et paries nunc pars quædam domus hujus est, quæ potest indicare dogmatum firmitatem : sub qua stare dicitur sponsus, et in quibus tam magnus et excelsus est, ut emineat omne ædificium, et prospiciat sponsam, id est, animam : et nondum quidem apertum se ei, totumque manifestet, sed quasi per retia prospiciens hortetur eam, et provocet non sedere intrinsecus segnem, sed exire ad se foras : et conari ut non jam per fenestras et retia, neque per speculum in ænigmate, sed procedens foras facie ad faciem videat eum. Nunc enim quia nondum potest ita eum intueri, propterea non ante, sed retro ei et post parietem stet. Incumbit autem per fenestras, quæ sine dubio patebant ad recipiendum lumen

ad illuminandam domum. Per has ergo sermo Dei incumbens, et prospiciens provocat exurgere, et ad se venire animam. Possumus autem sensus corporeos fenestras intelligere, per quas aut mors, aut vita intrat ad animam, sic enim designat Hieremias propheta cum de peccatoribus loquitur, dicens : « Ascendit mors per fenestras vestras[1]. » Quomodo ascendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris videant mulierem, et mœchentur eam in corde suo, sic mors ingressa est ad animam per fenestras oculorum[2]. Sed et cum recipit quis auditum vanum, et præcipue falsæ scientiæ dogmatum perversorum : tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si vero anima intuens ornamentum mundi et ex pulchritudine creaturarum conditorem omnium intelligat Deum, et opera ejus miretur, laudetque operum Creatorem, ad animam hanc vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed et cum auditum inclinat ad verbum Dei, et rationibus sapientiæ ac scientiæ ejus delectatur, huic per aurium fenestras ad animam sapientiæ lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei, et prospectum suum ad sponsam animam dirigens, assurgere hortatur eam, et venire ad se, id est, corporea et visibilia relinquere, et ad incorporea et invisibilia ac spiritalia properare. Quoniam « quæ videntur, temporalia sunt, » quæ autem non videntur æterna sunt[3]. » Sic et spiritus Dei circumire dicitur, et quærere dignas animas, quæ apte, recteque fieri possint ad habitaculum sapientiæ. Quod autem per retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio indicat, quod donec in domo hujus corporis posita sit anima, non potest nudam et apertam Dei sapientiam capere, sed per exempla quædam, et indicia atque imagines rerum visibilium. Illa quæ sunt invisibilia et incorporea contemplatur : et hoc est prospicere ad eam sponsum per

[1] Jer. IX, 21. — [2] Matth. V. — [3] 2 Cor. IV, 18.

retia fenestrarum. Si vero de Christo hæc et Ecclesia exponamus, domus in qua habitabat Ecclesia, Scripturæ sunt Legis et prophetarum. Ibi enim et cubiculum regis est omnibus divitiis scientiæ ac sapientiæ repletum. Ibi et domus vini, doctrina scilicet vel mystica, vel moralis, quæ lætificat cor hominis. Adveniens ergo Christus stetit paululum post parietem veteris Testamenti. Stetit enim post parietem, cum non manifestaretur ad populum : ubi vero affuit tempus, et cœpit per fenestras Legis ac prophetarum per ea scilicet quæ de eo prædicata fuerant, apparere et ostendere se Ecclesiæ intra domum, hoc est intra litteram Legis sedenti, provocat eam inde exire, et venire foras ad se. Nisi enim exeat, nisi procedat et progrediatur a littera ad spiritum, non potest sponso suo conjungi, neque Christo sociari. Vocat ergo eam, et invitat a carnalibus ad spiritalia, a visibilibus ad invisibilia, a Lege venire ad Evangelia. Et ideo dicit ei : « Surge, veni, proxima mea, formosa mea, co» lumba mea [1]. » Et ut aliqua etiam de his quæ postmodum dicenda sunt præveniamus, timentes sensum perdere qui occurrit in hoc lòco : propterea fortassis et illud dicit ad eam, quia etiam hyems transiit, pluvia abiit; simul et passionis suæ tempus indicans, quod transacta hyeme, et dejectis imbribus ipse passus est : simul et illud quoque per spiritalem designans intelligentiam, quod usque ad illud tempus quo Christus passus est, imbres fuerunt super terram. Mandabat enim adhuc Dominus imbribus, scilicet prophetis, ut pluerent verbi pluviam super terram. Sed quia usque ad Joannem Baptistam prophetica finiuntur officia, merito imbres abiisse, et discessisse dicuntur. Cessarunt autem prophetici imbres non ad damnum credentium, sed ad majora Ecclesiæ lucra. Quid enim imbribus opus est, ubi flumen Dei lætificat civitatem? ubi in corde unius-

[1] Cant. II, 10.

cujusque credentium fons aquæ vivæ fit salientis in vitam æternam? Quid opus imbribus, ubi jam flores apparuerunt in terra nostra, et ex adventu Domini jam non exciditur ficulnea, quæ prius non attulerat fructum? Nunc enim jam produxit grossos suos. Sed et vineæ dederunt odorem suum. Unde et unus quidam ex ista vinea dicebat : « Quia Christi » bonus odor sumus Deo in omni loco in his qui salvi fiunt, » et in his qui pereunt[1]. » Sed hæc, sicut supra designavimus, antequam ad ipsa Scripturæ loca venire præsumpsimus, ne forte fugeret nos sensus qui occurrisse videbatur in tempore : nunc repetamus quomodo per retia prospicere dicatur. Scriptum est : « Non enim inique tenduntur retia » avibus[2]. » Et iterum : Justus si incurrerit in peccatum, effugere jubetur, sicut et damula ex laqueis, et avis ex retibus. Plena est ergo vita mortalium laqueis offensionum, retibus plena deceptionum, quas tendit adversum genus humanum ille, qui contra Dominum gigas venator Nemrod appellatur. Verus etenim gigas quis alius est nisi diabolus, qui etiam adversus Deum rebellat? laquei ergo tentationum, et decipulæ insidiarum, diaboli retia appellantur. Et quoniam hæc retia ubique tetenderat inimicus, atque in ipsis pene omnes involverat, oportebat esse aliquem qui fortior et eminentior fieret his, et contereret ea, ut sequentibus se viam posset aperire. Idcirco ergo et Salvator prius quam in conjugium et societatem veniret Ecclesiæ, tentatur a diabolo, ut vincens retia tentationum per ipsa prospiceret, et per ipsa vocaret eam ad se, docens sine dubio et ostendens ei quod non per otium et delicias, sed per multas tribulationes et tentationes veniendum sibi esset ad Christum. Nullus ergo alius fuit, qui retia ista superare potuerit. « Omnes enim peccaverunt[3], » sicut scriptum est. Et rursus, ut Scriptura dicit : « Non est justus super terram, qui fecerit

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Prov. I, 17. — [3] Rom. III, 23.

» bonum, et non peccaverit. » Et iterum : « Nemo mundus a » sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus[1]. » Solus ergo est Dominus et Salvator noster Jesus Christus qui peccatum non fecit, sed peccatum eum pater fecit pro nobis, ut in similitudine carnis peccati, de peccato damnaret peccatum. Venit ergo ad ista retia, sed involvi in eis solus ipse non potuit : quin imo diruptis eis, et contritis dat Ecclesiæ suæ fiduciam ut audeat jam cassare laqueos, et transire per retia, et cum omni alacritate dicere : « Anima nostra sicut » passer erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus » est, et nos liberati sumus[2]. » Quis autem contrivit laqueos, nisi ille qui solus in eis teneri non potuit ? Quamvis et ipse in morte fuerit voluntarie, et non ut nos necessitate peccati. Solus est enim qui fuit inter mortuos liber. *Et quia* liber inter mortuos fuit, idcirco devicto eo qui habuit mortis imperium, abstraxit captivitatem quæ tenebatur in mortem. Et non solum semetipsum resuscitavit a mortuis, sed et eos qui tenebantur in morte, simul excitavit, simulque sedere in cœlestibus fecit. Ascendens enim in altum captivam duxit captivitatem[3], non solum animas educens, sed et corpora eorum resuscitans, sicut testatur Evangelium quod multa corpora sanctorum resuscitata sunt, et apparuerunt multis, et introïerunt in sanctam civitatem Dei viventis Hierusalem[4]. Hæc nobis expositio de retibus secundo in loco assumpta est. Sit sane legentis judicium, quæ earum mysticis dignius aptari possit eloquiis.

[1] Eccles. VII, 21. — [2] Psalm. CXXIV, 7. — [3] Ephes. IV. — [4] Matth. XXVII.

LIBER QUARTUS.

« Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba » mea, quoniam ecce hyems transiit, pluvia abiit et recessit » sibi, flores visi sunt in terra, tempus putationis advenit, » vox turturis audita est in terra nostra. Arbor fici produxit » germina sua, vites florentes dederunt odorem suum [1]. » Quid contineat ordo dramatis jam supra descripsimus; nunc vero quid vel sermo Dei ad animam se dignam, sibique aptam, vel quid Christus ad Ecclesiam dicere intelligendus sit, advertamus. Sed interim primus sermo Dei loquatur ad hanc speciosam decoramque animam, cui per sensus corporeos, id est per intuitum lectionis, et per auditum doctrinæ, quasi per fenestras apparuit, proceritatemque suæ magnitudinis demonstravit, ita ut in superioribus ei loqueretur incumbens, atque inde evocans eam, ut procedat foras, et extra sensus jam corporeos effecta desinat esse in carne, ut merito audiat : « Vos autem non » estis in carne, sed in spiritu [2]. » Non enim taliter diceret eam verbum Dei proximam sibi, nisi conjungeret se ei, et fieret cum eo unus spiritus, nec diceret eam speciosam, nisi videret imaginem ejus renovari de die in diem : et nisi videret eam capacem Spiritus sancti, qui in specie columbæ descendit in Jordane super Jesum, non ei disceret : *Columba mea.* Conceperat enim amorem verbi Dei, et cupie-

[1] Cant. II, 10, 11, 12, 13. — [2] Rom. VIII, 9.

bat ad ipsum volatu celeri pervenire, dicens : « Quis mihi » dabit pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam[1]? » Volabo sensibus, volabo intellectibus spiritalibus, et requiescam cum apprehendero sapientiæ et scientiæ ejus thesauros. Puto enim quia sicut qui mortem Christi recipiunt, et mortificant membra sua super terram, consortes efficiuntur similitudinis mortis ejus : ita et hi qui virtutem Spiritus sancti recipiunt, et sanctificantur ex eo, et donis ejus replentur, quia ipse in specie columbæ apparuit, etiam ipsi columbæ fiant, ut de terrenis et corporeis locis evolent ad cœlestia pennis sancti Spiritus sublevati. Quod si autem tempus opportunum quo hæc fieri possint, consequenter inseruit : *Quia ecce hyems*, inquit, *transiit*, *pluvia abiit*[2]. Non enim ante anima verbo Dei jungitur et sociatur, nisi omnis ex ea hyems perturbationum ac vitiorum procella discesserit, et ultra jam non fluctuet, et circumferatur omni vento doctrinæ. Ubi ergo ex anima hæc cuncta discesserint, desideriorumque ab eadem tempestas effugerit, tunc incipient in ea flores vernare virtutum, tunc ejus menti et tempus putationis adveniet, et si quid superfluum et minus utile fuerit in ejus sensibus vel intellectibus resecabitur, et ad gemmas spiritalis intelligentiæ revocabitur. Tunc etiam vocem turturis audiet, illius sine dubio sapientiæ quam dispensator verbi loquitur inter perfectos, sapientiæ Dei altioris quæ abscondita est in mysterio. Hoc namque indicat appellatio turturis. Hæc namque avis in secretioribus, et remotis a multitudine locis vitam transigit, aut deserta montium diligens, aut secreta sylvarum, procul semper a multitudine posita, et a turbis aliena. Quid autem est aliud quod opportunitati temporis hujus, amœnitatique conveniat? « Ficus, » *inquit*, produxit germina sua[3]. » Notandum quidem fructus ipsius spiritus, qui sunt gaudium, charitas, pax, et

[1] Psalm. LV, 6. — [2] Cant. II, 11. — [3] Ibid. 13.

cætera. Sed jam tamen germina eorum proferre incipit spiritus hominis, qui in ipso est singulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in Ecclesia diversæ arbores singulæ quæque animæ credentium intelliguntur, de quibus dicitur : « Omnis arbor quam non plantavit pater meus cœ-» lestis eradicabitur [1]. » Et iterum Paulus, qui se dicit adjutorem Dei esse in agricultura Dei, ait etiam ipse : « Ego » plantavi, Apollo rigavit [2]. » Sed et Dominus in Evangeliis : « Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bo-» num : aut arborem malam et fructum ejus malum [3]. » Sicut ergo generaliter in Ecclesia singuli quique credentium diversæ arbores intelliguntur : ita et in unaquaque anima diversæ virtutes efficacia ejus diversæ arbores intelliguntur. Est ergo et in anima ficus quædam quæ producit germen suum : est et vitis quæ floreat, et reddat odorem suum. Cujus vitis palmites purgat pater cœlestis agricola, ut fructum plurimum afferant. Sed hæc vitis primo per odoris suavitatem, quæ ex flore redditur, lætificat odoratum, secundum eum qui dicebat : « Quoniam Christi bonus odor » sumus Deo in omni loco [4]. » Hæc ergo initia virtutum videns sermo Dei in anima, vocat eam ad semetipsum, ut festinet et exeat : et abjiciens cuncta corpora venit ad eum, ut perfectionis ejus particeps fiat. Idcirco igitur quasi adhuc jacenti, et in rebus corporeis incumbenti primo dicit : *Exurge* : et quasi quæ statim obedierit, et obsecuta sit vocanti, collaudatur ab eo, et audit : « Proxima mea, et » columba mea. » Et post hæc ne ad tentationum turbines trepidaret, annuntiat ei quod hyems dicesserit, et pluvia transierit, et abierit sibi. Bene autem vitiorum et peccatorum naturam uno miro sermone prolato significavit, ut hujusmodi diceret hyemem et pluviam, quæ ex vitiorum delicto tempestateque descendat, sibi abiisse indicans, et

[1] Matth. xv, 13. — [2] 1 Cor. iii, 6. — [3] Matth. xii, 33. — [4] 2 Cor. ii, 15.

per hoc nullam esse substantiam peccatorum. Non enim decidentia de homine vitia ad aliquam aliam substantiam peccatorum congregantur, sed sibi abeunt, et in semetipsa resoluta evanescunt, atque in nihilum rediguntur. Et ideo dixit, « quia abiit sibi. » Fit ergo tranquillitas animæ, apparente ei verbo Dei, et cessante peccato; et ita demum florente vinea incipient virtutes atque arbusta bonorum operum fructum germinare. Sed nunc iterum Christus hæc loquitur ad Ecclesiam, et in anni circulum omne præsentis sæculi spatium ponit. Et per hyemem quidem illud indicat tempus, in quo vel Ægyptios grando et turbines ac reliqua decem plagarum verbera flagellabant : vel cum diversa bella perferebat Israel: vel etiam cum ipsi Salvatori restitit, et incredulitatis turbine correptus, naufragio fidei submersus est. Ubi ergo illorum delicto salus gentibus facta est, vocat nunc ad se Ecclesiam, dicitque ei : exurge, et veni ad me, quia jam hyems, quæ submersit incredulos, et vos in ignorantia reprimebat, abscessit. Sed et pluvia pertransiit, id est, jam non mandabo nubibus, prophetis scilicet, ut pluant pluviam verbi super terras : sed ipsa vox turturis, hoc est, ipsa Dei sapientia loquetur in terris, et dicet : *Ipse qui loquebar adsum*[1]. Flores ergo credentium populorum, et orientium ecclesiarum apparuerunt in terra. Sed et putationis tempus per fidem meæ passionis et resurrectionis advenit. Amputantur enim et executantur ab hominibus peccata, cum in baptismo donatur remissio peccatorum. Vox quidem turturis (ut diximus) jam non per diversos prophetas, sed per os ipsius sapientiæ Dei auditur in terris. Et ficulnea germinat, quæ potest in fructibus sancti Spiritus accipi, qui nunc primum aperiuntur, et demonstrantur Ecclesiæ : vel etiam in littera Legis quæ ante adventum Christi clausa erat et constricta, et indumento quodam intelligentiæ carnalis obtecta. Ex

[1] Isai. LII, 6.

præsentia vero ejus et adventu prolatum est ex ea germen spiritalis intelligentiæ, et sensus viridis et vitalis, qui in ea tegebatur, apparuit: ut Ecclesia, quæ tegebatur a Christo in ficulnea, id est, in Lege, non appareat arida, nec occidentem litteram sequi, sed florentem, et vivificantem spiritum. Sed et vites florere dicuntur, et dedisse odorem suum. Possunt quidem et diversæ Ecclesiæ, quæ per orbem terræ habentur, vites dici florentes, aut vineæ. « Vinea enim Domini »Sabaoth domus Israel est, et domus Juda dilecta no»vella [1]. » Istæ ergo vineæ cum primo accedunt ad fidem florere dicuntur : cum vero per religionem operum suorum suavitate adornantur, odorem suum dedisse dicuntur. Non sine causa puto quod non dixerit, odorem dederunt, sed odorem suum : ut ostenderet inesse unicuique animæ vim possibilitatis, et arbitrii libertatem, qua possit agere omne quod bonum est. Sed quia hoc naturæ bonum prævaricationis occasione decerptum, vel ad ignominiam, vel lasciviam fuerat inflexum, ubi per gratiam reparatur, et per doctrinam verbi Dei restituitur, odorem reddit sine dubio illum, quem primus conditor Deus indiderat, sed peccati culpa subtraxerat. Possunt autem et vites, vel vineæ, intelligi virtutes cœlestes et angelicæ, quæ hominibus largiuntur odorem suum, id est, doctrinæ et institutionis bonum, quo instruunt et imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, et incipiant capaces fieri Dei. Sicut et Apostolus ad Hebræos scribens, dicit : « Nonne omnes sunt »ministeriales spiritus in ministerium missi propter eos, »qui hæreditatem capiunt salutis [2]? » Et ideo dicuntur ab ipsis quasi primum florem et odorem bonorum operum capere homines : ipsos vero fructus vitis ab eo sperare, qui dixit : « Non bibam de generatione vitis hujus, donec bibam »illud vobiscum novum in regno Patris mei [3]. » Illi ergo per

[1] Isai. v, 7. — [2] Hebr. I, 14. — [3] Matth. xxvi, 29.

fecti flores et fructus ab ipso sperandi sunt: initia vero et (ut ita dicam) proficiendi suavitas potest a cœlestibus virtutibus ministrari, vel certe per eos qui dicebant (ut supra diximus) « quoniam Christi bonus odor sumus Deo in omni » loco[1]. » Sed et alio modo possumus adhuc intelligere hæc quæ habentur in manibus, ut dicamus veluti prophetiam quamdam videri ad Ecclesiam factam, per quam vocetur ad repromissiones futuras, ut quasi post consummationem sæculi cum tempus resurrectionis advenerit dicatur ei: *Exurge*. Et quia sermo hic statim opus resurrectionis designat, tanquam ex resurrectione clarior et splendidior effecta, invitatur ad regnum, et dicitur ei: « Veni, proxima » mea, speciosa mea, columba mea, quia hyems transiit[2]. » Hyemem sine dubio hujus præsentis vitæ procellas et turbines nominans, quibus humana vita tentationum procellis agitatur. Transiit ergo hyems ista cum pluviis suis, abiit sibi. Sibi unusquisque egit in hac vita omne quod egit. Principium vero repromissionum futurarum flores. Securim ad radicem arboris positam in consummationem sæculi, ut excidat omnem arborem non facientem fructum bonum, tempus putationis intellige. Vocem vero turturis, quæ in litteris repromissionis auditur, quam mansueti in hæreditate suscipient, Christi personam facie ad faciem, et non jam per speculum et in ænigmate docentis adverte. Ficulnea vero quæ germen suum producit, totius congregationis justorum fructus habeatur. Istæ vero et sanctæ et beatæ angelicæ virtutes, quibus electi quique et beati ex resurrectione sociabuntur, qui erunt sicut Angeli Dei, ipsæ sunt vites et florentes vineæ, quæ odorem suum unicuique animæ, et gratiam quam a conditore suscepit prius, et nunc iterum perditam recuperavit, impertiunt, suavitate-

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Cant. II, 10, 11.

que cœlestis odoris fœtorem tandem abjectæ ab eis mortalitatis corruptionisque depellunt.

« Surge, et veni proxima mea, columba mea, in vela» minibus petræ juxta promurale. Ostende mihi faciem » tuam, et auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua » suavis est, et facies tua speciosa[1]. » Secundum propositi dramatis ordinem sponsus, qui saliens super montes, et exiliens super colles ad sponsam venerat, prospiciens eam, et intuens per fenestras, secundo jam loco dicit ad eam: « Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea. » Nunc vero addit etiam hoc ut ostenderet ei locum ad quem venire debeat, qui locus sub velamento et tegmine saxi sit positus. Sit autem idem locus non tam juxta murum, quam juxta promurale quoddam. Promurale autem dicitur, cum extra muros qui ambiunt civitatem, alius dicitur murus, et est murus ante murum. Tum deinde quasi si reverentiæ causa ipsa sponsa obtecta sit et velata, petit ipse sponsus, ut veniens ad illum locum quem supra ostendit, utpote secretiorem, ibi ei quasi rejecto velamine ostendat faciem suam. Et quia pro multa reverentia taceret sponsa, desiderat sponsus aliquando etiam vocem ejus audire, et delectari in verbis ejus, et dicit, ut auditam sibi faciat vocem suam. Videtur tamen quod non ei penitus incognita sit facies ejus, neque vocis ejus ignarus sit, sed quia intercesserit aliquid, in quo nec faciem ejus viderit, nec vocem audierit. Iste sit propositi dramatis textus. Cui et hoc additur, quod veris tempus agi videatur, cum et flores apparuisse memorantur in terra, et vox turturis personare, et germen arbores produxisse. Propter hoc velut opportuno tempore progredi provocat sponsam, quæ sine dubio hyemem totam intra domus claustra resederit. Sed hæc nullam mihi videntur (quantum ad historicam narrationem pertinet)

[1] Cant. II, 13, 14.

utilitatem conferre legentibus, aut aliquam saltem narrationis ipsius servare consequentiam, sicut ut cæteris Scripturæ historiis invenimus. Unde necesse est cuncta ad spiritalem transferre intelligentiam. Primo ergo intellige mihi animæ hyemem, cum adhuc passionum fluctibus jactatur, et vitiorum procellis, ac duris malignorum spirituum flatibus verberatur. In his positam non hortatur eam sermo Dei foras exire, sed intra semetipsam colligi, et uniri undique, atque contegi contra perniciosos malignorum spirituum flatus. Nulli tunc in divinis litteris studiorum flores apud eam, nec profundioris sapientiæ secreta, et recondita mysteria quasi per vocem turturis resonant. Sed neque odoratus ejus gratiæ aliquid quasi ex vineæ floribus recipit, neque visus ejus tanquam in ficulneæ germine delectatur, sed sufficit ut in tempestatibus tentationum a lapsu peccati tuta ac munita permaneat. Quod si obtinuerit ut illæsa perduret, hyems ei transit, et venit ei ver. Ver namque ei est, cum quies animo datur, tranquillitas menti. Tunc ad eam venit verbum Dei, tunc eam vocat ad se et hortatur ut exeat, non solum extra domum, sed extra civitatem: id est, non solum extra carnis vitia efficiatur, sed extra omne quidquid corporeum et visibile continetur in mundo. Namque figuraliter in Lege civitatem jam in superioribus evidenter ostendimus. Evocatur ergo anima extra murum, et usque ad promurale perducitur, cum adjiciens et relinquens ea quæ videntur et temporalia sunt, contendit ad ea quæ non videntur, et æterna sunt. Ostenditur ergo ei iter istud sub velamine petræ agendum, non sub aëre nudo, neque ut patiatur solis ardores, ne iterum fusca fiat, ne iterum dicat: « Despexit me sol[1]: » propterea sub velamine petræ agit hoc iter. Hoc autem ipsum velamen non vult ex frondibus esse aut linteis, aut pellibus, sed petram vult ei esse vela–

[1] Cant. 1, 6.

men, id est, firma et solida Christi dogmata. Ipsum namque esse petram Paulus pronunciat dicens: «Petra autem »erat Christus[1].» Christi ergo doctrina et fide si obtegatur anima et veletur, tuto potest ad illud pervenire secretum, ubi revelata facie gloriam Domini contempletur. Merito autem velamen istud petræ tutum creditur, quia et Salomon de ea dicit in Proverbiis, quod vestigia serpentis non possunt deprehendi super petram. Sic enim ait: «Tria sunt »quæ impossibile est mihi intelligere, et quartum quod »ignoro, vestigia aquilæ volantis, et viam serpentis super pe»tram, et semitas navis in pelago, et vias viri in juventute[2].» Serpentis ergo, id est, signa aliqua peccati, in hac petra quæ est Christus, inveniri non possunt, quia solus est qui peccatum non fecit. Hujus ergo petræ vero velamine anima tuto pervenit ad promuralem locum, id est, ad contemplandum incorporalia et æterna. De hac eadem petra alia verbi specie David in xxxix Psalmo dicit: «Et statuit supra »petram pedes meos, et direxit gressus meos[3].» Nec mireris si apud David petra hæc quasi fundamentum et crepido est animæ per quam pergit ad Deum, et apud Salomonem velamen est animæ ad mystica sapientiæ secreta tendentis: cum et ipse Christus nunc via dicatur, per quam credentes incedunt, nunc etiam præcursor, sicut ait Paulus: «In »quod præcursor introïvit pro nobis Jesus[4].» Simile est et illud quod per Moysen dicitur a Deo: «Ecce posui te in »foramine petræ, et videbis posteriora mea[5].» Igitur petra ista quæ Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen. Foramen vero est petræ, qui revelat et innotescere facit hominibus Deum. Nemo ergo videt Patrem, nisi Filius[6]: nemo ergo videt postrema Dei, id est, quæ in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petræ,

[1] I Cor. x, iv. — [2] Prov. xxx, 18, 19. — [3] Psalm. xxxix, 3. — [4] Hebr. vi, 20. — [5] Exod. xxxiii, 22, 23. — [6] Joan. vi.

scilicet cum ea Christo revelante didicerit. Et hic ergo sub velamine petræ animam proximam sibi effectam invitat sermo Dei ad primoralem locum, sicut supra jam diximus, ad contemplanda ea quæ non videntur, et æterna sunt, et ibi dicit ad eam : « Ostende mihi faciem tuam [1] : » perfecto ut videat, si non aliquid in vultu ejus veteris adhuc velaminis habeat, sed possit intrepidis obtutibus gloriam Domini speculari, ut hæc ipsa dicat : « Et vidimus gloriam ejus tanquam unigeniti a Pa» tre plenum gratiæ et veritatis [2]. » Sed et cum digna fuerit, ut de ipsa dicatur sicut et de Moysi dictum est, quia Moyses loquebatur, et Dominus respondebat ei, tunc completur in ea quod ait : « Auditam fac mihi vocem tuam [3]. » Ingens vero laus ejus ostenditur in eo quod dicitur : « Vox tua suavis [4]. » Sic enim sapientissimus propheta David dicebat : « Suavis » sit ei disputatio mea [5]. » Suavis est vox animæ cum verbum Dei quod loquitur, cum fide et dogmatibus veritatis exponit, cum dispensationes Dei et judicia ejus explanat. Si vero aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut vanitas de ore ejus procedunt, aut verbum otiosum, de quo reddenda sit ratio in die judicii, insuavis et injucunda vox ista est. Ab hac voce Christus avertit auditum suum. Et ideo quæque perfecta anima ponit ori suo custodiam, et ostium circumstantiæ labiis suis, ut talem semper sermonem proferat qui sale conditus det gratiam audientibus, et dicat de ea verbum Dei : « Quia vox tua suavis. Sed et facies tua, *inquit*, speciosa [6]. » Si intelligas illam faciem de qua Paulus dicit : « Nos au» tem omnes revelata facie [7] : » et item cum dicit : « Tunc » autem facie ad faciem [8] : » tunc videbis quæ sit animæ facies quæ laudetur a verbo Dei, et speciosa esse dicatur. Illa sine dubio quæ quotidie renovatur ad imaginem ejus qui creavit eam, quæ non habet in se maculam, aut rugam,

[1] Cant. II, 14. — [2] Joan. I, I. — [3] Cant. II, I. — [4] Ibid. — [5] Psalm. CIV, 34. — [6] Cant. II, 14. — [7] 2 Cor. III, 18. — [8] I Cor. XIII, 12.

aut aliquid hujusmodi, sed et sancta et immaculata: qualem et ipse sibi exhibuit Christus Ecclesiam, animas scilicet quæ ad perfectionem venerunt, quæ omnes simul efficiunt corpus ecclesiæ. Quod corpus utique pulchrum videbitur et decorum, si animæ ex quibus corpus illud efficitur in omni perfectionis decore permanserint. Sicut enim cum anima in iracundia est, turbatum et ferum reddit corporis vultum: cum vero in mansuetudine et tranquillitate persistit, placidum mitemque reddit aspectum: ita Ecclesiæ facies pro virtutibus et moribus credentium, aut decora pronunciatur, aut turpis, secundum quod et scriptum legimus: « Vestigium » cordis in bonis, vultus hilaris[1]. » Et item alibi: « Cordis » læti facies florida, in tristitiis autem positi mœstus est » vultus[2]. » Cor ergo lætum est, cum habet in se spiritum Dei: cujus primus fructus charitas est, secundus gaudium est. Ex his puto quosdam sapientes sæculi assumpsisse illam sententiam quæ dicit, quia solus sapiens speciosus est, omnis autem nequam turpis est.

Superest nobis ut aliquid apertius etiam de nomine promuralis dicamus. Quod (sicut supra diximus) indicat murum esse ante murum, quod etiam in Esaïa hoc modo dicitur: « Pone murum et circa murum[3]. » Murus munimentum civitatis est. Alius vero murus ante murum, vel circa murum, majora et validiora munimenta designat. Per quod ostenditur, quia evocans sermo Dei animam et educens eam a corporalibus negotiis et corporeis sensibus, docere eam de futuri sæculi mysteriis cupit, et inde ei munimenta conquirere, ut spe futurorum munita et circumdata in nullo possit vel illecebris vinci, vel tribulationibus fatigari. Nunc etiam videamus quomodo hæc a Christo ad Ecclesiam dicatur, quæ est proxima ei et speciosa. Speciosa autem nulli alii nisi soli ipsi. Hoc enim significat cum dicit, *speciosa mea*. Hanc ergo

[1] Eccl. XIII, 26. — [2] Prov. XV, 13. — [3] Isai. XXVI, 1.

exuscitat Christus, et ipsi evangelium resurrectionis annunciat, et ideo dicit: « Exurge, veni proxima mea, speciosa mea. » Quia autem dedit et ei pennas columbæ, posteaquam dormivit in medio sortium: media autem inter duas vocationes Israëlis Ecclesia vocata est, quia primo Israël vocatus est, post hæc ubi ipse offendit et cecidit, vocata est Ecclesia gentium: cum autem plenitudo gentium introïerit, tum iterum omnis Isrël vocatus salvabitur: in medio ergo harum duarum sortium dormit Ecclesia[1]. Et propter hoc dedit ei « pennas columbæ deargentatas[2], » quod significat rationabiles pennas in sancti Spiritus donis. « Et posteriora dorsi ejus, vel in viriditate » auri, » ut quidam legunt, vel ut alii scriptum habent, « in » pallore auri. » Quod ostendere potest, quia posterior illa vocatio quam ex Israël futuram dicit Apostolus, non erit in observantia legis, sed in pretiositate fidei. Auri namque viriditatis gerit speciem fides virtutibus florens. Potest autem dici in medio earum sortium dormire, vel quiescere Ecclesia, in medio duorum testamentorum: et pennæ ejus deargentatæ ex sensibus legis. Aurum in posterioribus dorsi ejus, intelligi evangelici muneris donum potest. Ad hanc ergo Ecclesiam dicit Christus: Veni, tu columba mea, et veni, in operimento petræ: docens eam ut operta veniat, ne quid patiatur ab incursantibus eam tentationibus, sed sub umbra petræ incedat obtecta dicens: « Spiritus vultus » nostri Christus Dominus, cui diximus: In umbra ejus vivemus in gentibus[3]. » Obtecta autem incedit et adoperta, quia debet potestatem habere super caput, propter Angelos. Cum autem venerit ad promuralem locum, id est, ad futuri sæculi statum, ibi ad eam dicit: « Ostende mihi faciem » tuam, et auditam fac mihi vocem tuam, quia vox tua suavis est[4]. » Auditam vult fieri vocem Ecclesiæ suæ, quia qui

[1] Rom. XI. — [2] Psalm. LXVIII, 13. — [3] Thren. IV, 20. — [4] Cant. II, 14.

eum confessus fuerit coram hominibus, et ipse confitebitur eum coram Patre suo qui in cœlis est. « Quia vox tua suavis » est. » Et quis non fatetur suavem vocem Ecclesiæ catholicæ fidem veram confitentis, insuavem vero et injucundam esse hæreticorum vocem, qui non dogmata veritatis, sed blasphemias in Deum, et iniquitatem in excelsum loquuntur? Sic et facies Ecclesiæ speciosa est: hæreticorum vero turpis et fœda: si quis est tamen qui bene noverit pulchritudinem vultus probare, id est, si quis spiritalis est qui scit examinare omnia. Nam apud imperitos et animales homines pulchriora videntur mendacii sophismata, quam dogmata veritatis. Possumus autem adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale sinus sit Patris, in quo positus unigenitus Filius, enarrat omnia et enunciat Ecclesiæ suæ quæcumque in secretis et in absconditis Patris sinibus continentur. Unde et quidam ab eo edoctus dicebat: « Deum » nemo vidit unquam. Unigenitus Dei Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit[1]. » Illuc ergo evocat sponsam suam Christus, et ut de omnibus eam quæ apud Patrem habentur, edoceat et dicat: « Quia omnia vobis nota feci quæ au» divi a Patre meo[2]: » et ut iterum dicat: « Pater volo ut ubi » ego sum, illic sit et minister meus[3]. »

« Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, et vineæ » nostræ florebunt[4]. » Secundum dramatis ordinem mutata est persona, non enim jam ad sponsam, sed ad sodales loquitur sponsus, et ipsis dicit, ut capiant vulpes pusillas quæ insidiantur vineis: ubi primum germen ostenderint, nec sinunt eas pervenire ad florem. Capi ergo eas præcepit, saluti et utilitati consulens vinearum. Sed hæc, ut cœpimus, spiritali expositione discutienda sunt. Et puto quod si de anima hæc quæ se verbo Dei conjungit, advertas, vulpes contrariæ potestates et nequitiæ dæmonum intelligi debeant, per cogita-

[1] Joan. I, 18. — [2] Id. XV, 15. — [3] Id. XVII, 24; XII, 26. — [4] Cant. II, 15.

tiones pravas et intelligentiam perversam exterminantes in anima virtutum florem et fructum fidei perimentes. Provisio igitur verbi Dei qui est Dominus virtutum, mandat angelis suis qui ad ministerium missi sunt, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, ut capiant ex unaquaque anima hujusmodi cogitationes a dæmonibus immissas, ut abjectis eis possint florem virtutis afferre. Capiant autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti non esse eas a Deo, sed esse a maligno spiritu, et dant animæ discretionem spirituum, ut intelligat quæ sit cogitatio secundum Deum, et quæ sit ex diabolo. Ut autem scias esse cogitationes quas immittit diabolus in cor hominum, vide in Evangelio quod scriptum est : « Cum autem immisisset, *inquit*, diabolus in » cor Judæ Ischariotis ut traderet eum[1]. » Sunt ergo hujusmodi cogitationes quæ a dæmonibus injiciuntur in cordibus hominum. Sed quia non deest divina providentia, ne forte per hujusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrii, et non esset justa causa judicii, idcirco benignis angelis et amicis potestatibus hominum cura mandatur, ut cum deceptores quasi vulpes incursare cœperint hominem, dextris eum auxiliis sublevent. Et ideo dicitur, « Capite nobis vulpes pusillas. » Competenter sane cum adhuc pusillæ sunt, capi eas mandat et comprehendi. Dum enim cogitatio mala in initiis est, facile potest abjici a corde. Nam si frequenter iteretur, et diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum : et post consensum intra cor suum confirmatum, certum est quia ad peccati tendat affectum. Dum ergo in initiis est, et pusilla est, capi debet et abjici, ne si adulta fuerit et inveterata, jam non possit expelli. Denique et Judas initium mali habuit in amore pecuniæ, et hæc fuit illi vulpes pusilla. Sed et ab hac cum videret Dominus Judæ animam quasi florentem vineam lædi, capere eam volens,

[1] Joan. XIII, 2.

et abjicere ex eo, commisit ei pecuniæ loculos, ut possidens quod amabat, a cupiditate cessaret. Sed ille utpote habens sui arbitrii libertatem, non est amplexus medici sapientiam, sed indulsit semetipsum illi magis consilio quo exterminabatur anima sua, quam quo sanabatur. Si vero hæc de Christo et Ecclesia intelligamus, sermo videbitur ad Ecclesiæ doctores dirigi, et mandari eis de captione vulpium exterminantium vineas. Vulpes autem perversos doctores hæreticorum dogmatum possumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem seducunt corda innocentium, et vineam Domini exterminant ne floreat in fide recta. Datur ergo præceptum doctoribus catholicis, ut dum adhuc pusillæ sunt istæ vulpes, et nondum plures animas deceperunt, sed initium habet prava doctrina, arguere hos et refrenare festinent, et verbo veritatis contradicentes revincere, et capere hos assertionibus veris. Si enim permanserint in principiis, et indulserint, sermo eorum sicut cancer serpit, et fiet insanabilis: ut multi inveniantur qui decepti ab eis pugnare jam pro ipsis incipiant, et defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignum est vulpes capere, et dolosa hæreticorum sophismata in ipsis statim initiis veris assertionibus confutare. Ut autem utriusque expositionis nostræ evidentior clarescat assertio, congregemus ex divinis voluminibus sicubi animalis hujus mentio facta est. Invenimus ergo in sexagesimo secundo psalmo de impiis ita dici: « Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, in» troïbunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, par» tes vulpium erunt[1]. » Sed et in Evangelio secundum Matthæum salvator ad scribam qui dicebat ei: « Magister, sequar » te quocumque ieris, » respondit: « Vulpes foveas habent et » volucres cœli nidos ubi requiescant, filius autem hominis » non habet ubi caput suum reclinet[2]. » Similiter autem et

[1] Psalm. LXII, 10, 11. — [2] Matth. VIII, 19, 20.

in Evangelio secundum Lucam ad eos qui dixerunt Domino: « Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere, res» pondit Jesus : Euntes dicite vulpi huic : Ecce ego ejicio » dæmonia et sanitates perficio hodie et crastina, et in die » tertia consummabor[1]. » In libro quoque Judicum, Samson cum uxor, quæ erat ex genere Philistinorum, ei fuisset ablata, ait ad patrem ejus : « Innocens sum ego hac vice ab » Allophylis, quia faciam vobiscum mala. Et abiit Samson, » et accepit trecentas vulpes, et accepit lampades, et liga» vit caudam ad caudam, et posuit lampadem unam inter duas » caudas vulpium, et accendit ignem in lampadibus, et » emisit eas per messes Allophylorum, et incendit omnes » messes eorum et stipulas eorum, et vineas eorum[2], » et oliveta eorum. Adhuc autem in secundo libro Esdræ, ubi Tobias Ammonites impedivit ædificationem eorum qui de captivitate redierant, ut ædificarent templum et murum, ait ad Allophyllos : « Nunquid isti sacrificabunt aut come» dunt immolata in hoc loco? Nonne ascendunt vulpes, et » destruent murum ipsorum quem ex lapidibus ædificant[3]? » Hæc sunt interim quæ ad præsens nobis ex Scripturis divinis occurrere potuerunt, in quibus animalis hujus memoria facta est, ut ex his sapiens quisque lector prudenter possit conjicere, si apta usi sumus expositione in his quæ proposita sunt nobis, ad explanandum id quod ait : « Capite nobis » vulpes pusillas. » Et quamvis operosum sit singula quæ exempli causa assumpsimus explanare, tamen quæ poterimus, breviter contingemus. Et primo de sexagesimo secundo psalmo videamus, ubi cum justi animam persequerentur impii, ille psallebat dicens : « Ipsi autem in vanum » quæsierunt animam meam, introïbunt in inferiora terræ, » tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt[4]. » In

[1] Luc. XIII, 31, 32. — [2] Jud. XV, 3, 4, 5. — [3] 2 Esdr. IV, 3. — [4] Psalm. LXII, 10, 11.

quo utique ostenditur quod vanis et inanibus verbis pravi doctores decipere volentes animam justi, introïre dicuntur in inferiora terræ, terram utpote sapientes, et de terra loquentes, atque in inferiora ejus, id est, in profundum stultitiæ descendentes. Puto enim quod hi qui carnaliter vivunt, quia sibi ipsis tantummodo nocent, terra esse et in terra habitare dicuntur. Hi vero qui terrenis et carnalibus sensibus Scripturas intelligunt, et alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso quod argutias quasdam et argumenta carnalis et terrenæ sapientiæ confingant, in inferiora terræ dicuntur ingredi : vel certe quia gravius delinquunt, qui terrena docent, quam qui ita vivunt, eis futura pœna etiam gravior imminet : iidemque ipsi in manus gladii tradendi prophetantur, illius fortassis flammei et versatilis. Quomodo autem et partes vulpium fiant, videamus. Omnis anima aut pars est Dei, aut pars est cujuscumque qui accepit potestatem super homines. Nam « cum divideret Altissimus gentes, » et dispergeret filios Adam, statuit fines gentium secundum » numerum Angelorum Dei, et facta est portio Domini Ja» cob [1]. » Cum ergo constet unamquamque animam aut in parte Dei, aut in parte esse alterius cujuslibet, quoniam quidem per arbitrii libertatem possibile est unumquemque ex parte alterius transire, vel ad partem Dei si melius ipso juvante elegerit, vel si nequius ad dæmonum portionem, hinc horum mentio habetur in psalmo : Qui in vanum quæsierunt animam justi, partes erunt vulpium, veluti si diceret et pessimorum et nequissimorum dæmonum partes erunt : ut unaquæque maligna virtus et dolosa, per quam deceptiones et fraudes falsæ scientiæ introductæ sunt, figuraliter vulpes appellentur : et hi qui in hunc errorem deducuntur, et nolunt aquiescere sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et doctrinæ quæ secundum pietatem est,

[1] Deut. XXXII, 8, 9.

sed decipi se patiuntur a talibus, isti talium partes vulpium fient, et introïbunt cum eis in inferiora terræ. Ipsi sunt et illi in quibus secundum Evangelium vulpes istæ quas supra memoravimus, foveas habere dicuntur, in quibus Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Herodem quoque vulpem nominatum pro fallaci calliditate credendum est. Nam de Samson qui trecentas vulpes cepisse, et colligasse per caudas, atque interjecisse lampades ardentes in medio caudarum, atque immisisse per messes Allophylorum, et incendisse eas cum stipulis et olivetis vineisque memoratur, valde mihi difficilis formæ hujus vel figuræ videtur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulsare pro viribus, et ponamus, sicut expositio nostra in superioribus continet, vulpes esse fallaces, perversosque doctores. Hos Samson, qui veri et fidelis imaginem tenet doctoris, capiens verbo veritatis, caudam ad caudam colliget, id est, adversantes sibi, et diversa a se invicem sentientes docentesque confutet, atque ex ipsorum verbis propositiones collectionesque accipiens, in Allophylorum segetem ignem conclusionis emittat, et ex propriis eorum argumentis omnes eorum fructus atque vineas et oliveta pessimæ generationis incendat. Sed et ipse numerus trecentarum vulpium quæ a semetipsis diversæ et dissonantes erant, triplicem formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in verbo, aut in consensu mentis admittitur. Verum ne illud quidem quod in secundo libro Esdræ scriptum diximus, penitus omittendum est: ubi cum ædificarentur sancta sanctorum, id est, cum fides Christi et sanctorum ejus mysteria conderentur, inimici veritatis, fideique contrarii, qui sunt sapientes hujus sæculi, videntes absque arte grammatica et peritia philosophica, consurgere muros Evangelii, velut cum irrisione quadam dicunt perfacile hoc posse destrui calliditate sermonum per astutas fallacias et argumenta dialectica. Hæc

interim quantum brevitas potuit pati de assumptis exemplis dicta sufficiant. Nunc jam ad propositum revertamur. Videtur ergo in Cantico Canticorum præceptum dari ab sponso amicis sibi virtutibus, ut capiant et arguant contrarias potestates, quæ insidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, floremque virtutum sub specie secretæ alicujus et occultæ sapientiæ, quæ quasi vulpes in foveis, ita in his hominibus qui semetipsos ad hæc sectanda præbuerint, delitescunt. Et quo facilius confutari possint et argui, dum parvæ sint vulpes ipsæ, et initia habent pessimæ persuasionis, capi jubentur. Nam si forte creverint, et majores fuerint vulpes effectæ, jam nequeant ab inimicis sponsi, sed ab ipso fortassis sponso solo capi poterunt. Sed et sancti quique doctores et magistri Ecclesiæ, sicut acceperunt potestatem calcandi super serpentes et scorpiones [1], ita accipiunt potestatem etiam capiendi vulpes. Sic enim data est potestas eis super omnem virtutem inimici. Una sine dubio ex cæteris inimicis virtutibus est vulpes, quæ exterminat vineas florentes, quæque cum adhuc parva est, capi jubetur, sicut et in centesimo trigesimo septimo psalmo, beatus dicitur, qui tenet et allidit parvulos Babylonis ad petram [2], nec permittit sensum Babylonium crescere in semetipso et augeri, sed cum est in initiis allidit eum, et tenet ad petram : tunc enim facile perimitur. Sic ergo ordo explanationis percurrat. « Capite » vulpes nobis pusillas, quæ vulpes exterminant vineas flo» rentes [3]. » Quod autem dicit nobis, hoc est, mihi sponso et sponsæ : vel certe mihi et vobis qui estis sodales mei. Potest autem et ita accipi. *Capite nobis vulpes :* et post distinctionem dici, *pusillas exterminantes vineas*, ut pusillas non tam ad vulpes quam ad vineas referamus : ut videantur pusillæ quidem vineæ exterminari posse : id est parvæ quæque animæ, et initia habentes, non firmæ et robustæ lædi posse

[1] Matth. XIV. — [2] Psalm. CXXXVII. — [3] Cant. II, 15.

a contrariis potestatibus. Sicut in Evangelio dicitur : « Si » quis scandalizaverit unum de pusillis istis[1]. » In quo ostenditur, quia scandalizari non potest grandis et perfecta, sed pusilla et rudis anima, sicut in psalmo dicitur : « Pax » multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scanda» lum[2]. » Simili ergo exemplo potest videri, quod pusilla quæque vinea, incipiens videlicet anima, possit a vulpibus, id est, malignis cogitationibus, vel pravis doctoribus lædi, perfecta vero et valida non possit. Sed si capiantur a bonis doctoribus vulpes istæ, et abjiciantur ex anima, tunc proficiet in virtutibus, et florebit fide. Amen.

[1] Matth. xviii, 6. — [2] Psalm. cxix, 165.

ORIGENIS

IN VISIONES ISAIÆ

HOMILIÆ.

Inter decem quæ supersunt in visiones Isaiæ homilias, pauca digna notatu reperiuntur; ideoque duo tantum fragmenta sequentia seligimus.

.... « Et[1] dixi : O miser ego ! quoniam compunctus sum. » Antequam videas visionem, non confiteris te esse miserum, o Isaia ! Non ait : Quamdiu vixit Osias, neque in sensum meum venit quia miser essem. Incipio autem nosse quia miser sum, quando video visionem moriente mihi Osia rege leproso, et dico : *O miser ego !* Nunc incipio et ego confiteri Domino, et dicere de memetipso, O miser ego ! Quomodo Isaias dicit : O miser ego ! Proxime autem huic et Apostolus dicit : « Miser ego homo, quis me liberabit de » corpore mortis hujus[2] ? » Beatum est ergo ut miserum me fatear. Si me humiliavero, et pœnitens super peccatis meis flevero, exaudiet me Deus, et dabit mihi liberatorem, et dicam : « Gratias Deo per Jesum Christum dominum nos» trum[3]. » Verum ex corde dicamus, miser ego sum. Unusquisque recordetur causas miseriarum suarum, et delicta, et dicamus surgentes ad orationem, memores quidem quasi confitentes, obliti autem quasi jam non facientes, et dica-

[1] Hom. VI, nn. III-VI. Tom. III, pagg. 112 - 113.

[2] Rom. VII, 24. — [3] Ibid. 25.

mus : *Miser ego, quoniam compunctus sum.* Non est compunctus antequam videret visionem, antequam Osias moreretur : cum incipit pœnitentiam agere, statim dicit : *Quoniam compunctus sum.* Si quis sine sensu est juxta interiorem hominem, cum peccator sit, non compungitur : sed quasi in exteriora membra licet adhibeas stimulum, non sentit mortuum corpus, eodem modo si adhibeas peccatori verba divina mortificato per peccatum, et non agenti pœnitentiam, neque mœstus est, neque pœnitet, neque habet tristitiam operantem confessionem, tristitiam quæ secundum Deum est. Si quis autem vult salvari, et audierit sermones arguentis se, et corripientis, statim dicit : O miser ego! Nec sufficit dicere, *miser ego*, apponendum est ei, *quia compunctus sum.* Utinamque amplius compungamur. Quanto enim plus compungimur, tanto plus nobis peccatorum vincula laxantur. Propter hoc Achab ille non multum utilitatis est consecutus, quia non multum compunctus est : sed compunctus quidem est semel tantum. Quamobrem dictum est : « Vidisti quomodo compunctus est » Achab[1]. » Si vero quis talis fuerit ut non cesset compungi, dicit similiter ut Apostolus : « Non sum dignus vocari apos» tolus propter hoc quod persecutus sum Ecclesiam Dei[2], » » *et* : Mihi minimo omnium sanctorum data est ista gratia[3], » *et* : Fidelis Deus, quia Jesus Christus venit in hunc mun» dum peccatores salvare, quorum primus ego sum[4]. » Videsne quia multum compunctus est, et non semel, sed semper scribens, et loquens, et agens compunctus est? Quomodo et Isaias in præsenti, qui dicit : « O miser ego » sum, compunctus sum, quia cum sim homo, et immunda » labia habeam, et in medio quoque populi immunda labia » habentis habitem[5]. » Annotemus et aliud quiddam, quia

[1] 3 Reg. xxi, 29. — [2] 1 Cor. xv, 9. — [3] Ephes. iii, 8. — [4] 1 Tim. i, 15. — [5] Isai. vi, 5.

peccata Isaiæ non in factis, sed tantum in sermonibus erant. Propter quod ait : « Quia cum homo sim, et immunda labia » habeam. » Erat autem et populus immunda labia habens. Non decuit eum accusare populum, et dicere plura peccata in eo esse quam immundorum labiorum.

« Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis [1]. » Si quando de vero cogitaverimus, cum adhuc sumus peccatores, et nos dicamus quæ nunc dicit propheta : « Et mis- » sus est ad me unus de Seraphim [2]. » Quam bonus Deus! Quia, inquit, audio confitentem Isaiam, dixit enim, *O miser ego !* quoniam audio pœnitentem, ait quippe, *Compunctus sum* : quia propria delicta pronunciavit dicens, « quia cum sim homo, et immunda labia habeo, et in me- » dio quoque populi immunda labia habentis habitem, » et ego adhuc loquente eo dico, ecce adsum. « Et missus est ad » me unus de Seraphim, et in manu sua habebat carbo- » nem [3]. » Carbo defertur ad Prophetam ut per ignis ustionem purgentur labia ejus, quæ aliquando peccaverant. Quis est iste unus de Seraphim? Dominus meus Jesus Christus : iste juxta dispensationem carnis missus est habens in manu sua carbonem, et dicens : « Ignem veni mittere super ter- » ram, et utinam jam ardeat [4]. »

« Et missus est ad me unus de Seraphim, et in manu » ejus habebat carbonem, quem acceperat forcipe de al- » tari [5]. » Non quocumque simpliciter et fortuito Propheta igne purgatur, sed qui est de altari Dei. Si purgatus non fueris altaris igne, residet tibi ille de quo dictum est : « Ite » a me in ignem æternum qui præparatus est Zabulo et An- » gelis ejus [6]. » Non est talis ignis de altari. Omnes igni tradendi sunt, sed non omnes uni igni, alios de altari ignis expectat, alios ignis qui præparatus est Zabulo et Angelis

[1] Isai. VI, 6. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Luc. XII, 49. — [5] Isai. VI, 6. — [6] Matth. XXV, 41.

ejus. Tangat ergo labia mentis et animæ nostræ sermo corripiens, ut et nos dicamus *et tetigit os meum*. Si mundavero os meum, ut nihil otiosum, nihil fatuum, nihil turpe, nihil scurrile (ut omnia semel nominem), nihil eorum quæ interdicta sunt loquar, tunc possumus dicere, *tetigit os meum*. Porro quamdiu immunda labia habeo, et immundas res gero, propter verba peccati non tangit os meum ignis de altari, neque mittitur ad me unus de Seraphim.

« Et dixit : Ecce tetigi labia tua, et abstuli iniquitates » tuas, et peccata tua circumpurgavi [1]. » Mordeat nos sermo divinus, exurat animas nostras : dicamus audientes : « Nonne » cor nostrum ardens erat in nobis [2] ? » ut auferantur iniquitates nostræ, atque peccata, et mundi effecti mundo ore, mundoque corde, et munda tota conscientia gratias agamus omnipotenti Deo, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Videns[3] Isaias Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum, videns autem et Seraphim circumstantia eum, et remissam peccatorum accipiens per eum ignem, qui allatus de altari, labia ejus contactu purgavit, ait se audisse vocem Domini non imperantis, sed excitantis atque dicentis : « Quem mittam, et quis ibit ad » populum istum [4] ? » Deinde dicit se respondisse Domino : « Ecce sum ego, mitte me. » Factus autem in hoc loco, et scrutans ea quæ scripta sunt, invenio aliud fecisse Moysen, aliud Isaiam. Moyses enim electus ad eductionem populi de terra Ægypti, ait : « Provide alium quem mittas [5], » etiam videtur contradicere Deo. Isaias vero non electus, sed au-

[1] Isai. vi, 7. — [2] Luc. xxiv, 32.
[3] Hom. vi, n. 1. Tom. iii, pagg. 115-116.
[4] Isai. vi, 8, 9. — [5] Exod. iv, 13.

diens : « quem mittam, et quis ibit : Ecce, *inquit*, ego sum, » mitte me. » Dignum est ergo spiritalibus spiritalia comparare, et requirere quis e duobus melius fecerit : Moysesne, qui postquam electus est, recusavit : an Isaias qui ne electus quidem ipse obtulit ut mitteretur ad populum. Nescio enim si potest quis eam contrarietatem negotiorum quæ in utroque videtur, intendens, dicere quia id ipsum fecerit Moyses, quod Isaias. Ego audacter feci comparans duos sanctos et beatos viros, et decernens, et dicens, verecundius Moysen fecisse, quam Isaiam. Moyses quippe magnitudinem considerabat, præesse populo ad educendum eum de terra Ægypti, et repugnare Ægyptiorum incantationibus et maleficiis. Propter hoc ait : « Provide alium quem mit» tas [1]. » Iste autem non expectans audire quid ei juberetur ut diceret, ac si electus fuisset : « Ecce, *inquit*, sum ego, » mitte me. » Unde quia ignorans quid ei juberetur ut diceret, ac si electus fuisset : « Ecce, *ait*, ego sum, mitte me : » hæc jubetur ut dicat, quæ erant inoptata dicenti. An non erat inoptabile statim jussum prophetizare, a maledictionibus incipere dicentem : « Aure audietis, et non intelligetis, » et videntes cernetis, et non videbitis : Incrassatum est » enim cor populi hujus [2], » et reliqua : Forte ergo (si tamen audenter expedit dicere) temeritatis et audaciæ mercedem consecutus est, ut ea jubeatur dicere quæ prophetizare nolebat. Quia autem comparavimus Isaiam et Moysen, componamus et aliam proximam comparationem Isaiæ et Jonæ [2]. Ille mittitur prædicare eversionem Ninivitis post tres dies [3], et piget eum proficisci nolentem causa malorum civitatis. Iste vero non expectans quid ei imperaretur ut diceret, ait : « Ecce ego sum, mitte me. » Bonum est non prosilire ad eas quæ a Deo sunt dignitates et principatus, et ministeria Ecclesiæ, sed imitari Moysen, et dicere cum eo, « Provide

[1] Exod. IV, 13. — [2] Isai. VI, 9, 10. — [3] Jon. I.

» alium quem mittas[1]. » Neque enim ad principatum Ecclesiæ venit qui salvari vult, et si præest, sed ad servitutem Ecclesiæ, si oportet dicere et de Evangelio : « Principes » quidem gentium dominantur eis, et qui potestatem habent » in illis magistratus vocantur. Non sic autem erit in vo- » bis[2]. » Nec enim dominantur principes in vobis, sed qui vult vestrum esse major, erit omnium minimus. Qui vult esse primus, erit omnium novissimus. Qui vocatur ergo ad episcopatum, non ad principatum vocatur, sed ad servitutem totius Ecclesiæ. Si vis credere de Scripturis, quia in Ecclesia servus sit omnium qui præest, suadeat tibi ipse salvator et Dominus, qui talis tantusque factus est in medio discipulorum, non quasi discumbens, sed quasi ministrans. Accipiens enim linteum postquam exutus est vestimentis, præcinxit se, et mittens aquam in pelvim cœpit lavare pedes discipulorum, et detergere linteo quo erat præcinctus. Et docens quales oporteat esse principes tanquam servos, ait: « Vos vocatis me magistrum et dominum, et benedicitis, » sum etenim. Si ergo dominus et magister vester lavi vobis » pedes, et vos debetis alterutrum lavare pedes[3]. » In servitutem igitur vocatur Ecclesiæ princeps, ut possit ex servitute ista ire ad solium cœleste, sicut scriptum est : « Sede- » bitis super thronos duodecim, judicantes duodecim tribus » Israel[4]. » Audi vero et Paulum tam præclarum virum dicentem, quia servus fuerit omnium credentium. « Ego sum, » ait, minimus apostolorum, non sum dignus vocari aposto- » lus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei[5]. » Porro si hoc non videtur approbare servitutem ejus, sed tantum humilitatem, audi eum dicentem : « Facti sumus parvuli in medio » vestrum, quasi nutrix foveat filios suos, cum possemus gra- » ves esse, ut Christi apostoli[6]. » Imitatores ergo nos esse

[1] Exod. IV, 13. — [2] Luc. XXII, 25, 26. — [3] Joan. XIII, 13, 14. — [4] Matth. XIX, 28. — [5] I Cor. XV, 9. — [6] I Thess. II, 7.

expedit humilium ipsius Domini sermonum atque factorum, et apostoli ejus, et facere quod factum est a Moyse, ut etiam si vocatus aliquis ad principatum dicat : « Provide alium » quem mittas[1]. » Deo dicit : « Non sum dignus ante heri et » nudiustertius. Exilis vocis sum, et tardilinguis[2]. » Et quia Deo dixit humiliter, « exilis vocis sum, et tardilinguis, » audit a Deo : « Quis dedit os homini, et quis fecit surdum et » mutum, videntem et cæcum? Nonne ego Dominus Deus[3]? » Crede Deo, conserva te ei. Licet subtilis vocis sis, tardæque linguæ, trade te sermoni Dei. Dices postea : « Os meum » aperui, et attraxi spiritum[4]. » Hæc quidem propter hoc quod ait Isaias. « Ecce sum ego : mitte me. »

[1] Exod. IV, 13. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Psalm. CXVIII, 131.

expedit humilium ipsius Domini sermonum atque factorum, et apostoli ejus, et facere quod factum est a Moyse, ut etiam si vocatus aliquis ad principatum dicat : « Provide alium » quem mittas[1]. » Deo dicit : « Non sum dignus ante heri et » nudiustertius. Exilis vocis sum, et tardilinguis[2]. » Et quia Deo dixit humiliter, « exilis vocis sum, et tardilinguis, » audit a Deo : « Quis dedit os homini, et quis fecit surdum et » mutum, videntem et cæcum? Nonne ego Dominus Deus[3]? » Crede Deo, conserva te ei. Licet subtilis vocis sis, tardæque linguæ, trade te sermoni Dei. Dices postea : « Os meum » aperui, et attraxi spiritum[4]. » Hæc quidem propter hoc quod ait Isaias. « Ecce sum ego : mitte me. »

[1] Exod. IV, 13. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Psalm. CXVIII, 131.
